

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ – ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΤΖΑΧΡΙΣΤΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΟΛΥΜΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ «ΑΘΗΝΑ 2004»

Διδακτορική διατριβή

ΚΟΡΙΝΘΟΣ 2013

Τριμελής Επιτροπή

Δέσποινα Καρακατσάνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής – Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Κώστας Γεωργιάδης, Καθηγητής – Αντιπρύτανης, Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού – Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Χριστίνα Κουλούρη, Καθηγήτρια, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας – Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Μέλη της Επταμελούς Επιτροπής

Λίνα Βεντούρα, Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής – Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Χρήστος Λούκος, Ομότιμος Καθηγητής, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας – Πανεπιστήμιο Κρήτης

Κώστας Μουντάκης, Καθηγητής, Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού – Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Στέφανος Παπαγεωργίου, Καθηγητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας – Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Copyright © Βασιλική Τζαχρίστα, 2013.
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς την συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το κείμενο εκφράζουν την συγγραφέα και μόνο.

**Στον Νίκο Φιλάρετο,
για την εμπιστοσύνη και τη γενναιοδωρία του**

Στη μητέρα μου και στις αναλφάβητες μητέρες

Στον πατέρα μου και στους μετανάστες

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η διατριβή αυτή αποτέλεσε προϊόν σύνθετων συνειδητών και ασυνείδητων διεργασιών ως αποτέλεσμα κυρίως της επαγγελματικής μου ενασχόλησης με τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία και κατ' επέκταση με τα θέματα που διαπραγματεύεται, δηλαδή την Ολυμπιακή Παιδεία και τον Ολυμπισμό, καθώς και της συνεργασίας μου με κορυφαίους επιστήμονες και ερευνητές από το πεδίο των Κοινωνικών Επιστημών και ιδιαίτερα της σύγχρονης Ιστορίας και Ιστοριογραφίας. Στο πλαίσιο αυτό επέλεξα να διερευνήσω συστηματικά την Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα και τις εφαρμογές της στην εκπαίδευση σε συνάρτηση με τη σύγχρονη Ολυμπιακή ιστορία.

Η Ακαδημία λοιπόν ως θεσμός μου προσέφερε το έδαφος για την επιστημονική και επαγγελματική μου συγκρότηση. Οι άνθρωποί της μου προσέφεραν απλόχερα κατανόηση, ευγένεια, αγάπη και ανταπόκριση, με γενναιοδωρία και όπως απαιτούν οι συμβολισμοί του Ολυμπιακού Κινήματος, όπου η δάδα περνάει από τον έναν στον άλλον και από τους παλαιότερους στους νεότερους. Όταν γνώρισα τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία, για πρώτη φορά το 1997, μετά από εισήγηση του Γενικού Επιθεωρητή Αρχαιοτήτων και Επίτιμου Αντιπροέδρου της ΔΟΑ, Νίκου Γιαλούρη, εισήλθα για πρώτη φορά στον άγνωστο κόσμο της και στον επίσης άγνωστο κόσμο των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων, του Ολυμπισμού και της Ολυμπιακής Παιδείας.

Στην Ακαδημία την περίοδο 1997-2005 Πρόεδρος ήταν το μέλος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής για την Ελλάδα Νίκος Φιλάρετος, ο άνθρωπος στον οποίο αφιερώνεται αυτή η διατριβή και στον οποίο οφείλω αναγνώριση, σεβασμό και υποχρέωση, όχι μόνο για το έργο του και την προσφορά του στη ΔΟΑ, αλλά κυρίως για την ηθική και την επιστημονική υποστήριξη που μου παρείχε κατά τη διάρκεια της θητείας του. Για το λόγο αυτό δεν έχω λόγια να ευχαριστήσω τον ίδιο, αλλά και τον Νίκο Γιαλούρη. Ευχαριστίες επίσης οφείλω και στον Γιώργο Μωυσίδη, Πρόεδρο της Ελληνικής Ομοσπονδίας Χιονοδρομίας και μέλος της Εφορείας της ΔΟΑ. Στο πλαίσιο των εσωτερικών συσχετισμών της ΔΟΑ, οφείλω να προσθέσω επίσης την αμέριστη υποστήριξη που είχα όλα τα χρόνια από τον Κώστα Γεωργιάδη, Κοσμήτορα της ΔΟΑ, Καθηγητή και Αντιπρύτανη στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Ο Γεωργιάδης, ιστορικός των Ολυμπιακών Αγώνων, με πρωτότυπη έρευνα για την περίοδο Αναβίωσης των Αγώνων του 1896 και έρευνες στο ευρύτερο πεδίο της

Ολυμπιακής Παιδείας, αποτέλεσε τον πρώτο επιστημονικό άξονα για τη γνωριμία μου με το πεδίο της ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων. Καθοριστική ήταν και η συμμετοχή του στην Τριμελή Επιτροπή της διατριβής κατά τη διάρκεια της οποίας με στήριξε με τις παρατηρήσεις του και τη συνέντευξη που μου έδωσε.

Ευχαριστίες ιδιαίτερες οφείλω και στον νυν Πρόεδρο της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας, Ισίδωρο Κούβελο, για την αμεσότητα με την οποία ενήργησε ώστε να μου δοθεί η άδεια έρευνας για το αρχείο της Ολυμπιακής Παιδείας στο ΥΠΕΠΘ, το οποίο αρχικά ήταν δυσπρόσιτο, αλλά και τη γενικότερη ηθική του συμπαράσταση. Επιπλέον τον ευχαριστώ και τον ίδιο προσωπικά, αλλά και τα μέλη της Εφορείας της ΔΟΑ, καθώς και τον Σύμβουλο Διοίκησης και Λειτουργίας της ΔΟΑ και τέως Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου Διονύσιο Γάγγα, που συνεκτίμησαν τη συνάφεια του αντικείμενου της διατριβής με το αντικείμενο της ΔΟΑ και μου χορήγησαν εκπαιδευτική άδεια τριών ετών, στο πλαίσιο της οποίας πραγματοποιήθηκε η επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας και η συγγραφή της διατριβής. Η χορήγηση της άδειας ήταν για μένα ιδιαίτερα καθοριστική για την εκπόνηση του έργου.

Για την ολοκλήρωση όμως της διατριβής απαιτήθηκε η συμβολή και άλλων ανθρώπων που επίσης με διευκόλυναν και μου πρόσφεραν λύσεις, ειδικά στο αρχικό στάδιο που η έρευνα παρουσίαζε γκρίζες ζώνες. Από την άποψη αυτή ιδιαίτερη υποχρέωση οφείλω καταρχάς στον Πρόεδρο της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής και Πρόεδρο του Διεθνούς Ιδρύματος Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΔΙΟΑΠ), Αντώνη Τζίκα, ο οποίος μου παραχώρησε την άδεια έρευνας του αρχείου του Ιδρύματος, μου έδωσε τις εκδόσεις του Ιδρύματος καθώς και συνέντευξη. Επίσης και στον Σπύρο Δεπάολη, συνεργάτη του Τζίκα, ο οποίος μου αφιέρωσε πολύτιμο μέρος του χρόνου του κατά τη διάρκεια έρευνας στο αρχείο. Από το πεδίο αρχειακής έρευνας ευχαριστώ επίσης την Προϊσταμένη του Τομέα Φυσικής Αγωγής του ΥΠΕΠΘ, Κυριακή Μαύρου για την πρακτική υποστήριξή της κατά τη διάρκεια της έρευνας στο αρχείο της Ολυμπιακής Παιδείας.

Αντίστοιχα για το αρχείο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον τέως Σύμβουλο Φυσικής Αγωγής στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κώστα Μουντάκη, ο οποίος ενήργησε για την εξασφάλιση άδειας μελέτης του αρχείου της αντίστοιχης περιόδου.

Παράλληλα μου παραχώρησε μέρος του προσωπικού του αρχείου και συνέντευξη, ενώ καθοριστική ήταν η συμβολή του στην εξέλιξη της διατριβής μέσα από συζητήσεις για τα θέματα της Φυσικής Αγωγής και της Ολυμπιακής Παιδείας. Από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο για τη φάση της έρευνας, ευχαριστώ επίσης και τον Πάρεδρο Φυσικής Αγωγής, Σταύρο Τσόνια. Και βέβαια σε όλους τους φορείς και τους υπαλλήλους που διευκόλυναν την έρευνά μου. Θερμές ευχαριστίες οφείλω και στον βιβλιοθηκονόμο της ΔΟΑ, Θέμη Λαΐνη, ο οποίος ανέχθηκε πάντοτε σχεδόν στωϊκά τις υπερβολικές μου απαιτήσεις και με βοήθησε αποτελεσματικά στις βιβλιογραφικές μου αναζητήσεις. Ευχαριστώ επίσης πολύ φίλους εκπαιδευτικούς που μου πρόσφεραν τα Ολυμπιακά εγχειρίδια που μελέτησα στη διατριβή και ήταν δύσκολο να εντοπισθούν, καθώς και τον φίλο φωτογράφο Κώστα Νικολάου για τις ενδιαφέρουσες συζητήσεις σχετικά με την εικονογράφηση αυτών των εγχειριδίων.

Εκτός από το πεδίο της αρχειακής έρευνας υπήρξαν άνθρωποι που με στήριξαν επίσης σημαντικά με τις ενδιαφέρουσες συνεντεύξεις που προθυμοποιήθηκαν να μου δώσουν για τη διατριβή. Ευχαριστώ ιδιαιτέρως γι' αυτό τον Αλέκο Μακρή, καθηγητή Φυσικής Αγωγής και τέως προϊστάμενο του Γραφείου Ολυμπιακής Παιδείας στο ΥΠΕΠΘ με τον οποίο έκανα δύο καθοριστικές συνεντεύξεις που με βοήθησαν να κερδίσω πολύτιμο χρόνο όσον αφορά τον γρήγορο εντοπισμό στοιχείων στην έρευνα. Τον ευχαριστώ επίσης για τη γενναιοδωρία του, καθώς μου προσέφερε και υλικό από το προσωπικό του αρχείο.

Επίσης ευχαριστώ θερμά την τέως Υφυπουργό Ολυμπιακής Παιδείας Ελένη Κούρκουλα, τον τέως Διευθυντή Εκπαίδευσης και Κατάρτισης «Αθήνα 2004» και Οικονομολόγο Καθηγητή στα ΤΕΙ Αθήνας Κώστα Πολίτη, την καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής και τέως στέλεχος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου στο πιλοτικό Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας Δρα Έφη Βουζίκα, την Πρόεδρο του Φάρου Τυφλών Καλλιθέας Δήμητρα Ασιδέρη, την καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής και τέως Ειδική Πάρεδρο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Σοφία Γολεγού, η οποία εκτός από τη συνέντευξη μου παραχώρησε και το προσωπικό της αρχείο για την Ολυμπιακή Παιδεία, τον Σχολικό Σύμβουλο Φυσικής Αγωγής και τέως Διευθυντή του Τομέα «Ευαισθητοποίηση – Εκπαίδευση Κοινού και Μαθητών» της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης «Αθήνα 2004» Δρα Ηρακλή Κέλλη, τον καθηγητή Φυσικής Αγωγής και τέως στέλεχος της επιστημονικής ομάδας του Παιδαγωγικού

Ινστιτούτου στο πιλοτικό Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας Ανδρέα Παπαδόπουλο, τον πρώτο Λαμπαδηδρόμο των Ολυμπιακών Αγώνων του 1980 Θανάση Κοσμόπουλο και τον εκδότη της εφημερίδας *Πατρίς* και μέλος της Εφορείας της ΔΟΑ, Λεωνίδα Βαρουξή.

Στο επιστημονικό πεδίο οφείλω ευχαριστίες για τις εποικοδομητικές συζητήσεις σε θέματα έρευνας, βιβλιογραφίας και επιστημονικής προσέγγισης, στον Αναπληρωτή Καθηγητή Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου Τάκη Καφετζή, στον Καθηγητή Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Πάνο Βαλαβάνη, στην Επίκουρο Καθηγήτρια Ανθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Ελεάνα Γιαλούρη και στον Ομότιμο Καθηγητή Νεότερης Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κρήτης Χρήστο Λούκο. Στην τελική φάση της διατριβής καθοριστική ήταν η παρέμβαση και οι υποδείξεις της Αναπληρώτριας Καθηγήτριας Επιστημών της Εκπαίδευσης Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής Δέσποινας Καρακατσάνη, την οποία επίσης ευχαριστώ ιδιαίτερος. Η Δέσποινα Καρακατσάνη, διαδέχθηκε θεσμικά στην πορεία της διατριβής τη Χριστίνα Κουλούρη που μετακινήθηκε από το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Ευχαριστώ επίσης την Καθηγήτρια και Πρόεδρο του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής Λίνα Βεντούρα και τον Καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Στέφανο Παπαγεωργίου για τη συμμετοχή τους στην επταμελή επιτροπή της διατριβής.

Ιδιαίτερος θέλω να ευχαριστήσω τη συνάδελφο ιστορικό στη ΔΟΑ, Ρούλα Βάθη, για την προσεγμένη γλωσσική επιμέλεια της διατριβής, το ενδιαφέρον της, τις εύστοχες παρατηρήσεις της και βεβαίως την αμέριστη ηθική συμπαράστασή της σε όλη τη διάρκεια του έργου. Ευχαριστίες και στον Μανώλη Λιοντάκη που έφτιαξε τους πίνακες της διατριβής και στη Βιβή Μεράντζα για τη βοήθειά της στη σύνοψη της βιβλιογραφίας και των υποσημειώσεων της διατριβής. Ευχαριστώ επίσης θερμά την οικογένειά μου που με στήριξε πολύ σε ένα ακατανόητο γι' αυτήν εγχείρημα που απαιτούσε ασκητική προσήλωση, πολύ μελέτη και ανορθόδοξο τρόπο ζωής.

Τελειώνοντας θέλω να ευχαριστήσω ειδικά την Καθηγήτριά μου Χριστίνα Κουλούρη και να επισημάνω το πρωτοποριακό της έργο στο πεδίο έρευνας του αθλητισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα και διεθνώς. Θα αναφερθώ ειδικότερα στο βιβλίο της «Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας –

Γυμναστικά και αθλητικά σωματεία (1870-1922)», το οποίο όταν εκδόθηκε από το ΙΑΕΝ το 1997, δημιούργησε ιδιαίτερη αίσθηση και στάθηκε η πρώτη αφορμή για την επιστημονική «συνάντησή» μου μαζί της, η οποία εξελίχθηκε σε μια αισθητική σχέση μαθητείας με ουσιαστική διδασκαλία και καθοδήγηση. Η σχέση αυτή επικαθορίστηκε και από τη συνεργασία της ίδιας με τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία, στην οποία εργαζόμουν από το Μάιο του 1997. Η Χριστίνα Κουλούρη σε όλη τη διάρκεια της διατριβής, από την πρώτη στιγμή που σχεδιάστηκε μέχρι και την τελευταία σελίδα, ήταν πάντα δίπλα μου και με υποστήριξε με κατανόηση, ανοχή και επιστημονική αυστηρότητα. Το να εκπαιδεύσεις και να κατευθύνεις έναν άνθρωπο, και μάλιστα με έντονο το στοιχείο της ανυπακοής, σε δύσκολα επιστημονικά μονοπάτια, απαιτεί όχι μόνο γνώση, αλλά κυρίως ταλέντο και διαίσθηση. Και αυτό είναι το χάρισμα που έχουν οι άνθρωποι που εμπνέουν, ασκούν επιρροή και θέλουμε να αποκαλούμε δασκάλους στη ζωή μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

	Σελ.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1-3
1. Πηγές έρευνας.....	3-8
2. Επισκόπηση βιβλιογραφίας.....	9-17
3. Δομή και μεθοδολογία.....	18-26
Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ	
1.1. Εισαγωγή.....	29-35
1.2. Η Ολυμπιακή Εκπαίδευση στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία (ΔΟΑ).....	35-40
1.2.1. Όψεις των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της ΔΟΑ.....	40-50
1.3. Σύνοδοι Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών: «οι καλλικέλαδες ραψωδοί του του Ολυμπισμού και της Ολυμπιακής Φιλοσοφίας».....	50-59
1.4. Μαθητικό σεμινάριο μαθητών Ν. Ηλείας 1989-2006: «Αργοναύτες» και «Λούηδες».....	60-63
1.4.1. Ποιοτικά χαρακτηριστικά των εργασιών του σεμιναρίου.....	64-66
1.5. Όψεις της διεθνούς και ελληνικής ταυτότητας της ΔΟΑ.....	66-73
1.6. Διοικητική και εκπαιδευτική φυσιογνωμία της ηγεσίας της ΔΟΑ.....	73-84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΠΡΩΙΜΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
2.1. Εισαγωγή.....	84-91
2.2. Επιτροπή Αθλητικής Παιδείας (ΕΑΠ) και Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΙΟΑΠ).....	91-97
2.3. Από το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΙΟΑΠ) στο Διεθνές Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΔΙΟΑΠ).....	97-103
2.4. Πιλοτικό Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας.....	103-107
2.5. Οδηγός Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας για εκπαιδευτικούς.....	107-117
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ «ΑΘΗΝΑ 2004»	
3.1. Εισαγωγή.....	117-121
3.2. Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004».....	121-122
3.3. Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας.....	122-126
3.4. Δράσεις – Πρωτοβουλίες των σχολικών μονάδων.....	126-130
3.5. Ιδεολογική και εκπαιδευτική ταυτότητα του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας.....	130-134

3.6. Η Ολυμπιακή Παιδεία στο ωρολόγιο Πρόγραμμα: θέσεις και αντιπαραθέσεις.....	134-140
3.7. Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας.....	140-143
3.8. Εκπαιδευτικό υλικό Ολυμπιακής Παιδείας.....	143-151
3.9. Αξιολόγηση και αξιολογητές του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας.....	151-155
3.10. Το μέλλον της Ολυμπιακής Παιδείας	156-158

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

4.1. Ταυτότητα εγχειριδίων.....	158-165
4.2. Τα υπό ανάλυση εγχειρίδια.....	165-170
4.3. Συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου των εγχειριδίων.....	170-177
4.4. Συγγραφείς και εικονογράφοι.....	177-181
4.5. Ιδεολογικοί και εκπαιδευτικοί στόχοι της Ολυμπιακής Παιδείας στα εγχειρίδια.....	181-188

Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΑΡΧΑΙΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

1.1. Η εθνική κληρονομιά των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων.....	191-199
1.2. Πρώιμες μορφές αθλητισμού: μινωϊκή και μυκηναϊκή περίοδος.....	199-203
1.3. Η μυθολογία των Ολυμπιακών Αγώνων.....	203-205
1.4. Ο τόπος των Αγώνων: «στην αρχαία Ολυμπία!...εκεί όπου άρχισαν όλα».....	206-209
1.5. Οργάνωση και διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων.....	209-212
1.6. Αρχαία αγωνίσματα.....	212-215
1.7. Η βράβευση: «το τρυφερό κλωνάρι της αγρηλιάς».....	215-216
1.8. Το πνεύμα της αρχαιότητας	217-220
1.9. Ολυμπιακοί Αγώνες και εθνική ταυτότητα.....	220-223
1.10. Γλώσσα και αρχαιότητα.....	223-229

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

2.1. Επιτελεστικές πρακτικές των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων.....	229-240
2.2. Η Αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων.....	240-240
2.2.1. Αναβιώσεις πριν από το 1894.....	240-242
2.2.2. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896.....	242-244
2.2.3. Τα πρόσωπα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων 1896.....	245-250
2.2.4. Μαραθώνιος δρόμος: «“ο μύθος του στρατιώτη – ταχυδρόμου”».....	250-251
2.3. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στον 20 ^ο αιώνα.....	251-258
2.4. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες.....	258-260
2.4.1. Οι Σκανδιναβικοί Αγώνες.....	260-262
2.4.2. Χειμερινά Ολυμπιακά Αθλήματα και Αθλητές.....	262-263
2.4.3. Χειμερινή Ολυμπιακή Φλόγα.....	263-264
2.4.4. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες και Πολιτική.....	264-266

2.4.5. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες και επαγγελματισμός.....	266-267
2.5. Παραολυμπιακοί Αγώνες: «η γιορτή της ανθρώπινης θέλησης».....	267-269
2.5.1. Πρώιμες μορφές Παραολυμπιακών Αγώνων.....	269-271
2.5.2. Παραολυμπιακοί Αγώνες: «παράλληλοι Ολυμπιακοί ή υποδεέστεροι»;.....	271-272
2.5.3. Παραολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004».....	272-278
2.5.4. Σύμβολα των Παραολυμπιακών Αγώνων.....	278-278
2.5.4.1. Παραολυμπιακός Όρκος.....	278-279
2.5.4.2. Παραολυμπιακός Ύμνος.....	279-279
2.5.4.3. Παραολυμπιακή Φλόγα.....	279-280
2.5.4.4. Σύμβολο της Παραολυμπιακής Επιτροπής.....	280-280
2.5.4.5. Τελετές Έναρξης και Λήξης.....	280-281
2.5.4.6. Έμβλημα των Παραολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004».....	281-282
2.5.5. Παραολυμπιακοί Αγώνες: μέσο κοινωνικής ένταξης και ισότιμης συμμετοχής.....	282-284
2.6. Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων.....	284-285
2.6.1. Μορφές αλλοίωσης του Ολυμπιακού πνεύματος.....	285-286
2.6.2. Ολυμπιακοί Αγώνες: το φαινόμενο του γιγαντισμού.....	286-288
2.6.3. Ολυμπιακοί Αγώνες και Ουσίες.....	288-291
2.6.4. Ολυμπιακοί Αγώνες και επιχειρηματικότητα.....	291-293
2.6.5. Ολυμπιακοί Αγώνες και γυναικεία ταυτότητα.....	293-295
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ «ΑΘΗΝΑ 2004»	
3.1. Εισαγωγή.....	295-305
3.2. Επιτροπή Διεκδίκησης Ολυμπιακών Αγώνων: Από την «αμφιβολία» του 1996 στη «βεβαιότητα» του 2004.....	305-308
3.3. Η Πρόεδρος της «Αθήνα 2004».....	308-310
3.4. Η Πόλη των Αγώνων: «μια αλλαγμένη, πιο όμορφη Αθήνα».....	311-314
3.5. Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004».....	314-315
3.5.1. Επικοινωνία.....	315-316
3.5.2. Τεχνολογία.....	316-316
3.5.3. Χορηγία.....	316-317
3.5.4. Ολυμπιακά Προϊόντα / Licensing.....	317-318
3.5.5. Φιλοξενία – Διαμονή.....	318-319
3.5.6. Διατροφή.....	319-320
3.5.7. Μεταφορές.....	320-320
3.5.8. Πολιτισμός.....	320-321

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΟΛΥΜΠΙΑΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

4.1. Εισαγωγή.....	321-326
4.2. Τα Ολυμπιακά σύμβολα.....	326-332
4.3. Ολυμπιακό έμβλημα «Αθήνα 2004»	332-337
4.4. Ολυμπιακό σύμβολο ΔΟΕ – Ολυμπιακή σημαία	338-343
4.5. Ολυμπιακός ύμνος – Ολυμπιακό σύνθημα – Ολυμπιακός όρκος.....	344-344
4.5.1. Ολυμπιακός ύμνος.....	344-346
4.5.2. Ολυμπιακό σύνθημα Citius – Altius – Fortius	346-347
4.5.3. Ολυμπιακός όρκος.....	347-348
4.6. Ολυμπιακές μασκότ: «Στο νησί της Μασκωτίας»	349-350
4.6.1. Οι Μασκότ των Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004».....	350-354
4.7. Ολυμπιακή φλόγα – Ολυμπιακή λαμπαδηδρομία.....	354-359
4.8. Τελετές Ολυμπιακών Αγώνων.....	359-361

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΟΛΥΜΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΕΣ ΑΞΙΕΣ

5.1. Εισαγωγή.....	362-367
5.2. Ο Ολυμπισμός στον Ολυμπιακό Χάρτη.....	367-371
5.3. Ο Ολυμπισμός στα Ολυμπιακά εγχειρίδια.....	371-377
5.4. Ολυμπιακές Αξίες.....	377-378
5.4.1. Φιλία.....	378-379
5.4.2. Συμμετοχή.....	379-381
5.4.3. Ευ αγωνίζεσθαι.....	381-384
5.4.4. Υγεία.....	384-389
5.4.5. Πολυπολιτισμικότητα.....	389-393
5.4.6. Εθελοντισμός.....	393-401
5.4.7. Περιβάλλον.....	401-409
5.4.8. Ειρήνη/Εκεχειρία.....	409-414

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ

6.1. Εισαγωγή.....	414-423
6.2. Η οπτική και εταιρική ταυτότητα της «Αθήνα 2004».....	423-423
6.2.1. Το χρώμα των Ολυμπιακών Αγώνων.....	424-425
6.2.2. Το Πανόραμα.....	425-426
6.2.3. Το Έμβλημα.....	426-426
6.2.4. Κύρια σήματα των Αγώνων: Εικονογράμματα αθλημάτων – Εμβλήματα Πολιτισμού, Εθελοντισμού και Περιβάλλοντος.....	426-427
6.3. Οπτικοακουστικό υλικό.....	427-428
6.4. Διαδίκτυο: Youth 2004.....	428-429

6.5. Ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της εικονογράφησης.....	430-435
6.6. Εξώφυλλα εγχειριδίων.....	436-436
6.6.1. Εγχειρίδια καθηγητών.....	436-440
6.6.2. Εγχειρίδια μαθητών.....	440-443
6.6.3. Εγχειρίδια καθηγητών – μαθητών.....	443-444
6.7. Κύριο σώμα εγχειριδίων.....	445-445
6.7.1. Εγχειρίδια καθηγητών.....	445-449
6.7.2. Εγχειρίδια μαθητών.....	449-453
6.7.3. Εγχειρίδια καθηγητών – μαθητών.....	453-456
6.8. Θεματικές κατηγορίες εικονογράφησης.....	456-458
6.8.1. Αρχαιότητα.....	458-468
6.8.2. Αναβίωση Ολυμπιακών Αγώνων.....	468-472
6.8.3. Αθλήματα.....	472-474
6.8.4. Αθλητές.....	474-479
6.8.5. Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων.....	479-481
6.8.6. Ολυμπιακά Σύμβολα.....	481-481
6.8.6.1. Ολυμπιακή σημαία.....	482-483
6.8.6.2. Ολυμπιακό σύμβολο ΔΟΕ.....	483-485
6.8.6.3. Ολυμπιακή Φλόγα – Ολυμπιακή Λαμπαδηδρομία.....	485-487
6.8.6.4. Τελετές Ολυμπιακών Αγώνων.....	487-488
6.8.6.5. Ολυμπιακές Μασκότ.....	488-489
6.8.6.6. Ολυμπιακά συνθήματα.....	489-489
6.8.6.7. Ολυμπισμός και Ολυμπιακές Αξίες.....	489-491
6.8.6.7.1. Φιλία.....	491-493
6.8.6.7.2. Υγεία.....	493-494
6.8.6.7.3. Εθελοντισμός.....	494-495
6.8.6.7.4. Περιβάλλον.....	495-496
6.8.6.8. Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004».....	496-499
6.8.6.9. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες.....	499-501
6.8.6.10. Παραολυμπιακοί Αγώνες.....	501-505
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	506-519
ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	521-549
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
ΠΙΝΑΚΕΣ	
ΕΙΚΟΝΕΣ	

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

HOC: Hellenic Olympic Committee

IOA: International Olympic Academy

IOC: International Olympic Committee

IPC: International Paralympic Committee

WHO: World Health Organization

ΔΕΣΟΠ: Διυπουργική Επιτροπή Συντονισμού Ολυμπιακής Προετοιμασίας

ΔΙΟΑΠ: Διεθνές Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας

ΔΟ: Διεθνείς Ομοσπονδίες

ΔΟΑ: Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία

ΔΟΕ: Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή

ΔΟΙ: Διεθνές Ολυμπιακό Ινστιτούτο

ΔΠΕ: Διεθνής Παραολυμπιακή Επιτροπή

ΕΑΠ: Επιτροπή Αθλητικής Παιδείας

ΕΑΣΑ: Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής

ΕΓΒΕ: Ένωση Γυμναστών Β. Ελλάδος

ΕΘΝΟΑ: Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία

ΕΟΑ: Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων

ΕΟΑκ: Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες

ΕΟΕ: Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή

ΕΟΕπ: Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές

ΕΠΦΑΝΗ: Ένωση Πτυχιούχων Φυσικής Αγωγής Ν. Ηρακλείου

ΙΟΑΠ: Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας

ΟΕΟΑ «Αθήνα» 2004: Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα»
2004

ΠΙ: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΠΟΥ: Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

ΠΕΚΦΑ – ΟΠ: Πανελλήνια Ένωση Καθηγητών Φυσικής Αγωγής – Ολυμπιακής
Παιδείας

ΣΕΠΠΕ: Σχολεία Εφαρμογής Πειραματικών Προγραμμάτων

ΤΕΦΑΑ: Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού

ΥΠΕΠΘ: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο της διατριβής αποτελεί η ανάδειξη των κυρίαρχων ιδεολογικών αναπαραστάσεων και εκπαιδευτικών πρακτικών του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας που εντάχθηκε στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα με αφορμή τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων, το 2004. Στο πλαίσιο αυτό η έρευνα διαπραγματεύεται το σύγχρονο εθνικό αφήγημα της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα που συγκροτείται όχι μόνο από τη νεοφανή εκδοχή του κατά τη διάρκεια της προολυμπιακής και ολυμπιακής περιόδου των Αγώνων, αλλά και από την ίδια την προϊστορία του που συνδέεται με την ύπαρξη του αρχαιότερου Ολυμπιακού θεσμού στην αρχαία Ολυμπία, της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας και κατ' επέκταση με το Ολυμπιακό Κίνημα. Η διατριβή έχει ως στόχο να διερευνήσει τις πολύσημες όψεις της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα στο πλαίσιο του Ολυμπισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων με τους οποίους σχετίζεται. Παράλληλα αναφέρεται στους τρόπους ενσωμάτωσής της στο προϋπάρχον κοινωνικό περιβάλλον και εκπαιδευτικό σύστημα και στην αποτίμηση της συμβολικής της αξίας για την ενίσχυση του εθνικού φαντασιακού, αλλά και του διεθνούς ρόλου της Ελλάδας απέναντι στο Ολυμπιακό Κίνημα.

Η Ολυμπιακή Παιδεία ανατέμνοντας το εθνικό παρόν και το εθνικό παρελθόν των Αγώνων, με την υπερεθνική κουλτούρα του Ολυμπισμού αποκαλύπτει τον τρόπο με τον οποίο η Ελλάδα, όπως άλλωστε και κάθε διοργανώτρια χώρα Ολυμπιακών Αγώνων, επιλέγει να αυτοπροσδιοριστεί και να αυτοπαρουσιαστεί σε σχέση με το ίδιο το γεγονός μιας Ολυμπιακής διοργάνωσης. Η εισαγωγή της στην ελληνική εκπαίδευση αποτέλεσε ένα από τα μεγαλύτερα εκπαιδευτικά εγχειρήματα βραχείας διάρκειας και συνέβαλε στη συγκρότηση ολυμπιακής κουλτούρας και στη δημιουργία θετικών στάσεων απέναντι στην Ολυμπιακή διοργάνωση του 2004. Με την ενσωμάτωσή της στο πλαίσιο των πρακτικών του αθλητισμού και της Φυσικής Αγωγής δημιούργησε παράλληλα το έδαφος για συζητήσεις, μελέτες, έρευνες, αλλά και αντιπαραθέσεις γύρω από ένα νέο επιστημονικό αντικείμενο, απέναντι στο οποίο η εκπαιδευτική κοινότητα στάθηκε μάλλον αμήχανα στην αρχή και στη συνέχεια προσπάθησε να το ερμηνεύσει μέσα από εθνοκεντρικές και ιδεαλιστικές προσεγγίσεις, ως στοιχείο εθνικής υπεροχής αλλά και αποτελεσματικό εργαλείο ηθικής διαπαιδαγώγησης της μαθητικής νεολαίας. Η Ολυμπιακή Παιδεία λειτούργησε

έτσι ως ένα ιδιότυπο πλαίσιο για να επανερμηνευθεί η εθνική και ολυμπιακή ταυτότητα της Ελλάδας, καλλιεργώντας παράλληλα μεγάλες προσδοκίες για εκπαιδευτικές και κοινωνικές μεταβολές με ιδεολογικό έρεισμα τη θεωρία του Ολυμπισμού, ως κοινωνικό όραμα δομημένο με πανανθρώπινες ανθρωπιστικές αξίες.

Η Ολυμπιακή Παιδεία χρησιμοποιήθηκε στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες, ως εκπαιδευτικό εργαλείο με στόχο την ευαισθητοποίηση των νέων στον αξιακό κώδικα του Ολυμπισμού, στη συνδιαμόρφωση της ανοιχτής κοινωνίας και της συμμετοχικής δημοκρατίας των πολιτών στον άξονα της αντιπαράθεσης με τον επαγγελματικό αθλητισμό, μέρος του οποίου αποτελούν οι Ολυμπιακές διοργανώσεις και αυτοπροσδιορίστηκε ως ένα εκπαιδευτικά καινοτόμο πρόγραμμα που συνδυάζει την άσκηση του σώματος με την πνευματική καλλιέργεια του ανθρώπου. Η εισαγωγή της στο εκπαιδευτικό σύστημα άλλαξε προσωρινά το θεματολογικό χάρτη της εκπαίδευσης που εμπλουτίστηκε με τις ιδεολογικές αναφορές του παρόντος των Αγώνων. Η Ολυμπιακή Παιδεία αποσκοπούσε σύμφωνα με την επίσημη αντίληψη του ΥΠΕΠΘ «στη διαμόρφωση προτύπων συμπεριφοράς των νέων, σύμφωνα με τις διαχρονικές αξίες του Ολυμπισμού, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία του σύγχρονου πολιτισμού και τις απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας», μέσα από ένα συγκερασμό «του ιστορικού παρελθόντος με τις σύγχρονες εκπαιδευτικές και πολιτιστικές αξίες», (Οκτ. 2003).

Η εισαγωγή και ενσωμάτωσή της στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ευνοήθηκε από τις εκπαιδευτικές αλλαγές που είχαν συντελεστεί στην Ελλάδα ειδικότερα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 στο πλαίσιο των πολιτικών που ενίσχυαν την ευρωπαϊκή και διεθνή διάσταση της εκπαίδευσης και αφορούσαν την εφαρμογή των προγραμμάτων ΣΕΠΠΕ, του ολοήμερου σχολείου, την εισαγωγή νέων αναλυτικών προγραμμάτων, της ευέλικτης ζώνης, της διαθεματικότητας και των μαθητοκεντρικών μεθόδων διδασκαλίας. Η Ολυμπιακή Παιδεία λειτούργησε αρχικά σε πιλοτική μορφή σε περιορισμένα Δημοτικά σχολεία της χώρας μετά από συνεργασία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου με το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΙΟΑΠ). Στη συνέχεια επεκτάθηκε σε περισσότερα σχολεία και στην πορεία τέθηκε υπό την επίσημη αιγίδα του ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία με την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004».

Εφαρμόστηκε σε πανελλήνια κλίμακα, εντάχθηκε στη γενικότερη οργάνωση και διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος και υποστηρίχθηκε από τον κρατικό

μηχανισμό, γεγονός που υποδήλωσε και τη σοβαρότητα του εγχειρήματος. Για τις ανάγκες του Προγράμματος εκδόθηκε σχετική νομοθεσία, διορίστηκε Υφυπουργός Ολυμπιακής Παιδείας και συστήθηκε στο ΥΠΕΠΘ ομώνυμο γραφείο, προϊστάμενοι του οποίου ήταν αποσπασμένοι καθηγητές Φυσικής Αγωγής. Παράλληλα προσλήφθηκαν και επιμορφώθηκαν 2000 γυμναστές, εκδόθηκε εκπαιδευτικό υλικό καθηγητών και μαθητών για την προσχολική και τη σχολική ηλικία και τους μαθητές με Ειδικές Ανάγκες και αργότερα η Ολυμπιακή Παιδεία συμπεριλήφθηκε στα νέα ΑΠΣ που αφορούσαν Προγράμματα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Διαθεματικών Δραστηριοτήτων. Το Πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε όλα τα σχολεία της Ελλάδας και του εξωτερικού στην Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση, σε ιδιωτικά και σε Ειδικά σχολεία, σε ΤΕΕ και επικουρικά στην Γ/θμια εκπαίδευση στα ΤΕΦΑΑ, ως μάθημα επιλογής.

Στόχος της διατριβής είναι η ανασύνθεση και ερμηνεία του αφηγήματος της Ολυμπιακής Παιδείας όπως προκύπτει μέσα από τους ιδεολογικούς προσανατολισμούς και την οργανωσιακή κουλτούρα των μηχανισμών σχεδίασης, οργάνωσης και υλοποίησης από το πρώιμο έως το τελικό στάδιο, τα ηθικά και αξιακά προτάγματα και τη γενικότερη εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθήθηκε από τους αρμόδιους εκπαιδευτικούς φορείς όσον αφορά το συντονισμό και τον έλεγχο της σε εθνικό επίπεδο. Στην τελική της σύνθεση η διατριβή επιδιώκει να ανασυγκροτήσει μία κατά το δυνατόν σφαιρική εικόνα της ιστορικής εξέλιξης και της ταυτότητας της Ολυμπιακής Παιδείας μέσα από πολλαπλές αναγνώσεις που μας αποκαλύπτουν ορατές και αθέατες όψεις της σύγχρονης ελληνικής Ολυμπιακής ιστορίας μέρος της οποίας είναι και η ίδια. Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύονται το περιεχόμενο, οι φορείς, τα πρόσωπα και γενικότερα ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε η Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα.

1. Πηγές έρευνας

Βασικές πρωτογενείς πηγές έρευνας για τη διατριβή αποτέλεσαν τέσσερα αρχεία φορέων που συνδέονται άμεσα με την Ολυμπιακή Παιδεία. Πρόκειται για τα αρχεία της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας (ΔΟΑ), του Ιδρύματος Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΙΟΑΠ) το οποίο στη συνέχεια έγινε διεθνές (ΔΙΟΑΠ), του Τομέα Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και του τομέα Ολυμπιακής Παιδείας του ΥΠΕΠΘ. Από τα τέσσερα αρχεία αμεσότερο στην πρόσβαση ήταν το

αρχείο της ΔΟΑ, όχι μόνο γιατί βρίσκεται στον εργασιακό μας χώρο, αλλά κυρίως γιατί είχε ήδη διερευνηθεί σε μεγάλο βαθμό για προηγούμενες έρευνες που είχαμε διεξαγάγει, και εκ των πραγμάτων ήταν ευκολότερη η διαχείρισή του και ο άμεσος εντοπισμός των στοιχείων που μας ενδιέφεραν. Το αρχείο διατηρείται σε άριστη κατάσταση συνθηκών φύλαξης και ταξινόμησης και μας παρείχε με άνεση τα στοιχεία εκείνα που απαιτούσε η έρευνα για την ανασύνθεση της εκπαιδευτικής πολιτικής που ασκεί η ΔΟΑ σε εθνικό και διεθνές επίπεδο στα ζητήματα Ολυμπιακής Παιδείας.

Το αρχείο του Ιδρύματος Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας καθοριστικό για τα στοιχεία της πρώιμης περιόδου εφαρμογής του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, αντίθετα από το σύνολο των υπόλοιπων αρχείων ήταν το δυσκολότερο, όχι τόσο στην πρόσβαση, την οποία μας εξασφάλισε ο Πρόεδρος του Ιδρύματος Αντώνης Τζίκας, αλλά κυρίως όσον αφορούσε την επεξεργασία των δεδομένων. Το αρχείο όταν το Ίδρυμα σταμάτησε την ενεργή δράση του μεταφέρθηκε σε ένα ημιυπόγειο του Δήμου Κηφισιάς στοιβαγμένο σε κούτες και ντοσιέ. Η διαχείριση του αρχείου ήταν σχετικά επίπονη καθώς δεν υπήρχε ταξινόμηση και κατάλογος για το περιεχόμενό του.

Το αρχείο παρά τις ακατάλληλες και επισφαλείς συνθήκες συντήρησης, διατηρείται σε σχετικά καλή κατάσταση και είναι δομημένο σε θεματικές και χρονολογικές ενότητες. Περιέχει ένα ευρύ σώμα αλληλογραφίας με εκπαιδευτικούς, αθλητικούς, πολιτικούς και Ολυμπιακούς φορείς και πρόσωπα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, εγκυκλίους, νομοθεσίες, πρακτικά συνεδριάσεων του Ιδρύματος, οικονομικά στοιχεία, πρακτικά των διεθνών συνεδρίων που διοργάνωσε, ομιλίες και ανακοινώσεις του Προέδρου και των στελεχών του, φωτογραφικό υλικό, δημοσιεύματα ημερήσιου Τύπου που αφορούν τις δράσεις του Ιδρύματος, προσκλήσεις, διπλώματα, αφίσες, κάρτες, αναμνηστικά μετάλλια, σύμβολα του Ιδρύματος, αυτοτελείς ομώνυμες εκδόσεις και άλλες σχετικές με τη Φυσική Αγωγή και την Ολυμπιακή Παιδεία από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Το αρχείο του ΙΟΑΠ συγκροτεί έναν από τους βασικούς κρίκους της έρευνας για την Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα. Από τη συνολική μελέτη του εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα για το βαθμό εμπλοκής του στο πρώιμο στάδιο σχεδιασμού και υλοποίησης του πιλοτικού Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, την ταυτότητα του Ιδρύματος, το δίκτυο επαφών που διατηρεί, τον επίσημο λόγο που συγκροτεί, τα πρόσωπα που το

στελεχώνουν και τον κεντρικό ρόλο που αυτά διαδραματίζουν στη δημόσια συζήτηση σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για τα ζητήματα Ολυμπισμού και εκπαίδευσης.

Το αρχείο του Τομέα Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου αποτέλεσε τον επόμενο σταθμό της έρευνας για την Ολυμπιακή Παιδεία. Μέσα από τη συνολική μελέτη του αρχείου η έρευνα ανέδειξε ποιος ήταν ο ρόλος και η στάση που κράτησε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο απέναντι στην πρόκληση εισαγωγής ενός νέου προγράμματος διδασκαλίας στην εκπαίδευση που σχετίζονταν με τη Φυσική Αγωγή και τους Ολυμπιακούς Αγώνες, ποια ήταν η συμβολή του στην υλοποίηση του πρώτου πιλοτικού Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας και πως τοποθετήθηκε στη συνέχεια κατά τη διάρκεια της γενικευμένης εφαρμογής και εξέλιξης του Προγράμματος από το ΥΠΕΠΘ και την Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004».

Το αρχείο του τομέα Ολυμπιακής Παιδείας που καταγράφει την πορεία της Ολυμπιακής Παιδείας από την πλευρά του ΥΠΕΠΘ ήταν το τελευταίο από τα τέσσερα αρχεία που μελετήσαμε. Το αρχείο ήταν ανενεργό και τοποθετημένο σε κούτες σε αποθηκευτικό χώρο, σε αρκετά καλή κατάσταση και άριστα δομημένο. Για μας το αρχείο αυτό ήταν μια ιδιαίτερα ευχάριστη έκπληξη γιατί μας αποκάλυψε τις δύο ισχυρές όψεις της ταυτότητας του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα σε όλη της την έκταση. Η πρώτη όψη αφορά το οργανωτικό μέγεθος του εγχειρήματος και η δεύτερη το αποτέλεσμα, όπως αυτό προκύπτει από την πληθώρα των μαθητικών εργασιών από σχολεία όλης της Ελλάδας που στάλθηκαν στο Υπουργείο, στο πλαίσιο υλοποίησης των θεσμοθετημένων χρηματοδοτούμενων δράσεων του Προγράμματος. Οι εργασίες αυτές αφενός δείχνουν τη θετική ανταπόκριση των σχολικών μονάδων στο Πρόγραμμα και αφετέρου αποτελούν ένα ελκυστικό πεδίο μελλοντικής έρευνας για τη θεματολογία που αναπτύσσεται και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται και ερμηνεύει η σχολική κοινότητα το περιεχόμενο της Ολυμπιακής Παιδείας.

Το αρχείο του ΥΠΕΠΘ είναι ένα ογκώδες αρχείο που περιλαμβάνει εκτός από τις μαθητικές εργασίες, εσωτερική και εξωτερική αλληλογραφία με φορείς, ιδρύματα, υπουργεία, τις διευθύνσεις Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης Φυσικής Αγωγής, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, την Οργανωτική Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004», το Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το ΙΟΑΠ κ.ά., νομοθεσία, εγκυκλίους, υπουργικές αποφάσεις, εισηγήσεις, εκθέσεις,

απολογισμούς, πρακτικά, μνημόνια, επερωτήσεις βουλευτών, εκδόσεις και δεκάδες έγγραφα που αφορούν τις παρακείμενες πολιτιστικές εκδηλώσεις Ολυμπιακής Παιδείας. Η χρήση του αρχείου αυτού μας έδωσε τη δυνατότητα να ανασυνθέσουμε όψεις της εφαρμογής του Προγράμματος σε θεσμικό και οργανωτικό επίπεδο καθώς και στο επίπεδο της πρακτικής εφαρμογής στα σχολεία. Η επανανάγνωση του αρχείου Ολυμπιακής Παιδείας μας προσέφερε κυρίως μια συνολική εικόνα για το εύρος της εφαρμογής του Προγράμματος και την αποδοχή που είχε από τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς, τους συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων και το ευρύτερο κοινό ως αποδέκτες του μηνύματος της εικόνας των Ολυμπιακών Αγώνων και του Ολυμπισμού.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, όλα τα αρχεία απέκτησαν για την έρευνα της διατριβής πρακτική αξία για την εξιστόρηση της Ολυμπιακής Παιδείας και το πώς αυτή συγκροτήθηκε σε θεωρητικό επίπεδο και εφαρμόστηκε ως πράξη στο σχολείο. Στο σύνολό της η βιωματική σχέση που αποκτήσαμε μέσα από την αρχειακή έρευνα για την Ολυμπιακή Παιδεία επισυνδέθηκε και με την πολυετή βιωματική και επιστημονική εμπειρία μας στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία. Η πρόθεσή μας να ασχοληθούμε με το πλούσιο υλικό αυτών των αρχείων σχετίζεται αφενός με τις ανάγκες της έρευνας να διαμορφωθεί μια όσο το δυνατόν πληρέστερη εικόνα της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα και αφετέρου με τις ερευνητικές ανησυχίες μας σε μια προσπάθεια ανάδειξης της σημασίας των αρχείων στη δημόσια ζωή.

Δυστυχώς από το αρχειακό σύνολο σχετικά με την Ολυμπιακή Παιδεία λείπει το αρχείο της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της «Αθήνα 2004» που θα μας έδινε τα πλήρη στοιχεία για το κομμάτι του Προγράμματος που διαχειρίστηκε η Οργανωτική Επιτροπή των Αγώνων. Το αρχείο αυτό στάθηκε αδύνατον να εντοπιστεί και ενδεχομένως βρίσκεται μαζί με το συνολικό αρχείο των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 και το οποίο δεν είναι προσβάσιμο στους ερευνητές. Το έλλειμμα αυτό περιορίστηκε ως ένα βαθμό από στοιχεία που απαντήσαμε στα άλλα αρχεία, αλλά και από την κατατοπιστική συνέντευξη που μας πρόσφερε ο τέως διευθυντής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και Οικονομολόγος καθηγητής στα ΤΕΙ, Κώστας Πολίτης.

Οι συνεντεύξεις που διεξαγάγαμε λειτούργησαν ως εναλλακτικές πηγές και ως εργαλείο κοινωνικής έρευνας στο πλαίσιο της προφορικής εξιστόρησης των γεγονότων που αξιοποιήσαμε για τις ανάγκες της διατριβής. Έγιναν 9 ημι-δομημένες

συνεντεύξεις την περίοδο 2008-2012, η μία εκ των οποίων είναι διπλή και έχουν διάρκεια 90 λεπτών κατά μέσο όρο η κάθε μία. Παράλληλα χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από 2 παλαιότερες συνεντεύξεις που είχαμε κάνει με τον πρόεδρο του ΔΙΟΑΠ και την πρόεδρο του Φάρου Τυφλών Καλλιθέας στο πλαίσιο γενικότερης έρευνας για την Ολυμπιακή Παιδεία (2005), καθώς και στοιχεία από 2 επίσης παλαιότερες συνεντεύξεις από προηγούμενη έρευνα σχετικά με τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία στην Ολυμπία (2005). Σκοπός αυτών των συνεντεύξεων ήταν να δημιουργήσουμε ένα υπόστρωμα στοιχείων που θα έδενε με το αρχειακό υλικό και θα φώτιζε αθέατες πλευρές της Ολυμπιακής διοργάνωσης και της εφαρμογής του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας. Κυρίως όμως θα λειτουργούσαν καταρχάς, όπως και έγινε, καθοδηγητικά για την ίδια την έρευνα η οποία αρχικά αντιμετώπισε τα δικά της αδιέξοδα.

Τα πρόσωπα τα οποία έδωσαν συνεντεύξεις για την Ολυμπιακή Παιδεία προέρχονται από τη ΔΟΑ (1), το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (4), το ΔΙΟΑΠ (1), τη Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» (2), το ΥΠΕΠΘ – Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας (2), το Φάρο Τυφλών Καλλιθέας (1). Οι άνθρωποι που συμμετείχαν σε αυτή την έρευνα είχαν σημαντικές θεσμικές θέσεις στους φορείς που υπηρετούσαν την περίοδο που εξετάζουμε. Οι περισσότεροι από αυτούς προέρχονταν κυρίως από το πεδίο της ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης της Φυσικής Αγωγής, με εξαίρεση τον πρόεδρο του ΔΙΟΑΠ, την Υφυπουργό Ολυμπιακής Παιδείας και την πρόεδρο του Φάρου Τυφλών. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε στις συνεντεύξεις ήταν ημι-κατευθυνόμενη με στόχο την ανάπτυξη ελεύθερου πεδίου έκφρασης και συζήτησης πέρα από τις ήδη προγραμματισμένες ερωτήσεις και με σεβασμό στους κανόνες δεοντολογίας μιας προφορικής συζήτησης.

Παράλληλα με τη συγκέντρωση του αρχειακού υλικού και την επεξεργασία των συνεντεύξεων η έρευνα επικεντρώθηκε στον εντοπισμό και τη συλλογή των εκπαιδευτικών εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας. Το σώμα των εγχειριδίων αποτέλεσε το επίσημο εκπαιδευτικό υλικό που εκδόθηκε για την εφαρμογή του Προγράμματος σε όλα τα στάδια. Τα εγχειρίδια υποστήριξαν τη θεωρητική και πρακτική εφαρμογή του και αντιπροσωπεύουν την επίσημη εκπαιδευτική αντίληψη που συγκροτήθηκε στο πλαίσιο της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα. Η μελέτη των εγχειριδίων ήταν καθοριστική για την πλήρη συγκρότηση της επιστημονικής, εκπαιδευτικής και ιδεολογικής ταυτότητας του Προγράμματος

Ολυμπιακής Παιδείας και αποτέλεσε το δεύτερο κεντρικό ερευνητικό άξονα της διατριβής.

Τα εγχειρίδια χωρίζονται σε τρεις ομάδες. Η πρώτη ομάδα αφορά το εγχειρίδιο που υποστήριξε την πειραματική και πιλοτική διδασκαλία του Προγράμματος και εκδόθηκε από το ΙΟΑΠ σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, αλλά και παρακείμενες σχετικές εκδόσεις των δύο φορέων που χρησιμοποιήθηκαν συμπληρωματικά στην έρευνα. Η δεύτερη τα βασικά εγχειρίδια που εκδόθηκαν από την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ και η τρίτη αυτά που εκδόθηκαν από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και ανεξάρτητους φορείς (Action Aid, Συμβούλιο της Ευρώπης, Σώμα Ελληνίδων Οδηγών, Μουσείο Μπενάκη, Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Γουλανδρή, Διεθνές Ίδρυμα Ολυμπιακής Εκεχειρίας) και λειτούργησαν ως υποστηρικτικό υλικό του Προγράμματος.

Από το προαναφερόμενο σύνολο των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας κύριο σώμα ανάλυσης στη διατριβή αποτέλεσαν τα εγχειρίδια που εκδόθηκαν από την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ και το εγχειρίδιο του Μουσείου Γουλανδρή. Τα υπόλοιπα εγχειρίδια μελετήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν συγκριτικά με το βασικό σώμα των εγχειριδίων της «Αθήνα 2004». Τα εγχειρίδια αντιμετωπίζονται συνολικά ως αυτοδύναμο πεδίο μελέτης που συγκροτείται από τη διπλή ανάγνωση της υλικότητας και της ιδεολογικής τους ταυτότητας. Στο πλαίσιο αυτό αναλύονται οι συνθήκες συγγραφής, παραγωγής και έκδοσης, τα τυποτεχνικά χαρακτηριστικά τους, η εικονογράφηση και το περιεχόμενό τους, ως κατασκευασμένοι τόποι πληροφορίας και ιδεολογίας.

Οι προαναφερόμενες πηγές έρευνας συμπληρώνονται με τη χρήση δευτερευουσών πηγών από το διαδίκτυο που αποδείχθηκαν ιδιαίτερα χρήσιμες για τη ροή της έρευνας. Πρόκειται για τους επίσημους ιστότοπους της «Αθήνα 2004» και του ΔΙΟΑΠ, τα στοιχεία των οποίων είχαν ήδη εκτυπωθεί την περίοδο λειτουργίας τους και μελετήθηκαν στη συνέχεια. Οι ιστότοποι αυτοί δεν υφίστανται πλέον. Παράλληλα συλλέξαμε στοιχεία και από τους ιστότοπους της Ολυμπιακής Παιδείας του ΥΠΕΠΘ, του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και της Φυσικής Αγωγής. Η έρευνα για τη διατριβή όσον αφορά τις πηγές κλείνει τον κύκλο της με επιλεκτική επισκόπηση του ημερήσιου και περιοδικού Τύπου, καθώς και των επίσημων περιοδικών εκδόσεων της «Αθήνα 2004» που σχετίζονται με το θέμα μας.

2. Επισκόπηση βιβλιογραφίας

Η βιβλιογραφική έρευνα συγκροτήθηκε με γνώμονα το θέμα της διατριβής αλλά και τη φύση του Τμήματος του Πανεπιστημίου όπου διεξάγεται. Η αναζήτηση στράφηκε σε σχετικές δημοσιεύσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό που αφορούσαν τη σύγχρονη Ολυμπιακή ιστορία, τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, την Ολυμπιακή Παιδεία, τον Ολυμπισμό και γενικότερα θέματα εκπαίδευσης και σύγχρονης ιστοριογραφίας. Από το σύνολο της βιβλιογραφίας θα εστιάσουμε στις πρόσφατες έρευνες και εκδόσεις που αφορούν την Ολυμπιακή Παιδεία, τον Ολυμπισμό και τους Αγώνες του 2004, με έμφαση κυρίως στον ελληνικό χώρο, αλλά και διεθνείς εκδόσεις. Ειδικότερα η ελληνική πλευρά μας ενδιαφέρει ώστε να δούμε πώς επηρέασε την επιστημονική και εκδοτική δραστηριότητα η συγκυρία της Ολυμπιακής διοργάνωσης και η εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στην εκπαίδευση.

Στην Ελλάδα οι αυτοτελείς έρευνες και οι εκδόσεις που αφορούσαν την Ολυμπιακή Παιδεία πριν την εισαγωγή του Προγράμματος στην εκπαίδευση και τη διοργάνωση των Αγώνων ήταν σχεδόν ανύπαρκτες. Η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων και η εφαρμογή της Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία δημιούργησε το έδαφος για νέους ερευνητές που στράφηκαν στη μελέτη του φαινομένου με προέλευση κυρίως από το πεδίο της Φυσικής Αγωγής. Ειδικότερα παρατηρούμε ότι οι περισσότεροι από αυτούς ήταν εμπλεκόμενοι σε φορείς που υλοποίησαν το Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας και στράφηκαν σε μεταπτυχιακές και διδακτορικές μελέτες. Η ερευνητική δραστηριότητα συνοδεύτηκε και από περιορισμένο αριθμό επιστημονικών εκδόσεων που κυκλοφόρησαν στην Ελλάδα με θέμα την Ολυμπιακή Παιδεία και τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Ο επιστημονικός λόγος και η σύνθεση της ανθρωπογεωγραφίας των προσώπων που εμπλέκονται στη συζήτηση για την Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα αναδεικνύει ως επικυρίαρχους φορείς επιστημονικής έκφρασης τα τμήματα Φυσικής Αγωγής και τα Ολυμπιακά Ιδρύματα, ενώ απουσιάζουν οι έρευνες και οι εκδόσεις από το πεδίο της σύγχρονης ιστοριογραφίας και των κοινωνικών επιστημών με ελάχιστες εξαιρέσεις.

Σε διδακτορικό επίπεδο εντοπίσαμε τέσσερις διατριβές που διαπραγματεύονται θέματα Ολυμπιακής Παιδείας, Φυσικής Αγωγής και εκπαίδευσης και έχουν εκπονηθεί από την Ιωάννα Μάστορα, το Βασίλη Γραμματικόπουλο, την Παρασκευή Λιούμπη και τον Ηρακλή Κέλλη, ενώ έχει κατατεθεί και μία ακόμη

σχετική διατριβή του Αλέκου Μακρή. Όλες προέρχονται από το πεδίο της Φυσικής Αγωγής. Η Μάστορα, βασικό στέλεχος στο ΙΟΑΠ, είχε το πλεονέκτημα της εμπειρίας σε ένα φορέα Ολυμπιακής Παιδείας με εθνικές και διεθνείς προεκτάσεις, γεγονός που της επέτρεψε να συνθέσει μια μελέτη με εστίαση κυρίως στα διεθνή Ολυμπιακά Προγράμματα, αλλά και στο ελληνικό Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας, αξιοποιώντας το δίκτυο επαφών του Ιδρύματος. Η διατριβή της με τίτλο «Εφαρμοσμένα προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας: κριτική προσέγγιση και ανάλυση» κατατέθηκε το 2003 στο Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, με επόπτη καθηγητή τον Αντώνιο Δανασή-Αφεντάκη. Στην τριμελή επιτροπή μετείχε και ο Ιωάννης Μουρατίδης, καθηγητής των ΤΕΦΑΑ Θεσσαλονίκης, ο οποίος έχει ασχοληθεί με θέματα Ολυμπιακής Παιδείας, ήταν συνεργάτης και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του ΔΙΟΑΠ, καθώς και μέλος των συγγραφικών ομάδων σε ορισμένες από τις εκδόσεις του.

Σκοπός της διατριβής ήταν «η διερεύνηση της σκοπιμότητας καθιέρωσης της Ολυμπιακής Παιδείας στη σχολική τάξη για την ανάπτυξη κατάλληλων εκπαιδευτικών στρατηγικών, τεχνικών και μεθόδων που επιτυγχάνουν τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών και των νέων στις βασικές αθλητικές αξίες». Η Μάστορα ξεκινώντας με αυτή την υπόθεση επιχειρεί να αποδείξει την «ωφελιμότητα καθιέρωσης της Ολυμπιακής Παιδείας στο εκπαιδευτικό σύστημα για τη διαμόρφωση τρόπων σκέψης, ενέργειας, διαθέσεων, προσανατολισμών και στάσεων αναφορικά με τις αθλητικές αξίες», μέσα από τη μελέτη των εφαρμοσμένων προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας διεθνώς.

Το 2004 ο Βασίλης Γραμματικόπουλος, ο οποίος ανήκε στην ομάδα αξιολόγησης του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας «Αθήνα 2004» από τα ΤΕΦΑΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του, με επικεφαλής τον καθηγητή Ιωάννη Θεοδωράκη, κατέθεσε τη διδακτορική του διατριβή στο ίδιο Τμήμα με θέμα «Αξιολόγηση καινοτόμων προγραμμάτων Φυσικής Αγωγής: Εφαρμογή στο πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας», με επιβλέποντα καθηγητή τον Αθανάσιο Κουστέλιο και μέλος της τριμελούς επιτροπής τον Θεοδωράκη. Σκοπός της έρευνάς του ήταν αφενός η εφαρμογή της δυναμικής αξιολόγησης στην πράξη για πρώτη φορά, και δεύτερον η αξιολόγηση του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας. Τα αποτελέσματα της έρευνάς του «ανέδειξαν το σημαντικό ρόλο της δυναμικής αξιολόγησης στη σωστή επιλογή των εκπαιδευτικών διαδικασιών, στην

εκτίμηση της αποτελεσματικότητας ενός προγράμματος, στη βελτίωσή του, καθώς επίσης και στην ανάδειξη προβλημάτων και μειονεκτημάτων κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του. Επίσης μέσα από τις διαδικασίες αξιολόγησης προέκυψαν συμπεράσματα τα οποία μπορεί να βοηθήσουν στην καλύτερευση της εφαρμογής του προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας».

Το 2005 ο Ηρακλής Κέλλης, βασικό στέλεχος της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης και μέλος της ομάδας των συγγραφέων των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας, καταθέτει μεταπτυχιακή εργασία στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης – ΤΕΦΑΑ Κομοτηνής με θέμα «Αξιολόγηση και Προοπτική Βιωσιμότητας Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας» με επιβλέποντα καθηγητή το Μάριο Γούδα. Δυστυχώς η εργασία δεν ήταν εφικτό να εντοπιστεί. Στοιχεία αυτής της έρευνας δημοσιοποιήθηκαν όμως σε σχετικό άρθρο από κοινού με τους Μάριο Γούδα, Νικόλαο Βερναδάκη, Νικόλαο Διγγελίδη και Ευθύμη Κιουμουρτζόγλου στο περιοδικό *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό* το 2007 με τον ομώνυμο τίτλο της μεταπτυχιακής εργασίας. Στο άρθρο αυτό, όπως μας διαβεβαίωσε ο Κέλλης, παρουσιάζονται από κοινού με τους υπόλοιπους συγγραφείς στοιχεία της μεταπτυχιακής έρευνάς του που αφορούσαν την «καταγραφή και αξιολόγηση των πεπραγμένων στο πλαίσιο του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας και τη διαμόρφωση προτάσεων για την πιθανή βιωσιμότητα του Προγράμματος». Η διατριβή που υποστήριξε ο Κέλλης το 2011 στο ίδιο Τμήμα με επιβλέποντα καθηγητή τον Ευάγγελο Αλμπανίδη δεν αφορούσε την Ολυμπιακή Παιδεία αλλά είχε ως θέμα, «Η προσέγγιση της πολιτισμικής ετερότητας για μαθητές/τριες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης μέσα από το μάθημα της Φυσικής Αγωγής».

Το 2010 η Παρασκευή Λιούμπη καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής, και μέλος της ομάδας των συγγραφέων στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας «Αθήνα 2004», κατέθεσε στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου στη Σχολή Επιστημών Ανθρώπινης Κίνησης και Ποιότητας Ζωής – Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού, διδακτορική διατριβή με τίτλο, «Εφαρμογή παρεμβατικού προγράμματος για την ανάπτυξη Ολυμπιακών αξιών μέσα από τη Φυσική Αγωγή» με επιβλέποντα καθηγητή τον Επίτιμο Κοσμήτορα της ΔΟΑ και καθηγητή του Τμήματος Κώστα Γεωργιάδη. Στην τριμελή επιτροπή μετείχαν ο τέως Σύμβουλος Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και καθηγητής στο ίδιο Τμήμα, Κώστας Μουντάκης και η καθηγήτρια Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου Χριστίνα Κουλούρη.

Σκοπός της έρευνας ήταν «η δημιουργία, εφαρμογή και αξιολόγηση ενός παρεμβατικού προγράμματος στο μάθημα φυσικής αγωγής σε μαθητές και μαθήτριες της ΣΤ΄ τάξης Δημοτικού με στόχο την ανάπτυξη γνώσεων και στάσεων ως προς τις Ολυμπιακές αξίες» με εστίαση στο τίμιο παιχνίδι, τις υγιεινές συμπεριφορές, την προσπάθεια για το καλύτερο και τις γνώσεις και στάσεις των μαθητών ως προς τις Ολυμπιακές αξίες. Η Λιούμπη μέσα από την έρευνά της κατέληξε ότι «το παρεμβατικό πρόγραμμα όσον αφορά την ανάπτυξη Ολυμπιακών αξιών μέσα από τη φυσική αγωγή στους μαθητές/τριες αύξησε τις γνώσεις ως προς το Ολυμπιακό Κίνημα, δεν επέδρασε ως προς τις συμπεριφορές τίμιου παιχνιδιού, τις υγιεινές συμπεριφορές και τους προσωπικούς στόχους επίτευξης. Η διατήρηση όμως των στάσεων και των συμπεριφορών των μαθητών/τριών και μετά το πέρας της παρέμβασης αποτελεί ένα θετικό αποτέλεσμα αυτής της έρευνας». Στο ίδιο Τμήμα του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου έχει κατατεθεί και η διατριβή του καθηγητή Φυσικής Αγωγής και τέως προϊσταμένου του γραφείου Ολυμπιακής Παιδείας Αλέκου Μακρή, με τίτλο «Σχεδιασμός – Οργάνωση και Εφαρμογή Ολυμπιακών Προγραμμάτων. Η εκπαιδευτική διάσταση του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας των Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004», με επιβλέποντα καθηγητή τον Κ. Γεωργιάδη και μέλος της τριμελούς επιτροπής τον Κ. Μουντάκη.

Από το πεδίο των κοινωνικών επιστημών εντοπίσαμε μια ενδιαφέρουσα επιστημονική μελέτη που προέρχεται από το Πανεπιστήμιο του Loughborough. Πρόκειται για τη διατριβή της Δικαίας Χατζηευσταθίου που κατατέθηκε το 2005 με θέμα «The Changing Nature of the Ideology of Olympism in the Modern Olympic Era», με επιβλέποντες καθηγητές τον Ian Henry και την Ελένη Θεοδωράκη. Η διατριβή διερευνά την εξέλιξη του Ολυμπισμού την περίοδο 1887-1998 και έδειξε ότι οι αξίες που σχετίζονται με την ιδεολογία του Ολυμπισμού έχουν αλλάξει κατά τη διάρκεια των εκατόν έντεκα χρόνων, και ο Ολυμπισμός κατά συνέπεια δεν ορίζεται ως ένα σύνολο αναλλοίωτων αξιών, αλλά ως μία διεργασία για την κατασκευή συναίνεσης, όσον αφορά τις αξίες του παγκόσμιου αθλητισμού. Η Χατζηευσταθίου έχει επίσης συμμετάσχει και ως ομιλήτρια σε συνόδους της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας.

Από το πεδίο της εκδοτικής δραστηριότητας που αφορά την Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα, οι εκδόσεις προέρχονται αποκλειστικά και πάλι από επιστήμονες της Φυσικής Αγωγής. Το 2002 εκδίδεται το πρώτο σχετικό βιβλίο με

τίτλο *Ολυμπιακή και αθλητική παιδεία* σε επιμέλεια Ιωάννη Γκιόσου από τις εκδόσεις Προπομπός. Το βιβλίο εκδόθηκε με τη συνεργασία του ΙΟΑΠ, το προλογίζει ο πρόεδρος του Ιδρύματος Αντώνης Τζίκας και εισάγεται με ενημερωτικό σημείωμα του Αντώνη Λιοναράκη, επιστημονικού υπεύθυνου της σειράς «Παιδαγωγικός Λόγος». Το βιβλίο διαπραγματεύεται θεωρητικές όψεις και εκπαιδευτικά μοντέλα διδασκαλίας της Ολυμπιακής Παιδείας και αποτελεί συλλογικό έργο επτά επιστημόνων που προέρχονται από το πεδίο της Φυσικής Αγωγής, μεταξύ των οποίων και η Ιωάννα Μάστορα από το ΙΟΑΠ. Το βιβλίο εκδόθηκε με την προοπτική διδασκαλίας στην Γ/θμια εκπαίδευση.

Το 2004 από τις εκδόσεις Ζαχαρόπουλος κυκλοφόρησε το βιβλίο του Γιώργου Φαράντου *Εισαγωγή στην Ολυμπιακή Παιδεία (U-RU-PI-JA-JO – Ολυμπία – Αθήνα 1896-2004)*. Το βιβλίο αποτελεί στο σύνολό του ιστορική και φιλοσοφική διαπραγμάτευση των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων και της αρχαίας Ολυμπίας. Ο συγγραφέας με καθαρά ελληνοκεντρικούς όρους αναζητεί τις βάσεις της Ολυμπιακής Παιδείας στον αρχαίο κόσμο: «Στις βάσεις της Ολυμπιακής Παιδείας κατατάσσουμε, τον πρωτοελληνικό μητριαρχικό πολιτισμό, τον κόσμο των αρχαίων ελληνικών πόλεων, την ελληνική οικουμένη, τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες, τον άνθρωπο ολικά θεωρούμενο, αλλά και ως πολίτη, ως πνευματική και σωματική παρουσία...». Το βιβλίο όπως αναφέρεται «αποτελεί προϊόν διαλέξεων σε ημερίδες και συνέδρια αλλά και διαλέξεων στο Πανεπιστήμιο, όπου ο συγγραφέας διδάσκει επιπλέον και κατ' ανάθεση Ολυμπιακές Ανθρωπιστικές Σπουδές και Φιλοσοφία της ολυμπιακής παράδοσης, πρώτη φορά στο πλαίσιο ειδίκευσης των φοιτητών του ΤΕΦΑΑ στο Πανεπιστήμιο Αθηνών».

Το 2008 ο Ιωάννης Μουρατίδης εξέδωσε το βιβλίο *Εισαγωγή στην Ολυμπιακή και Αθλητική Παιδεία* από τις εκδόσεις Πλάτων στη Θεσσαλονίκη. Το βιβλίο προσεγγίζει την Ολυμπιακή Παιδεία με εθνοκεντρική οπτική ως «μια παράδοση καθαρά ελληνική» που «παραπέμπει στο παρελθόν στις μεγάλες στιγμές του αθλητικού ιδανικού» ακολουθώντας την κλασική ελληνοκεντρική προσέγγιση της Φυσικής Αγωγής που ερμηνεύει τη σύγχρονη ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων στον άξονα της συνέχειας με την ελληνική αρχαιότητα. Ο συγγραφέας διαπραγματεύεται «απόψεις και σκέψεις για τη διδασκαλία του μαθήματος της Ολυμπιακής Παιδείας» και συμπληρώνει τη δική του έρευνα στο δεύτερο μέρος του βιβλίου με 16 επιλεγμένα άρθρα επιστημόνων που προέρχονται από το πεδίο της Φυσικής Αγωγής

και αφορούν μελέτες κυρίως παιδαγωγικού χαρακτήρα που επισυνδέονται με αθλητικές και κοινωνικές αξίες της Ολυμπιακής Παιδείας.

Ο Μουρατίδης, ένας από τους βασικούς υποστηρικτές και επιστημονικούς συντελεστές της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα, με συμμετοχή στις συνόδους της ΔΟΑ και στο διεθνές μεταπτυχιακό σεμινάριο ως ομιλητής και διδάσκων, είχε γράψει και εκδώσει στο πλαίσιο συνεργασίας του με το ΙΟΑΠ στην πρώτη περίοδο εφαρμογής του Προγράμματος, υπό την αιγίδα του Ιδρύματος, δύο βιβλία για παιδιά που ήταν από τις πρώτες εκδόσεις που κυκλοφόρησαν για την Ολυμπιακή Παιδεία. Πρόκειται για τα βιβλία, *Ο καλός και δίκαιος αγώνας*, με έμφαση στις αρχές του ευ αγωνίζεσθαι και *Οι Αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες* με έμφαση στα αρχαία ιδεώδη και την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων. Το δεύτερο βιβλίο προλογίζει ο Πρόεδρος του ΙΟΑΠ, Αντώνης Τζίκας. Και τα δύο κυκλοφόρησαν το 1998 από τις εκδόσεις Πλάτων. Το 2012 κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Αρναούτη η συλλογική έκδοση με τίτλο *Οδηγός Ολυμπιακής και Αθλητικής παιδείας για εκπαιδευτικούς*, με συγγραφείς τους Ι. Μουρατίδη, Χρήστο Καμπίτση, Κ. Μουντάκη και Ι. Μάστορα. Πρόκειται για έναν οδηγό που απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής, γονείς και μαθητές Α/θμιας εκπαίδευσης. Το συλλογικό αυτό έργο (επιμ. Ι.Μάστορα) θα μπορούσε ενδεχομένως να ερμηνευθεί ως επιστημονική επανεκκίνηση στελεχών της αρχικής ομάδας Ολυμπιακής Παιδείας του ΙΟΑΠ.

Από τις έρευνες που αφορούσαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 εντοπίσαμε ενδιαφέρουσες μεταπτυχιακές μελέτες που δεν προέρχονται από το πεδίο της Φυσικής Αγωγής, αλλά από διαφορετικά επιστημονικά πεδία και αναδεικνύουν άλλες όψεις και προβληματικές των Αγώνων. Πρόκειται για τις έρευνες του Πάνου Κουτσοδημητρόπουλου «Αθλητικά Ολυμπιακά Εικονογράμματα» που αναφέρεται στην εικαστική ταυτότητα της «Αθήνα 2004», (Σχολή Βακαλό, 2002), της Ματίνας Κουβέλα «Η βελτίωση της ποιότητας ζωής στην Αθήνα μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες» (Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, 2005) και της Ελένης Πολίτη «Ο Αθλητισμός ως πολιτικό ζήτημα: λόγος και γεγονότα διαμαρτυρίας απέναντι στους Ολυμπιακούς Αγώνες «Αθήνα 2004», (Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – Τμήμα Κοινωνιολογίας, Ρέθυμνο, 2007).

Στο πεδίο της ευρύτερης εκδοτικής παραγωγής στην Ελλάδα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 εντοπίσαμε επίσης περιορισμένες επιστημονικές μελέτες και έρευνες που προέρχονται από νομικούς και κοινωνικούς επιστήμονες και

αναδεικνύουν θεσμικές, κοινωνικές και πολιτισμικές όψεις των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων και των Αγώνων της «Αθήνα 2004». Ειδικότερα τίγονται θέματα που αφορούν την Αθήνα ως διοργανώτρια Πόλη (διεκδίκηση Αγώνων, ιστορικοί συσχετισμοί και συμβολισμοί), το νομικό πλαίσιο της Ολυμπιακής διοργάνωσης του 2004, την περιβαλλοντική διάσταση των Αγώνων, τη διοικητική οργάνωση και γενικότερα ζητήματα Δημοσίου Δικαίου (ανθρώπινα δικαιώματα, πολεοδομικά, χωροταξικά ζητήματα κλπ). Οι εκδόσεις αυτές οριοθετούν ένα επιλεκτικό πλαίσιο αφήγησης που δίνει ενδιαφέροντα και αξιοποιήσιμα στοιχεία στη διατριβή, αλλά και στην έρευνα γενικότερα για ένα θέμα όπως οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες, για το οποίο η ευρύτερη επιστημονική κοινότητα των ανθρωπιστικών και κοινωνικών σπουδών και της σύγχρονης ιστοριογραφίας δεν επιδεικνύει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Οι εκδόσεις αυτές κυκλοφόρησαν την περίοδο 2001-2007. Σ' αυτό το διάστημα την περίοδο 2003-2005 κυκλοφόρησαν μεταφρασμένες στα ελληνικά και τρεις εκδόσεις που προέρχονταν από μέλη και υψηλόβαθμα στελέχη της ΔΟΕ. Οι δύο διαπραγματεύονται όψεις του Ολυμπιακού Κινήματος και των Ολυμπιακών Αγώνων και η τρίτη είναι η βιογραφία του Προέδρου της ΔΟΕ, Juan Antonio Samaranch. Οι εκδόσεις αυτές αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον τρόπο που η ΔΟΕ αφηγείται τον εαυτό της.

Από την πρόσφατη διεθνή βιβλιογραφική παραγωγή οι αυτοτελείς μελέτες για την Ολυμπιακή Παιδεία περιλαμβάνουν τρεις εκδόσεις. Η πρώτη αφορά το εγχειρίδιο Ολυμπιακής Παιδείας της ΔΟΕ *Teaching Values – An Olympic Education Toolkit*, που εκδόθηκε το 2007 με συγγραφέα και επιμελητή της έκδοσης την Καναδέζα εκπαιδευτικό Deanna Binder. Το εγχειρίδιο είναι σχεδιασμένο για νέους 8-18 ετών. Δίνεται έμφαση στις αξίες του Ολυμπισμού και στον τρόπο διδασκαλίας τους μέσα από επιλεγμένες δραστηριότητες για διαφορετικά ηλικιακά επίπεδα. Τονίζονται ιδιαίτερα η συμβολική διάσταση του Ολυμπισμού, η πολιτισμική και εκπαιδευτική αξία των Ολυμπιακών αξιών και προτείνονται εκπαιδευτικές μέθοδοι διδασκαλίας που βασίζονται στην πολυπολιτισμική και διαπολιτισμική προσέγγιση διδασκαλίας. Λειτουργεί ως διεθνές εγχειρίδιο. Η Binder αναγνωρισμένη διεθνώς όσον αφορά τα ζητήματα Ολυμπιακής Παιδείας διαθέτει πλούσια εργογραφία. Με βασικές σπουδές στην Κοινωνιολογία και διδακτορική διατριβή στο Πανεπιστήμιο της Αλμπέρτα σχετικά με την εφαρμογή προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία, ήταν η συντονίστρια του εθνικού προγράμματος της Ολυμπιακής παιδείας στον Καναδά για

τους Χειμερινούς Αγώνες του Κάλγκαρυ το 1988. Από το 2001 διηύθυνε το Ινστιτούτο της Ολυμπιακής Παιδείας στο ίδιο Πανεπιστήμιο, ενώ υπήρξε και σύμβουλος της ΔΟΕ στον τομέα εκπαίδευσης.

Στην Ελλάδα η Binder συνεργάστηκε με το ΔΙΟΑΠ για τη συγγραφή του διεθνούς εγχειριδίου Ολυμπιακής Παιδείας *Be Champion in Life* (αγγλική και ελληνική έκδοση) που εκδόθηκε το 2004, ως επικεφαλής συγγραφέας της επιστημονικής ομάδας, ενώ συμμετείχε ενεργά στις δράσεις και τα συνέδρια του Ιδρύματος από την αρχή της σύστασής του. Το 2009 έγραψε για λογαριασμό του ΔΙΟΑΠ ένα ακόμα εγχειρίδιο, *Raise a Champion! A Guide Book for Families* (αγγλική και ελληνική έκδοση). Η Binder συνεργάστηκε και με τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία με συμμετοχή στις διεθνείς συνόδους της ως ομιλήτρια, αλλά και ως καθηγήτρια στο διεθνές μεταπτυχιακό πρόγραμμα της ΔΟΑ, με εστίαση στα θέματα Ολυμπιακής Παιδείας και εκπαίδευσης. Το 1995 για λογαριασμό της Επιτροπής της ΔΟΕ για τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία και την Ολυμπιακή Εκπαίδευση έγραψε το διεθνές εγχειρίδιο για εκπαιδευτικούς, *Keep the Spirit Alive: You and the Olympic Games – A Handbook for educators*.

Το εγχειρίδιο αυτό είχε στόχο να υποστηρίξει τις Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές (ΕΟΕπ) και τις Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες (ΕΟΑκ) για την ανάπτυξη της Ολυμπιακής Παιδείας διεθνώς. Όπως επισημαίνεται στην εισαγωγή του «είναι ένα βιβλίο που απευθύνεται σ' αυτούς που εργάζονται με παιδιά και νέους [και] προσφέρει ένα πλαίσιο που μπορεί να ενταχθεί σ' οποιοδήποτε σχολικό πρόγραμμα για τη μελέτη των αξιών και των παραδόσεων των Ολυμπιακών Αγώνων, για να δώσει ποιότητα στη ζωή τους». Κύρια οπτική του εγχειριδίου είναι η ανάδειξη της πνευματικής διάστασης των Αγώνων, όπως μας δείχνει η χρήση της λέξης «Πνεύμα» στους τίτλους των πέντε θεματικών ενοτήτων. Το εγχειρίδιο εκδόθηκε το 1996 και στα ελληνικά από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου με τη χορηγία της Κυπριακής Ολυμπιακής Επιτροπής.

Το δεύτερο βιβλίο με τίτλο *Olympic Education* προέρχεται από τη Γερμανία, με συγγραφέα τον καθηγητή Αθλητικών Επιστημών Roland Naul στο Πανεπιστήμιο Duisburg-Essen και διευθυντή του Ινστιτούτου Willibald Gebhardt και εκδόθηκε το 2008. Ο Naul δραστηριοποιείται σε διεθνές επίπεδο γύρω από τα θέματα του αθλητισμού και της Ολυμπιακής Παιδείας. Είναι μέλος σε διεθνή συμβούλια για τον αθλητισμό και από τους βασικούς ομιλητές της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας. Το

βιβλίο του, όπως αναφέρει ο ίδιος, συγκροτήθηκε μέσα από πολυετείς μελέτες, εκπαιδευτικές παραδόσεις και διεθνείς ανακοινώσεις. Αποτελεί ένα επεξεργασμένο κείμενο που διαπραγματεύεται τις ιστορικές, παιδαγωγικές και διδακτικές όψεις της Ολυμπιακής Παιδείας σε ακαδημαϊκό επίπεδο διδασκαλίας και έρευνας.

Το 2012 κυκλοφόρησε η πρόσφατη γαλλική έκδοση *Education et Olympisme en Europe* σε επιμέλεια των Eric Monnin, Jean-François Loudcher, Gilles Ferreol από τις εκδόσεις Université de Technologie de Belfort-Montbéliard. Πρόκειται για συλλογικό τόμο που περιλαμβάνει ανακοινώσεις που έγιναν το Δεκέμβριο του 2009 στη Besançon, με αφορμή τη διοργάνωση ημερίδας με τίτλο Une Journée d'Etude Européenne, αφιερωμένη στην εκπαίδευση και τον Ολυμπισμό και συμπληρωματικά κείμενα που αφορούν όψεις της δημόσιας συζήτησης γύρω από τα εκπαιδευτικά και παιδαγωγικά ζητήματα του Ολυμπισμού και των προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας. Στην έκδοση αυτή συμπεριλαμβάνονται δύο άρθρα του Επίτιμου Κοσμήτορα της ΔΟΑ, Κ. Γεωργιάδη που αφορούν το Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας του 2004 και το θεωρητικό πλαίσιο της Ολυμπιακής Παιδείας.

Πέρα από τις αυτοτελείς έρευνες για την Ολυμπιακή Παιδεία στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία υπάρχει ένα ευρύ σώμα αρθρογραφίας, είτε δημοσιευμένο, είτε στο αρχείο της που αφορά ανακοινώσεις επιστημόνων και εκπαιδευτικών από όλο τον κόσμο για θέματα Ολυμπιακής Παιδείας και Ολυμπισμού. Τα θέματα αυτά διαπραγματεύεται η Ακαδημία κυρίως στις διεθνείς συνόδους για εκπαιδευτικούς και Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες, αλλά και στις υπόλοιπες συνόδους με έμφαση στη διεθνή σύνοδο νέων μετεχόντων. Ειδικότερα την τελευταία εικοσαετία στην Ακαδημία διεξάγεται μια ιδιαίτερα διευρυμένη συζήτηση αφενός με κεντρικούς ομιλητές από Οργανωτικές Επιτροπές Ολυμπιακών Αγώνων για τους τρόπους εφαρμογής της Ολυμπιακής Παιδείας στις χώρες τους και αφετέρου από εκπαιδευτικούς και επιστήμονες για την εδραίωση της Ολυμπιακής Παιδείας στην ευρύτερη εκπαίδευση και τη διάχυσή της στην κοινωνία. Η έμφαση που δίνει η Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία στα ζητήματα της Ολυμπιακής Παιδείας και η ανταπόκριση που υπάρχει αναδεικνύει το αυξημένο ενδιαφέρον που παρατηρείται διεθνώς για τα θέματα αυτά και το οποίο συναρτάται και με την εκπαιδευτική πολιτική της ίδιας της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, η οποία έπαιξε και παίζει καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση των Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών και στο σχεδιασμό και την προώθηση Προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας.

3. Δομή και μεθοδολογία

Η διατριβή στηρίχθηκε μεθοδολογικά στην ποιοτική έρευνα γιατί θεωρήθηκε καταλληλότερη για τη συγκέντρωση πληροφοριών και τη συλλογή δεδομένων που εξυπηρετούν την κοινωνική πραγματικότητα και για τη δυνατότητα διευρυμένης διείσδυσης και ανάλυσης που παρέχει στο χώρο των κοινωνικών υποκειμένων που μελετήσαμε. Στο πλαίσιο διεξαγωγής της ποιοτικής έρευνας η ερευνητική στρατηγική που ακολουθήσαμε αφορούσε τη συγκέντρωση, διαχείριση και αξιοποίηση του συνόλου των ερευνητικών δεδομένων των σχετικών αρχειακών πηγών των φορέων Ολυμπιακής Παιδείας (γραπτά τεκμήρια, οπτικό υλικό, σχολικά εγχειρίδια), τη χρήση συνεντεύξεων ως μέσο παραγωγής δεδομένων, και την ερμηνεία και ανάλυση αυτών των τεκμηρίων σε συνδυασμό με το σκοπό, το θέμα και τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα της διατριβής, που εκφράζουν την ουσία της ερευνητικής αναζήτησης και τους γενικότερους προβληματισμούς της. Στο πλαίσιο αυτό τα ερωτήματα και υποερωτήματα που τέθηκαν απαντήθηκαν στην πορεία από την ίδια την έρευνα.

Η διατριβή δομείται σε δύο βασικούς άξονες. Ο πρώτος άξονας αφορά τους ιδεολογικούς και εξουσιαστικούς μηχανισμούς που κατασκευάζουν και ορίζουν τον επίσημο λόγο της Ολυμπιακής Παιδείας και ο δεύτερος τα σχολικά Ολυμπιακά εγχειρίδια ως μέσο αυτού του κυρίαρχου λόγου και μοναδική επαγγελία αυθεντικότητας. Σκοπός μας είναι να αναδείξουμε ποιοι οργανωμένοι φορείς και ποιες ομάδες εμπλέκονται στη συγκρότηση και παραγωγή του κυρίαρχου ιδεολογικού λόγου της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα, με ποιους τρόπους ο λόγος αυτός συντίθεται, ποιες πρακτικές επιλέγονται για την εφαρμογή και διάχυση της Ολυμπιακής Παιδείας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, πώς οι ίδιοι οι φορείς αυτοπροσδιορίζονται σε σχέση με την Ολυμπιακή Παιδεία στο εθνικό και διεθνές περιβάλλον, ποιοι είναι οι μεταξύ τους συσχετισμοί, ποιο είναι το παιδαγωγικό περιεχόμενο της Ολυμπιακής Παιδείας και το θεωρητικό μοντέλο πάνω στο οποίο στηρίζεται, ποια είναι τα χαρακτηριστικά που καθιστούν το Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας μια ξεχωριστή και αυτόνομη εκπαιδευτική διαδικασία, ποια είναι η θεματολογία της, σε ποιους απευθύνεται ή πρέπει να απευθύνεται, ποια είναι τα εκπαιδευτικά εργαλεία που χρησιμοποιεί, ποια είναι η ταυτότητα και το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού, ποια είναι η εικόνα με την οποία παρουσιάζεται η Ολυμπιακή Παιδεία, ποια είναι η σχέση της με τη Φυσική Αγωγή και τέλος να δούμε γιατί δόθηκε τόσο μεγάλη έμφαση στην εφαρμογή της Ολυμπιακής Παιδείας στην

Ελλάδα, για ποιο λόγο είχε βραχυπρόθεσμη διάρκεια και τι ρόλο έπαιξαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στη δημιουργία και στην εξέλιξη του Προγράμματος.

Στο πρώτο μέρος η διατριβή αναφέρεται στους θεσμούς και τα προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα αρχίζοντας από το 1961 όταν ιδρύθηκε η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία, και στη συνέχεια εστιάζει στους φορείς και στα προγράμματα που δημιουργήθηκαν με αφορμή την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων το 1997 από την Αθήνα και στο πώς αυτά εξελίχθηκαν μέχρι την ολοκλήρωσή τους το 2005. Αποτελείται συνολικά από τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην ιστορία της ΔΟΑ και στο ρόλο που διαδραματίζει σε εθνικό και διεθνές επίπεδο στα ζητήματα Ολυμπιακής Εκπαίδευσης. Η Ακαδημία αποτελεί την ιδεολογική και θεωρητική αφετηρία του Ολυμπισμού και της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα από το 1961 και ως εκ τούτου δεν θα μπορούσε να μην συμπεριληφθεί ως βασικό πεδίο μελέτης και αναφοράς στη διατριβή. Είναι το πρώτο διεθνές Ολυμπιακό Κέντρο με σκοπό τη μελέτη και εφαρμογή των παιδαγωγικών αρχών του Ολυμπισμού και την επιστημονική τεκμηρίωση της σύγχρονης ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων.

Στο κεφάλαιο αυτό ερευνώνται ζητήματα που αφορούν το εκπαιδευτικό μοντέλο της ΔΟΑ από το 1961 μέχρι σήμερα, τη γενικότερη συμβολή και το ρόλο της στην προώθηση του Ολυμπισμού και της Ολυμπιακής Παιδείας σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, την ιδεολογική, εκπαιδευτική και θεσμική της ταυτότητα, το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών της προγραμμάτων, το κοινό στο οποίο απευθύνεται, το διοικητικό πλαίσιο λειτουργίας της, τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζεται την ιστορική κληρονομιά του χώρου που εδράζεται, τις σχέσεις της με εθνικούς και διεθνείς Ολυμπιακούς φορείς και το βαθμό επιρροής και εμπλοκής που είχε στην εφαρμογή του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα στις διάφορες φάσεις της εξέλιξής του.

Σε μια προσπάθεια ανάδειξης των εσωτερικών δομικών της χαρακτηριστικών εστίασαμε σε σημεία που αφορούν περισσότερο το ελληνικό της προφίλ και πώς αυτό συγκροτείται σε σχέση με την εθνική και διεθνική της ταυτότητα, πώς προβάλλεται και πώς πιθανόν ερμηνεύεται και ανασηματοδοτείται στο περιβάλλον των κοινωνικών μεταβολών και των εκπαιδευτικών και επιστημονικών προκλήσεων. Όψεις αυτής της προσέγγισης αναπλαισιώνουν και διερμηνεύουν το οργανωτικό πρότυπο πάνω στο οποίο βασίζεται από την αρχή της ιδρύσεώς της μέχρι σήμερα, (κανονισμοί, διοίκηση, λειτουργία κλπ), το περιεχόμενο και τη στοχοθεσία των

εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τις στρατηγικές επιμόρφωσης των μετεχόντων στις συνόδους της, τις σχέσεις της με την ακαδημαϊκή έρευνα και τα πανεπιστήμια (ελληνικά και ξένα), την ιδεολογική διαχείριση του χώρου στον οποίο βρίσκεται και τους συσχετισμούς με τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή (ΔΟΕ) και άλλους Ολυμπιακούς φορείς.

Από το σύνολο των προαναφερθέντων προσεγγίσεων έμφαση δώσαμε και στα βραχύβια επιμορφωτικά προγράμματα Ελλήνων εκπαιδευτικών Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης σε θέματα Ολυμπισμού και Ολυμπιακών Αγώνων, που η ΔΟΑ υλοποίησε τη δεκαετία του 1970 και μέχρι τις αρχές του 1980. Σκοπός ήταν να αναδείξουμε την ταυτότητα και το περιεχόμενο αυτών των εκπαιδευτικών σεμιναρίων, τα οποία αν και απέχουν πολύ από τις όψεις των μετέπειτα οργανωμένων προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας, εν τούτοις αποτέλεσαν το έδαφος για την πρώτη διαλεκτική συζήτηση ενός επίσημου Ολυμπιακού φορέα με το ΥΠΕΠΘ στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο του εθνικού αυτοπροσδιορισμού της ΔΟΑ ως φορέα Ολυμπιακής Παιδείας εξετάσαμε επίσης και το επιμορφωτικό σεμινάριο τοπικής εμβέλειας που απευθύνεται σε μαθητές Β/θμιας εκπαίδευσης του Ν. Ηλείας που λειτουργεί από το 1989 μέχρι σήμερα. Η έρευνα ανέδειξε τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του σεμιναρίου και τι αυτό σηματοδοτεί για τους μαθητές και τη ΔΟΑ.

Στο δεύτερο κεφάλαιο διερευνώνται ποιες ήταν οι πρώιμες προσπάθειες για την εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στην Α/θμια εκπαίδευση την περίοδο 1996-2000, ποιες ήταν οι προϋποθέσεις που συντέλεσαν στην ανάπτυξή τους, ποιοι φορείς και ποια πρόσωπα εμπλέκονται. Η έρευνα επικεντρώνεται στις ενέργειες που έγιναν από το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας σε συνεργασία με τον Τομέα Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και το ΥΠΕΠΘ. Αναδεικνύονται βασικές όψεις αυτών των ενεργειών που ξεκίνησαν αρχικά από τον πρόεδρο της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων Αντώνη Τζίκα και μετέπειτα πρόεδρο του ΙΟΑΠ, και συνέπεσαν στην πορεία με την απόφαση της ΔΟΕ το 1997 να αναθέσει τη διοργάνωση των Αγώνων στην Αθήνα. Η έρευνα βασισμένη στα αρχεία των φορέων συγκροτεί μια πλήρη εικόνα της περιόδου που αποκαλύπτει τους συσχετισμούς μεταξύ αυτών, αλλά και των ανθρώπων που εμπλέκονται σε έναν ανοιχτό δημόσιο διάλογο για την εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στην εκπαίδευση, όπου ανοίγει για πρώτη φορά στην Ελλάδα σε αυτή τη μορφή και έκταση.

Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύονται ο τρόπος σχεδιασμού και εφαρμογής του πιλοτικού προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, ο βαθμός εμπλοκής των φορέων, οι πρακτικές που ακολούθησαν, η ταυτότητα του εκπαιδευτικού υλικού που χρησιμοποιήθηκε, τα αποτελέσματα που είχε το πρόγραμμα στην εκπαιδευτική κοινότητα και σε ποιο βαθμό επηρέασε την απόφαση του ΥΠΕΠΘ για την μετέπειτα διευρυμένη εφαρμογή του. Παράλληλα αναλύεται η συνολικότερη δράση του ΙΟΑΠ, η εξελικτική του πορεία και η γενικότερη συμβολή του στην ανάδειξη της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα.

Στο τρίτο κεφάλαιο η διατριβή εστιάζει στο οργανωτικό και θεσμικό πλαίσιο της Ολυμπιακής Παιδείας που εφαρμόστηκε από το ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία με την Οργανωτική Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004» σε πανελλήνια κλίμακα την περίοδο 2000-2005. Εδώ εξετάζονται οι ιδεολογικές και εκπαιδευτικές κατευθύνσεις του Προγράμματος, η στοχοθεσία του, οι τρόποι εφαρμογής του, ο ευρύτερος σχεδιασμός του, οι αξιολογήσεις που έγιναν, τα αποτελέσματα που είχε για την ευρύτερη σχολική κοινότητα, οι πολιτικές και κοινωνικές ανασηματοδοτήσεις και οι νέοι συσχετισμοί φορέων που αναδεικνύονται κατά την εξέλιξή του.

Στο τέταρτο κεφάλαιο η διατριβή αναφέρεται στο εκπαιδευτικό υλικό το οποίο εκδόθηκε από την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ και χρησιμοποιήθηκε για την υποστήριξη του Προγράμματος. Τα Ολυμπιακά εγχειρίδια συγκροτούν ένα σώμα πολύσημων και πολυτροπικών κειμένων που οριοθετούν το επίσημο εκπαιδευτικό αφήγημα των Ολυμπιακών Αγώνων. Η έρευνα που συγκροτήσαμε, αναδεικνύει την ταυτότητα αυτών των εγχειριδίων και των συγγραφέων τους, τον τρόπο και τις μεθόδους παραγωγής τους, τη θεματολογία των εγχειριδίων και την εικαστική τους δομή. Στο σύνολό του το κεφάλαιο επαναφηγείται τη συνολική τους εικόνα, η οποία προβάλλεται ως αντικατοπτρική εικόνα της μεγάλης εικόνας των Αγώνων.

Το δεύτερο μέρος της διατριβής αφορά την κειμενική και εικονογραφική ανάλυση των εγχειριδίων και αποτελείται από έξι κεφάλαια. Οι θεματικοί άξονες της διατριβής είναι στην ουσία οι ιδεολογικοί άξονες της Ολυμπιακής Παιδείας μέσα στους οποίους εντάσσονται διάφορα θέματα, τα οποία σε άλλα σημεία ακολουθούν τους άξονες αφήγησης των ίδιων των εγχειριδίων και σε άλλα σημεία ανακλύπουν ως ιδεολογήματα ή διακυβεύσεις μέσα από τη διαλεκτική σχέση των κειμένων με τις αναπαραστάσεις που κατασκευάζουν. Οι θεματικές κατηγορίες αναδεικνύουν επίσης

ποια είναι τα κυρίαρχα και προβαλλόμενα θέματα στα εγχειρίδια και τι αυτά σηματοδοτούν στη συνείδηση των συγγραφέων και των επίσημων φορέων.

Η επιλογή των θεματικών κατηγοριών προκύπτει επομένως μέσα από το ίδιο το περιεχόμενο των εγχειριδίων και μας οδήγησε στην κατασκευή ενός πίνακα ανάλυσης με εννέα κύριες θεματικές κατηγορίες: Αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες, Αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, οι Ολυμπιακοί Αγώνες στον 20^ο αιώνα, Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες, Παραολυμπιακοί Αγώνες, Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων, Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004», Ολυμπιακά σύμβολα, Ολυμπισμός - Ολυμπιακές αξίες. Στο σύνολό τους οι θεματικές κατηγορίες συγκροτούνται από δευτερεύουσες υποθεματικές κατηγορίες, η ανάλυση των οποίων αναδεικνύει τις όψεις της κύριας κατηγορίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο η θεματική κατηγορία ανάλυσης αφορά τους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες και την αρχαία κληρονομιά ως καθοριστικό στοιχείο αυτοπροσδιορισμού του εθνικού αφηγήματος των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Στο πλαίσιο αυτό διερευνάται ο βαθμός εξιδανίκευσης της αρχαιότητας και με ποιο τρόπο συνδέεται με τη γενικότερη εθνοκεντρική αντίληψη της ιστορίας και αν αυτό προκύπτει μέσα από τον τρόπο που παρουσιάζονται οι αρχαίοι Αγώνες σε σχέση με τους σύγχρονους Ολυμπιακούς της Αθήνας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι θεματικές κατηγορίες που αφορούν τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες. Οι κατηγορίες αυτές αναφέρονται στην Αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, στους Ολυμπιακούς Αγώνες στον 20^ο αιώνα, στους Χειμερινούς Αγώνες, στους Παραολυμπιακούς Αγώνες και στα Προβλήματα των Αγώνων. Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων αποτελεί μία από τις εκτενέστερες θεματικές ενότητες και αναδεικνύει κυρίως την ελληνική συμβολή σε διεθνές και εθνικό επίπεδο κατά την πρώιμη περίοδο και στη διάρκεια τέλεσης των Αγώνων στην Αθήνα το 1896. Επιχειρούμε να διερευνήσουμε κατά πόσο η έμφαση που δίνεται στην αναβίωση αντανακλά το διαρκή δεσμό της νεότερης Ελλάδας με την ιδεολογική αφετηρία των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων και τη συμβολική διασύνδεσή τους με τους Αγώνες της «Αθήνα 2004». Σημαντικό είναι επίσης να αναλύσουμε εάν η προσέγγιση που επιχειρείται στο σύνολό της έχει εθνοκεντρικά χαρακτηριστικά.

Η θεματική ενότητα των Ολυμπιακών Αγώνων στον 20^ο αιώνα διαπραγματεύεται όλες τις θερινές Ολυμπιακές διοργανώσεις. Σκοπός της ανάλυσης είναι να δείξουμε ποιες όψεις των Αγώνων επιλέγονται διαχρονικά να αναδειχθούν

και γιατί, τι σηματοδοτεί αυτή επιλογή, ποια ιστοριογραφική προσέγγιση ακολουθείται και ποια είναι η θέση και ο ρόλος της Ελλάδας σ' αυτό το διαχρονικό αφήγημα των Ολυμπιακών Αγώνων. Αντίστοιχη ανάλυση ακολουθείται και για τις θεματικές κατηγορίες των Χειμερινών και Παραολυμπιακών Αγώνων. Η θεματική κατηγορία Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων διαπραγματεύεται το ντόπινγκ, το γιγαντισμό των Αγώνων, την εμπορευματοποίηση, τις ηθικές αλλοιώσεις του Ολυμπιακού πνεύματος και τις έμφυλες ανισότητες. Σκοπός της ανάλυσης είναι να δούμε ποια προσέγγιση ακολουθείται για τη διαπραγμάτευση αυτών των ζητημάτων που έχουν καθοριστεί ως Προβλήματα, ποιες είναι οι κοινωνικές, ιδεολογικές και πολιτικές διαστάσεις τους, ποιες είναι οι τοποθετήσεις σχετικά με την αντιμετώπισή τους και πως αυτά τα Προβλήματα ερμηνεύονται ενδεχομένως στο αξιακό πλαίσιο του Ολυμπισμού.

Το τρίτο κεφάλαιο διαπραγματεύεται τη θεματική ενότητα Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004» και ερευνά τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι Αγώνες όσον αφορά το οργανωτικό και ιδεολογικό τους πλαίσιο, την εθνική τους διάσταση και τα μεταολυμπιακά οφέλη που θα έχουν για την Ελλάδα. Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στην ενότητα Ολυμπιακά σύμβολα. Σκοπός της προσέγγισης είναι να αναλύσει τη γλώσσα των Ολυμπιακών συμβόλων και να δώσει απαντήσεις σχετικά με το ρόλο τους στο Ολυμπιακό Κίνημα, να δείξει ποια είναι η θέση που κατέχουν στα εγχειρίδια, ποια ενδεχομένως σύμβολα προβάλλονται και γιατί, και τι αυτές οι προβολές σημασιοδοτούν για το κοινό των Αγώνων και τους μαθητές. Το πέμπτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την ενότητα Ολυμπισμός και Ολυμπιακές αξίες. Σκοπός της ανάλυσης είναι να δούμε πως ορίζεται η έννοια του Ολυμπισμού, ποιο είναι το αξιακό του περιεχόμενο, ποιοι καθορίζουν και ορίζουν τις Ολυμπιακές αξίες, ποιες από τις Ολυμπιακές αξίες συγκροτούν το θεμελιώδη θεωρητικό και εκπαιδευτικό άξονα της Ολυμπιακής Παιδείας και ποιες αξίες προβάλλονται περισσότερο στα εγχειρίδια και γιατί.

Το έκτο κεφάλαιο αφορά την εικονογραφική μελέτη των εγχειριδίων. Σε πρώτο επίπεδο παρουσιάζεται σε πλήρη ανάλυση η εικαστική ταυτότητα των εγχειριδίων σε συνδυασμό με την εικαστική ταυτότητα των Αγώνων και σε δεύτερο επίπεδο αναλύονται οι θεματικές κατηγορίες της εικονογράφησης, όπως αυτές προκύπτουν από το σύνολο του εικονογραφικού υλικού. Η μελέτη της εικονογράφησης αναδεικνύει αφενός τη νοοτροπία και την αισθητική της

εικονογραφικής ομάδας και της Οργανωτικής Επιτροπής των Αγώνων, και αφετέρου διερευνά το πώς κατασκευάστηκε και παρουσιάστηκε η εικόνα των Αγώνων στα εγχειρίδια και σε ποιο βαθμό ενδεχομένως επικαθορίστηκε από εξιδανικεύσεις ή ελληνοκεντρικές προσεγγίσεις. Οι θεματικές κατηγορίες που αφορούν την εικονογράφιση είναι οι εξής: Αρχαιότητα, Αναβίωση Ολυμπιακών Αγώνων, Αθλήματα, Αθλητές, Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων, Ολυμπιακά σύμβολα, Ολυμπισμός – Ολυμπιακές αξίες, Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004», Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες, Παραολυμπιακοί Αγώνες.

Ως ερευνητική μέθοδο για την προσέγγιση του εκπαιδευτικού υλικού ακολουθήσαμε την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου ως περισσότερο κατάλληλη και αποδεκτή για την ανάλυση σχολικών εγχειριδίων σε συνδυασμό με την κριτική ανάλυση λόγου. Η ανίχνευση στοιχείων όχι μόνο στο φανερό περιεχόμενο αλλά και κάτω από την επιφάνεια του κειμένου που προσφέρει η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου σε συνδυασμό με την εξαγωγή συμπερασμάτων που προκύπτουν από τη διαλεκτική των κειμένων με το σύστημα παραγωγής τους και τα κοινωνικά συμφραζόμενα που απορρέουν από την κριτική ανάλυση λόγου, μας οδήγησαν σε μια βαθύτερη διερεύνηση του υλικού και της εποχής που το παρήγαγε.

Ως μονάδα καταγραφής στην ανάλυση περιεχομένου επιλέξαμε το θέμα γιατί ανταποκρίνεται περισσότερο στο στόχο της έρευνας που είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων, των στάσεων και των ιδεολογικών δομών των κειμένων που αναλύσαμε. Για την κωδικοποίηση και συγκρότηση των θεματικών κατηγοριών και υποκατηγοριών χρησιμοποιήσαμε εξ αρχής κάποιες δεδομένες κατηγορίες και παράλληλα διαμορφώσαμε και νέες κατηγορίες συνακόλουθες με τη δομή του ίδιου υλικού και με κριτήριο τη νοηματική και ιδεολογική συνάφεια μεταξύ τους. Η θεματική κατηγοριοποίηση του περιεχομένου των εγχειριδίων μας αποκάλυψε ποια είναι τα κεντρικά θέματα που σχετίζονται με το υπό ανάλυση ζήτημα της διατριβής, ποιος είναι ο τρόπος προσέγγισής τους, τι επιλέγεται να ειπωθεί γι' αυτά τα θέματα και πώς επενδύεται ιδεολογικά το περιεχόμενό τους.

Η ανάλυση που επιχειρήσαμε εστιάζει επιπλέον σε θέματα που αφορούν τις θεσμικές και κοινωνικές συνθήκες διαμόρφωσης του υλικού, τα τυπικά χαρακτηριστικά του, ενώ ενσωματώνει επίσης στοιχεία από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα των Ολυμπιακών Αγώνων και του δημόσιου λόγου που αναπτύσσεται την προολυμπιακή και Ολυμπιακή περίοδο. Στην ουσία πρόκειται για μία ανάδειξη

της κουλτούρας που διαμορφώθηκε στην Ελλάδα με αφορμή τη διοργάνωση των Αγώνων στην Αθήνα, που μας παρέχει πολύτιμα στοιχεία για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο που εφαρμόζεται το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας.

Βασικό αντικείμενο της μελέτης είναι ο τρόπος που συντίθεται και παρουσιάζεται μέσα από τα εγχειρίδια το νέο γνωστικό αντικείμενο της Ολυμπιακής Παιδείας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, με αφορμή το γεγονός της Ολυμπιακής διοργάνωσης των Αγώνων το 2004 με το οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένη. Η έρευνα επικεντρώνεται στο περιεχόμενο, τον ιδεολογικό προσανατολισμό και τους αξιακούς κώδικες που επιλέγονται για τη διαμόρφωση θετικής εικόνας απέναντι στους Ολυμπιακούς Αγώνες και στις Ολυμπιακές αξίες. Αντίστοιχη μεθοδολογία ακολουθήσαμε και για την ανάλυση της εικονογράφησης. Τα εγχειρίδια αντιμετωπίζονται ως πολυτροπικά μέσα και η εικόνα ως διδακτικό μέσο και εργαλείο δημόσιας επικοινωνίας προσεγγίζεται στις τέσσερις διαστάσεις της: σημειολογική, ιδεολογική, παιδαγωγική και αισθητική. Στόχος μας είναι να περιγραφεί, να ποσοτικοποιηθεί και να αναλυθεί το σύνολο της εικονογράφησης στα εγχειρίδια, ώστε να αποκαλυφθούν μέσα από την εσωτερική στρωματογραφία των εικόνων τα ιδεολογικά συμφραζόμενα που οδηγούν στη συγκεκριμένη επιλογή του εικονογραφικού υλικού, και πώς αυτό συνδέεται με τους στόχους της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» μέσα από την εφαρμογή του προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας.

Οι εικόνες μπορούν να ταξινομηθούν με πολλούς τρόπους ανάλογα με τα κριτήρια επιλογής. Για την ταξινόμησή τους επιλέξαμε την ποσοτική και ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, όπως υπαγορεύεται από το ίδιο το εικονογραφικό υλικό, με την προϋπόθεση να συνδέεται με τους βασικούς θεματικούς άξονες της διατριβής. Η ποσοτική ανάλυση προαπαιτεί έναν ικανό αριθμό εικόνων για τη συγκρότηση κάθε θεματικής κατηγορίας και για το λόγο αυτό το ποσοτικό κριτήριο ήταν σημαντικό για την κατηγοριοποίηση των εικόνων. Επιπλέον μας έδωσε ποσοτικά στοιχεία για τα είδη της εικονογραφικής αναπαράστασης (σκίτσο – φωτογραφία), τις χρωματικές αναλογίες (έγχρωμο – ασπρόμαυρο), τις διαστάσεις των εικόνων και την ποσοτική σχέση τους με το κείμενο.

Το δεύτερο κριτήριο ήταν η ποιοτική ανάλυση, η οποία μας αποκάλυψε όψεις του περιεχομένου των εικόνων (γνωστικό πεδίο), τη ρηματική σχέση εικόνων – κειμένων, καθώς και την ιδεολογική, εκπαιδευτική και αισθητική λειτουργία τους. Μέσα από την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου προσπαθήσαμε να εκτιμήσουμε,

να αποκωδικοποιήσουμε και να ερμηνεύσουμε τις εσωτερικές προβολές της εικονογραφίας των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας και της Εικόνας των Ολυμπιακών Αγώνων της «Αθήνα 2004». Πέρα όμως από τη θεματική ανάλυση των εικόνων εστίασαμε και στα συνολικά εικονογραφικά και τυποτεχνικά στοιχεία που αφορούν τα εξώφυλλα και το κύριο σώμα των εγχειριδίων, όπου εκτός από την εικόνα καθοριστικό ρόλο για την ταυτότητά τους παίζει και η χρήση του χρώματος που προσδιορίζει την εικαστική εικόνα των Αγώνων της «Αθήνα 2004».

Με τη συστηματική έρευνα την οποία επιχειρήσαμε για τη μελέτη της Ολυμπιακής Παιδείας στη συγκυρία των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, στόχος μας ήταν να συνεισφέρουμε σε ένα νέο γνωστικό αντικείμενο που αναδύεται διεθνώς και το οποίο αφορά τη διερεύνηση και αξιοποίηση των δυνατοτήτων της Ολυμπιακής Παιδείας στο χώρο της εκπαίδευσης. Τα συμπεράσματα της έρευνας μπορούν ενδεχομένως να αξιοποιηθούν τόσο από τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία όσο και από άλλους εκπαιδευτικούς φορείς οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε θέματα Ολυμπιακής Παιδείας. Τέλος η μελέτη της ελληνικής περίπτωσης μπορεί να προσφέρει ένα συγκριτικό δεδομένο για τα προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας που εφαρμόστηκαν σε άλλους Αγώνες ή που σχεδιάζονται για μελλοντικές Ολυμπιάδες.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

1.1.Εισαγωγή

Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία είναι το πρώτο διεθνές Ολυμπιακό Κέντρο παιδαγωγικού χαρακτήρα που συνδέεται με το φιλοσοφικό, ηθικό και εκπαιδευτικό περιεχόμενο των Ολυμπιακών Αγώνων. Η εκπαιδευτική της πολιτική στηρίζεται στο θεωρητικό λόγο του Pierre de Coubertin και των επιγόνων του, Ελλήνων και ξένων. Καθοριστικό στοιχείο αυτής της πολιτικής είναι η πρόταξη της παιδαγωγικής αποστολής των Ολυμπιακών Αγώνων, όπως αυτή ορίζεται από τους εμπνευστές και ιδρυτές της. Η Ακαδημία έχει τη διοικητική της έδρα στην Αθήνα, στο κτίριο της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής και εκτελεί τις παιδαγωγικές της δράσεις στην αρχαία Ολυμπία στις εγκαταστάσεις που ιδρύθηκαν γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό κοντά στο σύγχρονο οικισμό της Ολυμπίας δίπλα στον αρχαιολογικό χώρο. Η Ακαδημία συγκροτεί μια σύγχρονη χωρική ενότητα που λειτουργεί ως υποσύνολο του ευρύτερου συνόλου του αρχαιολογικού χώρου και του σύγχρονου οικισμού της αρχαίας Ολυμπίας. Η γεωγραφική της θέση συνιστά στην ουσία ισχυρό πλεονέκτημα που αναδιατάσσεται σε θετικό πρόταγμα καθοριστικό για την αυτοπραγμάτωσή της.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της ΔΟΑ συντελείται σε ετήσια βάση από το 1961 που ιδρύθηκε μέχρι σήμερα κατά τη θερινή περίοδο, εκτός του έτους 1974 εξαιτίας των πολιτικών γεγονότων της περιόδου. Στη διάρκεια όλων αυτών των ετών η Ακαδημία έχει διαμορφώσει ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν τη φυσιογνωμία της. Κύριες συνιστώσες αυτής της φυσιογνωμίας αποτελούν η αρχιτεκτονική των εγκαταστάσεων, το φυσικό περιβάλλον, η ιστορικότητα του τόπου, η νεωτερικότητα του σύγχρονου οικισμού στον οποίο εντάσσεται οργανικά, η ανθρωπογεωγραφία των προσώπων που τη διοικούν και αυτών που εργάζονται ως υπάλληλοί της, αυτών που την επισκέπτονται ως μετέχοντες, των ανθρώπων που διδάσκουν, μιλούν και γράφουν γι' αυτή αλλά και όσων την αγνοούν γιατί ακόμα δεν την έχουν γνωρίσει. Οι συνθέσεις αυτές κατασκευάζουν ένα πολυπρισματικό πεδίο πολλαπλών αναγνώσεων και παράλληλα συγκροτούν όχι μία, αλλά πολλές Ακαδημίες μέσα από τη ματιά που ο καθένας αντιλαμβάνεται τη ΔΟΑ.

Το σημαντικότερο όμως επιφανόμενο όλων αυτών των αναγνώσεων της ΔΟΑ είναι, κατά την άποψή μας, ο μύθος που κατάφερε να δημιουργήσει η ίδια η

Ακαδημία για τον εαυτό της στη διάρκεια της ύπαρξής της. Ένας μύθος στη συγκρότηση του οποίου υπάρχουν δάνεια στοιχεία από την αρχαιότητα και την αναβίωση των Αγώνων, σύγχρονες αντιλήψεις αλλά και στερεότυπα, ένας μύθος που όλο και περισσότεροι άνθρωποι διεκδικούν να ζήσουν μέσα από τη συμμετοχή τους σε μια σύνοδο, αλλά πάνω απ' όλα ένας μύθος για επιλεγμένους αναγνώστες όπως έχει δείξει η ιστορία της. Αν ο Ολυμπισμός, όπως ισχυρίζεται ο Coubertin το 1927, «μπορεί να αποτελέσει ένα σχολείο ηθικής ευγένειας και αγνότητας, καθώς και σωματικής αντοχής και ενέργειας, με την προϋπόθεση [ότι οι νέοι] θα ανυψώνουν την αθλητική τιμή και ανιδιοτέλεια στο ύψος της μυϊκής τους ορμής»¹, τότε η ΔΟΑ μπορεί να διεκδικήσει τον τίτλο ενός ιδανικού τόπου που επιχειρεί να μετατρέψει αυτή τη σύγχρονη ουτοπία του Ολυμπισμού σε πράξη συγκροτώντας έτσι την πιο ισχυρή όψη του μύθου της.

Η σύλληψη της ιδέας, της ίδρυσης και της λειτουργίας της Ακαδημίας δεν μπορεί να γίνει κατανοητή παρά μόνο ενταγμένη μέσα στο ιδεολογικό πλαίσιο του Ολυμπισμού και κατ' επέκταση στο θεωρητικό λόγο του Coubertin που επινόησε αυτή την έννοια και της προσέδωσε φιλοσοφική και παιδευτική διάσταση σύμφωνα με την Κουλούρη². Η ίδρυσή της επικαθορίζεται από τη δράση των πρωταγωνιστών του Ολυμπισμού για τη διάδοσή του σε διάφορες χώρες (κυρίως Γερμανία και Ελλάδα), καθώς και με τη συμβολική σύνδεση του σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος με τις αρχαιοελληνικές του ρίζες, γεγονός που επισυνδέεται με την επιλογή της εγκατάστασής της στο χώρο της αρχαίας Ολυμπίας. Η Κουλούρη επισημαίνει ότι η ιδεολογική συνάφεια μεταξύ των κορυφαίων πρωτεργατών της ίδρυσης της Ακαδημίας, του Ιωάννη Κετσέα, (1877-1965) και του Γερμανού Carl Diem (1882-1962) που προσέγγιζε περισσότερο την αρχαιολατρική εκδοχή του Ολυμπισμού καθώς και την ιδέα «των ιεραποστόλων» της Ολυμπιακής Ιδέας, αποτέλεσε ενδεχομένως σημαντικό στοιχείο για τη συνεργασία τους και την ίδρυση της ΔΟΑ: «Η Ακαδημία σχεδιάστηκε από την αρχή ως ένας τόπος εκπαίδευσης των

¹Coubertin P., «A la jeunesse sportive de toutes les nations», στο *Textes Choisis*, τόμ. II, *Olympisme*, Norbert Müller (επιμ.), Ζυρίχη /Weidmann, IOC, 1986, σ. 412.

²Κουλούρη Χ., «Εισαγωγή: Η Ακαδημία του Ολυμπισμού», στο Κουλούρη Χ. – Γεωργιάδης Κ., *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2007, σ. 15-29.

προπαγανδιστών του Ολυμπισμού, οι οποίοι θα έπαιρναν το πνευματικό φως και θα το διέδιδαν στον υπόλοιπο κόσμο»³.

Το ιστορικό ίδρυσής της έχει τις ρίζες του στις αρχές της δεκαετίας του 1920 όταν ο Coubertin μαζί με το στενό φίλο του, καθηγητή Σωματικής Αγωγής και ιδρυτή της Γυμναστικής Ακαδημίας Αθηνών Ιωάννη Χρυσάφη (1872-1932) και άλλες προσωπικότητες της Ελλάδας συζητούσαν έντονα το θέμα της αναβίωσης του αρχαίου Γυμνασίου υπό μορφή Λαϊκού Πανεπιστημίου με διεθνή χαρακτήρα. Κύριος φορέας και υποστηρικτής της ιδέας αυτής υπήρξε η Ελληνική Γυμναστική Παιδαγωγική Εταιρεία. Η ιδέα αυτή σε συνδυασμό με μια σειρά γεγονότα διεθνούς εμβέλειας δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για να συντονιστούν οι άνθρωποι που είχαν κοινές ιδέες και πεποιθήσεις για τη δημιουργία στην αρχαία Ολυμπία μιας Ακαδημίας που θα εξελισσόταν σε παγκόσμιο κέντρο Ολυμπιακών ιδεών. Καθοριστικής σημασίας γεγονότα αποτέλεσαν η σταδιακή αναβάθμιση της αρχαίας Ολυμπίας με την εξέλιξη των ανασκαφών από τη γερμανική αρχαιολογική αποστολή (1875-1881, 1936-1942 και 1957-1966), η διοργάνωση και τέλεση των Δελφικών Εορτών από τον Άγγελο Σικελιανό στο Στάδιο των Δελφών (1927 και 1930), η ανέγερση αναμνηστικής στήλης στην Ολυμπία προς τιμή του Coubertin (1927), η σύνοδος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής στην Αθήνα το 1934 με αφορμή τις εορταστικές εκδηλώσεις για την 40ετηρίδα αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, η διοργάνωση των Κλασικών Αγώνων το 1934 και η καθιέρωση της Αφής της Φλόγας και της Ολυμπιακής λαμπαδηδρομίας το 1936⁴.

Οι διαφορετικές αυτές ευκαιρίες έφεραν κοντά τους πρωταγωνιστές της δημιουργίας της ΔΟΑ. Ο Coubertin συναντιέται με τον Χρυσάφη και τον Κετσέα το 1927 στην Αθήνα και ο Carl Diem με τον Κετσέα το 1934 και το 1938. Στη δεύτερη συνάντηση Κετσέα και Diem ήδη οι δύο από τους βασικούς εμπνευστές της ιδέας

³Στο ίδιο. Βλ. εδώ επίσης αναφορές σχετικά με: α) τις όψεις της διασύνδεσης του Ολυμπισμού με τη ΔΟΑ όπως αυτές προκύπτουν μέσα από διαφορετικές ακαδημαϊκές μελέτες και έρευνες ξένων επιστημόνων, β) τις παιδαγωγικές αντιλήψεις του Coubertin γύρω από τον Ολυμπισμό και την εκπαίδευση και γ) τους ιδεολογικούς συσχετισμούς και το ρόλο των εμπνευστών και των ιδρυτών της Ακαδημίας και ειδικότερα στην υποενοότητα «Ολυμπισμός και εκπαίδευση: η παιδαγωγική “συμφωνία” του Coubertin». Ενδιαφέρουσες απόψεις για την παιδαγωγική του Coubertin καταθέτει και ο Γεωργιάδης στο άρθρο, «Olympic Education: A theoretical framework», *2nd International Session for Olympic Medallists (Ancient Olympia 14-20/7/2009), Proceedings*, Athens, IOA-IOC, 2010, σ. 23-33.

⁴Σκιαδάς Ε. – Γεωργιάδης Κ., *40 Χρόνια Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία*, Αθήνα, ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», 2002, σ. 15-55 και Γεωργιάδης Κ., «Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: ιστορικό δημιουργίας, σκοποί και δραστηριότητες», στο *Λεύκωμα της 34^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 18.7.-2.8.1994*, Αθήνα, ΔΟΑ – ΕΟΑ, [1995], σ. 52-58.

ίδρυσης ενός Πνευματικού Κέντρου του Ολυμπισμού δε ζούνε πια. Ο Χρυσάφης πεθαίνει το 1932 και ο Coubertin το 1937. Πριν το θάνατό του όμως ο αναβιωτής των Αγώνων έχει παραδώσει την ιδέα ενός ιδρύματος Ολυμπιακής εκπαίδευσης στη γερμανική πρωτοβουλία, πρόσκληση στην οποία ανταποκρίθηκε η γερμανική κυβέρνηση ιδρύοντας το Διεθνές Ολυμπιακό Ινστιτούτο (Internationalen Olympischen Institut) το 1938 με την έγκριση της ΔΟΕ και πρόεδρο τον Diem⁵. Ο πρωταγωνιστικός ρόλος των Γερμανών μέσα από τις ανασκαφές στην Ολυμπία, την ίδρυση του ΔΟΙ και την καθιέρωση το 1936 της αφής της Φλόγας και της λαμπαδηδρομίας αναδεικνύουν τη στενή σχέση Γερμανίας – Ελλάδας και τον κεντρικό ρόλο του Diem στην ίδρυση της ΔΟΑ με την ενεργοποίηση και του ελληνικού παράγοντα. Το 1939 η Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων υποβάλλει σχετική πρόταση για την ίδρυση Ολυμπιακής Ακαδημίας στην 36^η Σύνοδο της ΔΟΕ στο Λονδίνο, την οποία η ΔΟΕ και αποδέχεται, ενώ ταυτόχρονα η ίδια η ΕΟΑ την περιλαμβάνει μεταξύ των έργων της με τον αναγκαστικό νόμο 2012 του ίδιου έτους⁶. Ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος που ακολούθησε αναστέλλει τα σχέδια υλοποίησης των υπεσχημένων εκατέρωθεν. Μετά τον πόλεμο οι Diem και Κετσέας επανατοποθετούνται σχετικά με την ίδρυση Ολυμπιακής Ακαδημίας με τη διαφορά ότι ο πρώτος προτείνει το 1945 την ίδρυσή της στην Αμερική και ο Κετσέας το 1947 στην Ελλάδα. Δύο χρόνια αργότερα η Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων υποβάλλει επισήμως την πρότασή της προς τη ΔΟΕ⁷.

Το επίσημο Υπόμνημα της ΕΟΑ για την ίδρυση της Ακαδημίας το υπογράφει ο Κετσέας ως μέλος της ΔΟΕ για την Ελλάδα και εστιάζει στις θεωρητικές αναζητήσεις και τους προβληματισμούς που είχε με τον Coubertin και τον Χρυσάφη σχετικά με τον παιδαγωγικό και ηθικό προσανατολισμό των Αγώνων, τη φιλοσοφία ίδρυσης της Ολυμπιακής Ακαδημίας και το εκπαιδευτικό της περιεχόμενο:

«με τον σκοπόν, όπως ο θεσμός των Ολυμπιακών Αγώνων προσαρμοσθή προς την παιδαγωγικήν του αποστολήν, η Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή εσκέφθη να οργανώση ένα πνευματικόν κέντρον όπου οι αριστείς από τους σπουδαστάς όλου του

⁵Κουλούρη Χ., *ό.π.*, σ. 23. Βλ. επίσης αναλυτικά για το ρόλο των Γερμανών, τα σχέδια για τη ΔΟΑ και το Διεθνές Ολυμπιακό Ινστιτούτο, Μούτσης Γ., «Η Γερμανία συναντά την Ολυμπία: αρχαιολογία και Ολυμπισμός», στο Κουλούρη Χ. – Γεωργιάδης Κ., *ό.π.*, σ. 129-139.

⁶Α.Ν. 2012/1393, «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του Α.Ν. “περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του νόμου 5620 της 27 Αυγούστου 1932 κλπ”», ΦΕΚ 437,τχ. Α΄, 13.10.1939.

⁷Κουλούρη Χ., *ό.π.*, σ. 22-27.

κόσμου θα κατηχούντο εις τας Ολυμπιακάς αρχάς, υπό την καθοδήγησιν προσώπων αναγνωρισμένης αρμοδιότητος...σκοπός της ιδρύσεως “Ολυμπιακής Ακαδημίας” είναι η διάδοσις της Ολυμπιακής Ιδέας και ιδανικών, διά της συμβολής της εις την αγωγήν και την διδασκαλίαν των νέων, ώστε να καταστούν οι άξιοι κήρυκες των Ολυμπιακών ιδανικών...Το πρόγραμμα θα περιλαμβάνη: ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων κατά τους αρχαίους και κατά τους σημερινούς χρόνους, την γενικήν θεωρίαν των αγωνισμάτων και της φυσικής αγωγής και τρίτον την φιλοσοφίαν, τας τέχνας και τας κοινωνικάς επιστήμας, ήτοι με άλλας λέξεις, το πνευματικόν πλαίσιον της φυσικής αγωγής εις συνδυασμόν της σωματικής ασκήσεως με μουσικήν, χορωδίαν κλπ»⁸.

Στις 28 Απριλίου 1949 εγκρίνεται το αίτημα της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων για την ίδρυση της Ακαδημίας στη σύνοδο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής στη Ρώμη. Μετά από αδράνεια μερικών ετών, το 1955 βάσει του νόμου «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως της περί της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων Νομοθεσίας» ιδρύεται η ΔΟΑ και από τα τέλη του 1957 μέχρι τις αρχές του 1960 η ΕΟΑ αρχίζει τις διεργασίες για τη φυσική σύστασή της στην αρχαία Ολυμπία⁹. Η εγκατάσταση και λειτουργία της Ακαδημίας στη γενέθλια γη των Ολυμπιακών Αγώνων ενεργοποιεί στο συλλογικό φαντασιακό τους ισχυρούς συμβολισμούς του παρελθόντος και ερμηνεύεται από τον Κοσμήτορά της, Όττο Σίμιτσεκ (1909-1990) και από όσους την έχουν υπηρετήσει στην πορεία της, ως εξισωτικό πρόταγμα της αρχαίας κληρονομιάς και του σύγχρονου Ολυμπισμού:

«Την πρώτη πραγματική επιβολή σε διεθνές κύρος του πνευματικού αυτού Κέντρου που πήρε το όνομα “Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία” την οφείλουμε στην Ελληνική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων, η οποία από το 1949 επωμίσθη την ευθύνη της λειτουργίας της και είχε την έμπνευση να καθορίση την περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας σαν έδρα για να συνδέση κατ’ αυτόν τον τρόπο την αδιάκοπη και αγέραστη συνέχεια της Ολυμπιακής Ιδέας με την αρχαία Ολυμπία, την “μητέρα των χρυσοστέφανων άθλων” κατά τον Πίνδαρο, με τον σύγχρονο Ολυμπισμό που

⁸Κετσέας Ι., «Υπόμνημα διά την ίδρυσιν Ολυμπιακής Ακαδημίας εν Ελλάδι», Ιανουάριος 1949, αρχείο ΔΟΑ.

⁹Ν.3148/55, ΦΕΚ 50 τχ. Α', 2.3.1955. Για την περίοδο αυτή και τις ενέργειες αναζήτησης από την ΕΟΑ του κατάλληλου τόπου για τη ΔΟΑ και τη χωροθέτησή της βλ. αναλυτικά Τζαχρήστα Β., «Το μικρό “Ολυμπιακό Χωριό”: οι εγκαταστάσεις της ΔΟΑ», στο Κουλούρη Χ. – Γεωργιάδης Κ., *ό.π.*, σ. 143-157.

επιθυμεί να μείνει πιστός και αφοσιωμένος στην ίδια μεγάλη μάνα και στους ίδιους ιδεολογικούς και παιδαγωγικούς, αλλά και ανθρώπινους σκοπούς»¹⁰.

Το πρώτο έτος λειτουργίας της τον Ιούνιο του 1961 συμπίπτει με την παράδοση του αρχαίου σταδίου της Ολυμπίας από τη γερμανική αρχαιολογική αποστολή. Πρώτος ομιλητής στην πρώτη αυτή σύνοδο είναι ο Carl Diem με την ομιλία του «Έννοια και σκοπός της ΔΟΑ», στην οποία αναφέρεται σε αυτό ακριβώς που είχαν οραματιστεί και για το οποίο είχαν εργαστεί οι εμπνευστές και ιδρυτές της μπροστά σε ένα κοινό 250 περίπου ατόμων που αποτελείται κυρίως από Έλληνες και Γερμανούς φοιτητές της ΕΑΣΑ και της Ανώτατης Σχολής των Σπορ της Κολωνίας που συνοδεύονται από τους καθηγητές τους και 23 αντιπροσώπους Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών¹¹. Την επόμενη χρονιά ο Diem πεθαίνει και τρία χρόνια αργότερα το 1965 πεθαίνει και ο Κετσέας σηματοδοτώντας με το θάνατό τους το κλείσιμο ενός ιστορικού κύκλου των πατέρων του Ολυμπισμού και της Ακαδημίας. Η δική τους κληρονομιά περνάει στους επιγόνους τους και επανατροφοδοτεί τη ΔΟΑ καθ' όλη τη διάρκεια της πορείας της.

Κάθε καλοκαίρι στις συνόδους της στο ειδικά διαμορφωμένο Άλσος Coubertin κοντά στον Κρόνιο Λόφο, στην αρχαία Ολυμπία, η Ακαδημία σε ειδική τελετή που αποτελεί μέρος του ευρύτερου τελετουργικού της αποδίδει τιμές στους πρωτεργάτες της ίδρυσής της. Η τελετή εκτυλίσσεται μπροστά στην αναμνηστική στήλη, όπου φυλάσσεται η καρδιά του Coubertin, ενώ ταυτόχρονα μεταδίδεται ηχογραφημένο μήνυμά του σε ένα ακροατήριο ανθρώπων από όλο τον κόσμο, ζωντανεύοντας τη φωνή του στα αυτιά τους. Η ιστορική ανάκληση του ήχου της φωνής του αναβιωτή των Αγώνων δημιουργεί ένα υποβλητικό κλίμα με συναισθηματικές συνδηλώσεις. Στον ίδιο χώρο σε άλλη θέση βρίσκεται και η κοινή αναμνηστική στήλη των Diem και Κετσέα. Οι έντονοι συμβολικοί συνειρμοί του τελετουργικού δικτυώνουν τη συνείδηση των μετεχόντων με την ιστορική μνήμη και αναδεικνύουν την τριανδρία του σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος που

¹⁰Σίμιτσεκ Ό., «Σκοποί, επιδιώξεις και επιτεύγματα της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας», 8^η Σύνοδος Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργιών ΔΟΑ, 23-29.7.1978, αρχείο ΔΟΑ, Κ 139.

¹¹Τζαχρήστα Β., *ό.π.*, σ. 160.

οραματίστηκε, εμπνεύστηκε και δημιούργησε την Ακαδημία, ως «κιβωτό του σύγχρονου Ολυμπιακού πνεύματος»¹².

Η ιστορία της Ακαδημίας έχει αποτελέσει στο παρελθόν αντικείμενο αυτοτελών έρευνας από ξένους και Έλληνες επιστήμονες. Η πιο πρόσφατη επιστημονική έκδοση έγινε στην Ελλάδα το 2007 από την ίδια τη ΔΟΑ και ως εκ τούτου είναι αναπόφευκτη η αναφορά σ' αυτή στο παρόν κεφάλαιο. Εν τούτοις το εύρος των αρχείων μάς επέτρεψε να αναδείξουμε στην έρευνά μας και νέες όψεις, δίνοντας έμφαση κυρίως στα εθνικά χαρακτηριστικά της Ακαδημίας στην προσπάθεια να κατανοήσουμε τη δράση του Ιδρύματος και το ρόλο που διαδραματίζει, όχι μόνο στο διεθνές αλλά και στο εθνικό περιβάλλον και πώς αυτός ο ρόλος επισυνδέεται με τη διάχυση της Ολυμπιακής Παιδείας στην ελληνική εκπαίδευση, την ιδεολογία του Ολυμπισμού και τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004.

1.2. Η Ολυμπιακή Εκπαίδευση στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία

Η Ολυμπιακή εκπαίδευση που επιχειρείται στην Ακαδημία παρουσιάζει ιδιαίτερα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά ως προς το σχεδιασμό και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών της προγραμμάτων. Το εκπαιδευτικό μοντέλο της ΔΟΑ έχει συγκεκριμένη μορφή και βασίζεται από την αρχή της ίδρυσής της κυρίως στη διοργάνωση διεθνών συνόδων που απευθύνονται σε ένα διευρυμένο κοινό με σκοπό την επιμόρφωσή του. Στην εξέλιξή της η ΔΟΑ εκτός από τις συνόδους καθιέρωσε δύο τομείς μεταπτυχιακής εκπαίδευσης σε σεμιναριακό και μεταπτυχιακό επίπεδο (master). Η εκπαίδευση στην Ακαδημία αφορά ενήλικες που προέρχονται από διαφορετικές χώρες απ' όλο τον κόσμο και την Ελλάδα.

Το πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής της Ακαδημίας καθορίζεται από την εσωτερική της δομή και οργάνωση, από τις διεθνείς σχέσεις της με τη ΔΟΕ και την ευρύτερη Ολυμπιακή οικογένεια, τα διαφορετικά είδη συνόδων που διοργανώνει, το επίπεδο των μεταπτυχιακών σπουδών που προσφέρει, τα θέματα που διαπραγματεύεται και την ανθρωπογεωγραφία των ομιλητών και των διδασκόντων που επιλέγει για να υλοποιήσουν το έργο της. Οι τομείς της εκπαίδευσης στο σύνολό τους διαχρονικά συγκροτούν ένα διευρυμένο αντικείμενο διδασκαλίας με τη μορφή επιστημονικών διαλέξεων που αναδεικνύει όψεις της ιστορίας των Ολυμπιακών

¹²Το παράθεμα ανήκει στον Υφυπουργό Πολιτισμού Γιώργο Λιάνη κατά την επίσημη προσφώνησή του στην τελετή έναρξης της 43^{ης} Διεθνούς Συνόδου στην Πνύκα, στο *Λεύκωμα της Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 30.7-13.8/2003*, ΔΟΑ - ΔΟΕ, Αθήνα, 2004, σ. 37.

Αγώνων στην αρχαιότητα και στη σύγχρονη εποχή, γενικότερα θέματα αθλητισμού (αθλητιατρική, βιολογία, προπονητική) και Φυσικής Αγωγής, ζητήματα Ολυμπιακής Εκπαίδευσης, ιδεολογικές και φιλοσοφικές προσεγγίσεις του Ολυμπισμού, σύγχρονα θέματα (ντόπινγκ, εμπορευματοποίηση, ΜΜΕ, μάρκετινγκ), έννοιες ηθικής (ευ αγωνίζεσθαι), ζητήματα ερασιτεχνισμού, νομικά θέματα, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές διαστάσεις των Ολυμπιακών Αγώνων, κ.λ.π.¹³.

Παράλληλα με τις διαλέξεις στο πλαίσιο των συνόδων συγκροτούνται ομάδες εργασίας από τους μετέχοντες στις οποίες συζητούνται θέματα με βάση το γενικό και ειδικό θέμα της κάθε συνόδου και διατυπώνονται προτάσεις και γενικότεροι προβληματισμοί γύρω από το σύγχρονο Ολυμπιακό Κίνημα. Οι ομάδες αυτές αποτελούν «ζωντανό εργαστήριο ιδεών» και μέσα από αυτές τις ομάδες γεννήθηκε και μορφοποιήθηκε η έννοια της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ακαδημία σύμφωνα με τον Επίτιμο Κοσμήτορα της ΔΟΑ Κώστα Γεωργιάδη¹⁴. Στο τέλος των συνόδων εκπρόσωποι των ομάδων των μετεχόντων παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των συζητήσεων τα οποία και δημοσιεύονται στα πρακτικά της ΔΟΑ μαζί με τις ομιλίες. Την επιμόρφωση και κατάρτιση των μετεχόντων αναλαμβάνουν καθηγητές πανεπιστημίων και υψηλόβαθμα στελέχη διεθνών φορέων του αθλητισμού και του Ολυμπισμού από όλο τον κόσμο. Οι επίσημες γλώσσες της Ακαδημίας είναι τα ελληνικά, γαλλικά και αγγλικά, ενώ στο παρελθόν έχουν διατυπωθεί ενστάσεις από ισπανόφωνες ομάδες με σκοπό τη χρήση της ισπανικής γλώσσας ως τρίτης επίσημης γλώσσας, γεγονός που θα ωθούσε την ενεργή συμμετοχή πολλών Λατινοαμερικανικών κρατών στις συνόδους καθώς και τη μετάφραση των ανακοινώσεων των συνόδων στα αραβικά από αραβόφωνες ομάδες, αιτήματα που απορρίφθηκαν από την Ακαδημία¹⁵.

¹³Βλ. σχετικά άρθρο 9 του Κανονισμού της ΔΟΑ 1971, στο ΦΕΚ 165, 3.3.1971. Με το νέο Π.Δ. 302, ΦΕΚ 257, 5.11.2003, άρ. 10, παρ. 4, «ο κύκλος των θεμάτων και των ομιλιών των συνόδων καθορίζεται με απόφαση της Εφορείας μετά από εισήγηση του προέδρου και αφορά όλες τις πτυχές των Ολυμπιακών Αγώνων και του Ολυμπιακού Κινήματος από τη γένεσή τους έως σήμερα». Την αναλυτική θεματολογία όλων των συνόδων δίνει η Ρούλα Βάθη σε μια οριζόντια προσέγγιση όλων των ετών στο άρθρο της, «Το “Ολυμπιακό Πανεπιστήμιο” της ΔΟΑ: Ομιλητές και Ομιλίες» στο Κουλούρη Χ. – Γεωργιάδης Κ., *ό.π.*, σ. 235-247.

¹⁴Γεωργιάδης Κ., συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 4.4.2011. Βλ. επίσης, Γεωργιάδης Κ., «Olympic Education: A theoretical framework», *ό.π.* Αντίστοιχα υποστηρίζει και ο Norbert Müller: «η έννοια και η σημασία της Ολυμπιακής Παιδείας γεννήθηκαν στην Ολυμπία και στη ΔΟΑ». Βλ. Müller, «Με ποιο τρόπο ανταποκρίνεται η ΔΟΑ στο όραμα του Pierre de Coubertin», στο *Λεύκωμα της 51^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Νέους Μετέχοντες 25.6-9.7.2011*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2012, σ.139.

¹⁵Πρακτικά 8^{ης} συνεδρίασης της Εφορείας 15.10.1980 και 2^{ης} συνεδρίασης 16.3.1989, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 15.10.1980 – 27.3.1990*.

Μέρος της εκπαιδευτικής πολιτικής της ΔΟΑ στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών της προγραμμάτων αποτελεί και μια σειρά ξεναγήσεων σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία κατά τη διάρκεια του ταξιδιού των μετεχόντων από την Αθήνα στην Ολυμπία. Το Παναθηναϊκό Στάδιο, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, η Ακρόπολη, οι Δελφοί, η Ολυμπία, το Δίον, οι Μυκήνες, η Επίδαυρος και η Νεμέα συγκροτούν τον αρχαιολογικό και ιστορικό άξονα αυτών των επισκέψεων. Πρόκειται για πολιτιστικές και ιστορικές διαδρομές που σηματοδοτούν έναν ελκυστικό προορισμό για τους μετέχοντες και αναδεικνύουν την Ακαδημία ως πρέσβειρα του ελληνικού πολιτισμού και την Ελλάδα ως κοιτίδα του αρχαίου αθλητισμού.

Κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Ακαδημίας εκτός από το επιστημονικό μέρος των διαλέξεων διοργανώνονται παράλληλα αθλητικές, καλλιτεχνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες. Το σύνολο αυτών των δραστηριοτήτων συμβάλλει στην ανάδειξη της κουλτούρας διαφορετικών χωρών, στην πολιτιστική πολυμορφία και στην αξία του αθλητισμού ως μέρους του ελεύθερου χρόνου, της ψυχαγωγίας και της σωματικής ευεξίας. Παιδεία, αθλητισμός, πολιτισμός, οι τρεις άξονες του Ολυμπισμού συντίθενται στη ΔΟΑ με στόχο τη συμβολή της στη διεθνή κατανόηση και την ανάδειξη των Ολυμπιακών αξιών της πολυπολιτισμικότητας και του σεβασμού στο διαφορετικό μέσα από την εκπαίδευση, τις κοινές εμπειρίες και τα βιώματα διαφορετικών ανθρώπων.

Η δυνατότητα βιωματικής προσέγγισης του Ολυμπισμού που προσφέρει η Ακαδημία στους μετέχοντες συνιστά ένα ιδιαίτερο στοιχείο της ταυτότητάς της που οφείλεται κυρίως στη δυνατότητα κοινής διαμονής ανθρώπων από διαφορετικές χώρες στις εγκαταστάσεις της για ορισμένο χρονικό διάστημα. Η κοινή συναντίληψη που δημιουργείται επικαθορίζει όχι μόνο τις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των μετεχόντων, αλλά και τις σχέσεις της ίδιας της Ακαδημίας με το κοινό της και της προσδίδει ένα ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων Κέντρων Ολυμπιακών Σπουδών. Το πλεονέκτημα αυτό επισυνδέεται και με την ίδια τη γεωγραφική της θέση, λίγα μόλις μέτρα από τον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Ολυμπίας, με αποτέλεσμα η διαμονή των μετεχόντων σε ένα Ολυμπιακό Κέντρο τόσο κοντά στην αρχαία κοιτίδα του σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος να αποκτά επιπλέον ιδιαίτερη ιδεολογική και ιστορική βαρύτητα¹⁶.

¹⁶Σύμφωνα με την επίσημη λίστα της ΔΟΕ υπάρχουν 32 Ολυμπιακά Κέντρα Σπουδών στις εξής χώρες: Αυστραλία (1), Βέλγιο (1), Βραζιλία (2), Καναδάς (1), Κίνα (4), Γερμανία (3), Μ.Βρετανία (1), Ιταλία

Παρόλο που οι σύνοδοι έχουν περιορισμένη χρονική διάρκεια και από την άποψη αυτή θα μπορούσε να εγερθούν ερωτηματικά σχετικά με το πραγματικό και μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα και τις επιπτώσεις αυτής της εκπαίδευσης στις ζωές των ανθρώπων, σύμφωνα με τον Norbert Müller η συμμετοχή στις συνόδους της Ακαδημίας δημιουργεί ικανές συνθήκες –ώστε οι μετέχοντες να λειτουργήσουν στη συνέχεια ως «Πολλαπλασιαστές της Ολυμπιακής Ιδέας»¹⁷. Η ΔΟΑ εκτός από τα εκπαιδευτικά της προγράμματα φιλοξενεί και παραχωρεί τις εγκαταστάσεις της και για μια σειρά άλλων εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων που αφορούν τον αθλητισμό, τον πολιτισμό, την εκπαίδευση και τις επιστήμες, λειτουργώντας παράλληλα και ως συνεδριακό κέντρο ή και χώρος αναψυχής¹⁸.

Μέρος της εκπαιδευτικής στρατηγικής της Ακαδημίας είναι η έκδοση των ετήσιων λευκωμάτων των διεθνών συνόδων. Τα πρακτικά των συνόδων για Νέους Μετέχοντες εκδίδονται στα ελληνικά, αγγλικά και γαλλικά, ενώ των άλλων συνόδων μόνο στα αγγλικά. Οι εκδόσεις αυτές συνιστούν ένα ευρύ σώμα διεθνούς αρθρογραφίας, όπου παράγεται ένας διάλογος διαρκείας για τα θέματα που αφορούν το Ολυμπιακό Κίνημα, τους Ολυμπιακούς Αγώνες και την Ολυμπιακή Παιδεία. Εκτός από τις εκδόσεις των λευκωμάτων η Ακαδημία επί προεδρίας Νίκου Φιλάρετου αξιοποιεί για πρώτη φορά σε επιστημονικό επίπεδο στελέχη από το υπαλληλικό προσωπικό στον τομέα της έρευνας και παράλληλα δημιουργεί συνεργασίες με εξωτερικούς συνεργάτες σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Σε πρώτη φάση καταγράφεται ηλεκτρονικά το Μουσείο σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων στην Ολυμπία, ακολουθεί

(1), Ιαπωνία (1), Νέα Ζηλανδία (1), Ρωσία (1), Ισπανία (9), Ελβετία (1), Ταϊβάν (2), Ουκρανία (1), ΗΠΑ (2). Στη λίστα αυτών των Κέντρων δεν περιλαμβάνεται η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία. IOC, *Olympic Studies Centres in the World*, <http://www.olympic.org/Assets/OSC%20Section/pdf/OSCs%20in%20the%20world.pdf>, 10.3.2013.

¹⁷ «Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε αν οι δύο χιλιάδες συμμετέχοντες, που μέχρι σήμερα επισκέφθηκαν τη ΔΟΑ, συμπεριφέρθηκαν μετά στις αντίστοιχες χώρες τους σαν “Πολλαπλασιαστές της Ολυμπιακής Ιδέας”. Οι έρευνες που έγιναν δείχνουν όμως ότι, ως επί το πλείστον, ανεχώρησαν από τη ΔΟΑ με την πρόθεση να συμβάλλουν οπωσδήποτε στην συνέχιση της Ολυμπιακής Ιδέας... Η μεγάλη αξία της ΔΟΑ οφείλεται περισσότερο στις ανθρώπινες σχέσεις που δημιουργήθηκαν και όχι τόσο στις ειδικευμένες εργασίες της», Müller N., «Η Ολυμπιακή Ιδέα του Pierre de Coubertin και του Carl Diem και η κατάληξή της μέσα στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία», στο *Λεύκωμα της 16^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες*, 29.6-15.7.1976, Αθήνα, ΕΟΑ, 1977, σ. 103.

¹⁸ Αναφέρουμε ενδεικτικά μερικές εκδηλώσεις: Σύλλογος «Ολυμπιακή Ιδέα», Λεόντειο Λύκειο, Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, Πανεπιστήμιο Πατρών, Επίσκεψη της Ταχυδρομικής Υπηρεσίας της Κίνας, 8^ο Διεθνές Συμπόσιο Φιλοσοφίας, Συμπόσιο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Άρσης Βαρών, Ελληνική Ομοσπονδία Αρχαίων Ολυμπιακών Αθλημάτων, Σύνοδος Εκπαιδευτικών της Φιλανδικής Ολυμπιακής Ακαδημίας, Γερμανική Ολυμπιακή Εταιρεία, Διεθνής Ομοσπονδία Ξιφασκίας, Ημερίδα Ολυμπιακού Θεάτρου κ.ο.κ., στο *Λεύκωμα της Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ Νέων Μετεχόντων 1997*.

έκδοση οδηγού, αφίσας και διαφημιστικού δελτίου του μουσείου¹⁹ και στη συνέχεια ταξινομείται και καταγράφεται ηλεκτρονικά το ιστορικό και φωτογραφικό αρχείο της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής και της Ακαδημίας. Η ταξινόμηση και καταγραφή του αρχείου της ΕΟΕ και της ΔΟΑ έγινε από ομάδα ιστορικών, υπό την εποπτεία της καθηγήτριας της Νεοελληνικής Ιστορίας, Χριστίνας Κουλούρη. Το αποτέλεσμα των εργασιών στα αρχεία και οι εκδόσεις που τις συνόδεψαν δημιούργησαν αίσθηση διεθνώς²⁰. Η Κουλούρη για την προσφορά της στη ΔΟΑ ως υπεύθυνη του επιστημονικού έργου των αρχείων και των εκδόσεων που ακολούθησαν, αλλά και για τη συμμετοχή της στις εκπαιδευτικές εργασίες της ΔΟΑ (ομιλήτρια συνόδων και διδάσκουσα στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών), τιμήθηκε το 2012 στην επίσημη τελετή της Πνύκας από τη ΔΟΑ με το βραβείο «Δελφοί».

Το 2011, επί προεδρίας Ισίδωρου Κούβελου, με αφορμή τον επετειακό εορτασμό των 50 χρόνων της ΔΟΑ επανεκδόθηκε η Ιστορία της Ακαδημίας

¹⁹Η καταγραφή του Μουσείου και η συγγραφή του Οδηγού έγινε από την αρχαιολόγο της ΔΟΑ Βασιλική Τζαχρήστα. Εκδόθηκε ελληνικά και αγγλικά με τίτλο: «Μουσείο Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων: η ιστορία των Αγώνων μέσα από τα εκθέματα του Μουσείου στην αρχαία Ολυμπία», Κρήτη, ΔΟΑ-ΕΟΕ, 2000.

²⁰Αποτέλεσμα του επιστημονικού έργου που συντελέστηκε στα αρχεία της ΕΟΑ και της ΔΟΑ ήταν η έκδοση τριών πολυτελών τόμων από την Ακαδημία, στην ελληνική και αγγλική γλώσσα, με χορηγία της Διεθνούς Επιτροπής Αλληλεγγύης της ΔΟΕ. Ο πρώτος τόμος, *Αρχεία και Ιστορία της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων*, εκδόθηκε το 2002. Η έκδοση ανέδειξε όψεις της ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων και της ΕΟΕ και αξιοποίησε στο μέγιστο τη δυνατότητα της πρωτογενούς πληροφορίας που έδινε το αρχείο. Το δεύτερο βιβλίο, *Αθήνα, Πόλη των Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1906*, εκδόθηκε το 2004 και είχε διπλή φιλοδοξία. Την ανάδειξη αφενός εκ νέου στοιχείων του αρχείου της ΕΟΕ και αφετέρου την προσπάθεια για μια πολυεπίπεδη προσέγγιση της ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896 και της Μεσολυμπιάδας του 1906, σε ένα συλλογικό τόμο με συγγραφείς πανεπιστημιακούς Έλληνες ιστορικούς και ερευνητές. Το τρίτο βιβλίο, *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία – Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, εκδόθηκε το 2007 μετά από 2 χρόνια έρευνας και συγγραφής. Για την έκδοση αυτή υπήρχαν τρεις λόγοι. Ο πρώτος ήταν ότι η ομάδα εργασίας διεκδικούσε την πρωτοτυπία να έχει γραφτεί και εκδοθεί για πρώτη φορά η Ιστορία της ΔΟΑ και μάλιστα από Έλληνες ιστορικούς, ο δεύτερος συνιστούσε ηθικό χρέος απέναντι στον πρόεδρο της ΔΟΑ, Νίκο Φιλάρετο, ο οποίος στήριξε και συντόνισε την προσπάθεια όλων αυτών των ετών και ήταν προσωπική του φιλοδοξία και όνειρο αυτή η έκδοση και ο τρίτος ήταν η ίδια η Ακαδημία, που ενσυνείδητα αποκαλύφθηκε μέσα από μια πολυτελή έκδοση, που αξιοποίησε στο μέγιστο το ιστορικό και φωτογραφικό της αρχείο, καθώς και στοιχεία πρωτογενούς έρευνας στην Ολυμπία. Για πλήρη αναφορά στο σύνολο του έργου στα αρχεία βλ. Tzachrista V., “The archives of the Hellenic Olympic Committee, 1894-1972 and the International Olympic Academy, 1961-1996”», στο *Comma, (International Journal on Archives)*, Liverpool University Press, 2009, τχ. 2, 2009, σ. 31-40. Το 2001 ο καθηγητής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Haverford College της Πενσυλβάνια, Αλέξανδρος Κιτροέφ με αφορμή την επίσκεψή του στο αρχείο της ΕΟΑ, αναφέρει σχετικά: «Η ταξινόμηση και η περιγραφή του περιεχομένου είναι επιστημονικού επιπέδου και ισάξια παγκοσμίως αναγνωρισμένων αρχείων, όπως του Foreign Office στο Λονδίνο. Συγχαρητήρια στην ΕΟΑ, τέτοια φροντίδα για το ιστορικό αρχείο είναι δυστυχώς σπάνιο φαινόμενο για τα ελληνικά δεδομένα», Επιστολή Κιτροέφ στον πρόεδρο της ΔΟΑ Νίκο Φιλάρετο, 28.10.2001, αρχείο ΔΟΑ. Βλ. επίσης αναφορές στην έκδοση της ΔΟΑ, *Αθήνα, Πόλη των Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1906* στο Brownell S., «The View from Greece: Questioning Eurocentrism in the History of the Olympic Games», *Journal of Sport History*, vol. 32, n.2, Summer 2005, σ. 203-216.

συμπληρωμένη και παράλληλα εκδόθηκε ένα ειδικό επετειακό πρωτότυπο Λεύκωμα με τίτλο *50 Years International Olympic Academy – Inspirations and Memories*²¹. Το βιβλίο εκδόθηκε στα αγγλικά και περιελάμβανε προσωπικές μαρτυρίες μετεχόντων και στελεχών του Ολυμπιακού Κινήματος, Ελλήνων και ξένων, που συμμετείχαν στη ΔΟΑ και υπηρέτησαν τους σκοπούς της διαχρονικά από διάφορες θέσεις. Επιπλέον εγκαινιάστηκε εκδοτικά και το πρώτο τεύχος περιοδικής εξαμηνιαίας τρίγλωσσης έκδοσης με τίτλο IOA Journal (*The Official Journal of the IOA*) με αφιέρωμα στο έργο της Ακαδημίας και τίτλο «50 χρόνια ΔΟΑ». Η Ακαδημία εκτός από τις επιστημονικές της εκδόσεις επικοινωνεί το έργο της αξιοποιώντας παράλληλα και τη σύγχρονη διαδικτυακή τεχνολογία, σε συνεργασία με την εταιρεία Digital Broadcast 1GmbH και τον Ολλανδό Theo Breuers, αναμεταδίδοντας ζωντανά τις διεθνείς συνόδους της σε όλο τον κόσμο.

1.2.1. Όψεις των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της ΔΟΑ

Η Ακαδημία από το 1961 μέχρι σήμερα διοργάνωσε συνολικά 12 διαφορετικά είδη εκπαιδευτικών προγραμμάτων: οκτώ διεθνείς συνόδους, ένα διεθνές μεταπτυχιακό σεμινάριο, ένα διεθνές μεταπτυχιακό πρόγραμμα και δύο εθνικές συνόδους για Έλληνες εκπαιδευτικούς (καθηγητές και δασκάλους). Σε εθνικό επίπεδο επίσης στήριξε ηθικά και εκπαιδευτικά παρόλο που δεν έχει την κύρια ευθύνη, ένα εκπαιδευτικό σεμινάριο τοπικής εμβέλειας για μαθητές Β/θμιας εκπαίδευσης του Ν. Ηλείας, που υλοποιείται συνεχόμενα στις εγκαταστάσεις της σε ετήσια βάση από το 1989. Για τη διάρκεια και τα είδη αυτών των προγραμμάτων τα στοιχεία καταγράφουν οι Γεωργιάδης και Βάθη με βάση το αρχείο των συνόδων της ΔΟΑ, χωρίς αναφορά στις ελληνικές συνόδους. Σύμφωνα με αυτά τα στοιχεία προκύπτει η εξής χρονική και θεματολογική σύνθεση που μας δίνει τον άξονα και το πλαίσιο αυτών των διεθνών προγραμμάτων από το 1961 και εξής:

52 Διεθνείς Σύνοδοι για Νέους Μετέχοντες (1961-2012),

9 Διεθνείς Σύνοδοι για Εκπαιδευτικούς Ανωτάτων Ιδρυμάτων Φυσικής Αγωγής (1978-1991)

²¹Georgiadis, K. (ed.), *50 Years International Olympic Academy – Inspirations and Memories*, Athens, IOA, 2011.

- 3 Διεθνείς Σύνοδοι για Διευθυντές και Υπευθύνους Ανωτάτων Ιδρυμάτων Φυσικής Αγωγής (1986-1990),
- 9 Διεθνείς Κοινές Σύνοδοι για Εκπαιδευτικούς και Στελέχη Ανωτάτων Ιδρυμάτων Φυσικής Αγωγής (1993-2011),
- 8 Διεθνείς Σύνοδοι για Μέλη και Στελέχη Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών και Διεθνών Ομοσπονδιών (1978-1991),
- 11 Διεθνείς Σύνοδοι για Διευθυντές Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών (1986-2011),
- 11 Διεθνείς Κοινές Σύνοδοι για Διευθυντές Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών, Μέλη και Στελέχη Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών και Διεθνών Ομοσπονδιών (1992-2012),
- 19 Διεθνή Μεταπτυχιακά Σεμινάρια Ολυμπιακών Σπουδών (1993-2012),
- 12 Διεθνή Σεμινάρια Αθλητικών Δημοσιογράφων (1986-2009),
- 3 Διεθνείς Σύνοδοι για Ολυμπιονίκες (2007-2011),
- 3 Διεθνή Μεταπτυχιακά Προγράμματα με τίτλο «Ολυμπιακές Σπουδές, Ολυμπιακή Παιδεία, Οργάνωση και Διαχείριση Ολυμπιακών Εκδηλώσεων» (2009-2012)²²
- 10 Εθνικές Σύνοδοι Ελλήνων Εκπαιδευτικών Β/θμιας Εκπαίδευσης (1970-1981)
- 2 Εθνικές Σύνοδοι Ελλήνων Εκπαιδευτικών Α/θμιας Εκπαίδευσης (1980-1981)
- 2 Κοινές Εθνικές Σύνοδοι Ελλήνων Εκπαιδευτικών Α/θμιας & Β/θμιας Εκπαίδευσης (1982-1984)²³.

Η πρώτη, μακροβιότερη και πολυπληθέστερη σύνοδος της Ακαδημίας είναι η σύνοδος για Νέους Μετέχοντες που διοργανώνεται αδιάλλειπτα από την πρώτη χρονιά έναρξης της λειτουργίας της, εκτός από το έτος 1974. Τα πρακτικά της συνόδου εκδίδονται σε ειδικό Λεύκωμα, γνωστό και ως «Μπλέ Βιβλίο»²⁴, που αποτελεί την επιστημονική ταυτότητα της Ακαδημίας και μέσω αυτού είναι αναγνωρίσιμη εκδοτικά στο αναγνωστικό της κοινό περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη έκδοση. Το Λεύκωμα αυτό εκδίδεται ανελλιπώς από το 1961. Η σύνοδος αυτή είναι η μεγαλύτερη σε χρονική διάρκεια από όλες τις συνόδους (12 ημέρες) και

²²Τα στοιχεία καταγράφει ο Γεωργιάδης Κ., στο «50 Χρόνια ΔΟΑ: σχεδιασμός, οργάνωση και εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων», στα *Πρακτικά της 51^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Νέους Μετέχοντες 25.6-9.7.2011*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2012, σ. 106-107 και η Βάθη Ρ., στο «Το “Ολυμπιακό Πανεπιστήμιο” της ΔΟΑ: Ομιλητές και Ομιλίες», *ό.π.*, σ. 210-211.

²³Για τις συνόδους των Ελλήνων εκπαιδευτικών βλ. εδώ τη σχετική ενότητα, σ. 50-59.

²⁴Ο χαρακτηρισμός ανήκει στον Όττο Σίμιτσεκ, *Πρακτικά 2^{ης} συνεδρίασης της Εφορείας 14.4.1981, Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 15.10.1989 – 27.3.1990*.

συμμετέχουν αυστηρά νέοι πάνω από 20 και κάτω των 35 ετών²⁵. Η «μεγάλη σύνοδος» όπως αλλιώς ονομάζεται λόγω της διάρκειάς της, είναι όνειρο για πολλούς νέους από όλο τον κόσμο, καθώς αποτελεί αφορμή να βιώσουν μια πολυπολιτισμική πραγματικότητα σε πραγματικές συνθήκες με προεκτάσεις μέσα και έξω από το χώρο της Ακαδημίας σε επίπεδο ανθρώπινων σχέσεων και εμπειριών²⁶.

Αρκετοί από τους μετέχοντες διατηρούν μακροχρόνιους δεσμούς με την Ακαδημία καθώς επιλέγονται για συντονιστές την επόμενη ή και για επόμενες χρονιές για να συντονίσουν τις νέες ομάδες μετεχόντων με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ανθρώπινοι θύλακες γύρω από την Ακαδημία με κοινό κώδικα αναφοράς τον Ολυμπισμό. Αρκετοί από αυτούς δηλώνουν φίλοι της Ολυμπίας και της Ελλάδας και εντάσσονται στον ευρύτερο κοινωνικό ιστό δημιουργώντας προσωπικές φιλίες και σχέσεις. Το ίδιο παρατηρείται και για ένα ευρύ σώμα ομιλητών που διακτινίζεται γύρω από τη ΔΟΑ και μεταβάλλεται σε μόνιμο συνεργατικό προσωπικό.

Μέσα από τη συμμετοχή τους στην Ακαδημία οι νέοι μετέχοντες γίνονται μέλη μιας καινούργιας κυρίαρχης ομάδας και αποκτούν νέα κοινωνική ταυτότητα που ενισχύει την αυτοεικόνα τους. Η συλλογική αυτή ταυτότητα θεμελιώνεται ενσυνείδητα στην κοινή αποδοχή αξιών που απορρέουν από το σύστημα ιδεών του Ολυμπισμού, ο οποίος είναι αποδεκτός λίγο πολύ από όλα τα μέλη της κοινότητας της Ακαδημίας και μεταφράζεται εκτός των άλλων σε έναν κοινό τρόπο ζωής. Τα διακριτικά χαρακτηριστικά της νέας ταυτότητας δεν αποκλείουν στοιχεία της προσωπικής ή εθνικής τους ταυτότητας τα οποία αναδεικνύουν μέσα από πολιτισμικές δράσεις που οργανώνονται στο πλαίσιο καλλιτεχνικών εκδηλώσεων της συνόδου, ή ακόμα μέσα από καθημερινές ενδυματολογικές ή διατροφικές επιλογές. Καμμία άλλη σύνοδος δεν έχει την αίγλη της «μεγάλης συνόδου», η οποία αποκρυσταλώθηκε στη διάρκεια των χρόνων και αποτελεί μαζί με τον τόπο και τους ανθρώπους, ντόπιους και ξένους, την πιο ζωντανή περίοδο της ΔΟΑ με ποικίλες ιστορικές, επιστημονικές και κοινωνικές ενσωματώσεις.

²⁵ Τα κριτήρια συμμετοχής ορίζονται στο Π.Δ.302, ΦΕΚ 257, 5.11.2003, άρ. 10, παρ.3.

²⁶ «Το γεγονός ότι το 94% των συμμετεχόντων, όπως έδειξαν οι εμπειρικές έρευνες, θέλει να λάβει πάλι μέρος σε μία σύνοδο της ΔΟΑ, αντικατοπτρίζει σαφέστατα την επιτυχία του διδακτικού της ρόλου. Ακόμη κι αν η ειρήνη που δεσπόζει σ' αυτή την ετήσια κοινότητα είναι "ειρήνη περιορισμένης διάρκειας", η ΔΟΑ συμβάλλει σημαντικά στη διεθνή κατανόηση και ικανοποιεί τις απαιτήσεις του Coubertin», Müller N., «Η Ολυμπιακή Ιδέα του Pierre de Coubertin...», *ό.π.*, σ. 104.

Η έναρξη αυτής της συνόδου σηματοδοτείται με ειδική τελετή που διοργανώνει η Ακαδημία στο λόφο της Πνύκας από το 1964 και στην οποία παρίσταται συνήθως, αλλά όχι πάντοτε και ο πρόεδρος της ΔΟΕ, ο οποίος εκφωνεί επίσημη προσφώνηση. Σ' αυτό το χώρο η ΔΟΑ συγκροτεί το δικό της τελετουργικό ως έκφραση του σύγχρονου Ολυμπισμού, ενώ ταυτόχρονα δανείζεται τους αρχετυπικούς συμβολισμούς του χώρου που λειτουργεί στις συνειδήσεις των μετεχόντων ως σύμβολο της δημοκρατίας και της ελευθερίας του λόγου. Έκφραση αυτού του τελετουργικού αποτελούν τα επίσημα σύμβολα του Ολυμπισμού και της ΔΟΑ με τη μορφή σημαίων σε συνδυασμό με την ελληνική σημαία σύμβολο της εθνικής ταυτότητας που κυματίζουν στο χώρο κατά τη διάρκεια της τελετής, η ανάκρουση του Ολυμπιακού Ύμνου καθώς και άλλων μουσικών θεμάτων από πολυμελή ορχήστρα, η επίσημη παρουσία κορυφαίων μελών της πνευματικής, αθλητικής και πολιτικής ελίτ της χώρας, προσωπικοτήτων του διεθνούς Ολυμπιακού Κινήματος και μελών της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, οι επίσημες προσφωνήσεις και λόγοι, οι βραβεύσεις με το ανώτατο μετάλλιο τιμής της ΔΟΕ (Olympic Order) σε προσωπικότητες του Ολυμπιακού Κινήματος, αλλά και βραβεία που καθιέρωσε η ίδια η ΔΟΑ από το 2003 για φυσικά πρόσωπα ή οργανισμούς που έχουν προσφέρει αντίστοιχα διακεκριμένες υπηρεσίες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Τα βραβεία αυτά φέρουν αρχαίες ονομασίες («Ολυμπία» «Αθήνα» «Δελφοί» «Βεργίνα» «Κνωσός») και προσδίδουν συμβολική και ηθική νοηματοδότηση στη βράβευση.

Η τελετή αποτυπώνεται στο φωτογραφικό και τηλεοπτικό φακό από επαγγελματίες των ΜΜΕ και η εικόνα μεταδίδεται σε όλο τον κόσμο μέσω του διαδικτύου ως το κορυφαίο τελετουργικό μιας σύγχρονης παράδοσης που πραγματώνεται μέσα από το εθνικό και το παγκόσμιο. Οι όροι παραγωγής και πρόσληψης αυτού του τελετουργικού που θα συνεχιστεί και στην αρχαία Ολυμπία με παρόμοια σχεδόν χαρακτηριστικά στα οποία προστίθενται οι προσφωνήσεις μελών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η τελετή στο Άλσος Coubertin σε συνδυασμό με κατάθεση στεφάνων στο μνημείο του αλλά και στα μνημεία των πρωτεργατών της ΔΟΑ (Carl Diem και Ιωάννη Κετσέα), οι ανταλλαγές δώρων μεταξύ των μετεχόντων και η απονομή αναμνηστικών διπλωμάτων, συντελούν στη δημιουργία ενός αισθητικού προτύπου, το οποίο αποτελεί θεσμό για την ίδια τη ΔΟΑ.

Στην πορεία η ισχυροποίηση του Ολυμπιακού Κινήματος και η αύξηση του ενδιαφέροντος γύρω από τα ζητήματα του αθλητισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων, με την αύξηση των Ολυμπιακών Επιτροπών, τη δημιουργία Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών και Ολυμπιακών Κέντρων ανά τον κόσμο, καθώς και τα προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας που άρχισαν να εκπονούνται από διάφορες χώρες, έστρεψαν το ενδιαφέρον της ΔΟΑ στη διοργάνωση νέων συνόδων και στη διεύρυνση του εκπαιδευτικού της προγράμματος που θα ανταποκρίνονταν στις νέες κοινωνικές, επιστημονικές και παιδαγωγικές προκλήσεις. Οι επόμενες σύνοδοι καθώς και τα δύο μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών που οργανώνονται στη συνέχεια συγκροτούν ένα διευρυμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο εργασιών της Ακαδημίας. Το πλέγμα όλων αυτών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων καταδεικνύει με σαφήνεια το διεθνή προσανατολισμό της ΔΟΑ, εκτός από τη βραχύβια περίοδο 1970-1984 που διοργανώνει συνέδους και αποκλειστικά για Έλληνες εκπαιδευτικούς καθηγητές και δασκάλους. Κάθε μία από αυτές τις συνέδους έχει τα δικά της χαρακτηριστικά που προσδιορίζονται από το κοινό στο οποίο απευθύνεται, είτε ως φορέας στους κόλπους του Ολυμπιακού Κινήματος, είτε στο ευρύτερο πεδίο του αθλητισμού και της Φυσικής Αγωγής.

Από το κύριο σώμα των συνόδων αυτές που σχετίζονται άμεσα με την Ολυμπιακή εκπαίδευση και τη διάχυσή της στην κοινωνία μέσα από φορείς, σχολεία και πανεπιστήμια είναι οι σύνοδοι για τους εκπαιδευτικούς και τα στελέχη των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων Φυσικής Αγωγής και οι σύνοδοι των Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών που συνδιοργανώνονται από ένα σημείο και ύστερα από κοινού με τη σύνοδο των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών και των Διεθνών Ομοσπονδιών. Η θεσμοθέτηση της διεθνούς συνόδου για εκπαιδευτικούς είναι η δεύτερη που διοργανώνεται μετά τη «μεγάλη σύνοδο» και φανερώνει τη στροφή ενδιαφέροντος της ΔΟΑ προς την εκπαίδευση στα τέλη της δεκαετίας του 1970, γεγονός που σχετίζεται με τη σταδιακή ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για την εφαρμογή προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας σε διεθνές επίπεδο. Η σύνοδος αυτή είναι καθοριστικής σημασίας για το πεδίο έρευνας και τεκμηρίωσης της Ολυμπιακής Παιδείας ως ένα νέο επιστημονικό και παιδαγωγικό αντικείμενο και την εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων²⁷.

²⁷Σ' αυτή τη σύνοδο επιστήμονες από τη διεθνή εκπαιδευτική κοινότητα και μέλη του Ολυμπιακού Κινήματος αναπτύσσουν διευρυμένο και πολυθεματικό διάλογο γύρω από τα ζητήματα Ολυμπιακής

Αντίστοιχης σημασίας είναι η σύνοδος που αφορά τις Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες καθώς επιτελούν και αυτές θεμελιώδη ρόλο στη διάδοση της Ολυμπιακής Παιδείας. Ο όρος Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία (ΕΟΑκ) υποδηλώνει έναν εθνικό θεσμό, ο οποίος συγκροτείται στο πλαίσιο μιας χώρας με σκοπό τη διάδοση της Ολυμπιακής Παιδείας και τη διάχυση των Ολυμπιακών αξιών στο εσωτερικό της. Οι Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες αποτελούν σύγχρονους Ολυμπιακούς θεσμούς και εντάσσονται στο ευρύτερο πεδίο του Ολυμπιακού Κινήματος, το οποίο και υπηρετούν σε συνέργεια με τις Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές των χωρών τους, τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή και τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία. Η ΔΟΑ ως αρχαιότερος φορέας του Ολυμπισμού και της Ολυμπιακής Παιδείας αποτελεί πρότυπο για την ίδρυση μιας Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας και καθορίζει το πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννιέται και ενηλικιώνεται στην πορεία της. Για το λόγο αυτό οι ΕΟΑκ και η ΔΟΑ διατηρούν κατά κανόνα σταθερή σχέση και συνεργασία η οποία παγιώνεται με τη διοργάνωση της ομώνυμης διεθνούς συνόδου στην αρχαία Ολυμπία²⁸.

Σήμερα υπάρχουν διεθνώς 144 Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες. Από αυτές οι 39 βρίσκονται στην Αφρική, 28 στην Ασία, 32 στην Αμερική, 42 στην Ευρώπη και 3 στην Ωκεανία. Οι περισσότερες από αυτές (60 από τις 140) δημιουργήθηκαν στο σύνολό τους τη δεκαετία του 1990²⁹. Ο Γεωργιάδης καταγράφει και κατηγοριοποιεί τις αρμοδιότητες των ΕΟΑκ σε έξι τομείς που εστιάζουν στις σχέσεις τους με τη ΔΟΑ: επικοινωνία, συνεργασία και αλληλοϋποστήριξη του εκπαιδευτικού έργου, προώθηση προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας στην Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση καθώς και επιμόρφωση των διδασκόντων και των αθλητών, διοργάνωση

Εκπαίδευσης. Αναφέρουμε ενδεικτική θεματολογία: Binder D., «Εφαρμόσιμη θεωρία για την ένταξη της Ολυμπιακής Παιδείας στο γενικό αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων» (1990). Σίμιτσεκ Ό., «Ολυμπιακή Παιδεία» (1990). Andrecs H., «Coubertin – Ολυμπισμός – Εκπαίδευση: από τη φιλοσοφία στην πραγματικότητα» (1988). Landry F., «Η συμβολή των καθηγητών Σωματικής Αγωγής στη διάδοση του Ολυμπισμού: η προβληματική της καθιέρωσης, του περιεχομένου και της συνέχειας» (1988). Powel J., «Η συμβολή του Ολυμπισμού στην εκπαίδευση» (1986). Zerguini M., «Η συμβολή της ΔΟΕ στην Ολυμπιακή Εκπαίδευση» (1986). Νησιώτης Ν., «Η ΔΟΑ και η Ολυμπιακή ακτινοβολία» (1982). Gunter B., «Ο Ολυμπισμός στο πανεπιστημιακό πρόγραμμα σαν παράδειγμα προγράμματος για καθηγητές Φυσικής Αγωγής» (1982). Αρχείο Διεθνών Συνόδων για Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς, ΔΟΑ.

²⁸Για το ιστορικό ίδρυσης των ΕΟΑκ, τους στόχους τους, τη δομή τους και τη σχέση τους με τη ΔΟΑ βλ. αναλυτικά το άρθρο του Γεωργιάδη Κ., «Οι Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες», στο Κουλούρη-Γεωργιάδης, *ό.π.*, σ. 265-281.

²⁹ΙΟΑ, *Directory of National Olympic Academies*, Αθήνα, ΙΟΑ, 2012.

επιστημονικών, πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων σχετικά με το Ολυμπιακό Κίνημα, συγγραφή εγχειριδίων για την Ολυμπιακή Παιδεία, δημιουργία μουσείου, αρχείων, βιβλιοθήκης και ταινιοθήκης με ολυμπιακά θέματα και τέλος επικοινωνία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς σε όλα τα επίπεδα για την ενημέρωση σχετικά με τα θέματα του Ολυμπισμού³⁰.

Εκτός από τις συνόδους, ιδιαίτερης σημασίας για το εκπαιδευτικό προφίλ της ΔΟΑ αποτελεί η θεσμοθέτηση του μεταπτυχιακού σεμιναρίου που λειτουργεί από το 1993 μέχρι σήμερα. Την περίοδο 1999–2008 λειτούργησε σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Loughborough. Το σεμινάριο αυτό έχει φροντιστηριακή μορφή διδασκαλίας και στηρίζεται σε τέσσερις θεματικές ενότητες που αφορούν τον αρχαίο ελληνικό αθλητισμό, την αναβίωση και το σύγχρονο Ολυμπιακό Κίνημα, την κοινωνιολογία και φιλοσοφία των Ολυμπιακών Αγώνων³¹. Το μεταπτυχιακό σεμινάριο στο οποίο διδάσκουν πανεπιστημιακοί καθηγητές Έλληνες και ξένοι, προσέδωσε εξειδικευμένο ακαδημαϊκό κύρος στη ΔΟΑ και ενίσχυσε την εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στην Γ/θμια εκπαίδευση. Κυρίως όμως διαμόρφωσε το έδαφος για τη θέσπιση αργότερα του μεταπτυχιακού προγράμματος Ολυμπιακών Σπουδών, γεγονός που αποτέλεσε τη μεγαλύτερη εκπαιδευτική καινοτομία της ΔΟΑ σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Το μεταπτυχιακό πρόγραμμα θεσμοθετήθηκε στη διάρκεια της προεδρίας του Μίνωα Κυριακού (2006-2008) και υλοποιήθηκε από την επόμενη διοίκηση με Πρόεδρο τον Ισίδωρο Κούβελο το 2009 από το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Ο Κούβελος, ήδη ως αντιπρόεδρος της ΔΟΑ την περίοδο 2005-2008, σε συνεργασία με τον Επίτιμο Κοσμήτορα της ΔΟΑ και καθηγητή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Κώστα Γεωργιάδη, είχε εργαστεί για τη δημιουργία του μεταπτυχιακού και είχε αναλάβει την αναζήτηση χορηγού για την οικονομική υποστήριξη του προγράμματος, την οποία τελικά πέτυχε σε συνεργασία με το Ίδρυμα Λάτση³². Η ΔΟΑ αναγνωρίζοντας την προσφορά τίμησε το Ίδρυμα με το βραβείο «Ολυμπία» στην επίσημη τελετή της Διεθνούς Συνόδου Νέων Μετεχόντων στην Πνύκα το 2010.

Το πρόγραμμα φέρει τον τίτλο «Ολυμπιακές Σπουδές, Ολυμπιακή Παιδεία, Οργάνωση Διαχείριση Ολυμπιακών Εκδηλώσεων», έχει διάρκεια τρία εξάμηνα και

³⁰Στο ίδιο.

³¹Βάθη Ρ., *ό.π.*, σ. 248-251.

³²Πρακτικά 18^{ης} Συνεδρίασης Εφορείας, 19.6.2008, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ 5.4.2004 -11.8.2010*.

λειτουργεί στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου σε συνεργασία με τη ΔΟΑ. Η σημασία του είναι καθοριστική για την ακαδημαϊκή ταυτότητα της ΔΟΑ, όπως προκύπτει και από την επίσημη τοποθέτηση του Προέδρου στην επίσημη συνέντευξη Τύπου για την έναρξή του, στις 30 Μαρτίου 2009, στα γραφεία της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής: «Το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σηματοδοτεί νέα αφετηρία στην πορεία της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας, καθώς για πρώτη όμως φορά επίσημα και θεσμοθετημένα συσσεγάζει κοινούς μελλοντικούς στόχους παιδείας και πολιτισμού με ένα ελληνικό πανεπιστήμιο. Το μεταπτυχιακό αποτελεί τομή για το ελληνικό και διεθνές ακαδημαϊκό περιβάλλον, συμβάλλει στη διεύρυνση των δράσεων της ΔΟΑ και στη διεθνή καθιέρωση της Ακαδημίας αλλά και του Πανεπιστημίου. Παράλληλα καταδεικνύει τη σημασία της ιδιωτικής χορηγίας για την επίτευξη στόχων μεγάλης εμβέλειας στο πεδίο της διεθνικότητας...»³³.

Τη διεύθυνση του προγράμματος έχει ο Επίτιμος Κοσμήτορας της ΔΟΑ που αποτελεί και την επιστημονική γέφυρα μεταξύ Ακαδημίας και Πανεπιστημίου, λόγω των θέσεων που υπηρετεί στα Ιδρύματα. Ο ίδιος σε επίσημες ανακοινώσεις και σχετικές δημοσιεύσεις στη ΔΟΑ αναφέρεται ως εξής στα ζητήματα που αφορούν τη φιλοσοφία και τους στόχους του προγράμματος: «η φιλοσοφία του προγράμματος αποτελεί καινοτομία στο Ολυμπιακό Κίνημα σε διεθνές επίπεδο. Στηρίζεται στους τρεις πυλώνες του Ολυμπιακού Κινήματος (Παιδεία, Αθλητισμός, Πολιτισμός)... συνάδει απόλυτα με τις βασικές αρχές του Ολυμπιακού Κινήματος... και προάγει τη γνώση και την έρευνα σε Ολυμπιακά θέματα, ιδιαίτερα στους τομείς της Ολυμπιακής Φιλοσοφίας, της Ολυμπιακής Παιδαγωγικής, της Ολυμπιακής Εκπαίδευσης, της Οργάνωσης και Διαχείρισης Ολυμπιακών εκδηλώσεων». Ως κυρίαρχοι στόχοι αναφέρονται τα εξής: «η απονομή σε διεθνές επίπεδο ακαδημαϊκού τίτλου στις περιοχές ιστορικής σημασίας Ολυμπία και Σπάρτη, και η συνεργασία της ΔΟΑ με ένα ελληνικό πανεπιστήμιο. Επίσης το πρόγραμμα στοχεύει στην επίτευξη υψηλού βαθμού ακαδημαϊκής εξειδίκευσης στο γνωστικό αντικείμενο για φοιτητές και στελέχη του Ολυμπιακού Κινήματος και στην πρωτοπορία σε θέματα Ολυμπιακής Έρευνας και Ολυμπιακής Παιδείας»³⁴.

³³Αρχείο Ομιλιών του Προέδρου της ΔΟΑ Ισίδωρου Κούβελου.

³⁴Γεωργιάδης Κ., «Το πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών “Ολυμπιακές Σπουδές, Ολυμπιακή Παιδεία, οργάνωση και διαχείριση Ολυμπιακών εκδηλώσεων”» στο Κουλούρη-Γεωργιάδης, *ό.π.*, 2011, σ. 254-261.

Για την αξιολόγηση των συνόδων και των μεταπτυχιακών της προγραμμάτων η Ακαδημία σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου από το 2006 και εξής υλοποιεί σε ετήσια βάση ερευνητικό πρόγραμμα με θεματικό αντικείμενο «Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και ποιότητας των εκπαιδευτικών υπηρεσιών των Διεθνών Εκπαιδευτικών Συνόδων και Σεμιναρίων της ΔΟΑ»³⁵. Την εποπτεία της έρευνας έχει ο Γεωργιάδης. Η αξιολόγηση γίνεται με ερωτηματολόγια με σκοπό να διερευνηθεί «εάν και κατά πόσο οι ίδιοι οι μετέχοντες στις εργασίες των συνόδων αναγνωρίζουν την σπουδαιότητα του έργου που επιτελεί η ΔΟΑ, σύμφωνα με την αποστολή που της έχει ανατεθεί [και παράλληλα] να μελετηθεί και να τεκμηριωθεί εάν και κατά πόσο η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία αποτελεί ένα αναγνωρισμένο Παγκόσμιο Κέντρο Ολυμπιακών Σπουδών που συμβάλλει αποτελεσματικά στη διάδοση του Ολυμπισμού και της Ολυμπιακής Παιδείας σε παγκόσμιο επίπεδο»³⁶.

Τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα αυτών των ερευνών αναδεικνύουν τον πρωτοποριακό ρόλο της ΔΟΑ ως «Παγκόσμιο Κέντρο Ολυμπιακών Σπουδών που πρωτοπορεί σε θέματα σχεδιασμού με συγκροτημένα προγράμματα που στηρίζονται σε συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο και μεθοδολογία» και καινοτομεί σε διεθνές επίπεδο όσον αφορά τη φιλοσοφία και το μεθοδολογικό της πλαίσιο³⁷. Αντίστοιχα συμπεράσματα έχουν κατατεθεί και στο παρελθόν από τον Γερμανό καθηγητή Ιστορίας του Αθλητισμού στο Πανεπιστήμιο Johannes Gutenberg του Mainz, Norbert Müller, ο οποίος υπήρξε από τους παλαιότερους μελετητές και μετέχοντες στη ΔΟΑ: «Δεν υπάρχουν άλλα ιδρύματα που να μπορούν να συγκριθούν με τη ΔΟΑ και τις διδακτικές μεθόδους της. Η μείξη αναγνωρισμένων ακαδημαϊκών από βασικούς εξειδικευμένους τομείς, επιφανών επιστημόνων του αθλητισμού, εν ενεργεία αθλητών και κορυφαίων αξιωματούχων του Ολυμπιακού Κινήματος έχει διαφοροποιήσει πολύ τη ΔΟΑ από άλλου τύπου επιστημονικά συνέδρια. Κανένα πανεπιστήμιο ή σχολή φυσικής αγωγής και κανένα ακαδημαϊκό σεμινάριο δεν έχει ένα παρόμοιο, μόνιμο πλαίσιο και κανένα δεν έχει τόσο νόημα: πουθενά αλλού ο

³⁵Πρακτικά 11^{ης} Συνεδρίασης Εφορείας, 1.12.2005, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ 5.4.2004 -11.8.2010*.

³⁶Γεωργιάδης, Κ., *Έκθεση αξιολόγησης 44^{ης} - 49^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Νέους Μετέχοντες, 8^{ης} και 9^{ης} Διεθνούς Συνόδου Διευθυντών ΕΟΑκ, 1^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Ολυμπιονίκες, 9^{ης} Διεθνούς Συνόδου για στελέχη Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, 10^ο - 17^ο Διεθνές Σεμινάριο για Μεταπτυχιακούς Φοιτητές*, Αθήνα, ΔΟΑ, Δεκ. 2011.

³⁷Στο ίδιο.

σύγχρονος αθλητισμός δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο συζήτησης σε μια ατμόσφαιρα τόσο τονωτική όσο εκείνη του Σταδίου στην Ολυμπία...»³⁸.

Για τη συνολική κατανόηση της εκπαιδευτικής ταυτότητας των προγραμμάτων της Ακαδημίας η έρευνα απαιτεί επιπλέον και την κωδικοποίηση των χαρακτηριστικών των ομιλητών που επιλέγονται ως επιμορφωτές των μετεχόντων αλλά και της θεματολογίας των ομιλιών που συνάδει με το είδος του συνόδου και κατά συνέπεια με το ειδικό θέμα που διαπραγματεύεται. Για όλες τις συνόδους κύριο θέμα είναι ο Ολυμπισμός ως καθοριστικό ιδεολόγημα της εκπαιδευτικής διαδικασίας ενώ το ειδικό θέμα των συνόδων συναρτάται με τις διεθνείς εξελίξεις στο πλαίσιο του Ολυμπιακού Κινήματος, του αθλητισμού και της αυτοεξέλιξης της ΔΟΑ σε εκπαιδευτικό και θεσμικό επίπεδο. Οι ομιλητές Έλληνες και ξένοι, προέρχονται από διαφορετικά επιστημονικά πεδία και φορείς. Η ιδιότητα με την οποία έχουν προσκληθεί, η εθνικότητα, το φύλο, ο φορέας που εκπροσωπούν και ο βαθμός συμμετοχής στις συνόδους είναι καθοριστικός για τη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής φυσιογνωμίας της Ακαδημίας, όπως έχει δείξει η Ρούλα Βάθη σε διεξοδική έρευνα όλων των ετών από το 1961 μέχρι το 2010³⁹.

Αντίστοιχα η θεματολογία των ομιλιών ποικίλει και συναρτάται με τις εξωτερικές και εσωτερικές μεταβολές στο διεθνές και εθνικό περιβάλλον της Ακαδημίας. Από τα θεωρητικά – φιλοσοφικά θέματα του Ολυμπισμού, της ιστορίας των αρχαίων και σύγχρονων Αγώνων και τα θέματα Φυσικής Αγωγής των δύο πρώτων δεκαετιών, η Ακαδημία πέρασε σταδιακά σε περισσότερο διευρυμένη θεματολογία τις επόμενες δεκαετίες εξαιτίας της αύξησης των συνόδων και των διευρυμένων απαιτήσεων του Ολυμπιακού Κινήματος και της εισαγωγής της

³⁸Το παράθεμα δίνει η Βάθη Ρ., *ό.π.*, σ. 252-253 από τον Müller N., *IOA. Thirty-eight years of lectures*, *ό.π.*, σ. 19.

³⁹Τα κριτήρια με τα οποία επιλέγονται οι ομιλητές στη διάρκεια της ιστορίας της Ακαδημίας μορφοποιούνται και κατηγοριοποιούνται ως εξής: επιστημονικό κύρος, ενεργή εμπλοκή στο Ολυμπιακό Κίνημα, ενεργή δράση στις συνόδους της Ακαδημίας, διαπροσωπικές και συναδελφικές σχέσεις καθώς και σχέσεις μαθητείας σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Όσον αφορά τις ιδιότητες των ομιλητών πρόκειται κυρίως για μέλη της Εφορείας της ΔΟΑ, διοικητικά στελέχη του αθλητισμού (ΕΟΕπ, ΕΟΑκ, Δ.Ο), μέλη της ΔΟΕ, μέλη των Οργανωτικών Επιτροπών Ολυμπιακών Αγώνων, Ολυμπιονίκες, δημοσιογράφοι, στελέχη σχολών Φυσικής Αγωγής, αρχαιολόγοι, εκπρόσωποι της πολιτικής ηγεσίας, στελέχη ΜΚΟ, πανεπιστημιακοί καθηγητές, (ομάδα που αποτελεί την πολυπληθέστερη κατηγορία στο σύνολο των ομιλητών). Όσον αφορά το φύλο οι γυναίκες ομιλήτριες καταλαμβάνουν μικρότερο ποσοστό συμμετοχής από τους άνδρες (13,4% έναντι 86,6% ανδρών που μεταφράζεται αριθμητικά σε 147 γυναίκες σε σύνολο 935 ανδρών), ενώ η εθνικότητα συναρτάται με την ανάπτυξη του Ολυμπιακού Κινήματος στη χώρα από την οποία προέρχονται και από τη φιλοσοφία της ΔΟΑ εάν συνειδητά επιλέγει ομιλητές από όλο τον κόσμο ή περιορίζεται στις αναπτυγμένες χώρες. Βλ. Βάθη Ρ., «Το Ολυμπιακό Πανεπιστήμιο της ΔΟΑ», *ό.π.*, (επανέκδοση 2011), σ. 212-234.

Ολυμπιακής Παιδείας στην εκπαίδευση. Στο πλαίσιο της θεματολογίας των ομιλιών αντικείμενο ανάλυσης και παρουσίασης αποτελεί και η ίδια η ΔΟΑ, τουλάχιστον 43 φορές⁴⁰, ενώ το 2011 η Διεθνής Σύνοδος Νέων Μετεχόντων είχε ως ειδικό θέμα την ίδια τη ΔΟΑ, με τίτλο «Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: 50 χρόνια Ολυμπιακής Εκπαίδευσης», στο πλαίσιο εορτασμού της 50ετηρίδας ίδρυσης και λειτουργίας της.

1.3. Σύνοδοι Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών: «οι καλλικέαδες ραψωδοί του Ολυμπισμού και της Ολυμπιακής Φιλοσοφίας»⁴¹

Στην Ελλάδα οι πρώτες προσπάθειες για επιμόρφωση Ελλήνων εκπαιδευτικών σε θέματα Ολυμπισμού και ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων ξεκίνησαν στη ΔΟΑ με τη θεσμοθέτηση εθνικών συνόδων, σε συνεργασία με την Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων και το ΥΠΕΠΘ το 1970 επί προεδρίας του Επαμεινώνδα Πετραλιά και διήρκησαν μέχρι το 1984. Αρχικά η επιμόρφωση αφορούσε εκπαιδευτικούς Β/θμιας εκπαίδευσης που υπηρετούσαν στη βαθμίδα του γενικού επιθεωρητή και επιθεωρητή, λυκειάρχη και γυμνασιάρχη μέχρι το 1976 και από το 1977 μέχρι το 1984 συμπεριλαμβάνονταν και καθηγητές όλων των ειδικοτήτων. Η συμμετοχή στις συνόδους τουλάχιστον μέχρι το 1974 όπως αποκαλύπτει σχετική εγκύκλιος του ΥΠΕΠΘ ήταν υποχρεωτική για όλους τους επιθεωρητές ειδικοτήτων και για κάθε ένα γυμνασιάρχη άνδρα ή γυναίκα από κάθε διοικητική περιφέρεια της Μέσης Εκπαίδευσης, ενώ ήταν απαγορευτική η συμμετοχή σε όσους μετείχαν σε προηγούμενες συνόδους⁴².

Από το 1980 προστέθηκε στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της ΔΟΑ και η σύνοδος για εκπαιδευτικούς Δημοτικής Εκπαίδευσης στη βαθμίδα του επιθεωρητή, διευθυντή και δασκάλου. Η σύνοδος αυτή για δύο χρόνια 1980 και 1981 οργανώθηκε αυτόνομα και στη συνέχεια από το 1982 μέχρι το 1984 από κοινού με τη σύνοδο των εκπαιδευτικών Β/θμιας εκπαίδευσης. Η απόφαση της επέκτασης των συνόδων στην Α/θμια εκπαίδευση λειτούργησε αντισταθμιστικά στη συνείδηση των δασκάλων. Σε

⁴⁰Από αυτές 22 φορές στη Σύνοδο Νέων Μετεχόντων, 2 στη Σύνοδο Εκπαιδευτικών, 14 στις Συνόδους Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών, Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών και Διεθνών Ομοσπονδιών και πέντε φορές στο Σεμινάριο Αθλητικών Συντακτών, Βάθη Ρ., Πίνακας 8, *ό.π.*, σ. 242.

⁴¹Το παράθεμα από την προσφώνηση του επιθεωρητή Δημοτικής Εκπαίδευσης Χανίων στην τελετή λήξης της 1^{ης} συνόδου της ΔΟΑ για εκπαιδευτικούς λειτουργούς Δημοτικής Εκπαίδευσης, αρχείο ΔΟΑ, Κ [137].

⁴²Εγκύκλιος ΥΠΕΠΘ, «Σύγκλησις ειδικής δι' Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς Συνόδου της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας», 17.1.1974, αρχείο ΔΟΑ, Κ 134.

επιστολή τους στη ΔΟΑ καταγράφουν ως θετικό πρόσημο το γεγονός ότι «η ΔΟΑ θυμήθηκε και το Δάσκαλο - τον οποίο πολλοί...έχουνε λησμονήσει...» και «συγχαίρουν την ηγεσία της ΔΟΑ που είχε την οξυδέρκεια να διακρίνει, πως η μόνη οδός για να φτάσει ο Ολυμπισμός ως τις εσχατιές της Πατρίδας μας, είναι ο δάσκαλος»⁴³.

Η Α' σύνοδος των δασκάλων άνοιξε με το θέμα «Ο Ολυμπισμός στην εκπαίδευση» με σκοπό «τη μελέτη του Ολυμπισμού και των τρόπων με τους οποίους οι Έλληνες δάσκαλοι θα γίνονται κοινωνοί των Ολυμπιακών Αρχών, για να είναι σε θέση να εμπνέουν στους μαθητές τους την Ολυμπιακή Ιδέα, που είναι γέννημα και θρέμμα του Ελληνικού πνεύματος»⁴⁴. Κατά τη διάρκεια 1970-1984 ματαιώθηκαν οι συνέδοι του 1974 λόγω του Κυπριακού ζητήματος, των ετών 1975 λόγω αδιαφορίας του ΥΠΕΠΘ και του 1982 κυρίως λόγω περικοπής του προϋπολογισμού της ΔΟΑ και των οικονομικών δυσχερειών της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων που ήταν επιφορτισμένη με τα έξοδα μετακίνησης, διαμονής και διατροφής των μετεχόντων⁴⁵.

Τη διοικητική οργάνωση των συνόδων αναλαμβάνει το ΥΠΕΠΘ. Με σχετικές εγκυκλίους ενημερώνει τις εκπαιδευτικές αρχές και τις αρμόδιες υπηρεσίες για τον εκπαιδευτικό ρόλο και τους σκοπούς της ΔΟΑ, αποστέλλει τις δηλώσεις συμμετοχής στους εκπαιδευτικούς που επιστρέφονται συμπληρωμένες στη διεύθυνση Φυσικής Αγωγής, ενώ ενημερωτικές επιστολές στις διευθύνσεις στέλνει και η ΕΟΑ σχετικά με τη διαδικασία συμμετοχής, μετακίνησης και διαμονής στις εγκαταστάσεις⁴⁶. Η

⁴³Επιστολή επιθεωρητή Διεύθυνσης Δημοτικής Εκπαίδευσης Νομαρχίας Χίου προς τη ΔΟΑ, 26.7.1980, αρχείο ΔΟΑ, Κ 149.

⁴⁴ΕΟΑ-ΔΟΑ, Πρόγραμμα 1^{ης} Σύνοδου Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών Στοιχειώδους Εκπαίδευσης, 14-18/7/1980, αρχείο ΔΟΑ, Κ 149.

⁴⁵Η ακύρωση της συνόδου του 1975 που έγινε ενδεχομένως λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος του ΥΠΕΠΘ, καθώς δεν προκύπτει από τα Πρακτικά Εφορείας οικονομικό ζήτημα, ερμηνεύεται ως «απώλεια» από τον αντιπρόεδρο της ΔΟΑ, Κλεάνθη Παλαιολόγο. Ο ίδιος θεωρεί τις συνέδους Ελλήνων εκπαιδευτικών το «σημαντικότερο έργο από αυτό οιασδήποτε άλλης συνόδου της ΔΟΑ» γιατί μέσα από αυτό «εκερδήθηκαν» πάνω από 1000 Γυμνασιάρχες και Λυκειάρχες «καταστάσαντες φίλοι της Ολυμπιακής Κινήσεως ενώ ήσαν εχθροί αυτής». Βλ. Συνεδριάσεις Εφορείας ΔΟΑ, 12.2.1975, 3.4.1975, 19.6.1975, 11.8.1975, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ 11.1.1971 - 8.5.1980*. Επίσης σχετική επιστολή της ΔΟΑ προς το ΥΠΕΠΘ, 30.5.1983 για την ακύρωση συνόδου 1982, αρχείο ΔΟΑ, Κ 146.

⁴⁶Το έργο της ΔΟΑ περιγράφεται σε εγκύκλιο του ΥΠΕΠΘ που αποστέλλεται στους γενικούς επιθεωρητές μέσης εκπαίδευσης, τις νομαρχίες με κοινοποίηση στους εκπαιδευτικούς συμβούλους και επόπτες των επιθεωρήσεων εκπαίδευσης, Εγκύκλιος ΥΠΕΠΘ, *ό.π.* Για θέματα οργανωτικά βλ. ενημερωτικές επιστολές ΕΟΑ προς ΥΠΕΠΘ –Διεύθυνσιν Σωματικής Αγωγής και Υγιεινής, 10.1.1974 και ΕΟΑ προς Γενικούς Διοικητικούς Επιθεωρητές Μέσης Εκπαίδευσης και Γυμνασιάρχας, 14.6.1974, αρχείο ΔΟΑ Κ 134.

διάρκεια των συνόδων είναι μια εβδομάδα. Σε κάθε σύνοδο εκπαιδευτικών η ΔΟΑ όπως προκύπτει από το αρχείο των συνόδων ακολουθεί το ίδιο οργανωτικό σχήμα με τις διεθνείς συνόδους: καθορισμός γενικού και ειδικού θέματος⁴⁷, ομιλίες από προσκεκλημένους ομιλητές, τελετουργικό έναρξης και λήξης με προσφωνήσεις από τον Πρόεδρο και τον Κοσμήτορα της Ακαδημίας αλλά και εκ μέρους των μετασχόντων, κοινωνικές και αθλητικές δραστηριότητες, δημιουργία ομάδων συζητήσεων των μετεχόντων με θέματα που ορίζονται πριν από τη σύνοδο και ανακοίνωση των συμπερασμάτων τους στην τελετή λήξης και τέλος έκθεση απόψεων από ειδική εκλεγμένη επιτροπή που συντάσσει τα πορίσματα της συνόδου και τα υποβάλλει στη ΔΟΑ και το ΥΠΕΠΘ. Σε κάθε σύνοδο τυπώνεται επίσης φυλλάδιο που αφορά οργανωτικά ζητήματα και το γενικό πρόγραμμα της συνόδου. Για τις συνόδους αυτές η ΔΟΑ δεν ακολούθησε την τακτική ετήσιας έκδοσης Λευκωμάτων των συνόδων παρά μόνο την πρώτη χρονιά και αρκετά χρόνια αργότερα εξέδωσε ένα συγκεντρωτικό Λεύκωμα που περιλαμβάνει τις βασικότερες ομιλίες των ετών 1970-1997⁴⁸.

Στη συνείδηση της Ακαδημίας η διοργάνωση αυτών των συνόδων αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την καθιέρωση του εκπαιδευτικού της ρόλου με αποδέκτη ένα καθαρά ελληνικό κοινό. Η κατεύθυνση αυτή αποσαφηνίζεται μεταξύ άλλων και στην προσφώνηση του Προέδρου της ΔΟΑ, Επαμεινώνδα Πετραλιά στην τελετή έναρξης της Α' συνόδου Β/θμιας εκπαίδευσης το 1970:

«Δύναμαι άνευ ενδοιασμού τινος να είπω ότι από σήμερα και με την πρώτην φοράν ευγενή προσέλευσιν των Πνευματικών Αρχηγών της Ελληνικής νεότητος εις τον χώρον αυτόν η Ακαδημία μας αποκτά τον αληθή προορισμόν και εισέρχεται εις μίαν περίοδον πνευματικής ευφορίας καθαρώτατα Ελληνικής... Η Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων της Ελλάδος... πιστεύει ότι ο πρώτος ενσυνείδητος φίλος της αθλήσεως είναι ο εκπαιδευτικός λειτουργός... [ο οποίος] ...θα θελήση να συνεργασθή μαζί μας ώστε να διατηρηθή η σοφία και η αγνότης του Ολυμπιακού ιδεώδους το οποίον διδάσκει τι

⁴⁷Το γενικό θέμα των συνόδων είναι ο Ολυμπισμός και ειδικό θέμα στις περισσότερες φορές όπου αναφέρεται είναι «Ολυμπισμός στην εκπαίδευση» ή «Ολυμπισμός και Παιδεία» ή «Συμβολή του Ολυμπισμού στην Παιδεία». Οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι το αρχείο των ελληνικών συνόδων της ΔΟΑ, διακρίνεται για κενά που δεν μας επιτρέπουν να έχουμε τα πλήρη στοιχεία κάθε έτους σε ορισμένες περιπτώσεις.

⁴⁸Λεύκωμα της 1^{ης} Συνόδου δι' Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς – Αρχαία Ολυμπία, 17-26/8/1970, ΕΟΑ, Αθήνα, 1971 και Λεύκωμα των Συνόδων της ΔΟΑ δι' Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς 1970-1977 – Αρχαία Ολυμπία, ΕΟΑ, Αθήνα, 1977.

είναι ορθόν, καταδικάζει το κακόν και το ανέντιμον και συναδελφώνει τους λαούς και τους ανθρώπους»⁴⁹.

Οι σύνοδοι των Ελλήνων εκπαιδευτικών αποτελούν απόπειρα της Ακαδημίας να δημιουργήσει ένα νέο κοινό στο εσωτερικό της χώρας από μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας που θα μνηθεί στις αξίες του Ολυμπισμού. Βασικοί ιδεολογικοί άξονες των συνόδων, όπως προκύπτει από το σύνολο των ομιλιών του αρχείου της Ακαδημίας, είναι η ανάδειξη των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων ως κληροδότημα της αρχαιότητας μέσα από την εκτεταμένη χρήση της αρχαίας ιστορίας και μυθολογίας και τη χρήση των αξιών του Ολυμπισμού και του αθλητισμού εν γένει ως εργαλείο ηθικής διαπαιδαγώγησης των νέων. Ο δημόσιος λόγος που συγκροτείται από τους ομιλητές έχει αυστηρά ελληνοκεντρικά χαρακτηριστικά που στοχεύουν στην ενίσχυση του εθνικού φρονήματος και την ανάδειξη των εθνικών, βιολογικών, κοινωνικών και παιδαγωγικών σκοπών του αθλητισμού στο πλαίσιο του σχολικού αθλητισμού και της σωματικής αγωγής. Οι ιδεολογικές αυτές τοποθετήσεις γίνονται περισσότερο κατανοητές αν συνυπολογίσουμε την πολιτική κατάσταση της Ελλάδας την περίοδο που διοργανώνονται οι σύνοδοι – στο μεγαλύτερο μέρος τους κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και της μεταπολίτευσης.

Οι προσεγγίσεις αυτές αποδυναμώνουν αισθητά το διεθνή χαρακτήρα της έννοιας του Ολυμπισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων. Οι ομιλητές τοποθετούνται περισσότερο με καθολική πίστη και λιγότερο με κριτική σκέψη απέναντι στην αρχαιότητα και συνδέουν τον αξιακό κώδικα του αρχαίου αθλητισμού με το σύγχρονο Ολυμπιακό Κίνημα, η σύγχρονη επινόηση του οποίου αποδίδεται αποκλειστικά σ' αυτή την κληρονομιά. Στις περισσότερες ανακοινώσεις κυριαρχεί η μεγαλόστομη ρητορεία και ο πομπώδης λόγος που ενισχύεται από τη χρήση της καθαρεύουσας⁵⁰.

⁴⁹ «Προσφωνήσις του Προέδρου της ΔΟΑ», στο Λεύκωμα της 1^{ης} Συνόδου ΔΟΑ, *ό.π.*, σ. 17-18. Πβ. και «Πρόλογος», στο Λεύκωμα 1970-1977, *ό.π.*, σ. 11. Στο Λεύκωμα αυτό δίνονται και στατιστικά στοιχεία των συνόδων εκτός από το έτος 1975.

⁵⁰ Βλ. ενδεικτικά: Ευθ. Κοντογιαννόπουλος, γενικός επιθεωρητής Θεσ/κης κατά την τελετή λήξης της 2^{ης} συνόδου Δημοτικών Λειτουργών τις αναφορές για τους κεντρικούς ομιλητές: «ο αγαπητός και πολύτιμος φίλος μας Κλεάνθης Παλαιολόγος, ακαταπόνητος μαχητής του Ολυμπιακού δαιμονίου, οτρηρός θεράπων της πολυπύχου κινήσεως του Ολυμπισμού...υπήρξε δι' όλους μία ένυλη ιδανική μορφή, που παλαίει μέσα στη βαθεία νύχτα, με τους Αγγέλους, όπως τους οραματίζεται αιώνιους φύλακας και υπηρέτας του ουρανού της Ιεράς Άλτεως. Ο Κοσμήτορ Όττο Σίμιτσεκ, ακάματος θαυματουργός, εξαγνιστικός και λυτρωτικός,...λικνίζεται εις την σχεδίαν του υπερόχου..., ο κ. Καρατασάκης, ο αισθηματικός ερμηνευτής των αετωμάτων και της Ιεράς Άλτεως, ο ικανός να μετουσιώσει το θράσος του Νέρωνος εις ιεράν παράδοσιν», στο Λεύκωμα των Συνόδων...1970-1977,

Όλοι οι ομιλητές σ' αυτές τις συνόδους είναι Έλληνες και προέρχονται από τους εξής χώρους: από τη ΔΟΑ και την ΕΟΑ, το ΥΠΕΠΘ Ελλάδας και Κύπρου, από την εκπαίδευση (γενικοί επιθεωρητές και σχολικοί σύμβουλοι), τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού, ενώ υπάρχουν και λίγες ανακοινώσεις από ομιλητές που προέρχονται από την ακαδημαϊκή κοινότητα αλλά και από το χώρο της λογοτεχνίας. Τα θέματα των ομιλιών, τα οποία στο μεγαλύτερο μέρος τους είναι κοινά στις συνόδους, ταξινομούνται θεματικά ως εξής: Αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες, Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες, Ολυμπιακό Κίνημα, Ολυμπισμός, Ολυμπιακή Ημέρα, Αθλητισμός, Σωματική Αγωγή, Σχολικός Αθλητισμός, Αθλητιατρική, Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία.

Κεντρικοί ομιλητές από τη ΔΟΑ είναι ο Κοσμήτορας Όττο Σίμιτσεκ και ο Κλεάνθης Παλαιολόγος με τις περισσότερες ανακοινώσεις. Περιορισμένες ομιλίες έχει ο πρόεδρος της ΔΟΑ Νίκος Νησιώτης και τα μέλη της Εφορείας Αθανάσιος Τζάρτζανος, Νικόλαος Παπαρέσκος και Νίκος Γιαλούρης. Ειδικότερα ο Παλαιολόγος εκφωνεί σταθερά δύο ομιλίες σε κάθε σύνοδο (22 συνολικά ομιλίες) που αφορούν πάντοτε το ίδιο θέμα, «Γένεσις, καθιέρωσις και εξέλιξις των Ολυμπιακών Αγώνων της Αρχαιότητος» το οποίο διαχωρίζει σε δύο ανακοινώσεις: «Η Ολυμπία του μύθου και της ιστορίας» και «η αρχαία Ολυμπία και η ηθική της διδασκαλία». Ο Σίμιτσεκ σε ορισμένες συνόδους εκφωνεί και αυτός δύο ομιλίες (14 συνολικά). Τα θέματα που διαπραγματεύεται αφορούν κυρίως τους σύγχρονους Αγώνες, τις αρχές της Ολυμπιακής Ιδεολογίας, το σύγχρονο αθλητισμό, τον Ολυμπισμό και την Ολυμπιακή Κίνηση. Από το σύνολο των ομιλιών του μόνο μία φορά αναφέρεται στη ΔΟΑ (σκοποί, επιδιώξεις και επιτεύγματα). Επίσης και οι δύο προεδρεύουν πάντοτε στις συζητήσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο των συνόδων με σταθερό θέμα «η Ολυμπιακή Κίνησης εις την υπηρεσίαν της Παιδείας» και «η συμβολή των εκπαιδευτικών εις την διάδοσιν των Ολυμπιακών Αρχών».

Οι Παλαιολόγος και Σίμιτσεκ επιλέγουν σταθερά τις ίδιες θεματικές ενότητες σε κάθε σύνοδο ακολουθώντας την ίδια προσέγγιση. Ο πρώτος με έμφαση στην αρχαιότητα και ο δεύτερος με έμφαση στη σύγχρονη εποχή συγκροτούν από κοινού

ό.π., σ. 238-239. Επίσης, Αθανάσιος Κοντογιώργης, Νομαρχιακός Επιθεωρητής Φυσικής Αγωγής Πειραιά στην ομιλία του «Το σχολικό αθλητικό πρόγραμμα του ΥΠΕΠΘ», 1978: «Η εθνική άλλωστε αγωγή αποτελεί ένα από τα ουσιώδη στοιχεία της αποστολής της γυμναστικής και του αθλητισμού...γιατί όπως είπαμε γερά κορμιά, σίγουροι υπερασπιστές των εθνικών συμφερόντων...», αρχείο ΔΟΑ, Κ 139.

ένα ιστορικό αφήγημα που κινείται στον ισχυρό ιδεολογικό άξονα της συνέχειας των Αγώνων. Σ' αυτό το αφήγημα κυρίαρχο και αδιαμφισβήτητο επιφανόμενο είναι οι αρχαιοελληνικές ρίζες των σύγχρονων Αγώνων και του σύγχρονου Ολυμπισμού και η εξιδανίκευση του Ολυμπιακού Κινήματος. Ο κυρίαρχος λόγος αυτών των ανακοινώσεων με μακροσκελείς περιγραφές και αλληλοεπικαλύψεις προσεγγίζει περισσότερο το θυμικό των μετεχόντων, καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη φυσιογνωμία της ΔΟΑ, όχι μόνο στην περίοδο των συνόδων των Ελλήνων εκπαιδευτικών, αλλά και για τα επόμενα χρόνια στη διάρκεια της θητείας των δύο ανδρών και υποτάσσεται σε ένα εκλαϊκευμένο σύγκριμα διδασκαλίας της αρχαιολογίας και της ιστορίας⁵¹.

Από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού κεντρικός ομιλητής είναι ο Κων/νος Ασλανίδης, ο Κων/νος Παπαναστασίου και ο Αδάμ – Γεώργιος Σωτηριάδης, ανώτατα στελέχη της Γραμματείας που διαπραγματεύονται θέματα που αφορούν την ανάπτυξη του σχολικού αθλητισμού και της Φυσικής Αγωγής στα σχολεία και την αθλητική ανάπτυξη της χώρας. Σύνολο ομιλιών 9. Από τα στελέχη της διεύθυνσης Φυσικής Αγωγής του ΥΠΕΠΘ προέρχονται οι περισσότεροι ομιλητές και γίνονται οι περισσότερες ομιλίες (27) και (2) ομιλίες από στελέχη του ΥΠΕΠΘ Κύπρου. Κεντρικός ομιλητής είναι ο Τριαντάφυλλος Καρατασάκης, Επίτιμος Γενικός Επιθεωρητής Σωματικής Αγωγής με 13 ομιλίες γύρω από τα θέματα της σωματικής αγωγής και της αγωνιστικής στην ελληνική παιδεία, της διδασκαλίας του Ολυμπισμού και της σχέσης Ολυμπισμού και Παιδείας. Οι υπόλοιποι ομιλητές με μία ή δύο ομιλίες, εκτός από τον επιθεωρητή Φυσικής Αγωγής Αθανάσιο Κοντογιώργη (4 ομιλίες), διαπραγματεύονται κατά κύριο λόγο σχετικά θέματα της σχολικής αγωγής, του σχολικού αθλητισμού, της αγωνιστικής, της Φυσικής Αγωγής στο σχολείο, της ηθικής και παιδαγωγικής αξίας των σπορ, της σημασίας των αθλητικών και Ολυμπιακών ιδεωδών, κλπ. Στις συνόδους αυτές μετέχει ως ομιλητής

⁵¹Βλ. ενδεικτικά: Σίμιτσεκ Ό.: «οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούν παγκοσμίου κύρους θεσμόν, ο οποίος στηρίζεται εις την ιδέαν την οποίαν μας εκληροδότησεν ο αρχαίος Ελληνικός πολιτισμός. Η ιδέα επί της ουσίας στηρίζεται ο μεγαλειώδης αυτός θεσμός των αγώνων, παρέμεινεν αναλλοίωτος, διά να υπενθυμίξη εις τους λαούς...να μη σπαταλούν την δραστηριότητά των εις επικινδύνους και καταστρεπτικούς ανταγωνισμούς, οι οποίοι αναστέλλουν πάσαν πρόοδον, αλλά να την διοχετεύουν εις έργα και επιδιώξεις ευγενεστεράς», Λεύκωμα Συνόδων 1970-1977, ό.π., σ. 67. Παλαιολόγος Κ.: «Οι αρχαίοι Έλληνες με την φιλοσοφίαν ανέπτυξαν το πνεύμα τους και έφθασαν εις την αποκάλυψιν της ελευθερίας. Διά μέσου του πνεύματος και της Τέχνης, με την καλλιέργεια του ορμεμφύτου της αμίλλης και με την αποθέωσιν των Αγώνων, επέτυχαν να δώσουν το αληθινό νόημα στην έννοια άνθρωπος και να δημιουργήσουν τα υψηλά Ελληνικά ιδεώδη. Αν οι αρχαίοι αγώνες επέτυχαν να συνενώσουν τον τότε γνωστόν Ελληνικό κόσμο, τι είναι εκείνο που μας εμποδίζει να ελπίζουμε ότι οι νεώτεροι Ολυμπιακοί αγώνες θα επιτύχουν να συνδέσουν τον κόσμο σε μίαν αρμονική πνευματική ενότητα;», στο *ίδιο*, σ. 48.

και ο ποιητής Τάκης Δόξας με δύο ομιλίες με κοινό θέμα, «Ο Ολυμπισμός στην παγκόσμια παιδεία».

Από το συνολικό ύφος του περιεχομένου των ομιλιών παρατηρούμε ότι δίνεται ιδιαίτερη έμφαση εκτός από τη σωματική στην ηθική και κοινωνική αξία του αθλητισμού και του Ολυμπισμού ως εργαλεία ανατροφοδότησης της κοινωνίας που μαστίζεται από κοινωνική και ηθική κρίση. Η εφαρμογή των αθλητικών αξιών μέσα από την αναβάθμιση και ενίσχυση του σχολικού αθλητισμού και της Φυσικής Αγωγής σε συνδυασμό με τη θεωρητική τεκμηρίωση της αρχαίας και σύγχρονης αγωνιστικής Ολυμπιακής παράδοσης αποτελούν για τους ομιλητές το μέσο για την κοινωνική ανασυγκρότηση. Αναφέρουμε ενδεικτικά:

«Στην ταραγμένη και πραγματιστική εποχή μας, που έχει συνθλίψει τον ανθρώπινο παράγοντα, παραμορφώνοντας φρικτά το ανθρώπινο πρόσωπο κάτω από τις μυλόπετρες των συμφερόντων και των πρόσκαιρων σκοπιμοτήτων... τίποτα δεν έχει μείνει όρθιο, από το οποίο να πιαστεί ο σύγχρονος άνθρωπος στην προσπάθειά του να ανασυγκροτήσει το πρόσωπό του και να του δώσει το αρχέγονο κάλλος, εκτός από το υψηλό μήνυμα του αθλητισμού, όπως θεμελιώθηκε εδώ από τα πανάρχαια χρόνια... Έχουμε χρέος απέναντι στους προγόνους μας και στην ιστορία μας μα πιο πολύ απέναντι στον τόπο μας και τους ανθρώπους του να διδάξουμε μέσα στα σχολεία μας τα υψηλά ιδεώδη του Ολυμπισμού»⁵².

Από το γενικό ύφος των ομιλητών όσον αφορά την ηθική και εκπαιδευτική διάσταση του Ολυμπισμού διαφοροποιείται στη σκέψη αλλά και στην αισθητική του λόγου ο πρόεδρος της ΔΟΑ Νίκος Νησιώτης, ο οποίος επισημαίνει την «άμεση διασύνδεση της Ολυμπιακής Κίνησης με την εκπαίδευση»⁵³, αλλά παράλληλα τονίζει ότι ο Ολυμπισμός δεν αποτελεί πανάκεια για την κοινωνία: «ο Ολυμπισμός χωρίς να είναι μια ιδεολογία, χωρίς να υπόσχεται άμεσες λύσεις σε φλέγοντα προβλήματα σε ένα περιορισμένο χώρο και σε μια μόνο ιστορική περίοδο ή στιγμή, αποτελεί μια από τις βασικές πνευματικές αξίες που προετοιμάζουν τους ανθρώπους κάθε εθνότητας

⁵²Παύλος Νικολάου, Επιθεωρητής Φυσικής Αγωγής σχολείων Δημοτικής Εκπαίδευσης Κύπρου, «Προσφώνηση εκ μέρους των ομιλητών κατά τη λήξη των εργασιών της 2^{ης} Συνόδου Εκπαιδευτικών Λειτουργών Στοιχειώδους Εκπαιδευσεως», 27.7-3.8.1981, αρχείο ΔΟΑ, Κ [137].

⁵³Ν. Νησιώτης, «Προσφώνηση» στη 10^η Σύνοδο Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών, 8-14.7.1980, αρχείο ΔΟΑ, Κ 143.

και πολιτισμού να κάνουν τις ορθές ιδεολογικές επιλογές και εφαρμογές με την μόρφωση ολοκληρωμένης προσωπικότητας»⁵⁴.

Πέρα από τα ιδεολογικά ζητήματα αρκετοί από τους ομιλητές επικεντρώνονται στις ομιλίες τους και στο ρόλο του εκπαιδευτικού μέσα στο σχολείο και στον τρόπο διδασκαλίας των Ολυμπιακών αξιών. Ο Καρατασάκης σε ομιλία του με θέμα «η διδασκαλία του Ολυμπισμού» επισημαίνει ότι «ο δάσκαλος πρέπει πρώτα να έχει πιστέψει για να μπορέσει έπειτα να πείσει τους μαθητές ή αθλητές του. Και για να πιστέψει πρέπει πρώτα ο ίδιος ο δάσκαλος να έχει ζήσει και να έχει βιώσει στην πράξη τα ψυχοφυσικά γεγονότα, που δημιουργεί η επίδοσις εις την Ολυμπιακήν Κίνησιν... Τότε ο δάσκαλος δικαιούται να ελπίζει ότι είναι σε θέσι και να διδάσκη και να πείθει». Όσον αφορά τη μορφή διδασκαλίας κρίνεται απαραίτητη η έμπνευση, ο παλμός και πίστη στο ιδεώδες του Ολυμπισμού από τον εκπαιδευτικό⁵⁵.

Ο Νησιώτης επανατοποθετεί το «δύσκολο» ρόλο του εκπαιδευτικού στη διάδοση του Ολυμπισμού σε σχέση και με τις επικρατούσες «εσφαλμένες» και «ελλειπτικές» αντιλήψεις και τις νοοτροπίες για την άθληση και την άσκηση του πνευματικού και επιστημονικού κόσμου που θεωρεί την άθληση «άχρηστη» ή επιβλαβή» και τους αθλούμενους «παράξενα υποκείμενα», «μη σοβαρούς ανθρώπους» που δεν έχουν σχέση με τη διανόηση: «Δεν υπάρχει κανείς λόγος ν' απολογηθή η ΔΟΑ στις παράδοξες αυτές αντιλήψεις. Αντίθετα το έργο της αναγκάζει κάθε επικουρητή της αθλήσεως ν' απολογηθή εκείνος για τη μονομερή στάση του. Γιατί η Ακαδημία διδάσκει την σωματική μύησι και σαν πνευματική ενέργεια, την αθλητική επίδοσι και σαν διανοητικό επίτευγμα, το νέο ρεκόρ και σαν μια νέα μεταφυσική κατάκτηση»⁵⁶.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι η πρόθεση της Ακαδημίας να εκπαιδεύσει μερικές γενιές καθηγητών και δασκάλων και να κοινωνήσει στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα την ιδιαίτερη γνώση ενός άγνωστου μέχρι τότε αντικειμένου που αφορούσε ζητήματα ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων και ιδεολογίας του Ολυμπισμού καταγράφεται ως η πρώτη προσπάθεια που γίνεται στο ελληνικό

⁵⁴Ν. Νησιώτης, «Προσφώνηση» στη 14^η Σύνοδο Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών, 20-27.7.1984, αρχείο ΔΟΑ, Κ 148.

⁵⁵Τριαντάφυλλος Καρατασάκης, «Η διδασκαλία του Ολυμπισμού», 10^η Σύνοδος Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών, 8-14.7.1980, αρχείο ΔΟΑ, Κ 143.

⁵⁶Ν. Νησιώτης, «Προσφώνηση» στην 8^η Σύνοδο Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών, 22-24.7.1978, αρχείο ΔΟΑ, Κ 139.

εκπαιδευτικό σύστημα και δεν συνδέεται με το μάθημα της Φυσικής Αγωγής, αλλά με όλες τις ειδικότητες. Σχετικά με τα αποτελέσματα αυτής της επιμόρφωσης δεν υπάρχουν στοιχεία για το βαθμό ουσιαστικής επιρροής που μπορεί να είχε στο διδακτικό έργο καθηγητών και δασκάλων ως νέο εκπαιδευτικό εργαλείο διδασκαλίας και μάθησης στα σχολεία τους.

Μπορούμε όμως να επισημάνουμε με ασφάλεια, όπως προκύπτει από το αρχείο της ΔΟΑ, ότι αυτή η προσπάθεια επιμόρφωσης καταγράφεται θετικά στη συνείδηση των εκπαιδευτικών, όπως αποδεικνύουν επιστολές μετεχόντων προς τη ΔΟΑ αλλά και κατά τη διάρκεια των συνόδων από τις σχετικές προσφωνήσεις⁵⁷. Κυρίως όμως οι σύνοδοι αυτές αποτελούν μια σημαντική ευκαιρία για έναν ευρύτερο διάλογο και ανταλλαγή σκέψεων στα ζητήματα Ολυμπισμού, αθλητισμού και εκπαίδευσης, όπως προκύπτει μέσα από τα συμπεράσματα των ομάδων εργασίας των μετεχόντων σε κάθε σύνοδο. Στα συμπεράσματα αυτά καταγράφεται έντονος προβληματισμός και ενδιαφέρον γύρω από τα Ολυμπιακά θέματα σε συνδυασμό με την εύλογη αμηχανία που προκύπτει από το νέο αντικείμενο που καλούνται να επεξεργαστούν, ενώ όλες οι ομάδες υποβάλλουν σειρά προτάσεων για την εισαγωγή του αντικειμένου στα σχολεία είτε ως αυτόνομη, είτε ως επιμέρους διδακτική ύλη.

Οι προτάσεις αυτές εστιάζουν στον ανθρώπινο και οικονομοτεχνικό παράγοντα και μεταφράζονται σε αιτήματα για μετεκπαιδεύσεις και επιμορφώσεις δασκάλων και καθηγητών με σεμινάρια, χρήση υλικοτεχνικών μέσων, βοηθητικά βιβλία, βελτίωση αθλητικών εγκαταστάσεων, δημιουργία χώρων αθλήσεως, προβολή του Ολυμπισμού από τα ΜΜΕ, συμπερίληψη σχετικών κειμένων στα σχολικά βιβλία ιδιαίτερα του Δημοτικού, κλπ. Επίσης προκύπτει από τα συμφραζόμενα των εκπαιδευτικών ότι οι ίδιοι συμβάλλουν στη διάδοση των ιδεωδών του Ολυμπισμού στα σχολεία μέσα από τη διδασκαλία και την προσπάθεια διαμόρφωσης κατάλληλων συνθηκών ειδικότερα για το μάθημα Φυσικής Αγωγής.

Από το 1984 και ύστερα οι σύνοδοι των Ελλήνων Εκπαιδευτικών παύουν οριστικά. Οι λόγοι γι' αυτή τη μεταβολή πολιτικής της ΔΟΑ όσον αφορά την ακύρωση αυτών των συνόδων είναι κυρίως δύο. Αφενός το υψηλό κόστος το οποίο επωμίζεται η ΕΟΑ και το οποίο στάθηκε αφορμή για την ακύρωση συνόδου

⁵⁷Ενδεικτικά: «Μόνο όποιος ζήσει μία σύνοδο μαζί σας θα νοιώσει την αξία αυτών των συνόδων. Ο Έλληνας φεύγει καλύτερος Έλληνας και ο εκπαιδευτικός καλύτερος εκπαιδευτικός», αρχείο ΔΟΑ, Κ 145.

προηγούμενων ετών και αφετέρου η έντονη συνδικαλιστική δράση που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της συνόδου το 1984 και αποτέλεσε και τον καθοριστικότερο παράγοντα παύσης των συνόδων. Οι «ολίγοι πολιτικοποιημένοι γυμναστές» εξέφρασαν συνδικαλιστικά επιχειρήματα επικριτικά προς το ύφος της Ακαδημίας και την αποστολή της, κράτησαν αρνητική θέση για τα Ολυμπιακά θέματα και έκαναν υποδείξεις για την ανεξάρτητη εκλογή μετεχόντων και ομιλητών από τους ίδιους⁵⁸.

Στο πλαίσιο αυτό σύμβουλος Φυσικής Αγωγής από την Πάτρα μίλησε εκτός κειμένου, πολιτικοποίησε το θέμα του κάνοντας «βίαια επίθεση» στη ΔΟΑ: «Η πλειοψηφία των μετεχόντων είχε αντικειμενικό σκοπό να μεταχειριστεί τη Σύνοδο για να περάσει τα κατά την κρίση της πολιτικά της συνθήματα ή τα συνθήματα τύπου: Να ανοίξει η ΔΟΑ για το λαό. Να μη ξοδεύεται το χρήμα του ελληνικού λαού εκεί όπου θέλουν οι λίγοι της ΔΟΑ. Να φύγουν οι "παραμυθάδες γέροι" από τη ΔΟΑ και να μπουν νέοι άνθρωποι και πολλά άλλα». Η σύνοδος χαρακτηρίστηκε από τον πρόεδρο της ΔΟΑ Νίκο Νησιώτη «χαμηλού επιπέδου». Ο Νησιώτης είχε εισηγηθεί και στο παρελθόν τη διακοπή των συνόδων λόγω κόστους, θέση στην οποία επανέρχεται τώρα και εξαιτίας των νέων δεδομένων υπό το φόβο της πολιτικοποίησης των συνόδων των Ελλήνων και μελλοντικά αν συνεχιστούν⁵⁹.

Η απόφαση της ΔΟΑ να σταματήσει τις συνόδους αυτές, μπορεί να συχετισθεί επιπλέον και με τη στροφή ενδιαφέροντος στις διεθνείς εξελίξεις σχετικά με την Ολυμπιακή Παιδεία και τον προσανατολισμό της αποκλειστικά στο διεθνές κοινό, το οποίο αρχίζει να διευρύνεται μέσα από τις Διεθνείς Συνόδους Εκπαιδευτικών Ανωτάτων Ιδρυμάτων Φυσικής Αγωγής και τις Συνόδους για Μέλη και Στελέχη Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών και Διεθνών Ομοσπονδιών που έχει ήδη ξεκινήσει να διοργανώνει από το 1976 και εξής.

⁵⁸Η στάση αυτή ενδεχομένως ερμηνεύεται μέσα από το νέο ενισχυμένο ρόλο των γυμναστών μετά την ανωτατοποίηση της ΕΑΣΑ σε Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (ΤΕΦΑΑ) το 1982 με το Ν. 1268, ΦΕΚ Α' 87, 16.7.1982, «Για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων», άρ. 47. Η ένταξη των ιδρυμάτων εκπαίδευσης γυμναστών στα ΑΕΙ σύμφωνα με την Καρανταΐδου, «είχε ως συνέπεια...» αρχίζει μια επιστημονική ζύμωση στα ιδρύματα, που μέχρι τότε ήταν διεθνώς απομονωμένα από επιστημονική άποψη» και να δώσει «μια ισχυρή ώθηση στην καλλιέργεια του προβληματισμού γύρω από τη Φυσική Αγωγή», Καρανταΐδου Μ.Α., *Η Φυσική Αγωγή στην ελληνική μέση εκπαίδευση (1862-1900) και ιδρύματα εκπαίδευσης γυμναστών (1882-1982)*, Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη, 2000, σ.193.

⁵⁹Πρακτικά 20^{ης} Συνεδρίασης Εφορείας 10.9.1984, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 15.10.1980 – 1^η συν. χχ. 1985* και Πρακτικά 21^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 20.11.1984, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 10.10.1980-27.3.1990*.

1.4. Μαθητικό σεμινάριο μαθητών Νομού Ηλείας 1989-2006: «Αργοναύτες» και «Λούηδες»⁶⁰

Στο πλαίσιο των σχέσεων της Ακαδημίας με την τοπική κοινωνία της Ολυμπίας αποφασίστηκε το 1982 η διοργάνωση ετήσιας συνόδου 2-3 ημερών για την επιμόρφωση των νέων της Ολυμπίας. Η απόφαση αυτή υλοποιήθηκε μερικά χρόνια αργότερα το 1989 με την καθιέρωση σεμιναρίου για μαθητές 14-16 ετών της ευρύτερης περιοχής του Ν. Ηλείας⁶¹. Το σεμινάριο οργανώνεται από τη Β/θμια εκπαίδευση σε συνεργασία με τη Νομαρχία και συμμετέχουν σ' αυτό την πρώτη χρονιά 100 επιλεγμένοι μαθητές με τους συνοδούς καθηγητές τους. Ο μέσος όρος συμμετοχής κατ' έτος είναι 120 άτομα, ενώ το 1994 έφτασαν τα 142. Η διάρκεια του σεμιναρίου είναι συνήθως μία βδομάδα. Η Ακαδημία με την παραχώρηση των εγκαταστάσεων προσφέρει τη δυνατότητα στους νέους της Ηλείας να επιμορφωθούν σχετικά με το Ολυμπιακό Κίνημα και τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες και παράλληλα να προσεγγίσουν μέσα από τη βιωματική εμπειρία τις εκπαιδευτικές αξίες του Ολυμπισμού (συμμετοχή, συλλογικότητα, αμοιβαίος σεβασμός κλπ).

Στη συνείδηση της Ακαδημίας το σεμινάριο αποτελεί περισσότερο υπόθεση της διεύθυνσης Β/θμιας εκπαίδευσης. Για την ίδια τη ΔΟΑ είναι μία από τις παράλληλες επιμορφωτικές δραστηριότητες της που οργανώνονται στο χώρο της ετησίως και επιβεβαιώνει τις αρμονικές σχέσεις με την τοπική κοινωνία δίνοντας τη δυνατότητα στους μαθητές να ζήσουν και να εκπαιδευτούν στο χώρο της. Τα μοναδικά στοιχεία που διατηρούνται από το σεμινάριο βρίσκονται στη βιβλιοθήκη της ΔΟΑ στην Ολυμπία και είναι ένα τμήμα εργασιών που αφήνουν εκεί οι μαθητές. Δεν απαντώνται άλλα στοιχεία που να αφορούν την οργάνωση του σεμιναρίου (ακριβής αριθμός συμμετοχής μαθητών, καθηγητών, συντονιστών, ομιλητών, θέματα εργασιών κλπ) και για το λόγο αυτό η έρευνα που εκπονήσαμε έχει ως βάση 106

⁶⁰ «Αργοναύτες» και «Λούηδες» είναι ονομασίες ομάδων μαθητών του σεμιναρίου, αρχείο μαθητικού σεμιναρίου ΔΟΑ.

⁶¹ Για τους λόγους αυτής της απόφασης βλ. *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ 15.10.1980 - 27.3.1990*, 23^η συνεδρίαση 15.12.1988 στην οποία συζητείται το θέμα σχέσεων της ΔΟΑ με το νομό Ηλείας ευρύτερα μετά από τοποθέτηση του Νομάρχη, ότι «η ΔΟΑ έχει κλείσει τις πόρτες της στις εκδηλώσεις του νομού» και την αντιπρόταση του προέδρου της ΔΟΑ για οργάνωση του μαθητικού σεμιναρίου 100 περίπου μαθητών του νομού. Βλ. σχετικά και Τζαχρήστα Β., «Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας και Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: ένα επίμονο φλερτ στο επιφανικό μιας διαμάχης», στο Κουλούρη – Γεωργιάδης, *ό.π.*, σ. 184-185.

εργασίες 12 ετών από το 1994 έως το 2006⁶². Στις συνεδριάσεις της Εφορείας το σεμινάριο συνήθως δεν αποτελεί θέμα συζητήσεων εκτός από το 1995, όπου συζητείται η προσπάθεια πιθανής αξιοποίησής του «ώστε να μην είναι μια απλή μαθητική εκδρομή και να μην περιορίζεται στις κλασικές ομιλίες περί Ολυμπισμού»⁶³.

Στις ετήσιες εκθέσεις των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της ΔΟΑ επίσης δεν περιγράφεται, ενώ ελλιπή στοιχεία του καταγράφονται και στα στατιστικά ετήσιων εκδηλώσεων της ΔΟΑ, όσον αφορά τις ετήσιες εκδηλώσεις της και τον αριθμό συμμετοχών σε αυτές, που συνήθως συμπεριλαμβάνει η ετήσια έκδοση του Λεύκωματος της «μεγάλης συνόδου» Νέων Μετεχόντων. Επίσης μέχρι στιγμής δεν έχει μελετηθεί και ούτε αξιοποιηθεί το υπάρχον υλικό των μαθητών το οποίο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όσον αφορά τις απόψεις και τη στάση τους απέναντι στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Το σεμινάριο κατά την άποψή μας εκλαμβάνεται και ερμηνεύεται κυρίως στο γενικότερο πλαίσιο της Ολυμπιακής Εκπαίδευσης της ΔΟΑ και στην πορεία συνδέεται και με εκπαιδευτικές πρακτικές του οργανωμένου προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας της «Αθήνα 2004». Στην ουσία όμως αποτελεί αυτόνομο πεδίο, είναι περιορισμένης εμβέλειας, εκτελείται κάτω από διαφορετικές συνθήκες από τις συνθήκες του μετέπειτα οργανωμένου προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα και έχει τα δικά του ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά. Κυρίως όμως χαρακτηρίζεται από την τοπικότητα που επισυνδέεται με την ιδεολογική και ιστορική ταυτότητα της περιοχής στην οποία και διεξάγεται.

Στη συνείδηση των μαθητών όπως προκύπτει από το αρχειακό υλικό το σεμινάριο αποκτά ιδιαίτερη αξία όχι μόνο για τα θέματα που καλούνται να διαπραγματευτούν, αλλά κυρίως για τις συνθήκες και το μέρος που αυτό το σεμινάριο διεξάγεται. Σε ανθρώπινο επίπεδο σημαντικότερο στοιχείο του σεμιναρίου αποτελεί η γνωριμία των μαθητών με παιδιά από όλο τον νομό Ηλείας. Και από την άποψη αυτή η προσφορά της Ακαδημίας είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς δίνει τη δυνατότητα για διαμονή στις εγκαταστάσεις της σε συνδυασμό με τις γνώσεις που παράγει, όπως

⁶²Σημειώνουμε ότι τα πρώτα χρόνια οι μαθητές δεν αφήνουν τις εργασίες τους στη ΔΟΑ. Από το 1994 ως το 2000 παρατηρείται ένα εύρος εργασιών αλλά και πάλι αποσπασματικά. Το 1996 δεν συναντήσαμε καμία εργασία. Από το 2000 και μετά όπως προκύπτει από τον ίδιο τον αριθμό των εργασιών οι μαθητές τις αφήνουν πιθανόν όλοι.

⁶³Πρακτικά 35^η συνεδρίασης 5.9.1995, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ 17.5.1994-14.4.1998*.

προκύπτει και από τα συμφραζόμενα των ίδιων των μαθητών⁶⁴. Η βιβλιοθήκη της ΔΟΑ, μία από τις σημαντικότερες στο χώρο του αθλητισμού διεθνώς, αξιοποιείται για πρώτη φορά μετά τη θεσμοθέτηση αυτού του σεμιναρίου σε τέτοια έκταση από την τοπική κοινωνία της Ηλείας.

Ο χαρακτήρας του σεμιναρίου είναι σύνθετος και συνδυάζει τον αθλητισμό και τον Ολυμπισμό με την περιβαλλοντική αγωγή. Όπως προκύπτει από το σώμα εργασιών των μαθητών το περιβάλλον αποτελεί μία από τις βασικές θεματικές ενότητες του σεμιναρίου διαχρονικά. Όσον αφορά τον τρόπο διοργάνωσής του αποκαλυπτικά είναι τα ημερολόγια των μαθητών από τα οποία αντλούμε πληροφορίες. Οι μαθητές όταν φτάνουν στο χώρο της Ακαδημίας χωρίζονται σε ομάδες 10-12 ατόμων με έναν υπεύθυνο καθηγητή, τους δίνονται τα θέματα από τους καθηγητές τους και ορίζεται το καθημερινό πρόγραμμα που περιλαμβάνει τα εξής: μελέτη και εξερεύνηση του χώρου της Ακαδημίας, σχεδιασμό και έρευνα των εργασιών, περιπάτους στη φύση με έμφαση στην παραποτάμια περιοχή του Αλφειού και του Κλαδέου και στον Κρόνιο λόφο, μαθήματα προσκοπισμού από τους προσκόπους Πύργου, μαθήματα ναυαγοσωστικής, ξεναγήσεις στον αρχαιολογικό χώρο και στα μουσεία της Ολυμπίας, αθλητικές, και καλλιτεχνικές δραστηριότητες (θέατρο, μουσική, χορός) και ομιλίες από πνευματικούς ανθρώπους της Ηλείας. Για την ολοκλήρωση των εργασιών τους μελετούν στη βιβλιοθήκη, παρακολουθούν ταινίες με θέματα Ολυμπιακού περιεχομένου και κάνουν χρήση του διαδικτύου.

Συνήθως τα παιδιά μετά τη γνωριμία μεταξύ τους βρίσκουν ένα όνομα και έναν αριθμό για την ομάδα τους, καθορίζουν ένα συμβόλαιο συνεργασίας μεταξύ

⁶⁴Ενδεικτικά: 15^ο σεμινάριο 2004, Ομάδα «Ψυχή, Σώμα, Πνεύμα»: Μαθήτρια: «δέχθηκα κατ' ευθείαν να έρθω στην Ολυμπιακή Ακαδημία, αφού είχα ξανάρθει άλλη μια φορά και είχα περάσει ωραία!». Μαθήτρια ΤΕΕ: «Όταν μου έκανε πρόταση ο διευθυντής του 2^{ου} ΤΕΕ Πύργου να συμμετέχω στην Ολυμπιακή Ακαδημία δέχθηκα αμέσως, πρώτον γιατί μου αρέσει να κάνω δημιουργικά πράγματα, δεύτερον γιατί θάναί μια εμπειρία που είναι λίγο δύσκολο να ξαναζήσω. Από την ώρα που ήρθα ξετρελάθηκα από το περιβάλλον, είναι υπέροχο με τον καθαρό αέρα, με τα γήπεδα, τις εγκαταστάσεις». Μαθήτρια: «η Ολυμπιακή Ακαδημία ήταν μια πρόκληση για όλους μας. Το ίδιο και για μένα... ήταν πρωτόγνωρη εμπειρία... Γνώρισα και πολλά παιδιά. Τι άλλο να ζητήσει κανείς; Λοιπόν εδώ υπήρχε ο χρόνος για να σκεφτώ πολλά πράγματα και να αναθεωρήσω τις απόψεις μου τόσο σε σχέση με τους άλλους όσο και τον εαυτό μου». Ομάδα «Νικητές»: μαθητής: «το πιο ωραίο πράγμα στην Ακαδημία είναι οι φοίνικες που περιφέρονται γύρω από τα κτίρια. Οι φοίνικες και το πράσινο γρασίδι, κυριαρχούν στην ομορφιά αυτού του τοπίου. Οι καθηγητές φρόντισαν να μας δείξουν διάφορα θέματα για να μας τραβήξουν το ενδιαφέρον... Γενικά όλοι οι άνθρωποι εδώ πέρα είναι καταπληκτικοί... οι πρόσκοποι του Πύργου φρόντισαν να μας εξηγήσουν κάποια θέματα, όπως εθελοντισμός και άστρα. Προσωπικά πέρασα πολύ ωραία και θα ήθελα να μείνω άλλη μια βδομάδα. Έκανα πολλές φιλίες και τα παιδιά έχουμε δεθεί μεταξύ μας. Ήταν πραγματικά μια καταπληκτική εμπειρία που θα τη θυμάμαι πάντα».

τους που λειτουργεί ως κώδικας τιμής και καταγράφονται οι ρόλοι μελών της ομάδας⁶⁵. Κάποιες από τις ομάδες δεν φέρουν όνομα παρά μόνο το νούμερο και κάποιες επίσης δεν δημιουργούν απαραίτητα συμβόλαιο συνεργασίας. Το ημερήσιο πρόγραμμα που ακολουθείται αυστηρά περιλαμβάνει διατροφή, ύπνο, άθληση, υγιεινή σώματος, εργασίες, συναντήσεις συντονιστών, ξεκούραση και κοινωνικές βραδιές (διαγωνισμός γνώσεων, χορού, τραγουδιού κλπ). Στο τέλος των εργασιών γίνεται τελετή λήξης στην αίθουσα συνεδριάσεων, παρουσίαση των εργασιών τους και προσφωνήσεις. Τους δίνεται επίσης και ερωτηματολόγιο για αξιολόγηση σεμιναρίου και συγγραφή εντυπώσεων.

Στο πλαίσιο του σεμιναρίου οι μαθητές ασκούνται στη δημιουργική γραφή. Γράφουν πρωτότυπα ποιήματα και θεατρικά, σχεδιάζουν παντομίμες, αρτικόλεξα, σταυρόλεξα, κατασκευάζουν μασκόντ και αφίσα της ομάδας τους, το εξώφυλλο της εργασίας τους και την πρόσκληση παρουσίασης με χειροποίητες συνθέσεις κολάζ με χαρτί ή φύλλα φυτών, εικονογραφούν τις εργασίες τους με δικές τους ζωγραφιές, διαγωνίζονται στο τραγούδι και το χορό, παρουσιάζουν τις θεατρικές τους δημιουργίες, συντάσσουν ερωτηματολόγια συνεντεύξεων τα οποία αξιοποιούν στο πλαίσιο σχετικών εργασιών που αφορούν την τοπική κοινωνία (πολίτες, δημάρχους, καταστηματάρχες, δασάρχη, υπουργούς, ξένους τουρίστες), φωτογραφίζουν και φωτογραφίζονται και στη συνέχεια αξιοποιούν τη φωτογραφία ως αναμνηστικό στοιχείο αλλά και ως μέρος εικονογράφησης των εργασιών τους. Η διαμονή στις εγκαταστάσεις προσφέρει δημιουργική και ευχάριστη ενασχόληση σε πολλά επίπεδα. Κυρίως όμως καλλιεργεί στους μαθητές το αίσθημα της συλλογικότητας και της ευθύνης μέσα από την ομαδική εκπόνηση εργασιών και εναλλακτικών δραστηριοτήτων. Το σεμινάριο στο σύνολό του προσφέρει μια εμπειρία που δεν έχουν άλλοι μαθητές σε αντίστοιχα προγράμματα που εκπονούνται στα σχολεία κατά τη διάρκεια ημερήσιου ωραρίου.

⁶⁵Ομάδα «Οι Νικητές», καταστατικό εταιρείας: «να σέβεται ο ένας τον άλλον, να μπορεί ο καθένας να εκφράζεται ελεύθερα χωρίς φόβο κριτικής ή αποδοκιμασίας, να είναι συνεπής ως προς τις υποχρεώσεις του, όλοι έχουν ίσα δικαιώματα και οι εργασίες κατανέμονται δίκαια, ανάλογα με τα προσωπικά προσόντα του καθενός. Η εταιρεία είναι περιορισμένου χρόνου και ισχύει ως τις 22 Ιουνίου 2002».

1.4.1. Ποιοτικά χαρακτηριστικά των εργασιών του σεμιναρίου

Όπως προκύπτει από τη μελέτη των εργασιών των μαθητών, κάθε ομάδα αναλαμβάνει ένα θέμα το οποίο καλείται να συγκροτήσει με κοινή προσπάθεια. Συνήθως στην αρχή μιας εργασίας οι μαθητές γράφουν τον τίτλο του θέματος που διαπραγματεύονται και το έτος, τα ονόματά τους και τα σχολεία από όπου προέρχονται, το όνομα του υπεύθυνου καθηγητή και σε κάποιες περιπτώσεις και την ιδιότητά του και τους κανονισμούς αξιών τους οποίους η ομάδα οφείλει να τηρεί⁶⁶. Κάποιες από τις εργασίες αυτές περιλαμβάνουν μαζί και το ημερήσιο ημερολόγιο της ομάδας, ενώ αλλού το ημερολόγιο απαντάται αυτόνομο. Κάθε μαθητής της ομάδας αναλαμβάνει ένα συγκεκριμένο ρόλο για τη διεκπεραίωση της εργασίας. Οι περισσότερες από τις εργασίες αυτές είναι χειρόγραφες, ενώ απαντώνται και κάποιες δακτυλογραφημένες. Στο εσωτερικό σώμα των εργασιών το κείμενο κατά κανόνα συνδυάζεται με εικόνες από φωτοτυπίες κυρίως ασπρόμαυρες και λιγότερο έγχρωμες, σκίτσα και φωτογραφίες των μαθητών από τους χώρους που επισκέφτονται. Στα ημερολόγια τα παιδιά καταγράφουν το ημερήσιο πρόγραμμα που ακολουθούν, προσωπικές απόψεις για τη διαμονή στην Ακαδημία αλλά και σχόλια και απόψεις για τους συμμαθητές τους.

Οι περισσότερες ομάδες των παιδιών επιλέγουν ένα όνομα που τους προσδιορίζει ως ομάδα και είτε σχετίζεται με το θέμα που διαπραγματεύονται είτε με τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ομάδας. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του σεμιναρίου όπως μας δείχνουν οι εργασίες των μαθητών και ιδιαίτερα τα ημερολόγια τους είναι η ελεύθερη έκφραση και η εφηβική αναζήτηση, χωρίς να εκλείπει η υπευθυνότητα με την οποία διεξάγουν την έρευνά τους και η αισθητική των εργασιών. Η δυνατότητα παραμονής σε κοινό χώρο δημιουργεί φιλίες, εντάσεις, επιθυμίες, παράγει γνώση και αυτογνωσία μέσα από τη συμμετοχή σε κοινά δρώμενα, ενώ σε πολλά σημεία οι μαθητές αποκαλύπτουν και το ανατρεπτικό χιούμορ τους ιδιαίτερα στα αυτοσχέδια δρώμενα που συνθέτουν και στον τρόπο που περιγράφουν τους συμμαθητές τους αλλά και τον εαυτό τους.

⁶⁶Αλφαβητάρι εννοιών και αξιών της ομάδας «Ζάννες»: «άμιλλα, βωμός, Γυμνάσιο, δυσκοβολία, Ζάννες, Ηραίο, Θυσίες, Ιδανικά, Κότινος, Λαμπαδηδρομίες, Μουσείο, Νίκη, Ξένιος Δίας, Ορμή, πάλη, ρωμαλέος, στάδιο, τέμενος, υπεροχή, Φειδίας, χρησμός, ψυχή, ωραία». Συμβόλαιο αξιών της ίδιας ομάδας: «συνεργασία, αλληλεγγύη, συμμετοχή, υπευθυνότητα, ομαδικότητα, συνοχή, οργάνωση, σοβαρότητα, χιούμορ, σεβασμός, αλληλοβοήθεια, προσπάθεια, δημιουργικότητα, υπομονή, μεθοδικότητα, θυσίες, επιμονή, αλληλοκατανόηση». Με το συμβόλαιο αυτό καθορίζουν τη δράση τους στο σεμινάριο.

Η ελεύθερη έκφραση χαρακτηρίζει αρκετές από τις ενότητες που αφορούν πρωτότυπη γραφή, όπως είναι η ποίηση και το θέατρο. Για παράδειγμα η ομάδα «Ζάννες» (2002) στο δρώμενο «τα ολυμπιακά αγωνίσματα στην αρχαιότητα» με επινοημένους ήρωες τον ντόπιο αθλητή Νικητιάδη και τον Ηττιάδη διαπραγματεύεται και διακωμωδεί τις έννοιες της νίκης και της ήττας στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Η ομάδα «Λούηδες» (2004) γράφει και παίζει ένα θεατρικό με τίτλο «η επιστροφή στην αιωνιότητα» που σηματοδοτεί την επιστροφή των Αγώνων στη γενέθλια χώρα. Ήρωες του έργου είναι η Ελλάδα και οι προσωποποιημένες έννοιες, Ολυμπισμός, Ρατσισμός, Πλούτος, Πόλεμος, Δημοκρατία, Mr Dorpy, Άμιλλα, Ειρήνη. Στο πλαίσιο των εργασιών των μαθητών συναντούμε επίσης πολλά ποιήματα συνήθως μεγάλης έκτασης που περιγράφουν τον εαυτό τους, τη σχέση τους με την ΔΟΑ, με το αντικείμενο της εργασίας που εκπονούν ή είναι γενικού ενδιαφέροντος.

Οι ονομασίες των ομάδων όπου απαντώνται φέρουν σύγχρονα και αρχαία ονόματα. Αναφέρουμε ενδεικτικά: «Οι Άτακτοι», «Νόστος», «Για ένα κλαδί ελιάς», «Ελλάδα 2004», «Μαραθώνιος», «Η Φλόγα», «Οι Μπλε», «Τουρίστες αραχτοί και light», «Ειρήνη», «Οι Χρυσοί έφηβοι», «Οι Φλογάτοι», «Τα παιδιά του Φειδία», «Δορυφόρος», «Ελλανοδίκες», «Αμάν.....οι Σκνίπες», «Ανώνυμοι», «Πέλοψ», «Νυχτερίδες», «Τα Διαβολάκια», «Κόροιβος», «Ολυμπιονίκες», «Φλόγα», «Οι Νικητές», «Ελλανοδίκες», «Ζάννες», «Πρωταθλητές», «Αργοναύτες», «Εταιρεία Δολοφόνων», «Αμαζόνες», «Δρυίδες», «Ειρηνοποιοί», «Κονδυλοφόροι», «Ξιφομάχοι ψυχής και σώματος», «Αμβροσία», «Ίφιτος», «Νίκη», «Δρομείς», «Υπναράδες», «Μη μου τους κύκλους τάραττε», κ.ά.

Από το σύνολο των θεμάτων των εργασιών κύριες θεματικές ενότητες είναι οι εξής: αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες με έμφαση στα αγωνίσματα, στη μυθολογία στο σύγχρονο αρχαιολογικό τοπίο της Ολυμπίας και τα αρχαιολογικά μουσεία, ο τουρισμός, το περιβάλλον με έμφαση στα ποτάμια της Ολυμπίας, η διατροφή η οποία εξετάζεται συνήθως συγκριτικά με την αρχαιότητα και τη σύγχρονη εποχή, το μουσείο σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων της ΔΟΑ, η αναβίωση, οι σύγχρονοι Αγώνες (γενικά ιστορικά στοιχεία, Ολυμπιακοί αθλητές, μη διαδεδομένα αθλήματα, ντόπινγκ, εθελοντισμός, Αθήνα 2004, Ολυμπιακές εγκαταστάσεις, Ολυμπιακά ιδεώδη, εκκεχειρία) και Παραολυμπιακοί Αγώνες. Οι Παραολυμπιακοί είναι το θέμα με τη μικρότερη αναφορά. Σε σύνολο 102 εργασιών μόνο δύο αναφέρονται στους

Παραολυμπιακούς. Επί όλων των θεμάτων κυριαρχούν οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες, το περιβάλλον, ο τουρισμός και η διατροφή.

Στο σύνολό του το σεμινάριο, όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα της έρευνας αποκτά αξία για τη ΔΟΑ και τους μαθητές της Ηλείας για δύο λόγους. Πρώτον επικαθορίζει θετικά τις σχέσεις της Ακαδημίας με τον ντόπιο πληθυσμό και δεύτερον προσφέρει τη δυνατότητα στους μαθητές για εναλλακτική επιμόρφωση και ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας μέσα από τις βιωματικές, συμμετοχικές και αλληλεπιδραστικές διεργασίες που επιτελούνται κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής του.

1.5. Όψεις της διεθνούς και ελληνικής ταυτότητας της ΔΟΑ

Ο ιδιότυπος θεσμικός και ιδεολογικός χαρακτήρας της ΔΟΑ ως ελληνικό Ίδρυμα που διοικείται από μέλη της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής (πρώην Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων) και χρηματοδοτείται για πολλά χρόνια αποκλειστικά από το ελληνικό κράτος, αλλά ταυτόχρονα λειτουργεί υπό την αιγίδα της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής με την οποία για αρκετά χρόνια διασυνδέεται μέσω ειδικών επιτροπών και από το 1987 χρηματοδοτείται σταθερά μέσω αυτής από την Ολυμπιακή Αλληλεγγύη, συνθέτει ένα ιδιαίτερο πλαίσιο που ερμηνεύει τις ιδεολογικές παλινδρομήσεις μεταξύ ελληνικότητας και διεθνικότητας που συντελούνται στο εσωτερικό της ήδη από την ίδρυσή της. Το γεγονός αυτό διαμορφώνει δύο ισχυρές όψεις της ίδιας ταυτότητας και δημιουργεί στην πορεία της αμφισημίες αλλά και ταυτίσεις στο πλαίσιο του ελληνικού και διεθνούς εαυτού.

Αδιαμφισβήτητα η ΔΟΑ, ως διεθνές κέντρο, δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς τη συνεργασία και την ηθική στήριξη της ΔΟΕ του κεντρικού οργάνου του Ολυμπισμού, όπως επισημαίνει η Κουλούρη⁶⁷. Το γεγονός αυτό διαμόρφωσε την κυρίαρχη εκπαιδευτική πολιτική της Ακαδημίας που επισφραγίστηκε και επίσημα μέσα από τη δημιουργία Υποεπιτροπής της ΔΟΕ για τη ΔΟΑ. Η Υποεπιτροπή αυτή λειτούργησε συνεχώς από το 1967 μέχρι την κατάργησή της το 1992. Το 1992 συγχωνεύτηκε με την Υποεπιτροπή για την Ολυμπιακή Εκπαίδευση και το 2000 με την Επιτροπή Πολιτισμού. Από το 2000 λειτουργεί η

⁶⁷Η Κουλούρη στις θεματικές υποενότητες «Διεθνής ή ελληνική; Η ΔΟΑ υπό τη σκέπη της ΔΟΕ» σ. 31-38 και «Η κρίση των ετών 1968-1971» σ. 39-46 στην εισαγωγή της «Η Ακαδημία του Ολυμπισμού», στο Κουλούρη – Γεωργιάδης, *ό.π.*, παρουσιάζει αναλυτικά στοιχεία για τη σχέση της ΔΟΑ με τη ΔΟΕ, τις επιτροπές διασύνδεσης και τις περιόδους κρίσης και αμφισβήτησης μεταξύ των δύο θεσμών, όπως προκύπτουν από την έρευνά της στα αρχεία της ΔΟΕ και της ΔΟΑ.

Επιτροπή της ΔΟΕ για τον Πολιτισμό και την Παιδεία⁶⁸. Η δράση της Υποεπιτροπής μέλη της οποίας υπήρξαν Έλληνες και ξένοι μέλη της ΔΟΕ, εξασφάλιζε το διεθνή χαρακτήρα του Ολυμπιακού Κινήματος και τον ουσιαστικό σύνδεσμο μεταξύ Ακαδημίας και ΔΟΕ. Ταυτόχρονα αποτέλεσε και βήμα παρεμβάσεων που εκδηλώνεται με τον έλεγχο ομιλητών και περιεχομένου των ομιλιών του προγράμματος, ενώ στην περίοδο της δικτατορίας η κρίση μεταξύ ΔΟΕ και ΔΟΑ κορυφώνεται καθώς η αντιπαράθεση έλαβε τη μορφή ιδεολογικής πόλωσης μεταξύ διεθνισμού και εθνικισμού στο πρόσωπο του Γερμανού προέδρου της ΔΟΑ, πρίγκιπα Γεώργιου του Αννόβερου και στην ουσία έληξε με τη Μεταπολίτευση το 1979⁶⁹.

Στη συνέχεια της πορείας της η Ακαδημία καλείται να διαχειριστεί και σε άλλες περιπτώσεις τις λεπτές ιδεολογικές αποχρώσεις του διεθνούς και ελληνικού εαυτού, ως επιχειρήματα προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση όταν αισθάνεται ότι διακυβεύεται ή αμφισβητείται ο ιστορικός της ρόλος στα δρώμενα του Ολυμπισμού. Η συζήτηση περί ελληνικότητας και διεθνικότητας επανέρχεται αναπόφευκτα στις συζητήσεις της Εφορείας της ΔΟΑ σε διάφορες περιόδους κατά τη δεκαετία του 1980 και ύστερα, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται στη βάση της ανάγκης συνεχούς αυτοπροσδιορισμού της Ακαδημίας σε έναν συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο γύρω της.

Το 1981 σε συνεδρίαση της Εφορείας ο πρόεδρος της Ακαδημίας Νίκος Νησιώτης με αφορμή τη «σαφή και κατηγορηματική» δήλωση του προέδρου της ΔΟΕ, Juan Antonio Samaranch, ότι «η ΔΟΑ αποτελεί σήμερα το μοναδικό πνευματικό κέντρο του Παγκόσμιου Ολυμπισμού», επισημαίνει ότι το γεγονός αυτό πολλαπλασιάζει τις ευθύνες για το επίπεδο λειτουργίας της και παράλληλα τονίζει ότι «ο θεσμός της ΔΟΑ είναι κατά βάση ελληνικός και με κανένα τρόπο δεν πρέπει να χάσει την ελληνικότητά του»⁷⁰. Αντίστοιχα το 1984 ο Γεώργιος Βήχος μέλος της Εφορείας αναφέρεται σε «ένα ισοζύγιο» μεταξύ του διεθνούς και του ελληνικού χαρακτήρα της ΔΟΑ υποστηρίζοντας αφενός «τη στενότερη συνεργασία με τη ΔΟΕ και την επιτροπή της ΔΟΕ για τη ΔΟΑ, όχι μόνο στο πλαίσιο των διεθνών συνόδων

⁶⁸Πριν από αυτή την Υποεπιτροπή είχε συσταθεί ειδική επιτροπή που θα λειτουργούσε ως σύνδεσμος μεταξύ ΔΟΑ και ΔΟΕ το 1962, αλλά δεν υπάρχουν καταγεγραμμένες δραστηριότητες και μάλλον λειτούργησε αποσπασματικά, στο ίδιο, σ. 31.

⁶⁹Στο ίδιο, σ. 39-46.

⁷⁰Πρακτικά 3^{ης} Συνεδρίασης Εφορείας ΔΟΑ 23.10.1981, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 15.10.1980 - 27.3.1990*.

της ΔΟΑ» και αφετέρου την ανάδειξη της «ελληνικής δραστηριότητας της Ακαδημίας», τονίζοντας ότι «όλοι οι Έλληνες θα πρέπει να γνωρίσουν τη ΔΟΑ και το έργο της»⁷¹.

Το 1989 η Ακαδημία «μνημονεύεται» για πρώτη φορά στον καταστατικό χάρτη της ΔΟΕ μετά από πολυετείς προσπάθειες του προέδρου της και μέλους της ΔΟΕ για την Ελλάδα Νίκου Φιλάρετου σύμφωνα με τον ίδιο, γεγονός το οποίο καταγράφεται σε συνεδρίαση της Εφορείας ως ιδιαίτερα σημαντικό για την Ελλάδα και για την ίδια την Ακαδημία για την οποία αποτελεί επίσημη κατοχύρωση⁷². Στην ίδια συνεδρίαση με αφορμή τον αυξανόμενο ανταγωνισμό ορισμένων Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών προς το έργο της ΔΟΑ, τονίζεται η ανάγκη μετατροπής της Ακαδημίας σε ΝΠΔ ώστε να αποκτήσει μεγαλύτερη ευελιξία και να γίνει περισσότερο παραγωγική και ανταγωνιστική, «αν δεν θέλει η Ελλάδα να βλέπει να της αφαιρούν αυτό το προνόμιο της προστασίας της ΔΟΑ ως του μοναδικού πνευματικού ιδρύματος του παγκόσμιου Ολυμπισμού». Η διατήρηση της ελληνικότητας της ΔΟΑ υποστηρίζεται και από τα υπόλοιπα μέλη της Εφορείας με διατυπώσεις όπως ότι «η ΔΟΑ έχει άμεση σχέση και μεν με τη ΔΟΕ αλλά δεν εξαρτάται από αυτή», «η ΔΟΑ είναι επιτροπή της ΕΟΑ», «η ΔΟΑ προσπαθεί όσο της επιτρέπεται να προβάλλει τον Ολυμπισμό στον ελληνικό χώρο πράγμα που θα έπρεπε να γίνεται από την Εθνική Ολυμπιακή Ακαδημία» ή «η ΔΟΑ διδάσκει διεθνείς αρχές με ελληνικά πρότυπα και ότι βασικά απευθύνεται στους ξένους»⁷³. Στα τέλη του 1989 η επισήμανση του Κοσμήτορα Όττο Σίμιτσεκ ότι «η ΔΟΕ έχει υποστεί ορισμένες πιέσεις για την αφαίρεση της διοίκησης του ιδρύματος αυτού από την Ελλάδα και γενικότερα από την προσφορά της Ελλάδας στη διάδοση του Ολυμπισμού» τονίζεται ότι πρέπει «να καταβληθεί κάθε προσπάθεια ώστε να διατηρηθεί η ελληνικότητα του χαρακτήρα της ΔΟΑ»⁷⁴.

Την περίοδο 1991-1993 η προσπάθεια ξένων καθηγητών πανεπιστημίων για την ίδρυση Επιτροπής Ολυμπιακών Σπουδών και Έρευνας της ΔΟΕ «με σκοπό να αποτελέσει την πνευματική αρχή του Ολυμπιακού Κινήματος», δημιουργεί κλίμα ανασφάλειας στη ΔΟΑ, καθώς θεωρείται ότι έτσι η Ακαδημία υποβαθμίζεται, το έργο

⁷¹Πρακτικά 1^{ης} Συνεδρίασης Εφορείας ΔΟΑ του έτους 1985, στο *ίδιο*.

⁷²Πρακτικά 1^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 24.2.1989, στο *ίδιο*.

⁷³Στο *ίδιο*.

⁷⁴Πρακτικά 4^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 24.10.1989, στο *ίδιο*.

της περιορίζεται και της αφαιρείται ο ηγετικός ρόλος στον πνευματικό τομέα του Ολυμπιακού Κινήματος⁷⁵. Με αφορμή αυτό το γεγονός ο Φιλάρετος εισηγείται την αναβάθμισή της ως «επείγουσα ανάγκη» με την εφαρμογή προγράμματος χορηγίας, ώστε να έχει μεγαλύτερη ευελιξία και να απεμπλακεί από τις ισχύουσες διατάξεις του δημοσίου λογιστικού, γεγονός στο οποίο αποδίδει την αδυναμία επιστημονικής διεύρυνσης της Ακαδημίας⁷⁶. Η επιστημονική αδράνεια της ΔΟΑ σε διεθνές επίπεδο (έλλειψη επιστημονικού προσωπικού, έρευνες, οργάνωση διεθνών συμποσίων, επιστημονικές εκδόσεις κλπ) σύμφωνα με τον ίδιο «θα την οδηγήσει μοιραία σε δεύτερη μοίρα, καθώς καλείται να αντιμετωπίσει όχι μόνο τον όμιλο ξένων καθηγητών που βραχυκυκλώνουν τον πρόεδρο της ΔΟΕ για τη σύσταση Ειδικής Επιτροπής Έρευνας και Ολυμπιακών Σπουδών, αλλά και ευρύτερες ομάδες ξένων καθηγητών που επιδιώκουν τον περιορισμό του ρόλου της στο διδακτικό τομέα, καθώς και πολλές από τις Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες οι οποίες πλαισιώνονται από σοβαρότατα επιτελεία ερευνητών»⁷⁷.

Στο πλαίσιο αυτών των διεθνών μεταβολών του Ολυμπιακού Κινήματος, ο Κοσμήτορας της ΔΟΑ, Κώστας Γεωργιάδης καταθέτει στην Εφορεία πρόταση για την ίδρυση δίμηνου διεθνούς μεταπτυχιακού σεμιναρίου σπουδών για την επιστημονική αναβάθμισή της σε ακαδημαϊκό επίπεδο: «Πρέπει να προχωρήσουμε στην οργάνωση του Σεμιναρίου διότι με την ίδρυση του κέντρου Ολυμπιακών Σπουδών στη Λωζάννη σίγουρα θα γίνουν προσπάθειες επέκτασης των δραστηριοτήτων του Κέντρου αυτού και στον εκπαιδευτικό τομέα από τους ίδιους τους εργαζόμενους στο κέντρο αυτό ακόμη και εάν συνεχίζεται η υποστήριξη της ΔΟΑ από τον πρόεδρο της ΔΟΕ»⁷⁸.

⁷⁵Πρακτικά 14^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 12.11.1991 και 15^{ης} Συνεδρίασης, 19.12.1991, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ*, 23.8.1990 - 3.3.1994.

⁷⁶«Το γεγονός αυτό θέτει τη ΔΟΑ σε δυσμενή και δευτερεύουσα μοίρα από πολλές Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες που ιδρύθηκαν με την πρωτοβουλία και την προτροπή της ΔΟΑ. Αλλά μία σοβαρότερη συνέπεια των ανωτέρω υπήρξε και η γνωστή κίνηση διαφόρων καθηγητών – ακαδημαϊκών κλπ να βραχυκυκλώσουν τον πρόεδρο της ΔΟΕ Samaranch και να συστήσει ειδική επιτροπή έρευνας και ολυμπιακών σπουδών», Πρακτικά 17^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 26.3.1992, *στο ίδιο*.

⁷⁷*Στο ίδιο*.

⁷⁸Πρακτικά 20^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 6.11.1992, *στο ίδιο*. Ο Γεωργιάδης προτείνει επιπλέον το 1995 η ΔΟΑ να αναλάβει την πρωτοβουλία απέναντι σε άλλα Κέντρα Ολυμπιακών Σπουδών να διοργανώσει ειδικά συμπόσια με καταξιωμένους καθηγητές στο Ολυμπιακό Κίνημα σε μια προσπάθεια προσέγγισης των Κέντρων αυτών με τη ΔΟΑ και αναβάθμισης του έργου της. Στο πλαίσιο του αυξημένου ανταγωνισμού και της διαφοροποίησης της ΔΟΑ από αυτά τα Κέντρα και για τη διατήρηση της ιδιαιτερότητάς της προτείνει επίσης την ονομασία του νέου συνεδριακού κέντρου της ΔΟΑ σε

Είναι σαφές ότι η ίδρυση του Κέντρου Ολυμπιακών Σπουδών στη Λωζάννη αφύπνισε έντονα το ενδιαφέρον των μελών της ΔΟΑ σχετικά με το δικό της ρόλο και την ανάγκασε σε μια αναζήτηση επαναπροσδιορισμού της ταυτότητάς της καθώς ένιωσε να θίγεται από τις διεθνείς εξελίξεις. Για το λόγο αυτό και η επόμενη διοίκηση Σερπιέρη (1993-1996) έθεσε ως βασικό διακύβευμα τη σχέση της Ακαδημίας με το διεθνές Ολυμπιακό Κίνημα αλλά και την εθνική της συγκρότηση με αφορμή την απόφαση της ΔΟΕ για την ίδρυση του Ολυμπιακού Μουσείου και του Κέντρου Ολυμπιακών Σπουδών, επαναφέροντας το θέμα μετατροπής του νομικού πλαισίου της ΔΟΑ για την αναβάθμιση της ΔΟΑ σε εισηγητική του επιστολή προς την Εφορεία⁷⁹.

Ο Σερπιέρης υποστηρίζει ότι «το Κέντρο του Ολυμπισμού πρέπει να είναι η ΔΟΑ» και εκφράζει τη δυσαρέσκειά του στη δήλωση του προέδρου της ΔΟΕ στα εγκαίνια του Ολυμπιακού Μουσείου ότι «το Κέντρο Ολυμπισμού είναι η Λωζάννη». Επίσης επισημαίνει ότι «πάνω από όλα, είμαστε Έλληνες και πρέπει, σ' όλες μας τις κινήσεις, πρώτα να σκεπτόμαστε και να διεκδικούμε τα συμφέροντα της Ελλάδας» και διατηρεί αποστάσεις από το γεγονός ότι «προηγήθηκε η δημιουργία Συνεδριακού Κέντρου [της ΔΟΑ] και όχι η δημιουργία πλήρους και σωστής βιβλιοθήκης αλλά και αξιοπρεπούς ολυμπιακού μουσείου, πράγματα στοιχειώδη για την ευπρόσωπη παρουσία της ΔΟΑ στους ερευνητές του Ολυμπισμού»⁸⁰.

Η τοποθέτηση αυτή υποστηρίζεται και από το μέλος της Εφορείας Ιωάννη Θεοδωρακόπουλο, πρόεδρο του ΠΣΑΤ, αλλά αντικρούεται από τα μέλη της ΔΟΕ για την Ελλάδα και ex officio μέλη της Εφορείας, Νίκο Φιλάρετο και Λάμπη Νικολάου σε κοινή επιστολή τους: «Είναι αδιανόητο να αντιταχθεί κανείς στην εκ μέρους της ΔΟΕ ίδρυση ενός τέτοιου μουσείου και κέντρου, πολύ περισσότερο διότι το γεγονός

Ολυμπιακή Βουλή ή Ολυμπιακό Βουλευτήριο από την επιγραφή που βρέθηκε εκείνη τη χρονιά στις ανασκαφές του αρχαιολογικού χώρου της Ολυμπίας, σε ένδειξη τιμής προς τον αρχαίο αυτό θεσμό, Πρακτικά 35^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 5.9.1995, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ*, 17.5.1994-14.4.1998.

⁷⁹«Η ενέργεια αυτή της ΔΟΕ έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί και δεύτερο επιστημονικό αθλητικό κέντρο, παράλληλα με τη ΔΟΑ, με τους ίδιους στόχους σε διεθνές επίπεδο. Μετά την παραπάνω προσπάθεια δημιουργείται εύλογα σε όλους εμάς το ερώτημα γιατί θα πρέπει να υπάρχουν δύο επιστημονικά κέντρα με τους ίδιους στόχους σε διεθνές επίπεδο δηλαδή τη διάσωση και διάδοση του ολυμπιακού ιδεώδους και την καταγραφή της ιστορίας του ολυμπιακού κινήματος ανά τον κόσμο δεδομένου ότι προϋπάρχει η ΔΟΑ, η οποία κάλυπτε μέχρι σήμερα αυτό το φάσμα των κινήσεων ως μοναδικός φορέας διεθνούς ακτινοβολίας. Θεωρείται λοιπόν ως απόλυτα αναγκαία η δημιουργία μιας ΔΟΑ με υψηλές προδιαγραφές λειτουργίας κατά τα διεθνή πρότυπα», Πρακτικά 25^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 21.5.1991, *στο ίδιο*.

⁸⁰Πρακτικά 26^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 27.9.1993, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ*, 23.8.1990 - 3.3.1994.

αυτό έρχεται να καλύψει μια τεράστια παράλειψη της ΔΟΕ η οποία θα έπρεπε να έχει ιδρύσει το Κέντρο αυτό πριν από πολύ καιρό. Δεν είναι δυνατόν να σκεφθεί κανείς ότι η ΔΟΕ με την ίδρυση του κέντρου αυτού έχει σκοπό να ανταγωνιστεί και να υπονομεύσει το έργο της ΔΟΑ...Θεωρούμε ότι πολλά έχει να ωφεληθεί η ΔΟΑ από τη συνεργασία με το Κέντρο αυτό, εφόσον στους σκοπούς της θα είναι και η μελλοντική δημιουργία ενός, έστω και σε περιορισμένη κλίμακα κέντρου ερευνών... Προφανώς το όλο θέμα οφείλεται σε παρερμηνεία των προθέσεων της ΔΟΕ...»⁸¹.

Και ενώ για την αντιμετώπιση προκλήσεων στο διεθνές περιβάλλον, όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα, η εθνική ταυτότητα της ΔΟΑ αποτελεί πρωτίστως ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί έστω και ρητορικά, στο εσωτερικό της παρατηρούμε ότι η διεθνής ταυτότητα προβάλλεται περισσότερη ισχυροποιητική στις περιπτώσεις που χρειάζεται να περιφρουρήσει το διεθνή χαρακτήρα της. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί η σχέση της με το Δήμο Ολυμπίας, όπου ο διεθνής προσανατολισμός της λειτούργησε ως υποστηρικτικό επιχείρημα για τη διεθνή της ταυτότητα, όταν χρειάστηκε να αντιπαρατεθεί σε τοπικό και εθνικό επίπεδο στα ζητήματα διαχείρισης της Ολυμπιακής Φλόγας και ειδικότερα το 1984, όταν ο Δήμος αντέδρασε έντονα στην εμπορευματοποίηση της Φλόγας και παρεμπόδισε την Αφή⁸². Το ίδιο επιχείρημα προβάλλει και όσον αφορά τα αιτήματα για τη χρήση των εγκαταστάσεων και την παρακολούθηση συνόδων από το ντόπιο πληθυσμό που αισθάνεται

⁸¹Πρακτικά 26^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 27.9.1993, *στο ίδιο*. Ο Σερπιέρης σε αίτημα της ΔΟΕ να επισκέπτονται οι μετέχοντες της ΔΟΑ κατά την αναχώρησή τους το μουσείο της Λωζάννης θεωρεί ότι «η πρόταση αυτή εμπεριέχει κινδύνους για την πορεία της ΔΟΑ και τον ρόλο της διεθνώς». Στο πλαίσιο αυτό ο Μάρτων Σίμιτσεκ, Α' Αντιπρόεδρος της ΔΟΑ επισημαίνει ότι το έργο της ΔΟΑ έχει υποσκελιστεί από άλλες Εθνικές Ακαδημίες και υποστηρίζει ότι «δεν αρκεί η μεγάλη σύνοδος για να χαρακτηρίζεται το έργο της Ακαδημίας», Πρακτικά 33^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 24.11.1994, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 17.5.1994-14.4.1998*. Βλ επίσης παρόμοιους προβληματισμούς και στα Πρακτικά της 35^{ης} Συνεδρίασης της Εφορείας, 5.9.1995, *στο ίδιο*.

⁸²Η Ακαδημία ως ένας σύγχρονος Ολυμπιακός θεσμός, κληροδοτεί και διαχειρίζεται μαζί με τους κατοίκους του σύγχρονου οικισμού την αρχαία παράδοση των Ολυμπιακών Αγώνων και τους νεωτερικούς συμβολισμούς της με κορυφαία έκφραση την αφή της Φλόγας. Και ενώ η Ακαδημία αντιλαμβάνεται και ερμηνεύει τους συμβολισμούς μέσα από την ελληνική και τη διεθνή της διάσταση, στη συνείδηση των κατοίκων της Ολυμπίας τα Ολυμπιακά σύμβολα και οι Ολυμπιακές ιδέες ερμηνεύονται με όρους τοπικότητας γεγονός που τροφοδοτεί το αίσθημα της κυριότητας πάνω σε αυτά. Για τους ιδεολογικούς, θεσμικούς και ανθρωποκεντρικούς συσχετισμούς της ΔΟΑ με την τοπική κοινωνία της Ολυμπίας βλ. αναλυτικά Τζαχρήστα Β., «Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας και Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία...», *ό.π.*, σ. 181-187. Επίσης για την εξέλιξη του σύγχρονου οικισμού μέσα στον οποίο τοποθετείται η ΔΟΑ και τη διαχείριση των αρχαίων και νεωτερικών συμβολισμών που επιχειρείται εκατέρωθεν, βλ. Χρήστος Λούκος – Β. Τζαχρήστα, «Αρχαία Ολυμπία: ο τόπος και οι άνθρωποι», σ. 67-105, *στο ίδιο*.

αποκλεισμένος από τα Ολυμπιακά δρώμενα της ΔΟΑ⁸³. Παρόμοια περίπτωση αλλά σε άλλο πλαίσιο είναι η πρόκληση που δέχεται η ΔΟΑ από το 1997 και εξής όταν ο τέως Πρόεδρος της ΕΟΑ, Αντώνης Τζίκας δραστηριοποιείται στο πεδίο της Ολυμπιακής Παιδείας σε εθνικό επίπεδο εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Το εγχείρημα αυτό θεωρήθηκε ανταγωνιστικό προς τη ΔΟΑ και το έργο της, ιδιαίτερα όταν ο Τζίκας μέσα από το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας που δημιούργησε άρχισε να αναπτύσσει διεθνείς πρωτοβουλίες και να ζητά τη συνδρομή της ΔΟΕ στο έργο του⁸⁴.

Το θέμα της ελληνικότητας και της διεθνικότητας της ΔΟΑ στη διάρκεια της ιστορίας της επισημαίνεται πάντοτε με λιγότερο ή περισσότερο σημαντικές αφορμές που επιζητούν απάντηση στο ερώτημα εάν η Ακαδημία είναι τελικά ελληνικό ή διεθνές Ίδρυμα. Απάντηση στο ερώτημα δίνει η ίδια η ΔΟΑ, η οποία εργαλειοποιεί τους άξονες της ελληνικότητας και της διεθνικότητας, τους ανασυνθέτει και κατασκευάζει μια ισχυρή ταυτότητα πάνω από αυτές τις έννοιες ως βασικό στοιχείο αυτοπροσδιορισμού της. Με αυτή την ταυτότητα είναι αναγνωρίσιμη και οικεία στη συνείδηση των ανθρώπων, Ελλήνων και ξένων που την επισκέπτονται και αυτή επικαλείται συχνά για να υποστηρίξει το έργο της απέναντι σε κοινωνικές, οικονομικές και επιστημονικές προκλήσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Στο πλαίσιο αυτό καθορίζεται και η αποστολή της από τον Επίτιμο Κοσμήτορα του Ιδρύματος Κώστα Γεωργιάδη, σε ανακοίνωσή του στη Διεθνή Σύνοδο για Νέους Μετέχοντες το 2011 στην Ολυμπία:

⁸³Στη συλλογική συνείδηση της τοπικής κοινωνίας η ΔΟΑ αντιπροσωπεύει ένα χώρο οριοθετημένο και διακριτό από τον οικισμό που την περιβάλλει. Η λειτουργία της είναι περισσότερο συνδεδεμένη με την Ελληνική και τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή και λιγότερο με το σύγχρονο Δήμο Ολυμπίας. Στο πλαίσιο αυτό η τοπική κοινωνία, αντιλαμβάνεται την Ακαδημία ως αυτόνομη αξία με ιδιαίτερη συμβολική και ιδεολογική σημασία αφενός, αλλά αφετέρου και ως θεσμό στατικό με δομές κλειστές, Τζαχρήστα Β., *ό.π.*

⁸⁴Με αφορμή δημοσίευμα της Εφ. *Μακεδονία* 24.5.1998, σχετικά με το Ίδρυμα του Τζίκας ο πρόεδρος της ΔΟΑ, Νίκος Φιλάρετος φέρνει το θέμα στην Εφορεία τον Ιούλιο του ίδιου έτους: «προκαλεί εντύπωση που ο κύριος Τζίκας παρά τα όσα προ έτους και πλέον είχε δηλώσει εξακολουθεί να δρα ανεξάρτητα και σπασμωδικά και να προκαλεί την εύλογη απορία των ξένων ότι ένας πρώην πρόεδρος και επί δέκα σχεδόν χρόνια μέλος της ΕΟΑ ανταγωνίζεται τις προσπάθειες της ΔΟΑ». Επιπλέον επισημαίνει ότι στην προσπάθειά του για συνδρομή του έργου του από τη ΔΟΕ, ο πρόεδρος της ΔΟΕ τον παρέπεμψε στην ΕΟΑ και τη ΔΟΑ, οι οποίες προεδρεύονται από τα αντίστοιχα μέλη της ΔΟΕ στην Ελλάδα. Πρακτικά 53¹⁶ Συνεδρίασης της Εφορείας, 10.7.1998, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 19.5.1998-9.1.2004.*

«Να διερευνήσει περαιτέρω και να ενδυναμώσει τη συμβολή του Ολυμπισμού στην ανθρωπότητα. Να λειτουργήσει ως διεθνής χώρος ελεύθερης έκφρασης και ανταλλαγής ιδεών μεταξύ των μελών της Ολυμπιακής Οικογένειας, διανοουμένων, επιστημόνων, αθλητών, αθλητικών παραγόντων, εκπαιδευτικών, καλλιτεχνών και της παγκόσμιας νεολαίας. Να φέρει κοντά ανθρώπους απ' όλο το κόσμο, σ' ένα πνεύμα φιλίας και συνεργασίας. Να παροτρύνει τους ανθρώπους να χρησιμοποιήσουν παραγωγικά τις εμπειρίες και γνώσεις που απέκομισαν στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία, προάγοντας τα Ολυμπιακά Ιδεώδη στις χώρες τους. Να υπηρετεί και να προάγει τα Ιδεώδη και τις αρχές του Ολυμπιακού Κινήματος. Να συνεργαστεί και να συνδράμει στο έργο των Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών και όλων εκείνων των φορέων που είναι αφιερωμένοι στην Ολυμπιακή Παιδεία»⁸⁵.

Την ίδια χρονιά, επέτειος συμπλήρωσης των 50 χρόνων, η Ακαδημία αναγνωρίζοντας τη σημαντική συμβολή των δύο σημαντικότερων θεσμών για τη λειτουργία της, απένειμε Τιμητική Διάκριση στη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή και την Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή στην Πύκα κατά τη διάρκεια της τελετής έναρξης της Διεθνούς Συνόδου Νέων Μετεχόντων, ενώ ο πρόεδρος της Ισίδωρος Κούβελος αναφέρθηκε «στη νέα εποχή της Ακαδημίας» και στην αναβάθμιση του ρόλου της σύμφωνα τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται παγκοσμίως⁸⁶.

1.6. Διοικητική και εκπαιδευτική φυσιογνωμία της ηγεσίας της ΔΟΑ

Η Ακαδημία το 2001 μετατρέπεται σε ανεξάρτητο ΝΠΙΔ μετά από προσπάθειες πολλών ετών με το νόμο 2947 και με το Προεδρικό Διάταγμα του 2003 καθορίζεται ο εσωτερικός της κανονισμός. Τη διοίκηση της Ακαδημίας ασκεί εκλεγμένο Διοικητικό Συμβούλιο που ονομάζεται Εφορεία. Στη σύνθεση της Εφορείας η πλειοψηφία των μελών προέρχεται από την Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή, ενώ συμμετέχουν *ex officio* και τα μέλη της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής για την Ελλάδα. Από το

⁸⁵Γεωργιάδης Κ., «Το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: Ολυμπιακές Σπουδές, Ολυμπιακή Παιδεία, Οργάνωση και Διαχείριση Ολυμπιακών Εκδηλώσεων», στο *Λεύκωμα της 51^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, ΔΟΑ-ΔΟΕ*, Αθήνα, 2012, σ. 60.

⁸⁶«το όραμά μας για τη νέα εποχή της Ακαδημίας έχει βάθος στο χρόνο και εύρος στις μορφές δράσης. Φιλοδοξούμε να μετατρέψουμε την ΔΟΑ σε ένα συνεχές εργαστήριο έρευνας πάνω στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η εφαρμογή της Ολυμπιακής Παιδείας σε κάθε άκρη της γης και να βοηθήσουμε με συγκεκριμένες μελέτες τη βιωσιμότητα και αποτελεσματικότητά της. Με αυτόν τον τρόπο θα ολοκληρωθεί και ο σκοπός λειτουργίας του πνευματικού αυτού θεσμού, όπως τον σκέφθηκαν οι ιδρυτές του ενισχύοντας έτσι την πορεία του Ολυμπιακού Κινήματος», Προσφώνηση του Προέδρου της ΔΟΑ, Ισίδωρου Κούβελου, στο *ίδιο*, σ. 28.

σώμα των μελών της εκλέγεται και ο εκάστοτε πρόεδρος της ΔΟΑ⁸⁷. Με τα παραπάνω νομοθετήματα καθορίζονται επίσης οι δυνατές πηγές χρηματοδότησης, οι σκοποί της και άλλα ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία της⁸⁸. Η Εφορεία θέτει το πλαίσιο της οργανωτικής κουλτούρας της Ακαδημίας και καθορίζει τις κατευθύνσεις του εκπαιδευτικού προγράμματος στη διάρκεια της θητείας της⁸⁹.

Στη σύνθεση της Εφορείας χωρίς δικαίωμα ψήφου συγκαταλέγονται ως επίτιμα μέλη, προσωπικότητες από τον ευρύτερο χώρο του αθλητισμού, του πολιτισμού και της εκπαίδευσης, Έλληνες και ξένοι⁹⁰. Η σύνθεση της Εφορείας σε όλη τη μακρόχρονη πορεία της ΔΟΑ δεν συμπεριέλαβε ποτέ στους κόλπους της καμμία γυναίκα μέχρι το 2011, γεγονός που ερμηνεύεται στο πλαίσιο των ευρύτερων πολιτικών αποκλεισμού των γυναικών στον ελληνικό αθλητισμό, ιδιαίτερα όσον αφορά το πεδίο άσκησης διοίκησης. Η πολιτική αυτή στο αξιακό πλαίσιο του Ολυμπισμού θα μπορούσε να ερμηνευτεί και ως έμφυλη κοινωνική ασυμμετρία που

⁸⁷Ν.2947, ΦΕΚ 228/9.10.2001, άρ. 18, εδάφιο 2: «Όργανα διοίκησης της Δ.Ο.Α. είναι το Διοικητικό Συμβούλιο ή άλλως αποκαλούμενο "Εφορεία" και ο πρόεδρος. Το Διοικητικό Συμβούλιο της Δ.Ο.Α. είναι εννεαμελές, διορίζεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από σύμφωνη γνώμη της Ε.Ο.Ε...και απαρτίζεται από προσωπικότητες του αθλητισμού και του πολιτισμού, αναγνωρισμένου κύρους. Πέντε (5) τουλάχιστον μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της Δ.Ο.Α. είναι μέλη της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής, μεταξύ των οποίων ο Πρόεδρος και ο Γενικός Γραμματέας της Ε.Ο.Ε. Με την ίδια απόφαση ορίζεται ο Πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου. Ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου είναι απαραίτητα μέλος της Ε.Ο.Ε.»

⁸⁸Σύμφωνα με το Π.Δ. 302, ΦΕΚ, 257/5.11.2003, άρ. 3 καθορίζονται οι σκοποί της: α) η ίδρυση και λειτουργία στην Αρχαία Ολυμπία Διεθνούς Πνευματικού Κέντρου, που θα μεριμνά για τη διατήρηση και διάδοση του Ολυμπιακού Πνεύματος, β) η μελέτη και εφαρμογή των παιδαγωγικών και κοινωνικών αρχών του Ολυμπιακού κινήματος, γ) η επιστημονική θεμελίωση της Ολυμπιακής ιδέας, σύμφωνα προς τις αρχές που έθεσαν οι αρχαίοι Έλληνες και οι αναβιώσαντες το σύγχρονο Ολυμπιακό κίνημα, καθώς επίσης στο πλαίσιο των παραπάνω, ο συντονισμός της ίδρυσης και λειτουργίας των Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών ανά τον κόσμο και η παρακολούθησή του έργου τους, η διοργάνωση διεθνών συνόδων, σεμιναρίων και άλλων εκδηλώσεων για την όσο το δυνατόν ευρύτερη, σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, διάδοση του ολυμπιακού ιδεώδους». Σύμφωνα με το Ν.2947, ΦΕΚ 228/9.10.2001, άρ. 18, εδάφιο 2, παρ. Δ' καθορίζονται οι πόροι της που μπορεί να προέρχονται από επιχορήγηση του Υπουργείου Πολιτισμού, ενισχύσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή άλλους διεθνείς οργανισμούς, επιχορηγήσεις από δημόσιους ή μη φορείς και οργανισμούς, κ.λ.π.

⁸⁹Από τον προσωρινό Κανονισμό της ΔΟΑ από το 1961 και τις τροποποιήσεις του μέχρι και το 1971 που οριστικοποιείται ο πρώτος επίσημος Κανονισμός βάσει του οποίου λειτούργησε η ΔΟΑ πριν τη μετατροπή της σε ΝΠΙΔ, βλ. Κουλούρη Χ., «Η φυσιογνωμία της ΔΟΑ: από τα κανονιστικά κείμενα στη βιωμένη εμπειρία», στο Κουλούρη – Γεωργιάδης, *ό.π.*, σ. 50-57.

⁹⁰Σύμφωνα με το Π.Δ. 302, ΦΕΚ, 257/5.11.2003, άρ. 8, «1.ως επίτιμα μέλη της Δ.Ο.Α. δύνανται να ανακηρύσσονται, με απόφαση της «Εφορείας», Έλληνες και αλλοδαποί, οι οποίοι διαπνέονται από το ολυμπιακό πνεύμα και έχουν προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες στο ολυμπιακό κίνημα. Τα επίτιμα μέλη έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις συνεδριάσεις της «Εφορείας», αλλά στερούνται δικαιώματος ψήφου. 2. Η «Εφορεία» της Δ.Ο.Α. δύναται, με απόφασή της, να απονέμει τον τίτλο του Επίτιμου Προέδρου ή Αντιπροέδρου ή μέλους της «Εφορείας». Επίσης δύναται να απονέμει τιμές ένεκεν τον τίτλο του «Εταίρου» της Δ.Ο.Α. σε όσους έχουν συμβάλει ενεργώς στο έργο της. Ειδικότερα στους συμμετέχοντες ως ομιλητές σε πέντε συνόδους δύναται να απονέμεται ο τίτλος του «Εταίρου» της Δ.Ο.Α.»

δε συνάδει με την Ολυμπιακή αξία της ισότητας των φύλων. Τον Οκτώβριο του 2011 μετά το θάνατο του μέλους της Εφορείας Παναγιώτη Κόντου, ο πρόεδρος της ΔΟΑ Ισίδωρος Κούβελος εισηγήθηκε την αντικατάστασή του από την πρωθιέρεια Ινώ Μενεγάκη⁹¹, αντιστρέφοντας για πρώτη φορά την ανδροκρατούμενη αντίληψη της ΔΟΑ, κίνηση που ερμηνεύεται στο πλαίσιο της νέας νοοτροπίας εξωστρέφειας και νεωτερικότητας της Ακαδημίας που κομίζει ο ίδιος.

Η ιστορία της ΔΟΑ από την αρχή της λειτουργίας της μέχρι σήμερα είναι αναπόφευκτα συνδεδεμένη με τα πρόσωπα που τη διοικούν και την εκπροσωπούν θεσμικά και επιστημονικά και τα οποία προέρχονται από την ενδογενή σύνθεση του Ιδρύματος⁹². Καθοριστική για την άσκηση εκπαιδευτικής πολιτικής της ΔΟΑ και την ταυτότητά της σε θεσμικό επίπεδο είναι η θέση του προέδρου και η δημόσια εικόνα του σε σχέση με τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή και την ευρύτερη Ολυμπιακή Οικογένεια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Για το λόγο αυτό στη θέση του προέδρου επιλέγονται πρόσωπα με δημόσιο κύρος, παιδεία, οικονομική επιφάνεια και πολιτική στήριξη. Πρώτος πρόεδρος της Ακαδημίας είναι ένας από τους πρωτεργάτες της ίδρυσής της, ο Ιωάννης Κετσέας (1961-1964)⁹³.

Όλοι οι πρόεδροι στην ιστορία της ΔΟΑ είναι Έλληνες εκτός από την περίοδο 1966-1969 που εκλέγεται στη θέση αυτή ο πρίγκηπας Γεώργιος του Αννόβερου⁹⁴. Οι τέσσερις από τους δέκα προέδρους της από το 1961 έως το 2012

⁹¹Πρακτικά 32^{ης} Συνεδρίασης Εφορείας ΔΟΑ, 6.10.2011, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ 14.12.2010-12.1.2012*.

⁹²Η εκτενής επιλεκτική αναφορά εδώ σε προέδρους της ΔΟΑ και σε μέλη της Εφορείας γίνεται με κριτήριο τη θητεία τους τουλάχιστον δύο τετραετίες και την επιστημονική τους συνεισφορά διεθνώς στο έργο της ΔΟΑ.

⁹³Στην πρώτη αυτή σύνθεση της Εφορείας περιλαμβάνονται ως επίτιμα μέλη ο Carl Diem και ο πρόεδρος της ΔΟΕ Avery Brundage. Ο Brundage παραμένει επίτιμο μέλος μέχρι το 1972 που λήγει και η θητεία του στη ΔΟΕ. Έκτοτε επίτιμα μέλη από την Ολυμπιακή Οικογένεια συναντούμε από το 1990 και μετά. Το 1992 ανακηρύσσεται ως ισόβιος Επίτιμος Πρόεδρος της ΔΟΑ ο πρόεδρος της ΔΟΕ Juan Antonio Samaranch, ο οποίος και διατηρεί αυτή τη θέση μέχρι το θάνατό του το 2010. Το 2011 επίτιμα μέλη γίνονται ο T.A. Ganda Sithole, διευθυντής Διεθνούς Συνεργασίας και Ανάπτυξης ΔΟΕ και ο διευθυντής Ολυμπιακής Αλληλεγγύης της ΔΟΕ, Pere Miró. Επίσης το ίδιο έτος η ΔΟΑ απένειμε στο νυν πρόεδρο της ΔΟΕ Jacques Rogge τον τίτλο του διά βίου Επίτιμου Προέδρου της ΔΟΑ. Για τις συνθέσεις της Εφορείας της ΔΟΑ διαχρονικά βλ.: «Εφορείες ΔΟΑ 1961-2004» στο Σκιαδάς Ε.–Γεωργιάδης Κ., *ό.π.*, σ. 173-181, το σύνολο των Πρακτικών της ΔΟΑ και τα εισαγωγικά σημειώματα των Λευκωμάτων της Διεθνούς Συνόδου Νέων Μετεχόντων της ΔΟΑ.

⁹⁴Όπως επισημαίνει η Κουλούρη, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία που επεβλήθη με το Σύνταγμα της Χούντας το 1968 κανένας αλλοδαπός δεν μπορούσε να μετάσχει σε διοίκηση ελληνικού θεσμού και ως εκ τούτου η ΕΟΕ το Σεπτέμβριο του 1969 με απόφαση της Ολομέλειας αντικατέστησε τον Γεώργιο. Βλ. «Η κρίση των ετών 1968-1971», στο Κουλούρη – Γεωργιάδης, *ό.π.*, σ. 42.

είναι μέλη της ΔΟΕ για την Ελλάδα⁹⁵. Μακροβιότεροι πρόεδροι παραμένουν ο Νίκος Νησιώτης (1977-1980, 1981-1985) και ο Νίκος Φιλάρετος (1986-1992, 1997-2005). Την προεδρία της ΔΟΑ για μια τετραετία ασκούν οι Επαμεινώνδας Πετραλιάς (1970-1974) και Φερδινάνδος Σερπιέρης (1993-1996), ενώ οι πρόεδροι με τη μικρότερη θητεία είναι ο Θεοδόσιος Παπαθανασιάδης (1965-1966), ο Αθανάσιος Τζάρτζανος (1974-1976) και ο Μίνως Κυριακού, ο οποίος είναι ταυτόχρονα και πρόεδρος της ΕΟΕ το ίδιο διάστημα (2006-2008). Η τελευταία διοίκηση της ΔΟΑ περιέρχεται στον Ισίδωρο Κούβελο (2009 – σήμερα), ο οποίος είναι ταυτόχρονα και πρόεδρος της Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας που λειτούργησε επί των ημερών του.

Ο θεσμικός ρόλος του προέδρου ενισχύεται ιδιαίτερα από τον κοινωνικό ρόλο που διαδραματίζει στις συνειδήσεις των μετεχόντων κατά τη διάρκεια των συνόδων στην Ολυμπία με τη φυσική του παρουσία, γεγονός που εκλαμβάνεται ως στοιχείο αίγλης και ενδιαφέροντος του ηγέτη προς την ομάδα. Σ' αυτό το πλαίσιο ιδιαίτερα δημοφιλείς πρόεδροι σύμφωνα και με προσωπικές μαρτυρίες μετεχόντων, ομιλητών, μελών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και κατοίκων της Ολυμπίας, καταγράφονται οι Νίκος Νησιώτης και Νίκος Φιλάρετος. Η μακρόχρονη παρουσία τους, το ιδιαίτερο κύρος που είχαν ως μέλη της ΔΟΕ για την Ελλάδα και το προσωπικό τους ενδιαφέρον για την Ακαδημία δημιούργησε μία παράδοση γύρω από το πρόσωπο του προέδρου καθοριστικής σημασίας για την ταυτότητα της ΔΟΑ.

Ειδικότερα ο Νίκος Νησιώτης αναγνωρισμένος καθηγητής Φιλοσοφίας της Θρησκείας του Πανεπιστημίου Αθηνών από το 1965 και διευθυντής του ερευνητικού κέντρου του Οικουμενικού Συμβουλίου των Εκκλησιών στη Γενεύη, προσωπικότητα με διεθνή αναγνώριση έδωσε ιδιαίτερο κύρος στην Ακαδημία με τις επιστημονικές του ανακοινώσεις και δημιούργησε ένα νέο πεδίο ιδεολογικής αναζήτησης γύρω από τη σχέση του Ολυμπισμού και των Αγώνων με τα πεδία της φιλοσοφίας και της θρησκείας. Στο πλαίσιο αυτό ερμηνεύεται και η επιλογή του να καλέσει στη ΔΟΑ

⁹⁵Ιωάννης Κετσέας (1946-1965), Επαμεινώνδας Πετραλιάς (1975-1977), Νίκος Νησιώτης (1978-1986), Νίκος Φιλάρετος (1981-2005). Μέλος της ΔΟΕ (1965-1980) είναι επίσης και ο Πύρρος Λάμπας μέλος της Εφορείας της ΔΟΑ από το 1965 μέχρι το 1980. Πέρα από την ιδιότητά του ως μέλους ο Λάμπας είναι Α΄ Αντιπρόεδρος της ΔΟΑ το 1969, γραμματέας την περίοδο 1966-1968 και Έφορος το 1965 έως το 1966. Ex officio συμμετέχει στην Εφορεία της ΔΟΑ (1989-σήμερα) και ο τέως Πρόεδρος της ΕΟΕ, Λάμπης Νικολάου, μέλος επίσης της ΔΟΕ για την Ελλάδα (1986-σήμερα), ενώ διετέλεσε και Αντιπρόεδρος της ΔΟΑ την περίοδο 2001-2004. Πηγή στοιχείων, Σκιαδάς Ε., *Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία*, Αθήνα, ΕΟΕ, 2004 και Σκιαδάς – Γεωργιάδης, *ό.π.*

κατά τη διάρκεια της θητείας του δύο καρδινάλιους, εκπροσώπους του Βατικανού της Καθολικής Εκκλησίας, προσκλήσεις που δημιούργησαν αίσθηση στο διεθνές ακροατήριο. Ο Νησιώτης (1980) μαζί με τον Norbert Müller (1976) και τον Mohamed Zerguini (1985) ανήκει στην ομάδα των ομιλητών της ΔΟΑ οι οποίοι πρώτοι μορφοποίησαν τον όρο «Ολυμπιακή Εκπαίδευση» στην Ακαδημία⁹⁶.

Ο Γεωργιάδης αναφέρει χαρακτηριστικά επ’ αυτού: «η πρώτη σαφής προσπάθεια προσδιορισμού και οριοθέτησης της έννοιας “Olympic Education” (στην αγγλική γλώσσα) όπως καθιερώθηκε παγκοσμίως, παρουσιάστηκε από τον αείμνηστο πρόεδρο της ΔΟΑ, Νικόλαο Νησιώτη, το 1980 στην 20^η Διεθνή Σύνοδο για Νέους Μετέχοντες, όταν αναφέρθηκε στο θέμα “Προβλήματα της Ολυμπιακής Παιδείας”, με σαφήνεια ανέδειξε τους κύριους άξονές της: α) την ιστορική κληρονομιά, β) τη θρησκευτική προέλευση της ιδέας, γ) το ανθρωπιστικό της πλαίσιο και δ) τη σύγχρονη φιλοσοφική κληρονομιά της και τους παιδαγωγικούς στόχους της»⁹⁷. Στη διάρκεια της θητείας του ο Νησιώτης εκφώνησε 23 ομιλίες⁹⁸.

Η Ολυμπιακή εκπαίδευση αναφέρει ο Νησιώτης σε μια από τις χαρακτηριστικές του ομιλίες, «...χρησιμοποιεί την Ολυμπιακή Ιδέα, τις αρχές του Ολυμπισμού για να καταξιώσει την αξία της αθλήσεως, της φυσικής αγωγής που υπάρχει μέσα στην άσκηση, την προπόνηση, τον συναγωνισμό για την νίκη. Η Ολυμπιακή φιλοσοφία δεν είναι ένα υπερ-οικοδόμημα θεωρητικό του αθλητισμού αλλ’ ανήκει αχώριστα σ’ αυτόν. Στην υπηρεσία αυτών των αρχών της Ολυμπιακής εκπαιδύσεως ευρίσκεται η ΔΟΑ... Σκοπός της είναι η εμβάθυνση στις αρχές του Ολυμπισμού, την ιστορία και φιλοσοφία του με βάση πάντοτε ρεαλιστική την άθληση πραγματοποιώντας την θέληση του Κουμπερτέν “για να εξευγενίσει και να ενδυναμώσει τα σπορ, να τους εξασφαλίσει την ανεξαρτησία και να τα καταστήσει

⁹⁶Βλ. Müller N., *The International Olympic Academy through its lectures*, ό.π., σ.150, 181, 232.

⁹⁷Georgiadis, K., “Olympic Education: A theoretical framework”, ό.π.

⁹⁸Τον αριθμό ομιλιών κατά ομιλητή και δεκαετία (από τη δεκαετία του 1960 έως τη δεκαετία του 2000), καταγράφει η Βάθη Ρ., ό.π., Πίνακας 3., σ. 219. Αναφέρουμε ενδεικτικά μερικούς από τους τίτλους ομιλιών του, οι οποίες είναι δημοσιευμένες στα *Λευκώματα των Διεθνών Συνόδων ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες*: 1976: «Ολυμπισμός και Θρησκεία», σ. 62-73. 1979: «Η έννοια του πνευματικού πολιτισμού από την κοινωνιολογική άποψη», σ. 119-126. 1981: «Η πολιτιστική αξία του Ολυμπισμού και το μέλλον των Ολυμπιακών Αγώνων», σ. 105-120. 1982: «Η σημασία του σπορ σαν παιχνίδι και τα αποτελέσματά του στον σύγχρονο Ολυμπισμό», σ. 56-64. 1984: «Ο Ολυμπισμός και η σύγχρονη πραγματικότητα», σ. 48-67. 1985: «Η συμβολή της Ολυμπιακής Κίνησης στην ειρήνη», σ. 55-65.

ικανά να εκπληρώσουν καλλίτερα τον εκπαιδευτικό ρόλο που τους ανήκει στο σύγχρονο κόσμο”....»⁹⁹.

Μετά το θάνατό του τον διαδέχτηκε στην προεδρία της ΔΟΑ ο Νίκος Φιλάρετος. Ο Φιλάρετος ήταν στις τάξεις της ΔΟΑ από το 1977 αρχικά ως μέλος της Εφορείας και μέλος της ΔΟΕ από το 1981. Παρέμεινε στην Ακαδημία μέχρι και το 2005 που ολοκληρώθηκε η θητεία του ως μέλος της ΔΟΕ για την Ελλάδα συμπληρώνοντας 30 χρόνια ενεργούς δράσης και προσφοράς. Η πολύχρονη παρουσία του Φιλάρετου στην Ακαδημία καθώς και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που επιδείκνυε μέσα από τα διοικητικά καθήκοντα, τις ομιλίες του γύρω από το σύγχρονο Ολυμπιακό Κίνημα με έμφαση στο ρόλο και τη συμβολή της ΔΟΑ σ’ αυτό (16 ομιλίες)¹⁰⁰, και ειδικά την ανελλιπή παρουσία του στις συνόδους στην Ολυμπία, τον συγκαταλέγουν σε έναν από τους πλέον δημοφιλείς προέδρους στη συνείδηση των μετεχόντων και των ομιλητών. Ο Λεωνίδας Βαρουξής, εκδότης της εφημερίδας *Πατρίς* της Ηλείας και μέλος της Εφορείας της ΔΟΑ τον περιγράφει ως εξής: «Πιστεύω ότι ο Φιλάρετος ιστορικά θα καταγραφεί ως ένας άνθρωπος ο οποίος αφιερώνει πολύ χρόνο στα παιδιά κατά τη διάρκεια των συνόδων. Γευματίζει, συζητά μαζί τους και επικοινωνεί με το χιούμορ του, τα ανέκδοτά του, τις παρατηρήσεις του. Είναι δύσκολο να βρεις μια τέτοια ανθρωπομονάδα η οποία να εκπληρώνει ένα κομμάτι το οποίο χρειάζεται να το παρέχει η ΔΟΑ»¹⁰¹.

Ιδιαίτερο κεφάλαιο στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας της ΔΟΑ εκτός από τους προέδρους αποτελούν τέσσερα ακόμα πρόσωπα που προέρχονται από τη σύνθεση της Εφορείας με διαχρονική παρουσία πολλών ετών. Οι δύο από αυτούς συνδέονται σταθερά με το θεσμό της Κοσμητείας. Πρόκειται για τους Κοσμήτορες της Ακαδημίας, Όττο Σίμιτσεκ και Κώστα Γεωργιάδη που προέρχονται από το πεδίο της Φυσικής Αγωγής. Στη διάρκεια της θητείας τους οι Σίμιτσεκ και Γεωργιάδης

⁹⁹Νησιώτης, Ν., «Η πολιτιστική αξία του Ολυμπισμού και το μέλλον των Ολυμπιακών Αγώνων», στο *Λεύκωμα της 21ης Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, 5-20.7.1981*, Αθήνα, ΕΟΑ, 1982, σ. 115-116.

¹⁰⁰Βάθη, ό.π., σ. 219. Αναφέρουμε ενδεικτικά μερικές από τις ομιλίες του δημοσιευμένες στα *Λεύκωματα των Διεθνών Συνόδων ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες*: 1990: «Η ΔΟΑ: Ιστορικό της δημιουργίας της και του έργου της», σ. 52-55. 1992: «Παιδαγωγικές προϋποθέσεις του Ολυμπισμού στη σύγχρονη φιλοσοφική του διάσταση σήμερα και η εμπορευματοποίηση του αθλητισμού», σ. 44-49. 1993: «Εισαγωγή στον Ολυμπισμό μέσα από τις εργασίες της ΔΟΑ», σ. 58-65. 1997: «Ολυμπιακοί Αγώνες: Ιδεαλισμός και Πραγματικότητα», σ. 43-49. 1998: «Η πορεία των Ολυμπιακών Αγώνων την τελευταία 35ετία», σ. 39-45. 2000: «ΔΟΕ: Μεταρρύθμιση και Προοπτικές», σ. 57-61. 2003: «Εισαγωγή στον Ολυμπισμό μέσα από τις εργασίες της ΔΟΑ», σ. 67-76.

¹⁰¹Λεωνίδας Βαρουξής, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 4.8.2005.

συμπλέουν επιστημονικά και με τα δύο άλλα πρόσωπα, τον διευθυντή της ΕΑΣΑ Κλεάνθη Παλαιολόγο και τον αρχαιολόγο Νίκο Γιαλούρη. Πρόκειται για προσωπικότητες που επί σειρά ετών συνδέονται με τη δημιουργία και την εξέλιξη της Ακαδημίας και συμβάλλουν με το επιστημονικό τους έργο στην καλλιέργεια και διαμόρφωση της ταυτότητάς της ήδη από τις αρχές της ίδρυσής της.

Σύμφωνα με το καταστατικό της ΔΟΑ ο ρόλος του Κοσμήτορα στο σχεδιασμό του ετήσιου εκπαιδευτικού προγράμματος της ΔΟΑ (επιλογή ομιλητών, εισηγήσεις στον Πρόεδρο, θέματα συνόδων, ομιλίες, σύνταξη ετήσιας έκθεσης συνόδων, συντονισμός και επιμέλεια έκδοσης ετήσιων Λευκωμάτων των συνόδων, κ.ά.) είναι καθοριστικός για τη λειτουργία της¹⁰². Εκτός όμως από το σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ο Κοσμήτορας συμμετέχει ενεργά στις διαδικασίες υλοποίησής τους. Η συνεχής και αναγκαία παρουσία του στις εγκαταστάσεις της ΔΟΑ στην Ολυμπία κατά τη διάρκεια των συνόδων είναι θεμελιώδης και επικαθορίζει τις δημόσιες σχέσεις της ΔΟΑ με το κοινό της σε μεγάλο βαθμό, διαμορφώνει τάσεις και συμπεριφορές, δημιουργεί πρότυπα και επιπλέον συμβάλλει στη συγκρότηση του επίσημου επιστημονικού λόγου της Ακαδημίας από ελληνικής πλευράς.

Πρώτος Κοσμήτορας της ΔΟΑ είναι ο Σίμιτσεκ. Γεννήθηκε το 1909 στη Βουδαπέστη και πέθανε το 1990. Οι ανώτατες σπουδές στη Βασιλική Σχολή Σωματικής Αγωγής στη Βουδαπέστη, η στενή φιλική σχέση που είχε με τον Κ. Παλαιολόγο και η υποστήριξη του Ι. Χρυσάφη και του Ι. Κετσέα, τον έφεραν στις τάξεις του ελληνικού αθλητισμού ως προπονητή της εθνικής ομάδας στίβου, τεχνικό σύμβουλο της ΕΟΑ και Κοσμήτορα της ΔΟΑ από το 1962 έως το 1989¹⁰³. Εμβληματική μορφή της Ακαδημίας και κορυφαία προσωπικότητα του αθλητισμού αποτελεί μέρος της ιστορίας της από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής της και συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση των ποιοτικών της χαρακτηριστικών. Με 48 ομιλίες στις διεθνείς συνόδους¹⁰⁴ και συνεχή παρουσία κατά τη διάρκεια των συνόδων στην

¹⁰²Στο άρ. 7 του Π.Δ. ΦΕΚ 257/2003 καθορίζεται το πλαίσιο της Κοσμητείας και ο ρόλος του Κοσμήτορα. Ο Κοσμήτορας αποτελεί μέλος της Εφορείας της ΔΟΑ χωρίς δικαίωμα ψήφου.

¹⁰³Ο Σίμιτσεκ υπηρέτησε από πολλές θέσεις τον ελληνικό αθλητισμό και τον Ολυμπισμό. Βλ. λεπτομέρειες στο βιογραφικό/αφιέρωμα «Όττο Σίμιτσεκ: ο τεχνικός του σύγχρονου Ολυμπισμού» που δίνει ο Σκιαδάς, *Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία ό.π.*, σ. 442-443.

¹⁰⁴Βάθη, Πίνακας 3, ό.π., σ. 219. Ενδεικτικά θέματα ομιλιών του Σίμιτσεκ στα Λευκώματα των Διεθνών Συνόδων Νέων Μετεχόντων: 1963: «Materialism is the enemy of the Olympic Ideology», σ. 117-126. 1967: «The role of the international IOA», σ. 29-38. 1970: «Αι βασικά αρχαί της

Ολυμπία ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για τη φυσιογνωμία της Ακαδημίας στην περίοδο της θητείας του. Στο σύγχρονο ιδεολόγημα της Ακαδημίας ο Σίμιτσεκ κατέχει βασικό ρόλο στη διαμόρφωση του κυρίαρχου θεωρητικού λόγου που αναπτύσσεται από την πλευρά της ΔΟΑ. Στις διαλέξεις του επικεντρώνεται κυρίως σε θέματα που αφορούν ιστορικές, φιλοσοφικές και παιδαγωγικές όψεις του σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος και των Ολυμπιακών Αγώνων.

Την εποχή Σίμιτσεκ στη ΔΟΑ μέλος της Εφορείας είναι και ο Κλεάνθης Παλαιολόγος. Γεννήθηκε το 1902 στη Μυτιλήνη και πέθανε το 1990. Ο Παλαιολόγος σπούδασε Φυσική Αγωγή στη Βουδαπέστη, όπου και γνωρίστηκε με τον Σίμιτσεκ, και στο Βερολίνο. Το 1961 είναι παρών στην πρώτη Σύνοδο Νέων Μετεχόντων της ΔΟΑ και μετέχει στη διοργάνωσή της. Από το 1965 έως το 1966 είναι μέλος της Εφορείας, από το 1966 έως το 1968 επίτιμο μέλος, από το 1969-1974 αναπληρωτής Κοσμήτορας και από το 1975-1984 Α΄ Αντιπρόεδρος της ΔΟΑ. Ο Παλαιολόγος διαδραμάτισε καίριο ρόλο στην Ακαδημία, καθώς είναι ένας από τους κεντρικούς ομιλητές των συνόδων και υποστηρικτής του έργου της. Έδωσε 39 διαλέξεις στις διεθνείς συνόδους με έμφαση κυρίως σε θέματα ιστορίας και μυθολογίας των αρχαίων Αγώνων¹⁰⁵. Η μακροχρόνια παρουσία του στην Ακαδημία στο πλευρό του Σίμιτσεκ τους προσέδωσε το προσωνύμιο «οι Διόσκουροι της ΔΟΑ». Το 1974 βραβεύτηκε από τη Διεθνή Ακαδημία Lucece για το βιβλίο του «Οι μύθοι της Ολυμπίας»¹⁰⁶. Το 1981 η σχολή Φυσικής Αγωγής του Πανεπιστημίου της Βουδαπέστης απένειμε στους Παλαιολόγο και Σίμιτσεκ τον τίτλο του επίτιμου διδάκτορα σε αναγνώριση της πολυετούς προσφοράς τους στη Φυσική Αγωγή και την Ολυμπιακή Κίνηση. Ο Σίμιτσεκ παρέλαβε τη διάκριση στο πανεπιστήμιο της Βουδαπέστης, ενώ ο Παλαιολόγος σε σχετική τελετή στην Ουγγρική Πρεσβεία της Αθήνας¹⁰⁷.

Ολυμπιακής Ιδεολογίας», σ. 51-62. 1978: «Σκοποί – επιδιώξεις και επιτεύγματα της ΔΟΑ», σ. 117-131. 1979: «Ολυμπισμός – Ολυμπιακή Κίνηση – Ολυμπιακοί Αγώνες», σ. 68-76. 1985: «Το έργο των μετεχόντων στις συνόδους της ΔΟΑ και οι μελλοντικές δραστηριότητες», σ. 80-91.

¹⁰⁵Βάθη, *ό.π.*, σ. 219. Ενδεικτικά θέματα ομιλιών δημοσιευμένα στα Λευκώματα των Διεθνών Συνόδων Νέων Μετεχόντων: 1970: «Ολυμπιακή προπαρασκευή κατά την αρχαιότητα», σ. 75-87. 1975: «Ολυμπία, η μεγάλη εστία του αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού», σ. 55-65. 1979: «Αθλητισμός και πολιτισμός στην αρχαιότητα», σ. 57-67. 1983: «Δεν υπήρξαν περιπτώσεις βίας στους Αρχαίους Αγωνιστικούς Χώρους», σ. 63-68. 1985: «Η Ολυμπία του μύθου και της ιστορίας», σ. 66-73.

¹⁰⁶Πρακτικά 5^{ης} Συνεδρίασης Εφορείας 19.12.1974, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 11.1.1971 - 8.5.1980*.

¹⁰⁷Πρακτικά 3^{ης} Συνεδρίασης Εφορείας 23.10.1981, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 15.10.1980 - 27.3.1990*.

Ο Νίκος Γιαλούρης γεννήθηκε το 1918 στη Σμύρνη και πέθανε το 2011. Αποτελεί μία από τις σημαντικότερες παρουσίες στο εσωτερικό της ΔΟΑ και διαφοροποιείται επιστημονικά από τους προαναφερθέντες, καθώς δεν προέρχεται από το πεδίο της Φυσικής Αγωγής, αλλά από το πεδίο της αρχαιολογίας. Παρακολουθεί και συνυπογράφει στην κυριολεξία την εξέλιξη της ΔΟΑ, ήδη από την εποχή του 1958, όταν ως Έφορος Αρχαιοτήτων Δυτικής Πελοποννήσου στην Ολυμπία (1952-1965) διαδραματίζει συντονιστικό ρόλο σε συνεργασία με την ΕΟΑ για την εξεύρεση των οικοπέδων και την εγκατάστασή της Ακαδημίας, καθώς και τη διεκπεραίωση γραφειοκρατικών ζητημάτων της ΕΟΑ, που σχετίζονται με την αρχαιολογική υπηρεσία επιβλέποντας την ανέγερση και αποπεράτωση των εγκαταστάσεων της Ακαδημίας χωρίς διακοπή. Μετά την Ολυμπία υπηρέτησε ως διευθυντής του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών και από το 1977-1981 ήταν Γενικός Επιθεωρητής Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεων του Υπουργείου Πολιτισμού¹⁰⁸. Ο Γιαλούρης ήταν ήδη στη σύνθεση της πρώτης Εφορείας, 1961-1964 ως Επίτιμος Συνεργάτης, το 1966-1972 ως επίτιμο μέλος, το 1975-1976 ως Β΄ Αντιπρόεδρος, τις περιόδους 1977-1980, 1981-1984, 1987-1988 ως μέλος και από το 1989 μέχρι το 2011 ως ισόβιος επίτιμος αντιπρόεδρος της ΔΟΑ¹⁰⁹.

Με 22 ομιλίες¹¹⁰ και συχνή παρουσία κατά τη διάρκεια των συνόδων, αλλά και σημαντικό αρχαιολογικό και ανασκαφικό έργο στην Ολυμπία και την Ήλιδα, υποστηρίζει με ιδιαίτερη έμφαση το ρόλο και την επιρροή της πολιτισμικής κληρονομιάς των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων στο σύγχρονο παρόν. Είναι επίσης ένας από τους συγγραφείς στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας «Αθήνα 2004». Ο Γιαλούρης για το έργο του και την προσφορά του στην Ακαδημία τιμήθηκε το 1993 με το ανώτατο μετάλλιο της ΔΟΕ (Olympic Order) στην επίσημη τελετή της Διεθνούς Συνόδου Νέων Μετεχόντων στην Πνύκα από τον Πρόεδρο της ΔΟΕ J.A. Samaranch. Το 2005 στην ίδια τελετή και για το ίδιο έργο έλαβε και το βραβείο της ΔΟΑ

¹⁰⁸Τζαχρήστα Β., «Το μικρό “Ολυμπιακό Χωριό”...», *ό.π.*, σ. 143-157.

¹⁰⁹Τα στοιχεία για την παρουσία του στην Εφορεία από το «Εφορείες ΔΟΑ 1961-2004» στο Σκιαδάς - Γεωργιάδης, *ό.π.*

¹¹⁰Βάθη, *ό.π.*, σ. 219. Αναφέρουμε ενδεικτικά ομιλίες δημοσιευμένες στα Λευκώματα των Διεθνών Συνόδων ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες: 1970: «Το Κράτος της Ήλιδος και το Ιερόν της Ολυμπίας», σ. 88-98. 1971: «Η τέχνη στο ιερό της Ολυμπίας», σ. 95-100. 1986: «Ο γλυπτικός διάκοσμος του ναού του Διός της Ολυμπίας», σ. 62-71. 1999: «Οι ιεροί χώροι της Ολυμπίας και των Δελφών», σ. 59-67. 2000: «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην αρχαία Ελλάδα: αθλητές και θεατές», σ. 83-93.

«Ολυμπία» που του απένειμε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κάρολος Παπούλιας¹¹¹. Οι τρεις αυτοί άνδρες (Γιαλούρης, Σίμιτσεκ, Παλαιολόγος) παρακολουθούν την πορεία της ΔΟΑ και μαζί της ενηλικιώνονται επιστημονικά και βιολογικά και παραμένουν ενταγμένοι στο κάδρο της ιστορίας της μέχρι τα βαθιά γεράματα. Στην ουσία αποτελούν μέρος της ιστορίας της και η ΔΟΑ μέρος της ζωής τους.

Λίγο πριν τη λήξη της θητείας του Σίμιτσεκ, ο νεαρός γυμναστής από το πανεπιστήμιο του Mainz της Γερμανίας, Κώστας Γεωργιάδης εισέρχεται ως νέο στέλεχος στους κόλπους της Ακαδημίας, αρχικά ως επιστημονικός διευθυντής και μετέπειτα στη θέση του νέου Κοσμήτορα το 1992 συνεχίζοντας το έργο του Σίμιτσεκ σε ηλικία 33 ετών. Ο Γεωργιάδης γεννημένος στο Κιλκίς το 1959, διδάκτωρ της Ιστορίας του Αθλητισμού στο Πανεπιστήμιο Johannes Gutenberg του Mainz, σπούδασε στη Γερμανία, όπου και γνώρισε ένα από τα σημαντικότερα πρόσωπα στην ιστορία της Ακαδημίας, τον Norbert Müller με τον οποίο τον συνέδεε σχέση μαθητείας¹¹². Ο Γεωργιάδης, όπως και ο προκάτοχός του, κινείται στο ίδιο πεδίο δράσεων σύμφωνα με τον κανονισμό της ΔΟΑ. Παραμένει κεντρικός ομιλητής των συνόδων αλλά με διαφορετική όμως θεματολογία που κινείται σε περισσότερο αυστηρά επιστημονικά πλαίσια από τον προκάτοχό του. Στο γεγονός αυτό συντείνει η υψηλή ακαδημαϊκή του πορεία και τα διευρυμένα επιστημονικά του ενδιαφέροντα. Στο ενεργητικό του καταγράφονται 29 ομιλίες στη ΔΟΑ γύρω από τη σύγχρονη ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων με έμφαση στην περίοδο της αναβίωσης καθώς και σε θέματα Ολυμπισμού και Ολυμπιακής Παιδείας¹¹³, ενώ παράλληλα μετέχει ως διδάσκων στο μεταπτυχιακό σεμινάριο και στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών.

¹¹¹Πρακτικά 19^{ης} Συνεδρίασης Εφορείας, 6.10.1992, *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 23.8.1990-3.3.1994*. Βλ. αναλυτικά βιογραφικά στοιχεία με αφορμή τη βράβευση στο «Βιογραφικό σημείωμα Νικολάου Γιαλούρη», *Λεύκωμα της 33^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 7-22.7.1993*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΕΟΑ, 1994, σ. 19 και *Λεύκωμα της 45^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, 27.7-11.8.2005*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΕΟΑ, 2006, σ. 27-28.

¹¹²Η διδακτορική διατριβή του είχε θέμα, *Η ιδεοϊστορική βάση της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα και οι πρώτοι Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες* («*Die Ideengeschichtliche Grundlage der Erneuerung der Olympischen Spielen im 19. Jahrhundert in Griechenland und Ihre Umsetzung 1896 in Athen*). Για τη σχέση του Müller με την ΔΟΑ, το έργο του και τη σημαντική συνεισφορά του βλ. Κουλούρη, «Ιστορία του Ολυμπισμού και ΔΟΑ», στο Κουλούρη – Γεωργιάδης, *ό.π.*, σ. 18.

¹¹³Βάθη, *ό.π.*, σ. 219. Αναφέρουμε ενδεικτικά ομιλίες του δημοσιευμένες στα Λευκώματα των Διεθνών Συνόδων Νέων Μετεχόντων: 1998: «Ιδέες του Pierre de Coubertin για την αναβίωση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», σ. 52- 65. 2002: «Διεθνής κατανόηση μέσω της Ολυμπιακής Εκπαίδευσης», σ. 73-86. 2005: «Το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας της ΟΕΟΑ “Αθήνα 2004” και του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδας», σ. 120-143. 2008: «Η εφαρμογή προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας σε παγκόσμιο επίπεδο», σ. 134-151. 2010: «49 χρόνια σπουδών και Ολυμπιακής Εκπαίδευσης στη ΔΟΑ»,

Το ενδιαφέρον του ειδικότερα για την Ολυμπιακή Παιδεία τον οδηγεί σε μελέτες και αναζητήσεις που στρέφονται γύρω από τη σύγχρονη θεωρία της Ολυμπιακής Παιδαγωγικής, αλλά και τη συγκρότηση του εκπαιδευτικού λόγου που αναπτύσσεται γύρω από τον αξιακό κώδικα του Ολυμπισμού. Σε συνεργασία με τους μετέχοντες της Ακαδημίας αλλά και συνεργάτες σε ακαδημαϊκό πεδίο Έλληνες και ξένους συγκροτεί ένα εξειδικευμένο πεδίο έρευνας με κύρια στόχευση την ανάλυση και την ερμηνεία των Ολυμπιακών αξιών και την επιστημονική υποστήριξη προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στέλεχος της Οργανωτικής Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004» και μέλος της επιστημονικής ομάδας της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της «Αθήνα 2004», έπαιξε συντονιστικό ρόλο στην καθοδήγηση για το σχεδιασμό των βιβλίων Ολυμπιακής Παιδείας, αξιοποιώντας τη γνώση που είχε αποκομίσει από τη θέση του στη ΔΟΑ. Επιπλέον είναι και ένας από τους βασικούς συγγραφείς αυτών των εγχειριδίων. Σήμερα τακτικός καθηγητής και αντιπρύτανης στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου στο Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης του Αθλητισμού, της Σχολής Ανθρώπινης Κίνησης και Ποιότητας Ζωής, υπεύθυνος για τη διεξαγωγή του μεταπτυχιακού σεμιναρίου, διευθυντής του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών της ΔΟΑ σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Επίτιμος Κοσμήτορας της ΔΟΑ από το 2006 και εκλεγμένο μέλος της Διεθνούς Ενώσεως Ιστορικών των Ολυμπιακών Αγώνων, συνιστά ζωτικό κεφάλαιο για την Ακαδημία σε ακαδημαϊκό επίπεδο.

Ο συγκεντρωτικός και ελιτίστικος χαρακτήρας στο εσωτερικό της ΔΟΑ, όπως αποτυπώνεται στην έκφραση του επιστημονικού της λόγου κατεξοχήν από τον εκάστοτε Κοσμήτορα ή από μέλη του προεδρείου της Εφορείας, θα μπορούσε να ερμηνευθεί ενδεχομένως ως μονοσήμαντη προσέγγιση στον επιστημονικό πλουραλισμό που απαιτεί το αντικείμενο της Ολυμπιακής Παιδείας, και υποδηλώνει εγγενείς αδυναμίες και αγκυλώσεις στο εσωτερικό του Ιδρύματος, όσον αφορά την ευρύτερη στέλεχωση με προσωπικό ακαδημαϊκών προδιαγραφών, καθώς και την πιθανή αξιοποίηση του υπάρχοντος επιστημονικού της προσωπικού και από τις τάξεις των υπαλλήλων της, οι οποίοι κατά κανόνα υλοποιούν διοικητικά καθήκοντα. Οι

σ. 71-85. 2011: «Το Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών “Ολυμπιακές Σπουδές, Ολυμπιακή Παιδεία, Οργάνωση και διαχείριση εκδηλώσεων”», σ. 59-65 και στο ίδιο: «50 χρόνια ΔΟΑ: σχεδιασμός, οργάνωση και εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων», σ. 106-128.

εσωτερικές όμως συνθέσεις και επιλογές της Ακαδημίας, όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα, νοηματοδοτούν και εν τέλει νομιμοποιούν την εικόνα της, όπως την αντιλαμβάνονται διαχρονικά οι διοικήσεις της στο σύγχρονο παρόν σε εθνικό και διεθνές περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΠΡΩΙΜΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1. Εισαγωγή

Το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα διακρίνεται σε τρεις φάσεις που λειτουργούν μεταξύ τους ως συγκοινωνούνται δοχεία με κοινό ιδεολογικό πρόταγμα το αξιακό σύστημα του Ολυμπισμού και τη διαμόρφωση θετικής στάσης της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Η ιδεολογική πρώτη ύλη του Προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας ανατρέχει στην αρχαιότητα μέσα από τον ανακατασκευασμένο μύθο της συνέχειας των Αγώνων στο πλαίσιο της εθνικής αφήγησης, ενώ σε δεύτερο επίπεδο ενσωματώνει τις σύγχρονες αστικές αξίες του Ολυμπισμού και τις μετανεωτερικές αξίες της ανοιχτής κοινωνίας και του ενεργού πολίτη. Το εθνικό αφήγημα της Ολυμπιακής Παιδείας με τις εξιδανικεύσεις, τον ηθικοπλαστικό και ρητορικό λόγο επιχειρεί να διεμβολίσει την δυστοπία της αθλητικής και κοινωνικής πραγματικότητας, όπου κυριαρχεί ο επαγγελματισμός, το ντόπινγκ, ο ανταγωνισμός, οι κοινωνικές ανισότητες, ο ρατσισμός και η ξενοφοβία. Η πιλοτική αρχικά και στη συνέχεια η θεσμοθετημένη πανελλαδική εφαρμογή του Προγράμματος με κεντρική πολιτική απόφαση μάς δείχνει πως η Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα μεταβάλλεται από ιδεολογικό έκκεντρο των Ολυμπιακών Αγώνων σε κεντρικό με αφορμή την ανάληψη και διοργάνωσή τους.

Οι δύο φάσεις του Προγράμματος αφορούν την περίοδο 1998–2000 και η τρίτη την περίοδο 2000–2005. Μεταξύ αυτών των δύο περιόδων υπάρχουν διαφοροποιητικά σημεία σχετικά με την οργάνωση, τη διαχείριση και την εμπλοκή φορέων στην υλοποίηση του Προγράμματος. Κυριότερα είναι τα εξής: 1) στην πρώτη φάση (1998-1999) το Πρόγραμμα οργανώνεται και υλοποιείται στο πλαίσιο του έργου ΣΕΠΠΕ (Σχολεία Εφαρμογής Πειραματικών Προγραμμάτων), έχει περιορισμένο πιλοτικό χαρακτήρα και συνδέεται με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Τομέας Φυσικής Αγωγής) και το ιδιωτικό Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής

Παιδείας (ΙΟΑΠ). Στη δεύτερη φάση (1999-2000) αποτελεί διεύρυνση της αρχικής πιλοτικής εφαρμογής και σχεδιάζεται και υλοποιείται από το ΥΠΕΠΘ με την υποστήριξη του ΙΟΑΠ και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και στην τρίτη φάση (2000-2005) σχεδιάζεται και υλοποιείται από το ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία με την Οργανωτική Επιτροπή των Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004». 2) Η εφαρμογή του Προγράμματος στην πρώτη περίοδο περιορίζεται στην Α/θμια Εκπαίδευση σε ορισμένο αριθμό σχολείων σε σχέση με το Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας «Αθήνα 2004» που έχει καθολικό χαρακτήρα και εφαρμόζεται στο σύνολο των σχολικών μονάδων της χώρας σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. 3) Το πιλοτικό Πρόγραμμα φέρει την προσωπική σφραγίδα του τότε Προέδρου της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων και Προέδρου του Ιδρύματος Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας Αντώνη Τζίκα, ο οποίος πρωτοστατεί για την εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία εκείνη την περίοδο. 4) Η έκδοση του εκπαιδευτικού εγχειριδίου Ολυμπιακής Παιδείας για την εφαρμογή του Προγράμματος την περίοδο 1998-2000 αποτελεί αποκλειστική έκδοση του ΙΟΑΠ και τελεί υπό την έγκριση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, σε αντίθεση με τα εγχειρίδια της Οργανωτικής Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004» που εκδίδονται από κοινού με το ΥΠΕΠΘ χωρίς όμως την έγκριση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. 5) Στο πιλοτικό πρόγραμμα στην πρώτη φάση δίδαξαν δάσκαλοι και γυμναστές, ενώ στην πορεία του Προγράμματος αποκλειστικά γυμναστές.

Μέχρι το 1998-1999 που η Ολυμπιακή Παιδεία εισάγεται στο σχολείο είναι μια λέξη άγνωστη στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και στην ευρύτερη σχολική κοινότητα. Το μόνο Ίδρυμα που αναφέρεται σε αυτή είναι η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία μέσα από τις Διεθνείς Συνόδους, η οποία απευθύνεται κυρίως σε ένα διεθνές κοινό και λιγότερο στο εσωτερικό της Ελλάδας, ενώ δεν είχε γίνει ποτέ πριν επίσημη πρόταση από την Πολιτεία ή άλλο φορέα για την εισαγωγή της στην εκπαίδευση¹¹⁴. Είναι σαφές ότι η ευνοϊκή συγκυρία της ανάληψης των Ολυμπιακών

¹¹⁴Ενδεικτικά προς αυτή την κατεύθυνση το Α΄ 12/θέσιο Αρσάκειο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης, το οποίο το 1998 ανέλαβε να πραγματοποιήσει στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων «Σωκράτης, - Comenius» το θέμα, «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες – Το Ολυμπιακό Ιδεώδες στη χώρα μου από τη γέννησή του ως σήμερα» σε συνεργασία με σχολεία του εξωτερικού, εκφράζει σε επιστολή του προς το ΙΟΑΠ, «...καταρχήν τη χαρά και την ικανοποίηση...που επιτέλους βρήκαμε ένα Ίδρυμα που ασχολείται με τον Ολυμπισμό και είναι πρόθυμο να προάγει την Ολυμπιακή Παιδεία στα σχολεία», 5.5.1998, αρχείο ΙΟΑΠ. Αντίστοιχα επισημαίνει η Έφη Βουζίκη, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής εμπλεκόμενη στο πιλοτικό πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας: «Ο Τζίκας ήταν η αρχή. Πριν τον Τζίκα δεν ήξερε κανείς τίποτα. Τίποτα. Καθόλου. Εκείνος είπε ότι υπάρχει αυτό το πρόγραμμα.

Αγώνων που ανακοινώνεται το Σεπτέμβρη του 1997 αλλά και οι εκπαιδευτικές τομές που συντελούνται εκείνη την περίοδο στο εκπαιδευτικό σύστημα με την εφαρμογή νέων καινοτόμων προγραμμάτων δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ένταξή της στην εκπαίδευση¹¹⁵.

Βασική εκπαιδευτική τομή αυτή την περίοδο αποτελούν τα Σχολεία Εφαρμογής Πειραματικών Προγραμμάτων (ΣΕΠΠΕ) με κυρίαρχη προτεραιότητα την αναμόρφωση, ανανέωση και τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού σχολείου. Το έργο ΣΕΠΠΕ υλοποιείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο την περίοδο 1997 - 2000 στο πλαίσιο της Ενέργειας 1.1α "Προγράμματα - Βιβλία" του 1ου ΕΠΕΑΕΚ. Τα ΣΕΠΠΕ αποσκοπούν στην ανανέωση του περιεχομένου της σχολικής γνώσης, την επιστημονική αναβάθμιση και αναπροσαρμογή του ρόλου των εκπαιδευτικών, την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών μεθόδων, την αναβάθμιση του κοινωνικού και πολιτιστικού ρόλου του σχολείου, την εισαγωγή νέων γνωστικών αντικειμένων με έμφαση στην τοπική και διεθνή διάσταση, τη διεύρυνση του σχολικού προγράμματος, την εφαρμογή καινοτόμων μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας, τη διαμόρφωση του νέου διαθεματικού εκπαιδευτικού υλικού για την ευέλικτη ζώνη καινοτόμων δράσεων και το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία¹¹⁶.

Εκείνος ενέπνευσε τους ανθρώπους ως πρόσωπο. Ενέπνευσε και έπεισε τη Γολεγού και τον Μουντάκη που ήταν στο Παιδαγωγικό. Είναι βέβαια και η στιγμή. Εκείνο τον καιρό συνέπεσε και με τα προγράμματα του Παιδαγωγικού. Αλλά είναι και τα πρόσωπα. Ο Τζίκας είναι αυτός που έβαλε το λιθαράκι. Αν δεν ήταν αυτός δεν θα είχε σκεφτεί κανείς να κάνει Ολυμπιακή Παιδεία...», Έφη Βουζικά, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 9.6.2009. Και αντίστοιχα ο Αλέκος Μακρής, καθηγητής Φυσικής Αγωγής: «Το ΙΟΑΠ μπορώ να πω ότι έδωσε ώθηση στην Ολυμπιακή Παιδεία. Ο Τζίκας αυτό που έκανε το έκανε με αγάπη και πιστεύω ότι έδωσε την κατεύθυνσή του και μέσα από το εκπαιδευτικό υλικό που εξέδωσε και το οποίο ήταν πολύ σημαντικό. Πριν δεν υπήρχε τίποτα. Πιστεύω ότι βοήθησε και προσωπικά σαν άνθρωπος, γιατί στήριξε πάρα πολύ το πρόγραμμα. Στη δική μου εκδήλωση για παράδειγμα, ήρθε και την υποστήριξε, έκανε χαιρετισμό μπροστά στους γονείς, στα παιδιά, και όλοι είδαν εκεί έναν άνθρωπο με κύρος, έναν άνθρωπο που ήταν Πρόεδρος της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων», Μακρής, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 8.12.2008.

¹¹⁵Οι εκπαιδευτικές μεταβολές εντάσσονται στο πλαίσιο των πολιτικών εξελίξεων και στο τοπίο που διαμορφώνεται με την ανάληψη της πολιτικής εξουσίας από το ΠΑΣΟΚ τον Οκτώβριο του 1993. Τότε ψηφίζεται ο νόμος 2413/96 για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, ενώ τον Ιούλιο του 1997 δίνονται στη δημοσιότητα οι μεταρρυθμιστικές προτάσεις του ΥΠΕΠΘ με το σχετικό κείμενο, «Εκπαίδευση 2000: Για μια παιδεία Ανοιχτών Οριζόντων». Για την περίοδο αυτή βλ. αναλυτικότερα τα στοιχεία στο Κάτσικας Χ. – Θεριανός Κ.Ν., *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης – Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2004*, Αθήνα, Σαββάλας, 2004, σ. 205-242. Βλ. επίσης ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *ΣΕΠΠΕ – Καινοτομίες στην εκπαίδευση 1997 – 2000*, Αθήνα, Δεκέμβριος, 2001, όπου επισημαίνεται η αναγκαιότητα των εκπαιδευτικών αλλαγών στο πλαίσιο των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων και των διεθνοποιημένων κοινωνικο-οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων, όπου το διακύβευμα είναι η «κοινωνία της γνώσης», πηγή: <http://www.pi-schools.gr/programs/seppe/zproioi.htm>, 28.2.2012.

¹¹⁶Στο ίδιο.

Η ενσωμάτωση νέων γνωστικών αντικειμένων στο ΣΕΠΠΕ περιλαμβάνει νέα θεματικά πεδία: Περιβαλλοντική εκπαίδευση, Αγωγή Υγείας, Αγωγή Καταναλωτή, Αθλητική αγωγή, Ολυμπιακή Παιδεία και Θεατρική αγωγή. Στο πλαίσιο αυτό του εκσυγχρονισμού της γνώσης το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο εκπονεί το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών με στόχο «τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης». Για την υλοποίηση των στόχων του ΔΕΠΠΣ διαμορφώνεται η «ευέλικτη ζώνη διαθεματικών προσεγγίσεων» για το Δημοτικό και η «ζώνη καινοτόμων δράσεων» για το Γυμνάσιο¹¹⁷. Τα νέα αυτά δεδομένα συγκροτούν το εκπαιδευτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται και εφαρμόζεται και το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας σε όλες του τις εκφάνσεις και με συντεταγμένες τη διαθεματικότητα και τις καινοτόμες δράσεις θα διαμορφώσει το δικό του εκπαιδευτικό προφίλ.

Σ' αυτό το χρονικό ορίζοντα λίγο πριν και μετά την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων από την Αθήνα δραστηριοποιείται ένα από τα κεντρικά πρόσωπα στο χώρο της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα, ιδιαίτερα κατά την προολυμπιακή περίοδο, αλλά και μετά. Πρόκειται για τον Αντώνη Τζίκα, γνωστή προσωπικότητα στον επιχειρηματικό και αθλητικό κόσμο της χώρας. Ο Τζίκας με καταγωγή από τη Βέροια γεννήθηκε το 1921 στη Θεσσαλονίκη και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στον Πειραιά και ασχολήθηκε με τον επιχειρηματικό κλάδο στον τομέα τροφίμων, ακολουθώντας την οικογενειακή παράδοση, (ο πατέρας του μαζί με τον αδερφό του είχαν ιδρύσει την πρώτη και μεγαλύτερη βιομηχανία ψαριών στην Ελλάδα με την ονομασία Relikan). Το 1987 ίδρυσε την Κονσερβοποιία Βορείου Αιγαίου, η οποία αποτελεί μέλος του ομίλου εταιρειών Τζίκα και σήμερα είναι μία από τις σημαντικότερες στο χώρο των κονσερβοποιημένων ψαριών στη νοτιοανατολική Μεσόγειο. Στη νεαρή του ηλικία υπήρξε αθλητής μπάσκετ και βόλλεϊ στην ομάδα της ΧΑΝ και αργότερα στην ομάδα του «Ηρακλή» της Θεσσαλονίκης και σε όλη του τη ζωή φίλαθλος που διαπνέονταν και διακήρυττε με κάθε αφορμή τις αξίες του φιλαθλητισμού και του ευ αγωνίζεσθαι. Ο Τζίκας έχει ένα διευρυμένο βιογραφικό στο χώρο του αθλητισμού τον οποίο έχει υπηρετήσει από διάφορες θέσεις. Μία από τις πιο σημαντικές είναι η σχέση του με το Ολυμπιακό Κίνημα¹¹⁸.

Το 1973 εκλέγεται μέλος της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων και το 1980 ορίζεται αρχηγός της Ολυμπιακής Αποστολής στους Αγώνες της Μόσχας. Την

¹¹⁷Στο ίδιο.

¹¹⁸Τα στοιχεία προέρχονται από βιογραφικά σημειώματα του Τζίκα από το αρχείο ΙΟΑΠ.

περίοδο 1981 – 1984 εκλέγεται αντίστοιχα Β΄ και Α΄ Αντιπρόεδρος της ΕΟΑ ανά διετία. Το όνομά του έχει συνδεθεί με την ίδρυση του Γυμνασιακού Συλλόγου Κηφισιάς «Ηρακλής» για παιδιά ηλικίας 5-15 ετών, καθώς και με την προσφορά του μέσα από τη θέση του Συμβούλου σε διάφορους ακόμα συλλόγους, σωματεία, ομοσπονδίες κλπ. Διετέλεσε επίσης Πρεσβευτής της Ελλάδας στο Συμβούλιο της Ευρώπης για θέματα «Ανοχής, Αθλητισμού και Ευ Αγωνίζεσθαι» με απόφαση του Υφυπουργού Αθλητισμού Ανδρέα Φούρα το 1997, ενώ έχει τιμηθεί για το σύνολο του έργου του με αλληπάλληλες διεθνείς και εθνικές διακρίσεις. Το 2000 υπήρξε ιδρυτικό μέλος του «Συμβουλίου Αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων» που έχει σκοπό την αναβίωση της αρχαίας Ολυμπιακής Ιδέας και των αξιών των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων.

Την περίοδο που εξετάζουμε ο Τζίκας είναι εκλεγμένος πρόεδρος της ΕΟΑ από το 1993-1997 και η θητεία του συμπίπτει ταυτόχρονα με δύο μεγάλες επετειακές εκδηλώσεις το 1994 και το 1996 που αφορούν την 100ετηρίδα της ίδρυσης της ΕΟΑ και της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Το πλαίσιο αυτών των εκδηλώσεων αποτέλεσε ιδιαίτερα ευνοϊκή συγκυρία για τη διατύπωση των θέσεων του σχετικά με τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών διά μέσου των Ολυμπιακών και αθλητικών αξιών, και ιδιαίτερα του ευ αγωνίζεσθαι, σε ένα εθνικό και διεθνές ακροατήριο στο οποίο απευθύνεται λόγω του κύρους και της θέσης που διαθέτει¹¹⁹. Ένα ακόμα δευτερεύον, αλλά επίσης σημαντικό στοιχείο αποτελεί η τοποθέτησή του ως προέδρου και στη συνέχεια ως επίτιμου προέδρου της Ενώσεως Βαλκανικών Ολυμπιακών Επιτροπών την περίοδο αυτή, θέση που του εξασφαλίζει ένα διπλωματικό άνοιγμα στα Βαλκάνια με όχημα πάλι την Ολυμπιακή ιδεολογία, την οποία προπαγανδίζει με κάθε ευκαιρία στις συναντήσεις με τους ομολόγους του¹²⁰. Ο Τζίκας πριν αποχωρήσει από την ΕΟΑ

¹¹⁹ Αναφέρουμε ενδεικτικά σημεία του λόγου του: «Ας αφιερώσουμε λοιπόν τη δεύτερη εκατονταετία στα παιδιά, στην Ολυμπιακή και Αθλητική Παιδεία. Τα Ολυμπιακά και Αθλητικά μηνύματα ας διδαχθούν ει δυνατόν από το νηπιαγωγείο και ας περάσουν στα παιδιά όλου του κόσμου», Προσφώνηση του Προέδρου της ΕΟΑ Αντώνη Τζίκα, Παναθηναϊκό Στάδιο, 6 Απριλίου 1996 για τον εορτασμό της Εκατονταετηρίδας των Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1996. Στις 5 Δεκεμβρίου 1994 σε ομιλία του στην Ακαδημία Αθηνών για τον εορτασμό της συμπλήρωσης 100 χρόνων από την ίδρυση της ΕΟΑ, όπου παρίστανται μεταξύ άλλων ο πρόεδρος της ΔΟΕ, ο πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας και ο Πρωθυπουργός επισημαίνει: «εισερχόμενοι πλέον στη δεύτερη εκατονταετία, βασικός και καθοριστικός στόχος της ΕΟΑ είναι διά μέσου της ΔΟΕ και των αρμοδίων διεθνών φορέων, να καθιερωθεί η Ολυμπιακή Παιδεία στα Δημοτικά σχολεία όλου του κόσμου, διότι ακράδαντα πιστεύουμε ότι η Ολυμπιακή Παιδεία είναι αυτή που δημιουργεί νέους με υψηλό φρόνημα και αίσθημα κοινωνικής προσφοράς», ΙΟΑΠ – αρχείο ομιλιών Τζίκα.

¹²⁰ Απόσπασμα από ομιλία στη Σύνοδο Βαλκανικών Ολυμπιακών Επιτροπών, 16-20.1.1997, Αθήνα: «Η Βαλκανική φλέγεται, χάνεται κόσμος, αντιπαραθέσεις, μίσση, σωβινισμός, αιώνες τώρα 120

αφήνει πίσω του ως παρακαταθήκη και σημείο αναφοράς την Επιτροπή Αθλητικής Παιδείας (ΕΑΠ) την οποία ίδρυσε το 1994¹²¹ και χρημάτισε πρώτος πρόεδρος και στα τέλη του 1997 – αρχές του 1998 συστήνει το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΙΟΑΠ) μέσω του οποίου δραστηριοποιείται ως ιδιώτης πλέον, απελευθερωμένος από την ΕΟΑ, η οποία όπως επισημαίνει «ούτε τον στήριξε αλλά ούτε και τον πολέμησε στο έργο του»¹²².

Ο Τζίκας μπαίνει στο πεδίο της Ολυμπιακής εκπαίδευσης έχοντας στις αποσκευές του οικονομική επιφάνεια, κοινωνική και πολιτική αναγνωρισιμότητα, πάθος για τον αθλητισμό, προσωπική φιλοδοξία, καλή υγεία (το 1997 είναι 76 ετών), μεγάλη εμπειρία ως αθλητής, φίλαθλος και παράγοντας του αθλητισμού, γνώστης του έργου της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας το οποίο παρακολουθεί από κοντά όλα τα χρόνια που είναι στην Ολυμπιακή Επιτροπή, ενώ συνδέεται προσωπικά και με τον μακροβιότερο πρόεδρο της ΔΟΑ και μέλος της ΔΟΕ Νίκο Φιλάρετο, αλλά και με τα υπόλοιπα μέλη της Ακαδημίας. Ο Τζίκας διακρίνεται επίσης για την υπερκομματική του αντίληψη στον αθλητισμό, γεγονός που τον καθιστά πολύ αγαπητό στους εκάστοτε Υφυπουργούς Αθλητισμού με τους οποίους συνεργάζεται (Φούρας – Πετραλιά – Λιάνης – Φλωρίδης) όπως επισημαίνει ο ίδιος στη συνέντευξη που μας παραχώρησε, αλλά και επισημαίνουν και οι άνθρωποι που συνεργάστηκαν μαζί του. Στο εγχείρημά του για την εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στην εκπαίδευση ανταποκρίθηκε εκτός από την πολιτική ηγεσία σε μεγάλο βαθμό και ο ημερήσιος και τοπικός Τύπος. Ο Τζίκας πέτυχε να μην τον αγνοήσει η πολιτική και η δημοσιογραφική εξουσία της χώρας, αλλά αντίθετα να τον αγκαλιάσει και να υποστηρίξει το έργο του. Εξάλλου, όπως μας δείχνει το ίδιο το αρχείο του ήταν ένας γραφειοκράτης που υπηρέτησε το σύστημα και το σεβάστηκε σε κάθε βήμα της προσπάθειάς του.

εκατομμύρια άνθρωποι ζουν μέσα σ' ένα πλαίσιο αβεβαιότητας και αγωνίας. Και τα αστέρια μας τα παιδιά της Χερσονήσου μας γαλουχούνται μέσα σε κλίμα μίσους και χάνονται σ' έναν κόσμο αντιπάθειας και κακών αναφορών και διδαγμάτων...να είμαστε όλοι κοντά...να σβήσει η φλόγα του πολέμου και να ανάψει η φλόγα της φιλίας και της Αγάπης, οι βροντές των κανονιών να γίνουν χαμόγελο των παιδιών...», ΙΟΑΠ – αρχείο ομιλιών Τζίκας. Όπως μας ανέφερε στη συνέντευξή του, πρωτοστάτησε για την ίδρυση της Ένωσης Βαλκανικών Ολυμπιακών Επιτροπών μαζί με τον Ivan Slavkov, πρόεδρο της Βουλγαρικής Ολυμπιακής Επιτροπής, μέλος της ΔΟΕ και γαμπρό του Πρωθυπουργού της χώρας.

¹²¹Η Ολομέλεια της ΕΟΑ ενέκρινε την εισήγηση του Τζίκας για τη δημιουργία της ΕΑΠ στην 21^η συνεδρίαση 7.3.1994. Η 1^η συνεδρίαση της ΕΑΠ έγινε στις 9.6.1994.

¹²²Τζίκας Αντώνης, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 15.11.2005.

Η δημιουργία της Επιτροπής Αθλητικής Παιδείας με σκοπό την καταπολέμηση του ντόπινγκ και την ανάδειξη των ηθικών αξιών του Ολυμπισμού, άνοιξε ένα δημόσιο διάλογο για την αναγκαιότητα της προάσπισης των Ολυμπιακών αξιών και τη διάδοσή τους στη νεολαία με έμφαση στην προσχολική και σχολική ηλικία. Κύριο αντικείμενο της δημόσιας ρητορικής του Τζίκα είναι η δημιουργία μιας νέας κοινωνικής αγωγής με θεωρητικό οπλοστάσιο τα Ολυμπιακά ιδεώδη και επίκεντρο τα παιδιά και τους νέους. Στόχοι της Επιτροπής Αθλητικής Παιδείας είναι οι εξής: «η καλλιέργεια και διάδοση του πνεύματος του ευ αγωνίζεσθαι...όλων όσων ασχολούνται με τον αθλητισμό, η έρευνα και μελέτη των φαινομένων αντιαθλητικής συμπεριφοράς, η εκπόνηση προγραμμάτων αθλητικής διαπαιδαγώγησης...υπό την παρακολούθηση και καθοδήγηση της ΕΟΑ, η σύνταξη κώδικα αθλητικής δεοντολογίας»¹²³.

Μέσα από τη διευρυμένη δράση της ΕΑΠ και του ΙΟΑΠ αργότερα σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, τίθενται τα θεμέλια για την εφαρμογή του πρώτου πιλοτικού προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα και δημιουργούνται οι βάσεις για το μετέπειτα Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας «Αθήνα 2004». Μεταξύ των συντελεστών και στελεχών του Προγράμματος στην εξελικτική του πορεία, συναντούμε πρόσωπα που εργάστηκαν στο πιλοτικό πρόγραμμα του ΙΟΑΠ και του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και αξιοποίησαν την εμπειρία τους ως πολλαπλασιαστές γνώσης στις νέες απαιτήσεις του 2004. Στην αλυσίδα της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα οι κρίκοι ενώνονται μεταξύ τους, συνδέουν και συνδυάζουν πρόσωπα και φορείς που κινούνται στον ίδιο χρονικό

¹²³Η ΕΟΑ σύμφωνα με τις υποχρεώσεις του άρθρου 2 του ν.3148/55 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης της περί της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων Νομοθεσίας», «σκοπεί στην ανάπτυξη και εξάπλωσις του Ολυμπιακού ιδεώδους και του Φιλάθλου Πνεύματος, μεριμνά για την ανάπτυξιν, προαγωγή της εξωσχολικής Σωματικής Αγωγής και του εν γένει Αθλητισμού της χώρας και διά την τήρησιν των υγιών αρχών και παραδόσεων του αθλητισμού, ασκεί εποπτεία επί των πάσης φύσεως Ολυμπιακών Αθλημάτων και εισηγείται αρμοδίως εις το ΥΠΕΠΘ τη λήψη παντός μέτρου συμβάλλοντος εις την ευόδωσιν των σκοπών αυτών». Η σύσταση της ΕΑΠ έγινε σύμφωνα με το άρθρο 5 αυτού του νόμου με το οποίο «δύναται να συγκροτεί ειδικάς Επιτροπάς εκ των μελών της ή άλλων προσώπων διά την μελέτην επιστημονικών, αθλητικών, τεχνικών κλπ θεμάτων αναγομένων εις τα έργα και τους σκοπούς αυτής προς αρτιωτέραν εκπλήρωσιν της εν γένει αποστολής της». Για την πραγματοποίηση του έργου της ΕΑΠ ορίζονται τα εξής: «συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες της ΓΓΑ, τις Ομοσπονδίες, τα Αθλητικά Σωματεία, το ΥΠΕΠΘ, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τις Ένοπλες Δυνάμεις και την Εκκλησία της Ελλάδος. Η ΕΑΠ συντάσσει άμεσα βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο προγραμματισμό, οργανώνει εκδηλώσεις, σεμινάρια, συμπόσια, συνέδρια και διασκέψεις που αφορούν την καλλιέργεια του φιλαθλητισμού και συμμετέχει σε κάθε εκδήλωση ή δραστηριότητα σχετικά με το ευ αγωνίζεσθαι. Επίσης εκδίδει εκπαιδευτικό υλικό για αθλητές, μαθητές, εκπαιδευτικούς, προπονητές, παράγοντες, φιλάθλους και γονείς», στο «Σύσταση Επιτροπής Αθλητικού Πνεύματος», αρχείο ΙΟΑΠ.

ορίζοντα με διαφορετικούς ρόλους και κανείς δεν μπορεί να διεκδικήσει τη σύλληψη της ιδέας του Προγράμματος από την πρώτη ημέρα εφαρμογής του μέχρι και την τελευταία χωρίς να κινδυνεύει από τα ίδια τα ιστορικά συμφραζόμενα να διαψευσθεί.

2.2. Επιτροπή Αθλητικής Παιδείας (ΕΑΠ) και Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΙΟΑΠ)

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ιδρύματος Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας το διάστημα 1994-1996 γίνονται τα πρώτα βήματα της ΕΑΠ. Σε πρώτη φάση η Επιτροπή αναπτύσσει ένα δίκτυο επικοινωνίας με την Τοπική Αυτοδιοίκηση με έμφαση στον αξιακό κώδικα του αθλητισμού. Ο Τζίκας και μέλη της ΕΑΠ επισκέπτονται επιλεγμένες πόλεις στη Β. Ελλάδα (Θεσσαλονίκη, Βέροια, Καστοριά, Ιωάννινα, Τρίπολη, Νυμφαίο Φλώρινας, Κομοτηνή και Ξάνθη) με κύριο στόχο «την ευαισθητοποίηση των τοπικών φορέων για την προώθηση του ευ αγωνίζεσθαι»¹²⁴. Το 1996 η Επιτροπή υπό την αιγίδα της ΔΟΕ επισκέπτεται ακόμη άλλους έξι Δήμους (Σπάρτη, Μεσολόγγι, Νάουσα, Αθήνα, Ξάνθη και Βόλο) και διοργανώνει ημερίδες με παρόμοια στόχευση «τη διάδοση του ευ αγωνίζεσθαι και την εισαγωγή της Αθλητικής και Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία». Η επιλογή των Δήμων, όπως αναφέρεται στα πρακτικά της ΕΑΠ του Ιδρύματος, γίνεται με ιστορικά και γεωγραφικά κριτήρια. Σε κάποιες από αυτές τις ημερίδες, εκτός από τα μέλη της ΕΑΠ, παρίστανται και ξένοι επιστήμονες που προσθέτουν διεθνή εγκυρότητα στο εγχείρημα που επιχειρείται. Πρόκειται για τον αντιπρόεδρο του Ευρωπαϊκού Κινήματος Fair Play, Carlos Goncalves (Σπάρτη), τον γραμματέα του Κινήματος και καθηγητή Πανεπιστημίου της Κολωνίας Manfred Lämmer (Μεσολόγγι, Νάουσα) και τον διευθυντή του Ινστιτούτου Carl and Liselott Diem του Πανεπιστημίου της Κολωνίας Karl Lennartz (Αθήνα)¹²⁵.

¹²⁴ «Ευαισθητοποίηση των τοπικών φορέων και επαφές της ΕΑΠ με εκπροσώπους Νομαρχιών, Δήμων και Παράγοντες 1994-1996», αρχείο ΙΟΑΠ.

¹²⁵ Επιτροπή Αθλητικού Πνεύματος της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, *Σύσταση και Δραστηριότητες, περίοδος 1996*, αρχείο ΙΟΑΠ. Οι δράσεις της ΕΑΠ εκτός από τους Δήμους επεκτείνονται το 1996 και σε δημόσια και ιδιωτικά σχολεία Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης: Σύρος (Δημοτικά και Γυμνάσια), Α΄ Δημοτικό σχολείο Νέας Ερυθραίας, 9^ο Δημοτικό σχολείο Κερατσινίου, 2^ο Τεχνικό Λύκειο Ν. Φιλαδέλφειας, Δημοτικό Νάουσας, 1^ο Δημοτικό Ν. Ερυθραίας, 3^ο Γυμνάσιο Χολαργού, Εκπαιδευτήρια Δούκα (2 επισκέψεις), στο ίδιο. Σε κάποιες από αυτές τις συναντήσεις μετέχουν με ομιλίες ή χαιρετισμούς και Ολυμπιονίκες της άρσης βαρών. Το 1997 επισκέπτονται τα Εκπαιδευτήρια Μωραΐτη, το 3^ο Δημοτικό Παλαιού Φαλήρου και το Γυμνάσιο – Λύκειο Ρίου. Όπως επισημαίνεται στις επισκέψεις αυτές υπήρχαν τρεις κύριοι στόχοι: «να ενημερώσουμε τα παιδιά για το Ολυμπιακό Κίνημα, την αξία του αθλητισμού και την επίδραση της άσκησης στην υγεία και τον ψυχισμό, να τα ενθουσιάσουμε αγγίζοντας τον ψυχικό τους κόσμο...με μηνύματα ήθους και μεγαλείου συμπεριφοράς

Το κυριότερο όμως έργο της ΕΑΠ είναι η διοργάνωση δύο διεθνών προσυνεδρίων τη διετία 1996-1997 με θέμα, «η εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία». Το πρώτο διεθνές προσυνέδριο πραγματοποιείται στην Ολυμπία 12-16 Σεπτεμβρίου 1996 και το δεύτερο στη Νάουσα 27-30 Γενάρη 1997. Τα συνέδρια αυτά αποτελούν τη βάση για τα επόμενα δύο διεθνή συνέδρια με το ίδιο θέμα, που οργανώνονται τώρα από το ΙΟΑΠ σε συνεργασία όχι πια με την ΕΟΑ και την ΕΑΠ αλλά με άλλους φορείς. Το πρώτο παγκόσμιο συνέδριο διοργανώνεται από το ΙΟΑΠ υπό την αιγίδα της ΔΟΑ, του Υφυπουργείου Αθλητισμού και την υποστήριξη του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας στα Καλάβρυτα 20-25 Αυγούστου 1997 και το δεύτερο από το ΙΟΑΠ υπό την αιγίδα του Υφυπουργείου Αθλητισμού και τη συμμετοχή του Τομέα Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου στον Όλυμπο 2-6 Ιουνίου 2000¹²⁶. Η ανθρωπογεωγραφία των προσώπων που συνθέτουν, οργανώνουν, συμμετέχουν και μιλούν στα συνέδρια αυτά αποκαλύπτει ένα ανθρώπινο δίκτυο που κινείται και οργανώνεται γύρω από το πρόσωπο του Τζίκας, δίνοντας, όπως είναι εύλογο, ένα προσωποκεντρικό χαρακτήρα στο πρωταρχικό αυτό εγχείρημα της Ολυμπιακής Παιδείας, το οποίο στην πορεία μετασχηματίζεται σε συνάλληλες εκδοχές.

[μέσα] από την αφήγηση συγκλονιστικών Ιστοριών με λαμπρούς ήρωες από την Αρχαία αλλά και τη Σύγχρονη Ολυμπιακή Ιστορία...και να τα παροτρύνουμε να συμμετάσχουν...να θέσουν ερωτήσεις και προβληματισμούς», στο «Η παρέμβασή μας στα σχολεία ως πιλοτική χώρα», αρχείο ΙΟΑΠ.

¹²⁶Πρακτικά Συνεδρίων, αρχείο ΙΟΑΠ. Βλ. επίσης σχετικά δημοσιεύματα της περιόδου 1997-2000 στον Τύπο: Εφ. *Ελεύθερος Τύπος*, 20.8.1997, «Παγκόσμιο Συνέδριο “Αθλητικής Παιδείας”», Εφ. *Τα Νέα*, 20.8.1997, «Παγκόσμιο Συνέδριο στα Καλάβρυτα – Στα θρανία η Ολυμπιακή Ιδέα», Εφ. *Εξουσία*, 19.8.1997, «Αθλητική Παιδεία στα σχολεία...Παγκόσμιο συνέδριο στα Καλάβρυτα», Εφ. *Φως των Σπορ*, 20.8.1997, «Στα σχολεία η εισαγωγή της Ολυμπιακής και αθλητικής παιδείας», Εφ. *Αθλητική Ηχώ*, 20.8.1997, «Η ολυμπιακή και αθλητική παιδεία στα σχολεία», Εφ. *Ελεύθερη Ώρα*, 20.8.1997, «Η εισαγωγή της Ολυμπιακής και αθλητικής παιδείας στα σχολεία». Εφ. *Φως των Σπορ*, 9.12.1997, «Η Ολυμπιακή Ιδέα στα σχολεία», Εφ. *Sport Time*, 9.12.1997, «Τζίκας: “Μόνο οι Ολυμπιακοί Αγώνες διασώθηκαν”», Εφ. *Αθλητική Ηχώ*, 9.12.1997, «Αντώνης Τζήκας: “Επείγει η εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία”», Εφ. *Καθημερινή*, 9.12.1997, «Μάθημα στα παιδιά – Η αθλητική παιδεία απαραίτητη στα σχολεία», Εφ. *Τα Νέα*, 9.12.1997, «Μονόδρομος ο Ολυμπισμός», Εφ. *Απογευματινή*, 9.12.1997, «Αθλητική παιδεία στα σχολεία», Εφ. *Ελεύθερος Τύπος*, 9.12.1997, «Σπίτι Ολυμπιακού Πνεύματος», Εφ. *Ώρα για σπορ*, 9.12.1997, «Αντώνης Τζήκας, “Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι μονόδρομος”». Εφ. *Βραδυνή*, 1.6.2000, «Ολυμπιακή Παιδεία», Εφ. *Η Αθηναϊκή*, 1.6.2000, «Συνέδριο Παιδείας», Εφ. *Η Αυγή*, 1.6.2000, «Ολυμπιακή Παιδεία – Αύριο το συνέδριο στον Όλυμπο», Εφ. *Ελεύθερος Τύπος*, 14.10.2000, «Οδηγός Παιδείας», Εφ. *Ώρα για Σπορ*, 20.5.2000, «Με το βιβλίο “Γίνε Πρωταθλητής στη Ζωή” η Ολυμπιακή Παιδεία κάνει το γύρο του κόσμου», Εφ. *Βραδυνή*, 20.5.2000, «Ολυμπιακή Παιδεία: το αλφαβητάρι της ζωής», Εφ. *Καθημερινή*, 20.5.2000, «Υπάρχει ακόμα το όραμα», Εφ. *Αθλητική Ηχώ*, 20.5.2000, «Παρουσίαση βιβλίου “Γίνε Πρωταθλητής στη ζωή”», Εφ. *Το Βήμα*, 20.5.2000, «Συνέδριο τον Ιούνιο – Ολυμπιακή Παιδεία στα σχολεία», Εφ. *Πρωταθλητής*, 20.5.2000, «Εκδήλωση, “Εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία”», αρχείο Τύπου του ΙΟΑΠ.

Τα πρώτα προσυνέδρια αναδεικνύουν το ρόλο του Τζίκα και κατ' επέκταση της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων στη διαμόρφωση θετικού κλίματος για την Ολυμπιακή Παιδεία και στη συνέχεια την αυτονόμησή του και τη χάραξη προσωπικής πολιτικής μέσα από το ΙΟΑΠ, σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το Υφυπουργείο Αθλητισμού και το ΥΠΕΠΘ. Στις πρωτοβουλίες αυτές η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία, αρχικά στηρίζει και στη συνέχεια τηρεί στάση διακριτικής απόστασης και πιθανής αμηχανίας, ιδιαίτερα όσον αφορά τις διεθνείς τοποθετήσεις του ΙΟΑΠ για την Ολυμπιακή Παιδεία, γεγονός εύλογο αφού η Ακαδημία είναι το αρχαιότερο διεθνές Ίδρυμα που διακονεί τα ζητήματα του Ολυμπισμού ήδη από το 1961. Η ΔΟΑ από τα τέσσερα συνέδρια του ΙΟΑΠ συμμετέχει μόνο στο πρώτο που γίνεται στις εγκαταστάσεις της στην Ολυμπία μέσω του Κοσμήτορα Κώστα Γεωργιάδη και το θέτει υπό την αιγίδα της, ενώ υπό την αιγίδα της θέτει και το τρίτο που γίνεται στα Καλάβρυτα. Στις συνεδριάσεις της όμως την περίοδο αυτή διατυπώνονται ενστάσεις σχετικά με το όλο εγχείρημα και τη σχέση του ΙΟΑΠ με τη ΔΟΑ¹²⁷.

Σε μια σύντομη σύνοψη του περιεχομένου των προσυνεδρίων και των συνεδρίων τα στοιχεία που προκύπτουν μας δίνουν μια συνολική εικόνα της ταυτότητας της προσπάθειας που προετοίμασε το έδαφος για την οργάνωση και εφαρμογή του πρώτου πιλοτικού προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα και τις ενέργειες που ακολούθησαν στη συνέχεια. Στην Ολυμπία το 1996 συμμετείχαν επιστήμονες από έξι χώρες: Ελλάδα (4 συμμετοχές), Γερμανία, Πολωνία, Καναδάς

¹²⁷Το συνέδριο των Καλαβρύτων αρχική πρόθεση ήταν να γίνει στις εγκαταστάσεις της ΔΟΑ. Όμως έγινε στα Καλάβρυτα, επιλογή που συνδέεται ενδεχομένως με τη χρηματοδότηση που δέχθηκε το ΙΟΑΠ από τον υφυπουργό Αθλητισμού Ανδρέα Φούρα με καταγωγή από την περιοχή αυτή. Το γεγονός της μεταφοράς του συνεδρίου, όπως επισημαίνεται δημιούργησε σύγχυση μεταξύ των ξένων καθηγητών, οι οποίοι έχουν παράδοση ως ομιλητές στη ΔΟΑ και για την αποφυγή της όχλησης, σχετικά με το ζήτημα, «εάν ο Τζίικας προβαίνει σε παράλληλες ενέργειες με το έργο της ΔΟΑ», ο πρόεδρος της Ν. Φιλάρετος πρότεινε στον Τζίικα να ζητήσει το συνέδριο αυτό να τεθεί υπό την αιγίδα της Ακαδημίας. Βλ. *Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ 17.5.1994-14.4.1998*, 44^η Συνεδρίαση Εφορείας ΔΟΑ, 2.7.1997. Στην 48^η Συνεδρίαση της Εφορείας της ΔΟΑ το θέμα ξανατίθεται. Ο πρόεδρος της ΔΟΑ κάνει αιχμηρές παρατηρήσεις σχετικά με το έργο του ΙΟΑΠ και θεωρεί «ανεξήγητη και κατακριτέα» αυτή την προσπάθεια έξω από τη συνεργασία με τη ΔΟΑ αλλά και τον ίδιο προσωπικά. Ο ίδιος επισημαίνει ότι παρόλο που με τον Τζίικα υπήρξαν συνάδελφοι στην ΕΟΑ, όταν εκείνος ολοκλήρωσε τη θητεία του «δεν επεδίωξε ποτέ την παραμικρότερη επαφή» με τη ΔΟΑ, *στο ίδιο*, 48^η Συνεδρίαση της Εφορείας της ΔΟΑ, 16.1.1998. Η αντίπαράθεση αυτή κατά την άποψή μας μοιάζει περισσότερο ρητορική παρά επί της ουσίας και δείχνει έναν κατασκευασμένο ανταγωνισμό μεταξύ των δύο Ιδρυμάτων. Εξάλλου και ο ίδιος ο Φιλάρετος ενδεχομένως να αναγνώριζε την αξία της προσπάθειας, αλλά ήταν υποχρεωμένος να διατηρεί διακριτά τα όρια μεταξύ ΙΟΑΠ και Ακαδημίας και κυρίως να υποστηρίξει την υπεροχή και την πρωτοκαθεδρία της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας στα ζητήματα Ολυμπιακής Παιδείας.

(2), ΗΠΑ, Αυστρία¹²⁸. Σύμφωνα με τα πρακτικά του προσυνεδρίου οι προτάσεις που διατυπώθηκαν στο συνέδριο αφορούσαν τους στόχους των προταθέντων Ολυμπιακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, το χρονοδιάγραμμα σύστασης και εφαρμογής τους και τα μέσα για την επίτευξη των στόχων. Από τους βασικότερους στόχους της Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία ορίζεται «η αύξηση του βαθμού επίγνωσης της Ολυμπιακής Φιλοσοφίας όπως ορίζεται στον Ολυμπιακό Χάρτη και απέναντι στα συναρτώμενα προς την Ολυμπιακή Φιλοσοφία ιδεώδη». Με τη λήξη του συνεδρίου ενημερώνονται για τα αποτελέσματα ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωστής Στεφανόπουλος, ο Πρόεδρος της ΔΟΕ J.A. Samaranch, ο Υπουργός Πολιτισμού Ευάγγελος Βενιζέλος και ο Υφυπουργός Αθλητισμού Ανδρέας Φούρας¹²⁹.

Στη Νάουσα το 1997 στην περιοχή Τρία–Πέντε Πηγάδια συμμετείχαν 14 χώρες. Η Ελλάδα συμμετείχε με τους Κώστα Μουντάκη (Π.Ι.), Ιωάννη Μουρατίδη (ΤΕΦΑΑ), Γιώργο Μπεμπέτσο (Αντιπρόεδρος ΕΓΒΕ) και Θανάση Παπαγεωργίου (Πρόεδρος ΕΓΒΕ). Οι υπόλοιπες χώρες ήταν οι εξής: Γιουγκοσλαβία, Τουρκία, Πορτογαλία, Γερμανία, Πολωνία, Καναδάς, ΗΠΑ, Βραζιλία, ΠΓΔΜ, Σουδάν, Μ. Βρετανία (3), Ιταλία (2) Αυστραλία. Στις εργασίες συμμετείχε και ο εκπρόσωπος της Ουνέσκο Marcellin Daly ειδικός στο σχεδιασμό αθλητικών προγραμμάτων. Στην έναρξη του συνεδρίου διαβάστηκε μήνυμα του Προέδρου της ΔΟΕ J.A. Samaranch. Κύρια θέματα του προσυνεδρίου ήταν οι λεπτομέρειες που αφορούσαν το θεμελιώδες κείμενο για την Ολυμπιακή και Αθλητική Παιδεία και η διοργάνωση διεθνούς συνεδρίου με το ίδιο θέμα. Συστήθηκαν δύο ομάδες εργασίας και η μεν πρώτη ανέλαβε τη μελέτη των συμπερασμάτων του Α΄ προσυνεδρίου και τη σύνταξη κειμένου που αφορά τους βασικούς αντικειμενικούς στόχους της Ολυμπιακής

¹²⁸Πρόκειται για τους: Deanna Binder και Genevieve Rali (Καναδάς), Wolfgang Decker (Γερμανία), Wojciech Liponski (Πολωνία), Shela Walker (ΗΠΑ), Ingomar Weiler (Αυστρία), Ιωάννης Μουρατίδης, Θωμάς Γιαννάκης, Κων/νος Νιάρχος, Κώστας Γεωργιάδης (Ελλάδα).

¹²⁹*Πρακτικά του Α΄ Προσυνεδρίου για την εισαγωγή Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία, Ολυμπία, 12-16.9.1996, αρχείο ΙΟΑΠ. Σύμφωνα με το Ίδρυμα το προσυνέδριο είχε ως αποτέλεσμα τα εξής: «να συστηθεί η διεθνής ομάδα εργασίας (GOES) για την εισαγωγή της Αθλητικής και Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία, να οριστεί η Ελλάδα ως χώρα πιλότος για την εφαρμογή του σχεδίου, να οργανωθεί και Β΄ προσυνέδριο με διευρυμένη συμμετοχή στη Νάουσα όπου η ομάδα εργασίας θα εισηγηθεί το θεμελιώδες κείμενο για την “εισαγωγή της Αθλητικής και Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία”, το οποίο αφού μελετηθεί θα κοινοποιηθεί σε όλους τους φορείς που εμπλέκονται στο Ολυμπιακό Κίνημα και τέλος να πραγματοποιηθεί παγκόσμιο συνέδριο με το ίδιο θέμα στη ΔΟΑ το καλοκαίρι του 1997 με ευρύτατη διεθνή συμμετοχή». Βλ. επίσης και 62^η Συνεδρίαση Ολομέλειας ΕΟΑ, όπου ο Τζίκας ενημερώνει τα μέλη της ΕΟΑ σχετικά με το συνέδριο, *Βιβλίο Πρακτικών Ολομέλειας ΕΟΑ, Νο 58, 27.5.1996-21.1.1997.**

Παιδείας και η δεύτερη ομάδα ασχολήθηκε με τη διερεύνηση στρατηγικών για το σχεδιασμό προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας σε παιδιά ηλικίας 6-11 ετών¹³⁰.

Στα Καλάβρυτα το 1997 έλαβαν μέρος εκπαιδευτικοί από 18 χώρες «για την προπαρασκευή εισηγήσεων για ένα παγκόσμιο Ολυμπιακό πρόγραμμα για τα σχολεία», όπως αναφέρεται στα πρακτικά του συνεδρίου. Η Ελλάδα συμμετείχε με τους καθηγητές των ΤΕΦΑΑ Ιωάννη Μουρατίδη, Θωμά Γιαννάκη, Υβόννη Χαραχούσου–Καμπίτση και τα μέλη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Κώστα Μουντάκη και Σοφία Γολεγού. Στην έναρξη αναγνώστηκε μήνυμα – επιστολή του Προέδρου της ΔΟΕ J.A. Samaranch. Το συνέδριο αυτό στην ουσία αποτέλεσε συνέχεια των προηγούμενων και οι συζητήσεις επικεντρώθηκαν γύρω από τους άξονες και τους στόχους της Ολυμπιακής Παιδείας που αναπτύχθηκαν στα δύο προσυνέδρια και υιοθετήθηκαν από το παρόν. Μετά το συνέδριο δημιουργήθηκε μια Διεθνής Εποπτεύουσα Επιτροπή, η οποία σε συνεργασία με το ΙΟΑΠ αναλαμβάνει την οριστικοποίηση των πορισμάτων του συνεδρίου, την υποστήριξη παραγωγής του υλικού και τον προγραμματισμό των ενδιάμεσων έργων για την επίτευξη των στόχων. Η Επιτροπή αυτή αποτελέστηκε από τους αντιπροσώπους των τριών ομάδων εργασίας του συνεδρίου: Deanna Binder (διευθύντρια Διεθνούς Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού και υπεύθυνη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς του Κάλγκαρυ – Καναδάς), John Andrews (πρόεδρος της Διεθνούς Ένωσης Φυσικής Αγωγής – Μ. Βρετανία), Margaret Talbot (πρόεδρος της Ένωσης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού για Νεανίδες και Γυναίκες – Μ. Βρετανία)¹³¹.

Το δεύτερο διεθνές συνέδριο του ΙΟΑΠ διοργανώθηκε στον Όλυμπο το 2000 με την οικονομική υποστήριξη του Υφυπουργού Αθλητισμού Γιώργου Φλωρίδη και την υποστήριξη της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Πιερίας. Πριν από τη διοργάνωση πραγματοποιήθηκε εκδήλωση της αναγγελίας του συνεδρίου στην Παλιά Βουλή 19 Μαΐου, παρουσία φορέων και εκπροσώπων του Ολυμπιακού Κινήματος, όπου έγινε η παρουσίαση του διεθνούς εγχειριδίου για την Ολυμπιακή Παιδεία με τίτλο *Be*

¹³⁰Πρακτικά Β' Προσυνεδρίου Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία, Νάουσα, 27-30.1.1997, αρχείο ΙΟΑΠ. Ως αντικειμενικοί στόχοι στο πλαίσιο ενός προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας ορίζονται τα εξής: «ανάπτυξη συνείδησης ανθρώπινης αλληλεγγύης, ανοχής και αμοιβαίου σεβασμού συνδεμένη με την έννοια του ευ αγωνίζεσθαι, εμπλουτισμό της ανθρώπινης προσωπικότητας μέσα από τη σωματική δραστηριότητα, ενθάρρυνση προς την αριστεία σύμφωνα με τα Ολυμπιακά ιδανικά, εδραίωση της συνείδησης της συνέχειας του ανθρώπινου πολιτισμού όπως διερευνάται μέσω της αρχαίας και νεότερης Ολυμπιακής ιστορίας, προαγωγή ειρήνης, κατανόησης, σεβασμού για διαφορετικούς πολιτισμούς, προστασία του περιβάλλοντος».

¹³¹Πρακτικά, Α' Παγκόσμιου Συνεδρίου, Καλάβρυτα, 20-25.8.1997, αρχείο ΙΟΑΠ.

Champion in Life, έκδοση του ΙΟΑΠ, υπό την αιγίδα της ΔΟΕ και της Ουνέσκο, συνοπτική αναφορά στα αποτελέσματα της εφαρμογής του πιλοτικού προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα, καθώς και στις δράσεις του ΙΟΑΠ εν όψει των Αγώνων του 2004¹³².

Το συνέδριο είχε μεγάλη συμμετοχή από 44 χώρες και κύριος στόχος ήταν η παρουσίαση του διεθνούς εγχειριδίου *Be Champion in Life* και η παρουσίαση της στρατηγικής του Ιδρύματος για την προώθηση και υλοποίηση του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας σε διεθνές επίπεδο. Η ελληνική συμμετοχή παρουσιάζεται αυξημένη σε σχέση με τα προηγούμενα συνέδρια με 22 μετέχοντες κυρίως από το πεδίο της Φυσικής Αγωγής. Από το Παιδαγωγικό μετέχουν οι Κώστας Μουντάκης, Σοφία Γολεγού, Έφη Βουζικά, Νίκος Μπίνιας, από τα ΤΕΦΑΑ οι καθηγητές Χρήστος Καμπίτσης, Υβόννη Χαραχούσου–Καμπίτση, ενώ ειδικός προσκεκλημένος από τη ΔΟΑ είναι ο Επίτιμος Αντιπρόεδρος και πρώην Γενικός Έφορος Αρχαιοτήτων Νίκος Γιαλούρης. Η επιλογή του Ολύμπου για το συνέδριο νοσηματοδοτεί την πρόθεση του Ιδρύματος να συνδέσει τις αρχαίες με τις σύγχρονες αξίες του Ολυμπισμού στον άξονα της διαχρονικότητας και μέσα από αυτή τη συνέχεια με το παρελθόν να προσδώσει κύρος στο παρόν¹³³. Η τελετή έναρξης του συνεδρίου έγινε στον αρχαιολογικό χώρο στο Δίον. Στην τελετή σύμφωνα με το πρόγραμμα μίλησαν μεταξύ άλλων ο καθηγητής αρχαιολογίας και διευθυντής των ανασκαφών Δημήτρης Παντερμαλής, ο Νομάρχης Πιερίας, ενώ διαβάστηκαν «μηνύματα από τον Δία και την Ήρα» προς τους καλεσμένους, τα οποία αποτελούν προφανείς κατασκευές του Ιδρύματος. Το ιδεολογικό περιεχόμενο αυτών των μηνυμάτων προσδίδει στο Ίδρυμα

¹³²*Πρακτικά Β' Παγκόσμιου Συνεδρίου, Όλυμπος, 2-6.6.2000*, αρχείο ΙΟΑΠ. Το 2005 το εγχειρίδιο αυτό με απόφαση του ΥΠΕΠΘ διανέμεται σε όλα τα γραφεία Φυσικής Αγωγής της χώρας και με ευθύνη των Νομαρχιακών Υπευθύνων μοιράζεται στους καθηγητές Ολυμπιακής Παιδείας. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο εκδίδει και σχετικό φυλλάδιο στο οποίο επισημαίνει τα εξής: «για την υλοποίηση του προγράμματος Ολυμπιακή Παιδεία το Π.Ι. προέβη στην έγκριση κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού για την Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση, το οποίο έχει αποσταλεί στα σχολεία. Σήμερα το ΥΠΕΠΘ – ΠΙ σε συνεργασία με το ΙΟΑΠ σας αποστέλλει το διεθνές εγχειρίδιο “Γίνε Πρωταθλητής της ζωής!!”...το εγχειρίδιο έρχεται να καλύψει τις ανάγκες του προγράμματος Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα της μεταολυμπιακής περιόδου. Πρόκειται για ένα βιβλίο προτάσεων διδασκαλίας και όχι για ένα βιβλίο ασκήσεων ή υποχρεωτικού κύκλου», Κων/νος Μουντάκης – Έφη Βουζικά, (ομάδα εργασίας) *Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας*, Οδηγίες για τη χρήση του βιβλίου “Γίνε Πρωταθλητής της Ζωής!!”, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2005, σ. 4.

¹³³«στο χώρο αυτό που πριν 2500 χρόνια καλλιεργήθηκε η λατρεία για τον αθλητισμό, για τη μουσική και την τέχνη και διεξήγοντο αθλητικοί αγώνες...διαπιστώνεται μια μοναδική σύμπτωση, αυτά που καλλιεργούνταν πριν από 2500 χρόνια με πάθος και λατρεία να επιχειρούμε να αναβιώσουν σήμερα με ένα σύγχρονο και οργανωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας...», Χαιρετισμός του Τζίκα στην τελετή έναρξης στο Δίον, ΙΟΑΠ – αρχείο ομιλιών Τζίκα.

αρχέγονη θεϊκή αποστολή την οποία οφείλει να εκπληρώσει αφού πρώτα την κατασκευάσει το ίδιο¹³⁴.

Με τη λήξη των εργασιών του συνεδρίου όλοι οι μετέχοντες υπέγραψαν τη Διακήρυξη του Ολύμπου, ένα κείμενο που συντάχτηκε από τη Διεθνή Επιτροπή Στήριξης του ΙΟΑΠ. Μεταξύ άλλων στη διακήρυξη αναφέρεται: «οι θεμελιώδεις οικουμενικές αρχές του Ολυμπισμού, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο αντιρατσισμός, η ειρήνη, το φίλαθλο πνεύμα, για να γίνουν βίωμα πρέπει να καλλιεργηθούν σε όλες τις σχολικές βαθμίδες, αρχίζοντας από το Δημοτικό σχολείο... Σε αυτό το πνεύμα, εγκρίνουμε να αρχίσει η πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος και στις πέντε ηπείρους, σε δύο χώρες από κάθε ήπειρο, σε δέκα σχολεία από κάθε χώρα»¹³⁵.

2.3. Από το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΙΟΑΠ) στο Διεθνές Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΔΙΟΑΠ)

Στις 28 Μαρτίου 1997 οι Αντώνιος και Θωμάς Τζίκας συνιστούν από κοινού ένα μη κερδοσκοπικό – κοινωφελές ίδρυμα που αποτελεί ΝΠΙΔ με την επωνυμία «Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας» και στην αγγλική γλώσσα «Foundation of Olympic and Sports Education» με έδρα την Αθήνα. Το έμβλημα του Ιδρύματος αποτελείται από έξι κύκλους οι οποίοι συνδέονται μεταξύ τους με ένα μεγαλύτερο κύκλο. Ως σκοποί του Ιδρύματος στο άρθρο 2 ορίζονται: «η μελέτη, συγκρότηση και εφαρμογή Ολυμπιακών και Αθλητικών προγραμμάτων, η ανάληψη πρωτοβουλιών για την προαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, η ανάπτυξη θετικών δράσεων για την ενίσχυση με κάθε πρόσφορο μέσο του βαθμού επίγνωσης της Ολυμπιακής φιλοσοφίας όπως ορίζεται στον Ολυμπιακό Χάρτη, η πρακτική και μεθοδευμένη προσέγγιση της νεότητας στους χώρους μαζικής προσέλευσης, η ευαισθητοποίησή τους για μια σωστή κοινωνική έκφραση θυσίας και προσφοράς προς τον άνθρωπο και σύμφωνα με το πνεύμα του Ολυμπιακού Ιδεώδους

¹³⁴ Αναφέρουμε ενδεικτικά: Χαιρετισμός από τον Δία, πατέρα των θεών: «Άνθρωποι, Σας χάρισα μια πανέμορφη γη, περάσατε, είδατε πουλιά, αλλά δεν ακούσατε το κελάιδισμά τους, είδατε τις πανέμορφες θάλασσες...αλλά δεν ακούσατε το μουρμουρητό των κυμάτων, είδατε τα δέντρα, αλλά δεν ακούσατε το τραγούδι των ανέμων στις κορφές τους...Δείξτε ότι εκτιμάτε αυτά που σας έδωσα, μην προσπερνάτε αδιάφοροι. Άνθρωποι κάντε κάτι για να γεννηθεί ένας άλλος άνθρωπος. Όταν κάποια ώρα πραγματοποιήσετε το όραμα αυτό, τότε στον απέραντο κόσμο των αστεριών, θα στήσω το πιο λαμπρό αστέρι, θα το αφιερώσω στα παιδιά όλου του κόσμου και θα φωτίζει για μια δικαιότερη, ειρηνικότερη, υγιέστερη και ευτυχέστερη πανανθρώπινη ζωή...», αρχείο ΙΟΑΠ.

¹³⁵ Διακήρυξη Β΄ Παγκόσμιου Συνεδρίου, Όλυμπος, 2-6.6.2000, αρχείο ΙΟΑΠ.

και η διάδοση και εφαρμογή του Γνήσιου Αθλητικού Ιδεώδους (Ευ Αγωνίζεσθαι) παντού και πάντοτε σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής (αθλητικές, κοινωνικές, επαγγελματικές κλπ)».

Στο άρθρο 3 ορίζονται η περιουσία και οι πόροι του Ιδρύματος, στο άρθρο 4 και 5 η διοίκηση και οι υποχρεώσεις του Διοικητικού Συμβουλίου και στα υπόλοιπα οι γενικότερες αρμοδιότητες του Προέδρου και του Ιδρύματος. Το Ίδρυμα διοικείται από εννεαμελές συμβούλιο και τα πρώτα μέλη που το απαρτίζουν είναι οι εξής: Αντώνιος Τζίκας, Θωμάς Τζίκας, Γιάννης Σγουρός, Μενέλαος Χατζηγεωργίου, Κων/νος Παπαναστασίου, Γιάννης Ζέρβας, Γιάννης Κουλαξής, Πύρρος Δήμας και Γιώργος Λιβέρης. Στο άρθρο 13 ορίζεται ότι «σε περίπτωση διάλυσης του Ιδρύματος για οποιοδήποτε λόγο η περιουσία του περιέρχεται στην ΕΟΑ»¹³⁶. Στις 3 Νοεμβρίου 1998 και τα εννέα μέλη συνυπογράφουν συμφωνητικό ιδρύσεως αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας με έδρα το Μαρούσι όπου αναγράφονται εκ νέου οι σκοποί αλλά και νέα στοιχεία που αφορούν τη δράση του Ιδρύματος (εκδόσεις, έρευνες, συνεργασία με οργανισμούς και φορείς, ορίζεται η διάρκεια της εταιρείας ως δεκαετής με λήξη το Νοέμβριο του 2008, νόμιμος εκπρόσωπος και διαχειριστής ορίζεται ο Αντώνης Τζίκας και αντιπρόεδρος ο Γ. Σγουρός¹³⁷.

Στις 16 Δεκεμβρίου 2004 με νέα συμβολαιογραφική πράξη το Ίδρυμα μετονομάζεται σε Διεθνές Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας και στην αγγλική γλώσσα International Foundation of Olympic and Sports Education. Οι σκοποί του Ιδρύματος διευρύνονται και προστίθενται νέοι όπως «η ίδρυση, λειτουργία και εποπτεία του Ευρωπαϊκού Κέντρου Έρευνας για την προαγωγή των αρχών και αξιών του Ολυμπισμού» με ιδιαίτερη έμφαση εδώ στον περιορισμό αντιαθλητικών φαινομένων, επίσης δράσεις πολιτιστικές, σχεδιασμός εκπαιδευτικού υλικού για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, οργάνωση σεμιναρίων και συνεδρίων σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο και συγκρότηση επιστημονικών επιτροπών στήριξης του έργου του Ιδρύματος. Αλλαγές παρατηρούνται και στο νέο διοικητικό συμβούλιο που είναι 14μελές με τρεις ξένους στη σύνθεσή του (Fekrou Kidane, Hammid Oussedik, Margaret Talbot)¹³⁸, ενώ προστίθενται και νέα πρόσωπα από ελληνικής

¹³⁶ Συμβολαιογραφική Πράξη, «Σύσταση Κοινωφελούς Ιδρύματος», αρ. 6881, αρχείο ΙΟΑΠ.

¹³⁷ Συμφωνητικό ιδρύσεως αστικής εταιρείας μη κερδοσκοπικής, 3.11.1998, αρχείο ΙΟΑΠ.

¹³⁸ Ο Kedane (Αιθιοπία) είναι πρώην Διευθυντής του Τμήματος Διεθνούς Συνεργασίας της ΔΟΕ, η Talbot (ΗΠΑ) είναι αντιπρόεδρος της Διεθνούς Επιτροπής Αθλητικών Επιστημών και Φυσικής

πλευράς: Δημήτρης Παπαναγιώτου, Ιωάννα Μάστορα, Περικλής Βασιλάκης, Γιάννης Ιωαννίδης, Ιωάννης Μουρατίδης, Χρήστος Καμπίσης, Χρήστος Ζαγκλής. Το νέο καταστατικό τροποποιημένο και διευρυμένο με 15 άρθρα, η σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου και η νέα ονομασία αποτυπώνουν το νέο προφίλ του Ιδρύματος και τις νέες ανάγκες του ως διεθνής φορέας. Μια άλλη διαφοροποίηση από το προηγούμενο παρατηρείται στο άρθρο 14, όπου επισημαίνεται ότι σε περίπτωση διάλυσης η περιουσία του Ιδρύματος περιέρχεται στο Υπουργείο Πολιτισμού¹³⁹.

Η κυρίαρχη ταυτότητα του Ιδρύματος εκτός από το θεσμικό πλαίσιο επικαθορίζεται σε μεγάλο βαθμό και από τον επίσημο ιδεολογικό του λόγο. Ο δημόσιος λόγος που εκφράζεται μέσα από τα κείμενα του ΙΟΑΠ διακρίνεται για τον έντονο διδακτισμό του, τη συχνή χρήση του υπερθετικού λόγου, και γλωσσικών σχημάτων, τον ιδεαλισμό, την υπερβολική χρήση κοσμητικών επιθέτων και μεταφορών καθώς και τους ιστορικούς αναχρονισμούς. Ευαγγελίζεται έναν καλύτερο, δικαιότερο και ειρηνικό κόσμο με όχημα τον αθλητισμό και τις Ολυμπιακές αξίες, γεγονός που αντιφάσκει με τη σύγχρονη κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα. Συγκροτεί ένα λόγο με αναγωγές στον Coubertin αλλά κυρίως στην αρχαιότητα που εξιδανικεύει με ρητορικά σχήματα, ενώ ενίοτε επικαλείται την αρχαία θρησκευτικότητα των τόπων και των τοπίων όπου γίνονται τα συνέδρια που διοργανώνει αποδίδοντας έτσι ιερότητα και στις σύγχρονες πράξεις που διαδραματίζονται στα μέρη αυτά. Πρόκειται για έναν βαθύ ελληνοκεντρικό λόγο που προσπαθεί να ισορροπήσει με το διεθνιστικό περιεχόμενο του Ολυμπισμού μέσα από διεθνείς προθέσεις και πρακτικές που εκφράζει ο ίδιος ο Τζίκας και το Ίδρυμα με τη μετονομασία του σε διεθνές, τη διεθνή έκδοση εγχειριδίου Ολυμπιακής Παιδείας και τις διεθνείς δημόσιες σχέσεις. Παραθέτουμε μερικά στοιχεία από το δημόσιο λόγο που αναπτύσσει και τα οποία ερμηνεύουν την προσωπική του ιδεολογία αλλά και αυτή του Ιδρύματος. Όψεις αυτής της ιδεολογίας συναντούμε και στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας του 2004.

Άλλοτε ως «καθαρόαιμος Μακεδόνας» απευθύνει χαιρετισμό στο πέρασμα της Φλόγας από τη Θεσσαλονίκη στις 5 Απριλίου 1996 τονίζοντας πεπεισμένος ότι

Αγωγής και Πρόεδρος της Παγκόσμιας Οργάνωσης Νεανίδων και Γυναικών και ο Oussedik (Αλγερία) είναι μέλος της Διεθνούς Επιτροπής Αθλητικών Επιστημών και Φυσικής Αγωγής

¹³⁹Συμβολαιογραφική Πράξη, «Σύσταση Κοινωφελούς Ιδρύματος», αρ. 7658, αρχείο ΙΟΑΠ. Στο ΦΕΚ αρ. 1843 της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, 12.9.2008 εγκρίνεται η κύρωση και σύσταση του Οργανισμού με βάση την παραπάνω συμβολαιογραφική πράξη.

«η Ολυμπιακή και Αθλητική Παιδεία έχουν την μόνη δυνατότητα να προσφέρουν καλύτερες και ευτυχέστερες κοινωνίες σε όλα τα πλάτη και μήκη του κόσμου», στο συνέδριο της Διεθνούς Οργάνωσης Βιοπολιτικής το 1999 στην Ολυμπία «εκφράζει τη βαθιά του πίστη στο Χριστιανισμό», κατά την παράδοση της Φλόγας στην αντιπροσωπεία της Ατλάντα το 1996 στο Στάδιο δηλώνει βέβαιος ότι «εάν οι νέοι μας, τα αγγελούδια της επερχόμενης γενιάς ακολουθήσουν τις Ολυμπιακές Ανταύγιες θα ζήσουν σε μια κοινωνία πραγματικά ευτυχισμένη και ήρεμη», ενώ σε ομιλία του στα Εκπαιδευτήρια Δούκα το 1995 συνδέει το δικό του πιστεύω με το συλλογικό εγώ της ΕΟΑ: «η ΕΟΑ ακράδαντα πιστεύει ότι η Ολυμπιακή Παιδεία, αρχίζοντας ει δυνατόν από το Νηπιαγωγείο, αποτελεί ανεξάντλητη πηγή μηνυμάτων και μονόδρομο για τον προσδιορισμό και προετοιμασία νέων με υψηλό φρόνημα, με πίστη προσφοράς προς το σύνολο, με ευγένεια ψυχής, με αρχές και “πιστεύω”». Σε ομιλία του στην Πνύκα 8 Ιουλίου 1993 στην έναρξη της Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, καταγράφει τον αθλητισμό και το fair play ως «υπαρξιακό στοιχείο για τον άνθρωπο και ίσως μονόδρομο για μια ευτυχισμένη κοινωνία».

Από τις πιο χαρακτηριστικές εκφράσεις και θέσεις που χρησιμοποιεί σε πολλές ομιλίες του είναι η λέξη «ηθορύπανση» και το «κοινωνικό αλφαβητάρι» που πρέπει να διδάσκεται από την πρώτη Δημοτικού:

«Δυστυχώς στην πατρίδα μας καθημερινά γινόμαστε μάρτυρες ενός ηθικού και κοινωνικού ελλείματος το οποίο διαρκώς διευρύνεται. Προφανώς το τεράστιο αυτό κοινωνικό έλλειμμα θα έπρεπε να απασχολήσει την Ελληνική κοινότητα ανεξαρτήτως φορέα. Η “ηθορύπανση” έχει ξεπεράσει τα όρια του συναγερμού και ασφαλώς θα συμφωνείτε ότι είναι πιο επικίνδυνη από την ατμοσφαιρική και την ηχορύπανση...Μοναδική θεραπεία είναι η πρόληψη. Η ζεύξη και η συνεργασία μεταξύ των δύο πρωταγωνιστών δασκάλου – γυμναστή και παιδιού είναι η “λυδία λίθος” του προβλήματος»¹⁴⁰.

Στην προσπάθειά μας να αναδείξουμε εκτός από την ταυτότητα του Ιδρύματος και την κινητήρια αφορμή που ώθησε τον Τζίκα να παλέψει για την εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στην εκπαίδευση και τη διάχυσή της στην κοινωνία σε μια ηλικία όπου οι προσδοκίες των ανθρώπων απομειώνονται από τη δύναμη του χρόνου, αξιοποιήσαμε στοιχεία από σχετικές ερωτήσεις που θέσαμε στους συνεργάτες του

¹⁴⁰Όλα τα παραθέματα προέρχονται από το αρχείο ομιλιών Τζίκα – ΙΟΑΠ.

από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και στον Κοσμήτορα της ΔΟΑ κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Οι απαντήσεις συγκλίνουν στα εξής: Ο Κώστας Μουντάκης αποδίδει το εγχείρημα του Τζίκα στη φιλοδοξία του για υστεροφημία, στην αποφασιστικότητά του και στην οικονομική του ευμάρεια: «πιστεύω ότι στο τέλος της ζωής του ο άνθρωπος κατάλαβε ότι η υστεροφημία του δεν θα εξαρτηθεί από τη βιομηχανία κονσερβών που πουλάει και έχει βγάλει πολλά χρήματα, αλλά θα εξαρτηθεί από το αν θα γίνει ο αρχηγός μιας ιδεολογίας. Και επειδή ήταν κοντά στον αθλητισμό θα είχε στο μυαλό του τον Coubertin, τον Χρυσάφη που έμειναν στην ιστορία γιατί έφτιαξαν τους Ολυμπιακούς, τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία κλπ. Οπότε αντιλήφθηκε ότι το ιδεολογικό κομμάτι ήταν πολύ σπουδαίο. Επίσης ήταν αθλητής, είχε χρήματα, ήταν δραστήριος παρά την ηλικία του και έτσι αποφάσισε να κάνει αυτό το Ίδρυμα. Το οποίο διοικώντας το ο ίδιος είχε τη δυνατότητα να είναι πολύ ευέλικτο έναντι της ΔΟΑ για παράδειγμα.

Η ΔΟΑ είναι το θωρηκτό. Αυτός ήταν η μηχανή που μπορεί να σηκώνει ένα άτομο μόνο του και μπορεί να κινείται πολύ γρήγορα. Βέβαια και αυτός από τη ΔΟΑ τα 'μαθε. Από κάπου τα μαθαίνεις τα πράγματα. Είδε όμως ότι στην Ολυμπιακή Επιτροπή οι διαδικασίες ήταν αργές, ενώ αυτός με τα χρήματα, τις γνωριμίες και την ευελιξία που είχε και σε συνδυασμό και με το σωστό timing λόγω και της ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων πέτυχε...Αυτός βέβαια κατάλαβε ότι αν γινόταν ένα πιλοτικό πρόγραμμα κάτω από τη σκέπη ενός κράτους θα ήταν πολύ σπουδαίο. Και είπαν ποιο κράτος, και αυτός είπε η Ελλάδα. Και το είπε αυτό, ενώ δεν είχε καμμία εξουσία να το πει. Δεν ήταν ούτε ο Υπουργός Παιδείας, ούτε ο πρόεδρος του Παιδαγωγικού. Πιθανόν και κάποιοι από τους καθηγητές που τους έθεσε το θέμα να γελούσαν. Θα έλεγαν από μέσα τους, τι λέει αυτός ο γέροντας τώρα. Ποιός είσαι εσύ που το λες; Εδώ υπουργοί υπόσχονται και δεν μπορούν να υλοποιήσουνε μετά τα προγράμματα γιατί τους τρώει και αυτούς ο μηχανισμός. Και αυτή απόφαση πάρθηκε στο τελευταίο συνέδριο που έγινε στα Καλάβρυτα»¹⁴¹.

Η Σοφία Γολεγού, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής και τέως Ειδική Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, αποδίδει τη στάση του στην αγάπη του για τον αθλητισμό και την ιδεολογία του: «Ο Τζίκας ήταν από παιδί στον αθλητισμό. Δεν ήταν του γυμναστικού χώρου, αλλά ήταν ταγμένος να ασχολείται με τον αθλητισμό.

¹⁴¹Κώστας Μουντάκης συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 13.7.2008.

Γιατί πίστευε ότι μέσα από τον αθλητισμό θα κάνουμε καλύτερη κοινωνία. Είχε όραμα, ήταν ιδεολόγος. Πώς ο άλλος ήταν ιδεολόγος στην πολιτική, αυτός ήταν στον αθλητισμό. Και έπιασε τη στιγμή. Ο Λιάνης τον λάτρευε και τον υποστήριζε πολύ...»¹⁴².

Η Έφη Βουζικά, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής και τέως στέλεχος της επιστημονικής ομάδας του Παιδαγωγικού στο πιλοτικό πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας, στα πιστεύω του, στις αξίες και τον οραματισμό του: «Νομίζω ότι ήταν ένας οραματιστής. Ένας άνθρωπος που αγαπάει πολύ την Ελλάδα και ονειρεύεται έναν άλλο κόσμο. Πιστεύει και αγαπάει πάρα πολύ τα παιδιά. Νομίζω ότι το βασικό είναι αυτό. Οραματίζεται έναν πολύ όμορφο κόσμο και μάλιστα μία Ελλάδα με αρχές που βγαίνουν μέσα από τα παιδιά. Την αλήθεια, την αγάπη, την ειλικρίνεια, την ομαδικότητα, τη συμφιλίωση των λαών. Πιστεύω ότι αυτό ήταν το κίνητρο για τον Τζίκα. Και η πίστη του. Έτσι; Πίστευε ότι μέσω αυτού θα γίνει. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος. Θέλησε και μας έπεισε και μας γι' αυτό»¹⁴³.

Ο Κώστας Γεωργιάδης συνδέει το εγχείρημα με το κύρος και το ήθος του. Η ανάγνωσή του όσον αφορά το πρόσωπο του Τζίκα φωτίζει επιπλέον και ενδιαφέρουσες πλευρές για τη σχέση των δύο Ιδρυμάτων, ΙΟΑΠ και ΔΟΑ: «Ο Τζίκας είναι ένας κύριος με όλη τη σημασία της λέξης, ευγενής, ήρεμος, με ενδιαφέρον και μεγάλη αγάπη για τον αθλητισμό, είναι από τους κλασικούς τζέντελμαν φιλάθλους, επιχειρηματίας ο οποίος δεν επιβιώνει από τον αθλητισμό και πρόεδρος της ΕΟΑ. Το 1996 είχε κατέβει στην Αφή της Φλόγας στην Ολυμπία και μου είπε ότι θέλει να ασχοληθεί με την Ολυμπιακή Παιδεία και του είπα να καλύψει το κενό της Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας που υπάρχει στην Ελλάδα... μου ζήτησε να του κάνω μια πρόταση, ποιους να καλέσουμε σε ένα συνέδριο για την Ολυμπιακή Παιδεία. Και του 'κανα μια πρόταση. Στο πρώτο συνέδριο που έγινε στην Ολυμπία το 1996 πριν φύγει από την ΕΟΑ, οι μετέχοντες ήταν όλοι σύνεδροι της Ακαδημίας...

Ο Τζίκας διαισθανόταν ότι τελειώνοντας τη θητεία του ως πρόεδρος της ΕΟΑ ήθελε να κάνει κάτι μεγαλύτερο. Ήθελε να διεθνοποιήσει την όλη του προσπάθεια. Τελειώνοντας το συνέδριο σιγά σιγά αποστασιοποιήθηκα. Εκπροσωπώντας τη ΔΟΑ και στηρίζοντας το έργο της ΔΟΑ τόσα χρόνια και θεωρώντας ότι μπορεί να δημιουργήσει πρόβλημα και σύγχυση στη ΔΟΑ, λόγω θέσης δεν μπορούσα να

¹⁴²Σοφία Γολεγού, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 4.12.2008.

¹⁴³Έφη Βουζικά, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 9.6.2009.

συνεχίσω... Η ΔΟΕ έχει αναγνωρίσει τη ΔΟΑ για το έργο της. Δε μπορεί να υπάρξει κάτι δεύτερο κοντά σε διεθνές επίπεδο τη στιγμή που όλοι εμείς αναγνωρίζουμε μέσω της ΔΟΕ τη ΔΟΑ. Δε μπορεί να φτιάξεις έναν ιδιωτικό φορέα διεθνούς βεληνεκού που θα αναλάβει πάλι ένα ρόλο της προώθησης Ολυμπιακών προγραμμάτων. Με ποια θεσμικά όργανα και μέσα από ποιες διαδικασίες θα προωθούσε τα προγράμματα; Αφού υπάρχει ήδη ο μηχανισμός, υπάρχουν οι Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες που είναι οι βραχίονες, έχει δημιουργηθεί δηλαδή η υποδομή. Άρα η προσπάθειά του σε διεθνές επίπεδο φαινόταν μάλλον άκαιρη ή περιττή θα μπορούσε να πει κανείς. Σε εθνικό όμως επίπεδο, λόγω προσωπικότητας θα μπορούσε να καλύψει το κενό μιας Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας. Εν τέλει μάς έκανε και καλό ο συναγωνισμός, μας ξύπνησε και μας σε μερικά θέματα και προχωρήσαμε και μεις. Αλλά δεν μπόρεσε ποτέ να φτάσει και να ξεπεράσει το επίπεδο της ΔΟΑ»¹⁴⁴.

2.4. Πιλοτικό Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας

Στις 9 Ιουνίου του 1997 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο ενημερώνει τον Τζίκα για την παραλαβή της εισηγητικής επιστολής του στο ΥΠΕΠΘ (29 Απριλίου 1997) προς τον Υφυπουργό Ιωάννη Ανθόπουλο, ο οποίος και τη διαβιβάζει στο Παιδαγωγικό με αίτημα την εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία. Το Παιδαγωγικό επισημαίνει ότι το θέμα κρίνεται «ιδιαίτερα ενδιαφέρον, αλλά χρειάζεται μελέτη ώστε να εξευρεθούν οι τρόποι με τους οποίους οι μαθητές θα γίνουν κοινωνοί της Ολυμπιακής Παιδείας έτσι ώστε να δημιουργήσουν ισχυρά βιώματα για το μέλλον», ενώ κάνει αναφορά στο νέο Πάρεδρο της Φυσικής Αγωγής Κώστα Μουντάκη, ο οποίος συμμετείχε στο προσυνέδριο της Νάουσας και είναι προσκεκλημένος και για το επόμενο συνέδριο των Καλαβρύτων και ως εκ τούτου είναι αρμόδιος να ενημερώσει το Παιδαγωγικό για το ζήτημα¹⁴⁵.

Ο Μουντάκης, ο οποίος κατέλαβε τη θέση του μόνιμου Παρέδρου στις 27.6.1997, βρίσκεται σε επικοινωνία με τον Τζίκα και συζητά σε θεσμικό πλαίσιο για τα ζητήματα της εφαρμογής της Ολυμπιακής Παιδείας, ήδη από τον Αύγουστο του 1996, πριν το Α΄ προσυνέδριο στην Ολυμπία. Σε επιστολή του τότε προς τον Τζίκα επισημαίνει ότι η εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία δεν μπορεί να

¹⁴⁴Κώστας Γεωργιάδης, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 4.4.2011.

¹⁴⁵Επιστολή Π.Ι. προς Τζίκα, 9.6.1997, αρχείο Π.Ι.

περάσει στο σχολείο παρά μόνο μέσα από το Παιδαγωγικό¹⁴⁶. Στις 31 Οκτωβρίου 1997 το ΙΟΑΠ στέλνει φάκελο με τα πορίσματα των τριών συνεδρίων στο ΥΠΕΠΘ και ο υφυπουργός τον διαβιβάζει στο Παιδαγωγικό. Παράλληλα μετά το συνέδριο των Καλαβρύτων ενημερώνονται οι Σύμβουλοι και Πάρεδροι του Παιδαγωγικού για τη δράση και τις προτάσεις του Τζίκα από τον Μουντάκη¹⁴⁷. Σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνει η Ιωάννα Μάστορα στο πλαίσιο της τρίτης συνδιάσκεψης του ΙΟΑΠ με τη Διεθνή Επιτροπή Στήριξης του Ιδρύματος, στην οποία συμμετείχε και η εκπρόσωπος της Ουνέσκο, Sigrid Niedermayer–Tahri υπεύθυνη για την πιλοτική εφαρμογή προγραμμάτων στο πλαίσιο του Ηνωμένου Σχολικού Δικτύου της Ουνέσκο, στο Πήλιο 16-23 Ιουνίου 1998, αποφασίστηκε να γίνει η εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα διά μέσου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σε ορισμένα Δημοτικά σχολεία και να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα αυτής της εφαρμογής¹⁴⁸.

Η πρώτη πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος εγκρίθηκε με χρονικό ορίζοντα από 1.9.1998 έως 31.8.1999 για 30 Δημοτικά σχολεία από όλη την Ελλάδα τα οποία επιλέχθηκαν τυχαία και αφορούσε την ΣΤ΄ τάξη¹⁴⁹. Το σύνολο των παιδιών της πειραματικής ομάδας στα οποία εφαρμόστηκε το πρόγραμμα ανέρχονταν σε 736 (367 αγόρια και 369 κορίτσια) εκ των οποίων τα 655 γεννήθηκαν στην Ελλάδα και και τα 77 προέρχονταν από 20 διαφορετικές χώρες γέννησης (Αλβανία 32 παιδιά, Ρωσία και ΗΠΑ από 8 παιδιά, Καζακστάν, Γεωργία και Κένυα 5, 4 και 3 παιδιά αντίστοιχα και οι υπόλοιπες χώρες από ένα 1-2 παιδιά). Το πρόγραμμα αξιολογήθηκε από τον καθηγητή των ΤΕΦΑΑ Κομοτηνής, Χρήστο Καμπίτση και κρίθηκε επιτυχημένο¹⁵⁰.

¹⁴⁶Επιστολή Μουντάκη προς Τζίκα, 1.8.1996, αρχείο Π.Ι.

¹⁴⁷Επιστολή Μουντάκη προς Συμβούλους και Παρέδρους του ΠΙ, 10.11.1997, αρχείο Π.Ι.

¹⁴⁸Ιωάννα Μάστορα, «Εφαρμογή της Ολυμπιακής Παιδείας σε άλλες χώρες – Κριτική προσέγγιση», αρχείο Π.Ι.

¹⁴⁹Το σύνολο των σχολείων κατανέμεται ως εξής: Αθήνα 10 σχολεία, Θεσσαλονίκη 3, Ήπειρος – Ιόνια 1, Θράκη 1, Κρήτη 2, Θεσσαλία 2, Μακεδονία 4, Πελοπόννησος 3, Στερεά Ελλάδα 4, «Κατάσταση σχολείων που εφάρμοσαν το πρόγραμμα», αρχείο Π.Ι.

¹⁵⁰Βλ. Χρήστος Καμπίτσης, «Αξιολόγηση αρχικής μέτρησης», 17.6.1999, αρχείο ΙΟΑΠ. Η αξιολόγηση εστίασε σε δύο όψεις της εφαρμογής του προγράμματος: στο βαθμό εμπέδωσης της διδακτέας ύλης και στο βαθμό επίτευξης του σκοπού και των στόχων Ολυμπιακής Παιδείας όπως καταγράφονται στο ομώνυμο εγχειρίδιο για τον εκπαιδευτικό, Καμπίτσης Χ., «Εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία», εισήγηση στο επιμορφωτικό σεμινάριο εκπαιδευτικών, Ξενοδοχείο Τιτάνια, 15.1.1999, αρχείο Σοφία Γολεγού.

Η διδασκαλία υλοποιήθηκε από 5 δασκάλους και 25 καθηγητές Φυσικής Αγωγής που εκδήλωσαν ενδιαφέρον μετά την πρόσκληση του ΥΠΕΠΘ. Βασικό εγχειρίδιο διδασκαλίας αποτέλεσε η έκδοση του ΙΟΑΠ, *Οδηγός Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας για εκπαιδευτικούς*. Ως συμπληρωματικό υλικό δόθηκαν στους εκπαιδευτικούς τα δύο βιβλία του καθηγητή Ιωάννη Μουρατίδη που εκδόθηκαν υπό την αιγίδα του ΙΟΑΠ: *Ιστορία της Φυσικής Αγωγής* (1998) και *Ο καλός και δίκαιος αγώνας*, (για παιδιά δημοτικού, 1998). Την επιστημονική ομάδα του προγράμματος αποτελούσαν οι Κώστας Μουντάκης, Σοφία Γολεγού (Ειδική Πάρεδρος) και Νέλλη Αρβανίτη καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής αποσπασμένη στο Παιδαγωγικό. Με την έναρξη του προγράμματος πραγματοποιήθηκε επιμορφωτικό σεμινάριο στο ξενοδοχείο Τιτάνια στις 16 Γενάρη 1999¹⁵¹. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Παιδαγωγικού η εφαρμογή του προγράμματος δεν ακολούθησε τον αρχικό προγραμματισμό. Άρχισε τρεις μήνες αργότερα με αποτέλεσμα τον περιορισμένο χρόνο υλοποίησης μέσα στον οποίο οι εκπαιδευτικοί αναγκάζονται να εργαστούν σχεδόν διπλάσιες ώρες από τις προβλεπόμενες και εκτός εργάσιμων ημερών¹⁵².

Με την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης του προγράμματος το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο διοργανώνει ημερίδα διάδοσης των αποτελεσμάτων με τη συμμετοχή των 30 εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων στο ξενοδοχείο Παρκ, στις 17 Ιουνίου 1999. Στο πλαίσιο της ημερίδας γίνεται αποτίμηση των αποτελεσμάτων του προγράμματος και διατυπώνονται προτάσεις για μελλοντικό σχεδιασμό. Παράλληλα γίνεται παρουσίαση επιλεγμένων δράσεων πέντε σχολείων που μετείχαν στο πρόγραμμα και στο τέλος της ημερίδας όλα τα σχολεία παρέδωσαν το υλικό τους στο Παιδαγωγικό για μελέτη και μελλοντική αξιοποίηση¹⁵³.

Ο Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Κ. Μουντάκης στο πλαίσιο αυτής της ημερίδας επισήμανε σχετικά με τους στόχους του προγράμματος: «η παιδεία στοχεύει

¹⁵¹Στο σεμινάριο εκτός από τους επίσημους προσκεκλημένους έλαβαν μέρος οι εκπαιδευτικοί που θα υλοποιούσαν το πρόγραμμα. Κύριοι εισηγητές του σεμιναρίου ήταν: Κ. Μουντάκης, Σ. Γολεγού, Έ. Βουζικά, Ν. Αρβανίτη (Παιδαγωγικό), Ι. Μάστορα (ΙΟΑΠ), Ι. Μουρατίδης και Χ. Καμπίτσης (ΤΕΦΑΑ). Τα έξοδα του σεμιναρίου καλύπτονται από τον προϋπολογισμό του ΣΕΠΠΕ του Παιδαγωγικού. Πηγή: Βουζικά Έ., (επιμ.), «Εκθεση τελικής αξιολόγησης Πειραματικού Προγράμματος “εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία”», 1999, αρχείο Σοφία Γολεγού και αρχείο Π.Ι.

¹⁵²Βουζικά, στο ίδιο. Βλ. επίσης σχετική δημοσίευση στο Kabitsis C., Harahousou Y., Arvaniti N., Mountakis K., «Implementation of Olympic Culture in the School Curriculum in Greece», *The Physical Educator*, 59(4), 2002, σ. 184-192.

¹⁵³Στο ίδιο.

στην αλλαγή της συμπεριφοράς των μαθητών έτσι που όταν θα βγούν στην κοινωνία αργότερα να συμπεριφέρονται με τον επιθυμητό τρόπο...Προς αυτή την κατεύθυνση της αλλαγής συμπεριφοράς στοχεύει το πρόγραμμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας χρησιμοποιώντας όμως ένα διαφορετικό περιεχόμενο και μια διαφορετική μέθοδο επίδοσής του». Ο Μουντάκης αναφέρθηκε και στις καινοτόμες διδακτικές μεθόδους του προγράμματος επισημαίνοντας, ότι δεν ακολουθήθηκαν οι παραδοσιακοί τρόποι διδασκαλίας: «μεγάλη σημασία δόθηκε στη βίωση ορισμένων πραγμάτων. Αυτό γινόταν με την επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους και αθλητικούς χώρους, με εκδρομές, με τη διενέργεια εκδηλώσεων σχετικών με τον αθλητισμό, με τη δημιουργία μιας εκδήλωσης σε τοπικό επίπεδο για την ευαισθητοποίηση του περίγυρου του σχολείου και τέλος με τη δημιουργία μιας εργασίας project»¹⁵⁴.

Το υλικό που παράχθηκε από την εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος εκδόθηκε στη συνέχεια σε βιβλίο το 2002 με τίτλο *Ολυμπιακή και Αθλητική Παιδεία*. Στην εισαγωγή του μεταξύ άλλων καταγράφονται και οι θετικές επιδράσεις του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στους μαθητές και στην ευρύτερη σχολική κοινότητα: «οι μαθητές ανέπτυξαν ποικίλες δραστηριότητες, ανέδειξαν τα ταλέντα τους, τις ιδιαίτερες δεξιότητές τους και έμαθαν να δουλεύουν ομαδικά...Μυήθηκαν στα Ολυμπιακά ιδεώδη και στο πνεύμα του ευ αγωνίζεσθαι. Με την πάροδο του χρόνου άλλαξαν συμπεριφορά, απέφυγαν τους διαπληκτισμούς και τις εντάσεις και έγιναν πιο ευγενικοί. Βελτίωσαν επίσης τη συμπεριφορά τους στους αγώνες, δείχνοντας ηθική αθλητική εικόνα και φίλαθλο πνεύμα. Η συνεργασία των εκπαιδευτικών και των μαθητών με το σύλλογο διδασκόντων, το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων και την τοπική αυτοδιοίκηση ήταν καθοριστική για την επιτυχία του προγράμματος. Με αυτόν τον τρόπο επιτεύχθηκε ένας από τους στόχους του σχολείου που είναι το άνοιγμα στην κοινωνία». Τέλος αναφέρεται η καθοριστικής σημασίας επίδραση του προγράμματος στη δημιουργία του Προγράμματος Σπουδών με νόμο του κράτους¹⁵⁵.

¹⁵⁴Μουντάκης Κ., Ομιλία στην ημερίδα διάδοσης των αποτελεσμάτων της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας, Ξενοδοχείο Παρκ, 17.6.1999, αρχείο Σοφία Γολεγού.

¹⁵⁵Μουντάκης Κ., Βουζίκια Έ., Γολεγού Σ., Παπαδόπουλος Α., *Ολυμπιακή και Αθλητική Παιδεία*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ –ΠΙ, 2002, σ. 5.

Την επόμενη σχολική χρονιά το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας επεκτάθηκε και εφαρμόστηκε σε 400 Δημοτικά σχολεία στις τρεις τελευταίες τάξεις¹⁵⁶. Συμμετείχαν σ' αυτό 45.000 μαθητές και 130 εκπαιδευτικοί Φυσικής Αγωγής που επιμορφώθηκαν με σχετικό σεμινάριο και παρέλαβαν ως εκπαιδευτικό υλικό το εγχειρίδιο Ολυμπιακής Παιδείας του ΙΟΑΠ. Για την υλοποίηση του προγράμματος χρησιμοποιήθηκε μια διδακτική ώρα τη βδομάδα από το ωρολόγιο σχολικό πρόγραμμα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έκθεσης αξιολόγησης του διευθυντή Φυσικής Αγωγής Κώστα Αλλά, σε δείγμα 3429 παιδιών (1729 αγόρια και 1700 κορίτσια) από 33 Δημοτικά σχολεία από όλη την Ελλάδα, με ερωτηματολόγιο πριν και μετά τη λήξη του προγράμματος, ο απολογισμός του κρίνεται με θετικά πρόσημα¹⁵⁷.

2.5. Οδηγός Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας για εκπαιδευτικούς

Με τον τίτλο αυτό εισάγεται το πρώτο εγχειρίδιο για την Ολυμπιακή Παιδεία που αποτελεί την επίσημη έκδοση εκπαιδευτικού υλικού για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα. Εκδόθηκε από το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής

¹⁵⁶Επιστολή ΥΠΕΠΘ προς Σχολικούς Συμβούλους, 17.12.1999 με θέμα, «Εφαρμογή Εθνικού προγράμματος Ολυμπιακής Εκπαίδευσης»: «το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού σχεδιασμού, εν όψει των Ολυμπιακών αγώνων του 2004, θέτει σε εφαρμογή το σχολικό έτος 1999-2000 το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας σε 400 πολυθέσια δημοτικά σχολεία όλης της χώρας, στις τρεις ανώτερες τάξεις (Δ' -Ε' -ΣΤ') με σύνολο ωρών 18 εβδομαδιαίως», αρχείο Π.Ι.

¹⁵⁷«Η βελτίωση της γνώσης των παιδιών σχετικά με μερικές από τις βασικές έννοιες των Ολυμπιακών αγώνων και τα οφέλη της άσκησης, καθώς και οι απόψεις τους σχετικά με την επίδειξη αθλητικού πνεύματος και σωστής αθλητικής συμπεριφοράς αξιολογήθηκαν με τη χρήση ερωτηματολογίου και με τη μέθοδο της αρχικής και τελικής μέτρησης. Συγκεκριμένα, η ανάλυση της αρχικής μέτρησης αποκάλυψε ότι το επίπεδο γνώσεων των παιδιών για θέματα που αφορούν τους αρχαίους και σύγχρονους Ολυμπιακούς αγώνες ήταν αρκετά υψηλό. Το επίπεδο αυτό των γνώσεων φάνηκε ότι διαμορφώνεται ανάλογα με το φύλο των παιδιών, την ηλικία τους και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους. Με τα παιδιά μάλιστα που έχουν γονέα εκπαιδευτικό να έχουν σημαντικά υψηλότερο επίπεδο γνώσεων. Η κύρια πηγή πληροφόρησης των παιδιών ήταν η τηλεόραση, ακολουθούμενη από τους δασκάλους και το οικογενειακό περιβάλλον, και σε μεγαλύτερη απόσταση από τα περιοδικά και τα σχολικά προγράμματα. Ακόμη διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά σε ένα αρκετά υψηλό ποσοστό γνώριζαν τα οφέλη της άθλησης, αλλά δεν παρουσίασαν ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο αθλητικού πνεύματος, το οποίο εμφανίστηκε να εξαρτάται από την ηλικία τους, τον τόπο κατοικίας και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους. Τέλος, ο βαθμός επίδειξης σωστής αθλητικής συμπεριφοράς ήταν ακόμη μικρότερος εκείνου του αθλητικού πνεύματος και έδειξε να εξαρτάται από το φύλο -με τα κορίτσια να υπερτερούν- την ηλικία, τον τόπο κατοικίας και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων. Η ανάλυση των στοιχείων της επαναμέτρησης που ακολούθησε μετά το πέρας της εφαρμογής του προγράμματος έδειξε ότι αυτό είχε πολύ μεγάλη επίδραση στο σύνολο των παιδιών...αυξήθηκαν σημαντικά οι γνώσεις για θέματα που αφορούν τους Ολυμπιακούς Αγώνες, οι δάσκαλοι αντικατέστησαν την τηλεόραση με τα σχολικά προγράμματα, αυξήθηκαν οι γνώσεις των παιδιών για τα οφέλη της άσκησης, ενώ παράλληλα επεδείχθη σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό αθλητικό πνεύμα και σωστή αθλητική συμπεριφορά», Κώστας Αλλάς, «Πρώτη αξιολόγηση του προγράμματος Ολυμπιακή Εκπαίδευση», χχ., αρχείο ΥΠΕΠΘ.

Παιδείας σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας κατόπιν εγκρίσεως του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και με την οικονομική αρωγή του Δήμου Αμαρουσίου. Το βιβλίο εκδόθηκε το Νοέμβριο του 1998 και κυκλοφόρησε σε 3000 αντίτυπα. Διανεμήθηκε δωρεάν στους εκπαιδευτικούς και λειτούργησε πιλοτικά για τη διδασκαλία της Ολυμπιακής Παιδείας κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος της πρώτης περιόδου. Στις 26 Ιανουαρίου 1999 έγινε η επίσημη παρουσίασή του στην αίθουσα της Παλαιάς Βουλής.

Πρόκειται για μια ιδιαίτερα προσεγμένη έκδοση από αισθητικής πλευράς, μεγάλου σχήματος (31x24), με σκληρό λευκό εξώφυλλο που απεικονίζει τον κότινο, φέρει πρωτότυπη εικονογράφηση και άρτια στοιχειοθετημένο κείμενο σε σύνολο 163 σελίδων. Οι 28 από αυτές είναι ολοσέλιδες ζωγραφικές επιφάνειες χωρίς κείμενο με αφαιρετικά αθλητικά και ολυμπιακά θέματα, ενώ 44 ακόμα εικόνες μικρότερης έκτασης, περίπου $\frac{1}{4}$ της σελίδας ή και λιγότερο σε άλλα σημεία διατρέχουν το εγχειρίδιο. Στο τέλος του βιβλίου αποδίδονται ολοσέλιδα εικονογραφημένα δύο αναμνηστικά διπλώματα για τους νικητές των σχολικών αγώνων. Το ένα φέρει τίτλο «ευ αγωνίζεσθαι» και το άλλο «Ολυμπιακοί Αγώνες για παιδιά». Το εικαστικό μέρος του εγχειριδίου αποτελεί δημιουργία της ζωγράφου Αγγελικής Ντάγκαρη¹⁵⁸.

Οι συγγραφείς του εγχειριδίου είναι όλοι Έλληνες και προέρχονται από το πεδίο της Φυσικής Αγωγής. Πρόκειται για τους Ιωάννη Μουρατίδη και Χρήστο Καμπίτση (καθηγητές ΤΕΦΑΑ Θεσσαλονίκης και Θράκης αντίστοιχα), τον Κώστα Μουντάκη (Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού) και την Ιωάννα Μάστορα

¹⁵⁸Τα έργα που εικονογραφούν την έκδοση αποτέλεσαν και θέμα της έκθεσης της ζωγράφου εκείνη την περίοδο στην αίθουσα «Λαμπάκου» καθ' όλη τη διάρκεια του Μαρτίου 1999, με θέμα «Αθλητισμός – Κίνηση που μεταθέτει γραμμές». Η ίδια αναφέρεται στο εικαστικό μέρος του βιβλίου ως εξής: «Για τον καλλιτέχνη που καλείται να καταλασστεί με την εικαστική επιμέλεια κάποιου βιβλίου και μάλιστα όταν αυτό απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς και παιδιά, το κίνητρο είναι μεγάλο. Πέρα από εμψυχωτής πρέπει να νιώσει και παιδαγωγός... Η Ολυμπιακή ιδέα είναι υπόθεση πρωτίστως πνευματική, ο αθλητής το μέσο που εμψυχώνει αυτή την ιδέα, πρέπει να είναι το πρότυπο της ψυχικής και σωματικής υγείας, του “μέτρου”, αυτός που θα μεταλαμπαδεύσει τα ηθικά και πνευματικά ιδεώδη και θα ενώσει τις κινήσεις του σώματος με τις αέναντες κινήσεις της ψυχής. Το γκρίζο και το γαλάζιο στη δικιά μου ζωγραφική είναι το στοιχείο της απεραντοσύνης, της άλλης διάστασης. Τα σώματα των αθλητών δεν μπορεί παρά να είναι γεμάτα κίνηση, προσπάθεια, ανάταση, γεμάτα φως που μετατρέπεται σε φωτεινή σφαίρα, σε φωτεινή πηγή, πηγή ζωής και αλήθειας. Οι λεπτές ανθρώπινες φιγούρες – σώματα αθλητών – τονίζουν την προσπάθεια για την απομάκρυνσή τους από την ύλη, για την προσέγγιση της ιδέας. Εσείς οι εκπαιδευτικοί που θα είσθε οι συνδετικοί κρίκοι μεταξύ βιβλίου και παιδιών, χρειάζεται πρώτοι να νιώσετε την πνευματική διάσταση της σχέσης αθλητισμού και τέχνης. Αυτό είναι το κοινό τους σημείο, δεν υπάρχουν μεταξύ τους όρια, ο απώτερος σκοπός είναι η ανακάλυψη της αρμονίας και του κάλλους, με την κίνηση της γραμμής στη ζωγραφική και των σωμάτων στον αθλητισμό...», Α. Ντάγκαρη, «Λίγα λόγια για το εικαστικό μέρος του Οδηγού Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας», αρχείο ΙΟΑΠ.

(επιστημονική σύμβουλος του ΙΟΑΠ – καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής). Ως ειδική συνεργάτρια της έκδοσης αναγράφεται η Ειδική Πάρεδρος Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Σοφία Γολεγού, ενώ για τη συμβολή τους στο συντονισμό της έρευνας υπεύθυνα είναι τα μέλη της Διεθνούς Επιτροπής Στήριξης του Ιδρύματος, John Andrews, Deanna Binder, Ian Jobling, Margaret Talbot. Κύριο μήνυμα που διατρέχει την έκδοση είναι η έκφραση «τραγουδάμε, χορεύουμε, παίζουμε, δημιουργούμε, ονειρευόμαστε» που παραπέμπει υπόρρητα και από τη ζωγραφική του απόδοση στο συμβολισμό των πέντε Ολυμπιακών κύκλων.

Το εγχειρίδιο, όπως μας πληροφορεί το ίδιο, αποτελεί προϊόν των επιστημονικών διεργασιών των δύο διεθνών προσυνεδρίων και του ενός διεθνούς συνεδρίου του ΙΟΑΠ στα οποία προαναφερθήκαμε, με θέμα την εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα Δημοτικά σχολεία. Τα αποτελέσματα αυτών των συνεδρίων στη συνέχεια σχετίστηκαν με τα εμπειρικά αποτελέσματα έρευνας που αποκόμισαν οι υπεύθυνοι του Ιδρύματος που επισκέφθηκαν διάφορα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία σε όλη την Ελλάδα, συζητώντας με εκπαιδευτικούς και μαθητές καθώς και από τη μελέτη προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας άλλων χωρών¹⁵⁹.

Την έκδοση προλογίζουν ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωστής Στεφανόπουλος, ο Πρόεδρος της ΔΟΕ J.A. Samaranch και ο Πρόεδρος του Ιδρύματος Αντώνης Τζίκας. Ο Samaranch τονίζει τη σημασία της Ολυμπιακής παιδείας και τη συμβολή της στη διεθνή κατανόηση μέσω του αθλητισμού, και εξαιρεί την πρωτοβουλία της Ελλάδας και του Ιδρύματος Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας για την έκδοση του συγκεκριμένου εγχειριδίου. Το κείμενο του Samaranch αποδίδεται ελληνικά και αγγλικά. Στον δισέλιδο πρόλογο ο Πρόεδρος του Ιδρύματος απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς που θα διδάξουν το βιβλίο επισημαίνοντας την πολυδιάστατη και πολυσύνθετη φύση του εγχειρήματος εισαγωγής και διδασκαλίας

¹⁵⁹Μουρατίδης Ι., Μουντάκης Κ., Καμπίσης Χ., Μάστορα Ι., *Οδηγός Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας*, Αθήνα, ΙΟΑΠ, 1998, σ. 26. Τα σχολεία που επισκέφτηκε η ομάδα συγγραφής του βιβλίου για τη συλλογή στοιχείων πριν τη συγγραφή είναι τα εξής: 1^ο Δημοτικό σχολείο Νέας Ερυθραίας, 9^ο Δημοτικό Κερατσινίου, Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια Σύρου, 2^ο Τεχνικό Λύκειο Νέας Φιλαδέλφειας, Δημοτικό Νάουσας, Εκπαιδευτήρια Δούκα, 3^ο Γυμνάσιο Χολαργού, Εκπαιδευτήρια Μωραΐτη, 3^ο Δημοτικό Παλαιού Φαλήρου, Γυμνάσιο – Λύκειο Ρίου, 6^ο Γυμνάσιο Αμαρουσίου, 18^ο Δημοτικό Αμαρουσίου, Ελληνογαλλική Σχολή Άγιος Ιωσήφ, Γερμανική Σχολή και Αρσάκειο Θεσσαλονίκης, *στο ίδιο*, σ. 154.

της Ολυμπιακής Παιδείας για πρώτη φορά στο ελληνικό σχολείο, υπερτονίζοντας το ρόλο του εκπαιδευτικού στην υλοποίηση του προγράμματος¹⁶⁰.

Το εγχειρίδιο εσωτερικά δομείται σε τρία κεφάλαια, ενώ περιλαμβάνει επίσης εισαγωγή, παράρτημα και επίλογο. Στην εισαγωγή οι συγγραφείς επιλέγουν σύντομες αναφορές «μεγάλων διανοητών» από την αρχαιότητα μέχρι τη σύγχρονη εποχή που έχουν τοποθετηθεί αναφορικά με τη σημασία του αθλητισμού και του Ολυμπισμού, προκειμένου να ευαισθητοποιηθεί η εκπαιδευτική κοινότητα και οι μαθητές για τις αξίες αυτές, οι οποίες προβάλλονται ως καθοριστικές για τη δημιουργία «ακμαίας και υγιούς κοινωνίας». Από την αρχαιότητα επιλέγονται ρήσεις του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη και του Σόλωνα, όπου τονίζεται η σημασία της γυμναστικής, ενώ γίνεται αναφορά και στα πλεονεκτήματα του εκπαιδευτικού συστήματος της αρχαίας Σπάρτης. Οι σύντομες και εξιδανικευμένες αναφορές που συνδέουν τη γυμναστική με την Ολυμπία και τους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες μετατοπίζονται και στη σύγχρονη εποχή. Εδώ κυριαρχούν αποσπασματικοί λόγοι που παραπέμπουν στις απόψεις που έχουν διαμορφωθεί στο πλαίσιο της ΔΟΕ, με αναφορές κυρίως του Coubertin και δευτερευόντως των άλλων προέδρων της ΔΟΕ, Killanin, Edstrom, Brundage και Samaranch.

Ο αποφθεγματικός χαρακτήρας της εισαγωγής συμπληρώνεται από δύο επιπλέον αναφορές από το Σχέδιο Διακήρυξης για το Διεθνές Πλάνο Δράσης στον αθλητισμό, την Ανοχή και το Φίλαθλο Πνεύμα της Επιτροπής για την Ανάπτυξη του Αθλητισμού του Συμβουλίου της Ευρώπης (1996) και του Διεθνούς Καταστατικού Χάρτη Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού της Ουνέσκο, (1993) που αναφέρονται στην αθλητική δεοντολογία και τις κοινωνικές αξίες. Ο εισαγωγικός λόγος ολοκληρώνεται με υποδείξεις συλλογικής ευθύνης απέναντι στην Ολυμπιακή διοργάνωση του 2004 και εστιάζει στους εκπαιδευτικούς «που θα προετοιμάσουν το νέο άνθρωπο, τον αθλητή, το θεατή, τον εθελοντή και το φίλαθλο που θα υποδεχτεί τους Αγώνες», στην προσπάθεια να διοργανωθεί μια ξεχωριστή Ολυμπιάδα «με φως και διαχρονικές αξίες»¹⁶¹.

Την εισαγωγή ακολουθεί η ενότητα «Χρήσιμες οδηγίες για τους διδάσκοντες» όπου γίνεται αναφορά στην παιδευτική αξία της Ολυμπιακής Παιδείας, η οποία κατά τους συγγραφείς του εγχειριδίου, «δεν νοείται ως ξεχωριστό μάθημα και θεωρείται

¹⁶⁰ Στο ίδιο, σ. 19-20.

¹⁶¹ Στο ίδιο, σ. 23-25.

ως «πολύτιμο μέσο για την υλοποίηση των στόχων της Αγωγής των νέων» και αναφέρεται στις στρατηγικές υλοποίησης του προγράμματος¹⁶². Ως κύριος στόχος του εγχειριδίου αναφέρεται η Κοινωνική Αγωγή. Οι επιμέρους στόχοι αναλύονται σε ανάπτυξη ενδιαφέροντος στους μαθητές για τα αθλητικά θέματα, ενθάρρυνση μαζικής συμμετοχής στην άσκηση, αγάπη για τον αθλητισμό και τον πρωταθλητισμό, ενίσχυση δεσμών φιλίας και συνεργασίας των παιδιών, ανάθεση πρωτοβουλιών για την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και του αυτοσεβασμού, εθισμό των παιδιών στην αθλητοπρέπεια ως τρόπο ζωής, ανάπτυξη κριτικής σκέψης για σύγχρονα προβλήματα του αθλητισμού, προβληματισμό και έρευνα για τα αθλητικά, ενίσχυση του εθελοντισμού, κατανόηση των παγκοσμίως αναγνωρισμένων ηθικών αρχών και τέλος εμφύσηση των ηθικοπλαστικών αρχών του Ολυμπισμού για την αποφυγή εκφυλιστικών φαινομένων του αθλητισμού, όπως η βία και ο χουλιγκανισμός¹⁶³.

Το πρώτο κεφάλαιο έκτασης 63 σελίδων περιλαμβάνει τέσσερις υποθεματικές ενότητες που αφορούν την αρχαία αγωνιστική, τη σύγχρονη Ολυμπιακή ιστορία, την Αθήνα 2004 και την άσκηση. Το δεύτερο κεφάλαιο (39 σελίδες) αφορά τα ηθικά και κοινωνικά μηνύματα του Αθλητισμού και το τρίτο (15 σελίδες) αφορά ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί τη βασική ιστορική ενότητα του εγχειριδίου, όπου δίνονται επιλεγμένα στοιχεία από τις διάφορες περιόδους της αρχαίας και σύγχρονης Ολυμπιακής ιστορίας. Στο τέλος της κάθε ενότητας υπάρχουν θέματα για συζήτηση και ερωτήσεις για την προαγωγή της κριτικής ικανότητας των παιδιών. Στο δεύτερο κεφάλαιο χαρακτηριστικό σημείο είναι η επιλογή ιστοριών αθλητών/τριών που αποτελούν πρότυπα αγωνιστικότητας και ήθους και μέσα από αυτές τις διδαχές συντίθεται η ταυτότητα της ενότητας που αποσκοπεί «να μεταφέρει μηνύματα ήθους που μιλούν στην ψυχή των παιδιών μέσα από πραγματικές διδακτικές ιστορίες»¹⁶⁴. Στο τρίτο κεφάλαιο μέσα από τις προτεινόμενες δραστηριότητες σκοπός είναι να κατανοήσουν οι μαθητές βιωματικά τη σημασία της άσκησης αλλά και των αξιών της φιλίας, της συνεργασίας, του αλληλοσεβασμού και της ευγενούς άμιλλας¹⁶⁵. Κοινό σημείο όλων των κεφαλαίων αποτελεί η υποθεματική ενότητα «δυο λόγια για τον εκπαιδευτικό», όπου σε κάθε

¹⁶² Στο ίδιο, σ. 26-27.

¹⁶³ Στο ίδιο, σ. 29.

¹⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 96.

¹⁶⁵ Στο ίδιο, σ. 136.

κεφάλαιο στην αρχή του συνοψίζει και καθορίζει τέσσερα κοινά σημεία: το περιεχόμενο της ενότητας, τους διδακτικούς στόχους, τις οδηγίες διδασκαλίας και προτάσεις αξιολόγησης αποτελεσμάτων που έχουν επιτευχθεί από τη διδασκαλία.

Τα κείμενα διακρίνονται για την αρτιότητα και την ομοιογένεια του ύφους χωρίς να λείπουν όμως οι εξιδανικεύσεις και η ωραιοποιημένη αφήγηση. Κύριες υποθεματικές κατηγορίες που προκύπτουν από το σώμα του εγχειριδίου είναι οι εξής: αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες, Αναβίωση, Θερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες, Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες, Παραολυμπιακοί Αγώνες, Ολυμπιακοί Αγώνες Αθήνα 2004, Αθλητικές/Ολυμπιακές αξίες. Η αρχαιότητα (έκτασης 9 σελίδων κειμένου) δομείται σε δύο μεγάλες υποενότητες με τίτλο «ιστορία της αρχαίας αγωνιστικής» και «το πρόγραμμα των Ολυμπιακών Αγώνων – Πολιτιστικές εκδηλώσεις στη διάρκεια των Αγώνων». Η κάθε υποενότητα από αυτές αναπτύσσεται με μικρότερες θεματικές όπου δίνονται σύντομα επιλεκτικά ιστορικά στοιχεία που αφορούν τα εξής ζητήματα: το χρόνο και τον τόπο διεξαγωγής των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων, το σκοπό και τη χρονική περίοδο τέλεσής τους, τα αγωνίσματα του ολυμπιακού προγράμματος με σύντομη αναφορά στο καθένα ξεχωριστά, τον εξοπλισμό και την ενδυμασία των αθλητών, τα βραβεία και τις διακρίσεις αλλά και τις ποινές των αθλητών σε περίπτωση παραβίασης των κανόνων, το πρόγραμμα των Αγώνων, την αξία της γυμναστικής με έμφαση στο ρόλο του γυμναστή και των γυμναστηρίων, τη σημασία της εκεχειρίας και της καλοκαγαθίας, περιγραφή του αγάλματος του Δία, σύντομες αναφορές στους υπόλοιπους πανελλήνιους αγώνες και στους αγώνες γυναικών (Ηραία) και στην παρακμή και λήξη του θεσμού τη ρωμαϊκή εποχή¹⁶⁶.

Στο σύνολο των ιστορικών στοιχείων που παρουσιάζονται εδώ, σε ορισμένα σημεία παρατηρείται εξιδανίκευση και υπερβολική ρητορική. Αναφέρουμε ενδεικτικά: «οι αρχαίοι Έλληνες αγωνίζονταν γυμνοί. Γι' αυτούς το γυμνό σώμα δεν ήταν ντροπή, γιατί το έντυνε η αρετή και η ανδρεία. Τα σώματά τους έδειχναν την προσπάθεια και την προπόνηση που είχαν κάνει. Θυμήσου για λίγο τα αρχαία αγάλματα. Είναι τέλεια και σεμνά. Στην αρχαία Ελλάδα ντροπή δεν ήταν το γυμνό αλλά το αγύμναστο σώμα. Έδειχνε άνθρωπο χωρίς μόρφωση και χωρίς καλλιέργεια. Το πιο τέλειο ήταν το σώμα του πενταθλητή...ένας μεγάλος γλύπτης, ο Πολύκλειτος, έφτιαξε έναν αθλητή του πεντάθλου. Το άγαλμα ονομάστηκε Κανόνας. Τόσο τέλειο

¹⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 38-45.

και πανέμορφο ήταν!»¹⁶⁷. Από το πεδίο της αρχαιότητας επιλέγονται επίσης έξι ιστορίες που προβάλλονται ως πρότυπα αρχαίας αρετής και αξιών που αφορούν Ολυμπιονίκες, τον ημεροδρόμο Φειδιππίδη, την Καλλιπάτειρα και τις έννοιες της εκεχειρίας και της συμβολικής βράβευσης των νικητών που ενσωματώνονται στην ενότητα «Ηθικά και Κοινωνικά μηνύματα»¹⁶⁸.

Στην ενότητα «αναβίωση» (2 ¼ σελίδες) δίνεται έμφαση στο ρόλο, την προσωπικότητα και τη φιλοσοφία του Coubertin (1 σελίδα) και σε δεύτερο επίπεδο στο ρόλο του Δημητρίου Βικέλα (1/3 της σελίδας), στη συμμετοχή των χωρών που έλαβαν μέρος στους Αγώνες του 1896 και στο αγώνισμα του Μαραθωνίου με αναφορά στον Λούη. Όσον αφορά τον Coubertin επισημαίνεται η μεγάλη συνεισφορά του στο Ολυμπιακό Κίνημα ως αναβιωτή και παιδαγωγού, αλλά και η αγάπη του για την Ελλάδα. Αναφέρουμε ενδεικτικά: «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα ήταν μόνο μια μακρινή ανάμνηση της κλασικής αρχαιότητας χωρίς το όραμα του βαρόνου Πιερ ντε Κουμπερτέν και μερικών άλλων ανθρώπων της εποχής του.... εργάστηκε σκληρά για να εισαχθεί η Φυσική Αγωγή στα σχολεία της Γαλλίας. Οι ιδέες του κρίθηκαν πολύ αυστηρά από όλους όσους δεν κατάλαβαν τη σημασία αυτής της προσπάθειας και τον πίκραναν. Αυτός όμως δεν σταμάτησε να προσπαθεί. Ο Κουμπερτέν ήταν βέβαιος ότι ο ελληνικός πολιτισμός και ιδιαίτερα οι Ολυμπιακοί Αγώνες μπορούσαν να προσφέρουν πολλά στην ανθρωπότητα. Ξεκίνησε λοιπόν μια εκστρατεία για να εξασφαλίσει διεθνή υποστήριξη των Ολυμπιακών Αγώνων»¹⁶⁹. Η υποενότητα, «Δημήτρης Βικέλας (1835-1908) – Η ελληνική επιρροή», αναφέρεται εν συντομία στη ζωή και την προσφορά του Δημητρίου Βικέλα στην αναβίωση των Αγώνων και κλείνει με αναφορά στο πρόσωπο του Πέτρου Λινάρδου, ως «ο άνθρωπος που έφερε

¹⁶⁷ Στο ίδιο, σ. 41.

¹⁶⁸ Η πρώτη αναφέρεται στην ιστορία του Διαγόρα του Ρόδιου με τίτλο «η νίκη στους Ολυμπιακούς Αγώνες προσφέρει τιμή και δόξα», η δεύτερη στο μύθο της Καλλιπάτειρας με τίτλο, «η Καλλιπάτειρα – Το όραμα της μάνας». Ακολουθεί η ιστορία, «το κατόρθωμα του Φειδιππίδη», του ημεροδρόμου που έτρεξε από την Αθήνα στη Σπάρτη 246 χιλιόμετρα για να ζητήσει τη βοήθεια των Σπαρτιατών ενάντια στους Πέρσες στη μάχη του Μαραθώνα. Η 4^η ιστορία με τίτλο, «Ειρήνη – Εκεχειρία», εξιδανικεύει το θεσμό της εκεχειρίας, η 5^η με τίτλο, «ανιδιοτέλεια – ο κότινος της νίκης», αναφέρεται στη σημασία της βράβευσης των αθλητών με κλαδί αγριελιάς «που είχε ανεκτίμητη αξία για τους αθλητές» και η 6^η «η τιμωρία της υπερβολής», αναφέρεται στο θρύλο του μεγάλου αθλητή και ολυμπιονίκη Πολυδάμα από τη Θεσσαλία που ήταν ασυναγώνιστος στην πάλη και την πυγμαχία, αλλά υπερέβαλε τις δυνάμεις του και σκοτώθηκε στο τέλος, σ. 103-110.

¹⁶⁹ Στο ίδιο, σ. 54.

στο προσκήνιο την καθοριστική συμβολή του Βικέλα στην αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων»¹⁷⁰.

Από τους Θερινούς Ολυμπιακούς (9 σελίδες) το μεγαλύτερο μέρος αφιερώνεται στα αθλήματα και αγωνίσματα των Αγώνων που παρουσιάζονται με πίνακες, ενώ σε πίνακες δίνονται και τα στοιχεία των χωρών που ανέλαβαν διοργανώσεις. Αναφορές γίνονται και στα Ολυμπιακά σύμβολα, με έμφαση στην Ολυμπιακή Φλόγα από εικαστικής πλευράς, και τις τελετές των Αγώνων. Επίσης δίνεται σύντομη αναφορά για τη σύσταση και λειτουργία της ΔΟΕ: «Ο ρόλος της ΔΟΕ είναι να οργανώνει όσο το δυνατόν καλύτερα τους Ολυμπιακούς Αγώνες, να τους συντονίζει και να τους αναπτύσσει. Η ΔΟΕ προσπαθεί να κρατήσει το κύρος και το σεβασμό των αγώνων, δίδοντας ιδιαίτερο βάρος στην παιδευτική σημασία των Ολυμπιακών Αγώνων»¹⁷¹. Για τους Χειμερινούς Αγώνες δίνονται λίγες πληροφορίες κυρίως για τις δυσκολίες διοργάνωσης εξαιτίας κλιματολογικών συνθηκών και πίνακες με τις χώρες που διοργάνωσαν Αγώνες και τα χειμερινά αθλήματα¹⁷². Πολύ μικρή αναφορά γίνεται και για τους Παραολυμπιακούς (4 σειρές) όπου αναφέρονται χρονολογικά στοιχεία για την έναρξή τους, ενώ καταγράφονται «ως αγώνες ελπίδας, αγώνες ζωής για άτομα που αποκτούν ξεχωριστές ικανότητες. Είναι αγώνες αγνοί που αγγίζουν την καρδιά όλων μας»¹⁷³.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 (έκτασης 3 σελίδων) καταγράφονται ως «νέα πρόκληση». Οι συγγραφείς εισάγουν την ενότητα δίνοντας ένα αποφθεγματικό τόνο με στερεοτυπικά χαρακτηριστικά για την Ελλάδα: «Η Ελλάδα η χώρα του χαμόγελου, της ζεστής φιλοξενίας του λαμπερού μεσογειακού ήλιου και της δημιουργίας ανέλαβε να οργανώσει το μεγαλύτερο αθλητικό γεγονός, τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Όλοι οι Έλληνες περιμένουμε με υπερηφάνεια και λαχτάρα τη μεγάλη γιορτή». Η Ελλάδα υπόρρητα θεωρείται ικανή να διοργανώσει Αγώνες αφού έχει οργανώσει με επιτυχία στο παρελθόν «μεγάλα αθλητικά γεγονότα» και έχει «εμπειρία οργάνωσης αθλητικών συναντήσεων». Για την τεκμηρίωση του

¹⁷⁰ Στο ίδιο, σ. 55. Ο Πέτρος Λινάρδος είναι αθλητικός δημοσιογράφος και έχει ευρύ συγγραφικό έργο γύρω από την ιστορία του ελληνικού αθλητισμού. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την περίοδο της αναβίωσης και τον Βικέλα και έχει γράψει σχετικό σύγγραμμα με τίτλο, «Δημήτριος Βικέλας, από το όραμα στην πράξη».

¹⁷¹ Στο ίδιο, σ. 54-71.

¹⁷² Στο ίδιο, σ. 62, 66.

¹⁷³ Στο ίδιο, σ. 67.

επιχειρήματος παρατίθενται επιγραμματικά αναφορές στο παγκόσμιο πρωτάθλημα στίβου και καλαθοσφαίρισης το 1997 και 1998 αντίστοιχα, ενώ δίνεται και πίνακας 20 αθλητικών διοργανώσεων από το 1982 που έγινε το ευρωπαϊκό πρωτάθλημα στίβου για άνδρες και γυναίκες μέχρι το 1996 με το παγκόσμιο κύπελλο ιππασίας¹⁷⁴.

Συνοπτική αναφορά δίνεται και για τις εγκαταστάσεις, τα έργα υποδομής και το περιβαλλοντικό πρόγραμμα των Αγώνων του 2004. Διαγράφεται έτσι με σύντομες πληροφορίες η εικόνα μιας χώρας οργανωμένης, σύγχρονης και ικανής να διοργανώσει Ολυμπιακούς Αγώνες. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ιδεολογικό μέρος της διοργάνωσης που συνυφαίνεται με «το όραμα της Ελλάδας»: «η Ελλάδα έδωσε μια μεγάλη υπόσχεση. Να επαναπροσδιορίσει το βαθύτερο νόημα των Αγώνων, να ξαναζωντανέψει τα εκπαιδευτικά ιδεώδη του Ολυμπισμού και να επικοινωνήσει με τους νέους όλου του κόσμου...»¹⁷⁵.

Ως κυρίαρχες αξίες προβάλλονται η άσκηση, η ισότητα, ο αντιρατσισμός, η επικοινωνία των λαών, ο επαγγελματισμός, η δύναμη της θέλησης, το ευ αγωνίζεσθαι, το φίλαθλο πνεύμα, η ηθική. Κάθε μία από αυτές τις αξίες υποστηρίζεται είτε θεωρητικά είτε μέσα από επιλεγμένες προσωπικές ιστορίες σύγχρονων αθλητών. Η άσκηση είναι μια από τις βασικές υποενότητες του εγχειριδίου όπου δίνεται έμφαση στα «τεράστια ωφέλη» που προσπορίζει στον άνθρωπο, επισημαίνοντας ότι «στην άσκηση μπορούν να συμμετέχουν όλοι, ανεξάρτητα από ηλικία και φύλο». Η αξία της μαζικής άσκησης μεταφράζεται στο εγχειρίδιο ως αρχαία ελληνική αξία που προβάλλεται στο σύγχρονο παρόν τονίζοντας ότι «η εξαιρετική σημασία της...τονίστηκε και στην αρχαιότητα από τους Έλληνες φιλοσόφους και ιδιαίτερα από τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη». Μέσα από τις επιμέρους υποενότητες που αφορούν την αξία της άσκησης καταγράφονται τα σωματικά και πνευματικά πλεονεκτήματα στους νέους, ενώ δίνονται οδηγίες για ασφαλή εκγύμναση¹⁷⁶.

Στο πεδίο των αξιών η ισότητα συνδέεται κυρίως με την ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα: «σήμερα οι γυναίκες είναι πολύ γυμνασμένες και δεν υστερούν σε φυσική κατάσταση. Σχεδόν για κάθε ανδρικό άθλημα υπάρχει και το αντίστοιχο γυναικείο». Ο αντιρατσισμός με αναφορά στους Αγώνες του Βερολίνου όπου «ο Χίτλερ ήλπιζε

¹⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 74-76.

¹⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 77-78.

¹⁷⁶ Στο ίδιο, σ. 84-88.

να δείξει σε όλο τον κόσμο το πιστεύω του, ότι δηλαδή η γερμανική φυλή ήταν η καλύτερη». Για την κατανόηση της αξίας της επικοινωνίας μεταξύ των λαών που προσφέρουν οι Αγώνες επιλέγεται η ιστορία αγάπης δύο αθλητών από διαφορετικά πολιτικά συστήματα, του Αμερικανού αθλητή Harold Connolly και της Τσεχοσλοβάκας Olga Fitokova το 1956 στο Ολυμπιακό Χωριό με τίτλο «η αγάπη νίκησε». Ο επαγγελματισμός στους Αγώνες λογοκρίνεται μέσα από την ιστορία του αθλητή της κολύμβησης Mark Spitz, ο οποίος το 1972 φωτογραφήθηκε με τα μετάλλιά του και πούλησε τη φωτογραφία για χρήματα και συνέχισε να χρηματίζεται μέσα από τις διαφημίσεις και σύμφωνα με το εγχειρίδιο «στερήθηκε την ηθική καταξίωση και τη χαρά της συμμετοχής στους Ολυμπιακούς Αγώνες»¹⁷⁷.

Η αξία της δύναμης της θέλησης αποδίδεται με περισσότερες της μιας ιστορίες και με την υπόδειξη, «κάθε φορά λοιπόν που θα θες να παραιτηθείς...φέρε στο νου σου τη γιγαντιαία προσπάθεια αυτών των ανθρώπων...»¹⁷⁸. Οι ιστορίες αναφέρονται σε αθλητές/τριες με σωματικά προβλήματα από ασθένειες ή τραυματισμούς που κατάφεραν να τα ξεπεράσουν και να αναδειχθούν νικητές/τριες στους Ολυμπιακούς¹⁷⁹. Οι αξίες «ευ αγωνίζεσθαι» και «Φίλαθλο πνεύμα» αποδίδονται με εννέα συνολικά ιστορίες με σκοπό να δοθούν στα παιδιά μηνύματα ανθρωπισμού και «να τους δείξουμε έμπρακτα ότι υπάρχει και ένας άλλος κόσμος λαμπερός και ευτυχισμένος, ένας κόσμος χαράς και δημιουργίας»¹⁸⁰. Επιπλέον πρέπει στη διαπαιδαγώγησή τους σύμφωνα με το εγχειρίδιο να συνυπολογισθεί το αποτέλεσμα όχι μόνο σε σχέση με τον αθλητισμό αλλά και με τους Αγώνες του 2004, γιατί «αν συμβεί έστω και το ελάχιστο από τα αρνητικά φαινόμενα που εμφανίζονται καθημερινά στα γήπεδά μας, η χώρα μας θα εκτεθεί ανεπανόρθωτα, τη στιγμή μάλιστα που εμφανίζεται παγκοσμίως ως θεματοφύλακας του Ολυμπιακού

¹⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 67, 110-112.

¹⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 113.

¹⁷⁹ Αναφέρουμε συνοπτικά: η παράλυτη στην παιδική ηλικία αθλήτρια Βίλμα Ρούντλοφ, η ιστορία της οποίας αναφέρεται ως «θαύμα» και η ίδια ως «ίνδαλμα και πέρασε στο χώρο του μύθου», η Μαίρη Πήτερς αθλήτρια του πεντάθλου, η οποία παρά τον τραυματισμό της δεν εγκατέλειψε τους Αγώνες, αγωνίστηκε σε μεγάλη ηλικία και αναδείχθηκε χρυσή Ολυμπιονίκης, «και όλα αυτά σε ηλικία 33 ετών! Μπράβο Μαίρη. Τα κατάφερες!!!», στο ίδιο, σ. 114-117.

¹⁸⁰ Οι εκπαιδευτικοί σύμφωνα με τις οδηγίες πρέπει να ζητήσουν από τα παιδιά να βρουν τα μηνύματα αυτών των ιστοριών, να δώσουν τις δικές τους απόψεις και να τις διηγηθούν στους γονείς τους. Έτσι κρίνεται ότι τα παιδιά θα δώσουν μεγαλύτερη προσοχή και θα αισθανθούν πιο υπεύθυνα. Το κεφάλαιο αυτό θεωρείται από την ομάδα συγγραφής ότι δίνει πολλά ηθικά και κοινωνικά μηνύματα από τον κόσμο του αθλητισμού και την Ολυμπιακή ιστορία, στο ίδιο, σ. 96.

Πνεύματος»¹⁸¹. Οι εννέα ιστορίες που επιλέγονται ως πρότυπα «ευ αγωνίζεσθαι και φιλάθλου πνεύματος» αφορούν αθλητές/τριες που προέταξαν πάνω από την ατομική ή τη συλλογική νίκη της ομάδας τους ανθρώπινες αξίες που αφορούσαν στη σωματική ακεραιότητα, στην υγεία και στην ανθρώπινη πλευρά του αντιπάλου¹⁸². Τέλος η αξία της ηθικής αποδίδεται μέσα από τον Κώδικα Ηθικής και τις αρχές του οι οποίες καταγράφονται αναλυτικά¹⁸³.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ «ΑΘΗΝΑ 2004»

3.1. Εισαγωγή

Μετά την πρώτη περίοδο εφαρμογής της Ολυμπιακής Παιδείας, το πρόγραμμα περνάει αποκλειστικά στην εποπτεία του ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία με την Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004». Η σχέση μεταξύ των δύο φορέων επικυρώνεται με την υπογραφή του Μνημονίου Συναντίληψης και Συνεργασίας που υπογράφεται στις 23 Αυγούστου 2000 μεταξύ του ΥΠΕΠΘ που εκπροσωπείται από τον Υπουργό Παιδείας Πέτρο Ευθυμίου και της ανώνυμης εταιρείας Α.Ε. ΟΕΟΑ – «Αθήνα 2004» που εκπροσωπείται νόμιμα από την πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου Γιάννα Αγγελοπούλου. Η τελετή υπογραφής του Μνημονίου πραγματοποιήθηκε στις 29 Νοεμβρίου στο ΟΑΚΑ στην αίθουσα «Μελίνα Μερκούρη»¹⁸⁴. Αντικείμενο του Μνημονίου αποτελεί η περιγραφή των υπηρεσιών

¹⁸¹ Στο ίδιο, σ. 121.

¹⁸² Αναφέρουμε ενδεικτικά: «Το 1972 ο Ντιέτερ Χούλιγκερ ένας από τους καλύτερους στο ατομικό αγώνισμα προσανατολισμού, στο παγκόσμιο πρωτάθλημα στην Τσεχοσλοβακία το 1972 έσωσε κάποιον ανταγωνιστή του που χτύπησε σε τοίχο χάνοντας χρόνο στο δρόμο για την προσωπική πιθανή νίκη του. Οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν, «τι θα έκαναν αν ήταν στη θέση του Χούλιγκερ, γιατί ο Χούλιγκερ βοήθησε τον αντίπαλό του και έχασε χρόνο και όταν πολλές φορές στο λεωφορείο συναντάς ανθρώπους με κάποιο φυσικό μειονέκτημα τους δίνεις τη θέση σου ή αδιαφορείς; Απάντησε με ειλικρίνεια». Κάποιες από τις υπόλοιπες ιστορίες έχουν πρωταγωνιστές μικρούς αθλητές που βοηθούν περισσότερο στην ταύτισή των μαθητών λόγω ηλικίας με τους πρωταγωνιστές αυτών των ιστοριών, στο ίδιο, σ. 122-127.

¹⁸³ Στο ίδιο, σ. 130.

¹⁸⁴ Σε συνεδρίαση της Διυπουργικής Επιτροπής Συντονισμού Ολυμπιακής Προετοιμασίας (ΔΕΣΟΠ) στις 12.7.2000 υπό την προεδρία του Πρωθυπουργού αποφασίστηκε η υπογραφή 13 Μνημονίων μεταξύ της Αθήνα 2004 και διαφόρων Υπουργείων. Ένα από αυτά είναι και το Μνημόνιο με το ΥΠΕΠΘ. Τα Μνημόνια Συναντίληψης που υπογράφηκαν από την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» με κρατικούς ιδίως φορείς για την αρτιότερη συνεργασία στο πλαίσιο της Ολυμπιακής διοργάνωσης θεωρούνται «διάζουσα κατασκευή» από τους Τροβά και Σκουρή: «εκτός από την ειδική νομοθεσία που ψηφίστηκε για την επικείμενη διοργάνωση μια σειρά ιδιόρρυθμων πηγών δικαίου ίσχυσαν στην εθνική έννομη τάξη, συχνά με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα από τις παραδοσιακές πηγές δικαίου... Τα εν λόγω Μνημόνια, παρά το γεγονός ότι θα μπορούσαν να θεωρηθούν συμβάσεις, αποτελούν άτυπες συμφωνίες οι οποίες συνάφθηκαν εν γνώσει των μερών ότι δεν ήταν έγκυρα νομικά δεδομένου ότι οι

και των δράσεων αρμοδιότητας του Υπουργείου που έχουν σχέση με τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της ΔΟΕ, των διεθνών ομοσπονδιών, των χρονικών και άλλων δεσμεύσεων που ορίζονται στον φάκελο υποψηφιότητας και των προτεραιοτήτων που πηγάζουν από το κατευθυντήριο σχέδιο (master plan) της «Αθήνα 2004»¹⁸⁵.

Ενδεικτικά και όχι αποκλειστικά αναφέρονται στο Μνημόνιο οι παρακάτω υπηρεσίες και δράσεις: σχεδιασμός - υλοποίηση προγραμμάτων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης εκπαιδευτικών και μαθητών για τον εθελοντισμό των Ολυμπιακών Αγώνων 2004 καθώς και των απαραίτητων υποδομών για το σκοπό αυτό, δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων κοινωνικής αγωγής στους νέους με στόχο τη βελτίωση της κριτικής σκέψης και θετικής συμπεριφοράς προς τον Ολυμπισμό, επιλογή και υλοποίηση προγραμμάτων για νέους εθελοντές με στόχο τη συνδρομή τους στην προετοιμασία, φιλοξενία και διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συνάδουν με τα Ολυμπιακά Ιδεώδη καθώς και προγραμμάτων παραγωγής και ετοιμασίας εντύπου υλικού, περιοδικών εκδόσεων, εκδηλώσεων, συνεδρίων, φεστιβάλ, διαγωνισμών, σταθερών και κινητών εκθέσεων για την Ολυμπιακή Εκπαίδευση. Για την εκπλήρωση του αντικειμένου του Μνημονίου τα δύο μέρη αναλαμβάνουν τη σύσταση Ομάδας Εργασίας «Αθήνα 2004 –ΥΠΕΠΘ» καθώς και τη σύνταξη κοινού επιχειρησιακού σχεδίου που θα καλύψει τις απαιτήσεις της διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων και θα αποτελεί μέρος της οριστικής σύμβασης που θα υπογραφεί μεταξύ της «Αθήνα 2004» και του Υπουργείου¹⁸⁶.

Την υπογραφή του Μνημονίου Συναντίληψης ακολούθησε η σύμβαση μεταξύ ΥΠΕΠΘ και «Αθήνα 2004», αντικείμενο της οποίας είναι η υλοποίηση του επιχειρησιακού σχεδίου σε εκπλήρωση των απαιτήσεων του Μνημονίου για την περίοδο του 2001-2004 που απαιτούνται ή έχουν σχέση με τη διεξαγωγή των

φορείς υπέγραψαν αναρμοδίως και χωρίς ειδική εξουσιοδότηση νόμου. Παρά ταύτα υπεγράφησαν και εν τοις πράγμασι δέσμευσαν τα μέρη παρά τη νομική τους αβεβαιότητα», Τροβά Ε. – Σκουρή Π., *Οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες της Ευρώπης*, Αθήνα, Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις, [2004], σ. 103-106. Το προσχέδιο του μνημονίου σχεδιάστηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και στην ουσία συντάχθηκε από τους ανθρώπους που είχαν εμπλακεί στο πιλοτικό πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας. Ο Κώστας Μουντάκης υποστηρίζει ότι «αν το μνημόνιο είχε σχεδιαστεί από άλλους ανθρώπους, το μέλλον της Ολυμπιακής Παιδείας θα ήταν διαφορετικό στην Ελλάδα». Μουντάκης, συνέντευξη..., ό.π.

¹⁸⁵ ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» – ΥΠΕΠΘ, *Μνημόνιο Συναντίληψης και Συνεργασίας που αφορά θέματα των Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004»*, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

¹⁸⁶ Στο ίδιο, άρθρα 1 και 2.

Ολυμπιακών Αγώνων». Στο άρθρο 3 ορίζεται κοινή Επιτροπή Παρακολούθησης της υλοποίησης της σύμβασης, η οποία θα αναφέρεται στο Γενικό Γραμματέα του ΥΠΕΠΘ και σε έναν από τους διευθύνοντες ή εντεταλμένους συμβούλους της «Αθήνα 2004». Στο επιχειρησιακό σχέδιο, μέρος του οποίου αφορά την Ολυμπιακή Εκπαίδευση, αναφέρονται ο σκοπός, οι στόχοι και ο τρόπος υλοποίησης του προγράμματος, ορίζεται το διοικητικό πλαίσιο του προγράμματος βάσει του οποίου δημιουργείται τομέας Ολυμπιακής Εκπαίδευσης στο ΥΠΕΠΘ, ορίζεται η πρόσληψη 2000 εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής και τα σχολεία στα οποία θα εφαρμοστεί, καθορίζονται οι βασικές αρχές της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας και προσδιορίζονται οι πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες που αφορούν τους Ολυμπιακούς και Παραολυμπιακούς Αγώνες με κορύφωση τη λειτουργία του Πάρκου Ολυμπιακής Παιδείας, καθώς και η εφαρμογή άλλων σχετικών δράσεων για την Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση¹⁸⁷.

Με την υπογραφή του Μνημονίου ο σχεδιασμός, ο συντονισμός και η διαχείριση του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας περνάει στον αποκλειστικό έλεγχο του κράτους, γεγονός που αντανακλάται από τη σχετική νομοθεσία που ορίζει την πρόσληψη γυμναστών για την εφαρμογή του με ειδικό νόμο 2942/2001 που ψηφίστηκε από τη Βουλή, το διορισμό υφυπουργού Παιδείας για την Ολυμπιακή Παιδεία και τη δημιουργία ομώνυμου γραφείου Ολυμπιακής Εκπαίδευσης με αυτοτελή δράση¹⁸⁸. Η πανελλήνια εφαρμογή του προγράμματος αποτελεί σύνθετη

¹⁸⁷ ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» – ΥΠΕΠΘ, *Σύμβαση μεταξύ ΥΠΕΠΘ και ΟΕΟΑ – Αθήνα 2004 Α.Ε. για την υλοποίηση δράσεων που αφορούν τους Ολυμπιακούς Αγώνες*, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

¹⁸⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 1 του νόμου 2942/2001 ΦΕΚ 202, τ.Α' προβλέπεται η επαναπρόσληψη των 1000 καθηγητών που δίδαξαν το 2000-2001 για καθένα από τα επόμενα διδακτικά έτη έως το 2004 και νέα πρόσληψη 1000 επιπλέον αναπληρωτών εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής (2001-2002) για την επέκταση της εφαρμογής του προγράμματος Ολυμπιακής Εκπαίδευσης. Στο ΥΠΕΠΘ με τον ανασχηματισμό της Κυβέρνησης του Κώστα Σημίτη, ορίζεται Υφυπουργός Παιδείας η ηθοποιός Ελένη Κούρκουλα στις 24.10.2001 με αρμοδιότητα στα θέματα που αφορούν την Ολυμπιακή Παιδεία, τη νεολαία, τον εθελοντισμό και την Ολυμπιακή προετοιμασία, θέση που διατήρησε μέχρι τις 7.7.2003 που αντικαταστάθηκε από τον Υφυπουργό Γεώργιο Θωμά. Το γραφείο Ολυμπιακής Εκπαίδευσης λειτουργεί ως αυτοτελές γραφείο της κεντρικής υπηρεσίας του ΥΠΕΠΘ σύμφωνα με την υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 108/31.01.2002 τ.Β') και έχει καθοδηγητικό, συμβουλευτικό και συντονιστικό ρόλο στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των καινοτόμων δράσεων του Προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας με ημερομηνία λήξης στις 31.12.2004. Βλ. σχετικά Ν.2909/2001, ΦΕΚ 90 Α'/2.5.2001, «Ρυθμίσεις θεμάτων εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», άρ. 6, παρ. 17 και Ν. 3255/2004, ΦΕΚ 138 Α', 22.7.2004, «Ρυθμίσεις θεμάτων όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων», άρ. 6, παρ. 9δ. Μετά το 2004 όμως η λειτουργία του γραφείου ανανεώνεται ετησίως αρχικά για την εφαρμογή του Προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας το σχολικό έτος 2004-2005 και στη συνέχεια για το συντονισμό, εφαρμογή, λειτουργία και εποπτεία του Έργου με τίτλο «Εφαρμογή Προγραμμάτων που προωθούν την ισότητα στην κοινωνία-Καλλιπάτειρα», με λήξη τη 31.12.2007 (ΦΕΚ 128 τ. Α' άρθρο 23 του ν. 3467/21-6-2006). Παρά το σχέδιο νόμου που προέβλεπε τη λειτουργία

διεργασία που απαιτεί το συντονισμό όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Σύμφωνα με το διοικητικό οργανόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας, το πρόγραμμα στηρίζεται στους παρακάτω κεντρικούς κάθετους άξονες: Υπουργός, Υφυπουργός, γραφείο Ολυμπιακής Εκπαίδευσης, κεντρική ομάδα διοίκησης έργου, νομαρχιακοί υπεύθυνοι Ολυμπιακής Παιδείας, σχολική μονάδα¹⁸⁹.

Το οργανόγραμμα συντίθεται και από δύο επιπλέον οριζόντιους άξονες κάτω από το γραφείο Ολυμπιακής Εκπαίδευσης που συγκλίνουν με την κεντρική ομάδα διοίκησης έργου, η οποία εποπτεύει την εφαρμογή του προγράμματος και συντονίζει το έργο των νομαρχιακών επιτροπών. Πρόκειται για τον άξονα «επιστημονική ομάδα» και τον άξονα «διευθύνσεις – φορείς» που περιλαμβάνει τις διευθύνσεις Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης, τις διευθύνσεις Φυσικής Αγωγής και Ειδικής Αγωγής και τις ΜΚΟ. Η επιστημονική ομάδα αναφέρεται και ως επιστημονική επιτροπή, η οποία αποτελείται από προσωπικότητες των γραμμάτων, των τεχνών και του αθλητισμού¹⁹⁰.

Επικουρικά το πρόγραμμα υποστηρίχθηκε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, τα ΤΕΦΑΑ, τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία και το ΙΟΑΠ. Στελέχη αυτών των φορέων συμμετείχαν σε επιτροπές σχεδιασμού του προγράμματος, στη συγγραφή του εκπαιδευτικού υλικού, στη σύνταξη του θεματολογίου του Μνημονίου Συναντίληψης ΥΠΕΠΘ και ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», των ΔΕΠΠΣ της Ολυμπιακής Παιδείας και την αξιολόγηση του προγράμματος. Συμμετείχαν επίσης και ως επιμορφωτές και ομιλητές στα σεμινάρια επιμόρφωσης των καθηγητών Φυσικής Αγωγής που θα υλοποιούσαν

του έως τις 31.12.2008 το γραφείο σταμάτησε να λειτουργεί στις 31.12.2007. Τα στοιχεία για τη λειτουργία του γραφείου προέρχονται από σχετικό έγγραφο του ΥΠΕΠΘ, 26.6.2008, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

¹⁸⁹Οι νομαρχιακοί υπεύθυνοι συντονίζουν τις δράσεις σε νομαρχιακό επίπεδο και προωθούν τη συνεργασία των σχολικών μονάδων με την τοπική αυτοδιοίκηση, τους τοπικούς φορείς και τις ΜΚΟ. Σε κάθε γραφείο Φυσικής Αγωγής υπάρχει ένας συντονιστής, ενώ για την Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Πειραιά υπάρχουν από δύο. Ο συντονιστής νομαρχιακός υπεύθυνος εδρεύει στο γραφείο Φ.Α. του κάθε διαμερίσματος, είναι υπό την εποπτεία του προϊστάμενου Φ.Α. και είναι μόνιμος εκπαιδευτικός Α/θμιας ή Β/θμιας εκπαίδευσης. Ο ρόλος του είναι καθοδηγητικός και εποπτικός όσον αφορά τον προγραμματισμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των δράσεων και των αθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων του προγράμματος, καθώς και τη σύνταξη και αποστολή απολογιστικών εκθέσεων στη διεύθυνση Φυσικής Αγωγής του Υπουργείου. ΥΠΕΠΘ, «Ορισμός Νομαρχιακών Υπευθύνων», 23.10.2001 και 8.9.2004, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

¹⁹⁰Επικεφαλής και πρόεδρος είναι ο πανεπιστημιακός καθηγητής της Κοινωνιολογίας και σύμβουλος εθελοντισμού «Αθήνα 2004» Κων/νος Τσουκαλάς και μέλη οι Ολυμπιονίκες Κώστας Κεντέρης, Νίκος Κακλαμανάκης, Βούλα Πατουλίδου, ο Παραολυμπιονίκης Κων/νος Φύκας, ο προπονητής της άρσης βαρών Χρήστος Ιακώβου, ο Χρήστος Λάζος, ο συγγραφέας και λογοτέχνης Πέτρος Τασόπουλος, ο Κοσμήτορας της ΔΟΑ Κώστας Γεωργιάδης, ο συνθέτης Δημήτρης Παπαδημητρίου και η Πρόεδρος των ΤΕΦΑΑ Δήμητρα Κουτσούκη, «Οργανωτική Διάρθρωση», στο ΥΠΕΠΘ, *Η Εφαρμογή του Προγράμματος «Ολυμπιακή Παιδεία»*, Ιαν. 2003, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

το πρόγραμμα. Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε το 2005 και πέρα από την εκπαιδευτική του αξία πρόσφερε εργασία σε 2000 καθηγητές Φυσικής Αγωγής, έναν κλάδο που μαστίζεται από μεγάλη ανεργία.

3.2. Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004»

Η Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης συστήνεται το Φεβρουάριο του 2000 με διευθυντή τον καθηγητή των ΤΕΦΑΑ Κομοτηνής Ευθύμη Κιουμουρτζόγλου και από το Μάρτιο του 2002 μέχρι τις 28 Σεπτεμβρίου 2004 με διευθυντή τον Οικονομολόγο καθηγητή στο Τμήμα Διοίκησης Τουρισμού – ΤΕΙ Αθηνών, Κώστα Πολίτη. Η Διεύθυνση σχεδιάζει και υλοποιεί βασικά εκπαιδευτικά προγράμματα («εκπαίδευση προσωπικού Αγώνων», «ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση κοινού – μαθητών», «νέες τεχνολογίες – ανοικτή από απόσταση εκπαίδευση»), αλλά και μια σειρά άλλων εκπαιδευτικών υποπρογραμμάτων και δράσεων για την ενημέρωση του κοινού¹⁹¹.

Η Διεύθυνση έχει ένα διευρυμένο ρόλο στα ζητήματα εκπαίδευσης όπως προκύπτει από την περιγραφή των λειτουργιών της στην απολογιστική έκθεση που συντάσσει ο Κώστας Πολίτης: λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος με το ΥΠΕΠΘ και τους φορείς του για την εφαρμογή του Μνημονίου Συναντίληψης με την «Αθήνα 2004» και την παραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, τη Διεύθυνση Εκπαίδευσης της Διεύθυνσης Ασφάλειας Ολυμπιακών Αγώνων για την οργάνωση του εκπαιδευτικού υλικού και την υλοποίηση σεμιναρίων στα στελέχη αστυνομίας, στρατού, λιμενικού και πυροσβεστικής, τις άλλες Διευθύνσεις της «Αθήνα 2004» για την οργάνωση εκπαιδευτικού υλικού και εκπαίδευσης προσωπικού Αγώνων, καθώς και τους εξωτερικούς δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για την οργάνωση εκπαιδευτικού υλικού για όλα τα προγράμματα. Ως ιδιαίτερα σημαντικό αναφέρεται το γεγονός ότι πρώτη φορά στην ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων στο οργανόγραμμα της Οργανωτικής Επιτροπής υπήρξε λειτουργία Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, καθώς μέχρι τότε το έργο της εκπαίδευσης το αναλάμβαναν εξωτερικοί συνεργάτες¹⁹².

Το 2003 η Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διοργανώνει το πρώτο ευρωπαϊκό συνέδριο Ολυμπιακής

¹⁹¹Πολίτης Κ., *Απολογισμός Δράσεων Περιόδου 1.3.2002 -30.9.2004*, ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» – Γενική Διεύθυνση Διοικητικών Υπηρεσιών – Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, σ. 5.

¹⁹²Στο ίδιο, σ. 7.

Παιδείας στο συνεδριακό κέντρο της «Αθήνα 2004» την περίοδο 16-17 Οκτωβρίου με τη συμμετοχή 70 Ελλήνων και ξένων εκπροσώπων των Υπουργείων Παιδείας και Αθλητισμού των κρατών μελών της Ε.Ε., με αφορμή την ανακήρυξη του έτους 2004 ως ευρωπαϊκό έτος εκπαίδευσης μέσω του αθλητισμού. Στο συμπόσιο οι ανακοινώσεις στρέφονται γύρω από τα ζητήματα εκπαίδευσης διαμέσου του αθλητισμού και του Ολυμπισμού σε ευρωπαϊκές χώρες που εφαρμόζουν πιλοτικά προγράμματα και καταγράφονται θετικές αναφορές για το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας της «Αθήνα 2004» και το εκπαιδευτικό του υλικό¹⁹³.

Το συμπόσιο ολοκληρώνεται με την υπογραφή της Διακήρυξης των Αθηνών για τη διακήρυξη των Ολυμπιακών αξιών στην εκπαίδευση στην οποία επισημαίνεται μεταξύ άλλων: «αναγνωρίζουμε ότι η εμπειρία του Ολυμπιακού εκπαιδευτικού προγράμματος που λειτουργεί στην Ελλάδα από το 1998, βασισμένο στις αιώνιες αξίες των Ολυμπιακών αρχών έχει αποδείξει ότι η εφαρμογή του μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στην αναβάθμιση των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ευρώπη»¹⁹⁴.

3.3. Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας

Η Ολυμπιακή Παιδεία εφαρμόζεται σταδιακά στη δημόσια εκπαίδευση σε 7.500 σχολικές μονάδες της χώρας από εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής με το θεσμό του προσωρινού αναπληρωτή καθηγητή στην Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση στο Δημοτικό, Γυμνάσιο και στην Α΄ Λυκείου. Επίσης το πρόγραμμα υλοποιείται στην ιδιωτική εκπαίδευση, στις σχολικές μονάδες του απόδημου ελληνισμού, στα δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), στα ΤΕΕ και στις Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής (ΣΜΕΑ). Σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέξαμε κυρίως από τον πίνακα συγκεντρωτικών στοιχείων του γραφείου Ολυμπιακής Παιδείας, τις ιστοσελίδες του ΥΠΕΠΘ, την έκθεση της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», το σχετικό πρακτικό της Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής και πρακτικά σεμιναρίων για τους εκπαιδευτικούς, το πρόγραμμα εξελίσσεται ως εξής όσον αφορά το χρονοδιάγραμμά του¹⁹⁵:

¹⁹³ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», *Πρακτικά Συμποσίου Ολυμπιακής Παιδείας*, 16-17/10.2003, σ. 124, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

¹⁹⁴Διακήρυξη των Αθηνών, «Διακήρυξη των Ολυμπιακών αξιών στην εκπαίδευση», *στο ίδιο*.

¹⁹⁵ΥΠΕΠΘ, «Εφαρμογή προγράμματος – συγκεντρωτικά στοιχεία», 14.4.2004, αρχείο ΥΠΕΠΘ. Κ. Πολίτης, *Απολογισμός...*, *ό.π.* Πρακτικό της Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων

Το 2000-2001 προσλαμβάνονται 1000 καθηγητές Φυσικής Αγωγής και 22 Ειδικής Αγωγής που διδάσκουν σε 3.000 σχολεία Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης σε σύνολο 450.000 μαθητών και παράλληλα ορίζονται και οι συντονιστές νομαρχιακοί υπεύθυνοι του προγράμματος σε κάθε νομό της χώρας. Για την εκπαίδευση των καθηγητών και των συντονιστών διοργανώνονται τρία σεμινάρια σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και τους διανέμεται και αντίστοιχο εκπαιδευτικό υλικό. Το επόμενο διδακτικό έτος 2001-2002 γίνεται επαναπρόσληψη των 1000 καθηγητών στους οποίους προστίθενται και 1000 ακόμα νεοπροσληφθέντες που επιμορφώνονται και αυτοί με τη σειρά τους με δύο νέα σεμινάρια στην Αθήνα, ενώ παράλληλα διοργανώνεται επιμορφωτικό σεμινάριο για τους εκπαιδευτικούς του νομού Αττικής με θέμα «Ολυμπιακή Παιδεία και Ανθρώπινα δικαιώματα». Το πρόγραμμα εφαρμόζεται σε 7.400 σχολεία σε σύνολο 950.000 μαθητών. Το Μάρτιο του 2002 γίνεται παρουσίαση του προγράμματος και του εκπαιδευτικού υλικού και στην Κύπρο με παράλληλη διοργάνωση επιμορφωτικού σεμιναρίου σε 400 Κύπριους εκπαιδευτικούς. Το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους διοργανώνεται επίσης σεμινάριο επιμόρφωσης συντονιστών εκπαίδευσης των σχολείων εξωτερικού.

Το 2002-2003 γίνεται νέα επαναπρόσληψη 1673 καθηγητών και πρόσληψη 327 νέων για την επιμόρφωση των οποίων απαιτείται ένα σεμινάριο. Το σύνολο των σχολείων και των μαθητών παραμένει το ίδιο με το προηγούμενο έτος. Το Γενάρη του 2003 το ΥΠΕΠΘ υποστηρίζει το πρόγραμμα με την ολοκληρωμένη ανάπτυξη διαδικτυακού τόπου για την Ολυμπιακή Παιδεία στην κεντρική ιστοσελίδα του. Εκτός από τη δημόσια εκπαίδευση τη χρονιά αυτή γίνεται επέκταση εφαρμογής του προγράμματος σε όλα τα σχολεία Α/θμιας και Β/θμιας ιδιωτικής εκπαίδευσης με δύο επιμορφωτικά σεμινάρια των καθηγητών των ιδιωτικών σχολείων σε συνεργασία με την ομοσπονδία ιδιωτικών εκπαιδευτικών Ελλάδας. Το σεμινάριο για τα σχολεία Αττικής διοργανώνεται στο Αρσάκειο Εκάλης το Νοέμβριο του 2002 και για τα ιδιωτικά της Β. Ελλάδας στο Αμερικάνικο Κολλέγιο Ανατόλια το Δεκέμβριο του 2002. Η ένταξη των ιδιωτικών εκπαιδευτικών στο πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας

της Βουλής (Σύνοδος Γ'), 26.2.2003, αρχείο Π.Ι. ΥΠΕΠΘ, http://archiveminedu.gov.gr/el_ec_page1942.htm, 19.3.2012 και http://olympiakipaideia.instore.gr/gr/olympiaki_paideia/orismos.htm#02_03, 22.3.2012. ΥΠΕΠΘ – ΟΕΟΑ 2004, *Πρακτικά σεμιναρίου επιμόρφωσης ιδιωτικών εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας*, 12-13/12.2002.

ήρθε με καθυστέρηση δύο ετών, γεγονός που επισημαίνεται ως «αποκλεισμός» από τον πρόεδρο της Ομοσπονδίας Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Μιχάλη Κουρουτό στο επιμορφωτικό σεμινάριο, ενώ ενστάσεις διατυπώνονται και από άλλους ομιλητές και μετέχοντες για το ίδιο ζήτημα, καθώς και για τη χρονικά περιορισμένη επιμόρφωση των δύο ημερών¹⁹⁶.

Παράλληλα αρχίζει και η εφαρμογή του προγράμματος σε όλες τις ειδικότητες των δημοσίων ΙΕΚ και σε όλες τις οργανωμένες σχολικές μονάδες του απόδημου ελληνισμού από το Φεβρουάριο του 2003. Στο πλαίσιο αυτό τον Απρίλη του 2003 οργανώνεται σεμινάριο για τους συντονιστές εκπαίδευσης του εξωτερικού με θέμα «η Ολυμπιακή Παιδεία στον Απόδημο Ελληνισμό» και σεμινάριο για τους αποσπώμενους εκπαιδευτικούς στο εξωτερικό τον Ιούνιο του ίδιου έτους¹⁹⁷. Τη χρονιά αυτή επίσης υπογράφεται Μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ της Ελληνικής και Κυπριακής Δημοκρατίας στον τομέα της παιδείας για την εφαρμογή του προγράμματος σε όλα τα σχολεία της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης της Κύπρου, ενώ γίνεται διανομή του εκπαιδευτικού υλικού σε κάθε σχολική μονάδα στην Ελλάδα, στην Κύπρο και στο εξωτερικό σε σύνολο 13.500 σχολικών μονάδων. Στο τέλος της σχολικής χρονιάς 2002-2003 στο πρόγραμμα συμμετείχαν 7500 δημόσια σχολεία με 950.000 μαθητές, το σύνολο των ιδιωτικών σχολείων με 150.000 μαθητές και 1000 σχολεία της Ομογένειας.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής του προγράμματος αυτού του διδακτικού έτους σημαντική καινοτομία αποτελεί η χρηματοδότηση 938 σχολείων από όλη την Ελλάδα για την υλοποίηση πρωτοβουλιών/δράσεων σχετικών με τους τέσσερις ιδεολογικούς/εκπαιδευτικούς άξονες της Ολυμπιακής Παιδείας που ορίζονται από το ΥΠΕΠΘ και αφορούν τον Πολιτισμό, τον Αθλητισμό, την Ολυμπιακή Εκεχειρία και την Άρση Κοινωνικού Αποκλεισμού και Φυλετικών Διακρίσεων – Πολυπολιτισμικότητα. Οι προτάσεις αυτές μετά από αξιολόγηση παρουσιάζονται στο Πάρκο Ολυμπιακής Παιδείας 11-16 Μαΐου 2003 στην Αθήνα και συντελούν στην

¹⁹⁶ΥΠΕΠΘ-ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», Πρακτικά σεμιναρίου επιμόρφωσης ιδιωτικών..., *ό.π.*, σ. 58-59.

¹⁹⁷Από τον Απρίλιο του 2002 και μετά η Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Απόδημου Ελληνισμού ξεκινά την ενημέρωση στις κοινότητες και τα 2000 σχολεία της ομογένειας με στόχο την παρουσίαση του προγράμματος και τη σταδιακή εφαρμογή του την επόμενη χρονιά. Στο πλαίσιο αυτό διανέμεται εκπαιδευτικό υλικό, ενημερωτικά φυλλάδια, γίνονται επιμορφωτικά σεμινάρια και συνεντεύξεις Τύπου. Το οδοιπορικό περιλαμβάνει σχολεία της Αμερικής, Ευρώπης, Ν. Αφρικής. Βλ. σχετικές ιστοσελίδες όπου αναφέρονται επιμέρους στοιχεία: Apodimos Hellas, http://www.apodimos.com/index_gen108.htm και περ. *Μετανάστης*, <http://www.Metanastis.com/Index/Olympia.htm>, 2.4.2012.

κορύφωση του προγράμματος. Τη χρονιά αυτή επίσης σχεδιάζεται από το ΥΠΕΠΘ και την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και εντάσσεται στο πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας η πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος «Υιοθετήστε ένα άθλημα» και στις δύο βαθμίδες της εκπαίδευσης όλης της χώρας, με σκοπό να γνωρίσουν οι μαθητές τις αξίες του Παραολυμπιακού Κινήματος και τους Έλληνες αθλητές με αναπηρία, ώστε να αναπτύξουν τη δημιουργία προτύπων για την ισότιμη αποδοχή των ατόμων με αναπηρία. Το 2003-2004 γίνεται εκ νέου επαναπρόσληψη 1877 καθηγητών και νέα πρόσληψη 120 νέων που επιμορφώνονται με ένα σεμινάριο στην Πάτρα. Το σύνολο των σχολείων που υλοποιεί το πρόγραμμα φτάνει τα 7.500 και οι μαθητές το 1.000.000, ενώ προστίθενται και 1000 επιπλέον σχολεία της Ομογένειας και 400 σχολεία της Κύπρου. Τη χρονιά αυτή συνεχίζεται το πρόγραμμα χρηματοδοτούμενων δράσεων των σχολείων στον ίδιο άξονα αξιών και δεδομένων του προηγούμενου έτους.

Το 2004-2005 με καινούργια νομοθετική ρύθμιση (ν.3255/2004) επαναπροσλαμβάνονται 1765 καθηγητές για τον ίδιο αριθμό σχολείων και μαθητών. Τη χρονιά αυτή το Υπουργείο Πολιτισμού και η Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ και τις αθλητικές ομοσπονδίες διοργανώνουν ένα νέο πρόγραμμα μεταολυμπιακού χαρακτήρα με τίτλο «Ανοικτά Στάδια: Η γιορτή του Ολυμπισμού συνεχίζεται» με το σύνθημα «Διάλεξε το άθλημα που σου ταιριάζει», αρχικά για τους μαθητές του νομού Αττικής. Το 2005 πραγματοποιούνται δύο εκδηλώσεις στις 31 Μαρτίου στο ΟΑΚΑ και στις 27 Μαΐου στο Ολυμπιακό Γυμναστήριο Γαλασίου. Στην πρώτη συμμετέχουν 2.550 μαθητές της Α΄ Γυμνασίου από 29 σχολεία και 139 μαθητές ειδικών σχολείων, ενώ στη δεύτερη 2000 μαθητές της ΣΤ΄ Δημοτικού από 50 σχολεία μαζί με καθηγητές, συμμετέχοντες και εθελοντές¹⁹⁸. Οι εκδηλώσεις αυτές αποτελούν αφορμή για πολιτικές αντιπαραθέσεις μεταξύ Κυβέρνησης και Αντιπολίτευσης και σηματοδοτούν ένα νέο κεφάλαιο

¹⁹⁸Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων – Υπουργείο Πολιτισμού, «Ανοικτά Στάδια – Η γιορτή του Ολυμπισμού συνεχίζεται», Πρόγραμμα εκδήλωσης, αρχείο ΥΠΕΠΘ. Στο πλαίσιο του προγράμματος εκδόθηκε και σχετικό φυλλάδιο με τίτλο *Το Ολυμπιακό μου Τετράδιο*, σε κείμενα Γιώργου Μαλούχου – Ζήση Καραβά, Μάρτιος 2005. Το φυλλάδιο έχει 33 σελίδες, εισάγεται με μήνυμα της Αναπληρώτριας Υφυπουργού Πολιτισμού Φάνης Πάλλη – Πετραλιά. Περιέχει πληροφορίες για τα Ολυμπιακά και Παραολυμπιακά αθλήματα και εικονογραφείται κυρίως με φωτογραφίες Ελλήνων και ξένων αθλητών. Εκδόθηκε επίσης και Λεύκωμα 128 σελίδων με εικονογράφηση που αναφέρεται αναλυτικά στα Ολυμπιακά αθλήματα και στις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις. Υπουργείο Πολιτισμού (επιμ.), *Το Ολυμπιακό μου Λεύκωμα – Ανοικτά Στάδια, η γιορτή του Ολυμπισμού συνεχίζεται*, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Ολυμπιακής Αξιοποίησης, 2005.

συζητήσεων και αναζητήσεων που ανοίγει για την αξιοποίηση της μεταολυμπιακής κληρονομιάς στην Ελλάδα όχι μόνο στο πεδίο της υλικότητας, αλλά και στο πεδίο της εκπαίδευσης διαμέσου των Ολυμπιακών αξιών¹⁹⁹.

3.4. Δράσεις – Πρωτοβουλίες των σχολικών μονάδων

Μία από τις πιο πολυσυζητημένες όψεις του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας είναι οι δράσεις των σχολείων που συντελούν στη βιωματική εφαρμογή του, στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας των μαθητών και «αποτελούν εφαλτήριο για την ποιοτική αναβάθμισή του και το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία με στόχο τη δημιουργική αλληλεπίδρασή τους»²⁰⁰. Με την κάλυψη των αναγκών του διδακτικού προσωπικού μετά την πρόσληψη των 2000 εκπαιδευτικών και την τοποθέτηση των νομαρχιακών υπευθύνων του προγράμματος, στις 15 Οκτωβρίου του 2002 δημοσιεύονται τέσσερις προκηρύξεις για κάθε έναν από τους άξονες της Ολυμπιακής Παιδείας (Αθλητισμός, Πολιτισμός, Ολυμπιακή Εκεχειρία, Άρση Κοινωνικού Αποκλεισμού – Πολυπολιτισμικότητα) και αποστέλλονται στις 7.400 σχολικές μονάδες της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης. Στόχος είναι η χρηματοδότηση των καλύτερων πρωτοβουλιών – δράσεων που θα παρουσιαστούν το Μάιο του 2003 στο Πεδίο του Άρεως, αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο. Το συνολικό κόστος των δράσεων ανέρχεται στο ποσό των 4.140.000 ευρώ. Ο προϋπολογισμός αυτός κατανέμεται ως εξής σχετικά με τους άξονες του προγράμματος: Πολιτισμός: 900.000 ευρώ, Αθλητισμός: 1.320.000 ευρώ, Ολυμπιακή Εκεχειρία: 600.000 ευρώ, Άρση Κοινωνικού Αποκλεισμού και Φυλετικών Διακρίσεων – Πολυπολιτισμικότητα: 1.320.000 ευρώ²⁰¹.

¹⁹⁹Βλ. σχετική αρθρογραφία, «Απορρίπτει τις καταγγελίες του ΠΑΣΟΚ για την εκδήλωση “Ανοιχτά Στάδια” η κυβέρνηση», <http://news.in.gr/greece/article/?aid=613240> και «Μεταολυμπιακή κόντρα - Αντιδράσεις ΠΑΣΟΚ για την εκδήλωση “Ανοιχτά Στάδια” στο ΟΑΚΑ», <http://news.in.gr/greece/article/?aid=613427>, 2.4.2012.

²⁰⁰ΥΠΕΠΘ, «Το περιεχόμενο των κεντρικών ενεργειών του προγράμματος Ολυμπιακή Παιδεία κατά το σχολικό έτος 2002 – 2003», στο ΥΠΕΠΘ, *Η Εφαρμογή του Προγράμματος...*, *ό.π.*

²⁰¹Στο ίδιο και «Ενίσχυση πρωτοβουλιών σχολικών μονάδων στο πλαίσιο του προγράμματος Ολυμπιακή Παιδεία», στο ΥΠΕΠΘ, *Η Εφαρμογή του Προγράμματος...*, *ό.π.* Η Υφυπουργός Ολυμπιακής Παιδείας Ελένη Κούρκουλα σχολιάζοντας τον προϋπολογισμό στην Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής το 2003, εστιάζει ιδιαίτερα στο ποσό που δίνεται για την Πολυπολιτισμικότητα: «Σας αναφέρω ενδεικτικά, για να δείτε πόσο ζωντανό είναι αυτό το πρόγραμμα [Ολυμπιακής Παιδείας] και τι καινούργιο έφερε στα σχολεία της χώρας, ότι ο άξονας άρσης του κοινωνικού αποκλεισμού και των φυλετικών διακρίσεων και της πολυπολιτισμικότητας χρηματοδοτήθηκε με 1.320.000 ευρώ», Πρακτικό της Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων..., *ό.π.* Η τοποθέτησή της εγείρει σχετικές ενστάσεις από το βουλευτή Γ. Χουρμουζιάδη: «οι 2000 καθηγητές θα εμφυτεύσουν στο νέο μαθητή τον αντιρατσισμό και την πολυπολιτισμικότητα;

Σύμφωνα με τους όρους των προκηρύξεων οι σχολικές μονάδες, δημόσιες και ιδιωτικές, έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν προτάσεις είτε μεμονωμένα είτε σε συμπράξεις με άλλα σχολεία. Σε περίπτωση σύμπραξης ορίζεται η σχολική μονάδα που θα αναλάβει το ρόλο του συντονιστή. Ανώτατο όριο χρηματοδότησης για κάθε σχολική μονάδα ορίζεται το ποσό των 7.500 ευρώ, ενώ σε περίπτωση σύμπραξης πολλαπλασιάζεται αναλόγως. Οι σχολικές μονάδες υπογράφουν συμφωνητικό με το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας και λαμβάνουν προκαταβολή 70% της επιχορήγησης και το υπόλοιπο 30% με την καταβολή και ολοκλήρωση της δράσης. Δίνεται επίσης η δυνατότητα μέρος του προϋπολογισμού να καλυφθεί και από εισφορές φορέων της τοπικής κοινωνίας ή ΜΚΟ²⁰².

Στην πρόσκληση αυτή ανταποκρίνονται 3010 σχολικές μονάδες (40% των σχολείων της χώρας) με την υποβολή 1381 προτάσεων από όλους τους νομούς και από όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, οι οποίες αξιολογούνται από τέσσερις ειδικές πενταμελείς επιτροπές του ΥΠΕΠΘ, μία για κάθε Μέτρο/Άξονα, με συμμετοχή στελεχών και της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004». Όπως προκύπτει από τα στοιχεία, ο συνολικός αριθμός των προτάσεων που υποβάλλονται ανά θεματικό άξονα προσδιορίζει και το ενδιαφέρον των σχολείων: (Αθλητισμός 530, Πολιτισμός 529, Πολυπολιτισμικότητα 173, Εκεχειρία 149). Η κατανομή των προτάσεων ανά βαθμίδα εκπαίδευσης αφορά 620 προτάσεις για την Α/θμια και 761 για τη Β/θμια εκπαίδευση. Όσον αφορά τη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση από τις 1381 προτάσεις οι 1311 αφορούν τη δημόσια και οι 70 την ιδιωτική εκπαίδευση²⁰³.

Από την ανάγνωση του πίνακα σχετικά με την κατανομή των προτάσεων ανά νομό (53 νομοί) το υψηλότερο ποσοστό συγκεντρώνουν η Αθήνα 196, η Α. Αττική 104, η Δ. Αττική 85, η Θεσσαλονίκη 191, ο Πειραιάς 52. Με το μικρότερο αριθμό προτάσεων είναι η Φλώρινα με τρεις. Από το σύνολο των προτάσεων εγκρίνονται οι 274 οι οποίες θα υλοποιηθούν από 938 σχολικές μονάδες. Σύμφωνα με τα στοιχεία

Είναι δυνατόν ένας μαθητής της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να έχει συλλάβει το νόημα της πολυπολιτισμικότητας και του ρατσισμού; Βεβαίως, πρέπει να διδάξετε αυτές τις δύο έννοιες, αλλά από την πλευρά μου λέω μήπως όλο αυτό το πρόγραμμα έχει μέσα του έναν αυθαίρετο οραματισμό, που ίσως θα έπρεπε να το προλάβετε με τη διαφοροποίηση αυτών των δράσεων», *στο ίδιο*.

²⁰²ΥΠΕΠΘ, «Προσκλήσεις Υποβολής Προτάσεων για την υλοποίηση δράσεων του προγράμματος “Ολυμπιακή Παιδεία”», Αθήνα, Οκτώβριος 2002, στο ΥΠΕΠΘ, Η Εφαρμογή του Προγράμματος..., *ό.π.*

²⁰³ΥΠΕΠΘ, «Ενίσχυση πρωτοβουλιών σχολικών μονάδων στο πλαίσιο του προγράμματος Ολυμπιακή Παιδεία», *στο ίδιο*.

από αυτές οι 92 προτάσεις/δράσεις αφορούν την Πολυπολιτισμικότητα (υλοποιούνται από 248 σχολικές μονάδες), οι 90 τον Αθλητισμό (366 σχολικές μονάδες), οι 53 τον Πολιτισμό (186 σχολικές μονάδες) και οι 39 την Εκεχειρία (138 σχολικές μονάδες). Από το σύνολο των προτάσεων οι 253 προέρχονται από τη δημόσια εκπαίδευση και οι 21 από την ιδιωτική. Ανά βαθμίδα εκπαίδευσης οι 164 προτάσεις αφορούν τη Β/θμια και οι 110 την Α/θμια εκπαίδευση²⁰⁴.

Από το έντυπο της πρόσκλησης υποβολής προτάσεων τον Οκτώβριο του 2002 επιλέγουμε να καταγράψουμε πώς ορίζονται το αντικείμενο και ο στόχος του κάθε άξονα της Ολυμπιακής Παιδείας από το ΥΠΕΠΘ για την κατανόηση του ιδεολογικού περιεχομένου του προγράμματος²⁰⁵: Άξονας Α' - Πολιτισμός: «αντικείμενο είναι η δραστηριοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας σε πολιτιστικές πρωτοβουλίες με σημεία αναφοράς... τις αξίες οι οποίες εκφράζονται μέσω των Ολυμπιακών Αγώνων, συνθέτοντας το Ολυμπιακό Πνεύμα. Η υλοποίηση του άξονα του Πολιτισμού επιδιώκει να καταστήσει την εκπαιδευτική κοινότητα κυψέλη πολιτιστικής δημιουργίας [και] να αναδείξει τον πολιτισμό ως γέφυρα φιλίας μεταξύ των λαών».

Άξονας Β' - Αθλητισμός: «αντικείμενο είναι να διαδώσει τις αξίες του αθλητισμού ως πολύτιμο αγαθό που βελτιώνει την υγεία, δημιουργεί πνευματική και ψυχική ανάταση και προάγει την ποιότητα ζωής του ατόμου. Ο αθλητισμός... αποτελεί ένα κοινωνικό και οικονομικό φαινόμενο μείζονος σημασίας... Η υλοποίηση του άξονα του Αθλητισμού επιδιώκει να καλλιεργήσει αξίες όπως ο σεβασμός του άλλου, του ευ αγωνίζεσθαι... κλπ. Τελικός στόχος είναι η προώθηση της ιδιότητας του πολίτη της συμμετοχής, της αλληλεγγύης, της ανεκτικότητας... καθώς και η ανάδειξη της σημασίας της Ολυμπιακής παράδοσης και εκπαίδευσης στα αγωνίσματα».

Άξονας Γ' - Ολυμπιακή Εκεχειρία: Αντικείμενο αποτελεί «η ενημέρωση, η ευαισθητοποίηση και η δραστηριοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας και του ευρύτερου κοινού για την αναβίωση και καθιέρωση της Εκεχειρίας στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Η υλοποίηση του άξονα Εκεχειρία αποσκοπεί στη γνωριμία των νέων ανθρώπων με διαφορετικές κουλτούρες και τρόπους ζωής και στην ευαισθητοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας, τόσο στα ζητήματα της ειρήνης και συνεργασίας των λαών...».

²⁰⁴ Στο ίδιο.

²⁰⁵ ΥΠΕΠΘ, «Προσκλήσεις υποβολής προτάσεων...», ό.π.

Άξονας Δ' - Άρση Κοινωνικού Αποκλεισμού και Φυλετικών Διακρίσεων – Πολυπολιτισμικότητα: Αντικείμενο του τέταρτου άξονα είναι «η ευαισθητοποίηση και η δραστηριοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας γύρω από τα θέματα όπως η ανοχή στη διαφορετικότητα, ο πολυπολιτισμός και η ενθάρρυνση των δράσεων στην κατεύθυνση της ενίσχυσης μιας υγιούς, δημοκρατικής, ανοιχτής και ανεκτικής κοινωνίας. Μέσω της υλοποίησής του επιδιώκεται η ενίσχυση του διαλόγου των πολιτισμών και η προώθηση της κοινωνικής ευαισθησίας στα θέματα του κοινωνικού αποκλεισμού, του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και της βίας, θέματα που αποτελούν ουσιώδεις παραμέτρους του Ολυμπιακού πνεύματος και συνεπώς της Ολυμπιακής Παιδείας»²⁰⁶.

Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας υλοποίησης, υποβολής και αξιολόγησης των προτάσεων, οργανώνεται με ιδιαίτερη επιτυχία η έκθεση στο Πάρκο Ολυμπιακής Παιδείας, στο Πεδίο του Άρεως και τους χώρους του Πανελληνίου Γ.Σ. από 13-17 Μαΐου που περιλάμβανε έκθεση υλικού τεκμηρίωσης και αθλητικές εκδηλώσεις πρωτοβουλιών των σχολικών μονάδων, περίπτερα φορέων, έκθεση μαθητικής ζωγραφικής, δρώμενα, ψυχαγωγικές εκδηλώσεις και συναυλία²⁰⁷. Στο

²⁰⁶ Όσον αφορά τον αριθμό και τη θεματική επιλογή των αξόνων της Ολυμπιακής Παιδείας, ο Αλέκος Μακρής μας επεσήμανε σχετικά: «Γιατί ήταν τέσσερις οι άξονες και όχι περισσότεροι με έχουν ρωτήσει πολλοί. Αυτό θα έλεγα ότι ήταν περισσότερο απόφαση της πολιτικής ηγεσίας. Οι άξονες σχεδιάστηκαν σε συνεργασία με την ομάδα εργασίας στελεχών του ΥΠΕΠΘ και της Οργανωτικής Επιτροπής του 2004. Ταυτόχρονα προέκυψαν και από το ίδιο το περιεχόμενο του Προγράμματος, όπως συμβαίνει και σε άλλα προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας, ή προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτή τη στιγμή ας πούμε, η εκκευρία και η πολυπολιτισμικότητα είναι και οι δύο άξονες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και αυτό που προάγει η Ε.Ε. είναι η πολυπολιτισμικότητα, να είμαστε όλοι ευρωπαίοι πολίτες, χωρίς εθνικότητα, χωρίς θρήσκευμα, όλοι να είμαστε ίδιοι. Αυτό λοιπόν ήθελε και το Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας να προάγει. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες δεν προάγουν την πολυπολιτισμικότητα μέσα από την Ολυμπιακή Παιδεία; Ή όταν γίνονται Ολυμπιακοί Αγώνες, αυτό δεν είναι ένα ειρηνικό γεγονός μεταξύ όλων των χωρών και όλων των ηπειρών; Αυτή λοιπόν ήταν η βασική στόχευση και έτσι σχεδιάστηκαν οι άξονες. Και αυτοί οι τέσσερις άξονες είχαν βασικό άξονα όλων τον εθελοντισμό. Δηλαδή ότι όλα αυτά θα πρέπει να γίνουν με εθελοντική πρωτοβουλία των ιδίων των σχολείων, των ιδίων των φορέων. Προσωπικά πιστεύω ότι δεν αφήσαμε απέξω κάποιον άξονα τον οποίο δεν μπορούσε να προάγει η Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα», Αλέκος Μακρής, συνέντευξη, *ό.π.*

²⁰⁷ ΥΠΕΠΘ, «Πάρκο Ολυμπιακής Παιδείας», στο ΥΠΕΠΘ, *Η Εφαρμογή του Προγράμματος...*, *ό.π.* Σύμφωνα με τον Διευθυντή του Τομέα «Ευαισθητοποίηση – Εκπαίδευση Κοινού και Μαθητών» της «Αθήνα 2004», το Πάρκο Ολυμπιακής Παιδείας «ήταν πολύ καλό σαν ιδέα, αλλά η οποία αξιοποιήθηκε μόνο για πολιτικό όφελος της Κυβέρνησης εκείνη την εποχή και χωρίς κανέναν ιδιαίτερο εκπαιδευτικό στόχο. Και έγιναν μεγάλες δαπάνες κυρίως σε ένα πνεύμα ότι έπρεπε να συναγωνιστούν αυτό που θεωρούσαν ως λάμψη του 2004. Το 2004 ήταν κάτι που μόνο από τον τίτλο, τη δομή του και την Πρόεδρό του έλαμπε χωρίς καν να χρειάζεται να λάμψει. Και ακόμα και αν δεν έλαμπε το βλέπαμε λαμπερό. Έγιναν λάθη από όσους προσπάθησαν να ανταγωνιστούν όλο αυτό το φαινόμενο και ιδιαίτερα από τη μεριά του ΥΠΕΠΘ...Για τα παιδιά βέβαια καλό ήταν...αλλά ήταν μόνο ένα πυροτέχνημα», Ηρακλής Κέλλης, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 13.11.2012.

πλαίσιο των δράσεων της Ολυμπιακής Παιδείας την ίδια χρονιά το ΥΠΕΠΘ διοργανώνει ένα ακόμα πολιτιστικό γεγονός μεγάλης εμβέλειας που είναι η Biennale νέων καλλιτεχνών, στο Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης (6-15 Ιουνίου). Η Biennale προβάλλεται ως μεγάλο εγχείρημα και γεγονός ιδιαίτερης καλλιτεχνικής και πολιτιστικής αξίας που αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα καθώς εντάσσεται στο πλαίσιο της διοργάνωσης των Αγώνων²⁰⁸. Τον Οκτώβριο του 2003 ακολουθείται εκ νέου η ίδια διαδικασία προκηρύξεων για νέες δράσεις και υποβάλλονται 632 προτάσεις εκ των οποίων επιλέγονται οι 513 με συνολικό ύψος χρηματοδότησης 3.438.000 ευρώ²⁰⁹. Η χρηματοδότηση παρουσιάζει σχετική απόκλιση με το προηγούμενο έτος, αφού για κάθε δράση σχολικής μονάδας ορίζεται το ποσό των 5.000 ευρώ, για σύμπραξη δύο σχολικών μονάδων 8.000 ευρώ και για τρεις το ποσό των 12.000 ευρώ²¹⁰.

3.5. Ιδεολογική και εκπαιδευτική ταυτότητα του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας

Η δημόσια ρητορική που εκφράζεται γύρω από την Ολυμπιακή Παιδεία του 2004 συγκροτείται από ένα σύνθετο και πυκνό λεξιλόγιο αθλητικών και κοινωνικών αξιών που καθορίζει την ιδεολογική και εκπαιδευτική ταυτότητα του προγράμματος. Η στοχοθεσία της Ολυμπιακής Παιδείας βασίζεται πάνω σ' αυτές τις αξίες τις οποίες προσδοκά να μεταδώσει στους μαθητές και στην ευρύτερη ελληνική κοινωνία. Το πρόγραμμα ελέγχεται και υποστηρίζεται από ένα συντονισμένο κρατικό μηχανισμό που το υλοποιεί μέσα σε ένα προκαθορισμένο ιδεολογικό πλαίσιο, στο κέντρο του οποίου η Ολυμπιακή Παιδεία προβάλλεται ως «μορφωτικό αγαθό» και «βασικό αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής εκπαίδευσης...που φιλοδοξεί στοχεύοντας πολύ πιο μακριά από το 2004 να αποτελέσει εφαλτήριο για τους μαθητές για ένα νέο πολιτισμό του σώματος και της ψυχής»²¹¹. Τα νέα δεδομένα που καθιστούν την Ολυμπιακή Παιδεία ένα καινοτόμο βιωματικό πρόγραμμα αξιών αποσαφηνίζονται μέσα από τις αναγωγές του λόγου, όπως διατυπώνεται από τους φορείς που τον παράγουν.

²⁰⁸ΥΠΕΠΘ, «Biennale», *στο ίδιο*.

²⁰⁹Κ. Πολίτης, *Απολογισμός Δράσεων...*, *ό.π.*

²¹⁰ΥΠΕΠΘ, «Πρόσκληση υποβολής προτάσεων για το πρόγραμμα Ολυμπιακή Παιδεία 2003-2004», Αθήνα, Οκτ. 2003, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

²¹¹Επιστολή ΥΠΕΠΘ προς τη Βουλή, Τμήμα Κοινοβουλευτικού Ελέγχου, 20.2.2003, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

Με βάση το Μνημόνιο Συναντίληψης του ΥΠΕΠΘ και της ΟΕΟΑ 2004, το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας περιγράφεται ως εξής: «Η Ολυμπιακή Παιδεία είναι ένα σύνολο ενεργειών, πρωτοβουλιών, δημιουργιών και κινήσεων που δίνουν το στίγμα της αθλητικής παιδείας στο πνεύμα των Ολυμπιακών Αγώνων και ιδιαίτερα του 2004, οι οποίοι θα πρέπει να έχουν την αναφορά της σύγχρονης Ελλάδας, η οποία έχει να επιδείξει την ιστορία της αλλά που δεν μένει μόνο σε αυτή». Ως κεντρικό θέμα της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στο Μνημόνιο καταγράφεται η «Ολυμπιακή Παράδοση» που ορίζεται ως «μορφωτική διαδικασία και παιδευτική δύναμη» που εμπεριέχει ένα αξιακό σύνολο που συντίθεται από τις έννοιες της συναδέλφωσης και της φιλίας που ορίζονται ως «αρμονικές σχέσεις με τη σωματική και πνευματική φύση του ανθρώπου, τη συνύπαρξη με άλλους ανθρώπους μέσα στον κόσμο, με διαφορετικά πολιτιστικά, κοινωνικά, οικονομικά, εκπαιδευτικά και άλλα χαρακτηριστικά στην εκπαίδευση». Ως «αρετές» της Ολυμπιακής Παιδείας ορίζονται «η αρχή και η έννοια του παιχνιδιού, η έννοια του αγώνα, της ψυχαγωγίας, των αθλητικών και ηθικών κανόνων, η έννοια του μέτρου που εκδηλώνεται στους ίδιους τους αγώνες στα συναφή έργα αυτών και στην τεχνολογία των αγώνων και τέλος η δημοσιότητα η οποία συγκεντρώνει την επίδειξη και το θεάσθαι, τον θεωρό και τον θεατή, την εικόνα και την επικοινωνία». Ως προϋπόθεση για την κατανόηση των αξιών αυτών ορίζεται «η δημοκρατία, ο δημοκρατικός διάλογος και η ειρηνική συνύπαρξη ανθρώπων και λαών στο πλαίσιο ομαλών διανθρώπινων σχέσεων»²¹².

Με την ανάληψη των καθηκόντων της Ελένης Κούρκουλα ως Υφυπουργού Παιδείας το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας αναπτύσσει μια διαφορετική και έντονη ρητορική που απορρέει από τη διασύνδεση του προγράμματος με τις ΜΚΟ και την προβολή των αξιών της ανοιχτής κοινωνίας και της κοινωνίας των πολιτών και υποστηρίζεται από την έκδοση ανάλογου εκπαιδευτικού υλικού του ΥΠΕΠΘ με τρεις ΜΚΟ. Σε συνέντευξή της η Κούρκουλα στις αρχές του 2003 επισημαίνει σχετικά με τη μεταβολή του αρχικού προσανατολισμού του προγράμματος από πρόγραμμα προετοιμασίας των Ελλήνων μαθητών σχετικά με τους Αγώνες, σε πρόγραμμα με πιο σύνθετες όψεις που αφορούν την έννοια της πολιτειότητας:

²¹²ΥΠΕΠΘ-ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», Μνημόνιο Συναντίληψης..., *ό.π.* Στη σύνταξη του περιεχομένου του Μνημονίου συμμετείχαν και μέλη του Τομέα Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και για το λόγο αυτό στοιχεία που αφορούν την Ολυμπιακή Παιδεία στο Μνημόνιο απαντώνται και στο αντίστοιχο ΔΕΠΠΣ που εκπονεί το Παιδαγωγικό.

«μετά την ανάληψη των καθηκόντων μου, το πρόγραμμα άλλαξε μορφή και εμπλουτίστηκε, από στενά αθλητικό έγινε ένα πρόγραμμα που προετοιμάζει ένα νέο πολίτη για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, αλλά και για μετά. Το πρόγραμμα ξεκίνησε για να μάθουν οι μαθητές τα μη διαδεδομένα ολυμπιακά αθλήματα, να μπουν στο κλίμα των Ολυμπιακών Αγώνων, να μάθουν να είναι εθελοντές για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Η δουλειά όμως του Υπουργείου Παιδείας είναι να προετοιμάσει έναν πολίτη υπεύθυνο για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων αλλά και έναν πολίτη του μέλλοντος, έναν συμμετέχοντα, εθελοντή, καλλιεργημένο ενεργό πολίτη. Σε συνεργασία με ΜΚΟ απευθυνόμαστε με πρωτότυπα προγράμματα στα παιδιά του Δημοτικού. Στόχος μας, να τους κάνουμε να καταλάβουν το “εγώ είμαι ο άλλος”. Διαφορετικά δεν θα μπορέσουμε να φτάσουμε σε μια κοινωνία η οποία δεν θα είναι η κοινωνία του εγωκεντρισμού»²¹³.

Προς την κατεύθυνση αυτή του προγράμματος αναφέρεται και ο Υπουργός Παιδείας Πέτρος Ευθυμίου σε συνέντευξή του το 2002 στο επίσημο περιοδικό της ΟΕΟΑ Athens 2004:

«Η Ολυμπιακή Παιδεία είναι ένα πρόγραμμα που δεν αποσκοπεί μόνο στην εξοικείωση των μαθητών με την αθλητική πλευρά των Αγώνων, αλλά φιλοδοξεί μέσα από τον αθλητισμό και τον πολιτισμό να συνθέσει δράσεις που στοχεύουν στη δημιουργία ενός “ανοιχτού σχολείου”...Η Ολυμπιακή Παιδεία είναι μια συνολική κατεύθυνση, είναι ένας αγώνας κατά της ξενοφοβίας και του ρατσισμού, ένας αγώνας για την κατανόηση των λαών, την ειρήνη και την αλληλεγγύη. Είναι επίσης ένας αγώνας για την κατανόηση και το σεβασμό προς την ιδιαιτερότητα, ένα μήνυμα που δίνουμε με τους Παραολυμπιακούς Αγώνες και την αγωγή της νέας γενιάς στην κατανόηση των ατόμων με αναπηρίες, στα ισότιμα δικαιώματά τους στη ζωή...»²¹⁴.

Ενδιαφέρον ως προς αυτή την κατεύθυνση παρουσιάζουν τα συμφραζόμενα της συζήτησης, όπως προκύπτουν κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης της Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής το Φεβρουάριο του 2003 κατά τη διάρκεια ενημέρωσης των μελών από την Υφυπουργό Παιδείας²¹⁵. Οι βουλευτές

²¹³ Λιάτσου Ολ., «Η “δασκάλα” της Ολυμπιάδας», Εφ. *Ελευθεροτυπία*, 23.1.2003. Στο ίδιο ύφος είναι και η συνέντευξη που μας παραχώρησε η Ελένη Κούρκουλα στις 23.8.2009.

²¹⁴ Ευθυμίου Π., «Κοιτάζοντας μακρύτερα από το 2004», Περιοδικό *ATHENS* 04, τ.χ. 01.1.2002.

²¹⁵ Πρακτικό της Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων..., *ό.π.*

ενημερώνονται σχετικά με την εξέλιξη του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, τις δυσκολίες εφαρμογής και ιδιαίτερα τη στοχοθεσία του προγράμματος που αφορά τις έννοιες της κοινωνικής αγωγής και της κοινωνίας των πολιτών. Στη συνεδρίαση διατυπώνονται απόψεις που μας δίνουν μια εικόνα του πολιτικού λόγου που αναπτύσσεται αλλά και της πολιτικής αντίληψης απέναντι σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που βρίσκεται σε εξέλιξη, χωρίς να λείπουν και οι θετικές αποχρώσεις. Ιδιαίτερες όμως ιδεολογικές ενστάσεις διατυπώνονται από την πλευρά του βουλευτή του ΚΚΕ Γ. Χουρμουζιάδη με τον οποίο συντάσσονται και έτεροι βουλευτές. Ο αντίλογος αυτός αποκαλύπτει τη δυσπιστία ενός τμήματος του πολιτικού συστήματος απέναντι στον αξιακό κώδικα της Ολυμπιακής Παιδείας και στο ίδιο το Πρόγραμμα²¹⁶.

Η Κούρκουλα στην παρουσίασή της επικεντρώνεται πέρα από τις επιμέρους οικονομικές και άλλες περιγραφές του προγράμματος, σε νέες έννοιες: «αγωγή ενός άλλου πολίτη», «αγωγή ενός πολίτη αυξημένης ευθύνης», «αγωγή του κοινωνικού εθελοντή» και γενικώς μια μετατόπιση σε έννοιες που δεν «αγγίζονται από το γνωσιοκεντρικό σύστημα του σχολείου», όπως υπογραμμίζει. Θεωρεί ότι «η ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων και η διευρυμένη χρηματοδότηση του προγράμματος οφείλουν να αξιοποιηθούν και σε άλλες κατευθύνσεις πέραν της αθλητικής και ιστορικής διάστασης των Αγώνων» και υποστηρίζει ότι «το πρόγραμμα δεν μπορεί να έχει μόνο αυστηρά εκπαιδευτικό ρόλο για θεατές και εθελοντές Αγώνων».

Ο Χουρμουζιάδης στον αντίλογο αμφισβητεί την «επανάσταση» που ευαγγελίζεται το Υπουργείο μέσω της Ολυμπιακής Παιδείας και επισημαίνει:

«αν θα καταφέρουμε μια νέα αγωγή, ένα νέο πολίτη, μια νέα κοινωνία, αυτό θα ήταν μια επανάσταση. Μια επανάσταση, όμως, μέσα σε ποιο πλαίσιο;...αυτός είναι ένας μετασχηματισμός της κοινωνίας, ο οποίος σχεδόν μου θυμίζει τη 17^η Οκτωβρίου του 1917. Αναφέρεστε σε μια νέα αγωγή. Πώς φαντάζεστε ότι είναι δυνατόν να εμφυτευτεί μια νέα αγωγή που αφορά την Ολυμπιακή Ιδέα μέσα σε ένα πρόγραμμα

²¹⁶Η πολιτική στάση του ΚΚΕ ειδικότερα για το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας είναι απόρροια της γενικότερης πολιτικής τοποθέτησής του απέναντι στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Βλ. ενδεικτικά άρθρα στην Εφ. *Ριζοσπάστης*: «“Ολυμπιακή” χειραγώγηση συνειδήσεων: Το πρόγραμμα “Ολυμπιακή Παιδεία” παρουσίασαν χθες το Υπουργείο Παιδείας και η Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων “Αθήνα 2004”», 30.11.2000. «Πρόγραμμα “Ολυμπιακή Παιδεία”: Ανατρέπεται το σχολικό πρόγραμμα για τη νέα...μεγάλη ιδέα», 16.1.2001. «ΕΣΑΚ – ΔΕΕ : “Υποκριτικό ενδιαφέρον για την ολυμπιακή ιδέα”», 19.1.2001. «Πρόγραμμα “Ολυμπιακή Παιδεία”: Σεμινάρια για τη... “Μεγάλη Ιδέα” των πολυεθνικών», 23.1.2001.

σχολικό, το οποίο ήδη είναι αυτό που είναι; Έχει τα τρωτά του, τα κενά του, τα ξεπερασμένα στοιχεία του. Έρχεστε, λοιπόν, με μια καινούργια ιδέα και, άσχετα αν λέτε ότι δεν έχει διδακτικό χαρακτήρα, τότε γιατί προσλαμβάνετε 2.000 καθηγητές; Οι καθηγητές ένα πράγμα κάνουν. Διδάσκουν. Άρα, η Ολυμπιακή Ιδέα θα περάσει μέσα από τη διαδικασία της διδασκαλίας. Εάν θέλετε να δημιουργήσετε ένσταση ή αναστολή στο νέο μαθητή, κάντε μια ιδέα μάθημα. Όταν πείτε ότι έχουμε ένα μάθημα που λέγεται «Ολυμπιακή Ιδέα», οι μαθητές θα στρέψουν τις πλάτες τους. Να είστε σίγουρη γι' αυτό».

Είναι φανερό λοιπόν ότι η έννοια του πολίτη και της κοινωνίας των πολιτών εμφανίζεται ως όρος κλειδί στην Ολυμπιακή Παιδεία και μέσω της προβολής της επιχειρείται η δημιουργία ενός αλληλοτροφοδοτούμενου αξιακού συστήματος μεταξύ των ΜΚΟ και του Ολυμπισμού. Παρόλο που η έννοια της κοινωνίας των πολιτών αποτελεί αντικείμενο πολλών ερμηνειών, η ενσωμάτωσή της στο πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας και των Ολυμπιακών Αγώνων οδηγεί σε νέα ιστορικά συμφραζόμενα μέσα στα οποία οφείλει να γίνει κατανοητή και να αναλυθεί. Από την άλλη πλευρά οι πολιτικές αντιπαραθέσεις για την Ολυμπιακή Παιδεία ερμηνεύονται ανάλογα με την πολιτική και κομματική θέση των πολιτικών και σχετίζονται με το δίπολο Κυβέρνηση – Αντιπολίτευση και όχι μόνο με την ταυτότητα του Προγράμματος. Έτσι εάν κάποιος είναι ή όχι στην Κυβέρνηση διατυπώνει αντίστοιχες υποστηρικτικές ή κριτικές απόψεις για το θέμα με βάση την κομματική και ιδεολογική του ταυτότητα.

3.6. Η Ολυμπιακή Παιδεία στο ωρολόγιο πρόγραμμα: θέσεις και αντιπαραθέσεις

Η Ολυμπιακή Παιδεία όπως αναφέρεται επισήμως είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με συγκεκριμένη στοχοθεσία και χρονοδιάγραμμα υλοποίησης. Η ανάγνωση των εγκυκλίων του ΥΠΕΠΘ που φτάνουν στις διευθύνσεις της εκπαίδευσης προσδιορίζουν την ταυτότητά της και τον τρόπο διαχείρισης και εφαρμογής αυτού του προγράμματος. Στη συνείδηση των εμπλεκόμενων στο πρόγραμμα εξαιτίας και του τρόπου που ενσωματώνεται στο ωρολόγιο πρόγραμμα των σχολείων εγείρει ένα ερώτημα τι είναι τελικά η Ολυμπιακή Παιδεία. Είναι μόνο πρόγραμμα ή είναι και μάθημα; Πρέπει να εφαρμόζεται εντός ή εκτός ωρολογίου προγράμματος; Στη συζήτηση εμπλέκονται εκπαιδευτικοί που υλοποιούν το πρόγραμμα, οι υπεύθυνοι του

τομέα Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και της διεύθυνσης Φυσικής Αγωγής και του γραφείου Ολυμπιακής Παιδείας του ΥΠΕΠΘ.

Τον Οκτώβριο του 2000 ο προϊστάμενος Φυσικής Αγωγής του ΥΠΕΠΘ σε εσωτερική ενημέρωση προς την ιεραρχία του ΥΠΕΠΘ επισημαίνει ότι «η Ολυμπιακή Παιδεία είναι μια πρόταση δράσεων, πρωτοβουλιών και εκδηλώσεων που στοιχειοθετεί μια πρόσκληση στη μαθητική νεολαία, απελευθέρωσης δεξιοτήτων, πρωτοβουλιών και ικανοτήτων της...μια πρόταση πρόκληση που σε καμμία περίπτωση δεν πρέπει να εξελιχθεί σε μάθημα τάξης με αναλυτικό πρόγραμμα. Αντίθετα θα αποτελεί ένα σύνολο δράσεων με τις οποίες θα γίνεται η αρχή μέσα από το σχολείο και θα συνεχίζονται εκτός ωρών διδασκαλίας τα απογεύματα ή Σαββατοκύριακα...»²¹⁷. Στο ίδιο ακριβώς πνεύμα αποστέλλονται δύο εγκύκλιοι τον Οκτώβριο και Νοέμβριο του 2001 στις διευθύνσεις της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης όπου διευκρινίζεται ότι το πρόγραμμα «κατ' εξαίρεση αντιμετωπίζεται ως θεωρητικό μάθημα και για το λόγο αυτό είναι επιβεβλημένη η υλοποίησή του σε ώρες εκτός λειτουργίας του σχολείου»²¹⁸.

Από την πλευρά του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου διατυπώνονται ενστάσεις όσον αφορά τις τοποθετήσεις της Δ/σης Φυσικής Αγωγής του ΥΠΕΠΘ. Τον Ιούνιο του 2001 ο Μουντάκης σε επιστολή του στον πρόεδρο του Παιδαγωγικού επισημαίνει αστοχίες όσον αφορά την οργάνωση του προγράμματος. Υπογραμμίζει την ανάγκη εξεύρεσης μιας ώρας στο ωρολόγιο πρόγραμμα καθώς «το τρέχον σχολικό έτος περικόπηκε μια ώρα Φυσικής Αγωγής από πολλά σχολεία για να διδαχθεί το Πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας με αποτέλεσμα το 20%-30% των διορισμένων γυμναστών να μην κάνουν όλο τους το πρόγραμμα», αλλά και τη δημιουργία αναλυτικού προγράμματος και διδακτικού υλικού, ζητήματα στα οποία η ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» «έχει υποκαταστήσει το Παιδαγωγικό». Θεωρεί «υποβάθμιση και απαξίωση των φορέων της εκπαίδευσης το υλικό που θα πάει στα σχολεία να αποφασίζεται ερήμην των θεσμοθετημένων οργάνων...όταν τα αθλητικά και άλλα έργα αποφασίζονται στο υψηλότερο πολιτικό επίπεδο, ενώ το Παιδαγωγικό υλικό φτιάχνεται χωρίς καμιά αξιόπιστη διαδικασία». Αποδίδει την έλλειψη συντονισμού,

²¹⁷Χρήστος Χασιώτης προς την ιεραρχία του ΥΠΕΠΘ, 12.10.2000 με θέμα, «Σχεδιασμός του προγράμματος Ο.Π. για το σχολικό έτος 2001-2002», αρχείο Π.Ι.

²¹⁸ΥΠΕΠΘ-Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής, «Τοποθέτηση των εκπαιδευτικών της Ολυμπιακής Παιδείας – Οδηγίες υλοποίησης του προγράμματος», 23.10.2001, και «Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας», 2.11.2001, αρχείο Π.Ι.

ομοφωνίας και παράκαμψης των θεσμικών λειτουργιών των διαφόρων φορέων στην πολλαπλή διαχείριση του προγράμματος από τέσσερις φορείς, γεγονός που οδηγεί στην πολυφωνία απόψεων (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Δ/ση Φυσικής Αγωγής του ΥΠΕΠΘ, η ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004 Α.Ε», Υπουργείο Πολιτισμού)²¹⁹.

Η Δ/ση Φυσικής Αγωγής διατείνεται ότι «εφόσον η Ολυμπιακή Παιδεία δεν είναι μάθημα δεν υπάρχει ζήτημα αναλυτικού προγράμματος», ενώ για τα βιβλία Ολυμπιακής Παιδείας της «Αθήνα 2004» σημειώνει ότι «αφού η ΟΠ δεν είναι μάθημα μπορεί και πρέπει ο εκπαιδευτικός να χρησιμοποιεί διάφορα βοηθήματα»²²⁰. Ο διάλογος που ανοίγει συνεχίζεται με νέα τοποθέτηση από το Παιδαγωγικό:

«Συμφωνούμε ότι η Ολυμπιακή Παιδεία δεν είναι μάθημα, αλλά διαφωνούμε στο ότι δεν μπορεί να ενταχθεί στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα. Η Ολυμπιακή Παιδεία πρέπει να ενταχθεί στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα κατά το μεγαλύτερο μέρος, διατηρώντας και ορισμένες δράσεις εκτός ωρολογίου προγράμματος. Το να εκτελείται το πρόγραμμα τα απογεύματα και τα Σαββατοκύριακα, όπου η προσέλευση των μαθητών θα είναι πολύ μικρή αυτό το απαξιώνει στα βλέμματα της εκπαιδευτικής κοινότητας, των εκπαιδευτικών που το υλοποιούν, της ελληνικής κοινωνίας αλλά και των ξένων που παρακολουθούν όλα όσα κάνουμε για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Δίνει δηλαδή την αίσθηση της προχειρότητας κάτι που δεν ταιριάζει με τον τρόπο που πρέπει να διοργανωθούν οι Αγώνες»²²¹.

Τι σημαίνει όμως πρόγραμμα και γιατί η Ολυμπιακή Παιδεία δεν είναι μάθημα; Ή θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι είναι και μάθημα και πρόγραμμα; Ο Μουντάκης στην ομιλία του στο σεμινάριο Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών το 2002 αναφέρεται στο ζήτημα προσπαθώντας να τοποθετηθεί στη διαφορά μαθήματος και προγράμματος, επισημαίνοντας ότι ένα πρόγραμμα έχει τα εξής χαρακτηριστικά: βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι στοχεύει στην αλλαγή των στάσεων και

²¹⁹Κ. Μουντάκης προς τον Σταμάτη Αλαχιώτη, 15.6.2001, αρχείο Π.Ι.

²²⁰Χ. Χασιώτης προς τον Πρόεδρο του Π.Ι., 10.7.2001, αρχείο Π.Ι.

²²¹Κ. Μουντάκης προς Αλαχιώτη και κοινοποίηση προς Χασιώτη και Υπουργό Παιδείας, με θέμα «Ολυμπιακοί Αγώνες – Ολυμπιακή Παιδεία», 26.7.2001 ως απάντηση στην προηγούμενη επιστολή του ΥΠΕΠΘ (10.7.2001), αρχείο Π.Ι. Παρόμοια στάση διατηρεί και η Πανελλήνια Ένωση Καθηγητών Φυσικής Αγωγής και Ολυμπιακής Παιδείας (ΠΕΦΚΑ-ΟΠ) με επιστολή της στο ΥΠΕΠΘ: «αν το μάθημα βγει εκτός ωρολογίου δεν θα μπορέσει να επιτύχει τους στόχους του και οι γυμναστές δεν θα μπορούν να υλοποιήσουν το πρόγραμμα εξαιτίας της μικρής προσέλευσης μαθητών και θα συρθούν μαζί με το πρόγραμμα στην απαξίωση των υπολοίπων καθηγητών, μαθητών, γονέων και της εκπαιδευτικής κοινότητας», 5.10.2001 αρχείο ΥΠΕΠΘ.

συμπεριφορών των μαθητών στα τρέχοντα προβλήματα, (τα προγράμματα ουσιαστικά είναι βραχυχρόνια για να λύσουν ένα πρόβλημα π.χ. σεξουαλική αγωγή, κυκλοφοριακή αγωγή), δεύτερο στοιχείο είναι ότι το πρόγραμμα έχει διαθεματική προσέγγιση (μέσα σ' αυτό ενσωματώνονται όλα τα μαθήματα π.χ. πληροφορική, καλλιτεχνικά, Φυσική Αγωγή κλπ) και τρίτον ένα πρόγραμμα επιδιώκει ευρύτερες συνεργασίες (π.χ. ο καθηγητής Ολυμπιακής Παιδείας δεν εργάζεται μόνος του αλλά συνεργάζεται με τους καθηγητές του σχολείου, το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων, την τοπική αυτοδιοίκηση κλπ)²²².

Πέρα από τις ενστάσεις των φορέων καταγράφονται ενστάσεις από τους καθηγητές και εμφανίζονται όπως είναι εύλογο την πρώτη χρονιά εφαρμογής, κυρίως λόγω ασαφειών στην υλοποίησή του και λιγότερο τα επόμενα έτη όπου το πρόγραμμα έχει βρει το ρυθμό του και έχει οριστικοποιηθεί στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Ήδη από την αποστολή της πρώτης εγκυκλίου στις 7.12.2000 του ΥΠΕΠΘ²²³ όπου ανακοινώνεται η απόφαση εφαρμογής του προγράμματος από τις 8 Γενάρη του 2001 και ορίζεται η ένταξή του στο ωρολόγιο πρόγραμμα, επισημαίνονται οι πρώτες αντιδράσεις, όχι μόνο σχετικά με το ωρολόγιο πρόγραμμα αλλά και σε σχέση με το υπάρχον μάθημα της Φυσικής Αγωγής:

«σύμφωνα μ' αυτά που περιγράφονται μέσα σε αυτή [την εγκύκλιο] διερωτώμεθα μήπως αυτό το πρόγραμμα γίνεται τελικά για διασυρμό του κλάδου μας. Υπάρχει πράγματι η πρόθεση να επιτευχθεί ο σκοπός του προγράμματος, όπως περιγράφεται στις σχετικές εγκυκλίους; Και αν ναι, γιατί δεν εντάσσεται στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής; Κατά τα προτεινόμενα θα πρέπει, σε ορισμένες περιπτώσεις να παραιτηθεί ουσιαστικά ο Καθηγητής Φ.Α. από το μάθημά του, για την εφαρμογή του προγράμματος...Όσον αφορά το σκοπό του προγράμματος σε σχέση με το σκοπό του μαθήματος της Φ.Α. είναι απορίας άξιο πως ξεκινά ένα νέο πρόγραμμα-μάθημα ενώ ήδη υπάρχει η Φ.Α. στο σχολείο και γιατί δεν απασχόλησε τους εμπνευστές της Ολυμπιακής Εκπαίδευσης μια ενδεχόμενη αναβάθμιση του ήδη υπάρχοντος καθηγητή Φ.Α. στο σχολείο»²²⁴.

²²²Κ. Μουντάκης, «Αξίες που πηγάζουν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες», ΥΠΕΠΘ-ΑΘΗΝΑ 2004, Πρακτικά διήμερου σεμιναρίου επιμόρφωσης ιδιωτικών εκπαιδευτικών..., *ό.π.*, σ. 24-25.

²²³ΥΠΕΠΘ προς Δ/νσεις Α/θμιας, Β/θμιας εκπαίδευσης και Γραφεία Φυσικής Αγωγής, «Πρόγραμμα Ολυμπιακής Εκπαίδευσης», 7.12.2000, αρχείο Σ. Γολεγού.

²²⁴Δ/νση Φυσικής Αγωγής Νοτίου Αιγαίου προς ΥΠΕΠΘ και ΠΙ, 13.12.2000, αρχείο Π.Ι.

Στο ίδιο μήκος κύματος και η Ένωση Πτυχιούχων Φυσικής Αγωγής Ν. Ηρακλείου (ΕΠΦΑΝΗ): «οι μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου, Λυκείου, παρόλο που δέχτηκαν θετικά την προσθήκη του μαθήματος Ολυμπιακής Παιδείας εκδήλωσαν έντονη δυσφορία όταν μειώνονταν οι ώρες Φυσικής Αγωγής του προγράμματός τους. Η ύπαρξη δύο διαφορετικών καθηγητών Φ.Α. για τη διδασκαλία Φ.Α. και Ο.Π. είχε αρνητική επίδραση στην ψυχολογία των μαθητών και δημιούργησε δεοντολογικά ζητήματα ανάμεσα σε συναδέλφους μόνιμους και αναπληρωτές»²²⁵. Ισχυρή ήταν και η αντίδραση της Ένωσης Γυμναστών Βορείου Ελλάδος (ΕΓΒΕ): «Η εφαρμογή του προγράμματος ξεκίνησε με παλινωδίες στις αποφάσεις για τον τρόπο ένταξής του στο ωρολόγιο πρόγραμμα...Πιθανόν αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία η παρουσία δύο καθηγητών σε ένα τμήμα για τη διδασκαλία ενός μαθήματος την ίδια ώρα. Όπως βέβαια αποτελεί "κατόρθωμα" και η μείωση των ωρών του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής στο Λύκειο από την τότε πολιτική ηγεσία του ΥΠΕΠΘ, λίγο μόνο καιρό μετά την ανάθεση από τη Δ.Ο.Ε. των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην πατρίδα μας, η οποία μείωση συμπληρώθηκε τώρα με την περικοπή ακόμα μιας ώρας από το μάθημα της Φυσικής Αγωγής αυτή τη φορά στο Γυμνάσιο»²²⁶.

Το πρόγραμμα στην πορεία οριστικοποιείται ως εξής, όπως περιγράφεται σε εγκύκλιο του ΥΠΕΠΘ το 2004: το ωράριο των εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας ανεξαρτήτως βαθμίδας που υπηρετούν είναι 21 ώρες, ενώ τονίζεται ότι «οι εκπαιδευτικοί Φ.Α. που έχουν προσληφθεί για το πρόγραμμα Ο.Π. σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να χρησιμοποιηθούν για το μάθημα της Φ.Α.». Στην Α/θμια εκπαίδευση στα Δημοτικά για τις ώρες εντός κανονικού ωραρίου οι εκπαιδευτικοί διδάσκουν στις τέσσερις τελευταίες τάξεις Γ', Δ', Ε', ΣΤ', μία ώρα τη βδομάδα²²⁷.

²²⁵ΕΠΦΑΝΗ, επιστολή προς ΥΠΕΠΘ, ΠΙ, Γραφείο Φ.Α. Ηρακλείου, Βουλευτές Ηρακλείου και ΜΜΕ, 8.5.2001, αρχείο Π.Ι. Σχετικά με τις αντιπαράθεσεις και τις προστριβές μεταξύ γυμναστών Ο.Π. και Φ.Α., ο Αλέκος Μακρής επισημαίνει: «Προστριβές μεταξύ γυμναστών Ο.Π. και Φ.Α. υπήρχαν. Διότι ένας νέος εκπαιδευτικός [εννοεί αυτόν της Ο.Π.] παρόλο που δεν είχε ούτε την εμπειρία, ούτε την τεχνογνωσία, ήθελε να δείξει ότι αυτός έχει επιμορφωθεί και ότι θα δείξει στο σχολείο ένα καινοτόμο πρόγραμμα που έχει εκπονήσει με τους μαθητές. Από την άλλη ο καθηγητής Φ.Α., ο οποίος δεν είχε βέβαια την επιμόρφωση και το εκπαιδευτικό υλικό, αλλά είχε την εμπειρία και τη γνώση, ήθελε να επικρατήσει αυτός. Αλλά αυτό βέβαια εξαρτιόταν και από το χαρακτήρα του καθενός και πώς μπορούσε να χειριστεί το πρόβλημα, να ξεφύγει απ' αυτό και να προχωρήσει μπροστά. Πάντως υπήρχαν αρκετές τέτοιες συγκρούσεις και είχαν αναφερθεί», Μακρής, συνέντευξη, *ό.π.*

²²⁶ΕΓΒΕ, Επιστολή προς τον Υπουργό Παιδείας, «Η Φυσική Αγωγή στην Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση – Το μάθημα της Ολυμπιακής Παιδείας», 21.8.2001, http://www.egve.gr/oly_paidia.asp, 30.3.2012.

²²⁷Η ρύθμιση αυτή περιλαμβάνει όλα τα σχολεία για τις τάξεις Ε' και ΣΤ' ανεξάρτητα αν λειτουργεί ή όχι το πρόγραμμα της ευέλικτης ζώνης, ενώ για τις τάξεις Γ' και Δ' το πρόγραμμα της Ολυμπιακής

Για τις ώρες εκτός ωρολογίου προγράμματος στα σχολεία που εφαρμόζεται το πρόγραμμα του ολοήμερου σχολείου η Ολυμπιακή παιδεία θα υλοποιείται μόνο από τους μαθητές που συμμετέχουν στο πρόγραμμα του ολοήμερου ως εξής: Για τις τάξεις Α΄ και Β΄ με απόφαση του συλλόγου διδασκόντων οι 4 ώρες του εκπαιδευτικού φυσικής αγωγής θα γίνουν 2 ώρες αθλητισμός με τους εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής που θα προσληφθούν για το ολοήμερο σχολείο και 2 ώρες Ολυμπιακή παιδεία από τους εκπαιδευτικούς Ολυμπιακής Παιδείας εφόσον διατίθενται εκπαιδευτικοί Ολυμπιακής Παιδείας.

Στις υπόλοιπες τάξεις εφόσον δεν εφαρμόζεται το πρόγραμμα του αθλητισμού μπορεί να εφαρμοστεί το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας από τους εκπαιδευτικούς Φυσικής Αγωγής που προσλήφθηκαν για το σκοπό αυτό. Στα σχολεία που δεν εφαρμόζεται το πρόγραμμα του ολοήμερου, η Ολυμπιακή Παιδεία θα υλοποιείται από τους μαθητές όλων των τάξεων. Οι ώρες αυτές προγραμματίζονται από το διευθυντή του σχολείου σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό Ολυμπιακής Παιδείας, αφού πρώτα ενημερωθούν οι γονείς ότι επιθυμούν να πάρουν μέρος στην Ολυμπιακή Παιδεία ανεξάρτητα αν συμμετέχουν στο αντίστοιχο πρωινό πρόγραμμα.

Στις σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής ΣΜΕΑ το πρόγραμμα γίνεται μόνο εντός ωρολογίου προγράμματος μία ώρα τη βδομάδα και για όλες τις βαθμίδες. Στα Γυμνάσια εντός ωρολογίου προγράμματος μία ώρα σε κάθε τμήμα ανά 15ήμερο και για όλες τις τάξεις, και στα Λύκεια και τα ΤΕΕ για τις ώρες εντός ωρολογίου προγράμματος το πρόγραμμα διδάσκεται μόνο στην Α΄ Λυκείου μία ώρα τη βδομάδα, με την προσθήκη μίας επιπλέον ώρας στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Για τις ώρες εκτός ωρολογίου προγράμματος οι μαθητές όλων των τάξεων μπορούν να μετέχουν στο πρόγραμμα σε συστεγαζόμενα ή γειτονικά γυμνάσια όπου θα είναι τοποθετημένος εκπαιδευτικός της Ολυμπιακής Παιδείας²²⁸.

Οι αντιπαραθέσεις μεταξύ των καθηγητών Φ.Α. και Ο.Π. γύρω από το Πρόγραμμα και τον τρόπο εφαρμογής του σχετίστηκαν κυρίως με τα πραγματικά προβλήματα ανεργίας του κλάδου των γυμναστών. Η συνδικαλιστική Πανελλήνια

Παιδείας θα εφαρμόζεται μόνο στα σχολεία που δεν λειτουργεί το πρόγραμμα της ευέλικτης ζώνης, εφόσον διατίθεται εκπαιδευτικός Ολυμπιακής Παιδείας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως σχολεία πρωινού – απογευματινού κύκλου, ολιγοθέσια κλπ, το πρόγραμμα μπορεί να εφαρμοστεί και στις τάξεις Α΄ και Β΄ μία φορά τη βδομάδα εντός του κανονικού διδακτικού ωραρίου.

²²⁸ΥΠΕΠΘ – Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας προς τις Διευθύνσεις Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης και γραφεία Φυσικής Αγωγής, «Εφαρμογή προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας», 20.9.2004, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

Ένωση Καθηγητών Φυσικής Αγωγής – Ολυμπιακής Παιδείας υποστήριξε ένθερμα τη θέση της Ολυμπιακής Παιδείας στο σχολείο και τη συνέχιση του Προγράμματος, γιατί οι γυμναστές Ο.Π. συγκέντρωναν έτσι προϋπηρεσία για το διορισμό τους²²⁹. Το ζήτημα του διορισμού των καθηγητών Ολυμπιακής Παιδείας έγινε αντικείμενο έντονης πολιτικής αντιπαράθεσης από τα κόμματα της Κυβέρνησης και της Αντιπολίτευσης, όπως μας δείχνει ευρύ σώμα εγγράφων στο ΥΠΕΠΘ, που αποτελείται από συχνές επερωτήσεις βουλευτών²³⁰. Οι αναπληρωτές γυμναστές Ολυμπιακής Παιδείας πέτυχαν τελικά τη μονιμοποίησή τους σταδιακά με πολιτική απόφαση της Νέας Δημοκρατίας, απόφαση που εξέφραζε την πάγια θέση του κόμματος σχετικά με το ζήτημα²³¹.

3.7. Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας

Για την υλοποίηση του προγράμματος, όπως προαναφέρθηκε, έγινε η πρόσληψη 2.000 καθηγητών Φυσικής Αγωγής, οι οποίοι κλήθηκαν να επιμορφωθούν και να διδάξουν αποκλειστικά το νέο αντικείμενο της Ολυμπιακής Παιδείας²³². Η εκπαίδευσή τους έγινε μέσα από σχεδιασμένα επιμορφωτικά σεμινάρια στην Αθήνα,

²²⁹ Σε σχετικό έγγραφο αναφέρεται: «Σύμφωνα με την παράγραφο 34 του άρθρου 6 του νόμου 3027, η απασχόληση των αναπληρωτών εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής στην εφαρμογή του παραπάνω προγράμματος λαμβάνεται ως προϋπηρεσία για το διορισμό τους ως αναπληρωτές στην Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση», ΥΠΕΠΘ, Επιστολή προς τη Βουλή – Τμήμα Κοινοβουλευτικού Ελέγχου, 20.2.2003, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

²³⁰ Ενδεικτικά αναφέρουμε τη σχετική ερώτηση της βουλευτού Ζέττας Μακρή από την εκλογική περιφέρεια Μαγνησίας στον Υπουργό Παιδείας με θέμα την Ολυμπιακή Παιδεία, 23.1.2003. Ο Υπουργός ερωτάται «αν είναι διατεθειμένος να ενεργήσει προκειμένου να ψηφιστεί νόμος για τη σύσταση οργανικών θέσεων Ολυμπιακής Παιδείας και πλήρωση αυτών των θέσεων από τους καθηγητές Φυσικής Αγωγής που διδάσκουν ήδη την Ολυμπιακή Παιδεία», αρχείο ΥΠΕΠΘ.

²³¹ «Η Ολυμπιακή Παιδεία συνεχίζει να εφαρμόζεται μόνιμα στην εκπαίδευση και μετατρέπεται από πρόγραμμα σε μόνιμο μάθημα το οποίο εντάσσεται στο αναλυτικό ωρολόγιο πρόγραμμα της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης. Κατά συνέπεια οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται για τη διδασκαλία του μαθήματος αυτού είναι οργανικές και θα καλυφθούν από τους 2000 εργαζόμενους καθηγητές Φ.Α. στο πρόγραμμα Ο.Π. κατά προτεραιότητα. Με τη ρύθμιση αυτή προβλέπεται ότι θα καλυφθεί το σύνολο των παραπάνω εργαζομένων», ΠΕΚΦΑ-ΟΠ, Δελτίο Τύπου, 14.1.2004, όπου ανακοινώνει την επίσημη θέση της ΝΔ για την Ο.Π. μετά από συνάντηση που είχε αντιπροσωπεύει της με τους υπεύθυνους του τομέα Παιδείας της ΝΔ, αρχείο ΥΠΠΕΘ.

²³² «το περιεχόμενο της Ολυμπιακής Παιδείας καθορίστηκε επακριβώς τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο με τα σεμινάρια που οργάνωσε η Διεύθυνση Φ.Α. του ΥΠΕΠΘ σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Για το λόγο αυτό προγράμματα Ο.Π. εφαρμόζουν τα σχολεία που διαθέτουν πτυχιούχους Φ.Α., οι οποίοι προσλήφθηκαν για το σκοπό αυτό και έχουν παρακολουθήσει τα σχετικά σεμινάρια. Κάθε άλλη προσπάθεια όσο καλοπροαίρετη και αν είναι, δημιουργεί σύγχυση και επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα στους σκοπούς που επιδιώκει η Ολυμπιακή Παιδεία», Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής – ΥΠΕΠΘ, Χασιώτης Χ., Επιστολή προς τις διευθύνσεις Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης, «Ολυμπιακή Παιδεία», 12.3.2001, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

Θεσσαλονίκη και Πάτρα με διάρκεια περίπου μιας βδομάδας το καθένα²³³. Οι εκπαιδευτικοί ενημερώνονται για τις εκπαιδευτικές και ιδεολογικές όψεις του προγράμματος καθώς και τις εκπαιδευτικές μεθόδους που οφείλουν να ακολουθήσουν για την υλοποίησή του. Η εκπαίδευση των καθηγητών Ολυμπιακής Παιδείας αποτελεί το μεγαλύτερο οργανωτικό εγχείρημα του ΥΠΕΠΘ και υλοποιείται μέσα από τα επιμορφωτικά σεμινάρια για τους νεοπροσληφθέντες καθηγητές.

Στα σεμινάρια αυτά το σώμα των εισηγητών που αναπτύσσουν τα θεωρητικά ζητήματα του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας και του Ολυμπισμού συγκροτείται από καθηγητές κυρίως από τα ΤΕΦΑΑ, αλλά και από άλλες πανεπιστημιακές σχολές, στελέχη της Οργανωτικής Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων και της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης «Αθήνα 2004», της Γ.Γ. Ολυμπιακών Αγώνων, στελέχη του ΥΠΕΠΘ από τη διεύθυνση Φυσικής Αγωγής και του γραφείου Ολυμπιακής Παιδείας, σχολικοί σύμβουλοι, στελέχη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, του Ιδρύματος Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας, της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας και των ΜΚΟ. Η θεωρητική προσέγγιση του προγράμματος κορυφώνεται με τις βιωματικές δράσεις των σεμιναρίων που συντονίζονται από στελέχη των παραπάνω φορέων.

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών απέναντι στο νέο εγχείρημα που επιχειρείται κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός, όπως προκύπτει από τις επίσημες υποδείξεις του ΥΠΕΠΘ και τις εγκυκλίους. Σε ενημερωτική επιστολή, με διαγγελματικό χαρακτήρα του ΥΠΕΠΘ προς τους καθηγητές επισημαίνεται η σπουδαιότητα της ανάληψης των Αγώνων από την Ελλάδα «ως πρόκληση ενός νέου οράματος» και ορίζεται το αξιακό ιδεολογικό πλαίσιο το οποίο οι καθηγητές οφείλουν να γνωρίζουν: «Είχαμε συνηθίσει να ζούμε από το ένδοξο απόθεμα του παρελθόντος. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες μάς προσφέρουν μια σπάνια ευκαιρία να δημιουργήσουμε ένα απόθεμα για τις επόμενες γενιές. Στην προσπάθεια αυτή και στο κομμάτι που αφορά το ΥΠΕΠΘ μεγάλη πρόκειται να είναι η δική σου συμβολή. Γιατί η διαδικασία αυτή δεν είναι μόνο έργα

²³³ Η διάρκεια των σεμιναρίων εγείρει ενστάσεις που διατυπώνονται κατά τη διάρκεια συνεδρίασης της Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής προς την υφυπουργό Παιδείας από το βουλευτή Γ. Χουρμουζιάδη: «οι 2.000 εκπαιδευτικοί, πιστεύετε ότι είναι δυνατόν, με ένα σεμινάριο στην Αθήνα και ένα στη Θεσσαλονίκη ή στην Καλαμάτα, να γίνουν κάτοχοι της Ολυμπιακής Ιδέας και να τη μεταφέρουν στους μαθητές τους;...Φοβούμαι μήπως οι στόχοι είναι τόσο πολλοί, τόσο μεγάλοι, ώστε τελικά το αποτέλεσμα θα είναι αντίστοιχα μικρό και ελάχιστο», Πρακτικό της Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων..., ό.π.

και αγώνες. Είναι πολιτισμικές αξίες διαχρονικές που πρέπει να διέπουν όλους τους Έλληνες και κυρίως το κομμάτι αυτό του λαού μας που επενδύουμε για το μέλλον, τη νεολαία μας»²³⁴.

Το ΥΠΕΠΘ απευθύνεται στον εκπαιδευτικό σε δεύτερο ενικό πρόσωπο δεσμευοντάς τον προσωπικά με διατακτικό ύφος: «Σύντομα θα κληθείς να επιμορφωθείς ώστε μαζί με τις γνώσεις σου ν' αποκτήσεις και άλλα εφόδια για το δύσκολο έργο που πρόκειται να αναλάβεις. Μέχρι να σε καλέσουμε θα έχεις την ευκαιρία να γνωρίσεις το σχολείο σου. Να γνωρίσεις τους μαθητές σου και τους συναδέλφους σου. Να καταγράψεις τους αθλητικούς χώρους (υλικοτεχνική υποδομή) και να προετοιμάσεις το έδαφος γι' αυτό που θα ακολουθήσει». Ο εκπαιδευτικός οφείλει να «προετοιμάσει», «να ενθαρρύνει», «να εκπαιδεύσει», «να αναπτύξει», «να καλλιεργήσει» και «να τονώσει» στάσεις, αξίες, συμπεριφορές και φιλοσοφία απέναντι στην Ολυμπιακή παράδοση και τους Αγώνες του 2004: «...Οι καθηγητές Φ.Α. θα βρίσκονται όπως είναι φυσικό στο επίκεντρο της διαδικασίας εφαρμογής του προγράμματος...Κάθε εκπαιδευτικός έχει ως αποστολή να αναπτύξει τις πνευματικές, σωματικές, κοινωνικές και ηθικές ικανότητες των νέων που βρίσκονται υπό τη φροντίδα του. Μέχρι να σε καλέσουμε στο επιμορφωτικό σεμινάριο που ήδη προετοιμάζουμε σου προτείνουμε κάποιες εφαρμογές στρατηγικής του προγράμματος για να σε διευκολύνουμε στην πρώτη σου επαφή με τους μαθητές, το σχολείο, το πρόγραμμα»²³⁵.

Η Ολυμπιακή Παιδεία «το πιο ευγενικό παιδί του Πολιτισμού» βρίσκει στο πρόσωπο του καθηγητή Φυσικής Αγωγής τον φυσικό ανάδοχο που θα «ενώσει την αθλητική παράδοση με τον Πολιτισμό» απέναντι στον οποίο καθίσταται σχεδόν υπόλογος, καθώς η έννοια του πολιτισμού τεκμηριώνεται με υψηλό συγκριτικό πλεονέκτημα: «στην αρχαία Ελλάδα όπου γεννήθηκε ο Πολιτισμός ετοίμαζαν την συμπεριφορά, τον Άνθρωπο, μέσα από τις αξίες του Ολυμπισμού...». Η οπτική αυτή φορτίζει το ρόλο του ως εκπαιδευτικού καθώς καλείται να συγκεράσει με επιτυχία αδιαπραγμάτευτες ιστορικές αξίες με τη σύγχρονη πραγματικότητα: «Ο καθηγητής Φυσικής Αγωγής Ολυμπιακής Παιδείας είναι αυτός που ενώνει την αθλητική παράδοση με τον Πολιτισμό, τη μορφωτική και παιδευτική δύναμη με την αποδοχή

²³⁴ΥΠΕΠΘ, Ενημερωτική επιστολή προς τους καθηγητές Φυσικής Αγωγής για την Ολυμπιακή Παιδεία, χχ, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

²³⁵Στο ίδιο.

των αθλητικών και ηθικών κανόνων, αυτός που καλλιεργεί τη σκέψη των μαθητών και αναπτύσσει την επικοινωνία των σχολείων με την κοινωνία»²³⁶.

3.8. Εκπαιδευτικό υλικό Ολυμπιακής Παιδείας

Όπως προκύπτει από το συνολικό σώμα του εκπαιδευτικού υλικού τα εγχειρίδια ταξινομούνται σε τέσσερις κατηγορίες. Την πρώτη κατηγορία αποτελούν τα βασικά εγχειρίδια Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης που εκδίδονται από την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ και αποτελούν το κύριο σώμα τεκμηρίων που αναλύονται στη διατριβή. Η δεύτερη κατηγορία είναι τα εγχειρίδια για την προσχολική ηλικία, η τρίτη για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και η τέταρτη αφορά τα εγχειρίδια που εκδίδονται από το ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία με ΜΚΟ και ανεξάρτητους φορείς. Οι κατηγορίες αυτές των εγχειριδίων δεν περιλαμβάνονται στη θεματική ανάλυση, εκτός από την ειδική έκδοση του Μουσείου Γουλανδρή που αφορά το περιβάλλον και σχετίζεται με τους Αγώνες του 2004. Δίνονται όμως στοιχεία γενικού περιεχομένου για το ύφος και την ταυτότητά τους στο παρόν κεφάλαιο.

Από την ποικιλία και το εύρος των εκδόσεων αντιλαμβάνεται κανείς την ενδόμυχη αγωνία να επιστρατευτεί κάθε μέσο που θα μπορούσε να επηρεάσει θετικά την κοινή γνώμη στην Ελλάδα για την επιτυχία των επικείμενων Ολυμπιακών Αγώνων το 2004 και την εκπαιδευτική αξία της Ολυμπιακής Παιδείας. Και τα Ολυμπιακά εγχειρίδια είναι ένα είδους μέσο, θετικό και ευεργετικό για τις συνειδήσεις των παιδιών, των εκπαιδευτικών, των γονέων και της ευρύτερης κοινωνίας που αναπτύσσεται κοντά στα σχολικά δίκτυα. Τα εγχειρίδια εκδίδονται σταδιακά -εκτός από την πρώτη κατηγορία εγχειριδίων που εκδίδονται όλα μέσα στο 2001- και παρουσιάζονται σε επίσημη εκδήλωση στις 27 Απριλίου 2001 στη Βαρβάκειο Σχολή από τον Υπουργό Παιδείας και την πρόεδρο της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004».

Για την προσχολική ηλικία εκδίδονται δύο εγχειρίδια. Πρόκειται για δύο βιβλία εκ των οποίων το ένα είναι παραμύθι με τίτλο *Όλα τα παιδιά στη Γη μαζί στην Ολυμπιακή γιορτή* και το άλλο εγχειρίδιο δραστηριοτήτων με τίτλο *Ολυμπιακοί Αγώνες Αθήνα 2004 – Δραστηριότητες για την προσχολική ηλικία*. Στο παραμύθι η συγγραφέας Όλγα Ιωαννίδου με κεντρικούς ήρωες τις μασκότ των Αγώνων, Φοίβο

²³⁶Τα παραθέματα από Υπόμνημα της ΠΕΚΦΑ, «Υπόμνημα–Ολυμπιακή Παιδεία», χχ, αρχείο ΠΙ.

και Αθηνά, μέσα από διαλόγους και ποιήματα αναδεικνύει τους συμβολισμούς των Αγώνων και συνθέτει μια αφήγηση που εμπλέκει και τα παιδιά που συμμετέχουν στο κάλεσμα των μασκότ για τους «πρώτους θρυλικούς ομαδικούς παιδικούς Ολυμπιακούς Αγώνες» στην Αθήνα. Το εικαστικό μέρος του βιβλίου είναι ιδιαίτερα προσεγμένο με ολοσέλιδες αποδόσεις των μασκότ και την ποικιλία των χρωμάτων της Αθήνα 2004. Στο παραμύθι δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα αθλήματα των Αγώνων και στις Ολυμπιακές αξίες²³⁷. Το εγχειρίδιο των δραστηριοτήτων, όπως αναφέρεται και στον πρόλογο, «επιχειρεί να ενεργοποιήσει το ενδιαφέρον και τη δημιουργική φαντασία των παιδιών της προσχολικής ηλικίας μέσα από το μεγάλο αριθμό προτεινόμενων δραστηριοτήτων που έχουν κυρίως τη μορφή παιχνιδιών». Βασικές θεματικές ενότητες του εγχειριδίου είναι η αρχαιότητα, οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί και Παραολυμπιακοί και οι μασκότ που καθοδηγούν τα παιδιά στις δράσεις τους²³⁸. Και τα δύο εγχειρίδια έχουν κοινή ταυτότητα όσον αφορά το αισθητικό μέρος, το εξώφυλλο και το σχήμα της έκδοσης.

Στο πλαίσιο των Παραολυμπιακών Αγώνων εκτός από την κύρια έκδοση εκδόθηκε επιπλέον εκπαιδευτικό και οπτικοακουστικό υλικό που αφορούσε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ειδική έκδοση για τους τυφλούς και δύο βιντεοκασέτες στη νοηματική γλώσσα με τρίλεπτες παρουσιάσεις των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών αθλημάτων. Όπως επισημαίνεται στην έκθεση της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, πρώτη φορά «συγκροτείται και εκδίδεται αυτής της μορφής εκπαιδευτικό – πληροφοριακό υλικό»²³⁹. Η διαπίστωση αυτή λαμβάνεται ως

²³⁷ Αναφέρουμε ενδεικτικά σημεία του εγχειριδίου: «Μ' αρέσει η ποδηλασία/με πετάλια φαντασία/στο ποδήλατο ανεβαίνω/με χαρά παντού διαβαίνω», «Μ' αρέσει...το κολύμπι στην πισίνα/μου αρέσουν οι βουτιές/όλες πια τις εποχές», ή «η ρυθμική γυμναστική/είναι όλη μου η ζωή/την κορδέλα μου κουνώ/το στεφάνι μου πετώ», «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι χαρά/είναι φιλία και αγάπη στην καρδιά», «είναι όλοι κερδισμένοι/και οι νικητές και οι ηττημένοι/γιατί ο αθλητισμός σκορπά/μόνο χαμόγελα γλυκά». Οι ερωτήσεις στο τέλος του παραμυθιού εμπλέκουν ως κύρια υποκείμενα αγαπημένους ήρωες των παιδιών στις οποίες θα δοκιμάσουν να απαντήσουν: «Σε ποιο άθλημα θα μπορούσε να διακριθεί η ομάδα των επτά νάνων με προπονήτρια τη Χιονάτη; Πόσο θα μπορούσε να ανεβάσει το παγκόσμιο ρεκόρ στο άλμα εις ύψος ο Πήτερ Παν; Πόσα δεκάρια θα έπαιρνε στη γυμναστική ο Μόγλης;» κ.ά., Ιωαννίδου, Όλγα, *Όλα τα παιδιά στη Γη μαζί στην Ολυμπιακή γιορτή*, Αθήνα, Τύπος Ελλάς ΕΠΕ, χχ.

²³⁸ Πολίτης Κ., (υπεύθ. Έργου), Κέλλης Η., (σχεδιασμός – επιμέλεια έκδοσης), Τσέλιου Α., (επιμ. κειμένων), Κάντζου Ν., Κέλλης Η., Μουντζούρη Γ., Νικολούδη Τ., *Ολυμπιακοί Αγώνες Αθήνα 2004 – Δραστηριότητες για την προσχολική ηλικία*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ-ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», 2003.

²³⁹ Πολίτης Κ., *Απολογισμός Δράσεων...*, ό.π., σ. 51.

θετικό πρόσημο στο γκρίζο τοπίο της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα, αλλά δεν είναι αρκετή για να ανατρέψει την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων²⁴⁰.

Το εγχειρίδιο *Παραολυμπιακοί Αγώνες από το 1960 στο 2004 – Δραστηριότητες για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες* αποτελείται από πέντε ενότητες που αφορούν μαθητές με νοητική υστέρηση, με κινητικές αναπηρίες, με αναπτυξιακές διαταραχές στο φάσμα του αυτισμού, με προβλήματα όρασης και προβλήματα ακοής. Στην αρχή κάθε ενότητας γίνεται περιγραφή της αναπηρίας, ορίζονται οι στόχοι των δραστηριοτήτων και αναπτύσσεται η μεθοδολογία υλοποίησής τους. Εικονογραφικά το εγχειρίδιο αποδίδει την παιγνιώδη διάσταση των Αγώνων. Ο Πρωτέας, αρχαία θεότητα της θάλασσας και μασκώτ των Παραολυμπιακών της Αθήνας κυριαρχεί στις σελίδες του βιβλίου σε διάφορες εικονογραφικές αποδόσεις ανάλογες με το κάθε άθλημα, εικονίζεται πάντα με χαρούμενη έκφραση στέλνοντας μήνυμα συμμετοχής και αισιοδοξίας στις κοινότητες της αναπηρίας²⁴¹. Το εκπαιδευτικό υλικό που αφορά αποκλειστικά τους τυφλούς εκδίδεται σε συνεργασία με το Φάρο Τυφλών Ελλάδας σε γραφή Braille και συνοδεύεται από ηχητικό CD για τους τυφλούς αναλφάβητους. Η έκδοση αυτή σύμφωνα με την πρόεδρο του Φάρου Τυφλών θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική για το Ίδρυμα γιατί βοήθησε στην εξοικείωση των τυφλών με την Ολυμπιακή διοργάνωση και στην αναγνωρισιμότητα του Ιδρύματος από το ευρύτερο κοινό. Τη χρονιά των Αγώνων στο Φάρο Τυφλών οργανώθηκαν εκθέσεις και σχετικές εκδηλώσεις που συνδυάστηκαν με επισκέψεις σχολείων στο Μουσείο Αφής²⁴².

²⁴⁰Βλ. σχετικό άρθρο Λαμπροπούλου Β., «Η Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα - Κριτική Θεώρηση», 16/11/2005: «Στην Ελλάδα τη σημερινή εποχή της συνεκπαίδευσης, των έντονων αναζητήσεων και προβληματισμών διεθνώς, όχι μόνο για τη θέση των αναπήρων στην κοινωνία αλλά και για τον επαναπροσδιορισμό του ίδιου του ρόλου και του περιεχομένου της Ειδικής Αγωγής, επικρατούν συνθήκες που θυμίζουν παλαιότερες εποχές. Τα ειδικά σχολεία λειτουργούν με τον ίδιο περίπου τρόπο όπως παλιά. Ιδρύονται ειδικές τάξεις και ακόμα ειδικά προπτυχιακά τμήματα εκπαίδευσης δασκάλων, ενώ λείπει ο διάλογος για το θέμα της συνεκπαίδευσης. Το παθολογικό μοντέλο της αναπηρίας έχει ακόμα έντονη την παρουσία του σε ολόκληρο το χώρο, Υπουργεία, σχολεία, ειδικές τάξεις και τμήματα εκπαίδευσης δασκάλων Ειδικής Αγωγής», στο <http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=309>, 20.3.2012.

²⁴¹Πολίτης Κ., (υπεύθυνος έργου), Νίκος Βασιλειάδης (σχεδιασμός – γενική επιμέλεια), Αντιγόνη Παναγιωτοπούλου – Εύη Ρομπότση (επιμ. κειμένου), συγγραφική ομάδα: Θεοδώρα Αστέρη, Γεώργιος Γουρδουβέλης, Αριστέα Μαυρομάτη, Νικόλαος Μπίνιας, Δημήτριος Πατατούκας, Αγγέλικα Παρή, Ευδοκία Σαμουηλίδου, Νικόλαος Τριπόδης, Ευτυχία Τσαλίκη, Αχιλλέας Τσόγκας, *Παραολυμπιακοί Αγώνες από το 1960 στο 2004 – Δραστηριότητες για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες* Αθήνα, ΟΕΟΑ, χχ [2002;].

²⁴²Δήμητρα Ασιδέρη, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 13.5.2005. Η Ασιδέρη μας πρόσφερε την έκδοση των Αγώνων για τους τυφλούς που παραδώσαμε στη βιβλιοθήκη της ΔΟΑ στην Ολυμπία.

Ένα διαφορετικό σώμα εγχειριδίων αποτελούν οι τρεις εκδόσεις του ΥΠΕΠΘ με ΜΚΟ στο πλαίσιο της εφαρμογής του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας. Το εκπαιδευτικό υλικό εκδίδεται σε συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης και τους Ανοιχτούς Ορίζοντες, το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών και την Action Aid. Η ταυτότητα αυτών των εγχειριδίων διαφοροποιείται εντελώς από τα προηγούμενα εγχειρίδια όσον αφορά τα κείμενα και την αισθητική, η οποία παραπέμπει αποκλειστικά στην ταυτότητα των οργανώσεων με τις οποίες συνδέονται και τις αξίες που αυτές υποστηρίζουν. Στα εγχειρίδια αυτά η ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» είναι απύσχα. Έτσι εκ πρώτης όψεως δεν υπάρχει ισχυρή εικαστική ταυτότητα που να συνδέει τα εγχειρίδια με τους Αγώνες όπως συμβαίνει με τα υπόλοιπα των οποίων η εικόνα είναι καθοριστική.

Είναι σαφές ότι με την έκδοση αυτών των εγχειριδίων επιχειρείται η εισαγωγή νέων αξιών στο σχολείο με όχημα την Ολυμπιακή Παιδεία. Το ΥΠΕΠΘ επιχειρεί να συνδέσει τις αξίες αυτές με την ιδεολογία του Ολυμπισμού και το γεγονός των Αγώνων του 2004 κατασκευάζοντας ένα ισχυρό συνδετικό κρίκο στην κοινή αντίληψη, με μακροπρόθεσμο στόχο αυτές οι αξίες να παραμείνουν στο σχολείο και μετά τη λήξη των Αγώνων. Εξάλλου αυτό υποδηλώνει και το σύνθημα του ΥΠΕΠΘ «2004 και μετά», η επιλογή του οποίου δημιουργεί ενστάσεις από την Οργανωτική Επιτροπή²⁴³. Το νέο σήμα σύμφωνα με την Κούρκουλα διαχωρίζει τη δουλειά του ΥΠΕΠΘ με ό,τι άλλο συμβαίνει εν όψει των Αγώνων και αποτυπώνει τη φιλοσοφία του προγράμματος «συμμετέχω, δημιουργώ, προσφέρω» που είναι οι

²⁴³«Νέο σύνθημα Ολυμπιακής Παιδείας», 14.5.2002 στο http://www.hri.org/news/greek/eragr/2002/02-05-14_1.eragr.html, 22.3.2012: «Το νέο σήμα και το σύνθημα αντιπροσωπεύουν τη φιλοσοφία του Υπουργείου Παιδείας, το οποίο στοχεύει στην προετοιμασία εθελοντών όχι μόνο για την εξυπηρέτηση των Ολυμπιακών Αγώνων, αλλά και μετά από αυτούς. Το παιδί και τα πέντε αστέρια συνθέτουν το σήμα, ενώ το νέο σύνθημα αποτυπώνεται στο τρίπτυχο "Συμμετέχω - Δημιουργώ - Προσφέρω"». Και, «Τριβές για το σήμα Ολυμπιακής Παιδείας», 20.5.2002 στο http://www.hri.org/news/greek/eragr/2002/02-05-20_1.eragr.html, 26.3.2012: «Ενοχλημένη εμφανίστηκε η Γιάννα Αγγελοπούλου για την πρωτοβουλία της υφυπουργού Παιδείας Ελένης Κούρκουλα να παρουσιάσει το σήμα του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, χωρίς να ενημερώσει την Οργανωτική Επιτροπή, όπως όφειλε, σύμφωνα και με την ανακοίνωση που εξέδωσε ο "Αθήνα 2004". Όπως αναφέρει το Γραφείο Τύπου της εταιρίας, "ο Αθήνα 2004" εκ των συμβατικών του υποχρεώσεων, οφείλει να προστατεύει τα Ολυμπιακά σύμβολα και σήματα και να τηρεί ενιαία εικαστική και επικοινωνιακή ταυτότητα των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004...το υπουργείο έπρεπε να είχε ενημερώσει. Στο πλαίσιο αυτό – συνεχίζει η ανακοίνωση – όποιος φορέας συμμετέχει στην Ολυμπιακή προετοιμασία και επιθυμεί να δημιουργήσει σήμα ή λογότυπο σχετικό με κάποιο πρόγραμμα ή δράση οφείλει να ενημερώσει την Οργανωτική Επιτροπή και να λάβει τη σχετική έγκριση της ΔΟΕ. Γι' αυτό, ο "Αθήνα 2004" απευθύνεται στο υπουργείο Παιδείας και προτείνει, έστω και τώρα, τη συνεργασία για την καλύτερη δυνατή εικαστική απεικόνιση και επικοινωνιακή προβολή του Προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας».

άξονες στους οποίους το πρόγραμμα πρέπει να κινηθεί μετά το 2004. Και αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας δεν πρέπει να φτιαχτεί και να σχεδιαστεί μόνο από το ΥΠΕΠΘ, μόνο μέσα από τους κλειστούς τοίχους της Μητροπόλεως, αλλά πρέπει να σχεδιασθεί από αυτό που λέμε Ανοιχτή Κοινωνία των Πολιτών»²⁴⁴.

Τα εγχειρίδια αυτά είναι τα εξής: Ο *Μικρός Εθελοντής* σε συνεργασία με το Σώμα Ελληνίδων Οδηγών, απευθύνεται σε παιδιά Δημοτικού και όπως αναφέρεται στην εισαγωγή του «επιδιώκει μέσα από μια σειρά ομαδικών και ατομικών δράσεων, να βοηθήσει τα παιδιά αυτής της ηλικίας να γνωρίσουν, να εξοικειωθούν και να ζήσουν την αξία του εθελοντισμού. Οι δράσεις συντελούν τόσο στην προσωπική ανάπτυξη των παιδιών όσο και στη συμμετοχή τους στο κοινωνικό σύνολο». Έτσι ο *Μικρός Εθελοντής* μέσα από τις δράσεις που υποδεικνύονται πάει παντού: στο Σχολείο, στη Γειτονιά, στην Πόλη, στην Ελλάδα, στην Ευρώπη, στον Κόσμο, στα Παιδιά με Ειδικές Ανάγκες. Στην ουσία το εγχειρίδιο διαπραγματεύεται μια αλυσίδα ενεργειών και δράσεων που ορίζουν τον άξονα του εθελοντισμού στη συνείδηση των μαθητών για κάθε ενέργειά τους στο Σχολείο, στη Γειτονιά κ.ο.κ., με τρόπο που θα τον οδηγήσουν στο τέλος του προγράμματος να πιστοποιηθεί η εθελοντικότητά του με ειδικό πιστοποιητικό που θα του δοθεί από το σχολείο²⁴⁵.

Η έκδοση *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου* εκδίδεται σε συνεργασία με την Οργάνωση Ανοιχτοί Ορίζοντες – Συμβούλιο Ευρώπης. Το εγχειρίδιο αποτελείται από αυτόνομα δισέλιδα φύλλα με εκτεταμένη εικονογράφηση και χρήση χρωμάτων και οργανώνεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο περιλαμβάνει πέντε δισέλιδα τα οποία ονομάζονται «φύλλα πληροφόρησης» και αφορούν τις εξής ενότητες: «ξεκινώντας», ενότητα που αφορά θέματα γύρω από την εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, «από που πηγάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα», «η Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην πράξη», «το δικαίωμα να ανακαλύψετε περισσότερα», ενότητα όπου δίνεται βιβλιογραφία και σχετικές διαδικτυακές

²⁴⁴Πρακτικά τριήμερου σεμιναρίου επιμόρφωσης εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας «Ολυμπιακή Παιδεία και Ανθρώπινα Δικαιώματα», 17-19 Ιουνίου 2002, σ. 8 -10. Κύριοι ομιλητές στο σεμινάριο αυτό ήταν η Νίκη Ρουμπάνη, εκπαιδευτικός αισθητικής αγωγής, πρόεδρος του Δικτύου Γυναικών Ευρώπης, εκπρόσωπος Ελλάδας στο Δ.Σ. του Ευρωπαϊκού Αντιρατσιστικού Δικτύου, ο Στέλιος Κρασανάκης, ψυχίατρος – δραματοθεραπευτής, υπεύθυνος του κέντρου «Drama Therapy Αιών», ο Παναγιώτης Κασσιανός εκπαιδευτικός και εμψυχωτής Θεατρικού παιχνιδιού.

²⁴⁵Κλάδος Πουλιών του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών, *Μικρός Εθελοντής*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ –Σώμα Ελληνίδων Οδηγών, χχ [2002]. Τα Πουλιά είναι ομάδα παιδιών 7-11 ετών.

διευθύνσεις. Στο δεύτερο επίπεδο περιλαμβάνει «φύλλα δραστηριότητας» που αφορούν τις εξής δέκα ενότητες: «Η ευρωπαϊκή σύμβαση και τα δικαιώματα του ανθρώπου, τι είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα, εσύ πώς τοποθετείσαι απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα, η χώρα μας για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα ανθρώπινα δικαιώματα στην τάξη ή στο σχολείο, θεατρικό παιχνίδι για τα ανθρώπινα δικαιώματα, γεγονότα από τη σχολική ζωή, το μέλλον σου, το επάγγελμά σου και τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα ανθρώπινα δικαιώματα στην οθόνη, δραστηριότητες για τα ανθρώπινα δικαιώματα»²⁴⁶. Όπως επισημαίνεται στο οπισθόφυλλο της έκδοσης «οι ευκαιρίες για να περιληφθούν τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο σχολικό πρόγραμμα είναι πολλές: από το μάθημα των Πολιτικών Θεσμών έως την Ιστορία, από τα Μαθηματικά έως τη Φυσική Αγωγή. Στόχος αυτής της έκδοσης είναι να προσφέρει δημιουργικές αφετηρίες διδασκαλίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε κάθε μορφής εκπαιδευτική δραστηριότητα εντός και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος».

Η έκδοση της Action Aid με το γενικό τίτλο *Παιδιά του Κόσμου – Πολίτες του Κόσμου* συγκροτείται από ένα σώμα 15 έγχρωμων φωτογραφιών μεγάλου μεγέθους (28x20), από το εγχειρίδιο του εκπαιδευτικού με τον ίδιο τίτλο και ένα παραμύθι με τίτλο *Τα παραμύθια ταξιδεύουν*²⁴⁷. Οι φωτογραφίες προέρχονται από τη Γκάνα και το Μπαγκλαντές. Οι φωτογραφίες φέρουν υπότιτλο και συνδέονται με την ύλη του εγχειριδίου του καθηγητή. Το εγχειρίδιο του καθηγητή αναπτύσσεται σε οκτώ κεφάλαια με εκτεταμένη πρωτότυπη εικονογράφηση και διαπραγματεύεται τις συνθήκες ζωής των κατοίκων των χωρών αυτών σε σύγκριση με τις ελληνικές συνθήκες διαβίωσης μέσα από την ανάπτυξη δραστηριοτήτων σε συγκριτικά πλαίσια. Σύμφωνα με τις οδηγίες προς τους εκπαιδευτικούς κύριοι στόχοι του προγράμματος είναι οι εξής: «εμπέδωση οικουμενικής συνείδησης στους Έλληνες μαθητές που θα τους επιτρέψει να διαδραματίσουν ρόλο υπεύθυνου πολίτη του Κόσμου, σύνδεση του προγράμματος Ολυμπιακή Παιδεία με θέματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος για τα οποία η Ελλάδα πρέπει και μπορεί να παίξει το δικό της θετικό ρόλο ως προς την επίλυσή τους και σύνδεση με τους βασικούς άξονες του προγράμματος Ολυμπιακή Παιδεία και ειδικότερα με την Άρση κοινωνικού αποκλεισμού –

²⁴⁶ Γλυκερία Ανυφαντή (έρευνα – επιμ. κειμένων), Κώστας Θεωνάς (συντονισμός – επιμ. έκδοσης), *Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς - Ανοιχτοί Ορίζοντες – Συμβούλιο Ευρώπης, Νοέμ. 2001.

²⁴⁷ Action Aid, *Παιδιά του Κόσμου – Πολίτες του Κόσμου*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Action Aid, χχ.

πολυπολιτισμικότητα και την εκεχειρία». Επισημαίνεται επίσης ότι το εκπαιδευτικό υλικό είναι σχεδιασμένο και προσαρμοσμένο στο πλαίσιο του προγράμματος Ολυμπιακή Παιδεία και στις απαιτήσεις της ελληνικής εκπαίδευσης.

Αναφέρουμε ενδεικτικά για το ύφος του εγχειριδίου: Σε δισέλιδη εικονογράφηση δύο παιδιών από το Μπαγκλαντές και δύο από την Ελλάδα αναπτύσσεται ο εξής διάλογος, όχι μεταξύ τους, αλλά με τον αναγνώστη καθώς και οι τέσσερις μορφές, ανά δύο σε κάθε σελίδα απεικονίζονται μετωπικά και κοιτάνε έξω από το κείμενο τον θεατή της εικόνας: «-Με λένε Χασιμά και δίπλα μου είναι ο Αχσάν. Χώρα μας το Μπαγκλαντές της Ασίας, η χώρα που σχεδόν οι μισοί κατοικοί της είναι παιδιά». «-Γεια χαρά παιδιά!!! Είμαστε ο Αλέξανδρος και η Κωνσταντίνα. Ζούμε στην Ελλάδα που όντως βρίσκεται στην Ευρώπη. Περιμένουμε πως και πως το 2004 τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας για να γνωρίσουμε φίλους από όλο τον κόσμο».

Το βιβλίο του παραμυθιού περιλαμβάνει τρία διαφορετικά παραμύθια: ένα ελληνικό με τίτλο «ο φαροφύλακας και η γοργόνα», ένα αφρικανικό «η φωτιά στο βουνό» και ένα ασιατικό «το κουτί που κάνει θαύματα». Τα παραμύθια αυτά παραχώρησαν αντίστοιχα οι εκδόσεις Δαρεμά, Πατάκη και Άγκυρα από αντίστοιχες παραμυθιακές συλλογές τους. Το εγχειρίδιο έχει ενιαία εικονογράφηση και για τα τρία παραμύθια που προσιδιάζει στο ύφος και του εγχειριδίου του καθηγητή. Στο σύνολο του εκπαιδευτικού υλικού δεν αναφέρονται συγγραφείς και εικονογράφοι.

Και οι τρεις εκδόσεις των ΜΚΟ διακρίνονται για την αισθητική τους στο σχεδιασμό και την εκτύπωση. Είναι τυπωμένες σε μορφή ντοσιέ με μαλακό εξώφυλλο, ποικιλία εικόνων και χρωμάτων, ενώ εσωτερικά διατηρούν την αυτονομία των ενοτήτων γεγονός που τις καθιστά εύχρηστες για τον εκπαιδευτικό. Όσον αφορά το εκπαιδευτικό υλικό, *Παιδιά του Κόσμου – Πολίτες του Κόσμου*, η εικονογράφηση (πρωτότυπη και φωτογραφίες) δεν αποφεύγει τις εξιδανικεύσεις του τοπίου και των ανθρώπων που απεικονίζονται χαμογελαστοί και χαλαροί σε μια Αφρική, την εικόνα της οποίας κατασκευάζει και μοιράζεται μαζί με το κοινό της η έκδοση της Action Aid.

Η άλλη κατηγορία εκδόσεων είναι οι εκδόσεις του ΥΠΕΠΘ με τρεις ανεξάρτητους φορείς: το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Ν. Γουλανδρή, το Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας και το Μουσείο Μπενάκη. Οι εκδόσεις αυτές διαμορφώνουν τα δικά τους ποιοτικά χαρακτηριστικά και αποτυπώνουν και αυτές το

ύφος των φορέων που τα εκδίδουν, με εξαίρεση το εγχειρίδιο του Μουσείου Γουλανδρή που στοιχειοθετεί μια εικαστική ταυτότητα στην οποία κυριαρχεί το ύφος και η δυναμική των εκδόσεων του ΥΠΕΠΘ με την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», η οποία είναι συνεκδότης. Η έκδοση αυτή με τίτλο *Η Γη, ο Άνθρωπος και οι Προκλήσεις για ένα αειφορικό μέλλον* συντίθεται από δύο εκδόσεις σε κοινό ντοσιέ. Το κύριο σώμα αφορά γενικότερα ζητήματα του περιβάλλοντος στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής αγωγής και της συνεργασίας των σχολείων με το κέντρο περιβαλλοντικής έρευνας και εκπαίδευσης «Γαία» και η ένθετη έκδοση ζητήματα που αφορούν το περιβάλλον στο πλαίσιο των Αγώνων του 2004 (συγγραφή και έκδοση της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος Αθήνα 2004 με τίτλο *Το περιβάλλον είμαστε εμείς*). Το υπόλοιπο υλικό αφορά τα εξής ζητήματα: η Γη και ο Άνθρωπος, η ενεργειακή πρόκληση, η πρόκληση των μεταφορών, η πρόκληση των φυσικών πόρων, η πρόκληση του νερού, η πρόκληση της τροφής. Το εγχειρίδιο στο σύνολό του είναι υψηλής αισθητικής και εκτύπωσης²⁴⁸.

Για την εκκεχειρία εκδίδονται δύο εγχειρίδια το Γενάρη του 2004 από το Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκκεχειρίας με την στήριξη του ΥΠΕΠΘ και φέρουν κοινό τίτλο *Επιχείρηση Εκκεχειρία*. Το ένα βιβλίο αφορά μαθητές 13-18 ετών και αφηγείται μια εικονογραφημένη ιστορία που αποδίδεται σε μορφή κόμικς και το άλλο αποτελεί εκπαιδευτικό βοήθημα για τους καθηγητές με προτεινόμενες δραστηριότητες για την κατανόηση της εκκεχειρίας. Στο εγχειρίδιο του εκπαιδευτικού δίνεται το στίγμα του αφηγήματος: «η επιχείρηση εκκεχειρία είναι μια δραματική και αλληγορική προσέγγιση του Ολυμπισμού με έντονα ελληνικό χρώμα. Τα νέα για τους Ολυμπιακούς Αγώνες που επιστρέφουν στην Αθήνα το 2004 προκαλούν αίσθηση στους θεούς του Ολύμπου, που έχουν πια απογοητευθεί με την ανικανότητα των ανθρώπων να συνυπάρξουν ειρηνικά. Στο μεταξύ μια ομάδα Πρεσβευτών της Εκκεχειρίας, διαφορετικής εθνικής και πολιτισμικής προέλευσης, εργάζονται σκληρά για την επαναφορά της Ολυμπιακής Εκκεχειρίας...». Τα οπισθόφυλλα των εγχειριδίων διανθίζονται με ρήσεις για την Ολυμπιακή εκκεχειρία του προέδρου της ΔΟΕ Ζακ Rogge, του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ, του γενικού διευθυντή της UNESCO, του

²⁴⁸Την έκδοση προλογίζουν η Πρόεδρος της «Αθήνα 2004» Γιάννα Αγγελοπούλου, ο Υπουργός Παιδείας Πέτρος Ευθυμίου, η Υφυπουργός Παιδείας, Ελένη Κούρκουλα και η Πρόεδρος του Μουσείου Γουλανδρή, Νίκη Γουλανδρή.

Υπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες και της γενικής διευθύντριας της Unicef²⁴⁹.

Η έκδοση του Μουσείου Μπενάκη αφορά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896 και χρηματοδοτήθηκε από το ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία με το ΕΙΝ. Το εκπαιδευτικό υλικό έχει τα χαρακτηριστικά φακέλου με σκληρό χαρτόνι σε χρώμα ώχρα με εικόνες από τους Αγώνες του 1896 (αθλητής δισκοβολίας, το δίπλωμα των νικητών, αγώνισμα του δρόμου στο Παναθηναϊκό Στάδιο). Ο φάκελος περιλαμβάνει τρεις ενότητες: α) αυτόνομο οπτικό υλικό που εστιάζει σε κύριες όψεις των Αγώνων που αφορούν προσωπικότητες της εποχής, αθλητές και αθλήματα. Πρόκειται για ένα άλμπουμ με 24 slides το οποίο συνοδεύεται από ένθετο επεξηγηματικό φυλλάδιο 52 σελίδων που αναλύει εκτενώς τις εικόνες²⁵⁰, β) ένα κουτί με 54 κάρτες σε μορφή τράπουλας με θέματα των Αγώνων υπό μορφή ερωτήσεων και γ) 20 ασπρόμαυρες φωτογραφίες μεγάλου μεγέθους 30x25 που συνοδεύονται από 8 καρτέλες ίδιου μεγέθους με αναλυτικές επεξηγήσεις για τη θεματολογία των εικόνων²⁵¹.

3.9. Αξιολόγηση και αξιολογητές του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας

Η αξιολόγηση του προγράμματος περιλαμβάνει δύο πεδία: το πεδίο της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών (αξιολόγηση σεμιναρίων) και της εφαρμογής του προγράμματος στα σχολεία. Η αξιολόγηση γίνεται σε όλες τις φάσεις του προγράμματος και είναι εσωτερικής και εξωτερικής όψεως. Διεξάγεται κυρίως από τους ίδιους τους καθηγητές Φυσικής Αγωγής και τους μαθητές (αυτοαξιολόγηση) αλλά και από τους νομαρχιακούς υπευθύνους και τους αξιολογητές του ΤΕΦΑΑ Θεσσαλίας (εξωτερική αξιολόγηση). Σκοπός της αξιολόγησης είναι η βελτίωση του προγράμματος και η ενίσχυσή του²⁵². Όπως επισημαίνεται στην έκθεση αξιολόγησης 2002-2003, «η

²⁴⁹Rachel Howard, *Επιχείρηση Εκεχειρία*, (Χρύσα Μπαμπούρη – Smith μτφ.), Ντόρα Πάλλη Ιδέα – γενική επιμέλεια, Καλλιόπη Οικονομάκου εικονογράφηση, Πήτερ Οικονομίδης σχεδιασμός εξωφύλλου, Αθήνα, Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας και Yangsheng Guo – Deanna Binder *Επιχείρηση Εκεχειρία – Εκπαιδευτικό βοήθημα*, Ντόρα Πάλλη Ιδέα – γενική επιμέλεια, Καλλιόπη Οικονομάκου εικονογράφηση, Πήτερ Οικονομίδης σχεδιασμός εξωφύλλου, Αθήνα, Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας, [2004].

²⁵⁰Το φυλλάδιο εισάγεται με τον πρόλογο του Υφυπουργού Γεωργίου Θωμά.

²⁵¹Μαρία Ζαμενοπούλου (μελέτη, επιλογή υλικού, κείμενα), *Αθήνα 1896: Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και το Φωτογραφικό Λεύκωμα του Άλμπερτ Μάγιερ*, Εύη Γεωργίλη, (μελέτη παιχνιδιού), Νίκη Ψαρράκη – Μπελεσιώτη (επιμ.), AltSys (καλλιτεχνική επιμέλεια), Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη – Εκπαιδευτικά Προγράμματα, 2003.

²⁵²Θεοδωράκης, Ι., Γούδας, Μ., Γραμματικόπουλος, Β., *Έκθεση αξιολόγησης προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, Σεπτέμβριος 2002 – Ιούνιος 2003*, ΤΕΦΑΑ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Σεπτ. 2003.

Ολυμπιακή Παιδεία είναι το μοναδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα και μάθημα στην ελληνική εκπαίδευση που αξιολογείται συστηματικά σε όλο το φάσμα εφαρμογής του. Το Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, συντάσσει κάθε χρόνο μετά τη λήξη του σχολικού έτους έκθεση αξιολόγησης. Τα συμπεράσματά της λαμβάνονται υπόψη για τον επανασχεδιασμό στοιχείων του προγράμματος. Επιμέρους εκθέσεις αξιολόγησης έχουν επίσης συνταχθεί για τα επιμορφωτικά σεμινάρια»²⁵³.

Οι τομείς που επιλέγονται για την αξιολόγηση στα σεμινάρια είναι τέσσερις: η οργάνωση του σεμιναρίου, οι θεματικές ενότητες, οι εισηγητές και οι συντονιστές των ομάδων εργασίας. Στο σύνολό τους τα σεμινάρια παρά τις οργανωτικές αδυναμίες που επισημαίνονται (καθυστέρηση διεξαγωγής σε σχέση με την ημερομηνία πρόσληψης των εκπαιδευτικών, την πολυπληθή συμμετοχή, τον κουραστικό χαρακτήρα κάποιων εισηγήσεων, τον ελλιπή χρόνο για ερωτήσεις ή και για βιωματικές δράσεις κλπ) αξιολογήθηκαν θετικά από τους εκπαιδευτικούς. Παράλληλα καταγράφονται επισημάνσεις που εστιάζουν στην ανάγκη για περισσότερη βοήθεια σε παιδαγωγικά θέματα (βιωματική προσέγγιση και διαθεματικότητα), καθώς και ανάγκη βοήθειας για την υλοποίηση δραστηριοτήτων στα σχολεία τους, στη συνεργασία με άλλες ειδικότητες στο σχολείο και στην τοπική κοινωνία. Επισημαίνονται επίσης αναφορές στο θέμα της επαγγελματικής τους αποκατάστασης, γεγονός που εκλαμβάνεται ως ανασταλτικός παράγοντας για το έργο τους που συνοδεύεται από μελλοντική αβεβαιότητα μετά το 2004. Ιδιαίτερα υψηλοί ήταν οι δείκτες που αφορούν το εκπαιδευτικό υλικό, τους προσκεκλημένους εισηγητές και τις ομάδες εργασίας²⁵⁴.

²⁵³ Στο ίδιο.

²⁵⁴ Έκθεση αξιολόγησης των σεμιναρίων του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας 10-13.12.2001 και 7-10.1.2002. Την έκθεση συντάσσουν ο Αναπληρωτής Καθηγητής Γιάννης Θεοδωράκης, ο Λέκτορας Μάριος Γούδας, ο ΚΦΑ Βασίλης Γραμματικόπουλος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας – Τομέας Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. (Την έκθεση αξιολόγησης μας παρεχώρησαν οι Μάριος Γούδας και Αλέκος Μακρής). *Αξιολόγηση των σεμιναρίων του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας Αθήνα 14-19 Ιανουαρίου 2001 και Θεσσαλονίκη 22-27 Ιανουαρίου 2001*. Για την έκθεση αξιολόγησης των σεμιναρίων συνεργάστηκαν: Γιάννης Θεοδωράκης, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (Συντονιστής), Μάριος Γούδας, Λέκτορας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βασίλειος Παπαχαρίσης, M.Sc. (Υπ. Διδάκτορας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας), Μαρία Χασάνδρα, M.Sc. (Υπ. Διδάκτορας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας). *Αξιολόγηση του σεμιναρίου του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας 4-5-6 Νοεμβρίου 2002, Αθήνα. Για την αξιολόγηση*: Θεοδωράκης Ιωάννης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Γραμματικόπουλος Βασίλης, καθηγητής φυσικής αγωγής. *Αξιολόγηση του σεμιναρίου του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας 2-3-4 Νοεμβρίου 2002, Πάτρα. Για την αξιολόγηση*: Θεοδωράκης Ιωάννης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Όλες τις παραπάνω εκθέσεις μας παραχώρησε ο Αλέκος Μακρής.

Για την εφαρμογή του προγράμματος έγιναν αξιολογήσεις για τρεις διδακτικές περιόδους από το Γενάρη του 2001 μέχρι το 2003. Τα στοιχεία επεξεργάστηκε το Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Από τις εκθέσεις αξιολόγησης σταχυολογούμε βασικά σημεία που αναδεικνύουν όψεις της εφαρμογής του προγράμματος. Για την περίοδο Γενάρη 2001 μέχρι τον Ιούνιο του ίδιου έτους η αξιολόγηση έγινε από τους καθηγητές Φυσικής Αγωγής που δίδαξαν το μάθημα και τους μαθητές με ανώνυμα ερωτηματολόγια. Σύμφωνα με τους δείκτες αξιολόγησης που αφορούσαν τους καθηγητές σχετικά με τη συμμετοχή των μαθητών, τη διαδικασία εφαρμογής του προγράμματος και την απήχυσή του στους μαθητές έδειξαν ότι: στο πρόγραμμα συμμετείχε η πλειοψηφία των μαθητών (82,5%) με υψηλότερα ποσοστά των μαθητών του Δημοτικού και Γυμνασίου σε σχέση με το Λύκειο, η εφαρμογή του διεξήχθη εύκολα και απρόσκοπτα και η απήχυσή του ήταν πολύ μεγάλη στους μαθητές, ενώ στην ερώτηση εάν η Φυσική Αγωγή υποβαθμίστηκε λόγω της παράλληλης εφαρμογής του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, η απάντηση ήταν αρνητική. Αντίστοιχα οι δείκτες αξιολόγησης που αφορούσαν τους μαθητές σε σχέση με τον τρόπο που βίωσαν το πρόγραμμα και τη συμμετοχή τους σ' αυτό, τα στοιχεία δείχνουν ότι η πλειοψηφία των μαθητών βρήκε το πρόγραμμα ενδιαφέρον και η συμμετοχή τους ήταν υψηλή. Όσον αφορά τα ποσοστά διδασκαλίας σχετικά με τον τύπο δραστηριότητας εντός και εκτός ωρολογίου προγράμματος δείχνουν ότι η πλειοψηφία των ωρών (96%) έγινε εντός του προγράμματος και διεξήχθη με θεωρητικές διαλέξεις 62,2%, με κινητικές δραστηριότητες 19,4% και για εικαστικές 14,4%²⁵⁵.

Η αξιολόγηση του διδακτικού έτους από το Φθινόπωρο του 2001 έως τον Ιούνιο 2002 περιλαμβάνει δύο όψεις, εσωτερική από τους καθηγητές και εξωτερική από τους νομαρχιακούς υπευθύνους του προγράμματος και αναδεικνύει τα εξής στοιχεία: την αποκλειστική χρήση διαδικτύου για την αξιολόγηση στην οποία ανταποκρίθηκε η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών (84%), και τη θεσμοθετημένη λειτουργία του προγράμματος σε ώρες εκτός ωρολογίου προγράμματος που ανέδειξε τα προβλήματα υποδομών των σχολείων και την επιφυλακτικότητα της ευρύτερης σχολικής κοινότητας (γονείς, τοπική κοινωνία). Οι δείκτες αξιολόγησης κατέγραψαν δημογραφικά ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία που αφορούσαν τον τύπο των

²⁵⁵Γιάννης Θεοδωράκης, Μάριος Γούδας, Βασίλης Παπαχαρίσης, Βασίλης Γραμματικόπουλος, *Έκθεση αξιολόγησης προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας 2000-2001*, Αύγουστος 2001.

δραστηριοτήτων (θεωρητική, κινητική, εικαστική), τον αριθμό ωρών εντός και εκτός σχολικού ωραρίου και τον αριθμό των μαθητών καθώς και τις απόψεις των καθηγητών σχετικά με τις υποδομές, την επιστημονική υποστήριξη του προγράμματος, τις σχέσεις σχολείου – κοινωνίας, τη διοίκηση των σχολείων, απόδοση μαθητών, επίτευξη στόχων και εφαρμογή περιεχομένων του προγράμματος, και τις απόψεις των μαθητών για το πρόγραμμα. Η αξιολόγηση των νομαρχιακών υπευθύνων αφορούσε επίσης την αναλογία προσεγγίσεων των δραστηριοτήτων και τη συμμετοχή των μαθητών εκτός σχολικού ωραρίου.

Όσον αφορά τους καθηγητές, υψηλοί δείκτες αξιολόγησης σημειώνονται στην υποστήριξη του προγράμματος μέσω σεμιναρίων, της ποιότητας και ποσότητας του εκπαιδευτικού υλικού (δείκτης με την υψηλότερη τιμή) και της διοίκησης του προγράμματος. Υψηλή τιμή καταγράφει και ο δείκτης του κινητικού μέρους του προγράμματος, ζήτημα στο οποίο είχε δοθεί έμφαση στα σεμινάρια, ενώ χαμηλό δείκτη έχουν οι υποδομές των σχολείων. Όσον αφορά τους μαθητές, ιδιαίτερα υψηλός είναι ο δείκτης που αφορά τις στάσεις των μαθητών απέναντι στο πρόγραμμα ενώ σημειώνεται επίσης η μεγάλη απήχηση που είχε το εικαστικό μέρος του προγράμματος.

Ως ενδεικτικό στοιχείο για την απήχηση του προγράμματος αναφέρεται στην έκθεση η εξαιρετικά υψηλή συμμετοχή μαθητών (73%) σε ώρες εκτός σχολικού ωραρίου. Οι δείκτες που είχαν την υψηλότερη βαθμολογία σύμφωνα με τη γνώμη των καθηγητών ήταν η επιστημονική υποστήριξη που δόθηκε προς αυτούς (σεμινάρια, οδηγίες, εκπαιδευτικό υλικό), η διοίκηση (διευθυντές, νομαρχιακοί υπεύθυνοι, προϊστάμενοι). Όσον αφορά τους μαθητές έμειναν ευχαριστημένοι από τα περιεχόμενα του προγράμματος και έδειξαν πολύ θετική στάση απέναντι στο πρόγραμμα βρίσκοντας την Ολυμπιακή Παιδεία «πολύ καλή, πολύ ευχάριστη, αλλά και πολύ χρήσιμη». Ως μειονεκτήματα καταγράφονται ο υπερβολικά υψηλός αριθμός θεωρητικών ωρών του προγράμματος, αν και αισθητά μειωμένος σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά (από 62,2% σε 42,4%), η στάση των μαθητών απέναντι στο κινητικό μέρος του προγράμματος (μόνο το 57.5% των μαθητών έχουν καλή εικόνα, το 18% μέτρια και το 24.5% κακή, γεγονός που αποδίδεται πιθανόν σε έλλειψη υποδομών ή και ευθύνη των διδασκόντων), οι αθλητικές υποδομές των σχολείων,

δείκτης με τη χαμηλότερη βαθμολογία και τέλος η ελλιπής συνεργασία με άλλες ειδικότητες καθηγητών²⁵⁶.

Για το επόμενο διδακτικό έτος Σεπτέμβριος 2002 – Ιούνιος 2003 τα στοιχεία εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης με συμμετοχή 1850 εκπαιδευτικών, 1200 μαθητών και 53 νομαρχιακών υπευθύνων αναδεικνύουν πολλαπλές όψεις του προγράμματος, καθώς πρόκειται για την περισσότερο διευρυμένη αξιολόγηση του προγράμματος. Όπως επισημαίνεται, τη χρονιά αυτή το πρόγραμμα εφαρμόζεται πλέον θεσμοθετημένα εντός σχολικού ωραρίου, και σε ικανοποιητικό βαθμό εκτός σχολικού ωραρίου, ενώ παρατηρείται ισοκατανομή των δραστηριοτήτων του προγράμματος (θεωρητικές, εικαστικές και κινητικές), γεγονός που τα προηγούμενα χρόνια αποτέλεσε μεγάλη αδυναμία του προγράμματος. Από το σύνολο των δραστηριοτήτων 36.3% είναι θεωρητικές, το 25.8% εικαστικές και το 37.9% κινητικές.

Η γενική εικόνα του προγράμματος περιγράφεται ως εξής: «Το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας είναι τεράστιο σε έκταση για τα δεδομένα της ελληνικής εκπαίδευσης. Απασχολούνται 2000 καθηγητές Φυσικής Αγωγής αποκλειστικά για την υλοποίησή του, ενώ 58 νομαρχιακοί υπεύθυνοι παρακολουθούν την εφαρμογή του. Η Ολυμπιακή Παιδεία εφαρμόζεται στο 85% περίπου των σχολείων της Ελλάδας και συμμετέχουν περίπου 1.000.000 μαθητές. Στις δραστηριότητες εκτός σχολικού ωραρίου το 35% περίπου των μαθητών συμμετέχει σε τακτική βάση, ενώ για τους μαθητές που συμμετείχαν έστω για μία φορά το ποσοστό ανήλθε στο 74%. Το 41% περίπου των μαθητών της χώρας συμμετείχαν σε εκδηλώσεις που διοργανώθηκαν και υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας. Γενικά το πρόγραμμα δείχνει να έχει αποδοχή τόσο από τους καθηγητές, όσο και από τους μαθητές, όχι όμως από τις διοικήσεις των σχολείων. Στις αδυναμίες του προγράμματος σημειώνονται οι απόψεις των διευθυντών των σχολείων, που γενικά δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα ενημερωμένοι»²⁵⁷.

²⁵⁶Γιάννης Θεοδωράκης, Μάριος Γούδας, Βασίλης Γραμματικόπουλος, *Έκθεση αξιολόγησης προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας Φθινόπωρο 2001 – Ιούνιος 2002*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ιούλιος 2002.

²⁵⁷Γιάννης Θεοδωράκης, Βασίλης Γραμματικόπουλος, Μάριος Γούδας, *Έκθεση αξιολόγησης προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, Σεπτ. 2002 – Ιούνιος 2003*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Σεπτ. 2003.

3.10. Το μέλλον της Ολυμπιακής Παιδείας

Η γενική αποδοχή του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας όπως προκύπτει και από τις εκθέσεις αξιολόγησης, η έκδοση του εκπαιδευτικού υλικού, η πρόσληψη και επιμόρφωση 2000 καθηγητών, οι χρηματοδοτούμενες δράσεις του προγράμματος, η κοινή εντύπωση που καλλιεργήθηκε συνειδητά για την αξία των αθλητικών και Ολυμπιακών ιδεωδών στην εκπαίδευση και τα τεράστια κόστη που δαπανήθηκαν για την υλοποίησή του οδηγούν τους φορείς που υποστήριξαν το πρόγραμμα στην υιοθέτηση στρατηγικών και στάσεων θετικών για τη συνέχισή του και μετά τους Αγώνες. Ο Γιάννης Θεοδωράκης καθηγητής των ΤΕΦΑΑ Θεσσαλίας και ένας από τους βασικούς συντελεστές της Ολυμπιακής Παιδείας από διαφορετικές θέσεις, ως ομιλητής στα σεμινάρια εκπαιδευτικών, ως συγγραφέας στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας και επικεφαλής της ομάδας αξιολόγησης στο πανεπιστήμιό του καταθέτει τις θέσεις του μαζί με την Ελληνική Ακαδημία Φυσικής Αγωγής σχετικά με το μέλλον του προγράμματος στην εκπαίδευση:

«το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας δεν είναι μια ευκαιριακή εκπαιδευτική προσπάθεια εντυπωσιασμού εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Είναι βασικά μια φιλοσοφία, η οποία δεν έχει τη δυνατότητα να [τη] διδάξει το συγγενές μάθημα της Φυσικής Αγωγής, αλλά ούτε και το εκπαιδευτικό μας σύστημα γενικότερα...Είναι ίσως η σοβαρότερη διεθνής προσφορά της χώρας μας στο Ολυμπιακό Κίνημα και στη διεθνή εκπαιδευτική κοινότητα....Το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας μας δείχνει το δρόμο για μελλοντικές καινοτόμες ιδέες στα εκπαιδευτικά μας πράγματα»²⁵⁸. Ανάλογη είναι η τοποθέτησή του εκ νέου σε κοινή δήλωση με τους υπόλοιπους προέδρους των ΤΕΦΦΑ (Σπύρος Κέλλης, Δήμητρα Κουτσούκη, Ιωάννης Μουρατίδης, Κυριάκος Ταξιλδάρης): «Η πολιτεία έχει επενδύσει πολλά σε επιμόρφωση, έκδοση σχετικών βιβλίων, οργάνωση και στελέχωση. Έχει εισαγάγει έναν καινοτόμο θεσμό στο εκπαιδευτικό σύστημα και η

²⁵⁸Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας – Τμήμα Φυσικής Αγωγής: «οι θέσεις του καθηγητή και αξιολογητή του προγράμματος Γ. Θεοδωράκη και της Ελληνικής Ακαδημίας Φυσικής Αγωγής για το μέλλον του προγράμματος ΟΠ». Προτείνεται η συνέχιση του προγράμματος και μετά το 2004, είτε με τη σημερινή μορφή του είτε με εναλλακτικούς τρόπους: επέκταση σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού, ένταξη στο θεσμό του ολοήμερου σχολείου συμπληρώνοντας το μάθημα της Φυσικής Αγωγής, κατάλληλο για την ευέλικτη ζώνη, είτε με μορφή ομαδικών εργασιών σε κάθε σχολείο με άλλα συναφή προγράμματα αγωγής υγείας και περιβάλλοντος, ανάπτυξη εκδηλώσεων εθελοντισμού στο πλαίσιο του προγράμματος και οργάνωση 1-2 μεγάλων ετήσιων εκδηλώσεων για την αναβάθμιση της εικόνας του σχολείου, των μαθητών και καθηγητών στην κοινωνία, αρχείο Π.Ι./ΙΟΑΠ.

διακοπή του θα προκαλούσε αναστάτωση και αναξιοπιστία στην εκπαιδευτική κοινότητα»²⁵⁹.

Αντίστοιχα τοποθετείται και ο Κώστας Μουντάκης από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ο οποίος επικεντρώνεται στην Ολυμπιακή Παιδεία ως μεταολυμπιακή κληρονομιά και αξία, με προτάσεις που καταθέτει το 2003 και το 2004:

«πέρα από τα παιδαγωγικά επιχειρήματα για τη διατήρηση του προγράμματος και μετά το τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων...ένα ίσως από τα βασικότερα είναι αυτό που έχει να κάνει με το ερώτημα τι θα μείνει στη χώρα μας μετά το πέρας των Αγώνων. Οποσδήποτε θα μείνουν αθλητικές εγκαταστάσεις, οι δρόμοι, τα λιμάνια, τα αεροδρόμια, ο εκσυγχρονισμός των μέσων μεταφοράς, η προώθηση της καλύτερης οργάνωσης και διοίκησης, η μεγαλύτερη υπευθυνότητα και πολλά άλλα. Το ερώτημα είναι τι θα μείνει στην εκπαίδευση. Ποια μακροχρόνια επίδραση θάχουν οι Αγώνες στην εκπαίδευση και μέσω ποιου μηχανισμού. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι ότι οι μακροχρόνιες επιδράσεις θα λάβουν χώρα μέσα από τη διατήρηση του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας. Όλα τα παιδευτικά στοιχεία των αγώνων που αναδείχτηκαν μέσω του προγράμματος μέχρι σήμερα θα υποβαθμιστούν και σε λίγα χρόνια θα εξαφανιστούν, αν το πρόγραμμα σταματήσει»²⁶⁰.

Από την πλευρά των εκπαιδευτικών η συνέχιση του προγράμματος υποστηρίζεται ως φορέας και πυρήνας ζωής στο σχολικό περιβάλλον και ειδικότερα στο ολοήμερο σχολείο: «η πλειοψηφία των μαθητών μπορούν να αθληθούν συστηματικά σε περισσότερα από ένα αθλήματα χωρίς να απαιτείται η οικονομική συνδρομή των οικογενειών τους, όπως γινόταν μέχρι σήμερα. Διοργανώνονται εσωτερικά σχολικά πρωταθλήματα δίνοντας σε όλα τα παιδιά τη χαρά της συμμετοχής. Παράλληλα οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε πλήθος πολιτιστικές δραστηριότητες, να πραγματοποιούν επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία κλπ. Όλες οι δραστηριότητες κάτω από το τρίπτυχο “Παιδεία – Αθλητισμός – Πολιτισμός” αποτελούν το συνδεδετικό κρίκο μεταξύ πρωινού και απογευματινού προγράμματος δίνοντας έναν ενιαίο χαρακτήρα στη λειτουργία του σχολείου. Έδωσαν ζωή στα προαύλια φέρνοντας τους φορείς της τοπικής κοινωνίας

²⁵⁹ Οι θέσεις των Προέδρων των ΤΕΦΑΑ για το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας, αρχείο Π.Ι./ΙΟΑΠ.

²⁶⁰ Μουντάκης Κ., «Προτάσεις για τη συνέχιση του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας», 6.5.2003 και «Πρόταση για τη μόνιμη εφαρμογή του προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας στα ελληνικά σχολεία», 26.10.2004, αρχείο Π.Ι.

όλο και συχνότερα μέσα στο σχολείο ως θεατές αλλά και ως συμμετέχοντες, καθώς πολλές ήταν οι περιπτώσεις που ζητήθηκε η ενεργή συμμετοχή και συνεργασία τους...τα οφέλη της αθλητικής, κοινωνικής και πολιτιστικής κουλτούρας και αγωγής δεν μπορεί να έχουν ημερομηνία λήξης»²⁶¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

4.1. Ταυτότητα εγχειριδίων

Το κύριο σώμα των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας εκδόθηκε από την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» υπό την αιγίδα του ΥΠΕΠΘ. Η Οργανωτική Επιτροπή ανέλαβε το κόστος των εκδόσεων και το ΥΠΕΠΘ την αποστολή τους στις σχολικές μονάδες της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης της Ελλάδας, της Κύπρου και στις σχολικές μονάδες του εξωτερικού για την εφαρμογή του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας²⁶². Την ευθύνη για το συνολικό σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού και την επιλογή των επιστημόνων που μετείχαν στη συγγραφή, εικονογράφηση και επιμέλεια των βιβλίων είχε η Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της ΟΕΟΑ 2004. Ως υπεύθυνοι παραγωγής έργου ήταν οι επικεφαλής της Διεύθυνσης, Ευθύμης Κιουμουρτζόγλου αρχικά και στη συνέχεια ο Κώστας Πολίτης.

Σύμφωνα με το ν.1566/1985 τα σχολικά βιβλία γράφονται με βάση τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών και η διαδικασία έκδοσής τους αποτελεί ευθύνη

²⁶¹Επιστολή της ΠΕΚΦΑ-ΟΠ προς το ΥΠΕΠΘ με θέμα «Ολυμπιακή Παιδεία 2004 και μετά», 2002, αρχείο ΥΠΕΠΘ. Ενδιαφέροντα στατιστικά στοιχεία για την πορεία του προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας και το μέλλον της βλ. στο άρθρο, Κέλλης Η., Βερναρδάκης Ν., Διγγελίδης Ν., Κιουμουρτζόγλου Ε., «Αξιολόγηση και Προοπτική Βιωσιμότητας Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας», στο περ. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό*, τόμ. 5 (3) 328-240, 31.12.2007: «η μόνιμη ένταξη του Προγράμματος στο εκπαιδευτικό σύστημα καλύπτει λόγους ιστορικούς, παιδαγωγικούς, κοινωνικούς, εργασιακούς και καινοτομίας ενώ η συνέχισή του κρίνεται όχι μόνο απαραίτητη αλλά και εφικτή. Με βάση την αξιολόγηση προτείνονται δύο τρόποι ένταξης του Προγράμματος: α) Ένταξη/ενσωμάτωση της Ολυμπιακής Παιδείας στο γνωστικό αντικείμενο της Φυσικής Αγωγής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και παράλληλη αύξηση των ωρών διδασκαλίας της Φυσικής Αγωγής ή β) Ένταξη της Ολυμπιακής Παιδείας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση στο ολοήμερο σχολείο», http://www.hape.gr/emag/vol5_3/hape123.pdf, 2.4.2012.

²⁶²Βλ. σχετικό έγγραφο «Διανομή εκπαιδευτικού υλικού του Προγράμματος “Ολυμπιακή Παιδεία” για τις σχολικές μονάδες Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης Ελλάδας και εξωτερικού, αναφορικά με την υλοποίηση του Μέτρου Ε.2 «Οργάνωση – Διοίκηση – Προώθηση – Αξιολόγηση Προγράμματος» του Άξονα «Ε» «Κεντρικές Πρωτοβουλίες Ολυμπιακής Παιδείας», για τη χρονική περίοδο 2002-2003. Η συνολική δαπάνη ανήλθε στο ποσό των 65.000 ευρώ και καλύφθηκε από την επιχορήγηση του Υπουργείου Παιδείας, προς το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας. Απόφαση 118026/ΚΔ, Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας, αρχείο ΥΠΕΠΘ, 6.11.2002. (η απόφαση μάς παραχωρήθηκε από τον εκπαιδευτικό γυμναστή Αλέκο Μακρή, πρώην προϊστάμενο του γραφείου Ολυμπιακής Παιδείας).

του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου που είναι η κύρια εκπαιδευτική αρχή της χώρας. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο έχει μεταξύ άλλων στις αρμοδιότητές του την κατάρτιση προδιαγραφών, την προκήρυξη για τη συγγραφή βιβλίων καθηγητών και μαθητών, την παρακολούθηση της συγγραφής και την τελική τους έγκριση. Η έκδοση, κυκλοφορία, αγορά και διάθεση διδακτικών βιβλίων σύμφωνα με το νόμο γίνεται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων²⁶³.

Για το σχεδιασμό και την έκδοση του εκπαιδευτικού υλικού Ολυμπιακής Παιδείας δεν ακολουθούνται οι θεσμοθετημένες διαδικασίες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και δεν εφαρμόζονται οι απαιτούμενοι κανόνες συγγραφής ενός σχολικού εγχειριδίου. Βασικός λόγος που παρακάμπτονται οι εγκεκριμένες διαδικασίες είναι η ασφυκτική πίεση χρόνου σχετικά με την έκδοση του υλικού για την εφαρμογή του προγράμματος με χρονικό ορίζοντα την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο πραγματικός χρόνος για το Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας «Αθήνα 2004» αρχίζει να μετράει από τις 23 Αυγούστου του 2000, ημέρα υπογραφής του Μνημονίου Συναντίληψης και Συνεργασίας μεταξύ ΥΠΕΠΘ και ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» από την πρόεδρο της Αθήνα 2004 Γιάννα Αγγελοπούλου και τον Υπουργό Παιδείας Πέτρο Ευθυμίου. Το Φθινόπωρο του ίδιου έτους γίνεται η πρόσληψη των πρώτων καθηγητών Φυσικής Αγωγής και η επιμόρφωσή τους και στις αρχές του 2001 εκδίδονται τα βασικά βιβλία Ολυμπιακής Παιδείας.

²⁶³ «Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο είναι ο παλαιότερος ερευνητικός και συμβουλευτικός φορέας σε ζητήματα παιδείας και με το έργο του συμβάλλει ουσιαστικά στη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής από το ΥΠ.Ε.Π.Θ. Κύριος σκοπός του Π.Ι. είναι η πολύπλευρη μελέτη του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, η υποβολή προτάσεων, γνωμοδοτήσεων και εισηγήσεων προς τον Υπουργό Παιδείας για όλα τα θέματα της εκπαίδευσης, καθώς και η εφαρμογή των αποφάσεων του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων σε εκπαιδευτικό-παιδαγωγικό επίπεδο... Η δομή και η αποστολή του αναθεωρήθηκαν το 1985 βάσει του Νόμου 1566/1985, ο οποίος ακόμη τελεί εν ισχύ. Αυτός ο νόμος ορίζει ότι το Π.Ι. αποτελεί τον μοναδικό δημόσιο Φορέα, ο οποίος μελετά, εισηγείται και παρακολουθεί σε εθνικό επίπεδο τον τρόπο που εφαρμόζεται το ενιαίο πρόγραμμα σπουδών και τα συνακόλουθα ωρολόγια προγράμματα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (συμπεριλαμβανομένης της Προσχολικής Εκπαίδευσης, της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, της Ειδικής Αγωγής και των σχολείων ειδικότητας) της Ελλάδας», στο Ασημακόπουλος Δ., Levin B., Füßel H.-P., *Μελέτη επανεξέτασης και επανακαθορισμού του ρόλου και των αρμοδιοτήτων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σε σχέση με τις δράσεις του ΕΠΕΔΒΜ 2007-2013*, Αθήνα, 2008, <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/51>, 20.1.2012. Βλ. ειδικότερα Ν. 1566/1985, ΦΕΚ Α'/167, 30.9.1985, «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις», άρ. 60 και Ν. 2525/1997, ΦΕΚ Α'/188, 23.9.1997, «Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις», άρ. 7 σχετικά με τη συγγραφή και παραγωγή διδακτικών βιβλίων. Για το θεσμικό πλαίσιο της παραγωγής σχολικών εγχειριδίων στο εκπαιδευτικό σύστημα στη διαχρονική του εξέλιξη βλ. Καψάλης Α.Γ., Χαραλάμπους Δ.Φ., *Σχολικά εγχειρίδια: θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2008.

Ενδιαφέρον ως προς αυτή την κατεύθυνση έχει η τοποθέτηση του Κώστα Μουντάκη, Παρέδρου του Παιδαγωγικού στον τομέα Φυσικής Αγωγής για τον τρόπο που λειτούργησαν οι διαδικασίες σε εκείνη τη δεδομένη χρονική στιγμή. Από τα συμφραζόμενα της συνέντευξης προκύπτει ότι το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου υπερκεράστηκε από την ίδια την ανάγκη της επιτυχούς διοργάνωσης, μέρος της οποίας ήταν και το Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας καθώς και το υλικό που θα το συνόδευε και θα το υποστήριζε²⁶⁴. Το πρώτο σώμα των εγχειριδίων (τρία από τα τέσσερα βιβλία των καθηγητών), όλα τα βιβλία των μαθητών (τρία συνολικά) και τα δύο βιβλία καθηγητών και μαθητών κυκλοφορούν σε πρώτη έκδοση τον Μάρτιο του 2001, ενώ το Νοέμβρη του 2001 κυκλοφορεί και το τέταρτο από τα βιβλία των καθηγητών, το οποίο επανεκδίδεται άλλες δύο φορές μέσα στο 2002, και στέλνονται στα σχολεία που εκπονούν το Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας. Το 2002 εκδόθηκε και το αυτόνομο Παραολυμπιακό εγχειρίδιο.

Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το χρόνο έκδοσης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως των ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ που αφορούν μεταξύ άλλων και την Ολυμπιακή Παιδεία τον Οκτώβριο του 2001, υποδηλώνει ότι προηγήθηκε πρώτα η έκδοση των βιβλίων και μετά η σύνταξη και ο καθορισμός των στόχων του αναλυτικού προγράμματος και του διαθεματικού πλαισίου σπουδών. Αυτό αντίκειται στη γενικότερη λογική έκδοσης ενός σχολικού εγχειριδίου²⁶⁵, παρόλο που τα ΔΕΠΠΣ του

²⁶⁴ «Βιβλία ουσιαστικά μόνο το Π.Ι. γράφει στην Ελλάδα. Δεν μπορεί να γράψει ο καθένας. Βέβαια πολλές φορές υπάρχουν κάποιες παρεκκλίσεις ανάλογα με τις ανάγκες...Το 2004 κάναμε μια μεγάλη παρέκκλιση και παραβήκαμε τη νομοθεσία...διότι η διαδικασία κρίσης από το Π.Ι. είναι χρονοβόρα...Και γι' αυτό το λόγο, παρόλο που ήμουν αντίθετος, εισηγήθηκα τα βιβλία Ολυμπιακής Παιδείας να μην τα στείλουν στο Π.Ι. Εδώ το θέμα είναι να πετύχουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες...Και γι' αυτό τα προβλήματα αυτής της μορφής ξεπεριούνται». Κώστας Μουντάκης, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 13.7.2008. Αντίθετη άποψη καταθέτει ο Διευθυντής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της «Αθήνα 2004»: «Έχω την εντύπωση ότι σωστά δεν πέρασαν. Δεν ήταν κάτι που θα έμενε μόνιμα. Δεν ήταν κάτι που αφορούσε συγκεκριμένο μάθημα, ώστε να πούμε ότι έχει αντικείμενο μαθησιακούς στόχους, οπότε έπρεπε το Π.Ι. να τα δει με αυτή την αντίληψη. Εξάλλου η όλη μας ενέργεια με διάφορους καθηγητές διασφάλιζε ότι υπήρχε κάποιος έλεγχος. Επίσης ο σκοπός για τον οποίο εκδόθηκαν τα βιβλία δεν ήταν μόνο οι μαθητές της Ολυμπιακής Παιδείας. Ήταν γενικότερα για το Ολυμπιακό Κίνημα. Ήταν για τις Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές, τις Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες, για το εξωτερικό. Η Ολυμπιακή Παιδεία ήταν περισσότερο μια δραστηριότητα και ένα ερέθισμα. Τα παιδιά δεν έδιναν εξετάσεις...δεν ήταν σχολικά εγχειρίδια...Και βέβαια αν συνεχίζοταν η Ολυμπιακή Παιδεία στα σχολεία τότε όλα αυτά θα έπρεπε να πάρουν τη μορφή συγκεκριμένου εκπαιδευτικού εγχειριδίου ανάλογα τη βαθμίδα που θα πήγαιναν», Κώστας Πολίτης, συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα 2.4.2012.

²⁶⁵ Βλ. ΦΕΚ 1376, «Αποφάσεις», Αριθ. Γ2/5051ε, 18.10.2001, άρ.6, «Πρόσθετες διαθεματικές προσεγγίσεις», παρ. δ' «Πρόγραμμα Σπουδών Ολυμπιακής Παιδείας». Για τη σχέση σχολικού εγχειριδίου και αναλυτικού προγράμματος βλ. Καψάλης – Χαραλάμπους, *ό.π.*, σ. 273-284. Επίσης

2001 αποτέλεσαν στην ουσία μια πρώτη πρόταση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου που δεν εφαρμόστηκε στην εκπαίδευση παρά μόνο ανανεωμένη και βελτιωμένη από το 2003 και μετά²⁶⁶. Για τη συγγραφή και εικονογράφηση των βιβλίων συστήθηκε μια συγγραφική ομάδα υπό τη Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της «Αθήνα 2004» και στη συνέχεια εκδόθηκαν μετά από διαγωνισμό από τους ιδιωτικούς εκδοτικούς οίκους Λιβάνη, Ελληνικά Γράμματα και Εκδόσεις 4. Το Παραολυμπιακό εγχειρίδιο εκδόθηκε από τις εκδόσεις Πάλλη ABEE το 2002. Με τους τρόπους αυτούς ξεπεράστηκαν οι γραφειοκρατικές διαδικασίες και υλοποιήθηκε η έκδοση του εκπαιδευτικού υλικού σύμφωνα με τον Κοσμήτορα της ΔΟΑ Κώστα Γεωργιάδη, μέλος της συντακτικής ομάδας των εγχειριδίων και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004»²⁶⁷.

Το πλαίσιο που καθορίζει την παραγωγή και κυκλοφορία του Ολυμπιακού εκπαιδευτικού υλικού απεικονίζει όπως και για κάθε σχολικό εγχειρίδιο «τις διαδοχικές στάσεις της κεντρικής εξουσίας απέναντι στο σχολικό θεσμό»²⁶⁸. Η Κουλούρη στην έρευνα για τα σχολικά εγχειρίδια επισημαίνει ότι το «σχολικό εγχειρίδιο είναι βιβλίο και με αυτή την ιδιότητα μπορεί να μελετηθεί μέσα από το πρίσμα της ιστορίας του βιβλίου» με την έρευνα να οργανώνεται στους τομείς της κατασκευής του σχολικού εγχειριδίου και της εμπορικής εκμετάλλευσής του, της νομοθεσίας και του θεσμικού πλαισίου που καθορίζει την παραγωγή και την

Σπανός Γ., «Η σχέση διδακτικού βιβλίου και Αναλυτικού Προγράμματος προσδιορίζει τη διδακτική του μαθήματος», πηγή: <http://www.gspanos.gr/articles.php>, 23.1.2012. Αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή η συγγραφή του εγχειριδίου μπορεί να προηγείται της συγγραφής του ΑΠ, επισημαίνεται στον Παλληκίδη που αναφέρεται στη στάση μερίδας εκπαιδευτικών που «χαρακτηρίζουν παράλογη και αντιεπιστημονική την άποψη ότι η συγγραφή του Αναλυτικού Προγράμματος πρέπει να προηγείται της συγγραφής του σχολικού εγχειριδίου», Παλληκίδης Α., *Ο ρόλος της εικόνας στα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (1950-2002): Διδακτική, ιδεολογική και αισθητική λειτουργία των εικόνων*, Θεσσαλονίκη, Αφοι Κυριακίδη, 2009, σ. 53.

²⁶⁶Βλ. ΦΕΚ 304 Β', «Αποφάσεις», Αριθ. 21072β/Γ2, 13.3.2003, «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) Δημοτικού – Γυμνασίου», βλ. Ολυμπιακή Παιδεία.

²⁶⁷«Στη συνάντηση της Εθνικής Επιτροπής Ολυμπιακής Παιδείας, ο Μουντάκης είχε πει να περάσουν τα εγχειρίδια από την έγκριση του Παιδαγωγικού. Εγώ υποστήριξα ότι δεν πρέπει να περάσουν, καθώς έπρεπε να γίνουν γρήγορα οι διαδικασίες και να προχωρήσουμε στην εφαρμογή του Προγράμματος...να μην μπλέξουμε σε γραφειοκρατικές διαδικασίες, ώστε να διοχετευθεί το υλικό στα σχολεία όσο γίνεται νωρίτερα...Το Π.Ι. έμεινε απ' έξω...το Πρόγραμμα δεν επηρεάστηκε από το Παιδαγωγικό. Ουσιαστικά για μένα τρεις φορές στήριξαν το Πρόγραμμα. Το ΥΠΕΠΘ, η ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και η ΔΟΑ όσο μπορούσε...», Κώστας Γεωργιάδης, συνέντευξη, *ό.π.* Αντίθετη θέση διατυπώνει ο Ηρακλής Κέλλης, ο οποίος υπογραμμίζει το ρόλο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Κέλλης, συνέντευξη, *ό.π.*

²⁶⁸Κουλούρη Χ., «Σχολικά εγχειρίδια και ιστορική έρευνα – Η ευρωπαϊκή εμπειρία», Ανάπτυπο από τον τόμο 11 του περιοδικού *Μνήμων*, Αθήνα, 1987, σ. 221.

κυκλοφορία του, στις παιδαγωγικές αντιλήψεις που αυτό εκφράζει και στη διαμόρφωση νοοτροπιών που συμβάλλει²⁶⁹.

Για την έκδοση των Ολυμπιακών εγχειριδίων ίσως θα πρέπει να συμψηφισθεί όχι μόνο ο ουσιαστικός ρόλος που διαδραματίζουν στην εφαρμογή του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, αλλά και η «ψυχολογική αξία» που αποκτούν ως εγχειρίδια στα χέρια καθηγητών Φυσικής Αγωγής για δύο λόγους: πρώτον η Φυσική Αγωγή υποστηρίζεται μέχρι εκείνη τη στιγμή από δύο παλιές εκδόσεις εγχειριδίων για τον εκπαιδευτικό που αφορούν το Δημοτικό και το Γυμνάσιο - Λύκειο του 1997 και του 1990 αντίστοιχα²⁷⁰. Τα νέα εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής εκδίδονται μόλις το 2006 και θεωρούνται επανάσταση από τους γυμναστές για την αναβάθμιση του μαθήματος, άποψη που συνδέεται με την παραδοσιακή αντίληψη του κύρους που έχει το εγχειρίδιο στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα μέσα από την υπεροχή και την αυθεντία του γραπτού λόγου²⁷¹. Δεύτερον ο κλάδος των γυμναστών και το μάθημα της Φυσικής Αγωγής αντιμετωπίζει προκαταλήψεις και θεωρείται υποτιμημένο, όχι μόνο στο ωρολόγιο πρόγραμμα, αλλά και στη συνείδηση της ευρύτερης σχολικής κοινότητας²⁷². Χωρίς να υπάρχει δυνατότητα γενίκευσης, αλλά

²⁶⁹ Στο ίδιο, σ. 220. Για τον κεντρικό ρόλο που διαδραματίζουν τα εγχειρίδια στην εκπαίδευση βλ. επίσης Μπονίδης, Κ.Θ., *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2004, σ. 1-2, 201.

²⁷⁰ ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. – Τμήμα Α/θμιας Εκπαίδευσης, *Η Φυσική Αγωγή στο Δημοτικό Σχολείο – Βιβλίο για τον δάσκαλο*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 1997 και ΥΠΕΠΘ – Δ/ση Φυσικής Αγωγής, *Αναλυτικά Προγράμματα Φυσικής Αγωγής Γυμνασίου Λυκείου: Οδηγίες εφαρμογής στη διδασκαλία*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 1990.

²⁷¹ Ο Ανδρέας Παπαδόπουλος, εκπαιδευτικός/γυμναστής, μέλος της πρώτης ομάδας του Παιδαγωγικού για την εφαρμογή του πρώτου πιλοτικού προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας 1998-1999 σε συνέντευξη του επισημαίνει ότι «τα βιβλία Φυσικής Αγωγής για τον καθηγητή και το μαθητή αποτέλεσαν οριακό σταθμό για τον κλάδο. Η έκδοσή τους μετέτρεψε το πρόγραμμα σπουδών σε πραγματικότητα και προσαρμόστηκε στις ανάγκες του σχολείου. Οι γυμναστές μπορούσαν να έχουν ένα εργαλείο να βλέπουν ανά πάσα στιγμή και να παίρνουν ιδέες τι θα κάνουν, ενώ οι μαθητές μπορούσαν να αποκτήσουν σημαντικές γνώσεις αθλητικής παιδείας. Και επιπλέον τέθηκαν με σαφήνεια τα όρια της Φυσικής Αγωγής από τον αγωνιστικό αθλητισμό, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό», συνέντευξη στη Βασιλική Τζαχρήστα, 10.2.2010. Αντίστοιχες επισημάνσεις απαντώνται σε επιστολές της Διεύθυνσης Φυσικής Αγωγής του ΥΠΕΠΘ προς το Π.Ι. (Αγριόδημος προς Αλαχιώτη, 31.1.2002) και του Π.Ι. (Μουντάκης προς τα τμήματα Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης και τμήματα ΑΜΕΑ, 3.12.2001), όπου αναφέρεται ότι «η Φυσική Αγωγή είναι το μόνο μάθημα το οποίο έχει το φτωχότερο διδακτικό υλικό» και ότι «η χώρα μας δυστυχώς είναι η μόνη στην Ευρωπαϊκή Ένωση που δεν έχει τα παραπάνω βιβλία γεγονός που φέρνει το εκπαιδευτικό μας σύστημα όσον αφορά το μάθημα της Φυσικής Αγωγής στη δεκαετία του '60 και '70», αρχείο Π.Ι.

²⁷² Για τη θέση του μαθήματος Φυσικής Αγωγής στο εκπαιδευτικό σύστημα βλ. ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις στη μεταπτυχιακή εργασία, Γοροζίδης Γ., *Παρακίνηση και αυτο-αποτελεσματικότητα καθηγητών Φυσικής Αγωγής στην εφαρμογή των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων Φυσικής Αγωγής*, Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα των ΤΕΦΑΑ Θεσσαλονίκης, Κομοτηνής και Θεσσαλίας, 2009, πηγή: http://invenio.lib.auth.gr/record/112895/files/DIATRIVI_Gorozidis_FINAL.pdf?version=1, 12.2.2012. Επίσης Αγριμάκης Ν., *Η εκπαιδευτική πολιτική στον τομέα της*

βασιζόμενοι κυρίως στα συμφραζόμενα των συνεντεύξεων θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι με τα νέα δεδομένα η Φυσική Αγωγή, παρόλο που διαφοροποιείται ως αντικείμενο από αυτό της Ολυμπιακής Παιδείας, ενδεχομένως να αναβαθμίζεται στη συνείδηση του κλάδου των γυμναστών, εξαιτίας της εμπλοκής τους στην υλοποίηση του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας που συνοδεύεται και με την έκδοση των σχετικών εγχειριδίων²⁷³. Τα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας, αν και κατ' επιλογήν μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από άλλες ειδικότητες εκπαιδευτικών (ιστορικοί, φιλόλογοι, εικαστικοί, μουσικοί κλπ), για την εφαρμογή προγραμμάτων project στο πλαίσιο της διαθεματικότητας, κυρίως αποτελούν εγχειρίδια για γυμναστές που θα διδάξουν και θα εφαρμόσουν το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας.

Από τη μεριά της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» ο Ηρακλής Κέλλης, γυμναστής, μέλος της συντακτικής ομάδας των εγχειριδίων και διευθυντής του Τομέα, «Ευαισθητοποίηση, Εκπαίδευση Κοινού – Μαθητών» της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης «Αθήνα 2004», αναφέρει σχετικά με το εκπαιδευτικό υλικό σε σεμινάριο επιμόρφωσης γυμναστών: «θέλαμε να είναι ένα υλικό πρωτότυπο, που όμοιό του να μην έχει κυκλοφορήσει ποτέ στα ελληνικά σχολεία. Όταν θα το πάρετε στα χέρια σας, θα διαπιστώσετε ότι είναι άριστα εικαστικό και αυτό το κάνει και πάρα πολύ ελκυστικό. Να ακτινοβολεί βεβαίως την παγκόσμια διάσταση των Ολυμπιακών Αγώνων και πάνω απ' όλα να αναδεικνύει σε βασικό θέμα τον άνθρωπο, την κοινωνία, τις εκπαιδευτικές αξίες του Ολυμπισμού... Τέτοιας ποιότητας βιβλία δεν υπάρχουν σε χέρια άλλου εκπαιδευτικού και θα μου επιτρέψετε να πω ίσως και όχι μόνο μέσα στον ελληνικό χώρο»²⁷⁴.

Ορισμένα από τα εγχειρίδια μεταφράστηκαν στην αγγλική γλώσσα και κάποια σε περισσότερες από μία ευρωπαϊκές γλώσσες, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Το ήδη υπάρχον αρχαιακό υλικό μέχρι τώρα δεν μας δίνει συγκεκριμένες πληροφορίες γι' αυτή την επιλογή της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004». Η μόνη αναφορά που συναντήσαμε

Φυσικής Αγωγής στην Ελλάδα: οι θεσμικές αλλαγές κατά τη δεκαετία του 1980, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – Τμήμα Κοινωνιολογίας, Ρέθυμνο, 2007.

²⁷³Ο Κέλλης επισημαίνει ότι τα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας για τους γυμναστές ήταν «καταρχήν μια έκπληξη. Μια έκπληξη, ότι θυμηθήκατε και εμάς. Και μας θυμηθήκατε σοβαρά», συνέντευξη, *ό.π.*

²⁷⁴Πρακτικά Διήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας, ΥΠΕΠΘ – ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», 12-13/122002, σ. 78 και Πρακτικά Τριήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας, (2^η ημέρα), ΥΠΕΠΘ – «Αθήνα 2004», 5.11.2002, σ. 47.

είναι σε ένα από τα σεμινάρια επιμόρφωσης γυμναστών, όπου αναφέρεται ότι η κοινωνική επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αρμόδια για θέματα σπουδών στην Ελλάδα Viviane Reding, «χαρακτήρισε το υλικό παγκόσμιο και έκανε την πρόταση να μεταφραστεί σε 15 ευρωπαϊκές γλώσσες»²⁷⁵. Ο Ηρακλής Κέλλης όμως στη συνέντευξή του μας διευκρίνισε ότι η επιλογή αυτή ήταν απαίτηση της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής και στο πλαίσιο αυτό επιλέχθηκαν να μεταφραστούν αυτά τα οποία θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν ως διδακτικό υλικό ενδεχομένως και από άλλους εκπαιδευτικούς Ολυμπιακούς φορείς²⁷⁶.

Τα Ολυμπιακά εγχειρίδια γράφτηκαν για ένα συγκεκριμένο λόγο και λειτούργησαν μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό, κοινωνικό και ιδεολογικό πλαίσιο που είναι συνυφασμένο με τη διοργάνωση των Αγώνων στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου δεν είναι ουδέτερα από την ιδεολογία, τους στόχους και τα περιεχόμενα της Ολυμπιακής διοργάνωσης, γεγονός που καθορίζει την πραγματική τους υπόσταση και το πλαίσιο στο οποίο αναλύονται. Όπως όλα τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν «φορείς ιδεολογίας με βάση τους οποίους επιδιώκεται η μεταβίβαση της “επίσημης γνώσης” στους μαθητές»²⁷⁷, αλλά και «φορείς ενός συστήματος αξιών, μιας κουλτούρας, κάποιων μοντέλων συμπεριφοράς»²⁷⁸.

Σύμφωνα με την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» στον πρόλογο εγχειριδίου του καθηγητή αναφέρεται ότι το εκπαιδευτικό υλικό σχεδιάστηκε «με την ελπίδα ότι θα αποτελέσει πολύτιμο εργαλείο στην προσπάθεια ενεργοποίησης εκπαιδευτικών, μαθητών και μέσω αυτών των οικογενειών τους απέναντι στο ολυμπιακό αντικείμενο», ενώ τονίζεται και η πρόθεση των συγγραφέων όσον αφορά τη «μύηση των εκπαιδευτικών σε θέματα Ολυμπισμού μέσα από την ανασύνθεση, την ανάπλαση, ακόμη και την “κατασκευή” της εικόνας των Ολυμπιακών Αγώνων»²⁷⁹. Αν και το σύνολο του εκπαιδευτικού υλικού αξιολογήθηκε θετικά από τους καθηγητές Φυσικής Αγωγής για την επάρκεια και την ποιότητά του, όπως προκύπτει

²⁷⁵Πρακτικά Διήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών, *ό.π.*, σ. 78.

²⁷⁶Κέλλης, Συνέντευξη, *ό.π.*

²⁷⁷Καψάλης – Χαραλάμπους, *ό.π.*, σ. 234.

²⁷⁸Κουλούρη, *ό.π.*, σ. 221. Για τη σχέση σχολικών εγχειριδίων και ιδεολογίας βλ. επίσης, Κασβίκης Κ., *Αρχαιολογικές αφηγήσεις και εκπαίδευση: Ανάλυση περιεχομένου και εικονογράφησης στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού*, Διδακτορική Διατριβή, ΑΠΘ – Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 57-63.

²⁷⁹Κιουμουρτζόγλου, Ε., (υπεύθ. έργου), *Ολυμπιακή Παιδεία – Από τη θεωρία στην πράξη*, Αθήνα, Λιβάνης, 2001, Εκδόσεις 4, 2002, σ. 9.

από τις εκθέσεις αξιολόγησης του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας από τα ΤΕΦΑΑ Θεσσαλίας, εν τούτοις παραμένει ανοιχτό το ζήτημα κατά πόσο το σχολικό εγχειρίδιο μπορεί «από μόνο του να διαπλάθει συνειδήσεις, στο βαθμό που θα προσδοκούσαν κάποιοι»²⁸⁰. Το σχολικό εγχειρίδιο βρίσκεται «στο κρίσιμο όριο μεταξύ θεωρίας και πράξης» και παρόλο που «η διαμορφωτική επίδραση στους χρήστες του δεν μπορεί να μετρηθεί...εντούτοις αποτελεί το σημαντικότερο δέκτη για την ποιότητα της ιδεολογικής εγχάραξης»²⁸¹.

Η Ολυμπιακή Παιδεία άρχισε και τελείωσε μαζί με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004. Ως αυτόνομο μάθημα δεν είναι παράδοξο που αυτονομήθηκε και στην παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού που θα το υποστήριζε, καθώς η έννοια του χρόνου ήταν απόλυτα συνυφασμένη με το ίδιο το χρονοδιάγραμμα των Αγώνων, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Στην ανάλυση του εκπαιδευτικού υλικού που επιχειρούμε, θα προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε πώς λειτούργησε αυτή η αυτονομία για την επιλογή των συγγραφέων, για την επιλογή του τρόπου που γράφει κανείς, για το τι επιλέγει να γράψει, ποιος αποφασίζει τι θα γραφτεί και τι θα αποσιωπηθεί και τελικά πώς όλες αυτές οι παράμετροι οδήγησαν στη διαμόρφωση της ταυτότητας των εγχειριδίων.

4.2. Τα υπό ανάλυση εγχειρίδια

Από το σύνολο των εγχειριδίων που εκδόθηκαν με αφορμή το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας, αντικείμενο ανάλυσης στη διατριβή αποτέλεσε το δείγμα των βιβλίων Ολυμπιακής Παιδείας μαθητών και εκπαιδευτικών που αφορά τις εκδόσεις για την Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση και ήταν το βασικό εκπαιδευτικό υλικό που στάλθηκε στα σχολεία σε συνεργασία της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και του ΥΠΕΠΘ για τους Ολυμπιακούς και τους Παραολυμπιακούς Αγώνες. Στην ανάλυση δεν περιλαμβάνονται τα εγχειρίδια για την προσχολική ηλικία, η ειδική έκδοση για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και οι παρακείμενες εκδόσεις σε συνεργασία με διάφορες ΜΚΟ και ανεξάρτητους φορείς, εκτός από την ειδική έκδοση που αφορά το Περιβάλλον σε συνεργασία του ΥΠΕΠΘ με το Μουσείο

²⁸⁰Κουλούρη Χ., «Ιδεολογικές παρεμβάσεις της πολιτικής εξουσίας στην εκπαίδευση - Σχολικά εγχειρίδια μεταξύ προπαγάνδας και πολεμικής», http://users.auth.gr/marrep/THE_HISTORY_BOOK/8_2/book_articles/koulouri_19_05_07.pdf, 10.8.2011.

²⁸¹Κουλούρη Χ., *Ιστορία και Γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία 1834-1914*, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1988, σ. 9. Βλ. επίσης Μαδεμλής Η., «Σχολικά εγχειρίδια ιστορίας: μια πολιτική διακύβευση», *Επιστημονικό Βήμα*, τ. 9, - Μάιος 2008, http://www.syllogosperiklis.gr/ep_bima/epistimoniko_bima_9/mademlis.pdf, 30.9.2011.

Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και την «Αθήνα 2004», εξαιτίας της ιδιαίτερης βαρύτητας που δίνεται στην περιβαλλοντική πολιτική των Αγώνων της Αθήνας από την Οργανωτική Επιτροπή.

Η επιλογή των εγχειριδίων Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης έγινε κυρίως με κριτήριο την ιδεολογική ανάλυση που ακολουθήσαμε στη διατριβή. Ως εκ τούτου προσανατολιστήκαμε στα συγκεκριμένα εγχειρίδια, όπου τα ιδεολογικά μηνύματα και τα συμφραζόμενα της Ολυμπιακής Παιδείας είναι περισσότερο εκτεταμένα, επεξεργασμένα και πιο αναλυτικά απ' ό,τι στην προσχολική εκπαίδευση και στην ειδική αγωγή. Επιπλέον η προσέγγιση της προσχολικής εκπαίδευσης και της ειδικής αγωγής απαιτεί διαφορετικά αναλυτικά εργαλεία απ' ό,τι η Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση. Όσον αφορά τις υπόλοιπες εκδόσεις των ΜΚΟ και των ανεξάρτητων φορέων, παρόλο που εντάσσονται στο πλαίσιο της Ολυμπιακής Παιδείας, δεν εκφράζουν άμεσα το επίσημο κράτος και κατά συνέπεια ούτε τον κυρίαρχο λόγο του ΥΠΕΠΘ και της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» που αποτελεί βασικό στοιχείο ανάλυσης στη διατριβή. Στοιχεία όμως του περιεχομένου και της ταυτότητας αυτών των παρακείμενων εκδόσεων, που δεν συμπεριλαμβάνονται στην ανάλυση, δόθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο που αφορά το γενικότερο εκπαιδευτικό σχεδιασμό του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας.

Το κύριο εκπαιδευτικό υλικό, όπως αναφέρεται στην εισαγωγή του εγχειριδίου του καθηγητή *Ολυμπιακοί Αγώνες Αναφορές – Προσεγγίσεις*, διαρθρώνεται σε τρεις κύκλους και απευθύνεται σε τρεις ηλικιακές ομάδες μαθητών: Α' κύκλος: Α', Β', Γ', Δ' τάξη Δημοτικού, Β' κύκλος: Ε', ΣΤ' τάξη Δημοτικού, Γ' κύκλος: Α', Β', Γ' τάξη Γυμνασίου και Α' τάξη Λυκείου. Το σύνολο των 11 εγχειριδίων που εξετάζουμε και αναλύουμε στη διατριβή αποτελείται από τρία βιβλία μαθητών, έξι βιβλία εκπαιδευτικών και δύο βιβλία μαθητών και εκπαιδευτικών. Από τα δύο τελευταία το ένα ανήκει στο πεδίο της παιδικής λογοτεχνίας, γεγονός που προφανώς εγείρει χαρακτηρισμούς ως βιβλίο που «αφορά όλους τους Έλληνες, όλο τον κόσμο»²⁸².

Από το σύνολο των εκδόσεων οι τρεις έχουν αυτόνομο περιεχόμενο και αφορούν η πρώτη αποκλειστικά τους Παραολυμπιακούς Αγώνες από το 1960 μέχρι το 2004, η δεύτερη το Περιβάλλον και η τρίτη τα Ολυμπιακά αθλήματα. Τα

²⁸²Πρακτικά Τριήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών, *ό.π.*, σ. 50.

εξωτερικά και εσωτερικά τυποτεχνικά χαρακτηριστικά της έκδοσης των Παραολυμπιακών σε μορφή ντοσιέ που τοποθετείται σε σκληρό φάκελο και η ενσωματωμένη στο ντοσιέ βιντεοκασέτα το διαφοροποιούν από ένα τυπικό εγχειρίδιο και από το σύνολο των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας. Τα υπόλοιπα εγχειρίδια, με εξαίρεση το εγχειρίδιο της «Αθήνα 2004» για το περιβάλλον που αποτελεί τμήμα της γενικότερης έκδοσης του Μουσείου Γουλανδρή, διατηρούν στο σύνολό τους με μικρές διαφοροποιήσεις κοινά εξωτερικά σημεία όσον αφορά το μέγεθος, την εικονογράφηση του εξωφύλλου, τα λογότυπα και τον τίτλο. Το σύνολο των εγχειριδίων που αναλύθηκαν, ανέρχεται σε 1588 σελίδες. Από αυτές οι 300 είναι σελίδες του αυτόνομου Παραολυμπιακού Υλικού. Το copyright όλων των παραπάνω εκδόσεων ανήκει στην ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004». Η ταυτότητα των εγχειριδίων είναι η εξής:

Βιβλία καθηγητών²⁸³:

(Εκ1): Ευθύμης Κιουμουρτζόγλου (υπεύθυνος έργου), Πόλυ Γκέκα επιμ. 1^{ης} έκδοσης, Αγγελική Τσέλιου επιμ. 2^{ης} έκδοσης, Ολυμπιακοί αγώνες: Αναφορές – προσεγγίσεις, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μάρτιος 2001 και Λιβάνης, Νοέμβριος 2001. Σελ. 462²⁸⁴.

(Εκ2): Ευθύμης Κιουμουρτζόγλου (υπεύθυνος έργου), Πόλυ Γκέκα επιμ. 1^{ης} έκδοσης, Αγγελική Τσέλιου επιμ. 2^{ης} έκδοσης, ομάδα σχεδιασμού και υλοποίησης: Νέλλη Αρβανίτη, Νίκος Βασιλειάδης, Κώστας Γεωργιάδης, Ηρακλής Κέλλης, Ιωάννα Δούκα, Εύη Λιούμπη, Αλέκος Μακρής, Ιωάννα Μάστορα, Ζέτα Παπανδρέου, Προτάσεις – Προοπτικές (για το Δημοτικό), Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μάρτιος 2001 και Λιβάνης, Νοέμβριος 2001. Σελ.70.

²⁸³Σημείωση: Από δω και στο εξής τα εγχειρίδια θα αναφέρονται με τους κωδικούς που δίνονται: Όπου Εκ1, Εκ2, Εκ3, Εκ4: εγχειρίδιο καθηγητή 1 και ούτω καθεξής. Όπου Εκ5ΠΑ: αυτόνομη έκδοση παραολυμπιακού υλικού για τον καθηγητή και όπου Εκ6Π: έκδοση για το περιβάλλον που αφορά επίσης τον καθηγητή. Το ίδιο ισχύει και για τα εγχειρίδια μαθητών παρακάτω με τους αντίστοιχους κωδικούς.

²⁸⁴Τα ονόματα των συγγραφέων δεν περιλαμβάνονται στην εσωτερική σελίδα του εγχειριδίου που αναγράφει τα παραπάνω στοιχεία. Αναφέρονται στα περιεχόμενα και κατά τη ροή των κειμένων που γράφει ο καθένας. Πρόκειται για τους συγγραφείς: Ιωάννης Μουρατίδης, Νίκος Γιαλούρης, Ευάγγελος Αλμπανίδης, Θωμάς Γιαννάκης, Κώστας Γεωργιάδης, John MacAloon, Bill Mallon, Διεθνής Παραολυμπιακή Επιτροπή, Σάββας Τοκμακίδης, Κώστας Παρίσης, Mary A. Hums, Christopher Greenwell, Γιάννης Πανούσης, Γιάννης Θεοδωράκης, Ελευθερία Τρέσσου, Ευθύμης Κιουμουρτζόγλου, Νέλλη Αρβανίτη, Διονύσιος Γάγγας, ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004».

(Εκ3): Πόλυ Γκέκα (επιμ.), ομάδα σχεδιασμού και υλοποίησης: Νέλλη Αρβανίτη, Νίκος Βασιλειάδης, Κώστας Γεωργιάδης, Ηρακλής Κέλλης, Εύη Λιούμπη, Αλέκος Μακρής, Ιωάννα Μάστορα, Αριστέα Παπαδοπούλου, Ονούφριος Παυλογιάννης, Προτάσεις – Προοπτικές (για Γυμνάσιο – Λύκειο), Αθήνα, «Ελληνικά Γράμματα», Μάρτιος 2001. Σελ. 38.

(Εκ4): Ευθύμης Κιουμουρτζόγλου (υπεύθυνος έργου), επιμ. Αγγελική Τσέλιου, ομάδα σχεδιασμού και υλοποίησης: Ιωάννης Θεοδωράκης, Ανδρέας Αυγερινός, Ηρακλής Κέλλης, Βασίλης Παπαχαρίσης, Μαίρη Χασάνδρα. Συνεργάτες έκδοσης: Νέλλη Αρβανίτη, Χαράλαμπος Γουναρίδης, Σωκράτης Μάκρας, Ολυμπιακή Παιδεία – Από τη θεωρία στην πράξη, Εικονογράφιση: Μάρω Αλεξάνδρου, Αθήνα, Λιβάνης, Νοέμβριος 2001, Εκδόσεις 4, Φεβρουάριος 2002 και Ιούνιος 2002. Σελ. 211.

(Εκ5ΠΑ): Ευθύμης Κιουμουρτζόγλου – Κώστας Πολίτης (υπεύθυνοι έκδοσης), Αγγελική Τσέλιου (επιμ.), ομάδα σχεδιασμού και υλοποίησης: Νίκος Βασιλειάδης, Ντίνα Κουτζιαμάνη – Σωτηριάδη, Χριστίνα Ευαγγελινού, Ηρακλής Κέλλης, Δήμητρα Κουτσούκη, Ευδοκία Σαμουηλίδου, Μάρθα Τελιοπούλου, Yves Vanlandewijk, Παραολυμπιακοί Αγώνες από το 1960 στο 2004. Συνεργάτες έκδοσης: Νικόλαος Τριπόδης, Πολυνείκης Τριγάζης. Εικονογράφιση: Μάρω Αλεξάνδρου. Μεταφράσεις: Νάντια – Αναστασία Φάχμι. Σχεδιασμός εκπαιδευτικού παιχνιδιού: Ηρακλής Κέλλης. Σχεδιασμός εκπαιδευτικής βιντεοταινίας: Σόφη Σαμαρά, Νίκος Βασιλειάδης, Αθήνα, «Πιάλλης» ΑΒΕΕ, γχ (2002). Σελ. 300. Μεταφράστηκε στα αγγλικά.

(Εκ6Π): Ηρακλής Κέλλης – Κώστας Πολίτης (Διεύθυνση Κατάρτισης και Εκπαίδευσης) και Τ. Δαμαλίτης, Γ. Κοζαντζόπουλος (Διεύθυνση Περιβάλλοντος «Αθήνα 2004»), Το Περιβάλλον είμαστε εμείς: εκπαιδευτικό – ενημερωτικό υλικό για το Περιβάλλον και τους Ολυμπιακούς Αγώνες, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Μουσείο Γουλανδρή – «Αθήνα 2004», 2003. Σελ. 20.

Βιβλία μαθητών:

(Εμ6-9 ετών): Πόλυ Γκέκα (επιμ.), ομάδα σχεδιασμού και υλοποίησης: Νέλλη Αρβανίτη, Νίκος Βασιλειάδης, Κώστας Γεωργιάδης, Ηρακλής Κέλλης, Εύη Λιούμπη, Αλέκος Μακρής, Ιωάννα Μάστορα, Ολυμπιακό 2004άδιο 6-9 ετών. Εικονογράφιση: Σπύρος Γούσης, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μάρτιος 2001. Σελ. 45. Το εγχειρίδιο μεταφράστηκε στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, πορτογαλικά και ισπανικά.

(Εμ10-12 ετών): Πόλυ Γκέκα (επιμ.), ομάδα σχεδιασμού και υλοποίησης: Νέλλη Αρβανίτη, Νίκος Βασιλειάδης, Κώστας Γεωργιάδης, Ηρακλής Κέλλης, Εύη Λιούμπη, Αλέκος Μακρής, Ιωάννα Μάστορα, Ολυμπιακό 2004άδιο 10-12 ετών. Εικονογράφηση: Μάρω Αλεξάνδρου. Το εγχειρίδιο συνοδεύεται από το επιτραπέζιο παιχνίδι Ολυμπιοδρομίες. Για το παιχνίδι εργάστηκαν η Μάρω Αλεξάνδρου και ο Δημήτρης Μαρκαντωνάτος, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μάρτιος 2001. Σελ. 63. Το εγχειρίδιο μεταφράστηκε αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, πορτογαλικά και ισπανικά. Αγγλικά μεταφράστηκε επίσης και το επιτραπέζιο εκπαιδευτικό παιχνίδι.

(Εμ13-16 ετών): Ευθύμης Κιουμουρτζόγλου (υπεύθυνος έργου), Πόλυ Γκέκα (επιμ.), ομάδα σχεδιασμού και υλοποίησης: Νέλλη Αρβανίτη, Νίκος Βασιλειάδης, Κώστας Γεωργιάδης, Ηρακλής Κέλλης, Εύη Λιούμπη, Αλέκος Μακρής, Ιωάννα Μάστορα, Ολυμπιακές Ματιές, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μάρτιος 2001, Λιβάνης, Νοέμβριος 2001. Σελ. 46. Το εγχειρίδιο μεταφράστηκε αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, πορτογαλικά και ισπανικά.

Βιβλία καθηγητών και μαθητών:

(Εκμ1) Ευθύμης Κιουμουρτζόγλου (υπεύθυνος έργου), Πόλυ Γκέκα επιμ. 1^{ης} έκδοσης, Αγγελική Τσέλιου επιμ. 2^{ης} έκδοσης, ομάδα σχεδιασμού και υλοποίησης: Νίκος Βασιλειάδης, Νίκος Βερναδάκης, Πόλυ Γκέκα, Ηρακλής Κέλλης, Αλέκος Μακρής, Ιωάννα Μάστορα, Χριστίνα Τσαγδή, Ολυμπιακά Αθλήματα (συνοδεύεται από βιντεοκασέτα), επιμ. βιντεοκασέτας Σόφη Σαμαρά, Εικονογράφηση: Σπύρος Γούσης, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μάρτιος 2001, Λιβάνης, Νοέμβριος 2001. Σελ. 158.

(Εκμ2): Ευγένιος Τριβιζάς, Η Δέσποινα και το Περιστέρι, Πόλυ Γκέκα (επιμ.), εικονογράφηση, Μάρω Αλεξάνδρου, Σπύρος Γούσης, Ναταλία Καπατσούλια, σύνταξη και επιμέλεια παραρτήματος: Ηρακλής Κέλλης, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μάρτιος 2001. Σελ. 175. Το βιβλίο μεταφράστηκε αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά²⁸⁵.

Η *Δέσποινα και το Περιστέρι* συνοδεύτηκε το Νοέμβριο του 2004 και από πέντε μικρότερες εκδόσεις σε μορφή μπλοκ με μαλακό εξώφυλλο και σπειροειδή

²⁸⁵ Στο εγχειρίδιο δεν αναφέρεται άλλη έκδοση. Στο διαδίκτυο που ερευνήσαμε υπάρχει και 2^η έκδοση του βιβλίου το 2003 από τις ίδιες εκδόσεις. Από όλα τα εγχειρίδια είναι το μοναδικό στο οποίο δίνεται τιμή πώλησης, ενώ για τα υπόλοιπα που μπορεί κανείς να δει τους τίτλους στη βάση δεδομένων του *biblionet* αναφέρεται ότι διατίθενται δωρεάν για λογαριασμό του ΥΠΕΠΘ.

απόληξη. Δεν έχουμε καμμία ένδειξη ότι τα μπλοκ αυτά στάλθηκαν στα σχολεία. Πιθανόν πρόκειται για μια προσωπική επιλογή του συγγραφέα σε συνεργασία με την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» εμπορικής φύσεως και εκμετάλλευσης του πρωταρχικού υλικού που απευθύνεται στο μαθητικό κοινό. Τα μπλοκ με βάση το Παραμύθι αξιοποιούν διάφορες δραστηριότητες γνωστικού περιεχομένου καθώς και παιχνίδια για τους μαθητές. Σήμερα είναι σχεδόν εξαντλημένα από τα βιβλιοπωλεία. Πηγή έρευνας για μας ήταν η βιβλιοθήκη της ΔΟΑ στην Ολυμπία που διέθετε και τα πέντε μπλόκ. Και τα πέντε έχουν κοινή εικαστική ταυτότητα με μια μικρή διαφοροποίηση που αφορά τη χρωματική απόληξη του κάθε εξωφύλλου που συνδυάζεται με αντίστοιχο χρώμα στο σπινάλ δεσίματος. Έτσι η μόλις ανεπαίσθητη χρωματική διαβάθμιση στο εξώφυλλο ορίζει τα μπλοκ σε μαύρο, κόκκινο, πράσινο, κίτρινο, μπλε.

Η ένδειξη αυτή συνδυάζεται μαζί με τον τίτλο των μπλόκ και τα διαφοροποιεί μεταξύ τους όσον αφορά το περιεχόμενο, ενώ ταυτόχρονα παραπέμπει και σε συμβολισμούς. Προφανώς ο Τριβιζάς χρησιμοποίησε το χρώμα ως μέσο σύνδεσης με τα χρώματα του πεντάκυκλου εμβλήματος του Ολυμπιακού Κινήματος. Το μέγεθος (17x11εκ.) και οι σελίδες (116) είναι κοινά και για τα πέντε. Δε φέρει λογότυπο του ΥΠΕΠΘ. Φέρει μόνο στο εμπροσθόφυλλο λογότυπο της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και στο οπισθόφυλλο το λογότυπο του εκδοτικού οίκου Ελληνικά Γράμματα. Το όνομα του συγγραφέα αναγράφεται με κεφαλαία και ο τίτλος με πεζά. Ακολουθεί την εικαστική ταυτότητα των εξωφύλλων του Παραμυθιού.

Στοιχεία της έκδοσης: Ευγένιος Τριβιζάς, Ελάτε να παίζουμε με τη Δέσποινα και το Περιστέρι. Έρευνα και επιμέλεια έκδοσης: Μαρία Π. Κουτσιούμπα. Εικονογράφοι: Αλεξάνδρου Μάρω, Βαρβάκη Βάσω, Βαρβάκη Ράνια, Γούσης Σπύρος, Καπατσούλια Ναταλία. Εκπαιδευτικός σύμβουλος: Ηρακλής Κέλλης. Σύνταξη απαντήσεων: Μαρία Π. Κουτσιούμπα – Ηρακλής Κέλλης. Καλλιτεχνική – γραφιστική επιμέλεια: Βάσω Βαρβάκη. Φωτογραφικό υλικό: Φωτογραφικό Αρχείο Αθήνα 2004, Πρακτορείο In Time και αρχείο εικόνων Β. Βαρβάκη, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Νοέμβριος 2004.

4.3. Συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου των εγχειριδίων

Τα Ολυμπιακά εγχειρίδια στο σύνολό τους διαπραγματεύονται οκτώ βασικές ενότητες που αφορούν τους Αγώνες στην αρχαιότητα, τους σύγχρονους Ολυμπιακούς

Αγώνες, τα προβλήματα των Αγώνων, την κοινωνική τους διάσταση, τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, τους Παραολυμπιακούς Αγώνες, τα αθλήματα των Αγώνων με έμφαση στα μη διαδεδομένα αθλήματα καθώς και τα ωφέλη που θα προκύψουν από την ανάληψη των Αγώνων του 2004 για τη διοργανώτρια Πόλη αλλά και για την ίδια τη χώρα. Η εσωτερική στρωματογραφία των εγχειριδίων μάς αποκαλύπτει τη σημασία που κατέχει στη συνείδηση των συγγραφέων η κάθε ενότητα, ανάλογα με την έκταση που καταλαμβάνει, τα θέματα που επιλέγονται και τον τρόπο προσέγγισης.

Το περιεχόμενο των εγχειριδίων συνοπτικά διαρθρώνεται ως εξής: το βιβλίο του εκπαιδευτικού (Εκ1), *Ολυμπιακοί αγώνες: Αναφορές – Προσεγγίσεις* είναι το βασικό θεωρητικό εγχειρίδιο της Ολυμπιακής Παιδείας που διαπραγματεύεται τις θεματικές ενότητες που αφορούν την αρχαιότητα, τους σύγχρονους Ολυμπιακούς, την κοινωνική διάσταση των Αγώνων, τα προβλήματα των Αγώνων και τους Ολυμπιακούς της «Αθήνα 2004». Χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια και σε κάθε κεφάλαιο αναδεικνύονται επιμέρους θεματικές ενότητες. Όπως επισημαίνεται στην εισαγωγή του «μέσα από το συγκεκριμένο υλικό αναδεικνύονται σε βασικά θέματα ο άνθρωπος, η κοινωνία και το περιβάλλον γύρω από τα οποία εξελίσσονται γεγονότα συνδεδεμένα με τον Ολυμπισμό. Η ανίχνευσή τους πέρα από τα όρια της ιστορίας οδηγεί αναπόφευκτα στην προσέγγιση ποικίλων πτυχών, όπως ο ρόλος των ΜΜΕ, η οργάνωση και η πολιτιστική διάσταση των Αγώνων»²⁸⁶. Οι ενότητες αυτές σύμφωνα με το εγχειρίδιο «αν και διατηρούν την αυτονομία τους...γεινιάζουν ως προς τα περιεχόμενα και “διαλέγονται” οργανικά κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αναδεικνύεται η συνοχή και η ενότητά τους». Στο εγχειρίδιο γράφουν Έλληνες και ξένοι συγγραφείς οι οποίοι «επιχειρούν επισημαίνοντας και διερευνώντας θέματα που έχουν καίρια σημασία για την κατανόηση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων να παρουσιάσουν την εξέλιξή τους από την αναβίωση και έπειτα»²⁸⁷. Το γεγονός αυτό συνιστά και μια ιδιαιτερότητα του εγχειριδίου, το οποίο δεν παρουσιάζει ενιαία μορφή και συνεχή αφήγηση στο λόγο καθώς ενσωματώνει κείμενα πολλών συγγραφέων με διαφορετικό ύφος και πεδίο επιστημονικής προέλευσης.

Το εγχειρίδιο του εκπαιδευτικού (Εκ2) *Προτάσεις – Προοπτικές (για το Δημοτικό)* όπως αναφέρεται, παρουσιάζει και αναλύει το περιεχόμενο όλων των

²⁸⁶Εκ1, σ. 10.

²⁸⁷Εκ1, σ. 9.

εγχειριδίων της Ολυμπιακής Παιδείας για τους μαθητές και εξηγεί τη σύνθεση και τη δομή τους, ώστε ο εκπαιδευτικός να έχει μια συγκεκριμένη και συνολική εικόνα. Ταυτόχρονα περιέχει προτάσεις οι οποίες μπορεί να αξιοποιηθούν κατά την εφαρμογή των δραστηριοτήτων στο Δημοτικό, οι οποίες δεν καθορίζονται ως δεσμευτικές, αλλά δίνονται ως ένα πρώτο ερέθισμα στο πλαίσιο της υλοποίησης του Προγράμματος²⁸⁸. Στο ίδιο πλαίσιο δομείται και το αντίστοιχο εγχειρίδιο (Εκ3) *Προτάσεις – Προοπτικές (για Γυμνάσιο – Λύκειο)*.

Το εγχειρίδιο (Εκ4) *Ολυμπιακή Παιδεία – Από τη θεωρία στην πράξη για τον εκπαιδευτικό* λειτούργησε ως οδηγός με συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή της Ολυμπιακής Παιδείας στο Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο. Εκδίδεται έπειτα από απαίτηση των εκπαιδευτικών κατά την αξιολόγηση του Προγράμματος την πρώτη χρονιά²⁸⁹. Το εγχειρίδιο αναφέρεται στο θεωρητικό πλαίσιο και τις θεματικές ενότητες της Ολυμπιακής Παιδείας και καθορίζει το χρονοδιάγραμμα διδασκαλίας της μέσα από 120 πλήρως αναπτυγμένες ωριαίες δραστηριότητες για το Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο με έμφαση στις εικαστικές, κινητικές αλλά και θεωρητικές δραστηριότητες. Όπως αναφέρεται στον πρόλογό του «αποτελεί υλικό υποστηρικτικό του έργου των καθηγητών φυσικής αγωγής, με σκοπό τον αποτελεσματικότερο προγραμματισμό των δράσεων και των θεματικών ενοτήτων, σε ετήσια βάση, κατά εκπαιδευτική βαθμίδα»²⁹⁰.

Το εγχειρίδιο αποτελείται από 8 ενότητες που περιλαμβάνουν πληροφορίες για το ρόλο και το περιεχόμενό του, το θεωρητικό πλαίσιο λειτουργίας του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, πίνακες του ετήσιου προγραμματισμού κατά εκπαιδευτική βαθμίδα και το σύστημα κωδικοποίησης των δραστηριοτήτων, τον αναλυτικό σχεδιασμό των δραστηριοτήτων για το Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο και τέλος παράρτημα με φόρμες αξιολόγησης, ιδέες και συμβουλές για την οργάνωση σχολικών εκδηλώσεων και την ανεύρεση πόρων, διευθύνσεις και τηλέφωνα ομοσπονδιών και οργανισμών, χρήσιμες ιστοσελίδες, βιβλιογραφία.

²⁸⁸Εκ2, σ. 3.

²⁸⁹«Μετά την πρώτη αξιολόγηση ήταν πολύ έντονο το ζήτημα ότι θέλουμε κάτι περισσότερο, θέλουμε ένα νέο βιβλίο με κατευθύνσεις, αν δεν θέλουμε να στρωθούμε κάτω και να δημιουργήσουμε οι ίδιοι για διάφορους λόγους. Να το πάρουμε στα χέρια μας και να το ακολουθήσουμε σαν μπουσούλα, έτσι ώστε όταν κριθούμε, να έχουμε αποδώσει ένα ικανοποιητικό έργο», Πρακτικά Τριήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας, (2^η ημέρα), ό.π., σ. 49.

²⁹⁰Εκ4, σ. 7.

Το εγχειρίδιο (Εκ5ΠΑ) *Παραολυμπιακοί Αγώνες από το 1960 στο 2004* με το οπτικοακουστικό υλικό που το συνοδεύει αναδεικνύει όψεις του σύγχρονου Παραολυμπιακού Κινήματος και των Παραολυμπιακών Αγώνων καθώς και κοινωνικά ζητήματα που αφορούν τα άτομα με αναπηρία. Αποτελείται από έξι ενότητες που περιλαμβάνουν θεωρητική προσέγγιση των Αγώνων σε διεθνές και ελληνικό επίπεδο, θεωρητικές, κινητικές και εικαστικές δραστηριότητες για τους μαθητές, αναφορές στους Παραολυμπιακούς Αγώνες του 2004, εκτεταμένη βιβλιογραφία, επιτραπέζιο παιχνίδι και βιντεοκασέτα. Τα κείμενα υπογράφουν Έλληνες και ξένοι συγγραφείς.

Στο εισαγωγικό σημείωμα της έκδοσης επισημαίνεται: «Το υλικό που επέλεξε η ομάδα σχεδιασμού και υλοποίησης επιχειρεί να ενεργοποιήσει την κριτική σκέψη και τη δημιουργική φαντασία των μαθητών, ώστε να αποδώσουν σημασίες, να ερμηνεύσουν ρόλους, να υιοθετήσουν συγκεκριμένες μορφές δράσης και να προωθήσουν τις αξίες που προβάλλει τόσο το Διεθνές Παραολυμπιακό Κίνημα όσο και η Οργανωτική Επιτροπή των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας...Το εκπαιδευτικό υλικό είναι ευέλικτο, ώστε να επιτρέπει την αξιοποίησή του με βάση τις ειδικές συνθήκες του περιβάλλοντος (την ηλικία, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, το διαθέσιμο εξοπλισμό κλπ). Σχεδιασμένο ώστε να εφαρμόζεται τόσο στην Α/θμια όσο και στη Β/θμια Εκπαίδευση, παρέχει εναλλακτικές προτάσεις με έμφαση στην πρωτοβουλία και την ενεργό συμμετοχή των μαθητών και κύριο στόχο την ευαισθητοποίηση σε θέματα αθλητισμού ατόμων με αναπηρία»²⁹¹.

Το εγχειρίδιο (Εκ6Π) *Το Περιβάλλον είμαστε εμείς, Εκπαιδευτικό – ενημερωτικό υλικό για το Περιβάλλον και τους Ολυμπιακούς Αγώνες* συνδέει την οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων της «Αθήνα 2004» με την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης των νέων μέσα από την εκπαίδευση. Το περιεχόμενο του εγχειριδίου αναφέρεται στο γενικό πλαίσιο των σχέσεων του Ολυμπιακού Κινήματος με το περιβάλλον, αναπτύσσει την περιβαλλοντική στρατηγική της «Αθήνα 2004» και εστιάζει στην ανάλυση όψεων που αφορούν την πρόκληση ενέργειας, μεταφορών και φυσικών πόρων, καθώς και θέματα διαχείρισης της καθαριότητας και των απορριμάτων στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας.

²⁹¹Εκ5ΠΑ, εισαγωγικό σημείωμα, «Λίγα λόγια για την έκδοση».

Τα εγχειρίδια των μαθητών (Εμ6-9 ετών), *Ολυμπιακό 2004άδιο (για μαθητές 6-9 ετών)* και (Εμ10-12 ετών) *Ολυμπιακό 2004άδιο (για μαθητές 10-12 ετών)* είναι τετράδια δραστηριοτήτων. Για τους μαθητές 6-9 ετών οι δραστηριότητες έχουν μορφή παιχνιδιού και προσεγγίζουν όψεις των Αγώνων που αφορούν την αρχαιότητα με αναφορές στη μυθολογία, αλλά και σύγχρονα πεδία με έμφαση στα αθλήματα και τις αξίες του Ολυμπισμού. Για τους μαθητές 10-12 ετών το γνωστικό πεδίο διευρύνεται με περισσότερες πληροφορίες για τα ίδια θέματα, ενώ υπάρχουν και επιπλέον θεματικές που αφορούν την πολιτιστική Ολυμπιάδα, τα προβλήματα των Αγώνων, ζητήματα υγείας και διατροφής, το περιβάλλον, τους Παραολυμπιακούς Αγώνες κλπ. Όπως αναφέρεται σε σεμινάριο εκπαιδευτικών, το εγχειρίδιο αυτό αξιοποιήθηκε για μαθήματα γλώσσας και ιστορίας στο Σαχέτι, πρότυπο ελληνικό σχολείο στη Ν. Αφρική²⁹². Το βιβλίο (Εμ13-16 ετών) *Ολυμπιακές ματιές* εστιάζει στο αξιακό περιεχόμενο του Ολυμπισμού και αποτελεί ένα εγχειρίδιο όπου η εικόνα παίζει κυρίαρχο διδακτικό ρόλο. Πρόκειται στην ουσία για ένα φωτογραφικό άλμπουμ όπου μέσα από μικρά κείμενα, λεζάντες και φωτογραφίες διαπραγματεύεται ζητήματα αρχαίας και σύγχρονης ιστορίας των Αγώνων και των Ολυμπιακών αξιών, καθώς και κοινωνικά και ηθικά ζητήματα των Αγώνων.

Το εγχειρίδιο καθηγητών και μαθητών (Εκμ1) *Ολυμπιακά Αθλήματα* συνοδεύεται από σχετική βιντεοκασέτα και περιλαμβάνει 29 ενότητες που αφορούν τα Ολυμπιακά αθλήματα και τα αγωνίσματα που διεξάγονται το 2004 στους Αγώνες. Η κάθε ενότητα αναφέρεται σε ξεχωριστό άθλημα και περιλαμβάνει ιστορικά στοιχεία που αναφέρονται στην καταγωγή του αθλήματος και την εξέλιξή του στη σύγχρονη εποχή. Ακολουθεί τεχνική περιγραφή των αγωνισμάτων αλλά και του τρόπου διεξαγωγής τους και συνήθως η κάθε ενότητα κλείνει με αναφορά στην ελληνική συμμετοχή και διάκριση στο άθλημα, όταν υπάρχει, ενώ αναφέρονται και κορυφαίοι ξένοι αθλητές που διακρίθηκαν με επανειλημμένες επιδόσεις. Τα κείμενα συνοδεύονται από εικονογράφηση που αποκαλύπτει τις τεχνικές των αθλημάτων και τη φύση των αγωνιστικών χώρων ή μέσων που χρησιμοποιούνται (ποδήλατο, ρακέτες, μπάλα κλπ). Την επιμέλεια των κειμένων για το κάθε άθλημα έχουν οι διευθυντές ή τα στελέχη του εκάστοτε αγωνιστικού τομέα του αθλήματος.

²⁹²Πρακτικά Διήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών, ό.π., σ. 78.

Με την έκδοση του εγχειριδίου (Εκμ2) *Η Δέσποινα και το Περιστέρι* του Ευγένιου Τριβιζά η λογοτεχνία χρησιμοποιείται ως εκπαιδευτικό εργαλείο της Ολυμπιακής Παιδείας για τη μετάδοση των αξιών του Ολυμπισμού, τη διασύνδεση της αρχαιότητας με τους Αγώνες της «Αθήνα 2004» και την προβολή επιλεγμένων όψεων της σύγχρονης Ολυμπιακής ιστορίας και εμπλέκει στην κοινότητα των επιστημόνων έναν άνθρωπο των Γραμμάτων με διεθνή αναγνωρισιμότητα, όχι μόνο με την ιδιότητα του Καθηγητή Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου Reading της Αγγλίας, αλλά κυρίως και με την ιδιότητα του λογοτέχνη με την οποία είναι γνωστός σε όλο τον κόσμο. Βασικοί ήρωες που καθοδηγούν τα παιδιά είναι η Δέσποινα, ένα μικρό κορίτσι μαζί με ένα λευκό περιστέρι. Το όνομα της ηρωίδας καταγράφεται ως «ένα ελληνικότατο όνομα» που επιπλέον παραπέμπει και σε σημειολογικές αναφορές στο θρησκευτικό πεδίο, αφού «Δέσποινα λέγεται και η Παναγία»²⁹³. Οι δύο ήρωες που αντιπροσωπεύουν τα Ολυμπιακά ιδεώδη ταξιδεύουν με τη μηχανή του χρόνου πάνω σε μια ιπτάμενη ελιά κυνηγημένοι από τέρατα που συμβολίζουν τον τρόμο, τη βία, τον πόλεμο και το μίσος για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Σε όλο το παραμύθι εξελίσσεται μια μάχη ανάμεσα στο καλό και στο κακό κατά τη διάρκεια του ταξιδιού των ηρώων από την αρχαία Ολυμπία μέχρι τις σύγχρονες Ολυμπιακές εγκαταστάσεις των Αγώνων της «Αθήνα 2004».

Το ταξίδι αυτό πέρα από την υπαρξιακή αγωνία για το μέλλον των Αγώνων και την τύχη των ηρώων προσφέρει μαθήματα ιστορίας μέσα από τη μυθοπλαστική κατασκευή και την αφηγηματική αναπαράσταση ιστορικών και αθλητικών γεγονότων. Το παραμύθι αφήνει το φινάλε της αναμέτρησης ανοιχτό και καλεί τους μαθητές να το γράψουν εκείνοι, όπως το διασθάνονται. Στο τέλος του εγχειριδίου υπάρχει γλωσσάρι που έχει συνταχθεί από τον Ηρακλή Κέλλη και δίνει στοιχεία ιστορικής φύσεως για τους αρχαίους και σύγχρονους Αγώνες που αφορούν κυρίως αρχαία και σύγχρονα ιστορικά πρόσωπα, τόπους, αθλητές, Ολυμπιακές διοργανώσεις κλπ. Η κριτικός παιδικής λογοτεχνίας Μαρίζα Ντεκάστρο το καταγράφει ως το μόνο βιβλίο που «ξεφεύγει από την πεπατημένη» σε σχέση με τα βιβλία που γράφτηκαν και κυκλοφόρησαν στην ελληνική αγορά με αφορμή τους Αγώνες του 2004 και τα οποία χαρακτηρίζει ως ελληνοκεντρικά, «με αισθητή την απουσία του σύγχρονου προβληματισμού και την εκτός τόπου και χρόνου αίσθηση

²⁹³ Στο ίδιο, σ. 80.

που δημιουργούν στον αναγνώστη μέσα από τη ρομαντική αφήγηση των Αγώνων που διδάσκει κάποια πρότυπα για τη ζωή δίνοντας παράλληλα ιστορικές γνώσεις!»²⁹⁴. Όμως στο σύνολό του το βιβλίο, παρόλο που μπορεί να διαφοροποιείται από την πληθώρα εκδόσεων το 2004, δεν αποφεύγει ούτε αυτό τα λογοτεχνικά κλισέ, τις εξιδανικεύσεις, τις ιδεολογικές φορτίσεις και δεν αποδίδει το ανατρεπτικό πνεύμα με το οποίο μας έχει συνηθίσει ο συγγραφέας στα έργα του.

Η επιλογή να ενσωματωθεί στην ομάδα των συγγραφέων των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας ο Τριβιζάς ανήκει στον Ευθύμη Κιουμουρτζόγλου, ο οποίος υποστήριζε αρχικά την άποψη για την έκδοση ενός και μόνου γενικού εγχειριδίου για την Ολυμπιακή Παιδεία γραμμένο από τον ίδιο τον Τριβιζά, με βάση υλικό που θα του έδινε η επιστημονική ομάδα των γυμναστών που εργάζονταν στη Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, σύμφωνα με τον Κοσμήτορα της ΔΟΑ Κώστα Γεωργιάδη. Το γεγονός αυτό δημιούργησε ιδιαίτερη αντίδραση από τον ίδιο που ήταν αντίθετος με την έκδοση ενός εγχειριδίου και μάλιστα τη στιγμή που είχε κατατεθεί από την ευρύτερη ομάδα επιστημονικό υλικό για την έκδοση βιβλίων για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Αποτέλεσμα ήταν να υπερισχύσει η τοποθέτησή του και να εκδοθούν τα Ολυμπιακά εγχειρίδια στην πορεία, ως προϊόντα όχι απαραίτητα πρωτογενούς σχεδιασμού αλλά και ως αποτέλεσμα αναγκών και ελλείψεων που παρουσιάζονταν στα σχολεία, όπως προκύπτει από τη συνέντευξη²⁹⁵.

²⁹⁴ Ντεκάστρο Μ., «Προσεγγίζοντας την ιστορία και το βαθύτερο νόημα των Ολυμπιακών Αγώνων αλλά όχι και τα σύγχρονα προβλήματα του θεσμού», Εφ. *Το Βήμα*, 21.12.2003.

²⁹⁵ «Όλο το εκπαιδευτικό υλικό που ετοιμάσαμε ως ομάδα εργασίας υπήρξαν σκέψεις να δοθεί στον Τριβιζά για να γραφτεί μόνο ένα παραμύθι που να προβάλλει τις Ολυμπιακές αρχές και να μη γίνει καμμία άλλη έκδοση. Διαφώνησα υποστηρίζοντας ότι είναι πνευματικό έργο των ανθρώπων που δούλευαν πάνω από ένα εξάμηνο με άπειρες συνεδριάσεις με εκπαιδευτικό υλικό από τη ΔΟΑ, το οποίο είχα δώσει στην ομάδα εργασίας... Δεν είχα καμμία αντίρρηση επί της ουσίας ο Τριβιζάς ως γνωστός λογοτέχνης να στηριχθεί στις ιδέες και να βγει και κάτι παραπάνω, αλλά με την προϋπόθεση να εκδοθούν όλα τα άλλα βιβλία που προγραμματίσαμε. Τελικά καταλήξαμε να εκδοθούν τα τρία βιβλία για τους μαθητές για διαφορετικές ηλικιακές ομάδες. Στην πορεία όμως μέσα από τη συζήτηση προέκυψε, ότι κατά τη διάρκεια της επιμόρφωσης των γυμναστών, οι γυμναστές δεν γνώριζαν επί παραδείγματι για τα ολυμπιακά αθλήματα. Τότε προτείνεται από την ομάδα εργασίας να βγει ένα βιβλίο σχετικό. Θέλω να πω δηλαδή ότι πολλά πράγματα βγήκαν και μέσα από τη γενικότερη συζήτηση», Κ. Γεωργιάδης, συνέντευξη, *ό.π.* Σχετικές επισημάνσεις για τη δημιουργία του εκπαιδευτικού υλικού κάνει και ο Κέλλης: «Εμείς κληθήκαμε να καταθέσουμε ιδέες σχετικά με τη μορφή του εκπαιδευτικού υλικού. Έγιναν κάποιες προτάσεις που ουσιαστικά ήταν αντιγραφές από παλαιότερες εκδόσεις Οργανωτικών Επιτροπών Ολυμπιακών Αγώνων, οι οποίες απορρίφθηκαν από τον Κιουμουρτζόγλου και είπαμε ότι εμείς θα φτιάξουμε κάτι δικό μας, πρωτότυπο, με δικές μας ιδέες βασισμένες σ' αυτά που υπάρχουν γύρω από τον αθλητισμό και τις Ολυμπιακές αξίες...Για τη διαμόρφωση του υλικού είχαμε πολλές συγκρούσεις, αλλά τελικά βγήκε ένα αξιοπρεπές υλικό...Για μένα η μεγαλύτερη επιτυχία ήταν το Παραμύθι του Τριβιζά, που είχα την τιμή να είμαι και ο βασικός συνεργάτης στη δημιουργία του. Το βιβλίο πολεμήθηκε αρκετά εξαιτίας της εικονογράφησης, ως αρνητική και για τους Αγώνες και για τα παιδιά. Όταν γεννήθηκε αυτό το θέμα ήταν η Αγγελουπούλου

Συνολικά το εκπαιδευτικό υλικό της Ολυμπιακής Παιδείας αξιοποιείται μέσα από τις τρεις κατευθύνσεις της θεωρητικής, εικαστικής και κινητικής προσέγγισης. Η θεωρητική λειτουργεί διαθεματικά με τα μαθήματα γλώσσας, ιστορίας και κειμένων, η εικαστική αφορά την καλλιτεχνική έκφραση των μαθητών και η κινητική μέσα από τη γνωριμία με μη διαδεδομένα αθλήματα, σχολικούς αγώνες, αναπαραστάσεις αγωνισμάτων, πολιτιστικές εκδηλώσεις, ξεναγήσεις και επισκέψεις σε αθλητικές εγκαταστάσεις, αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία.

4.4. Συγγραφείς και εικονογράφοι

Στα στοιχεία που συνιστούν την ταυτότητα ενός σχολικού εγχειριδίου περιέχονται μεταξύ άλλων τα ονόματα και οι ιδιότητες των συγγραφέων²⁹⁶. Σύμφωνα με τις θεσμοθετημένες προδιαγραφές των σχολικών εγχειριδίων, τα ονόματα φιλοξενούνται στο εξώφυλλο και προσδιορίζονται οι ιδιότητές τους στην εσωτερική σελίδα του βιβλίου, μαζί με τα ονόματα και τις ιδιότητες των υπολοίπων συντελεστών της έκδοσης. Στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας η τυπολογία αυτή δεν ακολουθείται πιστά. Στα εξώφυλλα αναγράφεται μόνο ο τίτλος του βιβλίου και αποτυπώνονται τα λογότυπα των φορέων έκδοσης, εκτός από το Ολυμπιακό παραμύθι όπου αναγράφεται το όνομα του συγγραφέα. Στην εσωτερική σελίδα αναγράφονται τα ονόματα των συγγραφέων, των επιμελητών, του υπεύθυνου έργου και το όνομα του εκδοτικού οίκου²⁹⁷. Δεν αναγράφονται όμως οι ιδιότητες των ανθρώπων που συνέθεσαν τα βιβλία αυτά με εξαίρεση το εγχειρίδιο *Ολυμπιακοί Αγώνες – Αναφορές Προσεγγίσεις* και το εγχειρίδιο *Παραολυμπιακοί Αγώνες από το 1960 στο 2004*, όπου

η ίδια που αποφάσισε και είπε, ότι εγώ θα το δώσω στα παιδιά μου να το διαβάσουν και θα σας πω, αν θα κυκλοφορήσει. Ευτυχώς τα παιδιά της είχαν μυαλά ανοιχτά...», Ηρακλής Κέλλης, συνέντευξη, *ό.π.*

²⁹⁶ Σύμφωνα με τον Μαδεμλή τα σχολικά εγχειρίδια αναφέρονται κυρίως σε μία επιστήμη, εντάσσονται σε ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών, απευθύνονται σε ένα συγκεκριμένο πληθυσμό μαθητών και εκπαιδευτικών, σε μια συγκεκριμένη ηλικία μαθητών και τα χαρακτηριστικά που τα ξεχωρίζουν από άλλα εγχειρίδια είναι πέντε: ο τίτλος, το όνομα του/των συγγραφέα/ων, η τάξη στην οποία απευθύνεται, για ποιον προορίζεται (μαθητές ή εκπαιδευτικούς) και το όνομα του εκδοτικού οίκου, Μαδεμλής Η., *Σχολικά εγχειρίδια ιστορίας, ό.π.* Από τα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας των μαθητών, ο ίδιος ο τίτλος του βιβλίου καθορίζει και την ηλικιακή ομάδα στην οποία απευθύνεται εκτός από το βιβλίο *Ολυμπιακά Αθλήματα* και το Ολυμπιακό Παραμύθι του Τριβιζά, όπου δεν καθορίζουν τις ηλικιακές ομάδες και προφανώς χρησιμοποιούνται από κοινού για την Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση. Από τα εγχειρίδια των καθηγητών στο εξώφυλλο μόνο τα δύο αναγράφουν σε ποιες κατηγορίες μαθητών απευθύνονται. Η ίδια τακτική ακολουθείται και στην εσωτερική σελίδα τίτλου.

²⁹⁷ Στο Εκ1 και στο Παραολυμπιακό εγχειρίδιο δεν αναγράφονται ούτε στην εσωτερική τα ονόματα των συγγραφέων. Αναφέρονται μόνο στην ενότητα που διαπραγματεύεται ο καθένας.

οι ιδιότητες των συγγραφέων αναγράφονται στο κάθε κεφάλαιο που ο καθένας διαπραγματεύεται.

Οι Καψάλης - Χαραλάμπους επισημαίνουν ότι η αναγραφή του ονόματος του συγγραφέα ή των συγγραφέων στο εξώφυλλο του εγχειριδίου δεν το καθιστά έργο που φέρει προσωπική σφραγίδα, αλλά έργο του οποίου η ταυτότητα ορίζεται από τις διαδικασίες του ΥΠΕΠΘ που οδηγούν στην έγκρισή του και το καθιστούν προϊόν κρατικής αξιοπιστίας, επίσημης ουδετερότητας και απρόσωπης αυθεντίας²⁹⁸. Εν τούτοις στα Ολυμπιακά εγχειρίδια η απουσία όχι μόνο των ονομάτων των συγγραφέων στο εξώφυλλο, ή στην εσωτερική σελίδα, αλλά κυρίως η απουσία της ιδιότητάς τους όπου απαντάται, λειτουργεί αποδομητικά για την προσωπικότητα των συγγραφέων μέσα από την ισοπεδωτική λογική της συνεργατικής συγγραφής των εγχειριδίων. Η ένδειξη που συνήθως χρησιμοποιείται για τους συγγραφείς, ιδιαίτερα στα εγχειρίδια των μαθητών, είναι «ομάδα υλοποίησης» και στη συνέχεια ακολουθούν οκτώ έως δέκα ονόματα στη σειρά χωρίς να αναφέρεται το επιστημονικό πεδίο από το οποίο προέρχονται ή η συγκεκριμένη ιδιότητα τη στιγμή που γράφεται το βιβλίο. Το ίδιο συμβαίνει και για τα ίδια τα κείμενα που υπογράφονται από τις Διευθύνσεις της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και τη Διεθνή Παραολυμπιακή Επιτροπή (ΔΠΕ) απρόσωπα²⁹⁹. Τα ονόματα και η ταυτότητα των συγγραφέων, εικονογράφων και συνεργατών αποτελούν σημαντικό μέρος μιας έκδοσης, γιατί οργανώνουν μια πρώτη ανάγνωση που βασίζεται στο προφίλ των συντελεστών και στην ουσία και στο προφίλ αυτής της έκδοσης, ακόμα και αν έχει τη σφραγίδα της κρατικής ή άλλης εξουσίας.

Ένα άλλο ζήτημα που προκύπτει σε σχέση με τους συγγραφείς και συνεργάτες των εκδόσεων είναι ο τρόπος επιλογής τους. Σύμφωνα με τον Κώστα Γεωργιάδη και τον Ηρακλή Κέλλη αυτό αποτελεί εσωτερική διαδικασία της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης που, όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα, αξιοποιεί ανθρώπους κυρίως από το χώρο της Φυσικής Αγωγής, οι οποίοι έχουν εμπλοκή με την εκπαίδευση και προηγούμενη εμπειρία από την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην πρώτη περίοδο 1998-1999 σε συνεργασία

²⁹⁸Καψάλης -Χαραλάμπους, *ό.π.*, σ. 202.

²⁹⁹Οι Διευθύνσεις της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» από τις οποίες προέρχονται τα κείμενα στο εγχειρίδιο είναι: Διεύθυνση Επικοινωνίας, Υπηρεσιών Τύπου, Τεχνολογίας, Χορηγιών, Εμπορίας Προϊόντων, Φιλοξενίας και Διαμονής, Υπηρεσιών Διατροφής, Περιβάλλοντος, Τελετών και Πολιτισμού.

με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας, γνωστούς επιστήμονες που ειδικεύονται στα ζητήματα ιστορίας του αθλητισμού και της Φυσικής Αγωγής από τα Πανεπιστημικά Τμήματα των ΤΕΦΑΑ ή και άλλων Τμημάτων, πρόσωπα που κατέχουν θέσεις είτε στον ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» είτε στη ΔΟΑ, πρόσωπα από τον ευρύτερο χώρο του αθλητισμού και της ακαδημαϊκής κοινότητας και ιστορικούς του αθλητισμού που προτάθηκαν από τη ΔΟΕ. Οι περισσότεροι από αυτούς αναφέρεται ότι εργάστηκαν εθελοντικά και ότι «κατέθεσαν αφιλοκερδώς τα άρθρα τους, τις ιδέες τους και τις συμβουλές τους»³⁰⁰.

Για την εικονογράφηση των εγχειριδίων που εξετάζουμε εργάστηκαν τρεις Έλληνες εικονογράφοι καταξιωμένοι στο χώρο του παιδικού βιβλίου, οι οποίοι προτάθηκαν από τον Τριβιζά. Στην ομάδα αυτή προστίθεται και ο εικονογράφος του εγχειριδίου που αφορά το περιβάλλον, του οποίου δεν αναφέρεται το όνομα. Από το σύνολο των εικονογραφημένων εγχειριδίων, καταγράφονται ενστάσεις για τμήμα της εικονογράφησης στο Ολυμπιακό Παραμύθι (Εκμ2) που παρουσιάζει σκληρές και βίαιες εικόνες ακατάλληλες για το αναγνωστικό κοινό στο οποίο απευθύνεται το βιβλίο³⁰¹.

Στην προσπάθεια κατηγοριοποίησης των υπευθύνων έργου, των επιμελητών, των συγγραφέων, των συνεργατών και των εικονογράφων των εγχειριδίων, ώστε να σχηματίσουμε μια σαφή εικόνα της ανθρωπογεωγραφίας του δικτύου που

³⁰⁰Εκ1, σ. 10 και Πρακτικά Διήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών, ό.π., σ. 77.

³⁰¹Κ. Μουντάκης: «Του Τριβιζά δεν μου άρεσε καθόλου η εικονογράφηση. Τη θεωρώ απαράδεκτη για μαθητές Δημοτικού σχολείου. Διότι μόνο φόβο προκαλεί στα παιδιά. Μια τέτοια εικονογράφηση δεν θα περνούσε ποτέ από το Παιδαγωγικό. Έχουμε υπεύθυνο εκεί για το εικαστικό μέρος των βιβλίων. Άρα αυτόματα το βιβλίο θα αποκλειόταν αφού βιβλίο σημαίνει κείμενο και εικονογράφηση μαζί», συνέντευξη, ό.π. Αντίστοιχα η Έφη Βουζικά: «Στο παραμύθι του Τριβιζά δε μου άρεσαν πολύ οι εικόνες. Ήταν λίγο σκληρές για την Α/θμια εκπαίδευση...Εδώ τους λέγαμε να μη βλέπουνε βίντεο και DVD με βιαιότητες. Από την άλλη θα μου πεις, κάποιος άλλος εκπαιδευτικός μπορεί να έκανε άλλη προσέγγιση πάνω σε αυτό και να είπτε, έλα μωρέ τα παιδιά έχουν δει και πιο σκληρά και δύσκολα πράγματα. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι εγώ στην εκπαίδευση πρέπει να κάνω τέτοια. Είμαι πιο ρομαντική. Δε μπορώ να δουλέψω έτσι. Ένα κομμάτι του το έκανα. Πιθανά και από υποχρέωση και σεβασμό στο ΥΠΕΠΘ. Αλλά όχι καθ' ολοκληρία. Σε κάποιους άρεσαν πολύ και τα έκαναν και θεατρικά και από όλα...», συνέντευξη, ό.π. Ο Κέλλης τοποθετείται αντίθετα σ' αυτή την άποψη, όσον αφορά τη σκληρότητα των εικόνων: «Πάρα πολύ έντονα είναι και όσα γίνονται στον αθλητισμό. Πολύ έντονη είναι και η εμπορευματοποίηση, πολύ έντονο είναι και το ντόπινγκ, πολύ έντονο είναι το να μην ξέρεις αν αυτός που αγωνίζεται είναι άνδρας ή γυναίκα, πολύ έντονα είναι όλα και να σταματήσουμε να κοροϊδευόμαστε. Ο αθλητισμός και οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι ένα ωραίο πακέτο εμπορεύσιμο, οι αξίες είναι το ένα εκατοστό όλου αυτού του πράγματος. Όλα τα άλλα είναι χρήμα, διαφήμιση, εμπόριο...Το Παραμύθι έδειξε πόσο εξαπλωμένη είναι η βρωμιά μέσα στο χώρο του αθλητισμού. Δεν είναι αρνητικό. Τα παιδιά παρακολουθούν στην τηλεόραση τραγικές εκπομπές και μας πείραξε τώρα το Παραμύθι; Εξάλλου το Παραμύθι ανέδειξε και τρυφερές πλευρές. Τη Δέσποινα με το Περιστέρι κλπ.», Ηρακλής Κέλλης, συνέντευξη, ό.π.

αναπτύχθηκε γύρω από την έκδοση του εκπαιδευτικού υλικού με βάση την ιθαγένεια, το επιστημονικό πεδίο προέλευσης και την επαγγελματική ιδιότητα, καταλήξαμε στα εξής συμπεράσματα: Στο σύνολο των 75 ατόμων και φορέων που εμπλέκονται 51 από αυτούς είναι Έλληνες, 17 είναι ξένοι, ενώ υπάρχουν και 3 αθλητικοί φορείς: η ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», η Διεθνής Παραολυμπιακή Επιτροπή (ΔΠΕ) και η Ελληνική Παραολυμπιακή Επιτροπή (ΕΠΕ). Κείμενα της ΔΠΕ και της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» συναντώνται στο εγχειρίδιο Εκ1 και αντίστοιχα κείμενα της ΔΠΕ και της ΕΠΕ στο Παραολυμπιακό εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ. Από το σύνολο των ατόμων: 2 είναι οι υπεύθυνοι έργου, 2 επιμελητές εγχειριδίων, 6 συνεργάτες έκδοσης, 4 εικονογράφοι και 58 συγγραφείς. Από το σύνολο των συγγραφέων οι 17 είναι ξένοι και οι 37 Έλληνες. Από τους ξένους οι 4 γράφουν στο βασικό θεωρητικό εγχειρίδιο Εκ1 και οι 13 στο αυτόνομο Παραολυμπιακό εγχειρίδιο (Εκ5ΠΑ). Οι ξένοι συγγραφείς στο Εκ1 προέρχονται από τα επιστημονικά πεδία της ανθρωπολογίας, της σύγχρονης ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων και των αθλητικών επιστημών. Όλοι προέρχονται από πανεπιστήμια της Αμερικής. Από το σύνολο των 13 ξένων συγγραφέων στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ οι 8 είναι μέλη της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής και οι 4 από αυτούς προέρχονται από την ακαδημαϊκή κοινότητα από το πεδίο των Αθλητικών Επιστημών από διάφορα πανεπιστήμια, και οι υπόλοιποι 5 προέρχονται από διεθνείς οργανισμούς που συνδέονται με την αναπηρία και την υγεία.

Από το σύνολο των 37 Ελλήνων συγγραφέων οι 26 γράφουν στα γενικά εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας και οι 11 στο αυτόνομο Παραολυμπιακό εγχειρίδιο. Από την πρώτη ομάδα οι 8 προέρχονται από την ακαδημαϊκή κοινότητα, (5 από τα ΤΕΦΑΑ και 3 από το Παιδαγωγικό, Πάντειο και ΜΜΕ Αθηνών), 13 από το χώρο της Φυσικής Αγωγής Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης εκπαιδευτικοί/γυμναστές, 1 Ιατρική, 1 Αρχαιολογία, 1 Θεολογία/Φιλοσοφία, 1 Ιστορία, 1 Λογοτεχνία. Από τη δεύτερη ομάδα των Παραολυμπιακών οι 2 προέρχονται από τα ΤΕΦΑΑ, 4 από διάφορες Διευθύνσεις της «Αθήνα 2004», 1 Ιατρική, 3 Αθλητές Κολύμβησης, 1 Φυσική Αγωγή. Από το σύνολο των Ελλήνων και ξένων συγγραφέων προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό προέρχεται από το πεδίο της Φυσικής Αγωγής και γενικότερα των Αθλητικών Επιστημών. Μικρότερη κατηγορία συνιστούν οι συγγραφείς που προέρχονται από άλλα επιστημονικά πεδία ή σχετίζονται με τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία, την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», τη Διεθνή Παραολυμπιακή Επιτροπή, την Ελληνική Παραολυμπιακή

Επιτροπή και τη Γενική Διεύθυνση Παραολυμπιακών Αγώνων 2004. Από το σύνολο των Ελλήνων συγγραφέων της Φυσικής Αγωγής το μεγαλύτερο ποσοστό προέρχεται από την Α/θμια και Β/θμια Εκπαίδευση και δευτερευόντως από τα ΤΕΦΑΑ ή άλλα πανεπιστημιακά ιδρύματα.

4.5. Ιδεολογικοί και εκπαιδευτικοί στόχοι της Ολυμπιακής Παιδείας στα εγχειρίδια

Η στοχοθεσία της Ολυμπιακής Παιδείας περιλαμβάνει ένα ευρύ πεδίο στόχων. Επειδή όμως παρατηρείται στα εγχειρίδια σχετική αλληλοεπικάλυψη μεταξύ τους λόγω των επαναλαμβανόμενων αναφορών, οδηγηθήκαμε σε μια εσωτερική κατηγοριοποίηση αυτών των στόχων ώστε να είναι περισσότερο ευδιάκριτοι μεταξύ τους. Συνθέτουμε πέντε κατηγορίες, όπως προκύπτουν από τα συμφραζόμενα των εγχειριδίων που αναφέρονται σε: α) γενικούς στόχους (κοινωνικούς και ηθικούς), β) σε αθλητικούς, γ) σε Ολυμπιακούς, δ) σε παιδαγωγικούς/πρακτικούς και ε) σε ειδικότερους στόχους που συνδέονται με την προετοιμασία των Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004. Στην αξιακή πυραμίδα κυρίαρχος στόχος, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο των εγχειριδίων, παραμένει η «αγωγή των νέων» που σημαίνει διάπλαση του χαρακτήρα. Η επιλογή αυτή συνδέεται με τη βαθύτερη φιλοσοφία της Ολυμπιακής Παιδείας, γεγονός που εξηγεί την προτεραιότητα που δίνεται στην κλίμακα των στόχων. Βασικό σύνθημα της Ολυμπιακής Παιδείας είναι: «Μαθαίνω, Ευαισθητοποιούμαι, Συμμετέχω, Δημιουργώ»³⁰².

Η αγωγή ή διαπαιδαγώγηση των νέων παρουσιάζεται ως η κυρίαρχη αξία και για το λόγο αυτό δίνεται προτεραιότητα στην «ανάδειξη της μορφωτικής και εκπαιδευτικής αξίας των Ολυμπιακών Αγώνων μέσα από ένα σύνολο δράσεων που αφορούν σε γνώσεις, αθλητικές και κοινωνικές δεξιότητες, αξίες, στάσεις και συμπεριφορές»³⁰³. Ο στόχος δηλαδή είναι διπλός. Αποσκοπεί στη μόρφωση (ήθος και χαρακτήρα) και στην εκπαίδευση που περιλαμβάνει τις γνώσεις και τις δεξιότητες (μυαλό). Θα μπορούσαμε να πούμε ότι, όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα των εγχειριδίων, η στοχοθεσία είναι μεσοπρόθεσμη όσον αφορά την εκπαίδευση (γνώσεις και δεξιότητες) και μακροπρόθεσμη όσον αφορά στόχους όπως η κοινωνικοποίηση, η

³⁰²Εκ4, σ. 13.

³⁰³Στο ίδιο.

επικοινωνία, η ειρηνική συνύπαρξη (ειρήνη) και οι αρμονικές διαπροσωπικές σχέσεις.

Με βάση την κατηγοριοποίηση των στόχων η «αγωγή των νέων» εντάσσεται στους κοινωνικούς – ηθικούς στόχους μαζί με την επίσης κοινωνική έννοια του «ενεργού πολίτη», η οποία ταυτίζεται με την ίδια την επιδίωξη της Ολυμπιακής Παιδείας, «να προετοιμάσει πολίτες ενημερωμένους για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, τον Ολυμπισμό και τον αθλητισμό. Πολίτες με διάθεση για συμμετοχή, όχι παθητικούς θεατές»³⁰⁴. Οι αθλητικοί στόχοι αντίστοιχα αποσκοπούν στην «πληροφόρηση και εκπαίδευση των νέων για ενεργή και έντιμη συμμετοχή στα σπορ ως αθλητές, εθελοντές, θεατές, εργαζόμενοι», στην καλλιέργεια του fair play και της «θετικής στάσης απέναντι στην άσκηση και τον αθλητισμό ως τρόπο ζωής, το τίμιο παιχνίδι και το αληθινό πνεύμα των Ολυμπιακών Αγώνων», απόκτηση εμπειριών από μη διαδεδομένα αθλήματα και δημιουργία φίλαθλου κοινού στα αθλήματα αυτά, ανάπτυξη τεχνικών δεξιοτήτων που σχετίζονται με τον έλεγχο της συμπεριφοράς στα σπορ και στην καθημερινή ζωή, διασύνδεση και συνεργασία των σχολικών μονάδων με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον που σχετίζεται με τον αθλητισμό³⁰⁵.

Οι Ολυμπιακοί στόχοι αντίστοιχα απορρέουν από την ιδεολογία του Ολυμπισμού, με επίκεντρο την ευαισθητοποίηση και τη διαμόρφωση θετικής στάσης των μαθητών στις αξίες του, αλλά και γενικότερα την ευαισθητοποίηση απέναντι στο Ολυμπιακό Κίνημα μέσα από καινοτόμες δράσεις που προωθούν τη συμμετοχή, την πρωτοβουλία και τη δημιουργικότητα. Οι Ολυμπιακοί στόχοι ενσωματώνουν στο αξιακό πεδίο την αποδοχή του διαφορετικού, την αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την αλληλεγγύη, την ειρήνη, τον εθελοντισμό και τη μύηση μέσα από την πράξη στην ιστορία και τις αξίες της Ολυμπιακής παράδοσης³⁰⁶.

Οι παιδαγωγικοί – πρακτικοί στόχοι αναδεικνύουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων για ενεργή καθημερινή ζωή, την απόκτηση εμπειριών και γνώσεων για τις ευεργετικές επιδράσεις της άσκησης στην υγεία, προσφέρουν βιώματα επιτυχίας και συγχρόνως κάνουν την Ολυμπιακή Παιδεία ευχάριστη και κατάλληλη για όλους, δίνουν τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να εργαστεί με αντισυμβατικές και σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους, προσφέρουν ευελιξία στον μαθητή να βρίσκει

³⁰⁴ Στο ίδιο.

³⁰⁵ Εκ4, σ. 13-14.

³⁰⁶ Εκ4, σ. 13- 14 και Εκ1 σ. 5.

δραστηριότητες που ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τις ικανότητές του και τέλος δίνει τη δυνατότητα συμμετοχής όλων των μαθητών για την ανάδειξη και αξιοποίηση των δεξιοτήτων τους. Ως παιδαγωγικός στόχος στο Εκ2 και Εκ3 καταγράφεται και η αναθεώρηση της αντίληψης για μια μοναδική πηγή γνώσης, του ενός και μοναδικού εγχειριδίου και να προσφερθεί αφθονία υλικών και μέσων³⁰⁷. Εδώ υπονοείται ότι εκδόθηκε ένα σύνολο εγχειριδίων για τα σχολεία και όχι ένα και μόνο. Αυτό όμως δεν αποτελεί ένδειξη πολλαπλότητας, αφού για κάθε ηλικιακή ομάδα μαθητών πάλι μόνο ένα εγχειρίδιο έχουμε.

Οι ειδικότεροι στόχοι αφορούν τον προσανατολισμό της Ολυμπιακής Παιδείας στους Αγώνες του 2004. Κύρια εστίαση γίνεται στα εξής ζητήματα: στην υιοθέτηση δραστήριων πολιτικών από τα σχολεία για την προώθηση των Ολυμπιακών Ιδεωδών και την προαγωγή της γνώσης σε θέματα που σχετίζονται με τους Αγώνες, στην ενθάρρυνση της ευρύτερης σχολικής κοινότητας ώστε να αναγνωριστούν οι Αγώνες του 2004 ως εθνική υπόθεση συλλογικής ευθύνης, στην εμπλοκή των διδασκόντων όλων των ειδικοτήτων στις δραστηριότητες του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, ώστε να γίνει αντιληπτή στους μαθητές η εμβέλεια των Αγώνων και των αξιών τους μέσα και από άλλα μαθήματα, και τέλος με αφορμή την Ολυμπιακή διοργάνωση να προβληθεί ο ελληνικός πολιτισμός στην παγκόσμια κοινωνία³⁰⁸.

Όσον αφορά τους Παραολυμπιακούς Αγώνες στο αντίστοιχο εγχειρίδιο καταγράφονται οι Παραολυμπιακοί στόχοι, όπως αναφέρονται στον πρόλογο της έκδοσης και αφορούν: στην ευαισθητοποίηση στις ιδέες του Ολυμπισμού και του Παραολυμπιακού Κινήματος, στην ενημέρωση για τη διεξαγωγή των Παραολυμπιακών Αγώνων, στην ανάπτυξη θετικής στάσης απέναντι στα άτομα με αναπηρία, στη δημιουργία έμπνευσης από το πάθος και την αποφασιστικότητα των Παραολυμπιακών αθλητών και στη συνειδητοποίηση του δικαιώματος αυτόνομης ανάπτυξης και ισότιμης συμμετοχής³⁰⁹.

Τη ρητορική της φιλοσοφίας της Ολυμπιακής Παιδείας συνθέτουν κυρίως οι πρόλογοι και οι εισαγωγές των εγχειριδίων για τους καθηγητές. Εδώ εγγράφεται ο γενικότερος ιδεολογικός και εκπαιδευτικός προσανατολισμός του προγράμματος

³⁰⁷ Εκ4, σ. 13-15, Εκ2, σ. 4, Εκ3, σ. 6.

³⁰⁸ Εκ4, σ. 14, Εκ2, σ. 5, Εκ3 σ 7.

³⁰⁹ Εκ5ΠΑ, Εισαγωγικό σημείωμα «Λίγα λόγια για την έκδοση».

Ολυμπιακής Παιδείας, το περιεχόμενο του οποίου «στοχεύει στην καλλιέργεια θετικής στάσης απέναντι στην άσκηση και τον αθλητισμό ως τρόπο ζωής, το τίμιο παιχνίδι και το αληθινό πνεύμα των Ολυμπιακών Αγώνων»³¹⁰. Η Ολυμπιακή Παιδεία στο θεωρητικό πεδίο ορίζεται ως «η μορφωτική διαδικασία που αποσκοπεί στην αγωγή των νέων σύμφωνα με τις Ολυμπιακές Αξίες, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία του σύγχρονου πολιτισμού» και στην πρακτική της εφαρμογή ως «πρόγραμμα σύνθετο ως προς τα θέματα που διαπραγματεύεται και τις προσεγγίσεις που προτείνει για την επίτευξη των στόχων της»³¹¹.

Από την πρώτη ανάγνωση αντιλαμβάνεται κανείς τη συνάφεια του περιεχομένου του εκπαιδευτικού υλικού και της Ολυμπιακής εκπαίδευσης με το ιδεολογικό κλίμα που διαμορφώνεται στην Ελλάδα, ως χώρα υποδοχής των Ολυμπιακών Αγώνων. Όψεις αυτής της ιδεολογίας διαβάζουμε και στο επίσημο έντυπο της «Αθήνα 2004» που αναφέρεται στο εκπαιδευτικό υλικό: «Ολυμπιακή Εκπαίδευση σημαίνει: μύηση στην Ολυμπιακή Ιδέα, καλλιέργεια των φυσικών και ηθικών δεξιοτήτων που αποτελούν τη βάση του αθλητισμού, ενθάρρυνση της συνεργασίας για την κατάκτηση ενός υψηλού στόχου, συμμετοχή στο αγαθό του Εθελοντισμού, δημιουργία του ανθρώπινου δυναμικού που θα στηρίξει τους Αγώνες του 2004 και τέλος ενίσχυση των πολιτιστικών ανταλλαγών»³¹².

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 στα εγχειρίδια παρουσιάζονται «ως μεγάλο εγχείρημα» με παγκόσμια ακτινοβολία και πολιτισμική διάσταση που «απαιτεί συνεχή δημιουργία, παραγωγή νέου εκπαιδευτικού υλικού και πολιτιστικών προγραμμάτων» και πολλαπλές προσεγγίσεις»³¹³. Οι κατευθυντήριες οδηγίες που δίνονται ορίζουν τους στόχους, το γενικό περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού και τη μεθοδολογία. Ο γνωστικός οδηγός πλοήγησης του εκπαιδευτικού υλικού στο σύνολό του είναι σχεδιασμένος για την ενδυνάμωση του ψυχοκινητικού και συναισθηματικού πεδίου των μαθητών ώστε να γίνουν υποδοχείς ιδεών και αξιών και να διαπαιδαγωγηθούν ως νέοι πολίτες αποκτώντας Ολυμπιακή αγωγή με αφορμή την Ολυμπιακή διοργάνωση του 2004. Το υλικό στοχεύει «στην ενεργοποίηση της κριτικής σκέψης και της δημιουργικής φαντασίας των μαθητών με σκοπό να

³¹⁰Εκ4, σ. 13.

³¹¹Στο ίδιο, σ. 13, 7.

³¹²ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», Επίσημο Φυλλάδιο, *Ολυμπιακή Εκπαίδευση*, αρχείο ΥΠΕΠΘ.

³¹³Εκ1, σ. 10.

αποδώσουν σημασίες, να ερμηνεύσουν ρόλους, να υιοθετήσουν συγκεκριμένες μορφές δράσης και να προωθήσουν αξίες»³¹⁴.

Η Ολυμπιακή Παιδεία παρουσιάζεται ως απόλυτα εναρμονισμένη με τους γενικούς και τους ειδικούς στόχους της γενικότερης εκπαίδευσης γιατί προωθεί αξίες που συμβάλλουν στη διεθνή ειρήνη, βασίζεται στην εθνική κληρονομιά, την ιστορία, τη λαογραφία, τις σύγχρονες τεχνολογίες, τις σύγχρονες αρχές της παιδαγωγικής και φιλοσοφίας, αναβαθμίζει το ρόλο του σχολείου, συμβάλλει στην εμπλοκή κοινωνικών φορέων, πολιτών, και γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία και συμβάλλει στη γενικότερη καλλιέργεια και συμπεριφορά του μαθητή μέσα από βιωματικές δραστηριότητες. Για τους λόγους αυτούς κρίνεται εύκολη η ενσωμάτωσή της στο εκπαιδευτικό σύστημα³¹⁵. Αναφέρεται ενδεικτικά: «η Ολυμπιακή Παιδεία ως οργανικό τμήμα του επίσημου αναλυτικού προγράμματος που αλληλεπιδρά με τους γενικότερους στόχους του σχολείου αποτελεί ένα από τα μέσα χάρη στο οποίο συντονίζονται εμπειρίες, πρακτικές και γνώσεις από όλα τα μαθήματα του σχολικού προγράμματος...και αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προώθηση των Ολυμπιακών Ιδεωδών και να βοηθήσει τους νέους να αναπτύξουν σημαντικές ατομικές και κοινωνικές δεξιότητες»³¹⁶. Για τη διασύνδεση της Ολυμπιακής Παιδείας με τις ευρύτερες περιοχές του αναλυτικού προγράμματος υποδεικνύεται ως καταλληλότερη η διαθεματική προσέγγιση³¹⁷.

Σύμφωνα με τις βασικές μεθοδολογικές κατευθύνσεις το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας βασίζεται σε ένα ισχυρό θεωρητικό υπόβαθρο με θέματα που αφορούν τους Αγώνες και τα Ολυμπιακά ιδεώδη, στη χρήση διδακτικών μεθόδων με επίκεντρο το μαθητή και συντονιστή τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό, στη βιωματική προσέγγιση του διδακτικού περιεχομένου, στην επιμόρφωση των καθηγητών Φυσικής Αγωγής, στην οργάνωση σχολικών και εξωσχολικών δραστηριοτήτων σε συνεργασία με την ευρύτερη τοπική κοινωνία και στη διασφάλιση της διαρκούς αναπροσαρμογής και βελτίωσης του Προγράμματος μέσα από την αξιολόγησή του³¹⁸.

³¹⁴Εκ1, σ. 4 και Εκ2, σ. 6.

³¹⁵Εκ4, σ. 16.

³¹⁶Στο ίδιο, σ. 17.

³¹⁷Εκ1 και Εκ2, Εισαγωγές εγχειριδίων.

³¹⁸Εκ4, σ. 18.

Οι βασικές κατευθύνσεις υποστηρίζονται από πέντε αντίστοιχες αρχές διδασκαλίας οι οποίες ορίζονται ως εξής: «μη αποκλεισμός, εξατομίκευση, ισονομία, ομαδικότητα – ευ αγωνίζεσθαι, βελτίωση». Στη μετάφρασή τους οι αρχές αυτές επιδιώκουν την ολική συμμετοχή των μαθητών στις δραστηριότητες με σεβασμό στην ξεχωριστή προσωπικότητα του καθενός, την παροχή ίσων ευκαιριών στους μαθητές ανεξαρτήτως εθνικότητας και σωματικής ιδιαιτερότητας, προώθηση ομαδικού πνεύματος και προσπάθεια για βελτίωση σε όλους τους τομείς της ζωής. Ως έννοια – κλειδί για την αποτελεσματική διδασκαλία στο εγχειρίδιο ορίζεται η έννοια της «“διαφοροποίησης” που επιβάλλει προσχεδιασμένες ενέργειες του διδάσκοντα με στόχο τη μεγιστοποίηση της απόδοσης όλων των παιδιών»³¹⁹. Ως κατάλληλα παιδαγωγικά εργαλεία για την επίτευξη των στόχων της Ολυμπιακής Παιδείας καθορίζονται «η αμοιβαία διδασκαλία, ο μη αποκλεισμός, η καθοδηγούμενη και η συγκλίνουσα εφευρετικότητα και η αποκλίνουσα παραγωγικότητα όπου αυτός που παράγει τη γνώση είναι ο μαθητής»³²⁰.

Η εκπαίδευση που επιχειρείται μέσα από την Ολυμπιακή Παιδεία, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο των εγχειριδίων, αντιλαμβάνεται ως κεντρικό πυρήνα του προγράμματος τον ίδιο το μαθητή. Από αυτή την άποψη ίσως γίνεται κατανοητή η φιλόδοξη τοποθέτηση των συγγραφέων που επισημαίνουν με απόλυτη βεβαιότητα ότι σύμφωνα με τους στόχους του Προγράμματος, ο μαθητής που θα συμμετέχει στις δραστηριότητες της Ολυμπιακής Παιδείας, θα αναπτύξει κριτική ικανότητα γύρω από τα ζητήματα των αρχαίων και σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων, κατανόηση για την αξία της Ολυμπιακής διοργάνωσης του 2004 για τη χώρα του, απόκτηση θετικής στάσης για τον εθελοντισμό, κατανόηση για την αξία της συλλογικής ευθύνης για την αντιμετώπιση των σύγχρονων κοινωνικών θεμάτων, εξοικείωση με τα μη διαδεδομένα αθλήματα και θετική αξιολόγηση της φυσικής δραστηριότητας και της άσκησης ως συμβολή στη διά βίου υγεία και ευεξία³²¹.

Στο εκπαιδευτικό και ιδεολογικό διακύβευμα της Ολυμπιακής Παιδείας εκτός από το μαθητή κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει και ο εκπαιδευτικός, ο οποίος καλείται να λειτουργήσει ουσιαστικά ως συντονιστής, εμπνευστής και εμπνευστής απέναντι σε μια προσπάθεια με ειδική βαρύτητα: «Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών αποτελεί το

³¹⁹Εκ4, σ. 19.

³²⁰Στο ίδιο, σ. 21.

³²¹Στο ίδιο, σ. 15.

ένα σκέλος για να μεταδοθεί αυτό το ευρύτατο φάσμα γνώσεων στους μαθητές. Το άλλο σκέλος αποτελεί η δική τους συμμετοχή και συμβολή για την απόκτηση αυτών των γνώσεων»³²². Όπως επισημαίνεται στο εγχειρίδιο Εκ4, ο καθηγητής πρέπει να είναι εξοικειωμένος με θέματα ιστορίας των σπορ και των Αγώνων, θέματα κανονισμών και εξέλιξης των αθλημάτων, εμπειρίες σχετικές με τη χρήση σύγχρονων στρατηγικών διδασκαλίας, την οργάνωση εκδηλώσεων, παραστάσεων, αγώνων κ.ά., τη χρήση νέων τεχνολογιών και το σχεδιασμό και την υλοποίηση αποτελεσματικών «μαθημάτων» και δραστηριοτήτων³²³.

Σαφής επίσης είναι ο προσδιορισμός που δίνεται στο ρόλο του σχολείου αλλά και του ευρύτερου σχολικού περιβάλλοντος στην προώθηση των αξιών του Ολυμπισμού και τη δημιουργία θετικής εικόνας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες μέσα από συλλογικότητες και κοινές δράσεις. Οι δράσεις αυτές αφορούν την ενεργητική συμμετοχή μαθητών, εκπαιδευτικών και γονέων στα σπορ και την άσκηση, την εφαρμογή και οργάνωση δραστηριοτήτων εντός και εκτός ωραρίου για τη συμμετοχή παιδιών με ειδικές ανάγκες και παιδιών μεταναστών, τη συνεργασία της ευρύτερης σχολικής κοινότητας με την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» για ανάπτυξη, εφαρμογή και αξιολόγηση δράσεων και εκδηλώσεων που θα υλοποιούνται³²⁴. Ως καθοριστικοί παράγοντες για την επιτυχία του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας θεωρούνται η επιλογή πρωτότυπων και ευχάριστων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, ο καθορισμός μεσοπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων στόχων, ο έλεγχος για βελτίωση του προγράμματος, η μεθοδική συγκέντρωση υλικού που αφορά αρχαίους και σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες, η οργάνωση συναντήσεων σχολείων και φορέων που εμπλέκονται στην υλοποίησή του, η διεύρυνση του προγράμματος με τη χρήση

³²² Εκ1, σ. 9.

³²³ Εκ4, σ. 24-25. Σύμφωνα με τις οδηγίες που δίνονται οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να ενθαρρύνονται στην ανάπτυξη ρεαλιστικών και κατάλληλων για κάθε σχολείο στρατηγικών σε σχέση με τις διδακτικές ενότητες, σε σχέση με τη διδασκαλία μέσα στην τάξη, σε σχέση με άλλες σχολικές δραστηριότητες, σε σχέση με το περιβάλλον εκτός σχολείου. Στη διδασκαλία του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας ο εκπαιδευτικός μπορεί να έχει σημαντική βοήθεια από το ΥΠΕΠΘ, τους συναδέλφους που υλοποιούν το αντίστοιχο πρόγραμμα, τους εξωτερικούς συνεργάτες και συμβούλους, την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και ειδικά το διαδικτυακό κόμβο, *στο ίδιο*, σ. 26-29.

³²⁴ *Στο ίδιο*, σ. 17-18. Βλ. σχετικά επ' αυτού και Νέλλη Αρβανίτη, «Η Ολυμπιακή Παιδεία στην "κοινωνία της μάθησης"», στο Εκ1, σ. 388-399. Αναφέρει ενδεικτικά: «Παρότι το σχολείο αναγνωρίζεται ως ο καταλληλότερος τόπος προώθησης κοινωνικών θεμάτων προς τους νέους, τα αποτελέσματα δεν θα είναι αναμενόμενα, αν δεν υπάρχει, συγχρόνως, υποστηρικτικό οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον. Θεμελιώδης και απαραίτητη προϋπόθεση για την προώθηση της Ολυμπιακής Παιδείας είναι η ύπαρξη κατάλληλου σχολικού κλίματος...και συνεργασία της σχολικής κοινότητας με τους φορείς του ευρύτερου κοινωνικού χώρου (γονείς, υπηρεσίες κοινότητας κ.ά.)».

εκπαιδευτικών εκδρομών και η συνεργασία με διδάσκοντες άλλων γνωστικών αντικειμένων που σχετίζονται με τους στόχους του μαθήματος³²⁵.

³²⁵Εκ4, σ. 14-15.

Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΑΡΧΑΙΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

1.1. Η εθνική κληρονομιά των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων

Η ιστορία του αρχαίου αθλητισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων στην αρχαιότητα αποτελεί έναν από τους κεντρικούς άξονες αφήγησης στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας και μία από τις κύριες θεματικές κατηγορίες ανάλυσης της διατριβής. Περιλαμβάνει την προϊστορία και μυθολογία των Αγώνων, την οργάνωση και εξέλιξή τους διαχρονικά, καθώς και τη θρησκευτική, πολιτική και παιδευτική τους διάσταση για την αρχαία κοινωνία. Οι αρχαίοι Αγώνες αναλύονται στο πλαίσιο της αρχαίας ιστορίας και της αρχαιολογίας με έμφαση στους συμβολισμούς και τις αξίες που εκπροσωπούν, αλλά και σε σύγκριση με τους σύγχρονους Αγώνες. Κομβικό σημείο είναι η ανάδειξη του μεγαλείου και της σπουδαιότητας του αρχαίου αγωνιστικού πνεύματος και του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού μέσα από μια αρραγή σχέση με τη σύγχρονη Ελλάδα. Η ιστοριογραφική προσέγγιση που ακολουθείται κινείται στον άξονα της συνέχειας και της ομοιογένειας και αναπαράγει τη μυθοποιητική και εξιδανικευμένη εικόνα της αρχαιότητας, σύμφωνα με την εθνοκεντρική αντίληψη της ελληνικής ιστοριογραφίας.

Ο τρόπος παρουσίασης του αρχαίου αθλητισμού στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας, αντανακλά το γενικότερο τρόπο που οι Έλληνες αντιλαμβάνονται το παρελθόν των Ολυμπιακών Αγώνων, γεγονός που έχει να κάνει όχι μόνο με τη σύνδεση της Ελλάδας με το Ολυμπιακό Κίνημα, αλλά με μια βαθύτερη σύνδεση της νεότερης με την αρχαία Ελλάδα, ως συστατικό στοιχείο του εθνικού αυτοπροσδιορισμού, όπως επισημαίνει η Κουλούρη³²⁶. Ο εθνοκεντρικός χαρακτήρας της ιστορίας των αρχαίων Αγώνων ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα βρίσκεται σε πλήρη αναλογία με την εθνική ιστορία της Ελλάδας και ενισχύει την ιδέα της συνέχειας, όπως είχε καθιερωθεί από τον Παπαρηγόπουλο, «τον θεωρητικό της ελληνικής εθνικής ενότητας»³²⁷. Από την προεπαναστατική περίοδο και μετά τη δημιουργία του ελληνικού κράτους, η νεοελληνική ταυτότητα επικαθορίζεται και

³²⁶Κουλούρη Χ., «Ο συμβολισμός της Ολυμπίας και των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 1896 και το 2004», στο *Λεύκωμα της 47^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6-3.7.2007*, Αθήνα, ΔΟΕ-ΔΟΑ, 2009, σ. 93-107.

³²⁷Σκοπετέα Έ., *Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα: Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)*, Αθήνα, Πολύτυπο, 1988, σ. 15.

σχεδιάζεται κυρίως με σημείο αναφοράς την αρχαία Ελλάδα. Μέσα από την ανασύσταση και διοργάνωση των Αγώνων του 1896 η «φανταστική κοινότητα» του έθνους αποκτά έναν επιπλέον σύνδεσμο με την αρχαιότητα³²⁸.

Στο εθνικό αφήγημα της ελληνικής συνέχειας το 2004, η «Κληρονομιά» είναι ένας από τους τέσσερις άξονες της επικοινωνιακής καμπάνιας της Οργανωτικής Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων. Αξιοποιώντας τους δυνατούς συνειρμούς που προκαλούν οι λέξεις που παραπέμπουν σε συμβολικούς τόπους και έννοιες, στον επίσημο ιστότοπο της «Αθήνα 2004» αναφέρει: «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες γεννήθηκαν στην Ελλάδα πριν δυόμισι χιλιάδες χρόνια...Τα ιδεώδη αυτά [Ολυμπιακά] γεννήθηκαν στην Ελλάδα και διατηρούνται ζωντανά μέσα από τα ελληνικά αλλά και τα παγκόσμια σύμβολά τους, την Αρχαία Ολυμπία, την Ολυμπιακή Φλόγα και το Μαραθώνιο, που γεφυρώνουν τους Αγώνες της αρχαιότητας με τη σύγχρονη εποχή»³²⁹.

Σ' αυτό το πνεύμα της διοργάνωσης ο όρος «αρχαιότητα» λειτούργησε, όπως έχει συμβεί και σε άλλες περιόδους της ιστορίας, «ως συνώνυμο της αυθεντίας, της αξίας, του μεγαλείου, της μεγαλειότητας»³³⁰. Η επιλογή αυτή σημαίνει για τις σύγχρονες κοινωνικο-πολιτισμικές θεωρίες, «απόκρυψη του αντιφατικού παρόντος και επιβολή της εικόνας του παρόντος στο παρελθόν», μέσα από τη στερεοτυπική και «θαμπή ομοιογένεια»³³¹. Η ανακατασκευή του εθνικού εαυτού με συμφραζόμενα του παρελθόντος, προβάλλει την έννοια του ελληνοκεντρισμού, η οποία αποτελεί «μείζων αυταπάτη της νεοελληνικής αυτοσυνείδησης» όπως επισημαίνεται από τον Αξελό. Η

³²⁸Κουλούρη Χ., «Ξαναγράφοντας την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων», στο Κουλούρη (επιμ.), *Αθήνα – Πόλη των Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1906*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2004, σ. 15-17.

³²⁹Το παράθεμα δίνει η Ρόη Παναγιωτοπούλου στο άρθρο της, «Η επικοινωνιακή στρατηγική των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνα 2004», στο *Ειδικό Τεύχος, Ολυμπιακοί Αγώνες – Το μέγα αθλητικό και επικοινωνιακό γεγονός*, (Εξαμηνιαίο περιοδικό του ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Εφηρμοσμένης Τεχνολογίας), Αθήνα, Καστανιώτης, Ιούλιος 2004, σ. 46. Για την ιδεολογική διασύνδεση των Ολυμπιακών Αγώνων της «Αθήνα 2004» με την αρχαία ελληνική κληρονομιά στο πλαίσιο της εθνικής αφήγησης βλ. Χαμηλάκης, Γ., *Το έθνος και τα ερείπιά του: Αρχαιότητα, αρχαιολογία και εθνικό φανταστικό στην Ελλάδα*, (Καλαϊτζής, Ν., μτφ.), Αθήνα, Εκδόσεις του 21^{ου}, 2012, σ. 25-33.

³³⁰Le Goff J., *Ιστορία και Μνήμη*, (Κουμπουρλής Γ., μτφ.), Αθήνα, Νεφέλη, 1998, σ. 39.

³³¹Μελάς Μ., *Η αρχαιολογία σήμερα, Κοινωνική – Πολιτισμική θεωρία, Ανθρωπολογία και αρχαιολογική ερμηνεία*, (Χουρμουζιάδης Γ., πρόλ.), Αθήνα, Καρδαμίτσα, 2003, σ. 106.

«κληροδοτημένη κληρονομιά της ελληνικής αρχαιότητας» σημειώνει ο ίδιος, δεν έπαψε ποτέ να δημιουργεί ερωτήματα του τύπου, «με τι ζει η σύγχρονη Ελλάδα»³³².

Η πρόσληψη και παρουσίαση της ιστορίας των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας για το 2004, επικεντρώνεται σε χρονικές στιγμές και περιόδους της αρχαιότητας, που αναδεικνύουν και οικοδομούν το ιδεολόγημα της πολιτισμικής κληρονομιάς και της πολιτισμικής συνέχειας. Στην ουσία τα εγχειρίδια εκφράζουν τον επίσημο λόγο της Οργανωτικής Επιτροπής των Αγώνων «Αθήνα 2004», που λειτούργησε ως υπερ-εργολάβος της προβολής της αρχαιότητας και των αρχαίων αθλητικών αξιών. Όμως το παρελθόν για να συνεισφέρει στην αυτογνωσία απαιτεί κριτική διερμηνευση. Και αυτό, όπως παρατηρεί ο Μελάς, περιλαμβάνει την κατανόηση δύο πραγμάτων: «Πρώτον ότι το παρελθόν είναι ιδεολογικά ενεργό στο παρόν και δεύτερον ότι η ιδεολογία, που αγκαλιάζει πολλές αρχαιολογικές ερμηνείες, δεν είναι παρά μια αφοπλιστική αυταπάτη. Τα συμφραζόμενα του παρόντος επηρεάζουν, μετατρέπουν και διαστρέφουν το νόημα του παρελθόντος, για να ενδυναμωθούν οι αξίες του παρόντος»³³³.

Η σημειολογία του αρχαίου αθλητισμού ενσωματώνεται στα κριτήρια πολιτισμικού χαρακτήρα που συγκροτούν και διαμορφώνουν την εθνική ταυτότητα³³⁴. Πρόκειται για μια εκδοχή των «κληρονομημένων σχέσεων της ελληνικής αρχαιότητας» που αναγάγεται σύμφωνα με τον Μαρωνίτη σε τρία κυρίως σημεία: «στην ανθρωπογεωγραφική, τη γλωσσική, την πολιτική και πολιτισμική συγγένεια και συνέχεια»³³⁵. Οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες, ένα από τα βασικά ελληνικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά εκλαμβάνονται ως κριτήριο της εθνικής ιδιαιτερότητας και της πολιτισμικής ανωτερότητας, έστω και αν αυτή η ανωτερότητα λειτουργεί «ως προσωπίο» και μοιάζει «σαν τα καλά ρούχα της Κυριακής που

³³² Αξελός Κ., *Η μοίρα της σύγχρονης Ελλάδας*, Αθήνα, Νεφέλη, 2010, σ. 15-16, 21-22. Παρόλο που το κείμενο του Αξελού γράφτηκε το 1954, τα ερωτήματα που θέτει παραμένουν επίκαιρα και ανοιχτά για την ταυτότητα της σύγχρονης Ελλάδας.

³³³ Μελάς, *ό.π.*, σ. 104-105.

³³⁴ Σχετικά με τη σημασία των πολιτισμικών κριτηρίων για τον ορισμό του έθνους βλ. Αβδελά Έ., «Η συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας στο ελληνικό σχολείο: “εμείς” και οι “άλλοι”», στο Φραγκουδάκη, Α. – Δραγώνα, Θ., (επιμ.), *«Τι είν’ η πατρίδα μας»; - Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1997, σ. 33.

³³⁵ Μαρωνίτης Δ.Ν., «Η αρχαία κληρονομιά», στο Καϊάφα Ουρ. (επιμ.), *Οι χρήσεις της αρχαιότητας από το νέο ελληνισμό*, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας - Σχολή Μωραΐτη, 2000, σ. 17.

φοράμε στις συναντήσεις με τους άλλους»³³⁶. Όπως επισημαίνει ο Michael Payne, διευθυντής μάρκετινγκ της ΔΟΕ, «οι σύγχρονοι Έλληνες έχουν το αίσθημα της Ολυμπιακής κυριότητας περισσότερο από κάθε άλλο έθνος πάνω στη γη». Ο ίδιος αναφέρει ότι σε μία από τις μεγαλύτερες έρευνες που διεξήχθη από τη ΔΟΕ για τον Ολυμπιακό συμβολισμό και την αξία του σε 11 χώρες, μεταξύ των οποίων ήταν και η Ελλάδα, έδειξε ότι οι Έλληνες είναι «οι πιο παθιασμένοι, με τον Ολυμπιακό συμβολισμό, όπως ήταν εξάλλου αναμενόμενο»³³⁷.

Στο πλαίσιο αυτών των κληρονομημένων σχέσεων η φαντασιακή κατασκευή του ιδεολογικού δεσμού της αρχαίας με τη σύγχρονη Ελλάδα, θεωρείται αυτονόητη, ακόμα και αν η Ελλάδα του 2004 θεωρείται απεγκλωβισμένη από τις ρομαντικές αντιλήψεις, τους μύθους και τις αντιφάσεις του εθνικισμού του 19^{ου} αιώνα. Παρόλο που, όπως υποστηρίζει η Κουλούρη, το 2004 «οι Ολυμπιακοί Αγώνες, αλλά και η ίδια η Ελλάδα έχουν ισχυροποιηθεί και έχουν αποκτήσει αυτοπεποίθηση», εν τούτοις παρατηρείται, έστω και ρητορικά «η ηθική νομιμοποίηση της σύγχρονης Ολυμπιακής ιδέας στην αρχαιότητα»³³⁸. Παρά τις αμφισημίες αυτής της «νομιμοποίησης», συγκροτείται μια ερμηνεία του παρελθόντος που καθορίζεται από τα ενδιαφέροντα του παρόντος και ικανοποιεί τις ανάγκες του κοινού για το οποίο προορίζεται. Η ιστορία εξάλλου, όπως υποστηρίζει ο Chris Husband, «είναι πάντα μια αντανάκλαση των παραδοχών της κοινωνίας στην οποία ζούμε»³³⁹.

Στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας η αρχαιότητα αποτελεί βασικό κρίκο διασύνδεσης των αρχαίων Αγώνων με την ελληνική ταυτότητα και τους Αγώνες της «Αθήνα 2004». Σκοπός της ανάλυσης που επιχειρείται εδώ είναι να δείξει ποιές όψεις του αρχαίου αθλητισμού επιλέγονται και εργαλειοποιούνται για την ανάδειξη της σημασίας των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων στο σύγχρονο παρόν, ως μέσο για την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας και της διαπαιδαγώγησης των μαθητών. Από τα συμφραζόμενα προκύπτει ότι ο ιδεολογικός και εκπαιδευτικός προσανατολισμός του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τι επιλέγεται και τι

³³⁶ Τα παραθέματα ανήκουν στη Φραγκουδάκη που αναφέρεται στην πολιτισμική ανωτερότητα της εύθραυστης νεοελληνικής ταυτότητας, στο «Οι πολιτικές συνέπειες της ανιστορικής παρουσίας του ελληνικού έθνους», Φραγκουδάκη – Δραγώνα, *ό.π.*, σ. 169.

³³⁷ Payne M., *Ολυμπιακό Χρυσάφι*, (Κιγιτζή Κ., μτφ.), Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2005, σ. 291, 137.

³³⁸ Κουλούρη Χ., «Ο συμβολισμός της Ολυμπίας και των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 1896 και το 2004», *ό.π.*, σ. 106-107.

³³⁹ Husbands C., *Τι σημαίνει διδασκαλία της Ιστορίας; Γλώσσα, Ιδέες και Νοήματα*, (Λυκούργος Α., μτφ.), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2000, σ. 171- 177.

αποσιωπάται στην εξιστόρηση του παρελθόντος των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων. Η αρχαιότητα αποτελεί προνομιακό πεδίο στο οποίο η ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» συγκροτεί το εγχείρημά της για την αναβάπτιση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων και με την έννοια αυτή το αρχαίο παρελθόν ανασηματοδοτείται και εντάσσεται στα νέα συμφραζόμενα της Ολυμπιακής διοργάνωσης του 2004.

Στο πλαίσιο αυτό οι επιλεγμένες όψεις του αρχαίου αθλητισμού μέσα από τη χρήση της μυθολογίας και της ιστορίας, των αρχαίων αξιών και εννοιών, των συμβολισμών και της γλώσσας ως συγκείμενα της σύγχρονης Ελλάδας του 2004, συμβάλλουν σε μια ενισχυμένη αυτοεικόνα με υλικά του παρελθόντος, εξιδανικευμένη ρητορεία και ιστορικούς αναχρονισμούς. Είναι σαφές, όπως προκύπτει από τα εγχειρίδια και την πολιτική της Οργανωτικής Επιτροπής, ότι το αφήγημα των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων και ειδικότερα αυτό των Αγώνων του 2004 δεν θα ήταν πλήρες χωρίς το παρελθόν των αρχαίων Αγώνων. Η οικειοποίηση, διαχείριση και ερμηνεία της αρχαίας κληρονομιάς σε αντανάκλαση με τα ιδεολογικά προτάγματα του 2004, επιβάλλει και συνθέτει ένα νέο αφήγημα στο πνεύμα της εθνικής εκπαίδευσης που ενεργοποιεί κυρίως το συναίσθημα και λιγότερο την κριτική προσέγγιση της ιστορίας.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή *Ολυμπιακοί Αγώνες – Αναφορές Προσεγγίσεις* (Εκ1) οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι το πρώτο από τα πέντε κεφάλαια του βιβλίου. Αναπτύσσονται σε τέσσερις ενότητες και καταλαμβάνουν 72 σελίδες σε σύνολο 451 σελίδων του βιβλίου. Συγγραφείς των ενότητων είναι οι καθηγητές των ΤΕΦΑΑ Ιωάννης Μουρατίδης, Ευάγγελος Αλμπανίδης, Θωμάς Γιαννάκης και ο αρχαιολόγος Νίκος Γιαλούρης. Ο Μουρατίδης διαπραγματεύεται την ενότητα, «Αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες» που χωρίζεται σε τρεις υποενότητες που αφορούν τον αθλητισμό στη Μινωϊκή (4 σελίδες) και Μυκηναϊκή περίοδο, (2 σελίδες), και στους Αγώνες της Ολυμπίας (25 σελίδες), όπου δίνεται και το κύριο βάρος. Ο αρχαιολόγος Νίκος Γιαλούρης στην ενότητα, «Οι Αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες και η συμβολή τους στη διαμόρφωση της Ελληνικής Παιδείας - Παράλληλη συμβολή των Αγώνων στην ανάπτυξη των Γραμμάτων και των Τεχνών», αναδεικνύει τη συμβολή των αρχαίων Αγώνων στη διαμόρφωση της Ελληνικής Παιδείας και του ελληνικού πολιτισμού, (15 σελίδες). Ο Ευάγγελος Αλμπανίδης στην ενότητα, «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και ο πολιτισμός» (7 σελίδες), αναφέρεται στους πολιτιστικούς Αγώνες και τα πολιτιστικά δρώμενα στην αρχαία Ελλάδα. Στην τελευταία ενότητα γράφει ο

Θωμάς Γιαννάκης με θέμα «Ιεροί Πανελλήνιοι Αγώνες», (16 σελίδες, και 1 ½ σελίδες υποσημειώσεις. Από τους συγγραφείς είναι ο μόνος που δίνει υποσημειώσεις. Όλες σχεδόν οι υποσημειώσεις παραπέμπουν σε αρχαίες πηγές κλασικών κειμένων).

Στα εγχειρίδια Εκ2 και Εκ3 περιέχονται διάφορες προτάσεις, είτε με τη μορφή συζητήσεων, δράσεων, κατασκευών, είτε με τη μορφή ερωτήσεων, που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν κατά την εφαρμογή δραστηριοτήτων που αφορούν τους αρχαίους Αγώνες. Οι ερωτήσεις συνιστούν επανάληψη των πληροφοριών από το βιβλίο του καθηγητή Εκ1 και απαντώνται αποκλειστικά στο Εκ2. Είναι κυρίως γνωστικού περιεχομένου, επικεντρώνονται σε ημερομηνίες, πρόσωπα και σημαντικά γεγονότα και η σωστή απάντηση ξεχωρίζει μέσα στην ίδια την ερώτηση από το χρωματισμό με bold γράμματα. Αναπτύσσονται σε δύο θεματικές ενότητες, «Κάρτες παιχνιδιού» και «Κάρτες γνώσης». Στη δεύτερη ενότητα καρτών η μία από τις δύο υποενότητες ερωτήσεων αφορά αποκλειστικά την αρχαιότητα με 40 ερωτήσεις³⁴⁰. Αναφέρουμε ενδεικτικά: α) Οι αθλητές στους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες αγωνίζονταν με ειδικά ρούχα ή **γυμνοί**; β) Στους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες οι αθλητές έπαιρναν για βραβείο ένα χρυσό μετάλλιο, **ένα στεφάνι ελιάς** ή απολύτως τίποτα; γ) όσοι αθλητές παραβίαζαν τους κανόνες στους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες πλήρωναν πρόστιμο. Σωστό ή **λάθος**;³⁴¹. Η αυτόνομη ενότητα περιλαμβάνει 40 ερωτήσεις όπου το δίπολο ερώτηση – απάντηση στοιχειοθετείται με τον ίδιο τρόπο ανάγνωσης: π.χ. α) Πότε ξεκίνησαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες της αρχαιότητας; **Το 776 π.Χ.** β) Σε ποιο αγώνισμα χρησιμοποιούσαν τους αλτήρες; **Στο μήκος.** γ) Πως ονομάζονταν οι κριτές των Αγώνων; **Ελλανοδίκες** κ.ο.κ³⁴².

Στο εγχειρίδιο Εκ3 αντίστοιχα προτεινόμενες δραστηριότητες είναι η μελέτη και η σύγκριση των αρχαίων με τους σύγχρονους Αγώνες. Για παράδειγμα, οι μαθητές με αφορμή τον αποκλεισμό των γυναικών στην αρχαιότητα από τους Αγώνες μπορούν να μελετήσουν θέματα που αφορούν τη γυναικεία συμμετοχή στους αρχαίους και σύγχρονους Ολυμπιακούς και να ερευνήσουν τους λόγους αποκλεισμού στην αρχαία εποχή, όσο και στις πρώτες σύγχρονες Ολυμπιάδες. Επίσης μπορούν να

³⁴⁰Σε σύνολο 109 ερωτήσεων που απαντώνται στο Εκ2 για αρχαίους και όλους τους σύγχρονους Ολυμπιακούς οι 45 αφορούν την αρχαιότητα, υψηλό ποσοστό επί του συνόλου όλων των ερωτήσεων.

³⁴¹Εκ2, «Κάρτες Παιχνιδιού», σ. 13. Οι ερωτήσεις που αφορούν τους αρχαίους Αγώνες στην ενότητα αυτή είναι μέρος ενός γενικού συνόλου ερωτήσεων για τους αρχαίους και σύγχρονους Ολυμπιακούς.

³⁴²Στο ίδιο, σ. 59-61.

συγκρίνουν την Ιερή Εκεχειρία της αρχαιότητας με τα δρακόντεια μέτρα ασφαλείας στη σύγχρονη εποχή³⁴³.

Στο τέταρτο εγχειρίδιο *Ολυμπιακή Παιδεία από τη Θεωρία στην Πράξη* (Εκ4) οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες αναπτύσσονται και ενσωματώνονται ως ενότητα μέσα στο πλαίσιο επιλεγμένων δραστηριοτήτων που μπορούν να αναπτύξουν εκπαιδευτικοί και μαθητές εντός και εκτός σχολείου στο Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο. Οι δραστηριότητες αυτές χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες: θεωρητική, εικαστική, κινητική και δραστηριότητες εκτός ωρολογίου προγράμματος. Στόχος αυτών των δραστηριοτήτων και για τα τρία επίπεδα εκπαίδευσης, όπως αναφέρεται, είναι οι μαθητές «να γνωρίσουν την ιστορία των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων»³⁴⁴. Σύνολο σελίδων 13. Από αυτές οι 6 σελίδες αφορούν το Δημοτικό, οι 4 το Γυμνάσιο και οι 3 το Λύκειο.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών οι συγγραφείς επιλέγουν όψεις των αρχαίων Αγώνων που αφορούν κατά κύριο λόγο τη μυθολογία και τα αρχαία αγωνίσματα (9 σελίδες σε σύνολο 45 σελίδων). Στο αντίστοιχο Εμ10-12 ετών, το κείμενο διαφοροποιείται καθώς απευθύνεται σε μεγαλύτερους μαθητές. Η μυθολογία δίνει τη θέση της κυρίως στην ιστορία, με έμφαση σε βασικές όψεις των Αγώνων, όπως αγωνίσματα, οργάνωση, βράβευση αθλητών, εκεχειρία, πανελλήνιοι αγώνες, κλπ (15 σελίδες σε σύνολο 63 σελίδων). Στο Εμ13-16 ετών μέσα από την εισαγωγική σελίδα με τίτλο, «Γεννήθηκα στην Ολυμπία» και τις ενότητες «Ιστορία – Η Κληρονομιά των Αγώνων» (2 σελίδες) και «Μνήμη – Στην Ολυμπία» (2 σελίδες), οι συγγραφείς επιλέγουν αρχαία και νεότερα λογοτεχνικά κείμενα για να αναδείξουν στοιχεία της αρχαίας κληρονομιάς των Αγώνων. Πέντε σελίδες συνολικά σε σύνολο 46 σελίδων.

Στα εγχειρίδια των μαθητών σε αρκετά σημεία το κείμενο συνδυάζεται με ασκήσεις και παιχνίδια γνώσης που λειτουργούν ως μηχανισμός εκμάθησης και απομνημόνευσης λέξεων που συνδέονται με σημαντικές ημερομηνίες, μνημεία, ονομασίες αγώνων, έννοιες, πράγματα, πρόσωπα, ιδιότητες προσώπων και αγωνίσματα. Για την εκμάθηση χρησιμοποιείται η μέθοδος του οστρακόλεξου, του κρυπτόλεξου και του αναγραμματισμού, ενώ δίνονται και ασκήσεις περιγραφής επιλεγμένων θεμάτων, δημιουργικής γραφής και εικαστικών δραστηριοτήτων. Η

³⁴³Εκ3, σ. 16-17.

³⁴⁴Εκ4, σ. 70, 106, 148.

επιλογή του οστρακόλεξου αντί του δημοφιλούς σταυρόλεξου, συνδέεται με τη χρήση οστράκων στην αρχαιότητα ως υλικό γραφής για σημαντικές αποφάσεις³⁴⁵.

Στο εγχειρίδιο Εκμ2 οι αρχαίοι Αγώνες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της παραμυθιακής αφήγησης που συντίθεται με άξονες την ιστορία, την αρχαιολογία, τη μυθολογία αλλά και τις σύγχρονες ιδεολογικές απαιτήσεις της «Αθήνα 2004» μέσα από τη δημιουργική γραφή του Ευγένιου Τριβιζά. Από το σύνολο των δεκαπέντε κεφαλαίων του βιβλίου τα δύο αφορούν τους αρχαίους Αγώνες και την Ολυμπία, η οποία στο τελευταίο κεφάλαιο εξιδανικεύεται και αποκαλύπτεται ως καθαρτήριο και άφθαρτος τόπος προσωποποιημένων αξιών και εννοιών που εκπέμπει μηνύματα στο διηνεκές. Εκτός από τα δύο κεφάλαια εργαλειοποιείται στο μέγιστο η αφηγηματική φωνή των εικόνων που εικονογραφούν την αρχαιότητα και σε άλλα σημεία του κειμένου που δεν αναφέρεται αποκλειστικά στους αρχαίους Αγώνες, ενώ δεν υπολείπονται επίσης και κειμενικές αναφορές στη ροή της αφήγησης που εμπλέκουν αρχαίους μύθους, πρόσωπα ή μνημεία σε διάφορα κεφάλαια. Στο σύνολο 127 σελίδων (από τις 175 συνολικά του βιβλίου) που εξελίσσεται το Ολυμπιακό Παραμύθι οι 35 σχετίζονται είτε άμεσα είτε έμμεσα με την αρχαιότητα και τους Αγώνες. Όψεις της αρχαιότητας αναδεικνύονται και στο Παράρτημα/Γλωσσάρι του Παραμυθιού. Από το σύνολο των 100 λημμάτων ιστορικού περιεχομένου για το Ολυμπιακό Κίνημα και τους Ολυμπιακούς Αγώνες τα 46 αναφέρονται στους αρχαίους Αγώνες και αφορούν ονόματα θεών, ηρώων, αθλητών, τόπων και μνημείων, τα οποία οι μαθητές, όπως και στα υπόλοιπα λήμματα, έχουν συναντήσει ονομαστικά στο κείμενο του Παραμυθιού.

Η θεματική κατηγορία των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων στο πλαίσιο της ανάλυσης συγκροτείται από τις εξής υποθεματικές ενότητες: 1) πρώιμες μορφές αθλητισμού (μινωϊκή και μυκηναϊκή περίοδος), 2) η μυθολογία των Αγώνων, 3) ο τόπος των Αγώνων, 4) οργάνωση και διεξαγωγή των Αγώνων, 5) αρχαία αγωνίσματα,

³⁴⁵Παραθέτουμε ενδεικτικά: **Στο οστρακόλεξο** οι μαθητές θα συμπληρώσουν τα κενά επιλέγοντας ανάλογα με τον αριθμό των γραμμάτων λέξεις από τη σχετική ενότητα: με 4 γράμματα: Δίας, Άλμα, Πάλη, Ελιά. Με 5, Άλτις, Πυγμή, Νέμεα, Ζάνες, Ηραία, Πύθια, με 6, Στάδιο, Κρύπη, Δίσκος, Κριτές, Ίσθμια, με 7, Κότινος, Ακόντιο, Ολυμπία, Ηρακλής, Δίαυλος, Δόλιχος, με 8 Διαγόρας, με 9 Εκεχειρία, Παγκράτιο, με 10 Ιππόδρομος, Παναθήναια, με 12 Καλλιπάτειρα, με 14 χρυσελεφάντινο. Χρονολογίες: 776 π.Χ. και 393 μ.Χ., (Εμ10-12 ετών, σ. 5). **Στο Κρυπτόλεξο**: «Στο κρυπτόλεξο που βλέπεις μπροστά σου είναι κρυμμένες λέξεις που θα σου θυμίσουν τους αρχαίους αγώνες. Πολλές από αυτές ακολουθούν τεθλασμένη διαδρομή σχηματίζοντας γωνίες. Μπορείς να τις βρεις?». Οι λέξεις που δίνονται είναι: «Εκεχειρία, Καλοκαθαθία, κήρυκας, σπονδοφόρος, ελλανοδίκης, κότινος, Άλτις, Ηραία, Δίας, γυμναστική, μουσική, Νέμεα, Ίσθμια, Πύθια, Ολυμπία, Ηρακλής, δίσκος, ακόντιο, πάλη, δρόμος, άλμα», (Εμ10-12 ετών, σ. 15).

6) η βράβευση, 7) το πνεύμα της αρχαιότητας, 8) Ολυμπιακοί Αγώνες και εθνική ταυτότητα, 9) γλώσσα και αρχαιότητα.

1.2. Πρώιμες μορφές αθλητισμού: μινωϊκή και μυκηναϊκή περίοδος

Η μινωϊκή και μυκηναϊκή παράδοση του αρχαίου αθλητισμού στο εγχειρίδιο Εκ1 παρουσιάζεται με υψηλά πολιτισμικά χαρακτηριστικά και συγκροτεί επιμέρους όψεις της εθνικής ταυτότητας των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Μέσα από τις προβολές του παρελθόντος γίνεται προσπάθεια διασύνδεσης της προϊστορίας του αρχαίου ελληνικού αθλητισμού με τη σύγχρονη Ολυμπιακή διοργάνωση. Στις κύριες υποενότητες «Αθλήματα – σπορ και χοροί στη Μινωϊκή Κρήτη» και «Ομηρικοί και Μυκηναϊκοί Αγώνες», ο Μουρατίδης διαπραγματεύεται το χρονικό πλαίσιο της ιστορίας του αθλητισμού πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες με αφετηρία τη μινωϊκή και μυκηναϊκή εποχή. Ο αθλητισμός αναφέρεται ως μία από τις σημαντικότερες εκφάνσεις του μινωϊκού πολιτισμού χωρίς αναφορές στις παλαιότερες αθλητικές παραδόσεις του προελληνικού κόσμου της αρχαίας Ανατολής και της Αιγύπτου που πιθανόν υιοθετήθηκαν από τους Μινωϊτες³⁴⁶. Η έλλειψη αναφοράς στους αρχαιότερους πολιτισμούς από το μινωϊκό, θα μπορούσε να οδηγήσει στο συμπέρασμα, ότι οι ρίζες του αθλητισμού βρίσκονται στην θεωρούμενη πολιτισμική γενέτειρα των μεταγενέστερων Ελλήνων, τη μινωϊκή Κρήτη³⁴⁷.

³⁴⁶ Αθλητικές δραστηριότητες προϋπήρχαν σε όλους τους προϊστορικούς λαούς της Εγγύς Ανατολής, που κατοικούσαν στην Αίγυπτο και τη Μεσοποταμία από την 3^η χιλιετία π.Χ. Παρόλο που οι παλαιότερες μαρτυρίες που έχουμε για τον αθλητισμό στον κόσμο του Αιγαίου προέρχονται από την προϊστορική Κρήτη, ο μινωϊκός πολιτισμός «υιοθέτησε τις αθλητικές δραστηριότητες μάλλον από τους Αιγυπτίους με τους οποίους είχε εμπορικές επαφές», υποστηρίζει ο αρχαιολόγος Βαλαβάνης Π., *Ολυμπιακοί Αγώνες και Αθλητισμός στην αρχαία Ελλάδα – Άθλα, Αθλητές και Έπαθλα*, Αθήνα, Ερευνήτες, 1996, σ. 14. Στοιχεία για τη Φυσική Αγωγή στη Μεσοποταμία και την Αίγυπτο, δίνει και ο ίδιος ο Μουρατίδης στο βιβλίο του, *Ιστορία Φυσικής Αγωγής (με στοιχεία Φιλοσοφίας)*, Θεσσαλονίκη, Χριστοδουλίδης, 1992, σ. 3-14 και αναφέρεται στους Σουμέριους, Βαβυλώνιους, Ασσύριους, Χίτες, Αιγυπτίους, Φοίνικες, Κινέζους και Ινδούς.

³⁴⁷ Μόνο σε μία περίπτωση αναφέρεται η Αίγυπτος: «Η ακροβασία φαίνεται ότι είχε κερδίσει την αγάπη των Μινωϊτών από πολύ νωρίς...Πολλοί ερευνητές, μάλιστα, τονίζουν την ομοιότητα των σκηνών που παρουσιάζουν ακροβασία στην τέχνη της Κρήτης και της Αιγύπτου», Μουρατίδης, «Αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες», Εκ1, σ. 15. Ο Donald Kyle υποστηρίζει ότι ο ελληνικός αθλητισμός «δεν γεννήθηκε όπως η Αθηνά από το κεφάλι του Δία», αλλά υπήρχε στη Μεσόγειο την εποχή του Χαλκού στους λαούς της Εγγύς Ανατολής, της Αιγύπτου και της Μινωϊκής Κρήτης με τη μορφή αθλητικών δραστηριοτήτων που συνδύαζαν την τελετουργία και το θέαμα και μορφοποιήθηκαν μέσα από πολιτισμικές αλληλοεπιδράσεις. Kyle D., *Sport and Spectacle in the Ancient World*, USA, Blackwell, 2007, σ. 38. Ο Wolfgang Decker επισημαίνει επίσης, ότι η αφετηρία του αθλητισμού δεν βρίσκεται αποκλειστικά στην αρχαία Ελλάδα. Υποστηρίζει ότι η συζήτηση σχετικά με τις ρίζες του αθλητισμού απαιτεί πολυεπιστημονική προσέγγιση και κατά ένα μεγάλο μέρος συνδέεται με υποθετικές εικασίες, Decker W., *Ο αθλητισμός στην ελληνική αρχαιότητα, Από τους μινωϊκούς στους Ολυμπιακούς Αγώνες*, (Μακατσώρη Α., μτφ.), (Φίλιας Β., πρόλ.), Αθήνα, Παπαζήσης, 2004, σ. 29-30.

Η Κρήτη αναφέρεται ως «το πραγματικό κέντρο ενός μεγάλου πολιτισμού μεταξύ του 2000 π.Χ. ...και του 1450 π.Χ.». Η εξ αρχής χρήση του γεωγραφικού όρου Κρήτη στο εγχειρίδιο, συνειρμικά εξοικειώνει τη μινωϊκή με τη σύγχρονη Κρήτη. Σε άλλα σημεία του κειμένου αναφέρεται ως «μινωϊκή Κρήτη» ή «προϊστορική Κρήτη», ενώ οι κάτοικοί της αναφέρονται άλλοτε ως «Μινωΐτες» και άλλοτε ως «Κρήτες»³⁴⁸. Κατασκευάζεται έτσι η έννοια της συνέχειας ανάμεσα στο μινωϊκό παρελθόν και το σημερινό πολιτισμό του νησιού, που συνδέει τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 με τις πρώιμες μορφές του αρχαίου ελληνικού αθλητισμού, και ταυτίζει τη μινωϊκή Κρήτη με τον πρώτο ελληνικό και ευρωπαϊκό πολιτισμό. Στον ίδιο άξονα της αδιάσπαστης συνέχειας της ελληνικής ιστορίας από τη μινωϊκή εποχή κινήθηκε ιδεολογικά και η Οργανωτική Επιτροπή των Αγώνων.

Το 2004 το Ηράκλειο είναι μία από τις τέσσερις Ολυμπιακές πόλεις και φιλοξενεί το Ολυμπιακό τουρνουά ποδοσφαίρου. Πέντε χιλιόμετρα νότια της πόλης βρίσκεται η Κνωσός, ο πιο σημαντικός αρχαιολογικός χώρος της Κρήτης που απεικονίζεται στο χρυσό νόμισμα των 100 ευρώ, το πρώτο από τα αναμνηστικά Ολυμπιακά νομίσματα της σειράς που εξέδωσε η Οργανωτική Επιτροπή των Αγώνων³⁴⁹. Άλλες όψεις του μινωϊκού παρελθόντος που ενσωματώνονται στο εθνικό αφήγημα των Ολυμπιακών Αγώνων είναι η ανακατασκευή αρχαίου εμπορικού μινωϊκού πλοίου που μετέφερε στην Αθήνα κρητικά αγροτικά προϊόντα και κλαδιά ελιάς για τη στέψη των Ολυμπιονικών στο πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων της Ολυμπιάδας του 2004, και η ανάδειξη διάσημων και αναγνωρίσιμων αρχαιολογικών ευρημάτων της μινωϊκής περιόδου στην τελετή έναρξης, με πρωταγωνιστές τον «Πρίγκηπα με τα Κρίνα», την «Παριζιάνα» και τη «Θεά των Όφρων»³⁵⁰. Σύμφωνα με τον Χαμηλάκη, «στις παγκόσμιες εκφράσεις και αποδόσεις

³⁴⁸ Μουρατίδης, Εκ1, σ. 13-16.

³⁴⁹ Στην πρόσθια όψη του νομίσματος απεικονίζεται το ανάκτορο και φέρει την επιγραφή: *Κρήτη – Το Ανάκτορο της Κνωσού*. Η πίσω όψη, κοινή για όλα τα νομίσματα φέρει δύο ομόκεντρους κύκλους. Στον εξωτερικό κύκλο απεικονίζονται τα δώδεκα αστέρια, χαρακτηριστικό όλων των νομισμάτων της Ευρωπαϊκής ζώνης, και στον εσωτερικό είναι εγγεγραμμένα η ονομαστική αξία των 100 Ευρώ για τα χρυσά και των 10 Ευρώ για τα αργυρά νομίσματα, ο κότινος, το λογότυπο «ΑΘΗΝΑ 2004», οι πέντε Ολυμπιακοί Κύκλοι και το ανθέμιο, το γνωστό σύμβολο του Ελληνικού Νομισματοκοπείου. Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας <http://www.bankofgreece.gr/>, 29.10.2010.

³⁵⁰ Το αντίγραφο του αρχαίου πλοίου ονομάστηκε «Μινώα» και ανακατασκευάστηκε με τη χορηγία της κρητικής ναυτιλιακής εταιρείας ANEK, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού. Παρόλο που θεωρήθηκε «παγκόσμια καινοτομία» και παρουσιάστηκε ως «ένα καράβι αλλιώς από τ' άλλα», όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του Πανελληνίου Ομίλου Ιστιοπλοΐας Ανοιχτής Θαλάσσης (http://www.horc.gr/print.php?thema_id=4&id=109&lang=1, 25.10.2010), σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Γιάννη Χαμηλάκη, στηρίχτηκε σε «ανεπαρκέστατες αρχαιολογικές μαρτυρίες»,

της ελληνικής εθνικής αφήγησης, το “μινωϊκό” παρελθόν ανήκει στο εικονογραφικό και λεκτικό λεξιλόγιο του έθνους... επιπλέον η θέση των εικόνων κρητικής προέλευσης στα πρώιμα στάδια της παρέλασης του ελληνικού πολιτισμού στους Ολυμπιακούς της Αθήνας αποδεικνύει την παλαιότητα, την αρχετυπική σπουδαιότητα και την ισχυρή τους επιρροή»³⁵¹.

Ο μινωϊκός πολιτισμός στο εγχειρίδιο Εκ1 εξιδανικεύεται και περιγράφεται μεγαλειώδης, ειρηνικός, με υψηλό βιοτικό και πολιτιστικό επίπεδο διαβίωσης που εξασφάλιζε μια «χαρούμενη και άνετη ζωή» στους κατοίκους της προϊστορικής Κρήτης. Η αφήγηση ακολουθεί το στερεοτυπικό πρότυπο παρουσίασης του μινωϊκού πολιτισμού που απαντάται και στα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας και χαρακτηρίζεται από περιγραφές που εκφράζουν το θαυμασμό για την ανωτερότητα του μινωϊκού πολιτισμού στέλοντας το μήνυμα της υπεροχής του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Οι Μινωίτες απεικονίζονται ως κυρίαρχοι των θαλασσών και του εμπορίου με μεγάλη αγάπη «για την ειρήνη και τα ειρηνικά έργα», τις τέχνες, το χορό, τον αθλητισμό, τους αγώνες και τις λατρευτικές εκδηλώσεις προς τιμή της Μεγάλης Μητέρας, θεότητα που λατρευόταν στο νησί, «εκδηλώσεις...που κινούν το θαυμασμό κάθε πολιτισμένου ανθρώπου»³⁵².

Με βάση τις μινωϊκές και θηραϊκές τοιχογραφίες και το «ρυτό των αγωνισμάτων» ή «βάζο του πυγμάχου» ο συγγραφέας περιγράφει εκτενώς τις σημαντικότερες αθλητικές δραστηριότητες των μινωϊτών, τα ταυροκαθάψια και την πυγμαχία με αναφορά στα αρχαιολογικά ευρήματα. Τα ταυροκαθάψια αναφέρονται ως «αγώνισμα με τελετουργικό χαρακτήρα [που] απαιτούσε τόλμη, ευκαμψία αλλά και ευγένεια», ενώ τονίζεται και ο σχετικός βαθμός επικινδυνότητας που είχαν³⁵³. Για την πυγμαχία καταγράφει αναλυτικά τις περιγραφές του αγώνισματος, όπως αυτό απεικονίζεται στα ευρήματα και εξιδανικεύει ένα βίαιο από τη φύση του άθλημα

Χαμηλάκης, «Αποικιακό, εθνικό και τοπικό: κληρονομίες του “μινωϊκού” παρελθόντος», στο Χαμηλάκης – Momigliano N. (επιμ.), *Αρχαιολογία και ευρωπαϊκή νεωτερικότητα, Παράγοντας και καταναλώνοντας τους «Μινωίτες»*, Κούτρας Ν., (μτφ.) Αθήνα, Εκδόσεις του 21^{ου}, 2010, σ. 206.

³⁵¹ Στο ίδιο, σ. 216-217.

³⁵² Μουρατίδης, Εκ1, σ. 13-14. Η προσέγγιση εδώ επαναλαμβάνει το στερεότυπο παρουσίασης του μινωϊκού πολιτισμού που απαντάται και στα σχολικά εγχειρίδια ιστορίας Δημοτικού. Βλ. σχετικά, Κασβίκης Κ., *Αρχαιολογικές αφηγήσεις και εκπαίδευση: Ανάλυση περιεχομένου και εικονογράφησης στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού*, Διδακτορική Διατριβή, ΑΠΘ – Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη, 2004. σ. 209.

³⁵³ Μουρατίδης, Εκ1, σ. 14.

προσδίδοντάς του «ειρηνικό χαρακτήρα»³⁵⁴. Η εξιδανικευμένη προσέγγιση που δίνεται για τον τρόπο διεξαγωγής της πυγμαχίας στο εγχειρίδιο μοιάζει με την προσέγγιση του Evans, ο οποίος είδε τον κόσμο της Κρήτης «γαλήνιο και απαλό σαν τα παιδιά των λουλουδιών», σύμφωνα με τον Kyle³⁵⁵.

Οι αναφορές στο μινωϊκό παρελθόν των Αγώνων ολοκληρώνονται με πληροφορίες για το αγώνισμα της τοξοβολίας και την περιγραφή σωματικών δραστηριοτήτων των μινωϊτών, όπως η ακροβασία, το κυνήγι, το ψάρεμα και ο χορός δίνοντας εκ νέου έμφαση υπεροχής σε κάθε δραστηριότητά τους. Στον άξονα της γραμμικής συνέχειας της ιστορίας ο συγγραφέας αποδίδει εμμέσως και την πατρότητα του χορού στη μινωϊκή εποχή, καθώς «πολλοί ερευνητές, πιστεύουν, ότι οι ρίζες των χορών της κυρίως Ελλάδας βρίσκονται στη Μινωϊκή Κρήτη»³⁵⁶. Ως στοιχείο ανωτερότητας του μινωϊκού πολιτισμού αναφέρεται και η ιδιαίτερα σημαντική θέση που είχε η γυναίκα στη μινωϊκή Κρήτη με βάση την απεικόνισή της στις τοιχογραφίες και ερμηνεύεται ως ισότιμη με τον άνδρα: «θέση αξιοζήλευτη», αφού «γυναίκες και άντρες παρακολουθούν μαζί αγώνες» και μάλιστα οι γυναίκες «κάθονταν στις μπροστινές θέσεις που ήταν οι καλύτερες»³⁵⁷.

Από το αφήγημα της μινωϊκής περιόδου ο συγγραφέας περνάει στη Μυκηναϊκή εποχή την οποία παρουσιάζει ως προοίμιο της κλασικής εποχής. Η αφήγηση εστιάζεται στη δημιουργία, την άνοδο και την πτώση του μυκηναϊκού πολιτισμού, στη σημασία που έδιναν οι Μυκηναίοι στις ταφικές τελετές και στον απόηχο αυτού του πολιτισμού μετά την καταστροφή του στα ομηρικά έπη. Τονίζει ιδιαίτερα τον αριστοκρατικό και ηρωϊκό χαρακτήρα της μυκηναϊκής κοινωνίας και προβάλλει τα ηρωποιητικά και αθλητικά χαρακτηριστικά του ομηρικού ήρωα: «ο ομηρικός ήρωας είναι ένας καλός αθλητής και ένας πολύ γενναίος πολεμιστής...φιλοδοξεί να υπερέχει απ' όλους τους άλλους σε ηρωϊκά και αθλητικά

³⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 15.

³⁵⁵ Ο Kyle αντίθετα θεωρεί βίαιες τις σκηνές πυγμαχίας που αναπαριστώνται στο αρχαίο ρυτό, από το οποίο «μόνο το αίμα λείπει». Ο ίδιος επισημαίνει ότι ο τρόπος που απεικονίζονται οι σκηνές πυγμαχίας στο «ρυτό του πυγμαχού», αλλά και στην τοιχογραφία της Θήρας, αποτελεί απλά μία καλλιτεχνική συνήθεια των Μινωϊτών να παρουσιάζουν τυποποιημένες σκηνές υποτιμώντας τον κίνδυνο ορισμένων δραστηριοτήτων, Kyle D., *Sport and spectacle...*, ό.π., σ. 39-40.

³⁵⁶ Μουρατιδής, Εκ1, σ. 15-16.

³⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 16. Την ίδια επισήμανση κάνει και ο Γιαννάκης σε άλλο σημείο του εγχειριδίου, όπου αναφέρει ως στοιχείο ισότητας την «ισοδύναμη» συμμετοχή ανδρών και γυναικών στα Ταυροκαθάψια, Γιαννάκης Θ., «Ιεροί Πανελλήνιοι Αγώνες», Εκ1, σ. 77.

κατορθώματα, να γίνει ο ίδιος παράδειγμα για όσους θα ακολουθήσουν». Αντίστοιχα περιγράφεται και το σώμα του ως σύμβολο ρώμης και ανδρείας³⁵⁸. Οι προβολές αυτών των προτύπων της «προϊστορικής ελληνικής εποχής» στο παρόν των σύγχρονων Αγώνων θα μπορούσαν να ερμηνευθούν ως ιδεολογικές αναπαραστάσεις ενός κοινού προγόνου, τα χαρακτηριστικά του οποίου υπερτονίζονται και προβάλλονται ως δείγματα υπεροχής της κοιτίδας του αρχαίου αθλητισμού με την οποία συνδέονται στα εγχειρίδια οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες.

1.3. Η μυθολογία των Αγώνων

Η μυθολογία των Αγώνων στα εγχειρίδια επικεντρώνεται στην προϊστορική περίοδο και αναπαράγει τους κυρίαρχους ιδρυτικούς μύθους που κατά διάφορες εκδοχές ερμηνεύουν την αφετηρία δημιουργίας τους. Όψεις της μυθολογίας απαντώνται στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 αλλά και στα εγχειρίδια μαθητών. Ο μύθος του Δία, του Ιδαίου/Δάκτυλου Ηρακλή από την Κρήτη, του Θηβαίου Ηρακλή, γιου του Δία και της Αλκμήνης και ο μύθος του Πέλοπα αναφέρονται ως οι κυρίαρχοι ιδρυτικοί μύθοι των Αγώνων στο εγχειρίδιο Εκ1. Από όλους τους μύθους ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο μύθο του Ηρακλή, ο οποίος παρουσιάζεται με δύο εκδοχές και ως Ιδαίος και ως Θηβαίος Ηρακλής. Στο σύνολο των περιγραφών ο ήρωας αποτυπώνει βασικά αρχετυπικά χαρακτηριστικά και παρουσιάζεται ως η κυρίαρχη μορφή της μυθολογίας των Αγώνων, γεγονός εύλογο, αφού ο Ηρακλής δεν είναι ένας οποιοσδήποτε ήρωας, αλλά ο ήρωας που έχει συνδεθεί με την άσκηση καθεαυτή, είναι αναγνωρίσιμος, οικείος, είναι σύμβολο σωματικής ρώμης, ηθικό πρότυπο και εκφραστής του αθλητικού ιδεώδους. Οι λόγοι αυτοί είναι καθοριστικοί για την προβολή και την αξιοποίησή του ως παιδαγωγικό πρότυπο στα εγχειρίδια.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 δίνεται περισσότερη έμφαση στο δεύτερο ιδρυτικό μύθο των Αγώνων από το Θηβαίο Ηρακλή, γιο του Δία και της Αλκμήνης. Εδώ ο ήρωας προβάλλεται ως το κατ' εξοχήν ιδεολογικό πρότυπο που εκφράζει οικουμενικές ηθικές αξίες. Αναφέρεται ως «πανανθρώπινο σύμβολο, όχι μόνο ανδρείας και αρετής, αλλά και προστάτης του περιβάλλοντος και του βίου γενικά», και ιδεώδης ήρωας της μεταμυκηναϊκής περιόδου οι άθλοι του οποίου «είναι κάτι περισσότερο από απλή ανδραγαθία και αριστεία [αφού] ευεργετούν τους ανθρώπους

³⁵⁸ Στο ίδιο, σ. 17

και το κοινωνικό σύνολο...»³⁵⁹. Τα ηρωοποιητικά, κοινωνικά και ηθικά χαρακτηριστικά του εμπεριέχονται ακόμα σε προσδιορισμούς όπως «πανελλήνιος ήρωας», «σύμβολο της ηρωϊκής υπόστασης», «αλεξίκακος», ως προστάτης της κοινωνίας από το κακό και ως «Καλλίνικος, επίθετο που τον συνδέει με αγώνες και δίκαιη νίκη»³⁶⁰.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών αναπαράγεται μόνο ο ένας από τους δύο μύθους που αφορούν τον Ηρακλή, και αναφέρεται στον Ιδαίο/Δάκτυλο Ηρακλή από την Κρήτη στην ενότητα «η γέννηση των Αγώνων». Η εικονογράφηση της δισέλιδης ενότητας υπερβαίνει το κείμενο το οποίο επικεντρώνεται στα βασικά μυθολογικά στοιχεία³⁶¹. Η εικαστική απεικόνιση αποδίδει τον Ιδαίο Ηρακλή ντυμένο με ελαφρύ χιτώνα και σανδάλια, καθισμένο σε έναν κορμό αγριελιάς να κρατά ένα στεφάνι από τα κλαδιά του δέντρου, τον αρχαίο κότινο. Γυμνοί αθλητές εικονίζονται να τρέχουν προς το μέρος του υπό το βλέμμα της Ρέας, της μητέρας του θεού Δία. Δύο αετοί που πετούν πάνω από τη Ρέα ολοκληρώνουν το μυθικό και θρησκευτικό συμβολισμό της απαρχής των Αγώνων. Η εικόνα του στεφανιού που κρατάει ο Ηρακλής αναπαράγεται εικονογραφικά και σε άλλες ενότητες του εγχειριδίου ως μέρος πολυθεματικών εικόνων παραπέμποντας στην αρχετυπική αξία της συμμετοχής και της νίκης στους Αγώνες. Ο ίδιος μύθος με παρόμοια εικονογράφηση απαντάται και στο Ολυμπιακό Παραμύθι. Εδώ η λογοτεχνία διερμηνεύει τα μυθολογικά σχήματα και τα αποδίδει σύμφωνα με τα δικά της εργαλεία³⁶². Εκτός από τους

³⁵⁹Γιαλούρης Ν., «Οι Αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες και η συμβολή τους στη διαμόρφωση της Ελληνικής Παιδείας – Παράλληλη συμβολή των Αγώνων στην ανάπτυξη των Γραμμάτων και των Τεχνών», Εκ1, σ. 45-46.

³⁶⁰Μουρατιδής, *ό.π.*, σ. 21-22.

³⁶¹Αναφέρουμε ενδεικτικά: «Ήταν πέντε αδέρφια, που πήραν το όνομα Ιδαίοι, επειδή έμειναν στην Ίδη. Κάποτε τα πέντε αδέρφια ήρθαν στην Ολυμπία. Μια μέρα, ο μεγαλύτερος από αυτούς που τον έλεγαν Ηρακλή έβαλε τους αδερφούς του να τρέξουν. Στο τέλος αντάμειψε το νικητή με ένα στεφάνι αγριελιάς. Αυτό το παιχνίδι άρεσε πολύ. Αποφάσισε λοιπόν να μην τρέχουν μόνο τ' αδέρφια του, αλλά και άλλοι νέοι της περιοχής. Έτσι οι Αγώνες έγιναν τοπικοί και σταδιακά πανελλήνιοι», Εμ6-9 ετών, σ. 4-5.

³⁶²«Η Δέσποινα έσκυψε και είδε τέσσερα γεροδεμένα παλικάρια να αγωνίζονται στο άθλημα του δρόμου. Η ανάσα τους ήταν λαχανιασμένη και κόμποι ιδρώτα έσταζαν από τα μέτωπά τους. – Ποιοί είναι αυτοί; Ρώτησε. – Τα τέσσερα αδέρφια του Ιδαίου Ηρακλή από την Κρήτη. Τα έβαλε να αγωνιστούν για να περάσουν την ώρα τους και να διασκεδάσουν. Ο ίδιος διάλεξε τον κατάλληλο χώρο του σταδίου και προσδιόρισε το μήκος του...Τον βλέπεις; Στεφανώνει τώρα τον νικητή με ένα κλαδί αγριελιάς. –Και τι έγινε μετά; Ενδιαφέρθηκε η Δέσποινα. –Του άρεσε το παιχνίδι αυτό και σκέφτηκε ότι όχι μόνο τα αδέρφια του, αλλά και όλοι οι νέοι της περιοχής θα μπορούσαν να αγωνίζονται με αυτό τον τρόπο. Αργότερα οι μυθικοί βασιλιάδες της Ηλείας...θέσπισαν στο μέρος τούτο τους Ολυμπιακούς Αγώνες, τους πιο σπουδαίους της αρχαιότητας...», Τριβιζάς Ε., Εκμ2, σ. 35-36.

ιδρυτικούς μύθους στο εγχειρίδιο σε δεύτερο επίπεδο, αναδεικνύονται όψεις των Αγώνων στους ιστορικούς χρόνους από το βασιλιά της Πίσας Ίφιτο, (πρώϊμος 8^{ος} π.Χ. αι.). Η αναδιοργάνωσή τους την περίοδο αυτή ερμηνεύεται ως μέσο εξυγίανσης της αρχαίας κοινωνίας από τους εμφυλίους πολέμους και τις αντιξοότητες³⁶³.

Στο πλαίσιο της μυθολογικής και ιστορικής αφήγησης για την ίδρυση των Αγώνων, όπως αναπτύσσεται στα εγχειρίδια, παρεμβάλλεται και ένα σύγχρονο πρόσωπο που αφηγείται το μακρινό ηρωϊκό παρελθόν τους στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών και το διασυνδέει με το παρόν της «Αθήνα 2004». Είναι ο Coubertin, ο αναβιωτής των σύγχρονων Αγώνων, ο οποίος για τις ανάγκες της αφήγησης μεταμορφώνεται στη στερεοτυπική εικόνα του παππού που διηγείται στα παιδιά μια ιστορία και αναδεικνύει τον πρωταγωνιστικό του ρόλο ως πρότυπο που συμβάλλει στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών μέσα στην οικογένεια³⁶⁴. Στην προκειμένη περίπτωση ο παππούς δεν είναι ένας συνηθισμένος τύπος, αλλά ο πατέρας της σύγχρονης αναβίωσης, μια ιστορική προσωπικότητα που συμβάλλει στην κατασκευή νοημάτων μέσα από την ηθικοπλαστική διάσταση του λόγου.

Αποδίδεται καθισμένος σε μια άνετη πολυθρόνα και κοντά του κάθονται τρία παιδιά – (δύο αγόρια και ένα κορίτσι) – πάνω σε ένα χαλί. Το ένα από τα αγόρια κρατάει μια μπάλα, ενώ μια μπάλα ακόμα βρίσκεται ακουμπισμένη σε εμφανές σημείο στο κάτω μέρος της πολυθρόνας. Στο ένα χέρι κρατάει ένα κλειστό βιβλίο και με το άλλο κινείται προς τη μεριά των παιδιών για τις ανάγκες της αφήγησης. Με την άνεση και την αυθεντία που παράγει ο λόγος του ετεροδιηγητικού αφηγητή επιβεβαιώνει ότι, «Ναι, οι ΟΑ ξεκίνησαν από την αρχαία Ολυμπία, όταν πριν από αιώνες μαζεύτηκαν εκεί πολλοί άνθρωποι για να συζητήσουν για την ειρήνη και το αθλητικό πνεύμα. Με τα χρόνια το αγωνιστικό πνεύμα, ο ενθουσιασμός, η άμιλλα ρίζωσαν στις ψυχές των ανθρώπων, έγιναν τρόπος ζωής. Εμείς, νοσταλγοί του ωραίου και του ευγενικού, θα προσπαθήσουμε να σας κάνουμε κοινωνικούς³⁶⁵ του μεγαλείου, του αγωνιστικού πνεύματος που ρίζωσε εκεί, αλλά και του δικού μας ενθουσιασμού»³⁶⁶.

³⁶³Μουρατίδης, Εκ1, σ. 19, Γιαλούρης *στο ίδιο*, σ. 44-45 και Εμ10-12 ετών, σ. 3.

³⁶⁴Για τις κοινωνικές αναπαραστάσεις της τρίτης ηλικίας, βλ. Αναγνωστοπούλου Δ., *Λογοτεχνική πρόσληψη στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα, Πατάκης, 2002, σ. 124-135.

³⁶⁵Κοινωνικούς αντί για «κοινωνούς», ίσως λόγω τυπογραφικού λάθους.

³⁶⁶Εμ6-9 ετών, σ. 1.

1.4. Ο τόπος των Αγώνων: «Στην αρχαία Ολυμπία!..Εκεί όπου άρχισαν όλα»³⁶⁷

Η αρχαία Ολυμπία κατέχει ιδιαίτερη θέση στα εγχειρίδια. Γενέτειρα των αρχαίων Αγώνων, σύγχρονος αρχαιολογικός χώρος, τόπος ενεργός και ζωντανός που συμβολίζει την πολιτισμική συνέχεια και υπεροχή στη συνείδηση των Ελλήνων ως συνέχεια του εθνικού εαυτού. Για την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» οι συμβολισμοί της αρχαίας Ολυμπίας είναι η κορύφωση της πνευματικότητας των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων και συνδέεται με την επιλογή της να διοργανωθεί εκεί το σύγχρονο αγώνισμα της σφαιροβολίας. Η Ολυμπία αποκτά προσωποποιημένη υπόσταση και προβάλλεται στα εγχειρίδια μέσα από τα πολιτισμικά και φυσικά μορφολογικά της χαρακτηριστικά ως «καταπράσινη και ειδυλλιακή», με «έξοχο φυσικό περιβάλλον», ως «κάλλιστος» και «ιδεώδης τόπος», ως «πνευματική πρωτεύουσα της Ελλάδας» και «ομφαλός του ελληνισμού», ως «μαγεμένος χώρος», ως «πανελλήνιο πνευματικό και πολιτιστικό κέντρο», «μαγευτική και καταπράσινη», «με μεγαλόπρεπους ναούς και περίτεχνα μνημεία», ως «μήτηρ των χρυσοστεφάνων άθλων και Δέσποινα αληθείας». Πρόκειται για αναπαραστάσεις που συνιστούν ιδεολογικές και συναισθηματικές μεταμορφώσεις ενός τοπίου που αφυπνίζεται και ζωντανεύει ως μητρική μορφή όχι μόνο για τις ανάγκες της ιστορικής αφήγησης, αλλά και της λογοτεχνίας: «Πέρα στο ξέφωτο η Ολυμπία ξάγρυπνη πλέκει για τον καθένα τους κι απόνα στεφάνι αγριλιά...»³⁶⁸.

Ο στίχος αυτός είναι από το ποίημα του Τάκη Δόξα, εκτενές απόσπασμα του οποίου αναπαράγεται σε ολόκληρη σελίδα του εγχειριδίου του μαθητή Εμ10-13 ετών και περιβάλλεται εικαστικά από κλαδί ελιάς, τη βάση του οποίου διακοσμεί κόκκινη κορδέλα που παραπέμπει συμβολικά στην κόκκινη κορδέλα που έδεναν στα κεφάλια των νικητών κατά τη διάρκεια της στεφάνωσης. Το ποίημα παρουσιάζεται ως καθολικά αποδεκτό: «Ένα από τα καλύτερα ποιήματα που έχουν γραφτεί για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, είναι το ποίημα του Τάκη Δόξα το “Φως της Ολυμπίας”». Στη συνέχεια οι μαθητές καθοδηγούνται να ανασυγκροτήσουν τη δική τους προσωπική σχέση με το ποίημα: «Μπορείς να το απαγγείλεις; Ποιο όραμα κρύβει το ποίημα; Μπορούμε να το συζητήσουμε με τους συμμαθητές μας αλλά και με τους γονείς μας». Στην επόμενη δραστηριότητα στην ίδια ενότητα, παρελθόν και παρόν

³⁶⁷Το παράθεμα είναι φράση από διάλογο που εξελίσσεται στο Ολυμπιακό Παραμύθι, Τριβιζιάς, Εκμ2, σ. 32.

³⁶⁸Εκ1, σ. 42, 57, 66, Εμ6-9 ετών, σ. 1, Εκμ2, σ. 38, Εμ13-16 ετών, σ. 3, Εμ10-12 ετών, σ. 16.

εμπλέκονται σε μια σχέση αμοιβαιότητας και ανταλλαγής: «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι πηγή έμπνευσης. Ποιο δικό σου ποίημα και ποια ζωγραφιά θα χάριζες στους αρχαίους Αγώνες;»³⁶⁹.

Η συσχέτιση της αρχαίας Ολυμπίας με τα μυθολογικά και ιδεολογικά στοιχεία των Αγώνων πέρα από την ιστορική αφήγηση, γίνεται επιπλέον με σχεδιαστικές αναπαραστάσεις του αρχαίου χώρου και των μνημείων, με σύγχρονη φωτογραφική τεκμηρίωση του αρχαιολογικού τοπίου, με γραπτές και εικαστικές ασκήσεις για τους μαθητές, καθώς και εκπαιδευτικές εκδρομές στους αρχαιολογικούς χώρους³⁷⁰. Στόχος είναι όπως αναφέρεται στην υποενότητα, «Αρχαία Ολυμπία, Μουσείο Ολυμπίας», για το Δημοτικό στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4, είναι «να ενημερωθούν οι μαθητές για τον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας και τα αρχαιολογικά ευρήματα που εκτίθενται στο μουσείο της». Στο ίδιο εγχειρίδιο στην υποενότητα «αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες», για το Λύκειο οι μαθητές οφείλουν να ενημερωθούν για τα πέντε μεγάλα έργα που προγραμματίζονται να γίνουν στην περιοχή της Ολυμπίας με σκοπό την κάλυψη των αυξημένων αναγκών των επισκεπτών του 2004, καθώς και για την έκθεση της συλλογής χάλκινων της Ολυμπίας που είναι η πλουσιότερη στον κόσμο και για άλλα εκθέματα του νέου μουσείου Ολυμπιακών Αγώνων. Τελική στόχευση αποτελεί η σύνθεση εργασίας των παιδιών, μετά από συλλογική έρευνα με τίτλο «Η Ολυμπία του χθες, η Ολυμπία του σήμερα, η Ολυμπία των Αγώνων του 2004»³⁷¹. Οι δράσεις αυτές αναδεικνύουν τη σημασία των αρχαιολογικών τόπων και των μουσείων, ως «περιβάλλοντα ιστορικής εκπαίδευσης»³⁷².

Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών, στην προσπάθεια διασύνδεσης του παρόντος με το παρελθόν η ιστορική αφήγηση συμπληρώνεται με φωτογραφική απεικόνιση του αρχαιολογικού χώρου και με έγχρωμη εικαστική αναπαράσταση του τοπίου με τις κτιριακές συνθέσεις του παρελθόντος. Την ίδια αναπαράσταση έχουμε και στο

³⁶⁹Εμ10-12 ετών, σ. 16.

³⁷⁰Εκ4, σ. 11: «Επισκεφθείτε την Ολυμπία, τους Δελφούς, τον Ισθμό της Κορίνθου ή τη Νεμέα. Στην Ελλάδα υπάρχει πλήθος μνημείων με αθλητικές αναφορές». Και αλλού στο ίδιο: «Οργανώστε επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, στάδια και δώστε την ευκαιρία στα παιδιά να βιώσουν το χώρο και το πνεύμα των αρχαίων Αγώνων», σ. 41. Σε άλλο σημείο προτείνεται η διοργάνωση στο σχολείο εκδήλωσης με τίτλο, «Ημέρα Αρχαίας Ολυμπίας», σ. 41.

³⁷¹Εκ4, σ. 72 και 149.

³⁷²Κασβίκης Κ. – Ανδρέου Α., «Περιβάλλοντα ιστορικής εκπαίδευσης εκτός σχολείου: ιστορικό τοπίο, αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία, μνημεία και “τόποι” πολιτισμικής αναφοράς», στο Νικονάνου-Κασβίκης (επιμ.), Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο – Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος, Αθήνα, Πατάκης, 2008, σ. 127.

εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών³⁷³. Η σχεδιαστική αναπαράσταση παρόλο που αποτελεί καλλιτεχνική επινόηση με τα δικά της υπόρρητα νοήματα που της αποδίδονται στον παρόντα χρόνο, βοηθά τους μαθητές στην ανασύνθεση και στην κατανόηση της αρχιτεκτονικής του Ιερού όπου διοργανώνονταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Η αναπαράσταση του χώρου στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών υποστηρίζεται και από σχετική άσκηση για τους μαθητές, που πρέπει να αναγνωρίσουν τα επτά αριθμημένα μνημεία και να συμπληρώσουν τα κενά λέξεων με τα ονόματα αυτών των μνημείων που τους δίνονται με τυχαία σειρά. Προτείνεται επίσης η δημιουργία προσωπικής αναπαράστασης του Ιερού από τους μαθητές, με χρήση φωτογραφιών που απεικονίζουν αρχαιολογικά ευρήματα της Ολυμπίας, με σκοπό την παρουσίαση του έργου στην τάξη.

Τη δυνατότητα ανάγνωσης του αρχαιολογικού χώρου έχουν οι μαθητές επίσης και μέσα από το Ολυμπιακό Παραμύθι. Η εξιδανικευμένη εικόνα του γαλήνιου και ρομαντικού τοπίου αναδεικνύει τους «μεγαλόπρεπους ναούς» και τα «μαρμάρινα περίτεχνα μνημεία, πνιγμένα στο πράσινο που έλαμπαν στον ήλιο», τα οποία αναφέρονται με το όνομά τους και υποδηλώνεται η χρήση τους. Για τις ανάγκες της αφήγησης τα μνημεία συνυπάρχουν επιτυχώς στο κείμενο με πασχαλίτσες που κάθονται στα σκουροπράσινα φύλλα της ελιάς, με πολύχρωμες πεταλούδες που ανοιγοκλείνουν τα δαντελένια τους φτερά σε διπλανά κλαδιά, με το περιστέρι της ειρήνης και την πρωταγωνίστρια του παραμυθιού με ανακατεμένα τα μαλλιά από το απαλό αεράκι να αναρωτιέται βλέποντας τα μνημεία, «-τι είναι όλα αυτά;». Από το σύνολο των αρχαίων μνημείων αποδίδονται εικονογραφικά εδώ το αρχαίο Γυμνάσιο και ο ναός του Δία³⁷⁴.

Ο Δίας, θεός των Αγώνων, χαρακτηρίζεται στο Εκ1 ως «ειρηνοποιός και συμφιλιοτής» των διχασμένων Ελλήνων και το χρυσελεφάντινο άγαλμά του ως «το πιο λαμπρό από τα έργα της Ολυμπίας» που κατασκεύασε ο Φειδίας, ο «μεγαλύτερος γλύπτης της αρχαιότητας» στο Εμ10-12 ετών³⁷⁵. Η συνέχεια της περιγραφής του στο ίδιο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών είναι αποκαλυπτική της σπουδαιότητάς του: «Ένα τεράστιο άγαλμα του θεού Δία καμωμένο από χρυσάφι και ελεφαντόδοντο και στολισμένο με πολύτιμους λίθους. Για τη μοναδική ομορφιά του, δίκαια θεωρήθηκε,

³⁷³Εμ10-12 ετών, σ. 1 και 6 και Εμ13-16 ετών, σ. 4-5.

³⁷⁴Εκμ2, σ. 38-39.

³⁷⁵Εκ1, σ. 24, Εμ10-12 ετών, σ. 10.

ένα από τα επτά θαύματα της αρχαιότητας». Το κείμενο συνοδεύεται από ολοσέλιδη σχεδόν γραμμική απεικόνιση του αγάλματος σε καθιστή θέση. Οι μαθητές καλούνται να βάψουν με χρώματα το άγαλμα και στην ουσία να το αποκαλύψουν και να το ανασυνθέσουν. Πριν όμως θα απαντήσουν στην ερώτηση, «με τι χρώματα θα έβαφες το άγαλμα του Δία; Γιατί διάλεξες αυτά;»³⁷⁶.

Πέρα από τις εικαστικές ανασυνθέσεις η αρχαία Ολυμπία προκαλεί τη φαντασία των μαθητών και μέσα από τη γεωγραφία, ως τόπος προορισμού των αθλητών που ταξίδευαν για να πάρουν μέρος στους Αγώνες. Στην υποενότητα, «το ταξίδι του αρχαίου αθλητή» στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών, οι μαθητές με βάση μια υποθετική μετακίνηση τριών αθλητών που ξεκινούν ο καθένας από την πόλη του, αλλά μέχρι να φτάσουν στον προορισμό τους έχουν επισκεφθεί και άλλα ιερά, καλούνται να οργανώσουν αυτό το ταξίδι τόσο στην αρχαία όσο και στη σύγχρονη εποχή, και να συγκρίνουν το χρόνο και τις συνθήκες του ταξιδιού με βάση το σχέδιο ενός χάρτη. Ο χάρτης έχει σχεδιαστεί με σημεία εκκίνησης τον Κρότωνα, τη Θάσο, τη Ρόδο, τους Δελφούς, τη Νεμέα, την Αθήνα και κέντρο άφιξης την Ολυμπία. Καλούνται να συγκρίνουν το χρόνο και τις συνθήκες του ταξιδιού των αθλητών, να επισημάνουν από ποια μέρη πέρασαν, τους κινδύνους και τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν και πώς τις ξεπέρασαν. Η άσκηση του ταξιδιού αποκτά και βιωματικό χαρακτήρα, αφού οι μαθητές στο τέλος καλούνται να προσδιορίσουν τη συντομότερη διαδρομή που ξεκινάει από τον τόπο διαμονής τους για να φτάσουν και οι ίδιοι στην Ολυμπία περνώντας μέσα από δύο ιερά³⁷⁷.

1.5. Οργάνωση και διεξαγωγή των Αγώνων

Το οργανωτικό πρότυπο των αρχαίων Αγώνων στα εγχειρίδια αποκαλύπτεται με εκτενείς και επιλεκτικές αναφορές όσον αφορά το ιδεολογικό και κανονιστικό πλαίσιο της διοργάνωσης με στόχο την ανάδειξη της σπουδαιότητας των Αγώνων. Οι επιλεκτικές αναφορές πιθανόν αφήνουν έξω από την αφήγηση γεγονότα που θα μπορούσαν να διαταράξουν την εξιδανικευμένη εικόνα ενός καλοσχεδιασμένου μοντέλου διοργάνωσης των αρχαίων Αγώνων, το οποίο παρουσιάζεται σχεδόν άμεμπτο και ικανό να εξασφαλίσει τη διαχρονική εξέλιξή τους. Η αφήγηση αυτή υποβάλλει υπόρρητα στο σύγχρονο παρόν αρχαία πρότυπα και αξίες. Από την

³⁷⁶Εμ10-12 ετών, σ. 10.

³⁷⁷Στο ίδιο, σ. 14.

περιγραφή που δίνεται στα εγχειρίδια πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τους Αγώνες όλα μοιάζουν να λειτουργούν άψογα, χωρίς κανενός είδους σκοπιμότητες και σχεδόν στατικά σε έναν αρχαίο κόσμο όπου η εικόνα που επιλέγεται γι' αυτόν είναι εξιδανικευμένη και ομοιογενής.

Η θεματική αναλογία της ενότητας δίνει έμφαση στις συμμετοχές, στους αποκλεισμούς, στις ποινές, στο αγωνιστικό πρόγραμμα και στις ηθικές και πολιτισμικές αξίες που εξασφάλιζαν την «καθαρότητα», την ελληνικότητα και τη σπουδαιότητα των Ολυμπιακών Αγώνων. Στο Εκ1 τονίζεται ότι προϋπόθεση για να μετάσχει κάποιος στους Αγώνες είναι η ελληνική καταγωγή η οποία μεταφράζεται ως ασφαλές κριτήριο για την απόδειξη της ελληνικότητας των Αγώνων. Ωστόσο επισημαίνεται ότι «δεν γνωρίζουμε ούτε μία περίπτωση που να αποκλείστηκε κανείς εξ αιτίας της μη ελληνικής του καταγωγής». Προς επίρρωση αυτού του ισχυρισμού ο συγγραφέας επιλέγει να αναφερθεί για προφανείς λόγους στην περίπτωση του «προγόνου» του Μ. Αλεξάνδρου, Αλέξανδρου Α', βασιλιά της Μακεδονίας, ο οποίος για να συμμετάσχει στους Αγώνες απέδειξε την ελληνικότητά του³⁷⁸. Η αναφορά αυτή σηματοδοτεί έμμεσα την ελληνικότητα της Μακεδονίας με τις συνέπειες που έχει διαχρονικά μια τέτοια παραδοχή.

Οι όροι συμμετοχής αναδεικνύουν τους ταυτόχρονους αποκλεισμούς από τους Αγώνες συμπυκνωμένοι σε μία φράση: «Βάρβαροι ή δούλοι καθώς και γυναίκες αποκλείονταν επίσης από τους Αγώνες». Οι αποκλεισμοί αυτοί νοηματοδοτούν αρνητικά την αξία της ισότητας και του εκδημοκρατισμού των Αγώνων που προπαγανδίζονται σε άλλα σημεία του εγχειριδίου. Ο αποκλεισμός των γυναικών αν και συνδέεται με τη γενικότερη θέση της γυναίκας στην αρχαία κοινωνία εν τούτοις δε γίνεται καμμία αναφορά σ' αυτό. Στόχος είναι να τονισθεί η μεγάλη αξία των Αγώνων και αν κάποιες όψεις θεωρούνται πιθανόν αρνητικές, όπως η μη συμμετοχή γυναικών, δεν παρουσιάζονται ως αρνητικές αφού και οι γυναίκες είχαν τους «δικούς τους αγώνες» τα Ηραία³⁷⁹.

Η άλλη κατηγορία ανθρώπων που δεν λαμβάνει μέρος στους Αγώνες είναι οι βάρβαροι. Ο αποκλεισμός τους δεν σηματοδοτείται αρνητικά αλλά παρουσιάζεται όπως προαναφέρθηκε, ως στοιχείο της ελληνικής ταυτότητας των αρχαίων

³⁷⁸ Μουρατίδης, Εκ1, σ. 22.

³⁷⁹ Στο ίδιο. Επίσης αναφορές για τα Ηραία στο Εμ10-12 ετών σ. 5, Τριβιζάς, Εκμ2 σ. 40 και Γιαννάκης Εκ1, σ. 77-78.

Ολυμπιακών Αγώνων. Η λέξη «βάρβαρος» χρησιμοποιείται επίσης για να δείξει και τη μετάβαση από τους ελληνικούς στους οικουμενικούς Αγώνες³⁸⁰. Σε άλλο σημείο του ίδιου εγχειριδίου ο τρόπος που παρουσιάζεται ο διάλογος μεταξύ ενός «βάρβαρου Σκύθη» το όνομα του οποίου δεν αναφέρεται αρχικά, με τον Σόλωνα που αναφέρεται ως «Έλληνας νομοθέτης» και ονοματίζεται, δείχνει ότι ο «βάρβαρος» εκτός από το γεγονός ότι δεν μπορεί να μετέχει στους Αγώνες, δεν κατανοεί και τα σημαντικά πράγματα που συμβαίνουν σ' αυτούς τους «Ελληνικούς Ιερούς Αγώνες», και το σημαντικότερο απ' όλα δεν κατανοεί «το ανιδιοτελές πνεύμα» τους³⁸¹. Ο διάλογος του Ανάχαρση στην ουσία, όπως επισημαίνει ο Goldhill, «παίζει συνειδητά με τα πλαίσια ταυτότητας και πολιτιστικών αξιών» και μέσα από τη συνεχή υπεράσπιση του αθλητισμού «συμβάλλει στη δημιουργία του “εμείς” και του “αυτοί”»³⁸². Στο πλαίσιο αυτό ερμηνεύεται και το στοιχείο της γυμνότητας ως σημαντικό στοιχείο της αρχαίας ελληνικής αγωνιστικής αθλητικής παράδοσης και θεμελιώδες στοιχείο αυτοπροσδιορισμού των Ελλήνων απέναντι στους βαρβαρικούς λαούς³⁸³.

Οι όροι συμμετοχής στους Αγώνες εκτός από τους αποκλεισμούς αναδεικνύουν σε δεύτερο επίπεδο τους εσωτερικούς κανονισμούς συμμετοχής καθώς και το ρόλο αυτών που επιφορτίζονταν για την τήρησή τους. Έτσι τονίζεται ιδιαίτερα ο καθοριστικός ρόλος των Ελλανοδικών (κριτές των Αγώνων), και των βοηθών τους, («αλύτες» και «ραβδούχοι» ή «μαστιγοφόροι») για την οργάνωση και ομαλή διεξαγωγή των Αγώνων ως ένα ακόμα στοιχείο της σπουδαιότητας του θεσμού. Οι Ελλανοδίκες παρουσιάζονται στο εγχειρίδιο Εκ1 «αυστηροί», «αμερόληπτοι», «αδέκαστοι» «δίκαιοι» που «εξασφαλίζουν απόλυτα την απονομή δικαιοσύνης» χωρίς διακρίσεις σε όλους τους αθλητές, πρόσωπα «με απεριόριστη εμπιστοσύνη». Ως τεκμήριο των λεγομένων αναφέρεται στο εγχειρίδιο το γεγονός αμφισβήτησης της

³⁸⁰ «Με τις κατακτήσεις του Μ.Αλεξάνδρου και την εξάπλωση του ελληνισμού...ο αποκλεισμός των λεγόμενων βαρβάρων έχασε ένα μεγάλο μέρος από τη σημασία του», αφού «πιθανόν» οι αθλητές που έπαιρναν μέρος «κατά κάποιο τρόπο αποδείκνυαν την ελληνική τους καταγωγή», στο *ίδιο*.

³⁸¹ Ο διάλογος έχει ως εξής: «Ανάχαρσις: Για ποια βραβεία αγωνίζεσθε εσείς οι Έλληνες; Σόλων: Στην Ολυμπία για ένα στεφάνι αγριελιάς, στα Ίσθμια για ένα στεφάνι πεύκου, στη Νεμέα για ένα στεφάνι σέλινου, στα Πύθια για τους καρπούς των ιερών δέντρων του θεού, και σ' εμάς εδώ στα Παναθήναια, για το λάδι της ιερής ελιάς. Γιατί γέλασες Ανάχαρσι; Σου φαίνονται μικρά βραβεία τούτα;», Γιαννάκης Θ., Εκ1, σ. 69-70.

³⁸² Goldhill S., *Ποιος χρειάζεται τους Έλληνες, Ποιος χρειάζεται τα ελληνικά;*, (Κουσουνέλος Γ., μτφ.), (Κεκροπούλου Ε., επιμ.), Αθήνα, Ενάλιος, 2003, σ. 159-160.

³⁸³ «Ήταν αδύνατο να διανοηθεί κανείς την εποχή εκείνη αγώνες χωρίς τη γυμνότητα των αθλητών...Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι η γυμνότητα τους διέκρινε από τους βαρβάρους οι οποίοι αγωνίζονταν φορώντας ενδύματα...», Μουρατίδης, Εκ1, σ. 37.

αμεροληψίας των Ελλανοδικών προς τους «δικούς τους» Ηλείους αθλητές από Αιγυπτίους σοφούς, αλλά εν τούτοις «η μακροχρόνια ιστορία του θεσμού δείχνει ότι εκτός από μια αμφίβολη περίπτωση οι Ελλανοδικές δεν ευνόησαν ποτέ Ηλείους αθλητές»³⁸⁴. Στην αφήγηση παρεμβαίνουν διασκευασμένες ιστορίες από αρχαίους συγγραφείς, Ηρόδοτο και Λουκιανό, ως αδιαμφισβήτητες ιστορικές πηγές.

Η ποινικοποίηση της παραβατικότητας στους Αγώνες είναι ένα άλλο στοιχείο που επιλέγεται να τονισθεί και συνδέεται με το ρόλο των Ελλανοδικών που επιβάλλουν σωματικές τιμωρίες και χρηματικές ποινές. Παρόλο που υφίστανται παραβιάσεις στους Αγώνες η σημασία τους υποτιμάται στο εγχειρίδιο με την ένδειξη ότι είναι «πολύ λίγες» στην ιστορία των Αγώνων³⁸⁵. Οι αρχαίοι Αγώνες παρουσιάζονται ως «καθαροί», στοιχείο που κατά το συγγραφέα «ίσως» οφείλεται στην αυστηρότητα των Ελλανοδικών, την αξία της ορκωμοσίας, τη διασύνδεση των Αγώνων με τη θρησκεία και την αγάπη για την αθλητική άμιλλα. Εν τούτοις οι αναφορές στις ποινές των Αγώνων υφίστανται αλλά διατηρούν περισσότερο έναν παιδαγωγικό ρόλο που υπόρρητα αντανακλά στο παρόν τις αθλητικές αξίες της αρχαιότητας. Όψεις της αφήγησης που αφορούν την οργάνωση και διεξαγωγή των Αγώνων αναπαράγονται επιλεκτικά και στο μαθητικό εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών σε τέσσερις σχετικές υποενότητες: «Ποιοι έπαιρναν μέρος στους Αγώνες», «Ποιοι οργάνωναν τους Αγώνες», «Τι ήταν οι “Ζάννες”» και «Τα Ηραία»³⁸⁶.

1.6. Αρχαία αγωνίσματα

Τα αγωνίσματα είναι μία από τις πιο σημαντικές υποθεματικές κατηγορίες που αφορούν τον αρχαίο αθλητισμό και τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Στο βιβλίο του καθηγητή Εκ1 αφιερώνονται 8 ½ σελίδες, όπου αναλύονται το καθένα ξεχωριστά σε ονομαστικές θεματικές και αφορούν τα αγωνίσματα του ιπποδρόμου, τα δρομικά αγωνίσματα, τα βαρέα αγωνίσματα (πάλη, πυγμαχία και παγκράτιο), τη δισκοβολία, τον ακοντισμό, το άλμα και το πένταθλο. Δίνονται αναλυτικά ιστορικές πληροφορίες για την ταυτότητα, τα τεχνικά στοιχεία, τον τρόπο διεξαγωγής αλλά και τη σημασία που είχαν στην κοινή συνείδηση, είτε ως έκφραση δύναμης, ανδρείας και κάλλους,

³⁸⁴Μουρατίδης, Εκ1, σ. 25-27.

³⁸⁵Για τις παραβιάσεις στους Αγώνες βλ. σχετικά Σιμόπουλος Κ., *Μύθος, απάτη, και βαρβαρότητα οι Ολυμπιάδες*, Αθήνα, Στάχυ, 1998, σ. 88-97.

³⁸⁶Εμ10-12 ετών, σ. 4-5.

είτε ως έκφραση πολιτικής δύναμης και αριστοκρατικής καταγωγής, ενώ παράλληλα επισημαίνονται διαφορές και ομοιότητες των αρχαίων και σύγχρονων αγωνισμάτων.

Στο βιβλίο του καθηγητή Εκ4 τα αγωνίσματα καταλαμβάνουν 7 από τις 13 συνολικά σελίδες που αναφέρονται στην αρχαιότητα. Ενσωματώνονται στις αθλητικές δράσεις των μαθητών μέσα από σύγχρονες αναπαραστάσεις και τη συμμετοχή τους σ' αυτές με τη χρησιμοποίηση αρχαίων πρακτικών, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην κατασκευή αθλητικών οργάνων με στόχο «να ενημερωθούν οι μαθητές για τα όργανα που χρησιμοποιούσαν οι αθλητές της αρχαιότητας μέσα από την αισθητική αγωγή»³⁸⁷. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ2 ακολουθείται παρόμοια προσέγγιση. Μία από τις προτεινόμενες δραστηριότητες για το Δημοτικό αφορά την αναπαράσταση αρχαίων αγωνισμάτων στην αυλή του σχολείου παίζοντας το παραδοσιακό παιχνίδι «τα αγάλματα». Νικητής θα ανακηρυχτεί ο μαθητής που θα μιμηθεί τα περισσότερα αγωνίσματα. Για την Γ' και Δ' τάξη προτείνεται να προηγηθούν απλές κατασκευές ακοντίων, δίσκων και αλτήρων που θα χρησιμοποιηθούν κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας. Σε άλλο σημείο του εγχειριδίου προτείνεται η οργάνωση «Αθλητικής Ημέρας με αρχαία αγωνίσματα»³⁸⁸.

Οι ανακατασκευές αρχαίων αθλητικών οργάνων και η αναπαράσταση των αγωνισμάτων στα οποία δίνεται έμφαση στα εγχειρίδια θα μπορούσε να θεωρηθεί «κυριολεκτική εμπλοκή» με τον αρχαίο πολιτισμό και να ερμηνευτεί ως «μετασηματισμός της αδρανούς ύλης σε δρών αντικείμενο [που] παράγει πλήθος νοημάτων που σχετίζονται με την κατασκευή, τη χρήση και τον κοινωνικό ρόλο των αντικειμένων και των ανθρώπων που σχετίζονται μ' αυτό, τα συστήματα αξιών στα οποία συμμετέχει καθώς επίσης και στην ιστορία του», σύμφωνα με τον Κωτσάκη³⁸⁹.

Στα βιβλία των μαθητών επιλέγονται ιστορικές αναφορές σε ορισμένα από αυτά και ειδικά σε όσα θεμελιώνουν τη διαφορετική αθλητική κουλτούρα της αρχαιότητας με τους σύγχρονους Αγώνες, όπως για παράδειγμα οι αρματοδρομίες ή αγωνίσματα που είναι κοινά με το σύγχρονο αγωνιστικό πρόγραμμα. Ανάλογη έμφαση δίνεται και στους κύριους αγωνιστικούς χώρους όπου διεξάγονται τα

³⁸⁷ Εκ2, σ. 71 και 107.

³⁸⁸ Στο ίδιο, σ. 8 και σ. 41.

³⁸⁹ Κωτσάκης Κ., «Υλικός πολιτισμός και ερμηνεία στη σύγχρονη αρχαιολογική θεωρία», στο Νικονάνου Ν. – Κασβίκης Κ. (επιμ.), *Μουσειακές Σπουδές: Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο – Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*, Αθήνα, Πατάκης, 2008, σ. 31.

αγωνίσματα, όπως είναι ο ιππόδρομος και το στάδιο³⁹⁰. Σχετικά με το στάδιο, στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών η σχετική υποενοότητα με τίτλο «το αρχαίο στάδιο: αθλητές σε δράση», ανασυνθέτει το χώρο εικονογραφικά για τις ανάγκες της σύγχρονης αφήγησης. Η εικονογράφηση υπερβαίνει αισθητά το κείμενο και αναπτύσσεται σχεδόν σε ολόκληρο το δισέλιδο, στο οποίο βρίσκονται διάσπαρτα πέντε σκίτσα/φιγούρες αθλητών που αγωνίζονται σε διαφορετικά αθλήματα. Τα σκίτσα θα συμπληρωθούν από τα παιδιά με κανονικές εικόνες αθλητών που θα τους δώσουν οι εκπαιδευτικοί στην τάξη. Το κείμενο είναι σύντομο, αξιολογεί θετικά τον αρχαίο αθλητισμό και λειτουργεί ως ένδειξη μιας νοητής συνέχειας με το παρελθόν μέσω των αγωνισμάτων: «Οι αρχαίοι Έλληνες αγαπούσαν τον αθλητισμό που τους πρόσφερε υγεία και δύναμη... Συμμετείχαν σε πολλά αγωνίσματα. Τα περισσότερα υπάρχουν και σήμερα, όπως το τρέξιμο, το άλμα, η πάλη, ο δίσκος, το ακόντιο»³⁹¹.

Στο ίδιο εγχειρίδιο δίνεται έμφαση στο αγώνισμα του ιπποδρόμου μέσα από την αναπαράσταση αρχαίας ιπποδρομίας που εκτός από το χαρακτήρα του εντυπωσιασμού έχει και το χαρακτήρα του ασυνήθιστου γεγονότος με παράδοξη πλοκή και τέλος. Φέρει τον τίτλο, «μια παράξενη ιπποδρομία». Κείμενο και εικονογράφηση ανασυνθέτουν στο εγχειρίδιο το μύθο του Φειδώλα από την Κόρινθο που έτρεξε σε αγώνες ιπποδρομίας και παρόλο που έπεσε από το άρμα, το άλογό του με το όνομα Αύρα, συνέχισε να τρέχει και τερμάτισε μόνο του. Ο Φειδώλας ανακηρύχθηκε ολυμπιονίκης και του επέτρεψαν να στήσει το άγαλμα της φοράδας του³⁹². Επίσης αναπαράγεται και ο αρχαίος μύθος εφεύρεσης του πεντάθλου και αποδίδεται στο μαθητικό εγχειρίδιο με αναφορές στον ιδρυτή του τον Ιάσωνα. Απεικονίζεται εικαστικά σε ολόκληρη τη σελίδα με αθλητές σε αγωνιστική στάση να αποδίδουν τα πέντε αθλήματα από τα οποία συγκροτείται³⁹³.

³⁹⁰Το στάδιο, το γυμνάσιο και ο ιππόδρομος είναι «έννοιες επινοημένες από τους Έλληνες και παίζουν ακόμη και σήμερα σημαντικό ρόλο στο σύγχρονο αθλητισμό και στον τομέα της αγωγής» σύμφωνα με τον Decker, *Ο αθλητισμός...*, ό.π., σ. 27.

³⁹¹Εμ6-9 ετών, σ. 10-11. Συνοπτική αναφορά στα αγωνίσματα έχουμε και στο εγχειρίδιο Εμ10-12, σ. 1. Σχετικά με τα αρχαία αγωνίσματα ο Decker επισημαίνει ότι κάποια από τα αγωνίσματα ήταν χαρακτηριστικά ελληνικά αθλήματα, όπως ο δίσκος, το άλμα εις μήκος και το ακόντιο, ενώ όσον αφορά το πένταθλο και το δίσκο ήταν καθαρά ελληνικές επινοήσεις. Για τη δυσκολία υποστηρίζει ότι δεν απαντάται πουθενά στον προελληνικό κόσμο, γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είναι ελληνική ανακάλυψη και αγώνισμα «αυθεντικά ελληνικό». Decker, ό.π., σ. 142-144.

³⁹²Εμ6-9 ετών, σ. 7-8. Σύντομη αναφορά και στο Εμ10-12 ετών, σ. 11: «στις αρματοδρομίες, το στεφάνι του νικητή έπαιρνε ο ιδιοκτήτης του αλόγου και όχι ο οδηγός του άρματος».

³⁹³Εμ6-9 ετών, σ. 6.

Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών αντίστοιχα αναπτύσσεται εικαστικά, χωρίς κείμενο σε πλήρες δισέλιδο η ενότητα με τίτλο «αρχαία ολυμπιακά αγωνίσματα» που αποδίδονται με 10 έγχρωμες φωτογραφίες από αγγεία. Στο πάνω μέρος της κάθε εικόνας αναγράφεται το όνομα του αγωνίσματος με αναγραμματισμό: π.χ. νόκταιο = ακόντιο ή μαλά=άλμα, ή δσοικς=δίσκος, κ.ο.κ. Οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν και να γράψουν στην ίδια σελίδα, «ποια από αυτά τα αγωνίσματα γίνονται στη σημερινή εποχή;»³⁹⁴.

1.7. Η βράβευση: «το τρυφερό κλώνάρι της αγρηλιάς»³⁹⁵

Το στοιχείο της βράβευσης στους αρχαίους Αγώνες χρησιμοποιείται ως ένα ακόμη μέσο προβολής αρχαίων ηθικών αξιών στα εγχειρίδια μέσα από την επιτηδευμένη εξιδανίκευση της αρχαιότητας με κειμενικές και εκτεταμένες εικονογραφικές αναφορές, ειδικά στα μαθητικά εγχειρίδια. Ο μύθος του κότινου ως το απόλυτο βραβείο συμμετοχής στους Αγώνες και μέσο εξαγνισμού του επαγγελματικού αθλητισμού στην ύστερη αρχαιότητα και στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες προβάλλεται ως μία από τις κυρίαρχες αξίες, συντελώντας στην πραγματικότητα στη διαιώνιση του μύθου του αρχαίου ερασιτεχνισμού στους Αγώνες³⁹⁶.

Στα εγχειρίδια των μαθητών αναφέρεται ότι Ολυμπιακοί και οι Πανελλήνιοι Αγώνες στην αρχαιότητα δεν είχαν ως έπαθλο χρήματα και υλικά αγαθά αντίθετα από άλλους τοπικούς αγώνες. Ο κότινος στην Ολυμπία ήταν το απόλυτο βραβείο τιμής και κοινωνικής καταξίωσης: «μοναδικό έπαθλο...ένα στεφάνι πλεγμένο με κλαδιά της ιερής αγριελιάς»³⁹⁷, ενώ τα υπόλοιπα στεφάνια σήμαιναν εξίσου «μεγάλη διάκριση» για κάθε αθλητή που ανακηρυσσόταν νικητής αυτών των αγώνων. Το κείμενο εδώ υποστηρίζεται εικαστικά σε ολόκληρο το δισέλιδο με εικονογραφική απόδοση των τεσσάρων ειδών στεφανιών, (αγριελιάς, δάφνης, πεύκου και αγριοσέλινου), δύο σε

³⁹⁴Εμ10-12 ετών, σ. 8-9.

³⁹⁵Στίχος από το ποίημα του Ν. Κυπαρίση, «Γεννήθηκα στην Ολυμπία», στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών, σ. 1.

³⁹⁶Ο Dillon επισημαίνει ότι «το γεγονός ότι οι Ολυμπιονίκες έπαιρναν μόνο ένα στεφάνι είναι εν μέρει υπεύθυνο για το σύγχρονο μύθο του ερασιτεχνισμού στους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες, ότι δηλαδή οι αθλητές αγωνίζονταν μόνο για την τιμή και όχι για υλικές απολαβές. Αν και κανένας δεν μπορεί να αρνηθεί ότι η τιμή και το κύρος ήταν πολύ σημαντικά, οι αθλητές στην Ολυμπία συχνά δέχονταν υλικές αμοιβές για τη νίκη, όταν επέστρεφαν στην πατρίδα τους». Dillon M., *Προσκυνητές και ιερά προσκυνήματα στην αρχαία Ελλάδα*, (Κουσουνέλος, Γ., μτφ.), Αθήνα, Ενάλιος, 2001. σ. 196. Στο μύθο του αρχαίου ερασιτεχνισμού αναφέρεται και ο David Young στο βιβλίο του *The Olympic Myth of Greek amateur athletics*, Chicago, Ares Publishers, INC, 1984.

³⁹⁷Εμ10-12 ετών, σ. 5.

κάθε σελίδα, σε μεγάλο μέγεθος, με τις σχετικές ενδείξεις που αφορούν τους αγώνες για τους οποίους προορίζονται. Η αποκλειστική έμφαση που δίνεται στην ηθική βράβευση των νικητών υποστηρίζεται από ανάλογη εκπαιδευτική δράση που ανακατασκευάζει την υλική πραγματικότητα του παρελθόντος και αναδεικνύει ως αξία στο παρόν τον επινοημένο μύθο του αρχαίου ερασιτεχνισμού: Οι μαθητές θα χρησιμοποιήσουν αληθινά υλικά για να φτιάξουν το στεφάνι του νικητή για κάθε πανελλήνιο αγώνα. Μια αντίστοιχη άσκηση εικαστικού ενδιαφέροντος συναντούμε και στο εγχειρίδιο Εμ6-9 ετών: «πώς θα ζωγράφιζες ένα στεφάνι κότινο;»³⁹⁸.

Στα εγχειρίδια Εκ1 και Εμ10-12 ετών απαντώνται σύντομες αναφορές σχετικά με τον τρόπο βράβευσης, οι οποίες αναπαράγονται στο Ολυμπιακό Παραμύθι με ιδιαίτερη έμφαση στην απεικόνιση της βράβευσης με δισέλιδες απεικονίσεις και λιγότερο στο κείμενο: «Η Δέσποινα...άκουσε φωνές ενθουσιασμού και έστρεψε το βλέμμα της στο Στάδιο. Είδε έφηβους αθλητές να σηκώνουν στα χέρια και να περιφέρουν στο στάδιο τον Ολυμπιονίκη που κρατούσε στο υψωμένο χέρι του ένα κλαδί από φοίνικα, ενώ η κοιλάδα αντηχούσε από τις χαρμόσυνες κραυγές και τις επευφημίες των θεατών»³⁹⁹. Σε άλλο σημείο των εγχειριδίων η αφήγηση εστιάζει αποκλειστικά στο ηθικό και λατρευτικό στοιχείο της βράβευσης που ανυψώνει τον αθλητή στην τάξη των ηρώων και τον αναδεικνύει σε απόλυτη αξία⁴⁰⁰. Η αθλητική επιτυχία, ιδιαίτερα στους Ολυμπιακούς Αγώνες δεν ήταν όμως μόνο συνυφασμένη με τον κότινο και τη δόξα, όπως επισημαίνεται στο βιβλίο του καθηγητή Εκ1 και είναι το μόνο εγχειρίδιο που δίνει πληροφορίες και για τις υλικές όψεις της βράβευσης⁴⁰¹, αλλά και για ενδεχόμενη χρήση «ενισχυτικών ουσιών» για την κατάκτηση της νίκης, ακριβώς γιατί είχε υλικές απολαβές και όχι μόνο δόξα⁴⁰².

³⁹⁸Εμ10-12 ετών, σ. 12 και Εμ6-9 ετών, σ. 9.

³⁹⁹Εκ1, σ. 38, Εμ10-12 ετών σ. 5 και Εκμ2, σ. 40.

⁴⁰⁰«-Όταν θα επιστρέψει στην πατρίδα του θριαμβευτής αυτό εκεί το παλικάρι, ξέρεις τι θα συμβεί; Ρώτησε το περιστέρι. –Τι θα συμβεί; Οι συμπολίτες του θα γκρεμίσουν ένα μέρος των τειχών της πόλης για να περάσει. –Για ποιο λόγο θα γκρεμίσουν τα τείχη; Απόρησε η Δέσποινα. –Για να δείξουν ότι η πόλη που έχει τέτοια παλικάρια για πολίτες δεν έχει ανάγκη από τείχη για την άμυνά της...Και νάταν μόνο αυτό; Η μνήμη του θα είναι αθάνατη και τα κατορθώματά του θα τα υμνούν οι ποιητές από γενιά σε γενιά...», Τριβιζάς, Εκμ2, σ. 40 και Εμ10-12 ετών, σ. 5.

⁴⁰¹Μουρατίδης, Εκ1, σ. 38-39.

⁴⁰²Παρίσης Κ., «Φαρμακοδιέγερση (doping)», Εκ1, σ. 290.

1.8. Το πνεύμα της αρχαιότητας

Μία από τις πιο ορατές όψεις εξιδανίκευσης των Αγώνων και του αρχαίου αθλητισμού απαντάται στο Εκ1 στη θεματική ενότητα «οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες και η συμβολή τους στη διαμόρφωση της Ελληνικής Παιδείας – Παράλληλη συμβολή των Αγώνων στην ανάπτυξη των Γραμμάτων και των Τεχνών»⁴⁰³. Η ενότητα αυτή στο εγχειρίδιο διακρίνεται από έντονη ενδοστρέφεια και συνεχείς αναγωγές στην ιδεολογική αξία του αρχαίου αθλητισμού μέσα από τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις του συγγραφέα. Η ιδεαλιστική ανάγνωση του αρχαίου κόσμου με την επαναλαμβανόμενη χρήση αρχαίων πηγών διαφορετικών περιόδων αλλά και μύθων καθώς και τη συχνή παράθεση παραθεμάτων με ή χωρίς μετάφραση ως απόδειξη κύρους και αυθεντίας των αρχαίων πηγών, προσδίδει στην αφήγηση καθαρά διδακτικό και δεοντολογικό χαρακτήρα. Οι πηγές, ιερές και αδιαμφισβήτητες, τεκμηριώνουν τις βασικότερες ερμηνείες και εκδοχές για την αξία της άθλησης και της ίδρυσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Στο σύνολό τους οι ερμηνείες που δίνονται δεν ιστοριοκοποιούν το παρελθόν αλλά αντίθετα το διερμηνεύουν στον άξονα της συνέχειας με αποτέλεσμα να μην αποφεύγονται οι ιστορικοί αναχρονισμοί.

Παρατηρείται έτσι το φαινόμενο να συγκροτούνται στο εγχειρίδιο συσχετισμοί εννοιών, όπως για παράδειγμα η έννοια του «εκδημοκρατισμού» των Αγώνων στην αρχαιότητα με τη συμμετοχή απλών πολιτών με το σημερινό σύνθημα «άθληση για όλους» και να ερμηνεύονται στον κενό ομοιογενή χρόνο της ιστορίας: «Είναι φανερό ότι το σύνθημα “άθληση για όλους”, που έχει γίνει στις μέρες μας στόχος των αναπτυγμένων χωρών – μελών της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, το είχαν καθιερώσει οι αρχαίες ελληνικές πόλεις από τις πρώτες κιόλας Ολυμπιάδες, δηλαδή 3.000 περίπου χρόνια πριν από την εποχή μας»⁴⁰⁴.

Δεύτερο στοιχείο ιστορικού αναχρονισμού αποτελεί και η απόδοση της πατρότητας όλων των καλών ιδεών στην αρχαιότητα, η απώλεια των οποίων στη σύγχρονη εποχή επισημαίνεται με τη χρήση των εκφράσεων «δυστυχώς» ή «κατά τραγικό τρόπο»: «Τότε υπήρχαν φίλαθλοι με τη σημερινή έννοια του όρου. Γιατί όλοι ήταν αθλητές και όχι μόνο Ολυμπιονίκες, Πυθιονίκες κλπ. Στην εποχή μας δυστυχώς, οι κάθε ηλικίας άνθρωποι, άνδρες και γυναίκες διακρίνονται λίγο πολύ σε

⁴⁰³Γιαλούρης Ν., Εκ1, σ. 44-59.

⁴⁰⁴Στο ίδιο, σ. 48.

πρωταθλητές και σε φιλάθλους. Οι φιλάθλοι μάλιστα, κατά τραγικό τρόπο είναι ξένοι προς τη γυμναστική και την άθληση. Είναι μονάχα οπαδοί, ενίοτε φανατικοί θαυμαστές αθλητικών ομάδων ποδοσφαίρου ή καλαθόσφαιρας ή μεμονωμένων πρωταθλητών, και εξαντλούν στο πάθος τους, αυτό και μόνο, τη σχέση τους με την άθληση»⁴⁰⁵. Η τοποθέτηση αυτή συνιστά ανιστορική προσέγγιση που ομογενοποιεί τον ιστορικό χρόνο με την προβολή των αρχαίων αξιών στο σύγχρονο παρόν. Ο συγγραφέας με καθαρά δεοντολογικό ύφος χρησιμοποιεί ως ιδανικό παράδειγμα τους αρχαίους Αγώνες και την άθληση – παράδειγμα προς μίμηση στη σημερινή εποχή, που «δυστυχώς» δεν μοιάζει πια με την αρχαιότητα.

Σε όλες τις προσεγγίσεις τις οποίες επιχειρεί ο συγγραφέας γίνεται προσπάθεια για την ανάδειξη του θεσμού των Αγώνων και της άθλησης ως το απόλυτο ιδανικό της αρχαίας κοινωνίας με θετικά πρόσημα σε κάθε έκφασή του, με υπόρρητες ή και ρητές συνδηλώσεις, ώστε να φανεί η συνέχεια ανάμεσα στους αρχαίους και σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες και κατ' επέκταση η συνέχεια της αρχαιότητας με τη σύγχρονη Ελλάδα. Εξάλλου ο ίδιος τοποθετείται ομοιογενώς απέναντι σ' αυτό το σχήμα και με τη συστηματική χρήση των αχρονικών όρων «Ελλάδα» και «ελληνισμός» χωρίς το επίθετο αρχαία και αρχαίος, υποδηλώνοντας την αναλλοίωτη και κοινή πολιτισμική παράδοση. Πρόκειται για ερμηνευτικά σχήματα που απαντώνται και στα εγχειρίδια Ιστορίας και όπως έχει δείξει η Φραγκουδάκη, πρόκειται για όρους οι οποίοι «προσδιορίζουν το ίδιο εθνικό υποκείμενο»⁴⁰⁶.

Οι βασικές αρχαίες πηγές που χρησιμοποιούνται στο εγχειρίδιο για την τεκμηρίωση της αφήγησης αφορούν ένα ευρύ σώμα κειμένων προκλασικών και κλασικών συγγραφέων, προσωκρατικών φιλοσόφων και ποιητών⁴⁰⁷. Με πηγή τον Πausανία ο συγγραφέας τεκμηριώνει την αξία ανασύστασης των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων από το βασιλιά των Ηλείων Ίφιτο ως «ελιξήριο ζωής» και εκδημοκρατισμού της αρχαίας κοινωνίας με τη συμμετοχή όλων των πολιτών και όχι

⁴⁰⁵ Στο ίδιο, σ. 48.

⁴⁰⁶ Φραγκουδάκη Α., «“Απόγονοι” Ελλήνων “από τη Μυκηναϊκή εποχή”: η ανάλυση των εγχειριδίων ιστορίας», στο Φραγκουδάκη Α. Δραγώνα Θ., «Τι είν' η πατρίδα μας;...», ό.π., σ. 344-351.

⁴⁰⁷ Πausανίας, Στράβωνας, Όμηρος, Ισοκράτης (Πανηγυρικός), Λουκιανός, Πλάτωνας (Πρωταγόρας και Πολιτεία), Ξενοφάνης, Ευριπίδης, Αριστοτέλης (Πολιτικά και Ρητορική), Ησίοδος (Εργα και Ημέραι), Διογένης Λαέρτιος, Προσωκρατικοί φιλόσοφοι, Αλκμαίων, Σιμωνίδης, Βακχυλίδης, Πίνδαρος.

μόνο των αριστοκρατών⁴⁰⁸. Στο πλαίσιο αυτό ερμηνεύει και το μύθο του Ηρακλή αναδεικνύοντας τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του ήρωα ως αθλητικό και ηρωϊκό πρότυπο της μεταμυκηναϊκής περιόδου που ευεργετεί τους ανθρώπους.

Με βάση λοιπόν τη δυνατότητα διευρυμένης συμμετοχής στους Αγώνες και την παραδοχή του πανελλήνιου χαρακτήρα που είχαν πια σύμφωνα με τον συγγραφέα οι Αγώνες στα τέλη του 7^{ου} π.Χ. αι., συμπεραίνει ότι «η άθληση δεν αφορούσε μόνο τους αθλητές αλλά όλους αδιάκριτα τους πολίτες». Στο πλαίσιο αυτό ερμηνεύει σχεδόν ισότιμα τη συμμετοχή πλούσιων και φτωχών στους Αγώνες: «οι πλούσιοι βέβαια είχαν μεγαλύτερη άνεση να μετέχουν στους Αγώνες...αλλά και η συμμετοχή των πτωχοτέρων καθώς και το ταξίδι τους ως εκεί με τα πόδια, με το κάρο ή το άλογο και το πλοίο δεν ήταν ανυπέβλητα»⁴⁰⁹. Οι αναφορές αυτές εξιδανικεύουν τη συμμετοχή στους Αγώνες η οποία δεν ήταν απλή υπόθεση, ειδικά για όσους ταξίδευαν από τα μακρινά σημεία του αρχαίου κόσμου⁴¹⁰.

Οι Αγώνες παρουσιάζονται επίσης από το συγγραφέα ως καθοριστικός παράγοντας για την κοινωνική και καλλιτεχνική ζωή των αρχαίων Ελλήνων, εξιδανικεύοντας κάθε πτυχή του δημόσιου βίου την οποία συνδέει με την άθληση. Στο πλαίσιο αυτό επισημαίνει για παράδειγμα ότι το αγώνισμα του πεντάθλου που «εξασφάλιζε ισόρροπη άσκηση του σώματος οι Έλληνες το επεξέτειναν και στο χώρο του πνεύματος», και αναφέρει ως πρότυπο τον Δημόκριτο τον οποίο αποκαλούσαν «πένταθλο»⁴¹¹. Σε άλλα σημεία αναδεικνύει πάλι με ιδεαλισμούς τις έννοιες του «μέτρου» και της «ύβρης» με παραδείγματα εκ νέου από τους Αγώνες με χαρακτηριστικό το μύθο του Διαγόρα που πεθαίνει στο στάδιο στην αγκαλιά των παιδιών του: «να τα όρια του ανθρώπινου μέτρου που δεν επιτρέπεται να υπερβεί ο θνητός»⁴¹². Με βάση τους Αγώνες και την άθληση ερμηνεύει και τη μάχη του Μαραθώνα ως απόδειξη του πανελλήνιου χαρακτήρα της ελληνικής παιδείας. Το

⁴⁰⁸Γιαλούρης, Εκ1, σ. 44-45. Το στοιχείο «εκδημοκρατισμού» των Αγώνων υπερτονίζεται με την αναφορά του συγγραφέα σε συμμετοχές απλών ανθρώπων που αναδείχθηκαν Ολυμπιονίκες, όπως ο πρώτος καταγεγραμμένος Ολυμπιονίκης, ο Ηλείος Κόροιβος που ήταν απλός μάγειρας και άλλοι τρεις αθλητές με αγροτικά – κτηνοτροφικά επαγγέλματα: γεωργός, γιδοβοσκός και βουκόλος, *στο ίδιο*, σ. 46-48.

⁴⁰⁹*Στο ίδιο*, σ. 47.

⁴¹⁰Βλ. Σιμόπουλος Κ., *ό.π.*, σ. 40.

⁴¹¹Γιαλούρης, Εκ1, σ. 48.

⁴¹²*Στο ίδιο*, σ. 49.

στοιχείο αυτό όμως παραπέμπει στην κοινωνική (διαταξική) και όχι στην εθνική (πανελλήνια) διάσταση, όπως ισχυρίζεται ο Γιαλούρης⁴¹³.

Όσον αφορά την αγωγή των νέων μέσω της άθλησης χρησιμοποιεί τις απόψεις του Σωκράτη, του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη και άλλων φιλοσόφων για να τεκμηριώσει τις δικές του ερμηνείες, ώστε τελικά να συνδέσει τους Αγώνες με το ιδανικό της αρχαίας ελληνικής παιδείας. Παρόμοια χρησιμοποιεί κείμενα του Ησιόδου και του Ομήρου, τους προσωκρατικούς φιλοσόφους και ποιητές για τη διασύνδεση των Αγώνων με τη θρησκεία, την ελληνική ταυτότητα, τα Γράμματα, τις Τέχνες και το «ιδανικό της τίμιας άμιλλας και του καλού καγαθού πολίτη»⁴¹⁴.

Η συμβολή των Ολυμπιακών Αγώνων και της άθλησης στη διαμόρφωση της αρχαίας ελληνικής παιδείας και στη διαπαιδαγώγηση των πολιτών θεωρείται σύμφωνα με το εγχειρίδιο καθοριστική και με επιρροές που φτάνουν μέχρι τη σύγχρονη εποχή. Οι αναφορές στην οικουμενικότητα των Αγώνων στη ρωμαϊκή περίοδο, όταν «οι Ολυμπιάδες έγιναν κτήμα όλου του κόσμου», αποτελούν εφαλτήριο από το οποίο ο συγγραφέας με ένα κενό αλματώδη τρόπο γραφής περνάει από την «οικουμενικότητα» της ύστερης ρωμαϊκής εποχής στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες καταργώντας κάθε έννοια ιστορικότητας: «Ο δρόμος για την οικουμενικότητα του ελληνικού πολιτισμού είναι πια ανοικτός. Και η ελληνική παιδεία θα εξακολουθήσει να είναι ανάμεσα στους φωτισμένους υπόδειγμα πανανθρώπινης αγωγής με έμβλημα την άθληση και τον αγώνα τον καλόν, καθ' όλον τον Μεσαίωνα, δυτικό και ανατολικό. Θα φουντώσει την Αναγέννηση με νέα ορμή και θα κυριαρχήσει στις μέρες μας με την αναβίωση των Ολυμπιάδων, για να αναδειχθεί ως το σημαντικότερο αθλητικό πολιτισμικό γεγονός του πλανήτη μας»⁴¹⁵.

1.9. Ολυμπιακοί Αγώνες και εθνική ταυτότητα

Σύμφωνα με το εγχειρίδιο Εκ1 όλοι οι πανελλήνιοι Αγώνες της αρχαιότητας και ιδιαίτερα οι Ολυμπιακοί συνέβαλαν στον προδιορισμό και τη συγκρότηση της ελληνικής ταυτότητας. Τονίζεται με σαφήνεια ότι οι όροι συμμετοχής στους

⁴¹³«Η πιο εύγλωττη διαβεβαίωση για την πλατιά συμμετοχή όλων των πολιτών κάθε ελληνικής πόλης στην αθλητική άσκηση είναι η παρατήρηση...ότι σ' αυτήν νίκησαν δέκα χιλιάδες αθλητές, δηλαδή δέκα χιλιάδες πολίτες, η πανστρατιά των Αθηναίων και όχι μόνο οι γόννοι κάποιων αριστοκρατικών οικογενειών», *στο ίδιο*, σ. 50.

⁴¹⁴*Στο ίδιο*, σ. 50-57.

⁴¹⁵*Στο ίδιο*, σ. 58-59.

Ολυμπιακούς Αγώνες σε όσους μιλούσαν την ελληνική γλώσσα, λάτρευαν τους ίδιους θεούς, αγωνίζονταν γυμνοί και ήταν ελεύθεροι Έλληνες ήταν καθοριστικοί για τον εθνικό αυτοπροσδιορισμό. Η Ολυμπία χαρακτηρίζεται από τον Μουρατίδη «εθνικό και πανελλήνιο κέντρο» και οι ίδιοι οι Αγώνες ως μια σπουδαία «ευκαιρία συνάντησης...[των Ελλήνων] για να τους υπενθυμίσουν ότι αυτά που τους ένωναν ήταν πολύ περισσότερα από αυτά που τους χώριζαν»⁴¹⁶.

Ο Γιαλούρης αντίστοιχα αποτυπώνει και αναπαράγει εξίσου όψεις της εθνικής ταυτότητας μέσα από τη διασύνδεση του αθλητισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων. Η Ολυμπία και τα υπόλοιπα αγωνιστικά κέντρα μέσα από την «καλλιέργεια του πνεύματος» και την «ειρηνική συγγυμνασία», υποστηρίζει ότι συνέβαλαν στην «πλήρη συνειδητοποίηση» της ελληνικής ταυτότητας και «του ενιαίου όχι μόνο της φυλής και της γλώσσας, αλλά και των ιδεολογικών στόχων του, καθώς και του ενιαίου της αντίληψης της θεότητας»⁴¹⁷. Στον ίδιο ιδεολογικό άξονα κινείται και ο Γιαννάκης, ο οποίος επισημαίνει: «οι πολίτες με τη σωματοψυχική τους δοκιμασία συμβάλλουν στην εξασφάλιση της εθνικής κληρονομιάς (στη δόξα, στον πλούτο, στην απόλαυση των εορτών εδραιώνεται η παρουσία των ιερών και οσίων της πατρίδας)»⁴¹⁸. Σε άλλα σημεία του εγχειριδίου επιλέγονται αναφορές από αρχαίους ρήτορες και φιλοσόφους (Γοργίας, Λυσίας, Ισοκράτης), η συμβολή των οποίων ερμηνεύεται θετικά για την ενίσχυση της εθνικής συνείδησης απέναντι στον περσικό κίνδυνο αλλά και στις συχνές εσωτερικές πολεμικές συγκρούσεις⁴¹⁹.

Για τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας των αρχαίων Ελλήνων διά μέσου των Αγώνων ο Μουρατίδης υποστηρίζει ότι σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι Μακεδόνες βασιλείς για τους οποίους οι «πανελλήνιοι αγώνες και ιδιαίτερα οι Ολυμπιακοί συμβόλιζαν ενότητα και κοινούς στόχους» και αναφέρεται στον Μ. Αλέξανδρο ως εκφραστή αυτού του ιδεώδους, «ο οποίος οργάνωσε στην Ασία πολυάριθμες αθλητικές συναντήσεις, με σκοπό το ίδιο εκείνο αγωνιστικό πνεύμα να προωθήσει τη συμφιλίωση Ελλήνων και βαρβάρων»⁴²⁰. Αντίστοιχα και ο Γιαλούρης παρουσιάζει τον Μέγα Αλέξανδρο ως «μεγάλο εκπολιτιστή» με υψηλά πολιτισμικά

⁴¹⁶Μουρατίδης, Εκ1, σ. 23.

⁴¹⁷Γιαλούρης, στο *ίδιο*, σ. 57.

⁴¹⁸Γιαννάκης, στο *ίδιο*, σ. 82.

⁴¹⁹Μουρατίδης, στο *ίδιο* σ. 23-24.

⁴²⁰Στο *ίδιο*, σ. 24.

χαρακτηριστικά⁴²¹. Οι αναφορές αυτές για τη Μακεδονία και το πρόσωπο του Μεγάλου Αλεξάνδρου στο εγχειρίδιο, ανασηματοδοτούν την ευρύτερη στροφή της ελληνικής κοινωνίας, ειδικότερα τη δεκαετία του 1990, στο ζήτημα ελληνικότητας της Μακεδονίας που αποτελεί κεντρικό θέμα σε όλα τα σχολικά εγχειρίδια και στο δημόσιο λόγο. Ως εκ τούτου και τα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας δεν αποτελούν εξαίρεση.

Ένα άλλο στοιχείο εθνικής ταυτότητας των αρχαίων Ελλήνων που επίσης διασυνδέεται με τον αθλητισμό και τους Αγώνες είναι ο πολιτισμός που συγκροτεί κοινά πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Η αξία του πολιτισμού αναλύεται στο εγχειρίδιο Εκ1 από τον Αλμπανίδη. Σύμφωνα με το συγγραφέα το αγωνιστικό πνεύμα ήταν «πηγή έμπνευσης και κινητήρια δύναμη παιδείας, τέχνης και πολιτισμού» και χάρη σ' αυτό έχουμε σπουδαία επιτεύγματα, στους τομείς της άθλησης, της λογοτεχνίας, της τέχνης και της πολιτικής: «Ακριβώς όπως οι αθλητές στο στάδιο, μουσικοί, ποιητές, φιλόσοφοι και ρήτορες, ζωγράφοι και γλύπτες αγωνίζονταν για τη νίκη...» σε αντίστοιχους αγώνες. Επισημαίνει τη σημασία των πολιτιστικών αγώνων για την καλλιτεχνική έκφραση μιας ολόκληρης εποχής και μιας ολόκληρης κοινωνίας και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «στην ελληνική αρχαιότητα τιμούσαν και επιβράβευαν όχι μόνο τις αθλητικές ικανότητες αλλά και τις επιδόσεις του πνεύματος ως στοιχεία της ανθρώπινης ολότητας»⁴²².

Με αφορμή τις αναφορές στους υπόλοιπους πανελλήνιους αγώνες, αλλά και τα Παναθήναια, ο Γιαννάκης συγκροτεί ερμηνείες σχετικά με την ελληνική ταυτότητα και την κοινή φυλετική καταγωγή των Ελλήνων τονίζοντας από τη δική του σκοπιά το «ομόγλωσσον» και το «όμαιμον»⁴²³. Στο πλαίσιο των πανελλήνιων αγώνων για τους οποίους δίνει εκτενείς πληροφορίες, τοποθετούνται ως ιδεολογικό συγκείμενο και οι πεντετηρικοί αγώνες των Θερμοπυλών και των Πλαταιών. Η έκβαση της μάχης των Πλαταιών ερμηνεύεται από το συγγραφέα ως «καθοριστική για την τύχη του ευρωπαϊκού πολιτισμού από την πλημμυρίδα του βαρβαρισμού...»⁴²⁴, αναφορά που στοιχειοθετεί την ιδέα της ευρωπαϊκότητας και την ανάδειξη της Ελλάδας ως κοιτίδα του ευρωπαϊσμού. Οι πανελλήνιοι αγώνες

⁴²¹ Γιαλούρης, *στο ίδιο*, σ. 41-42.

⁴²² Αλμπανίδης Β., «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και ο πολιτισμός», Εκ1, σ. 60, 66.

⁴²³ Γιαννάκης Θ., Εκ1, σ. 67.

⁴²⁴ *Στο ίδιο*, σ. 69.

περιγράφονται ως οι «σπουδαιότεροι στον ελληνικό χώρο», ως «πανηγύρεις στις οποίες όλοι οι Έλληνες ήσαν ισότιμοι, και τις οποίες περιέβαλλαν με την ίδια αγάπη», ως αγώνες που είχαν «την ηθική και υλική συνδρομή όλων των Ελλήνων»⁴²⁵.

1.10. Γλώσσα και αρχαιότητα

Η επισήμανση του Δημήτρη Μαρωνίτη για την «ακατανόητη ενδογλωσσική ανισοτιμία, η οποία οδηγεί στην αυθαίρετη υπόθεση ότι η νεοελληνική γλώσσα χρειάζεται γενικώς την υποστήριξη της αρχαίας ελληνικής, για να καλύπτει τα κάθε λογής κενά της»⁴²⁶, θα μπορούσε να ισχύσει και για τα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας. Η επιλογή των συγγραφέων να συνδέσουν τα ιστορικά συμφραζόμενα των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων με το γλωσσικό πρότυπο της αρχαίας ελληνικής γλώσσας δηλώνει την εμμονή για την καθοριστική επίδραση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού ως αποκλειστικού κληροδότη της σύγχρονης Ελλάδας, μέσα από την αδιατάρακτη χρήση και αποκλειστική αξία της αρχαίας γλώσσας. Στα περισσότερα σημεία των κειμένων που δίνονται αρχαία παραθέματα, αυτό γίνεται κυρίως χωρίς μετάφραση, αλλού δίνεται το παράθεμα και η μετάφραση, αλλού παρατηρείται χρήση της καθαρεύουσας, αλλού ταυτόχρονη χρήση της αρχαίας και της δημοτικής γλώσσας στην ίδια φράση, ενώ παρατίθεται και κείμενο πολυτονικής γραφής.

Δημιουργείται έτσι η εντύπωση ότι η αρχαία γλώσσα δεν είναι μια ξένη γλώσσα, αλλά η δική μας γλώσσα που οφείλουμε να την κατανοούμε στο πρωτότυπο, μη λαμβάνοντας υπόψη τη γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση που συνέβη στην Ελλάδα με την καθιέρωση της δημοτικής και του μονοτονικού συστήματος. Επιπλέον δεν έχει ληφθεί υπόψη ότι οι εκπαιδευτικοί που θα διδάξουν το μάθημα της Ολυμπιακής Παιδείας δεν έχουν καμμία σχέση με την αρχαία ελληνική γλώσσα, καθώς προέρχονται από γνωστό πεδίο διαφορετικό από αυτό της κλασικής φιλολογίας⁴²⁷.

Η επιλογή αυτή συμβάλλει στην αδιάσπαστη εικόνα της γλωσσικής μας συνέχειας και είναι συνυφασμένη με την προβολή του μύθου της κληρονομιάς των

⁴²⁵ Στο ίδιο, σ. 70.

⁴²⁶ Μαρωνίτης Δ., «Αρχαία ελληνική γλώσσα: Μύθοι και μυθοποίηση», στο Χάρης Γ.Η. (επιμ.), *Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα*, Αθήνα, Πατάκης, 2009, σ. 21.

⁴²⁷ Επ' αυτού ο Κριαράς σε συνέντευξη του επισημαίνει: «Πάντως, δεν υπάρχει καμιά ανάγκη να προπαγανδίζουμε την αρχαία γλώσσα. Και μάλιστα χωρίς να την κατέχουμε. Η αρχαία γλώσσα υπήρξε γλώσσα των αρχαίων», Ξενάκη Ε., «Εγώ και ο χρόνος», (συνέντευξη στον Εμμανουήλ Κριαρά), περ. *BHMagazino*, τ.χ. 480, σ. 26-30, 25/27.12.2009.

αρχαίων Αγώνων στο παρόν. Η αρχαία γλώσσα λειτουργεί έτσι ως διαβιβαστής του αρχαίου ιδεώδους μέσα από τα κλασικά κείμενα που παράγουν αυθεντία. Η ανάγκη να προπαγανδίζεται η αρχαία γλώσσα μέσα από τα εγχειρίδια που αφορούν τους Αγώνες του 2004, θα ήταν όμως περισσότερο κατανοητή τελικά, εάν πράγματι κατανοούσαμε την αρχαία γλώσσα, ή ακόμα και την καθαρεύουσα. Τότε θα μπορούσαμε να μάθουμε πολλά από αυτή όπως έχει επισημάνει επανειλημμένα ο Κριαράς⁴²⁸. Ο ίδιος έχει μιλήσει για «τη μανία του αρχαϊσμού» που μας οδηγεί να πιστέψουμε ότι αν πούμε αρχαϊστικότερα κάτι είναι πιο κομψό, ότι το ξέρουμε μόνο εμείς. Είναι λίγο καμάρι»⁴²⁹.

Το κατασκευάσμα της ομοιογενούς γλώσσας αποτελεί αδιαίρετο ζεύγος με το όμαιμον και αντιμετωπίζονται ως διαχρονικά στοιχεία της ελληνικής ταυτότητας, όπως προκύπτει από το παρακάτω δείγμα λόγου που αναπτύσσεται στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1: «Η πίστη στην κοινή φυλετική καταγωγή των Ελλήνων εκφράζεται με πολλούς τρόπους και μορφοποιείται με τους γενεαλογικούς μύθους με αρχικό προπάτορα τον Έλληνα, το γιο του Δευκαλίωνα, που αποτελεί κορυφαίο εθνολογικό στοιχείο. Ομοίως το “ομόγλωσσον” τους διακρίνει από τους βαρβάρους και τα “κοινά ιερά” θεμελιώνουν το Ελληνικό οικοδόμημα»⁴³⁰.

Το αδιαίρετο της έννοιας του έθνους που επικαλείται εδώ ο συγγραφέας και η άρση της ιστορικής διαίρεσης με την αποκατάσταση της ιστορικής συνέχειας, αποτελούν όψεις της εθνικιστικής ιδεολογίας, ο χρόνος της οποίας είναι κατ' ουσίαν, χρόνος κενός, σύμφωνα με τον Λέκκα. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι, «ο εθνικισμός παντρεύει συνεχώς τους χρόνους, συγχωνεύοντας τη νοσταλγία με την ουτοπία»⁴³¹. Γεγονός που γίνεται περισσότερο φανερό και από την επιλογή του συγγραφέα στο εγχειρίδιο να συνδέσει συνεχόμενα στη ροή της αφήγησης του κειμένου, το μύθο του Δευκαλίωνα με ένα απόσπασμα από τον Καζαντζάκη, από το έργο «Ταξιδεύοντας προς την Ολυμπία» για να παραθέσει τις απόψεις του νεοέλληνα λογοτέχνη σχετικά

⁴²⁸Κλεφτογιάννη Ι., «Η αρχαία είναι άλλη γλώσσα, δεν είναι μία γλώσσα με την ελληνική», (συνέντευξη στον Εμμανουήλ Κριαρά), Εφ. *Ελευθεροτυπία*, 21.4.2001.

⁴²⁹Στο ίδιο.

⁴³⁰Γιαννάκης, Εκ1, σ. 67.

⁴³¹Λέκκας Π.Ε., *Η εθνικιστική ιδεολογία: Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία*, (3^η έκδοση συμπληρωμένη και αναθεωρημένη), Αθήνα, Κατάρτι, 2006, σ. 190.

με τον πολιτισμό και το παιχνίδι⁴³². Στην ουσία κάνει ένα χρονικό άλμα από την αρχαιότητα στη σύγχρονη Ελλάδα –κινούμενος με ευκολία στο χωροχρόνο της ιστορικής εξέλιξης χωρίς επιστημονικούς περιορισμούς.

Η αδιάσπαστη εθνική συνέχεια αποτελεί «μοναδικό αποκούμπι» σύμφωνα με τη Φραγκουδάκη «για να φτιαχτεί η γέφυρα που παρακάμπτει το παρόν και οδηγεί συγχρόνως στο παρελθόν και το παρόν μέσα από την επιστροφή στις ρίζες. Και αυτή η συνέχεια από τον Όμηρο μέχρι σήμερα κατασκευάζεται με τη γλώσσα αφού οι επαληθεύσεις της βιολογικής συγγένειας είναι αδιανόητες»⁴³³. Από τα συμφραζόμενα που ακολουθούν στη συνέχεια αντιλαμβανόμαστε την εθνοκεντρική χρήση της γλώσσας στα εγχειρίδια, για την ανάδειξη της καθολικότητας του Ολυμπισμού μέσα από τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Στην ουσία αναβιώνεται με κάποιο τρόπο μια νεκρή γλώσσα που εκλαμβάνεται ως ενιαία γλώσσα από τη μυκηναϊκή εποχή, όπου για παράδειγμα εμφανίζεται για πρώτη φορά η λέξη «αθλητήρ», μέχρι σήμερα για τις ανάγκες της Ολυμπιάδας.

Από τις υποενότητες που αφορούν τη συμβολή των Αγώνων στην Ελληνική Παιδεία και τους Πανελλήνιους αγώνες καταθέτουμε ενδεικτικά παραθέματα: «αιέν αριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων», «ουκ εις ποιήσιν των προσόντων, αλλά εις χρήσιν αυτών την προσήκουσαν», «τον αγαθόν άνδρα φάναι τετράγωνον», «Ελευθερίου Διός ιδρύσαντο (οι Έλληνες) ιερόν και αγώνα γυμνικόν στεφανίτην απέδειξαν Ελευθέρια προσάγοντες», «Είπατε τω βασιλεί, χαμαί πέσαι δαίδαλος, αυλά, ουκέτι Φοίβος έχει καλύβαν, ου μάντιδα δάφνην, ου παγάν λαλέουσαν, απέσβετο και λάλον ύδωρ», κ.ο.κ.⁴³⁴. Στις περισσότερες όμως περιπτώσεις παρατηρείται το φαινόμενο κοινής ροής της αρχαίας με τη δημοτική γλώσσα μέσα στην ίδια φράση. Έτσι η μισή φράση είναι σε νεοελληνικά και η μισή σε αρχαία ελληνικά: «Στον πανέμορφο, χώρο των Δελφών ή Πυθώ, στην πλαγιά του Παρνασσού “και το μέσον της Γης ευρισκόμενον πτήσει των αετών”, ιδρύεται το ιερό

⁴³²«...κανένας λαός δεν είχε κατανοήσει τόσο τέλεια την κρυφή και φανερή αξία του παιχνιδιού. Όταν η ζωή κατορθώσει με τον καθημερινό αγώνα να νικήσει τους εχτρούς της γύρα της – φυσικές δυνάμεις και θεριά, την πείνα, τη δίψα, την αρρώστια – τυχαίνει κάποτε να της περισσεύει δύναμη. Τη δύναμη αυτή ζητάει να τη σπαταλήσει παίζοντας. Ο πολιτισμός αρχίζει από τη στιγμή που αρχίζει το παιχνίδι. Όσο η ζωή μάχεται να διατηρηθεί, να προστατευτεί από τους εχτρούς της, να κρατηθεί απάνω στη φλούδα της γης, πολιτισμός δε γεννιέται. Γεννιέται από τη στιγμή που η ζωή θα ικανοποιήσει τις πρώτες ανάγκες της και θ' αρχίσει να χαίρεται λίγη ανάπαυση...», Γιαννάκης, Εκ1, σ. 67.

⁴³³Φραγκουδάκη Α., *Γλώσσα και Ιδεολογία: Κοινωνιολογική προσέγγιση της ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα, Οδυσσέας, 1999, σ. 232-233.

⁴³⁴Γιαλούρης, Εκ1, σ. 45, 50, 54 και Γιαννάκης, στο ίδιο, σ. 69, 76.

και το ομώνυμο Μαντείο της Γης, Απόλλωνα, από τα ισχυρότερα και φερεγγυότερα μαντεία της αρχαιότητας». Το ίδιο για τα Νέμεα: «αξιοθέατος και επιβλητικός ο δωρικός ναός “Νεμείου Διός εστί άξιον θεάς”, του οποίου σήμερα σώζονται τρεις κίονες», κ.ο.κ.⁴³⁵.

Για τη συγκυρία του 2004 η συγγραφική ομάδα και η Οργανωτική Επιτροπή χρησιμοποιούν τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και κατ’ επέκταση και την «ανώτερη και αυθεντική» αρχαία γλώσσα ως αποδεικτικό επιχείρημα της πολιτισμικής ανωτερότητας, το οποίο ευνοεί το εθνικό μεγαλείο και αναδεικνύει την ισχυρή εθνική ταυτότητα⁴³⁶. Η αξιολογική πρόταξη που συναρτά την αρχαία με τη σύγχρονη Ελλάδα γίνεται όχι μόνο μέσω της αρχαίας γλώσσας και των αρχαίων κειμένων, αλλά και από τη χρήση νεώτερων πηγών, οι οποίες παρατίθενται αυτούσιες θεωρώντας ότι έτσι υποστηρίζουν την αυθεντικότητα και προσδίδουν κύρος, ακολουθώντας πιθανόν το μοντέλο διδασκαλίας των σχολικών εγχειριδίων. Τα κείμενα αυτά εξελίσσονται σε δύο ενότητες.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή για το Λύκειο (Εμ13-16 ετών), επιλέγονται κείμενα αρχαίας και νεοελληνικής ποίησης καθώς και αρχαίας ιστορίας, ένα κείμενο του Coubertin και δύο μικρά αποσπάσματα αποφθεγματικού λόγου από τον Βικέλα και τον Samaranch. Τα αρχαία κείμενα είναι μεταφρασμένα στην «καλή» γλώσσα, όπως θεωρούνταν κάποτε η καθαρεύουσα⁴³⁷. Σκοπός της πρώτης ενότητας, «η Κληρονομιά των Αγώνων», όπως αναφέρεται στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 είναι, «η εμφάθυνση, η συζήτηση και η αξιοποίηση των περιεχομένων των λογοτεχνικών κειμένων, τόσο της αρχαίας όσο και της νεώτερης ελληνικής γραμματείας, θα βοηθήσουν το μαθητή να αποκομίσει πλήθος πληροφοριών για τον “Ολυμπισμό”, να εκφράσει τις προσωπικές του θέσεις και να ευαισθητοποιηθεί από τα διατυπούμενα

⁴³⁵Γιαννάκης, Εκ1, σ. 75, 73.

⁴³⁶Το παράθεμα ανήκει στη Φραγκουδάκη. Βλ. σχετικά για την ανωτερότητα των γλωσσών, το άρθρο της, «Η γλωσσική φθορά και οι “μεγαλομανείς” γλώσσες», στο Χάρης Γ.Η., (επιμ.), Δέκα μύθοι..., ό.π., σ. 45-51. Η μυθοποίηση του αρχαίου κλέους, όταν αποδίδεται στη γλωσσική μορφή των αρχαίων ελληνικών, εξυπηρετεί εξωγλωσσικούς στόχους κατασκευής μιας συγκεκριμένης εθνικής ταυτότητας, επισημαίνει και η Κακριδή-Φερράρι στο άρθρο της, «Γλωσσικά στερεότυπα και κοινωνικές προκαταλήψεις», στο Σχολή Μωραΐτη, *Το σχολείο ως χώρος παραγωγής και συντήρησης στερεοτύπων*, (επιστημονική ημερίδα, 2.5.2000), Αθήνα, 2007, σ. 71.

⁴³⁷Χρηστίδης Α.Φ., *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας*, Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 2005, σ. 186-192.

ζητήματα. Οι μαθητές επιπλέον, θα μπορούσαν να εμπνευσθούν και να συνθέσουν το δικό τους λογοτεχνικό κείμενο»⁴³⁸.

Το εισαγωγικό μέρος των ενοτήτων αποτελείται από ένα ποίημα με τίτλο, *Γεννήθηκα στην Ολυμπία*, (χωρίς όνομα ποιητή) μαζί με ένα μικρό απόσπασμα από την ομιλία του Γεωργίου Σεφέρη κατά την απονομή του Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1963. Η επιλογή Σεφέρη στο εγχειρίδιο υποδηλώνει τη διεθνή καταξίωση της σύγχρονης Ελλάδας στο εξωτερικό και τη διασφάλιση υστεροφημίας μέσα από τη βράβευση του ποιητή⁴³⁹. Στη δεύτερη σελίδα και πρώτη της δισέλιδης ενότητας με τίτλο *Ιστορία – Η Κληρονομιά των Αγώνων* παρατίθεται κείμενο του Ηροδότου (22 σειρές), με την ένδειξη, Ηρόδοτος Η26, (μετάφραση). Η μετάφραση είναι στην καθαρεύουσα με πολυτονικό⁴⁴⁰, ενώ στη θέση του θα μπορούσε να μπει η μετάφρασή του στη δημοτική. Οι επιλογές αυτές δείχνουν ότι, όταν χρησιμοποιούνται κείμενα ως πηγές χωρίς παιδαγωγική μέριμνα, παρά το γεγονός ότι ορθώς συνοδεύουν ένα κείμενο, εν τούτοις δεν γίνονται κατανοητά από τους μαθητές ή τους καθηγητές και ιδιαίτερα από τους γυμναστές. Από όλα τα κείμενα στο εγχειρίδιο, είναι το μόνο που χρωματίζεται με bold γράμματα. Αυτό υποδηλώνει την ιδιαίτερη ιδεολογική αξία που έχει το απόσπασμα αυτό στο συνολικό σώμα των κειμένων. Αξία προφανώς δικαιολογημένη από τα μηνύματα που παράγει. Πρόκειται για απόσπασμα από το διάλογο Περσών και Σπαρτιατών πριν τη μάχη των Πλαταιών που καταδεικνύει την ηθική αξία της συμμετοχής στους Ολυμπιακούς Αγώνες⁴⁴¹.

⁴³⁸Εκ4, σ. 10.

⁴³⁹*Γεννήθηκα στην Ολυμπία*: «Έκανα τα πρώτα μου βήματα πάνω στη χιλιόχρονη σκόνη, κάτω από την επιβλητική σκιά ιερών ερειπίων. Έπαιξα στο πανάρχαιο Στάδιο, στα χώματα που πάτησαν θεοί και ήρωες...Ο Ερμής του Πραξιτέλη. Η Νίκη του Παιωνίου. Ο Ναός της Ήρας. Το Τέμπλο του Δία...Γεννήθηκα στην Ολυμπία: Κι από τα πρώτα μου βήματα σκοντάφτω πάνω στην ιστορία...Κάποτε εδώ γεννήθηκε το Ολυμπιακό Πνεύμα...Κι άνοιξε ο δρόμος που οδηγεί στον εξανθρωπισμό του ανθρώπου». *Γιώργος Σεφέρης*: «ανήκω σε μια χώρα μικρή. Ένα πέτρινο ακρωτήριο στη Μεσόγειο, που δεν έχει άλλο αγαθό παρά τον αγώνα του λαού του, τη θάλασσα και το φως του ήλιου. Είναι μικρός ο τόπος μας, αλλά η παράδοσή του είναι τεράστια». Εμ13-16 ετών, σ. 1.

⁴⁴⁰Εμ13-16 ετών, σ. 2. Η επιλογή να δημοσιευθεί το κείμενο του Ηροδότου μεταφρασμένο στην καθαρεύουσα δημιουργεί σχετική απορία, όταν το ίδιο ακριβώς κείμενο διδάσκεται μεταφρασμένο στη νεοελληνική γλώσσα στο εγχειρίδιο του μαθητή της Β΄ τάξης του Γυμνασίου, *Ηροδότου Ιστορίες*, σ. 122-123 και θα μπορούσε να επιλεγεί αυτή η μετάφραση που θα ήταν οικεία και κατανοητή στους μαθητές.

⁴⁴¹*Ηρόδοτος*: «Ἦλθον δε εἰς αὐτοὺς ολίγοι τινές αὐτόμολοι ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, ἐνδεεῖς καὶ ζητούντες ἐργασίαν. Τούτους φέροντες ἐμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἠρώτων οἱ Πέρσαι τι ἐπραττον οἱ Ἕλληνες...Εκεῖνοι δε τοὺς ἔλεγον ὅτι εἰς τὰς Ὀλύμπια...Ὁ δε ἐρωτῶν ἐπανέλαβε τι ἦτο το βραβεῖον, περὶ τοῦ οὐοίου ἀγωνίζονται. Οἱ δε εἶπον ὅτι ἐδίδοτο στέφανος ἐλαίας. Τότε ὁ Τριτανταίχιμος τοῦ Ἀρταβάνου εἶπε λόγον γενναῖον...Διότι ὅτε ἤκουσεν ὅτι τὸ ἄθλον ἦτο στέφανος ἐλαίας καὶ ὄχι χρήματα, δὲν ἠδυνήθη νὰ σιωπήσῃ, ἀλλ' ἐνώπιον ὄλων εἶπε: “Φευ! Μαρδόνιε, κατὰ

Ακολουθεί στην ίδια ενότητα ποιητικό απόσπασμα τεσσάρων στροφών από τα *Ολυμπιακά* του Νίκου Κυπαρίσση 1927 και απόσπασμα 20 σειρών από τον *Ολυμπιονικό* του Πινδάρου, «Εἰς Ἀλκιμέδοντα, παῖδα παλαιστήν», σε απόδοση του καθηγητή Πανεπιστημίου Θεοφίλου Βορέα το 1948⁴⁴². Η μετάφραση εδώ είναι επίσης στην καθαρεύουσα αλλά χωρίς πολυτονικό. Και τα δύο ποιήματα υμνούν τον τόπο και το τοπίο της αρχαίας Ολυμπίας, αλλά και το ιδεώδες της νίκης στους αρχαίους Αγώνες. Το δισέλιδο αυτό ολοκληρώνεται εικαστικά από τρεις φωτογραφίες μελανόμορφων αμορέων με αγωνιστικές παραστάσεις, μία με απεικόνιση της θεάς Νίκης, μία από την τελετή Αφής της Φλόγας στην Ολυμπία, (χορός ιερείων) και ένα απόφθεγμα του Samaranch στην άκρη της σελίδας σε ξεχωριστό χρωματικό φόντο⁴⁴³.

Η δεύτερη ενότητα με τον τίτλο *Μνήμη – Στην Ολυμπία* περιλαμβάνει απόσπασμα από ταξίδι του Coubertin στην αρχαία Ολυμπία, σε μετάφραση και έκδοση του Νίκου Βασιλειάδη το 1998. Στο απόσπασμα αυτό ξεδιπλώνονται τα αισθήματα προσήλωσης και νοσταλγίας του Coubertin και του Βικέλα στο εξιδανικευμένο παρελθόν της Ολυμπίας με σκοπό τη συναισθηματική ανατροφοδότηση του παρόντος. Το κάτω μέρος του δισέλιδου συμπληρώνεται ολικά με ενιαία σχεδιαστική αναπαράσταση του αρχαιολογικού χώρου της αρχαίας Ολυμπίας, όμοια με αυτή του εγχειριδίου Εμ10-12 ετών και στην άκρη του δισέλιδου παρατίθεται μικρό απόσπασμα από το ταξίδι του Βικέλα στην Ολυμπία⁴⁴⁴.

Η επιλογή αυτών των κειμένων υποδηλώνει ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες και ιδιαίτερα οι Αγώνες της «Αθήνα 2004», μπορεί να έχουν διεθνή χαρακτήρα αλλά η ιδέα ήταν και παραμένει ελληνική. Διά μέσου μάλιστα και της παράθεσης

τινών ανδρών μας έφερες να πολεμήσωμεν, οι οποίοι αγωνίζονται ουχί χάριν χρημάτων αλλά χάριν τιμής»», στο ίδιο.

⁴⁴²Εμ13-16 ετών, σ. 3.

⁴⁴³Ν. Κυπαρίσσης, *Ολυμπιακά, 1927*: «Ἀπ' τοῦ Σταδίου το χῶμα, Καὶ τοῦ χωμένου στίβου, Θαρρεῖς γρικιέται ἀκόμα, Ἡ δόξα τοῦ Κοροΐβου/ Ἡ δόξα γιὰ τὴ Νίκη, Που ὁ νικητὴς θα πάρει, Ἀπ' τὸν Ἑλλανοδίκη, Το τρυφερό κλωνάρι.../Τῆς ἀγριληᾶς ὁ κάθε Τρισδοξασμένος κλάδος, Θυμίζει σου μακρῶθε, Μια δόξα τῆς Ἑλλάδος!». *Ολυμπιονικός του Πινδάρου*: «Μήτηρ τῶν χρυσοστεφάνων ἄθλων, Ολυμπία, Δέσποινα τῆς ἀληθείας, ὅπου οἱ ἄνδρες μάντις διὰ θυσιῶν ζητοῦν νὰ μάθουν παρά του ταχυκεραύνου Διός, εἴαν λαμβάνει φροντίδα τινά περὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι διακαῶς ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν τὴν δόξαν τῆς μεγάλης νίκης καὶ τὴν ἄνεσιν τῶν μόχθων τῶν...Ἄλλ' ὦ καλλίδεντρον ἄλσος τῆς Πίσης, το ὁποῖον θάλλεις πλησίον τοῦ Ἀλφειοῦ, δέξαι τὸν ὕμνον τούτον καὶ τὴν πομπὴν τὴν γινομένην πρὸς τιμὴν τοῦ εσσεφανωμένου νικητοῦ...». *Samaranch*: «Οἱ Ολυμπιακοὶ Ἀγῶνες ἔχουν συνήθως δύο διαστάσεις, τὴν ἀθλητικὴ καὶ τὴν πολιτιστικὴ. Στὴν Ἀθήνα θα ἔχουν καὶ μια τρίτη, τὴν ἱστορικὴ», στο ίδιο.

⁴⁴⁴Εμ13-16 ετών, σ. 4-5.

αποφθεγμάτων των προπατορικών μορφών του Ολυμπιακού Κινήματος που ταυτόχρονα αποτελούν και κορυφαία πρόσωπα εξουσίας της ΔΟΕ, οι Αγώνες καθιερώνονται στη συνείδηση των μαθητών ως ελληνικοί. Μέσα από αυτή τη συγχώνευση το διεθνές γίνεται το μέσον για την προβολή του εθνικού⁴⁴⁵. Σ' αυτές τις ενότητες του εγχειριδίου τρεις ποιητές, ο αρχαίος Πίνδαρος, οι σύγχρονοι Κυπαρίσσης και Σεφέρης, ένας αρχαίος ιστορικός ο Ηρόδοτος, οι προπάτορες του Ολυμπιακού Κινήματος και πρώτοι πρόεδροι της ΔΟΕ, Pierre de Coubertin, Δημήτριος Βικέλας και ο κατοπινός πρόεδρος Juan Antonio Samaranch, συνθέτουν ένα πορτρέτο ιστορικών προσωπικοτήτων στον κενό ομοιογενή χρόνο, μέσα από το οποίο διεξάγεται ένας διάλογος του κοινωνικού υποκειμένου με το ιστορικό παρελθόν μέσα από τη διαχρονική χρήση της γλώσσας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

2.1. Επιτελεστικές πρακτικές των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων

Η ιστορία των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων στα εγχειρίδια καθηγητών και μαθητών καταλαμβάνει σε έκταση το μεγαλύτερο τμήμα της διδακτέας ύλης. Ο όρος σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι ιδιαίτερα ευρύς και εμπεριέχει διαφορετικές Ολυμπιακές διοργανώσεις. Στα εγχειρίδια οι θεματικές ενότητες του περιεχομένου των σύγχρονων Αγώνων καθορίζουν και τις θεματικές κατηγορίες της διατριβής που διαπραγματευόμαστε σε αυτό το κεφάλαιο: η Αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, οι Ολυμπιακοί Αγώνες στον 20^ο αιώνα, Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες, Παραολυμπιακοί Αγώνες και Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων.

Οι μεγαλύτερες σε έκταση θεματικές ενότητες στα εγχειρίδια καθηγητών και μαθητών είναι η Αναβίωση και οι Ολυμπιακοί Αγώνες στον 20^ο αι. Οι Χειμερινοί

⁴⁴⁵*Coubertin*: «...Εδώ, στο μαγεμένο αυτό χώρο, πριν από τους ανθρώπους οι θεοί είχαν παλέψει. Αυτοί οι αγώνες έγιναν το αγαπημένο θέμα της τέχνης που και κείνη εκφράστηκε όπως η φύση σύμφωνα με τους νόμους των θεών. Έτσι ο άνθρωπος και η δημιουργία μίλησαν μ' αυτή τη γλώσσα του χώρου τους και μπόρεσαν να πλησιάσουν την αθανασία. Αυτή είναι η δύναμη της Ολυμπίας...Περπατώ μέσα στα αρχαία απομεινάρια των αγώνων, έρημα, βουβά σε ρομαντική εγκατάλειψη...Ακόμα και αν ακρωτηριάστηκε έτσι η ορατή κληρονομιά των Αγώνων, ακόμη και αν έχει εξαφανιστεί η μνήμη από τους απογόνους, η φλόγα υπάρχει κάπου εκεί κρυμμένη...Αυτή τη φλόγα θέλω να βρω...Φαντάζομαι, πέρα στις όχθες του Κλαδεού, σαν μακρινό μελισσολόι τη βοή των αγώνων...». *Βικέλας*: «Σήμερα επισκέφθη την Ολυμπία. Πίστευσέ με, μόνον και μόνον χάριν τούτου αξίζει να έλθω τις εις την Ελλάδα. Ενταύθα η αρχαιότης παρίσταται ενώπιόν σου εναργέστερα, μεγαλοπρεπέστερα...», στο ίδιο.

είναι ήσσονος σημασίας, ενώ οι Παραολυμπιακοί, αποτελούν μικρή θεματική ενότητα. Η ενότητα αυτή συμπληρώνεται όμως σε μεγάλη έκταση από το αυτόνομο ξεχωριστό εκπαιδευτικό υλικό που εκδόθηκε λόγω της Παραολυμπιακής διοργάνωσης στην Αθήνα το 2004. Τα θέματα που αφορούν τους συγγραφείς των εγχειριδίων επικεντρώνονται στην ιστορία όλων των Αγώνων από τις πρώιμες μορφές ίδρυσής τους και στον τρόπο που διαμορφώθηκαν διαχρονικά, μέχρι και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Παράλληλα επιμερίζονται και εξειδικεύονται στις κοινωνικές διαστάσεις των προβλημάτων που σχετίζονται με τους σύγχρονους Αγώνες και συνδέονται με τις πολιτικές και οικονομικές απολήξεις. Η συσσώρευση ιστορικών γνώσεων και πληροφοριών που παρατηρείται σε μια λεπτομερή χρονολογική αφήγηση στο μεγαλύτερο μέρος των εγχειριδίων, ειδικά στο Εκ1 και στο Εκ5ΠΑ συνδέεται με την παραδοσιακή προσέγγιση της ιστορίας, που βασίζεται, στην παραδοχή ότι «η ιστορία συνδέεται μόνο με το παρελθόν, την πραγματικότητα του οποίου αποκαλύπτει η μία και μοναδική αυτή αφήγηση» σύμφωνα με την Judy Sebba⁴⁴⁶.

Από τη γραμμική οπτική της ιστορικής αφήγησης που κυριαρχεί στα εγχειρίδια αποστασιοποιείται επιστημονικά ο Αμερικανός ανθρωπολόγος John MacAloon στο Εκ1, ο οποίος αγνοεί τη συμβατική γεγονοτολογική ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων και επικεντρώνεται στις ευρείες κοινωνικο-πολιτικές αλλαγές του 20^{ου} αιώνα που επηρέασαν το Ολυμπιακό Κίνημα. Η προσέγγιση που ακολουθεί ο MacAloon έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί φωτίζει τους πολιτικούς, κοινωνικούς και πολιτισμικούς μετασχηματισμούς του Ολυμπιακού Κινήματος και τους συνδέει με την πολιτική ανεπάρκεια των κυβερνήσεων να διαχειριστούν κρίσιμα πολιτικά ζητήματα που επηρέασαν καθοριστικά τους Ολυμπιακούς Αγώνες στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα και ανέδειξαν τη στενή διασύνδεση αθλητισμού και πολιτικής.

Ο περιορισμός της αυτονομίας των Ολυμπιακών Αγώνων σε σχέση με την πολιτική και τη διπλωματία έφτασε στο απόγειο την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, όπου «η πολιτική εκμετάλλευση του αθλητισμού έκανε παγκόσμιο ρεκόρ»⁴⁴⁷. Την αναποτελεσματική μέθοδο των μποϊκοτάζ ως μέθοδο πολιτικής πίεσης αντικατέστησε η τρομοκρατία ή αλλιώς «η διασπορά του φόβου για έναν πόλεμο χωρίς τοπικότητα»,

⁴⁴⁶Sebba J., *Ιστορία για όλους: Διδακτικές προτάσεις για το μάθημα της Ιστορίας στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2000, σ. 19.

⁴⁴⁷Riordan J., «Τα μποϊκοτάζ του Ψυχρού Πολέμου: Λος Άντζελες δεν καλεί Μόσχα», στο Ειδικό Ένθετο «Ολυμπιακοί Αγώνες και Πολιτική», Εφ. *Το Βήμα*, 1.8.2004. Βλ. επίσης σχετικά και Riordan, J. & Kruger, A. (ed.) *The international politics of sport in the 20th century*, London, Routledge, 1999.

που υπονομεύει τις προσπάθειες της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής και του ΟΗΕ την τελευταία δεκαετία για επαναδραστηριοποίηση της φιλειρηνικής διάστασης του Ολυμπιακού Κινήματος⁴⁴⁸. Η εικόνα του Ολυμπιακού Χωριού «νησίδα της πολυεθνούς αθλητικής κοινότητας των νέων, το οποίο περικλείεται από δεκάμετρους ηλεκτρονικούς φράχτες που στην κορυφή τους καταλήγουν σε τυλιγμένα κοφτερά συρματοπλέγματα»⁴⁴⁹, σύμφωνα με τον MacAloon, θέτει το ερώτημα πόσο ασφαλείς είναι οι Ολυμπιακοί Αγώνες και παράλληλα «διαψεύδει την προγραμματική στόχευση του Ολυμπισμού για απολιτικό και φιλειρηνικό διεθνισμό»⁴⁵⁰.

Αντίθετα από τα εγχειρίδια των καθηγητών όπου η αφήγηση σε περιορισμένα σημεία συναντά και τον προβληματισμό, στα μαθητικά εγχειρίδια ακολουθείται στο σύνολό τους κατά κανόνα η εξιδανικευτική προσέγγιση των Αγώνων. Για παράδειγμα στο εγχειρίδιο Εμ6-9 ετών οι Ολυμπιακοί Αγώνες προσδιορίζονται ως «η μεγαλύτερη αθλητική γιορτή...[και] κάθε τέσσερα χρόνια οι καλύτεροι αθλητές από όλο τον κόσμο αγωνίζονται να κατακτήσουν τον τίτλο του Ολυμπιονίκη, τη μεγαλύτερη τιμή για έναν αθλητή»⁴⁵¹. Παρόμοια στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών ετών δίπλα σε φωτογραφία του Coubertin με ποδήλατο, οι Αγώνες ορίζονται ως ανώτερη πολιτισμική μορφή παιχνιδιού από τον ίδιο: «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι ένα παιχνίδι που κάθε τέσσερα χρόνια δίνει στην παγκόσμια νεότητα την ευκαιρία για μια χαρούμενη ειρηνική συνάντηση, που βοηθά να απαλειφθούν οι συσσωρευμένες παρεξηγήσεις και οι άγριες διαμάχες»⁴⁵². Οι προαναφερθείσες επιλεγμένες εκδοχές του ορισμού των Ολυμπιακών Αγώνων μέσα από μια επίπεδη ροή αφήγησης, που ερμηνεύουν τους Αγώνες ως «γιορτή» και «παιχνίδι», δεν αφήνουν ανοιχτό το ενδεχόμενο για την ύπαρξη συγκρούσεων του Ολυμπιακού Κινήματος και των Ολυμπιακών Αγώνων, στο πλαίσιο των εθνών – κρατών.

Η εξιδανικευμένη όμως αφήγηση για τους Αγώνες δεν αναιρεί την ίδια την ιστορία τους, η οποία σε όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα οδήγησε στην πλήρη συνειδητοποίηση, ότι οι συμβολικές αξίες της αρχαιότητας και της αναβίωσης που

⁴⁴⁸Κουλούρη Χ., «Η πολιτική στον αθλητισμό: Από τον Ψυχρό Πόλεμο στην τρομοκρατία», στο Ειδικό Ένθετο «Ολυμπιακοί Αγώνες και Πολιτική», Εφ. *Το Βήμα*, 1.8.2004.

⁴⁴⁹MacAloon, «Μόναχο 1972: Ολυμπιακοί Αγώνες», Εκ1, σ. 173.

⁴⁵⁰Κουλούρη, *ό.π.*

⁴⁵¹Εμ6-9 ετών, σ. 12.

⁴⁵²Εμ13-16 ετών, σ. 8.

θεμελίωσε ο Coubertin και οι ρομαντικοί οπαδοί του Ολυμπισμού άλλαξαν ριζικά και μετασχηματίστηκαν στην πορεία τους. Ο Κώστας Παρίσης, γιατρός, διευθυντής Ιατρικών Υπηρεσιών της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και ένας από τους συγγραφείς του Εκ1 χρησιμοποιεί ρεαλιστική γλώσσα για τους Αγώνες, ενδεχομένως και λόγω της επαγγελματικής θέσης του στην Οργανωτική Επιτροπή: «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του σήμερα δεν μυρίζουν τριαντάφυλλο. Μυρίζουν και τερτίπια των αθανάτων και αναβολικά και Adidas και Coca-Cola και τηλεοπτικά δικαιώματα αξίας πολλών δισεκατομμυρίων»⁴⁵³. Οι ιδεολογικές αποκλίσεις των Αγώνων θεμελιώνουν βασικούς προβληματισμούς στα εγχειρίδια των καθηγητών Εκ1 και Εκ4 και περιορισμένα στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ13-16 ετών. Ειδικότερα στο Εκ1 αναπτύσσονται σε ξεχωριστή θεματική ενότητα με τίτλο, «Προβλήματα των Ολυμπιακών Αγώνων», και αφορούν «προφανείς ατέλειες» και «αδυναμίες» του Ολυμπιακού Κινήματος⁴⁵⁴, όπως ο γιγαντισμός, η εμπορευματοποίηση, ο χρηματισμός, η διαφήμιση, το ντόπινγκ και οι έμφυλες ανισότητες στο κοινωνικό και αθλητικό πεδίο.

Η «αδυναμία του [αθλητισμού] ν' αντιμετωπίσει τις παντοειδείς παραβάσεις...καταλήγει να αντιπροσωπεύει τη σκοτεινή πλευρά» της κοινωνίας μας, υποστηρίζει ο Vigarello. Και διατείνεται ότι «η περίοπτη θέση του αθλητισμού, η αναμφισβήτητη απλοϊκότητά του, η σκοτεινή του βούληση ν' αποτελέσει έναν κόσμο ξεχωριστό και “προστατευμένο”, τον καθιστούν την ίδια στιγμή συγκεκαλυμμένα υποκριτικό, αν όχι ευάλωτο»⁴⁵⁵. Όμως ο αθλητισμός στενά συνδεδεμένος με τις συλλογικές ταυτότητες προσαρτά την κοινωνία σε μια εξιδανικευμένη εικόνα μαγείας και τελειότητας, και εξακολουθεί να παραμένει «ένας από τους τελευταίους τόπους που εκφράζουν το ιδεώδες και μάλιστα το ιερό»⁴⁵⁶. Η αποδοχή αυτού του μύθου είναι που γεννά την εκδήλωση ρομαντικών απόψεων περί Ολυμπισμού, παρά τα τεράστια προβλήματα των Αγώνων και τα ηθικά διλήμματα που τίθενται διεθνώς: «...είμαι πεπεισμένος», δηλώνει ο Dick Pound μέλος της ΔΟΕ και ιδρυτικό μέλος της Wada, «ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες και η ηθική διάσταση των σπορ συμβάλλουν κατά πολύ στην ολοκλήρωση των νέων όλου του κόσμου. Συνεισφέρουν στην ανάπτυξη των

⁴⁵³ Παρίσης Κ., «Φαρμακοδιέγερση (doping)», Εκ1, σ. 288.

⁴⁵⁴ Οι χαρακτηρισμοί αποδίδονται στον Dick Pound, μέλος της ΔΟΕ, *Στα άδυτα των Ολυμπιακών Αγώνων: Η πολιτική, τα σκάνδαλα, το μεγαλείο*, Κατσίκερρος Α., (μτφ.), Αθήνα, Κριτική, 2005, σ. 19.

⁴⁵⁵ Vigarello G., *Από το παιχνίδι στο αθλητικό θέαμα: η γέννηση ενός μύθου*, Βουτσοπούλου Λ., (μτφ.), Ντινοπούλου Ν., (επιμ.), Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2004, σ. 11.

⁴⁵⁶ Στο ίδιο, σ. 11.

κοινωνικών ικανοτήτων των ανθρώπων, διαμορφώνοντας μια πιο υγιή κοινωνία, που σέβεται τους αδυνάτους και καταβάλλει ειλικρινείς προσπάθειες για να επικρατήσει η ειρήνη στον κόσμο. Από αυτή την άποψη θα έλεγα ότι είμαι ένας αμετανόητος ιδεαλιστής»⁴⁵⁷.

Αντίστοιχα ο Michael Payne, διευθυντής μάρκετινγκ της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, επαναδιαπραγματεύεται τον όρο αλήθεια με αυτά που συμβαίνουν στους Ολυμπιακούς Αγώνες και προσθέτει τη δική του εκδοχή: «Παρά τα σκάνδαλα και τους άσχημους συμβιβασμούς, οι Ολυμπιάδες είναι συγκινητικές, αποτελούν πηγή έμπνευσης, είναι εντυπωσιακές, είναι όμορφες, ζωηρές, συχνά δραματικές και μερικές φορές συναρπαστικές. Είναι πολύ φυσικό ότι, κάθε τέσσερα χρόνια, ο κόσμος αναστέλλει τη δυσπιστία του και εκστασιάζεται από την Ολυμπιακή ευφορία. Επενδύουμε σε αυτή την ανόητη μεθοδολογία που απορρίπτει την πολιτική, που ο αγώνας υπερβαίνει το εμπόριο, που βασιλεύει η αθλητική καλή συμπεριφορά, όχι επειδή το πιστεύουμε, αλλά επειδή επιθυμούμε να το πιστέψουμε»⁴⁵⁸.

Στο θεωρητικό εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1, οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι το δεύτερο από τα πέντε κεφάλαια του βιβλίου. Αναπτύσσεται σε τέσσερις ενότητες και καταλαμβάνει 187 σελίδες σε σύνολο 451 σελίδων του βιβλίου. Συγγραφείς του κεφαλαίου είναι ο καθηγητής του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και Επίτιμος Κοσμήτορας της ΔΟΑ Κώστας Γεωργιάδης, ο καθηγητής και αντιπρόεδρος του μεταπτυχιακού τμήματος Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Σικάγου, John MacAloon, ο πρόεδρος της Διεθνούς Ένωσης Ιστορικών των Ολυμπιακών Αγώνων (International Society of Olympic Historians – ISOH) Bill Mallon, ενώ περιλαμβάνονται και κείμενα της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής. Τα κείμενα του MacAloon είναι μεταφρασμένα από τον Λουκά Ρινόπουλο. Για τα κείμενα του Mallon και της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής δεν αναφέρεται μεταφραστής.

Ο Γεωργιάδης διαπραγματεύεται την ενότητα, «Η Αναβίωση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων» που χωρίζεται σε 12 υποενότητες και έχει έκταση 63 σελίδες, ίδια σχεδόν με την έκταση που καταλαμβάνουν όλοι μαζί οι υπόλοιποι Θερινοί Αγώνες. Είναι ο μόνος από τους συγγραφείς της ενότητας που δίνει υποσημειώσεις

⁴⁵⁷Pound D., *ό.π.*, σ. 18.

⁴⁵⁸Payne M., *ό.π.*, σ.157.

(19 σελίδες)⁴⁵⁹. Αναφέρεται στην αθλητική εξέλιξη των παραδοσιακών μορφών άθλησης στην ελληνική κοινωνία ως συνέχεια της αρχαιοελληνικής παράδοσης, στον τριακονταετή θεσμό των Ζάππειων Ολυμπίων και στις διεθνείς πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και οδήγησαν στην αναβίωση των Αγώνων του 1896. Από τις υποενότητες που αναπτύσσονται στο εγχειρίδιο μεγαλύτερη έκταση καταλαμβάνουν τα Ζάππεια (15 σελίδες). Ο MacAloon γράφει για όλες τις σύγχρονες Θερινές Ολυμπιακές διοργανώσεις στην ενότητα «Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες», που χωρίζεται σε 24 υποενότητες και έχει έκταση 69 σελίδες. Κάθε υποενότητα αφορά και μία Ολυμπιάδα. Επιλέγει να γράψει ανάστροφα από τους πιο πρόσφατους Ολυμπιακούς του Σίδνεϊ (2000) και πίσω, μέχρι τους Αγώνες της Αθήνας (1896). Οι υποενότητες κυμαίνονται από 2 μέχρι 6 σελίδες περίπου αναλογικά. Η μεγαλύτερη σε έκταση υποενότητα είναι οι Αγώνες της Σεούλ 1988, 6 σελίδες, και η μικρότερη οι Αγώνες του Άμστερνταμ 1928, 1 ½ σελίδες.

Ο Mallon παρουσιάζει την ενότητα, «Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες». Χωρίζεται σε 29 υποενότητες και έχει έκταση 37 σελίδες. Περιλαμβάνει τις πρώιμες μορφές του χειμερινού αθλητισμού στις Σκανδιναβικές Χώρες, τη διασύνδεσή τους με το σουηδικό εθνικισμό και την ιστορία των σύγχρονων Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων. Αναφέρεται ξεχωριστά στην κάθε Χειμερινή διοργάνωση και εστιάζει κυρίως στο αθλητικό περιεχόμενο των Αγώνων και λιγότερο στις πολιτικοκοινωνικές συνιστώσες. Ακολουθεί το σχήμα της γεγονοτολογικής αφήγησης με παράθεση επιλεγμένων όψεων των Αγώνων. Οι υποενότητες έχουν διαφορετική έκταση ανάλογα με τη σημασία που δίνεται σε αυτές από το συγγραφέα, (1-2 σελίδες).

Η ενότητα που έχει γραφτεί από τη Διεθνή Παραολυμπιακή Επιτροπή φέρει τον τίτλο «Παραολυμπιακοί Αγώνες, η γιορτή της ανθρώπινης θέλησης». Χωρίζεται σε 57 μικρές υποενότητες συνολικής έκτασης 20 σελίδων και διαπραγματεύεται τα εξής θέματα: σύντομη ιστορία του Παραολυμπιακού Κινήματος, περιγραφή των Θερινών και Χειμερινών Παραολυμπιακών Αγώνων που δεν ξεπερνά κατά μέσο όρο για την κάθε διοργάνωση τις 4 με 5 σειρές, περιγραφή των κατηγοριών των Παραολυμπιακών αθλητών ανάλογα με την αναπηρία τους και αντίστοιχη περιγραφή των Θερινών και Χειμερινών Παραολυμπιακών αθλημάτων. Στο τέλος της ενότητας παρατίθεται βιβλιογραφία ½ σελίδας.

⁴⁵⁹ Στο εγχειρίδιο αναφέρεται ότι το κείμενο που δημοσιεύεται εδώ έχει εκδοθεί στο βιβλίο, *Η ιδέα της αναβίωσης των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων* εκδ. Finattek.

Στο ίδιο εγχειρίδιο το τρίτο από τα πέντε κεφάλαια με τίτλο «Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων», αφορά και αυτό τους σύγχρονους Αγώνες αλλά με διαφορετική εστίαση περιεχομένου, όπως αποκαλύπτει και ο τίτλος του. Χωρίζεται σε 4 υποενότητες και έχει έκταση 44 σελίδες. Στο κεφάλαιο αυτό γράφουν ο Λέκτορας των ΤΕΦΑΑ Κομοτηνής Ευάγγελος Αλμπανίδης και ο Αναπληρωτής Καθηγητής της ίδιας σχολής Σάββας Τοκμακίδης, ο καθηγητής Εγκληματολογίας στο Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε. Γιάννης Πανούσης, ο διευθυντής Ιατρικών Υπηρεσιών ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» Κώστας Παρίσης και οι Mary H. Hums (PhD) και T. Christopher Greenwell (M.S.) από το Πανεπιστήμιο του Λούισβιλ – Κεντάκι των ΗΠΑ.

Οι Αλμπανίδης και Τοκμακίδης στην ενότητα, «Ο γιγαντισμός του προγράμματος των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», που χωρίζεται σε 13 υποενότητες και έχει έκταση 9 σελίδες, διαπραγματεύονται το ζήτημα της υπερβολικής διόγκωσης του αθλητικού προγράμματος των Αγώνων, καθώς και τα κοινωνικο-οικονομικά αδιέξοδα που αυτό συνεπάγεται για τις διοργανώτριες πόλεις. Ο Αλμπανίδης είναι επίσης συγγραφέας και της ενότητας, «Γυναίκα και σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες». Σε 3 υποενότητες και σύνολο 7 σελίδων παρουσιάζει την πορεία της γυναίκας/αθλήτριας στους Ολυμπιακούς Αγώνες κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Ο Παρίσης, στην ενότητα, «Φαρμακοδιέγερση (doping)» σε 5 σελίδες αναφέρεται στο πρόβλημα που μαστίζει τις σύγχρονες διοργανώσεις βασισμένος σε σύγχρονα πορίσματα ερευνών. Ο Πανούσης στην ενότητα, «Μορφές αλλοίωσης του Ολυμπιακού Πνεύματος» σε 4 σελίδες διαπραγματεύεται το θέμα του με «φιλοσοφική και κοινωνιολογική προσέγγιση» σύμφωνα με τον ίδιο. Οι Hums και Greenwell στην ενότητα «Η επιχειρηματική διάσταση των Ολυμπιακών Αγώνων», που χωρίζεται σε 11 υποενότητες με έκταση 14 σελίδες, αναφέρονται στα εμπορικά ωφέλη που αποκομίζουν αθλητές και εταιρείες από τους Αγώνες καθώς και στον αυξημένο ρόλο των ραδιοτηλεοπτικών μέσων και του διαδικτύου.

Στα εγχειρίδια για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο-Λύκειο, αντίστοιχα Εκ2 και Εκ3, περιέχονται διάφορες προτάσεις, είτε με τη μορφή συζητήσεων, δράσεων, κατασκευών, είτε με τη μορφή ερωτήσεων, που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν κατά την εφαρμογή δραστηριοτήτων που αφορούν τους σύγχρονους Αγώνες. Οι ερωτήσεις είναι κυρίως γνωστικού περιεχομένου, επικεντρώνονται σε ημερομηνίες, πρόσωπα και σημαντικά γεγονότα και συνιστούν επανάληψη των πληροφοριών από το βιβλίο

του καθηγητή Εκ1. Από το εγχειρίδιο Εκ2 αναφέρουμε ενδεικτικά κάποιες από τις ερωτήσεις, στις οποίες η σωστή απάντηση ξεχωρίζει μέσα στην ίδια την ερώτηση από το χρωματισμό με bold γράμματα, από την ενότητα «Κάρτες παιχνιδιού»: Οι Ολυμπιακοί Αγώνες γίνονται κάθε τρία, **τέσσερα** ή έξι χρόνια; β) Οι χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες γίνονται την άνοιξη, **το χειμώνα** ή το καλοκαίρι⁴⁶⁰; γ) Οι πρώτοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες, το 1896, έγιναν στη Γαλλία, **στην Ελλάδα** ή στην Ιταλία;⁴⁶¹. Στο ίδιο εγχειρίδιο η δεύτερη ενότητα ερωτήσεων με τίτλο, «Κάρτες γνώσης» περιλαμβάνει 54 ερωτήσεις που αφορούν αποκλειστικά τους σύγχρονους Αγώνες. Και πάλι εδώ το σχήμα ερώτηση – απάντηση στοιχειοθετούνται με τον ίδιο τρόπο ανάγνωσης: π.χ. α) Ποιος ήταν ο πρώτος πρόεδρος της ΔΟΕ; **Ο Δημήτριος Βικέλας**. β) Πότε έλαβαν μέρος για πρώτη φορά οι γυναίκες; **Το 1900**. γ) Τι είναι οι Παραολυμπιακοί Αγώνες; **Ολυμπιακοί Αγώνες για αθλητές με αναπηρία**⁴⁶².

Στο εγχειρίδιο Εκ3 για το Γυμνάσιο – Λύκειο αντίστοιχα, προτεινόμενες δραστηριότητες είναι για παράδειγμα η δημιουργία λευκώματος με φωτογραφίες, γελοιογραφίες, αποσπάσματα από περιοδικά και εφημερίδες όπου κυρίαρχα στοιχεία θα είναι η χαρά της συμμετοχής και η πανηγυρική ατμόσφαιρα των Ολυμπιακών Αγώνων, η χρήση εικαστικών τεχνών για να συνθέσουν δικά τους έργα με θέματα εμπνευσμένα από τον αθλητισμό και τους Αγώνες, η παρακολούθηση και η αξιολόγηση κινηματογραφικών ταινιών, όπως «Οι δρόμοι της φωτιάς», διερεύνηση θεμάτων που αφορούν την τεχνολογία και τα οικονομικά κόστη των Αγώνων, τα θέματα του ντόπινγκ, αναζήτηση στοιχείων που αναδεικνύουν τις ανθρώπινες στιγμές των αθλητών (ιστορίες φιλίας, αλληλοβοήθειας, συνεργασίας, έρωτα, οδυνηρών τραυματισμών και ανταγωνισμών), συζήτηση για το ρόλο της πολιτικής στους Αγώνες με εστίαση στο μπιόκοτάζ και την τρομοκρατία, ενώ τους προτείνεται να «σχολιάσουν την ελληνική πρόταση για κατάπαυση κάθε είδους εχθροπραξιών κατά τη διάρκεια των Αγώνων» και «να συγκρίνουν την Ιερή Εκεχειρία των αγώνων της αρχαιότητας με τα τεράστια μέτρα ασφαλείας κατά τη διάρκεια των αγώνων της σημερινής εποχής», επίσης οργάνωση και έρευνα για τα μέτρα που θεσπίστηκαν για την εξυπηρέτηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες και γραπτή διατύπωση των

⁴⁶⁰Στο εγχειρίδιο Εκ2 η ερώτηση αυτή είναι η μόνη αναφορά για τους Χειμερινούς Αγώνες.

⁴⁶¹Εκ2, «Κάρτες Παιχνιδιού», σ. 13-14. Οι ερωτήσεις που αφορούν τους σύγχρονους Αγώνες δε συνιστούν αυτόνομη ενότητα, αλλά είναι μέρος ενός γενικού συνόλου ερωτήσεων για τους αρχαίους και σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες.

⁴⁶²Στο ίδιο, σ. 62-64.

προβλημάτων μαθητών με ειδικές ανάγκες στη σχολική κοινότητα, αλλά και έξω από αυτή κ.ο.κ.⁴⁶³.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4, οι ενότητες των σύγχρονων Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων αναπτύσσονται με ασκήσεις και δραστηριότητες, που αφορούν το Δημοτικό, το Γυμνάσιο και το Λύκειο. Στόχος, όπως αναφέρεται, είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την ιστορία των Αγώνων και να ενημερωθούν για τα θέματα που σχετίζονται με αυτούς. Παράλληλα να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στα άτομα με αναπηρία και σε θέματα μη αποκλεισμού ατόμων από τον αθλητισμό⁴⁶⁴. Έχουμε σύνολο 19 σελίδων για τους Θερινούς Ολυμπιακούς (9 σελίδες για Δημοτικό, 6 για Γυμνάσιο και 4 για Λύκειο) και 6 σελίδες για τους Παραολυμπιακούς, 2 σε κάθε σχολική βαθμίδα. Στο εγχειρίδιο αυτό, όπως και στο προηγούμενο Εκ3, δεν υπάρχει καμία αναφορά για τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες.

Στο Εκ5ΠΑ για τους Παραολυμπιακούς Αγώνες του 2004 (αυτόνομο παραολυμπιακό εγχειρίδιο) περιέχονται 6 θεματικές ενότητες: «Αναφορές – Προσεγγίσεις», «Σελίδες Πληροφόρησης», «Από τη Θεωρία στην Πράξη», «Έλληνες Αθλητές», «Πηγές», «Παιχνίδι: Από το 1960 στο 2004». Συγγραφείς αναφέρονται μόνο ονομαστικά στην ενότητα «Αναφορές – Προσεγγίσεις»⁴⁶⁵. Για τις υπόλοιπες ενότητες δεν αναφέρονται οι συγγραφείς των κειμένων. Η ενότητα «Αναφορές – Προσεγγίσεις» έχει έκταση 126 σελίδες και χωρίζεται σε 9 επιμέρους υποενότητες: 1)

⁴⁶³ Εκ3, σ. 10-16 και 34-35.

⁴⁶⁴ Εκ4, σ. 38, 42, 46, 50, 56, 60.

⁴⁶⁵ **Berlinda Nadarajar** (Media Assistant, International Paralympic Committee –IPC), **Ελληνική Παραολυμπιακή Επιτροπή, Νίκος Βασιλειάδης** (Στέλεχος Εκπαίδευσης και Κατάρτισης ΟΕΟΑ – ΑΘΗΝΑ 2004), Dr. **Gudrun Doll-Temper** (Freie Universität Berlin – Member IPC – Sport Science Research and Education Committee), **Peter Downs** (Manager –Disability Sport Unit Australian Sports Commission), Dr. **Karen DePauw** (Washington State University – Member IPC – Sport Science Research and Education Committee), Dr. **Bedirhan Ustun** (Coordinator Classification, Assessment, Surveys and Terminology (CAS) EIP/GPE, World Health Organisation), **Δημήτριος Πατατούκας** (Ιατρός Φυσικής Ιατρικής και Αποκατάστασης), **Michael D. Riding**, MD Past Medical Officer, International Paralympic Committee), **Yves Vanlandewijck** (PhD Katholieke Universiteit Leuven, Member IPC – Sport Science Research and Education Committee), **Ντίνα Γκουτζιαμάνη – Σωτηριάδη** (Διευθύντρια Τομέα Παραολυμπιακών Αθλημάτων –Γενική Διεύθυνση Αθλημάτων, ΟΕΟΑ ΑΘΗΝΑ 2004), **Chris Cohen** (Chairman –IPC – Sports Council Management Committee Athletics), **Peter W. Axelson & Patricia E. Longmuir** (Research Consultants), Dr. **Robert D. Steadward** (O.C. President –IPC Executive Committee) and Dr. **Carry D. Wheeler** (C. Psych. – Adjunct Professor and Manager of Research and Counselling Services, The Steadward Centre, University of Alberta, Edmonton Canada – Member IPC– Sport Science Research and Education Committee), **Δήμητρα Κουτσούκη** Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών, ΤΕΦΑΑ, **Claudine Sherill** (President –Elect, International Federation of Adapted Physical Activity), **Χριστίνα Ευαγγελινού**, Επίκουρος Καθηγήτρια, ΑΠΘ –ΤΕΦΑΑ Σερρών, **Μαρία Καλπακίδου**, Αθλήτρια Κολύμβησης, **Σάκης Κωστήρης**, Αθλητής Κολύμβησης, **Μαρία –Άννα Μπατσαλιά**, Αθλήτρια Κολύμβησης, **Γενική Διεύθυνση Παραολυμπιακών Αγώνων ΟΕΟΑ ΑΘΗΝΑ 2004.**

Ιστορία, 2) Προϋποθέσεις συμμετοχής, 3) Αξιολόγηση – Αγωνιστικές Κατηγορίες, 4) Τα αθλήματα, 5) Η Σταδιοδρομία των αθλητών, 6) Δικαίωμα στη συμμετοχή, 7) Η Κοινωνική διάσταση, 8) Ιστορίες θέλησης, 9) 12^{οι} Παραολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004». Τα θέματα, όπως προκύπτει και από την παρατιθέμενη ονοματολογία των συγγραφέων, τα διαπραγματεύονται επιστήμονες, στελέχη και αθλητές που προέρχονται από την ευρύτερη διεθνή και ελληνική Παραολυμπιακή κοινότητα και τα Πανεπιστήμια, αλλά και οι ίδιοι οι Παραολυμπιακοί φορείς. Η διευρυμένη επιλογή της συγγραφικής ομάδας έχει ως αποτέλεσμα να παρατηρούνται αλληλοεπικαλύψεις σε ορισμένα από τα θέματα.

Οι υπόλοιπες ενότητες του εγχειριδίου διαπραγματεύονται τα εξής θέματα: στην ενότητα «Σελίδες Πληροφόρησης» υπάρχουν 30 θεματικές κατηγορίες που αφορούν τους αθλητικούς αγώνες του Στόουκ Μάντεβιλ, τα σύμβολα και εμβλήματα των Παραολυμπιακών Αγώνων, χρονολογικά και αριθμητικά δεδομένα από όλες τις θερινές Παραολυμπιακές διοργανώσεις, χρονολογικός πίνακας με στιγμές ορόσημα για τον παγκόσμιο αθλητισμό των ατόμων με αναπηρία, τα αθλήματα και τα ρεκόρ των Αγώνων, τα βασικά χαρακτηριστικά των 18 Παραολυμπιακών Αθλημάτων, κατηγορίες αθλητών, καθώς και αθλήματα και κατηγορίες αναπηριών και τέλος συγκριτικός πίνακας Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων, όσον αφορά τη συμμετοχή χωρών, αθλητών και αριθμό αθλημάτων. Ακολουθούν αναφορές στους Παραολυμπιακούς της Αθήνας 2004 και στην παρουσία της Ελλάδας σε αυτούς μέσα από στοιχεία συμμετοχής αθλητών και επισήμων. Παράλληλα τίγονται τα ζητήματα του εθελοντισμού, της φαρμακοδιέγερσης, του περιβάλλοντος, της ημερήσιας διατροφής των συμμετεχόντων το 2004, θέματα μεταφορών, οι τελετές έναρξης και λήξης, η ασφάλεια, το Παραολυμπιακό Χωριό, η Αθήνα ως πόλη φιλική στα άτομα με αναπηρία καθώς και τα ζητήματα της κληρονομιάς των Αγώνων στη χώρα και την πόλη γενικότερα (60 σελίδες χωρίς αρίθμηση).

Στην ενότητα «από τη θεωρία στην πράξη» επιλέγονται θεωρητικές, κινητικές και εικαστικές δράσεις για τους μαθητές: 14 για το Δημοτικό και 14 για το Γυμνάσιο και Λύκειο σε σύνολο 62 σελίδων χωρίς αρίθμηση. Στην ενότητα «Έλληνες αθλητές», παρουσιάζονται τα πορτρέτα Ελλήνων αθλητών, (22 σελίδες χ.α.) και τέλος στην ενότητα «Πηγές» παρατίθεται διεθνή βιβλιογραφία που παραχώρησε η Διεθνής Παραολυμπιακή Επιτροπή (11 σελίδες χ.α.) και 4 σελίδες με διευθύνσεις ελληνικών συλλόγων.

Στο εγχειρίδιο Εμ6-9 ετών οι συγγραφείς επιλέγουν όψεις των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων με έμφαση στους Θερινούς Αγώνες (κυρίως αθλήματα, χρονολογίες, συνθήματα και λέξεις κλειδιά που συνδυάζονται με παιχνίδια γνώσης, ερωτήσεων, περιγραφές και εικαστικές αποδόσεις. Η έκταση που καταλαμβάνουν στο εγχειρίδιο είναι 34 σελίδες σε σύνολο 45 σελίδων με πλήρη ολοσέλιδη έγχρωμη εικονογράφηση που υπερβαίνει το κείμενο. Στους Χειμερινούς Αγώνες αφιερώνεται μόνο ένα δισέλιδο με τίτλο «χειμερινά αγωνίσματα». Για τους Παραολυμπιακούς η στοιχειώδης αναφορά, λεκτική και εικαστική που γίνεται στο εγχειρίδιο είναι στο 2σέλιδο παιχνίδι λαβύρινθος με τίτλο «οι Ολυμπιονίκες αθλητές».

Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών, η αφήγηση που αφορά τους Θερινούς Αγώνες εστιάζεται στην αναβίωση, σε επιλεγμένες πληροφορίες που αποτελούν τομή ή ιδιαιτερότητα για κάποιες Ολυμπιακές διοργανώσεις του τύπου, «Ξέρεις ότι...το πρώτο Ολυμπιακό χωριό δημιουργήθηκε στην περιοχή Μπόλντουιν Χιλ κοντά στο Λος Άντζελες για τους αγώνες του 1932, και φιλοξένησε μόνον άνδρες αθλητές, ενώ οι αθλήτριες στεγάστηκαν σε ξενοδοχείο της πόλης, ή ότι τα περισσότερα χρυσά μετάλλια σε μια Ολυμπιάδα έχει κατακτήσει ο Αμερικανός Μαρκ Σπιτς στην κολύμβηση – Μόναχο 1972 κ.ά.), επίσης στοιχεία που αφορούν αθλήματα και αγωνίσματα, την οργάνωση και την τεχνολογία, τα Ολυμπιακά προβλήματα κ.ο.κ. Συνολική έκταση 46 σελίδες σε σύνολο 63 σελίδων με συμπληρωματική εικονογράφηση. Τα κείμενα συνδυάζονται με ασκήσεις και παιχνίδια γνώσης που λειτουργούν ως μηχανισμός εκμάθησης και απομνημόνευσης λέξεων που συνδέονται με βασικές έννοιες των Αγώνων, πράγματα, πρόσωπα, και κυρίως αγωνίσματα και αθλήματα, αλλά και ως ασκήσεις προβληματισμού των παιδιών για θέματα που εμπίπτουν στην κατηγορία των Ολυμπιακών προβλημάτων και των κοινωνικών αξιών. Για τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες στο ίδιο εγχειρίδιο η αφήγηση περιλαμβάνει τα εξής: σύντομη περιγραφή του θεσμού σε 8 σειρές, έναν ολοσέλιδο χρονολογικό πίνακα των Χειμερινών διοργανώσεων (πόλη, χρονιά και σημαία χώρας) και μία άσκηση που αφορά στα ατομικά και ομαδικά χειμερινά αγωνίσματα. Για τους Παραολυμπιακούς Αγώνες αφιερώνεται ένα δισέλιδο με ομώνυμο τίτλο που περιλαμβάνει κείμενο και σχετική εικονογράφηση.

Στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών οι συγγραφείς επιλέγουν ένα πλούσιο φωτογραφικό υλικό με μικρά κείμενα διαφόρων περιόδων από την αναβίωση του 1896 έως το Σίδνεϊ 2000. Η αφήγηση καταλαμβάνει έκταση 28 σελίδων σε σύνολο 45

του εγχειριδίου και οργανώνεται σε δισέλιδες κατά κανόνα ενότητες που διαπραγματεύονται επιλεγμένες όψεις των σύγχρονων Αγώνων σε συγκερασμό με έννοιες, όπως «Φιλία», «Άμιλλα», «Παιδεία», «Κάλλος», Συμμετοχή», «Προσφορά», «Ομορφιά», κλπ. Έμφαση δίνεται κυρίως και εδώ στους Θερινούς Αγώνες. Για τους Παραολυμπιακούς αφιερώνεται μία μόνο ενότητα, ενώ για τους Χειμερινούς δεν υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά, παρά μόνο κάποιες εικόνες που παραπέμπουν έμμεσα σε χειμερινές διοργανώσεις. Μία επίσης ενότητα αφιερώνεται και στα προβλήματα των Αγώνων.

Στο Ολυμπιακό Παραμύθι (Εκμ2), οι σύγχρονοι Αγώνες αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της αφήγησης, η οποία εστιάζει σε επιλεγμένες όψεις των Ολυμπιακών Αγώνων (π.χ. Μόναχο-τρομοκρατία, Τόκυο-πυρηνική καταστροφή, την παρουσία της γυναίκας είτε ως αθλήτρια είτε ως μέρος του τελετουργικού, Παραολυμπιακοί) κλπ. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στους Αγώνες του 1896, ενώ δεν υπάρχει καμμία αναφορά για τους Χειμερινούς Αγώνες. Στο γλωσσάρι του Παραμυθιού αντίστοιχα 55 λήμματα δίνουν αναλυτικές πληροφορίες σχετικά με ονόματα ιστορικών προσωπικοτήτων, Ολυμπιακών πόλεων, τόπων, Ολυμπιακών συμβόλων, αθλημάτων και αθλητών που συνδέονται με τους σύγχρονους Αγώνες.

2.2. Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων

Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων είναι μία από τις μεγαλύτερες σε έκταση θεματικές ενότητες των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων στα εγχειρίδια, γεγονός που αναδεικνύει την ιστορική και συμβολική της σημασία στο πεδίο διασύνδεσης του παρόντος των Αγώνων της «Αθήνα 2004» με την Αθήνα του 1896, ως διοργανώτρια Πόλη των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Η αναβίωση ως θεματική κατηγορία ανάλυσης της διατριβής συγκροτείται από τις εξής υποθεματικές που συνιστούν κατά την άποψή μας τις κυριότερες όψεις της προσέγγισης που επιχειρείται στα εγχειρίδια: 1) Αναβιώσεις πριν από το 1894, 2) Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896, 3) Τα πρόσωπα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων 1896, 4) Μαραθώνιος δρόμος: «“ο μύθος του στρατιώτη – ταχυδρόμου”».

2.2.1. Αναβιώσεις πριν από το 1894

Η ιστορία της αναβίωσης στο εγχειρίδιο Εκ1 παραδόξως δεν ξεκινάει από το 19^ο αι. αλλά ανατρέχει σε προηγούμενες περιόδους, αναζητώντας πρώιμες μορφές της νεοελληνικής αγωνιστικής παράδοσης στο Βυζάντιο και την Οθωμανική

αυτοκρατορία. Ως πρότυπα της ελληνικής αγωνιστικής παράδοσης αυτών των δύο περιόδων, επιλέγονται πρόσωπα ηρώων και πολεμιστών που με τις πράξεις τους αναδεικνύουν τον κυρίαρχο ρόλο του σώματος και της σωματικής ρώμης, παραπέμπουν στη θεωρία της συνέχειας με την ελληνική αρχαιότητα και υποδηλώνουν μια συνεχόμενη αγωνιστική δραστηριότητα που εξασκούν οι Έλληνες και στις δύο αυτές περιόδους⁴⁶⁶. Η ιστοριογραφική αυτή προσέγγιση εγγράφει στο σχήμα της αδιάσπαστης εξέλιξης του αρχαιοελληνικού αθλητικού ιδεώδους ως αθλητές και απογόνους αρχαίων ηρώων και Ολυμπιονικών, τα ένοπλα σώματα των ακριτών και των κλεφταρματολών. Αναπαράγεται έτσι, όπως επισημαίνει η Κουλούρη, «το ξεπερασμένο σχήμα μιας πορείας της σωματικής άσκησης από τη Μινωϊκή Κρήτη ως σήμερα, όπου συμφύρονται αντιφατικές εκδηλώσεις και πρακτικές»⁴⁶⁷.

Στο ίδιο εγχειρίδιο οι εκδοχές της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων στο 19^ο αιώνα, στις οποίες γίνεται και η μεγαλύτερη αναφορά αφορούν τις προσπάθειες που έγιναν στην Ελλάδα και στην Αγγλία. Μία από τις εκδοχές αναβίωσης στα τέλη του 19^{ου} αιώνα σε εθνικό επίπεδο αποτελούν οι βιομηχανικές εκθέσεις που διοργάνωσε ο Ευαγγέλης Ζάππας για την ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτών των εκθέσεων διεξήχθησαν αθλητικοί και πνευματικοί αγώνες. Ονομάστηκαν Ζάππεια προς τιμήν του χορηγού τους και Ολύμπια επειδή προσομοίαζαν στους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ο συγγραφέας κάνει μια μακροσκελή αναφορά στο ρόλο του Ζάππα θέλοντας να τονίσει το ζήτημα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων από ελληνική σκοπιά και να εξάρει αυτό το ρόλο.

Στο πλαίσιο αυτό αναλύει όλο το εγχείρημα των Ζαππειών Αγώνων (15 σελίδες) από την εποχή σύλληψης της ιδέας, της υλοποίησής της και μέχρι την εγκατάλειψη και αντικατάστασή της λίγα χρόνια αργότερα από τους πρώτους διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες. Τα Ολύμπια του Ζάππα διήρκεσαν 30 χρόνια και σε αυτό το διάστημα διοργανώθηκαν 4 φορές αγώνες. Η κάθε διοργάνωση αποτελεί ξεχωριστή ενότητα στο εγχειρίδιο: Ζάππεια 1859 (5 σελίδες), Ζάππεια 1870 (4 ³/₄ σελίδες), Ζάππεια 1875 (2 ¹/₄ σελίδες), Ζάππεια 1888-1889 (3 σελίδες). Η αφήγηση αναδεικνύει

⁴⁶⁶Γεωργιάδης Κ., «Η Αναβίωση των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», Εκ1, σ. 87-89.

⁴⁶⁷Κουλούρη Χ., *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας: Γυμναστικά και Αθλητικά σωματεία 1870-1922*, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1997, σ. 28.

ποικίλες όψεις των Ζαπείων και την προσωπικότητα του Ζάππα (καταγωγή, διαμονή, οικονομική κατάσταση, πνευματικές αναζητήσεις), μεταφέρει το κοινωνικο-πολιτικό κλίμα των περιόδων, τα χαρακτηριστικά σημεία της κάθε διοργάνωσης (αθλητικά, κοινωνικά, καλλιτεχνικά), τη δράση του Ζάππα και των κληρονόμων του κατά την εξέλιξη των Ζαπείων Ολυμπιάδων, την επιρροή που άσκησε ο θεσμός στη διαμόρφωση αθλητικής κουλτούρας στην ελληνική κοινωνία, στην ανάπτυξη της Φυσικής Αγωγής και στην ενίσχυση της εθνικής συνείδησης⁴⁶⁸.

Η δεύτερη εκδοχή αναβίωσης Ολυμπιακών Αγώνων στα τέλη του 19^{ου} αι. στο εγχειρίδιο Εκ1 σχετίζεται με τη βρετανική περίπτωση (3 σελίδες). Στην ουσία πρόκειται για την προσπάθεια του William Penny Brookes στο Much Wenlock της Αγγλίας για τη διοργάνωση αγώνων που έφεραν το προσωνύμιο «Ολυμπιακοί». Σύμφωνα με τον Γεωργιάδη το προσωνύμιο αυτό «εκφράζει τη ρομαντική στάση του Brookes για τους Ολυμπιακούς Αγώνες» και χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τον ίδιο, μέχρι το 1885, περισσότερο για την ενίσχυση της συνοχής και της αλληλεγγύης των κατοίκων του Wenlock και των γύρω περιοχών και λιγότερο με την πρόθεση της αναβίωσης του αρχαίου θεσμού. Η αφήγηση της περιόδου αυτής στο εγχειρίδιο συγκροτείται από στοιχεία που αφορούν τις σπουδές, την κοινωνική και αθλητική δράση του Brookes και τη συμβολή του στην ίδρυση της Βρετανικής Ολυμπιακής Ένωσης που διοργάνωσε έξι φορές Ολυμπιακούς Αγώνες σε διάφορα μέρη της Βρετανίας μεταξύ 1866 και 1883⁴⁶⁹.

2.2.2. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896 στα εγχειρίδια αποκτούν ιδιαίτερη αξία. Η κειμενική και εικαστική έκταση που καταλαμβάνουν συνολικά αντανακλά μια επιλογή που συντελεί περισσότερο στην ανάδειξη της ελληνικότητας των Αγώνων εξαιτίας του συμβολικού δεσμού της Ελλάδας με την ιδεολογική αφετηρία αναβίωσής τους⁴⁷⁰. Για την πρώτη Ολυμπιακή διοργάνωση δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο

⁴⁶⁸Γεωργιάδης, *ό.π.*, Εκ1, σ. 89-104.

⁴⁶⁹Γεωργιάδης, «William Penny Brookes – Η Ένωση Ολυμπιακών Αγώνων στην Αγγλία», Εκ1, σ. 104-107.

⁴⁷⁰Όπως επισημαίνει η Κουλούρη, «κάποιες στιγμές από την ιστορία των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων έχουν ιδιαίτερη σημασία» για την Ελλάδα. Μία από αυτές τις στιγμές είναι η αναβίωση, η οποία δεν έχει μόνο τεράστια συμβολική σημασία, αλλά ταυτόχρονα έχει κοινωνική και πολιτική σημασία για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος, ενώ συμβάλλει ταυτόχρονα στην ανάπτυξη του ελληνικού αθλητισμού, Κουλούρη Χ., «Εισαγωγή – Η Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή συναντά την ιστορία της», στο Κουλούρη Χ. (επιμ.) *Αρχαία και Ιστορία της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων*, Αθήνα,

εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 (9) σελίδες αλλά και στα εγχειρίδια των μαθητών: 4 σελίδες στο εγχειρίδιο Εμ10-12ετών, 5 σελίδες στο Ολυμπιακό Παραμύθι, ενώ στο εγχειρίδιο Εμ13-16ετών κυριαρχούν εικαστικές αποδόσεις της περιόδου σε διάφορες θεματικές ενότητες του εγχειριδίου.

Στο βασικό θεωρητικό εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 η ιστορική τεκμηρίωση των Αγώνων γίνεται από δύο καθηγητές, έναν Έλληνα τον Κώστα Γεωργιάδη και έναν Αμερικανό τον John MacAloon που προέρχονται από τα πεδία της Ιστορίας του Αθλητισμού και της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας αντίστοιχα. Ως εκ τούτου παρατηρούνται και δύο διαφορετικές προσεγγίσεις: ο Γεωργιάδης δίνει ιδιαίτερη έκταση και έμφαση στην εθνική διάσταση των Αγώνων και στις επιπτώσεις που είχαν για το νεοσύστατο Ελληνικό κράτος (6 σελίδες), ενώ από την άλλη ο MacAloon με το ιδιαίτερο συγγραφικό στυλ του ανθρωπολόγου θέτει ερωτήματα και αναπλαισιώνει το αφήγημα των Αγώνων σε μια προσπάθεια ερμηνείας της υπό διαμόρφωσης ταυτότητας του εκκολαπτόμενου θεσμού που είδε το φως της ιστορίας στη νεοκλασική Αθήνα το 1896 αλλά δεν αποτελεί πια ελληνική υπόθεση (3 σελίδες).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο επιλέγει ο MacAloon να εισάγει την ενότητα του 1896, αναφερόμενος στην ιστορική πρόσληψη της νίκης ενός Αμερικανού αθλητή στους Αγώνες από την παγκόσμια ιστορία⁴⁷¹, αναδεικνύοντας έτσι τη διεθνή διάσταση του θεσμού «σ' ένα παγκόσμιο σύστημα που σταδιακά επικρατούσε η έννοια του έθνους κράτους»⁴⁷². Ο MacAloon χρησιμοποιώντας το παράδειγμα του αθλητή James Connolly αναφέρεται στην εθνική και διεθνή ταυτότητα των Αγώνων με γεωγραφικούς προσδιορισμούς, επισημαίνοντας ότι από τη μια μεριά «ο τόπος τέλεσης αποτέλεσε προφανώς έναν κρίσιμο παράγοντα»⁴⁷³, που έδινε κύρος στη νίκη του αθλητή, αλλά χωρίς τη διεθνικότητα των Αγώνων η

ΔΟΑ, 2002, σ. 22. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα προσέγγιση κάνει η ίδια και στο άρθρο της «The First Modern Olympic Games in Athens 1896...», *ό.π.* Εδώ η περίπτωση της αναβίωσης οριοθετείται στο πλαίσιο των σχέσεων της Ελλάδας με την Ευρώπη.

⁴⁷¹«Στις 6 Απριλίου του 1896, ο Τζαίμς Κόννολυ από το Σάφοκολ της Μασαχουσέτης πήδησε στο αγώνισμα του τριπλούν 11μ. 65 εκ. και ανακηρύχθηκε ο πρώτος ολυμπιονίκης μετά τον Βαρασδάτη από την Αρμενία που λέγεται ότι νίκησε στο αγώνισμα της πυγμαχίας το 369 π.Χ. Ποιος ήταν ο λόγος που η παγκόσμια ιστορία δέχθηκε αυτή την ανακήρυξη αγνοώντας προηγούμενους ισχυρισμούς άλλων, είτε ευρωπαίων μαθητών γυμνασίου της κλασικής φιλολογίας είτε των νικητών στους φολκλορικούς “Ολυμπιακούς Αγώνες” στο Σρόπσαιρ της Αγγλίας ή στα πιο πρόσφατα φεστιβάλ γυμναστικής στη Σκανδιναβία;», MacAloon, «Αθήνα 1896: 1^ο Ολυμπιακοί Αγώνες», Εκ1, σ. 212-213.

⁴⁷²Στο ίδιο, σ. 214.

⁴⁷³Στο ίδιο, σ. 213.

εθνική ταυτότητα δεν θα ήταν αρκετή για την αναγνωρισιμότητα του Κόννολυ και οι Αγώνες θα παρέμεναν μια εθνική υπόθεση όπως ήταν τα Ζάππεια⁴⁷⁴.

Η σπουδαιότητα του ρόλου της Ελλάδας στους Αγώνες έγκειται σύμφωνα με τον MacAloon στον ιδεολογικό συσχετισμό με το αρχαίο παρελθόν και την αρχαία κληρονομιά, ως μία σημαντική όψη της ελληνικής ταυτότητας που είχαν διαμορφώσει οι ξένοι στα τέλη του 19^{ου} αιώνα⁴⁷⁵. Αναφερόμενος στην επιτυχία των Αγώνων αλλά και στην ανεπιτυχή επιδίωξη της Ελλάδας να προπαγανδίσει τη μόνιμη διεξαγωγή τους στο έδαφός της, αφήνει να εννοηθεί ότι η προσωρινή συμβίωση του διεθνικού χαρακτήρα των Αγώνων με τον εθνικισμό του νεοσύστατου ελληνικού κράτους στη διάρκεια της διοργάνωσης, ξεπέρασε τα όρια του έθνους-κράτους και ανέδειξε τους Αγώνες ως εργαλείο διεθνισμού και φιλελεύθερου ειρηνισμού, όπως τους είχε φανταστεί ο Coubertin και όχι όπως τους αντιλαμβάνονταν η ελληνική πλευρά.

Στον αντίποδα του διεθνούς απολογισμού, ο Γεωργιάδης αναφέρεται στον εθνικό απολογισμό των Αγώνων, τον οποίο προσεγγίζει και ερμηνεύει στο πλαίσιο της εθνικής αυτοσυνειδησίας και της εθνικής ταυτότητας. Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύει τις θετικές επιπτώσεις για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος εστιάζοντας κυρίως στα εξής: συμβολή στην ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας, διεθνή αναγνώριση και αποδοχή της Ελλάδας στο εξωτερικό, ανάδειξη του συμβολικού ρόλου της Ελλάδας ως θεματοφύλακα της αρχαίας κληρονομιάς των Αγώνων, ανάδειξη του καθοριστικού ρόλου των Ελλήνων ομογενών και εθνικών ευεργετών στην επιτυχή έκβαση της διοργάνωσης, ενίσχυση της συλλογικής καλλιτεχνικής έκφρασης των Αγώνων με καθαρά ελληνοκεντρικά χαρακτηριστικά και αναβάθμιση του ελληνικού αθλητισμού. Ως προς αυτή την κατεύθυνση οι Αγώνες συνέβαλαν στη διάδοση των αγωνισμάτων στίβου στην Ελλάδα και αποδόμησαν το κυρίαρχο μέχρι τότε γυμναστικό ιδεώδες της ακροβατικής γυμναστικής, συντέλεσαν στην αύξηση των αθλητικών συλλόγων, στην ψήφιση του νόμου περί γυμναστικής ΒΧΚΑ' και στην ίδρυση σχολής Γυμναστών⁴⁷⁶.

⁴⁷⁴«Η Ελλάδα ως τόπος τέλεσης δεν ήταν λοιπόν από μόνη της ικανή να δικαιολογήσει την είσοδο του κυρίου Κόννολυ στην παγκόσμια ιστορία... Η σύλληψη της αναβίωσης... από τον Κουμπερτέν... ως εκφρασμένη διεθνής υπόθεση, αποδείχθηκε [ότι ήταν] αυτό που “μέτρησε”», στο *ίδιο*, σ. 214.

⁴⁷⁵Στο *ίδιο*, σ. 213.

⁴⁷⁶Γεωργιάδης Κ., Εκ1, σ. 122-128.

2.2.3. Τα πρόσωπα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων 1896

Δύο είναι τα κυρίαρχα πρόσωπα της αναβίωσης στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας. Ο Γάλλος Pierre de Coubertin και ο Έλληνας Δημήτριος Βικέλας. Ο Βικέλας, πρώτος πρόεδρος της ΔΟΕ (1894-1896) και ο Coubertin, ο δεύτερος και μακροβιότερος πρόεδρος της ΔΟΕ (1896-1925). Ως πατέρας της σύγχρονης αναβίωσης και παιδαγωγός, ο Coubertin κυριαρχεί στα εγχειρίδια και ειδικά των μαθητών, ως ιδεολογικό αρχετυπικό σύμβολο των Αγώνων και του Ολυμπισμού. Το πώς εγγράφεται στη συνείδηση των συγγραφέων και κατά συνέπεια στη συνείδηση των μαθητών μάς αποκαλύπτει το παρακάτω παράθεμα του μαθητικού εγχειριδίου Εμ10-12 ετών που παρουσιάζει τον Coubertin, ως έναν άνθρωπο που με τα ιδεολογικά του πιστεύω και τη ζωή του επηρέασε καθοριστικά τον κόσμο, μέσα από ένα λόγο γεμάτο αισιόδοξες εκφράσεις για το καλό της ανθρωπότητας: «πίστευε ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες θα έδιναν τη δυνατότητα στους νέους της πατρίδας του αλλά και όλου του κόσμου να αναπτύξουν αρμονικά τις σωματικές, ψυχικές και πνευματικές αρετές τους. Επιπλέον...θα αποτελούσαν μια μοναδική ευκαιρία για να αναπτυχθεί ένα δυνατό συναίσθημα φιλίας ανάμεσα στους λαούς...Ο Κουμπερτέν αποφάσισε να αφιερώσει τη ζωή του στο σκοπό αυτό και τελικά κατόρθωσε να τον επιτύχει. Μετά τον θάνατό του η καρδιά του μεταφέρθηκε στις εγκαταστάσεις της ΔΟΑ και βρίσκεται σε μια αναθηματική στήλη στο άλσος “Πιερ ντε Κουμπερτέν” στον τόπο της αρχαίας Ολυμπίας που τόσο αγάπησε»⁴⁷⁷.

Σε άλλο εγχειρίδιο των πρώτων τάξεων του Δημοτικού Εμ6-9 ετών, επιλέγεται ως το κυρίαρχο πρόσωπο σε κάθε ενότητα και σχεδόν σε όλες τις σελίδες του βιβλίου. Απεικονίζεται σκιτσογραφικά ως φυσιογνωμία φιλική προς τα παιδιά με διδακτικό ύφος. Η εικόνα του δεν μεταβάλλεται ποτέ όσον αφορά τη σημασία της. Μεταβάλλεται όμως ο ρόλος του και η ενδυσμασία του. Άλλες φορές εξιστορεί, άλλοτε υποδεικνύει και συμβουλεύει, άλλες εξηγεί και διδάσκει σε ρόλο δασκάλου μπροστά σ' έναν πίνακα, άλλες προσκαλεί τα παιδιά σαν ζωγράφος στον καμβά των σχημάτων, των συμβόλων και των χρωμάτων, αλλού εμφανίζεται με αθλητική περιβολή να τρέχει με τη δάδα ή να θέλει να παίξει μπάσκετ, αλλού μας ξαφνιάζει φορώντας μάσκα θαλάσσης για τις ανάγκες της κολύμβησης και αμέσως μετά με σκούφο, κασκόλ και τα πέδιλα του σκι να ντύνεται με ευκολία δεινός σκιέρ, και

⁴⁷⁷Εμ10-12 ετών, σ. 20.

βέβαια δε διστάζει να ανέβει στην κορυφή μιας σκάλας προκειμένου να βοηθήσει τα παιδιά να εντοπίσουν τις λέξεις/αξίες του Ολυμπισμού. Ακόμα ως ζιζάνιο της ιστορίας δεν θα μπορούσε να στερήσει στον εαυτό του την ευχαρίστηση της πρόκλησης προς τα παιδιά να δοκιμάσουν τις γνωστικές τους δεξιότητες στα στενά ενός λαβυρίνθου λέξεων και οπωσδήποτε μπορεί ακόμα καλύτερα ανεβασμένος σε ένα αερόστατο να αποδείξει ότι υπάρχουν και αθλήματα που γίνονται στη φύση. Αυτός λοιπόν είναι ο Coubertin των παιδιών. Μια εξιδανικευμένη μικρόσωμη αχρονική φιγούρα που έχει χάσει την ιστορικότητά της.

Όποιος «όμως τον παρουσιάζει ως παράδειγμα προς μίμηση και μεγάλο παιδαγωγό, θα πρέπει να αναφέρει και τις αδυναμίες του» υποστηρίζει ο Karl Lennartz, ο οποίος επισημαίνει από τη μια την ελλιπή «κριτική βιβλιογραφία» για τον Coubertin, και από την άλλη την κυρίαρχη ιστοριογραφική προσέγγιση που υιοθετεί τη στάση αγιοποίησης και θετικής απεικόνισης με υπερβολικούς επαίνους⁴⁷⁸. Την ίδια θέση υποστηρίζει και ο Patrick Clastres, ο οποίος αναφέρεται σε φίλους και μαθητές του Coubertin, σε «ορισμένους αγιογράφους», μεταξύ των οποίων μέλη και πρόεδροι της ΔΟΕ, οι οποίοι «προβαίνουν σε αναλύσεις αυτού του είδους για να τιμήσουν τον ίδιο, αλλά και για υποστηρίξουν τον Ολυμπισμό σε περιόδους κρίσης και ενίοτε να τον ελέγξουν». Παράλληλα επισημαίνει και τον αντίποδα αυτής της τάσης, εκεί όπου ο κυρίαρχος λόγος είναι καταγγελτικός και αποκαλεί τον Coubertin «αρχιερέα της αθλητικής θρησκείας, που ταυτίζει τον Ολυμπισμό με τον φασισμό»⁴⁷⁹.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 η ζωή και η δράση του Coubertin εξετάζονται από τον Γεωργιάδη παράλληλα με τις κοινωνικές και πολιτικές διεργασίες της εποχής του, ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην επίδραση που δέχτηκε από τη συζήτηση που είχε ανοίξει σχετικά με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και τη διεθνοποίησή τους, τόσο από την πλευρά του Penny Brookes στην Αγγλία, όσο και από την ελληνική πλευρά τη χρονιά ενηλικίωσης και μετάβασης του Coubertin από τη μαθητική ζωή στη δράση και την αναζήτηση. Στο εγχειρίδιο αυτό αφιερώνονται 8 σελίδες όπου δίνονται γεγονοτολογικές πληροφορίες που αφορούν την οικογενειακή του καταγωγή, τις σπουδές που ακολούθησε, τις προσωπικές επιλογές σταδιοδρομίας,

⁴⁷⁸Lennartz K., «Ιστοριογραφία ως μητέρα της Ολυμπιακής Παιδείας», στο *Λεύκωμα της 47^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6 – 3.7. 2007*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 84-92.

⁴⁷⁹Clastres P., «Οι ανθρωπιστικές ιδέες του Pierre de Coubertin», στο *Λεύκωμα της 48^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 11-15.6.2008*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 152-171.

αλλά κυρίως τις παιδαγωγικές και ιδεολογικές του αναζητήσεις, το αυξημένο ενδιαφέρον του για τη φυσική αγωγή, τα πολλαπλά ταξίδια στις αγγλοσαξωνικές χώρες, τις επιλογές, τις ενέργειες και τις δράσεις που τον οδήγησαν τελικά μέχρι το διεθνές συνέδριο στο Παρίσι το 1894 και την αναβίωση των Αγώνων το 1896⁴⁸⁰. Η περιγραφή του Coubertin διαγράφει στο εγχειρίδιο το προφίλ ενός δημοκράτη που ενδιαφερόταν περισσότερο για τον αθλητισμό ως μέσο εκδημοκρατισμού και ανθρωπισμού⁴⁸¹.

Σε άλλο σημείο του ίδιου εγχειριδίου ο Coubertin αποκαλύπτεται από τον MacAloon ως πρόσωπο με αδυναμίες και ανθρώπινα προβλήματα ως αποτέλεσμα των μεταβολών της ζωής του που επέφερε η αποκλειστική ενασχόληση με το Ολυμπιακό Κίνημα και τα οικογενειακά προβλήματα. Την περίοδο κατά τη διάρκεια και μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο ο Coubertin αναφέρεται ως «πατριώτης και υποστηρικτής των συμμάχων που προπαγάνδιζε το γαλλικό σχολικό αθλητισμό ως πηγή εθνικής αλληλεγγύης», αλλά και ως «διεθνιστής και υποστηρικτής της ειρήνης» με την απόφασή του να μεταφέρει τα γραφεία της ΔΟΕ στην ουδέτερη Ελβετία, στη Λωζάννη το 1915 και αργότερα και την κατοικία του. Το τελευταίο του εξασφάλιζε ιατρική περίθαλψη για τον ανάπηρο γιο του και τη συναισθηματική διαταραχή της κόρης του. Στη μεταπολεμική περίοδο ο Coubertin χαρακτηρίζεται ως ένας «δύσκολος ηγέτης» εξαιτίας της ηλικίας του και της προσωπικής χρεοκοπίας του, καθώς είχε σπαταλήσει την προσωπική του περιουσία για το Ολυμπιακό Κίνημα⁴⁸².

Ο Βικέλας από την άλλη πλευρά συνδέεται με την αναβίωση των Αγώνων λόγω της συμμετοχής του στο συνέδριο του 1894 στο Παρίσι, ως εκπρόσωπος του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου και την ανάληψη στη συνέχεια της προεδρίας της ΔΟΕ. Στο εγχειρίδιο Εκ1 γίνεται προσπάθεια να προβληθεί ιδιαίτερα η θετική συμβολή του στο πλαίσιο των εργασιών του συνεδρίου για την αναβίωση και τονίζεται ο καθοριστικός ρόλος που διαδραμάτισε για την απόφαση ανάθεσης της

⁴⁸⁰ Γεωργιάδης Κ., Εκ1, σ. 107-115.

⁴⁸¹ «παρά την αριστοκρατική του καταγωγή τον έλκυαν οι ιδέες των Ρεπουμπλικάνων στη Γαλλία και οι διακηρύξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα επηρέασαν τη σκέψη του. Ο Coubertin θεωρούσε ότι ο αθλητισμός ήταν μια έκφανση δημοκρατικής συμπεριφοράς, καθώς στον αγώνα όλοι ξεκινούν με ίδιες προϋποθέσεις, ίσες δυνατότητες για να ξεχωρίσουν οι καλύτεροι. Ο αθλητισμός για τον Coubertin μπορούσε να αποτελέσει παράδειγμα για την ανάπτυξη δημοκρατικών αρχών και δημοκρατικής συνείδησης στους πολίτες», στο ίδιο, σ. 107.

⁴⁸² MacAloon, «Παρίσι 1924: 8^{οι} Ολυμπιακοί Αγώνες» και «Αμβέρσα 1920: 7^{οι} Ολυμπιακοί Αγώνες», Εκ1, σ. 196, 199.

πρώτης αυτής διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα. Ο Γεωργιάδης αναφέρεται εκτενώς στις διεργασίες του συνεδρίου (3 σελίδες) και προβάλλει το ρόλο του Βικέλα. Στο πλαίσιο αυτό παραθέτει στο αφήγημά του ως πηγή και την ίδια την πρόταση του Βικέλα για την ανάληψη των Αγώνων από την Αθήνα, αναδεικνύοντας έτσι το ρόλο της ελληνικής πλευράς στην αναβίωση των Αγώνων⁴⁸³. Την ανάδειξη του Βικέλα ως εξέχουσα φυσιογνωμία της εποχής του διαπραγματεύεται ο συγγραφέας σε ξεχωριστή υποενότητα στο εγχειρίδιου (3 σελίδες), όπου δίνει εκτενείς πληροφορίες για την προσωπική και την οικογενειακή ζωή του, τις σπουδές του, την ενασχόλησή του με τη λογοτεχνία με ειδικότερες αναφορές σε κάποια από τα λογοτεχνικά του έργα, τη ζωή του στο Λονδίνο, τη συμβολή του στους κοινωνικούς και εθνικούς αγώνες των Ελλήνων, ενώ τονίζεται ιδιαίτερα το ενδιαφέρον του για την εκπαίδευση⁴⁸⁴.

Η ιστορία της αναβίωσης είχε δύο σημαντικούς πρωτεργάτες, αλλά κύριος πρωταγωνιστής παραμένει ο Coubertin, ο οποίος είχε την ιδέα της διεθνοποίησης των Ολυμπιακών Αγώνων. Για την Ελλάδα όμως που διεκδικεί ισότιμα την εισδοχή της στη σύγχρονη Ολυμπιακή ιστορία, η προσωπικότητα του Βικέλα και η συμβολή του στην αναβίωση παραμένει εξίσου καθοριστική στην συνείδηση των Ελλήνων, όπως προκύπτει από το πως παρουσιάζεται όχι μόνο στο εγχειρίδιο του καθηγητή, όπως είδαμε παραπάνω, αλλά και στα εγχειρίδια των μαθητών: «Ο Δημήτριος Βικέλας, ονομαστός λογοτέχνης που ζούσε στο Παρίσι, υποστήριξε θερμά την πρόταση Κουμπερτέν για την αναβίωση των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων στο πρώτο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο. Κατόρθωσε να πείσει όλους, Έλληνες και ξένους για την ανάγκη να διεξαχθούν οι πρώτοι ΟΑ στην Αθήνα. Ήταν ο πρώτος πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής»⁴⁸⁵. Με την ιδιότητά του αυτή αναφέρεται ξανά στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών στο οποίο καταγράφεται και σχετικό απόφθεγμα του⁴⁸⁶.

Σε άλλα σημεία των εγχειριδίων, όπως στο Ολυμπιακό Παραμύθι γίνεται προσπάθεια να εξισωθούν ιστορικά τα μεγέθη των δύο προσωπικοτήτων και μέσα

⁴⁸³ «Μην ξεχνάτε κύριοι ότι αν προχωρείτε σύμφωνα με το αρχαίο ελληνικό πνεύμα, εμείς οι Έλληνες το κατέχουμε πιο άμεσα. Αν είσαστε οι εγγονοί της κοινής προγόνου, εμείς είμαστε οι γιοι...Ελπίζουμε να έχετε τη γενναιοδωρία να αποδείξετε ότι μας παραχωρείτε τους πρώτους Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896», Γεωργιάδης, Εκ1, σ. 121.

⁴⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 115-122.

⁴⁸⁵ Εμ9-12 ετών, σ. 20.

⁴⁸⁶ Εμ13-16 ετών, σ. 31.

από αυτή την εξιδανικευμένη εξίσωση να διαφανεί στην ουσία η ισότιμη συμμετοχή της σύγχρονης Ελλάδας στην υπόθεση της αναβίωσης και των Ολυμπιακών⁴⁸⁷. Η αντίληψη αυτή επαναλαμβάνεται και στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών: «Σκοπός του Διεθνούς Ολυμπιακού Κινήματος είναι η διατήρηση και η διάδοση του Ολυμπιακού Πνεύματος και η μελέτη και εφαρμογή των εκπαιδευτικών αρχών του Ολυμπισμού σύμφωνα με τις αρχές που θέσπισαν οι αρχαίοι Έλληνες και οι αναβιωτές του σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος μετά την πρωτοβουλία του Κουμπερτέν»⁴⁸⁸. Και αλλού: «Οι πρώτοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες έγιναν στην Αθήνα και ήταν ιδέα του γάλλου Βαρόνου Πιερ ντε Κουμπερτέν και του Έλληνα Δημήτρη Βικέλα»⁴⁸⁹.

Στην αφήγηση που αναπτύσσεται στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας σχετικά με την ελληνική επινόηση των Ολυμπιακών Αγώνων ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, σύγχρονοι μελετητές αντιτάσσουν στοιχεία που οδηγούν σε άλλου είδους συμπεράσματα μέσα από τις ατραπούς της σύγχρονης ιστοριογραφικής προσέγγισης. Παρόλο που δεν είναι φιλικά προς τον αναγνώστη της εικόνας που θέλει να διαμορφώσει η Ολυμπιακή Παιδεία για την Αθήνα του 2004, εν τούτοις η έρευνα οφείλει να τα αναδείξει: «Οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες δεν αποτελούν επινόηση ούτε της Γαλλίας ούτε της Ελλάδας», διατείνεται ο Clastres. «Αποτελούν μάλλον καρπό μιας συγκυριακής συμμαχίας ανάμεσα σε ένα γάλλο σπόρτμαν ο οποίος έτρεφε ανησυχίες για την κοινωνική και τη διεθνή ειρήνη και μια γερμανικής καταγωγής ελληνική δυναστεία, η οποία επεδίωκε την αναγνώριση. Η συμμαχία αυτή υποστηρίχθηκε από ένα αθλητικό και νεωτεριστικό λόμπι και στη συνέχεια κέρδισε τη συνδρομή του ελληνικού λαού και την προσχώρηση των πρώτων αθλητικών συλλόγων του πλανήτη»⁴⁹⁰.

Η συνήθης εθνοκεντρική ερμηνεία της αναβίωσης αγνοεί τρεις βασικές παραμέτρους σύμφωνα με την Κουλούρη: α) ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο, αποτελεί δημιουργία του σύγχρονου κόσμου και δεν αποτελεί συνέχεια της αρχαιότητας, β) ότι τα πρόσωπα της αναβίωσης (Coubertin και Βικέλας)

⁴⁸⁷ «...οι Ολυμπιακοί Αγώνες της σύγχρονης εποχής...σταμάτησαν...για 1503 ολόκληρα χρόνια. Πολλοί προσπάθησαν να τους δώσουν πάλι ζωή, όπως ο Ζάππας, ο εθνικός ευεργέτης, ώσπου δύο μεγάλες μορφές της ιστορίας, ο βαρόνος Πιερ ντε Κουμπερτέν και ο λογοτέχνης Δημήτρης Βικέλας, μετά από χίλιες δυο δυσκολίες, αντιξοότητες και αναβολές, κατάφεραν να επιτύχουν την αναβίωσή τους», Τριβιζάς, Εκμ2, σ. 47.

⁴⁸⁸ Εμ13-16 ετών, σ. 11.

⁴⁸⁹ Εμ6-9 ετών, σ. 12.

⁴⁹⁰ Clastres, P., «Ο Πιερ ντε Κουμπερτέν έπεσε στην παγίδα του», Εφ. *Το Βήμα*, 16.4.2006.

δεν θα μπορούσαν να πετύχουν το σκοπό τους, εάν δεν είχε επιτευχθεί προηγουμένως η εσωτερική ωρίμανση των δυτικών κοινωνιών και δεν είχαν κερδίσει έδαφος οι πολυπληθείς αθλητικές δραστηριότητες από τις ευρωπαϊκές μεσαιές τάξεις, και γ) ότι η ελληνική περίπτωση της προσπάθειας της αναβίωσης οφείλει να εγγράφεται στο πλαίσιο της ιστορίας της και όχι να νοείται ανεξάρτητα από αυτό⁴⁹¹.

2.2.4. Μαραθώνιος δρόμος: «“ο μύθος του στρατιώτη – ταχυδρόμου”»

Στο πλαίσιο της αναβίωσης και των εθνικών συμβολισμών, ο μαραθώνιος αποκτά ιδιαίτερη σημασία στη συνείδηση των συγγραφέων στα εγχειρίδια. Ο MacAloon εστιάζει στη μεγάλη διεθνή απήχηση του μαραθωνίου στο πλαίσιο ενός διεθνούς θεσμού, όπως ήταν οι Ολυμπιακοί, και ερμηνεύει το φαινόμενο μέσα από τους εθνικούς μυθολογικούς συσχετισμούς: ο μαραθώνιος είναι ένα αγώνισμα «χωρίς προηγούμενο στη σύγχρονη εποχή και ακόμα λιγότερο στον αρχαίο κόσμο», που αποτέλεσε στην ουσία την «ενεργοποίηση του μύθου του στρατιώτη-ταχυδρόμου που έτρεξε από την Αθήνα στο Μαραθώνα για να αναγγείλει τη νίκη επί των βαρβάρων, και ο οποίος μόλις εκπλήρωσε το καθήκον του έπεσε νεκρός»⁴⁹².

Ο Γεωργιάδης αντίστοιχα επισημαίνει ότι ο μαραθώνιος θεωρήθηκε «κατ' εξοχήν ελληνικό άθλημα» και η νίκη του Λούη συνέβαλε στη διαμόρφωση ενός ιδιαίτερου προτύπου αθλητή, αυτό του σύγχρονου μαραθωνοδρόμου που κυριάρχησε στην Ελλάδα: «ο “μύθος” της “εθνικής νίκης”...ταξίδεψε σε όλες τις γωνιές της χώρας κάνοντας πολλούς νέους να θελήσουν να γίνουν μαραθωνοδρόμοι, με αποτέλεσμα το αγώνισμα του Μαραθωνίου δρόμου να μην λείπει ποτέ από τους αθλητικούς αγώνες που διοργανώνονταν σε όλη την Ελλάδα»⁴⁹³. Στην Ελλάδα η νίκη του Λούη επισημαίνει η Κουλούρη συνδέθηκε εξ αρχής με τον «εθνικό χαρακτήρα του αθλήματος», το «εθνικό συναίσθημα», την «ελληνική υπεροχή επί των άλλων εθνών» και λιγότερο «με το κίνητρο του “θεάσθαι”». Στο πάνθεον της σύγχρονης αθλητικής μυθολογίας που εφευρέθηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο Λούης ενσαρκώνει το πρότυπο του ήρωα, «φωτογραφίζεται σταθερά με την εθνική ενδυμασία σχεδόν

⁴⁹¹Koulouri C., «The First Modern Olympic Games in Athens 1896...», *ό.π.*

⁴⁹²MacAloon J., Εκ1, σ. 215.

⁴⁹³Γεωργιάδης Κ., Εκ1, σ. 125.

αποσυνδεδεμένος πλήρως από τη σωματική επίδοση επιβεβαιώνοντας τη θέση του ως εθνικού συμβόλου»⁴⁹⁴.

Με τα χαρακτηριστικά αυτά προβάλλεται και στο εγχειρίδιο Εμ10-12ετών, όπου απεικονίζεται με την εθνική ενδυμασία σε ολόσωμη έγχρωμη φωτογραφία. Κυρίαρχα χρώματα της ενδυμασίας είναι τα εθνικά χρώματα, το άσπρο και το μπλε. Το κείμενο που υποστηρίζει τη φωτογραφία μεταφέρει το κλίμα της εποχής από ανυπόγραφη πηγή που καταγράφει τη σκηνή τερματισμού του Λούη στο στάδιο⁴⁹⁵. Την αναγωγή του ίδιου κειμένου στο Εμ10-12 ετών, αλλά με όρους μυθοπλασίας και διαφορετική διατύπωση αναπαράγει και το Ολυμπιακό Παραμύθι (Εκμ2). Τον Λούη ως ηρωοποιητικό αλλά και αθλητικό σύμβολο της εθνικιστικής ιδεολογίας και της αθλητικής μυθολογίας, διαπραγματεύεται και ο συγγραφέας του Ολυμπιακού Παραμυθιού, περιγράφοντας την ίδια ακριβώς σκηνή του τερματισμού. Μόνο που εδώ έχουμε διαφοροποίηση στην εικονογράφηση. Η ολοσέλιδη εικαστική απόδοση του Λούη δεν είναι με την εθνική ενδυμασία, αλλά με αθλητικά ρούχα κατά τη στιγμή του τερματισμού. Η ρηματική εκδοχή της παραμυθιακής αφήγησης αφήνει τα δικά της υπόρρητα μηνύματα⁴⁹⁶.

2.3. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στον 20^ο αιώνα

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 κύριος συγγραφέας της ενότητας «Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες 2000-1896» είναι ο John MacAloon, ο οποίος διαπραγματεύεται 27 Ολυμπιακές διοργανώσεις σε 27 αντίστοιχες υποενότητες. Η ενότητα των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων διαφοροποιείται αισθητά από τις υπόλοιπες

⁴⁹⁴Κουλούρη Χ., Αθλητισμός και όψεις..., όπ., σ. 112-115.

⁴⁹⁵«Ο Μαραθώνιος δρόμος συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ενδιαφέρον των θεατών...Ο ενθουσιασμός του πλήθους ήταν μεγάλος. Ωστόσο στο Στάδιο έντονη ήταν η ανησυχία των 100.000 θεατών που είχαν συγκεντρωθεί...όταν απλώθηκε η φήμη ότι προηγείται ο Αυστραλός δρομέας Φλακ. Απογοήτευση απλώθηκε στο πλήθος των θεατών που γρήγορα όμως διαλύθηκε καθώς μια νέα φήμη έφερε Έλληνα τον προπορευόμενο της διαδρομής. Αυτό που ακολούθησε είναι δύσκολο να περιγραφεί...Λίγο αργότερα μπήκε στο Στάδιο, ντυμένος στα λευκά με τον αριθμό 17, ο Σπύρος Λούης...Δάκρυα χαράς πλημμύρισαν τα μάτια των θεατών...Η Ελληνική Σημαία αναρτήθηκε στον ιστό με την υπόκρουση του Εθνικού Ύμνου», Εμ10-12 ετών, σ. 21.

⁴⁹⁶«-Ποιον περιμένει το πλήθος με τόση αγωνία; ρώτησε το κορίτσι, ρίχνοντας μια ακόμα ματιά στον κόσμο που περίμενε και αγωνιούσε. -Τον μαραθωνοδρόμο που θα φτάσει πρώτος! την πληροφόρησε το περιστέρι...-Κοίτα! Νάτος! Κάποιος έρχεται, έβγαλε μια φωνή χαράς η Δέσποινα. Βλέπεις; Προπορεύεται! Ποιος νάναι άραγε; -Ένας Έλληνας, απάντησε το περιστέρι. Ένα εικοσιτετράχρονο παλικάρι. Σπύρος Λούης είναι το όνομά του! Και τ' όνομα αυτό θα μείνει αθάνατο για πάντα στη μνήμη των Ελλήνων!...Η Δέσποινα είδε την ελληνική σημαία να υψώνεται στο νικητήριο ιστό και να αναδιπλώνεται περήφανη στην πνοή τ' ανέμου, ενώ οι λόφοι ολόγυρα αντηχούσαν από την υπόκρουση του εθνικού ύμνου που με μια φωνή έψελναν όλοι μαζί οι χιλιάδες θεατές», Τριβιζάς Ε., Εκμ2, σ. 46-49.

ενότητες και τα κεφάλαια του εγχειριδίου Εκ1, όσον αφορά τη θεωρητική προσέγγιση και το ύφος γραφής που αντισταθμίζει στην ουσία την επιστημονική ταυτότητα του συγγραφέα. Ο MacAloon εστιάζει στην ανάδειξη των κοινωνικο-πολιτικών και πολιτισμικών όψεων των Αγώνων και αποφεύγει τη γεγονοτολογική αφήγηση που αθροίζει συμμετοχές, ρεκόρ, ονοματολογία, επιδόσεις και ολυμπιακά συμβάντα χωρίς ερμηνείες. Η επιστημονική προσέγγιση που ακολουθεί βασίζεται στις μεθόδους της κοινωνικής ανθρωπολογίας και της κοινωνικής ιστορίας, βρίσκεται στον αντίποδα της εθνοκεντρικής αντίληψης της ιστορίας των Αγώνων και σχετίζεται απόλυτα με το επιστημονικό του προφίλ⁴⁹⁷. Η κεντρική αντίληψη που διατρέχει το κείμενό του διερμηνεύει τους Ολυμπιακούς Αγώνες ως την «κατ' εξοχήν έκφραση του παγκόσμιου συστήματος των εθνών – κρατών»⁴⁹⁸, που είναι συνυφασμένοι απόλυτα με τις πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές που συντελέστηκαν στη διάρκεια του 20^{ού} αιώνα.

Διαβάζοντας ενιαία τον MacAloon στο εγχειρίδιο προκύπτουν με σαφήνεια οι βασικές του θέσεις ως προς τις πολιτικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις των Αγώνων μέσα από τα θέματα στα οποία επιλέγει να δώσει ιδιαίτερη έμφαση στο πλαίσιο της διαχρονικής αφήγησης. Οι Διεθνείς Εκθέσεις, το τελετουργικό των Αγώνων (τελετές έναρξης – λαμπαδηδρομίες – γιορτές), το αγώνισμα του μαραθωνίου δρόμου, οι έμφυλες ανισότητες και οι φυλετικές ασυμμετρίες (γυναίκες και μαύροι), οι εργάτες και οι αντι-ολυμπιάδες αποτελούν βασικές όψεις των Αγώνων που διαπραγματεύεται. Επανατοποθετείται επίσης απέναντι στη ΔΟΕ και το ρόλο της με αναφορές στους προέδρους και ειδικότερα απέναντι στον Αμερικανό πρόεδρο Avery Brundage, ο οποίος κατέχει ένα μεγάλο μέρος αναφορών, ενδεχομένως επειδή και ο MacAloon είναι Αμερικανός. Παρόμοια τακτική ακολουθεί και για τους τρεις Ολυμπιακούς Αγώνες που διοργανώθηκαν στην Αμερική (1932, 1984, 1996). Εδώ εστιάζει σε πρόσωπα πάλι που αφορούν είτε τους προέδρους των Οργανωτικών

⁴⁹⁷Στοιχεία της επιστημονικής ταυτότητας και του έργου του MacAloon, παρατίθενται στο βιογραφικό σημείωμα στο τέλος της ενότητας που διαπραγματεύεται στο Εκ1. Τίτλοι βιβλίων: *This Great Symbol* 1981 (η οριστική βιογραφία του Coubertin), *Rite, Drama, Festival, Spectacle* 1984 (ed.), *The Olympics and Cultural Exchange* 1996 (ed.), και δεκάδες ερευνητικά άρθρα. Ο MacAloon «υπήρξε πρωτοπόρος πολυ-πολιτιστικών ομάδων προκειμένου να μελετήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες στο Λος Άντζελες, Σεούλ, Βαρκελώνη, Λιεχάμπερ, Ατλάντα και Σίδνεϊ. Υπήρξε σύμβουλος των οργανωτικών επιτροπών αυτών και άλλων Ολυμπιάδων, είναι ιδρυτικό μέλος του Ερευνητικού Συμβουλίου του Ολυμπιακού Μουσείου στη Λωζάννη και πρόσφατα διετέλεσε μέλος της εκτελεστικής επιτροπής της ΔΟΕ (IOC 2000 Reform Commission). Το 1997 η ΔΟΕ απένειμε στον MacAloon το Ολυμπιακό Αριστείο για τις επιστημονικές και διπλωματικές του υπηρεσίες». Εκ1, σ. 215-216.

⁴⁹⁸MacAloon J., Εκ1, σ. 199.

Επιτροπών των Αγώνων, είτε τους προέδρους της Αμερικής. Σε άλλες Ολυμπιάδες αναφέρεται επίσης γενικότερα στη δράση μελών της ΔΟΕ από την Αμερική.

Από την πολιτική ατζέντα των Αγώνων, η οποία είναι κυρίαρχη σε κάθε Ολυμπιάδα βασικά ζητήματα αποτελούν οι εθνικισμοί, η απο-αποικιοποίηση, τα κινήματα φυλετικής απελευθέρωσης, οι ρατσισμοί, τα έντονα πολιτικο-κοινωνικά ζητήματα που συνδέονται με τον Τρίτο Κόσμο, τον ακτιβισμό και τα κινήματα λαϊκής απελευθέρωσης, τα διάφορα μπόϊκοτάζ, ο Ψυχρός Πόλεμος, η κατάρρευση του Κομμουνισμού και η εδραίωση του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού. Από το σύνολο της αφήγησής του απουσιάζει σε μεγάλο βαθμό η Ελλάδα, εκτός από τους Αγώνες του 1896 που προαναφέραμε και αποτελούν ξεχωριστή υποενότητα, και δύο μικρές αναφορές που αφορούν τους Αγώνες της Μεσολυμπιάδας του 1906 και τους Αγώνες του 1996. Στην πρώτη περίπτωση η Μεσολυμπιάδα αξιολογείται θετικά ως «πολύ επιτυχημένο γεγονός [που] ανανέωσε το πνεύμα του 1896 μετά την πανωλεθρία των Αγώνων στο Παρίσι και το Σαιντ – Λιούις»⁴⁹⁹. Στη δεύτερη περίπτωση το 1996, αναφέρεται στη στάση της ελληνικής πλευράς στο ζήτημα της Αφής της Φλόγας την περίοδο εκείνη, και αξιολογείται αρνητικά⁵⁰⁰. Αντίθετα από την κυρίαρχη αντίληψη των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας που ρίχνουν το βάρος τους στην Ελλάδα και τον κεντρικό ρόλο της στο Ολυμπιακό Κίνημα, η θέση που της δίνει ο MacAloon στο δικό του αφήγημα ενδεχομένως ερμηνεύει και τη θέση του για το πώς αξιολογεί αυτόν τον ρόλο στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Στην πρώιμη περίοδο των Αγώνων, Παρίσι (1900) και Σαιντ Λούις (1904), ο συγγραφέας αναδεικνύει το προβάδισμα του θεσμού των Διεθνών Εκθέσεων έναντι του νεοσύστατου Ολυμπιακού θεσμού και επισημαίνει ότι «οι Αγώνες επρόκειτο να αντικαταστήσουν τις Διεθνείς Εκθέσεις ως η κυρίαρχη μορφή διεθνών εκδηλώσεων του 20^{ού} αι.»⁵⁰¹. Ιδιαίτερα μείζον θέμα στη συνείδηση του συγγραφέα στο εγχειρίδιο κατέχει ο εθνικισμός που συνδέθηκε εξ αρχής με το νεοφανή Ολυμπισμό και αναφέρεται από τον MacAloon ως «το πρόβλημα της σχέσης μεταξύ εθνικής κυριαρχίας και Ολυμπιακής αντιπροσώπευσης» που έγινε ορατό ήδη από τις πρώτες Ολυμπιακές διοργανώσεις και «κυριάρχησε σε όλο τον 20^ό αιώνα με αποτέλεσμα οι Αγώνες να παλινδρομούν μεταξύ των πόλων της πιο κρίσιμης πολιτικής έκφρασης

⁴⁹⁹ Στο ίδιο, σ. 204.

⁵⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 154.

⁵⁰¹ Στο ίδιο, σ. 211-212.

του καιρού μας, του έθνους-κράτους»⁵⁰². Οι έντονες πολιτικές αντιπαραθέσεις των εθνών – κρατών ανέδειξαν κατά την άποψή του την καθοριστική επίδραση της πολιτικής στον αθλητισμό παρά «την εκφρασμένη άποψη αρκετών μελών της ηγεσίας της ΔΟΕ που ήσαν επιρρεπείς να υπερεκτιμούν τις θεραπευτικές ικανότητες του Ολυμπισμού»⁵⁰³.

Εκτός από τις πολιτικές θεωρήσεις των Αγώνων ο συγγραφέας εστιάζει στο πολιτισμικό πεδίο που αφορά το τελετουργικό των Αγώνων. Εδώ οι αναφορές του εστιάζουν κυρίως στις τελετές έναρξης και λήξης, στους συμβολισμούς της Φλόγας και της Λαμπαδηδρομίας και στη μεγάλη αποδοχή τους από τον κόσμο, στις συμμετοχές των απλών ανθρώπων σε γιορτές, φεστιβάλ και καλλιτεχνικές εκθέσεις στο πλαίσιο των Αγώνων και στην αξία του εθελοντισμού και της συνεισφοράς στα δρώμενα του Ολυμπισμού ως στοιχείο ανάδειξης του Ολυμπιακού Ιδεώδους και στοιχείο δημοκρατίας. Οι επιλογές αυτές σηματοδοτούν το επιστημονικό ενδιαφέρον που έχει ο ίδιος ως ανθρωπολόγος γι' αυτές τις πλευρές των Ολυμπιακών Αγώνων για τις οποίες εξάλλου έχει γράψει ολοκληρωμένες μελέτες, βασισμένες και σε επιτόπια έρευνα. Η προσφιλής αυτή συνήθεια του MacAloon για την ανάδειξη αυτών των θεμάτων διερμηνεύει την «αίσθηση της διαπολιτισμικής συνάντησης και της εορταστικής ευθυμίας που ο Κουμπερτέν είχε κάποτε πιστέψει ότι ήταν η ουσία του Ολυμπισμού»⁵⁰⁴, όπως επισημαίνει ο ίδιος.

Από το μέρος της αθλητικής αφήγησης που αφορά Ολυμπιακά αθλήματα και αγωνίσματα, ο μαραθώνιος συγκεντρώνει περισσότερο την προσοχή του και ερμηνεύεται αναλόγως. Στους Αγώνες του 1908 ο μαραθώνιος αποτέλεσε κατά την άποψή του τη «μεγαλύτερη συγκέντρωση σε καιρό ειρήνης στην ιστορία της Βρετανίας», στους Αγώνες του 1912 σηματοδότησε την «τραγική πλευρά του επικού ανδρικού ηρωισμού» και την πρώτη απώλεια του μαραθωνίου με το θάνατο του

⁵⁰² Στο ίδιο, σ. 203, σ. 206.

⁵⁰³ Στο ίδιο, σ. 199-200.

⁵⁰⁴ Στο ίδιο, σ. 173-74. Αναφέρουμε ενδεικτικά: Για τους Αγώνες του 1976: Οι Αγώνες αποτέλεσαν «ανεπανάληπτη γιορτή». «Κάθε βράδυ μετά το τέλος των Αγώνων, δεκάδες χιλιάδες συναντιόνταν πάλι στην πλατεία του Αγίου Ιακώβου για να φάνε, να πιουν, να συζητήσουν για τα γεγονότα της ημέρας καθώς και για τις πολιτικές εξελίξεις. Μετά πανηγυρίζαν στους δρόμους της παλιάς πόλης μέχρι και τις πρώτες πρωινές ώρες...Ένα άλλο μνημειώδες πάρτι ξέσπασε στο τέλος της τελετής λήξης. Πολλές ώρες αφότου έκλεισαν οι τηλεοπτικές κάμερες και οι επίσημοι είχαν αποχωρήσει χιλιάδες αθλητές κάθε εθνικότητας, αξιωματούχοι και πολίτες παρέμειναν χοροπηδώντας μαζί σε όλα τα σημεία του Ολυμπιακού σταδίου. Αν ζούσε ο Κουμπερτέν, ο οποίος πίστευε ότι η ουσία των Ολυμπιακών Αγώνων ήταν η χαρά, θα είχε ευχαριστηθεί ιδιαίτερα», στο ίδιο, σ. 170.

μαραθωνοδρόμου Francisco Lázaro, ενώ το 1960 η νίκη του Abebe Bikila «μετατράπηκε στην ασύγκριτη εικόνα της διαδικασίας μετα-αποικιοποίησης στο χώρο του αθλητισμού, δείχνοντας τον τρόπο που οι αγώνες του αποικιοκράτη ήταν δυνατόν να μετατραπούν σε σύμβολα ισότητας και ανθρώπινης αξιοπρέπειας του αποίκου...»⁵⁰⁵.

Από το πεδίο αφηγήσεων για την πολιτική της ΔΟΕ οι αναφορές που αφορούν τους προέδρους ή και μέλη, συγκροτούνται σε σχέση με τα ιστορικά συμφραζόμενα της εποχής τους, ενώ ταυτόχρονα τους αποδίδονται και περιγραφές επί προσωπικού που στοιχειοθετούν μια συγκεκριμένη ταυτότητα για τον καθένα. Ο Σουηδός Sigrid Edström, αναφέρεται ως «κοσμοπολίτης, πολύγλωσσος με αμερικανίδα σύζυγο» που συνέβαλε στην επιτυχία της διοργάνωσης των Αγώνων το 1912⁵⁰⁶. Ο Βέλγος Henri de Baillet-Latour ως «επιτυχημένος αναβάτης», «συνιδρυτής της Βελγικής Ολυμπιακής Επιτροπής», ο οποίος δεν ήταν «διανοούμενος ή οραματιστής και σε θέματα όπως ο ερασιτεχνισμός, η συμμετοχή των γυναικών και το αθλητικό κίνημα των εργατών, ήταν πιο συντηρητικός από τον Κουμπερτέν»⁵⁰⁷. Ο Lord Killanin από την Ιρλανδία ως «ευγενικός και προσεκτικός [που] ηττήθηκε εύκολα από τα [πολιτικά] γεγονότα» στους Αγώνες του 1976⁵⁰⁸.

Ο Αμερικανός Ernest Lee Jahncke, μέλος της ΔΟΕ που διαγράφηκε για τις πολιτικές του τοποθετήσεις και αντικαταστάθηκε από τον Brundage, ως «μετανάστης πρώτης γενιάς από τη Γερμανία», «χρηματιστής στη Νέα Υόρκη» και «εθνικά διακεκριμένος ιστιοπλόος». Ο Jahncke κατά την άποψη του MacAloon αν δεν είχε τολμήσει να τοποθετηθεί δημόσια σχετικά με την εφαρμογή των Νόμων της Νυρεμβέργης, γεγονός που τον έθεσε εκτός ΔΟΕ, «σήμερα είναι πιθανόν ότι θα ήταν ευρέως γνωστός, ως ένα από τα πιο διορατικά και με αρχές μέλη της ΔΟΕ». Η απόφαση της ΔΟΕ να διαγράψει τον Jahncke, αντικατοπτρίζει σύμφωνα με τον ίδιο τους όρους λειτουργίας της⁵⁰⁹.

⁵⁰⁵ Στο ίδιο, σ. 208, 202, 180. Ο Lázaro αναφέρεται στη μετάφραση του εγχειριδίου ως Φρανσίζ Κολαζάρο.

⁵⁰⁶ Στο ίδιο, σ. 202.

⁵⁰⁷ Στο ίδιο, σ. 195-196.

⁵⁰⁸ Στο ίδιο, σ. 170-171.

⁵⁰⁹ «ακόμα και σήμερα υφίσταται ο ξεκάθαρος κώδικας συμπεριφοράς της ΔΟΕ, ότι δεν πρέπει να ασκούν δημόσια κριτική σε συναδέλφους ή να αμφισβητούν μέσω των εφημερίδων αποφάσεις του Οργανισμού». Η επιλογή του Τζάνκερ να υποδείξει, μέσω του Τύπου, στον πρόεδρο της ΔΟΕ ότι «έπρεπε να συμφωνεί με τον Κουμπερτέν και όχι με τον Χίτλερ», του στοίχισε την αποβολή του από

Ο Αμερικανός Avery Brundage, νέο μέλος της ΔΟΕ το 1936, ως «ολυμπιονίκης της Στοκχόλμης σε πολλαπλά αγωνίσματα», «αυτοδημιούργητος εκατομμυριούχος» στον κατασκευαστικό κλάδο, «φιλόδοξος αναρριχητής» στον αθλητικό χώρο, «σφοδρός αντικομμουνιστής» και με σκληρές θέσεις στα θέματα της πολιτικής, του ερασιτεχνικού αθλητισμού και της υπακοής του αθλητή στους κανόνες της ομάδας, έτσι ώστε «οι Κουμπερέν, Λατούρ και Έντστρομ να φαίνονται χαλαροί φιλελεύθεροι» μπροστά του. Στον «απλό αντικομμουνισμό» ο MacAloon αποδίδει και την αιτία συμπάθειας για τη χιτλερική Γερμανία. Η προσέγγιση αυτή ενδεχομένως συνιστά ανώδυνη ερμηνεία απέναντι στις πολιτικές τοποθετήσεις του Brundage από την πλευρά του MacAloon, ο οποίος διατηρεί μάλλον σκληρή γλώσσα απέναντι στις σχέσεις της ΔΟΕ με τη ναζιστική διοργάνωση⁵¹⁰. Σε άλλο σημείο του εγχειριδίου χαρακτηρίζει τον Brundage ως «αντιφατικό» λόγω της στάσης απέναντι στην απόφαση να συνεχιστούν οι Αγώνες του 1972, παρά το τρομοκρατικό χτύπημα, και πολιτικό θύμα του αφρικανικού μποϊκοτάζ των ίδιων Αγώνων, πράξεις που συντέλεσαν στη «διεθνή [του] ήττα» με την οποία τελείωσε τη θητεία στη ΔΟΕ⁵¹¹. Ο Juan Antonio Samaranch, αντίθετα αναφέρεται ως ο πρόεδρος που απέτρεψε κάθε παρόμοιο αφρικανικό μποϊκοτάζ στο μέλλον γιατί υποστήριζε «πολύ πιο στενά τον αγώνα κατά των φυλετικών διακρίσεων», και ιδιαίτερα με την απόφασή του να κάνει μέλος της ΔΟΕ το 1986 τον Κάνγκα, ο οποίος αποβλήθηκε το 1999 λόγω χρηματισμού⁵¹².

Την αμφισβήτηση της ΔΟΕ από το φεμινιστικό και το εργατικό κίνημα διαπραγματεύεται ο MacAloon μέσα από το αφήγημα που αφορά τις γυναικείες και

τη ΔΟΕ στη σύνοδο του Βερολίνου το 1936 και τη θέση του πήρε ο Μπράντεϊτς», στο *ίδιο*, σ. 189. Το όνομα του Ernest Lee Jahnce, στο Εκ1 μεταφράζεται ως Έρνεστ Λη Τζάνκερ και αλλού ως Τσάνκε.

⁵¹⁰Ο συγγραφέας αναφέρεται στις εσωτερικές αλλαγές που έφεραν τον Χίτλερ στην εξουσία και επισημαίνει ότι ο Φύρερ παρόλο που για κάποιους ήταν «ιδιαίτερα ανησυχητικός», επρόκειτο εν τούτοις για «ένα πραγματικό φαινόμενο» μπροστά στο οποίο «πολλοί είχαν γοητευθεί, μεταξύ των οποίων και η ΔΟΕ». Οι αυξανόμενες όμως τάσεις ρατσισμού και διάκρισης κατά των Εβραίων ανάγκασαν τη ΔΟΕ να τοποθετηθεί απέναντι στα γεγονότα. Οι επιτυχίες όμως της ΔΟΕ ήταν τελικά ελάχιστες και υποβαθμίστηκαν μπροστά στη μεγαλειώδη προετοιμασία και στην οργάνωση των Αγώνων, η οποία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, άφησε όλους τους φορείς (ΔΟΕ, Διεθνείς Ομοσπονδίες και Ολυμπιακές Επιτροπές) εμβρόντητους «όπως ένα ελάφι μπροστά στους προβολείς»: «Σ' έναν μάταιο αγώνα [η ΔΟΕ] με μία ναζιστική ιδεολογία πολύ κοντινή τους, η νεοπαγανιστική λατρεία του σώματος. Citius – altius – fortius. Η μεγαλοπρεπής λαϊκή τελετουργία και παντελώς επιβλαβής η φυλή των Αρείων, όχι όλες οι φυλές. Ο αθλητισμός ως δύναμη για κατάκτηση, οι τυπικοί αντιπρόσωποι του ολυμπισμού οπισθοχωρούν από το προσκήνιο», στο *ίδιο*, σ. 190-191.

⁵¹¹Στο *ίδιο*, σ. 173.

⁵¹²Στο *ίδιο* σ. 171.

εργατικές αντι-ολυμπιάδες. Η σημασία που κατέχουν στη συνείδηση του συγγραφέα ειδικότερα οι γυναικείες αντι-ολυμπιάδες αποδεικνύεται και από την έκταση που τους δίνει, καθώς καταλαμβάνουν σχεδόν όλη την υποενότητα των Ολυμπιακών Αγώνων του 1924 στην οποία εμπεριέχονται. Η επιλογή του MacAloon να αναφερθεί σε αυτά τα θέματα ανατρέπει τη συνηθισμένη αφήγηση της καθιερωμένης Ολυμπιακής ιστορίας η οποία σιωπά όσον αφορά αυτές τις διοργανώσεις. Η ιδεολογική τοποθέτησή του απέναντι στις έμφυλες ανισότητες καθορίζει και τον τρόπο με τον οποίο αφηγείται όχι μόνο τις συμμετοχές των γυναικών στους Ολυμπιακούς γενικότερα, αλλά κυρίως το γεγονός ότι αναδεικνύει τις γυναικείες αντι-ολυμπιάδες και τονίζει την αυξημένη παρουσία των γυναικών στους Ολυμπιακούς Αγώνες το 1924 που συνδέεται με το φεμινιστικό ακτιβισμό και το αθλητικό γυναικείο κίνημα που γεννήθηκε στο Παρίσι από την Alice Milliat, κόντρα στον «εδραιωμένο παραδοσιακό πατερναλισμό και το μισογυνισμό» της ΔΟΕ⁵¹³.

Η πιο «σημαντική αντι-ολυμπιακή κίνηση» του 20^{ου} αιώνα στην Ευρώπη και την Αμερική, θεωρείται από τον MacAloon η Ολυμπιάδα των εργατών στο Παρίσι, ένα χρόνο μετά τους Ολυμπιακούς το 1925. Η κίνηση αυτή συνδέθηκε σύμφωνα με τον ίδιο με τη σφοδρή αντιπαράθεση μεταξύ της ΔΟΕ και της Γαλλίας, η οποία αντέδρασε πεισματικά για τη συμμετοχή της Γερμανίας και της Αυστρίας στους Αγώνες⁵¹⁴. Άλλοι αντι-Ολυμπιακοί στους οποίους αναφέρεται είναι οι σοσιαλιστικοί Ολυμπιακοί Αγώνες του 1931 στη Βιέννη και του 1932 στο Σικάγο, που διοργανώθηκαν ως «αντίδραση στους “αστικούς Ολυμπιακούς Αγώνες του Τζίμ Κρόου”» ή «καθαρούς Αγώνες», όπως τους αναφέρει αλλού και στους επικείμενους Αγώνες της Βαρκελώνης το 1936 «ως αντίδραση των εργατών στους Αγώνες στο Βερολίνο», οι οποίοι τελικά δεν έγιναν. Οι σοσιαλιστικοί Ολυμπιακοί Αγώνες σύμφωνα με την ερμηνεία που δίνει ο συγγραφέας αποκτούν μια «περίπλοκη σχέση» με την κομμουνιστική ΕΣΣΔ, η οποία δε συμμετείχε μέχρι το 1952 στους «καπιταλιστικούς Αγώνες»⁵¹⁵.

Το κείμενο του MacAloon στο σύνολό του αναδεικνύει διαχρονικά την πολύσημη φύση των Ολυμπιακών Αγώνων με μεθοδολογικά εργαλεία που δανείζεται με άνεση από τις κοινωνικές επιστήμες και συγκροτεί ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον

⁵¹³ Στο ίδιο, σ. 197.

⁵¹⁴ Στο ίδιο, σ. 198.

⁵¹⁵ Στο ίδιο, σ. 198.

αφήγημα που αποκαλύπτει, ερμηνεύει και αναλύει τη διαδραστική σχέση των Αγώνων με τις κοινωνικο-πολιτικές και πολιτισμικές εκφάνσεις τους.

2.4. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες

Οι Χειμερινοί Αγώνες είναι η κορυφαία αθλητική χειμερινή διοργάνωση, αντίστοιχη των Ολυμπιακών Αγώνων, αλλά ήσσονος σημασίας για το ευρύ κοινό. Αυξημένο ενδιαφέρον παρουσιάζει για όσους ασχολούνται με τα χειμερινά σπορ και για τις χώρες που έχουν παράδοση στο χειμερινό αθλητισμό και κατ' επέκταση στο χειμερινό τουρισμό. Από τους πρώτους Χειμερινούς Αγώνες της Γαλλίας το 1924 μέχρι και τους δεύτερους Χειμερινούς του 21^{ου} αιώνα της Ιταλίας το 2006 που διαπραγματεύεται το Εκ1, διοργανώθηκαν συνολικά 20 Χειμερινές διοργανώσεις. Από αυτές οι 13 διεξήχθησαν στην Ευρώπη, οι 5 στην Αμερική και οι 2 στην Ασία. Η γεωγραφία των Χειμερινών Αγώνων και η ταυτότητα του τοπίου συνδέεται με τη γεωμορφολογία του κλίματος της νότιας και κεντροδυτικής Ευρώπης, στην οποία βρίσκεται ο κύριος ορεινός όγκος των αλπικών οροσειρών, της Β. Αμερικής, και της ανατολικής Ασίας (ιαπωνικές άλπεις), και τις εκβιομηχανισμένες καπιταλιστικές χώρες που έχουν παράδοση στο χειμερινό αθλητισμό και τουρισμό⁵¹⁶.

Οι Αγώνες από το 1924 και μέχρι το 1994 διεξάγονταν την ίδια χρονιά με τους Θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες. Το 1987 επί προεδρίας του Samaranch η ΔΟΕ πήρε την απόφαση οι Χειμερινοί Αγώνες να διεξάγονται στο μεσοδιάστημα των Θερινών Αγώνων. Οι λόγοι για την απόφαση αυτή ήταν κυρίως οικονομικοί και συνδέθηκαν με την προσδοκία μεγαλύτερων χρηματικών ποσών από τη διαφήμιση και τις χορηγίες⁵¹⁷. Οι Αγώνες του Λιλεχάμερ ήταν οι πρώτοι Χειμερινοί που διοργανώθηκαν σε ξεχωριστή χρονιά από τους Θερινούς, γεγονός που συντέλεσε στην καθιέρωση της ισότητας μεταξύ των δύο θεσμών.

Οι Χειμερινοί Αγώνες αντιμετώπιστηκαν αρχικά με επιφύλαξη από τον Coubertin και τους κατοπινούς προέδρους της ΔΟΕ, ενώ τη σφοδρότερη αντίδραση

⁵¹⁶**Ευρώπη:** 2 στις Σκανδιναβικές Χώρες: 1952 Νορβηγία-Όσλο, 1994 Νορβηγία-Λιλεχάμερ, 3 στην Κεντρική Ευρώπη: 1936 Γερμανία-Γκάρμεν Παρτενχίρχεν, 1964 Αυστρία-Ινσμπουργκ, 1976 Αυστρία-Ινσμπουργκ, 5 στη Δυτική Ευρώπη: 1924 Γαλλία-Σαμονί, 1968 Γαλλία-Γκρενόμπλ, 1992 Γαλλία-Αλμπερβίλ, 1928 Ελβετία-Σαιν Μόριτς, 1948 Ελβετία-Σαιν Μόριτς, 3 στη Νότια Ευρώπη, 1956 Ιταλία-Κορτίνα ντ' Αμπέτζο, 2006 Ιταλία-Τορίνο, 1984 Βοσνία-Ερζεγοβίνη Σεράγεβο. **Αμερική:** 1932 Ν.Υόρκη-Λέικ Πλάσιντ, 1960 Καλιφόρνια-Σκουάου Βάλλεϋ, 1980 Ν.Υόρκη-Λέικ Πλάσιντ, 1988 Καναδάς-Κάλγκαρυ, 2002 Γιούτα-Σόλτ Λέικ Σίτυ. **Ασία:** 1972 Ιαπωνία-Σαππόρο, 1998 Ιαπωνία-Ναγκάνο.

⁵¹⁷Εκ1, σ. 248 και Εμ10-12 ετών, σ. 19.

δέχτηκαν επί προεδρίας του Brundage, «ως ασυμβίβαστες με το Ολυμπιακό Ιδεώδες», γιατί δεν πληρούσαν τις θεμελιώδεις αξίες της καθολικότητας και του ερασιτεχνισμού, σύμφωνα με τον Otto Schantz. Κατά καιρούς επικρίθηκαν ακόμα και από τους ερευνητές ως «το μαύρο πρόβατο» του Ολυμπισμού. Οι μεγάλες καινοτομίες όμως που έγιναν «με επαναστατικό τρόπο» επί προεδρίας του Samaranch επηρέασαν γενικότερα το Ολυμπιακό Κίνημα και κατ' επέκταση και τους Χειμερινούς Αγώνες. Οι κανόνες των Χειμερινών Αγώνων άλλαξαν και προσαρμόστηκαν στις νέες απαιτήσεις ενός μετα-μοντέρνου αθλητικού κόσμου, αφήνοντας πίσω τις παλιές ιδεαλιστικές ιδέες και γενικότερα υιοθετήθηκε ένας πιο πρακτικός τρόπος αντιμετώπισης των θεμάτων από τη ΔΟΕ⁵¹⁸.

Κύριος αφηγητής των Χειμερινών Αγώνων στο Εκ1 είναι ο Bill Mallon. Ο τρόπος που προσεγγίζει και διαπραγματεύεται ο Mallon την ενότητα των ΧΟΑ αναδεικνύει την πρόθεση του αφηγητή, η οποία είναι καθοριστική για το ύφος της αφήγησης και την ταυτότητα του αφηγήματος που διακρίνεται για την έλλειψη θεωρητικού προβληματισμού⁵¹⁹. Ο Mallon ακολουθεί την εκλαϊκευμένη περιγραφική προσέγγιση για την απόδοση γεγονότων που αφορούν πραγματολογικά και τεχνικά στοιχεία των Αγώνων: ονοματολογία, υποψήφιες πόλεις, διοργανώτρια πόλη, αριθμός συμμετεχόντων αθλητών και αθλητριών, ονομαστική αναφορά στον αθλητή/τρια που απήγγειλε τον Ολυμπιακό Όρκο, που μετέφερε τη Φλόγα στο στάδιο και αντίστοιχα στον αθλητή/τρια που άναψε το βωμό, καθώς και στα πολιτικά πρόσωπα που κήρυξαν την έναρξη των Αγώνων. Πέρα από τα στοιχεία αυτά η περιγραφή χρωματίζεται από αναφορές που αφορούν αθλήματα ή ιδιαίτερα δημοφιλή αγωνίσματα, κορυφαίους αθλητές, «παράδοξα» σημεία των Αγώνων, όψεις της διαδραστικής σχέσης των Αγώνων με το φυσικό περιβάλλον (καιρικές συνθήκες /περιβαλλοντολογικά προβλήματα), τεχνολογικές καινοτομίες των Αγώνων, και

⁵¹⁸Schantz O., «The Olympic Ideal and the Winter Games Attitudes Towards the Olympic Winter Games in Olympic Discourses – From Coubertin to Samaranch». Ο Schantz, σ' αυτό το πολύ ενδιαφέρον άρθρο αναλύει το ιδεολογικό πλαίσιο και την ταυτότητα των Χειμερινών Αγώνων και ερμηνεύει με βάση αρχαικές πηγές και στοιχεία τη στάση της ΔΟΕ και των προέδρων της απέναντι στα χειμερινά σπορ και κατ' επέκταση στους ίδιους τους Αγώνες. Πηγή: <http://www.coubertin.ch/pdf/schantz.pdf>, 5.3.2011.

⁵¹⁹Ο συγγραφέας Bill Mallon, επαγγελματίας γκόλφερ με συμμετοχές σε παγκόσμια πρωταθλήματα, προέρχεται από το επιστημονικό πεδίο της ιατρικής με ειδίκευση στην ορθοπεδική. Υπήρξε πρόεδρος της Διεθνούς Ένωσης Ιστορικών και το 2001 τιμήθηκε από τη ΔΟΕ με το Olympic Order. Είναι συγγραφέας μιας σειράς βιβλίων για τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες. Πηγή: <http://www.sports-reference.com/olympics/about/olympadmen.html>, 10.12.2012.

δευτερευόντως στοιχεία που εμπίπτουν στο πεδίο των προβλημάτων των Χειμερινών Αγώνων, (πολιτική, επαγγελματισμός, σκάνδαλα).

Η επιλογή του συγγραφέα να αναφέρεται κατά κύριο λόγο σε πρόσωπα που δρουν με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο στους Αγώνες, επιβαρύνει αισθητά το κείμενο. Σε κάθε σελίδα ή δύο σε κάποιες περιπτώσεις, που καταλαμβάνει η αφήγηση για την κάθε Ολυμπιάδα, έχουμε πληθώρα ονομάτων προσώπων και δευτερευόντως ονομασίες πόλεων και αγωνισμάτων. Πολλά από τα ονόματα αυτά αποτελούν γλωσσοδέτη εξαιτίας των πολλών συμφώνων, όσον αφορά την ανάγνωση και την προφορά από μαθητές ή ακόμα και από τους καθηγητές, ενώ είναι ακατανόητη η χρησιμότητα αυτών των γνώσεων. Για παράδειγμα, Γκίλις Γκάρφστρεμ, Γιόχαν Γκρέτουμσμπρέτεν, Σάντρα Ντουμπράβτσιτς, Άουλις Καλλακόρπι, Τόρμπιορν Φάλκανγκερ, Ίβαρ Μπάλανγκρουντ, Καζιμίερτζ Σκρσιπέκι, κ.ο.κ.. Το γεγονός αυτό επιβαρύνεται επιπλέον εξαιτίας της ελλιπούς αναγνωρισιμότητας και εξοικείωσης όχι μόνο με τα πρόσωπα, αλλά και με τα μη διαδεδομένα αθλήματα, όπως για παράδειγμα χαφπάϊτ, σκέλετον, κέρλινγκ, κλπ. Ο τρόπος που έχει γραφτεί το κείμενο μοιάζει να απευθύνεται στο αναγνωστικό κοινό μιας χώρας που γνωρίζει τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες και όχι για το κοινό της Ελλάδας, μιας χώρας η οποία εξαιτίας και των κλιματολογικών συνθηκών δεν έχει παράδοση και παιδεία στον χειμερινό αθλητισμό.

Κύριες υποθεματικές κατηγορίες που συγκροτούν τη θεματική κατηγορία ανάλυσης των Χειμερινών Αγώνων είναι οι εξής: 1) Οι Σκανδιναβικοί Αγώνες, 2) Χειμερινά Ολυμπιακά αθλήματα και αθλητές, 3) Χειμερινή Ολυμπιακή Φλόγα, 4) Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες και πολιτική, 5) Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες και επαγγελματισμός.

2.4.1. Οι Σκανδιναβικοί Αγώνες

Οι Σκανδιναβικοί αγώνες λειτουργούν ως προϊστορία στο πλαίσιο της ιστορίας των Χειμερινών Αγώνων και συνδέονται μαζί τους μέσα από αντιφατικές πρακτικές, όπως δείχνει η αφήγηση στο Εκ1. Για τον Mallon η περίοδος αυτή αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς αφιερώνει συνολικά 9 σελίδες, στις οποίες εξιστορείται η πορεία των Σκανδιναβικών αγώνων και οι συνθήκες που διαμορφώθηκαν στην πορεία για την καθιέρωση των Χειμερινών Αγώνων. Στη ενότητα αυτή περιγράφεται η άνοδος και η πτώση της ισχυρής σκανδιναβικής αθλητικής παράδοσης στα χειμερινά

αθλήματα και η θέσπιση ενός νέου Ολυμπιακού θεσμού. Το πλαίσιο της αφήγησης συγκροτείται με στοιχεία που επισυνδέονται με την εθνική ταυτότητα των Σκανδιναβικών αγώνων, τα πρόσωπα – πρωταγωνιστές του θεσμού, τους λόγους καθιέρωσης των αγώνων, τις αθλητικές και πολιτικές συνέπειες για τη σκανδιναβική κοινωνία, το αγωνιστικό πρόγραμμα, τις εσωτερικές διαμάχες στη ΔΟΕ και το ρόλο της για τη θέσπιση των Χειμερινών Αγώνων, και τέλος τις αντιδράσεις των Σκανδιναβών απέναντι στην νέα κυρίαρχη διοργάνωση που εξασθένησε σταδιακά το δικό τους σκανδιναβικό μύθο.

Στην εξιστόρηση των Σκανδιναβικών αγώνων ο Mallon σε μια σύντομη ιστορική αναδρομή αναφέρεται στις χρονιές διεξαγωγής τους (1901-1926) και στο ρόλο της Κεντρικής Σουηδικής Ένωσης για την Προώθηση του Αθλητισμού, ως υπεύθυνη για τη διοργάνωσή τους. Ο Mallon δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα αίτια καθιέρωσης αυτών των αγώνων και στην επιρροή που άσκησε ο Σουηδός Victor Balck, τον οποίο χαρακτηρίζει ως «ηγετική προσωπικότητα κατά τα πρώτα χρόνια του σουηδικού κινήματος για τον αθλητισμό» για την προώθησή τους⁵²⁰. Ως κυριότεροι λόγοι καθιέρωσης των Σκανδιναβικών αγώνων αναφέρονται στο εγχειρίδιο ο εθνικισμός και η εμποροκρατία⁵²¹.

Η εθνική ταυτότητα των Σκανδιναβικών αγώνων απασχολεί το συγγραφέα στο μεγαλύτερο μέρος της αφήγησης. Τοποθετείται απέναντι σε ερμηνείες ιστορικών εάν «σκοπός των Σκανδιναβικών αγώνων ήταν η καθιέρωση των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων» ή όχι. Υποστηρίζει ότι αν και «η ιστορία του αθλητισμού έχει δείξει ότι μπορεί να υπήρξε τέτοια πρόθεση», εν τούτοις «πολλοί παράγοντες αντιβαίνουν στην προσπάθεια να συσχετιστούν οι Σκανδιναβικοί αγώνες με τη γέννηση των Χειμερινών Αγώνων». Τη θέση αυτή τεκμηριώνει εισάγοντας στην αφήγησή του ως πηγή, ένα παράθεμα Σουηδικής επιθεώρησης που υποστηρίζει την εθνική ταυτότητα των Σκανδιναβικών αγώνων⁵²². Όλη η αφήγηση του Mallon στο

⁵²⁰Ο Balck ήταν ιδρυτικό μέλος της ΔΟΕ (1894 -1921) και δεύτερος πρόεδρος της Διεθνούς Ένωσης Πατινάζ (ISU) 1894-1925. Συσπείρωσε και εδραίωσε την ISU, την επέκτεινε εκτός Ευρώπης με τη συμμετοχή μελών από τη Β. Αμερική και την Άπω Ανατολή και καθιέρωσε τα αγωνίσματα του καλλιτεχνικού πατινάζ για γυναίκες και ζευγάρια στα Παγκόσμια Πρωταθλήματα, Εκ1, σ. 119.

⁵²¹Στο ίδιο, σ. 218.

⁵²²Σουηδική επιθεώρηση, Ny Tidning for Idrott: «Οι πιο θεμελιώδεις συνέπειες των Σκανδιναβικών αγώνων ήταν εκτός από την προώθηση του αθλητισμού, η συσπείρωση των Σουηδών γύρω από κάτι καθαρά εθνικό. Το ότι δεν διαθέταμε κάτι εθνικό που να είναι κοινώς αποδεκτό και να ενώνει ολόκληρο το λαό, αποτελούσε για καιρό μεγάλη αδυναμία για μας» σύμφωνα με την επιθεώρηση, στο ίδιο, σ. 218.

εγχειρίδιο Εκ1 περιστρέφεται γύρω από τον Σουηδικό εθνικισμό τον οποίο προβάλλει ως καθοριστικό παράγοντα θεσμοθέτησης και διατήρησης των Σκανδιναβικών αγώνων, αλλά και ως ανασταλτικό και εχθρικό παράγοντα απέναντι στη διοργάνωση των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων στην πρώιμη μορφή τους. Χαρακτηρίζει τον Balck «σφοδρό εθνικιστή», «ανένδοτο» και τους Σκανδιναβικούς Αγώνες «αγαπημένους του αγώνες» που δεν ήθελε να χάσουν την ανεξαρτησία και το κύρος τους με την ενσωμάτωσή τους στους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Το γεγονός αυτό σύμφωνα με τον συγγραφέα σε συνδυασμό με τις επιφυλάξεις του Coubertin για τους Χειμερινούς Αγώνες, το κύρος των Σκανδιναβικών αγώνων που είχαν καθιερωθεί ως «ψευδο-Ολυμπιακοί Αγώνες» και η γενικότερη αδιαλλαξία των Σκανδιναβικών Χωρών για εθνικιστικούς λόγους, θεωρούνται «σημαντικές δυσκολίες» για την καθιέρωση των Χειμερινών Ολυμπιακών από τη ΔΟΕ. Η προσέγγιση που επιχειρεί εδώ ο Mallon ενδεχομένως γίνεται σε μια προσπάθεια να υποβαθμίσει το ρόλο των Σκανδιναβών και να αναδείξει το ρόλο της ΔΟΕ για τη σύσταση των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων. «Το τέλος των Σκανδιναβικών Αγώνων» σύμφωνα με τον τίτλο της υποενότητας που επιλέγει για να κλείσει το θέμα, σηματοδοτείται και με το θάνατο του Victor Balck το 1928, τον οποίο χαρακτηρίζει «ιδεαλιστή». Στο μεταίχμιο εδραίωσης των Χειμερινών Αγώνων ο Mallon αναφέρεται στις συνθήκες κατάργησης των Σκανδιναβικών αγώνων και την αντικατάστασή τους από ετήσια Σκανδιναβικά Πρωταθλήματα πατινάζ, ενώ οι Χειμερινοί καταγράφονται ως «κυρίαρχη» πλέον διοργάνωση.

2.4.2. Χειμερινά Ολυμπιακά Αθλήματα και Αθλητές

Τα χειμερινά αθλήματα είναι μέρος της ευρύτερης αφήγησης των ΧΟΑ. Δεν αποτελούν ξεχωριστή ενότητα, όπως συμβαίνει με τους υπόλοιπους Αγώνες στα εγχειρίδια. Ως εκ τούτου ο συγγραφέας δεν μας παρέχει τεχνικές πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα ή τον τρόπο διεξαγωγής των αγωνισμάτων και αθλημάτων. Το γεγονός αυτό δυσχεραίνει την κατανόησή τους γιατί αποτελούν αθλήματα άγνωστα ακόμα και όσον αφορά την ονομασία τους. Αλλά και στην περίπτωση που η ταυτότητα ενός αθλήματος είναι οικεία, όπως για παράδειγμα το σκι, δεν είναι κατανοητό ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ του σκανδιναβικού σκι, του ελεύθερου σκι και του αλπικού σκι. Στο αφήγημα των Χειμερινών Αγώνων οι αναφορές για τα αθλήματα και τα αγωνίσματα είναι επιλεκτικές και αποτελούν μέρος της γενικότερης

εξιστόρησης για την κάθε Ολυμπιάδα. Τις περισσότερες αναφορές συγκεντρώνουν το χόκεϊ επί πάγου, το καλλιτεχνικό πατινάζ αλλά και το πατινάζ ταχύτητας, το αλπικό σκι και δευτερευόντως το σκέλετον, το έλκηθρο, το σύνθετο σκανδιναβικό και το διάθλο γυναικών⁵²³.

Παράλληλα με τα αθλήματα η αφήγηση στο εγχειρίδιο χρωματίζεται με ανεκδοτολογικού περιεχομένου περιστατικά και με αναφορές σε αθλητές/τριες που ξεχωρίζουν για τις επιδόσεις τους αλλά ενίοτε και για τις προσωπικές τους ιστορίες, οι οποίες ανασυντίθενται για την αξία της αφήγησης ως μικρές πολλαπλές ιστορίες χωρίς ιστοριογραφική πλαισίωση. Αναφέρουμε ενδεικτικά: Ο αθλητής Ίρβινγκ Τζάφι στους Αγώνες το 1932 κέρδισε δύο χρυσά μετάλλια στο πατινάζ αλλά λίγα χρόνια αργότερα «σε στιγμές μεγάλης κατάθλιψης κατέστρεψε τα χρυσά μετάλλια»⁵²⁴. Ο Στάϊν Έρικσεν αναφέρεται ως «γοητευτικός» Νορβηγός που κέρδισε χρυσό και αργυρό μετάλλιο στο αλπικό σκι το 1952 και αποτέλεσε την «ενσάρκωση ενός σύγχρονου ήρωα σκι»⁵²⁵. Ο Γάλλος Ζαν Κλωντ Κίλυ, «μεγάλωσε μαθαίνοντας σκι στα γειτονικά βουνά», κέρδισε 3 χρυσά μετάλλια το 1968 και έτσι «η Γαλλία είχε τον ήρωά της»⁵²⁶. Μεταξύ των αθλητικών επιδόσεων σχολιάζεται και η θηλυκή πλευρά των αθλητριών. Η Αμερικανίδα Ντόροθι Χάμιλ χαρακτηρίζεται με «άψογη εμφάνιση», «αδιόρρυθμο χτένισμα» και «αγαπημένη των ΜΜΕ», ενώ η Καταρίνα Βιτ αντίστοιχα «αγαπημένη του κοινού με την εκπληκτική ομορφιά της»⁵²⁷.

2.4.3. Χειμερινή Ολυμπιακή Φλόγα

Η Φλόγα των Χειμερινών Αγώνων συνδέθηκε αρχικά με τη νορβηγική ταυτότητα και τη σκανδιναβική παράδοση του χειμερινού αθλητισμού και στη συνέχεια ενσωματώθηκε στο χειμερινό Ολυμπιακό τελετουργικό. Ο συγγραφέας στο εγχειρίδιο Εκ1 καταγράφει στιγμιαίες όψεις του χειμερινού τελετουργικού της αφής της Φλόγας

⁵²³Το χόκεϊ επί πάγου ειδικότερα γιατί αποτελεί μέρος της εθνικής καναδικής ταυτότητας και κουλτούρας. Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου αποτέλεσε εστία αντιπαλότητας μεταξύ Ανατολής και Δύσης ιδιαίτερα ανάμεσα στις ισχυρές ομάδες του Καναδά, της Αμερικής, της Φιλανδίας και της Ρωσίας. Βλ. σχετικά: Mytko P., «Creating a Canadian culture: hockey in the late 19th and early centuries», <http://www.mccord-museum.qc.ca/pdf/eduweb/Ess.Hockey.EN.pdf>, και Jokisipila M., «Cold War on Ice: International Ice Hockey as an Arena of Ideological Confrontation between East and West», http://vanha.soc.utu.fi/polhist/vaihtuvat/Jokisipila_Cold%20War%20on%20Ice.pdf, 5.3.2011.

⁵²⁴Mallon, Εκ1, σ. 229.

⁵²⁵Στο ίδιο, σ. 233.

⁵²⁶Στο ίδιο, σ. 239.

⁵²⁷Στο ίδιο, σ. 241, 245.

και της λαμπαδηδρομίας με σύντομες αναφορές πραγματολογικού περιεχομένου, που αφορούν κυρίως πρόσωπα–πρωταγωνιστές της αφής ή της λαμπαδηδρομίας και απαντώνται στη ροή του κειμένου ως κινηματογραφικά στιγμιότυπα των Αγώνων.

Οι αναφορές στο εγχειρίδιο για τις αφές της Χειμερινής Φλόγας ακολουθούν το χαρακτηριστικό ύφος αφήγησης του συγγραφέα με πολύ σύντομες αναφορές σε ονόματα λαμπαδηδρόμων, ημερομηνίες, ανάδειξη διαφόρων περιστατικών ως αξιοπερίεργα ή σημαντικά (πτώση λαμπαδηδρόμου στη Ρώμη το 1956) και επιλεγμένες αναφορές σε όψεις της λαμπαδηδρομίας όπως: άναμμα δύο Φλογών το 1976 από έναν αθλητή και μία αθλήτρια την Christl Haas, (η πρώτη γυναίκα που άναψε τη Φλόγα στο στάδιο σε ΧΟΑ), άναμμα του βωμού της Φλόγας στο στάδιο στους Αγώνες του 1980 από έναν ψυχίατρο και το 1988 από ένα νεαρό κορίτσι αντί αθλητή/τριας, μεταφορά της Φλόγας στο στάδιο το 1992 από τον Michel Platini, μεταφορά της Φλόγας από πολλούς λαμπαδηδρόμους και άναμμα του βωμού από γυναίκα–αθλήτρια το 1998⁵²⁸.

2.4.4. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες και Πολιτική

Από το σύνολο των χειμερινών διοργανώσεων αυτοί που παραμένουν στενότερα συνδεδεμένοι με την πολιτική, όπως προκύπτει από το εγχειρίδιο Εκ1, είναι κυρίως οι Αγώνες του 1936 στο Γκάρμις-Παρτενκίρχεν της Γερμανίας, λιγότερο οι Αγώνες του 1980 στο Λέικ Πλάσιντ της Ν. Υόρκης, ενώ πολιτική χροιά αποκτούν και οι Αγώνες του 1994 στο Λιλεχάμερ που συνδυάζονται με την επίσκεψη του προέδρου της ΔΟΕ στο βομβαρδισμένο Σεράγεβο. Επειδή έχουν υπάρξει πολλές αμφισβητήσεις κατά πόσο η ΔΟΕ έπρεπε να είχε συμφωνήσει ή όχι να οργανώσει η ναζιστική Γερμανία τους Ολυμπιακούς Αγώνες το 1936, ο συγγραφέας στο εγχειρίδιο προσπαθεί να υποβαθμίσει αρκετά αυτή την εικόνα, να απαλύνει τις εντυπώσεις, να εξιδανικεύσει τη ΔΟΕ και να την αναδείξει σε κυρίαρχο του παιχνιδιού, μεταφέροντας το κλίμα της συζήτησης που έγινε μεταξύ του προέδρου της ΔΟΕ και του Χίτλερ, ο οποίος προβάλλεται ως υπάκουος και με κατανόηση στα αιτήματα της ΔΟΕ⁵²⁹.

⁵²⁸ Στο ίδιο, σ. 245, 247, 250-251.

⁵²⁹ «Όταν ο Πρόεδρος της ΔΟΕ Χενρί ντε Μπαγέ Λατούρ, ταξίδευε στο Γκάρμις για να παραστεί στους Αγώνες, έμεινε έκπληκτος όταν είδε τις οδικές πινακίδες στους δρόμους όπου αναγραφόταν: “Τα σκυλιά και οι Εβραίοι δεν επιτρέπονται”. Ο Μπαγέ Λατούρ ζήτησε ακρόαση από τον Φύρερ και ζήτησε να αφαιρεθούν οι πινακίδες αυτές. Ο Χίτλερ του απάντησε ότι θεωρούσε ότι συνηθίζεται όταν ένας επισκέπτης μπαίνει στο σπίτι ενός ατόμου να σέβεται τις επιθυμίες του οικοδεσπότη. Ο Μπαγέ Λατούρ επέμεινε ότι όταν η σημαία της Ολυμπίας ήρθε στην περιοχή, εκείνος έγινε ο οικοδεσπότης

Για τους Αγώνες στο Λέικ Πλάσιντ το 1980 αναφέρεται στις επιπλοκές που δημιούργησε το μποϊκοτάζ των Αμερικανών στους Θερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες εξαιτίας της εισβολής των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν, γεγονός που επηρέασε αναπόφευκτα και το κλίμα των ΧΟΑ. Ο Mallon εκ νέου αξιολογεί το ζήτημα από την πλευρά της ΔΟΕ και τονίζει ιδιαίτερα την ενόχλησή της, η οποία ερμηνεύεται ως πολιτική παρέμβαση της Αμερικής στα εσωτερικά της, αφού εκτός από το μποϊκοτάζ ο Αμερικανός Πρόεδρος James Carter «ανέθεσε επιπλέον στον Υπουργό Εξωτερικών Σάιρους Βανς να επιπλήξει τη ΔΟΕ κατά τη Σύνοδό της στο Λέικ Πλάσιντ πριν την έναρξη των Αγώνων, γεγονός που προσέβαλε σε μεγάλο βαθμό τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή»⁵³⁰.

Στο σημείο αυτό η αφήγηση δημιουργεί σύγχυση γιατί δεν είναι κατανοητό εάν τα στοιχεία που παραθέτει στη συνέχεια και αφορούν την απουσία του Αμερικανού προέδρου από την τελετή έναρξης στους ΧΟΑ σχετίζονται με το παραπάνω γεγονός, ή είναι μέρος μιας «παράδοσης», σύμφωνα με την οποία, όπως αναφέρει ο Mallon, ο Αμερικανός πρόεδρος «περιφρονεί την Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων» και στη θέση του παρευρίσκεται ο Αντιπρόεδρος της Αμερικής. Και βεβαίως δεν είναι κατανοητοί οι λόγοι για τους οποίους συμβαίνει αυτό, με αποτέλεσμα να αφήνει κενά στην ανάγνωση τα οποία διευρύνει στη συνέχεια επισημαίνοντας, ότι η «παράδοση» αυτή άλλαξε στους Ολυμπιακούς του 1984 και της Ατλάντα το 1996: «μέχρι τότε κανένας πρόεδρος των ΗΠΑ δεν κήρυττε την έναρξη των ΧΟΑ που διεξάγονταν σε έδαφος των ΗΠΑ»⁵³¹.

Πολιτικές αναφορές κάνει ο Mallon και με αφορμή τον πόλεμο της Γιουγκοσλαβίας στην ενότητα που αφορά τους ΧΟΑ του Σεράγεβου (1984) και ειδικότερα του Λιλεχάμερ (1994). Στην πραγματικότητα οι αναφορές αυτές συνιστούν πολιτική πράξη για το συγγραφέα στο όνομα του Samaranch. Χαρακτηρίζοντας τον πόλεμο «παράλογο», δεν παίρνει ουσιαστικά θέση και προσπαθεί να μιλήσει ουδέτερα αποφεύγοντας οποιαδήποτε αναφορά σε Σέρβους ή

και ο Χίτλερ ήταν μόνο ο καλεσμένος. Ο Χίτλερ συμφώνησε και αφήρεσε τις πινακίδες», στο *ίδιο*, σ. 229-230.

⁵³⁰ Mallon, Εκ1, σ. 242.

⁵³¹ Στο *ίδιο*, σ. 242.

Κροάτες⁵³². Η αναφορά που γίνεται στο πλαίσιο των Αγώνων του Λιλεχάμερ για τους προηγούμενους Χειμερινούς του Σεράγεβου τη στιγμή που ο πόλεμος είναι εν εξελίξει στα Βαλκάνια, αποτελεί μια πολιτική επιλογή και των Αγώνων με αθλητές να εκδηλώνουν την υποστήριξή τους, αλλά του ίδιου συγγραφέα του εγχειριδίου που αναφέρεται στα γεγονότα αυτά δίνοντας επιλεκτικές εικόνες με έμφαση στη δημόσια εικόνα του Samaranch με την απόφασή του να επισκεφθεί το Σεράγεβο και να μιλήσει γι' αυτό στην Τελετή Λήξης των Αγώνων.

2.4.5. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες και επαγγελματισμός

Επαναλαμβάνοντας κοινούς τόπους της εκλαϊκευτικής ιστοριογραφίας του αθλητισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων, ο συγγραφέας αξιολογεί ως πλήγμα για τις Χειμερινές διοργανώσεις τον επαγγελματισμό και την εμπορική εκμετάλλευση κυρίως μέσω των διαφημίσεων. Εστιάζει ιδιαίτερα σε δύο περιόδους (1968 και 1972) που αποτέλεσαν πρόκληση για τις σχέσεις της ΔΟΕ με την αναπτυσσόμενη βιομηχανία των χειμερινών σπορ, η οποία εξελίχτηκε σε μεγάλη επιχείρηση μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ιδιαίτερα μετά την ανάπτυξη του αλπικού σκι σε μαζικό άθλημα με τον προαπαιτούμενο ακριβό εξοπλισμό που υποσχόταν υψηλά κέρδη, σύμφωνα με τον Otto Schantz⁵³³.

Ο Mallon κρατάει διακριτική απόσταση απέναντι στις αποφάσεις της ΔΟΕ, δεν τις σχολιάζει και υπόρρητα συντηρεί το μύθο της προσπάθειας για την καταπολέμηση της εμπορευματοποίησης των Αγώνων από τη ΔΟΕ. Σύμφωνα με τον ίδιο το διακύβευμα της διένεξης ανάμεσα στη ΔΟΕ και τους αθλητές όσον αφορά τη διαφήμιση στους Αγώνες της Γκρενόμπλ το 1968, κατέληξε τελικά σε συμβιβασμό μεταξύ των δύο μερών⁵³⁴. Ως αποκορύφωμα της διένεξης θεωρεί τους Αγώνες του 1972 στο Σαμπόρο της Ιαπωνίας που σηματοδοτήθηκαν με την επιβολή αυστηρών ποινών στον Αυστριακό σκιέρ Karl Schranz. Ο Mallon καταγράφει τη στάση του

⁵³²«Το Σεράγεβο ήταν μια όμορφη ολυμπιακή πόλη, αλλά σε μια δεκαετία θα καταστρεφόταν. Πολλές από τις αθλητικές εγκαταστάσεις έγιναν ερείπια από τον παράλογο πόλεμο στα Βαλκάνια και αθώα θύματα θρηγήθηκαν», Mallon, Εκ1, σ. 245.

⁵³³Schantz O., *ό.π.*

⁵³⁴«Άρχισαν πριν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες, όταν η ΔΟΕ αποφάσισε να περιορίσει τις διαφημίσεις του σκι και του ρουχισμού από τους αθλητές του αλπικού σκι. Απειλήσαν με αποβολή μερικούς σκιέρ, ενώ οι τελευταίοι απείλησαν να αποσυρθούν μαζικά σε περίπτωση που γινόταν κάτι τέτοιο. Τελικά επιτεύχθηκε συμβιβασμός και οι σκιέρ συμφώνησαν να αποσυρθεί ολόκληρος ο εξοπλισμός που φέρει διαφημίσεις, πριν να φωτογραφηθούν ή να δώσουν συνεντεύξεις», Mallon, Εκ1, σ. 237-239.

προέδρου της ΔΟΕ Avery Brundage, ο οποίος «επέμεινε να λήξει η εμπορική εκμετάλλευση από τους σκιέρ» ξεχωρίζοντας και αποβάλλοντας από τους Αγώνες τον Αυστριακό αθλητή⁵³⁵.

Η υπόθεση Schranz και η αυστηρή εφαρμογή των κανόνων όμως αποτελεί «μια θεαματική επίθεση» της ΔΟΕ, και στην ουσία αποτελεί ψευδοδίλημμα, σε μια προσπάθεια να διατηρήσει τη χαμένη αξιοπιστία του ερασιτεχνισμού, θέτοντας σε κίνδυνο τους Αγώνες σύμφωνα με τον Otto Schantz. Στην ουσία επρόκειτο για μια ανεπιτυχή προσπάθεια για την υπεράσπιση ενός ολυμπιακού ιδεώδους που ήταν από καιρό ασύμβατο με την κοινωνική πραγματικότητα⁵³⁶. Χωρίς κανένα σχολιασμό από το συγγραφέα του εγχειριδίου Εκ1 παρατίθεται ένα ακόμη περιστατικό ως δείγμα του κλίματος περί εμπορικής εκμετάλλευσης με την απόφαση των Καναδών να μη μετάσχουν στους Αγώνες του Σαμπόρο αντιδρώντας απέναντι στον επαγγελματισμό των Σοβιετικών στο χόκεϊ επί πάγου⁵³⁷.

2.5. Παραολυμπιακοί Αγώνες: «η γιορτή της ανθρώπινης θέλησης»

Η ενότητα για τους Παραολυμπιακούς Αγώνες ακολουθεί το πρότυπο της ανάπτυξης που ακολουθείται σχετικά με τους Ολυμπιακούς Αγώνες γενικότερα στα εγχειρίδια. Αναζητείται η ιστορία τους, η «πρώτη ιδέα» για τη διοργάνωση παρόμοιων αγώνων, δίνονται πραγματολογικά και αριθμητικά στοιχεία, καθώς και εκτενείς περιγραφές που αφορούν τις διοργανώσεις, αθλήματα, αθλητές και γενικότερα ακολουθείται και εδώ η γεγονотоλική προσέγγιση.

Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες από το 1960 μέχρι το 2004 που εξετάζονται στα εγχειρίδια διοργανώθηκαν 11 φορές: Ρώμη 1960, Τόκυο 1964, Τελ Αβίβ 1968, Χαϊδελβέργη 1972, Τορόντο 1976, Άρνεμ Ολλανδίας 1980, Νέα Υόρκη και Στόουκ Μάντεβιλ 1984, Σεούλ 1988, Βαρκελώνη 1992, Ατλάντα 1996 και Σίνδει 2000. Στο εγχειρίδιο Εκ1 για κάθε μία από αυτές τις διοργανώσεις αφιερώνονται από 3 έως 10 σειρές στις οποίες δίνονται συνοπτικά στοιχεία των Αγώνων. Οι πληροφορίες περιορίζονται στον αριθμό συμμετεχόντων αθλητών και χωρών, στα αγωνίσματα και στις κατηγορίες αθλητών που εμφανίζονται για πρώτη φορά σε κάποια από τις

⁵³⁵Mallon, Εκ1, σ. 239.

⁵³⁶Schantz O., *ό.π.* Για το ζήτημα ερασιτεχνισμού στους Χειμερινούς και την υπόθεση Karl Schrantz παρόμοια θέση διατυπώνει και ο Jean Loup Chappellet στο, «A short overview of the Winter Olympic Games», πηγή: <http://ceo.uab.cat/lec/pdf/chappellet.pdf>, 5.3.2011.

⁵³⁷Mallon, Εκ1, σ. 239.

διοργανώσεις⁵³⁸. Τα ίδια ακριβώς στοιχεία δίνονται και στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ, (2 σελίδες)⁵³⁹. Η εξιστόρηση των Χειμερινών Παραολυμπιακών Αγώνων είναι ιδιαίτερα υποτιμημένη. Στο εγχειρίδιο Εκ1 αφιερώνεται μία μόνο σελίδα για όλους τους Αγώνες, όπου καταγράφεται με τηλεγραφικό τρόπο ο αριθμός των συμμετεχόντων αθλητών και χωρών⁵⁴⁰. Περισσότερα στοιχεία για τους Χειμερινούς Αγώνες και αναλυτικότερη περιγραφή των διοργανώσεων, αναφορές σε αθλητές, αγωνίσματα κλπ, υπάρχουν στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ σε ξεχωριστή υποενότητα (3 σελίδες)⁵⁴¹.

Τα αγωνίσματα των Θερινών και Χειμερινών Παραολυμπιακών Αγώνων στο εγχειρίδιο Εκ1 αναλύονται σε 6 σελίδες⁵⁴². Για το καθένα από αυτά αναφέρονται βασικά τεχνικά στοιχεία, ενώ προσδιορίζονται οι κατηγορίες αθλητών που συμμετέχουν με βάση την αναπηρία τους. Τα θερινά αγωνίσματα είναι τα εξής: τοξοβολία, στίβος, μπάσκετ, μπότσια, ποδηλασία, ιππασία, ξιφασκία, ποδόσφαιρο, γκόουλμπολ, τζούντο, άρση βαρών, ράγκμπι, ιστιοπλοΐα, σκοποβολή, κολύμβηση, επιτραπέζια αντισφαίριση (πινγκ-πονγκ), αντισφαίριση (τέννις) και βόλεϊ. Τα χειμερινά Παραολυμπιακά αγωνίσματα είναι τα εξής: αλπικό σκί, κρος – κάουντρι, διάθλο, έλκηθρο σε πάγο, χόκεϊ σε πάγο με έλκηθρο και χορός σε αναπηρικό καροτσάκι. Αναλυτικές πληροφορίες για τις προϋποθέσεις συμμετοχής των αθλητών στους Παραολυμπιακούς Αγώνες, κατηγορίες αθλητών, τη συμμετοχή των χωρών, τα θερινά και χειμερινά αθλήματα, τον τεχνολογικό εξοπλισμό των αθλητών αλλά και τη σταδιοδρομία των αθλητών δίνονται στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ σε 72 σελίδες. Εδώ, πέρα από τις αθλητικές και αγωνιστικές όψεις των Αγώνων αναλύονται και επιμέρους θέματα που αφορούν την ταυτότητα ενός Παραολυμπιακού αθλητή, ο οποίος καλείται να διεκδικήσει ισότιμα τη συμμετοχή του στην κοινωνία, να ανταπεξέλθει σε μια δύσκολη αθλητική σταδιοδρομία και να διεκδικήσει τη νίκη στους Αγώνες⁵⁴³.

⁵³⁸ Εκ1, σ. 261-264.

⁵³⁹ Εκ5ΠΑ: «Θερινοί Παραολυμπιακοί Αγώνες» στην ενότητα «Σελίδες Πληροφόρησης».

⁵⁴⁰ Οι Χειμερινοί Παραολυμπιακοί Αγώνες περιλαμβάνουν 7 διοργανώσεις: Ερνσκέλντσβικ –Σουηδία 1976, Γκάιλο –Νορβηγία 1980, Ίνσμπουργκ –Αυστρία 1984 και 1988, Άλμπερτβιλ –Γαλλία 1992, Λίλεχάμερ –Νορβηγία 1994 και Ναγκάνο –Ιαπωνία 1998, Εκ1, σ. 264-265.

⁵⁴¹ Εκ5ΠΑ, ενότητα «Αναφορές –Προσεγγίσεις», υποενότητα «Ιστορία».

⁵⁴² Εκ1, σ. 267-272.

⁵⁴³ Εκ5ΠΑ: «Προϋποθέσεις συμμετοχής», «Τα αθλήματα» και «Η Σταδιοδρομία των Αθλητών» στην ενότητα «Αναφορές – Προσεγγίσεις», και στο ίδιο, «Τα 18 Παραολυμπιακά αθλήματα», «Ταξινόμηση σε κατηγορίες», «Κατηγορίες αθλητών των Παραολυμπιακών Αγώνων», «Αθλήματα και κατηγορίες αναπηριών» στην ενότητα «Σελίδες Πληροφόρησης».

Εκτός από τα κύρια πραγματολογικά ιστορικά στοιχεία για τους Αγώνες η αφήγηση στα εγχειρίδια εστιάζει και αναδεικνύει όψεις των πρώιμων μορφών αθλητισμού για άτομα με αναπηρία, θέτει ιδεολογικά διλήμματα όσον αφορά την ισότητα μεταξύ Ολυμπιακού και Παραολυμπιακού Κινήματος, προβάλλει έντονα κοινωνικά ζητήματα που αφορούν την ένταξη και ισότιμη αποδοχή των ατόμων με αναπηρία, περιγράφει και αναλύει τεχνικά ζητήματα που αφορούν τους Παραολυμπιακούς αθλητές και τη συμμετοχή τους στους Αγώνες, συγκροτεί το πλαίσιο εξιστόρησης των Παραολυμπιακών της «Αθήνα 2004» και καταγράφει τους συμβολισμούς και τις αξίες των Παραολυμπιακών Αγώνων. Από το σύνολο αυτής της αφήγησης προκύπτουν και οι υποθεματικές κατηγορίες που συγκροτήσαμε για την ανάδειξη της θεματικής κατηγορίας ανάλυσης των Παραολυμπιακών Αγώνων και είναι οι εξής: 1) Πρώιμες μορφές Παραολυμπιακών Αγώνων, 2) Παραολυμπιακοί Αγώνες: «παράλληλοι Ολυμπιακοί ή υποδεέστεροι»; 3) Παραολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004», 4) Σύμβολα των Παραολυμπιακών Αγώνων, 5) Παραολυμπιακοί Αγώνες: μέσο κοινωνικής ένταξης και ισότιμης συμμετοχής.

2.5.1.Πρώιμες μορφές Παραολυμπιακών Αγώνων

Στο πρώτο επίπεδο αφήγησης απαντώνται στοιχεία που αφορούν τις πρώιμες μορφές των Παραολυμπιακών Αγώνων. Οι συγγραφείς αναζητώντας τις απαρχές των Αγώνων εστιάζουν στο 18^ο αιώνα και στην κυρίαρχη αντίληψη για την αξία των σωματικών ασκήσεων στην αποκατάσταση και κοινωνική επανένταξη των αναπήρων⁵⁴⁴. Ιδιαίτερη έμφαση όμως δίνεται στην παρουσίαση στοιχείων που αφορούν την περίοδο στα τέλη του 19^{ου} αι. και στις αρχές του 20^{ου} όταν η κοινωνική αντίληψη για την αναπηρία και τα κοινωνικά προβλήματα είχαν διογκωθεί εξαιτίας του μεγάλου αριθμού αναπήρων στρατιωτών και πολιτών κυρίως από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο⁵⁴⁵. Την περίοδο αυτή έδρασε και ο νευρολόγος – νευροχειρουργός, πρόσφυγας από τη Γερμανία, Sir Ludwig Guttmann, ο οποίος στη συνείδηση του Παραολυμπιακού Κινήματος κατέχει τη θέση του «Πατέρα» των

⁵⁴⁴Εκ1, σ. 254.

⁵⁴⁵Στο Βερολίνο υπήρχαν σύλλογοι κωφών από το 1888 και το 1922 δημιουργήθηκε ο παγκόσμιος οργανισμός για άτομα με κώφωση. Οι κωφοί μέχρι και σήμερα διοργανώνουν δικούς τους Παγκόσμιους Αγώνες, (Σιωπηλοί Αγώνες), *στο ίδιο*. Βλ. και στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ τα σημαντικότερα χρονολογικά γεγονότα στη σελίδα-πίνακα με τίτλο, «Ορόσημα στον παγκόσμιο αθλητισμό για άτομα με αναπηρία», στην ενότητα «Σελίδες Πληροφόρησης». Επίσης και Εκ2, «Παραολυμπιακοί Αγώνες», σ. 130. 167.

Παραολυμπιακών Αγώνων. Στο εγχειρίδιο Εκ1 και στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ δίνονται αρκετές πληροφορίες για τη δράση του Guttmann στο νοσοκομείο του Μάντεβιλ και αναδεικνύεται η ιδιαίτερη συμβολή του στην ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων των αναπήρων⁵⁴⁶.

Αναφορές για τον Guttmann στο πλαίσιο σύντομης ιστορικής περιγραφής της γέννησης και εξέλιξης των Παραολυμπιακών υπάρχουν και στο μαθητικό εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών, στη δισέλιδη ενότητα που αφορά τους Παραολυμπιακούς με τον τίτλο «Η Γιορτή της Ανθρώπινης Θέλησης». Σ' αυτό το εγχειρίδιο απαντάται για πρώτη φορά φωτογραφική απεικόνιση του Guttmann με στιγμιότυπα από τους αγώνες που διοργάνωσε στο Στόουκ Μάντεβιλ το 1948⁵⁴⁷. Όσοι αναφέρονται σήμερα στην κληρονομιά του Guttmann και ασχολούνται με το Παραολυμπιακό Κίνημα, επισημαίνουν την πρωτοπορία και τη διορατικότητά του στον τομέα αποκατάστασης των ασθενών με κάκωση νωτιαίου μυελού και στην επιλογή της άσκησης ως μέσο επανένταξης των θυμάτων του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, γεγονός «καθοριστικής σημασίας για την προώθηση και ανάπτυξη του αθλητισμού για άτομα με αναπηρία»⁵⁴⁸.

Ο Guttmann για την προσφορά του χαρακτηρίστηκε από τον Πάπα Ιωάννη τον 13^ο, όταν τον δέχτηκε σε ακρόαση στη Ρώμη με αφορμή τους πρώτους Παραολυμπιακούς ως «ο Κουμπερτέν των ατόμων με αναπηρία», σύμφωνα με την Λώμη⁵⁴⁹. Στο εισαγωγικό σημείωμα της έκδοσης για τους Παραολυμπιακούς του 2004, υπό την αιγίδα της Ελληνικής Παραολυμπιακής Επιτροπής, ο συγγραφέας έχει όμως άλλη άποψη γι' αυτούς τους θετικούς συσχετισμούς. Τοποθετώντας τις φωτογραφίες του Coubertin και του Guttmann δίπλα – δίπλα ενωμένες και με τις ίδιες ακριβώς διαστάσεις, γράφει στη λεζάντα: «Ο Πιερ ντε Κουμπερτέν και ο Σερ Λούντβιχ Γκούτμαν. Ο πρώτος επέβαλε την άποψη ότι οι “αδύναμοι” και οι γυναίκες δεν έχουν θέση στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ο δεύτερος, ιδρυτής του θεσμού των

⁵⁴⁶ Εκ1, σ. 254-255 και Εκ5ΠΑ: «Το Παραολυμπιακό Κίνημα» στην ενότητα «Αναφορές Προσεγγίσεις», υποενότητα «Ιστορία» και «Οι Αγώνες του Στόουκ Μάντεβιλ» στην ενότητα «Σελίδες Πληροφόρησης». Επίσης Εμ10-12ετών, σ. 42 και Εμ13-16ετών, σ. 13-14.

⁵⁴⁷ Εμ13-16 ετών, σ. 13-14.

⁵⁴⁸ Λώμη Κ., «Σερ Λούντβιχ Γκούτμαν», στο *Παραολυμπιακοί Αγώνες*, περ. «Επτά Ημέρες» της Εφ. *Η Καθημερινή*, 12.9.2004, σ. 4. Βλ. επίσης και Steadward R. & Peterson C., *Paralympics, Where Heroes Come*, Canada, DW Friesens Ltd, 1997, σ. 21-24.

⁵⁴⁹ Λώμη, στο *ίδιο*.

Παραολυμπιακών Αγώνων, ανέτρεψε στην πράξη τα ρατσιστικά ιδεολογήματα του πρώτου»⁵⁵⁰.

2.5.2. Παραολυμπιακοί Αγώνες: «παράλληλοι Ολυμπιακοί ή υποδεέστεροι»;

Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες παρουσιάζονται στα εγχειρίδια ως η δεύτερη σε μέγεθος αθλητική διοργάνωση σε αριθμό αγωνισμάτων, αθλητών και χωρών, και χαρακτηρίζονται ως «ένα μεγάλο αθλητικό αλλά και κοινωνικό γεγονός που προσφέρει σε δισεκατομμύρια θεατές σε ολόκληρο τον κόσμο την αγωνία και τις συγκινήσεις μιας μεγάλης αθλητικής διοργάνωσης»⁵⁵¹. Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ13-16 ετών και στο Ολυμπιακό Παραμύθι οι Παραολυμπιακοί Αγώνες προβάλλονται ως «οι σημαντικότερες αθλητικές συναντήσεις» αθλητών που «δίνουν την ευκαιρία σ' όλους όσους συμμετέχουν να ξεπερνούν τις αναπηρίες τους και να αποδεικνύουν περίτρανα ότι η δύναμη της θέλησης είναι ισχυρότερη από τις σωματικές αδυναμίες»⁵⁵². Οι συγγραφείς έχουν σαφείς στόχους να προβάλουν τους Αγώνες αυτούς ως ισοδύναμους με τους Ολυμπιακούς Αγώνες συγκρίνοντάς τους σε πολλά επίπεδα: την κοινωνική απήχηση των Παραολυμπιακών Αγώνων, την προσέλκυση μεγάλου αριθμού θεατών, τα ποσοτικά στοιχεία των αθλητικών συμμετοχών και τέλος τα ρεκόρ. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα ρεκόρ προβάλλονται ως τεκμήριο της σημασίας των Αγώνων, υιοθετώντας έτσι ένα σύστημα αξιών που κατ' ουσίαν είναι ξένο και αντιφάσκει προς το σύστημα αξιών της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με αναπηρία.

Στο πλαίσιο αυτό θεωρείται λοιπόν ότι βασικός στόχος των Παραολυμπιακών Αγώνων είναι να πείσουν την κοινωνία ότι «δεν υπάρχουν όρια» για τους αθλητές των Παραολυμπιακών, όπως δεν υπάρχουν για κανένα αθλητή. Γεγονός το οποίο αποδεικνύεται με νούμερα και στατιστικές στην ανάπτυξη της κλίμακας των ρεκόρ μεταξύ Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών αθλητών τα οποία επικαλείται το εγχειρίδιο Εκ1: «οι επιδόσεις τους μπορούν να φθάσουν και να συγκριθούν με τις επιδόσεις ενός παγκόσμιου πρωταθλητή χωρίς κάποια ιδιαιτερότητα. Για παράδειγμα, η παγκόσμια παραολυμπιακή επίδοση των 100 μέτρων του Νιγηριανού Ajibola Adoke (10:72) δεν απείχε ιδιαίτερα από το Ολυμπιακό ρεκόρ του Καναδού Donovan

⁵⁵⁰Τσουνάκος Όθ., *Παραολυμπιακοί Αγώνες: Αφιέρωμα στους 12^{ους} Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 για άτομα με αναπηρίες*, Αθήνα, Ηλιοτρόπιο, 2004, σ. 22.

⁵⁵¹Εκ1, σ. 268.

⁵⁵²Εμ13-16ετών, σ. 34 και Εκμ2, σ. 56.

Bailey (9:84)⁵⁵³. Παρόμοια παραδείγματα δίνονται και στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ η σημασία των οποίων αποδεικνύει ότι «οι αθλητές με αναπηρία αποδεικνύονται ισχυρή δύναμη στον κόσμο των αγώνων για επίλεκτους αθλητές»⁵⁵⁴. Εισάγεται, επομένως, και στην περίπτωση των Παραολυμπιακών ο πρωταθλητισμός όπου έχουν θέση οι «επίλεκτοι αθλητές» και όχι οι «αθλητές». Στο πλαίσιο του πρωταθλητισμού και της ισότιμης συμμετοχής, η έννοια της υπέρβασης προβάλλεται ως καθοριστικό ιδεολογικό σχήμα στους Παραολυμπιακούς και τονίζεται μέσα από την προβολή των συνθημάτων, «Μη θέτεις όρια: set no limits» και «Ψυχή – Σώμα – Πνεύμα».

Σε ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που διαπραγματεύονται τα εγχειρίδια και αφορά την κατηγοριοποίηση των αθλητών για τη συμμετοχή τους στους Αγώνες με βάση το είδος της αναπηρίας, επαναδιατυπώνεται το ζήτημα της ισοδυναμίας Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων. Στο εγχειρίδιο Εκ1 περιγράφονται οι κατηγορίες αναπηρίας και δίνονται στοιχεία που καθορίζουν την ταυτότητα της κάθε κατηγορίας. Αναλυτικότερα στοιχεία για την αξιολόγηση και τις αγωνιστικές κατηγορίες αθλητών δίνονται στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ, (22 σελίδες)⁵⁵⁵. Ένα από τα βασικότερα ζητήματα που σχετίζεται με την αξιολόγηση των αθλητών εμπίπτει στη θεωρία διαφύλαξης των ατομικών διαφορών και στο ρόλο που διαδραματίζει σ' αυτό, η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας. Η Οργάνωση ανακοίνωσε έναν τρόπο περιγραφής της αναπηρίας γνωστό ως ICF (Διεθνής Κατηγοριοποίηση Λειτουργικότητας, Αναπηρίας και Υγείας) που στηρίζεται στην αρχή της καθολικότητας, η οποία «συμπίπτει με την ίδια την ουσία των Παραολυμπιακών Αγώνων. Όπως δηλώνει η Διεθνής Παραολυμπιακή Επιτροπή, “Παραολυμπιακοί” σημαίνει “παράλληλοι Ολυμπιακοί”, όχι “ειδικοί” ή “ξεχωριστοί” ή “υποδεέστεροι”»⁵⁵⁶.

2.5.3. Παραολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004»

Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες το 2004 οργανώθηκαν για πρώτη φορά από την ίδια Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων και ως εκ τούτου η «Αθήνα 2004» ήταν

⁵⁵³ Διεθνής Παραολυμπιακή Επιτροπή, Εκ1, σ. 257-258.

⁵⁵⁴ Εκ5ΠΑ, *ό.π.*

⁵⁵⁵ Εκ1, σ. 258-261. Τις κατηγορίες αναπηρίας αναφέρει και το εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών, σ. 42.

⁵⁵⁶ Εκ5ΠΑ: «Διαφύλαξη των ατομικών διαφορών – Το πρότυπο της Διεθνούς Κατηγοριοποίησης, Λειτουργικότητας, Αναπηρίας και Υγείας», «Κατηγορίες Αναπηριών: Διεθνής Οργάνωση – Διεθνής Παραολυμπιακή Επιτροπή», «Κατάταξη αθλητών στους Παραολυμπιακούς Αγώνες» και «Λειτουργική κατηγοριοποίηση αθλητών με αναπηρία», ενότητα «Αναφορές – Προσεγγίσεις», υποενότητα «Αξιολόγηση – Αγωνιστικές Κατηγορίες».

η πρώτη Επιτροπή στην ιστορία των Παραολυμπιακών Αγώνων που ήταν υπεύθυνη και για τις δύο διοργανώσεις υπό ενιαία διοικητική δομή⁵⁵⁷. Σύμφωνα με το Εκ5ΠΑ η «Αθήνα 2004» με απόφασή της υλοποίησε ένα μακρόχρονο αίτημα του Παραολυμπιακού Κινήματος να μην πληρώσουν για τη συμμετοχή τους στους Αγώνες οι Παραολυμπιακοί αθλητές. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται ως «απόφαση σταθμός» για την «ισότιμη αντιμετώπιση των Ολυμπιακών και των Παραολυμπιακών Αγώνων»⁵⁵⁸. Την ημέρα υπογραφής του συμβολαίου διοργάνωσης των Παραολυμπιακών Αγώνων της «Αθήνα 2004» με την Παραολυμπιακή Επιτροπή στις 5 Απριλίου 2001 μεταξύ άλλων παρευρέθηκε και ο Υπουργός Πολιτισμού Ευάγγελος Βενιζέλος, ο οποίος συνέδεσε το γεγονός με την ψήφιση, την επόμενη μέρα στο αναθεωρημένο Σύνταγμα ειδικής διάταξης με την οποία διασφαλίζονται πλήρως τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες»⁵⁵⁹.

Δύο από τα σημαντικότερα ζητήματα λοιπόν που έθιξαν οι Παραολυμπιακοί Αγώνες το 2004 ήταν το ζήτημα της αναπηρίας, που σήμαινε εκτός από την κατανόηση, αποδοχή και σεβασμό στο «διαφορετικό» και την αντιμετώπιση του προβλήματος προσβασιμότητας των ατόμων με ειδικές ανάγκες από την ελληνική Πολιτεία. Οι Παραολυμπιακοί θεωρήθηκαν από την Κυβέρνηση και την Οργανωτική Επιτροπή «μια μεγάλη ευκαιρία για την βελτίωση της πρόσβασης στην Αθήνα»⁵⁶⁰. Η

⁵⁵⁷ Στο εισαγωγικό σημείωμα του Εκ5ΠΑ τονίζεται η αξία της κοινής διοργάνωσης Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων οι οποίοι χαρακτηρίζονται ως «η κορυφαία αθλητική διοργάνωση... και μπορούν να συγκριθούν σε μέγεθος, σημασία και πολυπλοκότητα μόνο με τους Ολυμπιακούς». Στο πλαίσιο αυτό ερμηνεύεται και ο όρος Παραολυμπιακοί με την πρόθεση «παρά» την οποία μεταφράζει ως «πλησίον, μαζί» και το επίθετο «Ολυμπιακοί», Εκ5ΠΑ: «12^{οι} Παραολυμπιακοί Αγώνες ΑΘΗΝΑ 2004», *ό.π.*

⁵⁵⁸ Εκ5ΠΑ: ενότητα «Αναφορές – Προσεγγίσεις», υποενότητα «12^{οι} Παραολυμπιακοί Αγώνες Αθήνα 2004».

⁵⁵⁹ Πηγή: επίσημο site, «Αθήνα 2004», «Υπογραφή Συμβολαίου Διοργάνωσης Παραολυμπιακών Αγώνων», 19.6.2001.

⁵⁶⁰ Καρτάλης Κ., «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004: Εξέλιξη, αθλητική και πολιτιστική διάσταση», στο *Λεύκωμα της 44^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 23.5-6.6.2004*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2005, σ. 156-162. Στην επίσημη ιστοσελίδα της Αθήνας 2004 στην ενότητα των Παραολυμπιακών Αγώνων μία από τις κύριες υποενότητες φέρει τον τίτλο «Προσβασιμότητα – Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες ΑΘΗΝΑ 2004: Ισότητα στην πράξη». Μεταξύ άλλων επισημαίνεται: «Σύμφωνα με Ελληνικές και Ευρωπαϊκές στατιστικές, οι άνθρωποι με αναπηρία αποτελούν το 10% του συνολικού Ελληνικού πληθυσμού. Οι άνθρωποι οι οποίοι αντιμετωπίζουν κάποιο είδος περιορισμού κίνησης (ηλικιωμένοι, έγκυες γυναίκες κλπ) ανέρχονται στο 50% του συνολικού Ελληνικού πληθυσμού. Είναι φανερό ότι οι υποδομές με προσβασιμότητα...θα είναι η καλύτερη δυνατή “κληρονομιά” για την ανεξάρτητη, απρόσκοπτη και ασφαλή κυκλοφορία των ανθρώπων με αναπηρία». Αναφέρεται επίσης στην Επιτροπή Προσβασιμότητας που ιδρύθηκε τον Μάιο του 2000 για το συντονισμό των εμπλεκόμενων φορέων. Η Επιτροπή συγκροτήθηκε από ειδικευμένα στελέχη Υπουργείων και Φορέων και παράλληλα λειτούργησε ως τεχνικός σύμβουλος της Ομάδας Διοίκησης Έργου για τους Αγώνες. Πηγή: επίσημο site, «Αθήνα 2004», 13.5.2002.

Αθήνα μια πόλη φιλόξενη και δυσπρόσιτη για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, με αφορμή τους Αγώνες ξεκίνησε μια μεγάλη πρωτοβουλία, προκειμένου να αυξήσει την προσβασιμότητα των χώρων για όλες τις κοινωνικές ομάδες⁵⁶¹. Οι μεταβολές στον αστικό ιστό της πόλης που πρόσφεραν ακόμα και τη δυνατότητα πρόσβασης στην Ακρόπολη με αναπηρικές καρέκλες, επισημάνθηκαν και από τον ίδιο τον Πρόεδρο της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής σε σχετικές ανακοινώσεις του πριν και μετά τους Αγώνες: κτίρια και εμπορικά κέντρα προσιτά με ράμπες και ανελκυστήρες πεζοδρόμια και μεταφορικά μέσα προσβάσιμα, προσθήκη του συστήματος Braille σε δημόσιους χώρους κ.ά.⁵⁶².

Όσον αφορά την ευρύτερη ευαισθητοποίηση του κοινού, ιδιαίτερης αξίας θεωρείται η εκπαιδευτική δράση «Υιοθετήστε ένα άθλημα», που υλοποιήθηκε από το ΥΠΕΠΘ και την «Αθήνα 2004». Η δράση αυτή παρουσιάστηκε στις 26 Μαρτίου 2003 από την Πρόεδρο της ΟΕΟΑ 2004 και τον Υπουργό Παιδείας Πέτρο Ευθυμίου στο Κλειστό Γυμναστήριο "Σπύρος Λούης" του Δήμου Αμαρουσίου. Απώτερος στόχος, όπως αναφέρεται και στην επίσημη ιστοσελίδα Ολυμπιακής Παιδείας του ΥΠΕΠΘ, ήταν η «δημιουργία προτύπων και την αποδοχή των ατόμων με αναπηρία ως ισότιμα και ενεργά μέλη της κοινωνίας»⁵⁶³. Η δράση αυτή στόχευε στην ευαισθητοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας και τη γνωριμία των μαθητών Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης με τους Έλληνες αθλητές με αναπηρία, μέσω της σύνδεσης κάθε σχολείου με ένα από τα 19 Παραολυμπιακά αθλήματα.

Παρά την κοινή διοργάνωση των Αγώνων οι αντιπαραθέσεις και οι συζητήσεις σχετικά με τη σημασία και σπουδαιότητα που έχουν οι Παραολυμπιακοί

⁵⁶¹Καρτάλης Κ., «Ολυμπιακοί και Παραολυμπιακοί Αγώνες 2004: ηθικές και κοινωνικές αξίες», στο *Λεύκωμα της 46^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6-3.7.2006*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2007, σ. 154-161.

⁵⁶²Craven P., «Οι κοινωνικές και ηθικές παράμετροι των Παραολυμπιακών Αγώνων», στο *Λεύκωμα της 44^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 23.5-6.6.2004*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2005, σ. 74-78 και Craven, «Το Παραολυμπιακό Κίνημα και οι Παραολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας 2004», στο *Λεύκωμα της 45^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 25.7-11.8.2005*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2006, σ. 81-84. Προς αυτή την κατεύθυνση συνέβαλε το πρωτοποριακό πρόγραμμα «Ερμής – Προσβάσιμη Επιλογή» το οποίο υλοποιήθηκε σε συνεργασία της ΑΘΗΝΑ 2004 και του ΕΒΕΑ (Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών), με στόχο «την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών από τις ελληνικές επιχειρήσεις ενόψει των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων και τη μετατροπή τους σε προσβάσιμες σε όλους τους πολίτες», Περ. *Ερευνώντας*, μηνιαία ενημερωτική έκδοση του Υπουργείου Ανάπτυξης – Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας, τχ 18, Ιούλιος 2003, σ. 11.

⁵⁶³Πηγή: http://olympiakipaideia.instore.gr/gr/olympiaki_paideia/orismos.htm, 5.3.2011. Βλ. σχετικά και «Προγράμματα προσβασιμότητας» στο *Παραολυμπιακοί Αγώνες*, περ. «Επτά Ημέρες», ό.π., σ. 14-15.

στη συνείδηση του κοινού, των ΜΜΕ και του ίδιου του ευρύτερου Ολυμπιακού Κινήματος δεν έχουν σταματήσει να δημιουργούν ερωτήματα που σχετίζονται κυρίως με το ζήτημα της ισότητας μεταξύ Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων και των αθλητών με ή χωρίς αναπηρίες⁵⁶⁴. Για παράδειγμα ο Eli Wolff από το Πανεπιστήμιο Northeastern – Center for Sport in Society – της Μασαχουσέτης, προσεγγίζει το ζήτημα με ιδιαίτερη επιφύλαξη και αναφερόμενος στους Παραολυμπιακούς του 2004 υποστηρίζει τα εξής: «Παρόλο που οι επιδόσεις των αθλητών ήταν απόλυτα Ολυμπιακές, η σύνδεση μεταξύ Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών δεν έδειξε την απαιτούμενη συνοχή και συνεκτικότητα μεταξύ των δύο Αγώνων που ήταν και Ολυμπιακοί και ανήκαν στο Ολυμπιακό Κίνημα. Για παράδειγμα υπήρχε ξεχωριστό σύμβολο, ξεχωριστός ύμνος, διαφορετικές τελετές έναρξης και λήξης, ξεχωριστές τελετές μεταλλίων. Οι μέρες που μεσολάβησαν μεταξύ των δύο Αγώνων δημιούργησαν ένα διαχωρισμό ανάμεσα στους Αγώνες και τα Κινήματα, ενώ έπρεπε να αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο»⁵⁶⁵.

Παρόμοια ερωτήματα τίθενται και στην επίσημη έκδοση της Ελληνικής Παραολυμπιακής Επιτροπής, το 2004 από το συγγραφέα του βιβλίου: «Και κάτι ακόμα σχετικό μ’ αυτόν τον ίδιο τον όρο “Παραολυμπιακοί Αγώνες”. Ανεξάρτητα από που ετυμολογείται το πρόθεμα “παρά”, και ανεξάρτητα από το τι πραγματικά υποδηλώνει...μάλλον δεν ακούγεται καλά. Κάπου ενοχλεί ως όρος, κάπου δίνει την εντύπωση ότι οι ανά τετραετία Διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες των ανθρώπων με αναπηρία είναι κάτι σαν παρακολούθημα ή σαν “φτωχός συγγενής” της βασικής διοργάνωσης, κάτι σαν ανθρωπιστικό “κερασάκι” της. Κι αυτό είναι άδικο. Όπως άδικο είναι να αποκαλούνται “παρα-ολυμπιονίκες” οι ολυμπιονίκες των Παραολυμπιακών Αγώνων. Γιατί; Με ποια λογική; Με ποια ηθική αιτιολόγηση; Αν αυτό δεν είναι περιθωριοποίηση του “διαφορετικού”, τότε τι είναι;»⁵⁶⁶.

⁵⁶⁴Η ακόλουθη επισήμανση στο εγχειρίδιο είναι ενδεικτική του ζητήματος: «Οι περισσότεροι άνθρωποι ακόμα νομίζουν ότι στους Ολυμπιακούς Αγώνες συμμετέχουν προικισμένα άτομα με εξαιρετικές αθλητικές ικανότητες. Τώρα είναι η κατάλληλη στιγμή για να αλλάξει αυτό το στερεότυπο. Είναι καιρός να αντιληφθούμε ότι και στους Παραολυμπιακούς Αγώνες συμμετέχουν άτομα προικισμένα ή άτομα με εξαιρετικές ικανότητες», Claude Sherill, «Ίκανότητα” και “Ανικανότητα” στον αθλητισμό: η αλλαγή της ορολογίας», στο Εκ5ΠΑ, ενότητα «Αναφορές – Προσεγγίσεις», υποενότητα «Δικαίωμα στη συμμετοχή».

⁵⁶⁵Wolff E.A., «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας 2004 και αθλητές με κινητικά προβλήματα: θρίαμβοι, προκλήσεις και μελλοντικές ευκαιρίες», στο *Λεύκωμα της 45^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 25.7-11.8.2005*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2006, σ. 98.

⁵⁶⁶Τσουνάκος Θ., *ό.π.*, σ. 18.

Η Γενική διευθύντρια των Παραολυμπιακών Αγώνων του 2004, Ιωάννα Καρνοφύλλη, από την άλλη, σε ανακοίνωσή της στη ΔΟΑ επεσήμανε ότι, «ο στόχος της Οργανωτικής Επιτροπής ήταν από την αρχή το επίκεντρο των Αγώνων να είναι οι αθλητές, και όχι η αναπηρία. Αυτό ήταν εξάλλου και το μήνυμα της επικοινωνιακής εκστρατείας: Μεγάλοι αθλητές, Μεγάλες επιδόσεις»⁵⁶⁷. Κατά τη διάρκεια όμως της τελετής έναρξης, τα ιδεολογήματα της ισότητας ανατράπηκαν. Ο επικείμενος θρίαμβος των Αγώνων ερμηνεύτηκε σύμφωνα με τον Σκορδίλη, ως πρόκληση ανισότητας για τους αναγνώστες και σχολιαστές της εικόνας του τελετουργικού, από τη στιγμή που ο πρόεδρος της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής Philip Craven χρήστης αναπηρικού αμαξιδίου, τοποθετήθηκε σε εμφανώς υποδεέστερη θέση (σε βάθρο χαμηλότερο) της Προέδρου του Οργανισμού Αθήνα 2004 Γ. Αγγελοπούλου. Το γεγονός αυτό επισημαίνει δημιούργησε μείζον θέμα τόσο στο διεθνή όσο και στον ελληνικό αναπηρικό Τύπο και καταγγέλθηκε ότι οι επικοινωνιακές ανάγκες της Προέδρου του Αθήνα 2004 “αντιλαμβάνονταν” τον ρόλο του Προέδρου της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής επικοινωνιακά δευτερεύοντα⁵⁶⁸.

Υποτίμηση και «καταστρατήγηση της ουσίας των Παραολυμπιακών Αγώνων ως παράλληλων και ισότιμων Αγώνων με τους Ολυμπιακούς» θεωρήθηκε επίσης η ακύρωση της τελετής λήξης εξαιτίας του θανατηφόρου τροχαίου ατυχήματος στο Μαλιακό και η «υπέρμετρη προβολή των ελλήνων αθλητών σε σχέση με τους εξίσου σημαντικούς συναθλητές τους άλλων χωρών» γεγονός που σχετίζεται με την «ελληνική παθογένεια επίδειξης υπέρμετρου πατριωτισμού», αγνοώντας την οικουμενική διάσταση του Παραολυμπιακού Κινήματος που «εμπεριέχει ως κυρίαρχες τις αξίες κατάργησης των φραγμών και συνόρων»⁵⁶⁹.

Στο πνεύμα της ισότιμης αντιμετώπισης των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων του 2004 ίσως μπορούμε να ερμηνεύσουμε και την επιλογή του Philip Craven να συνδέσει το σύγχρονο Παραολυμπιακό Κίνημα με την κληρονομιά των Αγώνων της αρχαιότητας. Στο λόγο που εκφώνησε στην Τελετή

⁵⁶⁷Καρνοφύλλη Ι., «Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας 2004», στο *Λεύκωμα της 47^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ Νέων Μετεχόντων 19.6 – 3.7. 2007*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 194. Βλ. επίσης και το σχετικό άρθρο, Μαγκλίνης Η., «“Αθλητές με αναπηρία, όχι ανάπηροι αθλητές”», στο *Παραολυμπιακοί Αγώνες*, περ. «Επτά Ημέρες», ό.π., σ. 22-24.

⁵⁶⁸Σκορδίλης Α., «Παραολυμπιακοί Αγώνες, Special Olympics και MME», <http://www.Truerespect.com>, 7.3.2011.

⁵⁶⁹Στο ίδιο.

Έναρξης, απευθυνόμενος στους αθλητές συνέδεσε τους Αγώνες με αρχαίους συμβολισμούς ανέφερε: «Περισσότερα από 2.000 χρόνια πριν, ο Έλληνας φιλόσοφος, Δημόκριτος, είπε: Το να κερδίσεις τον εαυτό σου είναι η πρώτη και καλύτερη από όλες τις νίκες. Αυτό είναι αληθινό για όλους τους αθλητές, αλλά ειδικά για όλους τους Παραολυμπιονίκες...Η ουσία του Παραολυμπιακού πνεύματος είναι ελληνική κληρονομιά, η οποία αποδίδεται μόλις με δύο λέξεις: Καλός Καγαθός. Αρμονία και τελειότητα ταιριάζουν με την αρχοντιά και την ικανότητα. Όλοι εδώ αποδεικνύετε καθημερινά πως είστε όλα αυτά. Και αύριο θα δείξετε σε όλους πως οι Παραολυμπιονίκες ταιριάζουν με το αληθινό ελληνικό πνεύμα. Οι Ολυμπιονίκες είναι υπερήφανοι που επιστρέφουν στην αρχαία πατρίδα τους. Το Παραολυμπιακό πνεύμα ήταν πάντα εδώ...»⁵⁷⁰.

Ο Craven για τις ανάγκες της διοργάνωσης κατασκευάζει μια εικόνα συλλογικής ψευδαίσθησης, αγνοώντας την προοπτική του χρόνου και στην ουσία προβαίνει σε αναχρονισμό υιοθετώντας το ιδεολόγημα της διαχρονικότητας του αρχαίου μύθου της αρετής. Αναφέρεται στον όρο «αρετή» που στην πραγματικότητα, δε σήμαινε στην αρχαιότητα κάποιο ηθικό γνώρισμα, όπως σημαίνει η σύγχρονη αρετή, σύμφωνα με τον Elias, αλλά σήμαινε την έκφραση ενός ιδανικού που αποτελούσε θετικό πρόσημο των πολεμιστών και των ευγενών στους οποίους, «η σωματική εικόνα και οι ιδιότητες του δυνατού και επιδέξιου πολεμιστή έπαιζαν πρωτεύοντα ρόλο»⁵⁷¹.

Η θέση που κατείχε η αναπηρία στην αρχαία συνείδηση, είναι διαφορετική από τη θέση που κατέχει στις ημέρες μας. Η πολιτική των ελληνικών πόλεων – κρατών ήταν να παραμερίζουν τα αδύναμα και παραμορφωμένα άτομα, υποστηρίζει ο Elias. Στην αρχαιοελληνική κοινωνία «ήταν εξαιρετικά απίθανο για έναν άνδρα με αδύναμο και κακοφτιαγμένο σώμα να αποκτήσει κοινωνική και πολιτική δύναμη και να τη διατηρήσει», αφού «η σωματική ρώμη, η σωματική ομορφιά και η αντοχή διαδραμάτιζαν πολύ μεγαλύτερο ρόλο στον καθορισμό της κοινωνικής θέσης ενός άνδρα απ' ό,τι σήμερα». Σήμερα η διαμόρφωση της δημόσιας εικόνας εξαρτάται λιγότερο από τη σωματική εικόνα ή την εξωτερική εμφάνιση που ιεραρχούνται

⁵⁷⁰ «Μαγευτική τελετή έναρξης» http://typos.com.cy/nqcontent.cfm?a_id=45702, 5.3.2011.

⁵⁷¹ Elias N., «Η γέννηση του αθλητισμού ως κοινωνιολογικό πρόβλημα», στο Elias N. – Dunning E., Αθλητισμός και ελεύθερος χρόνος στην εξέλιξη του πολιτισμού, (Χειρδάρη Σ. – Κακαρούκα Γ., μτφ., Κατσιαμπούρα Γ., γλωσσική επιμ., Κυπριανός Π., επιμ. – εισαγωγή), Αθήνα, Δρομέας, 1998, σ. 187.

χαμηλότερα σε σχέση με άλλες κοινωνίες και ιδιαίτερα με την αρχαιοελληνική. Ως ενδεικτικό παράδειγμα αναφέρει το γεγονός ότι «ένα από τα πανίσχυρα έθνη της εποχής μας εξέλεξε στο υψηλότερο αξίωμα έναν παράλυτο άνδρα» και προφανώς εννοεί τον Roosevelt⁵⁷².

Αν εστιάσει κανείς στις σημαντικότερες διαφορές μεταξύ αρχαίων και σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων υπό το πρίσμα του Παραολυμπισμού, δεν είναι παράδοξο που θα τις συνοψίσει στις εξής δύο: «Πρώτον, το έπαθλο για τον νικητή δεν είναι πλέον ο «κότινος ελαίας», και, δεύτερον, δίνεται η ευκαιρία σε ένα ιδιαίτερο κομμάτι της παγκόσμιας κοινωνίας να συμμετέχει στους δικούς του αγώνες: τους Παραολυμπιακούς Αγώνες. Δεν υπάρχει πλέον Καιάδας, αλλά στάδιο, κολυμβητήριο, αρένα, για αθλητές με αναπηρία. Η μόνη ξεκάθαρη πρόοδος ανάμεσα σε παρελθόν και παρόν»⁵⁷³.

2.5.4. Σύμβολα των Παραολυμπιακών Αγώνων

Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες συγκροτούν τη δική τους ιδεολογική ταυτότητα μέσα από ένα σώμα συμβόλων ακολουθώντας το πρότυπο των Ολυμπιακών Αγώνων, αλλά με διαφορετικά σύμβολα και μηνύματα. Το επίσημο έμβλημα της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής, ο Όρκος των αθλητών, ο Ύμνος, η Φλόγα, οι Τελετές και το επίσημο έμβλημα της διοργανώτριας χώρας σηματοδοτούν την τελετουργική έκφραση των Παραολυμπιακών Αγώνων και κωδικοποιούν τις ιδεολογικές τους αναπαραστάσεις. Από το σύνολο των Ολυμπιακών εγχειριδίων οι βασικές πληροφορίες για τα Παραολυμπιακά σύμβολα προέρχονται κυρίως από το εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ στην ενότητα «Σελίδες πληροφόρησης», στο πλαίσιο της γενικότερης αφήγησης για τους Αγώνες με την παράθεση πραγματολογικών στοιχείων.

2.5.4.1. Παραολυμπιακός Όρκος

Στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ παρατίθεται το κείμενο του Ολυμπιακού Όρκου με τη διευκρινιστική επισήμανση ότι εκφωνείται από έναν αθλητή της διοργανώτριας χώρας κατά την τελετή έναρξης: «Στο όνομα όλων των αθλητών, ορκίζομαι ότι θα συμμετέχουμε σε αυτούς τους Παραολυμπιακούς Αγώνες, σεβόμενοι και μένοντας

⁵⁷² Στο ίδιο.

⁵⁷³ Πετρούνια Ξ., (Μέλος Ιατρικής Ομάδας της Ελληνικής Παραολυμπιακής Επιτροπής, Μέλος του Εθνικού Συμβουλίου Ελέγχου Ντόπινγκ), «Παραολυμπιακοί Αγώνες και ντόπινγκ», στο «Επτά Ημέρες», ό.π., σ. 26.

πιστοί στους κανόνες που τους διέπουν, στο πλαίσιο του αληθινού φίλαθλου πνεύματος, για τη δόξα των Αγώνων και την τιμή των ομάδων μας»⁵⁷⁴.

2.5.4.2. Παραολυμπιακός Ύμνος

Τα στοιχεία που αφορούν τον Παραολυμπιακό Ύμνο στο εγχειρίδιο συνοψίζονται σε πληροφορίες σχετικά με τη δημιουργία του και την παράθεση των στίχων του σε ελεύθερη απόδοση από το αγγλικό κείμενο⁵⁷⁵. Ο Ύμνος χαρακτηρίζεται ως «καθοδηγητικό σύμβολο του Κινήματος και «σήμα κατατεθέν» της IPC.

«Πολλές οι επιτυχίες μας σε δύσκολους καιρούς, με οδηγό την υπόσχεση να βγούμε από το σκοτάδι, οι επιτυχίες μας ομαδικές, οι επιτυχίες μας ατομικές, άλλοι μεγαλουργήσαμε άλλοι είμαστε άγνωστοι /και με οδηγό το πνεύμα φθάσαμε εδώ και φθάσαμε μαζί /ας μη λησμονούμε ότι εκμεταλλευόμενοι την κάθε μέρα ζώντας το κάθε λεπτό, αντιμετωπίζουμε την πρόκληση στην προσπάθειά μας, να βρούμε τη σωματική δύναμη την πνευματική δύναμη/και με οδηγό το πνεύμα φθάσαμε εδώ και φθάσαμε μαζί /μοιραζόμαστε το όραμα που μας εξυψώνει, και δημιουργήσαμε φιλίες σφυρηλατημένες στη φωτιά /και με οδηγό το πνεύμα φθάσαμε εδώ και φθάσαμε μαζί /εδώ γίναμε ένας»⁵⁷⁶. Στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών αντίστοιχα, η φράση «η Σημαία που σήκωσες κυματίζει περήφανα στον άνεμο, το κατόρθωμά σου γίνεται κραυγή της θέλησης, ηρωϊκό κατόρθωμα...», αποδίδεται ως η πρώτη στροφή από τον Παραολυμπιακό Ύμνο. Η φράση αυτή όμως δεν συμπίπτει με κανέναν από τους παραπάνω στίχους του Ύμνου του εγχειριδίου ΕκΠΑ1⁵⁷⁷.

2.5.4.3. Παραολυμπιακή Φλόγα

Η αφήγηση για τη Φλόγα των Παραολυμπιακών Αγώνων στο ΕκΠΑ1 εστιάζει στα διαφοροποιητικά σημεία με την αφή των Ολυμπιακών Αγώνων που συνδέεται με την αρχαία παράδοση της Ολυμπίας, ενώ στους Παραολυμπιακούς με την εκάστοτε επιλογή της διοργανώτριας χώρας. Το εγχειρίδιο δίνει πολύ σύντομες πληροφορίες

⁵⁷⁴ Εκ5ΠΑ, ενότητα «Σελίδες πληροφόρησης».

⁵⁷⁵ Σύμφωνα με τα στοιχεία του εγχειριδίου τον Παραολυμπιακό Ύμνο ή αλλιώς «Ύμνο του Μέλλοντος» συνέθεσε ο Γάλλος Τιερί Νταρνί και διασκεδάσε ο Πατρικ Μιλιέ. Το 2000 στο Σίδνεϊ ο Αυστραλός τραγουδιστής της κάντρι, Γκράχαμ Κόνορς που συμμετείχε στην τελετή έναρξης πρόσθεσε τους στίχους και το 2001 η νέα εκδοχή του Ύμνου υιοθετήθηκε από τη Διεθνή Παραολυμπιακή Επιτροπή (IPC).

⁵⁷⁶ Στο ίδιο.

⁵⁷⁷ Εμ13-16ετών, σ. 35.

από έξι Παραολυμπιακές διοργανώσεις που αφορούν όψεις του Παραολυμπιακού τελετουργικού της Φλόγας με έμφαση σε αριθμητικά στοιχεία (πόσοι λαμπαδηδρόμοι συμμετείχαν, πόσα χιλιόμετρα κάλυψαν κλπ) και σε πρόσωπα που μετέφεραν ή άναψαν τη Φλόγα⁵⁷⁸.

2.5.4.4. Σύμβολο της Παραολυμπιακής Επιτροπής

Το σύμβολο της Παραολυμπιακής Επιτροπής είναι το Τάε – Γουόκς, «σύμβολο της ανθρώπινης θέλησης». Η περιγραφή του συμβόλου στο Εκ5ΠΑ αφορά τα τεχνικά χαρακτηριστικά, τους συμβολισμούς, τη δημιουργία και τη χρήση του διαχρονικά. Η σύνθεση του συμβόλου κωδικοποιεί την ιδεολογική του ταυτότητα: αποτελείται από τρεις σταγόνες (πράσινη, κόκκινη, μπλε), που συμβολίζουν, όπως επισημαίνεται, «τα σημαντικότερα συστατικά της ανθρώπινης ύπαρξης: Ψυχή – Σώμα – Πνεύμα», λέξεις που αποτελούν και το σύνθημα της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής⁵⁷⁹. Σύμφωνα με την εκδοχή του εγχειριδίου Εκ1 το έμβλημα «συμβολίζει τα τρία συστατικά της ανθρώπινης ύπαρξης και εικαστικά πλησιάζει το αντίστοιχο των Ολυμπιακών Αγώνων», παραδοχή που υπόρρητα νοηματοδοτεί την ισότιμη αξία Παραολυμπιακών και Ολυμπιακών Αγώνων⁵⁸⁰.

2.5.4.5. Τελετές Έναρξης και Λήξης

Στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ στην ομώνυμη ενότητα αναφέρεται κυρίως στο γενικό τελετουργικό και θεσμικό χαρακτήρα των Τελετών στους Ολυμπιακούς και Παραολυμπιακούς Αγώνες. Ειδικότερα επισημαίνεται ο στόχος των Παραολυμπιακών Τελετών: «στόχος είναι να αναδείξουν τους [Αγώνες] ως αυτόνομο γεγονός που όμως διαπνέεται από τα Ολυμπιακά Ιδεώδη. Συγχρόνως, προβάλλονται τα επιτεύγματα των αθλητών και γενικότερα των ατόμων με αναπηρία, καθώς και η ικανότητά τους για ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνική δράση. Έτσι αποκτά ιδιαίτερη σημασία η εξασφάλιση της μεγαλύτερης δυνατής συμμετοχής του κοινού καθώς και η

⁵⁷⁸ Εκ5ΠΑ, ενότητα «Σελίδες πληροφόρησης».

⁵⁷⁹ Στο ίδιο.

⁵⁸⁰ Εκ1, σ. 257. Με βάση το σύνθημα της Παραολυμπιακής Επιτροπής προτείνεται αντίστοιχη δραστηριότητα για μαθητές Λυκείου με τίτλο «Ψυχή-Σώμα-Πνεύμα». Οργάνωση κοινής εκδήλωσης με το πλησιέστερο σχολείο παιδιών με αναπηρίες», σ. 168.

μέγιστη δυνατή τηλεοπτική κάλυψη για την καλύτερη προβολή αυτών των μηνυμάτων»⁵⁸¹.

2.5.4.6. Έμβλημα των Παραολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004»

Το έμβλημα των Παραολυμπιακών Αγώνων του 2004 σχεδιάστηκε από τη δημιουργική ομάδα της «Αθήνα 2004» και παρουσιάστηκε στο κοινό στις 6 Δεκεμβρίου 2001 στο ξενοδοχείο «Αστήρ Παλλάς» της Βουλιαγμένης κατά τη διάρκεια της τελετής έναρξης της ένατης γενικής συνέλευσης της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής⁵⁸². Το έμβλημα είναι ανθρωποκεντρικό και αναδεικνύει τις τέσσερις εικαστικές αξίες των Αγώνων της «Αθήνα 2004» την επιδίωξη, τη δύναμη, την έμπνευση και τη γιορτή: «Η ανθρώπινη μορφή που απεικονίζεται στον κύκλο υπογραμμίζει πως στους Παραολυμπιακούς Αγώνες του 2004, το επίκεντρο θα είναι ο αθλητής, άνδρας ή γυναίκα, και όχι η αναπηρία»⁵⁸³.

Η περιγραφή του εμβλήματος στο εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ ακολουθεί την επίσημη θέση της Οργανωτικής Επιτροπής: «είναι το προφίλ ενός ανθρώπου, ενός αθλητή ή μιας αθλήτριας. Η φιγούρα στρέφεται προς τα εμπρός συμβολίζοντας την αισιοδοξία για το μέλλον. Η έμφαση που δίνεται στο πρόσωπο αποπνέει τη δύναμη του ατόμου και την αποφασιστικότητά του να πετύχει στις επιδιώξεις του. Το σχήμα του εμβλήματος είναι φιλικό, οι φόρμες μαλακές, το πορτοκαλί χρώμα θερμό και χαρούμενο, προάγγελος της μεγάλης γιορτής που έρχεται. Η όλη σύνθεση παραπέμπει στον ήλιο και τη φλόγα που υπάρχει μέσα σε κάθε αθλητή και αθλήτρια, που τους εμπνέει και τους δίνει δύναμη. Ταυτόχρονα ο ήλιος λειτουργεί σαν άμεση αναφορά στην Ελλάδα, τον τόπο διεξαγωγής των Παραολυμπιακών Αγώνων του 2004»⁵⁸⁴.

Η επιλογή σχεδιασμού του Παραολυμπιακού κατ' αναλογία με το Ολυμπιακό έμβλημα αναδεικνύει την επίσημη ιδεολογική τοποθέτηση της Αθήνας 2004 απέναντι στις δύο διοργανώσεις: «Οι αναλογίες του εμβλήματος των Παραολυμπιακών Αγώνων του 2004 με αυτό των Ολυμπιακών είναι φανερές όσο και ουσιαστικές. Επιλογή της “Αθήνα 2004” ήταν να διατηρήσει την ίδια δομή, την ίδια γραμμική

⁵⁸¹ Στο ίδιο.

⁵⁸² Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα «Αθήνα 2004», Δελτίο Τύπου, «Το Έμβλημα των Παραολυμπιακών Αγώνων», 19.6.2002.

⁵⁸³ «Εμβλήματα – Προστασία εμβλημάτων», στο ίδιο, 19.6.2002.

⁵⁸⁴ Εκ5ΠΑ, ενότητα «Σελίδες πληροφόρησης».

έκφραση και την ίδια γραμματοσειρά και στα δύο εμβλήματα. Δέσμευση της “Αθήνα 2004” είναι να οργανώσει μοναδικούς, τεχνικά άρτιους και ισότιμους Ολυμπιακούς και Παραολυμπιακούς Αγώνες και να διοχετεύσει στην ανθρωπότητα τη δύναμη και την έμπνευση των αθλητών»⁵⁸⁵.

2.5.5. Παραολυμπιακοί Αγώνες: μέσο κοινωνικής ένταξης και ισότιμης συμμετοχής

Η διοργάνωση των Παραολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα μεταφράζεται στο δημόσιο λόγο ως εργαλείο συζήτησης για την κοινωνική ένταξη και την ισότιμη συμμετοχή των ανθρώπων με αναπηρία. Η κοινωνική ενσωμάτωση όμως των ανθρώπων με αναπηρία εντάσσεται σε ένα ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο συζήτησης που στηρίζεται στη θεωρία της κοινωνικής δόμησης και επαναδιαπραγματεύεται τους όρους «ικανότητα» και «ανικανότητα», με έμφαση στην αλλαγή της ορολογίας σύμφωνα με το εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ. Η επαναδιατύπωση των ορισμών που αναφέρονται ως «αμφιλεγόμενοι» και «πολύσημοι» κρίνεται ως γεγονός ιδιαίτερης κοινωνικής σημασίας για το ζήτημα της ενσωμάτωσης⁵⁸⁶.

Οι Αγώνες στη συνείδηση της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» λειτουργούν ως ασφαλιστική δικλείδα για τη μεγιστοποίηση του δημόσιου διαλόγου που θέτει στον πυρήνα του την ανάδειξη των αξιών της ισότητας και το σεβασμό στον ανάπηρο άνθρωπο, δηλαδή το σεβασμό στη διαφορετικότητα. Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες αλλά και ευρύτερα ο αθλητισμός προβάλλονται στα εγχειρίδια ως μέσο κοινωνικής ένταξης. Ειδικότερα για την αξία του αθλητισμού στο εγχειρίδιο Εκ1 επισημαίνεται η σπουδαιότητα της άσκησης για την ενίσχυση «αυτονομίας» και «αυτοεξυπηρέτησης» των αναπήρων: «ο αθλητισμός έχει ιδιαίτερη αξία για τη ζωή κάθε ανθρώπου και,

⁵⁸⁵ Στο ίδιο.

⁵⁸⁶ Το θέμα αυτό στο εγχειρίδιο αναπτύσσεται σε αυτόνομη θεματική και είναι ιδιαίτερης αξίας για την κατανόηση αυτών των όρων: «Η σημασία τους ποικίλει ανάλογα με τον τρόπο που οι άνθρωποι θέλουν να τους χρησιμοποιούν. Επιπλέον εξαρτώνται από τα κοινωνικά πιστεύω και τις αξίες ανά χώρο και πολιτισμό... Όλοι διαθέτουν πολλές ικανότητες και διάφορα είδη αναπηρίας (περιορισμών). Ο νέος τρόπος σκέψης απαιτεί να μη θεωρούμε ένα άτομο καθ' όλα αρτιμελές (ικανό) ή εντελώς ανίκανο... η παγκόσμια τάση είναι να εκτιμάμε, να αγκαλιάζουμε και να καλωσορίζουμε τις ατομικές διαφορές. Αυτή η προσέγγιση είναι αντίθετη με εκείνη των αρχών του 20^{ου} αιώνα, όταν η τάση ήταν να εξυμνείται το “πρότυπο”, το “φυσιολογικό”, και η “ομαλοποίηση”...», Sherill C., «“Ίκανότητα” και “Ανικανότητα” στον αθλητισμό: η αλλαγή της ορολογίας», στο Εκ5ΠΑ, ενότητα «Αναφορές – Προσεγγίσεις», υποενότητα «Δικαίωμα στη συμμετοχή». Και αλλού στο ίδιο: «Ο WHO δεν χρησιμοποιεί πια τον όρο “μειονέκτημα” (handicap) καθώς στα Αγγλικά αυτή η λέξη θυμίζει ξεπερασμένες και στερεότυπες εικόνες και προκαταλήψεις που πληγώνουν. Οι διευθύνοντες οργανισμοί χρησιμοποιούν τον όρο αναπηρία (disability)», η οποία «ως κατηγορία καταλληλότητας αντιμετωπίζεται πλέον ως ουδέτερη».

φυσικά, από τις ευεργετικές του ιδιότητες δεν μπορούν να αποκλειστούν τα άτομα με αναπηρίες»⁵⁸⁷.

Το εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ αντίστοιχα εστιάζει σε δύο όψεις συμμετοχής των αναπήρων στον αθλητισμό: αφενός στη γενικότερη συμμετοχή των αναπήρων σε αθλητικές δραστηριότητες και αφετέρου στην ένταξη και στην ενσωμάτωσή τους στο αθλητικό περιβάλλον του αγωνιστικού αθλητισμού. Στην πρώτη περίπτωση η ένταξη προκρίνεται ως «πανίσχυρος κοινωνικοποιητικός παράγοντας» που προσδίδει «ανθρωπιστικό χαρακτήρα» στην κοινωνία, ενώ η ένταξη στο υψηλό αθλητικό περιβάλλον ορίζεται ως «φαινόμενο πολύπλευρο» στο οποίο διαπλέκονται οι έννοιες του υψηλού αγωνιστικού αθλητισμού και της αναπηρίας ως αντίθετες με το κοινωνικό πρότυπο του πρωταθλητή που ταυτίζεται με τον αρτιμελή άνθρωπο⁵⁸⁸. Ως εκ τούτου προτείνεται στο εγχειρίδιο η συμπερίληψη Παραολυμπιακών αθλημάτων στους Ολυμπιακούς ή παράλληλος συναγωνισμός αθλητών με αναπηρία και αθλητών χωρίς αναπηρία στα ίδια αγωνίσματα ή και αντίστροφα, για την επιτυχή ένταξη των ανθρώπων με αναπηρία στο αθλητικό περιβάλλον⁵⁸⁹.

Η ισότιμη αναγνώριση Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων, όπως προκύπτει, παραμένει ένα θέμα μείζονος σημασίας και τίθεται συχνά στα εγχειρίδια. Στην ουσία υποδηλώνει την προσπάθεια για την ίση αποδοχή των δύο θεσμών με όχημα το επιχείρημα για την ενσωμάτωση αθλημάτων για αθλητές με αναπηρία στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Μόνο έτσι οι Παραολυμπιακοί, αποφαίνεται το εγχειρίδιο, θα καθιερωθούν ως ισότιμοι των Ολυμπιακών, «αποδεικνύοντας ότι η υψηλή προσπάθεια και απόδοση “δεν είναι προνόμιο των αρτιμελών αθλητών”»⁵⁹⁰. Παράλληλα τονίζεται ο ιδιαίτερος ρόλος που καλείται να διαδραματίσει η Φυσική Αγωγή, σχετικά με τη διαμόρφωση στάσεων απέναντι στα άτομα με αναπηρία για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προκαταλήψεων: «Η κατάκτηση της αποτελεσματικής και αθρόας συμμετοχής στον αθλητισμό των ατόμων με αναπηρία εξαρτάται κατά κύριο λόγο από τη στάση των καθηγητών Φυσικής Αγωγής». Η Ελλάδα τελευταία

⁵⁸⁷ Εκ1, σ. 254.

⁵⁸⁸ Εκ5ΠΑ: Κουτσούκη Δ., «Κανονικοποίηση μέσα από τον αθλητισμό», ενότητα «Αναφορές – Προσεγγίσεις», υποενότητα «Δικαίωμα στη συμμετοχή».

⁵⁸⁹ Σύμφωνα με αυτή την τοποθέτηση, «οι αθλητές χωρίς αναπηρία αποφεύγουν το στιγματισμό ενώ οι αθλητές με αναπηρία ενισχύουν την αθλητική τους ταυτότητα, αγωνιζόμενοι δίπλα σε υψηλού επιπέδου αθλητές», στο ίδιο.

⁵⁹⁰ Στο ίδιο.

αντιμετώπισε το πρόβλημα θεσμικά με το νόμο 2817/2000, σύμφωνα με τον οποίο τα παιδιά με αναπηρία έχουν το δικαίωμα να φοιτούν σε κανονικό σχολείο⁵⁹¹.

2.6. Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 υπάρχει ειδικό κεφάλαιο που επιγράφεται «Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων»⁵⁹². Σε αυτό το κεφάλαιο ως υποκεφάλαια και συνεπώς ως «προβλήματα» θεωρούνται ο γιγαντισμός του Ολυμπιακού προγράμματος, το ντόπινγκ, η επιχειρηματικότητα των Αγώνων, οι ηθικές αλλοιώσεις του Ολυμπιακού πνεύματος και η θέση της γυναίκας στους Αγώνες. Η επιλογή του εγχειριδίου να διαπραγματευθεί σε ένα κοινό πλαίσιο τις πολιτικές, κοινωνικές και ιδεολογικές διαστάσεις από κοινού των ζητημάτων που έχει προσδιορίσει ως προβλήματα, εξισώνει ενδεχομένως θέματα που είναι άνισα μεταξύ τους, όπως για παράδειγμα η χρήση του ντόπινγκ και η έμφυλη ανισότητα. Η προσέγγιση των προαναφερόμενων θεμάτων ως εγγενείς αδυναμίες του Ολυμπιακού Κινήματος στην ουσία αποτελεί επιτομή των αντιφάσεων των Ολυμπιακών Αγώνων και στοιχειοθετείται μέσα σε ένα ηθικολογικό πλαίσιο από κοινού με την εξιδανικευτική προσέγγιση των Αγώνων. Έτσι αναπαράγεται ένας δεοντολογικός αμφίσημος λόγος που στην ουσία αναδιανέμει αυτές τις αντιφάσεις ανάμεσα στο μύθο και την πραγματικότητα του σύγχρονου Ολυμπισμού. Οι συγγραφείς των ενοτήτων προέρχονται από διαφορετικά επιστημονικά πεδία και διαπραγματεύονται τα «προβλήματα» μέσα από τη διαχρονική παράθεση στοιχείων και πληροφοριών και τοποθετούνται αντίστοιχα είτε θέτοντας ερωτήσεις κοινωνικού προβληματισμού, είτε καταθέτοντας προτάσεις για την αντιμετώπισή τους. Σε ορισμένα σημεία της αφήγησης κυριαρχεί και ο έντονος διδακτισμός. Κύριες υποθεματικές κατηγορίες που

⁵⁹¹ Εκ5ΠΑ, Ευαγγελινού Χ., «Στάσεις απέναντι στα άτομα με αναπηρία και αθλητισμός: Η συμβολή της Φυσικής Αγωγής»: ενότητα «Αναφορές – Προσεγγίσεις», υποενότητα «Η κοινωνική διάσταση». Βλ. και το σχετικό άρθρο της ίδιας, «Ζητήματα κοινωνικής ευαισθητοποίησης», στο *Παραολυμπιακοί Αγώνες*, περ. «Επτά Ημέρες», ό.π., σ. 16-18. Η Ευαγγελινού υποστηρίζει ότι «η αλλαγή νοοτροπίας και η ανάπτυξη κοινωνικής αλληλεγγύης και ευαισθησίας μπορούν να είναι η παρακαταθήκη των Παραολυμπιακών Αγώνων». Αντίστοιχα ο Σκορδίλης επισημαίνει ότι το Παραολυμπιακό Κίνημα είναι κίνημα που «υπερβαίνει τα τυπικά όρια του αθλητικού κινήματος, συνδέεται με τις πλέον προοδευτικές κοινωνικοκεντρικές διεκδικήσεις των τελευταίων δεκαετιών...[και] υπηρετεί το κρίσιμο κοινωνικό ζήτημα της ισότιμης ένταξης των ανθρώπων με αναπηρία...», Σκορδίλης, ό.π.

⁵⁹² Και στο εγχειρίδιο Εμ10-12ετών υπάρχει αντίστοιχη ολοσέλιδη υποενότητα με τίτλο «Ολυμπιακά Προβλήματα» γύρω από τα οποία οι μαθητές καλούνται να αναφερθούν μέσα από έρευνα δημοσιευμάτων του Τύπου αλλά και προσωπικών τοποθετήσεων: «Τα αναβολικά (ντόπινγκ), η βία, η πολιτική, η εμπορευματοποίηση, ο γιγαντισμός είναι μερικά από τα προβλήματα των Ολυμπιακών Αγώνων», σ. 54.

συγκροτούν τη θεματική κατηγορία ανάλυσης των Προβλημάτων είναι οι εξής: 1) Μορφές αλλοίωσης του Ολυμπιακού πνεύματος, 2) Ολυμπιακοί Αγώνες: το φαινόμενο του γιγαντισμού, 3) Ολυμπιακοί Αγώνες και Ουσίες, 4) Ολυμπιακοί Αγώνες και επιχειρηματικότητα, 5) Ολυμπιακοί Αγώνες και γυναικεία ταυτότητα.

2.6.1. Μορφές αλλοίωσης του Ολυμπιακού πνεύματος

Ανάμεσα στο μύθο και την ουτοπία της αθλητικής διπλωματικής χίμαιρας που δημιούργησε ο Coubertin κατά τον Clastres⁵⁹³, στους συγκεκριμένους και φανταστικούς στόχους για ισότητα, ειρήνη, φιλία των λαών, ανάπτυξη κοινωνικών αξιών διά μέσου του αθλητισμού, στα ιδεαλιστικά σλόγκαν του τύπου «σημασία έχει η συμμετοχή και όχι η νίκη» και στη σκληρή πραγματικότητα των αλλοιώσεων του Ολυμπιακού πνεύματος υπάρχει σίγουρα μια αντίφαση⁵⁹⁴. Οι αλλοιώσεις αυτές σύμφωνα με τον καθηγητή Εγκληματολογίας στο Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών και πρώην Πρύτανη του Πανεπιστημίου Θράκης Γιάννη Πανούση, ο οποίος διαπραγματεύεται και την ομώνυμη ενότητα εδώ (4 σελίδες), «γεννιούνται και μεγαλώνουν όπως είναι φυσικό μέσα στη σημερινή κοινωνία των διακρίσεων, των συμφερόντων και της ανομίας». Μερικές από τις αλλοιώσεις τις ονομάζει βία, ντόπινγκ, ψευδοθέαμα, στημένο παιχνίδι, οργανωμένο φανατισμό και ανοργάνωτη εκλαΐκευση. Παράλληλα επισημαίνει τις αντιφάσεις του αθλητισμού: «είναι αλήθεια ότι ο αθλητισμός τροφοδοτεί τη δημοκρατική φαντασίωση της ισότητας. Είναι επίσης αλήθεια ότι γύρω από τον αθλητισμό διατυπώνονται ιδεολογήματα περί ανωτέρας φυλής, εθνικής υπεροχής και άλλα συναφή...»⁵⁹⁵.

⁵⁹³Clastres P., «Ο Πιερ ντε Coubertin έπεσε στην παγίδα του», *ό.π.*

⁵⁹⁴Για την εξομάλυνση αυτής της αντίφασης επιστρατεύεται ο επίσημος λόγος του προέδρου της ΔΟΕ, Lord Killanin υπό τη μορφή ρήσης στο εγχειρίδιο Εμ13-16ετών, ενσωματωμένη στο περιθώριο της σελίδας με τρεις φωτογραφίες από τις υπηρεσίες ελέγχου αντιντόπινγκ κοντρόλ: «Η Ολυμπιακή Κίνηση αποτελεί αντικείμενο επικρίσεων διότι είναι έργο ανθρώπινο και κατά συνέπεια ατελές. Ας προσπαθήσουμε να το βελτιώσουμε και να συμβάλλουμε στην ενίσχυση των θεμελίων του», σ. 21. Η αντίφαση αυτή γίνεται ιδιαίτερα εμφανής στο Εμ13-16 ετών στην ενότητα δύο σελίδων όπου κυρίαρχο ρόλο παίζει το χρώμα και μια υπόθεση εργασίας που συντίθεται γραμματολογικά με το σύνδεσμο «αν» και με λέξεις κλειδιά: στη μαύρη σελίδα βρίσκονται οι λέξεις: αναβολικά, ντόπινγκ, πολιτική, ποικιότης, γιγαντισμός, βία, διακρίσεις, εμπορευματοποίηση, οικολογική καταστροφή. Η ενότητα συνοψίζεται στο ερώτημα «Τι Αγώνες;». Στην απέναντι σελίδα χρώματος άχρα οι λέξεις: καθαροί Αγώνες, ειρήνη, φιλία, μέτρο, ευ αγωνίζεσθαι, ισότιμη συμμετοχή – αλληλοσεβασμός, εθελοντισμός, σεβασμός στο περιβάλλον. Το ερώτημα εδώ αντικαθίσταται από την κατάφαση: «Ολυμπιακοί Αγώνες!». Οι συνδηλώσεις είναι ιδεολογικού χαρακτήρα, σ. 24-25. Παρόμοια θεματική στο Εκ2 με τίτλο «Φωτεινές και σκοτεινές σελίδες των Ολυμπιακών Αγώνων», ως δραστηριότητα για τους μαθητές Λυκείου, σ. 160.

⁵⁹⁵Πανούσης Γ., «Μορφές αλλοίωσης του Ολυμπιακού πνεύματος», Εκ1, σ. 307.

Ως κύριες αιτίες των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο αθλητισμός ο συγγραφέας αναφέρει τη μυθοποίηση (ως υποκατάστατο των πολέμων) και την εμπορευματοποίηση που οδηγεί σε αλλοτρίωση και τον αθλητή και την αθλητική ιδέα. Επιλέγει μέσα από ερωτήματα που οδηγούν σε αδιέξοδες απαντήσεις να δώσει την πραγματική εικόνα του προβλήματος: «μπορεί να αυτονομηθεί σήμερα το ολυμπιακό ιδεώδες και να κατισχύσει θεσμών και κανόνων ζωής (πιο κρίσιμων – τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα – για τις εθνικές ή διεθνείς ισορροπίες;»⁵⁹⁶.

Τα ηθικά διλήμματα που θέτει ο Πανούσης συνοψίζονται στην επαναδιαπραγμάτευση του τριπτύχου Αθλητισμός – Πολιτισμός – Ιδεολογία. Η επαναταυτοποίηση του τριπτύχου αυτού σύμφωνα με τον ίδιο, απαιτεί «σχέσεις φιλίας, αλληλεγγύης και κατανόησης» της ευρύτερης αθλητικής κοινότητας μέσα και έξω από τα γήπεδα και «διαφορετική εθνική, υπερεθνική και διεθνή πολιτική». Σε αντιστοιχία με το «κοινωνικό συμβόλαιο» του Ρουσώ προτείνει ως πιθανή λύση την προσχώρηση χωρών και παραγόντων σε ανάλογο αθλητικό συμβόλαιο «που θα συμβάλλει στην αποφυγή ενεργειών “επιθετικού ή εμπορικού χαρακτήρα”» και παράλληλα θα δημιουργεί και μηχανισμούς καταστολής της παραβατικότητας. «Μόνον τότε [υποστηρίζει] κατά τον αγώνα και μέσα στο στάδιο θα νιώσουμε άνθρωποι που θαυμάζουν αγωνιζόμενους ανθρώπους και όχι οπαδοί που κραυγάζουν για συγκρουόμενους μονομάχους»⁵⁹⁷.

2.6.2. Ολυμπιακοί Αγώνες: το φαινόμενο του γιγαντισμού

Ο γιγαντισμός του Ολυμπιακού προγράμματος, ένα από τα προβλήματα των σύγχρονων Αγώνων εξετάζεται διαχρονικά από το 1896 και εξής (9 περίπου σελίδες, στο Εκ1), από τους Ευάγγελο Αλμπανίδη και Σάββα Τοκμακίδη (ΤΕΦΑΑ Κομοτηνής). Οι συγγραφείς διερευνούν τα αίτια και τις συνέπειες αυτής της διόγκωσης, δίνουν στατιστικά συγκριτικά στοιχεία και θέτουν προβληματισμούς, οι οποίοι περιστρέφονται γύρω από το αρχικό ερώτημα που διατυπώνουν στο εγχειρίδιο: «Πώς από τα 9 αθλήματα και 43 αγωνίσματα μόνο ανδρών των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας του 1896 έχουμε φθάσει σε ένα πρόγραμμα “γίγαντα” στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Ατλάντα με 26 αθλήματα και 271 αγωνίσματα για τους άνδρες και με 21 αθλήματα και 108 αγωνίσματα για τις γυναίκες; Πώς οδηγηθήκαμε

⁵⁹⁶ Στο ίδιο, σ. 308-309.

⁵⁹⁷ Στο ίδιο, σ. 310.

στο σημείο σήμερα μια Ολυμπιακή διοργάνωση να φιλοξενεί 35 φορές περισσότερους αθλητές από τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας 1896 και οι διοργανώτριες πόλεις να κάνουν εκκλήσεις για μείωση του αριθμού των αθλητών»⁵⁹⁸;

Ο συγκριτικός πίνακας χαρακτηριστικών στοιχείων που παρατίθεται με τα αριθμητικά δεδομένα των Αγώνων του 1896 και του 1996 δείχνει με απόλυτα νούμερα τις τεράστιες αλλαγές που έχουν συντελεστεί μέσα στον 20^ο αιώνα, ενώ παράλληλα επισημαίνεται ο «ρευστός, «ασταθής» και «ποικιλόμορφος χαρακτήρας» του αγωνιστικού προγράμματος των πρώτων σύγχρονων Αγώνων από το 1896 μέχρι και το 1920⁵⁹⁹. Ανάλογα στοιχεία δίνονται και για τους Αγώνες του 1936, όπου εκεί «τα πάντα είχαν το χαρακτήρα του πελώριου και του γιγάντιου», και τους Αγώνες του 1948 με την επισήμανση ότι μετά το 1948, «το πρόγραμμα διευρύνθηκε όσο ποτέ άλλοτε...και πύκνωσε σε όγκο αντανακλώντας την αυξανόμενη δημοτικότητα του αθλητισμού σε όλο τον κόσμο»⁶⁰⁰.

Σύμφωνα με τους συγγραφείς το Ολυμπιακό πρόγραμμα χαρακτηρίζεται από ασάφεια όσον αφορά τη στοχοθεσία, τη φιλοσοφία, τον προγραμματισμό και τη μεθόδευση, γεγονός που συντείνει στη διόγκωση όχι τόσο των αθλημάτων, όσο κυρίως των αγωνισμάτων και των αγωνιστικών κατηγοριών σε κάθε άθλημα. Για την τεκμηρίωση αυτής της τοποθέτησης δίνονται συγκριτικά στοιχεία για τους Αγώνες της Μόσχας που φανερώνουν την υπερβολική αύξηση αγωνισμάτων -ενώ τα αθλήματα παραμένουν ίδια με αυτά των Αγώνων της Αμβέρσας το 1920-, τους Αγώνες της Βαρκελώνης, της Ατλάντα και του Σίδνεϊ, το πρόγραμμα του οποίου ήταν «πραγματικός κολοσσός»⁶⁰¹.

Στην προσπάθεια διερεύνησης των αιτιών της υπερβολικής έκτασης του προγράμματος οι συγγραφείς αναφέρονται στο ρόλο των διοργανωτριών χωρών, της ΔΟΕ και των Διεθνών Ομοσπονδιών που επιμερίζονται την ευθύνη για το γιγαντισμό των Αγώνων. Η επισήμανση αυτή υποστηρίζεται από στοιχεία που παρατίθενται στο εγχειρίδιο και αφορούν τα υψηλά κόστη των Αγώνων της Βαρκελώνης και του

⁵⁹⁸ Αλμπανιδής Ε. – Τοκμακίδης Σ., «Ο γιγαντισμός του προγράμματος των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων», Εκ1, σ. 277.

⁵⁹⁹ Έτσι η διάρκεια των Αγώνων από 5 ημέρες το 1896 έφτασε στις 17 το 1996, τα αθλήματα από 9 σε 26 και τα αγωνίσματα από 43 σε 271. Η συμμετοχή των χωρών από 13 το 1896 έφτασε τις 200 στην Ατλάντα ενώ ο αριθμός συμμετοχής των αθλητών εκτοξεύθηκε από 311 σε 10.500. Μεγάλη μεταβολή σημειώνεται και στον αριθμό των θεατών από 60.000 το 1896 σε 11.000.000 το 1996, στο ίδιο, σ. 278.

⁶⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 279.

⁶⁰¹ Στο ίδιο, σ. 279-280.

Σίδνει. Ως αρνητικό πρόσημο του γιγαντισμού αναφέρεται ο συσχετισμός οικονομίας και πολιτικής που αλλοιώνει τον οικουμενικό χαρακτήρα των Αγώνων, ευνοεί τις ισχυρά οικονομικές χώρες που «εκμεταλλεύονται πολιτικά το θεσμό για την προβολή τους» και αφήνει εκτός παιχνιδιού τη «μεγάλη πλειοψηφία των μικρών χωρών δεν θα έχει ποτέ την τιμή και την ευθύνη τέλεσης των αγώνων»⁶⁰².

Σχετικά με τους προβληματισμούς που αναπτύσσονται για τον περιορισμό του προγράμματος και τις προοπτικές, οι συγγραφείς εστιάζουν στις αποφάσεις της ΔΟΕ για τον σαφή καθορισμό του προγράμματος, όπως κατοχυρώθηκε στον Ολυμπιακό Χάρτη το 1994, και στις συζητήσεις και τοποθετήσεις μελετητών και παραγόντων του Ολυμπιακού Κινήματος που αναπτύσσουν τις θέσεις τους στα Ολυμπιακά Συνέδρια της ΔΟΕ σχετικά με το ζήτημα. Οι συγγραφείς εδώ αναφέρονται ειδικότερα στην τοποθέτηση μελετητών του «Ολυμπιακού φαινομένου» σχετικά με την εξαίρεση κάποιων αθλημάτων από το Ολυμπιακό πρόγραμμα τα οποία και παραθέτουν στο εγχειρίδιο. Η επίσημη θέση τους όσον αφορά το φαινόμενο του γιγαντισμού εστιάζει στην ανάγκη της κριτικής επανεκτίμησης ορισμένων αθλημάτων και αγωνισμάτων και στην πιθανή εξαίρεσή τους από το Ολυμπιακό πρόγραμμα, ώστε να απομακρυνθεί ο κίνδυνος οργανωτικής αποτυχίας και να δοθεί η δυνατότητα και σε φτωχές χώρες να αναλάβουν τη διοργάνωση⁶⁰³.

2.6.3. Ολυμπιακοί Αγώνες και Ουσίες

Την υποενότητα αυτή υπογράφει ο γιατρός και Διευθυντής Ιατρικών Υπηρεσιών της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», Κώστας Παρίσης στο εγχειρίδιο Εκ1 (5 σελίδες). Το κείμενο ξεχωρίζει για το ύφος της αφήγησης. Ο συγγραφέας προσεγγίζει το περισσότερο ενδεχομένως πολυγραμμικό διεθνώς θέμα για το ντόπινγκ, από την πλευρά του

⁶⁰² Στο ίδιο, σ. 281-282.

⁶⁰³ Στο εγχειρίδιο καταγράφονται τα αθλήματα αυτά και τεκμηριώνονται οι λόγοι αποβολής τους. Πρόκειται για τις 4 παρακάτω κατηγορίες αθλημάτων: α) βίαια αθλήματα, όπως η πυγμαχία και η σκοποβολή που θεωρούνται «ασυμβίβαστα με τους βασικούς σκοπούς του Ολυμπιακού Κινήματος που είναι η εμπέδωση της ειρήνης, η συναδέλφωση των λαών και ανθρώπων και η μη χρήση βίας», β) αθλήματα που κρίνονται με βάση την αισθητική και όχι τη μέτρηση της επίδοσης και άρα «δε συμβαδίζουν με το “citus-altius-fortius”» και επιπλέον στηρίζονται στην υποκειμενική κρίση, γ) αθλήματα υψηλού κόστους, όπως ιπασσία και ιστιοπολία που «απασχολούν μόνο αριστοκράτες ή μέλη υψηλών εισοδηματικών τάξεων» και δ) αγωνίσματα υπό εξαίρεση τα οποία «δεν επιβραβεύουν ξεχωριστές ικανότητες» και διεκδικούνται από τους ίδιους αθλητές: «ποιος λόγος άραγε υπαγορεύει την ύπαρξη τόσων αγωνισμάτων ταχύτητας; 100μ, 200μ, 400μ, 4 επί 100μ και 4 επί 400μ; ίσως αρκούσε μόνο ένα αγώνισμα ταχύτητας». Το ίδιο επισημαίνεται και για τα αγωνίσματα καγιάκ, κωπηλασίας και κολύμβησης, ενώ υπάρχουν προτάσεις και για κατάργηση ομαδικών αθλημάτων, στο ίδιο, σ. 283-285.

ειδικού επιστήμονα της ιατρικής που τοποθετείται κριτικά και επικριτικά απέναντι στις χημικές και φυσικές ουσίες κάθε είδους, η χρήση των οποίων καθορίζει και τον ίδιο τον ορισμό του ντόπινγκ. Η διαπραγμάτευση του θέματος αναδεικνύει αφενός την πλευρά που έχει να κάνει με το ζωτικό ζήτημα της υγείας και της ζωής των αθλητών που καταφεύγουν στην επιτυχία μέσω της φαρμακοδιέγερσης και αφετέρου με το ηθικό και δεοντολογικό μέρος της χρήσης αθέμιτων μέσων για την κατάκτηση της νίκης. Σε ιδεολογικό επίπεδο πρόκειται για αναψηλάφιση της χαμένης «Ολυμπιακής αθωότητας», όπως την αναφέρει ο ίδιος και υποστηρίζει ότι «η επίκλησή της δεν δηλώνει παρά αφέλεια και υποκρισία»⁶⁰⁴.

Στο εγχειρίδιο το ζήτημα αποτελεί μία από τις σημαντικές όψεις του σύγχρονου προβληματισμού σε θέματα ηθικής και υγείας που διεγείρει η χρήση απαγορευμένων ουσιών. Ο Παρίσης επισημαίνει εξ αρχής ότι το ζήτημα της χρήσης απαγορευμένων ουσιών στον αθλητισμό και στους Ολυμπιακούς Αγώνες συνδέθηκε με την υψηλή επίδοση και την κατάκτηση ρεκόρ και μεταλλίων⁶⁰⁵. Κεντρική ιδέα της προβληματικής που αναπτύσσεται στο εγχειρίδιο αποτελούν για το συγγραφέα τα «ιδιαίτερα διαφωτιστικά και ανησυχητικά» πορίσματα έρευνας στην Ατλάντα μεταξύ κορυφαίων αθλητών που διάκεινται θετικά στη χρήση ουσιών ως μέσο επιτυχίας στους Αγώνες και τα οποία παραθέτει⁶⁰⁶.

Ο Παρίσης χρησιμοποιεί σκληρή και ρεαλιστική γλώσσα και δεν αποφεύγει να θέσει το θέμα στην πραγματική του διάσταση. Επισημαίνουμε ενδεικτικά: «τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε ότι με ιδιαίτερη ένταση, οι αθλητές διεκδικούν τα τρόπαια και τη δόξα που απορρέουν μετά από μια μεγάλη νίκη. Έτσι πολλές φορές θυσιάζουν όχι μόνον την αθλητική τους καριέρα αλλά και τη ζωή τους ακόμη χρησιμοποιώντας αθέμιτα μέσα για να ξεπεράσουν τα πολύ υψηλά πλέον ρεκόρ. ...Είναι κοινή διαπίστωση ότι το παγκόσμιο αθλητικό περιβάλλον είναι από πολλές

⁶⁰⁴ Παρίσης, «Φαρμακοδιέγερση (doping)», Εκ1, σ. 290.

⁶⁰⁵ Σχετικά με το ντόπινγκ ο Dick Pound, αντιπρόεδρος της ΔΟΕ, εστιάζει στην πραγματική φύση του αγώνα, που είναι ο ανταγωνισμός και την πραγματική επιθυμία των αθλητών που είναι η νίκη και όχι η συμμετοχή, όπως αρέσκειται η φιλολογική γλώσσα του Ολυμπισμού, Pound, *ό.π.*, σ. 75-76.

⁶⁰⁶ «Ερώτηση 1^η: Θα παίρνατε μη ανιχνεύσιμα και βλαβερά για την υγεία σας φάρμακα με τη βοήθεια των οποίων θα κατακτούσατε όλες τις πρώτες νίκες και τα εκ τούτων αναλογούντα ανταλλάγματα επί 5 έτη, στο πέρας των οποίων το αποτέλεσμα θα ήταν ο θάνατος; Απάντηση: ΝΑΙ άνω του 50% των ερωτηθέντων. Ερώτηση 2^η: Θα παίρνατε οποιοδήποτε φάρμακο για να κερδίσετε στην Ολυμπιάδα εάν σας διαβεβαίωναν ότι δεν θα ανιχνευόταν θετικό το δείγμα; Απάντηση: ΝΑΙ 98% των ερωτηθέντων», Παρίσης, Εκ1, σ. 289-290.

πλευρές πιο μολυσμένο από το φυσικό»⁶⁰⁷. Στην προσπάθεια να προσδιορίσει χρονικά το φαινόμενο και ενδεχομένως να τονίσει τη διαχρονική ανθεκτικότητά του καταφεύγει και σε ιστορικούς αναχρονισμούς υποστηρίζοντας την άποψη ότι παρόμοιο φαινόμενο υπήρχε και στην αρχαιότητα με αθλητές που ντοπάρωνταν με εκχυλίσματα μανιταριών ή άλλες φυτικές και ζωϊκές ουσίες, και το ερμηνεύει ως μία από τις αιτίες κατάργησης των Αγώνων από τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο⁶⁰⁸.

Υποστηρίζει ότι σύμφωνα με τα δεδομένα η κοινωνία έχει οδηγηθεί σε δύο μορφές αθλητισμού: του ερασιτεχνικού και υγιούς και του εμπορευματοποιημένου πρωταθλητισμού. Με βάση αυτή την παραδοχή αναφέρεται σε «αθλητικούς ήρωες» που κατασκευάζονται στα εργαστήρια και όχι στα γυμναστήρια», σε αγώνες όπου γίνεται «“συναγωνισμός φαρμάκων”», στη μετατροπή του αθλητισμού «σε ανταλλακτική αξία», στην τεράστια ευθύνη πολιτείας και της κοινωνίας και θέτει το ερώτημα εν τέλει τι «χειροκροτούμε, το φάρμακο ή το νικητή; Και το πιο σημαντικό από όλα, ποια νίκη χειροκροτούμε;». Καταγράφει τις αρχές που διέπουν τον έλεγχο ντόπινγκ (υγεία του αθλητή, σεβασμός της αγωνιστικής και ιατρικής ηθικής και ο σεβασμός στην ισότητα όλων των διαγωνιζομένων) και παράλληλα θίγει ακραίες συμπεριφορές των εμπλεκόμενων προκειμένου να διαφύγουν τη σύλληψη⁶⁰⁹.

Εστιάζει στο μελλοντικό κίνδυνο κατασκευής ανθρωποειδών ή ανθρώπινων παραγώγων μέσα από τη Χειρουργική γενετική και θεωρεί ουσιώδη και απαραίτητη τη μέθοδο αντιντόπινγκ κοντρόλ, αλλά δεν την κρίνει ως επαρκή. Προτείνει τη θέσπιση πολύ αυστηρής νομοθεσίας με παραδειγματική τιμωρία, όχι μόνο στον αθλητή αλλά και στο παραγοντικό περιβάλλον που είναι συνυπεύθυνο⁶¹⁰. Επισημαίνει ως πρώτιστη αξία την υγεία του αθλητή και μιλάει για «καθαρό αθλητισμό» που θα καταστήσει τον αθλητή «ευτυχισμένο και όχι καταπιεσμένο, υγιή και όχι άρρωστο, θα του δώσει καλλιέργεια αντί της διαφθοράς, φιλία έναντι αντιπαλότητας». Για την επίτευξη αυτού του αποτελέσματος ορίζει ως «απαραίτητη προϋπόθεση ένα ΠΡΕΠΕΙ» γύρω από το οποίο αναπτύσσονται και αναλύονται

⁶⁰⁷ Στο ίδιο, σ. 288.

⁶⁰⁸ Στο ίδιο, σ. 290. Στο Εκ3 αντίστοιχα δίνεται το χρονικό εξάπλωσης των αναβολικών από το 1886 οπότε ήταν ο πρώτος καταγεγραμμένος επίσημα θάνατος από αναβολικά του ποδηλάτη Λίντον από υπερβολική δόση τριμεθίλ έως το 2000 οπότε καθιερώθηκαν οι αναλύσεις αίματος των αθλητών για την ανίχνευση των απαγορευμένων ουσιών, σ. 14-15.

⁶⁰⁹ Παρίσης, Εκ1, σ. 288-290.

⁶¹⁰ Στο ίδιο, σ. 291.

πολλαπλοί ρόλοι στο οικογενειακό περιβάλλον, στο σωματειακό αθλητισμό, στα ΜΜΕ και σε πολιτικό επίπεδο⁶¹¹.

Τα νομικά, ιατρικά και ηθικά διλήμματα που συνεπάγεται το ντόπινγκ, όπως προκύπτει από τη γενικότερη τοποθέτηση του Παρίση, απαιτούν την επαναδιαπραγμάτευση και τον επαναπροσδιορισμό των ηθικών αξιών του Ολυμπισμού και του αθλητισμού. Στα υπόλοιπα εγχειρίδια δεν απαντώνται αναφορές για το ζήτημα, εκτός από το μαθητικό εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών, όπου το ντόπινγκ, ως σύγχρονο κοινωνικό πρόβλημα τοποθετείται στον αντίποδα των Ολυμπιακών αξιών και των «καθαρών Αγώνων», ενώ παράλληλα προβάλλεται σε άλλο σημείο του ίδιου εγχειριδίου η τεχνολογική και ιατρική υποδομή κατά τη διάρκεια των Αγώνων, καθώς και οι ειδικές υπηρεσίες για τον έλεγχο του ντόπινγκ⁶¹².

2.6.4. Ολυμπιακοί Αγώνες και επιχειρηματικότητα

Για την επιχειρηματική διάσταση των Αγώνων γράφουν δύο ξένοι συγγραφείς, οι Mary A. Hums και T. Christopher Greenwell. Οι βασικές «λέξεις κλειδιά» που συνθέτουν το αφήγημα της επιχειρηματικότητας και αναλύονται στο εγχειρίδιο Εκ1 (10 σελίδες) είναι οι εξής: Ραδιοτηλεοπτικά δικαιώματα, Εμπορευματοποίηση, Εταιρική χορηγία, Δημόσια χρηματοδότηση, Ιδιωτική χρηματοδότηση, Pierre de Coubertin, Juan Antonio Samaranch, Peter Ueberroth. Οι συγγραφείς κάνουν μια σύντομη ιστορική αναδρομή της εμπορευματοποίησης στους Ολυμπιακούς με αναχρονιστικές επισημάνσεις στην περίοδο αναβίωσης των Αγώνων την οποία και εξιδανικεύουν. Υποστηρίζουν ότι αρχικά οι Ολυμπιακοί Αγώνες, όπως τους οραματίστηκε ο Coubertin, ήταν «μια ευκαιρία συνάθροισης των αθλητών όπου οι τελευταίοι θα αγωνίζονταν μόνο από αγάπη για τον αθλητισμό...Δεν υπήρχε κανένα κέρδος και οι αθλητές αγωνίζονταν χωρίς αμοιβή. Οι τοπικές οργανώσεις χρηματοδοτούσαν τους Αγώνες καταφεύγοντας συχνά σε είσπραξη κεφαλαίων από απλούς ανθρώπους και εθελοντές»⁶¹³.

Στη σύντομη ιστορική αναδρομή της εμπορευματοποίησης στο εγχειρίδιο δίνονται ενδεικτικά οικονομικά στοιχεία από διάφορες Ολυμπιακές διοργανώσεις που φανερώνουν τα υπερβολικά έξοδα των διοργανωτών, ως συνέπεια του μεγέθους και

⁶¹¹ Στο ίδιο, σ. 292.

⁶¹² Εμ13-16 ετών, σ. 24-25, 21.

⁶¹³ Hums – Greenwell, «Η επιχειρηματική διάσταση των Ολυμπιακών. Αγώνων», Εκ1, σ. 293-294.

της δημοτικότητας των θερινών αλλά και των χειμερινών Αγώνων. Ως αποτέλεσμα της σταδιακής ανάπτυξης των Αγώνων επισημαίνεται η αυξημένη επιρροή της τηλεόρασης, η εμπορική αξιοποίηση της διαφήμισης και η προσέλκυση εμπορικών χορηγών. Ως κορυφαίο παράδειγμα ιδιωτικής χρηματοδότησης Ολυμπιακών Αγώνων στο εγχειρίδιο αναφέρεται αναλυτικά η διοργάνωση του Λος Άντζελες το 1984⁶¹⁴. Αναφέρονται επίσης στο Ολυμπιακό Χορηγικό Πρόγραμμα TOP της ΔΟΕ, στοιχεία του οποίου παρατίθενται στο εγχειρίδιο Εκ1, μαζί με στοιχεία που αφορούν τις Ολυμπιακές διοργανώσεις της Βαρκελώνης, της Ατλάντας, του Σίδνεϊ και του Σολτ Λέικ Σίτυ, όπου εφαρμόστηκαν ανάλογες τακτικές χρηματοδότησης των Αγώνων⁶¹⁵.

Άλλα σημεία προσέγγισης με εκτεταμένη ανάλυση στο εγχειρίδιο αφορούν τον τρόπο που ωφελούνται από τις χορηγίες των Ολυμπιακών Αγώνων οι εταιρείες, οι διοργανώτριες πόλεις και οι αθλητές⁶¹⁶. Σχετικά με τα προβλήματα της εμπορευματοποίησης των Αγώνων στο εγχειρίδιο αναδεικνύονται δύο βασικά σημεία: α) η αλλοίωση των πρώτων αρχών του Ολυμπισμού, αφού «οι εταιρικές επιρροές κλονίζουν τις αρχές που θεσπίστηκαν από τον Coubertin. Η χρησιμοποίηση των Αγώνων για την πώληση προϊόντων αντικατοπτρίζει την έλλειψη αθωότητας ή αγνότητας...». β) την απώλεια του ερασιτεχνικού πνεύματος των πρώτων χρόνων των Αγώνων που «συμβάδιζε με το όραμα του Coubertin για αγώνες που γίνονται μόνο από αγάπη για τον αθλητισμό», αρχή που υποστηρίχτηκε στη συνέχεια και από τον επίσης πρόεδρο ΔΟΕ, Avery Brundage. Οι συγγραφείς επισημαίνουν την αλλαγή στάσης της ΔΟΕ στα ζητήματα ερασιτεχνισμού και επαγγελματισμού, στάση που συνδέεται με την απόφαση διαγραφής της λέξης «ερασιτέχνης» από τον Ολυμπιακό Χάρτη το 1980⁶¹⁷. Αναφορές κάνουν επίσης στον αυξημένο ρόλο της τηλεόρασης και

⁶¹⁴ Στο ίδιο, σ. 294-295.

⁶¹⁵ Στο ίδιο, σ. 295-297. Η αξία της χορηγίας τονίζεται και στο Εμ13-16 ετών στην ενότητα «Το οικονομικό μέγεθος των Αγώνων», σ. 22. Επίσης και Εκ4 «η επιχειρηματική διάσταση των Ολυμπιακών Αγώνων», δραστηριότητα για μαθητές Λυκείου, σ. 177.

⁶¹⁶ Hums – Greenwell, Εκ1, σ. 297-302.

⁶¹⁷ Στο ίδιο, σ. 302-303. Ο Samaranch στην αυτοβιογραφία του επισημαίνει ότι οι συζητήσεις περί ερασιτεχνισμού και επαγγελματισμού αποτελούν «άγονες διαμάχες» και τονίζει ότι στους Ολυμπιακούς Αγώνες «πρέπει να υπάρχουν μονάχα αθλητές και να ξεχάσουμε τους ερασιτέχνες και τους επαγγελματίες. Μονάχα αθλητές», Samaranch, *ό.π.*, σ. 83, 85, 108. Ο ερασιτεχνισμός μέχρι πριν την αναθεώρηση το 1980 «βασίζόταν σε υποκριτική συμπεριφορά», επισημαίνει και ο πρόεδρος της ΔΟΕ, Jacques Rogge, στην «Εισαγωγή» του στο ίδιο, σ. 16.

του διαδικτύου ως τεχνολογικά εργαλεία καθοριστικά για τη διάδοση των Αγώνων και του μηνύματος του Ολυμπισμού αλλά και πηγή εσόδων⁶¹⁸.

2.6.5. Ολυμπιακοί Αγώνες και γυναικεία ταυτότητα

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 (9 σελίδες) ο συγγραφέας Ευάγγελος Αλμπανίδης στοιχειοθετεί διαχρονικά τις αντιλήψεις σχετικά με την έμφυλη ανισότητα στους Ολυμπιακούς Αγώνες, όπως αυτή αποτυπώνεται μέσα από τη συμμετοχή ή μη των γυναικών από το 1896 και εξής. Ο γυναικείος αθλητισμός εξετάζεται στο εγχειρίδιο στο πλαίσιο μιας διαχρονικής θεώρησης της μετάβασης των γυναικών από μια ανδροκρατούμενη κοινωνία στη γυναικεία απελευθέρωση και τη μαζική συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες⁶¹⁹. Ο συγγραφέας με αναφορές που παραπέμπουν στη θέση της γυναίκας στην αρχαιότητα και στη σύγχρονη εποχή συνδέει την απουσία της από τους Ολυμπιακούς Αγώνες με αρχαίες θρησκευτικές και σύγχρονες κοινωνικές προκαταλήψεις. Στο εγχειρίδιο ο Αλμπανίδης επιχειρεί μια ιστορική αναδρομή του γυναικείου αθλητισμού με πηγή τις ίδιες τις Ολυμπιακές διοργανώσεις αλλά και τα κοινωνικά συμφραζόμενα της προπολεμικής, μεταπολεμικής και τωρινής περιόδου.

Σε κάθε μία από αυτές τις θεματικές υποενότητες εστιάζει και τοποθετείται ανάλογα με τις επιλεκτικές αναφορές του θέματος. Στην προπολεμική περίοδο καταγράφει τα κοινωνικά και αθλητικά πρότυπα που καθορίζουν τη θέση της γυναίκας, η οποία βρίσκεται εγκλωβισμένη σε «έναν παθητικό ρόλο» χωρίς πολιτικά και οικονομικά δικαιώματα και χωρίς νομικά κατοχυρωμένο δίκαιο, σε κατώτερη κοινωνική θέση. Χαρακτηρίζει τους Αγώνες του 1896 ως «μια καθαρά ανδρική υπόθεση» στους οποίους η γυναίκα δεν είχε θέση, όπως και στους Αγώνες της αρχαιότητας⁶²⁰. Η απαγορευμένη γυναικεία συμμετοχή στους Αγώνες ερμηνεύεται και στο πλαίσιο απόψεων της ΔΟΕ και του Coubertin. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι

⁶¹⁸Hums – Greenwell, *ό.π.*, σ. 304-305. Βλ. επίσης, Εμ10-12ετών την ενότητα «Τεχνολογία», σ. 59, στο Εμ13-16 ετών την ενότητα «Τεχνολογία και Αγώνες», σ. 20, Εκ4, «Ολυμπιακοί Αγώνες και σύγχρονη τεχνολογία», σ. 176 και Εμ6-9 ετών την αξία της επικοινωνίας μέσω του διαδικτύου, σ. 42-43.

⁶¹⁹Το θέμα δίνεται και ως δραστηριότητα για τους μαθητές Λυκείου στο Εκ4 με τίτλο «Η γυναίκα στους Ολυμπιακούς Αγώνες χθες και σήμερα», σ. 165. Οι μαθητές συλλέγουν στοιχεία και σχολιάζουν όψεις του φαινομένου από την Καλλιπάτειρα μέχρι και για την εορτή της Γυναίκας 8 Μαρτίου.

⁶²⁰Αλμπανίδης, «Γυναίκα και σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες», Εκ1, σ. 312.

ο Coubertin δεν ήταν «μισογύνης» ούτε «αντιφεμινιστής» και ερμηνεύει τη θέση του βαρόνου απέναντι στις γυναίκες σε συνάρτηση με την εποχή του⁶²¹.

Ο Αλμπανίδης σε σύντομη αναδρομή στην προπολεμική περίοδο, αναφέρεται στη συμμετοχή γυναικών στους Ολυμπιακούς από το 1900 μέχρι το 1936 και καταγράφει τα αθλήματα στα οποία συμμετείχαν σταδιακά και τη στάση της ΔΟΕ σε σχέση με το γυναικείο αθλητισμό. Εστιάζει ιδιαίτερα στην ίδρυση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Γυναικείου Αθλητισμού το 1921 και καταγράφει τη σημαντική δράση της Ομοσπονδίας υπό την ηγεσία της Γαλλίδας Alice Milliat και αναφέρεται στη διοργάνωση τεσσάρων γυναικείων Ολυμπιάδων (1922, 1926, 1930, 1934), που σημείωσαν επιτυχία καθώς και αυξημένη συμμετοχή αθλητριών. Στο σημείο αυτό συμπίπτει με τον MacAloon ο οποίος αναφέρεται και αυτός στο ίδιο εγχειρίδιο, όπως είδαμε παραπάνω. Ένα άλλο σημείο στο οποίο επίσης εστιάζει είναι οι Αγώνες του 1928, όπου πρώτη φορά συμμετέχουν οι γυναίκες σε πέντε αγωνίσματα στίβου⁶²².

Στη μεταπολεμική περίοδο ο συγγραφέας αναφέρεται στις κοινωνικο – πολιτικές εξελίξεις που συντέλεσαν στην κοινωνική αναβάθμιση του ρόλου της γυναίκας κατά τη διάρκεια του πολέμου και «άλλαξαν σταδιακά και τις ισχύουσες απόψεις σχετικά με το τι μπορεί μια γυναίκα να κάνει, ακόμη και στο χώρο του αθλητισμού»⁶²³. Τομή για τους Αγώνες ο Αλμπανίδης θεωρεί την παρουσία Σοβιετικών αθλητριών από το 1952 και εξής, οι οποίες αντιμετωπίστηκαν αρνητικά και με προκαταλήψεις από τον Τύπο⁶²⁴. Παρά την αυξημένη συμμετοχή αθλητριών

⁶²¹«Ήταν απλά ένας άκαμπτος συντηρητικός που αρνήθηκε να δεχθεί την εμφάνιση των γυναικών στο χώρο του αθλητισμού, ένας ηγέτης χωρίς διορατικότητα και προοδευτικό στοχασμό στο θέμα των γυναικείων δικαιωμάτων. Πίστευε ακράδαντα ότι ο αθλητισμός αντικατοπτρίζει την εικόνα της κοινωνίας και εφόσον στην κοινωνία της εποχής του η γυναίκα έπαιζε παθητικό ρόλο, το ίδιο έπρεπε να συμβαίνει και στους Ολυμπιακούς Αγώνες», στο *ίδιο*, σ. 312-313.

⁶²²Στο *ίδιο*, σ. 313-314. Αντίστοιχη αναφορά γίνεται και στο εγχειρίδιο των μαθητών Εμ13-16 ετών. Η αναφορά εδώ υποστηρίζεται εικονογραφικά με φωτογραφίες της Βούλας Πατουλίδου και της γυναικείας ομάδας στίβου του Βερολίνου 1936 με σχετικό υπότιτλο: «Η δρομέας Λανίτου – Καβουνίδου (στο μέσον), ήταν η πρώτη Ελληνίδα αθλήτρια που έλαβε μέρος σε αγωνίσματα στίβου», Εμ13-16 ετών, σ. 26.

⁶²³Αλμπανίδης, Εκ1, σ. 314-315.

⁶²⁴Οι αθλήτριες χαρακτηρίστηκαν από τον Τύπο ως «αμαζόνες» και «ανδροπρεπείς», ενώ ο ιατρικός και αθλητικός κόσμος παρακινήθηκε να ενδιαφερθεί «για τον βιολογικό και κοινωνικό ορισμό της θηλυκότητας», αυτών των «μη θηλυκών γυναικών» που ξεπερνούσαν σε επιδόσεις τους δυτικούς αθλητές. Με πρόφαση «την προστασία της γυναικείας από αθέμιτο ανταγωνισμό και κίνητρο την καχυποψία απέναντι στις “εξανδρισμένες” αθλήτριες», επισημαίνεται αρνητικά από το συγγραφέα η απόφαση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Ερασιτεχνικού Αθλητισμού να καθιερώσει τα τεστ θηλυκότητας (τεστ επαλήθευσης φύλου) το 1966 στο Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα της Βουδαπέστης και στους Ολυμπιακούς του 1968, στο *ίδιο*, σ. 315-316. Ως ενδεικτικό στοιχείο «απόκτησης ουσιαστικής ισότητας ανδρών και γυναικών» σε άλλο σημείο του εγχειριδίου καταγράφεται από τον Bill Mallon η

στους Αγώνες και την κατάρριψη των αρνητικών στερεοτύπων του παρελθόντος, στο εγχειρίδιο τίθενται προβληματισμοί σχετικά με την τωρινή αλλά και μελλοντική συμμετοχή των γυναικών. Οι προβληματισμοί αυτοί αφορούν χώρες της Ν.Αμερικής, της Αφρικής, της Άπω Ανατολής και τις Ισλαμικές χώρες όπου η συμμετοχή των γυναικών στους Ολυμπιακούς είναι πολύ περιορισμένη και οι γυναίκες παλεύουν ακόμα με «δυσεπίλυτες κοινωνικές και θρησκευτικές προκαταλήψεις»⁶²⁵.

Όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα, οι πολλαπλές διακρίσεις που βίωσαν οι γυναίκες μέχρι την καθοριστική αποδοχή τους στους Ολυμπιακούς Αγώνες και στο Ολυμπιακό Κίνημα ισότιμα με τους άνδρες αθλητές, ήταν αποτέλεσμα κοινωνικής και πολιτισμικής κατασκευής έμφυλων ταυτοτήτων που διαμορφώθηκαν στη βάση της κατασκευής της θηλυκής ταυτότητας ως κοινωνικού «Άλλου»⁶²⁶. Απέναντι σ' αυτή την κατασκευή η σημαντικότερη θεωρητική τοποθέτηση ήρθε από το πεδίο του υπαρξισμού με τη φράση «Δεν γεννιέσαι γυναίκα, γίνεσαι» της Σιμόν ντε Μποβουάρ και την οποία καλούνται οι καθηγητές να συζητήσουν με τους μαθητές με σκοπό τον προβληματισμό τους στα κοινωνικά θέματα. Στο εγχειρίδιο Εκ4 η φράση αναφέρεται στον πληθυντικό αριθμό: «Δεν γεννιόμαστε γυναίκες. Γινόμαστε γυναίκες»⁶²⁷.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ «ΑΘΗΝΑ 2004»

3.1. Εισαγωγή

Η αφήγηση γύρω από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 συγκροτεί μια ξεχωριστή θεματική ενότητα στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1, ενώ ιδιαίτερη αξία αποκτά και στα υπόλοιπα εγχειρίδια καθηγητών και μαθητών. Οι κεντρικοί άξονες της αφήγησης αναδεικνύουν τρία βασικά σημεία της διοργάνωσης: το ιστορικό της Επιτροπής

σχεδόν ίση συμμετοχή στο Ολυμπιακό πρόγραμμα των Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων του 2002, «με μόνη διαφορά ότι [οι γυναίκες] δεν θα αγωνιστούν στο άλμα με σκι ή στα σύνθετα αγωνίσματα στο σκανδιναβικό σκι, Mallon, Εκ1, σ. 253.

⁶²⁵ Αλμπανίδης, Εκ1, σ. 316-317.

⁶²⁶ Αν και η αποδοχή των γυναικών στους Αγώνες έγινε το 1928, για την ίδια τη ΔΟΕ χρειάστηκαν 87 χρόνια από την ίδρυσή της για να εκλέξει γυναίκες μέλη. Ο Samaranch επισημαίνει σχετικά με αυτή την καινοτομία που συνέβη επί ημερών του: «Είναι γεγονός ότι νιώθω ιδιαίτερη υπερηφάνεια επειδή κατά την προεδρία μου εκλέχθηκαν οι πρώτες γυναίκες – μέλη της ΔΟΕ. Ίσως να μας φαίνεται σήμερα αδιανόητο και παρωχημένο, ωστόσο είναι γεγονός ότι από το 1894 μέχρι το 1981 καμιά γυναίκα δεν είχε τη δυνατότητα να εκλεγεί μέλος αυτής της οργάνωσης. Στο τέλος της θητείας μου δεκατρείς γυναίκες βρίσκονται ανάμεσα στα εκλεγέντα μέλη της ΔΟΕ, αριθμός που αντιπροσωπεύει το 11% του συνόλου», Samaranch, 21 Χρόνια στην Προεδρία της ΔΟΕ, ό.π., σ. 152.

⁶²⁷ Εκ4, σ. 162.

Διεκδίκησης των Αγώνων (στόχοι, δράσεις, στρατηγικές), τις δράσεις και τους τομείς της Οργανωτικής Επιτροπής των Αγώνων ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» που καλείται να υλοποιήσει την ειλημμένη απόφαση τέλεσης των Αγώνων και τα οφέλη της μεταολυμπιακής κληρονομιάς για τη χώρα. Οι τρεις αυτές όψεις της αφήγησης οικοδομούν το πλαίσιο για την πρόσληψη των Αγώνων ως καταλυτικό γεγονός για την ανάπτυξη της διοργανώτριας Πόλης, ως μέσο εκσυγχρονισμού και προβολής της, αλλά και ταυτόχρονα ως όραμα ενός λαού με το οποίο πρέπει να ταυτιστεί για να πετύχει. Το αφήγημα των Αγώνων στα εγχειρίδια αναπτύσσεται σε ισχυρή συνάρτηση με το παρόν και συγκροτείται με βάση τους στόχους της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» που διαχειρίζεται επίσημα την εικόνα τους και την εικόνα της Αθήνας, χωρίς καμμία αναφορά στην εικόνα και στην ταυτότητα των άλλων τεσσάρων Ολυμπιακών Πόλεων της περιφέρειας (Πάτρα, Βόλος, Ηράκλειο Κρήτης, Θεσσαλονίκη).

Η οριοθετημένη χρονολογική αφήγηση που ακολουθείται διαμορφώνει αντίστοιχα μια ιδεολογικά οριοθετημένη συνείδηση σχετικά με την αξία της διοργάνωσης των Αγώνων και τον απόλυτο ρόλο της Οργανωτικής Επιτροπής που δεν επιδέχεται καμμία αμφισβήτηση. Η χρήση της γεγονοτολογικής και περιγραφικής αφήγησης με έντονη τη χρήση υπερθεματικού λόγου για την επιτυχημένη ανάληψη της Ολυμπιακής διοργάνωσης του 2004 σε σχέση με την αποτυχημένη διεκδίκηση του 1996, την οργανωτική υποδομή της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», καθώς και οι εκτενείς κειμενογραφικές και εικονογραφικές αναφορές για τις Ολυμπιακές υποδομές που θα μεταφραστούν σε μεταολυμπιακά οφέλη για την Ελλάδα, ακυρώνει εκ των προτέρων όλες τις πιθανές αντιφάσεις και προκλήσεις που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν από τη διοργάνωση των Αγώνων.

Η γενική φιλοσοφία που διαπερνά τη δομή των εγχειριδίων καθορίζεται από την επιτακτική επικαιρότητα της προολυμπιακής περιόδου και την υπεραξιολόγηση της διοργάνωσης, η οποία βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη τη στιγμή που γράφονται και δημοσιεύονται τα εγχειρίδια. Αναφέρουμε ενδεικτικά από το εγχειρίδιο του καθηγητή, Εκ4: «Με την Ολυμπιάδα του 2004 η Ελλάδα μπορεί να εδραιώσει σταθερούς ρυθμούς ανάπτυξης, να κινητοποιήσει όλες τις δυνάμεις της και να επενδύσει οργανωμένα σε όλους τους τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας και του πολιτισμού»⁶²⁸. Ειδικότερα στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 διαμορφώνεται έντονη

⁶²⁸Εκ4, σ. 175.

η αντίληψη για το σημαντικό ρόλο που καλείται να διαδραματίσει η Οργανωτική Επιτροπή, αλλά και η Αθήνα ως πόλη των Αγώνων. Καταγράφονται έτσι οι βασικές στρατηγικές της Ολυμπιακής διοργάνωσης, προσδιορίζονται οι στόχοι, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και η οργανωτική υποδομή της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», με σκοπό να προβληθεί το έργο της και να διαμορφωθεί θετική εικόνα για τους Αγώνες. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι σ' αυτό, αλλά και στα υπόλοιπα εγχειρίδια, ο μηχανισμός δημιουργίας της εικόνας των Αγώνων αποκλείει οποιαδήποτε αναφορά στη δημόσια κριτική που ασκήθηκε από οργανώσεις και φορείς πολιτών στην Ελλάδα που αμφισβήτησαν τη διοργάνωση των Αγώνων⁶²⁹.

Σύμφωνα με μία πρωτότυπη και πολύ ενδιαφέρουσα έρευνα που πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στο πλαίσιο διπλωματικής εργασίας στη σχολή Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου της Κρήτης από την Ελένη Πολίτη, καταγράφηκαν 366 γεγονότα διαμαρτυρίας με 545 αναφορές σε δημόσια κείμενα κριτικής την περίοδο 1997 - 2004, με γεωμετρική αύξηση τη χρονιά του 2004. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή υπήρξε στην Ελλάδα «ένα αρκετά οργανωμένο πεδίο δημόσιας αμφισβήτησης και διαμαρτυρίας ενάντια στον αθλητικό και Ολυμπιακό θεσμό και ειδικότερα στη διοργάνωση της Αθήνας 2004». Τα γεγονότα διαμαρτυρίας έλαβαν χώρα κυρίως στον ελλαδικό χώρο και ειδικότερα στην περιοχή της Αττικής, διοργανώθηκαν σε επαρχιακό και νομαρχιακό επίπεδο και σε τοπικό επίπεδο δήμου και κοινότητας, ενώ υπήρξαν και 6 διαμαρτυρίες εκτός ελληνικών συνόρων. Η κριτική που ασκήθηκε από τις οργανώσεις διαμαρτυρίας αφορούσε δύο όψεις των Αγώνων: τη διοργάνωση του 2004, αλλά και ευρύτερα τον ίδιο τον Ολυμπιακό θεσμό⁶³⁰.

⁶²⁹ Στο Εκ1 στην παράθεση στοιχείων σχετικά με τις συνθήκες που επικρατούσαν εντός και εκτός Ελλάδας, την περίοδο της διεκδίκησης των Αγώνων, αναδεικνύεται αφενός η εικόνα «της απόλυτης ομοφωνίας», (bold γράμματα) στο εσωτερικό της χώρας, και αφετέρου στο εξωτερικό, επισημαίνονται οι «ιδιαίτερα ευνοϊκές διεθνείς συγκυρίες» που ενίσχυναν την υποψηφιότητα. Η εικόνα της κοινής γνώμης στην Ελλάδα κρίνεται «ιδιαίτερα θετική», η πολιτική ηγεσία «ιδιαίτερα πρόθυμη» με τα κόμματα της αντιπολίτευσης να τοποθετούνται θετικά, «παρά το γεγονός ότι κάποια θέλησαν με την ευκαιρία της θετικής τους τοποθέτησης να διατηρήσουν κάποιες επιφυλάξεις σε σχέση με την έκταση των ωφελημάτων από την ανάληψη των Αγώνων», οι αθλητικές ομοσπονδίες «ευνοημένες» από το σχεδιασμό μακροπρόθεσμου αθλητικού προγράμματος και επιχορηγήσεων από το κράτος, και τέλος η αθλητική υποδομή των Αθηνών, «έτοιμη σε βαθμό 72% συνηγορούσε υπέρ μιας επιτυχούς πορείας της διεκδίκησης», Γάγγας Δ., «Διεκδίκηση – Επιτυχία», Εκ1, σ. 405.

⁶³⁰ Πολίτη Ε., *Ο Αθλητισμός ως πολιτικό ζήτημα: λόγος και γεγονότα διαμαρτυρίας απέναντι στους Ολυμπιακούς Αγώνες "Αθήνα 2004"*, Διπλωματική Εργασία, Ρέθυμνο, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – Τμήμα Κοινωνιολογίας, Ιούνιος 2007. Ο αντιθετικός λόγος όπως καταγράφεται στην έρευνα της Πολίτη, δεν αναιρεί την αποδοχή που είχαν οι Αγώνες στο ευρύτερο σώμα της κοινής γνώμης. Ο Χριστόφορος Βερναρδάκης στο άρθρο του «Η Ελληνική κοινή γνώμη και η διοργάνωση των

Δεν υπάρχει επίσης καμμία αναφορά για τη σκληρή κριτική που ασκήθηκε στην Ελλάδα από τα διεθνή ΜΜΕ αλλά και την ίδια τη ΔΟΕ στη διάρκεια της προολυμπιακής προετοιμασίας σε όλη την προολυμπιακή περίοδο μέχρι τη διοργάνωση των Αγώνων. Στην περίοδο αυτή η Ελλάδα αμφισβητήθηκε έντονα, ίσως όσο καμμία άλλη διοργανώτρια χώρα για την ικανότητά της να διοργανώσει τους Αγώνες. Η επισήμανση αυτή αποτελούσε κοινή παραδοχή για τους εμπλεκόμενους στο Ολυμπιακό Κίνημα. Το 2005 ο καθηγητής του Ερευνητικού Κέντρο Αθλητικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Paris Sud XI, Kemo Keimbou, σε ανακοίνωσή του στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία αναφέρθηκε στο ίδιο θέμα επισημαίνοντας ότι η αντιμετώπιση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας από τα διεθνή ΜΜΕ δεν είχε προηγούμενο και κρίθηκε πολλές φορές «αρνητική και άδικη». Μέσα από 1200 άρθρα του γαλλικού και αμερικάνικου γραπτού Τύπου από το 2000 έως το 2004 που μελέτησε ο Keimbou, αναφέρει ότι η αρνητική αυτή αντιμετώπιση ήταν άρρηκτα δεμένη με το αίσθημα της ανασφάλειας που δημιούργησε το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, τη γεωπολιτική επιρροή της Ελλάδας μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών, την ικανότητά της να αναλάβει αυτή τη διοργάνωση και την επικρατούσα περιβαλλοντική αντίληψη για την Αθήνα ως μία από τις πιο επιβαρυνμένες πόλεις στον κόσμο⁶³¹.

Ολυμπιακών Αγώνων 2004: εθνική συναίνεση και επικριτικές οπτικές» στο Ειδικό Τεύχος του επιστημονικού περιοδικού Ζητήματα Επικοινωνίας, με τίτλο, *Ολυμπιακοί Αγώνες: Το μέγα αθλητικό και επικοινωνιακό γεγονός*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004, σ. 79-92, με βάση διαχρονικά στοιχεία της VPRC 2001-2003 που αναλύει, καταλήγει στα εξής συμπεράσματα: «όπως γίνεται φανερό, τόσο από τα ποσοστά, όσο και από τον εκτιμώμενο απόλυτο αριθμό ατόμων που καταγράφουν οι επιμέρους ομάδες κοινής γνώμης, η κοινωνική συναίνεση στους Αγώνες, είναι, εκτός από μεγάλη, πολύ συνεκτική. Οι αρνητικά τοποθετούμενοι απέναντί τους αποτελούν μόλις το 6% της ελληνικής κοινωνίας (περίπου 518.000 άτομα), τη στιγμή που η ομάδα των “ένθερμων και σκληρών υποστηρικτών” φτάνει το 40%, ενώ αυτή των “χαλαρών υποστηρικτών” το 54%». Και αλλού: «Ο “φιλο-ολυμπισμός” της ελληνικής κοινωνίας μοιάζει ποιοτικά πολύ με το “φιλο-ευρωπαϊσμό” της. Όπως ο τελευταίος έτσι και αυτός φαίνεται να αποτελεί το (ιδεολογικό διαβατήριο) εισόδου της χώρας στον αναπτυσσόμενο κόσμο».

⁶³¹Keimbou D.-C.K., «Η αντιμετώπιση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας 2004 από τα ΜΜΕ», στο *Λεύκομα της 45^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 27.7 – 11.8.2005*, Αθήνα, ΔΟΑ - ΔΟΕ, 2006, σ. 193-201. Ενδιαφέροντα στοιχεία για το θέμα σχετικά με την αποτίμηση της συνολικής εικόνας της Ελλάδας στο διεθνή Τύπο, (Ιαν. 2003 – Μάρτ. 2004), καταγράφουν οι Δεμερτζής Ν., Παπαθανασόπουλος Σ. και Αρμενάκης Α. στο άρθρο τους, «Η εικόνα της Ελλάδας κατά την προετοιμασία των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004», στο περ., Ζητήματα Επικοινωνίας, Ειδικό Τεύχος, Ολυμπιακοί Αγώνες, *ό.π.*, σ. 57-78. Συμπερασματικά αναφέρουν: «Σε όλο το διάστημα της έρευνας η εικόνα της Ελλάδας όσον αφορά στην προετοιμασία των Αγώνων του 2004 ήταν από επιφυλακτική έως αρνητική. Αυτό το “σκοτσέζικο ντους” που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες από το διεθνή Τύπο συνδέεται άμεσα με τα σχόλια των ιθυνόντων της ΔΟΕ...Βεβαίως αντίστοιχες καταστάσεις μπορούμε να διαπιστώσουμε σε κάθε διοργανώτρια πόλη. Ενδεχομένως στην περίπτωση της Αθήνας οι κριτικές να είναι πιο έντονες και να οφείλονται σε ένα γενικότερο έλλειμμα εμπιστοσύνης για τη σύγχρονη Ελλάδα εκ μέρους της διεθνούς κοινής γνώμης και των καθοδηγητών της», σ. 76.

Στο πλαίσιο αυτό της διεθνούς αμφισβήτησης εντάχθηκε και ο επίσημος λόγος της ΔΟΕ, η οποία διατηρούσε επιφυλάξεις σχετικά με την πρόοδο και την ολοκλήρωση των ολυμπιακών έργων αλλά και τη γενικότερη επιτυχία των Αγώνων σύμφωνα με τον αντιπρόεδρο της ΔΟΕ Dick Pound. Ο ίδιος στο βιβλίο του αναφέρεται στα εγγενή προβλήματα της ελληνικής διοργάνωσης και στον τρόπο με τον οποίο τα αντιλαμβάνονταν η ΔΟΕ και η διεθνής κοινότητα και τα συνέδεε με την πολιτική αστάθεια της χώρας και το στερεοτυπικό προφίλ του Έλληνα, ως ανθρώπου της τελευταίας στιγμής⁶³². «Η λέξη “χάος” είναι ελληνική», γράφει ο επικεφαλής του προγράμματος μάρκετινγκ της ΔΟΕ, Michael Payne που αναφέρεται στο ίδιο θέμα επισημαίνοντας ότι «η Αθήνα χτυπήθηκε πολύ από τα ΜΜΕ – και ειδικά από τα αγγλοσαξωνικά – περισσότερο από κάθε άλλη Ολυμπιακή πόλη. Οι Έλληνες θεωρήθηκαν ανεπαρκείς πολύ πριν καν αρχίσουν οι Αγώνες»⁶³³. Η Ρόη Παναγιωτοπούλου αναφερόμενη στην «αποτίμηση της διεθνούς επικοινωνιακής πολιτικής» της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και της Ελληνικής Κυβέρνησης επισημαίνει την αδυναμία έγκαιρης και αποτελεσματικής επικοινωνιακής πολιτικής απέναντι στις επιθέσεις που δέχτηκε η Ελλάδα και στο αρνητικό κλίμα που δημιουργήθηκε. Το γεγονός ερμηνεύεται σε συνδυασμό με την ίδια την εικόνα της χώρας που «παρέμεινε εγκλωβισμένη στα παλαιά στερεότυπα της αρχαιότητας και των κλασικών αξιών», χωρίς να μπορέσει να οικοδομήσει το προφίλ ενός κράτους σύγχρονου και δυναμικού με οργανωτικές και διαχειριστικές ικανότητες⁶³⁴.

⁶³² Αναφέρουμε ενδεικτικά: «...οι Έλληνες περισσότερο μιλούσαν παρά έπρατταν...». Και αλλού: «Οι Έλληνες είναι εγκάρδιοι, περήφανοι, ευέξαπτοι και γοητευτικοί, αλλά είναι λίγο τρελό να θέλεις να κάνεις δουλειές στην Ελλάδα», σ. 37. Επίσης: «Ένα από τα πιο διασκεδαστικά ανέκδοτα που κυκλοφορούσε ανάμεσα στα μέλη της Ολυμπιακής Οικογένειας κατά τη διάρκεια των Αγώνων είχε να κάνει με την καθυστέρηση των έργων στο Ολυμπιακό Στάδιο. Μεγάλη καθυστέρηση υπήρχε και στην παράδοση των πλαστικών καθισμάτων. Σύμφωνα με το ανέκδοτο, κάποιος κύριος επισκέπτεται το στάδιο, όπου ένας οικοδόμος προσαρμόζει ένα από τα καθίσματα στην ειδική προεξοχή που υπάρχει στο μπετόν. Ο άνθρωπος βλέπει ότι είναι πολύ λίγα τα καθίσματα που έχουν βιδωθεί στη θέση τους και ρωτά τον εργάτη: “Είστε σίγουρος ότι όλα θα είναι έτοιμα στις 13 Αυγούστου;”. Ο εργάτης τον κοιτάζει και του λέει: “Τι θα γίνει στις 13 Αυγούστου;”. “Θεέ και Κύριε!” απαντά ο επισκέπτης. “Στις 13 Αυγούστου θα έχουμε την Τελετή Έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων, η οποία θα πραγματοποιηθεί σε αυτό ακριβώς το στάδιο”. “Ω” απαντά ο εργάτης “τι ώρα στις 13 Αυγούστου;”. “Στις 8 το βράδυ” του λέει ο επισκέπτης. “Στις 8” επαναλαμβάνει ο οικοδόμος “ωραία, δεν υπάρχει λόγος να ανησυχείτε, όλα θα είναι έτοιμα”», Pound D., *ό.π.*, σ. 34, 12.

⁶³³ Payne M., *ό.π.*, σ. 289.

⁶³⁴ Παναγιωτοπούλου Ρ., «Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Αθλητισμός: Οι νέοι κανόνες του παιχνιδιού: Αθήνα 2004: Επικοινωνιακές δράσεις και αντιδράσεις», Ημερίδα ΙΟΜ, Αθήνα, 7.5.2008. <http://www.iom.gr/inst/iom/gallery/Events/Sports%20and%20Media/panagiotopoulou.pdf>, 20.4.2011.

Οι Αγώνες του 2004 προβάλλονται στα εγχειρίδια αφενός ως μοναδικός θεσμός που ενσωματώνει σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές για την διοργανώτρια Πόλη και κατ' επέκταση για την ελληνική κοινωνία και οικονομία⁶³⁵ και αφετέρου ως εθνικός στόχος για την υλοποίηση του οποίου απαιτείται η καλλιέργεια εθνικής συναίνεσης. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4, σε κάποιες από τις υποδεικνυόμενες δράσεις για τους μαθητές επιλέγονται από τους συγγραφείς φράσεις κλειδιά που σημασιοδοτούν τις αντιλήψεις και τα μηνύματα που οι καθηγητές οφείλουν να μεταδώσουν στα παιδιά, όπως για παράδειγμα ότι «η ανάληψη των Αγώνων αποτελεί τιμή για τη χώρα και ένδειξη εμπιστοσύνης στις απεριόριστες δυνατότητες των Ελλήνων». Αντίστοιχα σε σχετική δράση στο ίδιο εγχειρίδιο οι καθηγητές καλούνται να ρωτήσουν τους μαθητές «αν μπορούμε ως χώρα να οργανώσουμε με επιτυχία αυτούς τους Αγώνες» και η απάντηση υποδεικνύεται από το ίδιο το εγχειρίδιο: «Η απάντηση είναι ΝΑΙ, αρκεί να σκεφτούμε τι μπορούμε να πετύχουμε για την Ελλάδα και ολόκληρο τον κόσμο και να συμμετέχουμε σε αυτή την προσπάθεια όλοι μαζί, ενωμένοι»⁶³⁶.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 το κεντρικό θεωρητικό αφήγημα των Αγώνων στοιχειοθετείται από πρόσωπα τα οποία ταυτόχρονα αποτελούν και μέρος αυτών των Αγώνων ως υψηλόβαθμα στελέχη της Οργανωτικής Επιτροπής. Το γεγονός αυτό αναπόφευκτα επικαθορίζει τον τρόπο με τον οποίο αφηγούνται τους Αγώνες μέσα από την επαγγελματική και συναισθηματική σχέση με την Οργανωτική Επιτροπή και την ίδια τη διοργάνωση. Σύμφωνα με τη Φραγκουδάκη το γεγονός αυτό συνιστά «εξαιρετικά μεγάλη δυσκολία για τον επιστήμονα να είναι παρατηρητής και ερμηνευτής ενός αντικειμένου του οποίου αποτελεί ο ίδιος αναπόσπαστο μέρος και προϊόν»⁶³⁷. Από τη συγγραφική ομάδα ο μόνος που υπογράφει το κείμενό του είναι ο Διονύσης Γάγγας, Σύμβουλος της Γενικής Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων της Οργανωτικής Επιτροπής «Αθήνα 2004». Ο ίδιος είχε διατελέσει στο παρελθόν

⁶³⁵Σχετικά με τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις των Αγώνων στην Πόλη αλλά και τη συμβολή τους στην ποιότητα της ζωής των κατοίκων ενδιαφέροντα στοιχεία αναδεικνύει η Ματίνα Κουβέλα στο πλαίσιο πτυχιακής εργασίας στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, με τίτλο «Η βελτίωση της ποιότητας ζωής στην Αθήνα μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες», 2005. Πηγή, <http://estia.hua.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/393/1/kouvela.pdf>, 16.4.2011.

⁶³⁶Εκ4, σ. 175.

⁶³⁷Φραγκουδάκη Α., *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1985, σ. 14.

επικεφαλής της Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων στην Επιτροπή Διεκδίκησης των Ολυμπιακών Αγώνων (1996-1997).

Το μεγαλύτερο σώμα κειμένων αναφέρεται στις δράσεις των Γενικών Διευθύνσεων της «Αθήνα 2004» και δεν φέρει το όνομα κάποιου συγγραφέα. Προφανώς τα κείμενα συγκροτούνται από τις ίδιες τις Διευθύνσεις ξεχωριστά για την καθεμία, γεγονός που τα καθιστά απρόσωπα. Το ενδεχόμενο να είναι ένας ο συγγραφέας όλων των ενοτήτων είναι μάλλον απίθανο παρά τον ομοιογενή και τυποποιημένο τρόπο γραφής όσον αφορά το ύφος και τη δομή των κειμένων. Στο αρχείο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου συναντήσαμε παρόμοιου τύπου κείμενα αποσπασματικά, πιθανόν από ομιλίες διευθυντών ορισμένων Διευθύνσεων σε σεμινάρια εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας. Διατηρώντας τις επιφυλάξεις μας συμπεραίνουμε ότι ίσως κείμενα που είχαν γραφτεί για ενημέρωση του κοινού των Αγώνων από στελέχη των Διευθύνσεων της «Αθήνα 2004», αναδημοσιεύονται στο εγχειρίδιο προσαρμοσμένα ή και τα ίδια ακριβώς για τις ανάγκες της έκδοσης Ολυμπιακής Παιδείας, ενώ δεν αποκλείεται φυσικά και το ενδεχόμενο να γράφτηκαν κάποια ή όλα αποκλειστικά για το παρόν εγχειρίδιο. Πάντως η φωνή του αφηγητή και ο τρόπος ανάπτυξης των κειμένων προσιδιάζει περισσότερο σε κείμενα που είναι γραμμένα για ακρόαση παρά για ανάγνωση γι' αυτό και τα κείμενα δομούνται κατά κύριο λόγο με τη χρήση μη-αφηγηματικού λόγου με εστίαση σε περιγραφές και διατυπώσεις του παρόντος⁶³⁸. Η κειμενογλωσσική ταυτότητα αυτού του κεφαλαίου στο σύνολό του το διαφοροποιεί αισθητά από τα υπόλοιπα κεφάλαια του βιβλίου.

Μέσα από τη συνολική αφήγηση για τους Αγώνες στο εγχειρίδιο Εκ1 προβάλλεται η εικόνα ενός καλοστημένου οργανωτικού και τεχνολογικού μηχανισμού που είναι προορισμένος να πετύχει μπροστά στην «υπέρτατη πρόκληση στην οποία καλούμαστε να ανταποκριθούμε...»⁶³⁹, καλλιεργείται το αίσθημα της αποδοχής των Αγώνων από την ελληνική κοινωνία, επιχειρείται σε πολλά σημεία

⁶³⁸Για παράδειγμα το κείμενο που προέρχεται από τη Διεύθυνση Επικοινωνίας έχει γραφτεί για την πληροφόρηση διαπιστευμένων δημοσιογράφων, όπως προκύπτει από το ίδιο: «Η Οργανωτική Επιτροπή...ανταποκρίνεται με επιτυχία στις απαιτήσεις και στην ανάγκη συνεχούς πληροφόρησης όλων των διαπιστευμένων δημοσιογράφων. Εν ολίγοις: Η ενδυνάμωση και σύμφιξη των σχέσεων... κλπ κλπ», Εκ1, σ. 410. Στο κείμενο της Διεύθυνσης Χορηγών όλη η αφήγηση είναι δομημένη σαν να προέρχεται από power point διάλεξη, Εκ1, σ. 426-429. Στο κείμενο της Διεύθυνσης Διατροφής στη ροή του λόγου η φράση «η διατροφή αυτή που ακούσατε διετέθη σε διαφορετικές βέβαια τοποθεσίες...» κλπ κλπ, αποτελεί ένδειξη ότι ο αφηγητής απευθύνεται σε κοινό που τον ακούει, Εκ1, σ. 436, κ.ο.κ. στο εγχειρίδιο.

⁶³⁹Διεύθυνση Επικοινωνίας, Εκ1, σ. 410.

λεπτομερέστατη και υπερβολική για σχολικό εγχειρίδιο περιγραφή με νούμερα, στατιστικά στοιχεία και δευτερεύουσες πληροφορίες, χρησιμοποιούνται εθνικά στερεότυπα και αναχρονισμοί προκειμένου να δομηθεί η έννοια της συνέχειας των Αγώνων από την αρχαιότητα, ενώ σε κάποια σημεία με αφορμή επιμέρους τομείς, όπως για παράδειγμα αυτό της διατροφής, κυριαρχεί ο διδακτισμός όσον αφορά τις βασικές προϋποθέσεις για την ελληνική επιτυχία των «δικών μας Αγώνων» που συνιστούν προϋποθέσεις όχι μόνο στο ζήτημα της επιτυχημένης διατροφής, αλλά της συνολικής επιτυχίας των Αγώνων⁶⁴⁰.

Η ιδιαίτερα μεγάλη έμφαση που δίνεται στην τεκμηρίωση της τεχνικής περιγραφής της διαχείρισης των Αγώνων, επιδιώκει να αναδείξει τον υψηλό βαθμό δυσκολίας που παρουσιάζει η διοργάνωση ενός τέτοιου μεγάλου γεγονότος, η διαχείριση του οποίου απαγορεύει την αποτυχία και την αμφισβήτηση. Όπως αναφερόταν και στην επίσημη ιστοσελίδα Youth2004, «ψηλός στόχος» της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» ήταν «να διοργανώσει τους καλύτερους Αγώνες της νέας χιλιετίας»⁶⁴¹. Κειμενικές και εικονογραφικές όψεις αυτής της αφήγησης απαντώνται και στα εγχειρίδια των μαθητών, οι οποίες όμως προσαρμόζονται στις ηλικιακές κατηγορίες των μαθητών που απευθύνονται.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 οι Αγώνες του 2004 αποτελούν το τελευταίο από τα πέντε συνολικά κεφάλαια του βιβλίου. Αναπτύσσεται σε δύο ενότητες και καταλαμβάνει 62 σελίδες σε σύνολο 462 σελίδων του εγχειριδίου. Συγγραφείς των ενότητων όπως προαναφέρθηκε είναι ο Διονύσιος Γάγγας και οι Διευθύνσεις της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004». Ο Γάγγας διαπραγματεύεται την ενότητα «Διεκδίκηση – Επιτυχία» (6 ½ σελίδες) και αναφέρεται στο ιστορικό της Επιτροπής Διεκδίκησης των Αγώνων. Οι Διευθύνσεις της «Αθήνα 2004» στην ενότητα «Επιπλέον Δράσεις Οργανωτικής Επιτροπής» (55 σελίδες) αναδεικνύουν όψεις του οργανωτικού πλαισίου και του σχεδιασμού των Αγώνων με εκτενείς αναφορές.

Στα εγχειρίδια Εκ2 και Εκ3 περιέχονται διάφορες προτάσεις, είτε με τη μορφή συζητήσεων, δράσεων, ή ερωτήσεων, που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν κατά την εφαρμογή δραστηριοτήτων που αφορούν τους Αγώνες του 2004, αλλά παρατηρούμε

⁶⁴⁰ «Έχουμε ανάγκη όλο τον κόσμο, όλο τον Αθηναϊκό λαό, από όλα τα μετερίζια. Οι Αγώνες δεν είναι κανενός είναι όλων μας και μόνο αν αυτό μας γίνει βίωμα τότε θα πετύχουμε», Διεύθυνση Υπηρεσιών Διατροφής, Εκ1 σ. 438-439.

⁶⁴¹ Youth 2004, <http://www.olympiceducation.gr>, 13.5.2002.

ότι είναι συγκριτικά αρκετά λιγότερες από προηγούμενες θεματικές ενότητες, όπως για παράδειγμα, αυτές που αφορούσαν τους αρχαίους ή τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες. Στο εγχειρίδιο Εκ2 για το Δημοτικό οι ερωτήσεις είναι κυρίως γνωστικού περιεχομένου με επαναλαμβανόμενα σχήματα⁶⁴². Αναφέρουμε ενδεικτικά κάποιες από τις ερωτήσεις, στις οποίες η σωστή απάντηση ξεχωρίζει μέσα στην ίδια την ερώτηση από το χρωματισμό με bold γράμματα: α) Το Ολυμπιακό Στάδιο στην Αθήνα βρίσκεται στους Αμπελόκηπους, **στο Μαρούσι** ή στο Παγκράτι; β) Ποια πόλη έχει αναλάβει τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004; **Η Αθήνα**. γ) Ξέρετε ποια μεγάλα έργα ετοιμάζονται για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004; Να αναφέρετε τουλάχιστον δύο. **Ολυμπιακό Χωριό, Ολυμπιακό Κωπηλατοδρόμιο, Ιππόδρομος**⁶⁴³.

Στο εγχειρίδιο Εκ3 αντίστοιχα οι προτεινόμενες δραστηριότητες για τους μαθητές αφορούν την έρευνα σχετικά με το κόστος και τα οφέλη που θα έχει η Ελλάδα από την τεχνολογική υποστήριξη των Αγώνων και την εισαγωγή της σύγχρονης τεχνολογίας, την ενημέρωση γύρω από θέματα εθελοντισμού, την καταλογογράφηση των πολεοδομικών παρεμβάσεων, των κοινωνικών και αθλητικών έργων σε συνδυασμό με επίσκεψη σε αυτά και συνεπακόλουθη συζήτηση με θέμα την αναμενόμενη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου που θα προκύψει από τα έργα αυτά, την ενημέρωση για το πρόγραμμα της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας και οργάνωση σχετικών εκδηλώσεων στο σχολείο, τη συλλογή εκθεσιακών ειδών των Αγώνων κλπ⁶⁴⁴.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 οι Ολυμπιακοί Αγώνες αναπτύσσονται και ενσωματώνονται ως ενότητα μέσα στο πλαίσιο επιλεγμένων δραστηριοτήτων που μπορούν να αναπτύξουν εκπαιδευτικοί και μαθητές εντός και εκτός σχολείου στο Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο. Οι δραστηριότητες αυτές χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες: θεωρητική, εικαστική, κινητική και δραστηριότητες εκτός ωρολογίου προγράμματος. Στόχος αυτών των δραστηριοτήτων και για τα τρία επίπεδα

⁶⁴² Από τις 54 ερωτήσεις της ενότητας «Κάρτες Γνώσης – Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες» οι έξι αναφέρονται στους Αγώνες του 2004. Από αυτές οι τέσσερις αφορούν Ολυμπιακές εγκαταστάσεις, η μία αναφέρεται στην ημερομηνία τέλεσης των Αγώνων και στο όνομα της πόλης και η έκτη στο ζήτημα του εθελοντισμού. Από την ενότητα «Κάρτες Παιχνιδιού» σε σύνολο 55 ερωτήσεων οι τέσσερις αφορούν την Ολυμπιάδα της Αθήνας. Και εδώ επικεντρώνονται στα ίδια θέματα.

⁶⁴³ Εκ2, σ. 14, 62-63.

⁶⁴⁴ Εκ3, σ. 34-35.

εκπαίδευσης, όπως αναφέρεται, είναι «οι μαθητές «να ενημερωθούν για την Ολυμπιάδα του 2004 και να αποκτήσουν θετική στάση απέναντι σε αυτήν»⁶⁴⁵. Για το Γυμνάσιο και το Λύκειο προστίθεται μία ακόμα ενότητα με τίτλο, «Οφέλη από την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004», με στόχο «την ενημέρωση των μαθητών για τα οφέλη που θα αποκομίσει η Ελλάδα»⁶⁴⁶. Σύνολο 9 σελίδων, (2 για το Δημοτικό, 3 για το Γυμνάσιο και 4 για το Λύκειο).

Στο εγχειρίδιο Εμ6-9 ετών οι αναφορές στους Αγώνες της Αθήνας είναι εικαστικού περιεχομένου. Με εργαλείο την εικονογράφηση σηματοδοτείται η οπτική επικοινωνία των μαθητών με τα τρία σημαντικότερα σύμβολα των Αγώνων: το έμβλημα, το όνομα της πόλης και το έτος διεξαγωγής των Αγώνων. Οι πολλαπλές και ποικίλες αποδόσεις των συμβόλων ενισχύουν την αναγνωρισιμότητά τους από τους μικρούς μαθητές και συνδυάζονται με ασκήσεις γνωστικού και εικαστικού περιεχομένου. Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών η αφήγηση οριοθετείται σε άλλο πλαίσιο και αναδεικνύει όψεις που αφορούν τις αθλητικές εγκαταστάσεις των Αγώνων, το περιβάλλον, την τεχνολογία, την Πολιτιστική Ολυμπιάδα και το επίσημο έμβλημα της διοργάνωσης. Σε όλες τις περιπτώσεις η θεματολογία συνδυάζεται με ασκήσεις γνώσεων και δημιουργικής γραφής. Στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών αντίστοιχα αναπαράγονται όψεις της θεματολογίας του προηγούμενου εγχειριδίου και προσαρμόζονται στην αφήγηση για μεγαλύτερους μαθητές. Έμφαση δίνεται κυρίως και εδώ στα Ολυμπιακά έργα υποδομής που έγιναν στην Αθήνα, την Πολιτιστική Ολυμπιάδα, το έμβλημα και τα επίσημα προϊόντα της «Αθήνα 2004».

Στο Ολυμπιακό Παραμύθι Εκμ2 οι Αγώνες του 2004 αποτελούν μία από τις εκτενείς θεματικές ενότητες του βιβλίου. Ο συγγραφέας αφιερώνει τρία κεφάλαια (24 σελίδες) που αφορούν τις αλλαγές στον οικιστικό ιστό της Αθήνας, τις αθλητικές εγκαταστάσεις και το Ολυμπιακό Χωριό. Στην αφήγηση εμπλέκονται και στοιχεία από άλλους σύγχρονους και αρχαίους Αγώνες. Στο παράρτημα του Παραμυθιού απαντώνται επίσης αναφορές στα αρχαία, βυζαντινά και νεώτερα μνημεία της Αθήνας. Κύριες υποθεματικές κατηγορίες που συγκροτούν τη θεματική κατηγορία ανάλυσης των Αγώνων της «Αθήνα 2004» είναι οι εξής: 1) Επιτροπή Διεκδίκησης: Από την «αμφιβολία» του 1996 στη «βεβαιότητα» του 2004, 2) Η Πρόεδρος της

⁶⁴⁵Εκ4, σ. 70, 106, 148.

⁶⁴⁶Στο ίδιο, σ. 50.

«Αθήνα 2004», 3) Η Πόλη των Αγώνων: «μια αλλαγμένη, πιο όμορφη Αθήνα», 4) Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004».

3.2. Επιτροπή Διεκδίκησης Ολυμπιακών Αγώνων: Από την «αμφιβολία» του 1996 στη «βεβαιότητα» του 2004

Η υποψηφιότητα της πόλεως των Αθηνών παρουσιάστηκε για πρώτη φορά από την Επιτροπή Διεκδίκησης "ΑΘΗΝΑ 2004" στην Εκτελεστική Επιτροπή της ΔΟΕ, κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ατλάντα, ενώ ο επίσημος φάκελος υποβλήθηκε στην έδρα της ΔΟΕ στη Λωζάννη, στις 15 Αυγούστου 1996. Τον Οκτώβριο του 1996 ακολούθησε η επίσκεψη στην Αθήνα, της 19μελούς Επιτροπής Αξιολόγησης της ΔΟΕ. Στη συνέχεια η ελληνική υποψηφιότητα παρουσιάστηκε αναλυτικά από την Επιτροπή Διεκδίκησης «Αθήνα 2004» το Νοέμβριο του 1996, στο πλαίσιο των εργασιών της Γενικής Συνέλευσης των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών στο Κανκούν του Μεξικού και το Δεκέμβριο του ίδιου έτους στην Μπανγκόκ της Ταϊλάνδης, στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης των Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών της Ασίας⁶⁴⁷.

Η Επιτροπή Διεκδίκησης, όπως αναφέρεται στο Ενημερωτικό Δελτίο που εξέδωσε, προώθησε την ελληνική υποψηφιότητα, «συνδυάζοντας τη δυναμική πορεία ανάπτυξης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την υπάρχουσα αθλητική και γενικότερη υποδομή, την εμπειρία διοργάνωσης διεθνών αθλητικών συναντήσεων και την περιβαλλοντική ευαισθησία με τη μοναδική κληρονομιά της σχέσης του ελληνικού πολιτισμού με τον Ολυμπισμό»⁶⁴⁸. Το 2003 η Πρόεδρος της Επιτροπής Διεκδίκησης και μετέπειτα Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής, Γιάννα Αγγελοπούλου δήλωσε ότι «το 2004 θα είναι η χρονιά που όλοι οι Έλληνες, όπου γης, θα δώσουμε δυναμικό 'παρών' και θα διεκδικήσουμε μία νέα, αναβαθμισμένη και ισχυρή θέση στο σύγχρονο ταραγμένο κόσμο μας»⁶⁴⁹. Οι Αγώνες αποτέλεσαν για την κυβέρνηση και την Οργανωτική Επιτροπή το εθνικό πρόταγμα για τον

⁶⁴⁷ Τα μέλη της Επιτροπής Διεκδίκησης ήταν τα εξής: Γιάννα Αγγελοπούλου-Δασκαλάκη, Πρόεδρος, Κώστας Λιάσκας, Πρόεδρος του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος, Λουκάς Παπαδήμος, Διοικητής της Τράπεζας Ελλάδος, Ανδρέας Ποταμιάνος, Πρόεδρος Ένωσης Εφοπιστών Επιβατηγών Πλοίων, Γιάννης Σγουρός, Γενικός Γραμματέας Αθλητισμού, Λουκάς Τσίλας, Πρεσβευτής της Ελλάδος στην Ουάσιγκτον. Πηγή: Ενημερωτικό Δελτίο της Επιτροπής Διεκδίκησης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, τχ. 3, Φεβρ. 1997.

⁶⁴⁸ Στο ίδιο.

⁶⁴⁹ Αγγελοπούλου – Δασκαλάκη Γ., «2004: Η χρονιά των Αγώνων», στο περ. *Athens .04*, τχ. 7, Δεκ. 2003, σ. 2.

επαναπροσδιορισμό της Ελλάδας στον παγκόσμιο γεωπολιτικό χάρτη, τη σημαντική βελτίωση της διεθνούς εικόνας και την αναβάθμιση της διεθνούς επιρροής. Όπως επισημαίνει ο Βερναρδάκης, «ένα μεγάλο μέρος των φορέων της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας προσέδωσε στη διοργάνωση των Αγώνων το χαρακτήρα μιας “νέας μεγάλης ιδέας” για τη χώρα, αλλά και τον ευρύτερο ελληνισμό»⁶⁵⁰.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 ο Γάγγας καταγράφει την πορεία διεκδίκησης μέσα από επιλεγμένες αναφορές που συνθέτουν την εικόνα μιας διαφορετικής επαναδιαπραγμάτευσης των Αγώνων του 2004 σε σχέση με την αποτυχημένη διεκδίκηση των Αγώνων του 1996. Χωρίς πολλές λεπτομέρειες, με λόγο λιτό επικεντρώνεται στα ουσιώδη σημεία που οικοδομούν την ταυτότητα της Επιτροπής Διεκδίκησης, η οποία σύμφωνα με την εκτίμησή του κινήθηκε με αυστηρό επαγγελματισμό και διαχειρίστηκε άριστα τις συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα και το εξωτερικό για την ανάληψη των Αγώνων του 2004 από την Αθήνα. Στην υποενότητα αυτή παρατηρείται ευρεία χρήση bold γραμμάτων στη ροή του κειμένου, γεγονός που υποδηλώνει την πρόθεση του συγγραφέα να αναδείξει επιπλέον με λέξεις κλειδιά ή και φράσεις ολόκληρες τις κύριες όψεις της διεκδίκησης των Αγώνων από την Επιτροπή.

Ο Γάγγας καταγράφει τα «χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας επιτυχημένης διοργάνωσης» που οφείλει να έχει μια πόλη ώστε να είναι «ικανή» για τη διεκδίκηση των Αγώνων και τα παραθέτει με την εξής σειρά αξιολόγησης: αρχηγό με ακτινοβολία, μικρό και αποτελεσματικό επιτελείο, θετική κοινή γνώμη, πολιτική συναίνεση, επαγγελματική νοοτροπία, δυνατότητα προσέλκυσης έμπειρων στελεχών, ευρηματικότητα στη διεκδίκηση, μηνύματα πρωτότυπου περιεχομένου και καλή αθλητική υποδομή⁶⁵¹. Κυρίως όμως επικεντρώνεται στη νέα στρατηγική προσέγγισης που ακολούθησε η Επιτροπή Διεκδίκησης των Αγώνων απέναντι στη ΔΟΕ, τις Διεθνείς Ομοσπονδίες και τις Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές. Εστιάζει σε τέσσερα βασικά σημεία που τη διαφοροποιούν από την Επιτροπή Διεκδίκησης του 1996, που στήριξε την στρατηγική της βασισμένη στην αμφιβολία υλοποίησης των έργων, στις πολιτικές παρεμβάσεις, στον ερασιτεχνισμό στις σχέσεις της με τη ΔΟΕ και σε έναν εθνοκεντρικό λόγο που ενόχλησε ιδιαίτερα τα μέλη της Ολυμπιακής Οικογένειας. Η νέα Επιτροπή σύμφωνα με το συγγραφέα απέκλεισε από το επίσημο λεξιλόγιό της

⁶⁵⁰Βερναρδάκης Χ., *ό.π.*, σ. 79.

⁶⁵¹Γάγγας Δ., Εκ1, σ. 404.

χαρακτηρισμούς του τύπου, «πρέπει» ή «είναι δικαίωμα της Αθήνας» να διοργανώσει τους Αγώνες, καθώς και αναφορές «περί ιστορικής δεσμεύσεως» ή «ιστορικής κληρονομιάς»⁶⁵², απέφυγε κάθε εμπλοκή με την Κυβέρνηση και την Αντιπολίτευση και απέκλεισε κάθε πολιτική παρέμβαση στο έργο της, κινήθηκε μέσα σε ένα κλίμα βεβαιότητας εξαιτίας της εκσυγχρονισμένης αθλητικής υποδομής και τέλος σχεδίασε με επαγγελματισμό τις δημόσιες επαφές και προσεγγίσεις με τα μέλη της ΔΟΕ. Η προσπάθεια ενημέρωσης κρίνεται «εξαντλητική» και «με πνεύμα εμπιστοσύνης»⁶⁵³.

Η σχεδιαστική επιτυχία της διεκδίκησης των Αγώνων του 2004 σύμφωνα με τον Γάγγα οφείλεται στα εξής σημεία: στην επαναδιατύπωση των Ολυμπιακών Ιδεωδών στη σύγχρονη εποχή που συντέλεσε στη διαφορετικότητα της πρότασης έναντι των άλλων πόλεων και «άγγιξε το συναίσθημα των μελών της ΔΟΕ», στην αποδεδειγμένη δυνατότητα της πόλης να δεχθεί τους Αγώνες, στην αμέριστη πολιτική συμπαράσταση και στην αποδοχή της πλειοψηφίας του Ελληνικού λαού, στον επαγγελματισμό της Επιτροπής Διεκδίκησης που «κατέδειξε ότι τα περί επιπολαιότητας που διακρίνει τη φυλή μας είναι μύθος», η άρτια υποδοχή και διακίνηση του ανθρώπινου δυναμικού των μελών της ΔΟΕ που ανέδειξε σε «δημοσιογραφικές υπερβολές» τα περί κυκλοφοριακής συμφόρησης και έλλειψης προγραμματισμού των Ελλήνων και τέλος «η αφοσίωση και η αποτελεσματικότητα

⁶⁵²Για τους Αγώνες του 1996 η υποψηφιότητα της Αθήνας με βάση τα στοιχεία του Φακέλου Υποψηφιότητας στηρίχτηκε στα εξής δεδομένα: α) στο ιστορικό δεδομένο: το Ολυμπιακό Ιδεώδες γεννήθηκε στην Ελλάδα, β) στο επετειακό γεγονός: ο ελληνικός λαός αισθάνεται την ηθική υποχρέωση να οργανώσει τους τελευταίους Ολυμπιακούς Αγώνες του 20^{ου} αιώνα, στον χώρο όπου εκατό χρόνια πριν έγιναν οι πρώτοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες, γ) στη γεωγραφική της θέση: αιώνια άρθρωση τριών πολιτισμών και τριών ηπείρων, δ) στη ζωντανή σχέση που έχουν οι Αθηναίοι και οι Έλληνες γενικότερα με τον αθλητισμό», Επιτελική Ομάδα Φακέλου Υποψηφιότητας (επιμ.), *Συνοπτική Έκδοση Φακέλου Υποψηφιότητας της Αθήνας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1996*, σ. 7. Ο Samaranch στην αυτοβιογραφία του αναφέρει ότι «οι Έλληνες είχαν διαπράξει ένα λάθος τακτικής, το οποίο ερμηνεύτηκε και τιμωρήθηκε ως πράξη υπεροψίας. Η φράση που είχαν πει ότι “η ΔΟΕ οφείλει στην Ελλάδα αυτούς τους Ολυμπιακούς Αγώνες για τον εορτασμό των 100 χρόνων από την αναβίωση των σύγχρονων Αγώνων” ήταν το μεγάλο λάθος...[που] δεν είχε κάνει καλή εντύπωση στη ΔΟΕ», Samaranch, *ό.π.*, σ. 38. Παρόμοια είναι και η τοποθέτηση του Payne που καταγράφει ως «αλαζονεία» το αίτημα των Ελλήνων που θεώρησαν «πατρογονικό δικαίωμα» τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 1996. Για τη διοργάνωση του 2004 επισημαίνει: «Κυρίως όμως δεν υποστήριξαν με αλαζονικό τρόπο ότι οι Αγώνες ήταν δικοί τους. Απλά δήλωσαν ότι η Ελλάδα όχι μόνο μπορούσε να κρατήσει τις υποσχέσεις της αλλά και να προσθέσει τη δική της μαγεία στην Ολυμπιάδα, με την επιστροφή των Αγώνων στους αρχικούς τους δημιουργούς», Payne, *ό.π.* σ. 285. Παρόμοια τοποθετείται και ο αντιπρόεδρος της ΔΟΕ, Dick Pound, *ό.π.*, σ. 30-31. Ενδιαφέροντα στοιχεία για την ιστορία των δύο φακέλων υποψηφιότητας παραδίδει ο Πέτρος Συναδινός στο ομώνυμο κεφάλαιο του βιβλίου του, *Ο Αγώνας μιας πόλης*, *ό.π.*, σ. 175-182.

⁶⁵³Γάγγας Δ., Εκ1, σ. 406-408.

της Προέδρου στο έργο που έχει αναλάβει έπεισε ότι η υπόθεση του 2004 βρισκόταν σε καλά χέρια»⁶⁵⁴.

3.3. Η Πρόεδρος της «Αθήνα 2004»

Η Επιτροπή Διεκδίκησης των Αγώνων στο Εκ1 περιγράφεται με ιδιαίτερα θετικά πλεονεκτήματα, όχι μόνο όσον αφορά τη στρατηγική προσέγγισης του θέματος, αλλά και για τη σύνθεση της επιτελικής ομάδας και την επιλογή του επικεφαλής αυτής της ομάδας. Μια επιλογή που απαιτεί χαρακτηριστικά ηγετικής φυσιογνωμίας τα οποία ο συγγραφέας ιεραρχεί ως εξής: «προσωπικότητα, δυναμική παρουσία με εξαιρετικές διοικητικές ικανότητες, άφθαρτο πρόσωπο γενικότερης αποδοχής με δυνατότητες διεθνών επαφών, χωρίς κομματικές ή οικονομικές δεσμεύσεις». Με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά σύμφωνα με τον Γάγγα, επιλέχθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση η Γιάννα Αγγελοπούλου, η οποία «διέθετε επιπλέον το καταλυτικό πλεονέκτημα ότι ήταν γυναίκα». Η επιλογή αυτή κρίνεται ως «γεγονός ιδιαίτερα θετικό» για την υπόθεση της διεκδίκησης και ταυτόχρονα σηματοδοτεί διεθνή καινοτομία, αφού μέχρι τότε καμία γυναίκα δεν είχε ηγηθεί σε αντίστοιχη επιτροπή διεκδίκησης Ολυμπιακών Αγώνων⁶⁵⁵. Στο εγχειρίδιο η Αγγελοπούλου περιγράφεται ως ιδιαίτερα ικανή και επιτυχημένη ηγετική προσωπικότητα που έκανε την ομάδα της αποτελεσματική και μεγιστοποίησε τα αποτελέσματα απόδοσης ως προς το στόχο επίτευξης⁶⁵⁶.

Σύμφωνα με το εγχειρίδιο το μοντέλο ηγεσίας που εφάρμοσε απορρέει από την κοινωνική δύναμη που κατέχει και προέρχεται από τη νομιμότητα της εξουσίας που της παρέχει τη δυνατότητα να επιβάλλει τη θέλησή της ως διορισμένη ηγέτης: στελέχωσε την Επιτροπή με «ολιγομελές, ευέλικτο επιτελείο, προσωπικής της επιλογής» με εμπειρία στον αθλητισμό και αφοσίωση στο έργο που αναλάμβανε, ενώ αλλού παρουσιάζεται «με προεξέχον το προσωπικό [της] ενδιαφέρον για οτιδήποτε

⁶⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 408-409.

⁶⁵⁵ Στο ίδιο, σ. 406.

⁶⁵⁶ Σχετικά με την αναγκαιότητα της ηγεσίας για την αποτελεσματική λειτουργία μιας ομάδας, τον τύπο του ηγέτη και τη διάκριση μεταξύ διορισμένων και αναδυομένων ηγετών, βλ. Χρηστάκης Ν., «Ψυχολογία των Ομάδων – Σημειώσεις για το μάθημα», Τμήμα Ψυχολογίας – Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2005. Η Αγγελοπούλου εδώ με βάση τη διάκριση αυτή ανήκει στην κατηγορία του διορισμένου ηγέτη με διοικητικά χαρακτηριστικά που απορρέουν από τη δύναμη της εξουσίας που της έχει ανατεθεί. Πηγή: <http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/122/1/psychol-omad2.pdf>, 20.5.2011.

είχε σχέση με τη διαμονή και διακίνηση [των μελών της Ολυμπιακής Οικογένειας]», οι οποίοι ήταν οι παραλήπτες του μηνύματος της υποψηφιότητας⁶⁵⁷.

Η Αγγελοπούλου ήταν ένα πρόσωπο αποδεκτό και από την ίδια τη ΔΟΕ. Ο πρόεδρος της ΔΟΕ, Juan Antonio Samaranch, στην αυτοβιογραφία του την αναφέρει με το μικρό της όνομα και την περιγράφει ως εξής: «μια γυναίκα νέα και ελκυστική, πτυχιούχος της Νομικής, πρώην Δημοτική Σύμβουλος του Δήμου Αθηναίων και βουλευτής του κόμματος της Νέας Δημοκρατίας. Η Γιάννα κατάφερε να δώσει στο σχεδιασμό της υποψηφιότητας νέο αέρα, φρέσκο, πειστικό και γεμάτο ζωή»⁶⁵⁸. Θετικά περιγράφεται επίσης η ίδια, καθώς και το μοντέλο διοίκησης που εφάρμοσε και από τον Michael Payne: «η ελληνική κυβέρνηση είχε προνοήσει να ζητήσει από τη Γιάννα Αγγελοπούλου Δασκαλάκη, μια 41χρονη πρώην πολιτικό και σύζυγο ενός δισεκατομμυριούχου πλοιοκτήτη και βιομηχάνου, να ηγηθεί της εκστρατείας διεκδίκησης. Η Αγγελοπούλου δέχθηκε αλλά με έναν όρο: θα είχε τον πλήρη έλεγχο...Αρνήθηκε να ταλαιπωρηθεί από ένα σύνολο εντολών και υπαγορεύσεων από υπουργούς και τους υφισταμένους τους...Κατά τη διάρκεια των 12 μηνών που διήρκεσε η διαδικασία διεκδίκησης των αγώνων, η Αγγελοπούλου-Δασκαλάκη και η εκτελεστική της ομάδα...γοήτευσαν τα μέλη της ΔΟΕ»⁶⁵⁹.

Η Αγγελοπούλου στο εγχειρίδιο Εκ1 αναφέρεται μόνο στο ρόλο της ως Προέδρου της Επιτροπής Διεκδίκησης και δεν υπάρχει καμμία περαιτέρω αναφορά στο ρόλο και τη δράση της ως Προέδρου της Οργανωτικής Επιτροπής των Αγώνων και στις εξελίξεις που την οδήγησαν σε αυτή τη θέση, μετά από διάστημα τριών χρόνων από την ανάθεση των Αγώνων στην Ελλάδα⁶⁶⁰. Σε αυτό το διάστημα, (Σεπτ. 1997 – Μάιος 2000), περιθωριοποιήθηκε και δεν είχε πλέον κανένα ρόλο, παρά την επιτυχημένη διεκδίκηση των Αγώνων, το αποτέλεσμα της οποίας χρεώθηκε σε

⁶⁵⁷Γάγγας Δ., Εκ1, σ. 406.

⁶⁵⁸Samaranch, *ό.π.*, σ. 39.

⁶⁵⁹Payne M., *ό.π.*, σ. 285.

⁶⁶⁰Στα υπόλοιπα εγχειρίδια καθηγητών δεν υπάρχουν αναφορές για την Αγγελοπούλου. Στα εγχειρίδια των μαθητών μόνο στο Εμ3 13-16ετών υπάρχει κοινή φωτογραφία της με το Δήμαρχο της Αθήνας Δημήτρη Αβραμόπουλο και τέσσερις ιέρειες να παραλαμβάνουν τη σημαία των Αγώνων της Αθήνας κατά την τελετή παράδοσης στο Σίδνεϊ. Στο ίδιο εγχειρίδιο αναφέρεται με το όνομά της και την ιδιότητά της να υπογράφει τη φράση: «Η Ολυμπιακή Φλόγα ζεσταίνει τις καρδιές των ανθρώπων σε όλη την οικουμένη. Με την ίδια φλόγα η Αθήνα πρέπει να υποδεχτεί την Ολυμπιακή οικογένεια στη μεγαλύτερη γιορτή του αθλητισμού, του πολιτισμού και της ειρήνης», σ. 43-44. Δεν υπάρχει επίσης καμμία αναφορά ούτε στο Ολυμπιακό Παραμύθι.

μεγάλο βαθμό στην ίδια⁶⁶¹. Ανέλαβε την Προεδρία της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» τον Μάιο του 2000 μετά από έντονες πιέσεις της ΔΟΕ προς την Ελληνική Κυβέρνηση για την καθυστέρηση των έργων, και αφού είχαν περάσει ήδη από την προεδρία της Οργανωτικής Επιτροπής ο δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω Στρατής Στρατήγης (Ιαν. 1998 – Ιούλιος 1999) και ο Υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος Παναγιώτης Θωμόπουλος (Ιούλιος 1999 – Μάιος 2000)⁶⁶².

Ο Τάσος Τέλλογλου στο κεφάλαιο «η επάνοδος της Γιάννας», από το βιβλίο του για τους Ολυμπιακούς της Αθήνας, σκιαγραφεί την επιστροφή της στο προσκήνιο: «Αμέσως μετά τη δημιουργία της Διυπουργικής Επιτροπής Συντονισμού Ολυμπιακής Παρακολούθησης (ΔΕΣΟΠ), η κυβέρνηση αντιδρώντας στην “κίτρινη κάρτα” της ΔΟΕ...τοποθετεί στις 9 Μαΐου 2000, στη θέση της προέδρου της οργανωτικής επιτροπής τη Γ. Αγγελοπούλου – Δασκαλάκη. Την απόφαση ανακοινώνει ο ίδιος ο Κ. Σημίτης στην πρώτη συνεδρίαση της ΔΕΣΟΠ. Γίνεται ομόφωνα αποδεκτή. Η Γ. Αγγελοπούλου δηλώνει παρουσία αρκετών υπουργών, του προέδρου της “Αθήνα 2004” Π. Θωμόπουλου και της αντιπροέδρου Ν. Τζαβέλα ότι θα ανταποκριθεί στο κάλεσμα της πατρίδας και θα αναλάβει τα νέα της καθήκοντα»⁶⁶³. Στο χρονικό διάστημα από 1.1.2003 έως 30.6.2003 η Αγγελοπούλου κατέχει την πρώτη θέση ως το πλέον προβαλλόμενο ελληνικό πρόσωπο, μη επαγγελματίας πολιτικός στον διεθνή Τύπο με 46 αναφορές και 12 φωτογραφίες⁶⁶⁴.

⁶⁶¹Η απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης να μείνει η Αγγελοπούλου εκτός Οργανωτικής Επιτροπής δυσαρέστησε ιδιαίτερα τη ΔΟΕ και τον Samaranch. Επ' αυτού αναφέρει ο Payne: «Αυτό δεν άρεσε καθόλου στη ΔΟΕ...Με τη Γιάννα εκτός δράσης, η Ελλάδα επέστρεψε γρήγορα στην παλαιά της κακή συμπεριφορά. Η Ολυμπιακή προσπάθεια εξετράπη σε εσωτερικές διαμάχες και καυγάδες. Όλοι οι εμπλεκόμενοι ήθελαν να αναπαυτούν στις δάφνες τους και ιδιαίτερα τα στελέχη χρονοτριβούσαν με τη λήψη αποφάσεων», *ό.π.*, σ. 286. Για τον πρόεδρο της ΔΟΕ, αυτό ήταν «ένα αναπάντεχο και αποκαρδιωτικό νέο», όπως επισημαίνει ο ίδιος: «[όταν] πληροφορήθηκα ότι στην οργανωτική επιτροπή των Αγώνων του 2004 δεν συμμετείχε η Γιάννα, υπεύθυνη σε μεγάλο βαθμό για την επιτυχία της υποψηφιότητας, η έκπληξή μου ήταν πολύ μεγάλη...η Γιάννα είχε εξαφανισθεί από το χάρτη και, απλά εγώ δεν μπορούσα και δεν έπρεπε να κάνω απολύτως τίποτα», Samaranch, *ό.π.*, σ. 42. Για την περίοδο αυτή και το πολιτικό παρασκήνιο των Αγώνων ιδιαίτερα ενδιαφέροντα στοιχεία δίνει ο Τάσος Τέλλογλου στο βιβλίο του, *Η πόλη των Αγώνων*, Εστία, Αθήνα, 2004, σ. 39-90.

⁶⁶²Και οι τρεις Πρόεδροι της «Αθήνα 2004» δεν είχαν καμμία σχέση με τον αθλητισμό αλλά είχαν στενή σχέση με την πολιτική. Προέρχονταν από το συντηρητικό πολιτικό χώρο και διορίστηκαν από τη σοσιαλιστική κυβέρνηση του Κώστα Σημίτη που ήταν στην εξουσία από τις 22 Σεπτέμβρη 1996 έως τις 8 Μαρτίου 2004.

⁶⁶³Τέλλογλου, *ό.π.*, σ. 73-74.

⁶⁶⁴Δεμερτζής Ν., *Συνοπτική περίληψη αποτελεσμάτων του ερευνητικού προγράμματος, «Η εικόνα της Ελλάδας στο διεθνή Τύπο κατά τη διάρκεια της ελληνικής προεδρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ιαν.-Ιούνιος 2003)*. Πηγή: http://www.media.uoa.gr/institute/drafts/executive_summary.pdf, 18.5.2011.

3.4. Η Πόλη των Αγώνων: «μια αλλαγμένη, πιο όμορφη Αθήνα»⁶⁶⁵

Όταν η Αθήνα κερδίζει την υποψηφιότητα για τη διοργάνωση των Αγώνων του 2004 η χώρα βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο εκσυγχρονισμού με μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές που συντελούνται στο πλαίσιο της φιλελεύθερης δυτικοευρωπαϊκής οικονομίας, γεγονός που δημιουργεί αυξημένες απαιτήσεις και προσδοκίες για την υλοποίηση της διοργάνωσης, όπως προκύπτει από σχετική εισήγηση του Υπουργού Πολιτισμού Ευάγγελου Βενιζέλου στο Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος το 1998⁶⁶⁶. Μέσα από τη διαχρονική διασύνδεση της Ελλάδας με την κληρονομιά των αρχαίων και σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων, η Αθήνα προβάλλει την αίγλη της κλασικής πόλης της αρχαιότητας και της πρώτης διοργανώτριας πόλης των σύγχρονων Αγώνων που αναδιαρθρώνει την εικόνα της σε μια μεταμοντέρνα επιχειρηματική ευρωπαϊκή πόλη του 21^{ου} αιώνα⁶⁶⁷. Οι Τροβά και Σκουρής επισημαίνουν ότι η πόλη, ως κεντρικός πόλος της ανάπτυξης του Ολυμπιακού Κινήματος έχει διπλή σημασία, γεωπολιτική και μεταφυσική: «Ως γεωπολιτική επιλογή η Φιλοξενούσα Πόλη αποκτά έναν ιδιαίτερο παγκόσμιο ρόλο και επικεντρώνει τη δράση της εξουσίας και ιδίως της κρατικής γύρω από τη διοργάνωση ενός αθώου φαινομενικά αθλητικού γεγονότος. Ως μεταφυσική, η πόλη

⁶⁶⁵Το παράθεμα από το Ολυμπιακό Παραμύθι, Εκμ2, σ. 81.

⁶⁶⁶«Αντιλαμβανόμαστε όμως όλοι ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες...του 2004, δεν είναι απλά και μόνο ένα κατασκευαστικό γεγονός, ούτε καν ένα γεγονός χωροτακτικό και πολεοδομικό, αλλά είναι ένα σύνθετο γεγονός, πρωτίστως πολιτικό, επικοινωνιακό, τηλεπικοινωνιακό, τουριστικό. Είναι ένα γεγονός που θέτει υπό δοκιμασία όλες τις δυνατότητες και όλες τις αντοχές της χώρας μας, της κοινωνίας μας, της οικονομίας μας, θα έλεγα και της ιδιοσυστασίας του τόπου αυτού...η προετοιμασία του 2004, εγκαλεί το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας και βεβαίως εκείνο που πρέπει πρωτίστως να δοκιμαστεί είναι η ικανότητά μας να διαχειριζόμαστε με επαγγελματισμό, με σωφροσύνη, με ταχύτητα, με πρακτικότητα, με αποτελεσματικότητα, όλα αυτά τα ζητήματα, χωρίς να χάνουμε από μπροστά μας ένα τελικό ζητούμενο, που είναι μια αντίληψη για όλα αυτά, ουσιαστικά δηλαδή μια νέα ιδεολογία των Αγώνων, μια νέα αντίληψη και μια νέα ιδεολογία για τη λειτουργία της πόλης, για την προοπτική ανάπτυξης της χώρας συνολικά, Βενιζέλος Ε., Ομιλία στο Διεθνές Συμπόσιο που διοργάνωσε το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος 23-25.6.1998, με θέμα «Ένα όραμα για την Αθήνα: Ολυμπιακοί Αγώνες και Πόλη: Η επόμενη μέρα», <http://www.tee.gr/online/epikaira/1998/2010/m08.htm>, 20.5.2011.

⁶⁶⁷Για την εικόνα της Αθήνας ως μια πόλη «λειτουργική», που «θα κατέχει ζηλευτή θέση ανάμεσα στις μεγάλες πρωτεύουσες του κόσμου», αναφέρεται ο Συναδινός σε μια ενδιαφέρουσα μελέτη που αποτελεί γενική επισκόπηση των Αγώνων στο πλαίσιο ανταγωνισμού των μεγάλων πόλεων. Συναδινός Π., *ό.π.*, σ. 175-234. Αντίστοιχα και οι Τροβά και Σκουρής: «Η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων από την Αθήνα για το 2004 συνιστά...πολλαπλή πρόκληση καθώς ενέτεινε τις κλασικές μνήμες του Ολυμπιακού Κινήματος, στο σώμα μιας ευρωπαϊκής αναπτυσσόμενης πόλης», Τροβά Ε. – Σκουρής Π., *Οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες της Ευρώπης*, Αθήνα, Μεταμεσονύκτιες εκδόσεις, [2004], σ. 16.

είναι μια άλλη προβολή της Εδέμ, του παραδείσου, του άριστου τόπου, μια πόλη με στάδια και παλαιστρες όπου λατρεύεται το ανθρώπινο σώμα»⁶⁶⁸.

Στην πορεία διεκδίκησης των Ολυμπιακών Αγώνων η Αθήνα προβάλλεται ως «μια πόλη χτισμένη στις ολυμπιακές αξίες» και ως «ο πιο γόνιμος συμβολισμός» μιας πόλης που «ενσαρκώνει την ολυμπιακή παράδοση», και ταυτόχρονα ως «ο μοναδικός συνδυασμός έτοιμων υπερμοντέρνων εγκαταστάσεων και...συνεχών επενδύσεων και ανάπτυξης», ο οποίος παρέχει τη βεβαιότητα για «εντυπωσιακή υποδομή αιχμής» για τους Αγώνες⁶⁶⁹. Η μετανεωτερική συγκρότηση του αστικού χώρου που επιχειρείται με αφορμή την Ολυμπιακή διοργάνωση ενισχύει την αναγνωρισιμότητα της Αθήνας διεθνώς και αναδεικνύει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της⁶⁷⁰. Στην κατασκευή αυτής της εικόνας αποκλείονται αρνητικές συνδηλώσεις στις σηματοδοτήσεις που προβάλλει η επίσημη στρατηγική προβολής των Αγώνων, σύμφωνα με τους Moragas και Kennett⁶⁷¹.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 σύμφωνα με τον συγγραφέα, την περίοδο διεκδίκησης των Αγώνων έγινε συστηματική προβολή των νεωτερικών στοιχείων της πόλης με έμφαση στα σύγχρονα χαρακτηριστικά και λιγότερο στα στοιχεία ιστορικού παρελθόντος, τα οποία ήταν «ήδη γνωστά σε όλους». Το «καινούργιο πρόσωπο» της υποψήφιας πόλης στηρίχθηκε σε τρεις φράσεις: «Η Αθήνα θέλει, η Αθήνα μπορεί, η Αθήνα έχει μοναδικότητα στην πρότασή της»⁶⁷². Αντίστοιχα στο εγχειρίδιο του

⁶⁶⁸Τροβά Ε. – Σκουρής Π., στο *ίδιο*, σ. 14-15. Βλ. επίσης και την ενδιαφέρουσα ανάλυση του Cashman R., για τις ολυμπιακές και μεταολυμπιακές μορφές κληρονομιάς μιας Ολυμπιακής Πόλης, στο «Olympic Legacy in an Olympic City: monuments, museums and memory». Πηγή: <http://www.la84foundation.org/SportsLibrary/ISOR/ISOR1998m.pdf>, 18.5.2011.

⁶⁶⁹Επιτροπή Διεκδίκησης Ολυμπιακών Αγώνων, *ΑΘΗΝΑ 2004, Υποψήφια Πόλη*, Διαφημιστικό έντυπο. Για το πως κάθε έθνος ή πόλη κατασκευάζει τη δική του εικόνα μέσα από την ιστορική ευκαιρία που προσφέρουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες για την ανοικοδόμηση αυτών των πολιτισμικών χαρακτηριστικών του, βλ. Moragas M., «Communication, cultural identities and the Olympic Games: the Barcelona '92 experience», online article, Barcelona, Centre d'Estudis UAB, 16.5.2011.

⁶⁷⁰Ο Payne αναφέρει σχετικά: «Η Αθήνα κατάφερε να διαλύσει την εικόνα της στάσιμης και βρόμικης τριτοκοσμικής πόλης. Επαναπροσδιόρισε την εντύπωση που υπήρχε, ότι η Ελλάδα ήταν ο φτωχός συγγενής της Ευρώπης, τοποθετώντάς την στο επίπεδο των χωρών που μπορούν να καταφέρουν τα πάντα», Payne, *ό.π.*, σ. 297.

⁶⁷¹Moragas M. & Kennett C., «Ολυμπιακές πόλεις και επικοινωνία», στο Ειδικό Τεύχος, Ζητήματα Επικοινωνίας, Ολυμπιακοί Αγώνες, *ό.π.*, σ. 26.

⁶⁷²«Με θετικό το 96% της κοινής γνώμης, όλες τις πολιτικές παρατάξεις, τους Αθλητικούς Φορείς και το Δήμο, η Αθήνα έδειχνε ότι πράγματι θέλει τους Αγώνες. Με το 72% των αθλητικών χώρων έτοιμων, τη βασική και την ολυμπιακή υποδομή σε εξέλιξη, την εμπειρία από οργάνωση αθλητικών εκδηλώσεων δεδομένη και την κυβέρνηση έτοιμη να αναλάβει οποιοδήποτε κόστος, η Αθήνα έδειχνε ότι μπορούσε. Τέλος η Αθήνα ήταν η μόνη από τις υποψήφιες πόλεις που είχε σαφή και

μαθητή Εμ13-16 ετών δίνεται μεγάλη έμφαση στο μετασχηματισμό του αστικού χώρου που θα επιφέρουν τα μεγάλα έργα υποδομής για τους Αγώνες, τα πλεονεκτήματα των οποίων συνοψίζονται σε σχετικό κείμενο που συνοδεύεται από ευμεγέθεις έγχρωμες φωτογραφίες από τον πολυσύχναστο σταθμό του μετρό στο Σύνταγμα, το νέο αεροδρόμιο στα Σπάτα και την ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων καθιστώντας την έννοια του εκσυγχρονισμού της Πόλης ως βασική αυταξία των Αγώνων του 2004. Σε σύνολο επτά φωτογραφιών που αφορούν τα Ολυμπιακά έργα, οι τέσσερις αφορούν το μετρό⁶⁷³.

Το μετρό στο εγχειρίδιο προβάλλεται ως τοπόσημο στη νέα αστική πραγματικότητα της διοργανώτριας πόλης, ως δημόσιος χώρος έντονης συλλογικότητας και πολιτιστικών αλλαγών, ως υπόγειο μουσείο ανάδειξης της αρχαιολογικής κληρονομιάς και ως μέσο βελτίωσης της ποιότητας ζωής των ανθρώπων που μετακινούνται. Ο εμφανής ρόλος της υψηλής αρχιτεκτονικής αισθητικής του μετρό, όπως αποδίδεται στις φωτογραφίες του Εμ13-16 ετών, σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη απεικόνιση δεκάδων ανθρώπων να παρατηρούν χαλαροί τις υπόγειες αρχαιότητες ή να περιμένουν υπομονετικά στη στάση, κατασκευάζει μια επιπλέον εξιδανικευμένη όψη των Αγώνων του 2004, αυτή της συνάντησης της αρχιτεκτονικής με τον άνθρωπο, όπως εύστοχα την περιέγραψε ο Le Corbusier: «η αρχιτεκτονική είναι αξιοθαύμαστο πράγμα. Την παράγουν ευτυχισμένοι λαοί και παράγει ευτυχισμένους λαούς»⁶⁷⁴. Όψεις της «καινούργιας» και «αλλαγμένης» Αθήνας αφηγείται και αναπαριστά εκτενώς και το Ολυμπιακό Παραμύθι με δισέλιδες και ολοσέλιδες απεικονίσεις μεταδίδοντας υπόρρητα το μήνυμα ότι οι Αγώνες αποτελούν το κλειδί αυτής της αλλαγής. Κείμενο και εικόνες νοηματοδοτούν τη σπουδαιότητα της διοργάνωσης, τα οφέλη της οποίας πρέπει να γίνουν ορατά, κατανοητά και αποδεκτά μέσα από το εγχειρίδιο⁶⁷⁵.

ολοκληρωμένη πρόταση για την πολιτιστική ολυμπιάδα, τον επαναπροσδιορισμό των Ολυμπιακών Ιδεωδών και την αυθεντική πορεία του μαραθωνίου δρόμου», Γάγγας Δ., Εκ1, σ. 407.

⁶⁷³Εμ13-16 ετών, σ. 38-39.

⁶⁷⁴Le Corbusier, *Για μια Αρχιτεκτονική*, Τουρνικιώτης Π., (μτφ.), Αθήνα, Εκκρεμές, 2004, σ. 6.

⁶⁷⁵«Έλα να σου δείξω πώς θα αλλάξει η Αθήνα μας! Έλα να σου δείξω πώς θα είναι σε λίγο, είτε το περιστερί. Ταξίδεψαν για λίγο...κι όταν έφτασαν πάνω από την Αθήνα, η Δέσποινα είδε μια πόλη αλλαγμένη, είδε κόσμο και κοσμάκη να μπαινοβγαίνει από τους σταθμούς του καινούργιου μετρό. – Πόσους σταθμούς έχει; Ρώτησε η Δέσποινα. –Είκοσι ένα σταθμούς και οι γραμμές του έχουν μήκος δεκαοχτώ χιλιόμετρα, εξήγησε το περιστερί. Έλα τώρα να σου δείξω και κάτι άλλο. Κοίτα. Οι δρόμοι και τα κτίρια που δυσκόλευαν την κυκλοφορία των περιηγητών στους αρχαιολογικούς χώρους της

Στα εγχειρίδια των μαθητών παρατηρούμε ότι δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στις αστικές υποδομές και λιγότερη στις Ολυμπιακές αθλητικές εγκαταστάσεις. Από το σύνολο αυτών των αθλητικών εγκαταστάσεων απεικονίζεται μόνο το Ολυμπιακό Αθλητικό Κέντρο ΟΑΚΑ στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών στην ενότητα με τίτλο «Ολυμπιακό Αθλητικό Κέντρο Αθηνών» με τη χρήση έγχρωμης αεροφωτογραφίας σε συνδυασμό με άσκηση γνωστικού περιεχομένου⁶⁷⁶. Στο Ολυμπιακό Παραμύθι αντίθετα παρατηρούμε περισσότερες απεικονίσεις με έμφαση στο Ολυμπιακό Χωριό, στο Αθλητικό Κέντρο Γουδί, στο κωπηλατοδρόμιο και στο Ιππικό Κέντρο του Μαρκόπουλου⁶⁷⁷. Από το κείμενο αντίστοιχα ο αναγνώστης αντλεί σύντομες πληροφορίες για τις αθλητικές εγκαταστάσεις, κυρίως ονομασίες και ποια αθλήματα θα διεξαχθούν στην καθεμιά. Περισσότερη έμφαση δίνεται στα στοιχεία διαμονής και τη χρήση του Ολυμπιακού Χωριού, η ταυτότητα του οποίου εργαλειοποιείται από το συγγραφέα για να δώσει συγκριτικές όψεις της σύγχρονης διαμονής των αθλητών με αυτές των αθλητών στην αρχαία εποχή⁶⁷⁸.

Από την επιλογή των θεμάτων που παρουσιάζονται στα εγχειρίδια συμπεραίνουμε ότι δίνεται περισσότερο έμφαση στην έννοια του εκσυγχρονισμού μέσα από την προβολή των αστικών μεταβολών που συντελούνται στην πόλη των Αγώνων. Οι εκτεταμένες αναπαραστάσεις λόγου και εικόνας που αφορούν την εικόνα μιας μεταβαλλόμενης πόλης με επίκεντρο τα Ολυμπιακά έργα, οριοθετούν και διαμορφώνουν ένα ξεκάθαρο πλαίσιο πρόσληψης και αποδοχής της σημαντικής κληρονομιάς που θα αφήσουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην πόλη υποδοχής.

3.5. Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004»

Η ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» συγκροτεί το δικό της αφήγημα σχεδόν αποκλειστικά στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 και εγγράφεται σε ένα πλαίσιο δράσεων μέσα από το οποίο αναπροσδιορίζεται και κατασκευάζεται η εικόνα της, χωρίς να υπάρχει καμμία περαιτέρω πληροφορία για τη θεσμική της ταυτότητα, τη διοικητική της συγκρότηση

Αθήνας δεν υπάρχουν πια. Η Δέσποινα είδε έκπληκτη όλους τους αρχαιολογικούς χώρους της Αθήνας ενοποιημένους...», Τριβιζιάς, Εκμ2, σ. 86-88.

⁶⁷⁶Εμ 10-12ετών, σ. 37-38.

⁶⁷⁷Τριβιζιάς, Εκμ2, σ. 94-102.

⁶⁷⁸Στο ίδιο, σ. 101.

και τη νομική της υπόσταση⁶⁷⁹. Αυτό δημιουργεί ένα κενό στην ανάγνωση μέσα από μια επιλεκτική αφήγηση που επικεντρώνεται αποκλειστικά και μόνο στις δράσεις της Επιτροπής, μέσα από τις υποθεματικές κατηγορίες των ξεχωριστών διευθύνσεων που έχουν συσταθεί για τη διαχείριση των τομέων της επικοινωνίας, τεχνολογίας, πληροφορικής, τηλεπικοινωνιών, χορηγίας, εμπορίας προϊόντων, φιλοξενίας και διαμονής, διακίνησης και μεταφοράς, περιβάλλοντος και πολιτισμού. Ο ρόλος, η λειτουργία και οι δραστηριότητες αυτών των διευθύνσεων αναλύονται ξεχωριστά και αποτυπώνουν το μέγεθος της υλικής και άυλης μεταολυμπιακής κληρονομιάς, ειδικά στον τομέα της τεχνογνωσίας που θα αφήσουν οι Αγώνες στην πόλη και στη χώρα. Ρόλοι, στόχοι και προσδοκώμενα αποτελέσματα θα μπορούσαμε να πούμε ότι συνθέτουν εν τέλει το καταδηλούμενο μήνυμα του αφηγήματος των δράσεων της Οργανωτικής Επιτροπής.

3.5.1. Επικοινωνία

Στο εγχειρίδιο Εκ1 αφιερώνονται 9 σελίδες όπου περιγράφεται λεπτομερώς η λειτουργία, οι δραστηριότητες και ο ρόλος των δύο Διευθύνσεων Επικοινωνίας, Τύπου και ΜΜΕ και της Διεύθυνσης Υπηρεσιών Τύπου Αγώνων για τη συμβολή τους στην ανάδειξη της επικοινωνιακής πολιτικής της Επιτροπής του 2004⁶⁸⁰. Τονίζονται οι πρωταρχικοί στόχοι της Διεύθυνσης Επικοινωνίας που συνδέονται «με τη διεθνή προβολή, ανάπτυξη, αναβάθμιση και καταξίωση της χώρας» και η «καταλυτική επιρροή των ΜΜΕ στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και την ανάγκη συνεχούς πληροφόρησης όλων των διαπιστευμένων δημοσιογράφων» στα ελληνικά και στα διεθνή ΜΜΕ αντίστοιχα. Το κείμενο αναφέρεται επίσης στο σκοπό της Διεύθυνσης με ταυτόχρονες σύντομες αναφορές που αξιολογούν θετικά το στελεχιακό δυναμικό της, το οποίο καταγράφεται με υψηλή δημοσιογραφική

⁶⁷⁹Η Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων ΑΘΗΝΑ 2004 Α.Ε. (διακριτικός τίτλος ΑΘΗΝΑ 2004) συστάθηκε το 1998 και διέπεται από το νόμο 2598/1998, όπως ισχύει τροποποιημένος. Οι εξουσίες και αρμοδιότητες της ΑΘΗΝΑ 2004 απορρέουν από τον Ολυμπιακό Χάρτη και τη Σύμβαση Διοργανώτριας Πόλης που υπογράφηκε στις 5 Σεπτεμβρίου 1997. Η ΑΘΗΝΑ 2004 τελεί υπό νομικό καθεστώς ανώνυμης εταιρείας και εξαιρείται ρητά από την εφαρμογή διατάξεων που ισχύουν για το δημόσιο τομέα. Γιαννακούρου Γ. – Τροβά Ε., Ολυμπιακοί Αγώνες και Δίκαιο, *ό.π.*, σ. 345-346.

⁶⁸⁰Γενική αναφορά για το ρόλο του Τύπου και των ομώνυμων Κέντρων για τους Αγώνες της Αθήνας απαντάται και στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ 10-12ετών, σ. 59.

εμπειρία, με συμμετοχές σε Ολυμπιακούς Αγώνες και προγράμματα ανταλλαγής τεχνογνωσίας στην Ελλάδα και το εξωτερικό⁶⁸¹.

3.5.2. Τεχνολογία

Η γενικότερη σημασία της τεχνολογίας στη διοργάνωση των Αγώνων, οι στόχοι, η αποστολή και οι βασικοί τομείς της Γενικής Διεύθυνσης Τεχνολογίας αναλύονται στο εγχειρίδιο σε 7 σελίδες⁶⁸². Το κείμενο αναδεικνύει με λέξεις κλειδιά τις απαιτήσεις και τη γενικότερη φιλοσοφία της Ολυμπιακής τεχνολογίας, η οποία οφείλει να είναι «δοκιμασμένη», «αξιόπιστη», «ιδιαίτερα προηγμένη», και αφετέρου, «απλή για το χρήστη» και «φιλική προς το περιβάλλον»⁶⁸³. Ειδικότερα όσον αφορά τη φιλοσοφία της Οργανωτικής Επιτροπής του 2004 αναφέρεται ότι φιλοδοξεί να «αφήσει τη μεγαλύτερη δυνατή “τεχνολογική κληρονομιά” στη χώρα μας» με αρωγούς τους τοπικούς και παγκόσμιους χορηγούς τεχνολογίας⁶⁸⁴.

3.5.3. Χορηγία

Η ιδιαίτερη θέση της αρχαιότητας στην αντίληψη της Οργανωτικής Επιτροπής των Αγώνων και κατ' επέκταση και στο εγχειρίδιο, οδηγεί στη σύνδεση της σύγχρονης χορηγίας με το θεσμό της χορηγίας στην αρχαιότητα, εξιδανικεύοντας το σύγχρονο περιεχόμενο του θεσμού που είναι συνυφασμένο με τα κέρδη και τα τεράστια οικονομικά συμφέροντα των χορηγών. Η σύνδεση της αρχαίας χορηγίας με τους σύγχρονους όρους του μάρκετινγκ (sponsoring), δημιουργεί σύγχυση σχετικά με τον αρχαίο χορηγικό θεσμό, είναι καταχρηστική και συνδέεται με τη σύγχρονη εμπορευματοποίηση των Αγώνων⁶⁸⁵. Σύμφωνα με το εγχειρίδιο Εκ1 «οι χορηγίες δεν αποτελούν σύγχρονο θεσμό» και μέσα από μια σύντομη αναδρομή συνδέει τη σύγχρονη μορφή χορηγίας με τον αρχαίο χορηγικό θεσμό: «η Λειτουργία (χορηγία) που καθιερώνεται στην Αθήνα από το 509/508 π.Χ. επεκτείνεται και σε χορηγίες αθλητών για τη συμμετοχή τους στους Αγώνες και αποτελεί έμμεσο θεσμό για την

⁶⁸¹ Διεύθυνση Επικοινωνίας, Εκ1, σ. 410- 418.

⁶⁸² Διεύθυνση Τεχνολογίας, Εκ1, σ. 419-425. Ως βασικοί τομείς της τεχνολογίας αναφέρονται οι Τηλεπικοινωνίες και η Πληροφορική. Η Πληροφορική και οι Τηλεπικοινωνίες στους Αγώνες αποτελούν ξεχωριστές Διευθύνσεις και περιγράφονται αυτόνομα. Ο συγγραφέας καταγράφει σε 6 ενότητες τον πολύπλευρο ρόλο της Πληροφορικής και δίνει ενδεικτικές πληροφορίες για την κάθε μία από τις κατηγορίες, σ. 423-425.

⁶⁸³ Στο ίδιο, σ. 420.

⁶⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 423.

⁶⁸⁵ Βλ. σχετικά: Βαγενάς Ν., «Το ηθικό δικαίωμα στη χορηγία», Εφ. Το Βήμα, 14.9.1997.

καλλιέργεια της άθλησης. Εξέφραζε το βαθύ αίσθημα υποχρέωσης και τιμής των αρχαίων Ελλήνων απέναντι στο κράτος, ενώ...οι χορηγοί απολάμβαναν το σεβασμό και την εκτίμηση της πολιτείας»⁶⁸⁶.

Το κείμενο (3 ½ σελίδες) εισάγεται με ρήση του Αριστοτέλη από τα Ηθικά Νικομάχεια και τοποθετείται μαζί με άλλες ρήσεις σύγχρονων εκφραστών της χορηγίας σε ένα άνισο και αναχρονιστικό ιστορικά περιβάλλον, όπου ο συγγραφέας επικαλείται με ευκολία διάφορα πρόσωπα που του προσφέρουν το κύρος της αυθεντίας για να στοιχειοθετήσει τις δικές του τοποθετήσεις και αναφορές⁶⁸⁷. Έτσι στη ροή του κειμένου απαντώνται σύγχρονες διατυπώσεις/διαπιστώσεις των εκφραστών του σύγχρονου μάρκετινγκ: Richard Pound, πρόεδρος μάρκετινγκ της ΔΟΕ, Douglas Ivester της Coca-Cola Company και του John Bennett, Executive VP of Marketing που χρησιμοποιούνται από το συγγραφέα ως πηγές⁶⁸⁸. Στο εγχειρίδιο επισημαίνεται η θεμελιώδης αξία του Ολυμπιακού Χορηγικού Προγράμματος ως «ακρογωνιαίου λίθου» που συμβάλλει στην οικονομική ανεξαρτησία του Ολυμπιακού Κινήματος με αναφορές στις διάφορες όψεις της χορηγίας από τους Αγώνες του 1896 μέχρι και το μεγάλο χορηγικό πρόγραμμα TOP της ΔΟΕ. Παράλληλα δίνονται σύντομες περιγραφές της Διεύθυνσης Χορηγιών και του χορηγικού προγράμματος της «Αθήνα 2004»⁶⁸⁹.

3.5.4. Ολυμπιακά Προϊόντα / Licensing

Η υποθεματική αυτή κατηγορία περιγράφεται αυτόνομα σε μία σελίδα στο Εκ1 με τον ομώνυμο τίτλο που αναφέρεται εδώ και δεν προκύπτει ότι εντάσσεται σε κάποια από τις Διευθύνσεις που αναλύονται στο εγχειρίδιο. Ο συγγραφέας καταγράφει το ρόλο του προγράμματος Licensing που στοχεύει στη μεγιστοποίηση των εσόδων της

⁶⁸⁶ Διεύθυνση Χορηγιών, Εκ1, σ. 426.

⁶⁸⁷ Στο ίδιο.

⁶⁸⁸ Στο ίδιο, σ. 427-428: «Ο μεγαλοπρεπής μοιάζει με το σοφό. Αντιλαμβάνεται το επιβαλλόμενο και δύναται να δαπανήσει τα αναγκαία με πολύ αρμονία, Αριστοτέλης. Αν αφαιρέσουμε τη χορηγία από τον αθλητισμό, τι θα μείνει; Μια τεράστια, τελευταίας τεχνολογίας, τέλεια συντονισμένη μηχανή που αναπτύχθηκε σε μία περίοδο 100 ετών –χωρίς καύσιμα», Pound. «Γνωρίζουμε ότι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο παρακολουθούν με πάθος και πιστεύουν στους Ολυμπιακούς Αγώνες και στα ιδεώδη που αντιπροσωπεύουν. Τα συναισθήματα, η χαρά και το πνεύμα των Αγώνων φέρνουν τους ανθρώπους από όλο τον κόσμο μαζί για να γιορτάσουν τα καλά της ανθρωπότητας. Ως παγκόσμια εταιρεία νιώθουμε ότι είναι σημαντικό να είμαστε μέρος μιας τόσο δυνατής ιδέας», Ivester, Coca-Cola. «Η χορηγία βοηθά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, τους φιλάθλους και τη VISA. Γνωρίζουμε πως όταν κάποιος χρήστης μας ξέρει ότι είμαστε Ολυμπιακοί χορηγοί, νιώθει καλύτερα για τη VISA και τα προϊόντα της».

⁶⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 428-429.

Οργανωτικής Επιτροπής «Αθήνα 2004» από την εμπορική αξιοποίηση των προϊόντων τα οποία φέρουν τα Ολυμπιακά σήματα εντός και εκτός Ελλάδας. Παράλληλα αναφέρεται με συντομία στην προϊστορία του προγράμματος Licensing και παράλληλα ομαδοποιεί τους στόχους της ΔΟΕ για την αναβάθμιση της συνολικής εικόνας του Ολυμπιακού Κινήματος μέσα από την προβολή των Ολυμπιακών σημάτων στα Ολυμπιακά προϊόντα της «Αθήνα 2004» με έμφαση στην ποιότητα των προϊόντων και την εξασφάλιση της αυθεντικότητας των Ολυμπιακών σημάτων την περίοδο 2000-2004⁶⁹⁰. Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ 13-16ετών πολύ μικρά κείμενα σε ένα εικαστικό δισέλιδο, όπου εικονογραφούνται τα αυθεντικά προϊόντα της «Αθήνα 2004», αφηγούνται μαζί με τις εικόνες έναν από τους τρόπους με τον οποίο, όπως αποκαλύπτει και ο τίτλος της ενότητας, «Οι Αγώνες Μπαίνουν στη Ζωή μας»⁶⁹¹.

3.5.5. Φιλοξενία – Διαμονή

Η ενότητα που αφορά το πρόγραμμα Φιλοξενίας και Διαμονής της Ολυμπιακής Οικογένειας και των επισκεπτών των Αγώνων στο Εκ1 (3 ½ περίπου σελίδες), καταγράφει όψεις του οργανωτικού σχεδιασμού του προγράμματος και ταυτόχρονα αναδεικνύει την έννοια της φιλοξενίας, η οποία προβάλλεται ως διαχρονικό στοιχείο της εθνικής ταυτότητας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα⁶⁹². Η λέξη φιλοξενία ανασημασιοδοτείται στο εγχειρίδιο ως ελληνική αρετή, ηθική κληρονομιά και δέσμευση για την ίδια την Οργανωτική Επιτροπή, τους φορείς και τους ιδιώτες, η οποία θα λειτουργήσει ως ασφαλιστική δικλείδα στο πλαίσιο των επίσημων δεσμευτικών συμβάσεων των Αγώνων, για «λογικές τιμές και συνθήκες διαμονής που να τιμούν την παράδοση της χώρας». Το εθνικό στερεότυπο του φιλόξενου Έλληνα και μιας χώρας με αρχαία παράδοση στη φιλοξενία αποτελούν όψεις της συνδιαμορφούμενης ταυτότητας των Αγώνων και υπόρρητα διερμηνεύονται και ως στοιχεία ποιοτικής διαφοράς αυτών των Αγώνων από άλλες Ολυμπιακές διοργανώσεις. Όσον αφορά τη Διεύθυνση Φιλοξενίας και Διαμονής της «Αθήνα

⁶⁹⁰Εμπορία Προϊόντων – Licensing, Εκ1, σ. 430.

⁶⁹¹Εμ 13-16ετών, σ. 40-41.

⁶⁹²«Η φιλοξενία και η διαμονή των επισκεπτών των Ολυμπιακών Αγώνων έχει αρχαίες καταβολές και ανέκαθεν αποτελούσε ένα σημαντικό παράγοντα για τη διοργάνωσή τους. Από την αρχαιότητα ακόμη και κατά τη διάρκεια των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων, οι οποίοι έγιναν το 776 π.Χ. υπάρχουν ενδείξεις ότι οι Έλληνες φιλοξενούσαν επισκέπτες από άλλες περιοχές, οι οποίοι κατέφθαναν σαν θεατές των Αγώνων», Διεύθυνση Φιλοξενίας και Διαμονής, Εκ1, σ. 431.

2004» το εγχειρίδιο αναφέρεται αναλυτικά στους στόχους και τις δραστηριότητές της και αξιολογεί θετικά τις επιπτώσεις διοργάνωσης των Αγώνων στον ελληνικό τουρισμό⁶⁹³.

3.5.6. Διατροφή

Η αφήγηση για τη Διεύθυνση Υπηρεσιών Διατροφής (4 ½ περίπου σελίδες) στο εγχειρίδιο Εκ1 εισάγεται με την προβολή αναφορών στο τρόφιμο ως στοιχείο πολιτισμικής πληροφορίας και επικοινωνίας σε μια παράγραφο εννέα τυπογραφικών σειρών. Στην ουσία όμως πρόκειται για κείμενο του Roland Barthes, το οποίο δεν παραπέμπεται και παρουσιάζεται ως άποψη του εγχειριδίου⁶⁹⁴. Στο σύνολο του κειμένου που αφορά το σχεδιασμό του προγράμματος διατροφής το εγχειρίδιο επικαλείται το Συμβόλαιο Φιλοξενίας των Αγώνων για να τεκμηριώσει ότι η διατροφή είναι «διαίτερα σημαντικό [ζήτημα] για τη διοργανώτρια χώρα και απαιτεί ιδιαίτερη οργάνωση». Με βάση αυτή την παραδοχή δίνονται μια σειρά πληροφορίες με νούμερα και στατιστικά στοιχεία που αφορούν τους ««πελάτες»» των Ολυμπιακών Αγώνων, όπως τους ονομάζει, ως ισχυρή ένδειξη του μεγέθους της ευθύνης⁶⁹⁵.

Για τους Αγώνες του 2004 το εγχειρίδιο Εκ1 εστιάζει στην ανάγκη προβολής της ελληνικής κουζίνας με τις «παραδοσιακές ελληνικές γεύσεις και τα ελληνικά προϊόντα που αποτελούν τη βάση της υγιεινής μεσογειακής διατροφής» ως εκδοχή της ελληνικότητας των Αγώνων. Χρησιμοποιώντας ως επιχείρημα τη διαπίστωση του J.F. Bergier ότι ««το κάθε τι αντανακλάται στο βάθος του πιάτου»», τονίζεται ότι «η «τεράστια» αυτή επιχείρηση» θα οργανωθεί «προσφέροντας ταυτόχρονα το παραδοσιακό χαμόγελο του φιλόξενου λαού μας»⁶⁹⁶, προβάλλοντας εκ νέου στερεοτυπικά χαρακτηριστικά της εθνικής ιδιαιτερότητας. Στον άξονα αυτόν

⁶⁹³ Στο ίδιο, σ. 432-433.

⁶⁹⁴ «Αγοράζοντας ένα τρόφιμο ή προσφέροντάς το για κατανάλωση, ο σύγχρονος άνθρωπος δεν χειρίζεται ένα απλό αντικείμενο. Το τρόφιμο αυτό συνιστά μια πληροφορία, αποτελεί ένα είδος επικοινωνίας, ενταγμένο σε έναν τύπο πολιτισμού. Μπορούμε να πούμε ότι μέσα από χίλιους δρόμους η διατροφή επιτρέπει στον άνθρωπο, μέσα από την αναβίωση της γεύσης μιας παλιότερης κοινωνίας, να ριζώνει καθημερινά στο παρελθόν του, ενώ, ταυτόχρονα, η εργασία, τα σπορ, ο ελεύθερος χρόνος, η γιορτή, όλες αυτές οι καταστάσεις βρίσκουν την έκφρασή τους σ' αυτήν», Διεύθυνση Υπηρεσιών Διατροφής, Εκ1, σ. 435. Βλ. το σχετικό άρθρο του Barthes R., «Ψυχο-κοινωνιολογία της διατροφής», στο περ. Μνήμων, της ΕΜΝΕ, (Ματθαίου Α. επιμ.), *Ιστορία της Διατροφής – Προσεγγίσεις της σύγχρονης ιστοριογραφίας*, Αθήνα, Κατάρτι, 2003, σ. 141-156.

⁶⁹⁵ Διεύθυνση Υπηρεσιών Διατροφής, Εκ1, σ. 435-436.

⁶⁹⁶ Στο ίδιο, σ. 438. Βλ. σχετικά με τη διατροφή στους Αγώνες και «Τα ελληνικά πιάτα της Ολυμπιάδας Ρυζόπιτα Πομάκων, Τεντούρα Πάτρας, γλυκά κουταλιού από το Πήλιο και μαστίχα Χίου, μερικές μόνο συνταγές», Εφ. *Η Καθημερινή*, 1.6.2003.

επισημαίνονται στην ίδια ενότητα «οι βασικές προϋποθέσεις [επιτυχίας] για τους δικούς μας Αγώνες»⁶⁹⁷.

3.5.7. Μεταφορές

Στην υποενότητα της Διεύθυνσης Μεταφορών (3 σελίδες) η αφήγηση συγκροτείται σε δύο επίπεδα, το ιδεολογικό και το οργανωτικό. Στη μία από τις τρεις σελίδες το κείμενο αναφέρεται στο ιδεολογικό πλαίσιο των Ολυμπιακών Αγώνων που αφορά τη σημασία των συμβολισμών, στις αξίες του Ολυμπιακού Κινήματος από την εποχή του Coubertin, στον Ολυμπιακό Χάρτη και στις γενικότερες διαστάσεις των Αγώνων (επαγγελματισμός, εμπορευματοποίηση, αυξανόμενη συμμετοχή), αναφορές μάλλον ασύμβατες με την υποενότητα που διαπραγματεύεται. Πιθανόν η υποενότητα αυτή να αποτελεί μεταφορά παλιότερης προφορικής ομιλίας σε κοινό Αγώνων, όπου απαιτούνταν γενική εισαγωγή για τους Ολυμπιακούς.

Επί του θέματος των μεταφορών συνδέει συγκριτικά το θέμα με τους Αγώνες του 1896 αλλά και τις νεώτερες διοργανώσεις της Ατλάντα και του Σίδνεϊ. Αναφέρει συγκριτικά στοιχεία και παραλείψεις στις προηγούμενες διοργανώσεις που αναδεικνύουν ότι «η διακίνηση και η μεταφορά...αποτελεί ένα έργο πρωτοφανούς μεγέθους» και για την πληρέστερη εικόνα του εγχειρήματος παραθέτει σχετικό πίνακα με στατιστικά στοιχεία και νούμερα από τους Αγώνες του Σίδνεϊ. Για τη διοργάνωση της «Αθήνα 2004» καταλήγει ότι «στόχος μας [είναι] να δώσουμε στην Υφήλιο τους καλύτερους Ολυμπιακούς Αγώνες που έχουν γίνει μέχρι τώρα...»⁶⁹⁸.

3.5.8. Πολιτισμός

Το Πολιτιστικό Πρόγραμμα μιας υποψήφιας πόλης «αποτελεί οργανικό πρόγραμμα» των Ολυμπιακών Αγώνων και «βασικό κριτήριο» για την ανάθεσή τους, σύμφωνα με το Εκ1. Το πολιτιστικό πλαίσιο των Αγώνων περιγράφεται σε 3 ½ περίπου σελίδες, εκ των οποίων η μία σελίδα αφιερώνεται σε παραθέματα από τον Ολυμπιακό Χάρτη που αφορούν τον ορισμό και τους στόχους του Ολυμπισμού για να τεκμηριώσει την άποψη του συγγραφέα που διασυνδέει όψεις του Ολυμπισμού με τον πολιτισμό. Στο πλαίσιο του πολιτισμού θίγεται και το θέμα της Ειρήνης, παραπέμποντας εκ νέου στον Ολυμπιακό Χάρτη με γενικόλογες αναφορές σε αξίες και αρχές (αμοιβαία κατανόηση, Δημοκρατία, εκεχειρία, δικαίωμα του αθλήσθαι) που αναπτύσσονται

⁶⁹⁷ Διεύθυνση Υπηρεσιών Διατροφής, Εκ1, σ. 438.

⁶⁹⁸ Διεύθυνση Μεταφορών, Εκ1, σ. 440-442.

συγκεχυμένα στο εγχειρίδιο. Κατασκευάζεται έτσι ένα θεωρητικό πλαίσιο το οποίο σύμφωνα με το εγχειρίδιο θα υποστηρίξει τους στόχους του Πολιτιστικού Προγράμματος της «Αθήνα 2004» που «έχουν ως άξονα τις Αρχές και τις Αξίες των Ολυμπιακών Αγώνων». Πέρα από τις ιδεολογικό – πολιτιστικές αναφορές το κείμενο αναφέρεται αναλυτικά στις κατηγορίες και υποκατηγορίες του Πολιτιστικού Προγράμματος της Ολυμπιάδας και κατονομάζει το σύνολο όλων των πολιτιστικών δράσεων στο πλαίσιο πριν και κατά τη διάρκεια των Αγώνων, καθώς και τις πρωτοβουλίες φορέων του Ελληνικού Κράτους για την αναβάθμιση της χώρας στο διεθνές Ολυμπιακό Κίνημα⁶⁹⁹.

Εκτός από το εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 εκτενείς αναφορές για την Πολιτιστική Ολυμπιάδα υπάρχουν και στα εγχειρίδια των μαθητών Εμ10-12ετών και Εμ13-16 ετών με κείμενα και εικονογράφηση με σκοπό την ανάδειξη της πολιτιστικής διάστασης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Στο Εκ10-12 ετών προτείνονται και σχετικές ερωτήσεις που συναρτώνται με το περιεχόμενο της ενότητας: «Ποια αποσπάσματα από την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά του τόπου σου αξίζει να προβληθούν σήμερα?»⁷⁰⁰.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4⁰

ΟΛΥΜΠΙΑΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

4.1. Εισαγωγή

Η γλώσσα των Ολυμπιακών συμβόλων αποτέλεσε βασικό συστατικό στοιχείο του ολυμπιακού διεθνισμού και χρησιμοποιήθηκε για να αποδώσει τις αξίες του Ολυμπισμού. Τα Ολυμπιακά σύμβολα αναπαριστούν συγκεκριμένα αντικείμενα επικοινωνίας και συγκροτούν τη γλώσσα των συμβόλων μιας επινοημένης παράδοσης που μέσα από αυτά τα σύμβολα και τις τελετουργίες έδωσε υλική υπόσταση στην αφηρημένη ιδεολογία του Ολυμπισμού, χρησιμοποιώντας την ιστορία ως «συγκολλητική ουσία για τη συνοχή των ομάδων», μέθοδο την οποία χρησιμοποιούν όλες οι επινοημένες παραδόσεις, σύμφωνα με τον Hobsbawm⁷⁰¹.

⁶⁹⁹ Διεύθυνση Τελετών και Πολιτισμού, Εκ1, σ. 459-462.

⁷⁰⁰ Εμ10-12ετών, σ. 60-61 και Εμ13-16 ετών, σ. 42-43.

⁷⁰¹ Hobsbawm, «Εισαγωγή – Επινοώντας παραδόσεις», στο Hobsbawm E. – Ranger T., (επιμ.), *Η επινοήση της παράδοσης*, Αθανασίου Θ., (μτφ.), Αθήνα, Θεμέλιο, 2004, σ. 22. Βλ. επίσης σχετικά για τη γλώσσα των συμβόλων και τη χρήση τους από τον ολυμπιακό διεθνισμό, Κουλούρη Χ., «Εισαγωγή:

Στον Ολυμπιακό Καταστατικό Χάρτη της ΔΟΕ δεν αναφέρεται ο όρος «Ολυμπιακά σύμβολα». Ο Χάρτης δεν ορίζει ως ενότητα Ολυμπιακών συμβόλων κάποια επιλεγμένα σύμβολα τα οποία συγκροτούν συγκεκριμένη κατηγορία, αλλά αναφέρεται στο καθένα από αυτά ξεχωριστά με σαφή ορισμό και προσδιορισμό. Μόνο ένα από αυτά ορίζει ως Ολυμπιακό σύμβολο. Πρόκειται για το σύμβολο που φέρει τους πέντε Ολυμπιακούς κύκλους και αποτελεί το επίσημο σύμβολο της ΔΟΕ και των Ολυμπιακών Αγώνων. Τα υπόλοιπα που η κοινή γνώμη εκλαμβάνει ως σύμβολα εξαιτίας των ισχυρών νοηματοδοτήσεων και συνδέσεων με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, ορίζονται από κωδικοποιημένους κανόνες, το καθένα αυτόνομα στον Ολυμπιακό Καταστατικό Χάρτη και είναι τα ακόλουθα: Ολυμπιακή σημαία, Ολυμπιακό ρητό, Ολυμπιακό έμβλημα, Ολυμπιακός ύμνος και Ολυμπιακή φλόγα⁷⁰².

Ως «Ολυμπιακά σύμβολα» εκλαμβάνονται από την κοινή γνώμη επιπλέον οι μασκότ, οι αφίσες, τα Ολυμπιακά προϊόντα των Αγώνων της διοργανώτριας χώρας, οι τελετές έναρξης και λήξης, τα διάφορα έντυπα, τα αναμνηστικά σηματάκια (pins), τα Ολυμπιακά εικονογράμματα ή πικτογράμματα, και τα Ολυμπιακά μετάλλια και διπλώματα, τα οποία περιλαμβάνονται στον Καταστατικό Χάρτη, αλλά δεν ορίζονται επίσημα ως σύμβολα. Εξαιρέση αποτελεί η μασκότ. Σύμφωνα με την ερμηνευτική διάταξη 3 του άρθρου 61, «θεωρείται Ολυμπιακό έμβλημα οποιαδήποτε μασκότ δημιουργηθεί για τους Ολυμπιακούς Αγώνες». Όλα τα προαναφερόμενα ως «σύμβολα» εμπίπτουν των κανονισμών που ορίζει ο Χάρτης στο άρθρο 61 που αφορά την «προπαγάνδα και διαφήμιση», καθώς και στα άρθρα 69 και 70, όπου καθορίζονται οι όροι του πρωτοκόλλου των τελετών έναρξης και λήξης και της τελετής απονομής των μεταλλίων. Για τα μετάλλια και τα διπλώματα προσδιορίζεται επιπλέον με σαφήνεια η εικαστική τους ταυτότητα καθώς και οι κατηγορίες αθλητών και παραγόντων που θα τιμηθούν με αυτά⁷⁰³.

Ξαναγράφοντας την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων», στο Κουλούρη Χ. (επιμ.), *Αθήνα, Πόλη των Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1906*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2004, σ. 30-33.

⁷⁰² Σύμφωνα με την ερμηνευτική διάταξη των άρθρων 12 έως και 17 του Ολυμπιακού Καταστατικού Χάρτη, ορίζονται αναλυτικά τα θέματα που αφορούν τη χρήση των Ολυμπιακών συμβόλων και των Ολυμπιακών εμβλημάτων, καθώς και τη νομική κατοχύρωσή τους από τη ΔΟΕ, απέναντι σε οποιαδήποτε προσπάθεια χρήσης και εκμετάλλευσης. IOC, *Olympic Charter*, Lausanne, IOC, 2000, σ. 17-23.

⁷⁰³ Στο ίδιο, σ. 92-99.

Μια άλλη κατηγορία «Ολυμπιακών συμβόλων» αποτελούν υλικά αντικείμενα που λειτουργούν ως σύμβολα. Μια τέτοια ομάδα φυσικών συμβόλων αποτελούν το δέντρο της ελιάς, ο κότινος και το περιστέρι που συμβολίζουν την έννοια της ειρήνης, της εκεχειρίας και του ανθρωπισμού. Ως σύμβολα των Ολυμπιακών Αγώνων μπορούν να εκληφθούν επίσης ο τόπος και το τοπίο, και ειδικά όταν πρόκειται για «γενέθλια γη», όπως η Ολυμπία στην αρχαιότητα αλλά και για τα σύγχρονα στάδια, όπως το Παναθηναϊκό στάδιο που συνδέθηκε με την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων και το Ολυμπιακό στάδιο που συνδέθηκε με την πρώτη ολυμπιακή διοργάνωση του 21^{ου} αιώνα και την επιστροφή των Αγώνων «στο σπίτι τους».

Ως σύμβολα λειτουργούν ακόμη στη συνείδηση του κοινού και προσωπικότητες του Ολυμπιακού κινήματος που συνέβαλαν καθοριστικά στην αναβίωση και στην εξέλιξή του με συγκεκριμένες δράσεις και δημόσιες τοποθετήσεις σε κρίσιμες στιγμές, καθώς και κορυφαίοι αθλητές/Ολυμπιονίκες, είτε με την αθλητική είτε με την κοινωνική τους δράση. Αλλά τα πρόσωπα του Ολυμπιακού Κινήματος συγκροτούν μια άλλη κατηγορία συμβόλων, και σπάνια μπορούν να ανταγωνιστούν σε σημασία, διάρκεια και αναγνωρισιμότητα τα σύμβολα/εμβλήματα που είναι η κυρίαρχη επικοινωνιακή αξία μεταξύ των μελών της κοινωνίας.

Δισεκατομμύρια είναι σήμερα οι αναγνώστες του Ολυμπιακού συμβόλου στον κόσμο την ίδια στιγμή που οι περισσότεροι δε γνωρίζουν και δεν αναγνωρίζουν για παράδειγμα τον αναβιωτή των Ολυμπιακών Αγώνων αλλά και «εφευρέτη» του Ολυμπιακού συμβόλου και της Ολυμπιακής σημαίας⁷⁰⁴. Δεν θα μπορούσαμε βέβαια να ισχυριστούμε το ίδιο για κορυφαίους αθλητές που κατέγραψαν συγκλονιστικές νίκες στα στάδια, και στη συνέχεια βρέθηκαν ακριβώς γι' αυτό το λόγο στην υπηρεσία της διαφήμισης αθλητικών προϊόντων, εξαιτίας της υψηλής δημοφιλίας τους. Οι Ολυμπιονίκες πολλές φορές ανακαλούνται στη συλλογική συνείδηση, ως

⁷⁰⁴Ενδιαφέρον γι' αυτό έχει η αφήγηση του Conrado Durántez σχετικά με την άγνοια και την παραπληροφόρηση που επικρατεί γύρω από τον Ολυμπισμό, όπως επισημαίνει ο ίδιος, και ειδικά με τον Coubertin, τον οποίο έχει χαρακτηρίσει, «ως την πιο παραγνωρισμένη προσωπικότητα της ιστορίας». Οι δύο ιστορίες που αφηγείται, αφορούν, η μία την επίσκεψή του στο Vigo της Ισπανίας το 2001 για την προώθηση μιας καμπάνιας στα σχολεία με θέμα τον Coubertin, όπου συνάδελφός του στην Ολυμπιακή Επιτροπή, τον ρώτησε έκπληκτος «ποιος είναι αυτός [ο Coubertin];», και η άλλη στο Καράκας της Βενεζουέλας το 1991 σε ένα δικηγορικό συνέδριο με θέμα τον ουμανισμό του Coubertin, όπου δέχτηκε συγχαρητήρια από δημοσιογράφο, γιατί χάρη στην ομιλία του είχε μάθει πολλά πράγματα γι' αυτή τη μοναδική προσωπικότητα και την οποία δε γνώριζε, «του...Pierre Cardin», Durántez C., «Εκπαίδευση και προετοιμασία των καθηγητών Φυσικής Αγωγής και των ιθυνόντων του Ολυμπιακού Κινήματος για τη διδασκαλία των Ολυμπιακών αξιών», 9^η Διεθνής Σύνοδος ΔΟΑ για Διευθυντές Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών, 1-8/7/2007, αρχείο ΔΟΑ.

σύμβολα του αθλητισμού και του Ολυμπισμού και αποτελούν πρότυπα που συμβάλλουν στην αγωγή των νέων. Όμως πέρα από τα πρόσωπα, τα Ολυμπιακά σύμβολα εξακολουθούν να παραμένουν η επικυρίαρχη αξία των Ολυμπιακών Αγώνων. Σύμβολα μεγάλης ιδεολογικής και οικονομικής αξίας προστατεύονται από τους κανόνες του διεθνούς και του εθνικού δικαίου που συνιστούν ο Ολυμπιακός Καταστατικός Χάρτης από τη μια και η εθνική νομοθεσία των χωρών που αναλαμβάνουν την εκάστοτε διοργάνωση από την άλλη.

Η Σύμβαση της Φιλοξενούσας Πόλης που υπογράφεται από την Οργανωτική Επιτροπή των Αγώνων με τη ΔΟΕ και στην οποία συμβάλλονται η Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή και η Πόλη, των Αθηνών στην προκειμένη περίπτωση, μεταξύ άλλων αξιώνει τη νομική διασφάλιση για την προστασία των Ολυμπιακών συμβόλων με νομοθετική ρύθμιση⁷⁰⁵. Η Σύμβαση, όπως επισημαίνουν οι Σκουρής και Τροβά, «είναι ο καθοριστικός δεσμός που πραγματώνει την επίτευξη των Ολυμπιακών Αγώνων στο χώρο του θετικού δικαίου». Είναι σαφές ότι η διοργάνωση των Αγώνων σε νομοθετικό και θεσμικό επίπεδο επιφέρει μεταβολές στην εθνική έννομη τάξη, καθώς θεσπίζονται μια σειρά ειδικών νομοθετημάτων συμπληρωματικά με τη Σύμβαση της Φιλοξενούσας Πόλης και σύμφωνα με τις επιταγές του Ολυμπιακού Χάρτη⁷⁰⁶.

Το καθεστώς προστασίας των Ολυμπιακών συμβόλων και σημάτων το 2004 στην Αθήνα ενισχύθηκε από το ελληνικό δίκαιο με το νόμο 2598/98. Ειδικά με το άρθρο 3 ρυθμίστηκε το καθεστώς προστασίας των συμβόλων λαμβάνοντας υπόψη

⁷⁰⁵Βλ. την ανάλυση των γενικών και ειδικών χαρακτηριστικών της Σύμβασης στο πλήρες άρθρο, Κουτρούλης Β., «Η σύμβαση της Φιλοξενούσας Πόλης ή ο Δούρειος Ίππος των Ολυμπιακών Αγώνων», στο *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου – Ειδικό Τεύχος, Έτος ΙΣΤ' 2003*, Αθήνα - Κομοτηνή, Σάκουλας, 2003, σ. 115-135. Η Σύμβαση υπογράφηκε στις 5 Σεπτεμβρίου 1997 στη Λαζάννη. Στο άρθρο 39 ορίζεται η νομική προστασία του Ολυμπιακού συμβόλου, των Εμβλημάτων και των Μασκότ, Κουτρούλης Β., (επιμ. μτφ/σης), «Σύμβαση Φιλοξενούσας Πόλης για τους Αγώνες της XXVIII Ολυμπιάδας το έτος 2004, στο *ίδιο*, σ. 243-244.

⁷⁰⁶Τροβά Ε. – Σκουρής Π., *Οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες της Ευρώπης, ό.π.*, σ. 55-61. Επίσης σχετικά με τη σύνδεση των κανόνων του Ολυμπιακού Κινήματος με τη Φιλοξενούσα Πόλη και κατ' επέκταση με την εθνική και κοινοτική έννομη τάξη, βλέπε Γιαννακούρου Γ. – Τροβά Ε. *Ολυμπιακοί Αγώνες και Δίκαιο, ό.π.*, σ. 51-78 και 79-107. Ο John Siner, Διευθυντής Στρατηγικού Σχεδιασμού–Διεύθυνση Ολυμπιακών Αγώνων ΔΟΕ, επισημαίνει ότι ο καθορισμός του πλαισίου που περιλαμβάνει τις απαιτήσεις στις οποίες οφείλουν να ανταποκριθούν οι διοργανωτές των Αγώνων, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο κάθε διοργάνωσης. Στο πλαίσιο αυτό η Σύμβαση της διοργανώτριας πόλης αποτελεί μια ειδική συμφωνία μεταξύ των τριών μερών, της ΔΟΕ, της Πόλης και της ΕΟΕ και είναι μοναδική για κάθε συγκεκριμένη διοργάνωση. Και, όπως μια εμπορική σύμβαση, περιέχει όλα τα νομικά, εμπορικά και οικονομικά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Siner J., «Ο στρατηγικός σχεδιασμός των Ολυμπιακών Αγώνων», στο *Λεύκωμα της 47^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6-3.7.2007*, Αθήνα, ΔΟΕ-ΔΟΑ, 2009, σ. 150-162.

και τη Συνθήκη του Ναϊρόμπι που είχε κυρωθεί με το νόμο 1347/1983⁷⁰⁷. Σύμφωνα με την παράγραφο 1 και 2 του άρθρου 3 του παραπάνω νόμου, «το Ολυμπιακό Σύμβολο, οι όροι Ολυμπιακός, Ολυμπιάδα και το Ολυμπιακό απόφθεγμα Citius - Altius - Fortius, τόσο στα ελληνικά, όσο και σε κάθε ξένη γλώσσα, καθώς και τα εμβλήματα και σήματα της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων προστατεύονται κατά τις διατάξεις του ν.2239/1994. Τα Ολυμπιακά Σύμβολα, οι όροι, το δηλωτικό απόφθεγμα, τα εμβλήματα και τα σήματα της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου έχουν αυτοδικαίως καταχωρισθεί στο αρμόδιο τμήμα του Υπουργείου Εμπορίου, χωρίς προηγούμενο έλεγχο της συνδρομής των προϋποθέσεων καταχώρησής τους»⁷⁰⁸.

Με το ίδιο άρθρο προσδιορίζεται η προστασία του εμβλήματος και της μασκότ της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», ενώ καθορίζεται επιπλέον ότι, «τα εμβλήματα, τα σύμβολα και τα σήματα απολαύουν της προστασίας τόσο ως προς τις κλάσεις των εμπορευμάτων και προϊόντων, όσο και για τις κλάσεις υπηρεσιών. Τέλος η προστασία των εμβλημάτων και των συμβόλων που αναφέρονται στο άρθρο αυτό είναι διαρκής». Επιπρόσθετο στοιχείο αποτελεί η παράγραφος 7 για την προστασία της Οργανωτικής Επιτροπής των Αγώνων: «Στην προστασία του άρθρου αυτού υπάγονται η επωνυμία και ο διακριτικός τίτλος της Εταιρείας, που ιδρύεται με το άρθρο 2 του νόμου αυτού, καθώς και των θυγατρικών της εταιρειών, και ιδίως οι όροι Αθήνα 2004, Ολυμπιακοί Αγώνες - Αθήνα 2004, Ολυμπιακοί Αγώνες 2004, Ολυμπιακοί Αγώνες – Ελλάδα και κάθε άλλος συναφής στα ελληνικά ή σε οποιαδήποτε ξένη γλώσσα. Η σχετική απαγόρευση εκτείνεται και στις χρήσεις των όρων αυτών ως ονομάτων στο internet»⁷⁰⁹.

Η αυστηρή διεθνής και εθνική νομοθεσία που διέπει τη χρήση των Ολυμπιακών συμβόλων δεν είναι πάντοτε κατανοητή από το κοινό και δεν γίνεται εύκολα αποδεκτή⁷¹⁰. Όσον αφορά τη χρήση απαγόρευσης στο internet το ζήτημα που δημιουργήθηκε με το 14^ο Γυμνάσιο Περιστερίου το 2001 με την τοποθέτηση του εμβλήματος των Αγώνων στην ιστοσελίδα του, αποκαλύπτει ότι τους όρους και τα

⁷⁰⁷ Τροβά Ε., Σκουρής Π., *ό.π.*, σ. 133-134.

⁷⁰⁸ «Νόμος για την Οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ*, τχ. 2001, 4.5.1998. Πηγή: <http://www.tee.gr/online/afieromata/1998/2001/page05.htm>, 23.8.2010.

⁷⁰⁹ Στο ίδιο, παράγραφοι 3 έως 7.

⁷¹⁰ Βλ. ενδεικτικά, Εφ. *Η Καθημερινή*, «Κυνήγι «πειρατών» εν όψει 2004, Τα μη αυθεντικά προϊόντα, σήματα και λογότυπα στο στόχαστρο της Οργανωτικής Επιτροπής», 18.5.2003.

όρια της χρήσης των συμβόλων τα θέτει η ΔΟΕ και η Οργανωτική Επιτροπή των Αγώνων της διοργανώτριας πόλης και είναι αδιαπραγμάτευτα. Η ίδια η δομή της οργάνωσης είναι τόσο αυστηρή που απαγορεύει οιοσδήποτε απαιτήσεις και τοποθετήσεις ακόμα και αν έχουν τις αγαθότερες των προθέσεων⁷¹¹.

4.2. Τα Ολυμπιακά σύμβολα

Η αναφορά στο σύμβολο ή στα σύμβολα, είτε αυτά είναι απτά αντικείμενα, είτε πρόσωπα, είναι συνυφασμένη με τη διαμόρφωση των ομαδικών ταυτοτήτων και τη λειτουργία των συμβόλων μέσα και έξω από την ομάδα. Ως ομάδα ορίζεται η ΔΟΕ αλλά και το κοινό που λειτουργεί ως δέκτης των Ολυμπιακών συμβόλων. Σύμφωνα με τον Ολυμπιακό Χάρτη, η ΔΟΕ είναι η ανώτατη αρχή της Ολυμπιακής Κίνησης. Είναι διεθνής μη κυβερνητική και μη κερδοσκοπική οργάνωση που λειτουργεί ως ένωση με νομική προσωπικότητα αναγνωρισμένη από το Ομοσπονδιακό Συμβούλιο της Ελβετίας. Η ΔΟΕ συγκεντρώνει κάτω από την υπέρτατη δικαιοδοσία της, τις οργανώσεις, τους αθλητές και τα άλλα πρόσωπα που δέχονται να καθοδηγούνται από τον Ολυμπιακό Χάρτη. Εκτός από τη ΔΟΕ η Ολυμπιακή Κίνηση περιλαμβάνει τις Διεθνείς Ομοσπονδίες, τις Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές, τις Οργανωτικές Επιτροπές Ολυμπιακών Αγώνων, τους εθνικούς συλλόγους, τους ομίλους καθώς και τα άτομα που ανήκουν σε αυτούς και ειδικότερα τους αθλητές. Το καθεστώς λειτουργίας της ορίζεται ρητά στον Ολυμπιακό Χάρτη από τα άρθρα 19 και 20⁷¹².

Το 1981 ο Samaranch πέτυχε σε συνεννόηση με την Ελβετική Συνομοσπονδία την παραχώρηση στη ΔΟΕ ενός «ημι-διπλωματικού» καθεστώτος που της προσέδιδε ιδιαίτερα πλεονεκτήματα. Κυρίως φορολογική απαλλαγή και τη

⁷¹¹14^ο Γυμνάσιο Περιστερίου, απάντηση στην επιστολή που στάλθηκε από την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» στις 20.8.2001: «Αγαπητοί κύριοι, Αφαιρέσαμε ήδη το έμβλημά σας από την πρώτη σελίδα του site μας καθώς και το σχετικό Link προς το site σας, ανταποκρινόμενοι στην επιθυμία σας. Κρίμα, γιατί πιστεύαμε ότι η υπόθεση της προβολής της Ολυμπιάδας του 2004 πρέπει να είναι υπόθεση όλων των Ελλήνων και όχι μόνο της οργανωτικής της επιτροπής... Σημειώνουμε ότι το site μας είναι ένα μαθητικό - σχολικό site που δεν έχει και δεν αποβλέπει σε κανένα οικονομικό ή άλλο όφελος. Λόγω δε των πολλαπλών βραβεύσεών του, τους τελευταίους 12 μήνες είχε περισσότερους από 30.000 επισκέπτες, στους οποίους δεν νομίζουμε ότι δημιουργήθηκε κάποια σύγχυση από τη θέα του εμβλήματός σας, αλλά αντίθετα μάλλον έγινε προβολή του Site σας. Σημειώνουμε επίσης ότι στο σχολείο μας έχει ξεκινήσει από πέρσι προσπάθεια για την υπόθεση των εθελοντών της Ολυμπιάδας ανάμεσα στους μαθητές και τους καθηγητές, στους οποίους δύσκολα θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε το σκεπτικό σας ώστε να συνεχιστεί η προσπάθεια. Θα θέλαμε τέλος να μας ενημερώσετε για το αν επιτρέπεται να έχουμε ανηρτημένη την αφίσα με το έμβλημα της Ολυμπιάδας (σας;) στις αίθουσες διδασκαλίας και τους κοινόχρηστους χώρους του σχολείου μας, όπως έχουμε πράξει από την πρώτη μέρα που κυκλοφόρησε το σήμα (σας;). Με εκτίμηση, Σταύρος Κουνάδης, Καθηγητής Πληροφορικής ΠΕ19». <http://www.asda.gr/g14per/2004.htm>, 23.8.2010.

⁷¹²Olympic Charter, *ό.π.*, σ. 8-9, 10, 24-28. Βλ. επίσης και Τροβά Ε., – Σκουρή Π., *ό.π.*, σ. 53.

δυνατότητα πρόσληψης αλλοδαπού προσωπικού χωρίς κανένα περιορισμό, στοιχείο απαραίτητο για μια οργάνωση που στηριζόταν στο διεθνισμό της, όπως επισημαίνει ο ίδιος στα απομνημονεύματά του⁷¹³. Το Ολυμπιακό Κίνημα διαμορφώνει και συντηρεί μια ισχυρή ομαδική ταυτότητα παντοδύναμη διεθνώς. Η ΔΟΕ λειτουργεί ως απόλυτη αρχή και η ύπαρξη της «αρχηγικής ιδέας»⁷¹⁴ του Ολυμπισμού αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς για τα άτομα που ταυτίζονται με αυτή την ιδέα αρχικά, και στη συνέχεια ταυτίζονται μεταξύ τους και αποτελούν την «Ολυμπιακή οικογένεια», όρος που αναφέρεται πολύ συχνά, σε ρητορικά σχήματα, επίσημους λόγους και επετειακές αναφορές. Και όπως «κάθε οικογένεια χρειάζεται έναν Πατέρα καθοδηγητή και παντοδύναμο»⁷¹⁵, η ΔΟΕ ως ιδεολογικός μηχανισμός εξουσίας στο πρόσωπο του εκάστοτε προέδρου λειτουργεί καθοδηγητικά.

Ο ηγετικός ρόλος του προέδρου της ΔΟΕ είναι καθοριστικής σημασίας για την επιβίωσή της αλλά και την επιβίωση της κυρίαρχης ιδέας του Ολυμπισμού και κατά συνέπεια της ομάδας των ατόμων που ταυτίζονται μαζί της. Η απόκτηση ομαδικής ταυτότητας των μελών του Ολυμπιακού κινήματος μέσω της ταύτισης με την κυρίαρχη ιδέα του Ολυμπισμού και το μηχανισμό της ΔΟΕ, ενισχύεται από τους ισχυρούς δεσμούς που αναπτύσσουν τα μέλη της ομάδας μεταξύ τους⁷¹⁶. Ο τρόπος

⁷¹³Samaranch, 21 Χρόνια στην Προεδρία της ΔΟΕ, *ό.π.*, σ. 79. Σχετικά με το καθεστώς της ΔΟΕ οι Σκουρής και Τροβά επισημαίνουν: «Η ΔΟΕ...δεν είναι παρά ένα φίλαθλο σωματείο του ελβετικού δικαίου με ορισμένα ειδικά προνόμια που της απονέμει το ελβετικό δίκαιο, χωρίς να μεταβάλλουν τη νομική της φύση. Είναι πολύ ενδιαφέρουσα η πολυετής εμμονή της ΔΟΕ να μην επιθυμεί την κτήση νομικής προσωπικότητας και εν γένει την υπαγωγή της σε κανόνες δικαίου. Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι η μέριμνα της ΔΟΕ να κτάται νομικής προσωπικότητας η ΟΕΟΑ της κάθε Φιλοξενούσας Πόλης, κατά ρητή πρόβλεψη του Ολυμπιακού Χάρτη», *ό.π.*, σ. 53.

⁷¹⁴Σχετικά με τη διαμόρφωση ομαδικών ταυτοτήτων η Νέλλη Ψαρρού επισημαίνει ότι τα άτομα που έχουν ένα κοινό σημείο αναφοράς αποκτούν κοινή/ομαδική ταυτότητα μέσα από την ύπαρξη αρχηγού ή αρχηγικής ιδέας με την οποία ταυτίζονται αρχικά και δευτερευόντως μεταξύ τους, Ψαρρού Ν., *Εθνική Ταυτότητα στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Gutenberg, 2005, σ. 66.

⁷¹⁵Στο ίδιο, σ. 66.

⁷¹⁶Δεν είναι τυχαίο που στην κοινή συνείδηση η ΔΟΕ καταγράφεται ως ένα ελιτίστικο και κλειστό κλαμπ μελών της ανώτερης αστικής τάξης. Ο ελληνικός Τύπος αποκαλεί συχνά τα μέλη της «αθανάτου» και την ίδια «Στοά των Αθανάτων». Βλ. ενδεικτικά: «Η ΔΟΕ είναι μια κλειστή λέσχη με κάποια μόνιμα μέλη, τους «Αθανάτους», τα οποία και επιλέγουν, ανεξέλεγκτα, τα υπόλοιπα μέλη, για θητεία δέκα χρόνων, με μόνο προσόν τη γνώση της αγγλικής ή γαλλικής γλώσσας... [Η ΔΟΕ] έχει προβλέψει τα πάντα για να ασκεί την απόλυτη εξουσία και... σημειολογικά. Με το θεσμοθετημένο από τους ίδιους Πρωτόκολλο καθορίζονται ακόμη και οι θέσεις στις κερκίδες και οι ομιλίες στην έναρξη και στη λήξη, ώστε να αποτραπεί το προβάδισμα της εθνικής πολιτικής ηγεσίας», Ρωμαίος Γ., «Η Στοά των...Αθανάτων», *Εφ. Το Βήμα*, 5.9.2004. Η αντίληψη ότι στη ΔΟΕ επικρατεί ένα είδος νεποτισμού οξύνθηκε και από την απόφαση εκλογής ως μέλος της ΔΟΕ του γιου του Samaranch, κατά τη διάρκεια της θητείας του πατέρα του. Ο ίδιος ο Samaranch όμως το θεωρεί αυτονόητο, αφού ο γιος του «λόγω της παιδείας του και της σχέσης του με τον αθλητισμό, το άξιζε απόλυτα» και εξάλλου ο ίδιος έκανε «ό,τι είχε ήδη γίνει σε άλλες περιπτώσεις και ήταν απόλυτα φυσικό στους κόλπους της οργάνωσής μας: ο γιος να διαδεχθεί τον πατέρα... έκανα ό,τι έπρεπε να κάνω και ελπίζω ότι η μελλοντική

με τον οποίο περιγράφει ο Denis Oswald, πρόεδρος της Εταιρείας Διεθνών Ολυμπιακών Ομοσπονδιών των Θερινών Αγώνων (ASOIF) και μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΔΟΕ, τον μακροβιότερο μετά τον Coubertin, πρόεδρο της ΔΟΕ Juan Antonio Samaranch, αποκαλύπτει τους μηχανισμούς ταύτισης με τον ηγέτη και την κυρίαρχη ιδέα. Αποδίδοντάς του αρχετυπικούς συμβολισμούς, τον αποκαλεί «σύμβολο του Ολυμπιακού κινήματος» που «κατ' εικόνα και ομοίωση του Ηρακλή», πραγματοποίησε τα μεγάλα έργα του Ολυμπισμού στη διάρκεια της θητείας του. Του αποδίδει το χαρακτηρισμό «Homo Olympicus» που φέρει επάξια το διάκοσμο των πέντε κύκλων. Το Ολυμπιακό σύμβολο εδώ ταυτίζεται με τον ηγέτη στον οποίο οι πέντε κύκλοι αποδίδουν προσωπικά χαρακτηριστικά του⁷¹⁷.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της ομάδας αναφέρει η Ψαρού αποτελεί το σύμβολο «που συμπυκνώνει στοιχεία και συνειρμούς που την ορίζουν» ως φορέα ενότητας και αυτοπροσδιορισμού. Πρόκειται για «ένα σημαίνον ενότητας και ταυτότητας»⁷¹⁸. Η εθνική σημαία είναι το κατεξοχήν σύμβολο των εθνών και η Ολυμπιακή σημαία το κατεξοχήν σύμβολο του Ολυμπισμού. Η εθνική σημαία είναι «ένα αξιολάτρευτο σύμβολο επειδή εκ φύσεως εκπροσωπεί αυτοδικαίως το “Έθνος”»⁷¹⁹, αλλά επίσης σεβαστό και φορτισμένο συναισθηματικά σύμβολο είναι και η Ολυμπιακή σημαία, ως υπερεθνικό σύμβολο στο πλαίσιο του διεθνισμού. Όμως, όπως επισημαίνει η Κουλούρη, μία από τις πρώτες συνέπειες του διεθνισμού αποτελεί η διασύνδεση αθλητισμού και εθνικισμού, όπου οι Ολυμπιακοί Αγώνες γίνονται «πεδίο εθνικής αντιπαράθεσης έστω και συμβολικής, όπου οι νίκες των αθλητών ταξινομούνται με βάση τα κράτη (έθνη)...Στο γήπεδο, “μικρά” έθνη μπορούν να νικούν τα “μεγάλα” ή

συμπεριφορά του γιου μου Juan Antonio στη ΔΟΕ θα αποδείξει ότι είχα δίκιο», Samaranch, *ό.π.*, σ. 401.

⁷¹⁷Samaranch, *ό.π.*, σ. 23-28. Ο 1^{ος} κύκλος αναδεικνύει τον οραματισμό και τη δημιουργικότητα, ο 2^{ος} τη διπλωματία και το υψηλό αισθητήριο, ο 3^{ος} την αποτελεσματικότητα και τον πραγματισμό, ο 4^{ος} τις μεταρρυθμίσεις και τις καινοτομίες και ο 5^{ος} την ευθύτητα και την πίστη. Στο ενδιαφέρον άρθρο του Πάνου Βαλαβάνη, «Ο Ηρακλής αντέχει στον μύθο», Εφ. *Το Βήμα*, 1.2.2004, επισημαίνεται «η διαχρονία του μύθου καθώς και η συνεχής χρήση και διαδοχική αναπροσαρμογή της εμβληματικής προσωπικότητας του Ηρακλή στις ανάγκες και αξίες κάθε εποχής». Όπως και ο Ηρακλής ταυτίζεται με τις μεγάλες κοινωνικές αλλαγές και αποτελεί οικουμενικό ήρωα, έτσι και στον Samaranch αποδίδεται από τον Oswald η τόλμη ενός ήρωα που θριαμβεύει με τις τολμηρές επιλογές, τις καινοτομίες και τις παρεμβάσεις στο Ολυμπιακό Κίνημα και τον παγκόσμιο αθλητισμό.

⁷¹⁸Ψαρού Ν., *ό.π.*, σ. 68.

⁷¹⁹Τριανταφύλλου Σ. – Ιωακείμογλου Η., *Για τη σημαία και το έθνος*, Αθήνα, Μελάρι, 2007, σ. 39. Για το συμβολικό χαρακτήρα των εθνικών σημαιών βλ. επίσης και Firth, R., *Symbols, Public and Private*, New York Ithaca, Cornell University Press, 1973, σ. 329-367.

ένα έθνος μπορεί να ταπεινώσει τον ιστορικό του εχθρό»⁷²⁰. Παρ' όλο που η ΔΟΕ δηλώνει ρητά στον Καταστατικό Χάρτη, ότι «οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι αγώνες μεταξύ αθλητών και όχι μεταξύ χωρών»⁷²¹, οι ολυμπιονίκες αισθάνονται και αντιμετωπίζονται ως εθνικοί ήρωες.

Ο Αλμπανίδης υποστηρίζει ότι «οι σημαίες και οι εθνικοί ύμνοι ενθαρρύνουν την αντιπαλότητα και φορτώνουν στους ώμους των αθλητών το βαρύ ψυχολογικό και πολλές φορές δυσβάσταχτο φορτίο της εκπροσώπησης της χώρας τους» και προτείνει μετριασμό των εθνικών συμβόλων όσον αφορά τη χρήση τους, ή ακόμα και την κατάργησή τους⁷²². Το πώς η ανθρώπινη δραστηριότητα μετατρέπει ένα ύφασμα σε μαζικό σύμβολο που κυματίζει, κατά τον Ιωακείμογλου συμβαίνει, γιατί οι άνθρωποι έχουν προσδώσει ρόλο στο λάβαρο μέσα σε μια διαδικασία κοινωνικοποίησης, μέσα από την οποία συντελείται η αναγνώριση μέσα από τα συλλογικά υπονοούμενα⁷²³. Σύμφωνα με τον Λίποβατς, «μέσα στο πλαίσιο της μάζας ένα σημείο/σύμβολο που αντιπροσωπεύει ένα αίσθημα, προκαλεί σ' αυτόν που το αντιλαμβάνεται το ίδιο αίσθημα και μάλιστα πιο δυνατό, όσο περισσότεροι το συμμερίζονται»⁷²⁴.

⁷²⁰Κουλούρη Χ., «Η διεθνοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων», *Εφ. Το Βήμα*, 30.9.2001.

⁷²¹Olympic Charter, *ό.π.*, άρθρο 9.1, σ. 15-16. Εν τούτοις κανείς αθλητής δεν μπορεί να λάβει μέρος στους Αγώνες ως άτομο. Προϋπόθεση είναι να ανήκει σε μια Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή που σημαίνει ότι ανήκει στο έθνος/κράτος αυτής της Επιτροπής.

⁷²²Αλμπανίδης Β., «Ο εκδημοκρατισμός της ΔΟΕ» στο «Βήμα Ιδεών» της *Εφ. Το Βήμα*, 1.8.2008: «Αν θέλουμε να καταλαγιάσουμε τα εθνικιστικά συναισθήματα που αναπτύσσονται στον φίλαθλο κόσμο και να προωθήσουμε τη συμφιλίωση και τη συναδέλφωση των αθλητών κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων, πρέπει να εγκαταλείψουμε ή να μετριάσουμε τη χρήση των εθνικών συμβόλων. Θα πρέπει να επιδιωχθεί αλλαγή του Ολυμπιακού Καταστατικού Χάρτη και να εγκαταλειφθούν τα έθιμα της ανάκρουσης των εθνικών ύμνων και της έπαρσης των εθνικών σημαιών κατά την απονομή των μεταλλίων. Ίσως έχει έλθει ο καιρός για να αποεθνικοποιηθούν μερικοί οι Ολυμπιακοί Αγώνες, να καθιερωθεί ο ολυμπιακός ύμνος ως ο μοναδικός που θα ανακρούεται και η ολυμπιακή σημαία ως η μοναδική σημαία που θα ανεμίζει στο ολυμπιακό στάδιο. Έτσι, δεν θα διακόπτεται το αγωνιστικό πρόγραμμα με τις συχνές απονομές και δεν θα ανακρούνται πάνω από 100 φορές στους Ολυμπιακούς Αγώνες οι ίδιοι εθνικοί ύμνοι των δύο αθλητικών υπερδυνάμεων (ΗΠΑ και Ρωσίας)». Ο Kazuo Uchiyumi, καθηγητής Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Hitotsubashi της Ιαπωνίας, αντίθετα επισημαίνει την «αναγκαιότητα ενός ήπιου εθνικισμού» στο πλαίσιο των Αγώνων: «Αν όμως αφαιρέσουμε τους εθνικούς ύμνους και τις εθνικές σημαίες από τους Ολυμπιακούς, θα μειωθεί το ενδιαφέρον πολλών χωρών για τους Αγώνες και δεν θα περιβάλλονται με τη σημερινή γοητεία και αξιοπρέπεια, ενώ θα μειωθεί και η επιρροή τους. Επιπλέον, θα υποβαθμιστεί και η σημασία των Αγώνων ως ειρηνευτικό κίνημα. Ένας ήπιος εθνικισμός είναι αναγκαίος και δεν πρέπει να εκλείψει εντελώς. Μπορεί να υποκαταστήσει τις συγκρούσεις περιορίζοντας τις εντάσεις, μετατρέποντας το Ολυμπιακό Κίνημα σε Κίνημα Ειρήνης». Uchiyumi, «Ολυμπιακοί Αγώνες, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εκδημοκρατισμός», ανακοίνωση στην 52^η Διεθνή Σύνοδο για Νέους Μετέχοντες ΔΟΑ, 2012, αρχείο ΔΟΑ.

⁷²³Τριανταφύλλου Σ. – Ιωακείμογλου Η., *ό.π.*, σ. 36-37.

⁷²⁴Λίποβατς Θ., *Η ψυχοπαθολογία του πολιτικού*, Αθήνα, Οδυσσέας, 2003, σ. 83.

Ο Norbert Elias επισημαίνει ότι ένα από τα μοναδικά γνωρίσματα της ανθρωπότητας είναι η επικοινωνία διά μέσου των συμβόλων και, «ό,τι στερείται συμβολικής απεικόνισης στη γλώσσα μιας κοινωνίας παραμένει άγνωστο στα μέλη της». Σύμφωνα με τον ίδιο ό,τι δεν αναπαριστάνεται συμβολικά στη γλώσσα μιας γλωσσικής κοινότητας, δεν αναγνωρίζεται από τα μέλη της και δεν μπορούν να επικοινωνήσουν και να ανταλλάξουν μεταξύ τους σχετικές πληροφορίες: «η ανάγκη για μεταδόσιμα σύμβολα δεν περιορίζεται σε ορισμένα απτά αντικείμενα, αλλά επεκτείνεται σε όλο το θησαυρό γνώσης μιας γλωσσικής κοινότητας αλλά και της ανθρωπότητας και συμπεριλαμβάνει λειτουργίες, διαδικασίες, καταστάσεις και αυτά τα ίδια τα σύμβολα»⁷²⁵.

Τα μεταδόσιμα σύμβολα συγκροτούν ταυτότητες και στην περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων συγκροτούν τη δική τους ταυτότητα, αυτή που στη γλώσσα των Αγώνων ονομάζεται «Look of the Games»⁷²⁶. Η επικοινωνία διά μέσου των συμβόλων με τη δύναμη της εικόνας κοινοποιείται σε δισεκατομμύρια θεατές σε όλο τον κόσμο, γεγονός που καθιστά τα σύμβολα αναγνωρίσιμα. Για τον Elias οτιδήποτε είναι γνωστό, είναι γνωστό με το όνομά του. Αυτή την αναγνωρισιμότητα επεδίωξε και ο Samaranch το 1984 στους Χειμερινούς Αγώνες του Σεράγεβο, μεταβάλλοντας τη γλώσσα των Ολυμπιακών συμβόλων σε παγκόσμιο μέσο επικοινωνίας: «από τους πρώτους αγώνες της προεδρίας μου...αντιλήφθηκα ότι μπορούσαμε να εκμεταλευθούμε αυτούς τους χώρους για τη διάδοση του λογότυπου των Αγώνων, έτσι ώστε οι πέντε κύκλοι να διακοσμούν όλες τις αθλητικές εγκαταστάσεις... Εξάλλου, με το πέρασμα του χρόνου, η παρουσία του λογότυπου κατέληξε να αποκαλύπτει το είδος των αγώνων σε οποιονδήποτε κοιτάζει μια φωτογραφία ή ένα βίντεο»⁷²⁷. Ιδιαίτερα μετά τη δημιουργία του διεθνούς προγράμματος χορηγιών, (The Olympic Programme/The Olympic Partners) της ΔΟΕ το 1985, που αποτέλεσε μία από τις καινοτομίες που επέφερε ο Samaranch στη ΔΟΕ για την εξασφάλιση εσόδων στο Ολυμπιακό Κίνημα, οι πέντε κύκλοι με τη «μικρή, σχεδόν ανύπαρκτη άμεση

⁷²⁵Elias N., *ό.π.*, σ. 49-50.

⁷²⁶Το παράθεμα από τον Samaranch, ο οποίος αναφέρθηκε στο «Look of the Games», δηλαδή στην κυρίαρχη εικόνα των Αγώνων που συγκροτείται από τα Ολυμπιακά σύμβολα (εμβλήματα και χρώμα), τα οποία γίνονται ορατά σε όλο τον κόσμο μέσα από τα ΜΜΕ. Samaranch, *ό.π.*, σ. 175.

⁷²⁷Στο *ίδιο*, σ. 103. Ο ίδιος αναφέρει ότι στους επόμενους Αγώνες αγωνίστηκε και «λογομάχησε με τις Οργανωτικές Επιτροπές προκειμένου να γίνει πιο έντονη η παρουσία των Ολυμπιακών συμβόλων». Κορυφαίες διοργανώσεις από την άποψη ανάδειξης της ταυτότητας των Αγώνων, θεωρεί το Σίδνεϊ όσον αφορά τους θερινούς και το Σολτ Λέικ για τους Χειμερινούς.

δόμηση ή επίσημη διαχείριση», που είχαν μέχρι τότε, μετατράπηκαν σε «δακτυλίδια 28 καρατίων» μέσα από το τελετουργικό των αξιών και του μάρκετινγκ σύμφωνα με τον Michael Payne⁷²⁸.

Όλα τα Ολυμπιακά σύμβολα, όπως το Ολυμπιακό σύνθημα, ο Ολυμπιακός όρκος, ο Ολυμπιακός ύμνος, η Ολυμπιακή φλόγα κλπ, αποτελούν ισχυρά οπτικά και ηχητικά μηνύματα και χρησιμεύουν για τη διεθνή επικοινωνία και την προώθηση των διεθνικών αξιών του Ολυμπισμού. Η παγκοσμιότητα της γλώσσας των Ολυμπιακών συμβόλων ευνοήθηκε ιδιαίτερα από τις δραματικές αλλαγές στην τεχνολογία και στην επικοινωνία τα μεταπολεμικά χρόνια μέσα από την απίστευτη και άμεση δύναμη των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Αν δεχθούμε την άποψη του Elias, ότι ο χώρος των συμβόλων αποτελεί μια πέμπτη διάσταση στη ζωή των ανθρώπων, οι οποίοι παύουν να προσδιορίζονται έτσι μόνο από τις τέσσερις διαστάσεις του χωροχρόνου, θα αντιληφθούμε το ρόλο τους ως δημόσιες και κοινωνικές κατασκευές κάθε φορά που θα ανακαλούνται στη μνήμη μας, όταν οι περιστάσεις θα το απαιτούν, και στην περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων οι περιστάσεις το απαιτούν κάθε τέσσερα χρόνια⁷²⁹.

Στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας μέρος της διδακτέας ύλης αποτελούν οι ιδεολογικές αναπαραστάσεις και λειτουργίες των Ολυμπιακών συμβόλων. Τα σύμβολα των Ολυμπιακών Αγώνων συνδέονται με ανθρώπινες και οικουμενικές αξίες και εργαλειτουργούνται για την ηθική διαπαιδαγώγηση των μαθητών. Απαντώνται διάσπαρτες σύντομες κειμενικές αναφορές, αλλά κυρίως τα σύμβολα αποδίδονται μέσα από την εικονογράφηση και διατρέχουν τα εγχειρίδια ειδικότερα των μαθητών ως μέρος ευρύτερων πολυθεματικών εικόνων. Δίνεται έτσι στους μαθητές η δυνατότητα να διερευνήσουν τα σύμβολα και τη σημασία τους μέσα από κείμενα, εικόνες, ασκήσεις, αλλά και ψυχαγωγικές δραστηριότητες και σε κάποιες περιπτώσεις να αναπτύξουν σύμβολα της δικής τους προσωπικής μυθολογίας για τους Αγώνες. Κύριες υποθεματικές κατηγορίες που συγκροτούν τη θεματική κατηγορία ανάλυσης των Ολυμπιακών συμβόλων είναι οι εξής: 1) Ολυμπιακό Έμβλημα «Αθήνα

⁷²⁸Τα παραθέματα ανήκουν στον Michael Payne, *ό.π.*, σ. 102, 137-138. Βλ. επίσης για Ολυμπιακό Μάρκετινγκ με αναφορές στους Αγώνες της Αθήνας 2004 το άρθρο, Μεταξάς Θ.-Αυγερινού Β., «Ανταγωνιστικότητα και μάρκετινγκ της πόλης: η περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων ως “Mega” γεγονός», στο http://www.prd.uth.gr/uploads/discussion_papers/2004/uth-prd-dp-2004-15_gr.pdf, 8.10.2010.

⁷²⁹Elias N., *ό.π.*, σ. 134.

2004», 2) Ολυμπιακό σύμβολο ΔΟΕ – Ολυμπιακή σημαία, 3) Ολυμπιακός ύμνος – Ολυμπιακό σύνθημα – Ολυμπιακός όρκος, 4) Ολυμπιακές μασκότ, 5) Οι μασκότ των ΟΑ «Αθήνα 2004», 6) Ολυμπιακή φλόγα – Ολυμπιακή λαμπαδηδρομία, 7) Τελετές Ολυμπιακών Αγώνων.

4.3. Ολυμπιακό Έμβλημα «Αθήνα 2004»

Προνομιακή θέση στο περιβάλλον των συμβόλων κατέχουν το επίσημο Ολυμπιακό έμβλημα της ΟΕΟΑ «Αθήνα» 2004 και το Ολυμπιακό σύμβολο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Το Ολυμπιακό έμβλημα της ΟΕΟΑ των Αγώνων περιέχει στην εικαστική του ταυτότητα το πεντάκυκλο σύμβολο, τον κότινο, σύμβολο δανεισμένο από την αρχαιότητα και το λογότυπο «Αθήνα 2004» με κεφαλαία γράμματα. Η πρώτη λειτουργία του εμβλήματος είναι ήδη εμφανής στα εξώφυλλα των βιβλίων Ολυμπιακής Παιδείας ως εκδοτικό λογότυπο και υποδηλώνει την ιδεολογική, εκπαιδευτική και εικαστική ταυτότητα των εγχειριδίων.

Σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη της ΔΟΕ στο άρθρο 15, παράγραφος 1 και 2, Ολυμπιακό έμβλημα «είναι ένα ολοκληρωμένο σχέδιο που συνδυάζει τους Ολυμπιακούς κύκλους με ένα άλλο διακριτικό στοιχείο». Πριν από την οποιαδήποτε χρήση του εμβλήματος, το σχέδιο πρέπει να έχει υποβληθεί και εγκριθεί από την Εκτελεστική Επιτροπή της ΔΟΕ. Τέλος σύμφωνα με βασικές ερμηνευτικές διατάξεις, του άρθρου, Ολυμπιακό έμβλημα δημιουργείται από μια Εθνική Ολυμπιακή Επιτροπή ή Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων και η Εκτελεστική Επιτροπή το εγκρίνει, εφόσον δεν υφίσταται κίνδυνος σύγχυσης μεταξύ του εμβλήματος και του Ολυμπιακού συμβόλου, το οποίο πρέπει να απεικονίζεται ακέραιο χωρίς καμμία τροποποίηση και δεν πρέπει η επιφάνειά του να υπερβαίνει το ένα τρίτο της ολικής επιφάνειας του εμβλήματος. Οι ΟΕΟΑ υποχρεούνται βάσει του Χάρτη να προστατεύουν το Ολυμπιακό έμβλημα τόσο στη δική τους χώρα, όσο και σε άλλες χώρες σε συνεννόηση με την Εκτελεστική Επιτροπή⁷³⁰.

Το Ολυμπιακό έμβλημα της «Αθήνα 2004», σχεδιάστηκε από την ελληνική εταιρεία Red Design Consultants και την αγγλική Wolff Olins. Η εταιρεία Red Design Consultants ιδρύθηκε το 1992 από τη Ροδάνθη Σεντούκα και η εταιρεία Wolff

⁷³⁰Olympic Charter, *ό.π.*, άρθρο 15, σ. 18 και Ερμηνευτική Διάταξη για τους Κανόνες 12 έως 17, παράγραφος 7.1, 7.2, 7.3 και 7.7, σ. 18-21.

Olins το 1965 από τους Michael Wolff and Wally Olins⁷³¹. Για την επιλογή του σχεδίου προκηρύχθηκε διεθνής διαγωνισμός, όπου έλαβαν μέρος 242 εταιρείες από 14 χώρες, οι οποίοι υπέβαλαν συνολικά 700 προτάσεις. Στην προκήρυξη του διαγωνισμού που έγινε από την Οργανωτική Επιτροπή 2004, ορίστηκαν τα κριτήρια σχεδιασμού του εμβλήματος τα οποία καθορίστηκαν ως «εκτελεστικά» και «στρατηγικά»⁷³².

Το έμβλημα της Αθήνας με σύμβολο τον αρχαίο κότινο παρουσιάστηκε στο κοινό στις 30 Σεπτεμβρίου 1999. Η ιδέα, όπως προκύπτει από την εικαστική ανάλυση του Κουτσοδημητρόπουλου, δεν ήταν πρωτότυπη, όπως όριζε το τέταρτο εκτελεστικό κριτήριο του διαγωνισμού, αφού ο κότινος είχε ήδη χρησιμοποιηθεί ως σύμβολο το 1996 στην αποτυχημένη προσπάθεια ανάληψης των Αγώνων από την Αθήνα και στη συνέχεια η ιδέα του κότινου χρησιμοποιήθηκε στους Αγώνες της Ατλάντα ως

⁷³¹Η εταιρεία Red Design Concultans επισημαίνει ότι «σχεδιάζοντας το Ολυμπιακό έμβλημα για τους Αγώνες η Αθήνα έθεσε μια διπλή πρόκληση. Από τη μια έπρεπε να ενσωματώσει στο σχέδιο στοιχεία της Πόλης υποδοχής και από την άλλη θεμελιώδεις παράμετρους των Ολυμπιακών Αγώνων που συμβολίζουν τη γιορτή της ανθρωπότητας, την ελίτ της αθλητικής προσπάθειας και τη συγκέντρωση των διαφορετικών πολιτισμών. Ίσως γι' αυτό για πρώτη φορά στο διεθνή ανταγωνισμό για ένα έμβλημα Ολυμπιακό, κατατέθηκαν τόσες πολλές προτάσεις από όλο τον κόσμο». Η εταιρεία Wolff Olins αντίστοιχα στην ιστοσελίδα της αναφέρει ότι «το Έμβλημα της Αθήνα 2004 είναι ένα ξεχωριστό και ενδιαφέρον λογότυπο, το οποίο αποτελεί όχι μόνο μια σύγχρονη άποψη επικοινωνίας, αλλά ταυτόχρονα εκφράζει ένα όραμα χωρίς αποκλεισμούς σε όλο τον κόσμο και μεταφέρει ένα παγκόσμιο μήνυμα». Βλ. σχετικά στο: <http://www.red-design.gr/static/data/english/CaseStudyOlympic2004.pdf> και <http://www.wolffolins.com/clients/athens>, 10.10.2010.

⁷³²Σύμφωνα με τα στοιχεία της προκήρυξης διαγωνισμού Εμβλήματος Αθήνα 2004, που αναδημοσιεύει ο Παναγιώτης Κουτσοδημητρόπουλος, στην εργασία του, *Αθλητικά Ολυμπιακά Εικονογράμματα*, Master's of Arts & Design, Σχολή Βακαλό, 2001-2002, σ. 48, τα εκτελεστικά κριτήρια περιλάμβαναν ότι: «1. Θα συνδυάζει τη φράση «Αθήνα 2004», τους Ολυμπιακούς δακτύλιους και ένα νέο γραφικό στοιχείο σε ενιαίο έμβλημα. 2. Θα αντανakλά μια σύγχρονη καλλιτεχνική αισθητική. 3. Η αισθητική της εικόνας θα αντανakλά την υψηλή αξία της παράδοσης των σημάτων Ολυμπιακών Αγώνων. 4. Θα διαφοροποιείται εμφανώς από όλα τα προηγούμενα εμβλήματα παλαιότερων Ολυμπιακών Αγώνων και άλλων αθλητικών οργανώσεων. 5. Θα παρέχει το υπόβαθρο για επεκτάσεις σχεδιασμού σε ποικιλία εφαρμογών, που θα χρειαστεί να δημιουργηθούν για τη συνολική εικόνα της εμφάνισης των Αγώνων. 6. Θα προσφέρει σαφείς δυνατότητες για χρήση σε τηλεοπτικές αναμεταδόσεις, 7. Θα λειτουργεί αποτελεσματικά σε μεγάλες και μικρές κλίμακες από γιγάντιες σημαίες μέχρι καρφίτσες (εμβλήματα) πέτου». Β. Τα στρατηγικά κριτήρια αντιστοίχως περιλάμβαναν από άποψη στρατηγικής, «ότι το σχέδιο θα εκφράζει ή θα ενσωματώνει αξίες που αντανakλούν τόσο τα αιώνια ιδανικά του διεθνούς Ολυμπιακού Κινήματος, όσο και τις ιδιαίτερες αντιλήψεις που έχει για τους Ολυμπιακούς Αγώνες που θα γίνουν το 2004 στην Αθήνα ο ελληνικός λαός». Σύμφωνα με τα κριτήρια στρατηγικής το έμβλημα πρέπει να: «1. Συλλαμβάνει και αντανakλά το μοναδικό πνεύμα της Ελλάδας. 2. Εκφράζει τον δημιουργικό ρόλο της Ελλάδας στην Ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων. 3. Προβάλλει τη θετική εικόνα της σύγχρονης Αθήνας ως πόλης της Αένας Κίνησης. 4. Εκφράζει τις αξίες της φιλίας και της ευγενούς άμιλλας που αποτελούν μέρος των ιδανικών των Ολυμπιακών Αγώνων, ή τη δική σας επιλογή από αξίες που συνδέονται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες».

δευτερεύον σύμβολο. Ο κότινος είχε επίσης χρησιμοποιηθεί ως στήριγμα για το έμβλημα των Αγώνων του 1932 στο Λος Άντζελες⁷³³.

Το γεγονός αυτό δεν αναιρεί τη σημασία επιλογής του κότινου ως σύμβολο του εμβλήματος και κατ' επέκταση της Ολυμπιακής διοργάνωσης. Κεντρικό σύμβολο το στεφάνι της ελιάς αλλά και ολόκληρο το δέντρο, ως το μακροβιότερο και ανθεκτικότερο σύμβολο της ειρήνης, του ευ αγωνίζεσθαι και της ιστορικότητας της πόλης, αποκαλύπτεται στην τελετή έναρξης ως η σημαντικότερη νότα στη συγχορδία των σημείων της ιδεολογίας⁷³⁴. Η ελιά, «ένα δέντρο αλλιώτικο από τα άλλα»⁷³⁵, προβάλλεται ως πολύτιμο και ιερό σύμβολο του πολιτισμού και της ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων. Το μοτίβο της ελιάς χρησιμοποιήθηκε και στην Ολυμπιακή δάδα. Ο Ανδρέας Βαρώτσος, δημιουργός της δάδας εμπνεύστηκε από το φύλλο της ελιάς, το οποίο αποτελεί ουσιαστικά μέρος του κότινου. Όπως επισημαίνει ο ίδιος, «η δάδα συμβολίζει την προσπάθεια να αρθρώσουμε μια σύγχρονη ελληνική πρόταση, η οποία πηγάζει από τα “σπλάχνα” του ελληνικού πολιτισμού...Εκτός από τη φορμαλιστική και εννοιολογική αναφορά στο φύλλο της ελιάς, ο στόχος μου ήταν να τονίσω την αρμονία, ένα στοιχείο του ελληνικού πολιτισμού που επηρέασε τον παγκόσμιο πολιτισμό»⁷³⁶.

Με στεφάνια ελιάς και ανθοδέσμες από κλαδιά ελιάς και άνθη βραβεύτηκαν και οι Ολυμπιονίκες κατά την τελετή απονομής των μεταλλίων. Οι εικόνες με τους στεφανωμένους αθλητές στο βάθρο έκαναν το γύρω του κόσμου και έδωσαν μια διαφορετική όψη στην απονομή με ιδεολογικές αναφορές στην αρχαιότητα. Ο ασημένιος Ολυμπιονίκης της ιστιοπλοΐας Νίκος Κακλαμανάκης μάς μεταφέρει το αίσθημα αυτού του συμβολισμού μέσα από το δικό του βίωμα: «Μια συνέχεια των επιβραβεύσεων είναι το στεφάνι ελιάς, το πιο χρυσό από τα χρυσά! Εκπροσωπεί την Ελλάδα, τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας που είναι μοναδικοί. Αυτό το

⁷³³ Στο ίδιο, σ. 49.

⁷³⁴ «Το έμβλημα είναι απλό, αλλά πλούσιο σε μηνύματα: Ειρήνη, Δημοκρατία, Πολιτισμός. Ως ιστορικό σύμβολο της πόλης των Αθηνών, εκφράζει τη σημασία που έχει η διεξαγωγή των πρώτων Αγώνων της νέας χιλιετίας στην πόλη όπου αναβίωσε η Ολυμπιακή Ιδέα. Όσο για τα χρώματά του, το γαλάζιο και το λευκό, φέρνουν στο μυαλό τον Ελληνικό ουρανό και τη θάλασσα. Το ταξίδι του κότινου σε ολόκληρο τον κόσμο έχει ήδη αρχίσει. Μεταφέρει τις προσδοκίες, την προσπάθεια και τη δέσμευση της χώρας μας για μια πετυχημένη διοργάνωση». Πηγή: επίσημη ιστοσελίδα *Youth 2004*, <http://www.olympiceducation.gr>, 13.5.2002.

⁷³⁵ Τριβιζάς Ε., Εκμ2, σ. 27.

⁷³⁶ Από τη συνέντευξη του Ανδρέα Βαρώτσου στο επίσημο περιοδικό *ATHENS 04*, τχ. 4, Μάρτιος 2003, σ. 12-13.

στεφάνι μπορούσα να το πάρω μόνο στην Αθήνα, άρα έχει ξεχωριστή βαρύτητα. Αν κάποιος με έπαιρνε φωτογραφία πάνω στο βάθρο, εμένα θα με πληρούσε η φωτογραφία στην οποία φερόω αυτό το στεφάνι και έχω τον κόσμο πάνω μου. Αυτή την εικόνα κρατάω από τους Αγώνες...»⁷³⁷.

Με την απόφαση αυτή η Οργανωτική Επιτροπή «Αθήνα 2004», σύμφωνα με την Κουλούρη, επέλεξε να «νοηματοδοτήσει με σύγχρονους όρους τα παλαιά ολυμπιακά σύμβολα»⁷³⁸, ή αλλιώς να επανασχεδιάσει το παρελθόν, όπως συμβαίνει στην υψηλή ραπτική σύμφωνα με τον Hobsbawm, ώστε να ντύσει με «κομψά ενδύματα ένα συγκεκριμένο πολιτικό στόχο για να φαίνεται όπως ήθελαν να φαίνεται»⁷³⁹. Για την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» η διοργάνωση αυτή αποτελεί σοβαρή ευκαιρία «για τη διασύνδεση του Ολυμπιακού Κινήματος με τις ρίζες, την καταγωγή του, όχι μόνο γεωγραφικά, αλλά και φιλοσοφικά – ιδεολογικά», διατείνεται το εγχειρίδιο Εκ1 της Ολυμπιακής Παιδείας⁷⁴⁰.

Εθνικά χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η αφήγηση για το Ολυμπιακό έμβλημα από το επίσημο site των Αγώνων, με έμφαση στην έννοια της συνέχειας και την καθιέρωση του ελληνικού ουρανού και της θάλασσας ως κυρίαρχα ελληνικά σύμβολα, μέσα από τον υπερτονισμό των χρωμάτων⁷⁴¹. Όμως ήδη από το πρώτο στοιχείο που έχουμε για το έμβλημα, δηλαδή την προκήρυξη διαγωνισμού διαφαινόταν ότι ο σχεδιασμός του εμβλήματος θα ήταν εθνοκεντρικός, όπως προκύπτει από την ανάλυση των κριτηρίων ανάθεσης. Τακτική άλλωστε που ακολουθεί κάθε διοργανώτρια χώρα για την προβολή μέσω του επίσημου

⁷³⁷Καούκη Μ., «Νίκος Κακλαμανάκης: Έχω παντρευτεί τη θάλασσα», στο περ. *Εθνοσπόρ* της Εφ. Το *Εθνος*, τχ. 572, 6.9.2004, σ. 40.

⁷³⁸Κουλούρη Χ., «Ο συμβολισμός της Ολυμπίας και των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 1896 και το 2004», στο *Λεύκωμα της 47^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6-3.7.2007*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΕΟΕ, 2009, σ. 102.

⁷³⁹Hobsbawm Ε., *Στους ορίζοντες του 21^{ου} αιώνα, μετά την εποχή των άκρων – συνομιλία με τον Antonio Polito*, (Καπετανγιάννης Β., μτφ.), Αθήνα, Θεμέλιο, 2000, σ. 43-44.

⁷⁴⁰Διεύθυνση Τελετών και Πολιτισμού, Εκ1, σ. 460-461.

⁷⁴¹«Το ιερό δέντρο της ελιάς υπήρξε το ιστορικό σύμβολο της αρχαίας Αθήνας. Ο κότινος, λοιπόν, αποτυπώνει τη σημασία που αποκτά η διεξαγωγή των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων της νέας χιλιετίας στην πόλη όπου γεννήθηκε και αναβίωσε η Ολυμπιακή ιδέα. Ο κότινος θυμίζει τη σημασία της ειρήνης και ανάγει στις αξίες της δημοκρατίας και του πολιτισμού. Το κυκλικό και ανεπιτήδευτο σχήμα του ανταποκρίνεται στο κριτήριο της ελεύθερης σχεδιαστικής απόδοσης και προβάλλει την ενότητα του κόσμου, τη συνέχεια ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν. Το λευκό και γαλάζιο του φόντου και η αποφυγή του ενιαίου τόνου δίνει την αίσθηση της διαφάνειας και της υγρότητας και παραπέμπει στο ελληνικό τοπίο, τη θάλασσα και τον ελληνικό ουρανό». Πηγή: «Το έμβλημα των Αγώνων της Αθήνας», <http://www.athens.ogr>, 13.5.2002.

εμβλήματος, του εθνικού εαυτού. Όπως αναφέρεται, σκοπός είναι να προβληθεί η Ελλάδα με το «μοναδικό πνεύμα» καθώς και η «θετική εικόνα της Αένας πόλης των Αθηνών». Μόλις στο τέταρτο κριτήριο αναφέρεται η έννοια της φιλίας, ενώ δεν αναφέρεται πουθενά το θέμα της προβολής των Ολυμπιακών Αγώνων ως οικουμενικό γεγονός⁷⁴².

Οι υπερεθνικές έννοιες του Ολυμπισμού και των Αγώνων μεταφράζονται έτσι σε έννοιες ελληνικές και η ιδεολογία του Ολυμπισμού γίνεται το μέσον για την ενσάρκωση της εθνικής ιδέας, όπως προκύπτει και από τον τρόπο που παρουσιάζεται το Ολυμπιακό έμβλημα στα εγχειρίδια των μαθητών Εμ10-12 και Εμ13-16 ετών. Σε κάθε εγχειρίδιο αφιερώνεται ένα πλήρες δισέλιδο με εικόνα και κείμενο. Οι φωτογραφίες συνοδεύονται από το ίδιο κείμενο και στα δύο βιβλία⁷⁴³. Το κείμενο προσθέτει πληροφορίες για τον πολιτισμό της εικόνας του συμβόλου. Στο Εμ10-12 ετών η φωτογραφία του κότινου εμφανίζεται πλήρης και σε επανάληψη, ενώ στο Εμ13-16 επιλέγεται το εφέ της μεγέθυνσης τμήματος του στεφανιού σε ολοσέλιδη απόδοση. Η συγκεκριμένη ενότητα στα εγχειρίδια των μαθητών με τον τίτλο «το έμβλημα», είναι σύμφωνη με την πολιτική στόχευση της Οργανωτικής Επιτροπής που δίνει έμφαση στα εθνικά πολιτισμικά στοιχεία των Αγώνων, γι' αυτό και εστιάζει στην παιδαγωγική και πολιτισμική αξία του κότινου τον οποίο και αναδεικνύει ως το ισχυρότερο σύμβολο των Αγώνων. Η εικόνα του κότινου ως έμβλημα στα εγχειρίδια, λειτουργεί ως πηγή επιλεγμένων συμπαραδηλώσεων που παραπέμπει στις αρχαίες ελληνικές ανθρωπιστικές αξίες, μέσα από την ενεργοποίηση γνωστικών αναπαραστάσεων. Μήνυμα συμπαραδηλούμενο κατά τον Roland Barthes, «είναι ο τρόπος με τον οποίο η κοινωνία προσφέρει προς ανάγνωση, ως ένα ορισμένο σημείο, το τι σκέφτεται περί αυτού»⁷⁴⁴.

⁷⁴²Κουτσοδημητρόπουλος Π., *ό.π.*, σ. 49.

⁷⁴³«Ο κότινος, έμβλημα λιτό και απέρितτο, αλλά συνάμα τόσο ξεχωριστό, λαμπερό και διαχρονικό, συμβολίζει την ιστορικότητα της αρχαίας Ελλάδας, τον αέναο κύκλο της ζωής, αλλά και του χαρακτήρα των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Έτσι τονίζεται με τον καλύτερο τρόπο η ενότητα του χθες με το σήμερα. Σύμβολο οικουμενικό, αποτελεί δημιούργημα ελευθερίας, ελπίδας και απλότητας, παγκόσμια πηγή έμπνευσης για αθλητές και πολίτες. Η κυριαρχία του γαλάζιου και του λευκού της απεικόνισης ανακαλεί αυθόρμητα στο νου την καθαρότητα του ελληνικού ουρανού, τη διαφάνεια, τη διαύγεια και την ορμητικότητα της ελληνικής θάλασσας». Εμ10-12 ετών, σ. 62-63 και Εμ13-16 ετών, σ. 36.

⁷⁴⁴Barthes R., *Εικόνα, Μουσική, Κείμενο*, Βέλτσος Γ., (Πρό-λογος), Σπανός, Γ., (μτφ.), Αθήνα, Πλέθρον, 2007, σ. 27.

Στη δισέλιδη απεικόνιση του Εμ10-12 ετών, στη σχετική υποενότητα η εικαστική απόδοση του εμβλήματος αναπαριστά τον κότινο σε μπλε-γαλάζιο φόντο με πέντε όμοιες φωτογραφίες. Η μεγαλύτερη συνδυάζεται με το σχετικό κείμενο στη μια σελίδα και οι τέσσερις της άλλης σελίδας είναι ισομεγέθεις και υποτιτλίζονται με κατασκευασμένες φανταστικές έννοιες που αφορούν τον άνθρωπο: «Ο άνθρωπος και το διάστημα», «Ο άνθρωπος και η γη, η θάλασσα, ο αέρας». «Ο άνθρωπος και το πνεύμα», «Ο άνθρωπος και ο άνθρωπος». Στη γενικότητα των ανθρωποκεντρικών εννοιών οι μαθητές καλούνται να συμβάλλουν με καλλιτεχνικό τρόπο μέσα από τα δράματα της μουσικής και του χορού που θα επιλέξουν να μοιραστούν με τους συμμαθητές τους στο πλαίσιο πολιτιστικών εκδηλώσεων του σχολείου⁷⁴⁵.

Στο ίδιο μήκος κύματος, το 2001 που εκδόθηκαν τα βιβλία Ολυμπιακής Παιδείας, ο Υπουργός Πολιτισμού, Ευάγγελος Βενιζέλος, υποστηρίζει την αξία της αυθεντικότητας και του ανθρωπισμού μέσα από το δικό του κείμενο που εκδόθηκε την ίδια χρονιά⁷⁴⁶. Η πολιτική αυτή αντίληψη περνάει και στον εκπαιδευτικό προσανατολισμό της Ολυμπιακής Παιδείας, όπως επισημαίνεται και αλλού, στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1: «Ως Έλληνες επιθυμούμε ακόμη να δείξουμε στο Ολυμπιακό Κίνημα και σε ολόκληρο τον κόσμο ότι είμαστε λαός με ρίζες, αλλά και με σύγχρονη δημιουργία και παρουσία σε παγκόσμιο επίπεδο και σε όλους τους τομείς δράσης του Ανθρώπου»⁷⁴⁷. Η ιδεολογία της αυθεντικότητας που παράγεται επίσης από το ίδιο το κράτος κατά συνέπεια αναπαράγεται και από τους ιδεολογικούς του μηχανισμούς με κυριότερο το σχολείο. Οι μαθητές που η Οργανωτική Επιτροπή προσδοκά να εκπαιδεύσει με Ολυμπιακές αξίες, ώστε να γίνουν εθελοντές στους Αγώνες και αργότερα ενεργοί πολίτες της χώρας, εκπαιδεύονται να ζούν με τον μύθο των Αγώνων και τα σύμβολά τους κατά την προολυμπιακή περίοδο.

⁷⁴⁵Εμ10-12 ετών, σ. 62-63.

⁷⁴⁶«Οι Αγώνες της Αθήνας είναι ανθρωποκεντρικοί και ο πολιτισμός του 21^{ου} αιώνα δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένας νέος ανθρωπισμός...Η Ελλάδα αντιλαμβάνεται τους Ολυμπιακούς αγώνες της Αθήνας του 2004 ως ένα κατεξοχήν πολιτιστικό γεγονός. Στόχος μας είναι άλλωστε να προβάλλουμε την αυθεντικότητα των αγώνων: την αυθεντικότητα των τόπων και των τοπίων, την αναγωγή στις ιστορικές αφετηρίες του ολυμπισμού». Βενιζέλος Ε., *Για έναν πολιτισμό των πολιτισμών, Ελληνικότητα και Οικουμενικότητα*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2001, σ. 13, 43.

⁷⁴⁷Διεύθυνση Τελετών και Πολιτισμού, Εκ1, σ. 460.

4.4. Ολυμπιακό σύμβολο ΔΟΕ – Ολυμπιακή σημαία

Σύμφωνα με τον Ολυμπιακό Καταστατικό Χάρτη της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, άρθρο 12, το Ολυμπιακό Σύμβολο ορίζεται ως εξής: «Το Ολυμπιακό σύμβολο αποτελείται από τους πέντε ολυμπιακούς κύκλους που χρησιμοποιούνται μόνοι, σε ένα ή πολλά χρώματα. Τα χρώματα των κύκλων είναι υποχρεωτικά, το μπλε, το κίτρινο, το μαύρο, το πράσινο και το κόκκινο. Οι κύκλοι είναι ενωμένοι αλυσιδωτά μεταξύ τους από αριστερά προς τα δεξιά. Ο μπλε, μαύρος και κόκκινος κύκλος βρίσκονται επάνω, ο κίτρινος και ο πράσινος κάτω. Το όλο σύνολο σχηματίζει ένα τραπέζιο, του οποίου η μικρή βάση είναι η κάτω, σύμφωνα με το επίσημο υπόδειγμα που έχει κατατεθεί στην έδρα της ΔΟΕ και αναπαρίσταται παρακάτω. Το Ολυμπιακό σύμβολο αντιπροσωπεύει την ένωση των πέντε ηπείρων και τη συνάντηση των αθλητών όλου του κόσμου στους Ολυμπιακούς Αγώνες»⁷⁴⁸.

Το Ολυμπιακό σύμβολο της ΔΟΕ, ένα από τα ακριβότερα εμπορικά σήματα στον κόσμο, αποτελεί διεθνώς το πιο αναγνωρίσιμο σύμβολο. Όπως σημειώνει η Αρβελέρ, «οι πέντε χαλκάδες το σήμα σύμβολο του Ολυμπισμού, είναι αυτό που αναγνωρίζουν όλοι στην υφήλιο περισσότερο και είναι πιο γνωστό και από το σταυρό και από την ημισέληνο»⁷⁴⁹. Αντίθετα από τα σύμβολα των θρησκειών που διχάζουν τις κοινωνίες, το σύμβολο του Ολυμπισμού έχει κοσμικό χαρακτήρα και συμβολίζει την ένωση των εθνών, κάτω από μια κοινή σημαία αυτή των Ολυμπιακών Αγώνων. Εξάλλου, όπως επισημαίνεται από τον πρόεδρο της ΔΟΕ Juan Antonio Samaranch, «η μέγιστη αξία του Ολυμπισμού, αυτό που τον διαφοροποιεί από το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα είναι η οικουμενικότητα του γεγονότος και η προστιθέμενη αξία των Ολυμπιακών κύκλων ως συμβόλου»⁷⁵⁰.

Όσον αφορά την εμπορική του αξία, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η τοποθέτηση του Michel Payne, δημιουργού της πρώτης παγκόσμιας στρατηγικής μάρκετινγκ στους Ολυμπιακούς Αγώνες στη ΔΟΕ. Ο Payne υποστηρίζει ότι αυτό που διαφοροποιεί το Ολυμπιακό σύμβολο από τα άλλα εμπορικά σύμβολα, είναι η

⁷⁴⁸IOC, Olympic Charter, *ό.π.*, σ. 17. Η μετάφραση είναι από το Νάσκου–Περράκη Π. – Παναγιωτόπουλος Δ., *Κείμενα διεθνούς πρακτικής – Αθλητισμός και Φυσική Αγωγή (ΔΟΕ, ΟΗΕ, Ουέσσκο, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκές Κοινότητες*, τόμος 8, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας, 1993, σ. 22.

⁷⁴⁹Γλύκατζη–Αρβελέρ Ε., «Η Ολυμπιακή Ιδέα ως φορέας πολιτισμού στην εποχή της παγκοσμιοποίησης», στο *Λεύκωμα της 39^{ης} Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 1999*, Αθήνα, ΕΟΑ-ΔΟΑ, 2000, σ. 57.

⁷⁵⁰Samaranch, *ό.π.*, σ. 392.

ιδιαίτερη συμβολική του αξία που πηγάζει από το πνεύμα και την κληρονομιά των Αγώνων. Το Ολυμπιακό σύμβολο σύμφωνα με την εκτίμησή του, διαφοροποιείται από τα άλλα εμπορικά σήματα, επειδή υποστηρίζει δύο διαφορετικούς κόσμους. Δεν είναι «αυστηρά ανθρωπιστικό, όπως ο Ερυθρός Σταυρός», ούτε «αυστηρά εμπορικό, όπως η Disney ή άλλα ψυχαγωγικά εμπορικά σήματα»⁷⁵¹.

Το Ολυμπιακό σύμβολο απεικονίζεται και στην Ολυμπιακή σημαία σε άσπρο φόντο χωρίς πλαίσιο. Η Ολυμπιακή σημαία είναι η επίσημη σημαία των Ολυμπιακών Αγώνων από το 1920 και είναι επινόηση του Coubertin, ο οποίος παρουσίασε το σχέδιό της επίσημα κατά τη διάρκεια της 20^{ης} επετείου του Ολυμπιακού Κινήματος στο ΣΤ΄ Διεθνές Συνέδριο της ΔΟΕ στο Παρίσι το 1914. Οι πρώτες Ολυμπιακές σημαίες σχεδιάστηκαν από τον ίδιο και κατασκευάστηκαν από την εταιρεία Bon Marche στο Παρίσι, που βρισκόταν κοντά στην οδό Rue de Oudinot που έμενε⁷⁵². Η πρωταρχική σύλληψη της συμβολικής αναπαράστασης των πέντε κύκλων αποτέλεσε ένα δημιούργημα της φαντασίας του Coubertin και στη συνέχεια έγινε ορόσημο και γνήσιο σύμβολο του Ολυμπισμού⁷⁵³. Όπως τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται «για να συμβολίσουν την ιερή φύση του έθνους, όπως οι σημαίες έξω από τα δημόσια κτίρια εξυμνούν το έθνος χωρίς ύμνους,...δηλαδή το χαιρετίζουν μέσω μιας ήπιας αλλά συνεχούς και απαρατήρητης δραστηριότητας»⁷⁵⁴, έτσι και η Ολυμπιακή σημαία εξυμνεί τον Ολυμπισμό και τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

⁷⁵¹Payne M., *ό.π.*, σ.137-138.

⁷⁵²Durántez C., «Pierre de Coubertin, ο ανθρωπιστής», στο *Λεύκωμα της 36^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 1996*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΕΟΑ, 1997, σ. 81.

⁷⁵³Στη συνέχεια το Ολυμπιακό σύμβολο οδήγησε σε μια ολόκληρη σειρά επινοητικών και ερμηνατικών εικασίων με μίξεις λογικότητας και παραλόγου σχετικά με την ερμηνεία των πέντε κύκλων. Άλλοι απέδωσαν και συνέδεσαν λανθασμένα το Ολυμπιακό σύμβολο με παρόμοιο πεντάκυκλο σύμβολο σε αρχαία πέτρα των Δελφών, άλλοι το ερμήνευσαν ως απόδοση των πέντε ήδη Ολυμπιακών διοργανώσεων που είχαν πραγματοποιηθεί ως το 1913 που το πρωτοσχεδίασε, άλλοι ότι εμπνεύστηκε από τους δύο κύκλους/δακτυλίδια της Union des Sociétés Françaises des Sports Athlétiques (USFSA). Εκτεταμένη και πλήρη ανάλυση για το θέμα προσφέρει η μελέτη του Lennartz K., «The story of the Rings», στο περ. *Journal of Olympic History*, τχ. 10, Δεκ. 2001- Ιαν. 2002, σ. 29-61. Βλ. επίσης, Barney R., «This Great Sumbol – Tricks of History», *Revue Olympique*, n. 301, Nov. 1992, σ. 627-641. Σχετικά είναι και τα άρθρα του Young D.,: «The riddle of the rings», στο Bandy S.J., (ed.), *Coroebus Triumphs: The Alliance of Sport and the Arts*, San Diego, State University Press, 1984, σ. 81-97 και «Coubertin and the Olympic Logo», στο Mangan J.A., (ed.), *Proceedings of the XIth HISPA International Congress*, Glasgow, England – Jordan Hill College, 1985, σ. 326-327. Και VanWynsberhe R. - Ritchie I., «The Olympic Logo», στο Genevieve Rall (ed.), *Sport and Postmodern times*, Albany, State University New York, 1998, σ. 368-384.

⁷⁵⁴Ψαρρού Ν., *ό.π.*, σ. 132.

Η ταύτιση του Ολυμπιακού συμβόλου με τη σημαία καθιστά και την ίδια ισχυρό σύμβολο του Ολυμπισμού και σύμβολο ένωσης των φιλέριδων εθνών. Η Ολυμπιακή σημαία ως υπερεθνικό σύμβολο παρουσιάζεται φιλική προς τα έθνη και τις εθνικές σημαίες τις οποίες εμπεριέχει ως ένα βαθμό, αν λάβουμε υπόψη τη σημειολογία των χρωμάτων. Στην τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων το 1992, η Ολυμπιακή σημαία σε μια εκδήλωση οικουμενισμού κάλυψε όλους τους αθλητές του κόσμου που συμμετείχαν στους Αγώνες, απλωμένη από τη μια άκρη του γηπέδου του σταδίου ως την άλλη. Η πράξη αυτή χαρακτηρίστηκε «από μια μεγαλειώδη υπερβατικότητα» και αποδόθηκε από τον αθλητικογράφο Josep – Maria Casanovas «ως μεγαλοφυής ιδέα». Ο χαρακτηρισμός αυτός ανήκει στον ίδιο τον Samaranch⁷⁵⁵.

Κατά τη διάρκεια των Αγώνων σύμφωνα με το άρθρο 67 του Ολυμπιακού Χάρτη, μια Ολυμπιακή σημαία μεγάλων διαστάσεων πρέπει να κυματίζει σε κεντρικό ιστό του Ολυμπιακού σταδίου και να είναι ορατή από παντού. Επίσης πολυάριθμες Ολυμπιακές σημαίες πρέπει να διακοσμούν όλους τους αγωνιστικούς και προπονητικούς χώρους και την ολυμπιακή πόλη⁷⁵⁶. Η Ολυμπιακή σημαία και κατ' επέκταση το Ολυμπιακό σύμβολο οφείλουν να είναι ορατά από παντού. Από τους αθλητές και τους θεατές μέσα στο στάδιο και από τους πολίτες μέσα στην πόλη. Η πολλαπλασιαστική δύναμη της εικόνας του Ολυμπιακού συμβόλου ισχυροποιεί το θεσμό των Ολυμπιακών Αγώνων στη συνείδηση των ανθρώπων, εγχαράσσει πεποιθήσεις, συμπεριφορές και αξίες και συμβολίζει την κοινή συνοχή τις ημέρες των Αγώνων. Ο Hobsbawm υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι συνειδητοποιούν την ιδιότητά τους ως πολίτες μέσα από τη σύνδεσή τους με σύμβολα και ημιτελετουργικές πρακτικές⁷⁵⁷.

Στην Ελλάδα, εκτός της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων η Ολυμπιακή σημαία κυματίζει σε μόνιμη βάση στις εγκαταστάσεις της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας στην αρχαία Ολυμπία όλο το χρόνο, μαζί με την ελληνική, την ευρωπαϊκή και τη σημαία της Ακαδημίας. Κατά τη διάρκεια των ετήσιων διεθνών συνόδων που διοργανώνονται στο χώρο των εγκαταστάσεων της Ακαδημίας, κατά μήκος του γηπέδου αναρτώνται σε ιστούς και οι εθνικές σημαίες όλων των συμμετεχόντων

⁷⁵⁵Samaranch, *ό.π.* Πρόκειται για σχόλιο σε σχετική φωτογραφία μετά τη σ. 64 του βιβλίου. Οι σελίδες των εικόνων δεν αριθμούνται στην έκδοση.

⁷⁵⁶Olympic Charter, σ. 91.

⁷⁵⁷Hobsbawm E., Η επινόηση της παράδοσης, *ό.π.*, σ. 21.

χωρών. Επίσης στην τελετή έναρξης της διεθνούς συνόδου της Ακαδημίας κυματίζει στο λόφο της Πνύκας η Ολυμπιακή σημαία μαζί με την εθνική σημαία της Ελλάδας και τη σημαία της Ακαδημίας. Και επιπλέον σε όλες τις συνόδους ακούγεται ο Ολυμπιακός ύμνος πριν την έναρξη των εργασιών και μετά τη λήξη τους. Παρατηρούμε δηλαδή ότι και σε μικρότερες εκδηλώσεις που αφορούν το Ολυμπιακό Κίνημα, τα Ολυμπιακά σύμβολα παίζουν κυρίαρχο ρόλο και συμβάλλουν στη συλλογική ταύτιση με την κυρίαρχη ιδέα του Ολυμπισμού. Σύμβολα εθνικά, διεθνή και ευρωπαϊκά σε κοινή συνδήλωση πολιτικής υπακοής στην πανανθρώπινη ιδέα του Ολυμπισμού. Αυτό άλλωστε υποδηλώνει και η επιλογή της σχετικής φωτογραφίας με τις σημαίες που κυματίζουν στις εγκαταστάσεις της ΔΟΑ, στο εγχειρίδιο των μαθητών Εμ13-16 ετών⁷⁵⁸.

Ο John MacAloon, στο εγχειρίδιο Ολυμπιακής Παιδείας για τον καθηγητή Εκ1, θεωρεί «αδιοφύια» τον Coubertin όσον αφορά τους συμβολισμούς. Η εφεύρεση της Ολυμπιακής σημαίας είναι κατά τον MacAloon μια αποκάλυψη αυτής της ιδιοφύιας. Στο Εκ1 αναφέρεται στην επίσημη άποψη, που είναι και θέση του Coubertin, ότι τα χρώματα των πέντε κύκλων επελέγησαν, «γιατί τουλάχιστον ένα από αυτά βρίσκουμε σε κάθε εθνική σημαία ανά τον κόσμο». Επισημαίνει ότι «την ίδια πολιτική ακολούθησαν πολλά νέα κράτη γεγονός που ισχύει ακόμα, γιατί ο Κουμπερτέν είχε με κάποιο τρόπο κατορθώσει να διαισθανθεί μία αντίληψη σχετικά με τον πολιτισμό και τα χρώματα, που πέρασαν πολλές δεκαετίες μέχρι να γίνει επιστημονικά κατανοητή». Ο MacAloon θεωρεί τη δημιουργία της Ολυμπιακής σημαίας «σημαντικό κατόρθωμα», αλλά επισείει την προσοχή σχετικά με την εξήγηση, ότι η σημαία στηρίζεται στη λογική του ενός χρώματος για κάθε ήπειρο, (μαύρο - Αφρική, κόκκινο – Βόρεια και Νότια Αμερική, κίτρινο - Ασία, πράσινο - Ωκεανία, γαλάζιο – Ευρώπη), που συχνά παρουσιάζουν οι δημοσιογράφοι σήμερα. Αυτό για τον ίδιο συνιστά «ολέθριο λάθος» και αποκάλυπτα ρατσιστική εξήγηση για την ταυτότητα της Ολυμπιακής σημαίας⁷⁵⁹.

⁷⁵⁸Εμ13-16 ετών, σ. 9. Η φωτογραφία είναι χωρίς λεζάντα και ως εκ τούτου είναι αδύνατον για τους μαθητές να προσδιορίσουν την προέλευσή της. Η δύναμη όμως της εικόνας να κοινωνεί νοήματα, όπως η γλώσσα, στην προκειμένη περίπτωση ενισχύει στα μάτια των μαθητών την ισότιμη συνύπαρξη του ελληνικού έθνους μέσα από τον οικουμενικό συσχετισμό των σημαιών. Η ανάγνωση του εθνικού συμβόλου μεταξύ άλλων συμβόλων ισότιμα, λειτουργεί θετικά για την εικόνα της Ελλάδας και την προβολή της μέσα στον ευρύτερο πολιτικό σχηματισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της ΔΟΕ και της ΔΟΑ.

⁷⁵⁹MacAloon J., «Αμβέρσα 1920: 7^{οι} Ολυμπιακοί Αγώνες», Εκ1, σ. 200-201.

Στα εγχειρίδια των μαθητών Εμ6-9 ετών και Εμ10-12 ετών, αντίστοιχα ακολουθείται η προσέγγιση που δίνει ο MacAloon. Δίνεται ο ορισμός της σημαίας όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της χαρακτηριστικά με την επισήμανση ότι οι πέντε κύκλοι συμβολίζουν «τη συνάντηση των αθλητών από όλο τον κόσμο στους Ολυμπιακούς Αγώνες»⁷⁶⁰. Κατά την τελετή λήξης των Αγώνων η Ολυμπιακή σημαία παραδίδεται στο δήμαρχο της επόμενης διοργανώτριας πόλης και θα κυματίζει στο δημαρχείο μέχρι την τελετή λήξης των επόμενων Ολυμπιακών Αγώνων. Για τη διοργάνωση των Αγώνων της Αθήνας κατά τη διάρκεια της τελετής λήξης των Αγώνων στο Σίδνεϊ, τη σημαία παρέλαβε ο δήμαρχος Αθηναίων Δημήτρης Αβραμόπουλος. Στιγμιότυπο από την τελετή παραλαβής και το συμβολισμό της απεικονίζεται στο εγχειρίδιο των μαθητών Εμ13-16 ετών⁷⁶¹. Η έμφαση που δίνεται στα δύο σημαντικότερα σύμβολα της ΔΟΕ (Ολυμπιακό σύμβολο και Ολυμπιακή σημαία) στα εγχειρίδια των μαθητών είναι αξιοπρόσεκτη. Για την κατανόηση του Ολυμπιακού συμβόλου, ειδικά από τους μαθητές 6-9 ετών, επιλέγονται σημειολογικές δράσεις με φαντασία, όπως είναι η εκτεταμένη χρήση του κύκλου, ειδικά σε όλο το αντίστοιχο εγχειρίδιο Εμ6-9 ετών. Οι συγγραφείς επιλέγουν το κάθε όμικρον μιας λέξης και το «μετατρέπουν» μέσα στην ίδια τη λέξη, από γράμμα σε εν δυνάμει μονήρη συμβολικό κύκλο, αφού χρωματίζεται διαφορετικά με έντονα χρώματα και αυτομάτως αποκτά μια ισχυρή αναπαραστατική λειτουργία⁷⁶².

Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών οι συγγραφείς επιδιώκουν να κινητοποιήσουν τους μαθητές συναισθηματικά, ώστε να αποδώσουν οι ίδιοι την ανάλογη σημασία στην Ολυμπιακή σημαία, κατασκευάζοντας και χρωματίζοντας το παζλ στη σχετική υποενότητα. Η ολοκλήρωση αυτής της κατασκευής υπονοεί μια εκλεκτική σχέση συγγένειας του μαθητή με το δημιούργημά του, που αιωρείται στη φράση, «όταν...

⁷⁶⁰Εμ6-9 ετών, σ. 14.

⁷⁶¹Εμ13-16 ετών, σ. 44.

⁷⁶²Έτσι για παράδειγμα στη φράση, «το αρχαίο στάδιο», τα τρία όμικρον γεμάτα με κόκκινο έντονο χρώμα βοηθούν το μαθητή να εξοικειωθεί ασυνείδητα και να αποθηκεύσει στη μνήμη του το γράμμα ως κυκλικό σύμβολο. Η ίδια τακτική ακολουθείται και στα σκίτσα για την απόδοση ανθρώπινων χαρακτηριστικών σε κενούς κύκλους, που υποδηλώνουν «το πρόσωπο» που πρέπει να ζωγραφίσουν οι μαθητές. Αλλού πάλι οι κύκλοι υποδηλώνουν χωροχρονικές έννοιες, με τη μορφή «χαρούμενων μπαλονιών», όπως για παράδειγμα το μπαλόνι από την Ολυμπία και το αντίστοιχο από την Αθήνα του 2004, όπως συμβαίνει στο ομώνυμο δισέλιδο. Είκοσι μικροί και μεγάλοι κύκλοι που περικλείουν αρχαίες και νέες έννοιες και συμβολισμούς αιωρούνται και συνιστούν ένα κωδικοποιημένο ισχυρό μήνυμα.

τελειώσεις όσα πρέπει να κάνεις...αυτή η σημαία θα είναι για πάντα δική σου»⁷⁶³. Στην ουσία οριοθετούν έτσι την ταυτότητα του μαθητή και τον οδηγούν στην οικειοποίηση της ιδεολογίας των Αγώνων. Η απεικόνιση της Ολυμπιακής σημαίας στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών είναι κυρίαρχη στην εξωτερική όψη. Το εξώφυλλο και το οπισθόφυλλο του βιβλίου λειτουργούν ως ενιαία επιφάνεια οθόνης που εικονίζει νέα παιδιά που μεταφέρουν τη σημαία στο στάδιο. Η φωτογραφία είναι από τελετή Ολυμπιακών Αγώνων. Η ίδια φωτογραφία αναπτύσσεται και σε εσωτερικό δισέλιδο. Συγκροτεί μία από τις ενότητες του βιβλίου με τίτλο, «Οι Νέοι του κόσμου» που συμπληρώνεται με σχετικό απόφθεγμα του προέδρου της ΔΟΕ, J.A.Samaranch⁷⁶⁴.

Για την κάθε χώρα, ο εθνικός ύμνος, η εθνική σημαία και το εθνικό έμβλημα είναι τα τρία σύμβολα της ταυτότητας και της κυριαρχίας της. Από την άλλη η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει τα δικά της σύμβολα, σημαία, ύμνο, έμβλημα και ειδική μέρα για τον εορτασμό της. Κάτι ανάλογο συμβαίνει με την Ολυμπιακή Ημέρα στο χώρο του Ολυμπισμού. Η Ολυμπιακή σημαία όμως τοποθετείται πάνω από τα έθνη και τους κοινοτικούς σχηματισμούς, τους σκεπάζει όλους και περιφέρεται στα στάδια με θρησκευτική κατάνυξη από τους νέους και τους αθλητές. Σύμβολο συσπείρωσης για τους αθλητές όλου του κόσμου και πηγή συναισθηματικής καθήλωσης τις ημέρες των Αγώνων εντάσσει τα άτομα στη νέα συλλογικότητα του Ολυμπιακού Κινήματος. Η έπαρση και υποστολή της στο Ολυμπιακό στάδιο κατά την τελετή έναρξης και λήξης γίνεται αφού έχει ολοκληρωθεί η έπαρση και υποστολή των εθνικών σημαιών, συμβολική κίνηση που αναδεικνύει την ανώτερη ιεραρχική θέση της ιδεολογίας του Ολυμπισμού πάνω από την ιδεολογία του έθνους-κράτους.

Η Ολυμπιακή σημαία συμβολίζει την πολιτική ουδετερότητα. Κυματίζει στο κέντρο του σταδίου και οι πέντε κύκλοι εγγυώνται την αμοιβαία κατανόηση, τη φιλία και το ευ αγωνίζεσθαι. Μαζί της κυματίζουν και όλες οι εθνικές σημαίες των κρατών που συμμετέχουν στους Αγώνες. Η Ολυμπιακή σημαία όμως δεν ανήκει σε κανένα έθνος και ταυτόχρονα συμπεριλαμβάνει όλα τα έθνη μέσα από τους λεπτούς συμβολισμούς των χρωμάτων της. Ο υπερβατικός της χαρακτήρας της προσδίδει και άλλου τύπου συλλογικά πλεονεκτήματα. Δεν είναι η σημαία που θα βεβηλωθεί και θα καεί σε πολιτικές και αντιπολεμικές διαδηλώσεις, ούτε είναι η σημαία για την οποία κανείς θα θυσιάσει τη ζωή του στο πεδίο της μάχης. Η σημαία είναι ιδιοκτησία της

⁷⁶³Εμ10-12 ετών, σ. 25.

⁷⁶⁴Εμ13-16 ετών, σ. 12-13.

ΔΟΕ, όπως εξάλλου όλα τα Ολυμπιακά σύμβολα τα οποία προστατεύει και χρησιμοποιεί για τους δικούς της σκοπούς.

4.5. Ολυμπιακός ύμνος – Ολυμπιακό σύνθημα – Ολυμπιακός όρκος

Στα σύμβολα του Ολυμπισμού, όπως προαναφέρθηκε, περιλαμβάνονται ο Ολυμπιακός ύμνος, ο Ολυμπιακός όρκος και το Ολυμπιακό σύνθημα. Πρόκειται για κείμενα που λειτουργούν κωδικοποιητικά στο πλαίσιο της ιδεολογίας του Ολυμπισμού. Συνιστούν την επίσημη και εμφανή προς το θεατή/ακροατή κωδικοποιημένη γλώσσα των Ολυμπιακών Αγώνων, που αντανακλά μια καθορισμένη γλωσσική πραγματικότητα. Στην περίπτωση του Ολυμπιακού ύμνου πρόκειται για μελοποιημένο λόγο, «με σεβασμό στις ποιότητες του παλαμικού κειμένου»⁷⁶⁵, μέσα από τη διεθνή γλώσσα της μουσικής. Ο επεξεργασμένος κώδικας των παραπάνω συμβόλων διαμορφώνει τον ιδεολογικό προσανατολισμό των εμπλεκομένων στο Ολυμπιακό Κίνημα, ιδιαίτερα των αθλητών και παράλληλα συγκροτεί την κυρίαρχη εικόνα του Ολυμπισμού. Ως εκ τούτου εκλαμβάνονται ως κείμενα μεγάλης επιβιωτικής αξίας για τους Αγώνες.

4.5.1. Ολυμπιακός ύμνος

Το μελοποιημένο ποίημα του Κωστή Παλαμά που καθιερώθηκε ως επίσημος Ολυμπιακός ύμνος, συμβολίζει την ιδέα της ενότητας όλων των εθνών και την παγκοσμιότητα του Ολυμπισμού. Είναι ο ύμνος που ακούγεται στις επίσημες τελετές έναρξης και λήξης των Ολυμπιακών Αγώνων με τη συνοδεία χορωδίας και πολυμελούς μπάντας. Ο Παλαμάς, ένας από τους μεγαλύτερους ποιητές της γενιάς του και φίλος του Δημητρίου Βικέλα, με αφορμή την αναβίωση των Αγώνων το 1896 στην Αθήνα, ανέλαβε να γράψει τους στίχους, τους οποίους μελοποίησε στη συνέχεια ο συνθέτης Σπύρος Σαμάρας⁷⁶⁶.

Η δημόσια εκτέλεση του ύμνου το 1896 στο Παναθηναϊκό στάδιο προκάλεσε μεγάλη συγκίνηση και οι θεατές ζήτησαν την επανάληψή του. Σύμφωνα με τον

⁷⁶⁵Καρδάμης Κ., «Ο Σαμάρας και ο Ολυμπιακός Ύμνος: τα πριν και τα μετά το 1896», Ιόνιο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Εργαστήριο ελληνικής μουσικής, Ιούλιος 2004, <http://www.ionio.gr/~GreekMus/articles/samaras.pdf>, 29.9.2010.

⁷⁶⁶Οι στίχοι γράφτηκαν το 1895 και η πρώτη παρουσίαση, πριν μελοποιηθούν έγινε στο Φιλολογικό Σύλλογο «Παρνασσός». Παρά τη μεγάλη αποδοχή του ποιήματος δεν έλειψαν και οι επικρίσεις, όπως αυτή του θεολόγου Μακράκη Ε., που απέρριπταν τον ύμνο ως ειδωλολατρική πρόκληση, αφού επικαλείται το αρχαίο ειδωλολατρικό πνεύμα «της πλάνης και της κακοηθείας». Βλ. Μητσάκης Κ., «Ο Ολυμπιακός Ύμνος», Εφ. *Η Καθημερινή*, 23.5.2004.

MacAloon στο εγχειρίδιο Εκ1, «οι πρώτες γραμμές του ανακαλούσαν στη μνήμη τη νεοκλασική νοσταλγία που χαρακτήρισε γενικότερα την τελετή»⁷⁶⁷ σε μια αμφίδρομη σχέση της νέας με την αρχαία Ελλάδα. Η σύνδεση των δύο Ελλήνων δημιουργών με την αναβίωση των Αγώνων υπήρξε καθοριστική για την υστεροφημία τους αλλά και για τη συμβολή της Ελλάδας στο Ολυμπιακό Κίνημα⁷⁶⁸. Ο ύμνος ξαναπαίχτηκε το 1906 στη Μεσολυμπιάδα και μέχρι το 1956 δεν ξαναχρησιμοποιήθηκε. Στις τελετές των επόμενων Αγώνων παίζονταν ύμνοι και μουσικές άλλων συνθετών. Το 1958 όμως με απόφαση της ΔΟΕ στην 55^η Σύνοδό της στο Τόκιο καθιερώθηκε ως ο επίσημος ύμνος των Αγώνων και η παρτιτούρα του είναι κατατεθειμένη στην έδρα της ΔΟΕ. Έκτοτε αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των τελετών, από το 1960 μέχρι σήμερα⁷⁶⁹. Ο Ολυμπιακός ύμνος υπερθεματίζει τις ανθρωπιστικές και διεθνιστικές αξίες του Ολυμπισμού αντίθετα από τους εθνικούς ύμνους που υπερθεματίζουν τις εθνικές αξίες. Οι εθνικοί ύμνοι δημιουργήματα του έθνους/κράτους το 19^ο αιώνα, είναι παλιότερες επινοήσεις από τον Ολυμπιακό ύμνο και συντελούν στη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης των κρατών/λαών. Όπως η πορεία ενός έθνους εξυμνείται από τον εθνικό ύμνο έτσι και η πορεία του Ολυμπισμού εξυμνείται από τον Ολυμπιακό ύμνο.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ10-12 ετών αφιερώνεται μια ολόκληρη σελίδα για τον Ολυμπιακό ύμνο που περιέχει τα ιστορικά γεγονότα δημιουργίας και εξέλιξης του Ύμνου από το 1896 μέχρι σήμερα, ενώ εστιάζει και στη συγκίνηση που προκάλεσε η δημόσια εκτέλεσή του στους πρώτους Αγώνες 1896. Το κείμενο εμπεριέχει και τον ίδιο τον Ολυμπιακό ύμνο. Η απόδοση του κειμένου συνοδεύεται εικαστικά με κλαδιά κότινου. Στην ίδια σελίδα έχει προβλεφθεί κενός χώρος, όπου οι

⁷⁶⁷ MacAloon J., «Αθήνα 1896: 1^ο Ολυμπιακοί Αγώνες», Εκ1, σ. 213.

⁷⁶⁸ Ο Χάρης Ξανθουδάκης, καθηγητής ανώτερων θεωρητικών και σύνθεσης στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο επισημαίνει ότι η σύνδεση του ονόματος του Σαμάρα με την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων «προσέδωσε στο έργο αυτό την ιδιότητα εμβληματικού προσδιορισμού του δημιουργού του. Πράγματι ο Σαμάρας είναι για την κοινή συνείδηση “ο συνθέτης του Ολυμπιακού Ύμνου” με τον ίδιο τρόπο, συχνά περιοριστικό ή και μειωτικό, με τον οποίο ο Μάντζαρος παραμένει “ο συνθέτης του Εθνικού Ύμνου”». Βλ. το άρθρο του, «Ο Σαμάρας, οι Ολυμπιακοί και η “Ρέα”», στο ένθετο *Επτά Ημέρες* της Εφ. *Η Καθημερινή*, «Ολυμπιακοί Αγώνες και Μουσική», 18.4.2004, σ. 3.

⁷⁶⁹ Olympic Charter *ό.π.*, σ. 18. Βλ. σχετικά άρθρα για τη μουσική δραστηριότητα στους Αγώνες μέχρι την επίσημη καθιέρωση του Ολυμπιακού ύμνου των Παλαμά – Σαμάρα, στο περ. της IOC, *Message Olympique – Les Jeux Olympiques et la Musique*, τχ. 2, 1996, Λωζάννη 1996, σ. 27-81. Επίσης, Buschmann J.- Lennartz K., «From Los Antzeles (1932) to Melbourne (1956) – The Olympic Torch’s Protagonism in Ceremonies», στο Moragas/MacAloon/Lines, *Olympic Ceremonies*, *ό.π.*, σ. 126-129. Και Μπελώνης Γ., «Η Μουσική των πρώτων Ολυμπιακών» στο ένθετο *Επτά Ημέρες* της Εφ. *Η Καθημερινή*, «Ολυμπιακοί Αγώνες και Μουσική», 18.4.2004, σ. 10-13.

μαθητές θα δοκιμάσουν το ποιητικό τους ταλέντο γράφοντας έναν ύμνο για την ομάδα της τάξης ή του σχολείου τους και τον οποίο στη συνέχεια θα μελοποιήσουν σε συνεργασία με τον καθηγητή μουσικής⁷⁷⁰.

4.5.2. Ολυμπιακό σύνθημα **Citius –Altius –Fortius**

Το Ολυμπιακό σύνθημα εμπνεύστηκε ο Δομινικανός ιερέας Henri Didon, ηγούμενος στο Γυμνάσιο Albert-le-Grand στην Arcueil στις 7 Μαρτίου 1891, μετά τα πρωταθλήματα κλασικού αθλητισμού που διεξήχθησαν εκεί παρουσία του Coubertin⁷⁷¹. Το ρητό υιοθετήθηκε στη συνέχεια από τη ΔΟΕ το 1894 κατά τη συνεδρίαση της Ολομέλειας και σύμφωνα με το άρθρο 14 του Ολυμπιακού Χάρτη, «εκφράζει το μήνυμα που η ΔΟΕ απευθύνει σε όλους όσους ανήκουν στην Ολυμπιακή Κίνηση, καλώντας τους να διαπρέψουν σύμφωνα με το Ολυμπιακό Πνεύμα»⁷⁷².

Το Ολυμπιακό σύνθημα αντίθετα από τον Ύμνο και τον Όρκο δεν εκφωνείται μέσα στο στάδιο. Συναντάται όμως αναρτημένο σε αγωνιστικούς χώρους, όπως για παράδειγμα είδαμε στους Αγώνες της Αθήνας σε ορισμένες περιπτώσεις. Το σύνθημα έχει μεγάλη ιδεολογική και εκπαιδευτική αξία για τη ΔΟΕ και προβάλλεται σαν να πρόκειται για μια αιώνια αλήθεια. Η Κουλούρη επισημαίνει ότι το Ολυμπιακό σύνθημα συμπυκνώνει όχι μόνο αθλητικές αξίες, αλλά και ηθικές και παιδαγωγικές και τονίζει ότι «η αθλητική επίδοση μέσω του ανταγωνισμού –αυτό ακριβώς σημαίνει το citius-altius-fortius– συμβολίζει το σύνολο των αξιών της νεωτερικότητας, οι οποίες χαρακτηρίζουν επίσης τη δημιουργικότητα και την καινοτομία στη βιομηχανία, την επιστήμη, την τέχνη»⁷⁷³.

Ο Νίκος Νησιώτης, καθηγητής Θεολογίας, μέλος της ΔΟΕ και πρόεδρος της ΔΟΑ για αρκετά χρόνια, τοποθετήθηκε πολλές φορές δημόσια για τα θέματα ιδεολογίας και ηθικής του Ολυμπιακού Κινήματος. Σε μία από αυτές τις τοποθετήσεις

⁷⁷⁰Εμ10-12 ετών, σ. 24.

⁷⁷¹Alain Arvin – Bérod «και ο Ντιντόν δημιούργησε το απόφθεγμα των Ολυμπιακών Αγώνων...», Περιφέρεια Ροδανού – Άλπεων, Alzieu, 2003, σ. 10. Ο Bérod στο βιβλίο του αναδεικνύει σημαντικές όψεις της εκπαιδευτικής και αθλητικής δράσης του Didon καθώς και τη σχέση φιλίας και συνεργασίας που είχε με τον Coubertin. Μεταξύ άλλων στο βιβλίο, έχει ενδιαφέρον η αναδημοσίευση του άρθρου της εφημερίδας “Σπορτ Ατλετίκ”, 15 Μαΐου 1891 για τους αγώνες του Γυμνασίου Albert-le-Grand, καθώς μεταφέρει το κλίμα και τις συνθήκες δημιουργίας του συνθήματος.

⁷⁷²Olympic Charter, *ό.π.*, σ. 17.

⁷⁷³Κουλούρη Χ., «Εισαγωγή: Ξαναγράφοντας την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων», *ό.π.*, σ. 31.

που αφορούν την ιδεολογική και κοινωνική έκφραση του Ολυμπιακού συνθήματος *citius–altius–fortius*, επισημαίνει την ισχυρή αντίφασή του, «δηλαδή της ανώτατης επίτευξης ρεκόρ στο υψηλό αγωνιστικό σπορ που προϋποθέτει σκληρή και εξαντλητική προπόνηση και της βαθύτερης κατανόησης του σπορ σαν ουσιαστικού στοιχείου στη δημιουργία ανθρώπινων αξιών και την ανάπτυξη μιας υγιούς προσωπικότητας»⁷⁷⁴. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται θεωρητικά και ο Hans Lenk, ο οποίος κατανοεί ότι αυτή η αντίφαση αποτελεί ένα από τα δύσκολα προβλήματα του σύγχρονου Ολυμπισμού σχετικά με την ανθρωπιστική του υπόσταση. Στην προσπάθεια για «περισσότερο ανθρωπισμό», πέρα από την πίστη στο Ολυμπιακό σύνθημα προτείνει την προσθήκη σ' αυτό των λέξεων «ωραιότερος» και «ανθρωπινότερος» για τη συμπλήρωση των πέντε κύκλων, ένα ιδεατό δηλαδή Ολυμπιακό σύμβολο⁷⁷⁵.

Αναφορές για το Ολυμπιακό σύνθημα στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας δεν απαντώνται στα εγχειρίδια παρά μόνο στο εγχειρίδιο των μαθητών Εμ10-12 ετών, όπου δίνεται το σύνθημα γραμμένο στα λατινικά και στα ελληνικά συνοδευόμενο από τις βασικές πληροφορίες: Τον ιδρυτή του συνθήματος, τη χρονιά που υιοθετήθηκε από τη ΔΟΕ και τη σημασιολογική του ερμηνεία: «το σύνθημα αυτό προτρέπει τους αθλητές να ξεπεράσουν τον εαυτό τους, μέσα στο πλαίσιο της ευγενούς άμιλλας και σύμφωνα με το Ολυμπιακό Πνεύμα»⁷⁷⁶.

4.5.3. Ολυμπιακός όρκος

Ο Ολυμπιακός όρκος των αθλητών γράφτηκε από τον ίδιο τον Coubertin και απαγγέλθηκε για πρώτη φορά στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αμβέρσας το 1920, από τον αθλητή Victor Boïn. Μέχρι τους Αγώνες του Πεκίνου 2008 συνολικά 21 αθλητές και αθλήτριες εκφώνησαν τον όρκο⁷⁷⁷. Για τη ΔΟΕ και το Ολυμπιακό

⁷⁷⁴Νησιώτης Ν., «Η σημασία του σπορ σαν παιχνιδιού και τα αποτελέσματα στον σύγχρονο Ολυμπισμό», στο *Λεύκωμα της 22^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 11-25.7.1982*, Αθήνα, ΕΟΑ, [1983], σ. 56.

⁷⁷⁵Lenk H., «Η Ολυμπιακή μου εμπειρία», στο *Λεύκωμα της 22^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ Νέων Μετεχόντων, 11-25.7.1982*, Αθήνα, ΕΟΑ, [1983], σ. 265. Για την ποικιλία της συζήτησης βλ. και το άρθρο του Μπουκάλα Π., «Πιο χαμηλά, πιο αργά, πιο αδύναμα...», Εφ. *Η Καθημερινή*, 23.5.2004, όπου δίνει μια άλλη όψη του θέματος «εκθέτοντας την πονεμένη πραγματικότητα του αθλητισμού», ήδη από την αρχαιότητα.

⁷⁷⁶Εμ10-12 ετών, σ. 26.

⁷⁷⁷1920 V. Boïn (οπλομαχία), 1924 Andre. G (στίβος), 1928 Denis H. (ποδόσφαιρο), 1932 Calnan G. (οπλομαχία), 1936 Ismayr R. (άρση βαρών), 1948 Finley D. (στίβος), 1952 Savolainen H. (γυμναστική), 1956 Landy L. (στίβος) και Saint Gyr H. (ιππασία), 1960 Consolini A. (στίβος), 1964

Κίνημα ο όρκος «αποτελεί έκφραση της βαθύτερης ολυμπιακής δεοντολογίας που στηρίζεται στην ευγενή άμιλλα και την ηθική συμπεριφορά»⁷⁷⁸. Ο Ολυμπιακός όρκος αποτελεί μέρος της τελετής έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων και εκφέρεται μετά την ανάκρουση του Ολυμπιακού ύμνου και την έπαρση της Ολυμπιακής σημαίας. Στη συνέχεια κορυφαίος αθλητής της διοργανώτριας χώρας εκφωνεί τον όρκο των αθλητών. Από το 1972 η ΔΟΕ θέσπισε και τον όρκο των κριτών, ο οποίος εκφωνείται στη συνέχεια. Ο Ολυμπιακός όρκος των αθλητών και των κριτών περιγράφονται στο άρθρο 69 του Ολυμπιακού Χάρτη που αφορά τις τελετές έναρξης. Στην ερμηνευτική διάταξη, παράγραφος 1.12 και 1.13 ορίζεται το περιεχόμενο των όρκων και ο τρόπος με τον οποίο εκφέρονται⁷⁷⁹.

Το κείμενο του Ολυμπιακού όρκου από το 1920 έχει υποστεί μικρές αλλαγές. Το 2000 στο Σίδνεϊ εξ αιτίας των αυξημένων σκανδάλων ντόπινγκ, προστέθηκε η φράση σχετικά με τη χρήση απαγορευμένων ουσιών⁷⁸⁰. Η αυτονομία και η σημαντικότητα του Ολυμπιακού όρκου ως κείμενο ισχυρό καθεαυτό, οδηγεί τους συγγραφείς του εγχειριδίου Εμ10-12 ετών, στην αναδημοσίευσή του η οποία πλαισιώνεται με σύντομες πραγματολογικές πληροφορίες⁷⁸¹. Τα περιεχόμενα του Ολυμπιακού όρκου των αθλητών, αλλά και των κριτών παρατίθενται αυτούσια στο εγχειρίδιο του μαθητή⁷⁸².

Ono T. (γυμναστική), 1968 Garrido P. (στίβος), 1972 Schneller H. (στίβος) - 1η γυναίκα, 1976 Saint Jean P. (άρση βαρών), 1980 Andrianon N. (γυμναστική), 1984 Moses E. (στίβος), 1988 Jae H. (μπάσκετ) - Son M. (χάντμπολ), 1992 Blanco L.D. (ιστιοπλοΐα), 1996 Edwards T. (μπάσκετ), 2000 Hawkes R. (χόκεϊ), 2004 Δημοσχάκη Z. (κολύμβηση), 2008 Yining Z. (επιτραπέζια αντισφαίριση). Πηγή: επίσημη ιστοσελίδα της ΔΟΕ.

⁷⁷⁸DeFrantz A., «Γυναίκες στον αθλητισμό: Ισότητα και ταυτότητα του φύλου», στο *Λεύκωμα της 46^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Νέους Μετέχοντες 19.6-3.7.2006*, Αθήνα, ΔΟΕ-ΔΟΑ, 2007, σ. 206.

⁷⁷⁹Olympic Charter 2000, *ό.π.*, σ. 94.

⁷⁸⁰Wendi K., «The Olympic Oath –A brief history», στο περ. *Citius –Altius –Fortius*, vol. 3, No 1, σ. 4-5.

⁷⁸¹Στο πεδίο των ασκήσεων οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα μέσα από σχετική δράση που τους υποδεικνύεται να μάθουν και να σχολιάσουν τον Ολυμπιακό όρκο, Εμ10-12 ετών, σ. 27.

⁷⁸²Όρκος αθλητών: «Στο όνομα όλων των αθλητών, ορκίζομαι ότι θα συμμετέχουμε σε αυτούς τους Ολυμπιακούς Αγώνες, σεβόμενοι και μένοντας πιστοί στους κανόνες που τους διέπουν, αφιερώνοντας τους εαυτούς μας στην άθληση χωρίς ντόπινγκ και χωρίς χημικά υποκατάστατα, μέσα στο πλαίσιο του αληθινού φίλαθλου πνεύματος, για τη δόξα των αγώνων και την τιμή των ομάδων μας». Όρκος Κριτών: «Στο όνομα όλων των κριτών και επισήμων, υπόσχομαι ότι θα διευθύνουμε σε αυτούς τους Ολυμπιακούς Αγώνες με πλήρη αμεροληψία, σεβόμενοι και μένοντας πιστοί στους κανόνες που τους διέπουν, μέσα στο πλαίσιο του αληθινού φίλαθλου πνεύματος», Εμ10-12 ετών, σ. 26. Στον όρκο των αθλητών γίνεται η χρήση του ρήματος «ορκίζομαι», ενώ στον Ολυμπιακό Χάρτη είναι «υπόσχομαι»: «In the name of all the competitors I promise that we shall take part in these Olympic Games...without doping and without drugs...», Olympic Charter 2000, *ό.π.*, σ. 94.

4.6. Ολυμπιακές μασκότ: «Στο νησί της Μασκωτίας»

-«Εμένα με λένε Μίσα...ήμωνα το μασκότ των Ολυμπιακών Αγώνων της Μόσχας. Πέρασα πολύ ωραία! Που να στα λέω! Να φανταστείς ότι ταξίδεψα στο διάστημα μαζί με δυο κοσμοναύτες. Μάλιστα! Στο διάστημα! Με πιστεύεις; -Σε πιστεύω! -Με πιστεύεις αλήθεια ή κάνεις ότι με πιστεύεις; -Αλήθεια σε πιστεύω. -Τότε, έλα να σου δώσω ένα φιλάκι!». Ο διάλογος αυτός διαδραματίζεται στο νησί της Μασκωτίας, μεταξύ μιας μασκότ και της αγαπημένης ηρωίδας του συγγραφέα του Ολυμπιακού παραμυθιού, που γράφτηκε για την Ολυμπιακή Παιδεία⁷⁸³. Στο ειδυλλιακό νησί που ζουν οι χαριτωμένες μασκότ των Ολυμπιακών Αγώνων, η Δέσποινα προσγειώνεται μετά από ένα δύσκολο και επικίνδυνο ταξίδι που παραλίγο να της στοιχίσει τη ζωή. Οι μασκότ τη σώζουν από βέβαιο πνιγμό στη θάλασσα, τη μεταφέρουν στο νησί και εκεί μαθαίνει την ιστορία τους. Ο συγγραφέας δημιουργεί έναν κόσμο φανταστικό όπου ζουν οι μασκότ των Ολυμπιακών Αγώνων. Ζωντανεύει για χάρη των παιδιών μια αφήγηση με ιστορικά στοιχεία και αποκαλύπτει μέσα από την εικονογράφηση που συνοδεύει το κείμενο το πιο ελκυστικό από όλα τα κεφάλαια του παραμυθιού.

Από το 1972, οπότε έχουμε την πρώτη επίσημη παρουσίαση μασκότ, έως και το 2000, οι μασκότ απεικόνιζαν μορφές ζώων που μετατρέπονταν σε χαριτωμένες κούκλες για παιδιά και μεγάλους. Το 2004 οι μασκότ ήταν δύο αρχαίες κούκλες με ανθρώπινο πρόσωπο. Κατά κοινή ομολογία μια επιτυχημένη μασκότ παραπέμπει συνειρμικά και στη διοργάνωση των αντίστοιχων Αγώνων, όπως συνέβη στη Μόσχα το 1980 με το αρκουδάκι Μίσα. Ο Μίσα θεωρείται μία από τις περισσότερο αναγνωρίσιμες και ελκυστικές μασκότ των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Ακόμα και για τη Δέσποινα του Ολυμπιακού Παραμυθιού είναι το πιο αγαπημένο από όλα τα «τρισαγαπημένα πλάσματα» του νησιού. Εν τούτοις ο συγγραφέας του Παραμυθιού δεν παύει μέσα από την αφήγησή του να μας παρουσιάζει και τις μασκότ άλλων Αγώνων που συνάντησε η Δέσποινα εκεί.

Στο παραμύθι, «τα μασκωτάκια», εκτός από το να συστήνονται στη Δέσποινα και να την εξετάζουν με ενδιαφέρον, «τρώνε μπισκοτάκια, χτυπούν παλαμάκια και μαδούν μαργαρίτες». Συζητούν για την περιπέτειά της και αφού παίζουν κατά τη συνήθεια των παιδιών, τυφλόμυγα, κρυφτό και κυνηγητό, το βράδυ μαζεύονται γύρω από την ελιά και διηγούνται ιστορίες. Την ώρα του ύπνου ο αγαπημένος της Μίσα

⁷⁸³Τριβιζάς Ε., Εκμ2, σ. 71-80.

λειτουργεί ως λούτρινο κουκλάκι με το οποίο η Δέσποινα επιλέγει να κοιμηθεί αγκαλιά. Αυτή είναι η πιο πλήρης εικόνα για τη διαχρονική ιστορία των μασκότ που συναντάμε στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας. Παραμυθοποιητική και εξιδανικευμένη.

Ο MacAloon από την άλλη πλευρά στο βιβλίο του καθηγητή Εκ1 δίνει ιστορικές πληροφορίες σχετικά με την πρωτοεμφανιζόμενη επίσημη μασκότ το 1972 και ταυτόχρονα επισημαίνει την όχι και τόσο αθώα εικόνα των μασκότ ως απεικόνιση του πνεύματος του παιχνιδιού και των Αγώνων, όπως συνηθίζεται να προβάλλεται από τις Οργανωτικές Επιτροπές: «Σύντομα η Ολυμπιακή μασκότ θα μετατρέπεται σε ένα εμπορικό αντικείμενο και η Ολυμπιακή “εικόνα” μια τεχνική τουριστικού μάρκετινγκ και ελέγχου του πλήθους»⁷⁸⁴. Στο μαθητικό εγχειρίδιο Εμ10-12ετών η συγγραφική ομάδα επιλέγει την εικαστική ομαδική αναπαράσταση οκτώ μασκότ με τα ονόματά τους και τις ημερομηνίες των αντίστοιχων Ολυμπιακών Αγώνων. Η μόνη πληροφορία που μας δίνουν οι συγγραφείς αφορά την πρώτη ανεπίσημη εμφάνιση της μασκότ στους Ολυμπιακούς Αγώνες το 1968 στο Μεξικό⁷⁸⁵.

4.6.1. Οι μασκότ των Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004»⁷⁸⁶

Οι μασκότ από την πρώτη στιγμή που δημοσιοποιούνται συνδέονται με τη διοργανώτρια χώρα των εκάστοτε Ολυμπιακών Αγώνων και αντιπροσωπεύουν την Πόλη που φιλοξενεί την Ολυμπιακή διοργάνωση. Μασκότ των Αγώνων του 2004 ήταν ο Φοίβος και η Αθηνά. Πηγή έμπνευσης αποτέλεσαν τα κωδωνόσχημα δαίδαλα του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, παιδικές κούκλες με παιγνιώδη αλλά και λατρευτικό χαρακτήρα⁷⁸⁷. Τα κριτήρια σχεδιασμού της μασκότ που έθεσε η Οργανωτική Επιτροπή των Αγώνων ήταν τα ακόλουθα: προβολή των αξιών της «Αθήνα 2004»

⁷⁸⁴MacAloon J., «Μόναχο 1972: 20^{οί} Ολυμπιακοί Αγώνες», Εκ1, σ. 174.

⁷⁸⁵Εμ10-12 ετών, σ. 28-29.

⁷⁸⁶Στο Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας οι μασκότ και ειδικότερα της «Αθήνα 2004», ήταν από τα πιο αγαπημένα θέματα των παιδιών στα project που εκπόνησαν, όπως μας δείχνει το αρχείο του ΥΠΕΠΘ. Δεν περιλαμβάνονται όμως στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας για την Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση, γιατί τα εγχειρίδια αυτά εκδόθηκαν πριν δημιουργηθούν και δημοσιοποιηθούν οι μασκότ. Αποτελούν όμως θέμα διαπραγμάτευσης στα εγχειρίδια προσχολικής ηλικίας και καταλαμβάνουν ιδιαίτερο χώρο ήδη από τα εξώφυλλα στα οποία εκ πρώτης όψεως απεικονίζονται. Το παραμύθι που γράφτηκε για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας έχει κεντρικούς ήρωες το Φοίβο και την Αθηνά. Οι μασκότ απεικονίζονται και συνδέονται με αθλήματα και στο εγχειρίδιο για το Περιβάλλον Εκ6Π. Τα εγχειρίδια αυτά εκδόθηκαν μετά τις μασκότ. Επίσης το επίσημο εκπαιδευτικό site της «Αθήνα 2004», Youth2004 που απευθυνόταν στους μαθητές είχε πολλές πληροφορίες για τις μασκότ του 2004.

⁷⁸⁷Βλ. αναλυτικά για τα κωδωνόσχημα ειδώλια, Θέρμου Μ., «Μυστηριώδεις μαριονέτες», Εφ. *Το Βήμα*, 26.4.2009.

(Κληρονομιά, Ανθρώπινο Μέτρο, Συμμετοχή, Γιορτή), επιλογή μιας σύγχρονης εικόνας με απήχηση στο νεανικό κοινό, διαφοροποίηση από μασκότ προηγούμενων Αγώνων και τέταρτο διασφάλιση καλλιτεχνικής και σχεδιαστικής αρτιότητας. Η πρόσκληση ενδιαφέροντος έγινε στις 26 Φεβρουαρίου 2002 και η ολοκλήρωση υποβολής προτάσεων στις 20 Μαρτίου 2002. Στο διαγωνισμό για το σχεδιασμό της μασκότ έλαβαν μέρος 196 εταιρείες καθώς και ανεξάρτητοι σχεδιαστές από την Ελλάδα και το εξωτερικό. Νικητής αναδείχθηκε η εταιρεία «Paragraph Design», με επικεφαλής τον Σπύρο Γκόγκο⁷⁸⁸.

Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των δύο μασκότ ήταν τα μικροσκοπικά κεφάλια με μακρείς λαιμούς και τα βαριά πόδια. Οι χρωματισμοί που επιλέχθηκαν ήταν το βαθύ μπλε για τον Φοίβο και το βαθύ κίτρινο/πορτοκαλί για την Αθηνά. Στο σώμα τους απεικονίστηκαν φύλλα κότινου από το επίσημο έμβλημα των Αγώνων, το πεντάκυκλο έμβλημα και το λογότυπο «Athens 2004». Η μυθολογική ονομασία τους παρέπεμπε στους αρχαίους ελληνικούς θεούς, Φοίβο και Αθηνά. Τα δύο αδέρφια, ο θεός του φωτός και τους κάλλους και η θεά της σοφίας επιφορτίστηκαν με όλους τους ελληνοκεντρικούς συμβολισμούς των Αγώνων του 2004. Οι μασκότ αποκαλύφθηκαν στο κοινό που περίμενε την έκδοσή τους στις 4 Απριλίου 2002 σε εκδήλωση που έγινε στο Ζάππειο Μέγαρο. Η παρουσίαση κέντρισε το ενδιαφέρον των ΜΜΕ αλλά και των παιδιών, καθώς η παρουσίαση βασίστηκε σε ένα σύντομο θεατρικό έργο, όπου δυο παιδιά βρίσκουν μια κούκλα και αντιλαμβάνονται ότι πρόκειται για μασκότ. Το θεατρικό μέρος περιέλαβε επίσης προβολή ταινίας κινουμένων σχεδίων όπου η μασκότ εμφανίζεται να επισκέπτεται τα τρία στάδια, (στάδιο Ολυμπίας, Παναθηναϊκό και Ολυμπιακό στάδιο) που συνδέονται με την αρχαία και σύγχρονη ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων⁷⁸⁹.

Οι μασκότ του 2004 σύμφωνα με την επίσημη εκδοχή της Οργανωτικής Επιτροπής εξέφρασε κυρίως τις αξίες που πρεσβεύει το Ολυμπιακό ιδεώδες. Οι

⁷⁸⁸ Από τις εταιρείες και τους σχεδιαστές που ανταποκρίθηκαν στο διαγωνισμό, 127 προκρίθηκαν για αξιολόγηση, καταθέτοντας στην αρμόδια επιτροπή μια μεγάλη σειρά προτάσεων. Οι υποψηφιότητες είχαν ως εξής: Ελλάδα: Αθήνα 134, Θεσσαλονίκη 13, Πειραιάς, 8, υπόλοιπη Αττική 6, Κρήτη 6, Σέρρες 3, Πάτρα 2, Ρόδος 2, Βόλος 1, Λάρισα 1, Ξάνθη 1, Χαλκίδα 1, Αράχωβα 1, Αργος 1, Θήβα 1, Καβάλα 1, Κεφαλλονιά 1, Κως 1. Εξωτερικό: ΗΠΑ 5, Αυστραλία 1, Γερμανία 1, Ολλανδία 1. Φάκελοι χωρίς αναγραμμένα στοιχεία 3. Πρόεδρος της Επιτροπής Αξιολόγησης ήταν ο εντεταλμένος σύμβουλος της «Αθήνα 2004» Μάρτων Σίμιτσεκ. Μεταξύ των μελών ήταν και ο Copeland B., καλλιτεχνικός σύμβουλος της ΔΟΕ σε θέματα design. Η εταιρεία που κέρδισε το διαγωνισμό είχε δημιουργηθεί το Φεβρουάριο του 2001 και δραστηριοποιούνταν στο χώρο του σχεδιασμού, της εικονογράφησης και γενικότερα στο χώρο της διαφήμισης. Πηγή: επίσημο site Αθήνα 2004, 18.5.2002.

⁷⁸⁹ Εφ. *Η Καθημερινή*, «Το φως (Φοίβος) και η σοφία (Αθηνά) μασκότ του 2004», 5.4.2004.

στόχοι που έθεσε για την επιλογή της μασκότ ήταν οι εξής: «να αντανakλά το όραμα και τις αξίες της «Αθήνα 2004», να είναι σε θέση να παίξει το ρόλο του «πρεσβευτή» των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας διεθνώς και τρίτον να είναι εμπορικά επιτυχημένη». Οι στόχοι αυτοί εξάλλου ήταν σχετικοί με την εικαστική ταυτότητα της Οργανωτικής Επιτροπής «Αθήνα 2004» που αποτέλεσε και τη βάση για τη δημιουργία σχεδιαστικής και θεματικής πλατφόρμας των Αγώνων, συμπεριλαμβανομένης και της μασκότ⁷⁹⁰. Ο Φοίβος και η Αθηνά, «δύο παιδιά που μέσα από τη χαρά του παιχνιδιού –τη χαρά του αγώνα– θα μας δείξουν την πραγματική αξία της συμμετοχής και όχι της νίκης. Δύο αδέρφια σύμβολα της μεγάλης Ολυμπιακής Ιδέας: της αδελφότητας όλων των ανθρώπων του κόσμου. Ένα αγόρι και ένα κορίτσι, πρεσβευτές όχι μόνο της συνεργασίας και της ευγενούς άμιλλας, αλλά κυρίως της ισότητας. Και κυρίως δύο ανθρώπινα πλάσματα που αναδεικνύουν το Ανθρώπινο Μέτρο και μας θυμίζουν ότι το κέντρο, η καρδιά των Ολυμπιακών Αγώνων, είναι και θα παραμείνει για πάντα ο ίδιος ο Άνθρωπος»⁷⁹¹.

Σε αυτή την επίσημη εκδοχή της Οργανωτικής Επιτροπής προστέθηκαν οι εκδοχές του κοινού που ήταν αποδέκτης του συμβόλου της μασκότ. Για την ελληνική κοινή γνώμη οι αντιδράσεις αρχικά ήταν περισσότερο αρνητικές. Ο σχεδιασμός και η εκτέλεση της εικόνας των δύο μασκότ συνέβαλε στη ζωνρή διέγερση της φαντασίας του κοινού που αποκάλυπτε τη δυσκολία αποδοχής του συμβόλου. Οι μασκότ λειτούργησαν διχαστικά στην αρχή και χρειάστηκε καιρός για να γίνουν αποδεκτές. Φαίνεται «ότι αυτά τα δύο παιδιά αντί να ενώνουν προκαλούν αντιδράσεις», έγραφε αρθρογράφος της εφημερίδας *Ελευθεροτυπία*⁷⁹². Για την ευρύτερη κοινή γνώμη η δυνατότητα ελεύθερης συζήτησης και ανταλλαγής απόψεων στο διαδίκτυο μέσα από τα διάφορα forum, έδωσε τροφή για ποικίλους σχολιασμούς⁷⁹³.

Μια πρωτότυπη εκδοχή αντίθετου λόγου συνιστά η επίσημη εξώδικη «διαμαρτυρία – καταγγελία – δήλωση», 378 διαμαρτυρούμενων Ελλήνων πολιτών, της πολιτιστικής – ερευνητικής Εταιρείας «Ηλιοδρόμιον» κατά του Οργανισμού «Αθήνα 2004», για την επιλογή του Φοίβου και της Αθηνάς ως συμβόλων της μασκότ. Η

⁷⁹⁰Πηγή: Επίσημο site Αθήνα 2004, 18.5.2002.

⁷⁹¹Πηγή: Επίσημο site Αθήνα 2004, 13.5.2002.

⁷⁹²Σχετικά με τη μασκότ διατυπώθηκαν πολλές επιφυλάξεις σχετικά με το συμβολισμό και την ιδεολογική τους αξία, Βλ. Εφ. *Ελευθεροτυπία*, «Αθηνά και Φοίβος: Πώς είδαν τις φιγούρες 13 Έλληνες καλλιτέχνες, αθλητές, διαφημιστές και διανοούμενοι», 6.4.2002.

⁷⁹³Πηγή: <http://www.greeklaws.com/fora>, 7.8.2010.

διαμαρτυρία σφραγίστηκε και υπογράφηκε από δύο πληρεξούσιους δικηγόρους και εν συνεχεία κοινοποιήθηκε με δικαστικό επιμελητή σε υπουργεία, στα πολιτικά κόμματα, σε διεθνείς οργανισμούς και στον Τύπο. Οι υπογραφομένοι ως «Έλληνες πολίτες και πολίτες της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, διαμαρτύρονται «εντόνως κατά του ανωτέρω Οργανισμού» γιατί τα σχέδια των μασκόντ είναι «εμπνευσμένα από αρχαίες κούκλες κατά τα λεγόμενα των εκπροσώπων του», στα οποία όλως αυθαιρέτως έδωσε τα ονόματα “Φοίβος” και “Αθηνά”. Πρόκειται προφανώς για δωδεκαθεϊστές⁷⁹⁴.

Στα παραπάνω έρχεται να προστεθεί και η επιστημονική άποψη του καθηγητή της νεοελληνικής Φιλολογίας Ερατώσθην Καψωμένου⁷⁹⁵. Αναφερόμενος στον κώδικα ως συστατικό στοιχείο μιας ορισμένης νεοελληνικής παράδοσης αναλύει το σύμβολο της μασκόντ και προσπαθεί να απαντήσει στο ερώτημα για τη χρήση αυτών των πολιτισμικών κωδίκων κάτω από τις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης και σε ποιο βαθμό υπάρχει αλλοτρίωση της τοπικής κουλτούρας από εξωγενή πρότυπα. Ο Καψωμένος επιχειρηματολογεί με βάση την αντίληψη του θείου που στην Ελλάδα συνδέεται, όπως σημειώνει, με τον πολιτισμικό κώδικα που εξισώνει το κάλλος με την έννοια του αγαθός. Διαβάζοντας τον κώδικα από την ανάποδη συμπεραίνει ότι «το κακό δεν μπορεί να είναι ωραίο και το άσχημο δεν μπορεί να είναι αγαθό» και ως εκ τούτου δεν μπορούν να ταυτίζονται με το θείο. Πάνω σε αυτό το ιδεολογικό κωδικοποιητικό σχήμα παραβάει τις «φιγούρες – κόμικς» όπως ονομάζει τις μασκόντ. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι μασκόντ δε συγκρίνονται με το «κλασικό αισθητικό ιδεώδες της συμμετρίας» αλλά βρίσκονται στον αντίποδα εξαιτίας του σχεδιασμού τους που ενσαρκώνει «το ασύμμετρο και αντιαισθητικό με τον πιο κραυγαλέο τρόπο».

Ανθρωπολογικά οι μασκόντ παραπέμπουν στο προϊστορικό στάδιο ανάπτυξης του ανθρώπου και υποδηλώνουν το πρωτόγονο και το ζώδες, το αντίθετο δηλαδή του πνευματικού, τη μη κουλτούρα και ο συσχετισμός τους με την «πτηνόμορφη βοιωτική πλαγγόνα (κούκλα) του έβδομου π.Χ. αιώνα» όπως έγραψαν οι εφημερίδες, δεν τον βρίσκει σύμφωνο. Ο Καψωμένος στην ανάλυσή του καταλήγει ότι οι μασκόντ μοιάζουν περισσότερο με τις ομογενοποιημένες φιγούρες παιδικών προγραμμάτων

⁷⁹⁴ Πηγή: «Ηλιοδρόμιον»: <http://users.forthnet.gr/ath/heliodromion/nea1.htm>, 12.9.2010.

⁷⁹⁵ Καψωμένος Ε., Η ταύτιση του κάλλους με το αγαθό στην Ελληνική λογοτεχνία. Ένας πολιτισμικός κώδικας,. Πηγή: <http://www.survey.ntua.gr/main/studies/environ/keimena/kapsomenos>, 19.8.2010.

την εποχή της παγκοσμιοποίησης και επισημαίνει ότι η δήλωση αρχαϊκής έμπνευσης του καλλιτέχνη, νομιμοποιεί την ερμηνεία, ότι «η σύγχρονη κουλτούρα του κατώτερου κοινού παρονομαστή, αδυνατώντας να βρει σημείο επαφής με τον πολιτισμό της κλασικής αρχαιότητας, κατέφυγε στις αρχαϊκές κούκλες, αναγνωρίζοντας προφανώς ως συγγενέστερο πολιτισμικό στάδιο προς το σημερινό της παγκοσμιοποίησης αυτό της γεωμετρικής εποχής».

Όπως προκύπτει από το σύνολο των προαναφερομένων στοιχείων, η αναπαραγωγή του αρχαίου μύθου του Φοίβου και της Αθηνάς στο πρόσωπο της επίσημης μασκότ των Αγώνων είναι φανερό ότι προκάλεσε αντιδράσεις και αντιφατικές ερμηνείες. Η μασκότ αμφισβητήθηκε από το σύνολο της κοινής γνώμης και όχι μόνο, όπως υποστηρίζει ο Κουτσοδημητρόπουλος, από όσους «η γνώση τους περιορίζεται στα αγάλματα της κλασικής περιόδου»⁷⁹⁶.

4.7. Ολυμπιακή φλόγα – Ολυμπιακή λαμπαδηδρομία

Το ατέρμονο παιχνίδι του αθλητισμού με τους μύθους και τα σύμβολα τον αναδεικνύει ως μια «αντι-κοινωνία», όπου φιλοδοξούν να εφαρμόζονται πολύτιμα ιδανικά και ιδεώδη, όπως ισχυρίζεται ο Vigarello. Ο αθλητισμός «προβάλλει ένα κόσμο αφηγήσεων και μύθων που διηγείται η κοινωνία στον εαυτό της: ένα χώρο ηρωοποίησης που την επιβεβαιώνει ως προς τις αξίες και τις επιλογές της...Σ' έναν κόσμο δίχως υπερβατικότητα και δίχως θεούς, ο αθλητισμός μπορεί να είναι ένας από τους τελευταίους τόπους που εκφράζουν το ιδεώδες και μάλιστα το ιερό»⁷⁹⁷.

Μία από τις όψεις αυτού του ιδεώδους αποτελεί η χρήση της φωτιάς, βασικό τελετουργικό στοιχείο της αρχαίας λατρείας που μεταφέρεται στη σύγχρονη εποχή, με τη μορφή της πρώτης λαμπαδηδρομίας το 1936 στους Αγώνες του Βερολίνου. Η λαμπαδηδρομία στην αρχαιότητα δεν αποτελούσε μέρος των Ολυμπιακών Αγώνων, ούτε έχει καμιά σχέση με τις σύγχρονες αποδόσεις που έχουμε συνηθίσει ως τώρα. Ήταν αγώνας δρόμου με θρησκευτικό και τελετουργικό χαρακτήρα και λιγότερο αθλητικό περιεχόμενο. Διεξαγόταν έξω από τα στάδια, μέσα στην πόλη ή στο ιερό και συνδεόταν με την πανάρχαια τελετουργική ανάγκη μεταφοράς του φωτός χωρίς να σβήσει από ένα σημείο σε ένα άλλο, για τη διατήρηση της καθαρότητας και της

⁷⁹⁶Κουτσοδημητρόπουλος, *ό.π.*, σ. 50.

⁷⁹⁷Vigarello G., *ό.π.*, σ. 10-11.

δύναμής του⁷⁹⁸. Με βάση αυτή την ανεπαρκή παράδοση της αρχαιότητας, οι επίγονοι του Coubertin ανακατασκεύασαν το παρελθόν και προσέδωσαν στη σύγχρονη λαμπαδηδρομία ένα ρομαντικό μυθοποιητικό χαρακτήρα, ο οποίος σημάδεψε τη μετέπειτα πορεία της και καθόρισε τις σχέσεις τοπικού και διεθνικού στοιχείου στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Όπως επισημαίνει ο Campbell, «κάθε μυθολογία αναπτύσσεται σε μια συγκεκριμένη κοινωνία, σε ένα οριοθετημένο πεδίο. Το κλειδί για να ανακαλύψει κάποιος τη δική του μυθολογία βρίσκεται στην κοινωνία με την οποία συνδέεται»⁷⁹⁹.

Η λαμπαδηδρομία του 1936 συνδέθηκε με τους Αγώνες του Βερολίνου στο πλαίσιο ανάδειξης της ιδεολογίας της φυλετικής ανωτερότητας, δημιουργώντας αισθητικά πρότυπα και σύμβολα εμπνευσμένα από την ελληνική αρχαιότητα⁸⁰⁰. Οι ιστορικές συνθήκες καθιέρωσης της λαμπαδηδρομίας δημιούργησαν αναπόφευκτα πολλές συζητήσεις γύρω από τη διασύνδεσή της με το γερμανικό εθνικισμό και τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, παρά το διεθνικό περιεχόμενό της, σύμφωνα με την Κουλούρη⁸⁰¹. Το συμβολικό όμως περιεχόμενο της λαμπαδηδρομίας διαχρονικά υπερβαίνει τις συνθήκες δημιουργίας της και δεν μπορεί να το επηρεάσει. Η τεράστια αποδοχή που έχει η λαμπαδηδρομία στη συνείδηση του κόσμου καταδεικνύει ακριβώς αυτόν τον ισχυρισμό.

Το επίσημο σύνθημα της λαμπαδηδρομίας του 2004, «η Φλόγα μας ενώνει τον κόσμο», ανέδειξε τη φιλοδοξία της Οργανωτικής Επιτροπής να συνδέσει την ιδεολογική ταυτότητα των Αγώνων με τη μοναδικότητα της πρώτης παγκόσμιας λαμπαδηδρομίας στην ιστορία των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Για πρώτη

⁷⁹⁸Βλ. Βαλαβάνης Π., *Αθλα, Αθλητές και Έπαθλα*, Αθήνα, Ερευνητές, 1996, σ. 76.

⁷⁹⁹Campbell J., *Η δύναμη του μύθου*, Παπαδοπούλου, Ε., (μτφ.), Αθήνα, Ιάμβλιχος, 1998, σ. 59.

⁸⁰⁰MacAloon J., «Η Ολυμπιακή Φλόγα και το Ολυμπιακό Κίνημα», στο *Λεύκωμα της 42^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες*, Αθήνα, ΔΟΕ-ΕΟΕ, 2003, σ. 172. Βλ. επίσης την εισαγωγή «From Myth to Reality», σ. 7-42 στο ομώνυμο βιβλίο του Borges W., *Olympic Torch Relay 1936-1994*, Kassel, Agon Sportverlag, 1996. Και Mandell R., *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες των Ναζί*, Κούταλης Β., (μτφ.), Αθήνα, Ισνάφι, 2004, σ. 193-194. Για τη συζήτηση περί «ιδεολογικής ταυτότητας της σύγχρονης λαμπαδηδρομίας», ενδιαφέρουσα είναι η ιστορική τοποθέτηση της Κουλούρη Χ., στο άρθρο της, «Η σκοτεινή πλευρά της λαμπαδηδρομίας», Εφ. *Το Βήμα*, 13.4.2008: «Ωστόσο, η καθιέρωση της λαμπαδηδρομίας ως ολυμπιακού θεσμού συνδέθηκε με μια αντίφαση: οι ολυμπιακές αξίες που η λαμπαδηδρομία επιθυμεί να προβάλλει, έγιναν αντικείμενο της ναζιστικής προπαγάνδας στους Αγώνες του Βερολίνου το 1936. Αυτή η ιστορική συγκυρία που γέννησε τη λαμπαδηδρομία έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις, οι οποίες κινούνται ανάμεσα σε δύο αντίθετους πόλους: αφενός, εκείνοι που αποσιωπούν τη ναζιστική προέλευση της λαμπαδηδρομίας θεωρώντας προφανώς ότι αυτό αμαυρώνει το σημερινό πρόσωπό της, και αφετέρου εκείνοι που υπενθυμίζουν το ίδιο γεγονός για να καταγγείλουν τον ολοκληρωτικό ιδεολογικό χαρακτήρα της ως διηνεκές στοιχείο».

⁸⁰¹Κουλούρη Χ., *στο ίδιο*.

φορά η Φλόγα ταξίδεψε σε όλες τις ηπείρους, ενώ πέρασε και από όλες τις πόλεις που είχαν διοργανώσει Ολυμπιακούς Αγώνες μέχρι σήμερα. Η συνολική διάρκεια της λαμπαδηδρομίας στην Ελλάδα και σε όλο τον κόσμο ήταν 138 ημέρες και έλαβαν μέρος 11.300 λαμπαδηδρόμοι και 2.160 συνοδοί λαμπαδηδρόμων⁸⁰². Αυτή τη φορά η Φλόγα συνοδεύτηκε και από ένα τραγούδι που γράφτηκε ειδικά για τη λαμπαδηδρομία με τίτλο «Pass The Flame»⁸⁰³. Η απόφαση διεξαγωγής της πρώτης παγκόσμιας λαμπαδηδρομίας αντί της μικρότερης, όπως κανονικά θα ήταν αν η Φλόγα μεταφερόταν από την Ολυμπία στην Αθήνα που ήταν ο τόπος διεξαγωγής των Αγώνων, αναδεικνύει την πολιτισμική και πολιτική διάσταση που οι οργανωτές θέλησαν να δώσουν στο γεγονός. Με αυτή την επιλογή αφενός επιχειρείται το Ολυμπιακό Κίνημα να αποκτήσει ιδιαίτερη αίγλη και διεθνή καταξίωση στα μάτια και των πιο απλών ανθρώπων που θα συναντηθούν στη διαδρομή της Φλόγας, και αφετέρου η Ελλάδα να κάνει αισθητή την παρουσία της και την προσφορά της μέσα από τις πανανθρώπινες αξίες του Ολυμπισμού ως μητέρα αυτών των αξιών⁸⁰⁴.

Η ανάγκη διασύνδεσης της αρχαίας Ολυμπίας με τους σύγχρονους Αγώνες μέσα από την Αφή της Φλόγας, όπως εξηγεί ο MacAloon, ακολουθεί μια νοητική διεργασία που οι ανθρωπολόγοι αποκαλούν *bricolage* (μαστόρεμα) σύμφωνα με τον Levi Strauss. Η οικειοποίηση του αρχαίου όρου «λαμπαδηδρομία» χρησιμοποιείται, όπως επισημαίνει, για να κατασκευάσει την παράδοση σύμφωνα με το σύγχρονο

⁸⁰²Βλ. σχετικά άρθρα: «68 Χρόνια Ολυμπιακής Λαμπαδηδρομίας, Από τον Κονδύλη στον... Γκατσιουόδη», στο επίσημο περ. της «Αθήνα 2004», *Athens 04*, τχ. 10, σ. 63-69. «Η παγκόσμια γιορτή της Φλόγας», στο περ. *Sportive*, τχ. 11, Μάιος 2004, σ. 13-16. Γάκης Γ., «Αφή σε συμβολική ημέρα», στο περ. *Ολυμπιακές Διαδρομές*, σ. 23-25. «Ολυμπιακή Δάδα – η διαδρομή της Ολυμπιακής Φλόγας στις πέντε ηπείρους – Ελληνικό Φως», στο περ. *Athens 04*, τχ. 4, Μάρ. 2003, σ. 8-13. Για επιπλέον στοιχεία της λαμπαδηδρομίας βλ. επίσης το επίσημο διαφημιστικό έντυπο της ΕΟΕ, «Ολυμπιακή Φλόγα – οικουμενικό σύμβολο, 25 Μαρτίου 2004 τελετή αφής, Ολυμπία», αλλά και το επίσημο πρόγραμμα που εξέδωσε η ΕΟΕ, «XXVIII Ολυμπιακοί Αγώνες Αθήνα 2004 – Αφή και παράδοση Ολυμπιακής Φλόγας», αρχείο ΕΟΕ.

⁸⁰³Τους στίχους έγραψε η Λίνα Νικολακοπούλου, τη μουσική ο διάσημος συνθέτης και παραγωγός, Trevor Horn, και το ερμήνευσε ο Γιάννης Κότσιρας. Σε συνεργασία με την εταιρεία EMI Music International της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής και της «Αθήνα 2004» γράφτηκε το ομώνυμο τραγούδι. Το CD κυκλοφόρησε στις 29 Μαρτίου 2004. Βλ. «Το τραγούδι της Φλόγας», στο περ. *Athens 04*, τχ. 10, Απρίλιος 2004, σ. 54-61.

⁸⁰⁴Βλ. σχετικά και Kitroeff, A., *Wrestling with the Ancients: Modern Greek Identity and the Olympics*, New York, Athens Printing Company, 2004, σ. 106-113. Επίσης, Kitroeff A., «Η σύγχρονη Ελλάδα και οι Ολυμπιακοί Αγώνες: Πολιτική και Αθλητισμός», στο *Λεύκωμα της 45^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, 27.7 – 11.8.2005*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2006, σ. 233-245 και Payne M., Ολυμπιακό Χρυσάφι...ό.π., σ. 293-294. Βλ. επίσης την ενδιαφέρουσα προσέγγιση στο θέμα της Φλόγας και της Λαμπαδηδρομίας «Αθήνα 2004» από την πλευρά της κοινωνικής ανθρωπολογίας στο άρθρο της Yalouri E., «Fanning the Flame: Transformations of the 2004 Olympic Flame», *International Journal of the History of Sport*, Vol. 27, No. 12, August 2010, 2155–2183.

ιδεολογικό σχήμα που ο Hertzfield ονομάζει ελληνισμό. Για τον MacAloon το πλήθος των ανθρώπων στον πλανήτη που πιστεύει ότι με τη λαμπαδηδρομία αναβιώνεται η αρχαία ολυμπιακή παράδοση έχουν αυταπάτες και σφάλλουν ιστορικά, αλλά έχουν δίκιο όσον αφορά την ψυχική ικανοποίηση της επιθυμίας τους. Και επειδή αυτό το ιστορικό δημιούργημα της φαντασίας περιέχει τόσο ισχυρές συναισθηματικές, ψυχολογικές και μυθικές αλήθειες είναι αποδεκτό και είναι δύσκολο να εξουδετερωθεί, ακόμα και από τους ιστορικούς και ειδικά από τους Έλληνες⁸⁰⁵.

Ο Θανάσης Κοσμόπουλος με καταγωγή από την Ολυμπία το 1980 ήταν πρώτος λαμπαδηδρόμος για τους Αγώνες της Μόσχας. Η αφήγησή του προσφέρει όψεις αυτής της φαντασίωσης: «Συμμετείχαμε όλοι σε κάτι υπερβατικό. Εγώ έτσι τόβλεπα. Και ήμουνα και εγώ αγωνιστής ή κομπάρσος σε όλο αυτό το υπερβατικό πράγμα που γινότανε εκείνη την ώρα. Και επειδή γινότανε στον αρχαιολογικό χώρο μέσα στο μυαλό μου είχα μπει σε ένα πνεύμα αρχαίο. Σα να μπήκε μέσα μου η εικόνα του Ερμή του Πραξιτέλη, η εικόνα ενός γυμνού εφήβου που τρέχει στο στάδιο. Αυτό είναι μια κουλτούρα που δεν προέρχεται τόσο από την κουλτούρα της Ολυμπίας, όσο από την κουλτούρα ότι ήμουνα αστός και μπαίνοντας στο χώρο είχα μπει στο πνεύμα. Έτσι είχα την αίσθηση ότι είχα γίνει ένα αρχαίο παιδί. Ένας αρχαίος έφηβος... Η διαδρομή μου ξεκίνησε από τη γωνία του σταδίου, από την πλευρά που ήταν να μου δώσει τη φλόγα η Μοσχολιού. Περνούσα μέσα από τις ιέριες. Από την ώρα που άρχισα να κατηφορίζω από την κορυφή του πρανούς προς τα κάτω εκείνη την ώρα αισθανόμουν ότι είχα φτερά στα πόδια μου. Και μια ανατριχίλα. Ήταν μια μέθεξη. Παραδέχομαι ότι βρισκόμουν εκείνη την ώρα σε σύννεφο. Δεν ήμουνα στη γη. Αλλά όλη η διαδικασία της αφής της φλόγας ήταν μια διαδικασία υπερβατική⁸⁰⁶.

Ο MacAloon μετά από τριάντα χρόνια εθνογραφικής έρευνας, όπως αναφέρει, θεωρεί ότι η λαμπαδηδρομία είναι το σημαντικότερο στοιχείο των Ολυμπιακών Αγώνων και το κατ' εξοχήν δημοκρατικό στοιχείο του Ολυμπιακού Κινήματος. Αποτελεί ένα είδος αντι-τελετουργικό απέναντι στον ελιτισμό που επικρατεί στις

⁸⁰⁵MacAloon J., «Η Ολυμπιακή Φλόγα και το Ολυμπιακό Κίνημα», *ό.π.*, σ. 175. Βλ. επίσης Poliakoff M., «Overlooked realities: Sport myth and sport history», *Stadion*, XVI, 1, 1990, σ. 91 και Schopflin G., «The functions of myth and a taxonomy of myths», στο Schopflin, G., Hosking, G., (ed.), *Myths and Nationhood*, London, C. Husrt & Co, L.t.d., 1997, σ. 19-21, για τη θέσπιση προτύπων κοινωνικής εξάρτησης των συμμετεχόντων στις τελετουργίες μέσα από τη διασύνδεσή τους με τους μύθους και τα σύμβολα.

⁸⁰⁶Παράθεμα από συνέντευξη του Θανάση Κοσμόπουλου στη Βασιλική Τζαχρήστα, 21.9.2008.

τελετές έναρξης και λήξης. Η λαμπαδηδρομία απευθύνεται σε όλο τον κόσμο χωρίς διάκριση, καθώς μπορούν να συμμετέχουν σε αυτή και απλοί άνθρωποι⁸⁰⁷. Ο ίδιος στην αφήγησή του στο εγχειρίδιο Ολυμπιακής Παιδείας Εκ1 επιλέγει να παρουσιάσει όψεις της λαμπαδηδρομίας από διαφορετικές Ολυμπιακές διοργανώσεις (1948, 1964, 1996) που είχαν περισσότερο πολιτική χροιά. Αναφερόμενος στους μεταπολεμικούς Αγώνες του Λονδίνου το 1948 μεταφέρει το κλίμα που επικρατούσε μεταξύ της ηττημένης Γερμανίας και της Μ. Βρετανίας που αποτυπώνεται «σε μια σημαντική σχετικά με το τελετουργικό απόφαση» να μην περάσει η λαμπαδηδρομία από το γερμανικό έδαφος, αλλά αντίθετα η Φλόγα να σταματήσει στην επιτύμβια στήλη του Coubertin στην Ολυμπία και στον τάφο του στη Λωζάννη. Η πράξη αυτή ερμηνεύεται από το συγγραφέα ως αποκοπή της λαμπαδηδρομίας από τις γερμανικές της ρίζες και επανασύνδεση με τον αναβιωτή των Αγώνων⁸⁰⁸. Από τους Αγώνες του Τόκιο το 1964 επισημαίνει τους ειρηνικούς συμβολισμούς της Φλόγας ως σύμβολο της παγκόσμιας ειρήνης και πυρηνικού αφοπλισμού, και από τους Αγώνες της Ατλάντα την ατελή τελετή για την αφή της Φλόγας και την απουσία λαμπαδηδρομίας στο εσωτερικό της Ελλάδας, πράξεις που αποδίδονται στο αίσθημα πικρίας που ακολούθησε την απόφαση της ΔΟΕ για τη μη διοργάνωση των Αγώνων στο έδαφός της⁸⁰⁹.

Στα μαθητικά εγχειρίδια η συγγραφική ομάδα επιλέγει να παρουσιάσει περιορισμένα πραγματολογικά στοιχεία της λαμπαδηδρομίας με έμφαση στην προβολή ελληνοκεντρικών στοιχείων που τονίζουν την ελληνική καταγωγή του θεσμού. Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών αναφέρονται στον εισηγητή και οργανωτή της πρώτης Λαμπαδηδρομίας τον Carl Diem, στην προβολή στοιχείων από το δρώμενο της αφής και στη σημασία της για την Ελλάδα: «Σε μια σεμνή τελετή, η φλόγα ανάβει από τις ακτίνες του ήλιου και με μία δάδα μεταφέρεται από την Ολυμπία στο στάδιο της διοργανώτριας χώρας...Η Ολυμπιακή Λαμπαδηδρομία έγινε για πρώτη φορά το 1936 και συμβολίζει το δεσμό της Ελλάδας και της αρχαίας Ολυμπίας με τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες. Πρώτος λαμπαδηδρόμος ήταν ο Κώστας

⁸⁰⁷MacAloon J., «Olympic Ceremonies as a Setting for Intercultural Exchange», στο Moragas, MacAloon, Llines (ed.), *Olympic Ceremonies...*, ό.π., σ. 31 και MacAloon J., «Η Ολυμπιακή Φλόγα και το Ολυμπιακό Κίνημα», ό.π., σ. 178-179.

⁸⁰⁸MacAloon J., «Λονδίνο 1948: 14^{οι} Ολυμπιακοί Αγώνες», Εκ1, σ. 188.

⁸⁰⁹MacAloon J., «Ατλάντα 1996: 26^{οι} Ολυμπιακοί Αγώνες» και «Τόκιο 1964: 18^{οι} Ολυμπιακοί Αγώνες», Εκ1, σ. 154, 177.

Κονδύλης»⁸¹⁰. Στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών αντίστοιχα: «Η Ολυμπιακή Φλόγα...μεταφέρεται με λαμπαδηδρομία διασχίζοντας τα εθνικά μας σύνορα, από την αρχαία Ολυμπία μέχρι τον τόπο διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων»⁸¹¹.

4.8. Τελετές Ολυμπιακών Αγώνων

Στο δημόσιο τελετουργικό των Ολυμπιακών Αγώνων, μύθοι και σύμβολα τέμνονται στον ιστό της αλληγορίας και υπερβαίνουν σε πλούτο συμβολισμών οιοδήποτε άλλο αθλητικό γεγονός διεθνώς. Σύμφωνα με τον Elias οι μορφές πολιτιστικών εκδηλώσεων «αποτελούν συγχρόνως και μορφές κοινοτικών φαντασιών μιας κοινότητας που δραματοποιούνται από τους ανθρώπους δημοσίως και από κοινού». Η δραματούργηση των φαντασιών είναι «βασική και επιτακτική ανθρώπινη ανάγκη», καθώς προσφέρουν αναψυχή και απολαυστική διέγερση⁸¹². Για τον MacAloon οι τελετές έναρξης είναι «τελετές αποχωρισμού από την κανονική ζωή» και οι τελετές λήξης «ιεροτελεστία ολοκλήρωσης και αποκατάστασης της κανονικής τάξης των πραγμάτων»⁸¹³.

Σ' αυτό το θεωρητικό πλαίσιο η σύγχρονη δραματολογία του τελετουργικού των Ολυμπιακών Αγώνων αποτελεί την πιο σημαντική πολιτιστική εκδήλωση. Οι τελετές των Ολυμπιακών Αγώνων τελούνται με επισημότητα και θρησκευτικότητα «για τη δόξα του αθλητισμού και την τιμή των χωρών», όπως δήλωνε ο Coubertin⁸¹⁴. Η κοινή αποδοχή και η συμμετοχή στις τελετές είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρησή τους, όπως συμβαίνει με κάθε δημόσια τελετουργία σύμφωνα με τον Schorfflin, αναφέρει η Ψαρρού. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι «οι τελετές δημιουργούν την αίσθηση της ισχυροποίησης της κοινότητας και του ρόλου των ατόμων μέσα σ' αυτή»⁸¹⁵.

Για τον Pierre Laguillaumie που αναλύει τα σύγχρονα αθλητικά θεάματα από τη μεριά του ιστορικού υλισμού, το αθλητικό μυθοποιητικό τελετουργικό έχει την

⁸¹⁰Εμ10-12 ετών, σ. 28.

⁸¹¹Εμ13-16 ετών, σ. 29.

⁸¹²Elias N., *ό.π.*, σ. 193-194. Για το Ολυμπιακό τελετουργικό βλ. επίσης και το άρθρο Γκίνη Ε., «Τελετή έναρξης: Ο αένας διάλογος των συμβόλων με τον θεατή», στο Δουλγκέρη Τ., (επιμ.), *Αθλητισμός, Κοινωνία και ΜΜΕ...*, *ό.π.*, σ. 149-158.

⁸¹³MacAloon J., «Η θέση του Ολυμπιακού αθλητή στην κοινωνία», στο *Λεύκομα της 22^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 1982*, Αθήνα, ΕΟΑ, 1983, σ. 174-175.

⁸¹⁴Coubertin P., στο Müller, *ό.π.*, 2^{ος} τόμος, σ. 464-465 και 469-472.

⁸¹⁵Ψαρρού Ν., *ό.π.*, σ. 144.

ίδια λειτουργία με όλες τις μεγάλες μαζικές εκδηλώσεις που οργανώνονται από τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους και στην ουσία δομούν μαζικά τον πληθυσμό⁸¹⁶. Το τελετουργικό των τελετών διαμορφώθηκε με το πέρασμα του χρόνου σε μια λεπτή ισορροπία ανάμεσα στο παγκόσμιο και το τοπικό, στο πρωτόκολλο και στο υπερθέαμα. Η προώθηση και εξύμνηση των Ολυμπιακών αξιών, η διατήρηση της πολιτικής ουδετερότητας, η σταδιακή απόρριψη της αυστηρής και πομπώδους φύσης των τελετών, η δημιουργία μιας περισσότερο ειρηνικής και εορταστικής ατμόσφαιρας με τη συμμετοχή παιδιών στις τελετές έναρξης, η ανάδειξη πολιτισμικών όψεων της διοργανώτριας χώρας, η έμφαση στο καλλιτεχνικό και ψυχαγωγικό θέαμα και η χαλαρή συμμετοχή των αθλητών στις τελετές λήξης που διασκεδάζουν σε ένα πνεύμα πανανθρώπινης γιορτής με χορούς και μουσική από την μουσικοχορευτική παράδοση των διοργανωτών αποτελούν βασικά σημεία του Ολυμπιακού τελετουργικού διαχρονικά⁸¹⁷.

Η διεθνής προβολή των τελετών έναρξης και λήξης από τα ΜΜΕ, εκτός από τα πλεονεκτήματα για τη διοργανώτρια χώρα, συμβάλλει θετικά στην αναγνωρισιμότητα της ΔΟΕ και ενδυναμώνει την ταυτότητά της. Ο MacAloon ισχυρίζεται ότι χωρίς τις τελετουργικές στιγμές των τελετών, η ΔΟΕ θα είχε μικρή συμβολική αξία. Στην κοινή συνείδηση πολλών χωρών θα έμοιαζε περισσότερο με έναν απρόσωπο οργανισμό, καθώς πολλοί άνθρωποι στον κόσμο δεν θα ήξεραν ούτε το όνομα ούτε τα πρόσωπα των προέδρων και δεν θα είχαν καμία απολύτως σταθερή εικόνα για τη ΔΟΕ. Ο πρόεδρος της ΔΟΕ ανοίγει και κλείνει τις τελετές των Αγώνων μπροστά σε ένα τηλεοπτικό κοινό δισεκατομμυρίων ανθρώπων καλώντας τον αρχηγό του κράτους να αναγγείλει την έναρξη και την περάτωσή τους⁸¹⁸.

⁸¹⁶ «Το αθλητικό τελετουργικό, η τελετουργική οργάνωση... με τις τελετές έναρξης και λήξης μοιάζει με το συνηθισμένο στρατιωτικό τελετουργικό. Η πολύχρωμη τελετή, η ανάκρουση των εθνικών ύμνων, οι μαζικές παρελάσεις των ομάδων με τον ίδιο βηματισμό και την ίδια αμφίεση, η αναζωπύρωση της συμβολικής φλόγας... αντιπροσωπεύουν μια γκροτέσκα αντιγραφή του στρατιωτικού τελετουργικού... Οι αθλητικές ομάδες δεν είναι παρά εθνικές αποστολές που εκπροσωπούν άμεσα την τιμή και το γόητρο της χώρας», Laguillaumie, P., «Για μια θεμελιακή κριτική του αθλητισμού», στο Gantheret, F., Laguillaumie, P., Berthaud, G., Brohm, J.-M., *Αθλητισμός, κουλτούρα και καταπίεση*, (Γεωργαντζή, Γ., μτφ.), Αθήνα, Ουτοπία, 1982, σ. 57-58, 63.

⁸¹⁷ Για τις αλλαγές που σημειώθηκαν στο τελετουργικό των Ολυμπιακών Αγώνων διαχρονικά βλ., Coldberg D.J., «Ολυμπιακές τελετές και τελετουργικά: Θέματα και στόχοι των τελετών», στο *Λεύκωμα της 37^{ης} Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 7-22.7.1997*, Αθήνα, ΕΟΑ-ΔΟΑ, 1997, σ. 123-129. Βλ. επίσης και Schantz O., «From Rome (1960) to Montreal (1976) – From Rite to Spectacle», στο Moragas, MacAloon, Llines (ed.), *Olympic Ceremonies*, ό.π., σ. 137-138.

⁸¹⁸ MacAloon J., «Olympic Ceremonies as a setting for Intercultural Exchange», στο *ίδιο*, σ. 29-30.

Οι Ολυμπιακές τελετές συνδέονται με σημαντικά πολιτικά, θρησκευτικά, οικονομικά και κοινωνικά γεγονότα. Από τη μια αποτελούν μια δημόσια επίδειξη της κρατικής εξουσίας και της εξουσίας της ΔΟΕ, και από την άλλη η τελετή έναρξης έχει αναδειχθεί σε κεντρική τελετουργία επιδόσεων στο παγκόσμιο σύστημα των εθνών κρατών. Τα έθνη κράτη μέσα από την τελετή έναρξης υποδηλώνουν επίσημα την εθνική τους ύπαρξη⁸¹⁹. Στο πλαίσιο αυτό ο MacAloon αναδεικνύει όψεις των τελετών των Αγώνων του 1908, 1932 και 1956 κατά τη ροή της αφήγησής του και στο εγχειρίδιο Εκ1. Αναφέρεται κυρίως σε πολιτικές όψεις των τελετών που αναδεικνύουν την ισχυρή διασύνδεση της πολιτικής με τους Αγώνες μέσα από τη σύγκρουση γεωπολιτικών αρχών, όπως αυτές ενσαρκώνονταν στις ολυμπιακές παρελάσεις εθνών, καθώς και την ανάγκη για μεταβολές στο επίσημο τελετουργικό, όπως συνέβη το 1956 μετά από πρόταση νεαρού κινεζο-αυστραλού μαθητή που έγραψε στην Οργανωτική Επιτροπή να παρελάσουν οι αθλητές κατά την τελετή λήξης διάσπαρτοι και όχι χωριστά κατά κράτη. Όπως επισημαίνει χαρακτηριστικά, «μέχρι το τέλος του αιώνα η τελετή έναρξης επρόκειτο να καταστεί, μαζί με τη συμμετοχή στα Ηνωμένα Έθνη, η πιο σημαντική συμβολική έκφραση τού ποια χώρα είναι αποδεκτή ως χώρα από τα υπόλοιπα κράτη του κόσμου»⁸²⁰.

Από τα μαθητικά εγχειρίδια μόνο στο βιβλίο του μαθητή Εμ13-16 ετών απαντώνται αναφορές για τις Ολυμπιακές τελετές. Εδώ οι τελετές παρουσιάζονται και ερμηνεύονται αποκλειστικά ως συστατικό στοιχείο της Τέχνης και της Ομορφιάς στις αντίστοιχες ενότητες όπου αναπτύσσονται. Η έμπνευση και η φαντασία που δημιουργούν οι Αγώνες αποτυπώνονται και στο επίσημο τελετουργικό, ως μέρος της ευρύτερης καλλιτεχνικής έκφρασης. Αυτό υποδηλώνουν οι συγγραφείς του βιβλίου μέσα από το κείμενο και την επιλογή του οπτικού υλικού με ασπρόμαυρες και έγχρωμες φωτογραφίες από τελετές διαφόρων Ολυμπιακών διοργανώσεων που έχουν επιλέξει για τους μαθητές⁸²¹.

⁸¹⁹ Στο ίδιο, σ. 33-34.

⁸²⁰ MacAloon J., «Λονδίνο 1908: 4^{οι} Ολυμπιακοί Αγώνες – Ενδιάμεσοι Αγώνες στην Αθήνα το 1906», Εκ1, σ. 206.

⁸²¹ Εμ13-16 ετών, σ. 9, 14-15, 18.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΟΛΥΜΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΕΣ ΑΞΙΕΣ

5.1. Εισαγωγή

Ο Ολυμπισμός αποτελεί τη φιλοσοφική βάση του σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος και συνιστά μια σύγχρονη ιδεαλιστική κοσμοθεωρία που ανάγει τη θεωρητική και ιστορική της καταγωγή στην πρώιμη περίοδο αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Η λέξη αποτελεί νεολογισμό και επινοείται από τον Coubertin για να αποδώσει τη σχετική θεωρία του Ολυμπισμού που διαμορφώνεται σταδιακά την περίοδο 1906-1918 και ενσωματώνει τις αξίες της αρχαιότητας, της αγγλοσαξωνικής κουλτούρας και των διεθνιστικών ιδεαλισμών. Αυτά είναι τα τρία κομμάτια που συνθέτουν τον Ολυμπισμό και τον καθιστούν «ένα διεθνές κίνημα με παγκόσμιες αξιώσεις», επισημαίνει ο Loland και άλλοι ιστορικοί που διερευνούν τις ιστορικές παραμέτρους του Ολυμπιακού Κινήματος μέσα στο ιστορικό πλαίσιο του ύστερου 19^{ου} αιώνα⁸²².

Ο Ολυμπισμός από τη σύστασή του ενσωματώνει στον ιδεολογικό του πυρήνα κοινά στοιχεία των σύγχρονων διεθνιστικών εγχειρημάτων, όπως ήταν οι διεθνείς εκθέσεις, αλλά και των πρώιμων ιδεαλιστικών διεθνισμών του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα που βασιζόνταν σε κοινό αξιακό σύστημα ιδεών με απολιτικό, αταξικό και μη φυλετικό χαρακτήρα και αποσκοπούσαν στην προώθηση

⁸²²**Koulouri C.**, «Olympic Games, Olympism and Internationalism: a Historical Perspective»: <http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/16836/2/070inv01001.pdf>. **Koulouri C.**, «The First Modern Olympic Games in Athens, 1896 in the European Context», http://www.desk.c.u-tokyo.ac.jp/download/es_5_Koulouri_2.pdf. 16.6.2011. **Quanz D.R.**, «Civic Pacifism and Sports – Based Internationalism: Framework for the Founding of the International Olympic Committee», *Olympika: The International Journal of Olympic Studies*, Vol. II, 1993, σ. 1-23. **Loland S.**, «Pierre de Coubertin's Ideology of Olympism from Perspective of the History of Ideas», *Olympika, The International Journal of Olympic Studies*, Vol. VI, 1995, σ. 49-78. **Borges W.**, «From the Temple of Industry to Olympic Arena: The exhibition tradition of the Olympic Games», *Journal of Olympic History*, vol. 11, January 2003, No. 1, σ. 1-2. **Hoberman J.**, «Toward a Theory of Olympic Internationalism», *Journal of Sport History*, Vol. 22, No 1, Spring 1995, σ. 1-37. **Clastres P.**, «Playing with Greece. Pierre de Coubertin and the Motherland of Humanities and Olympics»: http://www.cairn.info/article.php?ID_ARTICLE=HP_012_0009. 16.7.2011. **Clastres P.**, «Οι ανθρωπιστικές ιδέες του Pierre de Coubertin», ΔΟΑ, *Λεύκωμα της 48^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 11-15.6.2008*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 152-171. **Dyreson M.**, «Olympic Games and Historical Imagination», *Olympika: The International Journal of Olympic Studies*, Vol. VII, 1998, σ. 25-42. Ο Dyreson επισημαίνει ότι «η ιδιόμορφη ημι-προοδευτική φιλοσοφία του Coubertin, μια φιλοσοφία της μέσης λύσης μεταξύ των προτύπων των σύγχρονων και παραδοσιακών πολιτισμών, τον οδήγησε να προτείνει τους Ολυμπιακούς Αγώνες ως μια περιοχή για την κατασκευή κοινού εδάφους μεταξύ των διαφόρων "ισμών" της νεωτερικότητας και της παράδοσης».

της παγκόσμιας ειρήνης, όπως ήταν το Διεθνές Κίνημα Ειρήνης, ο Προσκοπισμός, ο Ερυθρός Σταυρός και η Εσπεράντο⁸²³. Ο Ολυμπισμός, σύμφωνα με την Κουλούρη, αποτελεί ένα «σύγχρονο δόγμα» και συνιστά μια σημαντική διαφορά μεταξύ αρχαίων και σύγχρονων Αγώνων, καθώς η έννοια αυτή δεν υπήρχε στην αρχαιότητα⁸²⁴. Το ίδιο υπογραμμίζει ότι συμβαίνει και με τις «διάφορες “αναβιώσεις”» των Αγώνων κατά την περίοδο πριν τον Coubertin: «η έννοια του Ολυμπισμού είναι κάτι εντελώς διαφορετικό λόγω της ηθικής και εκπαιδευτικής του διάστασης και δεν μπορεί να γίνει κατανοητός αν δεν καταλάβουμε τη σκέψη του Coubertin», ο οποίος επινόησε τον όρο για να «περιγράψει ένα “φιλοσοφικό και θρησκευτικό δόγμα” που σχετίζεται με την περιοδική τέλεση των Αγώνων, ενώ την ίδια στιγμή λαμβάνει τη μορφή Ολυμπιακής Παιδείας»⁸²⁵.

Από τα πιο αντιπροσωπευτικά κείμενα του Coubertin που αφορούν την πρώιμη περίοδο ιδεολογικής συγκρότησης και τεκμηρίωσης του Ολυμπισμού ως έννοια και κοσμοθεωρία παραμένουν κυρίως οι δημοσιευμένες επιστολές του, τέλη 1918 και αρχές 1919 στην εφημερίδα *La Gazette de Lausanne*. Ιδιαίτερα σημαντική προς αυτή την κατεύθυνση θεωρείται επίσης και η πρώτη ραδιοφωνική συνέντευξη που έδωσε το 1935 στο Σουηδικό ραδιόφωνο με τίτλο «*Les Assises philosophiques de l’Olympisme moderne*», όπου σκιαγραφεί και περιγράφει τις όψεις της θεωρίας του⁸²⁶. Στην πραγματικότητα όμως, επισημαίνει η Κουλούρη, «το περιεχόμενο του Ολυμπισμού ορίστηκε και διαμορφώθηκε στη διάρκεια μιας περιόδου σαράντα ετών, όπως μας αποκαλύπτουν τα θεωρητικά κείμενα του Coubertin στο σύνολό τους». Σύμφωνα με την ίδια το τελικό αποτέλεσμα του Ολυμπισμού συνοψίζεται σε ένα

⁸²³Σχετικές αναλυτικές αναφορές για τους διεθνείς ιδεαλισμούς βλ. εδώ στα παραπάνω άρθρα των Κουλούρη, Hoberman, Loland, Borgers και ειδικότερα στον Quanz, ο οποίος εξετάζει αποκλειστικά το Διεθνές Κίνημα Ειρήνης και την επίδραση που άσκησε στον Coubertin και την ιδεολογία του Ολυμπισμού.

⁸²⁴Η Κουλούρη μιλώντας με ιστορικούς όρους «συνέχειας» και «ασυνέχειας», όσον αφορά τη σχέση αρχαίων και σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων παρατηρεί: «Πολλοί άνθρωποι από όλο τον κόσμο παρακολούθοντας τους Αγώνες του Πεκίνου το περασμένο έτος, θα μπορούσαν πιθανότατα να διεκδικήσουν λανθασμένα την εντύπωση, ότι ο Ολυμπισμός είναι ένα κίνημα που αναπτύχθηκε στην αρχαία Ελλάδα και συνδέεται με τους αρχαίους Αγώνες», Κουλούρη C., «*Olympic Games, Olympism and Internationalism...*», *ό.π.*

⁸²⁵Στο ίδιο.

⁸²⁶Κουλούρη C., στο ίδιο. Βλ. Επίσης και Cholley P., *Pierre de Coubertin La deuxième croisade, - Améliorer la condition humaine par le sport et l’éducation, facteurs de paix universelle*, Lausanne, IOC, 1996, σ. 89-93 και Durry J., *Pierre de Coubertin, The Visionary*, Paris, CIPC, 1994, σ. 44-45, 49. Η συνέντευξη του Pierre de Coubertin παραδίδεται στο Müller N., (ed.), Tome II, *Olympisme, Pierre de Coubertin, Olympism, Selected Writings*, IOC: Lausanne, 2000, σ. 435-439.

σύνολο Ολυμπιακών αξιών, όπως ορίζονται από τον Γερμανό φιλόσοφο Hans Lenk το 1964⁸²⁷.

Στην πορεία ο Ολυμπισμός ως έννοια διευρύνεται και ενσωματώνει σύγχρονες αξίες που διαμορφώνονται ιδιαίτερα μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως η ισότητα των φύλων, το περιβάλλον, ο εθελοντισμός, η υγεία, ο επαγγελματισμός, η πολυπολιτισμικότητα και η εκεχειρία. Στην ολότητά του αποτελεί ένα αξιακό σύστημα του 20^{ου} αιώνα που νοηματοδοτεί τον ιστορικό και κοινωνικό χώρο του σύγχρονου αθλητισμού και εγκολπώνεται τις ηθικές και παιδαγωγικές αρχές του Coubertin, ενώ ταυτόχρονα προσαρμόζεται στα νέα κοινωνικά αιτήματα. Για τους επιγόνους του Coubertin και τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή παραμένει η βασική ιδεολογική πλατφόρμα των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων, ενώ για την ευρύτερη επιστημονική κοινότητα και όσους εμπλέκονται στο δημόσιο διάλογο αποτελεί ένα ανοιχτό φιλοσοφικό πεδίο που απαιτεί συνεχή επαναδιαπραγμάτευση, κάτι που άλλωστε απαιτεί και η συνεχώς «μεταβαλλόμενη φύση» του Ολυμπισμού⁸²⁸.

Όπως εξάλλου επισημαίνουν οι κοινωνικοί επιστήμονες Λίποβατς και Δεμερτζής, «το περιεχόμενο των κοινωνικών εννοιών δεν είναι αιώνιο. Ενδέχεται μία έννοια να χρήζει μερικής ή ολικής ανασυγκρότησης ή ακόμα και οριστικής κατάργησής της εφόσον παύσουν να ισχύουν οι αναγκαίες, αλλά όχι και ικανές όμως ιστορικές συνθήκες γέννησής τους»⁸²⁹. Ο Tavares επίσης από το πεδίο της κοινωνιολογίας, υποστηρίζει ότι ο Ολυμπισμός «υπό το πρίσμα της ιστορικής του

⁸²⁷Koulouri C., «Olympic Games, «Olympism and Internationalism...», ό.π. Βλ. στον Lenk H., σχετικά, «Values Aims Reality of the Modern Olympic Games», Report of the Fourth Summer Session of the International Olympic Academy, 2^η έκδοση 1973, σ. 204-210. Και στο Lenk, *Social Philosophy of Athletics, A pluralistic and Practise – Oriented Philosophical Analysis of Top Level Amateur Sport*, Illinois, Stipes Publishing Company, 1979, βλ. το κεφάλαιο που αφορά τις κοινωνικές και φιλοσοφικές προοπτικές των Ολυμπιακών Αγώνων μέσα από τους στόχους, τις αξίες και την πραγματικότητα του Ολυμπιακού Κινήματος, σ. 119-199. Βλ. Επίσης, Parry J., ο οποίος εστιάζει στις αξίες του Ολυμπισμού μέσα από τη διατύπωση των Hans Lenk, Ommo Gruppe, Pierre de Coubertin στο «Physical Education as Olympic Education», School of Philosophy, Leeds University, Leeds, UK, στο [http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/Physical%20Education%20as%20Olympic%20Education%20\(Long%20version\).pdf](http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/Physical%20Education%20as%20Olympic%20Education%20(Long%20version).pdf), 20.7.2011.

⁸²⁸Το παράθεμα από τη διδακτορική διατριβή της Δικαίας Χατζηευσταθίου, *The Changing Nature of the Ideology of Olympism in the Modern Olympic Era*, Loughborough University, April 2005. Η Χατζηευσταθίου, όπως επισημαίνει στην περίληψη της διατριβής της, μέσα από τις θεωρητικές προσεγγίσεις του εκσυγχρονισμού, του πολιτικού ιμπεριαλισμού και της παγκοσμιοποίησης, εντοπίζει και αξιολογεί τη μεταβαλλόμενη φύση της ιδεολογίας του Ολυμπισμού κατά τη διάρκεια εκατόν έντεκα ετών (1887-1998), και επισημαίνει ότι, «ο Ολυμπισμός δεν μπορεί να οριστεί ως ένα σύνολο αναλλοίωτων αξιών, αλλά ως μια διαδικασία κατασκευής συναίνεσης όσον αφορά τις αξίες στον κόσμο του παγκόσμιου αθλητισμού».

⁸²⁹Λίποβατς Θ. – Δεμερτζής Ν., *Δοκίμιο για την Ιδεολογία: Ένας διάλογος της κοινωνικής θεωρίας με την ψυχανάλυση*, Αθήνα, Οδυσσέας, 1998, σ. 19.

διάστασης εξακολουθεί να απαιτεί περίπλοκες προσεγγίσεις λόγω των πολλαπλών επιπέδων της ανάλυσης και της δυνατότητας ερμηνείας»⁸³⁰, ενώ η Κουλούρη αναφέρει ότι «χρησιμοποιούμε τον όρο Ολυμπισμό χωρίς να έχουμε σαφή ιδέα για το περιεχόμενό του και τις ηθικές και παιδαγωγικές του αξίες»⁸³¹.

Η επαναδιαπραγμάτευση του Ολυμπισμού εντάσσεται σε ένα ευρύτερο και σύνθετο σημασιολογικό και όχι απλώς λεξικολογικό πεδίο και ως εκ τούτου αποτελεί δυσπροσδιόριστη έννοια από την άποψη του ορισμού, αλλά και από ιδεολογική άποψη. Βασικό διακύβευμα πάντως της έννοιας παραμένει η ιδέα μιας κοινωνίας θεμελιωμένη σε ηθικές αξίες. Η ηθική εξάλλου συνδέεται άμεσα με τις αξίες, όπως υποστηρίζει ο καθηγητής της μοριακής γενετικής Axel Kahn, ο οποίος αναφέρεται σε δύο είδη αξιών: αυτές που έχουν τιμή και γίνονται αντικείμενο διαπραγμάτευσης και αυτές που είναι ανεκτίμητες και είναι οι ηθικές αξίες, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως οικουμενικές αξίες⁸³². Το περιεχόμενο του Ολυμπισμού, «κατ' εξοχήν ηθικό», συνιστά ένα μανιφέστο ηθικών αρχών που συμπυκνώνει τις κύριες αξίες των σύγχρονων κρατών: ισότητα, αξιοκρατία, αλληλεγγύη και δημοκρατικό ανταγωνισμό⁸³³.

Πρόκειται όμως για ένα αντιφατικό περιεχόμενο καθώς στο πεδίο του Ολυμπισμού συναντιούνται αφενός τα α-πολιτικά Ολυμπιακά Ιδεώδη με την πολιτική και τον εθνικισμό, και αφετέρου οι ηθικές αξίες με τις πρακτικές εφαρμογές ενός συστήματος που στηρίζεται στον επαγγελματικό αθλητισμό, στην εμπορευματοποίηση των Αγώνων, στο ντόπινγκ και στην απαξίωση των ανθρώπινων αξιών, όπως η φιλία και η διεθνής κατανόηση, «ανεκτίμητες αξίες» που μοιάζουν ασήμαντες μπροστά στην κατάκτηση της νίκης, και άρα μεταβάλλονται τελικά σε

⁸³⁰Tavares O., «Olympic Values in the 21st century: between continuity and change», 2006, CEO-UAB. Πηγή: <http://olympicstudies.uab.es/lec/pdf/tavares.pdf>, 12.7.2011.

⁸³¹Koulouri C., *ό.π.*

⁸³²Εφ. *Η Καθημερινή*, «Ηθική και οικουμενικές αξίες στον σημερινό κόσμο: Δύο Γάλλοι στοχαστές ανταλλάσσουν απόψεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την πρόοδο, τη σύγκρουση των πολιτισμών», 2.5.2004.

⁸³³Koulouri C., *ό.π.* Για την ηθική διάσταση του Ολυμπισμού βλ. Parry J., «Ο Ολυμπισμός και η Ηθική του», στο *Λεύκωμα της 44^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 23.5 – 6.6.2004*, ΔΟΑ-ΔΟΕ, Αθήνα, 2005, σ. 90-108. Για τη ΔΟΕ οι ηθικές αξίες είναι μια επένδυση με σταθερή αξία, όπως επισημαίνει με ρεαλισμό ο αντιπρόεδρος της ΔΟΕ, Dick Pound: «Αυτό που πουλάμε, αυτό που οι χορηγοί και οι τηλεοπτικοί παραγωγοί θέλουν και ζητά το κοινό, είναι αυτές ακριβώς οι ηθικές αξίες που διαφοροποιούν τους Ολυμπιακούς από τα επαγγελματικά ψυχαγωγικά αθλήματα. Εμείς προσφέρουμε ατόφιο αθλητισμό, στο πλαίσιο του οποίου κάθε αθλητικό γεγονός και κάθε αγώνας σημαίνουν κάτι...Εμείς προσφέρουμε την ουσία του αθλητισμού...Στηρίζομαστε σε μια ηθική βάση που είναι εντελώς διαφορετική από εκείνη των άλλων σπορ», Pound D., *ό.π.*, σ. 39-40.

αξίες σχετικές και όχι απόλυτες. Οι «ασυνέπειες» αυτές εμφανίζουν τον Ολυμπισμό ως «αναχρονισμό» στο σημερινό εμπορευματοποιημένο κόσμο του επαγγελματικού πρωταθλητισμού⁸³⁴.

Από το πεδίο της κοινωνιολογίας οι Brohm, Peleman και Vassort σε μια ριζοσπαστική κριτική για τον αθλητισμό μιλούν για «μεταλλαγμένα αθλητικά ιδεώδη» και μια ιδεολογία, που επικαλείται με σχεδόν μυστικιστικό τρόπο τις “αιώνιες αξίες του αθλητισμού”, και προσπαθεί να επιβεβαιωθεί ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία, μειώνοντας το χάσμα που υπάρχει ανάμεσα στην κοσμική πραγματικότητα της αντικειμενικής πρακτικής του καπιταλιστικού αθλητισμού-θεάματος και στην ουράνια σφαίρα της “αθλητικής Ιδέας”». Για μια αθλητική ιδεολογία που «δραματοποιεί τη φανταστική δράση φανταστικών υποστάσεων (την ολυμπιακή ιδέα, την ολυμπιακή ειρήνη, το ευ αγωνίζεσθαι, το αθλητικό πνεύμα κ.λπ.), παραγνωρίζοντας, μεταμφιέζοντας ή απωθώντας τις πραγματικές κινητήριες δυνάμεις του αθλητισμού: τη συσσώρευση του αθλητικού κεφαλαίου, το ξέφρενο κυνήγι της απόδοσης, τις βλαβερές συνέπειες του αγώνα»⁸³⁵.

Η μοίρα όμως του Ολυμπισμού συνδέεται στενά με τους φορείς που τον παράγουν. Έτσι παρά τις ισχυρές εσωτερικές αντιφάσεις, η ΔΟΕ και οι εθνικοί και διεθνείς Ολυμπιακοί φορείς προβάλλουν τον Ολυμπισμό ως κοινωνικό όραμα που πρεσβεύει την πολιτική ουδετερότητα, την παγκόσμια ειρήνη, την ισότητα όλων και τις ανθρώπινες αξίες, μέσα από τα προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας που εκπονούνται σε όλο τον κόσμο, αποσιωπώντας τη γκρίζα πλευρά του αθλητισμού και

⁸³⁴Loland S., *ό.π.* Ενδιαφέρουσες επισημάνσεις σχετικά με τις «ασυνέπειες» του Ολυμπιακού Κινήματος παρατίθενται στο άρθρο των Maguire J., Butler K., Bernard S. and Gilding P., «Olympism and Consumption: An Analysis of Advertising in the British Media Coverage of the 2004 Athens Olympic Games», *Sociology of Sport Journal*, 2008, 25, σ. 167-186, πηγή: <http://users.polisci.wisc.edu/schatzberg/ps616/Maguire2008.pdf>, 12.6.2011., και στη διάλεξη του Seth Brown, «Faucault and Olympism: Olympism’s contribution to social justice, equity and human rights», στο Πανεπιστήμιο του Canterbury, 30.11.2009. Πηγή: www.olympicstudies.canterbury, 12.6.2011.

⁸³⁵Brohm J.M., Perelman M., Vassort P., «Χημεία και... τέρατα - Οι αγώνες στα χρόνια της παγκοσμιοποίησης: Τα μεταλλαγμένα αθλητικά ιδεώδη», Εφ. *Le Monde Diplomatique*, 1.8.2004, στο <http://www.monde-diplomatique.gr/spip.php?article277>. Ο Brohm σε άλλο άρθρο του με τίτλο, «Ο νόμος της ζούγκλας στον αθλητισμό», αναφέρεται σε τρία ιδεολογικά εμπόδια που συμβάλλουν στον περιορισμό της κοινωνικοπολιτικής ανάλυσης του αθλητισμού και οδηγούν στην αγγελική προσέγγισή του: το πρώτο συνδέεται με το νόμο της σιωπής που λειτουργεί ως ηθικός κώδικας, το δεύτερο με τη μικροψυχία των παραγόντων, των αθλητών και των αθλητικογράφων που αισθάνονται ότι αμφισβητούνται στην παραμικρή ερώτηση και κριτική και το τρίτο αφορά τη συνεργασία πολιτικών και πνευματικών προσωπικοτήτων και διαμορφωτών της κοινής γνώμης στη διάδοση μιας άκριτης ειδωλολατρίας του αθλητισμού, η οποία για την περίπτωση βαφτίζεται «αθλητικός πολιτισμός», στο <http://www.alopsis.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=33>, αναδημοσίευση από την Εφ. *Le Monde Diplomatique*, χχ., 10.6.2011.

των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Ολυμπισμός λειτουργεί έτσι περισσότερο ως σύγχρονη ουτοπία που στην ουσία στερείται τη δυνατότητα εφαρμογής των ιδεών του. Αλλά όπως επισημαίνει ο Isaiah Berlin και «οι ουτοπίες έχουν την αξία τους, καθώς τίποτα δεν διευρύνει όσο αυτές τους φαντασιακούς ορίζοντες των ανθρώπινων δυνατοτήτων»⁸³⁶.

Όπως υποστηρίζει ο Loland, και ομολογούν κατά τον ίδιο και οι επικριτές του Ολυμπισμού, «ο Ολυμπισμός αντιπροσωπεύει μια εναλλακτική λύση σε μια σύγχρονη κοινωνία που χαρακτηρίζεται από την εκκοσμίκευση και τον εξορθολογισμό, γιατί προσφέρει κάθε τέσσερα χρόνια στον κόσμο τη δυνατότητα να βιώσει μια ισχυρή και βαθιά εμπειρία μέσα από το τελετουργικό του»⁸³⁷, και ενεργεί, όπως κάθε ιδεολογία, «για την πραγμάτωση ενός προτάγματος που ξεπερνά το μερικό και το εφήμερο»⁸³⁸. Ο Ολυμπισμός από την εποχή της δημιουργίας του μέχρι σήμερα παραμένει η κεντρομόλος δύναμη του Ολυμπιακού Κινήματος, «ένα αθόρυβο μηχανήμα που δε σταματάει ποτέ», όπως χαρακτηριστικά τον προσομοιάζει ο δημιουργός του το 1920⁸³⁹. Το γεγονός ότι το αξιακό σύστημα του Ολυμπισμού δέχεται επικρίσεις, δε σημαίνει ότι οι αρχές του είναι λανθασμένες ή περιττές σύμφωνα με τον Ommo Grupe, που ισχυρίζεται ότι «για ιστορικούς, πολιτικούς και παιδαγωγικούς λόγους είναι ακόμα πολύ νωρίς να πούμε αντίο στην προσφορά του Ολυμπισμού»⁸⁴⁰.

5.2. Ο Ολυμπισμός στον Ολυμπιακό Χάρτη

Πέρα από τη θεωρητική τεκμηρίωση του Coubertin και των επιγόνων του η ταυτότητα του Ολυμπισμού ορίζεται από την ίδια τη ΔΟΕ εξ αρχής στον Ολυμπιακό Χάρτη, στην ενότητα «Θεμελιώδεις Αρχές». Η θεωρητική διαπραγμάτευση του Ολυμπισμού εξαντλείται σε μια σελίδα και προσομοιάζει με ιδεολογικό μανιφέστο. Οι υπόλοιπες σελίδες του Ολυμπιακού Χάρτη αναφέρονται σε οργανωτικά, νομικά,

⁸³⁶Berlin I., *Το στρεβλό υλικό της ανθρωπότητας*, Μέρτικας Γ., (μτφ.), Λυκιαρδόπουλος Γ., (επιμ.), Αθήνα, Κριτική, 2004, σ. 34.

⁸³⁷Loland S., *ό.π.*

⁸³⁸Λίποβατς Θ., – Δεμερτζής Ν., *Δοκίμιο για την Ιδεολογία, ό.π.*, σ. 98.

⁸³⁹Coubertin P., «The victory of Olympism», *La Revue Sportive Illustré Belgique*, July 1920, στο *The Olympic Idea: Pierre de Coubertin – Discourses and Essays*, Carl Diem Institut, Stuttgart, Karl Hofmann, 1966, σ. 80.

⁸⁴⁰Grupe O., «“Olympism is not a system, it is a state of mind”», *Olympic Review*, Vol. XXVI, No 13, February - March 1997, Πηγή: <http://www.la84foundation.org>, 5.6.2011.

και οικονομικά θέματα των Αγώνων⁸⁴¹. Ο Ολυμπισμός στο Χάρτη αναφέρεται πρωτίστως ως δημιούργημα του Coubertin και βασίζεται στη φιλοσοφία του δημιουργού του. Ορίζεται ως εναρμονισμένη «φιλοσοφία ζωής» που ενσωματώνει κοινωνικές αξίες, προωθεί μια θετική στάση ζωής και αποσκοπεί με όχημα τον αθλητισμό στην εδραίωση της ειρήνης⁸⁴². Αντίστοιχα ιδεολογικά σχήματα περιλαμβάνει και η έννοια Ολυμπιακό Κίνημα, η οποία προσδιορίζει επιπλέον το δομικό και διοικητικό αθλητικό πλαίσιο του αθλητισμού υπό την εποπτεία της ΔΟΕ⁸⁴³.

Πέρα από την κωδικοποίηση των θεμελιωδών αρχών και των ερμηνευτικών διατάξεων που ορίζει η ΔΟΕ σχετικά με τον Ολυμπισμό και την Ολυμπιακή Κίνηση, στον Ολυμπιακό Χάρτη δεν συναντούμε αναφορές, ορισμούς ή προσδιορισμούς άλλων σχετικών εννοιών με τον Ολυμπισμό, αντίθετα από ό,τι συμβαίνει στο δημόσιο λόγο όπου απαντώνται πολύ συχνά έννοιες όπως Ολυμπιακή Ιδέα/Ιδέες, Ολυμπιακά Ιδεώδη, Ιδεολογία του Ολυμπισμού, Ολυμπιακές Αξίες, Ολυμπιακές Αρχές, Ολυμπιακή Οικογένεια, Ολυμπιακό Πνεύμα, δημιουργώντας έτσι ένα διευρυμένο εννοιολογικό σώμα άυλων παραγώγων της λέξης «Ολυμπιακός» με θεωρητικές αναγωγές στη λέξη «Ολυμπισμός». Από τα παραπάνω μόνο η έννοια Ολυμπιακό Πνεύμα απαντάται μία φορά ενσωματωμένη στο άρθρο 30, παράγραφος 1.1. που

⁸⁴¹Το γεγονός αυτό οδηγεί σε ερμηνευτικές προσεγγίσεις για υπόρρητη υποτίμηση στο αξιακό περιεχόμενο του Ολυμπισμού και επικέντρωση στις κυρίαρχες αξίες της δυτικής καπιταλιστικής οικονομίας που διέπουν τον σύγχρονο επαγγελματικό αθλητισμό. Το επιχείρημα αυτό προβάλλεται από τους επικριτές του Ολυμπισμού, στο Loland, *ό.π.*

⁸⁴²2^η Αρχή: «Ο Ολυμπισμός είναι φιλοσοφία ζωής που εξαιρεί και συνδυάζει, σ' ένα ισορροπημένο σύνολο, τις αρετές του σώματος, της θέλησης και του πνεύματος. Ο Ολυμπισμός προωθεί έναν τρόπο ζωής που στηρίζεται στη χαρά της προσπάθειας, στην εκπαιδευτική αξία του καλού παραδείγματος και στο σεβασμό των οικουμενικών θεμελιωδών ηθικών αρχών». 3^η Αρχή: «Σκοπός του Ολυμπισμού είναι να θέσει παντού τον αθλητισμό στην υπηρεσία της αρμονικής ανάπτυξης του ανθρώπου, με σκοπό να συμβάλει στη δημιουργία μιας ειρηνικής κοινωνίας που θα μεριμνά για τη διαφύλαξη της ανθρώπινης αξιοπρέπειας». IOC, *Olympic Charter in force 11th September 2000*, Lausanne, σ. 8.

⁸⁴³5^η Αρχή: «Η Ολυμπιακή Κίνηση συγκεντρώνει κάτω από την υπέρτατη δικαιοδοσία της ΔΟΕ, τις οργανώσεις, τους αθλητές και τα άλλα πρόσωπα που δέχονται να καθοδηγούνται από τον Ολυμπιακό Χάρτη. Το κριτήριο συμμετοχής στην Ολυμπιακή Κίνηση είναι η αναγνώριση από τη ΔΟΕ». 6^η Αρχή: «σκοπός της Ολυμπιακής Κίνησης είναι να συμβάλει στην οικοδόμηση ενός ειρηνικού και καλύτερου κόσμου, εκπαιδεύοντας τη νεολαία μέσω του αθλητισμού που θα αναπτύσσεται, χωρίς διάκριση και σύμφωνα με το ολυμπιακό πνεύμα που στηρίζεται στην αμοιβαία κατανόηση, τη φιλία, την αλληλεγγύη και το καλώς αγωνίζεσθαι. Η 7^η ορίζει το σημείο κορύφωσης της Ολυμπιακής Κίνησης: «η δράση της Ολυμπιακής Κίνησης είναι συνεχής και παγκόσμια. Κορυφώνεται με τη συγκέντρωση των αθλητών όλου του κόσμου στη μεγάλη γιορτή του αθλητισμού, τους Ολυμπιακούς Αγώνες», στο *ίδιο*, σ. 8. Η μτφ. όλων των αρχών εδώ από Νάσκου-Περράκη – Παναγιωτόπουλος, *ό.π.*, σ. 15-16.

αναφέρεται στο ρόλο των Διεθνών Ομοσπονδιών, αλλά χωρίς ερμηνευτικό προσδιορισμό⁸⁴⁴.

Κυρίαρχη στον Ολυμπιακό Χάρτη είναι η έννοια Ολυμπιακό Κίνημα, που απαντάται 44 φορές συνολικά, η οποία όμως εξαιτίας του αφηρημένου ουσιαστικού με το οποίο συντίθεται εμπεριέχει ένα βαθμό απροσδιοριστίας. Στην προκειμένη περίπτωση η εννοιολογική προσέγγιση του όρου Ολυμπιακό Κίνημα προκύπτει μέσα από το σύνολο των 28 άρθρων του Α' και Β' κεφαλαίου του Ολυμπιακού Χάρτη⁸⁴⁵. Στην ουσία σε αυτά τα δύο κεφάλαια διαγράφεται το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της ΔΟΕ, η οποία στο άρθρο 1.1 ορίζεται ως «η ανώτατη αρχή του Ολυμπιακού Κινήματος», ενώ η συμμετοχή στο Ολυμπιακό Κίνημα συνεπάγεται την αποδοχή των διατάξεων του Ολυμπιακού Χάρτη και των αποφάσεων της ΔΟΕ, καθώς και απαγόρευση οιασδήποτε διάκρισης σε χώρα ή άτομο, (άρθρο 1.2 και 3.2).

Επισημάνσεις που αφορούν τον όρο Ολυμπιακό Κίνημα ενσωματώνονται αποσπασματικά και στο εγχειρίδιο Ολυμπιακής Παιδείας για το μαθητή Εμ13-16 ετών, μέσα από τον επίσημο λόγο των προέδρων της ΔΟΕ, Killanin και Samaranch. Η επιλογή των συγκεκριμένων κειμένων συμβάλλει στην ενίσχυση της ιδεολογικοποίησης του Ολυμπισμού μέσα από την παραδοχή των πλεονεκτημάτων του Ολυμπιακού Κινήματος παρά τις δεδηλωμένες αδυναμίες του, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκεται η αποδοχή και υποστήριξη των μαθητών προς τις αξίες και τους σκοπούς του συστήματος, από το οποίο απορρέουν: «Η Ολυμπιακή Κίνηση αποτελεί αντικείμενο επικρίσεων διότι είναι έργο ανθρώπινο και κατά συνέπεια ατελές. Ας προσπαθήσουμε να το βελτιώσουμε και να συμβάλλουμε στην ενίσχυση των θεμελίων του», (Λόρδος Κιλλάνιν). «Το Ολυμπιακό Κίνημα επικεντρώνεται στους νέους όλου του κόσμου, που αύριο θα επωμισθούν το έργο της προώθησης του Ολυμπιακού Ιδεώδους, του οποίου οι βασικές αξίες είναι η ανοχή, η αλληλεγγύη και η συναδέλφωση των λαών», (Σάμαρανγκ)⁸⁴⁶. Η παράθεση επίσης στο ίδιο εγχειρίδιο μικρών αποσπασματικών κειμένων/φράσεων από τον Ολυμπιακό Χάρτη και το

⁸⁴⁴Ρόλος των Διεθνών Ομοσπονδιών είναι «να θεσπίζουν και να επιβάλλουν σύμφωνα με το Ολυμπιακό Πνεύμα τους κανόνες που διέπουν την άσκηση των αντίστοιχων αθλημάτων τους και να φροντίζουν για την τήρησή τους». Olympic Charter, *ό.π.*, σ. 46.

⁸⁴⁵Το πρώτο κεφάλαιο με τον ομώνυμο τίτλο, «The Olympic Movement», (άρθρα 1-18), και το δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «The International Olympic Committee», (άρθρα 19-28), Olympic Charter, *ό.π.*

⁸⁴⁶Εμ13-16 ετών, σ. 6, 8.

Φάκελο Υποψηφιότητας της Αθήνα 2004, συνοψίζει ιδανικά την εικόνα του Ολυμπισμού και τα οράματά του που θα βρουν εφαρμογή το 2004⁸⁴⁷.

Με βάση τη θεωρητική προσέγγιση του Althusser για τους Ιδεολογικούς Μηχανισμούς του Κράτους και το περιεχόμενο της Ιδεολογίας, ο Ολυμπισμός μπορεί να αναλυθεί ως σύγχρονη κυρίαρχη ιδεολογία που πραγματώνεται κυρίως μέσα από τον ιδεολογικό μηχανισμό και την πρακτική της ΔΟΕ⁸⁴⁸. Η ΔΟΕ, «ως ρυθμιστικός, υπερεθνικός φορέας», όπως επισημαίνει ο Fabien Wille, «είναι για τον αθλητισμό αυτό που μια κυβέρνηση είναι για την κοινωνία: νομοθετεί και χρωστάει τη νομιμότητά της σε αυτή τη λειτουργία»⁸⁴⁹. Όπως επισημαίνει και ο Samaranch στην αυτοβιογραφία του, «η ΔΟΕ δεν αποτελεί τμήμα του Ολυμπιακού Κινήματος: είναι αυτό καθ' εαυτό το Ολυμπιακό Κίνημα»⁸⁵⁰. Σε δεύτερο επίπεδο η διάχυση του Ολυμπισμού στην κοινωνία μέσα από προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας, πραγματώνεται από τους περιφερειακούς ιδεολογικούς μηχανισμούς που λειτουργούν ως δορυφόροι της ΔΟΕ, όπως είναι τα διεθνή κέντρα Ολυμπιακών Σπουδών που υπάρχουν σε διάφορες χώρες, οι Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες, η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία, οι Οργανωτικές Επιτροπές Ολυμπιακών Αγώνων, το σχολείο και το πανεπιστήμιο. Στην Ισπανία μάλιστα το πανεπιστήμιο Camilo Jose Cela της Μαδρίτης, η σχετική έδρα Ολυμπισμού φέρει την ονομασία «Μαρκήσιος Σάμαρανγκ»⁸⁵¹. Ένα από τα ερωτήματα που προκύπτουν σχετικά με την ιδεολογική

⁸⁴⁷ Ολυμπιακός Χάρτης: «Ο Ολυμπισμός επιθυμεί να δημιουργήσει έναν τρόπο ζωής βασισμένο στη χαρά της προσπάθειας, στην εκπαιδευτική αξία του καλού παραδείγματος και στο σεβασμό των ηθικών αρχών...», σ. 15. Φάκελος Υποψηφιότητας: «σκοπός της Αθήνα 2004 είναι η ενεργοποίηση όλων των μορφών έκφρασης του Ολυμπισμού», *στο ίδιο*, σ. 16.

⁸⁴⁸ Althusser, L., *Θέσεις*, Γιαταγάνας Ξ. (μτφ.), Αθήνα, Θεμέλιο, 1999. Με τον όρο ΙΜΚ ο Αλτουσέρ εννοεί «ορισμένες πραγματικότητες, που εμφανίζονται στον άμεσο παρατηρητή με τη μορφή διακριτών και ειδικευμένων θεσμών». Οι ΙΜΚ λειτουργούν με κυρίαρχο στοιχείο την ιδεολογία, σ. 83, 85-86. Ο Αλτουσέρ επισημαίνει ότι ο όρος ιδεολογία για τον Ντεσσώ ντε Τρασύ και για τους φίλους του που εφηύραν τον όρο είχε αντικείμενο τη θεωρία (γενετική) των ιδεών. Για τη μαρξιστική αντίληψη αργότερα η ιδεολογία ήταν «το σύστημα ιδεών των παραστάσεων, που δεσπόζει στο πνεύμα του ανθρώπου ή μιας κοινωνικής ομάδας». Για τον ίδιο, «η ιδεολογία δεν έχει ιστορία», σ. 96.

⁸⁴⁹ Wille F., «Le sport: Un modele du genre», http://staps.univ-lille2.fr/fileadmin/user_upload/_peda/Licence/Licence_management/2007/sport_wille.pdf, 4.6.2011.

⁸⁵⁰ Samaranch J.A., 21 Χρόνια στην προεδρεία της ΔΟΕ, *ό.π.*, σ. 86.

⁸⁵¹ Σχετικά με το δίκτυο φορέων που υλοποιούν προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας σε όλο τον κόσμο αναφέρουμε ενδεικτικά στοιχεία της έρευνας που διεξήχθη στη ΔΟΑ από τον Κώστα Γεωργιάδη κατά τη διάρκεια της 9^{ης} Κοινής Διεθνούς Συνόδου για Διευθυντές Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών και Εθνικών Ολυμπιακών Επιτροπών, στην οποία συμμετείχαν 92 άτομα από 70 περίπου χώρες: «Κύριοι αρωγοί είναι οι Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες 80%, Εθνικές Ολυμπιακές Επιτροπές 75% και ακολουθούν κυβερνητικοί φορείς 43,8%, ΜΚΟ 30%, αθλητικές οργανώσεις 18,8%, καθώς επίσης και άλλοι φορείς, όπως χορηγοί, πανεπιστημιακή χρηματοδότηση, εκκλησιαστικές οργανώσεις, ΜΜΕ, κ.ά.

αποδοχή του Ολυμπισμού συνυφαίνεται με την απάντηση που έχει δοθεί στο ερώτημα σχετικά με τη γενικότερη αποδοχή των ιδεολογιών από το πεδίο της κοινωνιολογίας. Επ' αυτού ο Λίποβατς αναφέρει ότι οι ιδεολογίες γίνονται αποδεκτές γιατί «διαμέσου των ιδεολογιών τα υποκείμενα συγκροτούνται σε προσωπικότητες και αποκτούν ατομικές και συλλογικές συνειδήσεις και ταυτότητες»⁸⁵².

5.3. Ο Ολυμπισμός στα Ολυμπιακά εγχειρίδια

Αν ορισμός είναι «η ακριβής και σαφής διατύπωση του νοήματος μιας λέξης/έννοιας, ο προσδιορισμός των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των ιδιοτήτων κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι δυνατή η σύγχυσή της με άλλη»⁸⁵³, στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας παρατηρούμε ότι δεν απαντάται ορισμός του Ολυμπισμού, με την έννοια της ακριβούς και σαφούς διατύπωσής του, αλλά γίνονται κυρίως αναφορές στις αξίες του, οι οποίες όπως προκύπτει μέσα από το εκπαιδευτικό υλικό ανήκουν τόσο στην ιστορική παράδοση των Ολυμπιακών Αγώνων, όσο και στις σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες και αποσκοπούν στη διαμόρφωση στάσης ζωής. Οι αναφορές αυτές συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας ηθικής ορολογίας, όπου το κύριο σημαίνουν «Ολυμπισμός» δίνει ένα συγκεκριμένο νόημα σε λέξεις όπως, «συμμετοχή», «ευ αγωνίζεσθαι», «φιλία», «ειρήνη», «ισότητα», «ανοχή», «σεβασμός», «εθελοντισμός», κλπ⁸⁵⁴.

Η διαμόρφωση αυτής της ορολογίας μορφοποιείται στον ταξινομικό πίνακα τετραμερούς κατηγοριοποίησης στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ3 και βασίζεται σε μια διευρυμένη και συγκεκριμένη σύνθεση των Ολυμπιακών αξιών, χωρίς όμως να αναφέρεται ποιος έχει οριοθετήσει και κατηγοριοποιήσει αυτές τις αξίες, από που προκύπτουν, σε τι αποσκοπούν και με ποια κριτήρια έγινε η επιλογή και η ταξινόμησή τους⁸⁵⁵. Η πρώτη ανάγνωση αυτού του πίνακα δημιουργεί την αίσθηση

23,8%», Γεωργιάδης, «Η εφαρμογή προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας σε παγκόσμιο επίπεδο», στο ΔΟΑ, *Λεύκωμα της 48^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 2008*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 134-151.

⁸⁵² Λίποβατς Θ. – Δεμερτζής Ε., *ό.π.*, σ. 99.

⁸⁵³ Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε, Αθήνα, 1998, σ. 1289.

⁸⁵⁴ Σύμφωνα με τον Λίποβατς «το κύριο σημαίνουν λειτουργεί στον ιδεολογικό χώρο (όπως και στον θεωρητικό χώρο) μέσω της οργάνωσης ενός συγκεκριμένου νοήματος», Λίποβατς Θ. – Δεμερτζής Ε., *ό.π.*, σ. 107.

⁸⁵⁵ Ο πίνακας αυτός είναι αναδημοσίευση από την ανακοίνωση του Κώστα Γεωργιάδη, «Διεθνής Κατανόηση μέσω της Ολυμπιακής Εκπαίδευσης», στο ΔΟΑ-ΕΟΕ, *Λεύκωμα της 42^{ης} Διεθνούς Συνόδου*

της ανάγκης να εντάξουμε στην αόριστη έννοια του Ολυμπισμού όσο το δυνατόν περισσότερες αρχές με αποτέλεσμα να υπάρχει αναπόφευκτα επανάληψη και αλληλοεπικάλυψη.

Η κατηγοριοποίηση αυτή περιλαμβάνει ένα σύνολο δεκαοκτώ αξιών οι οποίες ταξινομούνται ως εξής: Ατομικές: Αρμονική ανάπτυξη σώματος και πνεύματος. Αυτοπειθαρχία. Αυτοεκτίμηση. Αναζήτηση της αριστείας. Εθελοντική προσπάθεια. Επιμονή. Ευεξία – υγεία. Προσπάθεια να πετύχεις ότι καλύτερο μπορείς. Σεβασμός στον εαυτό μας. Συμμετοχή. Κοινωνικές: Ισότητα. Αλληλεγγύη. Αδελφοσύνη. Αμοιβαίος σεβασμός. Δεοντολογία. Ευ αγωνίζεσθαι. Ισότητα ευκαιριών. Κατανόηση. Σεβασμός των άλλων. Συντροφικότητα. Φιλία. Πολιτιστικές: Διαπολιτιστικές σχέσεις και ανταλλαγές μεταξύ ατόμων, χωρών, ηπείρων. Ισότιμη συμμετοχή όλων, ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας, φύλου, πολιτισμού ή κοινωνικοοικονομικής κατάστασης. Σεβασμός πολιτιστικών αξιών. Οικουμενικές: Αλτρουισμός. Διεθνισμός. Δημοκρατία στον αθλητισμό. Ειρήνη. Πατριωτισμός. Σεβασμός στο περιβάλλον. Συνύπαρξη λαών⁸⁵⁶.

Πέρα από τις εννοιολογικές αλληλοεπικαλύψεις που παρατηρούνται στον παραπάνω πίνακα⁸⁵⁷, η κατηγοριοποίηση που ακολουθείται δημιουργεί το αίσθημα της αχρονικότητας των αξιών οι οποίες μοιάζουν αναλλοίωτες και αιώνιες, χωρίς τόπο και χρόνο, στοιχείο εξάλλου που προωθεί και η επίσημη ιδεολογία του

ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 24.7 - 8.8 2002, ΔΟΑ-ΕΟΕ, Αθήνα, 2003, σ. 78-79. Η κατηγοριοποίηση αυτή σύμφωνα με τον Γεωργιάδη προέκυψε μέσα από τις διεργασίες της Ακαδημίας: «Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της τα τελευταία έξι χρόνια, 1500 νέοι από 160 χώρες, σε ομάδες συζήτησης, προσπάθησαν να προσδιορίσουν την έννοια “Ολυμπισμός”. Σύμφωνα με τις νέες και τους νέους ηλικίας 20-35 ετών, οι αρχές που προσδιορίζουν την έννοια του Ολυμπισμού είναι οι ακόλουθες: [και παραθέτει τον πίνακα]...Η αναγνώριση αυτών των βασικών αρχών του Ολυμπιακού Κινήματος από διαφορετικούς πολιτισμούς και κοινωνικές ομάδες αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία μπορεί να οικοδομηθεί ένα πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας για διεθνή κατανόηση». Ο ίδιος πίνακας των Ολυμπιακών Αξιών με τα σχόλια που τον συνοδεύουν, παρατίθεται και στο βιβλίο του Ιωάννη Σαϊτάκη, *Παιδαγωγική και Αθλητισμός (Παράδοση –Αθλητισμός –Πολιτισμός)*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2006, σ. 143-144, χωρίς αναφορά στον Γεωργιάδη.

⁸⁵⁶Εκ3, σ. 17.

⁸⁵⁷Για παράδειγμα στην ομάδα των ατομικών αξιών, οι έννοιες «αυτοεκτίμηση» και «σεβασμός στον εαυτό μας», «αναζήτηση της αριστείας» και «προσπάθεια να πετύχεις ό,τι καλύτερο μπορείς». Στην ομάδα των κοινωνικών αξιών, οι έννοιες «ισότητα» και «ισότητα ευκαιριών», «αδελφοσύνη» και «συντροφικότητα», «αμοιβαίος σεβασμός» και «σεβασμός των άλλων», «κατανόηση» και «αλληλεγγύη». Στο πεδίο των οικουμενικών αξιών, η έννοια «αλτρουισμός» καταγράφεται ως οικουμενική αξία, ενώ εμπεριέχεται στην έννοια «εθελοντική προσπάθεια» που είναι ατομική αξία, αφού ο εθελοντισμός από τη φύση του είναι μια αλτρουιστική προσπάθεια. Επίσης η αξία της «συνύπαρξης των λαών» αποτελεί πλεονασμό αφού εμπεριέχεται στην αξία της διαπολιτισμικότητας που είναι πολιτιστική αξία, ενώ το ίδιο θα μπορούσε να τεθεί και για την πολιτιστική αξία της «ισότιμης συμμετοχής όλων, ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας, φύλου, πολιτισμού ή κοινωνικοοικονομικής κατάστασης», αφού εμπεριέχεται παραπάνω στην αρχή της ισότητας.

Ολυμπισμού. Ο επικαθορισμός μιας συνεκτικής δέσμης αξιών από την αρχαιότητα και την εποχή του Coubertin σε σύνθεση με τις μεταπολεμικές αξίες του 20^{ου} αιώνα, οδηγεί σε μια ρομαντική αναχρονιστική ερμηνεία του Ολυμπισμού, που δεν λαμβάνει υπόψη τις κοινωνικές και ιστορικές μεταβολές, συνέπεια των οποίων είναι και η μεταβολή της σημασίας των αξιών. Επίσης τίθεται ένα άλλο ζήτημα όταν παρουσιάζονται ως οικουμενικές αξίες, οι δυτικές αξίες του Ολυμπισμού.

Η ιδεολογική προσέγγιση των αρχών Ολυμπισμού που επιχειρείται εδώ, είναι σαφές ότι υιοθετεί τη γενικότερη φιλοσοφία του Ολυμπιακού Κινήματος, σκοπός του οποίου σύμφωνα με το εγχειρίδιο του μαθητή Εμ13-16 ετών, «είναι η διατήρηση και η διάδοση του Ολυμπιακού Πνεύματος και η μελέτη και εφαρμογή των εκπαιδευτικών αρχών του Ολυμπισμού σύμφωνα με τις αρχές που θέσπισαν οι αρχαίοι Έλληνες και οι αναβιωτές του σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος μετά την πρωτοβουλία του Πιερ ντε Κουμπερτέν»⁸⁵⁸. Ο Κώστας Μουντάκης επισημαίνει το πρόβλημα κοινής αποδοχής όσων ασχολούνται με την Ολυμπιακή και Αθλητική Παιδεία, σχετικά με το ποιες Ολυμπιακές Αξίες πρέπει να διδάσκονται οι μαθητές. Υποστηρίζει ότι «υπάρχει αντικειμενική δυσκολία στην εξεύρεση αξιών που ήταν παρούσες και στις τρεις χρονικές περιόδους του αθλητισμού (αρχαιότητα, αρχές 20^{ου} και τέλη 20^{ου} αιώνα) και ότι αυτές οι αξίες είναι πολύ περιορισμένες σε αριθμό»⁸⁵⁹.

Για τη μετάδοση των κοινωνικών προτύπων του Ολυμπισμού προτείνονται ασκήσεις και δραστηριότητες για τους μαθητές, με σκοπό κυρίως να βιώσουν και να ενσωματώσουν αυτές τις Ολυμπιακές αξίες στο κοινωνικό πεδίο του σχολείου και της οικογένειας, μέσα από ανάλογες ασκήσεις και δραστηριότητες. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 στην ενότητα που αφορά το Γυμνάσιο με τίτλο «Οι αρχές του Ολυμπισμού», οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν αν ξέρουν τις αρχές και οι καθηγητές να συμπληρώσουν τις απαντήσεις τους με τη δέσμη αξιών που προτείνει το εγχειρίδιο. Στη συνέχεια καλούνται να παίξουν παιχνίδι με τίτλο «Ενώνουμε τα

⁸⁵⁸Εμ13-16 ετών, σ. 11.

⁸⁵⁹Αναλύοντας τις περιόδους αυτές καταλήγει στο εξής συμπέρασμα: «υπάρχουν έξι αξίες που συνδέονται άμεσα με τους Ολυμπιακούς Αγώνες αρχαίους και σύγχρονους, οι οποίες είναι γενικά αποδεκτές και τις οποίες πρέπει να επιζητεί και να προάγει κάθε πρόγραμμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας. Αυτές είναι η προαγωγή της αριστείας, η ευγενής άμιλλα, η δικαιοσύνη, η ισότητα, η κατανόηση, ο σεβασμός και η συμμετοχή. Υπάρχουν δύο ακόμα αξίες, η ειρήνη και η υγεία, οι οποίες είναι ευρύτερες και έχουν σχέση με κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα, παρά ταύτα έχουν σχέση και με τους Ολυμπιακούς και μπορεί να δικαιολογηθεί η προαγωγή τους μέσα από ένα Πρόγραμμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας», Μουντάκης Κ., «Αξίες που πηγάζουν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες τις οποίες πρέπει να καλλιεργεί η Ολυμπιακή Παιδεία», αρχείο Π. Ι.

χέρια», στο τέλος του οποίου οι καθηγητές οφείλουν να ρωτήσουν τους μαθητές «σε ποιές άλλες δραστηριότητες (στο χώρο του σχολείου, στο οικογενειακό περιβάλλον, στον αθλητισμό, στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον) έχουν εφαρμογή αυτές οι αρχές»⁸⁶⁰.

Στο ίδιο εγχειρίδιο στην αντίστοιχη ενότητα που αφορά το Λύκειο, στην προτεινόμενη δράση με τίτλο «Το τραγούδι μας», τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και καλούνται να γράψουν από ένα 4στιχο ποίημα με ένα από τα εξής θέματα: Φιλία και Αγώνες, Ισότητα και διακρίσεις, Δίκαιο και άδικο, Προσπάθεια για νίκη, όλοι μαζί για κοινό σκοπό, Θέληση – δύναμη. Στόχος και πάλι είναι «να συνδέσουν κάποιες από τις αξίες με την καθημερινή τους ζωή»⁸⁶¹. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ2 για το Δημοτικό στην ενότητα «Κάρτες τύχης», προτείνονται 55 θέματα που αφορούν αποκλειστικά ηθικά και κοινωνικά ζητήματα που σχετίζονται με τις Ολυμπιακές αξίες, με την ένδειξη ότι «στην περίπτωση επιτραπέζιου παιχνιδιού οι κάρτες αυτές είναι στην ουσία οι κάρτες επιβράβευσης των παικτών»⁸⁶².

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 οι συγγραφείς διαπραγματεύονται τη θεωρητική προσέγγιση επιλεγμένων αξιών, οι οποίες εντάσσονται στο κεφάλαιο «Κοινωνική διάσταση των Ολυμπιακών Αγώνων». Εδώ αναδεικνύεται ο ρόλος και η σημασία της υγείας και της άσκησης, του Ολυμπιακού εθελοντισμού με αναφορές και στη γενική έννοια του εθελοντισμού και της πολυπολιτισμικότητας, έννοιες που στο σύνολό τους είναι αποδεκτές ως Ολυμπιακές αξίες. Στο κεφάλαιο αυτό περιέχονται και ενότητες που διαπραγματεύονται τη βία στον αθλητισμό στον αντιποδα του ευ αγωνίζεσθαι και τη θέση της Ολυμπιακής Παιδείας στην εκπαίδευση

⁸⁶⁰Πρόκειται για τις εξής αξίες: «αυτοπειθαρχία, προσπάθεια να πετύχεις ό,τι καλύτερο μπορείς, ισότιμη συμμετοχή, αρμονική ανάπτυξη σώματος-πνεύματος, συνεργασία, ευγενής άμιλλα», Εκ4, σ. 113.

⁸⁶¹Εκ4, σ. 159.

⁸⁶²Αναφέρουμε ενδεικτικά: Κάρτα 2: «Μπράβο σου! Έριξες πολύ μακριά το ακόντιο και κέρδισες τον αγώνα του ακοντισμού. Πήγαινε ένα τετράγωνο μπροστά». Κάρτα 5: «Δεν πειράζει! Στους αγώνες της παγοδρομίας στάθηκες άτυχος, έχασες την ισορροπία σου και έπεσες, την επόμενη φορά που θα προσπαθήσεις ξανά ίσως τα καταφέρεις καλύτερα. Μείνε στη θέση σου». Κάρτα 26: «Βοήθησες το συμπαίκτη σου που χτύπησε στο ποδόσφαιρο. Προχώρησε δύο τετράγωνα». Κάρτα 32: «Δύο παιδιά μάλωναν και με την παρέμβασή σου σταμάτησαν. Προχώρησε δύο τετράγωνα μπροστά». Κάρτα 37: «Προσέχεις πολύ το βάρος σου γι' αυτό αποφεύγεις τα γλυκά. Πήγαινε δύο τετράγωνα μπροστά». Κάρτα 41: «Πολλές φορές σπαταλάς το νερό άσκοπα. Άφησες ανοιχτή τη βρύση του σχολείου. Πήγαινε πίσω δύο τετράγωνα». Κάρτα 45: «Δεν προστάτεψες το αβοήθητο ζώο. Πήγαινε πίσω δύο τετράγωνα». Κάρτα 48 και 53 αντίστοιχα: «Εσπρωξες παίκτη αντίπαλης ομάδας. Πήγαινε πίσω δύο τετράγωνα» και «Κοροϊδεύεις τα παιδιά που δεν τα καταφέρνουν στη γυμναστική. Πήγαινε πίσω δύο τετράγωνα», Εκ3, σ. 16-19.

για την προώθηση των αξιών. Το κεφάλαιο έχει συνολική έκταση 78 σελίδες σε σύνολο 451 σελίδων του εγχειριδίου. Συγγραφείς των ενότητων είναι οι πανεπιστημιακοί καθηγητές Φυσικής Αγωγής Ιωάννης Θεοδωράκης, Σάββας Τοκμακίδης, Ευθύμης Κιουμουρτζόγλου, η αναπληρώτρια καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ελευθερία Τρέσσου⁸⁶³ και η καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής (PhD) Νέλλη Αρβανίτη.

Οι συγγραφείς διαπραγματεύονται τις εξής ενότητες: Θεοδωράκης, «Η βία στους αθλητικούς χώρους καταστρέφει τις ομάδες, τους αθλητές, τις αθλήτριες, τους θεατές και τον αθλητισμό» (5 ½ σελίδες), ο Τοκμακίδης, «Ολυμπιακοί Αγώνες: μέσον πραγμάτωσης ενός υποδειγματικού τρόπου φυσικής ζωής» (25 σελίδες), η Τρέσσου, «Ολυμπιακοί: Αγώνες πολυπολιτισμικότητας» (17 σελίδες), ο Κιουμουρτζόγλου, «Ο Εθελοντισμός και η Ολυμπιακή του διάσταση» (16 σελίδες) και η Αρβανίτη την ενότητα «Η Ολυμπιακή Παιδεία στην “κοινωνία της μάθησης”» (11 σελίδες). Στο ίδιο εγχειρίδιο στο κεφάλαιο «Ολυμπιακοί Αγώνες Αθήνα 2004», στην ενότητα «Επιπλέον Δράσεις της Οργανωτικής Επιτροπής», αναλύεται η περιβαλλοντική διάσταση των Αγώνων, και το περιβάλλον αναδεικνύεται ως μία από τις θεμελιώδεις αξίες του Ολυμπισμού. Το κείμενο υπογράφει η Διεύθυνση Περιβάλλοντος με τίτλο «Η Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004 και το περιβάλλον».

Στα θεωρητικά κείμενα των εγχειριδίων, οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 εργαλειοποιούνται ως μέσο ανάδειξης των αξιών για την οικοδόμηση μιας κοινωνίας, που συνειδητοποιεί τον εαυτό της και καλείται με αφορμή την Ολυμπιακή διοργάνωση να αντιμετωπίσει κρίσιμες πολιτικά έννοιες, όπως κατά την άποψή μας είναι η πολυπολιτισμικότητα, συλλογικές έννοιες όπως είναι ο εθελοντισμός, το περιβάλλον και η βία αλλά και ατομικές έννοιες, όπως είναι η ποιότητα ζωής που προσφέρει η άσκηση και η υγεία. Η συνολική διαπραγμάτευση των Ολυμπιακών αξιών στο σύνολο των εγχειριδίων συμβάλλει σύμφωνα με τους συγγραφείς σε μια εκπαίδευση «για τον Ολυμπισμό και από τον Ολυμπισμό»⁸⁶⁴.

Στα εγχειρίδια των μαθητών η διαχείριση της έννοιας του Ολυμπισμού γίνεται μέσα από εικαστικά σχήματα, επιλεγμένο φωτογραφικό υλικό, λεκτικά εννοιολογικά σύνολα, ασκήσεις πραγματολογικού περιεχομένου, ιστορίες μυθοπλασίας και μικρά

⁸⁶³ Στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου αναφέρεται ως Ευαγγελία Τρέσσου – Φατούρου.

⁸⁶⁴ Εκ2, σ. 4.

κείμενα σεναριακού χαρακτήρα που έχουν ως θέμα, είτε μια φανταστική ιστορία είτε πραγματικά γεγονότα που αναδεικνύουν σύνολο ή μέρος των αξιών που τον συνθέτουν. Πρόκειται για μια πολυμορφική διαπραγμάτευση του Ολυμπισμού που στοχεύει στον προβληματισμό και την ευαισθητοποίηση των μαθητών, και χρησιμοποιεί ως εργαλεία την αφηγηματοποίηση και κωδικοποίηση των αξιών, αλλά και το ίδιο το σώμα ως στοιχείο έκφρασης αυτών των αξιών από τους μαθητές. Το σώμα παύει να αποτελεί μόνο φυσικό μέσο έκφρασης της γυμναστικής, γίνεται διαμεσολαβητής για την ενσωμάτωση αυτών των Ολυμπιακών αξιών και αποκτά εννοιολογικό περιεχόμενο. Σχετική είναι η προτεινόμενη δραστηριότητα στο εγχειρίδιο του καθηγητή για το Δημοτικό Εκ2, σύμφωνα με την οποία, «οι μαθητές σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο προσπαθούν με το σώμα τους να εκφράσουν τις λέξεις “αγώνας”, “νίκη”, “ομάδα”, “σημαία”, “φλόγα”, “ειρήνη”, “θέληση”, “φιλία”, όπως τα ίδια τις αντιλαμβάνονται»⁸⁶⁵.

Το ίδιο υποσύνολο αξιών στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών, στη δισέλιδη ενότητα «Παιχνίδι με λέξεις», αναπτύσσεται σε τέσσερις κάθετους άξονες γλωσσικού και εικαστικού περιεχομένου μέσα από την αναπαραστατική σύνθεση εννοιών και εικόνων, στην οποία εγγράφονται οι Ολυμπιακές αξίες, ο Coubertin, πέντε παιδιά (τρία αγόρια, δύο κορίτσια) και δύο μπάλες. Ο Coubertin καλεί τα παιδιά να συμπληρώσουν τις αξίες σε προτεινόμενη άσκηση, που στοχεύει στην αναπαραγωγή και εμπέδωση του λεξιλογίου με τη δραστηριότητα συμπλήρωσης των κενών γραμμάτων σε κάθε λέξη και αντιστοίχιση με τις εικόνες. Η συνολική απόδοση της ενότητας αναπαριστά τη σχέση του Ολυμπισμού με τον ιδρυτή του, ο οποίος εγγυάται για τις αξίες του⁸⁶⁶.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ10-12 ετών καταγράφεται ένα άλλο αξιακό υποσύνολο του Ολυμπισμού που περιλαμβάνει τις εξής αρχές: «ευ αγωνίζεσθαι, φιλία, ειρήνη, αμοιβαίος σεβασμός, ισότιμη συμμετοχή, προσπάθεια για το καλύτερο και συνύπαρξη των λαών». Οι αξίες εδώ αναδεικνύονται μέσα από τη χρήση της οπτικής αναπαράστασης που μεγιστοποιεί τη δύναμη του μηνύματος και σε δεύτερο επίπεδο μέσα από την κειμενική σύνθεση ενός φανταστικού σεναρίου. Στην πρώτη προσέγγιση οι συγγραφείς ενσωματώνουν τις Ολυμπιακές αξίες στο ομαδικό αγώνισμα της σκυταλοδρομίας, που παραπέμπει στο αρχαίο έθιμο της αποστολής

⁸⁶⁵Εκ2, σ. 10.

⁸⁶⁶Εμ6-9 ετών, σ. 38-39.

μηνυμάτων μέσω αγγελιοφόρων και στο συμβολισμό της σύγχρονης λαμπαδηδρομίας. Η σκυτάλη στα χέρια των παιδιών λειτουργεί ως σύμβολο μεταφοράς του μηνύματος, ένα μήνυμα που αποκαλύπτει τη στρωματογραφία του Ολυμπισμού. Σε σκιτσογραφική απόδοση επτά παιδιά, τρία κορίτσια και τέσσερα αγόρια, εκ των οποίων ένα κορίτσι και ένα αγόρι αντιπροσωπεύουν την αφρικανική ήπειρο, απεικονίζονται στην καμπύλη ενός σταδίου να τρέχουν ανέμελα και χαρούμενα προς τη γραμμή τερματισμού που οριοθετείται από ένα είδος αψίδας στην οποία αναγράφεται με κόκκινα κεφαλαία γράμματα η λέξη «Ολυμπισμός». Στο κάθε παιδί αντιστοιχεί μια από τις επτά αξίες του Ολυμπισμού⁸⁶⁷.

Σε άλλο σημείο του ίδιου εγχειριδίου οι συγγραφείς διαπραγματεύονται το ίδιο αξιακό υποσύνολο μέσα από ένα κείμενο με σεναριακή μορφή διαλόγου, όπου μια ομάδα πέντε παιδιών, τρία αγόρια και δύο κορίτσια με συνηθισμένα νεοελληνικά ονόματα (Άννα, Νίκος, Κώστας, Γιώργος, Μαρία), εκφράζουν κάθε μία από τις αρχές του Ολυμπισμού που διαπραγματεύεται το κείμενο: «φιλία, ισότιμη συμμετοχή, ευ αγωνίζεσθαι, προσπάθεια για το καλύτερο, ειρήνη, συνύπαρξη των λαών». Εικαστικά η κάθε αρχή προβάλλεται μέσα από ένα κυκλικό στεφάνι ελιάς με κόκκινη κορδέλα, ενώ από τα παιδιά απεικονίζονται μόνο τα πρόσωπά τους σε τετράγωνο περίγραμμα. Το θέμα του σεναρίου είναι κοινωνικό και στοιχειοθετείται ως εξής: «Τα παιδιά ενός σχολείου σκέφτονται να βοηθήσουν οικονομικά ένα συμμαθητή τους. Συγκεντρώνονται όλοι σε μια αίθουσα και συζητούν». Στο τέλος αφού τα παιδιά μελετήσουν την ιστορία του σεναρίου, καλούνται να απαντήσουν σε οκτώ ερωτήσεις και να ανακαλύψουν τον τίτλο, ενώ παράλληλα καλούνται να προβληματιστούν σε τυχόν αντίστοιχα κοινωνικά προβλήματα που πιθανόν υπάρχουν στο σχολείο τους ή στην κοινότητά τους⁸⁶⁸. Η ιστορία αναδεικνύει τις αρχές της συμμετοχής, του σεβασμού στη διαφορετικότητα, την αλληλεγγύη και όχι τον εγωισμό, την ισότητα των φύλων και την αξία της υγείας.

5.4. Ολυμπιακές Αξίες

Πέρα από τη συνθετική διαπραγμάτευση του Ολυμπισμού μέσα από το σύνολο αξιών που τον συνθέτουν και τον προσδιορίζουν ως φιλοσοφία ζωής, ορισμένες από τις

⁸⁶⁷Σε άλλη σελίδα του ίδιου εγχειριδίου, οι μαθητές καλούνται να εμπνευστούν από τις Ολυμπιακές αρχές και να αποδώσουν εικαστικά το δημιούργημα της έμπνευσής τους: «φτιάξε μια δική σου ζωγραφιά που να αποδίδει ό,τι σου εμπνέει μια ολυμπιακή αρχή», Εμ10-12 ετών, σ. 49.

⁸⁶⁸Εμ10-12 ετών, σ. 46-47.

αξίες αυτές είναι κυρίαρχες στα εγχειρίδια και παρουσιάζονται σε μεγαλύτερη έκταση. Ως εκ τούτου εξετάζονται ως αυτόνομες υποθεματικές κατηγορίες. Οι αξίες αυτές είναι ατομικές και συλλογικές. Πρόκειται για τις αξίες της φιλίας, της συμμετοχής, του ευ αγωνίζεσθαι, της ειρήνης, της πολυπολιτισμικότητας, του εθελοντισμού, της υγείας και του περιβάλλοντος.

5.4.1. Φιλία

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών η φιλία αναδεικνύεται ως έννοια κοινωνικού αυτοπροσδιορισμού και αυτοαντίληψης του μαθητή για την ανάπτυξη αμοιβαίων συναισθηματικών και κοινωνικών σχέσεων στη σχολική και κοινωνική πραγματικότητα. Στο πρώτο δισέλιδο του εγχειριδίου με τίτλο, «η σελίδα μου», οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν δύο πεδία: «η ταυτότητά μου» και «οι φίλοι μου – οι φίλες μου». Τα δηλωτικά στοιχεία της ταυτότητας περιλαμβάνουν το όνομα του μαθητή και των φίλων του, το άθλημα και το όνομα αθλητή που προτιμά ο ίδιος και οι φίλοι του. Πρόκειται για συνειδητή κατασκευή της προσωπικής ταυτότητας του μαθητή που ενσωματώνει και τα στοιχεία της ταυτότητας των φίλων του. Τα στοιχεία αυτά λειτουργούν ως παράγοντες ορισμού και ισχυροποίησης της δικής του ταυτότητας και έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ο μαθητής ταυτίζεται με αυτά που δηλώνει και συγκροτεί μια επιθυμητή ταυτότητα, όπου η φιλία θεμελιώνεται μέσα από τον αθλητισμό που αποτελεί βασικό κριτήριο αυτής της ταυτότητας. Εικαστικά η ενότητα περιλαμβάνει έξι σκιτσογραφικές φιγούρες παιδιών με αθλητική ενδυμασία και δύο απεικονίσεις του Coubertin (μία ολόσωμη και μία μισή). Η φιγούρα αντιπροσωπεύει το δάσκαλο και τον παιδαγωγικό του ρόλο⁸⁶⁹.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 στην ενότητα για το Γυμνάσιο, οι καθηγητές καλούνται να συζητήσουν με τα παιδιά για τη φιλία βασισμένοι σε δύο υποθέσεις εργασίας που εξιδανικεύουν το παιχνίδι, τον αθλητισμό και τους Ολυμπιακούς Αγώνες ως ιδανικούς τόπους για τη δημιουργία «αληθινής φιλίας» σε διαπροσωπικό και κοινωνικό επίπεδο. Διατυπώνουν απόλυτες αλήθειες αποσιωπώντας την κυρίαρχη πλευρά του ανταγωνισμού που επικρατεί στο σχολείο, στην κοινωνία και στον

⁸⁶⁹ Στο τέλος της ενότητας ο Coubertin υποδεικνύει: «να σκεφτείς, να θυμηθείς και να μας γνωρίσεις τους καινούργιους ή παλιούς φίλους σου, να διαλέξεις το άθλημα που σου αρέσει περισσότερο, να μας παρουσιάσεις τον αθλητή που θαυμάζεις πιο πολύ», Εμ6-9 ετών, σ. 2-3.

αθλητισμό⁸⁷⁰. Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ13-16ετών αυτό γίνεται ιδιαίτερα εμφανές στη δισέλιδη ενότητα «Φιλία – Οι Αγώνες ενώνουν», όπου εργαλειοποιούνται γενικότερα οι αθλητές ως παράδειγμα φιλίας. Στο εγχειρίδιο αυτό η κοινωνική αναπαράσταση και βίωση της φιλίας έχει επιπλέον πολιτικά χαρακτηριστικά και αποτελεί πρόκληση της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, όπως προκύπτει μέσα από την επιλογή συγκεκριμένου φωτογραφικού υλικού που απεικονίζει την κοινή παρέλαση αθλητών Ν. και Β. Κορέας στους Αγώνες του Σίδνεϊ να κρατούν από κοινού την εθνική σημαία. Παράλληλα η έννοια της φιλίας προβάλλεται και ως αντίδοτο απέναντι στο ρατσισμό με απεικόνιση έγχρωμων και λευκών αθλητών από κοινού. Η ενότητα ολοκληρώνεται με αρχαία ρήση του Μενάνδρου, «Όταν έχεις φίλους, να νομίζεις ότι έχεις θησαυρούς»⁸⁷¹.

5.4.2. Συμμετοχή

Η αξία της συμμετοχής στους Αγώνες και όχι η νίκη είναι ένα μοτίβο που επαναλαμβάνεται συχνά στα εγχειρίδια και παραπέμπει στη κουμπερτενιακή αρχή της πρώιμης περιόδου αναβίωσης των Αγώνων. Η αξία της συμμετοχής στο πεδίο του Ολυμπισμού δεν αποτελεί απλό σχήμα λόγου, αλλά υπερτονίζεται ως ιδανικό που αποτελεί τη βάση της ισότητας των ανθρώπων. Η ισότητα μαζί με την ελευθερία συγκροτούν τις θεμελιώδεις αξίες της δημοκρατίας⁸⁷². Ο θεωρητικός λόγος που αναπτύσσεται στα εγχειρίδια αλλά και οι αντίστοιχες εκπαιδευτικές δράσεις που προτείνονται για τους μαθητές κατασκευάζουν μια ειδυλλιακή εικόνα του

⁸⁷⁰«Γνώριζα πως ήταν αντίπαλός μου στην κούρσα των 400μ. με εμπόδια. Η γνωριμία μας ξεκίνησε στο Ολυμπιακό Χωριό όπου οι αποστολές των χωρών μας έμεναν δίπλα – δίπλα. Μέχρι σήμερα μας συνδέει αληθινή φιλία». Και: «Τον γνωρίζω από τότε που παίζαμε ποδόσφαιρο στην αλάνα της γειτονιάς μας. Παραμένει ο καλύτερός μου φίλος», Εκ4, σ. 125. Σε άλλο σημείο αντίστοιχα στην υποθεματική «Φιλία και άσκηση» υποδεικνύονται στους καθηγητές τα εξής: «Πείτε στους μαθητές ότι ο αθλητισμός ως κοινωνική δραστηριότητα αποτελεί την αφορμή για το ξεκίνημα σχέσεων φιλίας. Ρωτήστε αν έχουν υπόψη τους σχετικά παραδείγματα (π.χ. ο Μελισσανίδης αφιέρωσε ένα μετάλλιο του σε φίλο Τούρκο συναθλητή του που είχε ατύχημα). Τέτοια παραδείγματα υπάρχουν πολλά και στους Ολυμπιακούς Αγώνες, αλλά μόνο μερικά γίνονται γνωστά. Ρωτήστε ποιοι έχουν αποκτήσει φίλους ή φίλες μέσα από τον αθλητισμό. Στη συνέχεια πείτε τους ότι εκτός από τα αθλήματα υπάρχουν και παιχνίδια τα οποία δίνουν αφορμή να δημιουργηθούν νέες φιλίες». Και προτείνονται παιχνίδια. Στόχος της δράσης: «να συνδέσουν την έννοια της φιλίας με τον αθλητισμό», Εκ4, σ. 128.

⁸⁷¹Εμ13-16 ετών, σ. 28-29.

⁸⁷²Ο Norberto Bobbio επισημαίνει ότι «παρόλο που η ισότητα όπως και η ελευθερία είναι γενικά επιθυμητές αξίες, δεν είναι απόλυτες αξίες. Δεν υπάρχει αφηρημένη αρχή η οποία να μην επιδέχεται εξαιρέσεις κατά την εφαρμογή της...Ανάμεσα στις διάφορες ιδανικές πολιτείες που οραματίστηκε ο άνθρωπος δεν νομίζω ότι υπάρχει καμιά όπου οι πολίτες να μην είναι ελεύθεροι και ίσοι, παρόλο που μια κοινωνία ελεύθερων και ίσων δεν έχει ούτε χρόνο ούτε τόπο», Bobbio N., *Ισότητα και Ελευθερία*, (Γιαλέτσης, Θ., εισ., Αρχιμανδρίτου, Μ. μτφ., Στεφάνου Δ. – Τάκης Α., θεώρηση μτφ/ης – επιμ.), Αθήνα, Πόλις, 1998, σ. 37-38.

αθλητισμού και των Αγώνων, με συσχετισμούς που χάνουν την αξιοπιστία τους στο κυρίαρχο περιβάλλον του αθλητικού ανταγωνισμού που δίνει έμφαση στη νίκη και στην επίτευξη ρεκόρ. Οι δράσεις αποσκοπούν στη συμμετοχή και συνεργασία όλων των μαθητών μέσα από το παιχνίδι και τις αθλητικές δραστηριότητες.

Στο εγχειρίδιο Εκ4 μέσα από τις δράσεις «Οργάνωση αγώνων – έπαθλα, επιβραβεύσεις» και «Παιχνίδια χωρίς σύνορα», οι μαθητές θα πρέπει να μάθουν τη συνεργασία, τη συμμετοχή και την απόκτηση οργανωτικών ικανοτήτων, ενώ οι καθηγητές οφείλουν να υπερτονίζουν αυτές τις αξίες. Σύμφωνα με τις οδηγίες που δίνονται στους καθηγητές, «οι μαθητές θα πρέπει να κατανοήσουν ότι δεν χρειάζεται να λειτουργούν ανταγωνιστικά και ότι η χαρά του παιχνιδιού είναι το σημαντικότερο...επίσης μπορείτε να εξηγήσετε στα παιδιά ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες δεν είναι μόνο μια παγκόσμια αθλητική συνάντηση, αλλά και μια συνάντηση φιλίας, ειρήνης και Πολιτισμού»⁸⁷³. Η συμμετοχή και η συνεργασία όμως εμπεριέχει κανόνες δεοντολογίας, οι οποίοι παραπέμπουν στον Κώδικα Ηθικής της ΔΟΕ: «πείτε στους μαθητές ότι όλες οι χώρες που συμμετέχουν στους Ολυμπιακούς Αγώνες δεσμεύονται να τηρήσουν κάποιους κανόνες (International Olympic Committee: Code of Ethics). Η δέσμευση για τήρηση υποσχέσεων καθενός ξεχωριστά είναι απαραίτητη όταν πολλά άτομα αποφασίζουν να επιτύχουν έναν κοινό στόχο». Ως στόχος της δράσης ορίζεται, «να μάθουν να συνδυάζουν τις δικές τους επιθυμίες με αυτές των άλλων και να τηρούν υποσχέσεις»⁸⁷⁴.

Παρόμοια δεοντολογία αναπτύσσεται και στις εξής ενότητες: «Το παιχνίδι της συνεργασίας και η σημαία των Ολυμπιακών Αγώνων», «Το παιχνίδι μας», «Παιχνίδια συνεργασίας» και «Ημερίδα αγωνισμάτων» για το Λύκειο. Η στοχοθεσία των δράσεων αυτών αφορά στην κατανόηση της συνεργασίας και τη σύνδεσή της με το Ολυμπιακό σύμβολο, στην κατανόηση της χρησιμότητας και αναγκαιότητας των κανονισμών στα παιχνίδια και την εκτίμηση της χρησιμότητας της ομαδικής προσπάθειας για την επίτευξη κοινού στόχου. Οι καθηγητές οφείλουν να

⁸⁷³Μέσα από την αξία της συμμετοχής οι μαθητές εκπαιδεύονται και στην αξία της συνεργασίας στην ενότητα, «Μαθαίνω συνεργάζομαι – δεσμεύομαι» σύμφωνα με το υποθετικό σενάριο που καλούνται να αναπτύξουν: «“Ο Γιώργος στο τελευταίο παιχνίδι μπάσκετ είχε συνέχεια την μπάλα στα χέρια του και δεν έδινε πάσες, ήθελε να τα κάνει όλα μόνος του. Χάσαμε σε αυτό το παιχνίδι. Τα παιδιά της ομάδας του...” και: “Ο ποδοσφαιριστής ήθελε πάση θυσία να βγει πρώτος σκόρερ σε αυτή την Ολυμπιάδα. Όλες οι ενέργειές του για γκολ εκείνη την ημέρα ήταν άστοχες. Το παιχνίδι χάθηκε, όπως και το μετάλλιο που θα έκανε υπερήφανη τη χώρα του. Ο προπονητής μετά το τέλος του αγώνα...”», Εκ4, σ. 80, 83, 87.

⁸⁷⁴Στο ίδιο, σ. 89.

ενημερώσουν τους μαθητές «ότι ο αθλητισμός είναι μία από τις κοινωνικές δραστηριότητες που απαιτούν αίσθημα ευθύνης και ταυτόχρονα τη συνεργασία και το συντονισμό πολλών ατόμων. Η υπευθυνότητα που δείχνει κάθε άτομο ξεχωριστά καθορίζει και την επιτυχία της διεξαγωγής των αθλητικών διοργανώσεων»⁸⁷⁵.

Αντίστοιχα στο εγχειρίδιο μαθητών Εμ6-9 ετών υπερτονίζεται η αξία της συμμετοχής μέσα από συνθηματικές φράσεις που δίνονται ως γραμματολογική άσκηση στους μικρούς μαθητές: «Σημασία έχει η συμμετοχή» και «Αγαπώ τον αθλητισμό»⁸⁷⁶. Στο αντίστοιχο εγχειρίδιο μαθητών Εμ13-16 ετών η δισέλιδη ενότητα, «Άπαντες Παρόντες», μέσα από ένα σύγχρονο φωτορεπορτάζ, αναδεικνύει την αξία της ισότιμης συμμετοχής γυναικών και ανδρών στους Αγώνες, έγχρωμων και λευκών αθλητών αλλά και παιδιών από όλο τον κόσμο μέσα από τον κοινό τόπο του παιχνιδιού και των Αγώνων⁸⁷⁷.

Την αξία της συμμετοχής στους Αγώνες αναδεικνύει με το δικό του τρόπο και ο Τριβιζάς στο Ολυμπιακό παραμύθι. Οι ήρωές του διάφορα κακόσχημα όντα με καλοσχεδιασμένα ονόματα, «πιστά ζαβολίνια, βλεδυρά και πορωμένα», τα οποία υπό τις διαταγές του «κραταιού άρχοντα» θα εμφανιστούν σ' αυτούς που λαχταρούν τη νίκη ως αγγελιοφόροι αποπροσανατολισμού από τις ηθικές αξίες: «-Και τι θα τους λέμε; -Θα τους λέτε ότι υπάρχουν και ευκολότεροι τρόποι. Υπάρχουν απλούστερες λύσεις για να νικάνε και να διαπρέπουν! “Όχι η προσπάθεια” θα τους λέτε, “αλλά η νίκη έχει αξία!”. Και όταν βλέπετε κάποιον άλλο αγωνιστή να πέφτει ή να κινδυνεύει, θα τους λέτε “να του δίνετε μια δυνατή κλωτσιά ώστε μ' αυτό τον τρόπο να εξασφαλίσετε εσείς τη νίκη...”»⁸⁷⁸.

5.4.3. Εν αγωνίζεσθαι

Οι συγγραφείς στα εγχειρίδια επιχειρούν να συνδέσουν τη ντεμοντέ αξία του «άδολου αθλητικού ερασιτεχνισμού», στοιχείο της βρετανικής αθλητικής κουλτούρας με τη σύγχρονη πραγματικότητα που κυριαρχείται από τις «αξίες της επιτευγματικής παραγωγικότητας» κατά τον Τσουκαλά, και να την αναδείξουν ως κυρίαρχη ηθική αξία, που μπορεί να βρει εφαρμογές στην καθημερινή ζωή των μαθητών και να

⁸⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 90-91, 124, 154.

⁸⁷⁶ Εμ6-9 ετών, σ. 36-37.

⁸⁷⁷ Εμ13-16 ετών, σ. 26-27.

⁸⁷⁸ Τριβιζάς, Εκμ2, σ. 116.

συνδιαμορφώσει κανόνες δεοντολογίας⁸⁷⁹. Η ηθική και κοινωνική διάσταση του ευ αγωνίζεσθαι στην καθημερινότητα της ζωής των μαθητών ως όχημα διαπαιδαγώγησης μέσω του αθλητισμού, αποτελεί κύριο εκπαιδευτικό στόχο της Ολυμπιακής Παιδείας, και παρόλο που αυτός ο στόχος είναι θεμιτός, εν τούτοις πάσχει από ιδεοληψία.

Το 1981 στο Ολυμπιακό Συνέδριο της ΔΟΕ στην πόλη Μπάντεν – Μπάντεν, ο Samaranch «έπιασε τον ταύρο του ερασιτεχνισμού από τα κέρατα», όπως αναφέρει ο ίδιος χαρακτηριστικά, δίνοντας ένα τέλος στην πλαστή διαμάχη μεταξύ ερασιτεχνισμού και επαγγελματισμού. Η απόφαση της ΔΟΕ να αφαιρέσει τον όρο του ερασιτέχνη αθλητή από τον Ολυμπιακό Χάρτη σχολιάζεται από τον Samaranch ως εξής: «δεν έπρεπε να ρωτά κανείς έναν αθλητή αν ήταν επαγγελματίας ή ερασιτέχνης. Όλοι ήταν αθλητές...και έπρεπε να εξασφαλίζουμε τον ανταγωνισμό μεταξύ των καλύτερων». Στην ερώτηση ποιος βγήκε κερδισμένος από αυτή την αλλαγή, την απάντηση τη δίνει ο ίδιος: Όλοι: ο αθλητής είναι ελεύθερος να συμμετέχει στους Αγώνες και να προσβλέπει στην κατάκτηση του μεταλλίου, το κοινό απολαμβάνει καλύτερο θέαμα, η τηλεόραση μεγαλύτερες τηλεθεάσεις και το Ολυμπιακό Κίνημα σταθερότητα και μεγαλύτερη αποδοχή⁸⁸⁰.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ10-12 ετών στην ενότητα, «ευ αγωνίζεσθαι – fair play», δίνεται ο ορισμός, σύμφωνα με τον οποίο, «ευ αγωνίζεσθαι σημαίνει παίζω έντιμα, αγωνίζομαι έντιμα. Δηλαδή: σέβομαι τους κανονισμούς, σέβομαι τους αντιπάλους μου, δέχομαι τις αποφάσεις των διαιτητών, δίνω ίσες ευκαιρίες σε όλους». Με βάση αυτό τον ορισμό και τις συντεταγμένες του οι μαθητές καλούνται

⁸⁷⁹ «Ήδη από τη δεκαετία του '50 είχε καταστεί σαφές πως οι ημέρες του άδολου ερασιτεχνισμού, αν υπήρξαν ποτέ έξω από τα βρετανικά κολέγια που σκληραγωγούσαν την υπό εκκόλαψιν αυτοκρατορική άρχουσα τάξη, ήσαν μετρημένες. Το «ευ αγωνίζεσθαι» είναι πια απλώς ένα ρητορικό σύνθημα, κάτι σαν το «ελευθερία, ισότητα, αδελφότητα». Το μόνο που έχει σημασία είναι η νίκη. Οι ανταγωνιζόμενοι μετέρχονται λοιπόν όλα τα θεμιτά και αθέμιτα μέσα για να την πετύχουν. Και όποιος δεν τα μετέλθει θα αγωνισθεί με χάντικαπ και προφανώς θα χάσει. Πρόκειται για παιχνίδι όπου οι ευγενείς ψυχές δεν συμμαχούν με τον Θεό, αλλά με τον Διάβολο. Συμβαίνει δηλαδή ό,τι και με όλους τους θεσμοθετημένους κοινωνικούς αγώνες. Οι αξίες της επιτευγματικής παραγωγικότητας μπαίνουν στην υπηρεσία ενός φθαρμένου ιδεαλισμού», Τσουκαλάς, «Οι παρενέργειες του πρωταθλητισμού», Εφ. *Το Βήμα*, 27.8.2000. Βλ. επίσης σχετικά την ενδιαφέρουσα προσέγγιση του Κιτρορέφ που αναλύει το ευ αγωνίζεσθαι όχι μόνο στο αθλητικό πεδίο, αλλά και μέσα από τις θεωρίες της δημοκρατικής ταυτότητας του πολίτη και της εθνικής ταυτότητας, στο άρθρο «Το “ευ αγωνίζεσθαι” στον αγώνα με σκοπό τη νίκη και ο Coubertin». Αντίστοιχο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η ανάλυση της Καναδέζας καθηγήτριας Angela Schneider, «“Ευ αγωνίζεσθαι”: σεβασμός για τον αγώνα». Και τα δύο άρθρα είναι δημοσιευμένα στο *Λεύκωμα της 46^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6.-3.7.2006*, ΔΟΑ-ΔΟΕ, Αθήνα, 2007, σ. 74-85 και σ. 86-105 αντίστοιχα.

⁸⁸⁰ Samaranch J.A., *ό.π.*, σ. 108-109.

να προβληματιστούν για την εφαρμογή της έννοιας και στην καθημερινή ζωή τους συνδιαμορφώνοντας οι ίδιοι τις όψεις του ευ αγωνίζεσθαι στην καθημερινή τους ζωή, στην οικογένειά τους, στην τάξη τους, στην παρέα, στην ομάδα και στο παιχνίδι. Στη διεύρυνση των μηνυμάτων των ηθικών αξιών που προκύπτουν από την έννοια του ευ αγωνίζεσθαι συμβάλλουν και οι επόμενες ερωτήσεις και υποδείξεις: «ποιος είναι ο δικός σου αθλητικός κώδικας; Νομίζεις ότι θα συμφωνήσουν οι συμμαθητές σου για να τον αναρτήσετε στην τάξη; Για τους σχολικούς αγώνες να φτιάξετε με τη δική σας έμπνευση και να απονείμετε με το δικό σας τρόπο διπλώματα ευ αγωνίζεσθαι»⁸⁸¹.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 στην ενότητα για το Γυμνάσιο με τίτλο, «Αφίσα “Ευ αγωνίζεσθαι” fair-play», οι καθηγητές υπενθυμίζουν τους πέντε βασικούς κανόνες του fair-play και οργανώνουν ομάδες εργασίας μαθητών που θα συλλέξουν επίκαιρο υλικό από ΜΜΕ, διαδίκτυο κλπ που θα αναφέρεται σε έντιμες και ανέντιμες αθλητικές συμπεριφορές σε όλα τα αθλήματα σε όλο τον κόσμο, και στη συνέχεια θα φτιάξουν μια αφίσα με το υλικό που έχουν συλλέξει. Οι ανέντιμες συμπεριφορές προτείνεται να συνοδευτούν με σατυρικά σχόλια. Στόχος της δράσης είναι «η ανάπτυξη προτύπων έντιμης συμπεριφοράς». Όμοια δράση εκ νέου προτείνεται με τίτλο «Ευ αγωνίζεσθαι» μέσα από προτεινόμενο παιχνίδι με στόχο «να βιώσουν οι μαθητές τις αρχές του ευ αγωνίζεσθαι»⁸⁸². Στο Εκ4 για το Λύκειο στην υποενότητα «Κώδικες Ηθικής» προτείνεται στους καθηγητές να παρουσιάσουν στους μαθητές τέσσερις κανόνες από τον Κώδικα Ηθικής της ΔΟΕ και στη συνέχεια να συζητήσουν με τα παιδιά την κάθε λέξη κλειδί που υπάρχει σε κάθε κανόνα. Η ενότητα εικαστικά αποδίδεται με τη σχεδιαστική απεικόνιση ενός χοντρού βιβλίου με τίτλο «Ηθικός Κώδικας», ο όγκος του οποίου είναι αποθαρρυντικός για ένα μαθητή και παραπέμπει λίγο στη Βίβλο. Στόχος της δράσης είναι «να ενημερωθούν τα παιδιά για τον κώδικα ηθικής των Ολυμπιακών Αγώνων και να τον συνδέσουν με τους κώδικες ηθικής της καθημερινής ζωής»⁸⁸³.

Στον αντίποδα του ευ αγωνίζεσθαι κυρίαρχο φαινόμενο είναι η βία και ο ανταγωνισμός, όπως δείχνει ο Θεοδωράκης στο εγχειρίδιο Εκ1. Ο συγγραφέας που εξετάζει το φαινόμενο της βίας, συνοψίζει τις συνέπειες αλλοίωσης που προκαλεί στον αθλητισμό και τις αποδίδει στον τίτλο της ενότητας που διαπραγματεύεται. Έτσι

⁸⁸¹Εμ10-12 ετών, σ. 120-121, 123.

⁸⁸²Εκ4, σ. 121 και σ. 123.

⁸⁸³Στο ίδιο, σ. 158.

πριν από οποιονδήποτε ορισμό ή αναφορά στο περιεχόμενο της βίας, ο τίτλος μας παραπέμπει αμέσως στα αρνητικά συμφραζόμενα του φαινομένου που πρέπει να αντιμετωπιστεί: «Η βία στους αθλητικούς χώρους καταστρέφει τις ομάδες, τους αθλητές, τις αθλήτριες, τους θεατές και τον αθλητισμό». Η επιλογή αυτή υποδηλώνει τη θέση και τον τρόπο που προσεγγίζει το θέμα στη συνέχεια, μέσα από απόλυτες οριοθετήσεις που δεν επιδέχονται καμμία μεταβολή, κυρίως όμως μέσα από τη χρήση της δεοντικής τροπικότητας του λόγου, που συνιστά η πολλαπλή χρήση του απρόσωπου ρήματος «πρέπει να», και του γενικότερου καθοδηγητικού και διδακτικού λόγου⁸⁸⁴.

Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η επιθετικότητα είναι «δημιούργημα της κοινωνίας και της οργάνωσης του αθλητισμού». Για την καλλιέργεια της επιθετικότητας επισημαίνεται ο ρόλος του προπονητή που διδάσκει στους αθλητές τη νίκη «με κάθε τρόπο», αλλά και ο ρόλος των ΜΜΕ που καλλιεργούν και αναπαράγουν τις «εμπρηστικές δηλώσεις» παραγόντων, αθλητών και προπονητών και προβάλλουν τη «φανατισμένη κερκίδα». Για την πρόληψη και καταστολή της βίας ο συγγραφέας αναφέρεται ξεχωριστά στο ρόλο και την ευθύνη των προπονητών, των αθλητών/τριών, των γονέων και των ΜΜΕ, ενώ παράλληλα υποδεικνύει μέτρα/οδηγίες για την αποφυγή της βίας⁸⁸⁵. Άλλα μέτρα γενικού τύπου που προτείνονται στο εγχειρίδιο αφορούν απαγορεύσεις και νουθεσίες, όπου το κεντρικό υποκείμενο όλων αυτών δεν είναι παρά η έννοια του φιλαθλητισμού που κορυφώνεται και τονίζεται ρηματικά στο κείμενο με τη λέξη «ΦΙΛΑΘΛΟΙ» που αποδίδεται με κεφαλαία γράμματα. Σηματοδοτεί και εξιδανικεύει έτσι την έννοια του φιλάθλου που συνήθως είναι χαμένη στις κερκίδες που συντηρούν οι αθλητικοί παράγοντες⁸⁸⁶.

5.4.4. Υγεία

Η υγεία στα εγχειρίδια αποτελεί θεμελιώδη αξία για την προσωπική, οικογενειακή, κοινωνική και εθνική πραγματικότητα και υποστηρίζεται από τις παρεμφερείς αξίες

⁸⁸⁴ Αναφέρουμε ενδεικτικά: «τι πρέπει να γνωρίζουν οι αθλητές και οι αθλήτριες», «τι μηνύματα πρέπει να περάσουν οι γονείς στα παιδιά που αθλούνται», «τι πρέπει να κάνουν οι δημοσιογράφοι και τα ΜΜΕ», «τι άλλο πρέπει να γίνει» κ.ο.κ.

⁸⁸⁵ Θεοδωράκης Ι., Εκ1, σ. 323-325.

⁸⁸⁶ Στο ίδιο, σ. 327-328. Το ίδιο θέμα αναπτύσσεται και ως δράση με τίτλο «Φίλαθλοι ή οπαδοί;» στο Εκ4, σ. 161.

της φυσικής άσκησης και της υγιεινής διατροφής⁸⁸⁷. Για την τεκμηρίωση της αξίας της άσκησης στη συμβολή της υγείας δίνονται ποικίλα παραδείγματα που αντλούνται από το πεδίο του πρωταθλητισμού, της ιατρικής και της εργοφυσιολογίας. Κυρίαρχο παραμένει το μήνυμα που προέρχεται από τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Η άσκηση και η υγεία συνδέονται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, οι οποίοι, όπως προκύπτει από τον τίτλο της βασικής θεωρητικής ενότητας του Εκ1 που διαπραγματεύεται ο Τοκμακίδης, εκλαμβάνονται ως «μέσον πραγμάτωσης ενός υποδειγματικού τρόπου φυσικής ζωής». Η ενότητα χωρίζεται σε 24 υποενότητες, έχει έκταση 26 σελίδες και χαρακτηρίζεται από πυκνότητα πληροφοριών και πληθωρική γλώσσα που καθιστά το κείμενο δυσνόητο σε κάποια σημεία και δύσχηστο, ιδιαίτερα γι' αυτές τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

Ο συγγραφέας επικεντρώνεται αρχικά στη σημασία της άσκησης για τους πρωταθλητές και για τον ευρύτερο πληθυσμό και αξιολογεί τους Ολυμπιακούς Αγώνες ως το καταλληλότερο εργαλείο για την προώθησή της στο κοινωνικό σύνολο. Στο μεγαλύτερο όμως μέρος του κειμένου, σχεδόν 2/3 επί του συνόλου, μελετά και αναλύει το ανθρώπινο σώμα ως ένα πολυσύνθετο νευρομυϊκό όργανο και την επίδραση της άσκησης σε αυτό, με εργαλείο την εξειδικευμένη επιστημονική προσέγγιση, τον επιτηδευμένο σχολιασμό και μια αυστηρή επιστημονική γλώσσα που δύσκολα αφομοιώνεται στο σχολικό περιβάλλον και σε μερικά σημεία μοιάζει ακατανόητη. Σε αυτή την περίπτωση, η πληθωρική γλώσσα στον επιστημονικό λόγο, όπως επισημαίνει η Φραγκουδάκη, είναι τρομοκρατική, «επειδή το έμμεσο μήνυμα της ανωτερότητας του ειδήμονα (που μεταδίδει η μορφική σπανιότητα) αναγκάζει το δέκτη να αναλάβει ολόκληρη την ευθύνη για την καταστροφή της επικοινωνίας»⁸⁸⁸.

Αναφέρουμε ενδεικτικά: «η ανάπτυξη του νευρικού συστήματος που συμβαδίζει με την ισορροπία, την ευκινησία, το συντονισμό και τον έλεγχο των κινήσεων παίζει πρωταρχικό ρόλο στη μάθηση των τεχνικών δεξιοτήτων του νεαρού μαθητή. Η εμμέλωση, το περίβλημα μυελώδους ελύτρου των νευρικών ινών επιτρέπει την ταχεία και αποτελεσματική μετάβαση νευρικών ώσεων για γρήγορη

⁸⁸⁷ «τα άτομα οφείλουν να φροντίζουν συστηματικά το σώμα τους αν θέλουν να λειτουργεί σωστά για να τους υπηρετεί...Ειδικότερα, για κάθε πολίτη η καλή λειτουργία του σώματος δεν υπηρετεί σωστά μόνο τον εαυτό του αλλά και το περιβάλλον του, την οικογένεια, την κοινωνία, το έθνος». Τοκμακίδης Σ., «Ολυμπιακοί Αγώνες: μέσον πραγμάτωσης ενός υποδείγματος φυσικής ζωής», Εκ1, σ. 335.

⁸⁸⁸ Φραγκουδάκη Α., Γλώσσα και Ιδεολογία, ό.π., σ. 160.

αντίδραση και εξειδικευμένη κίνηση ιδιαίτερα στις κινητικές δεξιότητες που διακρίνονται για τις υψηλές απαιτήσεις τεχνικής εκτέλεσης»⁸⁸⁹.

Ο συγγραφέας ερμηνεύει την άσκηση «ως εργαλείο που σμιλεύει τα κορμιά και δίνει στα σώματα τις θεαματικές ικανότητες ενός Ολυμπιονίκη» και «απαραίτητο στοιχείο που εμπλουτίζει τη ζωή και προσφέρει καλή φυσική κατάσταση σε όλους από την παιδική ηλικία μέχρι τα βαθιά γηρατειά» για τον ευρύτερο πληθυσμό⁸⁹⁰. Η προσέγγιση αυτή εξιδανικεύει την άσκηση αποσιωπώντας την αρνητική διάσταση του πρωταθλητισμού, ο οποίος στην ουσία απαιτεί ένα σύνολο άλλων ανορθόδοξων εξωγενών παραγόντων που οδηγούν τον αθλητή σε μια υπερφυσική ζωή που συνεπάγεται κινδύνους υγείας από την υπερπροπόνηση και τα αναβολικά. Στην ουσία ο πρωταθλητής χτίζει ένα σώμα έξω από το σώμα που ασκείται. Ως εκ τούτου η ακόλουθη διαπίστωση αποτελεί αντίφαση που δεν συνάδει με τη σκληρή πραγματικότητα του πρωταθλητισμού: «Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι το μέσο που χρησιμοποιούν οι πρωταθλητές και οι Ολυμπιονίκες για να επιτύχουν το στόχο τους αποτελεί και ένα απαραίτητο στοιχείο για κάθε άτομο που επιθυμεί το πολύτιμο αγαθό της υγείας και της ευρωστίας»⁸⁹¹.

Οι συσχετισμοί αυτοί αποτελούν εξιδανικευμένη ρητορεία, όπου η άσκηση μεταφράζεται σε κοινό εργαλείο πρωταθλητών και απλών ασκούμενων ατόμων, αλλά και μαθητών. Όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα, σκοπός προφανώς είναι η συμβολή στη δημιουργία θετικών στάσεων απέναντι στην άσκηση με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, μέσα από την ταύτιση των μαθητών με το πρότυπο του ολυμπιονίκη, ο οποίος μοιράζεται με τα παιδιά το κοινό αυτό εργαλείο της άσκησης: «Μπορεί ίσως η ενασχόληση με τον αθλητισμό να μην προσφέρει σ' όλους τους νεαρούς μαθητές τη δόξα του Ολυμπιονίκη, σίγουρα όμως εξασφαλίζει σε κάθε ασκούμενο την καλή φυσική κατάσταση»⁸⁹². Η ηθικολογική αυτή ρητορεία περιλαμβάνει και άλλες εκδοχές: «η υπόσταση του Ολυμπιακού Κινήματος και των

⁸⁸⁹Τοκμακίδης, Εκ1, σ. 347-348. Βλ. επίσης ενδεικτικά τίτλους υποενοτήτων που περιλαμβάνει η ανάλυση: Παράγοντες φυσικής κατάστασης. Παράγοντες νευρομυϊκής προσαρμογής. Ανάπτυξη και λειτουργικές προσαρμογές. Σωματικό βάρος και ύψος. Δείκτες σωματικής ανάπτυξης. Σύσταση του σωματικού βάρους. Ανάπτυξη των οστών. Μυϊκή μάζα και δύναμη. Νευρικό σύστημα: Κινητικές ικανότητες. Καρδιοαναπνευστική λειτουργία. Αερόβια ικανότητα. Αναερόβια ικανότητα. Ανάπτυξη και φυσιολογικές επιβαρύνσεις. Εξειδικευμένη αθλητική προπόνηση κλπ.

⁸⁹⁰Στο ίδιο, σ. 329.

⁸⁹¹Στο ίδιο, σ. 329.

⁸⁹²Στο ίδιο, σ. 338.

Ολυμπιακών Αγώνων βασίζεται στην απλή εφαρμογή της άσκησης»⁸⁹³, παρόλο που είναι κοινό μυστικό ότι μόνο με την προπόνηση, τη σωστή διατροφή και τις προσωπικές θυσίες δεν ανεβαίνει κανείς στο βήθρο των Ολυμπιονικών.

Για την τεκμηρίωση της αξίας της άσκησης για την ατομική υγεία επικαλείται ιατρικά δεδομένα που αφορούν τις καρδιαγγειακές νόσους και τα υψηλά κόστη που συνεπάγονται, δίνοντας ως παράδειγμα την Αμερική και γενικότερα τις δυτικές κοινωνίες και την Ελλάδα. Πρόθεση του συγγραφέα είναι προφανώς να συνδέσει τη σημασία της άσκησης και της ποιότητας ζωής και με την ίδια την Ολυμπιακή διοργάνωση του 2004: «Αν η ηγεσία των Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004, με την εμπέλεια που διαθέτει, στρέψει την προσοχή της και προς αυτή την κατεύθυνση, τότε το κέρδος θα είναι διπλό. Οι επιτυχίες δεν θα περιοριστούν μόνο σε Ολυμπιακά μετάλλια αλλά θα επεκταθούν σε όλους τους πολίτες της χώρας συμβάλλοντας στην υγεία και την ευρωστία κάθε ατόμου, με πολλαπλά οφέλη σε ατομικό και ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο (από την παιδική ηλικία μέχρι τα βαθιά γηρατειά)»⁸⁹⁴.

Στα υπόλοιπα εγχειρίδια η τεκμηρίωση της αξίας της υγείας και της σωματικής άσκησης σε συνδυασμό και με τη σωστή διατροφή, γίνεται μέσα από ασκήσεις ενημέρωσης, αθλητικές δραστηριότητες, ομαδικές συζητήσεις μέσα από υποθετικά σενάρια εργασίας, χρήση ερωτηματολογίων και αυτοσχέδιες κατασκευές μέσα στην αίθουσα. Στο εγχειρίδιο Εκ4 η ενότητα για το Δημοτικό, «Μαθαίνω να γυμνάζομαι» έχει στόχο τη συνειδητοποίηση των αλλαγών που φέρνει η άσκηση στο σώμα των μαθητών μέσα από αθλητικές ασκήσεις, ενώ σε άλλο σημείο του ίδιου εγχειριδίου για το Γυμνάσιο τα οφέλη της άσκησης τονίζονται διπλά μέσα από ένα υποθετικό σενάριο που θα συζητήσουν οι καθηγητές με τους μαθητές, καθώς και από ατομικές εργασίες στην τάξη⁸⁹⁵.

⁸⁹³ Στο ίδιο, σ. 330. Σχετικά με το θέμα ο Τσουκαλάς αναφέρει: «Προκειμένου να ανεβεί κανείς στην κορυφή, θα πρέπει να μετέλθει όλα τα μέσα. Όπως συμβαίνει και στην κανονική αγορά, ο ανταγωνισμός δεν είναι ποτέ ούτε τίμιος ούτε ελεύθερος. Ο επίδοξος πρωταθλητής χρειάζεται λοιπόν τις υπηρεσίες μιας κουστωδίας μανάτζερ, δημοσιοσχεσιτών, γιατρών, βιολόγων, γυμναστών και ψυχολόγων. Απ' αυτούς και μόνο θα μάθει τους κανόνες του παιχνιδιού. Η ενίσχυση των φυσικών δυνατοτήτων με κάθε μέσο είναι λοιπόν όρος της επιτυχίας. Η πείρα διδάσκει απλώς ότι ένας κανονικός άνθρωπος είναι αδύνατον να ανταγωνισθεί εκείνους που έχουν τύχει "επιστημονικής" προετοιμασίας. Και εδώ, όπως και αλλού, η επιστήμη της μεγιστοποίησης έχει φυσικά τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο», στο άρθρο «Οι Παρενέργειες του πρωταθλητισμού», *ό.π.*

⁸⁹⁴ Τοκμακίδης Σ., Εκ1, σ. 331.

⁸⁹⁵ Εκ4, σ. 92, 125, 127.

Ένα από τα βασικά θέματα που αφορούν την υγεία και αναπτύσσονται εδώ είναι το κάπνισμα. Η προπαγάνδα εναντίον του καπνίσματος περιλαμβάνει για το Δημοτικό μία αυτοσχέδια δράση με τίτλο «Η μηχανή του καπνίσματος», όπου με τη χρήση ενός μπουκαλιού αποδεικνύονται στα παιδιά οι βλαβερές συνέπειες του καπνίσματος, και ένα υποθετικό σενάριο συζήτησης: «Η Ζωή δεν μας ακολουθεί, όπως παλιά, στην καθημερινή μας βόλτα με τα ποδήλατα. Όλο μένει πίσω και παραπονιέται ότι θέλει να γυρίσουμε. Κάποια παιδιά μάς είπαν ότι την είδαν να καπνίζει...»⁸⁹⁶. Το θέμα του καπνίσματος επανέρχεται στο Εκ4 στην υποενότητα για το Λύκειο, με τίτλο «Διαφήμιση και κάπνισμα». Στόχος, όπως επισημαίνεται, είναι οι μαθητές «να απομυθοποιήσουν τη διαφήμιση για το κάπνισμα και να αποκτήσουν κριτική στάση απέναντι στα ερεθίσματα που δέχονται για χρήση βλαβερών ουσιών»⁸⁹⁷.

Η υγεία, όπως αποκαλύπτεται στο εικαστικά δισέλιδο του εγχειριδίου Εμ10-12 ετών, είναι η κοινή συνισταμένη δύο παραγόντων: άσκησης και σωστής διατροφής. Στην πρώτη σελίδα οι μαθητές έρχονται αντιμέτωποι με την πυραμίδα της σωστής διατροφής, η οποία λειτουργεί ως οπτικό εργαλείο για την απεικόνιση των τροφίμων σύμφωνα με τη διατροφική τους αξία. Στο κάτω μέρος της πυραμίδας αναγράφεται η επιγραφή, «καλώς ήλθατε στην πυραμίδα υγιεινής διατροφής» και μέσα σε ένα μικρό τετράγωνο πλαίσιο περικλείονται οι ρήσεις: «Το να τρως ό,τι σου αρέσει είναι ευχάριστο. Το να τρως ό,τι σου αρέσει και σε ωφελεί είναι και ευχάριστο και υγιινό». Η δεύτερη σελίδα περιλαμβάνει ερωτηματολόγιο, με το οποίο οι μαθητές θα κάνουν τη δική τους έρευνα στα θέματα διατροφής στο χώρο του σχολείου και ύστερα θα συζητήσουν τα αποτελέσματα της έρευνας στην τάξη τους⁸⁹⁸.

Η αξία της άσκησης στα εγχειρίδια ολοκληρώνεται μέσα από την παραμυθιακή αφήγηση του Τριβιζά, ο οποίος κατασκευάζει «όντα πλαδαρά, μαλθακά και γλιστερά με πρησμένα μάγουλα και τσιμπλιασμένα μάτια», με σκοπό να παρασύρουν τα παιδιά στον κόσμο της τεμπελιάς και της μαλθακότητας. Τα

⁸⁹⁶Στους καθηγητές συστήνεται: «αποφύγετε να κάνετε κήρυγμα, να ρωτήσετε αν κάποιος/α από τους παρευρισκόμενους καπνίζει (ακόμα και στην περίπτωση που γνωρίζετε τους καπνιστές), ή να χαρακτηρίσετε “κακό” κάποιον που καπνίζει. Προσπαθήστε να δώσετε στα παιδιά να κατανοήσουν ότι η υγεία οικοδομείται στη δική τους ηλικία και ότι ένα μεγάλο μέρος των μελλοντικών καπνιστών αρχίζουν το κάπνισμα σε πολύ νεαρή ηλικία...», Εκ4, σ. 87 και 87.

⁸⁹⁷Στο ίδιο, σ. 163.

⁸⁹⁸Εμ10-12 ετών, σ. 52-53.

περίφημα «τεμπελίνα» πρεσβεύουν τις αξίες της καλοπέρασης, της άνεσης και του βολέματος. Υποταγμένα στη «δυσοίωνα σκιά» του σκότους ως πιστοί υπηρέτες της θα κληθούν να διαβάλουν τις παιδικές ψυχές: «-Τι θα κάνουμε; -Θα ψιθυρίζετε στ' αυτιά των παιδιών ότι δεν αξίζει να κουράζονται, ότι δεν αξίζει να γυμνάζονται, “τρελαθήκατε”, θα τους λέτε, “γιατί να σας βγαίνει η πίστη στην προπόνηση; Γιατί να ιδρώνετε και να ξειδρώνετε άδικα; Γιατί να ταλαιπωρείστε; Γιατί να μην απολαμβάνετε όσα περισσότερα όσο συντομότερα μπορείτε; Για ένα στεφάνι ελιάς; Χα! Τι αξία έχει ένα στεφάνι ελιάς που αργά ή γρήγορα θα μαραθεί; Αξία έχει η καλοπέραση! Η άνεση! Το βόλεμα έχει αξία!” έτσι θα τους λέτε...»⁸⁹⁹.

5.4.5. Πολυπολιτισμικότητα

Η πολυπολιτισμικότητα είναι μια σύγχρονη αξία που παρουσιάζεται να αντιστοιχεί στις βασικές αξίες του Ολυμπισμού που διατυπώθηκαν από τον Coubertin για διεθνή κατανόηση, αμοιβαίο σεβασμό και καθολική συμμετοχή. Η καθολικότητα «ένα από τα αρχέγονα χαρακτηριστικά του Ολυμπιακού Κινήματος» βασίζεται στο πολυπολιτισμικό όραμα του Coubertin, έκφραση του οποίου αποτελεί η διατύπωση «Όλα τα παιχνίδια, όλα τα έθνη», που έκανε το 1908 στους Αγώνες του Λονδίνου σύμφωνα με τους DaCosta, Abreu και Miragaya⁹⁰⁰. Η πολυπολιτισμικότητα ως κοινωνική αξία ενσωματώθηκε στην εκπαίδευση εξαιτίας των πολιτισμικών και κοινωνικών μεταβολών που συντελούνται στις δυτικές κοινωνίες λόγω της αυξημένης παγκοσμιοποίησης. Μέσα από τα Προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας διεθνώς προβάλλεται ως μία από τις βασικότερες σύγχρονες αξίες του Ολυμπισμού.

Στην Ελλάδα η πολυπολιτισμική εκπαίδευση είναι μέρος του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 εξαιτίας του αυξημένου μεταναστευτικού ρεύματος αρχικά από τα Βαλκάνια και τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και αργότερα από τις Ασιατικές και Αφρικανικές χώρες⁹⁰¹. Σκοπός της είναι η παροχή εκπαίδευσης σε νέους με εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ιδιαιτερότητες, όπως ορίζεται στο άρθρο 34

⁸⁹⁹Τριβιζάς, Εκμ2, σ. 114-115.

⁹⁰⁰DaCosta L., Abreu N., Miragaya A., «Multiculturalism and Universal proclaimed values in Olympic Movement: An approach to human rights and sport development», 2006, στο http://www.sportsinbrazil.com.br/artigos_papers/multiculturalism.pdf, 20.7.2011.

⁹⁰¹Βλ. στοιχεία στο Πετρονάτη Μ., (επιστημονική υπεύθυνος), *Διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας στο σχολείο*, ΕΚΚΕ, Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών, 2008, σ. 10-14.

του Ν.2413⁹⁰², ώστε να γίνουν αποδεκτοί από την πλειονότητα. Στο πρόγραμμα Ολυμπιακή Παιδεία η πολυπολιτισμικότητα είναι ένας από τους τέσσερις βασικούς άξονές του για την υλοποίησή του και στον οποίο δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα⁹⁰³. Στο θεωρητικό εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1, η Τρέσσου στην υποενότητα, «Ολυμπιακοί: Αγώνες πολυπολιτισμικότητας» εξετάζει τους Αγώνες ως «παράδειγμα για τη συμβατότητα διατήρησης των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων με την κοινωνική συνοχή και συναίνεση» και «παράδειγμα πολυπολιτισμικού πλουραλισμού». Παράλληλα επιχειρεί να τους προσεγγίσει ως «περιβάλλον φυσικής συνάντησης, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και άμεσης επικοινωνίας πολιτών του κόσμου» και ως ένα «παράδειγμα για τη συμβατότητα διατήρησης των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων με την κοινωνική συνοχή και συναίνεση»⁹⁰⁴.

Το κείμενο έχει έκταση 17 ¼ σελίδες και χωρίζεται σε τρεις υποενότητες. Αφιερώνει σχεδόν τη μισή έκταση του κειμένου για να αναλύσει τον όρο της πολυπολιτισμικότητας και την αξία της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης, την οποία υποστηρίζει με σύντομα επιλεγμένα παραδείγματα από τις Ολυμπιακές διοργανώσεις του Σίδνεϊ, της Βαρκελώνης, της Ατλάντα και της Μελβούρνης. Επικεντρώνεται στον ορισμό, στο περιεχόμενο και στους στόχους του όρου πολυπολιτισμικότητα από την εποχή της εμφάνισής του το 1960 στις ΗΠΑ και εξής. Στη συνέχεια αναφέρεται στον όρο πολυπολιτισμική εκπαίδευση και στα διαφορετικά περιεχόμενα του όρου, τα οποία και αναλύει εκτενώς. Η έκταση που δίνει στην ανάλυση των διαφορετικών περιεχομένων της έννοιας πολυπολιτισμική εκπαίδευση, συμβάλλει στη διαμόρφωση κατάλληλου θεωρητικού υπόβαθρου για τους καθηγητές.

Οι Αγώνες εκλαμβάνονται και αναλύονται ως ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα πολιτισμικού πλουραλισμού το οποίο περιγράφει ως εξής: «στους

⁹⁰²Ν.2413, ΦΕΚ 124/17.6.1996, «Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», κεφ. Ι' «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση», άρ. 34, παρ. 1-2.

⁹⁰³Στην επίσημη ιστοσελίδα του ΥΠΕΠΘ αναφέρεται: «Ένας από τους κύριους στόχους της Ολυμπιακής Παιδείας είναι να εμπνεύσει, να ευαισθητοποιήσει και να κινητοποιήσει τους μαθητές και τους νέους της Ελλάδας και της Ομογένειας στη διαμόρφωση συμπεριφορών και αξιών φιλίας, στην ανάπτυξη της συνεργασίας με αποδοχή και σεβασμό στη διαφορετικότητα και στις αξίες του πλουραλισμού, που αποτελούν και βασικές Ολυμπιακές αξίες. Μέσα στον άξονα "Άρση Κοινωνικού Αποκλεισμού και Φυλετικών Διακρίσεων - Πολυπολιτισμικότητα" του προγράμματος "Ολυμπιακή Παιδεία" εμπεριέχονται εκπαιδευτικές δραστηριότητες, προγράμματα ή ενέργειες προσανατολισμένες στη γνωριμία και τη διάδραση μεταξύ πολιτισμών και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης περιθωριοποιημένων ατόμων ή κοινωνικών ομάδων χωρίς καμιά διάκριση». Πηγή ΥΠΕΠΘ: http://archive.minedu.gov.gr/el_ec_page1947.htm, 12.7.2011.

⁹⁰⁴Τρέσσου Ε., «Ολυμπιακοί: Αγώνες πολυπολιτισμικότητας», Εκ1, σ. 354.

Ολυμπιακούς Αγώνες αθλητές και αθλήτριες από όλα τα πλάτη και τα μήκη της γης συναντιούνται στον ίδιο τόπο, αγωνίζονται και αγωνιούν πλάι – πλάι, επικοινωνούν χωρίς να γνωρίζουν συχνά ο ένας τη γλώσσα του άλλου. Μια ποικιλία γλωσσών, συνηθειών και εκφράσεων, τρόπων ζωής συνυπάρχουν αρμονικά σε μια παγκόσμια κοινότητα. Η πολυπολιτισμικότητα είναι ορατή και λειτουργική σε όλες τις εκδηλώσεις αθλητικές και κοινωνικές»⁹⁰⁵.

Σχετικά με την ενσωμάτωση των Αγώνων στο μοντέλο της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης, θεωρεί ότι οι Αγώνες μπορούν να λειτουργήσουν εξισοροπητικά ανάμεσα στην αποδοχή και το σεβασμό της διαφορετικότητας και να αποδομήσουν διαμορφωμένες αντιλήψεις, ότι μπορούν να γίνουν εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών σε πολυπολιτισμικές αξίες και τέλος ότι ο εκπαιδευτικός πέρα από τις γενικές πληροφορίες μπορεί να μιλήσει για τους Αγώνες ως ανθρώπινη συνάθροιση και συνύπαρξη και να αναδείξει τον πολιτισμικό τους πλουραλισμό. Για την υποστήριξη αυτής της θεώρησης δίνει δύο συγκεκριμένα παραδείγματα τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν μέσα στην τάξη και τα αναλύει εκτενώς, με έμφαση στους Αβορίγινες της Αυστραλίας⁹⁰⁶. Για την άμεση κατανόηση της αξίας της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης προτείνονται ανάλογες δράσεις στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4, όπου για παράδειγμα σε μία από αυτές, ο Χουάν, ένας ξένος μαθητής, αλλά πολίτης του κόσμου σύμφωνα με την πολυπολιτισμική θεώρηση, αντιμετωπίζεται ως κατώτερος και διαφορετικός με όρους ανισότητας⁹⁰⁷.

Η πολυπολιτισμική διάσταση του Ολυμπιακού Κινήματος ως σύγχρονη κοινωνική αξία που συμβάλλει στην αποδοχή του διαφορετικού και τον αμοιβαίο

⁹⁰⁵ Στο ίδιο, σ. 360.

⁹⁰⁶ Το πρώτο παράδειγμα προτείνει την εμπλοκή των παιδιών σε δραστηριότητες που θα τα βοηθήσει να αποκτήσουν φυσική εξοικείωση με το διαφορετικό: «να δουν άνδρες και γυναίκες διαφόρων εθνικών πολιτισμών και κοινωνικών ομάδων να συνυπάρχουν και να αγωνίζονται στον ίδιο χώρο» ή «άτομα με ειδικές ανάγκες, ανθρώπους με διαφορετικά φυσικά χαρακτηριστικά να συμμετέχουν στα διάφορα αθλήματα». Η εξοικείωση των παιδιών θα ολοκληρωθεί με τη στάση του εκπαιδευτικού ο οποίος για παράδειγμα θα δείξει την εικόνα αυστραλιανών αβορίγιων και θα σχολιάσει θετικά την επιλογή της Οργανωτικής Επιτροπής να τους συμπεριλάβει στην εθνική αποστολή της χώρας. Η Τρέσσου επιμένει ιδιαίτερα στην ιστορία των Αβορίγιων και δίνει αναλυτικά διάφορες οπτικές προσέγγισης του θέματος που μπορεί να αναπτυχθεί μέσα στην τάξη. Ως δεύτερο παράδειγμα προτείνει την επιλογή ενός χάρτη μεταλλίων της 27^{ης} Ολυμπιάδας που δείχνει την πολυεθνική συμμετοχή των χωρών και με βάση αυτόν το χάρτη ο εκπαιδευτικός μπορεί να οδηγήσει τους μαθητές μέσα από διάφορες δράσεις στην κατανόηση της πολυπολιτισμικότητας, στο ίδιο, σ. 363-367.

⁹⁰⁷ «Ο Χουάν ήρθε φέτος στο σχολείο μας. Είναι ήδη 4 μήνες στο τμήμα και οι συμμαθητές του τον διαλέγουν πάντα τελευταίο για την ομάδα του ποδοσφαίρου στο μάθημα της γυμναστικής, Εκ4, σ. 125.

σεβασμό μέσα από πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας, αποδείχθηκε στην πράξη ανεπαρκής για να εξαλείψει κοινωνικά φαινόμενα ξενοφοβίας και ρατσισμού, όπως έδειξε η περίπτωση του 132^{ου} Δημοτικού Σχολείου Γκράβας με 75% αλλόγλωσσους μαθητές από διαφορετικές εθνικότητες στις τάξεις του. Αντίθετα απέδειξε τον εθνοκεντρικό χαρακτήρα της ελληνικής εκπαίδευσης. Το 132^ο σχολείο υπό τη διεύθυνση μιας πρωτοποριακής εκπαιδευτικού και διευθύντριας σε σύμπραξη με το 112^ο και 65^ο Δημοτικό της Αθήνας, το 2002 υπέβαλε μια σειρά προτάσεων στο Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας, με βάση τον άξονα του κοινωνικού αποκλεισμού, οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν και υλοποιήθηκαν σε συνεργασία με τους υπεύθυνους του Προγράμματος.

Οι προτάσεις αφορούσαν μαθήματα ελληνικών στους μετανάστες γονείς, συναντήσεις εργαστηριακής μορφής για εκπαιδευτικούς και γονείς κλπ. Οι δράσεις του σχολείου συνεχίστηκαν και μετά τη λήξη του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας με αποτέλεσμα η διευθύντρια του σχολείου να διωχθεί ποινικά για παράνομη παραχώρηση σχολικού χώρου και να μην εξελιχθεί, επειδή παραχώρησε σχολικές αίθουσες για τη διδασκαλία αυτών των μαθημάτων μητρικής γλώσσας σε αλλόγλωσσους μαθητές εκτός διδακτικού ωραρίου το διάστημα 2005-2007 και επιπλέον, επειδή εισηγήθηκε την αντικατάσταση της θρησκευτικής πρωϊνής προσευχής με ποίημα του Γιάννη Ρίτσου με στόχο την ευρύτερη κατανόηση και αποδοχή όλων των μαθητών που δεν ανήκαν στην ίδια θρησκεία⁹⁰⁸.

⁹⁰⁸Σε ενημέρωση του Γ.Γ. του ΥΠΕΠΘ, το γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας περιγράφει το θέμα ως εξής: «η διδασκαλία των ελληνικών που ξεκίνησε για τους μετανάστες γονείς και τα μαθήματα μητρικής γλώσσας που ξεκίνησαν το Φεβρουάριο του 2003 και εντάχθηκαν στο πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας, αποτελούν μια ανεξάρτητη δράση του άνω προγράμματος και μόνο για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα 2003-2005. Ως εκ τούτου το Υπουργείο δεν έχει υποχρέωση να συνεχίσει τη χρηματοδότηση του εγχειρήματος αυτού, το οποίο παρά την επιτυχή έκβασή του, δεν κατοχυρώνεται νομικά. Η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας των παιδιών προσφύγων και των μεταναστών στο σχολείο καθώς και εκείνη των ελληνικών στους γονείς τους, δεν προβλέπονται από καμιά διάταξη ή υπουργική απόφαση, μολονότι η πολυεθνική σύνθεση των μαθημάτων είναι πλέον μια πραγματικότητα για τα περισσότερα ελληνικά σχολεία», αρχείο ΟΠ-ΥΠΕΠΘ, 9.1.2008. Σημειωτέον ότι την περίοδο 2005-2008 που διώχθηκε η Στέλλα Πρωτονοτάριου, στα σχολεία το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας συνεχιζόταν μέσα από το πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» που είχε τίτλο «Από τα σπορ στην καθημερινή ζωή. Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι», με σκοπό την προώθηση της ισότητας στην κοινωνία. Στο υποστηρικτικό υλικό επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών της Καλλιπάτειρας διαβάζουμε: «Το πρόγραμμα Καλλιπάτειρα προάγει τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Διαπολιτισμική εκπαίδευση σημαίνει αλληλεπίδραση, ανταλλαγή, αποδυνάμωση των ορίων περιορισμών, αμοιβαιότητα, ανταποδοτικότητα και αλληλεγγύη», Θεοδωράκης Ι., *Εφαρμογή Προγραμμάτων που προωθούν την ισότητα στην κοινωνία «Καλλιπάτειρα» – Υποστηρικτικό υλικό επιμόρφωσης*, Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας ΥΠΕΠΘ, χχ.

Έτσι αντικαταστάθηκε από άλλον διευθυντή, ο οποίος επαναπροσδιόρισε τη λειτουργία του σχολείου με εθνικά χαρακτηριστικά και ανέλαβε να επαναφέρει την τάξη σε μια πραγματικότητα που είχε διαταραχθεί από πολυπολιτισμικά επικίνδυνες για το έθνος παρεμβάσεις. Το θέμα έλαβε μεγάλη έκταση και ξεσήκωσε σάλο διαμαρτυριών από την προοδευτική εκπαιδευτική κοινότητα, έγιναν σχετικές επερωτήσεις στη Βουλή και το θέμα έκλεισε οριστικά με την ολοκλήρωση της δίκης το 2010 και την αθώωση της Στέλλας Πρωτονοταρίου, η οποία επανήλθε στη θέση της, ως διευθύντρια του σχολείου, αποδεικνύοντας πόσο δύσκολος είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε ένα διαπολιτισμικό σχολείο. Η υπόθεση του 132^{ου} Δημοτικού Σχολείου έδειξε στην πράξη, ότι η ελληνική κοινωνία και το εκπαιδευτικό σύστημα στις αρχές του 21^{ου} αιώνα διακρίνεται από πολιτική και κοινωνική ανωριμότητα και εσωτερικές εθνικές αγκυλώσεις⁹⁰⁹. Έδειξε επίσης ότι η πολυπολιτισμική πολυσημία δεν είναι εύκολα ανεκτή από την εθνική συλλογικότητα και ο χρόνος που απαιτείται για τη συναισθηματική της εκλογίκευση είναι πολύ μεγαλύτερος από το χρόνο υλοποίησης που απαιτεί ένα μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας, το οποίο ακόμα και αν έχει τις καλύτερες εκπαιδευτικές προθέσεις αυτοκαταργείται στην πράξη από τον ίδιο τον ιδεολογικό μηχανισμό που το εξέθρεψε⁹¹⁰. Έτσι, όπως εύστοχα έχει παρατηρήσει ο Κ.Θ. Δημαράς, «ο ειρηνικός εθνικισμός, δηλαδή, η ικανότητα να αγαπάς χωρίς μίσος, είναι κάτι δύσκολο, καθώς φαίνεται»⁹¹¹.

5.4.6. Εθελοντισμός

Στην αντίληψη της Οργανωτικής Επιτροπής Αθήνα 2004 ο εθελοντισμός προβάλλεται ως συγκολλητική ουσία που διαβρέχει τους αρμούς του κοινωνικού ιστού, συνιστώντας την κατ' εξοχήν ανθρωποποιητική πρώτη ύλη για την επιτυχία

⁹⁰⁹Βλ. σχετικά τα στοιχεία της κοινοτικής δημοσκόπησης «Ευρωβαρόμετρο», που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο και το Μάιο του 2001, σύμφωνα με τα οποία οι Έλληνες νέοι είναι οι πιο ξενόφοβοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στο άρθρο του Μοσχονά Κ., «Πρώτοι στην ξενοφοβία, τελευταίοι στην τεχνολογία», Εφ. *Ελευθεροτυπία*, 9.11.2001. Βλ. σχετικά και τα συμπεράσματα σε τοπικό επίπεδο, όπως προέκυψαν από έρευνα στο πλαίσιο του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας σε σχολεία του Λαυρίου από μαθητές, στο Κάτσικας Χ. – Πολίτου Εύα, *Εκτός "τάξης" το "διαφορετικό"; Τσιγγάνοι, μειονοτικοί, παλιννοστούντες και αλλοδαποί στην ελληνική εκπαίδευση*, πρόλ. Βασίλης Αλεξίου, Αθήνα, Gutenberg, 2005, σ. 171-172.

⁹¹⁰Επίσης εντοπίσαμε διαμαρτυρίες από εκπαιδευτικούς που ακούστηκαν στο συνέδριο επιμόρφωσης Ολυμπιακής Παιδείας 17-19 Ιουνίου 2002 με τίτλο «Ολυμπιακή Παιδεία και Ανθρώπινα Δικαιώματα», σ. 37, 41, για τον αποκλεισμό των μειονοτικών σχολείων της Θράκης από το ΥΠΕΠΘ για το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας.

⁹¹¹Δημαράς Κ.Θ., - Σβορώνος Ν., *Η μέθοδος της Ιστορίας: Ιστοριογραφικά και Αυτοβιογραφικά σχόλια. Συνεντεύξεις με τους Στέφανο Πεσμαζόγλου και Νίκο Αλεβιζάτο*, Αθήνα, Άγρα, 1995, σ. 63.

των Ολυμπιακών Αγώνων. Ως γενικότερη έκφραση κοινωνικής αλληλεγγύης ο εθελοντισμός συνδέεται με την αυταξία που ενέχει κάθε κοινωφελής πρακτική για χάρη ενός σκοπού που υπερβαίνει τα στενά όρια, διανοίγοντας ορίζοντες βαθύτερης κοινωνίας με τους άλλους ανθρώπους⁹¹².

Ο Ολυμπιακός εθελοντισμός είναι ένα φαινόμενο που αναπτύχθηκε σταδιακά μέσα στον 20^ο αιώνα και εξελίχθηκε με τη μορφή που τον γνωρίζουμε σήμερα, ως οργανωμένο μοντέλο από τη δεκαετία του 1980 και μετά. Σύμφωνα με τη Ρόη Παναγιωτοπούλου, ο εθελοντισμός στους Ολυμπιακούς Αγώνες διακρίνεται σε τέσσερις μεγάλες περιόδους, (1896-1936, 1948-1976, 1980-1988, 1992 και εξής). Η πρώτη περίοδος χαρακτηρίζεται από την ανώνυμη συμμετοχή εθελοντών μέσω διαφόρων δικτύων (στρατός, πρόσκοποι), η δεύτερη από τα ίδια κοινωνικά δίκτυα αλλά και με ατομική συμμετοχή πολιτών, η τρίτη με τη σταδιακή ενσωμάτωση χαρακτηριστικών του ατομικού εθελοντισμού που ακολουθεί τις υποδείξεις της Οργανωτικής Επιτροπής και η τέταρτη με τη μορφή του εθελοντισμού ως οργανωμένο μοντέλο, το οποίο συντονίζει εξ ολοκλήρου η Οργανωτική Επιτροπή⁹¹³. Το κοινωνικό δίκτυο του Ολυμπιακού εθελοντισμού υιοθετήθηκε επίσημα από τη

⁹¹² Αντίστοιχα ο Διευθύνων Σύμβουλος της Οργανωτικής Επιτροπής Γιάννης Σπανουδάκης επισημαίνει: «ο εθελοντισμός έχει ονομαστεί και η κόλλα (glue) της κοινωνίας, καθώς βοηθά την ανάπτυξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνοχής μεταξύ των ανθρώπων –σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες έρευνες του Προγράμματος Εθελοντισμού του ΟΗΕ, πολλά κοινωνικά και αναπτυξιακά προβλήματα μπορούν να λυθούν μέσω καλά οργανωμένων εθελοντικών προγραμμάτων. Πόσο μάλλον όταν ο εθελοντισμός συνδυάζεται με τον αθλητισμό...θα τολμούσα να πω ότι ο αθλητισμός και ο εθελοντισμός είναι πλευρές του ίδιου νομίσματος», Σπανουδάκης, «Η πολιτισμική και ηθική διάσταση του εθελοντισμού στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνα 2004», στο *Λεύκωμα της 44^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες*, ΔΟΑ-ΔΟΕ, Αθήνα, 2005, σ. 109-114. Βλ. επίσης σχετικά και την ανακοίνωση της Διευθύντριας Επιλογής και Εισαγωγικής Εκπαίδευσης Εθελοντών της ΟΕΟΑ Αθήνα 2004 Όλγας Κήκου, «Εθελοντές ως Ολυμπιακοί Πρεσβευτές», *Λεύκωμα της 43^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 30.7 – 13.8.2003*, ΔΟΑ-ΔΟΕ, Αθήνα, 2004, σ. 139-148.

⁹¹³ Panagiotopoulou R., «Citizen participation in the Olympic Games», <http://olympicstudies.uab.es/img/panagiotopoulou.pdf>, 2005, 30.7.2011. Στο άρθρο αυτό η Παναγιωτοπούλου καταγράφει ενδιαφέροντα συγκριτικά στοιχεία για τον Ολυμπιακό εθελοντισμό, ενώ καταγράφει επίσης όψεις του εθελοντισμού των Αγώνων του 2004. Τις ίδιες περιόδους στην ιστορία του Ολυμπιακού εθελοντισμού καταγράφουν και οι Moragas de M. – Paniagua R., στο πολύ ενδιαφέρον άρθρο, «The evolution of volunteers at the Olympic Games» που δημοσιεύτηκε στον τόμο της IOC, (Moragas de M., Moreno A.B., Puig N. ed.) *Volunteers, Global Society and the Olympic Movement –International Symposium Lausanne, 1999*, σ. 133-154. Οι Moragas & Paniagua με συστηματική ανάλυση αναδεικνύουν τις όψεις του Ολυμπιακού εθελοντισμού στο πλαίσιο των κοινωνικο-πολιτικών αλλαγών του 20^{ου} αιώνα και συμπεραίνουν ότι η σημασία του Ολυμπιακού εθελοντικού κινήματος συμπυκνώνεται σε τρεις παραμέτρους: από πολιτική άποψη αντιπροσωπεύει την ένωση επιμέρους ενεργειών σε ένα κοινό σχέδιο, από οικονομική άποψη οδηγεί σε σημαντική μείωση των δαπανών μισθοδοσίας και από πολιτιστική άποψη περιλαμβάνει βασική εκπαίδευση στην πολυπολιτισμικότητα και την αλληλεγγύη.

ΔΟΕ το 1992, όταν στην επίσημη έκθεση των Αγώνων της Βαρκελώνης, απαντάται πρώτη φορά ο ορισμός του Ολυμπιακού εθελοντή⁹¹⁴.

Η ΔΟΕ ως διεθνής μη κυβερνητική και μη κερδοσκοπική οργάνωση ενσωματώνει στο αξιακό της σύστημα τις αξίες του αλτρουισμού και του εθελοντισμού. Συντηρεί έτσι το μύθο της ανιδιοτελούς συμμετοχής στο Ολυμπιακό Κίνημα αφενός μέσα από την ίδια τη διοικητική της σύνθεση, αφού τα μέλη της εργάζονται εθελοντικά, και αφετέρου από την τεράστια δύναμη που έχει το Ολυμπιακό Κίνημα να κινητοποιεί μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες ανθρώπων που ενστερνίζονται τις Ολυμπιακές αξίες και προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους κάθε τέσσερα χρόνια για τη διοργάνωση των Αγώνων⁹¹⁵. Σύμφωνα με τον Γεωργιάδη το Ολυμπιακό Κίνημα καταγράφεται στη διεθνή κοινή γνώμη ως «ο γνωστότερος αλτρουιστικός οργανισμός στον κόσμο, καθώς η ύπαρξή του ταυτίζεται με τις έννοιες φιλία, πολυπολιτισμικότητα, διεθνοποίηση, ειρηνικός, έντιμος»⁹¹⁶.

Η σημασία του εθελοντικού κινήματος στη διοργάνωση των Αγώνων είναι ζωτικής σημασίας για τη συλλογική αυτοπραγμάτωση του Ολυμπιακού Κινήματος. Η θεμελιώδης κοινωνική αξία του εθελοντισμού αποτελεί το βασικότερο στοιχείο που διαφοροποιεί τους Αγώνες από οποιαδήποτε άλλη αθλητική διοργάνωση, γιατί δίνει τη δυνατότητα σε ανθρώπους που δεν είναι αθλητές να μετέχουν στη μεγαλύτερη παγκόσμια γιορτή του αθλητισμού. Οι εθελοντές ως φορείς των αξιών και στόχων του Ολυμπισμού, ετεροπροσδιορίζονται στο εγχειρίδιο Εκ1 ως «άνθρωποι υψηλού βαθμού ευθύνης, συνέπειας και ανιδιοτέλειας, που πιστεύουν ότι η συλλογική προσπάθειά τους θα αλλάξει την κοινωνία και τον κόσμο μας και ο σκοπός τους ταυτίζεται με το σκοπό της Οργανωτικής Επιτροπής των Αγώνων». Και αλλού στο ίδιο, ως «η τέλεια ενσάρκωση του Ολυμπιακού πνεύματος»⁹¹⁷.

⁹¹⁴«Ο εθελοντής Ολυμπιακών Αγώνων είναι ένα άτομο που λαμβάνει την αλτρουιστική απόφαση να δεσμευθεί προσωπικά, να συνεργαστεί όσο καλύτερα μπορεί για τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων, και αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει τα καθήκοντα που του ανατίθενται χωρίς να αμείβεται ή να λαμβάνει ανταμοιβή οποιαδήποτε είδους (COOB, 1992)», Κιουμουρτζόγλου Ε., «Ο εθελοντισμός και η Ολυμπιακή του διάσταση», Εκ1, σ. 378-379.

⁹¹⁵«Οποιος επιθυμεί να συμβάλει στην επιτυχία τους μπορεί να γίνει εθελοντής, ανεξάρτητα από φύλο, φυλή, θρησκεία, φυσική κατάσταση, κοινωνική τάξη ή μόρφωση. Ο μόνος όρος είναι ότι οι υποψήφιοι θα πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους ως το 2004», αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα Αθήνα 2004, 13.5.2002.

⁹¹⁶Γεωργιάδης Κ., «Διεθνής Κατανόηση μέσω της Ολυμπιακής Εκπαίδευσης», *ό.π.*, σ. 84.

⁹¹⁷Κιουμουρτζόγλου Ε., *ό.π.* σ. 386 και 378.

Η κοινωνική πραγματικότητα του Ολυμπιακού εθελοντισμού το 2004 κατασκευάζει μια ισχυρή ταυτότητα που νοηματοδοτείται μεταξύ άλλων με κυρίαρχες λέξεις αξίες, που αποτελούν τα κλειδιά ενός γλωσσικού κώδικα με συγκεκριμένο νοηματικό περιεχόμενο: «συμμετοχή, γιορτή, όραμα, συνεργασία, αδάμαστη βούληση, ανθρώπινο μέτρο, ικανοποίηση, ειρηνική άμιλλα, ευθύνη, υπερηφάνεια, προσφορά»⁹¹⁸. Η καμπάνια του εθελοντισμού από την «Αθήνα 2004» επικεντρώνεται στα ιδεολογικά χαρακτηριστικά της έννοιας εθελοντισμός, ενώ δεν υπάρχει η παραμικρή νύξη για την έννοια της άμισθης εργασίας που εμπεριέχεται στο αίτημα του εθελοντισμού⁹¹⁹. Η εθελοντική εργασία δεν είναι ποτέ δωρεάν σε έναν οργανισμό σύμφωνα με τον MacAloon, ο οποίος επισημαίνει ότι αυτό είναι ένα σημείο το οποίο παραβλέπεται συχνά στη ρομαντική συζήτηση περί εθελοντισμού⁹²⁰.

Σχετικά με τα κίνητρα των Ολυμπιακών εθελοντών οι Moreno, Moragas και Paniagua υιοθετούν μια σειρά από βασικά ατομικά και κοινωνικά κίνητρα: το πνεύμα αλληλεγγύης και ειρήνης του Ολυμπισμού, την ιδιότητα ως πολίτης ή μέλος μιας ένωσης ή του έθνους, ατομική πρόκληση, το συνανήκειν σε ομάδα και η αναγνώριση ως μέλος αυτής της ομάδας και τέλος διάφορες μορφές ατομικής ικανοποίησης. Το συχνότερο από αυτά τα κίνητρα, όπως φαίνεται, είναι η ομαδική ταυτότητα που ενισχύεται και από την εισαγωγή χαρακτηριστικών αναγνώρισης όπως οι ειδικές στολές, κονκάρδες, αξεσουάρ⁹²¹. Στην επίσημη ιστοσελίδα των Αγώνων, στη θεματική ενότητα που αφορούσε τον εθελοντισμό, η απάντηση στην ερώτηση «γιατί να γίνω εθελοντής» περιλαμβάνει τα εξής χαρακτηριστικά: «Για να συμβάλεις στην επιτυχία των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων ΑΘΗΝΑ 2004 και να συμμετάσχεις στη μεγαλύτερη πρόκληση της σύγχρονης Ελλάδας. Για να ζήσεις από

⁹¹⁸Επίσημο φυλλάδιο της ΟΕΟΑ 2004, με τίτλο, *Εθελοντισμός Αθήνα 2004*.

⁹¹⁹Βλ. σχετικά, Πολυχρονίου Χ., «Η ιδεολογία του εθελοντισμού: μια κριτική», Περιοδικό *Θέσεις*, τχ. 77, περίοδος: Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2001, http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=759&Itemid=29, 1.8.2011. Ο επίσημος λόγος της «Αθήνα 2004» διά στόματος της Προέδρου διεκήρυξε την αντίθεση σε σχέση με τα οικονομικά οφέλη του εθελοντισμού: «ο εθελοντισμός δεν καλείται απλώς να υπηρετήσει τις ανάγκες μιας τεράστιας σε όγκο και σημασία οργανωτικής προσπάθειας, ούτε και αποβλέπει στην εξοικονόμηση πόρων από την παροχή “δωρεάν” εργασίας. [Ο εθελοντισμός] είναι μια από τις θεμελιώδεις πτυχές της δημοκρατίας, η οποία όπως και η ελευθερία, απαιτεί αρετή, τόλμη και συνεχή προσωπική συμμετοχή», πηγή: επίσημη ιστοσελίδα «Αθήνα 2004», 17.5.2002.

⁹²⁰MacAloon J., «Volunteers, Global Society and the Olympic Movement» στο IOC, Moragas, Moreno, Puig (ed.) *Volunteers, Global Society and the Olympic Movement*, ό.π. σ. 20.

⁹²¹Moreno A.-B., Moragas M., – Paniagua R., «The evolution of Volunteers at the Olympic Games», στο *ίδιο*, σ. 147.

κοντά αυτή τη μοναδική εμπειρία, να μάθεις από αυτήν και να γνωρίσεις ανθρώπους από όλο τον κόσμο»⁹²².

Σύμφωνα με τα στοιχεία η εκστρατεία στρατολόγησης εθελοντών άρχισε από τη Γενική Διεύθυνση Εθελοντισμού τέλη Ιανουαρίου 2001 και τέλος Απριλίου 2004 ολοκληρώθηκε με τη συλλογή 165.511 αιτήσεων, παρά το γεγονός ότι στην Ελλάδα, όπως επισημαίνει η Παναγιωτοπούλου, η κοινωνία των πολιτών δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη, λόγω της κυριαρχίας του κράτους που δεν επέτρεπε χώρο για ΜΚΟ και μη-πολιτικές ομάδες πρωτοβουλίας πολιτών. Τα πολιτικά κόμματα ήταν ο μόνος παράγοντας για την κοινωνική ένταξη των πολιτών. Στοιχεία ευρωπαϊκής έρευνας το 2003 έδειξαν ότι το 79,5% των Ελλήνων δήλωσαν ότι δεν συμμετέχουν σε καμία ΜΚΟ, ποσοστό χαμηλότερο από άλλες ευρωπαϊκές χώρες⁹²³.

Εν τούτοις η αυξημένη συμμετοχή αιτήσεων των εθελοντών που παρατηρήθηκε σχετίζεται κυρίως με το αίσθημα επιστροφής των Αγώνων στην Ελλάδα και συνδέεται άμεσα με την εθνική ταυτότητα και την εθνική πολιτισμική συνέχεια. Από το γενικό σύνολο των εθελοντών επιλέχτηκαν 60.000 για τους Ολυμπιακούς και 15.000 για τους Παραολυμπιακούς. Από αυτούς σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνει η Παναγιωτοπούλου, 65% ήταν Έλληνες εσωτερικού, 10% Έλληνες εξωτερικού και 25% ξένοι⁹²⁴. Σύμφωνα δε με αναφορά που δίνει το Παρατηρητήριο Ελεύθερων Χώρων Αθήνας – Αττικής το κόστος για την προσέλκυση των εθελοντών ήταν περίπου 70 εκατομμύρια ευρώ, ενώ το όφελος από την απλήρωτη εργασία 280 εκατομμύρια ευρώ⁹²⁵.

Ο εθελοντισμός το 2004 συνδέθηκε με την κυρίαρχη ιδέα του ελληνικού πατριωτισμού και το αίσθημα του εθνικού καθήκοντος απέναντι σε ένα διεθνές γεγονός, που παρουσιάστηκε ως εθνικό στοίχημα που όφειλαν να κερδίσουν όλοι μαζί οι Έλληνες. Αυτό ήταν το κυρίαρχο μήνυμα που διατυπώθηκε από την κυρίαρχη

⁹²²Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα Αθήνα 2004, 13.5.2002. Ενδιαφέρουσα έρευνα σχετικά με τα κίνητρα εθελοντών στους Αγώνες το 2004 βλ. στο άρθρο της Τσακαρέστου Μ., «Ολυμπιακοί Αγώνες 2004: η εμπειρία του Ολυμπιακού Εθελοντισμού. Στάση και αξίες των νέων απέναντι στον εθελοντισμό στη μετα-ολυμπιακή εποχή», στο Τέσσα Δουλκέρη (επιμ.), *Αθλητισμός, Κοινωνία και ΜΜΕ: η περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2^{ος} τόμος, 2007, σ. 573-602.

⁹²³Panagiotoπούλου R., «Citizen participation in the Olympic Games», 2005, <http://olympicstudies.uab.es/img/panagiotoπούλου.pdf>, 26.6.2011. Βλ. επίσης σχετικά και το άρθρο της, «The Notion of Voluntarism in the Modern Greek Society and the Challenge of the Olympic Games», στο IOC, Moragas, Moreno, Puig (ed.) *Volunteers, Global Society*, ό.π., σ. 81-90.

⁹²⁴Panagiotoπούλου, «Citizen participation in the Olympic Games», ό.π.

⁹²⁵Πηγή: <http://www.asda.gr/elxoroi/OAafter4.htm>, 1.8.2011.

πολιτική και αθλητική ηγεσία της χώρας μέσα από τις δημόσιες εκδηλώσεις, τις ημερίδες και τις παρουσιάσεις του εθελοντικού προγράμματος σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας, της Κύπρου αλλά και της Ομογένειας, καθώς και μέσα από το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία⁹²⁶.

Στην εναρκτήρια εκδήλωση της Οργανωτικής Επιτροπής στις 30 Ιανουαρίου 2001, για το Πρόγραμμα του Εθελοντισμού που έγινε στο Intercontinental όπου παρευρέθηκαν οι αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων, μέλη της ευρύτερης πολιτικής ηγεσίας και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και μέλη κοινωνικών φορέων και ΜΚΟ, (450 οργανώσεις και 2500 άτομα), ο Πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης δήλωσε μεταξύ άλλων: «Το 2004 η εθνική ανταπόκριση που ζητούμε αφορά στο ανθρώπινο δυναμικό..Χρειαζόμαστε τον ανώνυμο Έλληνα και την ανώνυμη Ελληνίδα». Αντίστοιχα η Γιάννα Αγγελοπούλου τόνισε: «ο Εθελοντισμός δεν συμπληρώνει απλώς, αλλά κυριολεκτικά θεμελιώνει την οικουμενική ηθική διάσταση του Ολυμπισμού...Για εμάς ειδικά τους Έλληνες, ο Εθελοντισμός έχει και μιαν άλλη πρόσθετη εθνική διάσταση...»⁹²⁷. Κατά τη διάρκεια αυτής της εκδήλωσης 23 Έλληνες Ολυμπιονίκες ανακηρύχθηκαν οι πρώτοι Αγγελιοφόροι του Εθελοντισμού.

Σε αντιδιαστολή με τον επίσημο λόγο για τους επικριτές της διοργάνωσης ο εθελοντισμός αποτελεί «χαρακτηριστική συνιστώσα της ιδεολογίας του σύγχρονου ψευδο-ολυμπισμού που δημιουργεί την ψευδαίσθηση της συμμετοχής σε ένα γεγονός παγκόσμιας εμβέλειας και δυναμικής, ενώ συγκαλύπτει ουσιαστικά ένα καθεστώς απλήρωτης εργασίας δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων που, υπό την υψηλή εποπτεία των

⁹²⁶Στην επίσημη ιστοσελίδα του ΥΠΕΠΘ για την Ολυμπιακή Παιδεία ο εθελοντισμός αξιολογείται με τα εξής χαρακτηριστικά: «Ο εθελοντισμός είναι ένα πολύμορφο και δυναμικό σύστημα όπου η ατομική ολοκλήρωση συναντιέται με τη συλλογική ευημερία. Οι μορφές που παίρνει η εθελοντική προσφορά σήμερα διευρύνονται διαρκώς και εκτείνονται σε όλο το φάσμα της κοινωνικής ζωής από την παροχή υπηρεσιών φροντίδας ως τις οργανωμένες δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, κι από τη δραστηριοποίηση ομάδων πολιτών για την πρόληψη ή την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών ως την παροχή εκπαίδευσης σε κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα ή ομάδες. Η εθελοντική δράση, από την άλλη πλευρά, αποτελεί η ίδια μια μαθησιακή εμπειρία, αναπτύσσοντας τις κοινωνικές, επικοινωνιακές και επαγγελματικές δεξιότητες του εθελοντή. Ο ίδιος ο εθελοντής δεν είναι μόνο πομπός αλλά και δέκτης των ωφελειών που απορρέουν από την εθελοντική του δράση. Οι αρχές και τα ιδεώδη του εθελοντισμού διαποτίζουν όλες τις δράσεις της Ολυμπιακής Παιδείας και αποτελούν τη ραχοκοκκαλιά του προγράμματος. Όλες οι ενέργειες που προάγουν τη μάθηση μέσα από εμπειρίες που συνδέονται με τον εθελοντισμό και την κοινωνική υπηρεσία και καλλιεργούν το ρόλο του "ενεργού πολίτη" αποτελούν προτεραιότητα του προγράμματος». Πηγή: http://archive.minedu.gov.gr/el_ec_page_1948.htm, 30.7.2011.

⁹²⁷Πηγή: Macedonian Press Agency: http://www.hri.org/news/greek_mpegrb/2001/01-01-30.mpegrb.html, 18.6.2011. Η παρουσίαση της επίσημης αίτησης εθελοντισμού έγινε στο ΟΑΚΑ στις 30.1.2002 και πλαισιώθηκε από καλλιτεχνικό συναυλιακό πρόγραμμα. Η είσοδος ήταν ελεύθερη για το κοινό. Βλ. σχετικό άρθρο, «Στο δρόμο για το 2004 ...», Εφ. *Ελευθεροτυπία*, 30.1.2002.

παχυλώς αμειβόμενων στελεχών των Ολυμπιακών Επιτροπών, αγωνίζονται να υλοποιήσουν, δήθεν, τα αρχαιοελληνικά ολυμπιακά ιδανικά...»⁹²⁸. Πέρα όμως από τον επίσημο εξωραϊστικό λόγο της ΟΕΟΑ και την επικριτική διάθεση όσων αμφισβητούν τους Ολυμπιακούς Αγώνες, οι ολυμπιακοί εθελοντές, όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί ο MacAloon, είναι «τα πραγματικά καναρίνια στο ανθρακωρυχείο, είναι η ομάδα που έχει να μας πει τα περισσότερα για την πραγματική υγεία του συστήματος»⁹²⁹.

Στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας ο εθελοντισμός αναλύεται ως αυτόνομη ενότητα στο βιβλίο του καθηγητή Εκ1, ενώ υπάρχουν διάσπαρτα στοιχεία στα υπόλοιπα εγχειρίδια καθηγητών και μαθητών. Ο Κιουμουρτζόγλου συγγραφέας της ενότητας «Ο Εθελοντισμός και η Ολυμπιακή του διάσταση», μεταφέρει την επίσημη άποψη του 2004 για τον εθελοντισμό και καλλιεργεί ένα κλίμα θετικής εικόνας για τους ολυμπιακούς εθελοντές παρά τις επικρίσεις που δέχεται το Ολυμπιακό Κίνημα. Διαπραγματεύεται τον όρο «εθελοντισμός», αναλύει τα γενικά χαρακτηριστικά του και ενσωματώνει την έννοια στο πεδίο των Ολυμπιακών Αγώνων ως πρόταγμα μιας επιτυχημένης Ολυμπιακής διοργάνωσης. Η ενότητα έχει έκταση 16 σελίδες, η μία εκ των οποίων είναι υποσημειώσεις και χωρίζεται σε 12 υποενότητες⁹³⁰.

Ο Κιουμουρτζόγλου συνδέει την αξία του Ολυμπιακού εθελοντισμού με την ευρύτερη έννοια της ανθρώπινης ανιδιοτέλειας και την παραδοσιακή έννοια της φιλανθρωπίας, «όπως αυτή χρησιμοποιήθηκε κατά την κλασική εποχή για να αποδώσει μια καινούργια αρετή, την αγάπη για τους ανθρώπους». Ταυτόχρονα προσφεύγει σε ιστορικούς αναχρονισμούς συγχέοντας παλιές μορφές αλληλεγγύης με τη νεωτερική αξία του Ολυμπιακού εθελοντισμού: «Ωστόσο ο εθελοντισμός έχει τις αρχές του στα πανάρχαια χρόνια. Είναι παλαιότερος από τη δημοκρατία, τη χριστιανοσύνη και την οργανωμένη εκπαίδευση. Στον αιγυπτιακό πολιτισμό

⁹²⁸Χρύσης Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες Α.Ε.», πηγή: <http://www.u-topia.gr/issues/59/10>, 20.7.2011.

⁹²⁹MacAloon J., «Volunteers, Global Society and the Olympic Movement», *ό.π.*, σ. 17.

⁹³⁰«Παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια φαινόμενα, όπως ο επαγγελματισμός, αντιμάχονται την Ολυμπιακή ιδέα, υπάρχει ακόμη το Ολυμπιακό κίνημα και όσοι το υπηρετούν εμπνέουν και καθοδηγούν τους νέους στα αρχικά τους βήματα προς τον αθλητισμό. Αυτοί οι εθελοντές του αθλητισμού υποκινούν τους νέους να αγαπούν τον αθλητισμό, να σέβονται τους αντιπάλους και τους κανόνες του παιχνιδιού. Τους διδάσκουν δεξιότητες αναγκαίες για τη ζωή και τους ενθαρρύνουν αυξάνοντας τις ελπίδες τους γι' αυτήν. Εθελοντισμός υπάρχει σε κάθε κοινωνία, σε κάθε κοινωνικό σύστημα στον κόσμο. Είναι σαφές ότι δεν υπάρχει καταναγκασμός στην περίπτωση των εθελοντών. Είναι κάτι που προσφέρεται ελεύθερα, αλλά και αποσύρεται ελεύθερα», Κιουμουρτζόγλου Ε., Εκ1, σ. 372.

εντοπίζονται οι πρώτοι “εθελοντές” που πρόσφεραν ψωμί στους πεινασμένους και νερό στους διψασμένους»⁹³¹. Ο Ολυμπιακός εθελοντισμός παρόλο που διατηρεί βασικά χαρακτηριστικά της γενικότερης έννοιας του εθελοντισμού, εν τούτοις αποτελεί μια νέα μορφή εθελοντισμού με συγκεκριμένη κοινωνική δράση με διαφορετικά χαρακτηριστικά ως προς τα κίνητρα αλλά και ως προς τον τρόπο παρέμβασης στο κοινωνικό γίγνεσθαι, γεγονός που τον διαφοροποιεί από τον παραδοσιακό εθελοντισμό⁹³².

Ο συγγραφέας πέρα από τις ιδεολογικές αναφορές στον εθελοντισμό παραθέτει πραγματολογικές πληροφορίες που αφορούν τον ορισμό του εθελοντή και τα χαρακτηριστικά του εθελοντισμού γενικότερα, καταθέτει στοιχεία για τον εθελοντισμό στην Ελλάδα, αναλύει τη σχέση του επαγγελματικού αθλητισμού και του εθελοντισμού, δίνει στοιχεία για τους εθελοντές στο Σίδνεϊ με παράθεση πινάκων, αναφέρεται στις απαραίτητες ενέργειες στις οποίες βασίζεται η πολιτική στρατολόγησης των εθελοντών καθώς και στα στάδια της εκπαίδευσης που απαιτείται ώστε να μπορέσουν οι εθελοντές να ανταποκριθούν στο ρόλο τους⁹³³.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4, στην ενότητα που αφορά το Λύκειο έχουμε δύο αναφορές για τον Ολυμπιακό εθελοντισμό. Η πρώτη αναφορά είναι ενταγμένη στην υποενότητα «Σύγχρονοι Αγώνες», όπου οι καθηγητές καλούνται να ενημερώσουν τους μαθητές για τη σχέση των Ολυμπιακών Αγώνων με τον εθελοντισμό, ακολουθώντας τις πληροφορίες που τους δίνονται και στη συνέχεια να συζητήσουν μαζί τους για τις δυνατότητες δημιουργίας εθελοντικών ομάδων στο σχολείο ή την ανάπτυξη εθελοντικών δραστηριοτήτων στην καθημερινή τους ζωή: «Οι αναγκαίοι εθελοντές αναμένεται να φτάσουν τους 60.000. Τα ιδεώδη του εθελοντισμού, η συνεργασία, η αναγνώριση, ο σεβασμός προς τους συναθρώπους μας, η συμμετοχή, η ανιδιοτελής προσφορά και η απόλαυση του αγώνα αποτελούν

⁹³¹ Στο ίδιο, σ. 372-373.

⁹³² Σε αντίθεση με τον παραδοσιακό εθελοντισμό, ενσωματώνει τα χαρακτηριστικά των νέων μορφών εθελοντισμού που προσιδιάζουν στο αξιακό υπόστρωμα του «μεταμοντέρνου» πολίτη σύμφωνα με τον Αλεξίου (αποκεντρωτικός και εξατομικευμένος τρόπος δράσης και αξιακός πλουραλισμός). Με αυτήν την έννοια, υποστηρίζει ο Αλεξίου, «ο σύγχρονος εθελοντισμός εμφορείται και καθοδηγείται από εγκόσμιες μεταύλιστικές αξίες, και κυρίως από αυτές της προσωπικής αναγνώρισης, της προσωπικής ικανοποίησης κ.ο.κ, αξίες που χαρακτηρίζουν όμως περισσότερο τα νέα μεσαία αστικά στρώματα». Θανάσης Αλεξίου, «Κοινωνικές και ιδεολογικές λειτουργίες του εθελοντισμού και της εθελοντικής εργασίας», *Τεύχος 83, περίοδος: Απρίλιος - Ιούνιος 2003*, http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=813&Itemid=29, 2.8.2011.

⁹³³ Κιουμουρτζόγλου Ε., Εκ1, σ. 373-387.

αξίες που πρέπει να είναι οικείες σε όλους. Ο εθελοντισμός δίνει αυτή τη δυνατότητα σε όλους τους Έλληνες. Κάθε Έλληνας θα μπορεί να λέει: “Ήμουνα κι εγώ εκεί!”⁹³⁴.

Η δεύτερη αναφορά είναι μεγαλύτερη σε έκταση και αναπτύσσεται σε αυτόνομη υποενότητα με τίτλο «Αθήνα 2004 - εθελοντικές δραστηριότητες». Στόχος εδώ είναι «η ενημέρωση των μαθητών για την πορεία προς την Ολυμπιάδα και η δραστηριοποίησή τους για ενημέρωση άλλων κοινωνικών ομάδων». Προτείνεται οι μαθητές να αναπτύξουν ένα ενημερωτικό ψυχαγωγικό πρόγραμμα με θέματα σχετικά με τους Αγώνες και να το παρουσιάσουν σε ομάδες τοπικού πληθυσμού (ανθρώπους τρίτης ηλικίας όπου η παρουσίαση συνδυάζεται με προσφορά κάποιων ωρών διασκέδασης και συντροφιάς, αθλητικούς συλλόγους, νυκτερινά σχολεία, κατηχητικά, συλλόγους γονέων και διδασκόντων). Η σημασία της ενημέρωσης εστιάζει ιδιαίτερα στην ευαίσθητη κοινωνικά ομάδα της τρίτης ηλικίας μέσα από την εικαστική απόδοση μιας γιαγιάς που ενημερώνεται από την εγγονή της⁹³⁵. Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ13-16 ετών ο εθελοντισμός ταυτίζεται με την έννοια «Προσφορά» και οι εθελοντές, ορίζονται ως «η Δύναμη των Αγώνων» που συμβάλλει στην επιτυχία τους. Η θεματική ενότητα ολοκληρώνεται με τη ρήση του MacAloon, «Όχι εθελοντές. Όχι Ολυμπιακοί Αγώνες»⁹³⁶.

5.4.7. Περιβάλλον

Το περιβάλλον μαζί με τον Ολυμπισμό και τον αθλητισμό ορίζεται ως ένας από τους τρεις πυλώνες του Ολυμπιακού Κινήματος και μία από τις βασικές αξίες της Ολυμπιακής Παιδείας. Το 1992 η αναγκαιότητα για την προστασία του περιβάλλοντος ενσωματώνεται στον Ολυμπιακό Χάρτη στο πλαίσιο του συνεδρίου

⁹³⁴Εκ4, σ. 151. Αντίστοιχες δράσεις υποδεικνύονται για τους μαθητές στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ3 που αφορούν τρόπους αναζήτησης εθελοντικής εργασίας στο σχολείο ή το Δήμο, αλλά και «να εξετάσουν την τεράστια σημασία της εθελοντικής εργασίας κατά τη διάρκεια των Αγώνων, να αναπτύξουν ανάλογες πρωτοβουλίες και να σκεφθούν πού θα μπορούσαν να βοηθήσουν», σ. 34. Σχετικά με την επίδραση του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στη διαμόρφωση θετικών στάσεων των μαθητών για εθελοντική προσφορά εργασίας στους Ολυμπιακούς, ενδιαφέροντα στοιχεία δίνει σχετική έρευνα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σύμφωνα με την οποία, «οι προσδοκίες για θετική επίδραση του προγράμματος στην ενίσχυση εθελοντικής δράσης των μαθητών δεν επαληθεύτηκαν. Οι μαθητές που συμμετείχαν στις εκπαιδευτικές διαδικασίες της Ολυμπιακής Παιδείας δεν εμφάνισαν διαφορές στην πρόθεση για εθελοντισμό συγκριτικά με εκείνους που δεν είχαν συμμετοχή στο μάθημα», Ζουρνατζή Ε., Τσιγγίλης Ν., Γραμματικόπουλος Β., Κουστέλιος Α., «Η επίδραση του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στις στάσεις των μαθητών για εθελοντική προσφορά εργασίας στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004», στο περιοδικό *Διοίκηση Αθλητισμού και Αναψυχής*, πηγή: <http://www.jsrm.gr/files/zournatzi.pdf>, 27.6.2011.

⁹³⁵Εκ4, σ. 156.

⁹³⁶Εμ13-16 ετών, σ. 32-33.

της ΔΟΕ που έγινε στο Παρίσι. Τρία χρόνια αργότερα το 1995 η ΔΟΕ συστήνει ειδική επιτροπή με τίτλο Sport and Environment Commission και τον Οκτώβριο του 1999 υιοθετεί την «Ατζέντα 21» της διεθνούς συνδιάσκεψης που έγινε στο Ρίο ντε Τζανέιρο τον Ιούνιο του ίδιου έτους για την αειφόρο ανάπτυξη και υπεγράφη από 178 αρχηγούς κρατών⁹³⁷. Οι δράσεις αυτές της ΔΟΕ επηρεάζονται από την παγκόσμια τάση για την προστασία του περιβάλλοντος και την κινητικότητα που άρχισε να αναπτύσσεται διεθνώς, όταν έγινε πλέον ορατός ο υπερτοπικός χαρακτήρας των περιβαλλοντικών προβλημάτων που συσώρευσε στον πλανήτη ο βιομηχανικός πολιτισμός⁹³⁸.

Η νομοθεσία για τους Ολυμπιακούς Αγώνες δίνει το κανονιστικό πλαίσιο της ανάπτυξης των αρχών προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης και εκφράζει τις πεποιθήσεις και τις δεσμεύσεις της ΔΟΕ, «ότι ο αθλητισμός και η αθλητική υπεροχή εξαρτώνται από το υγιές περιβάλλον»⁹³⁹. Ο Samaranch στην αυτοβιογραφία του αναφέρεται σε «σκληρά αιτήματα οικολογικού χαρακτήρα» που επιβάλλονται στις υποψήφιες πόλεις στο πλαίσιο της οικολογικής πολιτικής της και επισημαίνει ότι «το ολυμπιακό κίνημα θεωρεί χρέος του να προτείνει ένα είδος ζωής που σέβεται τον άνθρωπο και το περιβάλλον του, μέσα από μια προληπτική εκπαίδευση με σκοπό την προστασία του πλανήτη μας»⁹⁴⁰.

Ο ίδιος θεωρεί τον αθλητή τον πρώτο οικολόγο που ζει σε διαρκή επαφή με τη φύση, αποφεύγει το κάπνισμα και φροντίζει να αποτελεί με τη συμπεριφορά του ζωντανό παράδειγμα του ρητού “νους υγιής εν σώματι υγιεί”⁹⁴¹. Η ιδέα των Αγώνων στην υπηρεσία της φύσης αρχίζει το 1992 από τους χειμερινούς της Άλμπερτβιλ,

⁹³⁷Σχετικά με την Παγκόσμια Συνδιάσκεψη της ΔΟΕ για τον Αθλητισμό και το Περιβάλλον τον Οκτώβριο του 1999 στο Ρίο, η Γιαννακούρου επισημαίνει: «Παράλληλα με την υιοθέτηση της Ατζέντα 21 η ΔΟΕ εξέδωσε “Δήλωση για τον Αθλητισμό και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη”. Σύμφωνα με τη δήλωση αυτή “η Ατζέντα 21 είναι ένα εργαλείο που καθορίζει τις δράσεις του Ολυμπιακού Κινήματος στη βιώσιμη ανάπτυξη. Όλα τα μέλη του Ολυμπιακού Κινήματος και όλοι οι συμμετέχοντες στον αθλητισμό και τις αθλητικές επιχειρήσεις καλούνται να συμμορφωθούν με την Ατζέντα 21 με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και με σεβασμό στον πολιτισμό, τις παραδόσεις και τις πεποιθήσεις τους”». Γιαννακούρου Γ.Π., «Η Σύμβαση της Φιλοξενούσας Πόλης και η προστασία του περιβάλλοντος» στο, Ελληνική Εταιρεία Δικαίου του Περιβάλλοντος, *Ολυμπιακοί Αγώνες και Περιβάλλον*, Αθήνα, Σάκουλας, 2002, σ. 235.

⁹³⁸Το 1972 έγινε η πρώτη παγκόσμια συνδιάσκεψη για το περιβάλλον στη Στοκχόλμη και ακολούθησαν η συνδιάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο το 1999 και του Γιοχάνεσμπουργκ το 2002.

⁹³⁹Τροβά Ε. – Σκουρής Π., *Οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες της Ευρώπης*, ό.π., σ. 70-75.

⁹⁴⁰Samaranch J.A., ό.π., σ. 154.

⁹⁴¹Στο ίδιο, σ. 296.

αλλά εδραιώνεται στους χειμερινούς Αγώνες του Λιλεχάμερ το 1994 στη Νορβηγία που χαρακτηρίστηκαν ως «λευκοί-πράσινοι Αγώνες», σημειολογία που ακολούθησε και τις επόμενες χειμερινές και θερινές διοργανώσεις με κορυφαία τους Αγώνες του Σίδνεϊ που κρίθηκαν οι πιο πετυχημένοι από την πλευρά προστασίας και ανάδειξης του περιβάλλοντος⁹⁴².

Οι κανονισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος στους Ολυμπιακούς Αγώνες απορρέουν από τον Ολυμπιακό Χάρτη της ΔΟΕ και τη Σύμβαση της Φιλοξενούσας Πόλης, που συνάπτεται μεταξύ αυτής και της ΔΟΕ. Στους Αγώνες της Αθήνα 2004, οι ρητές δεσμεύσεις για την προστασία του περιβάλλοντος ενσωματώθηκαν σταδιακά στην ελληνική έννομη τάξη σύμφωνα με τις αρχές του Ολυμπιακού Κινήματος και τις εκπεφρασμένες πεποιθήσεις της ΔΟΕ⁹⁴³. Το πρόταγμα της περιβαλλοντικής διάστασης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 ήταν κυρίαρχο ζήτημα για την Οργανωτική Επιτροπή γιατί αποτελούσε κρίσιμη δοκιμασία για το περιβάλλον, τη βιώσιμη ανάπτυξη της Αττικής και την κληρονομιά της μεταολυμπιακής αειφορίας. Όπως επεσήμανε ο Δήμαρχος Αθηναίων Δημήτρης Αβραμόπουλος, σε σχετικό συνέδριο που διοργανώθηκε το 2001 πριν τους Αγώνες από την Ελληνική Εταιρεία Δικαίου του Περιβάλλοντος, «οι επισκέπτες της Αθήνας του 2004 θα έρχονται από πόλεις όπου έχουν μάθει να περπατάνε, να κάνουν ποδήλατο, να χρησιμοποιούν συστηματικά τη δημόσια συγκοινωνία. Ποια θα είναι η πρόταση που θα τους προσφέρει η Αθήνα; Ποιες είναι οι καινοτομίες που έχει χρέος να εισηγηθεί η Αθήνα για την πόλη του 21^{ου} αιώνα, έτσι όπως κάνει κάθε πόλη που διοργανώνει Ολυμπιακούς Αγώνες;»⁹⁴⁴.

Όλη αυτή η συζήτηση για το περιβάλλον και τους Ολυμπιακούς Αγώνες, δεν είναι τίποτα άλλο παρά τα αποτελέσματα της συμμαχίας του Ολυμπιακού και του Οικολογικού Κινήματος, και η υιοθέτηση της ιδέας της αειφορίας από μέρους της

⁹⁴²Για τη διασύνδεση του περιβάλλοντος και των Ολυμπιακών Αγώνων βλ. περισσότερα στο άρθρο του καθηγητή Περιβαλλοντολογικής Χημείας και Οικοτοξικολογίας του Πολυτεχνείου της Λωζάννης, Tarradellas J., «The Olympic Movement and the environment», UAB-CEO 2003. Πηγή: <http://olympicstudies.uab.es/lec/pdf/tarradellas.pdf>, 13.7.2011.

⁹⁴³Στοιχεία για τις δεσμεύσεις της Σύμβασης της Φιλοξενούσας Πόλης για την προστασία του περιβάλλοντος δίνει η Γιαννακούρου Γ. στο ομώνυμο άρθρο της στο, Ελληνική Εταιρεία Δικαίου του Περιβάλλοντος, Ολυμπιακοί Αγώνες και Περιβάλλον, *ό.π.*, σ. 233-240. Βλ. επίσης και Παπαδημητρίου Ν., «Διοικητική οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων (εμπλεκόμενα όργανα και θεσμοί)», στο περ. Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Ειδικό Τεύχος: Ολυμπιακοί Αγώνες – Ζητήματα Δημοσίου Δικαίου, *ό.π.*, σ. 9-14.

⁹⁴⁴Αβραμόπουλος Δ., «Χαιρετισμός Δημάρχου Αθηναίων», στο Ελληνική Εταιρεία Δικαίου Περιβάλλοντος, *ό.π.*, σ. 27.

ΔΟΕ, όπως έκανε το 1896 με την ιδέα της κλασικής αρχαιότητας, σύμφωνα με την πετυχημένη θεωρία που αναπτύσσει η Ελένη Τροβά. Η Τροβά αναφέρεται σε μια έξυπνη μπλόφα, θεμιτή στο πλαίσιο των κανόνων των παιγνίων, η οποία επαναλαμβάνεται για δεύτερη φορά από το 1896 με παίκτη αυτή τη φορά τον Βενιζέλο, αντίστοιχο παίκτη του Βικέλα. Ο Βικέλας στο πρώτο συνέδριο της ΔΟΕ είπε «ένα εύσχημο ψεύδος», και «δημιούργησε με τον ευφυή λόγο του ένα περιβάλλον ιδεολογικής συνέχειας, που επέτρεψε την άνθιση της Ολυμπιακής Ιδεολογίας». Ο Βενιζέλος συνδέεται με το εξίσου κομψό ψεύδος της «“αιεφόρου ολυμπιακής πόλης” που θα γίνει η Αθήνα εν όψει της Ολυμπιακής διοργάνωσης...Ζητούμενο παραμένει αν αυτή η μπλόφα θα αποδώσει ανάλογα με του Βικέλα»⁹⁴⁵. Η παρατήρηση αυτή επισημαίνει στην ουσία την ιδεολογική ευελιξία του Ολυμπισμού που μπορεί να προσαρμόζεται στις εξελίξεις της κάθε εποχής και να εκφράζει τα κυρίαρχα ιδεολογικοπολιτικά ρεύματα.

Κατά τη διάρκεια της προολυμπιακής προετοιμασίας σημειώθηκαν κινητοποιήσεις και διαμαρτυρίες ενάντια στους Ολυμπιακούς. Ένα από τα βασικότερα επιχειρήματα που προέβαλαν οι διοργανωτές των κινητοποιήσεων ήταν η υποβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, σύμφωνα με την Ελένη Πολίτη, η οποία στην έρευνά της καταγράφει 210 γεγονότα διαμαρτυρίας για το περιβάλλον⁹⁴⁶. Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον στράφηκε στην κατασκευή Ολυμπιακών εγκαταστάσεων στον Σχινιά. Το γεγονός σήμανε διαμαρτυρίες από κοινωνικές και οικολογικές οργανώσεις που θεώρησαν τα Ολυμπιακά έργα καταστροφή για το φυσικό περιβάλλον και προσβολή για την ιστορική μνήμη, ενώ συγκροτήθηκε και Επιτροπή Πρωτοβουλίας για τη διάσωση του Σχινιά που συνέταξε κείμενο διαμαρτυρίας με τίτλο «Όχι Ολυμπιακές Εγκαταστάσεις στον ιστορικό τόπο του Μαραθώνα»⁹⁴⁷. Ο Σχινιάς είναι το σημαντικότερο σύνθετο οικοσύστημα της Αττικής,

⁹⁴⁵Τροβά Ε., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Περιβάλλον: Μια μπλόφα για ατελείς ονειροπόλους», στο περ. Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, Ειδικό Τεύχος: Ολυμπιακοί Αγώνες, ό.π., σ. 24-28.

⁹⁴⁶Πολίτη Ε., Ο αθλητισμός ως πολιτικό ζήτημα..., ό.π., σ. 65.

⁹⁴⁷Βλ. ενδεικτικά τα άρθρα στην Εφ. *Ο Ριζοσπάστης*: «Συνεχίζονται οι αντιδράσεις για τον Σχοινιά», 4.5.2001, «Δουλεύουν στο παρασκήνιο Κυβέρνηση και ΔΟΕ», 24.4.2001, «Ολυμπιακό Κωπηλατοδρόμιο – Προσβολή ιστορικής μνήμης», 6.5.2001, «Στην Ολομέλεια του ΣτΕ το Κωπηλατοδρόμιο», 6.7.2001. Βλ. επίσης το κείμενο διαμαρτυρίας της Πρωτοβουλίας για τη διάσωση του Σχινιά – Μαραθώνα στην ιστοσελίδα http://www.kostasdiakos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=22:2009-09-27-21-50-43&catid=10:2009-09-27-21-34-16&Itemid=9, 24.7.2011. Επίσης ενδιαφέροντα στοιχεία για την προολυμπιακή αλλά και για τη μεταολυμπιακή εικόνα της περιοχής στην ιστοσελίδα του Παρατηρήσιου Ελεύθερων Χώρων, «Βιότοπος Σχινιά και Ολυμπιακά έργα». <http://www.asda.gr/elxoroι/sxinias.htm>, 24.7.2011. Βλ. επίσης Ελία Αποστολοπούλου, «Ο

με εξαιρετικό φυσικό τοπίο και ένας από τους σημαντικότερους ιστορικούς χώρους της Ελλάδας, καθώς έχει συνδεθεί με την περίφημη μάχη του Μαραθώνα και τη σύγχρονη αναβίωση του μαραθωνίου δρόμου. Ως εκ τούτου είναι επόμενο με αφορμή το Ολυμπιακό κωπηλατοδρόμιο, να συγκεντρώσει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και να δημιουργήσει δημόσια συζήτηση και πολλές αντιπαραθέσεις.

Οι επίσημες εξαγγελίες της Οργανωτικής Επιτροπής σχετικά με το περιβάλλον εξέφραζαν υπόρρητα τη φιλοδοξία να κερδίσει η Αθήνα το στοίχημα των πράσινων Αγώνων. Αυτές οι προθέσεις και οι σχεδιασμοί αναδεικνύονται μέσα από μια εξιδανικευμένη ρητορεία στην επίσημη ιστοσελίδα του 2004, όπου διαβάζουμε: «ένα από τα κεντρικά σημεία της φιλοσοφίας των Αγώνων της Αθήνας είναι ο σεβασμός προς το περιβάλλον...Στην Αθήνα το 2004, η γιορτή της ανθρωπότητας γίνεται και γιορτή του περιβάλλοντος. Η σχέση είναι αμφίδρομη. Η φύση μάς προσφέρει τα πάντα και εμείς τη φροντίζουμε...»⁹⁴⁸. Πέρα από το ιδεολογικό ανάπτυγμα, η περιβαλλοντική στρατηγική της Αθήνα 2004 προπαγανδίζει τη διοργάνωση και φιλοξενία των Αγώνων σε υγιές φυσικό περιβάλλον, τη συμβολή στη βελτίωση της κατάστασης του περιβάλλοντος στην Αθήνα και το Λεκανοπέδιο και τρίτον την ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης όλων όσων εμπλέκονται στους Αγώνες του 2004⁹⁴⁹.

Η Ολυμπιακή Παιδεία αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία για την ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης. Στο πλαίσιο αυτό εκδόθηκε και το ειδικό αυτόνομο εγχειρίδιο του καθηγητή για το περιβάλλον (Εκ6Π) με αφορμή τους Αγώνες. Το βασικό όμως θεωρητικό κείμενο για το περιβάλλον αναπτύσσεται στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 στο κεφάλαιο «Ολυμπιακοί Αγώνες “Αθήνα 2004”», στην υποενότητα «Ολυμπιακοί Αγώνες 2004 και Περιβάλλον». Το κείμενο υπογράφει η Διεύθυνση Περιβάλλοντος της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004». Έχει έκταση 15 ¼ σελίδες και είναι η μεγαλύτερη απ’ όλες τις ενότητες του κεφαλαίου. Είναι ένα κείμενο με *ιδεολογικές* αναφορές στην αξία του περιβάλλοντος, αλλά κυρίως είναι

Σχινιάς χωρίς Ολυμπιακό μακιγιάζ», Εφ. *Η Καθημερινή*, 11.10.2006: «Το Εθνικό Πάρκο Σχινιά υπήρξε για κάποια περίοδο μία από τις πιο προβλεβημένες προστατευόμενες περιοχές της Ελλάδας. Αιτία, η γνωστή διαμάχη για τη χωροθέτηση του ολυμπιακού κωπηλατοδρομίου στην περιοχή. Η περίοδος της δημοσιότητας, όμως, ήταν σύντομη και η λήξη της συνέπεσε -όχι τυχαία- με τη λήξη των αγώνων. Ο υγρότοπος του Σχινιά επέστρεψε και παραμένει στην αφάνεια ακόμα και αν σήμερα η ανάγκη προστασίας του είναι πιο κρίσιμη από ποτέ».

⁹⁴⁸Πηγή: επίσημη ιστοσελίδα Αθήνα 2004, 30.4.2002.

⁹⁴⁹Πηγή: επίσημη ιστοσελίδα Αθήνα 2004, 13.5.2002.

ένα τεχνικό κείμενο που πληροφορεί τους καθηγητές με εξειδικευμένες επισημάνσεις επί θεμάτων όπως, ενεργειακές τεχνολογίες, επιλογή οικοδομικών υλικών, προστασία βιοποικιλότητας, τεχνολογικά συστήματα γραφείων της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» κ.ο.κ. Το κείμενο διέπεται επιπλέον από την επίσημη φιλοσοφία της ΔΟΕ για το περιβάλλον που αναπαράγεται μέσα από την παράθεση θέσεων των μελών της, τις αναφορές στην Ατζέντα 21 καθώς και στις υποχρεώσεις της Αθήνας απέναντι στις δεσμεύσεις της προς τη ΔΟΕ⁹⁵⁰.

Στα υπόλοιπα εγχειρίδια των καθηγητών η διαχείριση της περιβαλλοντικής πολιτικής του 2004 γίνεται με τους εξής τρόπους: Για το Εθνικό Πάρκο του Σχινιά αφιερώνεται μία από τις δράσεις των μαθητών στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 με τίτλο «Ένα καλύτερο μέλλον», και στηρίζεται στην ιστορία που αναπτύσσεται στο εγχειρίδιο του μαθητή, Εμ10-12 ετών για το δάσος της Κουκουναριάς, με υποδεικνυόμενες γνωστικές και εικαστικές δράσεις⁹⁵¹. Στο Εκ2 δίνεται ιδιαίτερα μεγάλη έμφαση στο περιβάλλον. Εδώ έχουμε έντεκα σελίδες με δράσεις που προτείνονται στα παιδιά και εστιάζουν ιδιαίτερα στην ανακύκλωση και στις δημιουργίες από ανακυκλωμένα «άχρηστα υλικά», καθώς και στην κατασκευή φυσικού λιπάσματος, (αναλυτικά οι συνθήκες που απαιτούνται για αερόβια και αναερόβια λιπασματοποίηση, και αναλυτικές οδηγίες για την κατασκευή φάρμας σκουληκιών για την παραγωγή φυσικού λιπάσματος)⁹⁵². Στο εγχειρίδιο Εκ6Π που αποτελεί την αυτόνομη και ξεχωριστή έκδοση για το περιβάλλον (20 σελίδες) αναπτύσσονται θέματα που αφορούν την περιβαλλοντική πολιτική της «Αθήνα 2004» και γενικότερα περιβαλλοντικά ζητήματα που σχετίζονται άμεσα με τους Ολυμπιακούς Αγώνες, όπως η πρόκληση της ενέργειας, των μεταφορών, των φυσικών πόρων, της καθαριότητας και των απορριμμάτων. Παράλληλα υποδεικνύονται και βιωματικές δράσεις για τους μαθητές. Αναφέρουμε ενδεικτικά: «Σε κάποιο παρτέρι της σχολικής αυλής φυτέψτε μαζί με τα παιδιά λαχανικά ή λουλούδια. Έτσι τα παιδιά συνειδητοποιούν την αισθητική αξία του περιβάλλοντος...Ενημερώστε τα παιδιά ότι μέχρι τους Ολυμπιακούς Αγώνες, μπορεί ο καθένας μας να φυτέψει δέντρα και φυτά σε όλη την Ελλάδα, στις βεράντες, τους

⁹⁵⁰ Διεύθυνση Περιβάλλοντος, «Η Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004 και το Περιβάλλον», Εκ1, σ. 443-458.

⁹⁵¹ Εκ4, σ. 77.

⁹⁵² Εκ2, σ. 45-55.

κήπους, αλλά και να συμβάλλει για να συντηρηθούν οι πρασιές και οι δεντροστοιχίες στα σχολεία, στα δημόσια πάρκα κλπ»⁹⁵³.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ10-12 ετών υπάρχει η μεγαλύτερη σε έκταση υποενότητα που αφορά το περιβάλλον (4 σελίδες) με τίτλο «Ολυμπιακοί Αγώνες και Περιβάλλον». Περιλαμβάνει μία κενή σελίδα με τίτλο, «5 Ιουνίου: Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος», στην οποία τα παιδιά θα αποδώσουν εικαστικά “μια πόλη με ταυτότητα”, που δεν είναι άλλη από την Αθήνα, ή θα φτιάξουν άλμπουμ με ζώα υπό εξαφάνιση. Στις επόμενες τρεις σελίδες η ενότητα συνδυάζει ιστορικά, πραγματολογικά και παραμυθοποιητικά στοιχεία που αφορούν την περιοχή του Σχινιά και των εγκαταστάσεων του Ολυμπιακού Κωπηλατοδρομίου. Κυρίως όμως επιλέγει να αναδείξει τα θέματα φυσικού περιβάλλοντος μέσα από ένα παραμύθι που εκτυλίσσεται σε τέσσερις σκηνές.

Τα πραγματολογικά στοιχεία αποτελούν ένα είδος μικρής εισαγωγής στο παραμύθι που ακολουθεί και κατασκευάζουν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο αφήγησης που παρουσιάζει την επιλογή κατασκευής του Ολυμπιακού Κωπηλατοδρομίου στον Σχινιά ως έργο θετικό για την προστασία της περιοχής. Με την κατασκευή αυτή προωθείται ένα γενικότερο πρόγραμμα προστασίας και αναβάθμισης ολόκληρου του βιότοπου που περιλαμβάνει τη Μακαρία Πηγή, το υφάλμυρο έλος, τη μικρή λίμνη Στόμι, τη χερσόνησο της Κυνοσούρας, το δάσος της Κουκουναριάς, την παραλία και ένα θαλάσσιο τμήμα. Πολλές περιβαλλοντικές μελέτες έχουν γίνει για την προστασία και τη διαχείριση της περιοχής του Σχινιά. Η τελευταία χαρακτήρισε την περιοχή ως Εθνικό Πάρκο. Το εθνικό πάρκο έγινε για να μπορέσουμε να σώσουμε όσο είναι ακόμη καιρός τα σπάνια είδη φυτών και ζώων που κατοικούν σε αυτή την περιοχή.

Ήρωες της ιστορίας είναι τα ζώα που ζουν στην περιοχή: ο Βάτραχος Μπούφο, ο Σκαντζόχοιρος Κονκολόρ, ο Δασοπόντικας Συλβάτικους, η Κουκουβάγια Αθηνά, το Πουλί Φιλόμαχος, το Ψαράκι Μαραθόνικους, η Νεροχελώνα Κάσπικα και το Ξωτικό Ολυμπιόνικος⁹⁵⁴. Στην ιστορία τίγονται θέματα, όπως η έλλειψη τροφής

⁹⁵³Εκ6Π, σ. 11.

⁹⁵⁴Τα ονόματα των ζώων στην ιστορία παραπέμπουν στις επιστημονικές τους ονομασίες όπως δηλώνεται στο Εκ2 του καθηγητή: ο βάτραχος Μπούφο: Bufo Viridis, ο Κονκλόρ είδος σκαντζόχοιρου: Erinaceus, Conclor, ο δασοπόντικας Συλβάτικους είδος ποντικού: Apodemus Sylvaticus, το πουλί Φιλόμαχος, είδος γνωστό ως «μαχητής»: Philomachus Pugnax, η Αθηνά, είδος κουκουβάγιας: Athene Noctua, η Κάσπικα, γραμμωτόλαιμη νεροχελώνα: Mauremus Caspica, το ψαράκι Μαραθόνικους: Pseudophoxinus Stymphalicus Marathonicus και η γριά κουκουναριά: Pinus Pineae, σ. 46.

για τα ζώα, η ύπαρξη σκουπιδιών και ανεξέλεκτη κατασκήνωση που συμβάλλει στην αύξηση του θορύβου και τον κίνδυνο πυρκαγιάς. Στην ιστορία επιλέγεται επίσης η προβολή της ιστορικής και συμβολικής σύνδεσης με τη μάχη εναντίον των Περσών στον Μαραθώνα με όλες τις ιδεολογικές συνδηλώσεις που αυτή δημιουργεί στον αναγνώστη. Κεντρικό θέμα της ιστορίας είναι η έννοια της ειρήνης και κυρίως η ειρηνική συνύπαρξη και η ισορροπία με τους ανθρώπους του σήμερα. Τη λύση θα δώσουν τελικά η κουκουβάγια, σύμβολο σοφίας και ο Ολυμπιόνικος, ον με μαντικές ικανότητες.

Στο παραμύθι αυτό έχουμε μια διπλή ιδεολογική διάσταση του μύθου μέσα από το περιβάλλον και την ιστορία. Από τη μια έχουμε τη φανταστική κοινωνία των ζώων και το ιστορικό γεγονός της μάχης του Μαραθώνα που λειτουργεί ως μυθοπλασία, και από την άλλη έχουμε τη σύγχρονη κοινωνία των ανθρώπων που απειλεί να καταστρέψει το περιβάλλον της περιοχής που ζουν τα ζώα. Μέσα από τον μύθο καλλιεργείται η καθολική αποδοχή των μηνυμάτων της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», που συνδέει την οικολογία με τα κοινωνικά προβλήματα. Με πρωταγωνιστές τα ζώα που διεκδικούν την αυτονομία και το σεβασμό του περιβάλλοντος, περνάνε τις οικολογικές αξίες στα παιδιά. Το μήνυμα τελικά που στέλνουν τα ζώα είναι μήνυμα συνεργασίας και συνύπαρξης με τους ανθρώπους, παρόλο που η ανάμνηση του ηρωικού παρελθόντος φέρνει σκέψεις αντίστασης και επιθετικής διάθεσης απέναντι στους νέους εισβολείς.

Η σημασία της μάχης του Μαραθώνα και του αγωνίσματος του μαραθωνίου, όπου μας παραπέμπει το μικρό ψαράκι με το όνομα Μαραθόνικους, αποκτούν ιστορική και περιβαλλοντική διάσταση. Ο Μαραθώνιος είναι ελληνική λέξη, ο Μαραθώνας είναι ελληνική τοποθεσία και ο Μαραθόνικους το ψαράκι που συμβολίζει τη διασύνδεση του αρχαίου με τον σύγχρονο πολιτισμό και ανασηματοδοτεί τη σχέση του παλιού κατοίκου με το νέο κάτοικο, που αγωνίζονται ενάντια στην επιβολή του εχθρικού, μέσα από τον άξονα της ιστορικής συνέχειας. Η πολυσημική αυτή ιστορία έχει οικολογικά και πολιτιστικά μηνύματα με κυρίαρχο το μήνυμα της προστασίας του περιβάλλοντος και της ειρήνης.

Όψεις της ιστορίας: «Ολοένα και η τροφή μας σπανίζει και το αγαπημένο μας δάσος δεν είναι όπως παλιά. Παντού σκουπίδια και κίνδυνοι παραμονεύουν στο διάβα

μας...η μόνη που μπορεί να μας βοηθήσει είναι η κουκουβάγια Αθηνά που τα βλέπει και τα γνωρίζει όλα...παντού σκουπίδια και βρωμιές γίνονται παγίδες σε κάθε μας βήμα...εγώ δεν μπορώ να σας βοηθήσω τόσο όσο το ψαράκι Μαραθόνικους (λέει η κουκουβάγια). Αυτός είναι που είναι και ο πιο παλιός κάτοικος της περιοχής μας γνωρίζει καλά ό,τι γίνεται εδώ....Τι συμβαίνει; Ανησυχείτε και εσείς γι' αυτά που συμβαίνουν τα τελευταία χρόνια εδώ; Σίγουρα κάποιος άνθρωπος έβαλε το χεράκι του. Μόνο οι άνθρωποι διαταράσσουν την ησυχία και την ισορροπία της φύσης (λέει το ψαράκι)...Να οργανώσουμε μια εκστρατεία εναντίον των εισβολέων (προτείνει το πουλί Φιλόμαχος)...στα πολύ παλιά χρόνια οι άνθρωποι σε αυτόν τον τόπο έδιωξαν με πόλεμο κάποιους άλλους εισβολείς που τους έλεγαν Πέρσες.

Το ίδιο να κάνουμε και μεις τώρα (λέει ο σκαντζόχοιρος)...όχι, όχι, ο πόλεμος δεν χαρίζει ζωή και μεις ζητάμε να ζήσουμε. Η ειρήνη είναι ο μόνος δρόμος...καθαρός και φιλόξενος (λέει ο Μαραθόνικος)...τι λέτε για όλα αυτά λοιπόν; Θα συμφωνήσει ο Ολυμπιόνικος που γνωρίζει τα περασμένα και μελλούμενα και έχει όλες τις απαντήσεις στις αγωνίες μας;...Το μέλλον δεν θα είναι όπως το φαντάζεστε άσχημο. Ούτε και πλησιάζει το τέλος του κόσμου. Είναι απλά το τέλος μιας εποχής και η αρχή μιας νέας. Το μέλλον θα είναι γεμάτο χαρούμενες εκπλήξεις (λέει ο Ολυμπιόνικος) και με αυτή τη φράση κλείνει η ιστορία. Εικαστικά το κείμενο εικονογραφείται από τις μικρές φιγούρες των ζώων και τη λίγο μεγαλύτερη φιγούρα του Ολυμπιόνικου .

5.4.8. Ειρήνη/Εκεχειρία

Η ειρήνη δεν είναι μια αφηρημένη έννοια. Είναι μια κατάσταση που υποδηλώνει το αντίθετο του πολέμου και αποτελεί το διαχρονικότερο αίτημα των ανθρώπων στον πλανήτη. Στον Ολυμπιακό Χάρτη είναι η δεύτερη θεμελιώδης και μία από τις βασικές αξίες του Ολυμπισμού: «στόχος του Ολυμπισμού είναι να θέσει τον αθλητισμό στην υπηρεσία της αρμονικής ανάπτυξης του ανθρώπου με στόχο την προώθηση της δημιουργίας μιας ειρηνικής κοινωνίας»⁹⁵⁵. Για την επίτευξη αυτού του στόχου η ΔΟΕ επικαλείται το θεσμό της εκεχειρίας. Στην ουσία πρόκειται για μια αναβίωση της αρχαίας έννοιας που συντίθεται με την ειρήνη και λειτουργεί ως εξέλιξή της. Ο δημόσιος λόγος που αναπτύσσεται γύρω από την αναβίωση της αρχαίας εκεχειρίας, όπως θα δούμε από την παράθεση στοιχείων παρακάτω, δεν είναι τίποτα περισσότερο

⁹⁵⁵Olympic Charter, *ό.π.*

από μια σύγχρονη ιστορική κατασκευή που αγγίζει τρία ισχυρά θέματα, όπως λέει ο Mark Golden: την ιστορική ακρίβεια, την πολιτική προπαγάνδα και την υπόρρητη πίεση για την ισχυροποίηση της θέσης της Ελλάδας μέσω της διασύνδεσης με την αρχαία αξία της εκεχειρίας⁹⁵⁶.

Ο καθηγητής του Metropolitan University στο Τόκιο Naofomi Masumoto σε ένα εξειδικευμένο άρθρο για την Ολυμπιακή εκεχειρία, διερευνά τη σύγχρονη γέννηση του θεσμού και καταλήγει ότι η σύγχρονη εκεχειρία γεννήθηκε το 1952 και όχι το 1991, όπως φαίνεται σε ιστοσελίδα της ΔΟΕ⁹⁵⁷. Ο Masumoto αναφέρει ότι στην επίσημη έκθεση των Αγώνων του Ελσίνκι το 1952 υπάρχει μια σελίδα όπου η ΔΟΕ κάνει έκκληση για εκεχειρία, ώστε να μπορέσουν να μετάσχουν στους Αγώνες της Μελβούρνης οι αθλητές της Ουγγαρίας μετά από την επίθεση της ΕΣΣΔ, ανάλογη με αυτή που έκανε η ΔΟΕ το 1992 για τη συμμετοχή αθλητών της πρώην Γιουγκοσλαβίας στους Αγώνες της Βαρκελώνης ως Ανεξάρτητοι Αθλητές. Σημειώνει επίσης, ότι αναφορά στη λέξη εκεχειρία έκανε και ο πρόεδρος της ΔΟΕ Avery Brundage το 1954 στην 60^η σύνοδο της ΔΟΕ στην Αθήνα⁹⁵⁸.

Η σύγχρονη Ολυμπιακή Εκεχειρία γίνεται αποδεκτή από τη ΔΟΕ επισήμως το 1992, αφού είχε προηγηθεί η εισήγηση το προηγούμενο έτος εξαιτίας του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία. Το 1993 στις 25 Οκτωβρίου η γενική συνέλευση του ΟΗΕ ψήφισε την τήρηση της Ολυμπιακής Εκεχειρίας και ανακήρυξε το έτος 1994 «Παγκόσμιο Έτος για τον αθλητισμό και το Ολυμπιακό Ιδεώδες», υποστηρίζοντας έτσι τις πρωτοβουλίες της ΔΟΕ και συμβάλλοντας στην ειρήνη. Δύο χρόνια αργότερα η Ουνέσκο κήρυξε το έτος 1995 ως έτος της ανεκτικότητας. Το 1999 η ΔΟΕ σε συνεργασία με την Ελληνική Κυβέρνηση ανακοίνωσε την ίδρυση του Ιδρύματος και του Διεθνούς Κέντρου Ολυμπιακής Εκεχειρίας. Αποστολή του Κέντρου είναι «η προώθηση μιας ειρηνικής κουλτούρας σύμφωνα με τις αρχές και τις πολιτικές που θεσπίζει το Ίδρυμα»⁹⁵⁹. Δύο από τις εκδόσεις του Ιδρύματος για την Ολυμπιακή

⁹⁵⁶Golden M., «War and Peace in the ancient and modern Olympics», <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=8256696>, 1.8.2011.

⁹⁵⁷Η ΔΟΕ αναφέρει στην ιστοσελίδα το 1992 και όχι το 1991.

⁹⁵⁸Masumoto N., «The Birth of the Modern Olympic Truce: The Chronological Approach», πηγή: <http://www.la84foundation.org/SportsLibrary/ISOR/isor2008zz.pdf>, 10.7.2011.

⁹⁵⁹Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας, http://www.lambrinidis.gr/index.php?pathID=1_997_1182_1220_1130&aid=2367, 1.8.2011. Ο Γενικός Διευθυντής του Κέντρου Εκεχειρίας, Σταύρος Λαμπρινίδης, σε ομιλία του το 2003 στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία επεσήμανε σχετικά με την αξία της εκεχειρίας: «το Ολυμπιακό Κίνημα είναι ένα κίνημα μη πολιτικό. Δεν έχει τα μέσα να επιβάλει

Εκεχειρία μεταφράστηκαν και στάλθηκαν στα σχολεία ως συμπληρωματικό υλικό στο πλαίσιο του προγράμματος Ολυμπιακή Παιδεία⁹⁶⁰.

«Ολυμπισμός σημαίνει ειρήνη», διαβάζουμε στην ιστοσελίδα του Youth 2004, στην ενότητα Ολυμπιακή Εκεχειρία. Εδώ με σύντομα λόγια η Οργανωτική Επιτροπή αναφέρεται στην αρχαία εκεχειρία, η εφαρμογή της οποίας συνέβαλε στην ταξιδιωτική ασφάλεια αθλητών, καλλιτεχνών και θεατών που ταξίδευαν για την Ολυμπία. Η σημασία της στο πλαίσιο των Αγώνων 2004 σημασιοδοτείται ως εξής: «Το 2004, οι Ολυμπιακοί Αγώνες επιστρέφουν στην Ελλάδα μετά από περισσότερο από έναν αιώνα. Η επιστροφή αυτή δεν είναι απλώς ένα συμβολικό γεγονός: θα μας δώσει την ευκαιρία να αναβιώσουμε μερικά από τα ιδεώδη που χαρακτήριζαν τους αρχαίους Αγώνες. Η Ολυμπιακή Εκεχειρία είναι σίγουρα ένα από αυτά, ίσως μάλιστα και το πιο σημαντικό. Αν η Εκεχειρία γινόταν από όλους σεβαστή κατά την αρχαιότητα, θα τα καταφέρει και σήμερα, στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, αρκεί να επιδείξουμε την αναγκαία δύναμη και προνοητικότητα. Κι αν σταματήσουμε τον πόλεμο για 17 ημέρες, ποιος ξέρει; Ίσως καταφέρουμε κάποια στιγμή να τον σταματήσουμε για πάντα»⁹⁶¹.

Οι ουτοπικές αυτές διατυπώσεις έχουν την αξία τους μέσα στο περιβάλλον της προολυμπιακής προπαγάνδας και κρίνονται θετικές. Σύμφωνα με τον Γιάννη Πανούση, «η Ελλάδα ως χώρα "που επιδιώκει την εμπέδωση της ειρήνης και την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των λαών", ορθώς επαναφέρει ζητήματα εκεχειρίας, κατανόησης, συνεννόησης», ενώ αναφέρεται και σε «έναν πολιτισμό της ειρήνης» ως αντίδοτο στο life-style και στην πλανητική ηθική των ισχυρών.

την εκεχειρία, ούτε ισχυρίζεται ότι διαθέτει το μαγικό ραβδί που επιφέρει ειρήνη που απέτυχαν κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμοί ή θρησκείες. Απευθύνει όμως μια ισχυρή συμβολική έκκληση για Ολυμπιακή Εκεχειρία στη διάρκεια των Αγώνων και πέραν αυτών», Λαμπρινίδης Σ., «Η Ολυμπιακή Εκεχειρία: μια αρχαία αντίληψη για τη νέα χιλιετία», στο *Λεύκωμα της 43^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες*, 30.7-13.8.2003, ΔΟΑ-ΔΟΕ, Αθήνα, 2004, σ. 77-82. Το ίδιο θέμα διαπραγματεύτηκε και ο Γιώργος Παπανδρέου, Αντιπρόεδρος του Διεθνούς Κέντρου Ολυμπιακής Εκεχειρίας από κοινού με τον Λαμπρινίδη και στην 44^η Διεθνή Σύνοδο της ΔΟΑ. Όψεις της εκεχειρίας διαπραγματεύεται και η συλλογική έκδοση του Ιδρύματος Εκεχειρίας Georgiadis K., Syrigos A. (ed.), *Olympic Truce – Sport as a Platform for Peace*, International Olympic Truce Centre (IOTC), Αθήνα, 2009.

⁹⁶⁰Πρόκειται για μια εικονογραφημένη ιστορία σε σκιστογραφική απόδοση για μαθητές 13-18 ετών που κυκλοφόρησε τον Ιανουάριο του 2004. Το εγχειρίδιο (εκπαιδευτικό βοήθημα) για τον καθηγητή υπογράφουν οι συγγραφείς Yangsheng Guo και Deanna Binder. Το εγχειρίδιο για το μαθητή ο συγγραφέας Rachel Howard σε εικονογράφηση Καλλιόπης Οικονομάκου. Η ιδέα και η γενική επιμέλεια των εκδόσεων οφείλεται στη Ντόρα Πάλλη.

⁹⁶¹Youth 2004, 2.7.2002.

Παράλληλα συνδέει την Πολιτιστική Ολυμπιάδα με την έννοια της ειρήνης: «Η πολιτιστική μας Ολυμπιάδα έχει νόημα μόνον εφόσον συνδέεται με την ειρήνη, τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, δηλαδή με ένα minimum κοινών αξιών που διαμορφώνουν ελεύθερα οι λαοί⁹⁶².

Η Εκεχειρία είναι επίσης ένας από τους άξονες Ολυμπιακής Παιδείας, η αξία και οι στόχοι της οποίας προσδιορίζονται στην επίσημη ιστοσελίδα του ΥΠΕΠΘ ως εξής: «Ο Άξονας "Ολυμπιακή Εκεχειρία" του προγράμματος Ολυμπιακή Παιδεία έχει ως στόχους: Την ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και δραστηριοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας για την αναβίωση και την καθιέρωση της Εκεχειρίας στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Την καλλιέργεια ενός πολιτισμού Ειρήνης μέσω του Αθλητισμού και του Ολυμπιακού Ιδεώδους. Την ανάπτυξη πρωτοβουλιών της εκπαιδευτικής κοινότητας για την Ολυμπιακή Εκεχειρία. Την παραγωγή υλικού εκπαίδευσης Ειρήνης. Την ευαισθητοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας στα ζητήματα της ειρήνης και της συνεργασίας των λαών. Τη γνωριμία των νέων ανθρώπων με διαφορετικές κουλτούρες και διαφορετικούς τρόπους ζωής. Την ευαισθητοποίηση της εκπαιδευτικής κοινότητας σε θέματα πολιτισμικών διαφορών»⁹⁶³. Από τα παραπάνω συμφραζόμενα προκύπτει ότι οι αξίες της εκεχειρίας και της πολυπολιτισμικότητας υπάγονται στο ευρύτερο ιδεώδες της ειρήνης.

Στα εγχειρίδια όμως Ολυμπιακής Παιδείας οι αξίες της ειρήνης και της εκεχειρίας αντιμετωπίζονται με σχετική φειδώ. Δεν έχουμε ιδιαίτερα μεγάλη ανάπτυξη του θέματος, αφού η μόνη συγκεκριμένη ενότητα που αναφέρεται στην ειρήνη είναι στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών με τίτλο «το περιστέρι». Το εικαστικό μέρος συμπληρώνεται από το σκίτσο ενός περιστεριού που πετάει με ένα κλαδί ελιάς στο ράμφος και συμβολίζει την ειρήνη. Η θεματική φέρει τον τίτλο «το περιστέρι» και συμπληρώνεται κειμενικά ως εξής: «Πριν αρχίσουν οι ΟΑ γίνεται μια μεγάλη γιορτή και φεύγουν προς τον ουρανό λευκά περιστέρια». Τα παιδιά καλούνται να σχεδιάσουν ένα περιστέρι και να απαντήσουν στην ερώτηση, «τι συμβολίζουν για σένα τα περιστέρια». Επίσης να συμπληρώσουν τη λέξη ειρήνη με τα γράμματα που

⁹⁶²Πανούσης Ι., Πολιτιστική Ολυμπιάδα: Ειρήνη και Ανθρώπινα Δικαιώματα, Πηγή: <http://www.biopolitics.gr/HTML/PUBS/olympia/Panousis.html>, 19.6.2011.

⁹⁶³ΥΠΕΠΘ, http://archive.minedu.gov.gr/el_ec_page1946.htm, 1.8.2011.

λείπουν⁹⁶⁴. Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών αντίστοιχα απαντάται σύντομη αναφορά στο θεσμό της εκεχειρίας στην αρχαιότητα πραγματολογικού περιεχομένου⁹⁶⁵.

Αντίθετα στο Ολυμπιακό παραμύθι η σημασία της ειρήνης αναδεικνύεται ως κεντρική αξία μέσα από την επιλογή του συγγραφέα να συνδέσει την κεντρική ηρωίδα με ένα ολόλευκο περιστέρι, που την συνοδεύει στο ταξίδι της. Η Δέσποινα και το περιστέρι οριοθετούνται ως σύμβολα αγνότητας, ειρήνης, φιλίας. Οι δύο φίλοι στη διάρκεια του ταξιδιού τους έρχονται αντιμέτωποι με εχθρικά και φιλοπόλεμα όντα με απωθητικά ονόματα όπως «Γκρεμουλίνα, Τριβουλίνα, Καταστροφίνα» που σκοπό έχουν να διαφθείρουν τις ψυχές των παιδιών και να καταστρέψουν τους «αναθεματισμένους Ολυμπιακούς Αγώνες». Ο πόλεμος στο παραμύθι απεικονίζεται με την όψη γερακιού, η διχόνοια ως νυχτερίδα και ο φθόνος, το μίσος και ο τρόμος ως τρικέφαλη οχιά. Τη διαμάχη με τα όντα του πολέμου την κερδίζουν η Δέσποινα και το περιστέρι, αφήνοντας έτσι ανοιχτό το ενδεχόμενο στη φαντασία των παιδιών, ότι κάποια μέρα μπορεί να κυριαρχήσει στη γη η ειρήνη, αν αγωνιζόμαστε γι' αυτήν⁹⁶⁶.

Αναφορές επίσης στο θεσμό της εκεχειρίας στην αρχαιότητα, απαντώνται στο Εκ1 και συμπυκνώνονται στα βασικά πραγματολογικά στοιχεία. Ποιος την εφηύρε και τι σήμαινε για την αρχαία κοινωνία και τους Ολυμπιακούς Αγώνες⁹⁶⁷. Ο MacAloon στο ίδιο εγχειρίδιο αναφερόμενος στους Αγώνες του 1956 και τη συμμετοχή αθλητών από εμπόλεμες χώρες με απόφαση της ΔΟΕ που επικαλέστηκε το θεσμό της αρχαίας εκεχειρίας ενάντια στην αρνητική τοποθέτηση των ελβετικών αρχών, ερμηνεύει τον τρόπο με τον οποίο η ΔΟΕ διαβάζει την αρχαία παράδοση της εκεχειρίας: «Ενώ οι κλασικοί ακαδημαϊκοί γενικά συμφωνούν ότι η αρχαία Ολυμπιακή Εκεχειρία προστάτευε μόνο τις ιερές περιοχές, όπου διεξήγοντο οι Αγώνες, και προσέφερε ασφαλή πρόσβαση στην Ολυμπία για όσους συμμετείχαν στους Αγώνες και για τους προσκυνητές, η λανθασμένη ανάγνωση εκ μέρους της ΔΟΕ εξακολουθεί μέχρι σήμερα να διαθέτει μια ιδιαίτερη αίγλη. Στη δεκαετία του 1990 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε ψηφίσματα που

⁹⁶⁴Εμ 6-9 ετών, σ. 13.

⁹⁶⁵Εμ10-12 ετών, σ. 4.

⁹⁶⁶Τριβιζάς, Εκμ2, σ. 117-120.

⁹⁶⁷Μουρατίδης, Εκ1, σ. 39.

επικροτούσαν την Ολυμπιακή Εκεχειρία ως παγκόσμια διακοπή των εχθροπραξιών κατά την περίοδο των Αγώνων»⁹⁶⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^Ο

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ

6.1.Εισαγωγή

Η έντυπη, φωτογραφική, τηλεοπτική, διαδικτυακή και ψηφιακή γλώσσα των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων απαιτεί μια κουλτούρα βασισμένη διαχρονικά στην εικόνα ως κυρίαρχο μέσο επικοινωνίας. Η εικονογραφία του Ολυμπισμού παρότι δεν αποτελεί λατρευτικό πεδίο, όπως συμβαίνει με τις θρησκείες, όπου «οι εικόνες παίζουν αποφασιστικό ρόλο για τη διαμόρφωση του ιερού»⁹⁶⁹, εν τούτοις παραμένει ισχυρό μέσο επιβεβαίωσης της ιδεολογικής του αξίας και της διαμόρφωσης του Ολυμπιακού ιδεώδους. Ο Ολυμπισμός οπτικοποιείται και μεταφέρεται ως αδιαμφισβήτητο δόγμα μέσω της εικόνας ταυτόχρονα σε δισεκατομμύρια αναγνώστες σε όλο τον κόσμο κατά τη διάρκεια των Αγώνων, ενώ παραμένει ισχυρός και μετά τη λήξη αυτών.

Ο Jim Parry σε ανακοίνωσή του στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία το 2003 για τον Ολυμπισμό επεσήμανε ότι η λέξη «Olympic» φέρνει ως δια μαγείας στους περισσότερους ανθρώπους εικόνες από τους Ολυμπιακούς είτε από το παρελθόν, είτε από τους σύγχρονους Αγώνες⁹⁷⁰. Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευτεί στο πλαίσιο της θεωρίας του Berger ως μια ανακατασκευασμένη θέαση των εικόνων των Ολυμπιακών Αγώνων που αναπαράγεται αποσπασμένη από το χωροχρόνο που τις δημιούργησε⁹⁷¹. Οι εικόνες αποτελούν τεκμήρια και σύμφωνα με τον Burke έχουν τη δική τους θέση δίπλα στα γραπτά κείμενα και τις προφορικές μαρτυρίες, συμβάλλουν σημαντικά

⁹⁶⁸MacAloon, Εκ1, 183-184.

⁹⁶⁹Burke P., *Αυτοψία, Οι χρήσεις των εικόνων ως ιστορικών μαρτυριών*, (Ανδρέου Α.Π., μτφ.), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2003, σ. 59.

⁹⁷⁰Parry J., «Olympism for the 21st century: From local to global, or from global to local», 7th International Session for Directors of NOAs, 7-14.5.2003, στο *Report on the IOA's Special Sessions and Seminars*, IOA, [Athens 2004], σ. 381.

⁹⁷¹«Μια εικόνα αποτελεί μια θέαση που έχει ανακατασκευαστεί και αναπαραχθεί. Συνιστά ένα επιφανινόμοιο ή μια ομάδα από επιφανινόμοια, που έχει αποσπαστεί από τον χώρο και τον χρόνο όπου εμφανίστηκε και διατηρήθηκε αρχικά – για κάποια λεπτά ή για κάποιους αιώνες», Berger J., *Η εικόνα και το βλέμμα*, (Σταματοπούλου Ε. μτφ.), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2009, σ. 10.

στην ιστορία των νοοτροπιών, ενώ η ιστορία του υλικού πολιτισμού θα ήταν αδύνατη χωρίς τη μαρτυρία των εικόνων⁹⁷².

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι ένα αθλητικό και πολιτιστικό γεγονός που διακρίνεται για τη συγκέντρωση εικόνων και την πυκνότητα των οπτικών μηνυμάτων. Η πολυσημία και ο πολυμορφισμός που χαρακτηρίζουν τη σημειωτική της εικόνας των Αγώνων με όλες τις ιδεολογικές σημασιοδοτήσεις και συμπαραδηλώσεις που συνεπάγονται, αναπτύσσεται στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας μέσα από την εικονογράφηση και το οπτικοακουστικό υλικό που τα συνοδεύει, και υποστηρίζεται επικουρικά από το σχετικό διαδικτυακό εκπαιδευτικό ιστότοπο Youth2004. Όλο το Ολυμπιακό εκπαιδευτικό υλικό στηρίχτηκε στην παιδαγωγική αντίληψη του «εξεικονισμού της εκπαίδευσης»⁹⁷³, στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών και της πολυτροπικότητας που χαρακτηρίζει το εκπαιδευτικό σύστημα και τα σχολικά εγχειρίδια των τελευταίων δεκαετιών⁹⁷⁴, και οριοθετεί ένα νέο πεδίο γραμματισμού, όπου η επικοινωνία συντελείται με πολλούς σημειωτικούς τρόπους⁹⁷⁵. Σύμφωνα με τους Χατζησαββίδη – Γαζάνη οι σημειωτικοί τρόποι που αναπτύσσονται σε ένα κείμενο αφορούν το γραπτό και προφορικό λόγο, την κινούμενη και έντυπη εικόνα,

⁹⁷²Burke, στο *ίδιο*, σ. 11.

⁹⁷³Επ' αυτού βλ. σχετικά το κεφ. «Ο εξεικονισμός της εκπαίδευσης στην ύστερη νεωτερικότητα», Πλειός Γ., *Πολιτισμός της εικόνας και εκπαίδευση – Ο ρόλος της εικονικής ιδεολογίας*, Αθήνα, Πολύτροπον, 2005, σ. 183-303.

⁹⁷⁴Η στροφή στον εξεικονισμό της εκπαίδευσης που παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες σχετίζεται με τις νέες σχέσεις των σύγχρονων πολιτών με το λόγο και την εικόνα. Όπως επισημαίνει ο Fritzsche, «με την τηλεόραση, τις ταινίες και το video άλλαξαν οι οπτικές συνήθειες των νέων και τα σχολικά εγχειρίδια το παίρνουν αυτό υπόψη τους αυξάνοντας το ποσοστό των εικόνων και γενικότερα του οπτικού υλικού», Fritzsche K.- P., «Τα σχολικά εγχειρίδια ως αντικείμενο έρευνας. Ματιές στη διεθνή έρευνα σχολικών εγχειριδίων», http://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/3971/1/fritzsche_p.173-p.181.pdf, 2.11.2011. Βλ. επίσης και Γρόσδος Σ., *Οπτικός γραμματισμός και πολυτροπικότητα – Ο ρόλος των εικόνων στη γλωσσική διδασκαλία στο βιβλίο Γλώσσας της Β' Δημοτικού*, Μεταπτυχιακή εργασία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο – Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Μεταπτυχιακό πρόγραμμα στις Επιστήμες της Αγωγής, 2008, <http://invenio.lib.auth.gr/record/112440>, 10.9.2011, όπου επισημαίνεται σχετικά: «όσο γιγαντώνεται η εξουσιαστική σχέση των εικόνων απέναντι στο σύγχρονο πολίτη τόσο ο οπτικοακουστικός γραμματισμός, ο γραμματισμός της εικόνας προβάλλει ως ανάγκη και εκπαιδευτικό ζητούμενο στο πλαίσιο των πολυγραμματισμών...». Βλ. επίσης και ανάλογα αποτελέσματα ερευνών στο συλλογικό τόμο Κωνσταντινίδου – Σέμογλου Ουρ. (επιμ.), *Εικόνα και Παιδί*, Θεσσαλονίκη, cannot design publications, 2005.

⁹⁷⁵Γραϊκός Ν., «Προσέγγιση του πολυτροπικού λόγου στο Δημοτικό Σχολείο μέσω της διδασκαλίας της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας», <http://users.sch.gr/ppiliour/papers/pdfs/graikos2.pdf>, 28.10.2011.: «Η έννοια της πολυτροπικότητας, ως νέο υπό διαμόρφωση σημειωτικό πεδίο, οριοθετεί και ένα νέο πεδίο γραμματισμού, προτείνοντας τρόπους κριτικής επίγνωσης των σύγχρονων πολυμεσικών πηγών παραγωγής νοήματος...Βασική αρχή της πολυτροπικότητας είναι η θέση ότι η επικοινωνία (πομπός, δέκτης, κώδικας, αντικείμενο αναφοράς, μήνυμα, αγωγός) συντελείται με πολλούς σημειωτικούς τρόπους κι όχι μόνο μέσω της γλώσσας».

τη φωτογραφία, το σχέδιο, το σχεδιάγραμμα, το χρώμα, τη γραμματοσειρά, τη μουσική, τον ήχο, το ρυθμό και τις χειρονομίες⁹⁷⁶.

Σχετικά με τον εξεικονισμό των σχολικών εγχειριδίων, ο Πλειός επισημαίνει ότι πρόκειται για «μία από τις μεγαλύτερες αλλαγές στο χώρο της εκπαίδευσης υπό την επίδραση των εικονιστικών μέσων και της κουλτούρας τους»⁹⁷⁷. Η κυριαρχία του πολιτισμού της εικόνας σε όλους τους τομείς των δυτικών κοινωνιών και κατά συνέπεια και στην εκπαίδευση έχει επιφέρει μεταβολές και στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και κατ' επέκταση και στα σχολικά εγχειρίδια, τα οποία όπως επισημαίνουν οι Ιντζίδης – Καραντζόλα, «μέχρι πρόσφατα πριμοδοτούσαν περισσότερο το ρηματικό γραπτό κείμενο χωρίς αξιοποίηση των δυνατοτήτων της εικόνας ως σημειωτικού τρόπου». Στα νέα σχολικά εγχειρίδια αντίθετα παρατηρείται εντονότερη διαπλοκή της εικόνας με αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικοί να αποκαθιστούν την εικόνα ως σημαντική παράμετρο της μαθησιακής διδασκαλίας⁹⁷⁸.

Στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Imago2010 αναφέρεται ότι «κανείς δεν μπορεί να αποφύγει τις εικόνες» στη σύγχρονη κοινωνία των τεχνολογικών και έντυπων μέσων καθώς παρέχουν στους μαθητές νέες ευκαιρίες αντίληψης του κόσμου και καθορίζουν την κοινωνικοποίηση τους⁹⁷⁹. Αντίστοιχα η Κουλούρη, από το πεδίο της ιστορίας υπογραμμίζει τη σημασία για τη μελέτη της εικονογράφησης στα εγχειρίδια καθώς συμβάλλει στον ιδιαίτερα ευαίσθητο τομέα μετάδοσης της ιστορικής μνήμης μέσα στο σχολείο, εξαιτίας του γεγονότος ότι η εικόνα εντυπώνεται στις παιδικές μνήμες πολύ πιο βαθιά από ότι το κείμενο και προσκαλεί το παιδί σε συμμετοχή και όχι σε κατανόηση⁹⁸⁰.

⁹⁷⁶ Χατζησαββίδης Σ., – Γαζάνη Ε., «Πολυτροπικός και μονοτροπικός εικονικός λόγος: από την πρόσληψη στην κατασκευή του παιδικού υποκειμένου», στο Κωνσταντινίδου –Σέμογλου (επιμ.), *ό.π.*, σ. 27-35. Επίσης Χοντολίδου Ε., «Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας», περ. *Γλωσσικός υπολογιστής*, τχ. 1, http://users.sch.gr/tgiakoum/poly_tropy.html, 5.11.2011.

⁹⁷⁷ Πλειός, *ό.π.*, σ. 214.

⁹⁷⁸ Ιντζίδης Β., - Καραντζόλα Ε., «Διδακτικές δοκιμές: εννοιολογικές και αφηγηματικές οπτικές αναπαραστάσεις», <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/thematikes/3/2-1.htm>, 2.11.2011.

⁹⁷⁹ Πρόγραμμα της ΕΕ Imago2010: *Εναύσματα για την εργασία στην προσχολική ηλικία και στην ηλικία του δημοτικού*, http://www.imago2010.eu/download/broschuere_gr.pdf, 15.10.2011.

⁹⁸⁰ Κουλούρη Χ., *Σχολικά εγχειρίδια και ιστορική έρευνα – Η ευρωπαϊκή εμπειρία*, Αθήνα, Ανάπτυχο από τον τόμο 11 του περιοδικού *Μνήμων*, 1987, σ. 222-223. Βλ. επίσης σχετικά και Παλληκίδης Α., «Η εικονογράφηση των σχολικών εγχειριδίων ιστορίας» στο Ανδρέου Α.Π., *Η διδακτική της ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2007, σ. 321-362 και Παλληκίδης, *Ο ρόλος της εικόνας στα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (1950-2002), Διδακτική, ιδεολογική και αισθητική λειτουργία των εικόνων*, Θεσσαλονίκη, Αφοι Κυριακίδη, 2009.

Η εκτεταμένη χρήση εικόνων στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας ευθυγραμμίζεται με την αντίληψη που θέλει το σχολείο τόπο πολιτισμού της εικόνας και όχι έναν παραδοσιακά «τόπο κουλτούρας της γραφής» καθηλωμένο στο πλαίσιο της νεοουμανιστικής παράδοσης⁹⁸¹. Η εικονογράφηση λειτουργεί σε δύο επίπεδα. Σε πρώτο επίπεδο υποβάλλει την ατμόσφαιρα της προολυμπιακής περιόδου καθώς μεταγράφει στοιχεία της οπτικής και εταιρικής ταυτότητας της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» (χρώμα, σύμβολα, εικόνες), ενώ συγχρόνως σε δεύτερο πιο διευρυμένο επίπεδο χρησιμοποιεί στοιχεία από το πεδίο της αρχαιολογίας και της ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων, καθώς και της ιδεολογίας του Ολυμπισμού.

Ο ρόλος των εικόνων ως τυπωμένων οπτικών και οπτικοακουστικών αναπαραστάσεων είναι αποκαλυπτικός για την ιδεολογία, τη νοοτροπία και την αισθητική της συγγραφικής και εικονογραφικής ομάδας και της Οργανωτικής Επιτροπής των Αγώνων. Οι εικόνες περιγράφουν και αφηγούνται την ιστορία των Αγώνων και τη συνδέουν με το παρόν της Ολυμπιακής διοργάνωσης της Αθήνας. Συνθέτουν ένα ελκυστικό εικονογραφικό πλαίσιο με ιδεολογικές και ηθικές συμπαραδηλώσεις και οικοδομούν μια σχέση ανάμεσα στην Οργανωτική Επιτροπή και στο κοινό που απευθύνονται με όχημα την εικονική αναπαράσταση του Ολυμπισμού που στοχεύει κυρίως στο συναίσθημα⁹⁸². Αν και δεν προκύπτει καμμία αναφορά από τους προλόγους των εγχειριδίων ή άλλη πηγή για τον τρόπο επιλογής του εικονογραφικού υλικού από τη Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης «Αθήνα 2004» και τη στρατηγική αξιοποίησής του στο εκπαιδευτικό υλικό των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων, ο ρόλος της εικονογράφησης παραμένει καθοριστικός για τη διδασκαλία της Ολυμπιακής Παιδείας και συνδυάζεται με ποικίλες κινητικές, αθλητικές και εικαστικές δραστηριότητες εντός και εκτός σχολείου. Σύμφωνα με τους Καψάλη – Χαραλάμπους, παρόλο που δεν υπάρχει διεθνώς καμμία έρευνα που να διερευνά τον τρόπο αξιοποίησης της εικονογράφησης του σχολικού εγχειριδίου στην τάξη, ούτε υπάρχει αποδεκτή απάντηση στο ερώτημα πόσες εικόνες πρέπει να περιέχει ένα ιδεώδες σχολικό εγχειρίδιο και ούτε διαπιστώνεται στις περισσότερες των περιπτώσεων συγκεκριμένη στρατηγική εικονογράφησης, είναι αποδεκτή η

⁹⁸¹Πρόγραμμα Imago2010, *ό.π.*

⁹⁸²Ο όρος ηθική συμπαραδήλωση αναφέρεται από τον Barthes και δηλώνει «τη συμπαραδήλωση εκείνη που εισάγει στην ανάγνωση λόγους ή αξίες», Barthes R., *Εικόνα, Μουσική, Κείμενο*, (Βέλτσος Γ., Πρό-λογος, Σπανός Γ. μτφ.), Αθήνα, Πλέθρον, 2007, σ. 38-39. Για την εικονική ιδεολογία βλ. σχετικά Πλειός, *ό.π.*, σ. 464-470.

άποψη ότι η εικονογράφηση διευκολύνει τη μάθηση ιδιαίτερα αν λαμβάνονται υπόψη προϋποθέσεις όπως οι σκοποί της μάθησης, ο επαρκής συσχετισμός εικόνων και κειμένου και ο εικονογραφικός αλφαριθμητισμός των μαθητών⁹⁸³.

Όλα τα Ολυμπιακά εγχειρίδια στο σύνολό τους, αλλά ειδικότερα αυτά των μαθητών διακρίνονται για την αισθητική της εκτύπωσης και του σχεδιασμού τους, η οποία είναι καθοριστική για την απόδοση της εικόνας, ενώ επίσης καλοσχεδιασμένο είναι και το οπτικοακουστικό υλικό που τα συνοδεύει. Η αισθητική για ένα σχολικό εγχειρίδιο, για ένα βιβλίο δηλαδή που ο μαθητής βρίσκεται σε άμεση σχέση και καθορίζει τη σχέση του με το χώρο και το χρόνο, σύμφωνα με την παιδαγωγό και κριτικό της λογοτεχνίας Μαρίζα Ντεκάστρο, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη της φιλογνωσίας και την εμπλοκή των παιδιών με το γνωστικό αντικείμενο⁹⁸⁴. Οι Καψάλης – Χαραλάμπους αντίστοιχα επισημαίνουν ότι «το πρώτο κριτήριο με βάση το οποίο οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν ή επιλέγουν ένα σχολικό εγχειρίδιο είναι η καλή ποιότητα της εικονογράφησης»⁹⁸⁵.

Από την άποψη λοιπόν του αισθητικού γραμματισμού τα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας είναι ιδιαίτερα προσεγμένα και πετυχημένα στο χώρο της σχολικής εκπαίδευσης, γεγονός στο οποίο συνέβαλε και η οικονομική ευρωστία της Οργανωτικής Επιτροπής. Όπως προκύπτει από την υλικότητα των εγχειριδίων, η ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» δεν φείσθηκε χρημάτων για τις συγκεκριμένες εκδόσεις που εντάχτηκαν μέσα στη φιλοσοφία όλων των εκδόσεων του Οργανισμού⁹⁸⁶. Σχετικά με την υψηλή αισθητική και την ποιότητα των εκδόσεων δεν πρέπει να αγνοούμε και τις

⁹⁸³Καψάλης Α.Γ., – Χαραλάμπους Δ.Φ., *Σχολικά εγχειρίδια – θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*, Αθήνα, Μεταίχιμο, 2007, σ. 269-271.

⁹⁸⁴«Οι όψεις της φιλογνωσίας είναι πολλές: διαβάζω για να ενημερώνομαι και να μαθαίνω, για να γνωρίσω τον εαυτό μου και τους άλλους, για να μοιραστώ σκέψεις και ιδέες, για να καταλάβω τον κόσμο και να πάρω απόλαυση, αισθητική απόλαυση από ένα κείμενο και από τις εικόνες που το ντύνουν. Μια κατηγορία αναγνωστών που διαμορφώνεται χρόνο με το χρόνο είναι οι μαθητές. Ανεξάρτητα από τη σχολική βαθμίδα στην οποία φοιτούν, περνούν περισσότερο από τη μισή ημέρα τους συντροφιά με τα σχολικά βιβλία...όπως και να το κάνουμε, δεν σε τραβάει να διαβάσεις κάτι κακοτυπωμένο, με αχνά χρώματα και πρόχειρο κασέ. Και όλοι ξέρουμε ότι για πολλά παιδιά η σχέση τους με το βιβλίο αρχίζει και τελειώνει στα σχολικά εγχειρίδια», Ντεκάστρο Μ., «Εικόνες και ανάγνωση», Εφ. *Το Βήμα*, 13/06/1999. Και επίσης σχετικά το άρθρο της, «Βιβλία Ιστορίας του Δημοτικού – Μουσεία: μια αδύνατη συνάντηση», στο περιοδικό *Αρχαιολογία*, τ.χ. 116: <http://www.arxaiologia.gr/assets/media/PDFofIssues/9551.pdf>, 1.11.2011.

⁹⁸⁵Καψάλης – Χαραλάμπους, *ό.π.*, σ. 269.

⁹⁸⁶Η δαπάνη για την έκδοση του εκπαιδευτικού υλικού σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνει ο Κέλλης την περίοδο 2000-2004 ήταν συνολικά 517.958 ευρώ. Βλ. Κέλλης, Γούδας, Βερναδάκης, Διγγελίδης, Κιουμουρτζόγλου στο «Αξιολόγηση και Προοπτική βιωσιμότητας προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, *ό.π.*

υπόρρητες ιδεολογικές συνδηλώσεις αυτής της αισθητικής, καθώς είναι συνυφασμένη με τη φιλοδοξία της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» για μια συνολικά επιτυχημένη Εικόνα των Αγώνων μέσα από κάθε στοιχείο υλικού πολιτισμού που παράγεται από την ίδια και κατά συνέπεια και από τα ίδια τα εγχειρίδια.

Καθώς η εικονογράφηση των εγχειριδίων αφομοιώνει σε μεγάλο βαθμό χρώματα, σχέδια, συνθέσεις και σύμβολα που βρίσκονται παντού στην Πόλη των Αγώνων, στις άλλες Ολυμπιακές Πόλεις και ιδιαίτερα στις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις καθώς και σε όλο το έντυπο και πολυμεσικό υλικό της Οργανωτικής Επιτροπής που κυκλοφορεί και αναπαράγεται την προολυμπιακή περίοδο και κατά τη διάρκεια των Αγώνων, ίσως πρέπει να λάβουμε υπόψη και το γεγονός της διπλής ανάγνωσης αυτών των εικόνων, όχι μόνο στο διανοητικό περιβάλλον του σχολείου όπου αναπτύσσονται μέσα από το εκπαιδευτικό υλικό Ολυμπιακής Παιδείας και αναπαράγονται από τους μαθητές μέσα από τις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες, αλλά και μέσα στο περιβάλλον της μαζικής κουλτούρας του δημόσιου χώρου⁹⁸⁷. Στην περίπτωση των μαθητών και των εκπαιδευτικών πρόκειται στην ουσία για μια πολλαπλή εικονιστική ανάγνωση υψηλής διαπερατότητας ενός γεγονότος που κυριαρχείται από τη γλώσσα των εικόνων και την αφθονία του χρώματος μέσα και έξω από τη σχολική τάξη⁹⁸⁸.

⁹⁸⁷Σύμφωνα με τους Kress – Leeuwen, «η θέση της οπτικής επικοινωνίας σε μια ορισμένη κοινωνία μπορεί από τη μια να γίνει κατανοητή μονάχα στο πλαίσιο του εύρους των μορφών ή των τρόπων της δημόσιας επικοινωνίας που είναι διαθέσιμα σε αυτή την κοινωνία, και από την άλλη στο πλαίσιο της χρήσης τους και της αποτίμησής τους. Αυτό ορίζεται ως “το σημειωτικό τοπίο” που όπως τα χαρακτηριστικά ενός τοπίου έχουν σημασία μόνο στο πλαίσιο το συνολικού περιβάλλοντος και της ιστορίας ανάπτυξής του», Kress G., – Leeuwen T., *Η ανάγνωση των εικόνων – η Γραμματική του οπτικού σχεδιασμού*, (Κουρμεντάλα Γ., μτφ., Παπαδημητρίου Φ., επιμ. – θεώρηση), Αθήνα, Επίκεντρο, 2010, σ. 89.

⁹⁸⁸Βλ. ενδεικτικά το άρθρο, «Ο στολισμός της Αθήνας», Εφ. *Ελευθεροτυπία*, 16.7.2004: «Όπως ανακοινώθηκε, ο “Αθήνα 2004” σκοπεύει να εφαρμόσει ένα εκτεταμένο πρόγραμμα στολισμού, που δεν θα περιορίζεται μόνο στις αθλητικές εγκαταστάσεις, αλλά και σε δρόμους, πλατείες, γέφυρες, αλλά και σε κεντρικά κτίρια στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις. Όπως υπολογίζεται, θα καλυφθούν 570 χιλιόμετρα δρόμων μέσα στις πόλεις, εκ των οποίων 370 χιλιόμετρα θα είναι στο Λεκανοπέδιο της Αττικής. Θα χρησιμοποιηθούν περισσότερα από 20.000 λάβαρα, 900 κορδέλες στολισμού, 21.000 μέτρα ρολό, εκ των οποίων τα 7.500 μέτρα θα χρησιμοποιηθούν για την επένδυση γεφυρών, 31.000 τετραγωνικά μέτρα ειδικού υλικού για την επένδυση κτιρίων και 12 φωτεινά υπερμεγέθη μπαλόνια στο κέντρο της Αθήνας. Μαζί με αυτό το πρόγραμμα στολισμού, ο “Αθήνα 2004” θα θέσει σε εφαρμογή και το πρόγραμμα “Αδραξε το φως”. Πρόκειται για μια ξενάγηση στο ιστορικό κέντρο της πόλης μέσα από παρεμβάσεις εικόνων και φωτός. Οκτώ κτίρια στο Λεκανοπέδιο “ντύνονται” με πρωτότυπες εικόνες, τις οποίες το κοινό θα αντικρίσει για πρώτη φορά. Πολλές από αυτές προέρχονται από αεροφωτογραφίες και πανοραμικές φωτογραφίες του Σταδίου και του αρχαίου Ιερού της Ολυμπίας, από τοπία, φωτογραφίες μνημείων, ελαιόδένδρων και πορτρέτα ανθρώπων σε αυτούς τους χώρους. Φέρουν τη λεζάντα “Καλώς Ήλθατε”, καθώς και την επεξηγηματική λεζάντα “Τοπία της Ολυμπίας”. Τέσσερα κτίρια στις ολυμπιακές πόλεις θα είναι “ντυμένα” με εικόνες του αθλήματος που φιλοξενούν,

Από ιδεολογική άποψη η εικονογραφική γλώσσα της Ολυμπιακής Παιδείας των εγχειριδίων συνθέτει ένα παρόν που φωτίζεται από τις διαθλάσεις του ανακατασκευασμένου παρελθόντος των Αγώνων και της σύγχρονης οπτικής ταυτότητας της «Αθήνα 2004» και χρησιμοποιείται κυρίως ως εργαλείο υπεραξιολόγησης της αρχαιότητας και του εθνικού εαυτού. Η αρχαιότητα, η αναβίωση, η λαμπαδηδρομία και οι συμβολισμοί της «Αθήνα 2004» διαπερνούν με καθοριστικό τρόπο τα εγχειρίδια, ιδιαίτερα των μαθητών μέσα από μεγάλες ολοσέλιδες εικόνες που αναπαριστούν μορφές και όψεις του ελληνικού πολιτισμού μέσα από το μηχανισμό νοηματοδότησης της εικόνας ως πηγής ιστορικής τεκμηρίωσης αλλά και μυθοπλασίας. Δημιουργούν έτσι έναν νοητό κόσμο στον άξονα του οποίου εξουδετερώνονται ή υποβαθμίζονται οι άλλοι χρονικοί ορίζοντες της ιστορίας του διεθνούς, αλλά και του ελληνικού αθλητισμού.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επιλογή να απεικονιστεί ο μαραθωνοδρόμος και Ολυμπιονίκης του 1896 Σπύρος Λούης, συμπεριλαμβανομένου και του τερματισμού του στο στάδιο, 11 φορές⁹⁸⁹, δίνοντας μια διάσταση διαχρονικότητας σε ένα πρόσωπο που λειτουργεί ως εθνικό σύμβολο, ενώ έχουμε μόλις μία ομαδική φωτογραφία της γυναικείας ομάδας στίβου το 1936, μία φωτογραφία της Πατουλίδου το 1992 και ένα σύνολο 13 εικόνων από τους Ολυμπιονίκες του Σίδνεϊ 2000 με κοινό υπομνηματισμό που αναφέρεται μόνο στον αριθμό μεταλλίων που κέρδισαν χωρίς καμμία άλλη αναφορά. Ιδιαίτερα περιορισμένη είναι και η απεικόνιση ξένων αθλητών με ανεπαρκή υπομνηματισμό. Το Ολυμπιακό Παραμύθι αποτελεί ένα δεύτερο χαρακτηριστικό παράδειγμα για την απόδοση εικόνων όπου αναπαριστώνται σε μεγάλη έκταση εκτός από τους ήρωες και αθλητές της αρχαιότητας που γνωρίζουμε από τη μυθολογία και την ιστορία και μεγάλες φωτεινές προσωποποιημένες μορφές πνευμάτων, εξιδανικευμένες με αγγελική και γαλήνια όψη που παραπέμπουν στο αρχαίο ήθος των Αγώνων και αποπνέουν ένα αίσθημα ιερότητας. Αν και η εικονογράφηση εδώ χρησιμοποιεί αυτές τις μορφές ως ιδεολογικό αντίβαρο στους κακούς δαίμονες του κειμένου που

πλαισιωμένες από ολυμπιακά γραφικά. Τέλος, τρία κτίρια στην αρχαία Ολυμπία συμπληρώνουν τον ολυμπιακό στολισμό».

⁹⁸⁹Από αυτές ο Λούης εικονίζεται ως πρόσωπο σε 2 ολοσέλιδες και σε 2 σχεδόν ολοσέλιδες εικόνες πρωτότυπης εικονογράφησης και όμοια σε ένα μικρό σκίτσο και στο εξώφυλλο της βιντεοκασέτας για τα Ολυμπιακά Αθλήματα, 1 φωτογραφία ¼ σελίδας, ενώ ο τερματισμός του στο στάδιο αποδίδεται με 1 ολοσέλιδη εικόνα πρωτότυπης εικονογράφησης και 3 ευμεγέθεις φωτογραφίες από τον Τύπο της εποχής.

κυνηγούν να βλάψουν τους ήρωες και να καταστρέψουν τους Αγώνες και οι οποίοι εικονογραφικά καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος του Παραμυθιού, εν τούτοις είναι σαφές ότι η έντονη προβολή της αρχαιότητας λειτουργεί ως μοναδικό μέσο εξαγνισμού των κακών δαιμόνων του σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος.

Η προβολή της αρχαιότητας και της αναβίωσης ως επιχείρημα ιδεολογικής αναβάπτισης των Αγώνων του 2004 δημιουργεί εν μέρει έναν ιδεολογικό εξαναγκασμό στο πλαίσιο του οποίου εντάσσεται και το δεύτερο σκέλος της εικονογράφησης που κατασκευάζει ιδεαλιστικές όψεις του Ολυμπισμού και των Ολυμπιακών αξιών. Το πλαίσιο όμως στο οποίο εμπεριέχεται η κάθε φωτογραφική εικόνα, σύμφωνα με τον Αντωνιάδη «μας πληροφορεί τόσο για τον προορισμό της, όσο και για τον τρόπο που θα τη διαβάσουμε...αυτή η πληροφορία περιέχει πάντοτε ένα μήνυμα που προηγείται πάντοτε της ανάγνωσης, προειδοποιεί για το είδος της επικοινωνίας, προγραμματίζει κατά κάποιον τρόπο το δρόμο που θα πάρει η αποκωδικοποίηση της εικόνας»⁹⁹⁰.

Έτσι για παράδειγμα στο μαθητικό εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών, στην ενότητα «Φιλία – Οι Αγώνες Ενώνουν», φωτογραφίες αθλητών χρησιμοποιούνται ως απτή απόδειξη για να υποστηρίξουν την επίσημη θέση του εγχειριδίου, ότι οι Αγώνες αποτελούν πεδίο φιλίας των αθλητών και των εθνών, με χαρακτηριστικότερες την έγχρωμη φωτογραφία δύο αθλητών της Β. και Ν. Κορέας σε παρέλαση με κοινή σημαία στην τελετή έναρξης το 2000, και την ασπρόμαυρη φωτογραφία του 1936 όπου εικονίζονται ο μαύρος Αμερικανός Ολυμπιονίκης Jesse Owens με τον Γερμανό συναθλητή του Luz Long σε φιλικό στιγμιότυπο⁹⁹¹. Σχετικά με τη χρήση της φωτογραφίας ως απόδειξη η Sontag επισημαίνει: «οι φωτογραφίες προσφέρουν αποδείξεις. Κάτι για το οποίο αμφιβάλλουμε, φαίνεται αποδεδειγμένο όταν μας επιδειχθεί μια φωτογραφία. Κατά μία εκδοχή της χρησιμότητάς της η κάμερα ενοχοποιεί [και] κατά μία άλλη εκδοχή τεκμηριώνει. Η απεικόνιση μπορεί να παραμορφώνει. Πάντοτε όμως βγαίνει το συμπέρασμα πως κάτι υπάρχει, ή υπήρξε, που μοιάζει μ' αυτό το οποίο απεικονίζεται»⁹⁹². Η φωτογραφία όμως σύμφωνα με τον Burke δεν πρέπει και δεν μπορεί να περιορίζεται από τους ιστορικούς ως αποδεικτικό

⁹⁹⁰ Αντωνιάδης Κ., *Λανθάνουσα εικόνα: Δοκίμιο για τη φωτογραφία*, Αθήνα, Μωρεσόπουλος, 1995, σ. 136.

⁹⁹¹ Εμ13-16 ετών, σ. 28.

⁹⁹² Sontag S., *Περί φωτογραφίας*, (Παπαϊωάννου Η., μτφ.), Αθήνα, ΦΩΤΟγράφος, 1993, σ. 17.

μόνο μέρος με την κυριολεκτική σημασία του όρου⁹⁹³, ενώ ο Berger υπογραμμίζει ότι η πληροφορία μιας εικόνας «δεν περικλείει από μόνη της κάποια ιδιαίτερη αυθεντία»⁹⁹⁴.

Μέσα λοιπόν από την εικονογράφηση των εγχειριδίων συναντώνται ο ελληνοκεντρισμός και ο ιδεαλισμός του Ολυμπιακού Κινήματος με την εξιδανίκευση του παρελθόντος του ελληνικού πολιτισμού και την προβολή των αξιών του Ολυμπισμού ως κυρίαρχο πρόταγμα στην κρίση των κοινωνικών και πολιτικών προβλημάτων που καλείται να διαχειριστεί το Ολυμπιακό Κίνημα και η ΔΟΕ. Με δεδομένη τη συναισθηματική επιρροή και την ισχυρή επιβλητικότητα των εικόνων που μετασηματίζουν «την ιστορία σε θέαμα» κατά την έκφραση της Sontag⁹⁹⁵, τα εγχειρίδια αντανakλούν τις ιδεολογίες των συγγραφέων και των εικονογράφων των κειμένων, οι οποίοι εργάστηκαν για την παραγωγή τους υπό την εποπτεία της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της «Αθήνα 2004». Στην ουσία κατασκευάζουν μια καθορισμένη αναπαράσταση του κόσμου των Αγώνων, τον κεντρικό έλεγχο της οποίας έχει η ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και το ΥΠΕΠΘ επικουρικά, με σκοπό τη διαμόρφωση στάσεων απέναντι στους Αγώνες. Όπως επισημαίνει ο Fritzsche, η «χειραγώγηση επιτυγχάνεται όχι μόνον με κείμενα αλλά και με οπτικό υλικό... Το υλικό αυτό εξασφαλίζει όχι μόνον μεγαλύτερη ελκυστικότητα των βιβλίων, έτσι ώστε να αποτελεί ανταγωνιστικό μέσο μαζικής επικοινωνίας, αλλά μπορεί να αποτελεί επίσης φορέα προκαταλήψεων και στερεοτύπων»⁹⁹⁶.

Όμως για το κατά πόσο μπορεί να διαμορφώσει ένα εγχειρίδιο στάσεις και συμπεριφορές, η επισήμανση της Κουλούρη είναι χαρακτηριστική: «στο κρίσιμο όριο μεταξύ θεωρίας και πράξης βρίσκεται το σχολικό εγχειρίδιο. Παρόλο που η διαμορφωτική επίδραση του εγχειριδίου στους χρήστες του δεν μπορεί να μετρηθεί, καθώς υπάρχει μια υπολογίσιμη απόσταση μεταξύ σχολικού προορισμού και σχολικής χρήσης, εντούτοις αποτελεί το σημαντικότερο δέκτη για την ποιότητα της ιδεολογικής εγχάραξης. Το διδακτικό βιβλίο είναι καταρχάς αντανάκλαση της

⁹⁹³Burke, *ό.π.*, σ. 16.

⁹⁹⁴Berger, *ό.π.*, σ. 28.

⁹⁹⁵Sontag, *ό.π.*, σ. 107.

⁹⁹⁶Fritzsche, *ό.π.* Βλ. επίσης σχετικά, Καναρτζή Ε., *Ιστορική αναδρομή της εικονογράφησης των παιδικών και σχολικών βιβλίων*, Θεσσαλονίκη, Αφοι Κυριακίδη, 2002, σ. 211-235 και Κιτσαράς Γ.Δ., *Το εικονογραφημένο βιβλίο στη νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία – Μια θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1993.

κοινωνίας που το παράγει, αλλά και παράγοντας επιρροής σε αυτή. Συνήθως δε χρησιμοποιείται ως βήμα νεωτερισμών και πειραματισμών, αλλά ως αγωγός μετάδοσης της κυρίαρχης ιδεολογίας της εποχής του»⁹⁹⁷.

6.2. Η οπτική και εταιρική ταυτότητα της «Αθήνα 2004»⁹⁹⁸

Τα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας ξεχωρίζουν από το εξώφυλλο και το γενικότερο σχεδιασμό τους. Ο βαθμός οπτικοποίησης των κειμένων, τα ζωνρά χρώματα της εταιρικής ταυτότητας της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» που διαχέονται άφθονα όχι μόνο στα εξώφυλλα αλλά και στο εσωτερικό σώμα των εγχειριδίων και η χρήση των επίσημων εμβλημάτων της λειτουργούν καταλυτικά για την ταυτότητα των εγχειριδίων στο πεδίο της εικονογράφησης. Η οπτική και εταιρική ταυτότητα της «Αθήνα 2004» με καθαρά ελληνοκεντρικά χαρακτηριστικά, συγκροτεί μια φωτογραφική Εικόνα με πολλαπλά σημαίνοντα που τοποθετείται σε ένα αυστηρά καθορισμένο πλαίσιο από την ίδια την Επιτροπή, η οποία προστατεύει με αυστηρούς όρους την αυθεντικότητα αυτής της Εικόνας και καθορίζει τη χρήση των συμβόλων της, όπου και αν απαντώνται και ως εκ τούτου και στα εγχειρίδια.

Η σχεδιαστική επιλογή της οπτικής εικόνας του 2004 σύμφωνα με τη Θεοδώρα Μάντζαρη, διευθύντρια του Τμήματος «Εικόνα και Ταυτότητα», το οποίο υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Επικοινωνίας, στηρίχτηκε στον κεντρικό άξονα ότι «η Αθήνα θα διοργανώσει Μοναδικούς Αγώνες με Ανθρώπινο Μέτρο, στηριγμένη στις αξίες του Ανθρώπινου Μέτρου, της Κληρονομιάς, της Συμμετοχής και της Γιορτής. Αυτές οι αξίες που έχουν τεθεί είναι για μας το Α και το Ω. Εκεί βασίζονται όλα και πάνω σε αυτές στηρίζουμε κάθε μας σχεδιαστική επιλογή»⁹⁹⁹. Πηγή για την εικόνα της εταιρικής ταυτότητας του 2004 αποτελεί η ψηφιακή έκδοση του εγχειριδίου εικαστικής ταυτότητας με τον τίτλο «Πυθία» όπου δίνονται όλες οι πληροφορίες σχετικά με το σχεδιασμό και τη χρήση του χρώματος και των εμβλημάτων, τα βασικά στοιχεία των οποίων πρέπει να έχουμε υπόψη ώστε να γίνει κατανοητή η χρήση τους στην εικονογραφία των εγχειριδίων.

⁹⁹⁷Κουλούρη Χ., *Ιστορία και Γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία 1834-1914*, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1988, σ. 9.

⁹⁹⁸Βλ. τις εικόνες για την οπτική και εταιρική ταυτότητα της «Αθήνα 2004» στο παράρτημα εικόνων στη σχετική ενότητα.

⁹⁹⁹Φακίνος Δ., «ΑΘΗΝΑ 2004 – Η οπτική ταυτότητα», στο περ. *+design*, τ.χ. 33, Μάρτ.-Απρ. 2004, σ. 31.

6.2.1. Το χρώμα των Ολυμπιακών Αγώνων

Η διάχυση της χρωματικής παλέτας των Αγώνων ως κύριο οπτικό σημείο της εικονογράφησης στα εγχειρίδια δεν μπορεί να γίνει απόλυτα κατανοητή χωρίς τη φιλοσοφία της Επιτροπής για τη χρήση του χρώματος και την επικοινωνιακή του λειτουργία ως μέσο ανάδειξης της ελληνικότητας. Όπως επισημαίνουν οι Kress – Leeuwen «ξεκινώντας από την ιδεολογική/αναπαραστατική λειτουργία, το χρώμα σαφέστατα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να υποδηλώσει ανθρώπους, τόπους και πράγματα καθώς και τάξεις ανθρώπων, τόπων και πραγμάτων και πιο γενικές ιδέες»¹⁰⁰⁰. Η χρήση συγκεκριμένων χρωμάτων υποδηλώνει τη μοναδική ταυτότητα της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και των Αγώνων, αλλά και των προϊόντων που παράγονται στο πλαίσιο αυτής της διοργάνωσης, μέσα από μια πετυχημένη κωδικοποιητική διαδικασία όπου το χρώμα γίνεται καθρέφτης αυτής της ταυτότητας και ταυτόχρονα εργαλείο παραγωγής νοημάτων. Σύμφωνα με τον Σκαρπέλο «η συμβολική λειτουργία των χρωμάτων συνδέεται στο μέγιστο βαθμό με τα πολιτιστικά δεδομένα της περιοχής και της εποχής που δημιουργήθηκαν, ενώ στο συνταγματικό άξονα η αισθητική λειτουργία του χρώματος και τα αναδυόμενα νοήματα οφείλονται στη συμβολική τους φόρτιση»¹⁰⁰¹. Η θεμελιώδης σημασία των χρωμάτων για την παραγωγή νοημάτων και συνειρμών καταδεικνύει την άρρηκτη σχέση μεταξύ προϊόντος και χρώματος με τα οποία σηματοδοτούν το καταναλωτικό κοινό με αποτέλεσμα να δυσκολεύεται κανείς να αποφύγει συνειρμούς στη θέα ενός χρώματος σε συνδυασμό με το προϊόν που το συνόδευε¹⁰⁰².

Σύμφωνα με την περιγραφή που δίνει το *Εικαστικό Εγχειρίδιο* του 2004 «*Πυθία*» και το περιοδικό *+design* σε σχετικό αφιέρωμα, τα χρώματα που προβλέπεται να συνοδεύουν τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας είναι εμπνευσμένα από την ελληνική φύση και τα ονόματά τους διατηρούν τη φυσική ονομασία προέλευσης: «βότσαλο, μάρμαρο, άμμος, ήλιος, μεσημέρι, καλοκαίρι, πηλός, γιορτή, χαρά, μπουκαμβίλια, πέτρα, ελιά, περιβόλι, αμπέλι, ουρανός, γιαλός, θάλασσα, δροσιά, βυθός, σκιά». Τα είκοσι χρώματα της παλέτας των Ολυμπιακών

¹⁰⁰⁰Kress – Leeuwen, *ό.π.*, σ. 349.

¹⁰⁰¹Σκαρπέλος Γ., *Ιστορική μνήμη και ελληνικότητα στα κόμικς*, Αθήνα, Κριτική, 2000, σ. 70.

¹⁰⁰²Παπασημακοπούλου Θ., *Ο Οπτικός πολιτισμός μέσα από τη σημειολογία της έντυπης διαφήμισης*, Διπλωματική εργασία, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα σπουδών «Ψυχολογία και ΜΜΕ», Ιούνιος 2007, http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/200/1/papasima_koroulou.pdf, 10.12.2011.

Αγώνων «ταυτίζονται με εικόνες από την Ελλάδα με αποχρώσεις του μπλε της θάλασσας και του ουρανού, τα έντονα κίτρινα και πορτοκαλιά του καλοκαιριού, τα κόκκινα των λουλουδιών, πινελιές πράσινου από το ελληνικό τοπίο, γκριζα της πέτρας και το μαύρο της σκιάς»¹⁰⁰³.

6.2.2. Το Πανόραμα

Στο Πανόραμα ένα δευτερεύον γραφικό μοτίβο, συνδυάζονται οπτικά όλα τα στοιχεία της εικαστικής ταυτότητας των Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004 και το ίδιο συνδυάζεται με το έμβλημα, τα εικονογράμματα των αθλημάτων, τη μασκότ και τα κύρια σήματα. Πρόκειται για ένα δυνατό εικαστικό σύνολο με σύνθετες αναλογίες χρωμάτων και ακανόνιστα τετράπλευρα, μερικά από τα οποία περιέχουν γραφικά στοιχεία. Στα εγχειρίδια όμως η χρήση του είναι περιορισμένη. Όψεις του Πανοράματος απαντώνται στο εξώφυλλο του ντοσιέ, έκδοση του Μουσείου Γουλανδρή και της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» για το περιβάλλον, καθώς και στο εξώφυλλο και σε πλήρη ανάπτυξη και στο εσώφυλλο του ειδικού εγχειριδίου Ολυμπιακής Παιδείας που ενσωματώνεται στο ίδιο ντοσιέ ως τμήμα της γενικότερης ύλης, ενώ σε μεγαλύτερη έκταση αποδίδεται στο εξώφυλλο και στο εσωτερικό δισέλιδο και στην πρώτη σελίδα του εγχειριδίου Ολυμπιακής Παιδείας για την προσχολική ηλικία, *Όλα τα παιδιά στη Γη μαζί στην Ολυμπιακή Γιορτή*.

Η επίσημη περιγραφή του Πανοράματος από το εγχειρίδιο *Εικαστικής Ταυτότητας «Πυθία»* αποδίδει τα εξής στοιχεία:

«Η εικαστική σύνθεση εκφράζει ένα πανόραμα εικόνων του πολιτισμού και του περιβάλλοντος της Ελλάδας. Τα φυσικά στοιχεία του ελληνικού τοπίου, ο ήλιος, η θάλασσα και τα κύματα, συνδυάζονται με στοιχεία από αρχαίες επιγραφές και μοτίβα από αρχαία βάζα. Το αθλητικό πνεύμα αναδεικνύεται μέσα από τις αρχαίες επιγραφές που αναφέρονται σε αθλητικά συμβάντα και Ολυμπιονίκες αθλητές, καθώς και από την ένταση των ασύμμετρων σχημάτων της σύνθεσης που παραπέμπουν στη δυναμική της αθλητικής προσπάθειας. Το μπλε της ελληνικής θάλασσας και του ουρανού, οι τόνοι του πράσινου της ελιάς και των περιβολιών, το έντονο χρώμα της μπουκαμβίλιας, τα γκρι της πέτρας και του μαρμάρου, τα ζεστά πορτοκαλί χρώματα ζωντανεύουν τη σύνθεση με τρόπο μοναδικό. Στο Πανόραμα η Ελλάδα προβάλλει

¹⁰⁰³ Φακίνος, ό.π., σ. 36 και ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», *Εγχειρίδιο Εικαστικής Ταυτότητας «Πυθία»*.

ανάγλυφη μέσα από το περιβάλλον, τις φόρμες, τα χρώματα και τη γλώσσα της...επικοινωνώντας με ένα μονοσήμαντο τρόπο τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των Ολυμπιακών Αγώνων ΑΘΗΝΑ 2004 σε όλο τον κόσμο»¹⁰⁰⁴.

6.2.3. Το Έμβλημα

Το έμβλημα των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 αποτελείται από τρία στοιχεία: τον κότινο, το λογότυπο ΑΘΗΝΑ 2004 και το πεντάκυκλο σύμβολο της ΔΟΕ. Αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο της εικονογράφησης και η εικονογραφική του απόδοση κινείται στο πλαίσιο που καθορίζεται από την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», οπουδήποτε και αν απεικονίζεται, και ως εκ τούτου και στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας:

«Κύριο μέλημα της Επιτροπής είναι ο τρόπος απεικόνισής του ώστε να ξεχωρίζει πάντοτε από το φόντο στο οποίο αναπτύσσεται. Για αυτό το λόγο υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί στη χρήση του εμβλήματος όταν τοποθετείται πάνω σε έγχρωμο φόντο. Οποιαδήποτε εκδοχή του εμβλήματος με πολύχρωμο Ολυμπιακό σύμβολο μπορεί να εμφανίζεται μόνο σε λευκό φόντο. Η εκδοχή του εμβλήματος με αρνητικά το λογότυπο και το Ολυμπιακό σύμβολο μπορεί να εμφανίζεται μόνο πάνω σε σκουρόχρωμο φόντο. Η μονόχρωμη εκδοχή του εμβλήματος χρησιμοποιείται μόνο όταν υπάρχουν τεχνικοί περιορισμοί και μπορεί να εμφανίζεται μόνο πάνω σε ανοιχτόχρωμο φόντο. Η ασπρόμαυρη εκδοχή του εμβλήματος τοποθετείται πάνω σε λευκό φόντο ή ανοιχτόχρωμο γκριζο. Το έμβλημα πρέπει να χρησιμοποιείται ολόκληρο. Δεν πρέπει να παραποιείται με οποιοδήποτε τρόπο (αλλαγή χρώματος, αντιστροφή κότινου) ή να χρησιμοποιείται ως επαναλαμβανόμενο διακοσμητικό μοτίβο»¹⁰⁰⁵.

6.2.4. Κύρια σήματα των Αγώνων: Εικονογράμματα αθλημάτων – Εμβλήματα Πολιτισμού, Εθελοντισμού και Περιβάλλοντος

Εκτός από το βασικό έμβλημα των Αγώνων για τις ανάγκες της διοργάνωσης σχεδιάστηκαν επιπρόσθετα τρία σήματα για ιδιαίτερη χρήση σημαντικών προγραμμάτων, όπως είναι ο Εθελοντισμός, ο Πολιτισμός και το Περιβάλλον, αλλά και πικτογράμματα για τον προσδιορισμό των αθλημάτων. Χαρακτηρίστηκαν ως κύρια σήματα των Αγώνων και ενσωματώνουν στο σχεδιασμό τους βασικά στοιχεία

¹⁰⁰⁴ ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», ό.π. και Φακίνος, ό.π., σ. 37.

¹⁰⁰⁵ ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», ό.π.

του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Όσον αφορά τα αθλητικά εικονογράμματα, δανείζονται βασικές φόρμες από τις κυκλαδικές φιγούρες και τα μελανόμορφα αγγεία σχετικά με τον τρόπο αποτύπωσης των ανθρώπινων μορφών και της λεπτομέρειες της φόρμας¹⁰⁰⁶. Απεικονίσεις των αθλητικών πικτογραμμάτων/εικονογραμμάτων έχουμε μόνο στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ2 για το Δημοτικό¹⁰⁰⁷.

Η ίδια φιλοσοφία ακολουθείται και στα εμβλήματα του Πολιτισμού, του Εθελοντισμού και του Περιβάλλοντος. Το έμβλημα που αφορά τον Πολιτισμό συμβολίζει την ελληνικότητα μέσα από τις αποδόσεις του μπλε χρώματος και της εικαστικής αναπαράστασης των εννέα μουσών, ως «ένα αρχέγονο και πανανθρώπινο σύμβολο για την έμπνευση κάθε ανθρώπινης δημιουργίας» που γίνεται φορέας του Πολιτισμού των Αγώνων της Αθήνας. Στο έμβλημα των εθελοντών κύριο χρώμα του σήματος είναι το κόκκινο, που παραπέμπει στη ζεστή ατμόσφαιρα συνεργασίας, η οποία αναπτύσσεται μεταξύ των εθελοντών, αλλά και στη σημασία του έργου τους. Στο σήμα, τα σώματα των εθελοντών συνδέονται για να συμβολίσουν την ενότητα, ενώ ταυτόχρονα σχηματίζουν μια μεγάλη καρδιά, σύμβολο του ρόλου τους στους Ολυμπιακούς Αγώνες Αθήνα 2004. Στο αντίστοιχο έμβλημα του περιβάλλοντος η φύση και ο άνθρωπος αναπαριστώνται σαν ένας ενιαίος οργανισμός που αποδίδεται με τη μορφή δέντρου¹⁰⁰⁸. Τα εμβλήματα του εθελοντισμού και του πολιτισμού δεν απεικονίζονται στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας, αν και υπάρχουν σχετικές ενότητες και αναφορές για τον εθελοντισμό και τον πολιτισμό. Αντίθετα το έμβλημα του περιβάλλοντος απαντάται αποκλειστικά στην αυτόνομη έκδοση για το περιβάλλον είτε ολόκληρο, είτε μέρος του.

6.3. Οπτικοακουστικό υλικό¹⁰⁰⁹

Το υλικό αυτό περιλαμβάνει δύο βιντεοκασέτες και ένα CD-ROM. Η μία βιντεοκασέτα συνοδεύει το εγχειρίδιο των καθηγητών και μαθητών *Ολυμπιακά Αθλήματα* και είναι διάρκειας 30 λεπτών. Η βιντεοκασέτα περιλαμβάνει τρία λεπτά

¹⁰⁰⁶ Στο ίδιο.

¹⁰⁰⁷ Εκ2, σ. 67.

¹⁰⁰⁸ ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», Εγχειρίδιο Εικαστικής Ταυτότητας, *ό.π.*

¹⁰⁰⁹ Πηγή για τα στοιχεία που αφορούν το οπτικοακουστικό υλικό: ΟΕΟΑ Αθήνα 2004, Πολίτης Κ., Γενική Διεύθυνση Διοικητικών Υπηρεσιών, *ό.π.* σ. 49. Τριήμερο Σεμινάριο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών, *ό.π.*, σ. 51-52 και Διήμερο Σεμινάριο Επιμόρφωσης Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών, *ό.π.*, σ. 81 και το ίδιο το υλικό.

στιγμιότυπα από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Σίδνεϊ που αφορούν όλα τα Ολυμπιακά αθλήματα. Τη μουσική επιμέλεια της βιντεοταινίας έχει ο μουσικοσυνθέτης Βαγγέλης Παπαθανασίου. Κάθε τρίλεπτη παρουσίαση περιλαμβάνει τον τίτλο του αθλήματος, σύντομη ηχητική περιγραφή 20 δευτερολέπτων με την περιγραφή του και στο τέλος της κάθε παρουσίασης υπάρχουν κάρτες πληροφόρησης με τα βασικά σημεία των κανονισμών διεξαγωγής όλων των αθλημάτων.

Η δεύτερη βιντεοκασέτα αφορά τα αθλήματα των Παραολυμπιακών Αγώνων και ενσωματώνεται ως συνοδευτικό υλικό στην έντυπη αλλά και στην ψηφιακή σε CD-ROM έκδοση του εγχειριδίου για τους Παραολυμπιακούς Αγώνες. Η βιντεοκασέτα είναι διάρκειας 30 λεπτών. Σύμφωνα με τα στοιχεία που δίνονται στον επίσημο φάκελο της έκδοσης το οπτικοακουστικό υλικό της βιντεοταινίας «έρχεται να συμπληρώσει με ήχο και εικόνα το εκπαιδευτικό υλικό της ΟΕΟΑ “Αθήνα 2004” για τους Παραολυμπιακούς Αγώνες. Στόχος της, να παρουσιάσει στον εκπαιδευτικό κόσμο το δεύτερο μεγαλύτερο αθλητικό γεγονός του πλανήτη και να τον ευαισθητοποιήσει απέναντι στην πολυδιάστατη σημασία του: τη μεγάλη πρόκληση, την υπέρβαση των ορίων, το θρίαμβο της ανθρώπινης θέλησης»¹⁰¹⁰.

6.4. Διαδίκτυο: Youth 2004¹⁰¹¹

Ο διαδικτυακός ιστότοπος με τον τίτλο Youth 2004 σχεδιάστηκε και οργανώθηκε με στόχο την υποστήριξη του εκπαιδευτικού Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας και τη γενικότερη πληροφόρηση των επισκεπτών του και λειτούργησε ως Τράπεζα Πληροφοριών. Εκτός από τους εκπαιδευτές όλων των βαθμίδων, φοιτητές και απλούς χρήστες ο ιστότοπος απευθυνόταν κυρίως σε έφηβους ηλικίας 12-17 ετών, ως κύρια ομάδα στόχο του προγράμματος, αλλά και παιδιά μικρότερης ηλικίας 8-12 ετών, τα οποία βοηθούνται στην ξενάγησή τους από την ηρωίδα του Ολυμπιακού Παραμυθιού. Η επινόηση, η οργάνωση, η εφαρμογή και ο σχεδιασμός του τον καθιστούν μοναδικό στην ιστορία των σύγχρονων Αγώνων. Ο ιστοχώρος ήταν υψηλής αισθητικής με ελκυστική εμφάνιση, με διαρκή ανανέωση και αναβάθμιση, ευχάριστος στους

¹⁰¹⁰Εκ5ΠΑ, Βιντεοκασέτα.

¹⁰¹¹Πηγή για τα στοιχεία που αφορούν το youth2004: ΟΕΟΑ Αθήνα 2004, Πολίτης Κ., *ό.π.*, σ. 78-79. Επίσης στοιχεία από την παρουσίαση του Νίκου Βερναρδάκη, ως υπεύθυνος έργου εκπαίδευσης μέσω διαδικτύου του Αθήνα 2004 στα Πρακτικά του Δήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών, *ό.π.*, σ. 82-85, καθώς και το ίδιο το site που εκτυπώσαμε στις 13.5.2002.

χρήστες, παρείχε πλούσια πληροφόρηση, διαδραστικές εφαρμογές και εύχρηστη πλοήγηση. Η ιστοσελίδα περιλάμβανε εικόνες, βίντεο κινούμενα γραφικά, ήχο και παιχνίδια. Οι γλώσσες πλοήγησης ήταν τα ελληνικά, αγγλικά και γαλλικά.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης διακρίθηκε για την υψηλή επισκεψιμότητα και την άριστη αξιολόγησή του από σχολεία της Αυστραλίας και της Ελλάδας. Τα στοιχεία επισκεψιμότητας ανά μήνα και ανά έτος είναι τα εξής: 2002: 14.432, το 2003: 35.735 και το 2004: 81.108 επισκέπτες. Αντίστοιχα είναι τα στοιχεία για τις επισκέψεις από όλο τον κόσμο και τη γεωγραφική τους κατανομή: Βόρεια Αμερική: 61,81%, Δ. Ευρώπη: 31,40%, Ασία: 1,44%, Αυστραλία: 1,35%, Α. Ευρώπη: 1,27%, Μέση Ανατολή: 1,27%, Β. Ευρώπη: 1,03% και Ν. Αμερική: 0,74%.

Ο ιστότοπος περιλάμβανε τις εξής θεματικές ενότητες: «Οι Αγώνες»: ιστορικές αναφορές για τη διοργάνωση των Αγώνων της Αθήνας, «Ο Κόσμος»: πληροφορίες για την πόλη της Αθήνας και τις χώρες που συμμετείχαν στους Αγώνες, «Η Κληρονομιά»: ιστορική επισκόπηση αρχαίων και σύγχρονων Αγώνων, «Η Θέληση»: ιστορία των Παραολυμπιακών Αγώνων, «Παιχνίδια»: σχετικά με τους Ολυμπιακούς και «Βιβλιοθήκη»: περιείχε το έντυπο εκπαιδευτικό υλικό του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας καθώς επίσης και δραστηριότητες των σχολείων στο πλαίσιο της υλοποίησής του και τέλος «Club 2k4»: τόπος επικοινωνίας των χρηστών του 2004. Κάθε μία από αυτές τις κύριες θεματικές περιείχε δευτερεύουσες υποθεματικές κατηγορίες που αναδείκνυαν επιμέρους θέματα σχετικά με την κύρια θεματική κατηγορία. Πέρα από τις βασικές θεματικές ενότητες ο ιστότοπος χρησιμοποιήθηκε και ως μέσο προβολής σχολικών δραστηριοτήτων των σχολείων Ολυμπιακής Παιδείας. Η ιστοσελίδα του Youth2004 καθώς και άλλες επιλεγμένες διαδικτυακές ιστοσελίδες ορίζονται στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 ως πηγές ευρύτερης πληροφόρησης για τους καθηγητές της Ολυμπιακής Παιδείας. Οι ιστοσελίδες αυτές υποστηρίζουν βιβλιογραφικά διάφορες θεματικές ενότητες του εγχειριδίου, σύμφωνα με την κρίση των συγγραφέων, όπου αυτό απαιτείται¹⁰¹².

¹⁰¹²Αναφέρουμε ενδεικτικά κάποιες από αυτές τις βασικές ιστοσελίδες: <http://www.ipc.org>, <http://www.athens.olympic.org>, <http://www.athens2004.gr>, <http://www.olympia.gr>, <http://www.Healthsskills.com>, <http://www.pe.central.edu>, <http://www.pe.auth.gr>, <http://www.spotr.gov.gr>, <http://www.paralympic.org>, <http://www.culture.gr>, <http://www.ypehode.gr>, <http://www.ime.gr>, <http://www.canthrow.com>, <http://www.olympic.org/ioc/e/org/ethicscode.e.html>.

6.5. Ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της εικονογράφησης

Το σύνολο των οπτικών αναπαραστάσεων στα 11 εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας που αναλύουμε περιλαμβάνει συνολικά 973 οπτικά σημεία, εκ των οποίων τα 128 αφορούν το αυτόνομο Παραολυμπιακό εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ¹⁰¹³. Η εικονογράφηση αποδίδεται με διαφορετικά είδη εικόνας και συνδυάζει τη φωτογραφική αναπαραγωγή αρχαιολογικού, ιστορικού και αθλητικού υλικού, κυρίως με έγχρωμες αλλά και ασπρόμαυρες φωτογραφίες και πρωτότυπη εικονογράφηση με έγχρωμα και ασπρόμαυρα σκίτσα, κόμικς, χάρτες, γραφήματα, πίνακες, κολλάζ, σχεδιαγράμματα, εκπαιδευτικά παιχνίδια και διακοσμητικά στοιχεία. Το μεγαλύτερο εύρος των εικόνων όσον αφορά το συνολικό αριθμό αλλά και την έκταση που καταλαμβάνουν απαντάται κυρίως στα τρία εγχειρίδια των μαθητών και στο Ολυμπιακό Παραμύθι. Για την συνολική εικονογράφηση και των 11 εγχειριδίων εργάστηκαν 4 εικονογράφοι, ενώ το φωτογραφικό υλικό αντλήθηκε από ελληνικά και διεθνή φωτογραφικά αρχεία, οι πηγές των οποίων δεν αναφέρονται πάντοτε στα εγχειρίδια. Από τους τέσσερις εικονογράφους δεν αναφέρεται το όνομα του δημιουργού στο εγχειρίδιο του περιβάλλοντος Εκ6Π.

Η ποιότητα της εκτύπωσης στο σύνολό της είναι υψηλή γεγονός στο οποίο συντέλεσε η εξελιγμένη τεχνολογία των τυπογραφείων και η οικονομική δυνατότητα της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», όπως προαναφέρθηκε. Ο Παλληκίδης που μελέτησε την εικονογράφηση των έργων τέχνης σε εγχειρίδια ιστορίας κάνει και μια επιπλέον επισήμανση σχετικά με την επιλογή της χρωματικής κλίμακας μιας εικόνας, την οποία δεν θεωρεί μόνο συνάρτηση των τεχνικών και οικονομικών δυνατοτήτων του εκδότη, αλλά έχει να κάνει και με το είδος του έργου που απεικονίζεται ή ακόμα και με τη βιβλιογραφική πηγή της εικόνας ή και με την αμέλεια που μπορεί να επιδείξει ο συγγραφέας ή ο επιμελητής του κειμένου για την ανεύρεση καταλληλότερης από χρωματική και ποιοτική άποψη¹⁰¹⁴.

Στα εγχειρίδια των καθηγητών η εκτύπωση των εικόνων είναι ασπρόμαυρη και αφορά γραμμικά σκίτσα, εκτός από το Εκ4 όπου η εικονογράφηση συνδυάζεται με έγχρωμη εκτύπωση ολοσέλιδων φωτογραφιών και χρήση χρώματος στις σελίδες

¹⁰¹³Οι πίνακες που αφορούν την ποσοτική ανάλυση δίνουν τα στοιχεία και μαζί και χωρίς το αυτόνομο Παραολυμπιακό Υλικό. Βλ. πίνακες 1 και 1α: Κατάλογος εγχειριδίων – αναλογία εικόνων – κειμένου.

¹⁰¹⁴Παλληκίδης, Ο ρόλος της εικόνας στα σχολικά εγχειρίδια, *ό.π.*, σ. 232-237.

ως φόντο κειμένων και στο Εκ6Π για το περιβάλλον, όπου επίσης όλες οι εικόνες (σκίτσα και φωτογραφίες) αποδίδονται έγχρωμα. Στο Παραολυμπιακό υλικό (Εκ6ΠΑ) που αφορά επίσης τους καθηγητές κυρίαρχη είναι η ασπρόμαυρη εκτύπωση φωτογραφιών εκτός από τα εσωτερικά διαχωριστικά φύλλα των κεφαλαίων του εγχειριδίου, τα οποία αποτελούν πρωτότυπη εικονογράφηση και αποδίδονται έγχρωμα. Έγχρωμη απόδοση έχει επίσης και το αντίστοιχο επιτραπέζιο παιχνίδι που συνοδεύει το εγχειρίδιο. Αν από το σύνολο όλου του εκπαιδευτικού υλικού θεωρήσουμε σχετικά κατώτερης εικονογραφικής απόδοσης τις ασπρόμαυρες φωτογραφίες του Παραολυμπιακού εγχειριδίου, δεν μπορούμε να πούμε με ασφάλεια για ποιο λόγο προτιμήθηκε αυτή η εκτύπωση σε μια έκδοση η οποία θεωρείται πολυτελής έκδοση, αφού δεν έχουμε καμιά πληροφορία γι' αυτό από το ίδιο το εγχειρίδιο ή άλλη σχετική πηγή. Είναι όμως η ασπρόμαυρη εικόνα κατώτερη εικόνα από την έγχρωμη στην πραγματικότητα; Ο Burke επικαλείται την περίφημη φράση του Marshall McLuhan ότι «η ασπρόμαυρη εικόνα είναι μια “πιο αποφορτισμένη” μορφή επικοινωνίας από ό,τι η αντίστοιχη, πιο απατηλή έγχρωμη, γιατί ενθαρρύνει τον θεατή να την προσεγγίσει αμερόληπτα»¹⁰¹⁵. Με αυτή την παραδοχή ίσως εξηγείται καλύτερα η προτίμηση ασπρόμαυρων εικόνων για την απεικόνιση των Παραολυμπιακών, όπου υπόρρητα στη συνείδηση του θεατή συνδέεται με το ιδιαίτερα φορτισμένο θέμα και θέαμα της αναπηρίας. Αυτό όμως αποτελεί δική μας υποκειμενική εκτίμηση.

Η έγχρωμη εκτύπωση είναι κυρίαρχη σε όλα τα εγχειρίδια των μαθητών, εκτός από ελάχιστες φωτογραφίες εποχής και στα δύο εγχειρίδια καθηγητών και μαθητών Εκμ1 και Εκμ2. Η έγχρωμη απεικόνιση, παρόλο που είναι ακριβότερη όσον αφορά το κόστος, περιέχει ωστόσο περισσότερες και αμεσότερες πληροφορίες από την ασπρόμαυρη εκτύπωση και δίνει την αίσθηση του πραγματικού. Η έγχρωμη φωτογραφία σύμφωνα με τον Berger, «απευθύνεται στην αίσθηση του θεατή ότι αποκτά το αληθινό πράγμα το οποίο του δείχνει η εικόνα. Η αίσθηση αυτή ότι μπορεί να αγγίξει αυτό που βρίσκεται στην εικόνα τού θυμίζει τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να κατέχει ή πως πράγματι κατέχει το αληθινό πράγμα»¹⁰¹⁶.

¹⁰¹⁵Burke, *ό.π.*, σ. 20.

¹⁰¹⁶Berger, *ό.π.*, σ. 158. Για τη χρωματική αναλογία και τα είδη εικόνων βλ. το σχετικό πίνακα 2 και 2α.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο της εικονογράφησης που πρέπει να επισημάνουμε αφορά τον ελλιπή υπομνηματισμό των εικόνων κατά την αναπαραγωγή φωτογραφικού υλικού στα εγχειρίδια των μαθητών, με αποτέλεσμα οι υπότιτλοι να μην έχουν κοινά μορφολογικά χαρακτηριστικά. Τα εγχειρίδια δεν ακολουθούν ενιαία τακτική σχετικά με τη χρήση λεζάντας. Σε ορισμένες εικόνες η υπόμνηση δίνει ελλιπείς πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητα της εικόνας, ενώ σε άλλες περιπτώσεις δεν έχουμε καθόλου υπότιτλους. Οι εικόνες σε αυτές τις περιπτώσεις νοηματοδοτούνται από τα συμφραζόμενα κειμένων, συνήθως μικρής έκτασης που διαχέονται μεταξύ των εικόνων, οι οποίες κατά κανόνα αναπτύσσονται σε δισέλιδα εικονογραφικά σύνολα. Το γεγονός αυτό όμως δεν είναι πάντοτε αρκετό για την ταύτιση μιας εικόνας. Σ' αυτή την περίπτωση οι εικόνες μοιάζουν απρόσωπα οπτικά σήματα που επιστρατεύονται να υποστηρίξουν εικαστικά το ρηματικό περιεχόμενο των εννοιών που υφίστανται.

Όσον αφορά το μέγεθος των εικόνων παρατηρείται ποικιλία σχετικά με την έκταση που καταλαμβάνουν¹⁰¹⁷. Στα εγχειρίδια των καθηγητών Εκ2, Εκ4, Εκ5ΠΑ, Εκ6Π και στο εγχειρίδιο καθηγητών - μαθητών για τα Ολυμπιακά αθλήματα (Εκμ1) οι εικόνες στο σύνολό τους καταλαμβάνουν συνήθως μικρή έκταση και αποτελούνται κυρίως από σκίτσα αλλά και φωτογραφίες, συνήθως $\frac{1}{4}$ και $\frac{1}{8}$ της σελίδας, ενίοτε και $\frac{1}{2}$, ενώ δε λείπουν και οι ολοσέλιδες απεικονίσεις σε κάποιες περιπτώσεις, έστω και περιορισμένα. Στα εγχειρίδια όμως των μαθητών και το Ολυμπιακό Παραμύθι (Εκμ2) δίνεται έμφαση περισσότερο στη δισέλιδη ή ολοσέλιδη απεικόνιση, γεγονός που προσδίδει ιδιαίτερη δυναμική στον εξεικονισμό των θεμάτων ακριβώς εξαιτίας αυτού του μεγέθους. Δεν λείπουν βέβαια και οι εικόνες μικρού και μεσαίου μεγέθους ή και $\frac{1}{2}$ της σελίδας που συνήθως αποδυναμώνονται κάποιες φορές στοιβαγμένες σε μια ενότητα. Στο Ολυμπιακό Παραμύθι υπάρχουν επιπλέον εκτός από τις εικόνες μεγάλης έκτασης και εικόνες/σκίτσα πολύ μικρές που σηματοδοτούν εικονογραφικά τις θεματικές ενότητες στο Γλωσσάρι του βιβλίου, που αποτελεί ξεχωριστή ενότητα ιστορικού περιεχομένου. Σε μερικά από τα κεφάλαια των εγχειριδίων παρατηρείται επίσης το φαινόμενο της πολυλογίας της εικόνας, ενώ σε άλλα σημεία παρατηρείται η συνύπαρξη εικόνων μέσα σε φωτογραφικά σύνολα χωρίς να συνδυάζονται

¹⁰¹⁷ Βλ. τον πίνακα 3: Διαστάσεις εικόνων.

ουσιαστικά τα θέματά τους. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται ιδιαίτερα στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών.

Οι εικόνες και κυρίως οι φωτογραφίες συνυπάρχουν έτσι μέσα σε ένα σύνολο το οποίο ο αναγνώστης μαθητής με οδηγό τον τίτλο και υπότιτλο της θεματικής ενότητας, αλλά και σε συνδυασμό με τις λεζάντες ή τα κείμενα που τις συνοδεύουν πρέπει να τις διαβάσει μαζί και να τις αποδεχτεί ως αυτό που οι συγγραφείς θέλουν να κατανοήσει. Καμιά λεζάντα όμως και κανένα κείμενο δεν μπορεί να χαλιναγωγήσει ή να διασφαλίσει μονίμως το νόημα μιας εικόνας, παρόλο που η φωτογραφία είναι από μόνη της βουβή και μιλά διά του στόματος του κειμένου, το οποίο τείνει να υπερσχύσει αυτού που βλέπουν τα μάτια μας, διατείνεται η Sontag¹⁰¹⁸. Αντίστοιχα ο Burke επισημαίνει αυτού του είδους τη χρήση των εικόνων από τους ιστορικούς ως μία απλή εικονογραφική αναπαραγωγή στα βιβλία δίχως σχόλια, και στις περιπτώσεις όπου οι εικόνες σχολιάζονται στο κείμενο, αυτό συνήθως γίνεται για τη διασαφήνιση συμπερασμάτων στα οποία έχει καταλήξει ο συγγραφέας και όχι για να δώσει απαντήσεις ή να θέσει καινούργια ερωτήματα¹⁰¹⁹.

Ένα άλλο βασικό σημείο που παρατηρείται είναι η διασύνδεση της εικονογράφησης με τη διδακτική της Ολυμπιακής Παιδείας, πώς δηλαδή η εικόνα γίνεται ο διαμεσολαβητής και πώς αξιοποιείται για την επίτευξη των στόχων της Ολυμπιακής Εκπαίδευσης. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε ότι μεγάλο μέρος των εικόνων ειδικά στα εγχειρίδια των καθηγητών, αλλά και των μαθητών, συνδέεται με ποικίλες αθλητικές, κοινωνικές και εικαστικές δραστηριότητες, αλλά και ερωτήσεις γνωστικού περιεχομένου που επιδιώκουν την αξιοποίησή τους από τους μαθητές ατομικά και ομαδικά μέσα και έξω από την τάξη. Πολλές από αυτές τις δράσεις καλλιεργούν την αυτενέργεια των μαθητών, ενώ δεν αποκλείονται και οι τυποποιημένες και καθορισμένες δράσεις που υποστηρίζονται από απλουστευμένη εικονογράφηση, ασαφείς ερωτήσεις ή υποδείξεις και εξιδανικευμένη ρητορεία.

Τέλος όσον αφορά τη θεματική κατηγοριοποίηση λαμβάνουμε υπόψη το γεγονός ότι οι περισσότερες από τις εικόνες των εγχειριδίων, ειδικότερα οι πρωτότυπης εικονογράφησης, μέρος των φωτογραφιών αλλά και κάποια μεμονωμένα σκίτσα, είναι πολυθεματικές και ως εκ τούτου προσμετρώνται σε περισσότερες από μία θεματικές κατηγορίες. Στους πίνακες που σχεδιάσαμε ακολουθείται η ποσοτική

¹⁰¹⁸Sontag, *ό.π.* σ. 106.

¹⁰¹⁹Burke, *ό.π.*, σ. 12.

και θεματική καταγραφή και κατηγοριοποίηση των εικόνων. Για τη σύνταξη αυτών των πινάκων ελήφθησαν υπόψη τα εξής στοιχεία ανά εγχειρίδιο: αναλογία εικόνων – κειμένων, αναλογία χρώματος εικόνων (έγχρωμο – ασπρόμαυρο), αναλογία σκίτσων – φωτογραφιών, αναλογία έγχρωμων – ασπρόμαυρων σκίτσων και αντίστοιχα έγχρωμων – ασπρόμαυρων φωτογραφιών και ποσοστά επί του συνόλου των εικόνων. Όσον αφορά τις θεματικές κατηγορίες εικόνων αναλύονται ποσοτικά ανά εγχειρίδιο και συνολικό ποσοστό επί του συνόλου των εικόνων. Επίσης δίνονται ποσοτικά στοιχεία και για το μέγεθος των εικόνων (δισέλιδη, ολοσέλιδη, 1/2, 1/4, 1/8). Οι θεματικές κατηγορίες της εικονογράφησης ακολουθούν σε μεγάλο βαθμό τη θεματική κατηγοριοποίηση των εγχειριδίων που αναπτύξαμε σε προηγούμενα κεφάλαια και διακρίνονται σε 10 βασικές κατηγορίες ανάλυσης: Αρχαιότητα, Αναβίωση Ολυμπιακών Αγώνων, Αθλήματα, Αθλητές, Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων, Ολυμπιακά σύμβολα, Ολυμπισμός - Ολυμπιακές Αξίες, Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004», Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες, Παραολυμπιακοί Αγώνες¹⁰²⁰.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία, η Αρχαιότητα (162 εικόνες), η Αναβίωση (50) και οι Αγώνες του 2004 (97) υπερτερούν στο σύνολο έναντι των άλλων θεματικών κατηγοριών όσον αφορά τον αριθμό των εικόνων. Υπερτερούν όμως και ως προς την έκταση (οι περισσότερες δισέλιδες, ολοσέλιδες, 1/2, και 1/4 της σελίδας) και την έγχρωμη κυρίως απεικόνιση. Είναι εύλογο, καθώς η Ελλάδα προβάλλει και διεκδικεί τον τίτλο της μητρώας γης των Αγώνων και της πρώτης διοργανώτριας πόλης των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων. Οι εκλεκτικές αυτές συγγένειες με την ιστορία θεωρούνται απολύτως φυσιολογικές και είναι αδιατάρακτες στη συνείδηση της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», ώστε παρουσιάζονται ως καθοριστικές για τη συνολική εικόνα των Αγώνων. Έτσι οι μαθητές καλούνται να συνδέσουν συγκεκριμένες όψεις της ελληνικής αρχαιολογίας και ιστορίας με τους Ολυμπιακούς Αγώνες μέσα από ιδιότυπες εικονογραφικές προβολές στο σύγχρονο παρόν.

Υπερτιμημένες ποσοτικά κατηγορίες αποτελούν δευτερευόντως τα Ολυμπιακά Αθλήματα (199), οι Αθλητές (62), τα Ολυμπιακά Σύμβολα (138) και η κατηγορία Ολυμπισμός – Ολυμπιακές Αξίες (98), και ως εκ τούτου θα μπορούσε να συμπεράνει κανείς ότι είναι ίσης αξίας με την αρχαιότητα, την αναβίωση και τους Αγώνες του 2004. Όμως εν τούτοις η έκταση απόδοσης στη σελιδοποίηση και η

¹⁰²⁰Βλ. τον πίνακα 4: θεματικές κατηγορίες εικόνων.

χρωματική επιλογή των εικόνων είναι υποτιμημένη, γεγονός που ενδεχομένως αποδυναμώνει την εικονογραφική τους αξία στη συνείδηση μαθητών και καθηγητών. Αυτό όμως δεν αποτελεί γενίκευση για το σύνολο αυτών των εικονογραφικών αναφορών, καθώς απαντώνται και εικόνες, ειδικά στην κατηγορία των Ολυμπιακών συμβόλων, που είναι μεγάλου αναπτύγματος (ολοσέλιδες ή και δισέλιδες) και στην κατηγορία των αθλητών ($\frac{1}{2}$ ή $\frac{1}{4}$ της σελίδας). Στο σύνολό τους όμως οι εικόνες είναι μικρά ασπρόμαυρα ή έγχρωμα σκίτσα 74,82% και 25,18% φωτογραφίες. Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες (21 εικόνες) στο σύνολο των εγχειριδίων είναι η περισσότερο υποτιμημένη κατηγορία με τους Χειμερινούς Αγώνες (22 εικόνες), αλλά αν συμψηφιστεί η εικονογράφησή τους με το αυτόνομο Παραολυμπιακό υλικό, τότε υπερτιμάται με σύνολο εικόνων 149.

Στο σύνολό τους η χρήση της εικονογράφησης κάνει τα βιβλία Ολυμπιακής Παιδείας ευχάριστα χωρίς να χάνουν τη σοβαρότητα που απαιτεί ένα σχολικό εγχειρίδιο. Κυρίως τα καθιστά ελκυστικά και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για να κρατήσουν ζωντανό το ενδιαφέρον των παιδιών αλλά και των καθηγητών. Σε αυτό συμβάλλει και το σχήμα των βιβλίων που είναι κατά κανόνα μεγάλο, ειδικά στα τρία εγχειρίδια των μαθητών και στο Ολυμπιακό Παραμύθι και δίνει τη δυνατότητα για μια ανεπτυγμένη εικονογράφηση με ζωντανές εικόνες και φωτογραφίες μεγάλης έκτασης εμπλουτίζοντας το μαθησιακό περιβάλλον. Η ισχυρή ρητορεία της εικόνας ειδικότερα σε αυτά τα τέσσερα εγχειρίδια υπερβαίνει και διεμβολίζει σταθερά το κείμενο, μέσα από τη φυσική της δυναμική που την καθιστά πιο υποβλητική από την ίδια τη γραφή, όπως επισημαίνει ο Barthes, «σε σημείο που η ίδια η εικόνα γίνεται γραφή και επιβάλλει τη σημασία της, χωρίς να την αναλύει, χωρίς να τη διασκορπίζει»¹⁰²¹. Πριν όμως από τη θεματική ανάλυση των εικόνων θα εστιάσουμε στα συνολικά εικονογραφικά και τυποτεχνικά στοιχεία που αφορούν τα εξώφυλλα και το κύριο σώμα των εγχειριδίων, όπου εκτός από την εικόνα καθοριστικό ρόλο για την ταυτότητά τους παίζει και η χρήση του χρώματος της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004».

¹⁰²¹ Barthes R., *Μυθολογίες – Μάθημα*, (Χατζηδήμου Κ., – Ράλλη Ι., μτφ., Κρητικός Γ., επιμ. – μτφ.), Αθήνα, Κέδρος, 1979, σ. 203.

6.6. Εξώφυλλα εγχειριδίων¹⁰²²

Το εξώφυλλο ως φυσική επιδερμίδα του κάθε εγχειριδίου νοσηματοδοτείται με τα δικά του ποιοτικά χαρακτηριστικά και διλήμματα στα οποία υποβάλλει τον αναγνώστη με την πρώτη ματιά, όσον αφορά την ιδεολογική προσέγγιση του Ολυμπισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων. Στα εξώφυλλα των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας η κυρίαρχη εικονογραφική αντίληψη ενσωματώνει στοιχεία της οπτικής και εταιρικής ταυτότητας της «Αθήνα 2004» όσον αφορά τις χρωματικές επιλογές και τις εικονιστικές συνθέσεις. Η συνολική εικόνα των εξωφύλλων εκφράζει το γενικό τους περιεχόμενο και την ιδεολογική τους ταυτότητα. Τα εξώφυλλα στα εγχειρίδια των καθηγητών στο σύνολό τους είναι αυστηρά με έμφαση στη μονοχρωμία αντίθετα από τα εγχειρίδια των μαθητών και τα εγχειρίδια μαθητών και καθηγητών που είναι πολύχρωμα και γεμάτα εικόνες που προκαλούν ευχάριστα την προσοχή των παιδιών. Οι εικόνες των εξωφύλλων αντλούνται από το εσωτερικό περιεχόμενο του βιβλίου, επιλογή που εξοικειώνει το μαθητή με το γενικότερο ύφος της εικονογράφησης και του περιεχομένου των εγχειριδίων.

Σε όλα τα εξώφυλλα των εγχειριδίων οι τίτλοι είναι με πεζά γράμματα, εκτός από το Ολυμπιακό Παραμύθι που είναι με κεφαλαία, και αποδίδονται με λευκό χρώμα, εκτός από το εγχειρίδιο *Ολυμπιακά Αθλήματα*, όπου ο τίτλος είναι με μπλε χρώμα. Η γραμματοσειρά σύγχρονης αισθητικής είναι επίσης κοινή για όλα τα εγχειρίδια. Σε όλα επίσης τα εξώφυλλα απαντάται το έμβλημα της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και σε ορισμένα από αυτά συνδυάζεται και με το έμβλημα του ΥΠΕΠΘ. Όλα επίσης τα εξώφυλλα είναι μαλακά και καλής ποιότητας, εκτός από το εγχειρίδιο Παραολυμπιακής Παιδείας που διακρίνεται για το ιδιαίτερα σκληρό εξώφυλλο. Σκληρό εξώφυλλο έχει και η περιβαλλοντική έκδοση σε μορφή ντοσιέ που εμπεριέχει το εγχειρίδιο για το Περιβάλλον (Εκ6Π), το εξώφυλλο του οποίου είναι μαλακό με υφολογικά χαρακτηριστικά οικολογικού χαρτιού.

6.6.1. Εγχειρίδια καθηγητών

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό στοιχείο των εξωφύλλων στα τρία εγχειρίδια των καθηγητών (Εκ1, Εκ2, Εκ3) είναι η εκτεταμένη χρήση του μπλε σκούρου χρώματος που είναι καθοριστικό και ταυτόχρονα αυστηρό και συντηρητικό για τη συνολική

¹⁰²²Βλ. τις εικόνες όλων των εξωφύλλων στη σχετική ενότητα στο παράρτημα εικόνων.

εικαστική τους εικόνα από άποψη αισθητικής. Οι μεγάλες σκούρες επιφάνειες διαθλώνται στη ράχη των βιβλίων από κάθετες έγχρωμες ζώνες που εκτείνονται και στις δύο όψεις του κάθε εξωφύλλου, προσδίδουν έναν πιο μοντέρνο τόνο και παραπέμπουν σε χρωματικές αποδόσεις της βασικής χρωματικής παλέτας του 2004. Στο εγχειρίδιο Εκ1 το μπλε σκούρο συνδυάζεται στην αριστερή πλευρά κοντά στη ράχη με κάθετη ζώνη του επίσημου θαλασσί χρώματος του εμβλήματος των Αγώνων με πολύ λεπτές λευκές ημικυκλικές γραμμές που παραπέμπουν σε κυματισμούς της θάλασσας, καλύπτει συνολικά το 1/4 της συνολικής της επιφάνειας του εξωφύλλου και διαχέεται στην ίδια ακριβώς έκταση και στο οπισθόφυλλο.

Η εικαστική επιλογή του θαλασσί χρώματος δίνει μια ανάλαφρη αίσθηση στο βαρύ και επίσημο τόνο του εξωφύλλου, το κάνει πιο ευχάριστο και ταυτόχρονα παραπέμπει στους χρωματικούς συμβολισμούς του επίσημου εμβλήματος των Ολυμπιακών Αγώνων. Η εικόνα του εξωφύλλου συμπληρώνεται από τα επίσημα λογότυπα του εμβλήματος της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και του ΥΠΕΠΘ. Η ίδια ακριβώς εικονογραφική σχεδίαση και τακτική ακολουθείται και στα εξώφυλλα των δύο άλλων εγχειριδίων των καθηγητών Εκ2 και Εκ3 με τη διαφορά ότι εδώ το επίσημο θαλασσί αντικαθίσταται από το πορτοκαλί των Παραολυμπιακών στο Εκ2 και το πράσινο του Περιβάλλοντος στο Εκ3¹⁰²³.

Σημαντική διαφοροποίηση από τα παραπάνω εξώφυλλα παρατηρούμε στο εγχειρίδιο Εκ4. Εδώ η κυριαρχία του χρώματος υποχωρεί και συνδυάζεται ισοδύναμα με έγχρωμη φωτογραφία παιδιών που απεικονίζονται στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας. Χρώμα και φωτογραφία μοιράζονται ισοδύναμα στο εξώφυλλο και στο οπισθόφυλλο και αποδίδονται σε κάθετες ισομερείς επιφάνειες σε μια ενιαία σύνθεση όπου κεντρικά υποκείμενα είναι η αρχαιότητα, η νεότητα και οι Αγώνες. Η εσωτερική σελίδα των εξωφύλλων αποδίδεται με το μονόχρωμο πορτοκαλί των Παραολυμπιακών. Την πετυχημένη εικαστική απόδοση ευνοεί ιδιαίτερα το μεγάλο μέγεθος του βιβλίου που επιτρέπει να αναδειχθούν οι σχεδιαστικές ακροβασίες. Από το σύνολο των τεσσάρων παιδιών (τρία κορίτσια και ένα αγόρι) κυρίαρχο πρόσωπο

¹⁰²³Μια μικρή διαφοροποίηση παρατηρείται, ίσως από πιθανή αβλεψία σχετικά με την απουσία του λογότυπου του ΥΠΕΠΘ στο Εκ3 και τη διπλή επανάληψη του εμβλήματος του 2004 και στις δύο πλευρές του εξωφύλλου.

στη σύνθεση είναι το ένα κορίτσι που αποδίδεται σε μεγέθυνση, ενώ τα υπόλοιπα παιδιά έχουν δευτερεύοντα ρόλο.

Η σύνθεση του εξωφύλλου αποδίδεται ως εξής: η δεξιά πλευρά κυριαρχείται από την κάθετη ζώνη του μπλε σκούρου χρώματος που περιλαμβάνει τον τίτλο και τον υπότιτλο του βιβλίου, και κάτω αριστερά σε κάθετη απόδοση με σειρά εκτύπωσης βρίσκονται τα λογότυπα του ΥΠΕΠΘ και το έμβλημα των Αγώνων του 2004. Η αριστερή πλευρά απεικονίζει σε μεγέθυνση το κορίτσι τη στιγμή που πηδά από το σπόνδυλο πεσμένου κίονα, με ανοιχτά χέρια και γελαστό πρόσωπο, εικόνα που σηματοδοτεί συναισθηματικά τη σύνθεση του εξωφύλλου. Ο φακός την αιχμαλωτίζει στον αέρα και της προσδίδει μια διάσταση κίνησης που τη βγάζει έξω από το εξώφυλλο και τη φέρνει κοντά στο θεατή. Ως δευτεραγωνιστές της σύνθεσης πίσω της ένα κορίτσι όρθιο και ένα αγόρι καθιστό πάνω στο σπόνδυλο του κίονα. Η σημειολογία της εικόνας επεκτείνεται και σε συμβολισμούς του φυσικού τοπίου της αρχαίας Ολυμπίας που αντιπροσωπεύεται από τη χαρακτηριστική βλάστηση του πεύκου που εικονίζεται στο πάνω μέρος της φωτογραφίας.

Η ιστορία του εξωφύλλου συμπληρώνεται στο οπισθόφυλλο με το τέταρτο πρόσωπο της ιστορίας, ένα ακόμα κορίτσι που απεικονίζεται σε παρόμοια φωτογραφική πόζα, σε κανονική απόδοση σώματος και όχι σε μεγέθυνση. Ιδιαίτερη σημασία για τη συνολική εικόνα της σύνθεσης έχουν τα ρούχα των παιδιών και τα χρώματά τους, που σηματοδοτούν την απλότητα και την καθημερινότητα της παιδικής ηλικίας και παραπέμπουν σε χρωματικές αποδόσεις των Αγώνων, χωρίς να είναι αθλητικά. Αθλητικά είναι μόνο τα παπούτσια τους. Κυρίαρχα χρώματα είναι το μπλε, το κίτρινο, το πορτοκαλί και το άσπρο.

Στο εγχειρίδιο Ολυμπιακής Παιδείας για το περιβάλλον (Εκ6Π), το εξώφυλλο αλλά και το εξώφυλλο του ντοσιέ στο οποίο εμπεριέχεται, χαρακτηρίζονται από το ύφος της εικονογράφησης που συναντούμε και στα υπόλοιπα εγχειρίδια, με τη διαφορά ότι εδώ ο σχεδιασμός παραπέμπει αποκλειστικά στα χρώματα και στους συμβολισμούς του περιβάλλοντος. Τα εξώφυλλα του ντοσιέ νοηματοδοτούνται εξ ολοκλήρου από την τριπλή απόδοση του επίσημου εμβλήματος του 2004 για το περιβάλλον, του Πανοράματος και τη χρήση του πράσινου χρώματος ως φόντο στο εξώφυλλο, κυρίαρχο επίσης οπτικό σημαίνον στο οπισθόφυλλο, αλλά και στην εσωτερική του πλευρά. Η εικονογράφηση του εξωφύλλου του ντοσιέ κυριαρχείται από την αντίληψη της διασύνδεσης του ανθρώπου με το περιβάλλον που

σηματοδοτείται με την εκτεταμένη απόδοση τμήματος του επίσημου εμβλήματος του περιβάλλοντος.

Σε δεύτερο επίπεδο το έμβλημα αποδίδεται στην κανονική του διάσταση, όπως ορίζεται από την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004». Είναι τοποθετημένο στο πάνω μέρος του εξωφύλλου και του οπισθόφυλλου και δίπλα υπάρχει η ένδειξη «Ολυμπιακή Περιβαλλοντική Συμμαχία» που σηματοδοτεί τη συνεργασία του ΥΠΕΠΘ, της «Αθήνα 2004» και του Μουσείου Γουλανδρή για την επανέκδοση του εκπαιδευτικού υλικού για το περιβάλλον και τον εμπλουτισμό της με τη νέα ανεξάρτητη έκδοση «Το περιβάλλον είμαστε εμείς» στο πλαίσιο του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας. Στην αριστερή πλευρά του εξωφύλλου αναπτύσσεται κάθετη λεπτή ζώνη με σχέδιο από το Πανόραμα σε χρωματικές διαβαθμίσεις του πράσινου που αγκαλιάζει τη ράχη του ντοσιέ και μεταφέρεται ισόποσα και στο οπισθόφυλλο. Η σύνθεση ολοκληρώνεται με τα λογότυπα του ΥΠΕΠΘ και του Μουσείου Γουλανδρή και τον τίτλο που αποδίδεται με λευκά γράμματα και επαναλαμβάνεται και στη ράχη του ντοσιέ.

Το εξώφυλλο του εγχειριδίου αντίστοιχα διαφοροποιείται όσον αφορά την εικονογράφηση, καθώς συντίθεται με άξονα τις αξίες του χρώματος, αλλά και της ρεαλιστικής φωτογραφίας και αναπτύσσεται σε δύο οριζόντια επίπεδα. Στο πάνω μέρος η επιφάνεια του εξωφύλλου αποδίδεται με σκούρο πράσινο χρώμα το οποίο φιλοξενεί τον τίτλο, τον υπότιτλο και το έμβλημα της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» για το περιβάλλον. Στο κάτω τμήμα η έγχρωμη φωτογραφία εικονίζει μεγάλη ομάδα παιδιών που φωτογραφίζονται με τον καθηγητή τους μπροστά από ένα λόφο. Τα παιδιά, όρθια τα περισσότερα και κάποια καθιστά, φοράνε άσπρα μπλουζάκια του 2004 με τα εμβλήματα των Αγώνων και του περιβάλλοντος, κρατούν χάρτινα σημαία του 2004 που τα επιδεικνύουν με ανυψωμένα χέρια. Πρόσωπα χαρούμενα που μοιάζουν να υπόσχονται και να δηλώνουν κάτι, καθώς τα περισσότερα από αυτά εικονίζονται να χαμογελούν ή να μιλάνε.

Στο διάκενο μεταξύ των δύο τμημάτων φωτογραφίας και χρώματος εικονίζεται στενή λωρίδα ουρανού που συνδέει και διαχωρίζει ταυτόχρονα τις δύο ενότητες του εξωφύλλου. Την εικονογραφική σύνθεση ολοκληρώνει στο αριστερό μέρος της σελίδας, λεπτή κάθετη ζώνη του Πανοράματος, όμοιας απόδοσης με το εξώφυλλο του ντοσιέ με τη διαφορά ότι εδώ συνεχίζεται σε μεγαλύτερη έκταση στο οπισθόφυλλο το οποίο κυριαρχείται από σκούρο πράσινο χρώμα. Το Πανόραμα

καλύπτει εξ ολοκλήρου και την εσωτερική πλευρά των εξωφύλλων του εγχειριδίου και είναι καταλυτικό για τις αισθητικές και ιδεολογικές συμπαραδηλώσεις της οπτικής ταυτότητας των Αγώνων.

Η αυτόνομη έκδοση των Παραολυμπιακών Αγώνων (Εκ5ΠΑ) είναι μια πολυτελής, ογκώδης έκδοση όπου το υλικό είναι ενσωματωμένο σε ντοσιέ με σκληρά εξώφυλλα και τοποθετημένο σε ενισχυμένο φάκελο. Η εξωτερική επιφάνεια του φακέλου, όπως και του εξωφύλλου του ντοσιέ και της βιντεοταινίας, φέρουν εικονογραφικά τα ίδια ακριβώς οπτικά σημεία με κυρίαρχο το επίσημο πορτοκαλοκίτρινο χρώμα και το έμβλημα των Παραολυμπιακών, τα οποία διαχωρίζονται κατά μήκος με μια παχιά ζώνη λευκού χρώματος σε κυματοειδή απόδοση που διασπά τη χρωματική ενότητα σε δύο διακριτά τμήματα. Στο πάνω μέρος του φακέλου αναγράφονται με λευκά γράμματα ο τίτλος και ο υπότιτλος του εγχειριδίου. Στο κάτω μέρος προς τα δεξιά αποτυπώνονται με τη σειρά το έμβλημα των Παραολυμπιακών, το λογότυπο «Αθήνα 2004», ο τίτλος Παραολυμπιακοί Αγώνες με κεφαλαία γράμματα και δεξιά του τίτλου το λογότυπο του ΥΠΕΠΘ. Η ράχη του φακέλου είναι αποκλειστικά με σκούρο μονόχρωμο πορτοκαλί, ενώ το οπισθόφυλλο ακολουθεί χρωματικά την ίδια διατύπωση του εξωφύλλου. Όμοια τεχνοτροπική και εικαστική απόδοση ακολουθείται και στα εξώφυλλα του ντοσιέ.

6.6.2. Εγχειρίδια μαθητών

Στο Εμ6-9 ετών ο σχεδιασμός του εξωφύλλου ανταποκρίνεται στην ηλικιακή κατηγορία των παιδιών στην οποία και απευθύνεται. Είναι ιδιαίτερα χαρούμενο και αποτελείται από χρωματικές συνθέσεις του 2004 σε συνδυασμό με εικόνες από τη θεματολογία του εσωτερικού σώματος του εγχειριδίου. Το λευκό είναι βασικό χρώμα της σύνθεσης, ενώ καθοριστικό ρόλο στη σημειολογία της εικόνας έχουν οι μικρότερες χρωματικές επιφάνειες σε μπλε σκούρο, θαλασσί και πορτοκαλί, που αντανακλούν τη χρωματική παλέτα των Αγώνων. Στο δυναμικό πυρήνα του χρώματος ενσωματώνονται έξι εικόνες, τρεις στο εξώφυλλο και τρεις στο οπισθόφυλλο που εικονίζουν σκίτσα παιδιών. Η συνολική επιφάνεια σε όλο το σαλόνι του εξωφύλλου υπαγορεύεται από το ύφος της αφηρημένης γεωμετρικής σύνθεσης που διακόπτεται από τις παραλληλόγραμμες και τετραγωνικές επιφάνειες των χρωμάτων και των εικόνων. Ο τίτλος του βιβλίου αποδίδεται με λευκά γράμματα προς το κέντρο και δεξιά του εξωφύλλου σε σκούρο θαλασσί φόντο.

Από τις εικόνες του εξωφύλλου κυρίαρχη όσον αφορά την έκταση και τη σημειολογία είναι η απεικόνιση μιας ομάδας παιδιών σε σκιτσογραφική απόδοση που κρατάνε στα χέρια τους τα γράμματα της αλφαβήτου. Σε δεύτερο επίπεδο δύο πολύ μικρότερες εικόνες παιδιών, με αθλητική περιβολή σε λευκό φόντο έχουν ιδιαίτερη δυναμική. Η μία εικόνα αφορά σκίτσο κοριτσιού με ακόντιο και σκίτσο αγοριού ανεβασμένο σε βάθρο στη βάση του οποίου εικονίζεται ο κότινος. Στο κάτω μέρος στο κέντρο της σελίδας το έμβλημα της «Αθήνα 2004». Στο οπισθόφυλλο οι αντίστοιχες σκιτσογραφικές συνθέσεις είναι μεγαλύτερες σε έκταση και απεικονίζουν η μία τον αρχαίο μύθο της ιπποδρομίας του Φειδώλα και οι δύο τον Coubertin με παιδιά σε ρόλο δασκάλου. Η συνολική εικόνα του εξωφύλλου σε πιο ελεύθερη απόδοση θυμίζει κατά την άποψή μας πίνακες του Γάλλου μοντερνιστή ζωγράφου Μοντριάν, ο οποίος είναι γνωστός για το ιδιαίτερο καλλιτεχνικό του ύφος με τη χρήση παραλληλόγραμμων και τετραγώνων γεωμετρικών συνθέσεων στα έργα του. Η πολύχρωμη εικονογράφηση του εξωφύλλου σε συνδυασμό με τις ανθρώπινες φιγούρες είναι ιδιαίτερα πετυχημένη και δημιουργεί οικεία αίσθηση στους μαθητές. Εξάλλου τα παιδιά, όπως επισημαίνει η Καναρτζή, αγαπούν τις έγχρωμες εικόνες περισσότερο από τις ασπρόμαυρες, ενώ οι ανθρώπινες φιγούρες προσελκύουν εντονότερα το ενδιαφέρον τους¹⁰²⁴.

Παρόμοιας ακριβώς λογικής είναι και το εξώφυλλο Εμ10-12 ετών με τη διαφορά ότι εδώ έχουμε διαφορετικές χρωματικές αποδόσεις με κυρίαρχο χρώμα το μπλε σκούρο και το θαλασσί σκούρο, το λευκό και το πορτοκαλί. Το λευκό είναι μικρότερης έκτασης και μοιάζει να υποχωρεί μπροστά στη δυναμική της σκουροχρωμίας που χαρακτηρίζει το σαλόνι του εξωφύλλου και ταυτόχρονα να το φωτίζει. Ο τίτλος με λευκά γράμματα εγγράφεται στο μπλε σκούρο φόντο και το κάνει πιο σοβαρό, προφανώς επειδή απευθύνεται σε μεγαλύτερα παιδιά. Οι χρωματικές γεωμετρικές συνθέσεις και εδώ συνδυάζονται με φωτογραφίες αρχαίων αγγείων, σύγχρονες φωτογραφίες και σκίτσα από το εσωτερικό σώμα του κειμένου. Κυρίαρχη εικόνα στη σύνθεση είναι η γνωστή επιχρωματισμένη φωτογραφία με τον τερματισμό του Σπύρου Λούη στο Στάδιο το 1896 από εφημερίδα εποχής, η οποία λειτουργεί ως κλισέ στα εγχειρίδια, έκτασης 1/3 της σελίδας. Οι υπόλοιπες τρεις εικόνες είναι ισοδύναμες σε έκταση, αποδίδονται σε παραλληλόγραμμες κάθετες

¹⁰²⁴Καναρτζή Ε., *Ιστορική Αναδρομή της Εικονογράφησης των Παιδικών και Σχολικών Βιβλίων*, Θεσσαλονίκη, Αφοι Κυριακίδη, 2002, σ. 205.

ζώνες και απεικονίζουν πάνω αριστερά σκίτσο αγοριού που τερματίζει σε αγώνα δρόμου, κάτω αριστερά φωτογραφία από αγγείο με παγκρατιαστές και κάτω δεξιά άποψη του αρχαιολογικού χώρου από αεροφωτογραφία. Το εξώφυλλο απολήγει σε μια μεγάλη ζώνη λευκού χρώματος που φιλοξενεί το έμβλημα του 2004. Σε αυτό όπως και στο προηγούμενο εγχειρίδιο δεν αποτυπώνεται το λογότυπο του ΥΠΕΠΘ.

Στο οπισθόφυλλο η σύνθεση περιλαμβάνει έξι εικόνες. Από αυτές οι δύο αφορούν την αρχαιότητα και είναι οι κυρίαρχες σε μέγεθος. Είναι τοποθετημένες πάνω και κάτω αριστερά και απεικονίζουν τη Νίκη με κορδέλα και δισκοβόλο από αρχαίο αγγείο. Η τρίτη σε μέγεθος στο κέντρο της σελίδας εικονίζει αθλητή των Παραολυμπιακών Αγώνων σε αναπηρικό αμαξίδιο και πάνω δεξιά οι εικόνες των μασκότ της Βαρκελώνης και της Μόσχας και σκίτσο παιδιού που τρέχει. Όλες οι εικόνες διαχωρίζονται μεταξύ τους από τα γεωμετρικά χρωματικά σχήματα.

Η αντίληψη του εξωφύλλου αλλάζει τελείως στο Εμ13-16 ετών όσον αφορά τη σχεδιαστική αντίληψη και το κυρίαρχο ιδεολογικό μήνυμα που εκπέμπεται από τη χρήση της μονοσήμαντης ισχυρής εικόνας του επίσημου εμβλήματος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Το σαλόνι του εξωφύλλου αποτελείται εξ ολοκλήρου από τη φωτογραφία της Ολυμπιακής σημαίας που τοποθετείται στο κέντρο και αγκαλιάζει όλο το εξώφυλλο σε συνδυασμό με διαφορετικές τονικότητες του μπλε σκούρου χρώματος που δημιουργεί σημειολογικά ένα αίσθημα σοβαρότητας και σεβασμού απέναντι στο Ολυμπιακό σύμβολο. Πρόκειται για σύγχρονη έγχρωμη φωτογραφία από τη μεταφορά της Ολυμπιακής σημαίας στο στάδιο κατά την τελετή έναρξης Ολυμπιακών Αγώνων από νέους αθλητές που αναπαράγεται και στο εσωτερικό του εγχειριδίου σε δισέλιδο σαλόνι.

Το φόντο όλου του σαλονιού στις άκρες είναι μπλε σκούρο βαθύ που σχεδόν πάει προς το μαύρο στο πάνω μέρος του βιβλίου, και ελαφρώς πιο ανοιχτό μπλε, με κυματισμούς που παραπέμπουν στο υγρό στοιχείο στο κάτω μέρος. Παράλληλα δύο κάθετες ζώνες μπλε σκούρου χρώματος αναπτύσσονται δεξιά στο εμπροσθόφυλλο και αριστερά στο οπισθόφυλλο, οριοθετούν τα περιθώρια του σαλονιού και συγκροτούν ένα χώρο ασφάλειας για την εικόνα. Στην κάθετη χρωματική ζώνη του εξωφύλλου, έξω από τη φωτογραφία, ενσωματώνονται τα στοιχεία της έκδοσης, τίτλος και λογότυπα ΥΠΕΠΘ και ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», σε κάθετη απόδοση με λευκά bold γράμματα. Η επιλογή αυτή ερμηνεύεται ως ανάγκη να μην διαταραχτεί με

κανένα τρόπο η αξία και η ιερότητα της εικόνας, το μήνυμα της οποίας πρέπει να δοθεί απρόσκοπτα και ξεκάθαρα στους μαθητές.

6.6.3. Εγχειρίδια καθηγητών – μαθητών

Στο εγχειρίδιο *Ολυμπιακά Αθλήματα* (Εκμ1) το σαλόνι του εξωφύλλου είναι εντελώς άλλης αισθητικής και κυριαρχείται από το λευκό χρώμα. Είναι το μοναδικό εγχειρίδιο στις σελίδες του οποίου δεν απαντάται η εικόνα του εξωφύλλου. Απαντάται όμως στο σώμα άλλων εγχειριδίων, είτε στην ίδια εκδοχή, όπως συμβαίνει στο Ολυμπιακό Παραμύθι, είτε στη ρεαλιστική της εκδοχή, όπως συμβαίνει στο Εμ10-12 ετών. Πρόκειται για την έγχρωμη σκιτσογραφική απεικόνιση του Λούη με μουστάκι και αθλητική περιβολή εποχής, κατά τον τερματισμό του στο στάδιο, με τονισμένο το νούμερο 17 στη λευκή φανέλα. Ο σκιτσογράφος δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα συναισθήματα του αθλητή και τον απεικονίζει με χαρούμενο πρόσωπο να πανηγυρίζει. Στο πλάι του τέσσερις κριτές των Αγώνων σε μικρότερη απόδοση πανηγυρίζουν και αυτοί. Στο βάθος διακρίνεται η είσοδος και οι δύο πλευρές του σταδίου. Το πλήθος στις κερκίδες αποδίδεται συμβολικά με κουκίδες χρώματος που υποδηλώνουν ανθρώπινες μορφές. Ο Λούης ευμεγέθης, με τη δυναμική του δρομέα μοιάζει να βγαίνει έξω από το φόντο αφήνοντας πίσω του κριτές και θεατές. Όλη η σύνθεση αναπτύσσεται στο βαθύτερο φόντο του ουρανού που αποδίδεται με γαλάζια σύννεφα και δημιουργεί μια αίσθηση ευφορίας.

Στο οπισθόφυλλο συνεχίζεται η ίδια αφήγηση με αποχρωματισμένη και σε διπλάσιο μέγεθος την εικόνα του Λούη. Κριτές και στάδιο εδώ αποδυναμώνονται, ο αθλητής γίνεται κυρίαρχος και μοιάζει να δραπετεύει από την εικόνα, γεγονός στο οποίο συμβάλλει και η μεγέθυνση της απεικόνισης που τον φέρνει πιο κοντά στον μαθητή και τον καθηγητή και τον καθιστά περισσότερο οικείο και άμεσο. Το σύνολο της εικαστικής σύνθεσης αποδίδει τα στερεότυπα του εθνικού ήρωα που έρχεται στο σχολείο όχι μόνο με την εθνική ενδυμασία αλλά και με αθλητική περιβολή. Η σύνθεση ολοκληρώνεται με τα επίσημα λογότυπα του ΥΠΕΠΘ και της «Αθήνα 2004».

Στο Ολυμπιακό Παραμύθι το εξώφυλλο είναι το μοναδικό σε σχέση με τα υπόλοιπα όπου αποκαλύπτεται πλήρως η εικονογραφική και κειμενική ταυτότητα του εγχειριδίου, καθώς εκτός από τον εξεικονισμό των τριών διαφορετικών όψεων της εικονογράφησης, τον τίτλο και το λογότυπο, περιέχει και το όνομα του συγγραφέα,

γεγονός που καθορίζει απόλυτα το συνολικό ύφος του εγχειριδίου. Το όνομα του Ευγένιου Τριβιζά εξαιτίας της μεγάλης αναγνωρισμότητας στο χώρο της παιδικής λογοτεχνίας, σηματοδοτεί αυτομάτως τη συγκεκριμένη επιλογή της «Αθήνα 2004» να συνεργαστεί με τον κορυφαίο παραμυθά που διαβάζεται σε παγκόσμιο επίπεδο και τα έργα του έχουν μεταφραστεί σε πολλές ξένες γλώσσες. Όλα τα οπτικά σημεία του εξωφύλλου προέρχονται από το εσωτερικό σώμα του κειμένου.

Το σαλόνι του εξωφύλλου κυριαρχείται εξ ολοκλήρου από το επίσημο θαλασσί χρώμα του εμβλήματος της «Αθήνα 2004» και αποτελεί το φόντο μετεγγραφής της εικονογράφησης. Στην πρώτη σελίδα εκτός από τον τίτλο και το όνομα του συγγραφέα που είναι γραμμένα με λευκά κεφαλαία γράμματα εικονίζεται η βασική ηρωίδα του Παραμυθιού σε μεγάλη έκταση, $\frac{3}{4}$ της σελίδας σε λευκό τετραγωνισμένο φόντο. Η Δέσποινα αποδίδεται γερμένη σε κλαδί ελιάς στην άκρη του οποίου κάθεται ένα λευκό περιστέρι που είναι ο δεύτερος βασικός ήρωας του βιβλίου. Οι δύο ήρωες είναι τοποθετημένοι αντικρυστά και μοιάζουν να συνομιλούν μεταξύ τους. Το κλαδί της ελιάς σηματοδοτεί το ίδιο το δέντρο που είναι το μέσο με το οποίο η ηρωίδα θα ταξιδέψει στον κόσμο και ταυτόχρονα είναι και το κυρίαρχο σύμβολο των Αγώνων του 2004. Το λευκό φόντο της σελίδας ολοκληρώνεται με το λογότυπο της «Αθήνα 2004», ενώ απουσιάζει το λογότυπο του ΥΠΕΠΘ.

Στο οπισθόφυλλο αναπτύσσονται εικόνες που αφορούν άλλες όψεις του Παραμυθιού. Στο κέντρο της σελίδας φωτογραφία αθλήτριας σε λευκό τετράγωνο φόντο με αναμμένη δάδα μπροστά στον Ολυμπιακό βωμό, έκτασης $\frac{1}{4}$ της σελίδας, παραπέμπει στις Ολυμπιακές αξίες και τα σύμβολα. Από τις τέσσερις άκρες της σελίδας ξεπροβάλλουν τα κεφάλια τεσσάρων τεράτων με ανοιχτά στόματα που αποτελούν τους αντιήρωες του έργου. Σημειολογικά με τον τρόπο που κοιτάνε προς την κεντρική εικόνα, δηλώνουν απειλητικές διαθέσεις και υπόρρητα σηματοδοτούν τους κινδύνους και τις απειλές που αντιμετωπίζει το Ολυμπιακό Κίνημα. Στην ουσία ήδη από το σαλόνι του εξωφύλλου δίνεται το στίγμα του περιεχομένου του βιβλίου και του ύφους της τριπλής εικονογράφησης από τρεις διαφορετικούς σχεδιαστές, όψεις των οποίων αποτελούν οι τρεις διαφορετικές εικόνες του εξωφύλλου.

6.7. Κύριο σώμα εγχειριδίων¹⁰²⁵

6.7.1. Εγχειρίδια καθηγητών

Σε αντίθεση με τα εγχειρίδια των μαθητών όπου η εικονογράφηση είναι κυρίαρχη, στα εγχειρίδια των καθηγητών η εικονογράφηση κρατά ένα διακριτό ρόλο σε σχέση με το κείμενο και σε κάποια δεν υφίσταται καθόλου. Στο βασικό εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ1 που αφορά την ιστορία των Αγώνων η εικονογράφηση απουσιάζει εντελώς. Αναπληρώνεται όμως σε κάποιο βαθμό από τη χρήση του επίσημου χρώματος του εμβλήματος της «Αθήνα 2004» που διατρέχει τυπογραφικά επιλεγμένα σημεία και συνδέει έτσι το εσωτερικό σώμα του εγχειριδίου με το εξώφυλλο στο οποίο απαντάται ως βασική χρωματική σήμανση. Το χρώμα του εμβλήματος εσωτερικά εξελίσσεται ως εφαρμογή στον κύριο τίτλο και υπότιτλο του βιβλίου στην εσωτερική σελίδα, στην ένδειξη περιεχόμενα και στους τίτλους κεφαλαίων του περιεχομένου. Επίσης οι εισαγωγικοί τίτλοι κεφαλαίων και υποκεφαλαίων καθώς και τα ονόματα των συγγραφέων που αναγράφονται στο πάνω μέρος της κάθε σελίδας στην εξέλιξη του εγχειριδίου είναι υπογραμμισμένα παντού με το ίδιο χρώμα.

Η χρήση του χρώματος σε διαφορετικές όμως εκδοχές σηματοδοτεί επίσης τα όρια ενότητων του κάθε κεφαλαίου δεξιά στη σελίδα εισαγωγής του, με μία κάθετη χρωματική ζώνη, που ενσωματώνει επιπλέον λευκές κυματοειδείς γραμμικές διακυμάνσεις και καταλαμβάνει έκταση $\frac{1}{4}$ της σελίδας. Πρόκειται για χρωματικές διαβαθμίσεις της επίσημης παλέτας των Αγώνων που αποτελούν το κύριο εικονογραφικό σημαινόμενο του εγχειριδίου και αποδίδονται με τα εξής χρώματα, ένα για κάθε ενότητα κεφαλαίου: πορτοκαλί, θαλασσί, πράσινο και θαλασσί ανοιχτό. Όσον αφορά τη γενικότερη οπτική εικόνα του εγχειριδίου απαντώνται επίσης 17 πίνακες και ένα διάγραμμα, ενώ σε ορισμένες ενότητες παρατηρείται η χρήση bold γραμμάτων που διασπά την ομοιομορφία του κειμένου. Βασικό χαρακτηριστικό των περισσότερων κειμένων είναι η απουσία υποσημειώσεων και όπου υπάρχουν τοποθετούνται στο τέλος κάθε κεφαλαίου. Από το σύνολο των 20 θεματικών ενότητων μόνο στις πέντε απαντώνται υποσημειώσεις έκτασης συνήθως $\frac{1}{2}$ ή μιας σελίδας, εκτός από την ενότητα που αφορά την αναβίωση όπου οι υποσημειώσεις

¹⁰²⁵Για το εσωτερικό σώμα των εγχειριδίων και γενικότερα όψεις της εικονογράφησης βλ. στη σχετική ενότητα εικόνων στο παράρτημα.

καταλαμβάνουν έκταση 19 σελίδες. Η επιλογή αυτή είναι ασυνήθιστη για σχολικό εγχειρίδιο.

Στο εγχειρίδιο Εκ2 για το Δημοτικό απουσιάζει η χρωματική αντίληψη του παραπάνω εγχειριδίου. Αντίθετα εδώ η εικονογράφηση διατηρεί σημαντικό ρόλο και αποδίδεται με 57 συνολικά οπτικά σημεία ασπρόμαυρων σκίτσων που απεικονίζουν κυρίως αθλητές, αθλήματα και αθλητικά όργανα. Τα σκίτσα αποτελούν χαρτοκατασκευές και συναρτώνται με εικαστικές δραστηριότητες μαθητών των αντίστοιχων εγχειριδίων του Δημοτικού. Δεν αναφέρεται ο σκιτσογράφος. Στο Εκ3 για το Γυμνάσιο – Λύκειο απουσιάζουν εντελώς και το χρώμα και η εικόνα. Το μόνο σημείο που διασπά τη ροή του κειμένου εικονογραφικά είναι οι 27 πίνακες, εκ των οποίων ο ένας καταγράφει ονομαστικά τις Ολυμπιακές Αξίες, και όλοι οι υπόλοιποι περιλαμβάνουν ανά Ολυμπιάδα το όνομα και το άθλημα στο οποίο βραβεύθηκαν οι Έλληνες Ολυμπιονίκες από το 1896 μέχρι το 2000 στο Σίδνεϊ. Και τα τρία προαναφερθέντα εγχειρίδια των καθηγητών έχουν το ίδιο μέγεθος, 24x17 εκατοστά.

Το εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 για το Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο διαφοροποιείται εντελώς από τα άλλα εγχειρίδια όσον αφορά όχι μόνο τη σύλληψη του περιεχομένου αλλά και τη σύνθεσή του όσον αφορά το χρώμα, την εικόνα και το μέγεθος (30x21). Εδώ η εικόνα είναι βασικό στοιχείο κάθε θεματικής ενότητας, ενώ σημαντικό ρόλο παίζουν και οι χρωματικές διαβαθμίσεις του πολύ ανοιχτού θαλασσί χρώματος που αναπτύσσονται σε μεγάλη έκταση σε κάθε σελίδα του βιβλίου, καθώς και του πολύ ανοιχτού γκρι/καφέ χρώματος, που απαντάται αποκλειστικά στην τελευταία θεματική ενότητα. Η χρωματική αυτή επιλογή είναι καθοριστική για το ύφος και την ταυτότητα του βιβλίου, και χρησιμοποιείται ως φόντο που ενσωματώνει και αναδεικνύει συνήθως πίνακες δραστηριοτήτων, οδηγίες και παραπομπές στο πλάι του κυρίως κειμένου. Η επιλογή αυτή αποδυναμώνεται όμως αισθητά γιατί συνδυάζεται με τη χρήση πολύ μικρής γραμματοσειράς με λευκά γράμματα με αποτέλεσμα να είναι κουραστική η ανάγνωση. Μικρή επιλογή γραμματοσειράς απαντάται και στο κυρίως κείμενο του εγχειριδίου, γεγονός που και εδώ δυσχεραίνει την ανάγνωση.

Πέρα από τη χρήση του χρώματος στο εγχειρίδιο συμπεριλαμβάνονται 104 εικόνες. Από αυτές οι 97 είναι ασπρόμαυρα γραμμικά σκίτσα και τα 7 είναι έγχρωμες ολοσέλιδες φωτογραφίες. Το εικαστικό παιχνίδι μεταξύ σκίτσου και φωτογραφίας στο εγχειρίδιο αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον και συναρτάται με την καλλιτεχνική

συνάφεια και ταυτόχρονα αυτονομία των δύο καλλιτεχνικών μέσων έκφρασης¹⁰²⁶. Οι φωτογραφίες διακρίνονται για την υψηλή ποιότητα της εκτύπωσης και χρησιμοποιούνται ως διαχωριστικό των επτά ενοτήτων του βιβλίου. Η πίσω όψη των φωτογραφιών φέρει το επίσημο χρώμα των Παραολυμπιακών Αγώνων. Πρόκειται δηλαδή στην ουσία για μια διπλή σήμανση της εικόνας μέσα από τη δυναμική του χρώματος και της ρεαλιστικής φωτογράφισης. Κύριο υποκείμενο αυτών των εικόνων είναι μαθητές και μαθήτριες σχολείου της Ολυμπίας που φωτογραφίζονται στον αρχαιολογικό χώρο και σε κοντινή παραλία της περιοχής να παίζουν. Οι φωτογραφίες αυτές συνδέουν τους Αγώνες του 2004 με τους αρχαίους Αγώνες, και όπως όλες οι φωτογραφίες «προσφέρουν στιγμιαία ιστορία, στιγμιαία κοινωνιολογία, στιγμιαία συμμετοχή»¹⁰²⁷.

Τα σκίτσα του εγχειριδίου αναπτύσσονται σχεδόν σε κάθε σελίδα των θεματικών ενοτήτων του κειμένου και τοποθετούνται πάντα στο κάτω μέρος της σελίδας. Αν και δεν είναι όλα ίδιου μεγέθους, γενικώς διατηρείται μια ισορροπία στην απόδοση και στο ύφος. Από το σύνολο των σκίτσων ξεχωρίζει το έμβλημα της ΔΟΕ, το οποίο απεικονίζεται και εκτός κειμένου 3 φορές με ολοσέλιδη απόδοση. Οι διαστάσεις των σκίτσων κυμαίνονται σε σχέση με την αναλογία του κειμένου σε έκταση περίπου $\frac{1}{4}$ ή $\frac{1}{8}$ της σελίδας. Εικονογράφος του εγχειριδίου είναι η Μάρω Αλεξάνδρου.

Στο εγχειρίδιο Εκ6Π για το περιβάλλον η εικονογράφιση περιλαμβάνει 26 εικόνες¹⁰²⁸. Από αυτές 20 είναι έγχρωμα σκίτσα, 2 έγχρωμες φωτογραφίες, 2 απεικονίζουν το επίσημο έμβλημα του περιβάλλοντος της «Αθήνα 2004» και 2 αποδίδουν περιβαλλοντικά σχήματα. Το μέγεθος των σκίτσων είναι γενικά αρκετά μικρό χωρίς να αποκλείονται και μερικά πιο ευμεγέθη. Έχουν ένα ιδιαίτερο καλλιτεχνικό ύφος και μια οπτική δυναμική με έντονα χρώματα και δεν μοιάζουν με κανένα από τα υπόλοιπα σκίτσα των εγχειριδίων. Ο σκιτσογράφος δεν αναφέρεται. Οι δύο έγχρωμες φωτογραφίες είναι μικρού σχετικά μεγέθους και δίνουν μια

¹⁰²⁶Μαρωνίτης Δ., «Η γλώσσα της εικόνας», Εφ. *Το Βήμα*, 25.5.1997: «Το σχεδιογράφημα (το σκίτσο) βρίσκεται κατά τη γνώμη μου ανάμεσα στη ζωγραφική και στη φωτογραφία. Έχει έντονο το στοιχείο της τέχνης, που είναι η ζωγραφική, και ανάγλυφο το στοιχείο της στιγμιογραφικής αποτύπωσης, που είναι η φωτογραφία. Είναι τέχνη μαζί και πληροφορία, διαφέροντας συγχρόνως κι από τα δύο».

¹⁰²⁷Sontag, *ό.π.*, σ. 78.

¹⁰²⁸Το χαρτί εκτύπωσης του εγχειριδίου έχει ουδέτερο pH από οξέα και περιέχει 33-50% φυσικές ανακυκλωμένες ίνες αραβοσίτου, σύμφωνα με την επισήμανση της έκδοσης.

αμεσότητα στο εγχειρίδιο που κυριαρχείται από την αφαιρετική λιτότητα του σκίτσου.

Το κείμενο αναπτύσσεται σε κάθετες στήλες, είναι καλογραμμμένο και ευσύνοπτο, αλλά αποδυναμώνεται από τη χρήση πολύ μικρής γραμματοσειράς, η επιλογή της οποίας είναι και εδώ ακατανόητη για ένα εγχειρίδιο μεγάλου μεγέθους (30x21), με μεγάλα περιθώρια στα πλαϊνά του. Όλοι οι τίτλοι των κεφαλαίων και των υποκεφαλαίων αποδίδονται με πράσινα πεζά γράμματα, ενώ παρατηρείται χρήση πράσινου bold στους τίτλους κεφαλαίων. Αντίστοιχη χρήση μαύρου bold χρησιμοποιείται στους τίτλους των υποενοτήτων που αναφέρονται στις δραστηριότητες του εγχειριδίου για τους μαθητές.

Στο Παραολυμπιακό εγχειρίδιο Εκ5ΠΑ η εικονογράφηση περιλαμβάνει συνολικά 128 εικόνες. Από αυτές οι 79 είναι ασπρόμαυρες φωτογραφίες, οι 16 είναι έγχρωμα διαχωριστικά φύλλα ενοτήτων που απεικονίζουν το έμβλημα των Παραολυμπιακών Αγώνων και οι 33 ασπρόμαυρα λιτά γραμμικά σκίτσα στην ενότητα που αφορά δραστηριότητες για τους μαθητές με τίτλο «από τη θεωρία στην πράξη». Από το σύνολο των 79 φωτογραφιών οι 65 εικονίζουν ξένους αθλητές, οι 11 Έλληνες αθλητές, οι 2 το χάρτη των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων και το Ολυμπιακό χωριό της «Αθήνα 2004» και 1 την πυραμίδα διατροφής. Οι διαστάσεις των φωτογραφιών στο σύνολό τους είναι μικρού μεγέθους, συνήθως $\frac{1}{3}$ και $\frac{1}{4}$ της σελίδας, ενώ απαντώνται και κάποιες $\frac{1}{2}$ της σελίδας. Η συνολική εικόνα του εγχειριδίου ολοκληρώνεται με 19 πίνακες και ένα φύλλο που λειτουργεί ως υπόδειγμα ελέγχου για την προσβασιμότητα των μαθητών στο σχολείο. Την έκδοση συμπληρώνουν 4 κάρτες εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και ένα επιτραπέζιο εκπαιδευτικό παιχνίδι με τίτλο «από το 1960 στο 2004» με λευκά πεζά γράμματα. Την εικονογράφηση έκανε η Μάρω Αλεξάνδρου. Ως πηγή των φωτογραφιών αναφέρεται η Διεθνής Παραολυμπιακή Επιτροπή και η Οργανωτική Επιτροπή Χειμερινών Αγώνων του Salt Lake City 2002.

Οι 4 κάρτες εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στη μία όψη απεικονίζουν 10 φορές το επίσημο Παραολυμπιακό σύμβολο Ταε Γουόκς των Παραολυμπιακών Αγώνων και όπισθεν στη θέση του κάθε εμβλήματος υπάρχουν δέκα μικρές θεματικές ενότητες γνώσεων, οι οποίες είναι χαραγμένες για να κοπούν με ψαλίδι και να

αποτελέσουν τις κάρτες παιχνιδιού¹⁰²⁹. Το επιτραπέζιο παιχνίδι τυπογραφικά είναι καλοσχεδιασμένο και κλείνει σε Α4 διάσταση. Χρωματικά η εξωτερική επιφάνεια είναι όλη πορτοκαλί, ενώ μέσα κυριαρχούν γήινα χρώματα με έμφαση στο πορτοκαλί και στο κίτρινο. Δεξιά και αριστερά του εικαστικού χώρου όπου αναπτύσσεται σχεδιαστικά το παιχνίδι, υπάρχουν οδηγίες και στοιχεία που αφορούν τα Παραολυμπιακά αθλήματα. Όσον αφορά το κείμενο του εγχειριδίου φέρει πολύ μικρή γραμματοσειρά με μεγάλα πλαϊνά περιθώρια, η οποία σε συνδυασμό με τη χρήση μονού διαστήματος δυσχεραίνει την ανάγνωση. Η επιλογή αυτή δεν δικαιολογείται και πάλι εξαιτίας του μεγάλου μεγέθους του εγχειριδίου (30x23). Αισθητικά επίσης το κείμενο αναπτύσσεται με ανομοιόμορφη αριστερή και όχι πλήρη ομοιόμορφη στοίχιση. Το Παραολυμπιακό εγχειρίδιο έχει καθαρά δική του λογική και αισθητική και δεν συνάδει με τα υπόλοιπα εγχειρίδια. Είναι βασισμένο στη λογική του ντοσιέ ώστε να μπορεί να αφαιρείται μια ενότητα για μελέτη ή φωτοτύπηση για τις ανάγκες του μαθήματος και να επιστρέφεται στη θέση του. Είναι περισσότερο ένα ογκώδες εγχειρίδιο βιβλιοθήκης που ενσωματώνει μαζί θεωρητικές, διδακτικές και εικαστικές δράσεις για το μάθημα Ολυμπιακής Παιδείας.

6.7.2. Εγχειρίδια μαθητών

Στα εγχειρίδια των μαθητών, αλλά και στα εγχειρίδια καθηγητών – μαθητών η εικονογράφηση βασίζεται στο έγχρωμο σκίτσο και στη φωτογραφία (κυρίως έγχρωμες και ελάχιστες ασπρόμαυρες). Στο εγχειρίδιο Εμ6-9 ετών το σκίτσο είναι κυρίαρχο εικονογραφικό και αφηγηματικό μέσο, στο Εμ10-12 ετών συνδυάζεται με τη φωτογραφία και με μεγαλύτερης έκτασης κείμενα και στο Εμ13-16 ετών απουσιάζει το σκίτσο και κυριαρχεί η φωτογραφία. Στο εγχειρίδιο *Ολυμπιακά αθλήματα* (Εκμ1) το σκίτσο επανέρχεται ως βασικό μέσο εικονογράφησης σε δευτερεύοντα ρόλο σε σχέση με το κείμενο, ενώ στο Ολυμπιακό Παραμύθι (Εκμ2) διαδραματίζει πλήρως καθοριστικό ρόλο στην απόδοση της ιστορίας. Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο που σηματοδοτεί το σύνολο της εικονογράφησης σε όλα τα εγχειρίδια είναι και εδώ η χρήση του χρώματος από την επίσημη παλέτα των Αγώνων με έμφαση στις τονικότητες του μπλε. Έτσι τα εσωτερικά των εξωφύλλων μαζί με

¹⁰²⁹ Οι κάρτες είναι γνωστικού περιεχομένου και περιλαμβάνουν τα εξής θέματα: Επιδίωξη, Δύναμη, Έμπνευση, Γιορτή, επεξηγήση του όρου Παραολυμπιακοί, βασικά στοιχεία της Διεθνούς Παραολυμπιακής Επιτροπής (ΔΠΕ), το σύνθημα της ΔΠΕ, στοιχεία για το έμβλημα του 2004, αναφορά στον εμπνευστή των Παραολυμπιακών και τις χρονιές διοργάνωσής τους.

την πρώτη σελίδα του βιβλίου που σε κάποια λειτουργεί και ως σελίδα τίτλου, καθώς και τα εσωτερικά των οπισθόφυλλων με την τελευταία σελίδα δημιουργούν χρωματικά σαλόνια που είναι καθοριστικά για το εικονογραφικό ύφος των βιβλίων.

Στα τρία από τα πέντε εγχειρίδια Εμ6-9 ετών, Εμ10-12 ετών και Εμ13-16 ετών η δεύτερη σελίδα του σαλονιού αποτελεί και εσωτερική σελίδα τίτλου που φέρει μόνο τον τίτλο της έκδοσης, ενώ στο Εμ10-12 ετών φέρει και το έμβλημα του 2004, χωρίς τα υπόλοιπα στοιχεία της έκδοσης. Η επιλογή αυτή αποτελεί τυπογραφική παραδοξότητα ή και πρωτοτυπία, καθώς είναι ασυνήθιστη πρακτική στην έκδοση βιβλίων όπου ειθίσται η σελίδα τίτλου να αποδίδει όλα τα χαρακτηριστικά στοιχεία της έκδοσης. Στο εγχειρίδιο όμως *Ολυμπιακά Αθλήματα* και στο Ολυμπιακό Παραμύθι το έγχρωμο δισέλιδο σαλόνι ακολουθείται από ένα επιπλέον δισέλιδο λευκό σαλόνι όπου αναγράφονται κανονικά τα πλήρη στοιχεία των εκδόσεων. Η γραμματοσειρά των τίτλων στην εσωτερική σελίδα σε όλα τα εγχειρίδια είναι όμοια με αυτή του εξωφύλλου και αποδίδεται παντού με λευκά γράμματα, εκτός από το εγχειρίδιο *Ολυμπιακά αθλήματα* και το Ολυμπιακό παραμύθι που αποδίδεται με μπλε.

Στο Εμ6-9 ετών, μεγέθους 28x21, έχουμε συνολικά 25 θεματικές ενότητες μαζί με την εισαγωγή. Κάθε ενότητα θα μπορούσε να εκληφθεί εικονογραφικά ως μία εικόνα με βάση το θέμα που διαπραγματεύεται. Με βάση αυτή τη λογική τότε το σύνολο των εικόνων είναι ίδιο με το σύνολο των ενοτήτων. Η εικόνα της κάθε ενότητας όμως είναι κατά κανόνα πολυθεματική και συνίσταται από επιμέρους οπτικά σημεία τα οποία στη θεματική ανάλυση που ακολουθούμε προσμετρώνται στις θεματικές κατηγορίες που έχουμε επιλέξει. Για το λόγο αυτό στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο μετράμε σύνολο 150 οπτικών σημείων. Η μέτρηση μπορεί να θεωρηθεί υποκειμενική ως ένα βαθμό, όμως είναι απαραίτητη για το σχηματισμό των ενοτήτων. Όλες οι εικόνες του εγχειριδίου αποτελούν πρωτότυπη εικονογράφηση την οποία υπογράφει ο Σπύρος Γούσης. Χαρακτηριστικό στοιχείο του εγχειριδίου είναι η ολοσέλιδη απεικόνιση και η χρήση της εικόνας ως υποστηρικτικό μέσο διδασκαλίας. Το βιβλίο στο σύνολό του είναι φτιαγμένο με την οπτική των κόμικς που είναι διαδεδομένα στους νέους και δίνει σαφώς ιδιαίτερη έμφαση στην εικόνα και λιγότερη στο κείμενο¹⁰³⁰.

¹⁰³⁰Για τη δημοτικότητα των κόμικς στα παιδιά και την παιδαγωγική τους αξία βλ. σχετικά: Θεοδωρίδης Μ., – Χαλκιά Κ., «Είδη αφηγηματικής ροής στα κόμικς: μια πρόταση για μελέτη των λιγότερο φανερών παραμέτρων της εικονοποιημένης αφήγησης», στο Κωνσταντινίδου – Σέμογλου, *Εικόνα και Παιδί, ό.π.*, σ. 319-327 και Δημητριάδου Κ., Παπαδόπουλος Σ.-Π., «Οπτικός γραμματισμός

Το κείμενο υποχωρεί αισθητά σε σχέση με την εικόνα και μόνο σε επτά από τις 25 ενότητες έχουμε κειμενική αφήγηση με την έννοια της εξιστόρησης ενός γεγονότος. Σε όλες τις άλλες ενότητες η εικόνα αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία οι μαθητές θα επεξεργαστούν τις ασκήσεις που τους υποδεικνύονται. Από τις επτά αυτές ενότητες που αφορούν την ιστορία των Αγώνων, οι πέντε εστιάζουν στην αρχαιότητα και οι δύο στους σύγχρονους Ολυμπιακούς με έμφαση στην αναβίωση και στο συμβολισμό της Ολυμπιακής σημαίας. Η επιλογή του δισέλιδου ως φόρμα ανάπτυξης ενός θέματος που κυριαρχεί στο εγχειρίδιο, δίνει τη δυνατότητα στον εικονογράφο να αναπτύξει σε ευρεία κλίμακα τα θέματα που καλείται να εικονογραφήσει και είναι αρκετά ελκυστικό για τους μικρούς μαθητές, γιατί τους δίνεται η δυνατότητα σε μια μεγάλη επιφάνεια να εμπνευστούν και να παίξουν με τα χρώματα και τις λέξεις. Στους τίτλους των ενότητων χρησιμοποιούνται παντού κεφαλαία bold μεγάλα γράμματα με χρωματισμό που σχετίζεται με το χρωματικό ύφος της κάθε ενότητας. Κυρίαρχη εικονογραφική επιλογή στην απόδοση των τίτλων αποτελεί ο πλήρης χρωματισμός ή και ο εσωτερικός σχεδιασμός του γράμματος όμικρον όπου απαντάται.

Στο Εμ10-12 ετών μεγέθους 28x21 η εικονογράφιση περιλαμβάνει συνολικά 77 οπτικά σημεία. Από αυτά τα 37 είναι σκίτσα και τα 40 φωτογραφίες. Δημιουργός των σκίτσων είναι η Μάρω Αλεξάνδρου. Από τις φωτογραφίες οι 12 είναι ασπρόμαυρες και οι 28 έγχρωμες. Στις περισσότερες φωτογραφίες παρατηρείται ελλειπής ή ανεπαρκής υπομνηματισμός το κενό του οποίου καλύπτουν τα κείμενα ή και η ίδια η δυναμική των εικόνων. Επίσης στα στοιχεία της έκδοσης δεν αναφέρεται η πηγή προέλευσης των φωτογραφιών. Οι τίτλοι των ενότητων αποδίδονται άλλοι με κεφαλαία και άλλοι με πεζά γράμματα και σε όλες τις περιπτώσεις αποδίδονται με διαφορετικά χρώματα. Με το επίσημο χρώμα του εμβλήματος της «Αθήνα 2004» που αφορά την ομώνυμη ενότητα αποδίδονται και οι τίτλοι που αφορούν την ενότητα για τους αρχαίους Αγώνες και υπόρρητα το χρώμα νοσηματοδοτεί ιστορικές διασυνδέσεις στον άξονα της συνέχειας, ενώ το χρώμα των Παραολυμπιακών σηματοδοτεί χρωματικά τον τίτλο στη σχετική ενότητα. Όλες οι άλλες ενότητες χρωματίζονται ποικιλοτρόπως με έμφαση στο κόκκινο, στο πράσινο και στο πορτοκαλοκίτρινο.

και γλωσσική διδασκαλία μέσα από τη δημιουργία κόμικς: μια διδακτική παρέμβαση στη Β΄ Δημοτικού», <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika/files/down/paraskeui/aithusa1/dimitriadu Papadopoulos.pdf>, 15.12.2011.

Το εγχειρίδιο, επειδή απευθύνεται σε μεγαλύτερα παιδιά, διατηρεί μεγαλύτερη ισορροπία κειμένου, εικόνες και διδακτικών ασκήσεων και αποφεύγει τις δισέλιδες εικονογραφικές αποδόσεις του εγχειριδίου Εμ6-9 ετών, εκτός από την ενότητα που αφορά τον Ολυμπισμό. Χρησιμοποιεί κυρίως την ολοσέλιδη ή ημισέλιδη απεικόνιση αλλά και εικόνες μεσαίου ή και μικρού μεγέθους. Στο σύνολό του το βιβλίο είναι ωραία σχεδιασμένο και κρατάει ζωντανό το ενδιαφέρον των παιδιών. Η χρήση των σκίτσων κόμικς ζωντανεύει τις σελίδες, τις κάνει πιο οικείες και χαρούμενες, ενώ η φωτογραφία λειτουργεί περισσότερο ως τεκμηρίωση. Το εγχειρίδιο συνοδεύεται από το επιτραπέζιο παιχνίδι *Ολυμπιοδρομίες* για το οποίο συνεργάστηκαν οι Μάρω Αλεξάνδρου και ο Δημήτρης Μαρκαντωνάτος. Αναφέρεται στους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες, κλείνει σε διάσταση Α4, φέρει τα εμβλήματα της «Αθήνα 2004» και του ΥΠΕΠΘ και στο εξωτερικό μέρος εικονίζει 4 ευμεγέθεις φιγούρες (2 αγόρια, 2 κορίτσια), 1 ανά αναδιπλούμενη σελίδα που τρέχουν με τη σκυτάλη. Τα ίδια πρόσωπα απεικονίζονται και στο εσωτερικό τμήμα του παιχνιδιού. Είναι ίδιες φιγούρες από τη θεματική ενότητα «Ολυμπισμός» του εγχειριδίου. Εικαστικά και σχεδιαστικά το παιχνίδι παραπέμπει στο ύφος του εγχειριδίου.

Στο Εμ13-16 ετών η λογική της εικονογράφησης είναι τελείως διαφορετική από τα υπόλοιπα εγχειρίδια των μαθητών. Πρόκειται στην ουσία για ένα φωτογραφικό λεύκωμα μεγέθους 30x24 που περιέχει συνολικά 117 οπτικά σημεία. Από αυτές οι 115 είναι φωτογραφίες και οι 2 είναι ολοσέλιδες χρωματικές επιφάνειες που προσμετρώνται ως οπτικά σημεία εξαιτίας της επιλεγμένης χρήσης του χρώματος (μαύρο και άχρα) που σηματοδοτεί ιδεολογικά το ρηματικό περιεχόμενο του κειμένου. Στο σύνολο των φωτογραφιών οι 11 είναι ασπρόμαυρες και οι 104 έγχρωμες, ενώ από το σύνολο εκ νέου οι 38 φέρουν πλήρη υπομνηματισμό και οι υπόλοιπες ανεπαρκή ή ελλιπή υποτιτλισμό. Στα στοιχεία της έκδοσης καταγράφονται οι πηγές προέλευσης των φωτογραφιών από ελληνικά και διεθνή ιδιωτικά και δημόσια αρχεία. Το εγχειρίδιο ακολουθεί εικονογραφικά τη λογική του δισέλιδου σαλονιού όπου αναπτύσσεται η κάθε ενότητα με παράθεση διαφόρων φωτογραφιών. Η δυνατότητα αυτή αξιοποιείται ιδιαίτερα και συντελεί στο μέγιστο εικαστικό, ιδεολογικό και εκπαιδευτικό αποτέλεσμα στις περιπτώσεις που επιλέγεται η μονοθεματική απεικόνιση μιας εικόνας και εξαιτίας του μεγέθους του εγχειριδίου, όπως για παράδειγμα στην απεικόνιση του εμβλήματος της ΔΟΕ, αρχαίων μνημείων, εμβλήματος «Αθήνα 2004» κλπ. Στις περιπτώσεις που το δισέλιδο κατασκευάζει ένα

πλαίσιο μέσα στο οποίο τοποθετούνται περισσότερες εικόνες, κάτι που είναι κυρίαρχο στο εγχειρίδιο αυτό, τότε αυτή η επιλογή αυτή νοηματοδοτεί ταυτόχρονα αυτό που ο Αντωνιάδης επισημαίνει ως ένα «ιδιόμορφο πλαίσιο ανάγνωσης όπου η κάθε φωτογραφία μεταφέρει κάτι από τη σημασία της στις υπόλοιπες και αντίστροφα παίρνει κάτι από αυτές, αναπτύσσει μορφολογικούς και εννοιολογικούς δεσμούς που υπαγορεύουν συγκεκριμένες ερμηνείες και δημιουργεί ένα τρίτο σημαίνον με διαφορετική ανάγνωση που δεν είναι εύκολο να προβλεφθεί»¹⁰³¹.

Η τυπογραφική απόδοση υποστηρίζεται από μοντέρνα σελιδοποίηση που αναπτύσσει χρωματικά πλαίσια εκατέρωθεν του δισέλιδου, διαφορετικού χρώματος σε κάθε ενότητα τα οποία φιλοξενούν αριστερά τον τίτλο της θεματικής ενότητας, πάνω ένα δεύτερο τίτλο που συνάδει με την ενότητα και δεξιά ρήσεις προσωπικοτήτων. Αναφέρουμε ενδεικτικά: «Παιδεία – Οι Αγώνες μορφώνουν» ή «Στόχος – Οι Αγώνες Επιβραβεύουν» κλπ. Συνολικά έχουμε 22 ενότητες. Σε 5 από αυτές τις ενότητες δεν ακολουθείται αυτό το σχήμα. Τα κείμενα γενικά είναι μικρά εκτός από την ενότητα που αφορά την αρχαιότητα όπου ο κειμενικός λόγος αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα. Ο βασικός τίτλος της κάθε ενότητας τοποθετείται στο πλάι της σελίδας με λευκά πεζά μεγάλα γράμματα και ο υπότιτλος στο επάνω της σελίδας με bold γράμματα στο χρώμα του πλαισίου που φιλοξενεί τον τίτλο. Πρόκειται για γραφιστικά παιχνίδια που δημιουργούν ιδιαίτερη ελκυστικότητα στο εγχειρίδιο. Τα χρώματα που χρησιμοποιούνται είναι από την επίσημη παλέτα των Αγώνων.

6.7.3. Εγχειρίδια καθηγητών – μαθητών

Το εγχειρίδιο *Ολυμπιακά Αθλήματα* μεγέθους 24x17 φέρει όλο πρωτότυπη εικονογράφηση του Σπύρου Γούση με έγχρωμα σκίτσα που αφορούν αποκλειστικά τα αθλήματα και τις τεχνικές τους. Σύνολο σκίτσων 84. Τα σκίτσα στο σύνολό τους είναι μικρά, ενώ δεν αποκλείονται και κάποια ευμεγέθη. Το κάθε άθλημα αποδίδεται με ένα έως τρία ή και περισσότερα σκίτσα, όπου απαιτείται. Οι τίτλοι των ενοτήτων αποδίδονται με κεφαλαία bold γράμματα και των υποενοτήτων με πεζά. Βασικό χρώμα της γραμματοσειράς είναι το μπλε σκούρο των Αγώνων, ενώ στις μικρότερες υποενοότητες οι τίτλοι αποδίδονται με το θαλασσί του εμβλήματος. Η εικονογράφηση έχει δευτερεύουσα σημασία σε σχέση με το κείμενο το οποίο είναι κυρίαρχο και αφηγείται την ιστορία και τις τεχνικές του κάθε αθλήματος.

¹⁰³¹ Αντωνιάδης, Λανθάνουσα εικόνα..., ό.π., σ. 125 και 128.

Αντίθετα από όλα τα εγχειρίδια η εικονογράφηση στο Ολυμπιακό Παραμύθι αποκτά άλλη λογική και έχει άλλη χρωματική ατμόσφαιρα. Ακολουθεί τους κανόνες της εικονογράφησης που αφορούν τα βιβλία παιδικής λογοτεχνίας και έχει πρωταγωνιστικό ρόλο, «καθώς ανταποκρίνεται στην “αισθητική” φύση του παιδιού»¹⁰³². Το εγχειρίδιο έχει μεγάλο μέγεθος 30x24, γεγονός που ευνοεί ιδιαίτερα την ανάπτυξη της εικόνας. Η εικονογράφηση στο κύριο σώμα του εγχειριδίου περιλαμβάνει συνολικά 232 οπτικά σημεία. Από αυτά τα 104 αποτελούν τις κύριες εικόνες εικονογράφησης, ολοσέλιδης κυρίως απεικόνισης, αλλά και δισέλιδης και ½ ή ¼ της σελίδας σε ορισμένες περιπτώσεις. Οι υπόλοιπες εικόνες είναι πολύ μικρού μεγέθους και εικονογραφούν την αφήγηση είτε σηματοδοτώντας την έναρξη των κεφαλαίων του εγχειριδίου, είτε ως διακοσμητικά σελίδων, είτε ως εικονογράφηση στο παράρτημα/γλωσσάρι του παραμυθιού. Στο τέλος του εγχειριδίου παρατίθενται και 2 φωτογραφίες του συγγραφέα και των εικονογράφων.

Για την εικονογράφησή του συνεργάστηκαν τρεις επώνυμοι εικονογράφοι και ως εκ τούτου δεν έχουμε ενιαίο εικονογραφικό ύφος. Πρόκειται για το Σπύρο Γούση, ο οποίος είναι ο μόνος από τους τρεις που υπογράφει τα σκίτσα του στο εγχειρίδιο, τη Μάρω Αλεξάνδρου και τη Ναταλία Καπατσούλια¹⁰³³. Η Αλεξάνδρου εικονογραφεί τους κεντρικούς ήρωες του παραμυθιού, τη Δέσποινα και το Περιστέρι, αλλά και τις μασκότ. Ο Γούσης τις σκηνές από τους αρχαίους και σύγχρονους Αγώνες και η Καπατσούλια τις τρεις σκιές και τις στρατιές των ανθρωπόμορφων τεράτων που τους ακολουθούν. Η τριπλή εικονογράφηση δημιουργεί ένα πλέγμα συνθέσεων αλλά και αντιθέσεων, καθώς καλείται να απεικονίσει δύο διαφορετικούς κόσμους. Τον κόσμο των καλών και τον κόσμο των κακών πνευμάτων. Ο Γούσης και η Αλεξάνδρου σχεδιάζουν νατουραλιστικά σκίτσα, ενώ η Καπατσούλια ζωγραφίζει

¹⁰³² Ασωνίτης Π., *Η εικονογράφηση στο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2001, σ. 20. Αντίστοιχα η Ντεκάστρο επισημαίνει: «η εικονογράφηση άλλοτε απλώς οπτικοποιεί το κείμενο ακολουθώντας το κατά γράμμα, άλλοτε τονίζει κάποια στοιχεία του και άλλοτε βαδίζει παράλληλα με αυτό. Κυρίως όμως διαμορφώνει μια συνολική αισθητική άποψη για το βιβλίο ως προϊόν», Ντεκάστρο Μ., «Η αισθητική αναζήτηση στην εικονογράφηση των παιδικών βιβλίων», Εφ. *Το Βήμα*, 8.6.2003. Βλ. επίσης και Καναρτζή, *ό.π.*, σ. 19: «η εικονογράφηση ορίζεται ως τέχνη που σκοπός της είναι να ενισχύσει το κείμενο, να πει την ιστορία με εικόνες. Ακόμα η εικονογράφηση μπορεί να πει την ιστορία και χωρίς το κείμενο. Με αυτή την ευρύτερη έννοια η εικονογράφηση είναι μια μορφή ανεξάρτητου γραψίματος. Είναι μια λογοτεχνία με εικόνες».

¹⁰³³ Στο τέλος του εγχειριδίου σε μια σελίδα παρατίθεται κοινή φωτογραφία μικρού μεγέθους των τριών εικονογράφων και σύντομο βιογραφικό τους και σε άλλη σελίδα το βιογραφικό και φωτογραφία μεγέθους ταυτότητας του συγγραφέα.

σκίτσα του φανταστικού που ξεφεύγουν από την πραγματικότητα και έχουν άλλη διάσταση.

Η εικονογράφηση στο Ολυμπιακό Παραμύθι διακρίνεται για την έμφαση στα ηθικοπλαστικά στοιχεία και την ανάδειξη των αξιών του Ολυμπισμού και του Αθλητισμού μέσα από τη δραματική αντιπαράθεση του καλού που αντιπροσωπεύουν οι κεντρικοί ήρωες του παραμυθιού και ο εξιδανικευμένος κόσμος της αρχαιότητας, και του κακού που αντιπροσωπεύουν τα υπερφυσικά όντα με τη μορφή φιδιού, νυχτερίδας και άλλων αποτρόπαιων ζώων με ανθρωπόμορφη όψη που τα κάνει ακόμα πιο τρομακτικά. Σύμφωνα με παρατήρηση του Παρέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κώστα Μουντάκη, διακρίνεται μια ιδιαίτερη υπερβολή σε σχέση με την απόδοση των τεράτων που μπορεί να προκαλέσει τρόμο στα παιδιά. Ο ίδιος θεωρεί την εικονογράφηση σε αυτό το σημείο ακατάλληλη για παιδιά μικρής ηλικίας¹⁰³⁴.

Η τριπλή θεματολογία της εικονογράφησης στο κύριο σώμα του εγχειριδίου περιλαμβάνει ποσοτικά τα εξής στοιχεία: η αρχαιότητα αποδίδεται με 24 εικόνες, κατά κύριο λόγο ολοσέλιδες αλλά και κάποιες δισέλιδες, οι σύγχρονοι Αγώνες και οι Αγώνες του 2004 με 30 εικόνες αλλά μικρότερης διάστασης και έκτασης από την αρχαιότητα και τα τέρατα με 25 εικόνες μεγάλης απόδοσης. Επί του συνόλου κυρίαρχη είναι η αρχαιότητα όσον αφορά την έκταση των εικόνων και κατά συνέπεια και τη δύναμη των συμβολισμών που αποπνέουν. Η ηρωίδα του παραμυθιού εικονίζεται 35 φορές είτε μόνη της είτε με το περιστέρι και την ελιά. Το περιστέρι αντίστοιχα εικονίζεται 31 φορές, εκ των οποίων οι 28 είναι με τη μορφή πουλιού μόνο του ή με τη Δέσποινα και 3 φορές με ανθρώπινη μορφή αγγέλου. Και οι δύο ήρωες εικονίζονται σε ποικίλες διαστάσεις, από πολύ μικρές έως ολοσέλιδες απεικονίσεις. Από το σύνολο της εικονογράφησης του παραρτήματος έχουμε 46 σκίτσα που αφορούν στους αρχαίους Αγώνες, και τα υπόλοιπα 54 αφορούν σύγχρονους Αγώνες, αθλητές, αθλήματα, προσωπικότητες και μνημεία της πόλεως των Αθηνών.

Οι τίτλοι των ενοτήτων του παραρτήματος αποδίδονται με κεφαλαία γράμματα στο χρώμα του εμβλήματος. Με το θαλασσί του εμβλήματος σε bold χρωματίζονται και οι τίτλοι των κεφαλαίων που αποδίδονται με πεζά γράμματα. Με το ίδιο χρώμα αποδίδεται σε κάθε ενότητα το πρώτο κεφαλαίο γράμμα της λέξης της πρώτης

¹⁰³⁴Μουντάκης Κ., συνέντευξη στη Τζαχρήστα Β., *ό.π.*

παραγράφου και η αρίθμηση των σελίδων. Στη ροή του κειμένου παρατηρείται επίσης η χρήση του κόκκινου χρώματος για τον τονισμό λέξεων που αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για το μαθητή: ονόματα αθλημάτων και αθλητών, ηρώων της αρχαιότητας, πόλεις και ημερομηνίες Αγώνων, τοποθεσίες και μνημεία της πόλεως των Αθηνών.

6.8. Θεματικές κατηγορίες εικονογράφησης

Παρά τις δυσκολίες που ενέχονται στο ζήτημα αξιολόγησης της εικονογράφησης, όπως έχει επισημάνει σχετικά ο Ασωνίτης¹⁰³⁵, προσπαθήσαμε μέσα από την ποιοτική και ποσοτική ανάλυση να ανασυνθέσουμε τις θεματικές κατηγορίες εικονογράφησης, όπως μας αποκαλύπτονται μέσα από το σύνολο του εικονογραφικού υλικού των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας. Ένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίσαμε για τη θεματική κατηγοριοποίηση των εικόνων, ήταν η πολυσημία ορισμένων από αυτές, γεγονός που μας οδήγησε είτε στο να επιλέξουμε να κατηγοριοποιήσουμε μία εικόνα σε μια θεματική ενότητα στην οποία κρίναμε ότι ταίριαζε περισσότερο, ή να διασπάσουμε μία πολυθεματική εικόνα, να τη διαβάσουμε και να την κατηγοριοποιήσουμε στη συνέχεια ως περισσότερες της μιας εικόνες. Αυτό και στις δύο περιπτώσεις λειτουργεί έστω και αν μπορεί να υποθέσει κανείς ότι γίνεται με υποκειμενικό τρόπο, γιατί η ίδια η εικόνα, πέρα από το κριτήριο που εμείς έχουμε, μας υποβάλλει και αυτή τον τρόπο με τον οποίο την αφουγκραζόμαστε.

Ένα δεύτερο πρόβλημα ήταν το μέγεθος ορισμένων εικόνων, αλλά προς όφελος της συνολικής εικονογράφησης συμψηφίσαμε περισσότερο ποσοτικά και λιγότερο ποιοτικά εικόνες, παραδείγματος χάριν ολοσέλιδες, με εικόνες διαστάσεων $\frac{1}{8}$ ή και μικρότερες, εάν είχαν κοινό θεματικό περιεχόμενο. Αυτό έγινε και από σεβασμό στο σύνολο του εικονογραφικού έργου, αλλά και στην αξία των ιδεολογικών, εκπαιδευτικών και αισθητικών συμπαραδηλώσεων που μας αποκαλύπτει ακόμα και το μικρότερο σκίτσο σε ένα εγχειρίδιο. Ευλόγως μία δισέλιδη έγχρωμη φωτογραφία στο Εμ13-16 ετών του Παρθενώνα δεν συμψηφίζεται

¹⁰³⁵ «Το ζήτημα της αξιολόγησης της εικονογράφησης δε δύναται να αντιμετωπισθεί με έναν απόλυτα αντικειμενικό τρόπο. Η εικονογράφηση ως μια μορφή τέχνης ενέχεται, ως ένα βαθμό, στο χώρο του υποκειμενικού, εφόσον δύσκολα μπορούμε να μετρήσουμε με ακριβείς αντικειμενικούς όρους τα αποτελέσματά μιας προσωπικής έκφρασης. Επιπλέον η εικονογράφηση αποτελεί ένα μέσο επικοινωνίας με μεγαλύτερο βαθμό απροσδιοριστίας απ' ό,τι ο λόγος», Ασωνίτης Π., Η εικονογράφηση στο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας..., *ό.π.*, σ. 134. Για τις δυσκολίες προσέγγισης και τις μεθόδους της εικονογράφησης στα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας, ενδιαφέρουσες τοποθετήσεις κάνει και ο Παλληκίδης Α., Ο ρόλος της εικόνας στα σχολικά εγχειρίδια..., *ό.π.*, σ. 15-23.

αισθητικά ή ιδεολογικά με ένα αντίστοιχο σκίτσο του μνημείου διαστάσεων ¼ της σελίδας ή και με διαστάσεις ακόμα πολύ μικρότερες σε ένα άλλο εγχειρίδιο, εν τούτοις όμως το συμπαραδηλούμενο μήνυμα υφίσταται και στις δύο περιπτώσεις, έστω και με διαφορετική ιδεολογική ή εκπαιδευτική – γνωστική λειτουργία.

Από το σύνολο των εγχειριδίων ένα τρίτο πρόβλημα αντιμετωπίσαμε με ένα τμήμα εικόνων στο Ολυμπιακό Παραμύθι όσον αφορά τη δυσκολία επιλογής κατηγοριοποίησής τους. Πρόκειται για τις εικόνες που αφορούν τα δύο κεντρικά πρόσωπα, τη Δέσποινα και το περιστέρι, το δέντρο της ελιάς και τα τέρατα που κυνηγούν να βλάψουν τους ήρωες του παραμυθιού. Το περιστέρι στο κείμενο αυτοπροσδιορίζεται ως σύμβολο της ειρήνης και με αυτή την έννοια θα μπορούσε να υποστηρίξει την αξία της ειρήνης στη θεματική κατηγορία Ολυμπιακές Αξίες. Η ελιά, σύμβολο των Αγώνων του 2004 και της πόλης των Αθηνών θα μπορούσε επίσης να αποδοθεί στη θεματική κατηγορία Ολυμπιακά Σύμβολα. Επειδή όμως η κεντρική ηρωίδα είναι δύσκολο να ενσωματωθεί θεματολογικά, επιλέξαμε η Δέσποινα, μαζί με το περιστέρι και την ελιά να αποδώσουν θεματολογικά την αξία της φιλίας, η οποία επίσης αναφέρεται και είναι κυρίαρχη στο εγχειρίδιο, όπως προκύπτει από την κοινή σύμπραξη των τριών τους να ταξιδέψουν στον κόσμο των αρχαίων και σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων και να αντιμετωπίσουν τα δύσκολα απρόοπτα αυτού του ταξιδιού. Τα τέρατα από την άλλη πλευρά, ως σύμβολα της καταστροφής, του πολέμου και της εκδίκησης που θέλουν να διασαλεύσουν την ειρήνη και να καταστρέψουν τους Αγώνες, ενσωματώνονται στη θεματική κατηγορία Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων.

Πριν προχωρήσουμε στη θεματική κατηγοριοποίηση των εικόνων που ακολουθήσαμε, θα εστιάσουμε σε ένα ακόμη πρόβλημα που παρουσιάζουν δύο ομάδες εικόνων: η πρώτη αφορά μια ομάδα 25 έγχρωμων φωτογραφιών στο εγχειρίδιο των μαθητών Εμ13-16 ετών που δεν συνιστούν θεματική ή θεματικές κατηγορίες ανάλυσης και ως εκ τούτου είναι δύσκολο να κατηγοριοποιηθούν. Μόνο ένα τμήμα αυτών των εικόνων προσμετράται όπου μπορεί να ενσωματωθεί θεματικά σε άλλες κατηγορίες. Η ομάδα αυτή των 25 εικόνων περιλαμβάνει αφίσες Ολυμπιακών Αγώνων που αναδεικνύουν επιμέρους όψεις (κινηματογράφο, χορηγία, Χειμερινούς Αγώνες, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις). Οι αφίσες βρίσκονται στις ενότητες «Τέχνη – Οι Αγώνες Εμπνέουν», «Κάλλος – Οι Αγώνες εκφράζουν», «Ομορφιά – Οι Αγώνες έχουν Φαντασία» και «Υποστήριξη – Το οικονομικό μέγεθος των Αγώνων».

Η δεύτερη αφορά μια ομάδα 4 έγχρωμων φωτογραφιών στο ίδιο εγχειρίδιο, στην ενότητα «Υποδομή – Τεχνολογία στους Αγώνες» που απεικονίζει τη χρήση της τεχνολογίας για τη ραδιοτηλεοπτική μετάδοση των Αγώνων. Οι εικόνες αυτές δεν κατηγοριοποιούνται, καθώς δε συνδέονται ούτε άμεσα, ούτε έμμεσα με καμία από τις θεματικές ενότητες που έχουμε επιλέξει¹⁰³⁶.

Οι θεματικές κατηγορίες ανάλυσης είναι οι εξής: Αρχαιότητα, Αναβίωση Ολυμπιακών Αγώνων, Αθλήματα, Αθλητές, Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων, Ολυμπιακά Σύμβολα, Ολυμπισμός – Ολυμπιακές Αξίες, Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004», Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες, Παραολυμπιακοί Αγώνες. Οι κατηγορίες Ολυμπιακά Σύμβολα, Ολυμπισμός – Ολυμπιακές Αξίες συγκροτούνται από υποθεματικές κατηγορίες λόγω της αυξημένης εικονογράφησης των ειδών των συμβόλων αλλά και ορισμένων αξιών.

6.8.1. Αρχαιότητα

Η αρχαιότητα περιλαμβάνει συνολικά 162 εικόνες διαφόρων μεγεθών. Από αυτές οι 24 είναι έγχρωμες φωτογραφίες και οι υπόλοιπες 138 είναι σκίτσα. Αποτελεί κυρίαρχη εικονογραφική θεματική κατηγορία των εγχειριδίων και καταλαμβάνει μεγάλη έκταση κυρίως στα εγχειρίδια των μαθητών και στο Ολυμπιακό Παραμύθι (βλ. σχετικό πίνακα). Ο εικονογραφικός τρόπος πρόσληψης του παρελθόντος που επιχειρείται στα εγχειρίδια ανασυγκροτεί το μύθο της συνέχειας των αρχαίων Αγώνων και την προβολή του στο σύγχρονο παρόν μέσα από τη μυθολογία και τον υλικό πολιτισμό της αρχαιότητας. Τα αυθεντικά κατάλοιπα της αρχαιότητας που είτε εικονογραφούνται είτε απεικονίζονται φωτογραφικά ως απτά και αληθινά πολιτισμικά σύμβολα του παρελθόντος, μετεγγράφονται ως υλικά του παρόντος στη σχολική τάξη και γίνονται φορείς αξιών για τους μαθητές μέσα από την υλικότητα των ίδιων των αντικειμένων¹⁰³⁷.

Η σταθερή και επαναλαμβανόμενη εικονογραφική απεικόνιση του συνολικού αρχαιολογικού χώρου της Ολυμπίας, των αρχαιολογικών ευρημάτων και των

¹⁰³⁶Εμ13-16 ετών, σ. 14-20, 22-23.

¹⁰³⁷Αυτού του είδους η εικονογραφική προσέγγιση που απαντάται κατ' αναλογία και σε άλλα σχολικά εγχειρίδια, ερμηνεύεται «ως παρωχημένη απεικόνιση των υλικών τεκμηρίων με απώτερο σκοπό και στόχο την παροχή μιας μορφολογικής προσέγγισης, την αποδοχή τους ως προϊόντα μιας καλλιτεχνικής διάθεσης, την πρόσληψή τους ως αγιοποιημένα δημιουργήματα ενός “υπέροχου” προγόνου του οποίου συνεχιστές είμαστε εμείς», σύμφωνα με τους Κασβίκη – Ανδρέου στο άρθρο «Το μετέωρο βήμα της σχολικής Ιστορίας στα νέα εγχειρίδια για το Δημοτικό Σχολείο», στο Ανδρέας Ανδρέου, Η διδακτική της Ιστορίας..., ό.π., σ. 123.

μνημείων της που απαντώνται στα εγχειρίδια κατασκευάζει μια ορατή σχέση υλικότητας του παρόντος με το παρελθόν των Αγώνων. Σημαντικό υποκείμενο αυτής της σχέσης είναι η ιδεολογική ανακατασκευή του σύγχρονου αρχαιολογικού τοπίου που αποτελεί τον ιστορικό, ιδεολογικό και γεωγραφικό ορίζοντα των Αγώνων του 2004. Κύριες υποθεματικές κατηγορίες που συγκροτούν εικονογραφικά την αρχαιότητα στα εγχειρίδια αφορούν τη μυθολογία των Αγώνων, αθλητές και αθλήματα, έπαθλα με έμφαση στην ηθική διάσταση της βράβευσης, αρχαιολογικούς χώρους, αρχαία μνημεία και αρχαιολογικά ευρήματα.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών η εικονογράφηση είναι ιδιαίτερα πλούσια και περιλαμβάνει 16 οπτικά σημεία πρωτότυπης ολοσέλιδης εικονογράφησης. Διαπραγματεύεται στοιχεία της μυθολογίας με έμφαση στον ιδρυτικό μύθο του Ηρακλή που συνδέεται με τη γέννηση των Αγώνων, το μύθο της Αργοναυτικής Εκστρατείας με έμφαση στον ήρωα Πηλέα ως εφευρέτη του πεντάθλου, το μύθο του ηνιόχου Φειδώλα που αναδεικνύει μια αρχαία παραδοξότητα βράβευσης σε ένα από τα αγωνίσματα της ιπποδρομίας, όπου βραβεύεται το άλογο που τερματίζει χωρίς τον αναβάτη του άρματος¹⁰³⁸. Είναι οι τρεις επικρατέστεροι μύθοι στο εγχειρίδιο, οι οποίοι αναπαράγονται και στο Ολυμπιακό Παραμύθι και συνδέονται με μυθολογικά δρώμενα που αφορούν τα αρχαία αγωνίσματα του δρόμου, του πεντάθλου και της ιπποδρομίας.

Εκτός από τις μυθολογικές αναφορές η εικονογράφηση ενσωματώνει εικαστικές αποδόσεις του αρχαίου σταδίου που σηματοδοτεί την αφετηρία των Αγώνων και αποδίδεται με δισέλιδη απεικόνιση στην ομώνυμη ενότητα, ενώ η ίδια εικόνα του σταδίου μικρότερης έκτασης επαναλαμβάνεται ως οπτικό σημαίνον πολυθεματικής εικόνας σε άλλο σημείο του εγχειριδίου και συναρτάται ιδεολογικά με τη γενικότερη εικονογράφηση που συνδέει τους αρχαίους Αγώνες με τους Αγώνες

¹⁰³⁸Η απεικόνιση του Ηρακλή είναι κυρίαρχη όσον αφορά το πρόσωπο του ήρωα έκτασης δύο σελίδων, ενώ οι άλλοι δύο μύθοι αναπτύσσονται σε ολοσέλιδες εικόνες, δύο για το μύθο του Φειδώλα και μία για το μύθο του Πηλέα. Από τα αρχαία αγωνίσματα οι εικονογράφοι αναδεικνύουν με μεγαλύτερη έμφαση και σε μεγαλύτερη έκταση, συνήθως ολοσέλιδες απεικονίσεις, ως ιδιαίτερα αγαπητό το αγώνισμα της ιπποδρομίας που σχετίζεται με το μύθο του Φειδώλα. Ο μύθος πέρα από την ιδιαιτερότητα της βράβευσης έχει και μια χιουμοριστική οπτική που αναπαράγεται εικαστικά από την απόδοση της πτώσης του αναβάτη και την ανάδειξη του αλόγου ως κυρίαρχο οπτικό σημαίνον. Εδώ στην ενότητα «μια παράξενη ιπποδρομία» έχουμε σύνολο έξι εικόνων που απεικονίζουν το αγώνισμα με έμφαση στο ίδιο το άλογο που εικονίζεται 7 φορές (σε μία ολοσέλιδη εικονίζεται δύο φορές) και λιγότερο στον ηνιόχο που εικονίζεται 3 φορές. Ο μύθος του αρχαίου πεντάθλου απεικονίζεται με ολοσέλιδη απόδοση στην ενότητα «η νίκη του Πηλέα» όπου αναπαριστώνται σκισσογραφικά οι αθλητές να αγωνίζονται στο αντίστοιχο άθλημα (δίσκος, δρόμος, πάλη, ακόντιο, άλμα).

της Αθήνας το 2004, μέσα από την ταυτόχρονη απεικόνιση του αρχαίου σταδίου και ενός σύγχρονου σταδίου εκατέρωθεν στο δισέλιδο υποδηλώνοντας την αδιάσπαστη συνέχεια των Αγώνων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα¹⁰³⁹. Δευτερεύον οπτικό σημείο στο εγχειρίδιο αποτελεί το θέμα της βράβευσης με εικαστικές αποδόσεις του κότινου σε τέσσερα ευρύτερα πολυθεματικά εικονιστικά σύνολα, εκ των οποίων στο ένα διασυνδέεται με το σύγχρονο τρόπο βράβευσης με την απόδοση τριών μεταλλίων που απεικονίζουν τη θεά Νίκη καθισμένη να κρατά στο υψωμένο χέρι τον κότινο και στο άλλο κλαδιά φοίνικα για τη στεφάνωση του νικητή¹⁰⁴⁰.

Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών η εικονογράφηση περιλαμβάνει 21 οπτικά σημεία. Από το σύνολο των εικόνων οι 7 αποτελούν πρωτότυπη εικονογράφηση και οι 14 είναι έγχρωμες φωτογραφίες χωρίς υπομνηματισμό. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα αρχαία αγωνίσματα στην ομώνυμη ενότητα με παράθεση 10 έγχρωμων φωτογραφιών από ερυθρόμορφα και μελανόμορφα αγγεία σε ένα δισέλιδο (ανά 5 σε κάθε σελίδα) μικρού μεγέθους. Οι φωτογραφίες εικονίζουν αθλητές κατά τη διεξαγωγή αθλημάτων και συναρτώνται με διδακτική άσκηση ελέγχου γνώσεων¹⁰⁴¹.

Η δεύτερη κατηγορία εικόνων στο εγχειρίδιο ενσωματώνει απεικόνιση του αρχαιολογικού χώρου της Ολυμπίας που αποδίδεται με αεροφωτογραφία και ημισέλιδη έγχρωμη σχεδιαστική αναπαράσταση που καταλαμβάνει ολόκληρο το δισέλιδο. Η αεροφωτογραφία ως μέσο αναγνώρισης του παρελθόντος σύμφωνα με τον Burke έχει ιδιαίτερη δυναμική γιατί συνδυάζει τα στοιχεία της φωτογραφίας και του χάρτη και καταγράφει τις διαφοροποιήσεις στην επιφάνεια της γης που δεν είναι ορατές σ' αυτούς που κατοικούν στην επιφάνεια της γης¹⁰⁴². Η φωτογραφία υποστηρίζει εικονογραφικά κείμενο ιστορικού περιεχομένου, ενώ η σχεδιαστική αναπαράσταση λειτουργεί περισσότερο εμπειρικά για το μαθητή, ο οποίος καλείται να συμπληρώσει πάνω στην εικόνα τα ονόματα των μνημείων¹⁰⁴³. Η Ολυμπία εκτός από αρχαιολογικός χώρος αποδίδεται και ως αγωνιστικός προορισμός με την εικόνα ενός χάρτη πρωτότυπης εικονογράφησης που σηματοδοτεί τοποθεσίες της αρχαίας

¹⁰³⁹Εμ6-9 ετών, σ. 10-11 και 34-35.

¹⁰⁴⁰Ο αρχαίος κότινος απεικονίζεται συνολικά τρεις φορές στις ενότητες «η γέννηση των Αγώνων», «απονομή διπλωμάτων» και «χαρούμενα μπαλόνια», στο ίδιο, σ. 4-5, 24-25, 34-35.

¹⁰⁴¹Εμ10-12 ετών, σ. 8-9.

¹⁰⁴²Burke, *ό.π.*, σ. 31-32.

¹⁰⁴³Εμ10-12 ετών, σ. 3.

Ελλάδας ως τόπο εκκίνησης αθλητών με κατάληξη το χώρο διεξαγωγής των Αγώνων με σκοπό τον προβληματισμό των μαθητών σχετικά με τον τρόπο ταξιδιού στην αρχαιότητα¹⁰⁴⁴.

Η τρίτη εικονογραφική κατηγορία στο εγχειρίδιο αναδεικνύει την ιδεολογική αξία της βράβευσης σε όλους τους Πανελλήνιους Αγώνες που αναπτύσσεται σε δισέλιδη απεικόνιση με ευμεγέθεις αποδόσεις των τεσσάρων στεφανιών, δύο σε κάθε σελίδα. Ως οπτικά σημαίνοντα νοηματοδοτούνται από τις πληροφορίες που αφορούν το όνομα των Αγώνων, τον τόπο τέλεσης, το όνομα της θεότητας προς τιμή της οποίας γίνονται οι Αγώνες και το όνομα του φυτού από το οποίο προέρχονται. Το κείμενο σύντομο και περιληπτικό αναφέρεται στο όνειρο του αθλητή να αναδειχθεί νικητής σ' αυτούς τους Αγώνες¹⁰⁴⁵. Το ηθικό μέρος της βράβευσης υποστηρίζει εικονογραφικά και η φωτογραφική απόδοση της Νίκης που κρατά κορδέλα στην υποενότητα με τίτλο «τι βραβεία έπαιρναν οι Ολυμπιονίκες». Πρόκειται για έγχρωμη εικόνα από αγγείο, μικρού σχετικά μεγέθους που σηματοδοτεί αυτό που υποστηρίζουν και οι συγγραφείς του κειμένου, ότι «το μοναδικό έπαθλο ήταν ο “κότινος” (με bold), ένα στεφάνι πλεγμένο με κλαδιά της ιερής αγριελιάς»¹⁰⁴⁶. Η έννοια της Νίκης ακολουθεί τη συγκεκριμένη εικονογραφική απόδοση οπουδήποτε απαντάται στα εγχειρίδια και αποτελεί την προσωποποίηση μιας αφηρημένης έννοιας που μετατρέπεται σε ορατή και συγκεκριμένη μέσα από την εικονογραφική απόδοση¹⁰⁴⁷.

Δευτερεύουσες εικόνες μικρής έκτασης χωρίς υπομνηματισμό που διαδραματίζουν το δικό τους ρόλο στο κείμενο είναι η έγχρωμη εικόνα αγγείου που απεικονίζει σπονδοφόρους και υποστηρίζει την υποενότητα «εκεχειρία», η φωτογραφία χάλκινου αγαλματιδίου αθλήτριας στην υποενότητα «τα Ηραία» και η σχεδόν ολοσέλιδη ασπρόμαυρη σκιτσογραφική απόδοση του αγάλματος του Διός στην ομώνυμη ενότητα. Εδώ η εικόνα σε σχέση με το μικρό επεξηγηματικό κείμενο που τη συνοδεύει, δεν προκαλεί το μαθητή σε συζήτηση αλλά σε άσκηση, καθώς καλείται να σκεφθεί «με τι χρώματα θα έβαφες το άγαλμα του Δία; [και] γιατί

¹⁰⁴⁴ Στο ίδιο, σ. 14.

¹⁰⁴⁵ Στο ίδιο, σ. 13.

¹⁰⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 5.

¹⁰⁴⁷ Βλ. σχετικά για την προσωποποίηση εννοιών και ιδεών Burke, *ό.π.*, σ. 76-82.

διάλεξες αυτά;»¹⁰⁴⁸. Η θεματική της αρχαιότητας ολοκληρώνεται με έγχρωμο σκίτσο δύο παιδιών, ενός αγοριού και ενός κοριτσιού που καλούνται να περιγράψουν τι τους έκανε περισσότερο εντύπωση από τους αρχαίους Ολυμπιακούς Αγώνες¹⁰⁴⁹.

Στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών υπάρχουν συνολικά 11 έγχρωμες εικόνες (1 σκίτσο και 10 φωτογραφίες), οι πέντε εκ των οποίων απαντώνται στην ενότητα «Η Κληρονομιά των Αγώνων – Ιστορία». Οι εικόνες δε φέρουν υπομνηματισμό. Καταλυτική θέση στην ενότητα έχει η μορφή της Νίκης με κορδέλα, όμοια με την εικόνα του Εμ10-12 ετών, έκτασης εδώ ½ της σελίδας. Τμήμα της εικόνας εισχωρεί γραφιστικά μέσα στο αρχαίο κείμενο του Ηροδότου που αναφέρεται στην ηθική διάσταση της βράβευσης στους Αγώνες. Κείμενο και εικόνα σε μια άρρηκτη σχέση κοινωνούν στους μαθητές επιλεγμένες όψεις της αρχαίας Κληρονομιάς που είναι μία από τις βασικές αξίες της «Αθήνα 2004». Η Νίκη συνδυάζεται στην ίδια σελίδα με μικρή έγχρωμη φωτογραφία που εικονίζει χορό ιερειών από τελετή αφής της Φλόγας στο Στάδιο. Τρεις ακόμα έγχρωμες φωτογραφίες, μικρής έκτασης με κοινό υπομνηματισμό, «παραστάσεις αγωνισμάτων σε αρχαίους αμφορείς», πλαισιώνουν σύγχρονα ποιητικά κείμενα με θέμα τους αρχαίους Αγώνες. Δύο από αυτές τις εικόνες είναι όμοιες με αντίστοιχες του Εμ10-12 ετών¹⁰⁵⁰.

Μεγάλης έκτασης και έμφασης εικόνα στο εγχειρίδιο είναι η έγχρωμη σχεδιαστική αναπαράσταση της Ολυμπίας που σηματοδοτεί την ενότητα «Μνήμη – Στην Ολυμπία». Πρόκειται για μια εικόνα όμοια με αυτή του Εμ10-12 ετών. Εδώ διατρέχει το κάτω μέρος του μισού δισέλιδου, στο πάνω τμήμα του οποίου αναπαράγεται κείμενο του Coubertin από το ταξίδι του στην Ελλάδα, όπως δηλώνει ο υπομνηματισμός¹⁰⁵¹. Εικόνα και κείμενο συγκροτούν ένα είδος μυθοπλασίας και ιδεαλισμού που συμπληρώνεται από φράση του Δημητρίου Βικέλα στην απόληξη της σελίδας δεξιά σε κάθετη χρωματική ζώνη που αναφέρεται στη μεγαλοπρέπεια και την ενάργεια της αρχαιότητας που αποπνέει η Ολυμπία.

¹⁰⁴⁸Εμ10-12 ετών, σ. 10.

¹⁰⁴⁹Στο ίδιο, σ. 11.

¹⁰⁵⁰Εμ13-16 ετών, σ. 2-3.

¹⁰⁵¹Στο ίδιο, σ. 4-5. Ο υπομνηματισμός που αφορά το κείμενο, συνεχίζεται με την ένδειξη «Πολιτιστική Ολυμπιάδα XVIII Χειμερινών Ολυμπιακών Αγώνων», η οποία προφανώς αναφέρεται στην εικόνα, και πιθανόν σχεδιάστηκε γι' αυτούς τους Αγώνες, αλλά αυτό δεν προκύπτει με βεβαιότητα. Αντιθέτως η ένδειξη δημιουργεί σύγχυση σχετικά με τον εικονογράφο της εικόνας.

Ένα άλλο είδος αρχαιολογικής εικόνας που χρησιμοποιείται στο εγχειρίδιο για την τεκμηρίωση των σύγχρονων Αγώνων αφορά αναθηματική βάση χορηγικού μνημείου που εντάσσεται στο περιβάλλον έγχρωμων φωτογραφιών με σύγχρονη θεματολογία για την ανάδειξη της σημασίας της χορηγίας στη δισέλιδη ενότητα με τίτλο «Υποστήριξη – Το οικονομικό μέγεθος των Αγώνων». Η φωτογραφία μικρού μεγέθους είναι η μοναδική φωτογραφία αρχαιολογικού ενδιαφέροντος που φέρει πληρέστερο υπομνηματισμό από κάθε άλλη εικόνα της αρχαιότητας στα εγχειρίδια, παρά την έλλειψη χρονολογίας¹⁰⁵². Παρόλο που η χορηγία στην αρχαιότητα είχε άλλη διάσταση από τις σύγχρονες μορφές χορηγίας που ταυτίζονται με την εμπορευματοποίηση των Αγώνων, η ιδεολογική δυναμική της αρχαιότητας χρησιμοποιείται για να υποστηρίξει ιδεαλισμούς και σκοπιμότητες και να απενοχοποιήσει τη σύγχρονη πραγματικότητα, χρησιμοποιώντας τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος για να χτίσει ιδεολογικές γέφυρες με το παρόν των σύγχρονων Αγώνων. Η φωτογραφία συνδυάζεται στην ίδια σελίδα με 5 έγχρωμες διαφημιστικές αφίσες χορηγών των Ολυμπιακών Αγώνων και απόσπασμα λόγων του αντιπροέδρου της ΔΟΕ, Richard Pound που εξιδανικεύει το ρόλο των χορηγών¹⁰⁵³, και στη δεύτερη σελίδα με τη διαφήμιση της Coca Cola.

Το χορηγικό μνημείο που αναπτύσσεται στο κάτω μέρος δεξιά της πρώτης σελίδας του δισέλιδου ενώνεται γραφιστικά με φωτογραφία της απέναντι σελίδας όπου εικονίζεται η αθλήτρια του καλλιτεχνικού πατινάζ Katarina Witt σε διαφήμιση της Coca Cola. Η φωτογραφία αυτή είναι η μεγαλύτερη σε έκταση (1/3 της σελίδας) από όλες τις εικόνες της ενότητας. Η επιλογή διασύνδεσης της σύγχρονης διαφήμισης με ένα αρχαίο μνημείο, κατασκευάζει μια ηθική στάση απέναντι στο ζήτημα της σύγχρονης χορηγίας μέσω της εικόνας, πετυχαίνοντας εν τέλει αυτό που επισημαίνει εύστοχα η Sontag, ότι «οι φωτογραφίες δεν μπορούν να δημιουργήσουν ηθική στάση, μπορούν όμως να ισχυροποιήσουν αυτή που υπάρχει – και να οικοδομήσουν μια νεογέννητη»¹⁰⁵⁴. Η διασύνδεση παρελθόντος – παρόντος που επιχειρείται εικονογραφικά, αποσαφηνίζει την τωρινή λειτουργία της εικόνας του αρχαίου

¹⁰⁵²«Τμήμα βάσης αναθηματικού μνημείου. Κατά την επιγραφή ήταν αφιέρωμα παιδών νικητών στα Μεγάλα Παναθήναια, Αθήνα, Αρχαιολογικό Μουσείο», στο *ίδιο*, σ. 22-23.

¹⁰⁵³«Αν αφαιρέσουμε τη χορηγία και την εμπορική διάσταση από τον αθλητισμό, τι θα μείνει; Μια τεράστια, τελευταίας τεχνολογίας, τέλεια συντονισμένη μηχανή, που αναπτύχθηκε σε μια περίοδο 100 ετών χωρίς καύσιμα», στο *ίδιο*, σ. 22.

¹⁰⁵⁴Sontag, *ό.π.*, σ. 27.

μνημείου ιδιαίτερα «αν λάβει κανείς υπόψη σε τι πλαίσια βλέπονται οι φωτογραφικές εικόνες, τι εξαρτήσεις δημιουργούν, τι ανταγωνισμούς συμφιλιώνουν –δηλαδή τι θεσμούς υποστηρίζουν, των οποίων τις ανάγκες στην πραγματικότητα εξυπηρετούν»¹⁰⁵⁵. Η φωτογραφική αξιοποίηση του αρχαίου μνημείου υπογραμμίζει τη διασύνδεση των σύγχρονων αξιών του Ολυμπιακού Κινήματος με την αρχαιότητα στον άξονα της συνέχειας της ιστορίας των Αγώνων. Αντίθετα η διαφήμιση της Coca Cola, προπαγανδίζει όψεις της καταναλωτικής κοινωνίας με στόχο την πρόκληση επιθυμίας του προϊόντος που απεικονίζει μέσα από τη διασύνδεσή του με το πρόσωπο - μοντέλο αναγνωρισμένης αθλήτριας¹⁰⁵⁶.

Στο πεδίο της εικονογραφίας της Ολυμπιακής Παιδείας που αφορά την αρχαιότητα εντάσσεται και η απεικόνιση αρχαίων μνημείων που συνδέονται με την ιστορία των Αγώνων αλλά και με την αξία του Πολιτισμού, μία από τις πιο πολυδιαφημισμένες αξίες της «Αθήνα 2004». Το σύνολο των εικόνων δεν ξεπερνάει τις 4 αλλά είναι ιδιαίτερα σημαντική η παρουσία τους στα εγχειρίδια των μαθητών εξαιτίας της έκτασης που καταλαμβάνουν και των συμπαραδηλώσεων που εμπεριέχουν. Στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών στην ενότητα «Μέτρο» ένα εντυπωσιακό δισέλιδο απεικονίζει στο πάνω μέρος τον Παρθενώνα και στο κάτω μέρος του μαρμάρινα σκαλιά που οδηγούν σε αυτόν. Το φωτογραφικό αυτό τρικ κατασκευάζει την ψευδαίσθηση ενιαίου μνημείου, ενώ στην ουσία πρόκειται για διπλή πραγματικότητα που για να γίνει αντιληπτή πρέπει ο αναγνώστης να έχει δει το μνημείο από το Παναθηναϊκό Στάδιο από τις κερκίδες του οποίου είναι τραβηγμένη η φωτογραφία. Η ιδεολογική διασύνδεση των δύο μνημείων της Πόλης των Αγώνων είναι ισχυρή και μετασχηματίζει το παρόν σε μια διανοητική εικόνα. Η φωτογραφία πλαισιώνεται εικαστικά από δύο κάθετες πράσινες ζώνες εκατέρωθεν του δισέλιδου και υποστηρίζεται κειμενικά από τη ρήση του Ισοκράτη, «κάθε τι το υπερβολικό είναι εχθρικό στη φύση». Η σημειολογία αυτής της εικόνας είναι ίσης έκτασης και δυναμικής με τη σημειολογία και του Ολυμπιακού συμβόλου της ΔΟΕ και του επίσημου Εμβλήματος της Οργανωτικής Επιτροπής Αθήνα 2004. Τα τρία αυτά

¹⁰⁵⁵ Στο ίδιο, σ. 165.

¹⁰⁵⁶ Εμ13-16 ετών, σ. 22-23. Η Coca Cola βασική χορηγός των Ολυμπιακών Αγώνων από το 1928, ενσωματώνει στη συγκεκριμένη εικόνα μία από τις καλύτερες διαφημιστικές επιλογές της, τη διάσημη αθλήτρια του καλλιτεχνικού πατινάζ Καταρίνα Βιτ μαζί με το λογότυπο της εταιρείας. Η εικόνα με το γενικό υπότιτλο «διάσημοι αθλητές στην υπηρεσία της διαφήμισης» συναρτάται στην ίδια σελίδα του εγχειριδίου με 2 φωτογραφίες από εισιτήρια Ολυμπιακών Αγώνων που υποδηλώνουν το οικονομικό σκέλος των Αγώνων.

εικονογραφικά θέματα είναι τα μόνα στα οποία αφιερώνεται αποκλειστικά ολόκληρο δισέλιδο στο εγχειρίδιο.

Στο ίδιο εγχειρίδιο στην ενότητα «Γιορτή – Πολιτιστική Ολυμπιάδα» το Παναθηναϊκό Στάδιο αποδίδεται με μια διαφορετική εικόνα έγχρωμη, γεμάτο κόσμο και φωτισμένο κατά τη διάρκεια πολιτιστικής εκδήλωσης το βράδυ. Η εικόνα έκτασης $\frac{1}{2}$ της σελίδας συνδυάζεται με 2 ακόμα μικρότερες εικόνες έκτασης $\frac{1}{4}$ της σελίδας που απεικονίζουν δύο ακόμα αρχαία μνημεία, το Ηρώδειο και τους Στύλους του Ολυμπίου Διός. Πρόκειται πάλι για νυχτερινές φωτογραφίες από καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Το κάδρο των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς συμπληρώνεται με μία ακόμα εικόνα ενός σύγχρονου χώρου πολιτιστικής έκφρασης, του Μεγάλου Μουσικής, ίδιας έκτασης και ύφους. Οι εικόνες δεν φέρουν υπομνηματισμό, ούτε πηγή προέλευσης. Συστοιχίζονται από πολύ μικρό κείμενο στο οποίο οι συγγραφείς τονίζουν την πολιτιστική διάσταση των Αγώνων και ειδικότερα τη σημασία του πολιτιστικού προγράμματος της «Αθήνα 2004», «που θα συνδυάζει το αθλητικό υπερθέαμα με την πνευματική – πολιτιστική δημιουργία μέσα από την ιστορική τους διάσταση»¹⁰⁵⁷.

Στα εγχειρίδια των καθηγητών η εικονογράφηση της αρχαιότητας αποδίδεται με άλλου τύπου εικόνες που βασίζονται κυρίως στο ασπρόμαυρο γραμμικό σκίτσο μικρής έκτασης. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή για το Δημοτικό Εκ2 η εικονογράφηση αποτελείται από 5 γραμμικά σκίτσα με ελαφρά σκίαση που απεικονίζουν αποκλειστικά αθλητές σε αγωνιστική κίνηση (δρομέας, άλτης με αλτήρες, ακοντιστής, παλαιστές και δισκοβόλος). Τα σκίτσα αποτελούν χαρτοκατασκευές και συνδυάζονται με αντίστοιχη θεματική ενότητα του εγχειριδίου μαθητών Εμ6-9 ετών όπου οι μαθητές θα τα εντάξουν ως παρένθετο σώμα στην εικονογράφηση που αποδίδει το αρχαίο στάδιο¹⁰⁵⁸.

Το εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 περιλαμβάνει 18 εικόνες (13 σκίτσα και 5 ολοσέλιδες έγχρωμες φωτογραφίες παιδιών στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας). Από τα σκίτσα τα 6 αφορούν την ενότητα για το Δημοτικό, τα 4 το Γυμνάσιο και τα 3 το Λύκειο. Η θεματολογία των σκίτσων επικεντρώνεται στη βράβευση των νικητών, στα αρχαία αθλητικά όργανα (δίσκος, ακόντιο, αλτήρες), στα αρχαία αγωνίσματα (αμφορέας με δρομέα, άλτης με αλτήρες, δισκοβόλος με δίσκο σε όρθια θέση, στα

¹⁰⁵⁷Εμ 13-16 ετών, σ. 42.

¹⁰⁵⁸Εκ2, σ. 20.

αγωνίσματα δρόμου (παιδιά που τρέχουν), στο αρχαιολογικό μουσείο Ολυμπίας (με απεικόνιση δύο εκθεμάτων από το μουσείο), στο Στάδιο με έμφαση στην Κρύπη και στην αφή της Φλόγας με απεικόνιση ιέρειας που ανάβει τη Φλόγα μπροστά σε αρχαίο κίονα¹⁰⁵⁹.

Τα σκίτσα συναρτώνται με τους στόχους της κάθε υποεπένδυσης και εστιάζουν γενικότερα στην ενημέρωση των μαθητών για τους αρχαίους Αγώνες, στη χρήση των αθλητικών οργάνων της αρχαιότητας, στην ενημέρωση για τον αρχαιολογικό χώρο και το μουσείο της Ολυμπίας, στην απόκτηση γνώσεων για τα αρχαία αγωνίσματα μέσα από τη συμμετοχή σε σχετικές κινητικές δραστηριότητες, στην ανάγνωση όψεων γενικότερα των Πανελλήνιων Αγώνων και στοιχείων που τους αφορούν, στη διάκριση διαφορών και ομοιοτήτων αρχαίων και σύγχρονων αγωνισμάτων και στην απόκτηση εμπειρικού βιώματος μιας αρχαίας Ολυμπιάδας μέσα από κινητικές και εικαστικές δραστηριότητες που τους προτείνονται από τους συγγραφείς. Από την άλλη πλευρά οι ολοσέλιδες έγχρωμες φωτογραφίες χαρούμενων και ευτυχισμένων παιδιών που ξεπροβάλλουν πάνω ή πίσω από αρχαίους κίονες στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας, συνιστούν μια πυκνότητα οπτικών μηνυμάτων που αναδεικνύει την ταύτιση των παιδιών όχι μόνο με τα μνημεία, αλλά και με τις αξίες που αυτά τα ίδια τα μνημεία αναδεικνύουν. Οι εικόνες σηματοδοτούν μια σχέση με το παρελθόν των Αγώνων μέσα από τη «λεπτή φέτα χρόνου και χώρου»¹⁰⁶⁰, που για μια στιγμή γίνεται τόσο κοντινό και οικείο ώστε να γίνονται δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ συμβολικού και πραγματικού.

Στο Ολυμπιακό Παραμύθι η συνολική εικονογραφία της αρχαιότητας περιλαμβάνει 91 εικόνες. Από αυτές οι 24 απαντώνται στο κυρίως κείμενο και είναι κυρίως ολοσέλιδες, ½ της σελίδας ενώ δεν αποκλείονται και μικρότερες, οι 46 είναι μικρού μεγέθους και εικονογραφούν τα σχετικά λήμματα στο γλωσσάρι του Παραμυθιού που αναφέρονται σε αρχαίους θεούς, ήρωες και μνημεία. Επιπλέον στο γλωσσάρι απαντώνται 21 όμοιες απεικονίσεις του αρχαίου κώτινου ως τμήμα των εθνικών σημαιών χωρών που διοργάνωσαν Ολυμπιακούς Αγώνες. Θεματικά οι εικόνες επαναλαμβάνουν όψεις της μυθολογίας των Αγώνων, ανάδειξη αρχαίων

¹⁰⁵⁹Εκ4 σ. 70-73, 106-109, 148-150.

¹⁰⁶⁰Sontag, *ό.π.*, σ. 32: «η φωτογραφία είναι μια λεπτή φέτα χώρου όπως και χρόνου...ο κόσμος μέσω των φωτογραφιών, γίνεται μια σειρά από ανεξάρτητα αιωρούμενα σωματίδια και η ιστορία του παρελθόντος και του παρόντος μια σειρά από ανέκδοτα και *faits divers*».

μνημείων, αθλητών, αθλημάτων, επάθλων και διαμονή αθλητών και θεατών. Οι εικόνες δεν αναπτύσσονται μόνο στο τμήμα του Παραμυθιού που επικεντρώνεται στο κεφάλαιο για την αρχαιότητα αλλά διεμβολίζουν όλη την αφήγηση με διάφορες αφορμές που εφευρίσκει ο συγγραφέας για να κρατά ζωντανό στο προσκήνιο τον κόσμο της αρχαιότητας.

Αναφέρουμε για παράδειγμα στο κεφάλαιο «Στο Ολυμπιακό Χωριό», η εικονογραφική απόδοση του σύγχρονου Ολυμπιακού Χωριού με ανέμελους αθλητές να περπατούν σχετίζεται εικονογραφικά και ρηματικά με την αφήγηση που περιλαμβάνει στοιχεία και εικόνες για την αντίστοιχη διαμονή των ανθρώπων στις όχθες του Αλφειού στην αρχαιότητα. Σε άλλη ενότητα του εγχειριδίου η Δέσποινα, όταν συναντά τις διάφορες μασκότ, επιλέγει να τους αφηγηθεί έναν αρχαίο μύθο, αυτόν του Φειδώλα και της ιπποδρομίας, ο οποίος αποδίδεται εικονογραφικά στο εγχειρίδιο σε ολοσέλιδη και δισέλιδη έκταση. Άλλες απεικονίσεις εικονογραφούν το μύθο του Ηρακλή, διάφορους αθλητές να αγωνίζονται, τη βράβευση αθλητών με δισέλιδη και ολοσέλιδες αποδόσεις με έμφαση στον κότινο και στο ηθικό στοιχείο της νίκης, αρχαία μνημεία από το χώρο της Ιερής Άλτις στην Ολυμπία, αλλά και μνημεία των Αθηνών με έμφαση στο Ηρώδειο και δευτερευόντως στον Παρθενώνα. Ιδιαίτερη έμφαση όμως δίνεται στην πνευματικότητα των Αγώνων που συγκροτείται εικονογραφικά από έναν κόσμο εξιδανικευμένων ανδρικών και δευτερευόντως γυναικείων μορφών που στέκεται απέναντι στη δυσμορφία των ανθρωπόμορφων τεράτων και παραπέμπει στις ηθικές ιδιότητες της κλασικής ομορφιάς και των ιδεωδών της αρχαιότητας. Η εικονογράφηση εδώ καταλαμβάνει μεγάλη έκταση και αποδίδεται με 2 δισέλιδες και σχεδόν 2 ολοσέλιδες απεικονίσεις.

Ενώ συνήθως η εικονογράφηση στο Παραμύθι συμπληρώνει το κείμενο κατά την εξέλιξη της αφήγησης, παρατηρούμε μια αντίφαση στην περίπτωση που διαβάσουμε αντίστροφα το κείμενο, δηλαδή αρχίζοντας από την εικόνα προς το λόγο. Στην περίπτωση αυτή ο λόγος, αντίθετα από την εικόνα, διακρίνεται για τη σιωπή του όσον αφορά ένα πολύ βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα των αρχαίων Αγώνων, τη γυμνότητα των αθλητών. Έτσι όταν η Δέσποινα ταξιδεύει στην Ολυμπία με τη μηχανή του χρόνου και βλέπει γυμνούς αθλητές να αγωνίζονται στο στάδιο, ο συγγραφέας βάζει την ηρωίδα να εκπλήσσει και να ρωτάει όχι για τη γυμνότητα των αθλητών αλλά ερωτήσεις όπως «ποιοί έπαιρναν μέρος στους Αγώνες ή «τι είναι όλα αυτά» αναφερόμενη στα αρχαία μνημεία. Παρόλο που η γυμνότητα ήταν

θεμελιώδες χαρακτηριστικό του αρχαίου αθλητισμού και θα προκαλούσε εύλογες ερωτήσεις σε ένα κορίτσι της δυτικής κοινωνίας που δεν συνηθίζει τη γυμνότητα και επιπλέον την ενοχοποιεί, το κείμενο σιωπά.

6.8.2. Αναβίωση Ολυμπιακών Αγώνων

Η εικονογράφηση της αναβίωσης περιλαμβάνει συνολικά 50 εικόνες διαφορετικών διαστάσεων με καθαρά ελληνοκεντρικά χαρακτηριστικά. Από αυτές οι 15 είναι φωτογραφίες και οι 35 σκίτσα. Η εικονογράφηση δίνει έμφαση κυρίως στα ιστορικά πρόσωπα που συνδέονται με το γεγονός, στην απεικόνιση καλλιτεχνικών έργων της περιόδου και στο αγώνισμα του μαραθωνίου δρόμου με αποκλειστική εστίαση στο πρόσωπο του Σπύρου Λούη. Απ' όλα τα πρόσωπα της περιόδου, ο Λούης είναι αυτός που αναδεικνύεται περισσότερο με σκίτσογραφικές εικόνες πρωτότυπης εικονογραφικής σχεδίασης, κυρίως ολοσέλιδης ή σχεδόν ολοσέλιδης έκτασης, ολόσωμες με αθλητική περιβολή, αλλά και φωτογραφίες εποχής. Από τις φωτογραφίες αυτή που αναπαράγεται περισσότερο είναι η επιχρωματισμένη φωτογραφία τερματισμού του αθλητή στο Στάδιο διαστάσεων $\frac{1}{2}$ της σελίδας από τον Τύπο της εποχής. Όσον αφορά τη ρεαλιστική του απεικόνιση έχουμε μόνο μία φωτογραφία με την εθνική ενδυμασία. Συνολικά αποδίδεται 11 φορές. Κανένα άλλο αγώνισμα ούτε άλλος αθλητής δεν έχει αυτή την έκταση προβολής στα εγχειρίδια.

Η εικονογραφική απόδοση της αναβίωσης σε κάθε εγχειρίδιο τηρεί τις δικές της εσωτερικές προβολές σύμφωνα με την ιδεολογική και συμβολική σημασία που αποδίδεται στα πρόσωπα και στα γεγονότα. Έτσι στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών η εικονογράφηση προσανατολίζεται αποκλειστικά στο πρόσωπο του αναβιωτή των Αγώνων Pierre de Coubertin. Ο Coubertin απεικονίζεται συνολικά 25 φορές σε σκίτσα μικρού μεγέθους σε όλες τις ενότητες του εγχειριδίου, ως καθοδηγητής και διαμεσολαβητής για την οργάνωση της επικοινωνίας των μικρών μαθητών με το νέο γνωστικό αντικείμενο της Ολυμπιακής Παιδείας. Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών η εικονογράφηση της αναβίωσης αντίθετα γίνεται με ρεαλιστικές αποδόσεις φωτογραφιών και περιλαμβάνει 7 οπτικά σημεία: αφίσα των Αγώνων, Παναθηναϊκό στάδιο/τερματισμός του μαραθωνίου, ιστορικά πρόσωπα (Coubertin, Βικέλας, Αβέρωφ), αθλητές (Λούης), νεώτερα μνημεία (Ζάππειο). Η ολοσέλιδη αφίσα και η φωτογραφία στο στάδιο έκτασης $\frac{1}{2}$ της σελίδας από τον τερματισμό του Μαραθωνίου, εισάγουν τον αναγνώστη στο κλίμα της εποχής και υποστηρίζουν

εικονογραφικά το κείμενο 10 σειρών που ακολουθεί. Η εικονογράφιση δεν συνάδει όμως με το δεύτερο επίπεδο ιστορικής αφήγησης για τους Χειμερινούς Αγώνες που ακολουθεί την αφήγηση για την αναβίωση στην ίδια σελίδα¹⁰⁶¹.

Οι τέσσερις υποενότητες που αναφέρονται στα ιστορικά πρόσωπα της περιόδου εικονογραφούνται ανάλογα από αντίστοιχη εικόνα και αναπτύσσονται σε ένα δισέλιδο που συστοιχίζει ευδιάκριτα εικόνα και κείμενο. Τα κείμενα λειτουργούν ως υπομνηματισμός στις εικόνες. Στην πρώτη σελίδα οι υποενότητες αφορούν τον Coubertin και τον Βικέλα και στη δεύτερη τον Λούη και τον Αβέρωφ. Οι φωτογραφίες είναι ασπρόμαυρες εκτός από τη φωτογραφία του Λούη, η οποία είναι επιχρωματισμένη, αποδίδεται με τα εθνικά χρώματα, είναι ολόσωμη και μεγαλύτερης διάστασης από τις υπόλοιπες. Σχεδόν ολόσωμη είναι και του Coubertin, ο οποίος αποδίδεται με φωτογραφία νεαρής ηλικίας, καλοντυμένος και καθιστός σε καρέκλα. Προσωπογραφίες και μικρότερες σε μέγεθος από τις προηγούμενες είναι οι φωτογραφίες των Βικέλα και Αβέρωφ. Η έκταση των κειμένων που αφορούν τον Coubertin και τον Λούη είναι ισόποση και μεγαλύτερη από την έκταση των δύο άλλων κειμένων που είναι επίσης ισόποσα μεταξύ τους. Τα κείμενα διακρίνονται για την εξιδανίκευση και τα ηθογραφικά στοιχεία¹⁰⁶².

Στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών υπάρχουν συνολικά 8 εικόνες ενταγμένες σε διαφορετικές θεματικές ενότητες. Η εικονογράφιση με ελλιπή ή καθόλου υποτιτλισμό, εστιάζει και πάλι στα ιστορικά πρόσωπα (Βικέλας, Coubertin), στο μαραθώνιο αγώνισμα με έμφαση στον τερματισμό του Λούη στο Στάδιο, στην αφίσα του 1896, στα καλλιτεχνικά έργα του Νικολάου Γύζη (δίπλωμα Αγώνων και το ζωγραφικό έργο με τίτλο «Η Ιστορία») και στο μετάλλιο νικητών διπλής όψης. Οι εικόνες εδώ έχουν διαφορετική λειτουργία, καθώς εντάσσονται σε διαφορετικά εικονογραφικά περιβάλλοντα, γεγονός που αλλάζει τη σημασία τους. Σύμφωνα με τον Berger «η σημασία της εικόνας αλλάζει ανάλογα με το τι βλέπει κανείς αμέσως δίπλα της ή με το τι ακολουθεί μετά από αυτό κατά την αναπαραγωγή της»¹⁰⁶³, ενώ παρόμοια διατείνεται και η Sontag που θεωρεί την κάθε φωτογραφία «ως ένα μόνο τμήμα, της οποίας το ηθικό και συναισθηματικό βάρος εξαρτάται από το πού

¹⁰⁶¹Εμ10-12 ετών, σ. 19.

¹⁰⁶²Στο ίδιο, σ. 20-21.

¹⁰⁶³Berger, *ό.π.*, σ. 33.

παρεμβάλλεται. Μια φωτογραφία αλλάζει σύμφωνα με το πλαίσιο μέσα στο οποίο τη βλέπουμε»¹⁰⁶⁴.

Έτσι η μικρή ασπρόμαυρη φωτογραφία του Coubertin σε ποδήλατο μαζί με τη μεγαλύτερη επιχρωματισμένη φωτογραφία από τον τερματισμό του μαραθωνίου δρόμου με υπότιτλο «Παναθηναϊκό Στάδιο, Αθήνα 1896», συλλειτουργούν εικονογραφικά μαζί με άλλες τέσσερις έγχρωμες φωτογραφίες από τελετές Ολυμπιακών Αγώνων στην ενότητα «Άμιλλα – Η Ολυμπιακή Γιορτή», και αναδεικνύουν τις αξίες της αναβίωσης και της ειρήνης, όπως υποστηρίζεται από σχετική ρήση του αναβιωτή των Αγώνων σε έγχρωμο φόντο δίπλα στη φωτογραφία του. Η πολύ μικρή φωτογραφία του Βικέλα με υπότιτλο «Δημήτριος Βικέλας, Πρόεδρος ΔΟΕ», η αφίσα των Αγώνων 1896 διάστασης $\frac{1}{4}$ της σελίδας και ο πίνακας του Γύζη «Η Ιστορία», $\frac{1}{2}$ της σελίδας στην ενότητα «Παιδεία – Οι Αγώνες μορφώνουν» συγκροτούν ένα εικονογραφικό σύνολο με ελλιπή υπομνηματισμό μαζί με άλλες σύγχρονες εικόνες που αφορούν την Ολυμπιακή Εκπαίδευση και τη ΔΟΑ και επιστρατεύονται ως μέσο αυταπόδειξης και επιβεβαίωσης της θέσης των συγγραφέων όσον αφορά τον εκπαιδευτικό και μορφωτικό ρόλο των Αγώνων.

Το δίπλωμα των νικητών των Αγώνων σε ευμεγέθη απόδοση, υποστηρίζει την ενότητα «Κάλλος – Οι Αγώνες εκφράζουν» ως μέρος της γενικότερης σύνθεσης άλλων έξι εικόνων που απεικονίζουν την καλλιτεχνική διάσταση των Αγώνων. Η εικόνα υποστηρίζεται από πολύ μικρό κείμενο με αναφορά στο ζωγράφο που το φιλοτέχνησε. Αντίστοιχα το μετάλλιο των Αγώνων τοποθετείται στην ενότητα με τίτλο «Στόχος – Οι Αγώνες Επιβραβεύουν». Η απεικόνιση του μεταλλίου του 1896 σε ένα εικονογραφικό περιβάλλον όπου συνυπάρχουν εικόνες του μεταλλίου των Αγώνων του 2000, φωτογραφίες Ελλήνων και Ελληνίδων Ολυμπιονικών του Σίδνεϊ που επιδεικνύουν τα μετάλλιά τους και σχετική ρήση του Βικέλα «παντός αθλητού η νίκη, είτε Έλληνας, είτε μη, τιμά εξίσου την Ελλάδα και πρέπει μετ' ενθουσιασμού ίσου να χαιρετισθή», αναδεικνύει τις αξίες της αναβίωσης και της αρχαιότητας που συνδέονται με την ελληνική ταυτότητα και τους Αγώνες του 2004. Το μετάλλιο του 1896 συστοιχεί εικονογραφικά με το μετάλλιο του Σίδνεϊ στην απέναντι σελίδα της ενότητας και δημιουργούν από κοινού υπόρρητα ένα πλαίσιο εξιδανίκευσης που τονίζει την ηθική αξία της βράβευσης με καθαρά ελληνοκεντρικά χαρακτηριστικά.

¹⁰⁶⁴Sontag, *ό.π.*, σ. 104.

Αυτό δεν θα ήταν ιδιαίτερα εμφανές χωρίς τη ρηματική υποστήριξη του κειμένου που συνοδεύει τις εικόνες και αναφέρεται στην απόφαση από το 1928 και μετά να απεικονίζεται στην μπροστινή όψη των Ολυμπιακών μεταλλίων η καθιστή μορφή της Νίκης που κρατά κλαδί φοίνικα και στεφάνι ελιάς, όπως βλέπουμε και στη μία από τις δύο όψεις του μεταλλίου των Αγώνων του Σίδνεϊ. Αντίστοιχη είναι και η συμπαραδήλωση του μεταλλίου του 1896 που απεικονίζει όρθια μορφή Νίκης με κλαδί ελιάς¹⁰⁶⁵.

Από το σύνολο των προαναφερθέντων εικόνων ενδιαφέρον παρουσιάζει και η επιλογή να ενταχθεί στην εικονογραφία της αναβίωσης των Αγώνων του 1896 το έργο του Γύζη «Η Ιστορία», αν και δεν συνδέεται άμεσα με την ενότητα όπου τοποθετείται, παρά μόνο εξ αιτίας του ονόματος του δημιουργού του, η παρουσία του οποίου υπήρξε καθοριστική για την καλλιτεχνική ταυτότητα των Αγώνων του 1896. Είναι η μεγαλύτερη σε έκταση φωτογραφία της ενότητας (1/2 της σελίδας) και φέρει ελλιπή υπομνηματισμό με αναφορά μόνο στον τίτλο και στο όνομα του καλλιτέχνη. Ο πίνακας εξαιτίας του ιστορικού περιεχομένου αλλά και της μεγάλης έκτασης που καταλαμβάνει σε σχέση με τις άλλες εικόνες δημιουργεί ένα σύστημα αναφοράς απέναντι στη μελέτη των μεγάλων κλασικών έργων στα οποία εντάσσεται το έργο του Γύζη.

Η εικονογραφία της αναβίωσης συμπεριλαμβάνει επιπλέον και ένα από τα πιο αναγνωρίσιμα μνημεία στη σύγχρονη ιστορία. Πρόκειται για την απεικόνιση του Ζαπείου Μεγάρου σε έγχρωμη νυχτερινή φωτογραφία. Το Ζάππειο συνδεδεμένο με τις προσπάθειες του Ευαγγέλη Ζάππα για την αναβίωση των Αγώνων παραμένει στη συνείδηση των Ελλήνων ως μνημείο που παραπέμπει, εκτός των άλλων, στην αξία της χορηγίας και της εθνικής ευεργεσίας. Στην ολοσέλιδη, υποβλητική φωτογραφία εικονίζεται τμήμα της πρόσοψης του Μεγάρου έντονα φωτισμένο με χρυσό φως να περιλούζει τους κίονες στο μαύρο φόντο της νύχτας, χωρίς υποτιλισμό ή άλλο σχόλιο. Τέτοιου είδους φωτογραφικές απεικονίσεις συνιστούν «εφέ της πραγματικότητας» σύμφωνα με τον Rolan Barthes¹⁰⁶⁶ και δίνουν την αίσθηση στο θεατή «ότι μπορεί να βιώσει την εμπειρία της ζωντανής επαφής ή ακόμα και να εισχωρήσει στη φωτογραφία», σύμφωνα με την ανάλυση του Burke¹⁰⁶⁷.

¹⁰⁶⁵Εμ13-16 ετών, σ. 8-9, 10-11, 16-17.

¹⁰⁶⁶Barthes, στο Burke, *ό.π.*, σ. 28.

¹⁰⁶⁷Burke, *στο ίδιο*, σ. 28.

Η φωτογραφία αναπαράγεται όμοια και στα δύο μαθητικά εγχειρίδια Εμ10-12 ετών και Εμ13-16 ετών και εντάσσεται στην ενότητα «Πολιτιστική Ολυμπιάδα». Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών συνδυάζεται με έγχρωμη νυχτερινή φωτογραφία (½ της σελίδας) που παρουσιάζει σκηνικά από χορευτικές δραστηριότητες χωρίς υπομνηματισμό, ενώ στο Εμ13-16 ετών συναρτάται με τις υπόλοιπες 4 έγχρωμες νυχτερινές εικόνες μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς που προαναφέραμε (Στύλοι Ολυμπίου Διός, Ηρώδειο, Μέγαρο Μουσικής, Παναθηναϊκό Στάδιο)¹⁰⁶⁸.

Στο εγχειρίδιο *Ολυμπιακά Αθλήματα*, όπως είδαμε παραπάνω, ο Λούης είναι κυρίαρχο πρόσωπο στην εικονογραφική σύνθεση του εξωφύλλου. Η ίδια ακριβώς εικόνα περνάει και στο Ολυμπιακό παραμύθι στο εσωτερικό σώμα του κειμένου. Στο κεφάλαιο «Με τον αριθμό δεκαεφτά» στις πέντε σελίδες του κεφαλαίου έχουμε 3 απεικονίσεις του Λούη, δύο ολοσέλιδες και μία έκτασης ¾ της σελίδας. Στις δύο ο αθλητής εικονίζεται να τερματίζει τρέχοντας, ενώ η δεύτερη ολοσέλιδη εικονίζει το στάδιο με τους θεατές να πανηγυρίζουν. Στο γλωσσάρι του Παραμυθιού απαντάται ένα ακόμα όμοιο σκίτσο του Λούη να τρέχει και 6 ακόμη σκίτσα που αφορούν τα ιστορικά πρόσωπα της Αναβίωσης (Βικέλας, Coubertin, Ζάππας, Παλαμάς), το Ζάππειο Μέγαρο και τον Ολυμπιακό Ύμνο¹⁰⁶⁹.

6.8.3. Αθλήματα

Η θεματική κατηγορία των αθλημάτων είναι ιδιαίτερα υπερτιμημένη κατηγορία εικονογραφικά όσον αφορά κυρίως τα ποσοτικά χαρακτηριστικά και λιγότερο τα ποιοτικά με την έννοια της έκτασης και της απόδοσης της απεικόνισης. Περιλαμβάνει 115 εικόνες στα εγχειρίδια καθηγητών και μαθητών. Εάν όμως συνυπολογίσουμε ότι εκδόθηκε και ξεχωριστό εγχειρίδιο για τα αθλήματα με σύνολο 84 εικόνων, τότε έχουμε συνολικά 199 εικόνες που αφορούν τα αθλήματα και δευτερευόντως αθλητικά όργανα και αγωνιστικούς χώρους. Όλες οι εικόνες, εκτός από μία φωτογραφία των αθλητικών εγκαταστάσεων, αποτελούν πρωτότυπη εικονογράφηση που αποδίδεται με έγχρωμα και ασπρόμαυρα σκίτσα κυρίως μικρού μεγέθους, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις απαντώνται σκίτσα μεγαλύτερου μεγέθους ή ακόμα και ολοσέλιδα ή ½ της σελίδας.

¹⁰⁶⁸Εμ13-16 ετών, σ. 42-43 και Εμ 10-12 ετών, σ. 60-61.

¹⁰⁶⁹Εκμ2, σ. 46-49 και αντίστοιχες σελίδες στο Γλωσσάρι: 146, 154, 162-163, 166.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή για το Δημοτικό Εκ2 υπάρχουν συνολικά 46 ασπρόμαυρα σκίτσα που αναπαριστούν αθλήματα για τις ανάγκες της διδασκαλίας σε τέσσερις διαφορετικές ενότητες και με διαφορετικές αποδόσεις και διαστάσεις σε γραμματόσημα, πικτογράμματα και χαρτοκατασκευές¹⁰⁷⁰. Κάποιες από αυτές τις απεικονίσεις σχετίζονται με αντίστοιχες θεματικές ενότητες του εγχειριδίου του μαθητή Εμ6-9 ετών. Ειδικότερα στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 παρατηρούμε ότι δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα μη διαδεδομένα αθλήματα των Ολυμπιακών Αγώνων, με προτεραιότητα στο μπέιζμπολ, και δευτερευόντως στην αντιπέριση, στο τρίαθλο και στην ξιφασκία. Η επιλογή αυτή συναρτάται με το στόχο της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» για τη διάδοσή τους στην ευρύτερη μαθητική κοινότητα με σκοπό την προσέλκυση θεατών κατά τη διεξαγωγή τους στην περίοδο των Αγώνων. Και στις τρεις ενότητες του εγχειριδίου που αφορούν το Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο υπάρχουν συνολικά 20 οπτικά σημεία, τα περισσότερα από αυτά ευμεγέθη, συνήθως ¼ της σελίδας. Παρατηρούμε ότι οι βασικές ενότητες κειμένων που αφορούν τα αθλήματα έχουν σχεδόν κοινό περιεχόμενο, στόχευση, ενώ η εικονογράφηση αποδίδεται με διαφορετικές εικόνες. Κοινή εικονογράφηση έχουν μόνο οι θεματικές που αφορούν τα μη διαδεδομένα αθλήματα και εικονογραφούνται σχεδόν όμοια για όλες τις τάξεις Δημοτικού και Γυμνασίου, ενώ δεν εικονογραφούνται όλες οι θεματικές στην ενότητα που αφορά το Λύκειο¹⁰⁷¹.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα αθλήματα με έγχρωμες σκίτσογραφικές αποδόσεις. Συνολικά υπάρχουν 37 εικόνες αθλημάτων, κατά κανόνα μικρής διάστασης. Βασική εικονογραφική επιλογή του εγχειριδίου είναι οι χαρακτηριστικές φιγούρες αθλητών ή παιδιών που αθλούνται και επαναλαμβάνονται σε διαφορετικές ενότητες. Το γεγονός της επανάληψης τις καθιστά αναγνωρίσιμες και οικείες, όπως και τα αθλήματα που αντιπροσωπεύουν. Όλες οι μορφές των σκίτσων που εικονίζουν παιδιά είναι χαρούμενες και ευχάριστες¹⁰⁷². Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών υπάρχουν συνολικά 8 εικόνες, εκ των οποίων η μία είναι έγχρωμη αεροφωτογραφία του ΟΑΚΑ (διάσταση ½ της σελίδας), οι αθλητικές εγκαταστάσεις του οποίου αναφέρονται και πρέπει να ταυτοποιηθούν από τους μαθητές. Οι υπόλοιπες αφορούν ολοσέλιδες ή σχεδόν ολοσέλιδες

¹⁰⁷⁰ Εκ2, σ. 20-22, 28-35, 67.

¹⁰⁷¹ Εκ4, σ. 84, 95-102, 118-119, 133 -140, 169-174.

¹⁰⁷² Εμ6-9 ετών, σ. 18-23, 26-27, 30-32, 40-41, 43.

σκισσογραφικές αποδόσεις αθλημάτων, αθλητικών οργάνων και αγωνιστικών χώρων με έμφαση σ' αυτούς όπου θα διεξαχθούν μη διαδεδομένα αθλήματα¹⁰⁷³.

Στο βιβλίο *Ολυμπιακά αθλήματα* το σύνολο των 84 σκίτσων υποστηρίζει εικονογραφικά όλες τις ενότητες του βιβλίου που αφορούν τα 28 αθλήματα των Ολυμπιακών Αγώνων. Κάθε ενότητα περιέχει και διαφορετικό αριθμό εικόνων ανάλογα με τις επιμέρους αγωνιστικές κατηγορίες των αθλημάτων. Πρόκειται για σκίτσα διαφόρων μεγεθών, τα οποία κατά κανόνα είναι μικρά στο σύνολό τους. Ο ρόλος των σκίτσων αναδεικνύει και υποστηρίζει τις τεχνικές του κάθε αθλήματος. Οι εικόνες αναπτύσσονται στο περιθώριο των κειμένων κατά τη ροή της αφήγησης ή στο κάτω μέρος των σελίδων, όπου απαιτείται. Το εγχειρίδιο ακολουθεί δικό του ύφος στην εικονογράφιση και δεν συνάδει με τα υπόλοιπα εγχειρίδια. Όλες οι εικόνες έχουν κοινή ταυτότητα όσον αφορά το χρώμα, τη σχεδίαση και το εικαστικό ύφος. Επιλεγμένες εικονογραφικές αναφορές για τα αθλήματα απαντώνται και στο Γλωσσάρι του Ολυμπιακού Παραμυθιού και αφορούν το Ταεκβοντό, το Τζούντο, το Τρίαθλο και το Χόκεϊ επί χόρτου¹⁰⁷⁴.

6.8.4. Αθλητές

Η θεματική κατηγορία των αθλητών αποτελείται συνολικά από 62 εικόνες. Από αυτές οι 36 είναι φωτογραφίες και οι 26 σκίτσα. Από τις 36 φωτογραφίες οι 18 απεικονίζουν ξένους αθλητές εκ των οποίων οι 10 αποδίδονται με εξαιρετικά μικρές διαστάσεις (3x3), οι 15 Έλληνες αθλητές και οι 3 καλλιτεχνικά έργα όπου κύριο υποκείμενο είναι ο αθλητής. Η εικονογραφία των αθλητών στα εγχειρίδια αποδίδεται με διαφορετικές εικόνες που συνδέονται με τη στοχοθεσία των ενοτήτων στις οποίες αναπτύσσονται. Κυρίαρχο στοιχείο σε όλες τις απεικονίσεις παραμένει ο αθλητής ως αθλητικό ή κοινωνικό πρότυπο, αλλά και ως χορηγικό είδωλο.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 η εικονογράφιση των αθλητών συνδέεται με 2 σκίτσα που σηματοδοτούν τη σχέση του αθλητή με τη μαθητική κοινότητα είτε ως πρότυπο είτε ως διαμεσολαβητής της επιχειρηματικότητας στους Αγώνες. Στην ενότητα για το Γυμνάσιο «ο ολυμπιονίκης που θαυμάζω» το χιουμοριστικό σκίτσο που εικονίζει μαθητή με μια κοινή σκούπα καθαρισμού να κάνει άρση βαρών και ταυτόχρονα να ονειρεύεται έναν αληθινό αθλητή της άρσης βαρών, συνδέεται με το

¹⁰⁷³Εμ10-12 ετών, σ. 34-36, 38.

¹⁰⁷⁴Εκμ2- Γλωσσάρι, σ. 171-173, 175.

στόχο της ενότητας για την προβολή κατάλληλων αθλητικών προτύπων και τον εντοπισμό των θετικών στοιχείων κάθε αθλητή προτύπου που τον οδήγησαν στην επιτυχία¹⁰⁷⁵.

Στην ενότητα «η επιχειρηματική διάσταση των Ολυμπιακών Αγώνων» για το Λύκειο, ο αθλητής αποτελεί το κυρίαρχο μέσο που τίθεται στην υπηρεσία της διαφήμισης και της χορηγίας. Στόχος της ενότητας είναι να ερευνήσουν οι μαθητές τη σχέση των εταιρειών/επιχειρήσεων με τους Αγώνες. Η εικόνα αποδίδεται με σκίτσο μεγάλου μεγέθους που απεικονίζει αθλητή της κολύμβησης γυμνό από τη μέση και πάνω με έμφαση στη σωματική γράμμωση να κρατά ένα μπουκάλι αναψυκτικό στο χέρι που παραπέμπει στο σχήμα της Coca Cola, ενώ σταγόνες νερού φεύγουν από το σώμα του. Πίσω ένα γραμμικό κενό πλαίσιο ενδυναμώνει τη ρητορική της εικόνας που διακρίνεται για την ένταση και την ευχαρίστηση του αθλητή¹⁰⁷⁶. Αντίστοιχη θεματικά είναι και η έγχρωμη ευμεγέθους εικόνα του Εμ13-16 ετών που απεικονίζει την αθλήτρια του καλλιτεχνικού πατινάζ Katarina Witt σε διαφήμιση της Coca Cola. Η φωτογραφία σημασιοδοτεί και εδώ κυρίως τις αξίες της χορηγίας και της κατανάλωσης και λιγότερο τους Χειμερινούς Αγώνες. Η αθλήτρια αποσυνδέεται από το χειμερινό άθλημα από το οποίο προήλθε και μπαίνει στην υπηρεσία της διαφήμισης, όπως άλλωστε επισημαίνεται σχετικά και στη λεζάντα¹⁰⁷⁷.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών η εικονογράφηση διαπραγματεύεται ένα διαφορετικό στοιχείο, αυτό της βράβευσης των αθλητών μέσα από 2 σκιτσογραφικές δισέλιδες αποδόσεις στις ενότητες «Οι Ολυμπιονίκες αθλητές» και «Απονομή Διπλωμάτων»¹⁰⁷⁸. Στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών υπάρχουν 11 εικόνες εκ των οποίων η μία είναι σκίτσο έκτασης ½ της σελίδας και εικονογραφεί την ενότητα «μικρός δημοσιογράφος». Απεικονίζει ένα μαθητή με σημειωματάριο σε ρόλο δημοσιογράφου να παίρνει συνέντευξη από διάσημο αθλητή. Η σχέση μεταξύ τους σηματοδοτείται από το μεγαλύτερο μέγεθος του αθλητή και τον τρόπο έκφρασης των αισθημάτων στοργής προς τον μαθητή, ο οποίος κοιτάζει τον αθλητή με θαυμασμό¹⁰⁷⁹.

¹⁰⁷⁵Εκ4, σ. 122.

¹⁰⁷⁶Στο ίδιο, σ. 177.

¹⁰⁷⁷Εμ13-16 ετών, σ. 23.

¹⁰⁷⁸Εμ6-9 ετών, σ. 30-31 και 32-33.

¹⁰⁷⁹Εμ10-12 ετών, σ. 50-51.

Στο ίδιο εγχειρίδιο στην ενότητα «μεγάλες μορφές των Ολυμπιακών Αγώνων» η απόδοση αθλητών γίνεται με 10 πολύ μικρές φωτογραφίες και αφορούν κορυφαίους ξένους Ολυμπιονίκες που ξεχώρισαν για τις αθλητικές επιδόσεις αλλά και για κοινωνικούς ή πολιτικούς λόγους διαχρονικά. Η εξαιρετικά μικρή εικονογραφική απόδοση αποδυναμώνει τη δύναμη της εικόνας και κατ' επέκταση και των εικονιζόμενων προσώπων. Οι φωτογραφίες συνωστίζονται σε μια σελίδα σε δύο κάθετες στήλες, από 5 σε κάθε στήλη και δίπλα τα ονόματα των αθλητών με ένα μικρό περιθώριο για συμπλήρωση στοιχείων από τους μαθητές. Πρόκειται για τους εξής αθλητές: Emil Zátopek, Fanny Blankers-Koen, Abebe Bikila, Dawn Fraser, Johnny Weissmuller, Jesse Owens, Wilma Rudolph, Alfred Oerter, Nadia Comăneci και Jim Thorpe. Όλες οι φωτογραφίες αποτελούν αθλητικά στιγμιότυπα. Η εικονογραφία των αθλητών συνδέεται με σχετική άσκηση που δίνεται στους μαθητές: «οι αθλητές που βλέπεις στις παρακάτω φωτογραφίες είναι μερικοί από τους σπουδαιότερους αθλητές στην ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων. Θέλεις να μάθεις περισσότερα γι' αυτούς και να τα αφηγηθείς στους συμμαθητές σου; Θα ήθελες να βρεις περισσότερες φωτογραφίες γι' αυτόν ή αυτούς που θαυμάζεις περισσότερο και να τις αναρτήσεις στην τάξη σου;»¹⁰⁸⁰.

Στο εγχειρίδιο των μαθητών Εμ13-16 ετών η εικονογραφική απόδοση των αθλητών συγκεντρώνει τη μεγαλύτερη έκταση και λειτουργεί σε συνάρτηση με το ιδεολογικό περιεχόμενο της κάθε ενότητας στο οποίο εντάσσονται οι εικόνες. Σύνολο εικόνων 26. Πρόκειται για φωτογραφίες κυρίως έγχρωμες αλλά και ασπρόμαυρες που χαρακτηρίζονται κυρίως για τον ελλιπή ή μερικό υπομνηματισμό. Στην ενότητα «Συμμετοχή – Άπαντες Παρόντες» (4 έγχρωμες και 1 ασπρόμαυρη φωτογραφία) οι εικόνες επικοινωνούν στους μαθητές το μήνυμα της ισότιμης συμμετοχής ανδρών και γυναικών στους Αγώνες και στον αθλητισμό, ένα μήνυμα που υπογραμμίζεται και από τη ρήση του Coubertin για τη γενικότερη αξία της συμμετοχής έναντι της νίκης.

Η ισότητα αποδίδεται εικονογραφικά και με την ισομερή φωτογραφική απεικόνιση: δύο φωτογραφίες εικονίζουν άνδρες αθλητές σε στιγμές αθλητικής έξαρσης και δύο φωτογραφίες γυναίκες αθλήτριες. Οι τελευταίες αφορούν Ελληνίδες αθλήτριες. Πρόκειται για τη Βούλα Πατουλίδου και την ομάδα γυναικών στίβου το

¹⁰⁸⁰ Στο ίδιο, σ. 39. Τα αθλήματα στα οποία έλαβαν μέρος οι εικονιζόμενοι Ολυμπιονίκες είναι τα εξής: Emil Zátopek – δρόμοι αντοχής, Fanny Blankers-Koen – στίβος, Abebe Bikila – μαραθωνοδρόμος, Dawn Fraser και Johnny Weissmuller – κολύμβηση, Jesse Owens – στίβος, Wilma Rudolph – στίβος, Alfred Oerter – δισκοβολία, Nadia Comăneci – ενόργανη γυμναστική και Jim Thorpe – δέκαθλο.

1936 στο Βερολίνο με έμφαση στο πρόσωπο της Λανίτου-Καβουνίδου. Είναι οι μόνες φωτογραφίες στην ενότητα που φέρουν υπομνηματισμό. Οι υπόλοιπες δύο φωτογραφίες εικονίζουν αθλητές έγχρωμης ομάδας, άνδρες και γυναίκες σε παρέλαση τελετής Αγώνων. Στο σύνολο αυτών των εικόνων προστίθεται και μια ουδέτερη ως προς το περιεχόμενο της ενότητας έγχρωμη φωτογραφία νεαρών παιδιών από διάφορα μέρη του κόσμου (αγόρια και κορίτσια) σε πισίνα, χωρίς υποτιτλισμό με διάσταση που υπερβαίνει όλες τις υπόλοιπες εικόνες της ενότητας, 2/3 της σελίδας. Πρόκειται για φωτογραφία μετεχόντων σε σύνοδο της ΔΟΑ. Η ένταξη αυτής της εικόνας εδώ προφανώς εξυπηρετεί τους γενικότερους συμβολισμούς και τις αξίες της συμμετοχής, της ισότητας των φύλων και τους δεσμούς μεταξύ των λαών, όπως εξάλλου υποστηρίζεται από τον τίτλο και από τα δύο πολύ μικρά κείμενα της ενότητας¹⁰⁸¹.

Στις ενότητες «Φιλία – Οι Αγώνες Ενώνουν» και «Στόχος – Οι Αγώνες Επιβραβεύουν» 16 φωτογραφίες αθλητών, εκ των οποίων οι 13 αφορούν Έλληνες και Ελληνίδες Ολυμπιονίκες του Σίδνεϊ, χρησιμοποιούνται αντίστοιχα ως σύμβολα φιλίας και ενότητας, αλλά και ως σύμβολα κατάκτησης του υπέρτατου στόχου της διάκρισης και της βράβευσης στους Αγώνες. Το ρηματικό περιεχόμενο της πρώτης ενότητας υποστηρίζεται και από τη σχετική φράση του Ολυμπιακού Χάρτη: «στο σύγχρονο κόσμο ο Ολυμπισμός μπορεί να αποτελέσει μια σχολή ηθικής ευγένειας, αγνότητας, φιλίας και ένωσης των λαών». Οι απεικονίσεις αυτές αλλά και ο ρηματικός λόγος που τις υποστηρίζει συμβάλλουν στην κατασκευή και προβολή ιδεαλιστικών όψεων των Αγώνων¹⁰⁸².

Στην ενότητα «Κάλλος – Οι Αγώνες Εκφράζουν» έχουμε άλλου είδους απεικόνιση αθλητών μέσα από την παράθεση 3 φωτογραφιών καλλιτεχνικών έργων γλυπτικής που αναπαριστούν τον αθλητή αλλά και το πνεύμα του άθλου. Από αυτές οι δύο αφορούν έργα Ελλήνων καλλιτεχνών. Πρόκειται για τα έργα «Ο Δισκοβόλος», 1924 του Κων/νου Δημητριάδη που κέρδισε το χρυσό μετάλλιο στους Ολυμπιακούς Αγώνες στο Παρίσι 1924 και ο «Σπύρος Λούης», 2000 του Παύλου Κουγιουμτζή που βρίσκεται τοποθετημένο στο Ροκντέιλ του Σίδνεϊ. Είναι οι μεγαλύτερες σε έκταση εικόνες από το σύνολο των υπολοίπων (σχεδόν 1/2 της σελίδας) και φέρουν επαρκή υπομνηματισμό με το όνομα του γλύπτη, του έργου, της πόλης που εκτίθεται και του

¹⁰⁸¹ Εμ13-16 ετών, σ. 26-27.

¹⁰⁸² Στο ίδιο, σ. 28-29.

έτους διεξαγωγής των Αγώνων. Η δυναμική και η έκταση των φωτογραφιών των γλυπτών σε συνάρτηση και με την εικόνα του διπλώματος των Αγώνων του 1896 του Γύζη που βρίσκεται εδώ, δίνει έναν καθαρά ελληνοκεντρικό τόνο στην ενότητα σε σχέση με την απόδοση των άλλων 4 εικόνων καλλιτεχνικών αφισών που αποδίδονται με φωτογραφίες μικρής έκτασης¹⁰⁸³.

Η τρίτη εικόνα αφορά επίσης ένα έργο γλυπτικής αγνώστου καλλιτέχνη που συνδέεται πιθανόν με τους Αγώνες του Σίδνεϊ και δεν φέρει υπομνηματισμό. Το ανυπόγραφο έργο απαντάται στην ενότητα «Ομορφιά – Οι Αγώνες έχουν Φαντασία» και απεικονίζει αθλητή της άρσης βαρών. Είναι ένα πολύ σύγχρονο έργο, αφαιρετικό που εικονίζεται τοποθετημένο σε υπαίθριο χώρο της πόλης, μαζί με άλλα έργα γλυπτικής που διακρίνονται στο βάθος αμυδρά με θέμα τους αθλητές. Έχει ιδιαίτερη εικαστική δυναμική και δυνατή φόρμα, όμως το συμπαραδηλούμενο μήνυμα αποδυναμώνεται εξαιτίας της επιλογής της μικρής φωτογραφικής απόδοσης στο εγχειρίδιο σε ένα φωτογραφικό σύνολο εικόνων πολύ μεγαλύτερης έκτασης, που αφορούν τελετές Αγώνων του Σίδνεϊ, διακόσμηση της πόλης του Τόκυο και αφίσες Χειμερινών Αγώνων¹⁰⁸⁴.

Στο Ολυμπιακό Παραμύθι απαντώνται 21 εικόνες αθλητών. Από αυτές οι 10 εικονογραφούν το κείμενο και οι 11 τα αντίστοιχα παραθέματα στο Γλωσσάρι. Οι εικόνες στο σύνολό τους είναι ολοσέλιδες ή ½ της σελίδας. Οι περισσότερες εικονίζουν κυρίως αθλητές και αθλήτριες σε διάφορα αθλήματα (τέννις, ενόργανη γυμναστική, ξιφομαχία, κωπηλασία και ιππασία). Εκτός από τα αθλήματα εικονίζονται επίσης αθλήτριες σε ολοσέλιδη απόδοση τη στιγμή της βράβευσης, ένας έγχρωμος αθλητής που υποδηλώνει τον Τζέσε Όουενς καθώς και αθλητές και αθλήτριες που μεταφέρουν την Ολυμπιακή Φλόγα¹⁰⁸⁵. Οι εικόνες των αθλητών δε βρίσκονται όλες σε ένα κεφάλαιο του εγχειριδίου αλλά διαχέονται στο κείμενο και εξυπηρετούν εικονογραφικά διαφορετικά σημεία της αφήγησης. Εικονογραφικά στο εγχειρίδιο αυτό παρατηρείται η μεγαλύτερη σε έκταση εικονογραφική απόδοση της γυναίκας αθλήτριας σε σχέση με όλα τα άλλα εγχειρίδια. Στο γλωσσάρι του Παραμυθιού εικονογραφούνται αντίστοιχα και τα βιογραφικά αθλητών με πολύ

¹⁰⁸³ Στο ίδιο, σ. 16-17.

¹⁰⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 18-19.

¹⁰⁸⁵ Οι εικόνες των αθλητών/τριών λαμπαδηδρόμων προσμετρώνται ως οπτικά σημεία στην αντίστοιχη θεματική που αφορά τη Λαμπαδηδρομία και όχι εδώ.

μικρές σκιτσογραφικές αποδόσεις. Πρόκειται για 11 αθλητές, εκ των οποίων οι 10 είναι ξένοι και ο δέκατος είναι ο Έλληνας αθλητής στίβου, Κων/νος Τσικλητήρας¹⁰⁸⁶.

6.8.5. Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων

Η εικονογραφική απόδοση επιμέρους όψεων των προβλημάτων στους Ολυμπιακούς Αγώνες περιλαμβάνει συνολικά 37 εικόνες. Από αυτές οι 35 είναι σκιτσογραφικές αποδόσεις και οι 2 είναι ολοσέλιδες χρωματικές επιφάνειες, οι οποίες αποδίδονται με συγκεκριμένα χρώματα και σηματοδοτούν αξιακά προτάγματα του αθλητισμού. Το μεγαλύτερο τμήμα των εικόνων (28) προέρχεται από το Ολυμπιακό Παραμύθι. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 απαντώνται 3 εικόνες. Στις ενότητες για το Γυμνάσιο με τίτλο «η αθλητική συμπεριφορά» και «άρθρο για τη βία στα γήπεδα» η εικονογράφηση αναδεικνύει τα ζητήματα ως εξής: στο πρώτο σκίτσο εστιάζει στον εξεικονισμό του θυμικού που σχετίζεται με την παρόρμηση και τα βίαια συναισθήματα ενός παιδιού που φωνάζει και κρέμεται από το πλέγμα ενός γηπέδου, γεγονός που τον οδηγεί στη φυλακή όπου απεικονίζεται με πρόσωπο μελαγχολικό και κατηφές. Στο δεύτερο σκίτσο απεικονίζεται αθλητική εφημερίδα στην άκρη της οποίας τρέχουν σταγόνες αίματος σηματοδοτώντας τη χειρότερη όψη της βίας. Στην ενότητα για το Λύκειο «Φίλαθλοι ή Οπαδοί;» ο σκιτσογράφος επιλέγει σύμφωνα με το στόχο της ενότητας να εμπλέξει τους μαθητές στον προβληματισμό για τα αίτια της βίας και στην απονομή δικαιοσύνης με την απεικόνιση ενός κοριτσιού στο ρόλο του δικαστή με όλη τη σχετική σημειολογία: το κορίτσι κάθεται στο δικαστικό έδρανο, φορά την επίσημη δικαστική περούκα, έχει αυστηρό ύφος και κρατάει το σφυράκι του δικαστή έτοιμο να το χτυπήσει στην έδρα¹⁰⁸⁷.

Στα εγχειρίδια των μαθητών οι καταγραφές των προβλημάτων αποδίδονται με 1 εικόνα ως εξής: Στο Εμ10-12 ετών η σκιτσογραφική εικόνα στην ενότητα «Ολυμπιακά Προβλήματα» αποδίδει το πρόσωπο ενός μαθητή την ώρα που μιλάει για τα προβλήματα των Ολυμπιακών Αγώνων που έχει καταγράψει μέσα από τον Τύπο, όπως οφείλει να κάνει σύμφωνα με τις υποδείξεις του εγχειριδίου στο κενό πλαίσιο που ορίζεται γραμμικά με την τεχνική των κόμικς¹⁰⁸⁸. Στο Εμ13-16 ετών η εικονογράφηση διαφοροποιείται με τη χρήση δύο εικόνων ιδιαίτερης χρωματικής

¹⁰⁸⁶Εκμ2, σ. 52-57 και 82-84, 93-94, 96-98, 102, 106 και στο Γλωσσάρι, σ. 149, 151, 153, 157, 159, 163, 168, 174.

¹⁰⁸⁷Εκ4, σ. 120, 126, 161.

¹⁰⁸⁸Εμ10-12 ετών, σ. 54.

απόδοσης, με το χρώμα να σηματοδοτεί κυριολεκτικά το νόημά τους και να υποδηλώνει τα προβλήματα των Αγώνων, όταν δεν εφαρμόζεται ο αξιακός κώδικας του Ολυμπισμού. Οι δύο χρωματικές εικόνες αποτελούν στην ουσία ένα δισέλιδο, όπου η μία σελίδα αποδίδεται με μαύρο χρώμα και η άλλη με όχρα. Πρόκειται για ένα γραφιστικό παιχνίδι με το χρώμα και τις λέξεις που δηλώνει τις αντιθέσεις που υπάρχουν μέσα στον Ολυμπισμό. Οι λέξεις που είναι συνδεδεμένες με τη βία, τα αναβολικά και την εμπορευματοποίηση τοποθετούνται στη μαύρη σελίδα, ενώ οι λέξεις που είναι συνδεδεμένες με τις αξίες όπως ειρήνη, φιλία, μέτρο κ.ά. στη φωτεινή σελίδα¹⁰⁸⁹.

Στο ίδιο εγχειρίδιο 3 ακόμα φωτογραφίες σηματοδοτούν το πρόβλημα του ντόπινγκ με ρεαλιστικές αποδόσεις. Οι 2 εικονίζουν όψεις των υπηρεσιών αντιντόπινγκ κοντρόλ της Σεούλ με σχετικό υπομνηματισμό, και η έβδομη που είναι και η μεγαλύτερη από όλες (½ σελίδας) απεικονίζει αθλητή την ώρα που ελέγχεται από ομάδα επιστημόνων στο ειδικό μηχάνημα ιατρικών υπηρεσιών της πολυκλινικής του Ολυμπιακού Χωριού. Το πολύ μικρό κείμενο σε ρόλο υπότιτλου υποδηλώνει τις προσπάθειες των ιατρικών υπηρεσιών κατά τη διάρκεια των Αγώνων για τον έλεγχο του ντόπινγκ¹⁰⁹⁰. Το σύνολο των εικόνων αποτελεί τμήμα της ενότητας «Υποδομή – Τεχνολογία και Αγώνες» και συνδυάζεται με άλλες 4 εικόνες που αφορούν τη χρήση της τεχνολογίας στη μετάδοση των Αγώνων.

Στο Ολυμπιακό Παραμύθι απαντάται μια διαφορετική εικονογραφική αφήγηση των προβλημάτων. Ο εικονογραφικός λόγος του Ολυμπιακού Παραμυθιού είναι περισσότερο σύνθετος και αποδίδει δύο ζητήματα που έχουν απασχολήσει και συνεχίζουν να απασχολούν την ανθρωπότητα και τις Ολυμπιακές Οργανωτικές Επιτροπές των Αγώνων. Το πρώτο σχετίζεται με το θέμα της τρομοκρατίας στους Αγώνες του Μονάχου το 1972. Το γεγονός αποδίδεται με 2 εικόνες εκ των οποίων η μία ολοσέλιδη και η άλλη ½ της σελίδας. Η πρώτη διακρίνεται για την ένταση και την σκληρότητα του σχεδιασμού της, όπως αποτυπώνεται στα πρόσωπα στρατιωτών γύρω από ένα φλεγόμενο ελικόπτερο. Η δεύτερη εικονίζει στο βάθος αεροπλάνο έτοιμο για επιβίβαση και σε πρώτο πλάνο στρατιώτη σε άρμα που ετοιμάζεται να πυροβολήσει. Η κεντρική ηρωίδα του Παραμυθιού τοποθετείται σε μικρή απόδοση στο πλαίσιο της πρώτης εικόνας, θλιμμένη να παρατηρεί τα αποτελέσματα ενός

¹⁰⁸⁹Εμ13-16 ετών, σ. 24-25.

¹⁰⁹⁰Στο ίδιο, σ. 20-21.

γεγονότος που ο συγγραφέας περιγράφει: «Έντεκα αθλητές, αντί να αγωνιστούν για να κερδίσουν τα μετάλλια που λαχταρούσαν και να τιμήσουν τη χώρα τους, έχασαν τις ζωές τους. Κι όχι μόνο αυτοί. Κι άλλοι πολλοί αθώοι σκοτώθηκαν απάνθρωπα ακόμα»¹⁰⁹¹.

Το δεύτερο ζήτημα στο οποίο δίνεται μεγάλη έκταση στο εγχειρίδιο είναι η βία, ο πόλεμος, το μίσος και ο αθέμιτος ανταγωνισμός, τα οποία εκφράζονται από τις τερατώδεις μορφές τριών κατηγοριών τεράτων που με όπλο αυτές τις αρχές, στοχεύουν στη διάλυση των Ολυμπιακών Αγώνων, στην απαξίωση των Ολυμπιακών αξιών, στη διάρρηξη των κοινωνικών σχέσεων και στην υπονόμευση της ειρήνης. Η επινόηση αυτών των τεράτων από το συγγραφέα και των ιδεών που εκπροσωπούν, παραπέμπει στην προβληματική των σύγχρονων κοινωνιών και των Ολυμπιακών Αγώνων γύρω από αυτά τα θέματα. Η εικονογράφηση περιλαμβάνει 26 οπτικά σημεία, είναι ιδιαίτερα μεγάλης έκτασης και αποδίδεται κυρίως με ολοσέλιδες, σχεδόν ολοσέλιδες ή ½ εικόνες που διαχέονται σε μεγάλο τμήμα του βιβλίου. Πολλές από τις εικόνες αυτές είναι τρομαχτικές στην απόδοσή τους και διακρίνονται για την υπερβολή των συναισθημάτων που δημιουργούν.

6.8.6. Ολυμπιακά Σύμβολα

Στη θεματική κατηγορία Ολυμπιακά σύμβολα περιλαμβάνονται οι εικόνες που αφορούν την Ολυμπιακή σημαία, το Ολυμπιακό σύμβολο ΔΟΕ, την Ολυμπιακή φλόγα – Ολυμπιακή λαμπαδηδρομία, τις τελετές Ολυμπιακών Αγώνων, τις Ολυμπιακές μασκότ και τα Ολυμπιακά συνθήματα. Σύνολο εικόνων 138. Από το σύνολο αυτό οι 20 εικόνες αφορούν την Ολυμπιακή σημαία, οι 67 το σύμβολο της ΔΟΕ, οι 25 την Ολυμπιακή φλόγα και τη Λαμπαδηδρομία, οι 15 τις μασκότ, οι 8 τις τελετές έναρξης ή λήξης και 3 τα Ολυμπιακά συνθήματα. Το σύμβολο της ΔΟΕ, η Ολυμπιακή σημαία και η Ολυμπιακή φλόγα έχουν τη μεγαλύτερη σε έκταση απεικόνιση ως τα κυριότερα σύμβολα του Ολυμπισμού με ισχυρές ιδεολογικές συμπαραδηλώσεις. Σ' αυτήν εδώ την ενότητα με βάση και τη θεματική κατηγορία ανάλυσης των εγχειριδίων στη διατριβή όφειλε να ενσωματωθεί και το έμβλημα της «Αθήνα 2004», αλλά προτιμήσαμε για τις ποσοτικές ανάγκες της θεματικής ενότητας «Ολυμπιακοί Αγώνες “Αθήνα 2004”» να συνυπολογιστεί εκεί ώστε να είναι πιο πλήρης η ενότητα εικονογραφικά.

¹⁰⁹¹Τριβιζάς, Εκμ2, σ. 62-63.

6.8.6.1. Ολυμπιακή σημαία

Η Ολυμπιακή σημαία στο σύνολο της εικονογράφησης παρουσιάζεται με όλες τις δυνατότητες που μια εικόνα μπορεί να παρέχει στους μαθητές μέσα από ένα σύνολο 20 εικόνων. Έτσι στο Εκ2 για το Δημοτικό η σημαία αποδομείται και τεμαχίζεται για τις ανάγκες ανασύνθεσης και αναδημιουργίας από τους μαθητές στο πεδίο των χαρτοκατασκευών, ενώ σε άλλο σημείο του εγχειριδίου απεικονίζεται σε πολύ μικρή απόδοση ως γραμμικό ασπρόμαυρο σκίτσο μερικών εκατοστών όπου μαζί με άλλα αθλητικά αντικείμενα συναποτελεί πάλι μέρος εικαστικής δραστηριότητας που θα αναπτυχθεί στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών¹⁰⁹². Στο εγχειρίδιο επίσης του καθηγητή Εκ4 στην ενότητα που αφορά το Γυμνάσιο η σημαία εικονίζεται σε ασπρόμαυρο σκίτσο έκτασης 2/3 της σελίδας και υποστηρίζει εικονογραφικά την ενότητα «σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες» χωρίς να γίνεται καμμία αναφορά στο συμβολισμό της¹⁰⁹³.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών εικονίζεται 8 φορές σε μικρή απόδοση ως μέρος πολυθεματικών εικόνων και στο αντίστοιχο του μαθητή Εμ10-12 ετών εικονογραφείται αποδομημένη σε επιμέρους τμήματα που θα αποκατασταθούν από τους μαθητές ως άσκηση εικαστικής δράσης¹⁰⁹⁴. Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ13-16 ετών η σημαία ανακτά τον κυριαρχικό της ρόλο μέσα από την έγχρωμη φωτογραφική απόδοση που την καταδεικνύει ως το κυριότερο σημαίνον όλων των εικόνων που αφορούν Ολυμπιακά σύμβολα. Εικονίζεται και στις δύο σελίδες του εξωφύλλου ως μια ενιαία εικόνα η οποία αναπαράγεται και στο εσωτερικό του ως δισέλιδο σαλόνι στη θεματική ενότητα «Νέοι του Κόσμου». Η φωτογραφία απεικονίζει νέους να μεταφέρουν τη σημαία με τελετουργικό τρόπο. Η εικονογραφική σύνθεση υποστηρίζεται από σχετική ρήση του Samaranch στην άκρη του δισέλιδου που αναδεικνύει το ρόλο της νεότητας για την προώθηση των Ολυμπιακών Ιδεωδών¹⁰⁹⁵.

Άλλες οπτικές αναπαραστάσεις της σημαίας στο ίδιο εγχειρίδιο την απεικονίζουν ως τμήμα ευρύτερων εικονογραφικών συνθέσεων μαζί με άλλες σημαίες, όπως εικονίζεται σε μικρή φωτογραφία από κοινού με την ελληνική, την ευρωπαϊκή και τη σημαία της ΔΟΑ στην ενότητα «Παιδεία – Οι Αγώνες

¹⁰⁹² Εκ2, σ. 21, 66 και Εμ6-9, σ. 14.

¹⁰⁹³ Εκ4, σ. 110.

¹⁰⁹⁴ Εμ6-9 ετών, σ. 26-27 και Εμ10-12 ετών, σ. 25.

¹⁰⁹⁵ Εμ13-16 ετών, σ. 12-13.

Μορφώνουν»¹⁰⁹⁶. Αλλού πάλι συνδέεται με την αξία του εθελοντισμού, καθώς μεταφέρεται από εθελοντές στην ενότητα «Προσφορά – Εθελοντές, η Δύναμη των Αγώνων», ενώ κατά την παραλαβή και μεταφορά της από την Πρόεδρο της «Αθήνα 2004», το Δήμαρχο Αθηναίων και τις ιέρειες στην τελετή λήξης των Αγώνων του Σίδνει, σηματοδοτεί την έναρξη της νέας Ολυμπιακής περιόδου των Αγώνων του 2004¹⁰⁹⁷. Η σημαία εικονογραφείται και στο Ολυμπιακό Παραμύθι και συνδέεται με τη λαμπαδηδρομία, καθώς μεταφέρεται από κοινού με τη δάδα από το λαμπαδηδρόμο. Η εικόνα ολοσέλιδης διάστασης σηματοδοτεί τον τίτλο του κεφαλαίου «Περιπλάνηση στους πέντε κύκλους». Το ίδιο σκίτσο επαναλαμβάνεται και στο Γλωσσάρι στην ενότητα «Ολυμπιακή Λαμπαδηδρομία», ενώ η ομόνυμη ενότητα «Ολυμπιακή Σημαία» εικονογραφείται επίσης με ανάλογο σχέδιο¹⁰⁹⁸.

6.8.6.2. Ολυμπιακό σύμβολο ΔΟΕ

Το πεντάκυκλο σύμβολο της ΔΟΕ, ανεξάρτητα από την Ολυμπιακή σημαία απεικονίζεται συνολικά 67 φορές σε πολύ μικρές αποδόσεις, με εξαίρεση το εγχειρίδιο Εκ4, όπου γίνεται εντελώς άλλη διαχείριση του συμβόλου, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 απεικονίζεται 12 φορές συνολικά με ασπρόμαυρα σκίτσα διαφόρων μεγεθών. Δεν απεικονίζεται ποτέ μόνο του, εκτός από μία φορά. Κυρίως αποδίδεται σε συνδυασμό με ανθρώπινες φιγούρες που εμπλέκονται στους κύκλους, ενίοτε με χιουμοριστικό τρόπο και αποκτά ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα εκφράζοντας τη διασύνδεση της κοινωνίας με το Ολυμπιακό Κίνημα. Από το σύνολο των εικόνων ξεχωρίζουν τρεις ολοσέλιδες απεικονίσεις για τη δυναμική και την έκταση του συμβολισμού του. Αναπτύσσονται εκτός κειμένου και αποδίδουν το πεντάκυκλο σύμβολο σε λευκό φόντο στη μεγαλύτερη οριζόντια απόδοσή του από κάθε άλλο εγχειρίδιο. Στις δύο πρώτες εκδοχές συνδυάζεται με πέντε παιδιά (δύο κορίτσια και τρία αγόρια) που φορούν καθημερινά ρούχα, έχουν ευχάριστα πρόσωπα και τρέχουν το καθένα μέσα σε κάθε κύκλο. Η τρίτη εκδοχή ενσωματώνει στους πέντε κύκλους αθλητές διαφορετικών αθλημάτων. Μεγαλύτερη εικαστική απόδοση δίνεται στον αθλητή του μπιέζμπολ, γεγονός που υποδηλώνει έμφαση στα μη διαδεδομένα αθλήματα. Η τριπλή αυτή

¹⁰⁹⁶ Στο ίδιο, σ. 10.

¹⁰⁹⁷ Στο ίδιο, σ. 32, 44.

¹⁰⁹⁸ Εκμ2, σ. 52, 160.

εικονογραφική απεικόνιση αναπαράγει το δυνατό συμβολισμό του και δίνει τη δική της εκδοχή για την έκταση αυτού του συμβολισμού¹⁰⁹⁹.

Εσωτερικά στα κείμενα του εγχειριδίου η εικονογράφηση του συμβόλου αποδίδεται ως εξής: στην ενότητα «σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες» για το Δημοτικό, η χιουμοριστική εκδοχή του εμβλήματος ενσωματώνει στον πυρήνα του επτά παιδιά, τέσσερα κορίτσια και τρία αγόρια που εικονίζονται να κρέμονται από τους κύκλους, να κάνουν κούνια, μονόζυγο, κατακόρυφο και άλλες ασκήσεις. Το έμβλημα μετασχηματίζεται σε παιδότοπο και αναδεικνύει τη σημασία του παιχνιδιού ως καθολική αξία του αθλητισμού και των Ολυμπιακών Αγώνων¹¹⁰⁰. Στην ενότητα «το παιχνίδι της συνεργασίας και η σημαία των Ολυμπιακών Αγώνων» αναπαράγεται εικονικά η παραπάνω πρώτη ολοσέλιδη εκδοχή του εμβλήματος με τα 5 παιδιά να τρέχουν και συναρτάται με το στόχο της ενότητας για την κατανόηση της συνεργασίας και τη διασύνδεσή της με το σύμβολο των Αγώνων¹¹⁰¹.

Στην ενότητα για το Γυμνάσιο που αφορά τα Ολυμπιακά αθλήματα, οι κύκλοι του εμβλήματος σχηματίζονται από μπάλες ομαδικών αθλημάτων, μία με μπάλες ποδοσφαίρου και χάντμπολ και μία με μπάλες μπάσκετ και βόλεϊ. Σημειολογικά η εκδοχή αυτή του εμβλήματος αναδεικνύει την αξία των ομαδικών παιχνιδιών, ενώ στην ενότητα «τα ολυμπιακά αθλήματα στις πέντε ηπείρους» το έμβλημα ενσωματώνει στους κύκλους πέντε αθλητές διαφορετικών αθλημάτων (μπέιζμπολ, χόκεϊ επί χόρτου, αντιπτερίση, τρέξιμο και κολύμπι) με στόχο να γνωρίσουν οι μαθητές τα Ολυμπιακά αθλήματα που είναι διαδεδομένα σε κάθε ήπειρο¹¹⁰².

Εκτός από τη διασύνδεση με τα αθλήματα το έμβλημα αξιοποιείται εικονογραφικά για να αποδώσει και όψεις των Αγώνων της «Αθήνα 2004». Στην ενότητα «οφέλη από την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων» συνδέεται με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας και ενσωματώνει για τις ανάγκες της ενότητας αντί για αθλητές ή παιδιά, τέσσερις εργάτες που εκτελούν ο καθένας και από μια εργασία (μαραγκούς, ηλεκτρολόγους, υδραυλικούς). Στην ενότητα «τα έργα υποδομής και οι Ολυμπιακοί Αγώνες» συνδυάζεται με την εικόνα ενός κοριτσιού που φοράει στεφάνι στα μαλλιά και στέκεται στο μέσον των κύκλων. Το εικαστικό θέμα εδώ δεν φαίνεται

¹⁰⁹⁹ Εκ4, σ. 66, 144, 178.

¹¹⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 76.

¹¹⁰¹ Στο ίδιο, σ. 90.

¹¹⁰² Στο ίδιο, σ. 118 -119, 134.

να σχετίζεται με το στόχο της ενότητας για την ενημέρωση των μαθητών σχετικά με τα έργα υποδομής και τις αθλητικές εγκαταστάσεις¹¹⁰³, σε αντίθεση με την εκ νέου απεικόνισή του στην ενότητα «η γυναίκα στους Ολυμπιακούς Αγώνες χθες και σήμερα» που αφορά το Λύκειο. Εδώ συναντούμε επιπλέον και μια δεύτερη διαφορετική εικόνα του εμβλήματος που σηματοδοτεί τα προβλήματα των Αγώνων στην ενότητα «φωτεινές και σκοτεινές σελίδες των Ολυμπιακών Αγώνων». Οι κύκλοι αποπροσωποποιούνται, εμφανίζουν όψη εγκατάλειψης και ερήμωσης, μετατρέπονται σε κατοικία αραχνών και τόπο βίας που σηματοδοτείται από κηλίδες αίματος που τρέχουν στο εσωτερικό τους¹¹⁰⁴.

Στα εγχειρίδια των μαθητών Εμ10-12 ετών Εμ13-16 ετών το έμβλημα απεικονίζεται 28 φορές συνολικά (4 στο εγχειρίδιο Εμ6-9 και 24 στο Εμ13-16 ετών) κυρίως ως μέρος πολυθεματικών εικόνων (σκίτσα, αφίσες, εισιτήρια, δάδα, μασκότ) και για το λόγο αυτό οι αποδόσεις του κατά κανόνα είναι ιδιαίτερα μικρές σε διάσταση¹¹⁰⁵. Στο Ολυμπιακό Παραμύθι αντίστοιχα έχουμε 7 απεικονίσεις στη ροή του κειμένου πάλι σε μικρή απόδοση ως μέρος πολυθεματικών εικόνων και 20 απεικονίσεις στο Γλωσσάρι ως τμήμα της εικονογράφησης της εικόνας που έχει επιλεγεί να υποστηρίζει εικαστικά 20 διοργανώτριες πόλεις Ολυμπιακών Αγώνων για τις οποίες γίνονται αναφορές.

6.8.6.3. Ολυμπιακή Φλόγα – Ολυμπιακή Λαμπαδηδρομία

Η Ολυμπιακή Λαμπαδηδρομία και η Ολυμπιακή Φλόγα με όλες τις ιδεολογικές συμπαραδηλώσεις αποδίδονται εικονογραφικά στα εγχειρίδια με 25 εικόνες. Από αυτές οι 18 είναι σκίτσα και οι 7 φωτογραφίες, εκ των οποίων οι 2 ασπρόμαυρες. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή στο Εκ4 υπάρχουν 4 εικονογραφικές αναφορές. Στις ενότητες για το Δημοτικό «Ολυμπιοδρομίες – Ολυμπιακοί Κύκλοι» και «έναρξη και λήξη των Ολυμπιακών Αγώνων» συμπυκνώνονται αφενός οι οικουμενικοί συμβολισμοί της λαμπαδηδρομίας στην εικόνα μαθητή που τρέχει πάνω στην υδρόγειο κρατώντας σκυτάλη, καθώς και οι συμβολισμοί του τελετουργικού της αφής στην εικόνα μαθητή που ανάβει δάδα από αρχαίο βωμό. Στην ενότητα «εικαστικές δημιουργίες ολυμπιακού περιεχομένου» για το Γυμνάσιο το σκίτσο εικονίζει ένα

¹¹⁰³ Στο ίδιο, σ. 141 -142.

¹¹⁰⁴ Στο ίδιο, σ. 160.

¹¹⁰⁵ Εμ6-9 ετών, σ. 14,18 και Εμ13-16 ετών, σ. 14, 16-18, 21, 22-23, 29, 31, 40-41.

ανοιχτό βιβλίο με δυο δάδες, μία σε κάθε σελίδα με αντίστοιχη ένδειξη 1936 και 1948, υποδηλώνοντας τις χρονιές σταθμούς για την Ολυμπιακή Λαμπαδηδρομία και το Ολυμπιακό Κίνημα. Στη θεματική «σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες» που αφορά το Λύκειο οι συμπαραδηλώσεις γενικεύονται περισσότερο στην εικόνα του αθλητή που τρέχει με τη δάδα αναμμένη¹¹⁰⁶.

Στα εγχειρίδια των μαθητών η Φλόγα εικονίζεται με διάφορες εκδοχές. Στο Εμ6-9 ετών η πρωτότυπη εικονογράφηση αποδίδει τον Coubertin ως λαμπαδηδρόμο με αθλητική ενδυμασία που τρέχει κρατώντας τη δάδα αναμμένη. Η δάδα αποκαλύπτεται όταν οι μαθητές ενώσουν τις τελίτσες που την δημιουργούν. Στο ίδιο εγχειρίδιο η Φλόγα αποδίδεται άλλες 6 φορές ως μέρος πολυθεματικών εικόνων. Στο Εμ10-12 ετών έγχρωμη φωτογραφία αποκαλύπτει ένα σύνολο 8 δαδών στην ενότητα «Ολυμπιακή Λαμπαδηδρομία», ενώ στην ενότητα «Ολυμπιακή δάδα» απεικονίζεται σε ασπρόμαυρη εκδοχή δάδα της διεθνούς λαμπαδηδρομίας του 1996.

Στο Εμ13-16 ετών αναδεικνύονται εικονογραφικά τρία θέματα σε σύνολο 5 εικόνων: όψεις του τελετουργικού της Φλόγας, η δάδα ως αντικείμενο υλικού πολιτισμού και ο πρώτος Έλληνας λαμπαδηδρόμος του 1936. Οι φωτογραφίες αναπτύσσονται σε τρεις διαφορετικές ενότητες του εγχειριδίου. Η μία φωτογραφία μικρού μεγέθους, χωρίς υπομνηματισμό εικονίζει χορό ιερειών στο πρανές του Σταδίου της Ολυμπίας στην ενότητα «Ιστορία – Η Κληρονομιά των Αγώνων», και η άλλη μεγάλου μεγέθους (1/2 της σελίδας) με υπομνηματισμό στην ενότητα «Άμιλλα – Η Ολυμπιακή Γιορτή», εικονίζει ιέρειες με κλαδιά ελιάς κατά την τελετή παράδοσης της Φλόγας στο Παναθηναϊκό Στάδιο¹¹⁰⁷. Οι υπόλοιπες 3 εντάσσονται στην ενότητα «Φιλία – Οι Αγώνες Ενώνουν». Η πρώτη μεγάλου μεγέθους (π. 1/2 της σελίδας) απεικονίζει ένα σύνολο 6 δαδών (5 θερινών και μία Χειμερινών Αγώνων) με γενικό υπότιτλο «Ολυμπιακές δάδες», η δεύτερη είναι ασπρόμαυρη φωτογραφία του πρώτου λαμπαδηδρόμου Κων/νου Κονδύλη με πλήρη υπομνηματισμό και η τρίτη μικρότερου μεγέθους εικονίζει ιέρειες από τελετουργικό αφής στην Ολυμπία και φέρει σχετικό υπότιτλο. Η επιλογή των εικόνων στο σύνολό τους προσδίδει εθνικά χαρακτηριστικά στην ταυτότητα της Ολυμπιακής Φλόγας¹¹⁰⁸.

¹¹⁰⁶Εκ 4, σ. 81-82, 111, 153.

¹¹⁰⁷Εμ6-9 ετών, σ. 12, Εμ 10-12 ετών, σ. 30, Εμ13-16 ετών, σ. 2, 8.

¹¹⁰⁸Εμ13-16 ετών, σ. 29.

Στο Ολυμπιακό Παραμύθι αντίστοιχα η απεικόνιση της Φλόγας και της λαμπαδηδρομίας περιλαμβάνει 7 εικόνες. Από αυτές οι 5 εικονογραφούν το κυρίως κείμενο και οι 2 το Γλωσσάρι. Οι 3 είναι ολοσέλιδες και απεικονίζουν δύο διαφορετικά θέματα. Η μία εικονίζει ένα ζεύγος λαμπαδηδρόμων (αθλητής – αθλήτρια) που τρέχει με αναμμένη δάδα και την Ολυμπιακή σημαία που μεταφέρει ο αθλητής. Οι άλλες 2 έχουν κοινό θέμα τη γυναίκα – αθλήτρια που στέκεται όρθια με αναμμένη δάδα δίπλα στο βωμό των Αγώνων όπου καίει η Φλόγα. Στο κάτω τμήμα της εικόνας εικονογραφούνται αποσπασματικά χαρούμενα σώματα παιδιών εκ των οποίων τα δύο φορούν σομπρέρο. Η εικονογράφηση παραπέμπει στην πρώτη γυναίκα που άναψε σε Ολυμπιακό βωμό τη Φλόγα στους Αγώνες του Μεξικού το 1968 και για την οποία το κείμενο κάνει σύντομη αναφορά. Η ίδια αθλήτρια αποσπασμένη από το παραπάνω σύνολο της εικόνας απεικονίζεται μόνη της σε πολύ μικρή εκδοχή και σηματοδοτεί την έναρξη του κεφαλαίου που αφορά τους σύγχρονους Αγώνες. Η Φλόγα σε άλλη ενότητα εικονίζεται ως μέρος πολυθεματικής εικόνας στην κορυφή του σταδίου των Αγώνων του 1928¹¹⁰⁹.

6.8.6.4. Τελετές Ολυμπιακών Αγώνων

Οι τελετές έναρξης και λήξης των Αγώνων, ένα από τα ισχυρότερα πολιτισμικά σύμβολα του Ολυμπισμού αποδίδονται με συνολικά 8 εικόνες, 2 σκίτσα και 6 φωτογραφίες, εκ των οποίων οι 2 ασπρόμαυρες. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 στη θεματική για το Γυμνάσιο οι δύο ενότητες με κοινό τίτλο «τελετές Ολυμπιακών Αγώνων» εικονογραφούνται με σκίτσα που συνιστούν έμμεσες αναφορές στην καλλιτεχνική και ειρηνική διάσταση των τελετών των Αγώνων. Το πρώτο εικονίζει ασκήσεις ακροβατικού περιεχομένου που θα παρουσιάσουν οι μαθητές σε καλλιτεχνικό πρόγραμμα του σχολείου και το δεύτερο ένα σύνολο πέντε περιστρεφόμενων σε πτήση¹¹¹⁰.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ13-16 ετών ένα σύνολο 6 φωτογραφιών αποδίδει όψεις των τελετών από τέσσερις διαφορετικές Ολυμπιακές διοργανώσεις στις ενότητες «Άμιλλα – Η Ολυμπιακή Γιορτή», «Ομορφιά – Οι Αγώνες έχουν φαντασία» και «Τέχνη – Οι Αγώνες εμπνέουν». Στην πρώτη ενότητα οι φωτογραφίες απεικονίζουν όψεις από το εσωτερικό σταδίων που είναι γεμάτα κόσμο στις τελετές

¹¹⁰⁹Εκμ2, σ. 51, 52, 55, 57, 82, και στο Γλωσσάρι σ. 160, 172.

¹¹¹⁰Εκ4, σ. 114-115.

έναρξης του Σίδνεϊ (2000) και του Λος Άντζελες (1984). Φέρουν σαφή υπομνηματισμό. Στη δεύτερη ενότητα απαντώνται δύο ασπρόμαυρες φωτογραφίες, μία από την τελετή έναρξης των Αγώνων 1912 με ομώνυμη λεζάντα και μία από τους Αγώνες του 1932 που εικονίζει τον Μίκυ Μάους στις κερκίδες ενός άδειου σταδίου. Όπως μας πληροφορεί το μικρό κείμενο, «οι τελετές έναρξης και λήξης του 1932 έφεραν την υπογραφή του Γουόλτ Ντίσνεϊ δημιουργού του Μίκυ Μάους»¹¹¹¹.

Στην τρίτη ενότητα οι εικόνες αποτελούν στιγμιότυπα πιθανόν από τελετές των Αγώνων του Σίδνεϊ. Η μία εικονίζει το εξωτερικό τμήμα φωταγωγημένου σταδίου και καταλαμβάνει μεγάλη έκταση, $\frac{3}{4}$ της σελίδας, και η άλλη μικρή σε μέγεθος εικονίζει προφανώς καλλιτεχνικά στιγμιότυπα από τελετή. Οι εικόνες δεν φέρουν υπομνηματισμό, γεγονός που δυσχεραίνει την ταύτισή τους, τις καθιστά απρόσωπες και τις τοποθετεί σε ένα γενικό πλαίσιο, όπου οι μαθητές βλέπουν στην ουσία αυτό που διαβάζουν στο συνοδευτικό κείμενο ως παγιωμένη αντίληψη, ότι δηλαδή «οι τελετές έναρξης και λήξης γίνονται ολοένα και πιο φαντασμαγορικές και έχουν αναχθεί σε διοργάνωση ενός τεράστιου σόου όπου η καλλιτεχνική δημιουργία και η φαντασία των διοργανωτών βρίσκει έδαφος»¹¹¹².

6.8.6.5. Ολυμπιακές Μασκότ

Η εικονογραφική σύνθεση των μασκότ περιλαμβάνει συνολικά 15 εικόνες, εκ των οποίων οι 14 είναι σκίτσα και η μία είναι φωτογραφία. Το χαριτωμένο σύμβολο των Αγώνων είναι μάλλον υποτιμημένο στα εγχειρίδια, αφού μόνο στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών έχουμε μία έγχρωμη σχεδόν ολοσέλιδη φωτογραφία με μασκότ από διάφορες Ολυμπιάδες που φέρουν όνομα και χρονιά Αγώνων και καμμία περαιτέρω κειμενική αναφορά, εκτός από την πληροφορία για την πρώτη χρονιά εμφάνισής τους στους Αγώνες. Οι μασκότ αξιοποιούνται περισσότερο εικονογραφικά στο Ολυμπιακό Παραμύθι. Ο συγγραφέας αφιερώνει ένα κεφάλαιο σε αυτές, ο τίτλος του οποίου σηματοδοτείται με μία μικρή μασκότ και εικονογραφείται με σύνολο 5 εικόνων έκτασης $\frac{1}{2}$ της σελίδας. Αντίθετα οι μασκότ των Αγώνων του 2004 δεν απαντώνται στα εγχειρίδια Ολυμπιακής Παιδείας, καθώς αυτά εκδόθηκαν πριν τη δημιουργία τους από την ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004». Εικονογραφούνται όμως στο εγχειρίδιο για το Περιβάλλον που εκδόθηκε μετά την κυκλοφορία των μασκότ και απεικονίζονται να

¹¹¹¹ Εμ13-16 ετών, σ. 9, 14-15.

¹¹¹² Στο ίδιο, σ. 19.

αθλούνται στα 8 από τα 28 Ολυμπιακά αθλήματα που διεξάγονται αποκλειστικά σε εξωτερικούς χώρους. Η εικονογραφική τους απόδοση είναι ιδιαίτερα μικρών διαστάσεων¹¹¹³.

6.8.6.6. Ολυμπιακά συνθήματα

Τα Ολυμπιακά συνθήματα εικονογραφούνται ως μέρος πολυθεματικών εικόνων μόνο στα εγχειρίδια των μαθητών και περιλαμβάνουν τρία (3) οπτικά σημεία. Στο Εμ6-9 στην ενότητα «τα συνθήματα», σύνολο μαθητών που κρατάει στα χέρια του γράμματα της αλφαβήτου θα γράψει τα εξής συνθήματα που δίδονται ως άσκηση στην ενότητα: «όλοι μαζί θα προσπαθήσουμε να κάνουμε τους καλύτερους Ολυμπιακούς Αγώνες», «Σημασία έχει η συμμετοχή» και «αγαπώ τον αθλητισμό». Στο ίδιο εγχειρίδιο στην ενότητα «απονομή διπλωμάτων» εικονίζονται παιδιά να κρατούν πανό με το σύνθημα «πιο γρήγορα – πιο ψηλά – πιο δυνατά». Στο Εμ10-12 ετών όπου αναπτύσσεται ενότητα που αφορά τον Ολυμπιακό όρκο και το Ολυμπιακό σύνθημα η εικόνα που το πλαισιώνει παριστάνει δύο παιδιά, ένα αγόρι και ένα κορίτσι να κρατούν ένα διπλό πανό όπου θα πρέπει, στο πλαίσιο άσκησης, να γράψουν το δικό τους Ολυμπιακό σύνθημα, να μάθουν και να σχολιάσουν τον Ολυμπιακό όρκο και να προτείνουν το δικό τους σύνθημα για τους Αγώνες του 2004¹¹¹⁴.

6.8.6.7. Ολυμπισμός και Ολυμπιακές Αξίες

Ο Ολυμπισμός και οι Ολυμπιακές αξίες είναι δύσκολο να αποδοθούν εικονογραφικά γιατί πρόκειται για αόριστες έννοιες και επιδέχονται πολλές αποδόσεις. Εν τούτοις η εικονογράφηση περιλαμβάνει συνολικά 98 εικόνες που είναι κυρίως σκίτσα στο μεγαλύτερο μέρος τους. Από αυτές τη μικρότερη εικονογραφική απόδοση έχει η έννοια του Ολυμπισμού με 2 εικόνες σε δύο εγχειρίδια. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 στην ενότητα για το Γυμνάσιο, «οι αρχές του Ολυμπισμού», αποδίδονται με ασπρόμαυρο σκίτσο που απεικονίζει 6 παιδιά (3 αγόρια και 3 κορίτσια) με χαρούμενα πρόσωπα που κρατιούνται από τα χέρια σχηματίζοντας κύκλο. Η εικόνα ανταποκρίνεται στη στοχοθεσία της ενότητας, «να έρθουν σε επαφή οι μαθητές μέσω του παιχνιδιού με τις αρχές του Ολυμπισμού», ενώ παράλληλα προτείνεται στο

¹¹¹³Εμ10-12 ετών, σ. 29, Εκμ2, σ. 71, 73-77, 80 και Εκ6Π σ. 4-5.

¹¹¹⁴Εμ6-9 ετών, σ. 36-37, 24-25, Εμ10-12 ετών σ. 27.

κείμενο ως εκπαιδευτική δραστηριότητα αντίστοιχο παιχνίδι με τίτλο «ενώνουμε τα χέρια»¹¹¹⁵.

Τη μεγαλύτερη σε έκταση εικονογραφική απόδοση της έννοιας έχουμε στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ10-12 ετών στην ενότητα «Ολυμπισμός». Το έγχρωμο σκίτσο εκτείνεται σε ολόκληρο το δισέλιδο και απεικονίζει σκυταλοδρομία 7 παιδιών με αθλητική περιβολή που τρέχουν στο στίβο. Η σύνθεση της ομάδας περιλαμβάνει 4 αγόρια (ένα από την Αφρική) και 3 κορίτσια (ένα επίσης από την Αφρική). Ο τερματισμός οριοθετείται εικονογραφικά από μία αψίδα όπου αναγράφεται η λέξη «Ολυμπισμός» με κόκκινα κεφαλαία γράμματα. Η εικόνα προβάλλει το σύνολο των αξιών που εγγράφονται λεκτικά σε επτά μπαλόνια με τη λογική του κόμικς και το κάθε μπαλόνι συνδέεται με ένα παιδί¹¹¹⁶.

Το σύνολο των Ολυμπιακών αξιών αποδίδεται με 96 εικόνες, οι περισσότερες εκ των οποίων απαντώνται στα εγχειρίδια Εκ4, Εκ5Π, Εκμ2. Στο εγχειρίδιο Εκ4 του καθηγητή οι εικόνες υποστηρίζουν εικαστικά ενότητες που αφορούν Ολυμπιακές αξίες με έμφαση στην τήρηση των κανονισμών και την αξία της συνεργασίας, της ισότητας και της ομαδικότητας μέσα από το παιχνίδι, όπως υποδηλώνουν και οι τίτλοι των σχετικών ενοτήτων, αλλά και τους κώδικες ηθικής. Στην ενότητα για το Δημοτικό «μαθαίνω-συνεργάζομαι-δεσμεύομαι» η εικονογράφηση αποκρυπτογραφεί τα ηθικά και κοινωνικά διλήμματα που τίθενται στο κείμενο μέσα από την σκιτσογραφική απόδοση μικρού μαθητή που απεικονίζεται σε στάση περισυλλογής για τα θέματα των κανονισμών, της συνεργασίας, την τήρηση υποσχέσεων καθώς και για τη σχέση άσκησης και υγείας. Στην ενότητα «το κουτί με τα παιχνίδια» η εικόνα συνδέει τον αθλητισμό με τον κώδικα ηθικής μέσα από την απεικόνιση ενός κουτιού με αθλητικά όργανα, και στην ενότητα «το παιχνίδι μας» η αξία των κανονισμών υπογραμμίζεται με μικρό σκίτσο που απεικονίζει ένα βιβλίο κλειστό με τίτλο στο εξώφυλλο «κανονισμοί παιχνιδιού» και μια μπάλα¹¹¹⁷.

Στις θεματικές ενότητες για το Γυμνάσιο «παιχνίδια συνεργασίας», «κοινωνικά ζητήματα», «ίσα δικαιώματα στο παιχνίδι», «ευ αγωνίζεσθαι» οι αντίστοιχες εικόνες συναρτώνται με τη στοχοθεσία των ενοτήτων για συνεργασία, ανάδειξη της ομαδικής προσπάθειας, συνειδητοποίηση της αδικίας, ανάδειξη των

¹¹¹⁵Εκ4, σ. 113.

¹¹¹⁶Εμ10-12 ετών, σ. 44-45.

¹¹¹⁷Εκ4, σ. 87, 89, 91.

αρχών της ισότητας, ανάπτυξη έντιμων προτύπων και βιωματική προσέγγιση των αρχών του ευ αγωνίζεσθαι¹¹¹⁸. Στην ενότητα για το Λύκειο υπάρχουν 7 εικόνες για αντίστοιχες θεματικές ενότητες που αφορούν τον κώδικα ηθικής, τη διασύνδεση των ηθικών αξιών με την καθημερινή ζωή, τον προβληματισμό σχετικά με τη διαφορά ηθικής και ανήθικης διαφήμισης, την ισότητα των γυναικών, την ενασχόληση με τον εξωσχολικό αθλητισμό, τη διασύνδεση της κοινωνικής θέσης της γυναίκας με τη θέση της στους Αγώνες από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα και την ανάπτυξη υπευθυνότητας μέσω της ανάληψης ρόλων¹¹¹⁹. Εκτός από τις προαναφερθείσες αξίες, υπάρχουν κατηγορίες αξιών όπου δίνεται αυξημένη εικονογραφική έμφαση και για το λόγο αυτόν συνιστούν ξεχωριστή υποθεματική κατηγορία. Πρόκειται για τις αξίες που αφορούν τη φιλία, την υγεία, τον εθελοντισμό και το περιβάλλον.

6.8.6.7.1. Φιλία

Από το σύνολο των κοινωνικών αξιών του Ολυμπισμού η αξία της Φιλίας αποδίδεται εικονογραφικά με σύνολο 36 εικόνων. Από αυτές οι 33 είναι σκίτσα και οι 3 είναι φωτογραφίες. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 στην ενότητα για το Γυμνάσιο «Φιλία και άσκηση» σκίτσο εικονίζει δύο χαρούμενα παιδιά που παίζουν βόλεϊ με μπάλα και υποστηρίζει το στόχο της ενότητας που είναι «να συνδέσουν [οι μαθητές] την έννοια της φιλίας με τον αθλητισμό»¹¹²⁰. Στο μαθητικό εγχειρίδιο Εμ6-9 ετών η φιλία διά μέσου του αθλητισμού αποδίδεται με δισέλιδη εικονογράφηση στην ενότητα «η σελίδα μου» και περιλαμβάνει σκίτσα 6 παιδιών, του μαθητή και των φίλων και δύο εικόνες του Coubertin. Κάτω από κάθε φίλο ο μαθητής θα συμπληρώσει τις προτιμήσεις των φίλων του σε σχέση με τον αθλητή και το άθλημα που προτιμάει. Δεν αναφέρεται αθλήτρια. Σε άλλο σημείο του εγχειριδίου, ως μέρος πολυθεματικής εικόνας αναγράφεται εικαστικά η λέξη φιλία και υποστηρίζεται από μικρό σκίτσο δύο παιδιών που δίνουν τα χέρια¹¹²¹.

Στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών επιλέγονται 3 φωτογραφίες αθλητών (2 έγχρωμες και 1 ασπρόμαυρη) ως πρότυπα που νοσηματοδοτούν της αξία της φιλίας. Οι εικόνες αναπτύσσονται στο δισέλιδο της ενότητας «Φιλία – Οι Αγώνες Ενώνουν». Οι

¹¹¹⁸Στο ίδιο, σ. 124, 125, 129, 121, 123.

¹¹¹⁹Στο ίδιο, σ. 154, 158, 159, 162, 164, 165, 166.

¹¹²⁰Στο ίδιο, σ. 128.

¹¹²¹Εμ6-9 ετών, σ. 2-3.

έγχρωμες φωτογραφίες απεικονίζουν αθλητές της Β. και Ν. Κορέας σε κοινή παρέλαση στους Αγώνες του Σίδνεϊ με σχετικό υπομνηματισμό, αθλητές κολύμβησης που αλληλοσυγχαίρονται στην πισίνα και την περίφημη ασπρόμαυρη φωτογραφία του Jesse Owens και του Γερμανού συναθλητή του Luz Long από τους Αγώνες του 1936 στο Βερολίνο που εικονίζονται σε φιλικό στιγμιότυπο να συζητάνε. Οι εικόνες δεν φέρουν υπομνηματισμό. Αντίθετα χρησιμοποιείται και για τις δύο φωτογραφίες κοινή λεζάντα με το γενικό τίτλο, «σκηνές συναδέλφωσης και φιλίας στους αθλητικούς στίβους». Μεγαλύτερη σε έκταση είναι η εικόνα των αθλητών κολύμβησης. Οι εικόνες αυτές συμπλέουν εικονογραφικά με τις υπόλοιπες 3 φωτογραφίες του δισέλιδου που αφορούν την Ολυμπιακή Φλόγα που καταγράφεται ως «σύμβολο ενότητας»¹¹²².

Η οπτική σύνταξη του εικονογραφικού συνόλου με εικόνες ευτυχισμένων και αγαπημένων αθλητών, αποπνέει ιδεαλισμό και ανασυνθέτει ένα φανταστικό κόσμο του αθλητισμού που καταργεί τον υπαρκτό ανταγωνισμό με σκοπό να δημιουργήσει πρότυπα αξιομίμητα στους μαθητές, μέσα από την επικοινωνιακή εμβέλεια και τη «βιαιότητα» της φωτογραφίας περιορίζοντας έτσι την κριτική στάση. Ο όρος «βιαιότητα» της φωτογραφίας χρησιμοποιείται από τον Roland Barthes «όχι επειδή δείχνει βιαιότητες αλλά επειδή κάθε φορά γεμίζει με το στανιό την όραση, και επειδή μέσα σ' αυτήν τίποτε δεν μπορείς να αρνηθείς, ούτε ν' αλλάξεις»¹¹²³.

Στη θεματική ενότητα της φιλίας εντάσσουμε και 35 εικόνες από το Ολυμπιακό Παραμύθι που εικονίζουν τους βασικούς ήρωες του παραμυθιού, τη Δέσποινα και το Περιστέρι ως πρότυπο φιλίας μεταξύ δύο διαφορετικών όντων. Το καθένα από αυτά τα πλάσματα ξεχωριστά συμβολίζει και άλλες αξίες, όπως αυτή της παιδικής αθωότητας, της αγάπης για τους ανθρώπους και της ειρήνης, αλλά από κοινού αποτελούν το ιδεώδες μιας φιλικής σχέσης που αντλεί την αξία της μέσα από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν από κοινού στο διαχρονικό τους ταξίδι στο χρόνο. Η εικονογράφηση αποδίδεται με όλων των ειδών τις διαστάσεις και καταγράφει συναισθήματα, εντάσεις, δοκιμασίες, φόβους, απειλές και στο τέλος τη λύτρωση που έρχεται ως κάθαρση στους δύο φίλους που η βαθιά τους πίστη στις Ολυμπιακές αξίες τους καθιστά νικητές απέναντι στα τέρατα που τους απειλούσαν, γαλήνιους

¹¹²²Εμ13-16 ετών, σ. 28-29.

¹¹²³Barthes R., *Ο Φωτεινός Θάλαμος – Σημειώσεις για τη φωτογραφία*, Κρητικός Γ. (μτφ.), Αθήνα, Ράππα, 1983, σ. 128.

απέναντι στην ιστορία που έμαθαν ταξιδεύοντας και ευτυχισμένους ανάμεσα σε προσωπικότητες του αρχαίου και σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος. Στην τελευταία αυτή εικονογραφική σκηνή το Περιστέρι εξανθρωπίζεται και μεταμορφώνεται σε άγγελο.

6.8.6.7.2. Υγεία

Για την αξία της υγείας σε συνάρτηση με την αξία της διατροφής και της άσκησης που συμβάλλουν στη διατήρησή της υπάρχουν 5 οπτικά σημεία σκίτσογραφικής απόδοσης, με έμφαση κυρίως στις επιπτώσεις του καπνίσματος. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 για το Δημοτικό στην ενότητα «η μηχανή καπνίσματος» μικρό σκίτσο εικονίζει ένα μπουκάλι από το οποίο βγαίνει καπνός και υποδηλώνει τη μηχανή καπνίσματος. Η εικόνα είναι σε άμεση συνάρτηση με το στόχο του μαθήματος που είναι «να σοκάρει το μαθητή και να του δείξει τι συμβαίνει στους πνεύμονες όταν κάποιος καπνίζει». Στην ενότητα «μαθαίνω να γυμνάζομαι» το σκίτσο εικονίζει δύο παιδιά, το ένα να τρέχει και το άλλο να χρονομετράει, με σκοπό να συνειδητοποιήσουν τις αλλαγές που φέρνει στο σώμα τους η άσκηση¹¹²⁴.

Στην αντίστοιχη ενότητα για το Γυμνάσιο «τα οφέλη της άσκησης», το σκίτσο εικονίζει δύο χαρούμενα παιδιά ένα αγόρι και ένα κορίτσι να τρέχουν, εικόνα που συμβάλλει στην κατανόηση των μαθητών για τα οφέλη της άσκησης στο σώμα και το πνεύμα¹¹²⁵. Στην ενότητα για το Λύκειο «Διαφήμιση και Κάπνισμα» το σκίτσο εικονίζει δύο αγόρια ακουμπισμένα μπροστά σε τοίχο δίνοντας έμφαση στη γλώσσα του σώματος ως εργαλείο απόδοσης του νοήματος: το ένα παιδί καπνίζει και εικονίζεται σε χαλαρή στάση ακουμπισμένο στον τοίχο, ενώ το άλλο στέκεται χαρούμενο με αθλητικό στυλ. Η εικόνα έχει στόχο την απομυθοποίηση της διαφήμισης για το κάπνισμα, ώστε «οι μαθητές να αποκτήσουν κριτική στάση απέναντι στα ερεθίσματα που δέχονται για χρήση βλαβερών ουσιών»¹¹²⁶. Στο Εμ10-12 ετών η ολοσέλιδη έγχρωμη εικόνα αποδίδει την πυραμίδα διατροφής που εικονίζει τις σωστές τροφές. Εδώ η υγεία συνδυάζεται με την άσκηση και τη σωστή διατροφή και υποστηρίζεται με σχετική άσκηση σε ξεχωριστό πίνακα στην αντίστοιχη σελίδα

¹¹²⁴ Εκ4, σ. 88, 92.

¹¹²⁵ Στο ίδιο, σ. 127.

¹¹²⁶ Στο ίδιο, σ. 163.

του δισέλιδου με τίτλο «Κάνουμε τη δική μας έρευνα», τα στοιχεία της οποίας θα συμπληρωθούν στον πίνακα από τους μαθητές¹¹²⁷.

6.8.6.7.3. Εθελοντισμός

Ο εθελοντισμός από τις κύριες αξίες του Ολυμπιακού Κινήματος και της Οργανωτικής Επιτροπής του 2004 αναδεικνύεται εικονογραφικά με 7 εικόνες, εκ των οποίων η μία είναι σκίτσο και οι 6 έγχρωμες φωτογραφίες. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 στην ενότητα «Αθήνα 2004 - εθελοντικές δραστηριότητες» που αφορά το Λύκειο, το σκίτσο απεικονίζει ένα χαρούμενο κορίτσι με ανοιχτό βιβλίο που μιλάει σε μια γιαγιά που πλέκει. Και οι δύο μορφές είναι καθιστές. Η γιαγιά αποδίδεται με μεγαλύτερο όγκο από το κορίτσι με τα κλασικά στερεότυπα εύσωμης ηλικιωμένης με γυαλιά, κότσο και καλοσυνάτο πρόσωπο. Το σκίτσο οπτικοποιεί το στόχο της ενότητας που είναι «η ενημέρωση των μαθητών για την πορεία προς την Ολυμπιάδα και η δραστηριοποίησή τους για την ενημέρωση άλλων κοινωνικών ομάδων της τοπικής κοινωνίας»¹¹²⁸.

Στο Εμ13-16 ετών στην ενότητα «Προσφορά – Εθελοντές, η Δύναμη των Αγώνων» η παράθεση 5 έγχρωμων φωτογραφιών που αναπτύσσονται σε ολόκληρο το δισέλιδο δημιουργεί ένα πλαίσιο ανάγνωσης, το οποίο αφηγείται όψεις του εθελοντισμού. Η πρώτη εικόνα της ενότητας απεικονίζει τη μεταφορά της Ολυμπιακής σημαίας από ομάδα εθελοντών, χωρίς υπότιτλο αλλά με σχετικό κείμενο στο πλάι της φωτογραφίας που τονίζει τη συμβολή τους στην επιτυχία των Αγώνων και συνδυάζεται με ημισέλιδη έγχρωμη φωτογραφία εθελοντών από τους Αγώνες του Μονάχου με σχετικό υποτιτλισμό. Οι άλλες 3 φωτογραφίες αφορούν τον εθελοντισμό στο Σίδνεϊ. Οι δύο από αυτές έκτασης ½ της σελίδας περίπου η κάθε μία απεικονίζουν σύνολα εθελοντών ανδρών και γυναικών με κοινή λεζάντα. Η εικονογράφηση συμπληρώνεται με την πολύ μικρή εικόνα ενημερωτικού φυλλαδίου με τίτλο *Volunteers* και σχετικό υπότιτλο¹¹²⁹. Η επιλογή να εικονογραφηθεί όλο το δισέλιδο που είναι αφιερωμένο στον εθελοντισμό με μεγάλης έκτασης φωτογραφίες χαρούμενων ανθρώπων που ξεχωρίζουν για τον τρόπο που στέκονται, τη στολή του εθελοντή που φοράνε και την έντονη συναισθηματική φόρτιση που τους δημιουργεί η

¹¹²⁷Εμ10-12 ετών, σ. 52-53.

¹¹²⁸Εκ4, σ. 156.

¹¹²⁹Εμ13-16 ετών, σ. 32-33.

συμμετοχή στη διοργάνωση των Αγώνων, καλλιεργεί θετική στάση απέναντι στην αξία του εθελοντισμού στέλνοντας έμμεσα το μήνυμα της εθελοντικής συμμετοχής στους Έλληνες εφήβους μαθητές.

6.8.6.7.4. Περιβάλλον

Το περιβάλλον μία από τις κύριες αξίες των Ολυμπιακών Αγώνων τις τελευταίες δεκαετίες έχει ιδιαίτερη θέση στον αξιακό κώδικα της Οργανωτικής Επιτροπής «Αθήνα 2004». Η εικονογράφηση στα εγχειρίδια περιλαμβάνει συνολικά 35 εικόνες εκ των οποίων οι 26 απαντώνται στην ειδική έκδοση για το περιβάλλον του Μουσείου Γουλανδρή και της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», οι 8 στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών και 1 στο Εκ4. Από το σύνολο των εικόνων οι 33 είναι σκίτσα και οι 2 φωτογραφίες.

Στο μαθητικό εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών απαντώνται 7 έγχρωμα σκίτσα πολύ μικρού μεγέθους που απεικονίζουν τα ζώακια – ήρωες του παραμυθιού και 1 μεγαλύτερο σκίτσο που εικονίζει τον Ολυμπιόνικο, το ξωτικό της ιστορίας και κύριο συνομιλητή με τα ζώα του δάσους. Ο Ολυμπιόνικος αποδίδεται σε μεγαλύτερη διάσταση με παιδική χαρούμενη όψη και έντονα ενδυματολογικά χρώματα. Τα σκίτσα εικονογραφούν το κείμενο κατά την αφηγηματική του εξέλιξη¹¹³⁰. Εικονογραφικά η θεματική αυτής της ιστορίας αποδίδεται και στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 στην ενότητα για το Δημοτικό με τίτλο «ένα καλύτερο μέλλον» και εικονίζει τα ζώα του δάσους να συζητούν¹¹³¹.

Στο εγχειρίδιο του καθηγητή για το Περιβάλλον Εκ6Π υπάρχουν 26 εικόνες εκ των οποίων οι 2 εικονίζουν το επίσημο έμβλημα του περιβάλλοντος της «Αθήνα 2004» και οι 8 απεικονίζουν τις μαस्कότ σε αθλήματα που απαιτούν υπαίθριες ή μεγάλες εγκαταστάσεις και συναρτώνται με τις σχετικές υποενότητες που αφορούν τα αθλήματα στην ενότητα «ολυμπιακά αθλήματα και περιβάλλον». Οι εικόνες αυτές αναπαράγονται εικονογραφικά με βάση τον επίσημο σχεδιασμό της «Αθήνα 2004». Από το σύνολο των υπόλοιπων εικόνων οι 12 είναι σκίτσα, οι 2 φωτογραφίες και οι 2 περιβαλλοντικά σχήματα σε πράσινο χρώμα.

¹¹³⁰Εμ10-12 ετών, σ. 56-58.

¹¹³¹Εκ4, σ. 77.

Τα σκίτσα εικονίζουν διάφορες αθλητικές ή κοινωνικές δράσεις που σχετίζονται με το περιβάλλον. Τρία από αυτά φέρουν σχόλιο δίπλα στην εικόνα¹¹³². Το μέγεθος των σκίτσων στο σύνολο είναι μικρό, ενώ δεν αποκλείονται και κάποια ευμεγέθη. Εικαστικά χαρακτηρίζονται από έντονα χρώματα πράσινο, κόκκινο και μπλε, κυρίως όμως ξεχωρίζουν για τη δυναμική της φόρμας. Οι φωτογραφίες μικρού μεγέθους εικονίζουν θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής της «Αθήνα 2004». Η μία εικονίζει εκρίζωση ελιάς με μηχάνημα και η δεύτερη τις αθλητικές εγκαταστάσεις στην περιοχή του Σχοιινιά. Και οι δύο φέρουν σχετικό υπομνηματισμό: «οι ελιές εκρίζώνονται από το Μαρκόπουλο για να μεταφερθούν σε ειδικό φυτώριο» και «τρισδιάστατο μοντέλο Ολυμπιακού Κωπηλατοδρομίου Σχοιινιά».

6.8.6.8. Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004»

Η θεματική κατηγορία που αφορά τους Αγώνες του 2004 συμπεριλαμβάνει ένα σύνολο 97 εικόνων (40 σκίτσα και 57 φωτογραφίες) εκ των οποίων οι 52 αφορούν το επίσημο έμβλημα. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 υπάρχουν συνολικά 7 εικόνες σκίτσα που εικονογραφούν είτε άμεσα είτε έμμεσα όψεις της Ολυμπιακής διοργάνωσης του 2004. Στην ενότητα «Ολυμπιακοί Αγώνες – Αθήνα 2004», κοινή εικονογραφικά για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο, το σκίτσο εικονίζει δύο ομάδες χαρούμενων παιδιών, μία κοριτσιών και μία αγοριών που γυμνάζονται με το γυμναστή τους. Οι μορφές είναι στοιχειώδεις και πολύ μικρές. Ως στόχος των ενοτήτων αυτών αναφέρεται η ενημέρωση των παιδιών για τη θετική αντιμετώπιση των Αγώνων του 2004¹¹³³.

Στην ενότητα «Αθήνα 2004 – όλοι οι δρόμοι οδηγούν στην Ελλάδα» επίσης για το Δημοτικό η σκίτσογραφική απεικόνιση αποδίδει τη μαस्कότη της Βαρκελώνης που φέρει ενσωματωμένη την υδρόγειο και παραπέμπει στο στόχο της ενότητας που είναι να γνωρίσουν οι μαθητές κάποιες από τις χώρες που θα συμμετάσχουν στους Αγώνες της Αθήνας¹¹³⁴. Οι υπόλοιπες ενότητες για το Γυμνάσιο «Οφέλη από την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων», «Τα έργα υποδομής και οι Ολυμπιακοί

¹¹³² Διάλογος αθλητή με δημοσιογράφο μπροστά στο στάδιο και πίσω η Ολυμπιακή σημαία. «Γιατί τερματίσατε τελευταίος? Ελάττωσα την κατανάλωση ενέργειας». Αθλητής τρέχει με μπουκάλια οξυγόνου στην πλάτη μπροστά από το ίδιο στάδιο και σχόλιο: «η μόλυνση της ατμόσφαιρας σε καθυστερεί». Αθλητής στο βατήρα, πάνω ο ήλιος, κάτω απόλυτη ξηρασία που σηματοδοτείται από την παρουσία ενός κάκτου: «παλιά όταν είχε λίγο νερό ήταν καλύτερα» εμφανίζεται να λέει ο αθλητής.

¹¹³³ Εκ4, σ. 85, 116.

¹¹³⁴ Στο ίδιο, σ. 86.

Αγώνες», «Ολυμπιακοί Αγώνες και επαγγέλματα», αποδίδονται με σκίτσα που αναπαριστούν εργάτες σε συνδυασμό με το πεντάκυκλο σύμβολο της ΔΟΕ ή με αντίστοιχο σκίτσο που αποδίδει συσχετισμούς επαγγελμάτων με τους Αγώνες (οδηγός λεωφορείου, σερβιτόρος, αθλητές). Όπου απαντώνται άνθρωποι στα σκίτσα αυτά, εικονίζονται πάντα χαρούμενοι και καλοδιάθετοι. Στις δύο ενότητες που αφορούν το Λύκειο εικονογραφείται μόνο η θεματική «Αθήνα 2004» με σκίτσο που εικονίζει σημαία με το ίδιο λογότυπο¹¹³⁵.

Στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών απαντώνται 24 οπτικά σημεία που αφορούν το λογότυπο «Αθήνα 2004», αλλά κυρίως δίνεται περισσότερο έμφαση στην απόδοση του επίσημου εμβλήματος. Σε μία από τις απεικονίσεις του λογότυπου επιλέγεται να αποδοθεί μόνο το έτος των Αγώνων με τεράστια νούμερα σε ολόκληρο το δισέλιδο με σκοπό την απομνημόνευσή του από τους μαθητές. Αλλού η ένδειξη «Αθήνα 2004» εικονίζεται σε αθλητικούς χώρους (στάδιο, πισίνα) και αλλού στο σχέδιο ενός μπαλονιού που αιωρείται αντίστοιχα με ένα όμοιο μπαλόνι με την ένδειξη «Ολυμπία». Οι γεωγραφικοί συνειρμοί παραπέμπουν στο σύγχρονο αίσθημα κληρονομιάς των Αγώνων το οποίο συνεχίζει να υπάρχει αναλλοίωτο στους αιώνες, γεγονός που τονίζεται και από την εικαστική επιλογή αρχαίου δρομέα σε σκίτσο που φιλοξενείται στη σελίδα «Αθήνα 2004» και αντίστοιχου σημερινού αθλητή που απεικονίζεται στη σελίδα «Ολυμπία».

Στο Εμ10-12 ετών αντίστοιχα απαντώνται 6 εικόνες που αποδίδουν αποκλειστικά το έμβλημα των Αγώνων σε διάφορες διαστάσεις. Στο εγχειρίδιο Εμ13-16 ετών υπάρχουν συνολικά 25 έγχρωμες πολυθεματικές φωτογραφίες, εκ των οποίων οι 6 απεικονίζουν τις αλλαγές στον ιστό της πόλης των Αγώνων, έχουν αποδεικτική αξία και απαντώνται στην ενότητα «Ποιότητα – η Αθήνα αλλάζει» με εικόνες από τα έργα του μετρό, του αεροδρομίου και την ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων, που είναι η μεγαλύτερη σε έκταση φωτογραφία (1/2 της σελίδας). Από το σύνολο μόνο οι τρεις φέρουν υπομνηματισμό. Το κείμενο που πλαισιώνει τις εικόνες μας πληροφορεί για τα έργα υποδομής με έμφαση στις ενέργειες που εξασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος¹¹³⁶. Αντίστοιχες 9 συνολικά εικόνες εικονογραφούν τις προαναφερθείσες αλλαγές στον ιστό της πόλης των Αθηνών και στο Ολυμπιακό Παραμύθι με εικόνες ολοσέλιδες ή σχεδόν

¹¹³⁵Στο ίδιο, σ. 141, 142, 143, 155.

¹¹³⁶Εμ13-16 ετών, σ. 38-39.

ολοσέλιδες που σηματοδοτούν τη νέα ταυτότητα της πόλης αλλά και ταυτόχρονα την εξιδανικεύουν.

Οι υπόλοιπες εικόνες του Εμ13-16 ετών απαντώνται στην ενότητα «Έκφραση – Οι Αγώνες μπαίνουν στη ζωή μας» σε μια πολυμορφική εικονογραφική σύνθεση που απεικονίζει τα Ολυμπιακά προϊόντα και αποτελείται από 5 φωτογραφικές ενότητες, 2 ασπρόμαυρες και 3 έγχρωμες, οι οποίες περικλείουν περισσότερα του ενός οπτικά σημεία και καταλαμβάνουν όλο το δισέλιδο. Οι εικόνες αφορούν κατά σειρά: ολυμπιακά νομίσματα, ολυμπιακά γραμματόσημα (ασπρόμαυρες), σύνολο ολυμπιακών προϊόντων γραφικής ύλης και σε ολοσέλιδη απόδοση ένα σύνολο ολυμπιακών προϊόντων ένδυσης και προσωπικά αξεσουάρ (μπλουζάκια, καπέλα, γραβάτα, κλειδοθήκες και ατζέντα), όλες έγχρωμες. Σε όλα τα προϊόντα παντού εικονίζεται το έμβλημα του 2004. Η συνολική σύνθεση υποστηρίζεται από πολύ μικρά κείμενα και σχετική ρήση που υπογραμμίζουν την αξία των Ολυμπιακών προϊόντων ως «φορείς μηνυμάτων των Αγώνων», ως αποτέλεσμα της «ενεργοποίησης μορφών έκφρασης του Ολυμπισμού» αλλά και ως «καθημερινά αντικείμενα», όπως ακριβώς αποδεικνύουν και οι εικόνες που έχουν επιλεγεί για να μας πείσουν για τη χρήση τους και εν τέλει για την αγορά τους¹¹³⁷.

Δύο (2) ακόμα φωτογραφίες στο ίδιο εγχειρίδιο αναδεικνύουν τα πρόσωπα – πρωταγωνιστές των Αγώνων κατά την τελετή παραλαβής της Ολυμπιακής σημαίας στο Σίδνεϊ. Στο μέσον η πρόεδρος του 2004 Γιάννα Αγγελοπούλου με τον Δήμαρχο Αθηναίων Δημήτρη Αβραμόπουλο και εκατέρωθεν της σημαίας ανά δύο οι ιέρειες. Η δεύτερη φωτογραφία στο κάτω μέρος στην ίδια σελίδα αναμεταδίδει οπτικά τον φωτεινό πίνακα με την επιγραφή «Welcome Home Olympics, Athens 2004» και σηματοδοτεί και τον τίτλο της ενότητας του δισέλιδου. Στην απέναντι σελίδα απόσπασμα από το έργο του Oscar Wilde *Εκ Βαθέων* με μεγάλη λευκή γραμματοσειρά εγκιβωτίζεται στο επίσημο θαλασσί χρώμα του εμβλήματος των Αγώνων, το οποίο αποτελεί και φόντο των φωτογραφιών¹¹³⁸. Μία ακόμα εικόνα Ελλήνων φιλάθλων που πανηγυρίζουν μπροστά στο περίπτερο της «Αθήνα 2004» κατά τη διάρκεια των Αγώνων του Σίδνεϊ μεταφέρει κλίμα ευφορίας στο θεατή και

¹¹³⁷ Στο ίδιο, σ. 40-41.

¹¹³⁸ Στο ίδιο, σ. 44-45.

επικοινωνεί το αίσθημα της «Ολυμπιακής Γιορτής», όπως είναι και ο τίτλος της ενότητας που φιλοξενείται¹¹³⁹.

Η εικονογραφία των Αγώνων ολοκληρώνεται με την εικαστική απόδοση του επίσημου εμβλήματος της «Αθήνα 2004» που απεικονίζεται σε διάφορες διαστάσεις και εκδοχές που κινούνται μεταξύ ρεαλιστικής και αφαιρετικής απόδοσης. Μαζί με το σύμβολο της ΔΟΕ είναι το περισσότερο αναπτυγμένο φωτογραφικά Ολυμπιακό σύμβολο και αποδίδεται εικαστικά στη μέγιστη έκταση που αποτελεί το δισέλιδο ενός εγχειριδίου, ενώ ίσης αξίας είναι και το χρώμα του εμβλήματος το οποίο διαχέεται με αφθονία σε ορισμένες σελίδες και κυριολεκτικά σηματοδοτεί την ταυτότητά του. Το έμβλημα εικονίζεται συνολικά 52 φορές είτε μόνο του, είτε ως μέρος γενικότερης πολυθεματικής σύνθεσης. Στο Εκ2 για τις ανάγκες της χαρτοκατασκευής 1 φορά, στο Εμ6-9 ετών 19 φορές ως πρωτότυπη σκιτσογραφική εικονογράφηση σε διάφορα μεγέθη, στο εγχειρίδιο Εμ10-12 ετών 6 φορές και στο Εμ13-16 ετών 26 φορές.

6.8.6.9. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες

Η θεματική αυτή κατηγορία είναι η περισσότερο υποβαθμισμένη εικονογραφικά στα εγχειρίδια. Αποδίδεται με 22 εικόνες εκ των οποίων οι 18 είναι σκίτσα και οι 4 είναι φωτογραφίες. Οι περισσότερες εικόνες είναι πολύ μικρού μεγέθους. Οι οπτικές αναφορές αφορούν κυρίως χειμερινά αθλήματα με έμφαση στο σκι, ως το πιο γνωστό χειμερινό άθλημα. Στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ2 για το Δημοτικό υπάρχουν τρεις εικόνες που εικονίζουν τον ίδιο χαρακτηριστικό τύπο σκιέρ σε διαφορετικές ενότητες. Οι εικόνες αποτελούν βάση για ανάλογες χαρτοκατασκευές. Στο ίδιο εγχειρίδιο στο σύνολο 19 αθλητικών πικτογραμμάτων που αφορούν θερινά και χειμερινά αθλήματα, τα 7 αφορούν χειμερινά αγωνίσματα¹¹⁴⁰. Στο αντίστοιχο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4 που δίνει μεγάλη έμφαση στα αθλήματα δεν υπάρχει καμμία νύξη για τους Χειμερινούς Αγώνες. Το ίδιο παρατηρούμε και στα εγχειρίδια των μαθητών όπου οι οπτικές αναπαραστάσεις είναι περιορισμένες και με έμφαση πάλι στο άθλημα του σκι.

Στο Εμ6-9 ετών για παράδειγμα από το σύνολο 8 σκιτσογραφικών οπτικών σημείων στην ενότητα «ανέβα στο αερόστατο», όπου εικονίζονται συνολικά 7 αθλήματα, μόλις το 1 από αυτά αναφέρεται στο σκι, ενώ η ίδια λογική ακολουθείται

¹¹³⁹ Στο ίδιο, σ. 9.

¹¹⁴⁰ Εκ2, σ. 22, 23, 31.

και στις υποενότητες «το αθλητικό ρολόι» και «αθλητικά γραμματόσημα», όπου η μία από τις 10 εικόνες της κάθε ενότητας αναφέρεται στο σκι. Αντίστοιχα στην υποενότητα «επικοινωνία», μεταξύ τεσσάρων αθλημάτων που οφείλουν να αναγνωρίζουν οι μαθητές, μόνο το ένα αναφέρεται στα χειμερινά αγωνίσματα (δρόμος ταχύτητας στον πάγο), και στην υποενότητα «οι ολυμπιονίκες αθλητές» ο αθλητής του πατινάζ δρόμου ταχύτητας αποδίδεται σε μικρότερη διάσταση από τους δύο υπόλοιπους αθλητές άλλων Αγώνων. Παρά τις περιορισμένες αποδόσεις που αφορούν τους Χειμερινούς Αγώνες και τα αγωνίσματα, υπάρχει μία από τις 24 ενότητες στο εγχειρίδιο που αφιερώνεται εξ ολοκλήρου στο σκι με τίτλο «Χειμερινά αγωνίσματα». Στη μια σελίδα απεικονίζεται ο Coubertin με χειμερινή καθημερινή ενδυμασία σε ρόλο σκιέρ, ενώ στην άλλη ένας σκιέρ με αθλητική χειμερινή ενδυμασία¹¹⁴¹.

Στο Εμ10-12 ετών δεν υπάρχει καμμία εικονογραφική αναφορά. Στο Εμ13-16 ετών απαντώνται 4 εικόνες που συνδέονται έμμεσα με τους Χειμερινούς Αγώνες. Από αυτές οι 2 είναι φωτογραφίες μικρού μεγέθους και αφορούν αφίσες καλλιτεχνικών φεστιβάλ των Αγώνων της Άλμπερτβιλ και του Κάλγαρυ. Δεν φέρουν υπομνηματισμό και αποδυναμώνονται μέσα στην εικονιστική πολυφωνία των εικόνων της ενότητας που εμπεριέχονται ως μέρος της γενικότερης καλλιτεχνικής έκφρασης των Αγώνων και λιγότερο ως οπτικό σημαίνον των Χειμερινών Αγώνων. Η τρίτη εικόνα μεγαλύτερη σε έκταση ($\frac{1}{4}$ της σελίδας) αφορά επίσης αφίσα των πρώτων Χειμερινών Αγώνων του 1914. Είναι η μοναδική αφίσα από το σύνολο όλων των αφισών στο εγχειρίδιο που φέρει σαφή υπομνηματισμό, ενώ φέρει επιπλέον και το όνομα του δημιουργού της, του ζωγράφου Ματίς, γεγονός που υποδηλώνει την εμπλοκή κορυφαίων καλλιτεχνών στο Ολυμπιακό Κίνημα¹¹⁴².

Η τέταρτη εικόνα είναι έγχρωμη φωτογραφία με υπομνηματισμό «Ολυμπιακές δάδες». Απεικονίζει σύνολο πέντε δαδών, εκ των οποίων η μία είναι από τους Χειμερινούς Αγώνες του Ίνσμπρουκ 1976, όπως αναγράφεται στη βάση της. Και εδώ δεν υπάρχει καμμία αναφορά στους Χειμερινούς Αγώνες, ούτε στη λεζάντα, ούτε στο κείμενο. Οι δάδες εικονίζονται περισσότερο για τους συμβολισμούς που εμπεριέχουν και αποσυνδέονται από τη χρήση για Θερινούς ή Χειμερινούς Αγώνες. Η

¹¹⁴¹Εμ6-9 ετών, σ. 40-41, 18-19, 20-21, 42-43, 22-23.

¹¹⁴²Εμ13-16 ετών, σ. 16 και σ. 18.

δάδα αποκτά υπερβατική διάσταση, είναι σύμβολο και δεν έχει πρωτεύουσα σημασία το γεγονός ποια είναι ακριβώς και με ποιους Αγώνες συνδέεται¹¹⁴³.

6.8.6.10. Παραολυμπιακοί Αγώνες

Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες εικονογραφούνται αφενός στα βασικά εγχειρίδια της Ολυμπιακής Παιδείας και αφετέρου στο αυτόνομο Παραολυμπιακό υλικό. Στα εγχειρίδια συγκροτούν δευτερεύουσα εικονογραφική κατηγορία. Το σώμα της εικονογράφησης περιλαμβάνει συνολικά 21 εικόνες. Από αυτές οι 7 είναι μικρά ασπρόμαυρα σκίτσα που απαντώνται στο εγχειρίδιο του καθηγητή Εκ4, μόλις ένα πολύ μικρό έγχρωμο σκίτσο στο εγχειρίδιο του μαθητή Εμ6-9 ετών και 2 ευμεγέθη στο Εμ10-12 ετών. Στο Εμ13-16 ετών υπάρχει μεγαλύτερη εικονογραφική ανάπτυξη και αφορά ένα σύνολο 10 εικόνων, εκ των οποίων οι 2 είναι ασπρόμαυρες και οι 8 έγχρωμες. Στο Ολυμπιακό Παραμύθι αφιερώνεται μόλις 1 εικόνα. Αγαπημένο μοτίβο της εικονογράφησης είναι οι αθλητές σε αμαξίδιο.

Στο Εκ4 και για το Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο υπάρχει μια κοινή θεματική ενότητα με τίτλο «Παραολυμπιακοί Αγώνες», όπου αναπτύσσονται θέματα που αφορούν την ονομασία των Αγώνων, τις κατηγορίες αθλητών και τα Παραολυμπιακά αθλήματα με παράλληλη στόχευση την ενημέρωση των μαθητών αλλά κυρίως για την ανάπτυξη κοινωνικών ανταντακλαστικών στα ζητήματα κατανόησης της προσπάθειας, το δικαίωμα των ανθρώπων στη διαφορά και την ανάγνωση και καταγραφή των αθλητικών χώρων στην περιοχή τους για άτομα με αναπηρία. Οι θεματικές ενότητες που αφορούν το Δημοτικό και το Γυμνάσιο εικονογραφούνται με σκίτσα που αναπαριστούν αθλητές σε αναπηρικά αμαξίδια. Το ένα από αυτά τα σκίτσα είναι αγαπημένη και επαναλαμβανόμενη σύνθεση και στα υπόλοιπα εγχειρίδια και αναπαριστά αθλητή με αγωνιστική περιβολή σε αμαξίδιο αγώνα ταχύτητας. Σκίτσο με ιδιαίτερη δυναμική αποτελεί καθοριστικό σημαίνον με πολλαπλές συμπαραδηλώσεις για την προσπάθεια των Παραολυμπιακών αθλητών και τη σημασία της τεχνολογίας στη ζωή αυτών των ανθρώπων. Το δεύτερο σκίτσο μικρότερο λόγω έκτασης του κειμένου αναπαριστά αθλητή σε ειδικό αμαξίδιο μπάσκετ σε φάση βολής. Η τρίτη ενότητα για το Λύκειο δεν εικονογραφείται λόγω κυριαρχίας του κειμένου στη σελίδα¹¹⁴⁴.

¹¹⁴³ Στο ίδιο, σ. 29.

¹¹⁴⁴ Εκ4, σ. 93, 130, 167.

Στις υπόλοιπες ενότητες του εγχειριδίου η εικονογράφηση ακολουθεί με κάποιο τρόπο το κείμενο και τη γενικότερη στοχοθεσία του. Στην ενότητα για το Δημοτικό «οι Έλληνες Παραολυμπιονίκες των Αγώνων του Σίδνεϊ», μικρό σκίτσο εικονίζει αθλητή σε αναπηρικό καρότσι με καθημερινή ενδυμασία και έναν μαθητή με μολύβι και σημειωματάριο να του παίρνει συνέντευξη, υποδηλώνοντας το στόχο της ενότητας που είναι η γνωριμία των μαθητών με τους Έλληνες Παραολυμπιονίκες του Σίδνεϊ. Το ίδιο σκίτσο υποστηρίζει την ενότητα για το Λύκειο «Ψυχή – Σώμα – Πνεύμα: Οργάνωση κοινής εκδήλωσης με το πλησιέστερο σχολείο παιδιών με αναπηρίες» με στόχο οργάνωση κοινής εκδήλωσης των μαθητών με μαθητές ειδικού σχολείου μέσα από κοινή συνεργασία¹¹⁴⁵. Στην ενότητα για το Γυμνάσιο «αθλητισμός και άτομα με αναπηρίες», μεγάλο σκίτσο εικονίζει αθλητή της ξιφασκίας με αθλητική περιβολή σε αναπηρικό αμαξίδιο με το ξίφος ανατεταμένο, ενώ στην ενότητα «μπάσκετ με το ένα χέρι» το σκίτσο που εικονίζει 3 παιδιά με δεμένο το ένα χέρι να προσπαθούν να παίξουν μπάσκετ. Το σκίτσο εικονογραφεί στην ουσία την υποβολή του συναισθήματος που θα νιώσουν οι μαθητές, όταν με όχημα το παιχνίδι αναγκαστούν να ζήσουν στιγμές αναπηρίας και αδυναμίας¹¹⁴⁶. Στα υπόλοιπα εγχειρίδια καθηγητών δεν έχουμε καμμία εικονογραφική αναφορά για τους Παραολυμπιακούς.

Στα εγχειρίδια των μαθητών υπάρχουν συνολικά 13 αναφορές, με το εγχειρίδιο για τους μαθητές 13-16 ετών να συγκεντρώνει τις περισσότερες εικόνες. Στον αντίποδα βρίσκεται το Εμ6-9 ετών, όπου η εικονογράφηση είναι σχεδόν ανύπαρκτη και σημασιοδοτείται μόνο με ένα πολύ μικρό έγχρωμο σκίτσο αθλητή στίβου με αμαξίδιο, στο πλαίσιο μιας πολυθεματικής εικόνας ενός εικονογραφημένου παιχνιδιού (λαβύρινθος), στην ενότητα «οι ολυμπιονίκες αθλητές». Σε αυτό το εγχειρίδιο δεν απαντάται άλλη αναφορά. Στο Εμ10-12 ετών υπάρχουν συνολικά 2 εικόνες στην ενότητα «Παραολυμπιακοί Αγώνες» με μία πολύ δυνατή εικόνα που τείνει να γίνει κλισέ για τους Παραολυμπιακούς και είναι η έγχρωμη ευμεγέθους σκισσογραφική εικόνα του αθλητή με αμαξίδιο ταχύτητος τοποθετημένη στο μέσον του κειμένου, έκτασης $\frac{1}{3}$ της σελίδας. Στην απέναντι σελίδα εικονογραφείται ολοσέλιδα το σύστημα γραφής Braille¹¹⁴⁷.

¹¹⁴⁵ Στο ίδιο, σ. 94 και 168.

¹¹⁴⁶ Στο ίδιο, σ. 131.

¹¹⁴⁷ Εμ 6-9, σ. 22, Εμ10-12 ετών σ. 42- 43.

Στο Εμ13-16 ετών στην ενότητα «Θέληση – Η Γιορτή της Ανθρώπινης Θέλησης» η εικονογράφηση αξιοποιεί ένα σύνολο 10 φωτογραφιών, εκ των οποίων οι 2 είναι ασπρόμαυρες και οι 8 έγχρωμες. Στη γενικότερη εικαστική σύνθεση της ενότητας και στον υπότιτλο επικρατεί το κόκκινο χρώμα. Οι φωτογραφίες όλες είναι μικρού μεγέθους και ίδιας έκτασης, εκτός από μία έγχρωμη η οποία αναπτύσσεται σε ολόκληρη τη δεξιά σελίδα του δισέλιδου σε μακρόστενη και περιορισμένη κάθετη απόδοση. Η φωτογραφία αποκτά μια αυτονομία, καθώς η γραφιστική επιλογή δημιουργεί κοινή σύνθεση εικόνας με την κόκκινη κάθετη ζώνη του δισέλιδου στην οποία αναπτύσσεται σχετική φράση από τον Παραολυμπιακό Ύμνο. Οι ασπρόμαυρες φωτογραφίες αναφέρονται στην περίοδο αγώνων βετεράνων πολέμου και εικονίζουν η μία τον ιδρυτή των Παραολυμπιακών να χαιρετάει αθλητή σε αμαξίδιο και η δεύτερη αγώνα αθλητών με μπάλα σε αμαξίδια. Υπότιτλο φέρει μόνο η πρώτη, «1948, Στόουκ Μάντεβιλ, Σερ Λούντβιχ Γκούτμαν». Όλες οι υπόλοιπες φωτογραφίες εικονίζουν αθλητές με αμαξίδια εκτός από δύο που απεικονίζουν αθλητές ποδηλασίας και αγώνα γκλόμπολ. Δεν φέρουν υπομνηματισμό¹¹⁴⁸.

Στο Ολυμπιακό Παραμύθι στο κεφάλαιο «Περιπλάνηση στους πέντε κύκλους» η εικόνα των Παραολυμπιακών αναπαριστά δύο αθλητές με αμαξίδια στη γραμμή του τερματισμού του σταδίου, έκτασης $\frac{2}{3}$ της σελίδας. Ο αθλητής νικητής απεικονίζεται χαρούμενος με σηκωμένο το ένα χέρι ως ένδειξη νίκης, καταλαμβάνει μεγαλύτερο μέρος στη σύνθεση και στις χρωματικές αποδόσεις κυριαρχεί το κόκκινο. Ο δεύτερος σε μικρότερη απόδοση, άτονος χρωματικά με κυρίαρχο το λευκό και το θαλασσί αγωνίζεται με την προσπάθεια ζωγραφισμένη στο πρόσωπό του. Το κείμενο των έξι περίπου σειρών στο πάνω μέρος της σελίδας που είναι αφιερωμένη στους Παραολυμπιακούς Αγώνες, είναι σύντομο, πολύ περιγραφικό με στερεότυπες εκφράσεις¹¹⁴⁹.

Στην αυτόνομη έκδοση για τους Παραολυμπιακούς στο βιβλίο/ντοσιέ υπάρχουν συνολικά 128 εικόνες. Από αυτές οι 79 είναι ασπρόμαυρες φωτογραφίες, οι 33 ασπρόμαυρα λιτά σκίτσα και οι 16 έγχρωμα διαχωριστικά φύλλα. Από το σύνολο

¹¹⁴⁸Εμ13-16 ετών, σ. 34-35.

¹¹⁴⁹«Το περιστέρι τής εξήγησε ότι από τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Σεούλ το 1988, μια εβδομάδα ακριβώς μετά τη λήξη των Ολυμπιακών Αγώνων και στις ίδιες εγκαταστάσεις, διεξάγονται αγώνες που λέγονται Παραολυμπιακοί (με κόκκινο χρώμα) και δίνουν την ευκαιρία σ' όλους όσους συμμετέχουν να ξεπερνούν τις αναπηρίες τους και να αποδεικνύουν περίτρανα ότι η δύναμη της θέλησης είναι ισχυρότερη από τις σωματικές αδυναμίες», Τριβιζάς, Εκμ2, σ. 56.

των φωτογραφιών οι 65 αφορούν ξένους αθλητές, οι 11 Έλληνες αθλητές, οι 2 εικονίζουν το χάρτη των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων της Αθήνας και το Ολυμπιακό Χωριό και 1 την πυραμίδα διατροφής. Οι φωτογραφίες που εικονίζουν ξένους αθλητές δεν φέρουν κανέναν υπομνηματισμό και η διάστασή τους κυμαίνεται γενικά στο ¼ της σελίδας, χωρίς να αποκλείονται και άλλα μεγέθη. Οι αντίστοιχες των Ελλήνων έχουν μέγεθος ταυτότητας. Η κάθε φωτογραφία συνοδεύεται από τα προσωπικά στοιχεία του αθλητή (όνομα, ημερομηνία γέννησης, απασχόληση, άθλημα, διακρίσεις, στόχος) και λειτουργεί ως καρτέλα ολοσέλιδης έκτασης για κάθε αθλητή.

Τα σκίτσα αναπτύσσονται στην ενότητα εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και επιμερίζονται σε δύο θεματικές κατηγορίες που αφορούν το Δημοτικό (19 σκίτσα) και το Γυμνάσιο – Λύκειο (14 σκίτσα). Εικονογραφούν τις αξίες των Παραολυμπιακών Αγώνων (φιλία, συντροφικότητα, προσφορά, αποδοχή του διαφορετικού, σεβασμό στην αναπηρία, κλπ), τα σύμβολα και τα εμβλήματα των Αγώνων, την εξοικείωση με τα αθλήματα και τον αθλητικό εξοπλισμό, το παιχνίδι, τα θέματα προσβασιμότητας για άτομα με αναπηρία, με απώτερο στόχο την κατανόηση και την ενσωμάτωση των αναπήρων στην κοινωνία ως ισότιμων μελών μέσα από εκπαιδευτικές δράσεις.

Ιδιαίτερο εικονογραφικό στοιχείο της έκδοσης αποτελούν τα 16 διαχωριστικά φύλλα των ενοτήτων και υποενοτήτων που έχουν ιδιαίτερη εικαστική και ιδεολογική ταυτότητα καθώς αποτυπώνουν συμβολισμούς των Αγώνων. Επιπλέον ως έγχρωμες ολοσέλιδες σημάνσεις φωτίζουν κυριολεκτικά το βαρύ σώμα του πολυσέλιδου εγχειριδίου με την ασπρόμαυρη εκτύπωση και συνθέτουν μια χρωματική ετεροτοπία του κόσμου των Αγώνων. Ο σχεδιασμός τους έχει αισθητικό και σημειολογικό ενδιαφέρον. Στην μπροστινή σελίδα του κάθε φύλλου εικονίζεται σε αφαιρετικό γραμμικό περίγραμμα το ανθρώπινο πρόσωπο που είναι το επίσημο έμβλημα των Παραολυμπιακών. Τα χαρακτηριστικά αποδίδονται με έντονη παχιά λευκή γραμμή που αποπνέει έναν κλασικισμό. Τα έντονα χρώματα που χρησιμοποιούνται ως συμπληρωματικό βάθος στο αριστερό μέρος της κάθε εικόνας πάνω στο οποίο εξελίσσεται η φιγούρα, την αναδεικνύουν και τη φωτίζουν ιδιαίτερα. Το οπισθόφυλλο της κάθε σελίδας φέρει σε μονοχρωμία το συμπληρωματικό αυτό χρώμα. Η γκάμα των συμπληρωματικών χρωμάτων περιλαμβάνει το σκούρο πορτοκαλί, σκούρο τυρκουάζ, ανοιχτό θαλασσί, καφέ/ανθρακί, θαλασσί σκούρο και το σκούρο μπλε.

Συμπερασματικά το σύνολο της εικονογράφησης σύμφωνα με την ανάλυση περιεχομένου ανέδειξε αφενός την ιδεολογική, αισθητική και διδακτική αξία της εικόνας ως καθοριστικό στοιχείο των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας και αφετέρου ως κυρίαρχο εργαλείο προβολής της εικόνας των Αγώνων στην ευρύτερη εκπαιδευτική και γονεϊκή κοινότητα. Το ιδεολογικό επιφανόμενο της εικονογραφίας με έμφαση στην αρχαία κληρονομιά, στις αξίες της αναβίωσης και τις αξίες του παρόντος των Αγώνων αναδεικνύεται ως επικυρίαρχο εικονογραφικό πρόταγμα που συναρτάται με το ιδεολογικό περιεχόμενο του Ολυμπισμού και των Ολυμπιακών αξιών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η διατριβή αυτή σχεδιάστηκε με βασικό στόχο να μελετήσει την Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον παρουσίασαν κατά την άποψή μας οι φορείς Ολυμπιακής Παιδείας που διαδραμάτισαν κεντρικό ρόλο στην παραγωγή και στην εφαρμογή της, αφενός διαχρονικά και αφετέρου στο πλαίσιο των Ολυμπιακών Αγώνων της «Αθήνα 2004», οι αντιλήψεις αυτών των φορέων, το ιδεολογικό περιεχόμενο της Ολυμπιακής Παιδείας, η στοχοθεσία και οι πρακτικές εφαρμογής της, οι μέθοδοι διδασκαλίας, οι εκπαιδευτικές, κοινωνικές και πολιτικές αναπαραστάσεις, το εκπαιδευτικό υλικό και η γενικότερη στάση των εκπαιδευτικών και άλλων κοινωνικών ομάδων, όσον αφορά τη λειτουργία και τα όρια παρέμβασης της Ολυμπιακής Παιδείας στο σχολικό πρόγραμμα και την ευρύτερη κοινωνική πραγματικότητα.

Η Ολυμπιακή Παιδεία βασίζεται στις θεμελιώδεις αρχές του Ολυμπιακού Χάρτη και συνδέεται με την ιδεολογία του Ολυμπισμού. Με βάση την ευρύτερη παραδοχή ότι ο Ολυμπισμός αποτελεί φιλοσοφία ζωής με σαφή εκπαιδευτική αξία, το σύγχρονο Ολυμπιακό Κίνημα καλλιεργεί και προβάλλει ένα σύνολο οικουμενικών αξιών, συγκροτώντας έτσι μια διεθνή γλώσσα που αποτελεί τη βάση για τη διδασκαλία της Ολυμπιακής Παιδείας διεθνώς, μέσα από τα Προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας που αναπτύσσονται στην ευρύτερη παγκόσμια κοινότητα και όχι μόνο στις χώρες που διοργανώνουν Ολυμπιακούς Αγώνες. Η Ολυμπιακή Παιδεία εν γένει δεν ασχολείται με την αθλητική επίδοση, αλλά προωθεί τη διδασχή κοινωνικών και ηθικών αξιών και στηρίζεται στην ηθική και παιδαγωγική διάσταση του Ολυμπισμού, αξιοποιώντας την πνευματική κληρονομιά του Coubertin, ο οποίος επινόησε και θεμελίωσε τη λέξη Ολυμπισμός.

Στην Ελλάδα ο Ολυμπισμός και η Ολυμπιακή Παιδεία, παρά τα υπερεθνικά και διεθνιστικά τους χαρακτηριστικά, τα οποία εξάλλου προσδιορίζονται εξαρχής από το διεθνικό χαρακτήρα των Ολυμπιακών Αγώνων και το κατεξοχήν υπερεθνικό κείμενο που είναι ο Ολυμπιακός Καταστατικός Χάρτης της ΔΟΕ, αποκτούν περισσότερο εθνικά χαρακτηριστικά, τα οποία επισυνδέονται με την κληρονομιά των Αγώνων της αρχαιότητας. Η μελέτη της εφαρμογής ενός συστηματοποιημένου Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας που έγινε στην Ελλάδα για πρώτη φορά με αφορμή τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων, αποτέλεσε ένα ενδιαφέρον

εγχείρημα που μας αποκάλυψε τον τρόπο με τον οποίο η χώρα μετέφρασε το διεθνές αφήγημα του Ολυμπισμού σε εθνικό αφήγημα.

Στο πλαίσιο αυτό, το Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας λειτούργησε ως ο κατεξοχήν ιδεολογικός μηχανισμός που έδωσε έμφαση στους εθνικούς ιδρυτικούς μύθους των Αγώνων και ταυτόχρονα κατασκεύασε τον πιο ισχυρό μύθο του παρόντος των Αγώνων της «Αθήνας 2004». Το Πρόγραμμα περιβλήθηκε με ιδιαίτερο κύρος και χρησιμοποιήθηκε από την επίσημη εξουσία ως εκπαιδευτικό εργαλείο για την ηθική και κοινωνική διαπαιδαγώγηση των μαθητών, την ανάπτυξη αθλητικών δεξιοτήτων, την ανάπτυξη νέων γνώσεων και την καλλιέργεια θετικής στάσης απέναντι στους Αγώνες, μέσα από την κατασκευή ισχυρών γενεαλογικών δεσμών με την αρχαιότητα και την ανάδειξη επιλεγμένων όψεων του σύγχρονου Ολυμπιακού Κινήματος και των Αγώνων της «Αθήνα 2004». Οι ιδεολογικές συγκροτήσεις και αναφορές του Προγράμματος, ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός του, το εκπαιδευτικό υλικό, οι κυρίαρχοι φορείς, αλλά και οι ίδιοι οι Αγώνες στόχευαν στην ολυμπιοποίηση της ελληνικής κοινωνίας κατά την προολυμπιακή και ολυμπιακή περίοδο, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της έρευνας.

Για τη συνολική κατανόηση της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα, ως έννοιας και ως εγχειρήματος, απαιτήθηκε πρωτίστως η αναπλαισίωσή της, όχι μόνο από το παρόν της Ολυμπιακής διοργάνωσης του 2004, αλλά και από τη διασύνδεσή της με τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία και κατ' επέκταση με το Ολυμπιακό Κίνημα, καθώς και τις πρώιμες προσπάθειες εισαγωγής της στην ελληνική εκπαίδευση από το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το ΥΠΕΠΘ. Στο πλαίσιο αυτό η έρευνα ανέδειξε το ρόλο, την κουλτούρα, το θεσμικό πλαίσιο, τους μηχανισμούς, τις ιδιοτυπίες, την ιδεολογία και τις δημόσιες επιτελέσεις αυτών των φορέων.

Η μελέτη για τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία έδειξε ότι αυτοπροσδιορίζεται, αλλά και αναγνωρίζεται παγκοσμίως, ως το κατεξοχήν σύμβολο της Ολυμπιακής Παιδείας, αφού υπήρξε το πρώτο διεθνές Ολυμπιακό Κέντρο που συνέδεσε τη δημιουργία και την ύπαρξή του με το παιδαγωγικό περιεχόμενο των Ολυμπιακών Αγώνων. Στο σύνολό τους οι όψεις της Ακαδημίας που αναλύθηκαν ανέδειξαν τη μοναδικότητα και ιδιαιτερότητα της ΔΟΑ ως κυρίαρχου φορέα του Ολυμπιακού Κινήματος στο διεθνές και λιγότερο στο εθνικό περιβάλλον. Το γεγονός αυτό συνδέεται με το διεθνή εκπαιδευτικό ρόλο με τον οποίο αναγνωρίζεται, τη γενικότερη

εκπαιδευτική της πολιτική, την ιδεολογική της ταυτότητα που επικαθορίζεται από τους συμβολισμούς του Ολυμπιακού Κινήματος, το εύρος των διεθνών εκπαιδευτικών της προγραμμάτων (οχτώ διαφορετικά είδη διεθνών συνόδων και δύο μεταπτυχιακά προγράμματα), τη δυνατότητα που έχει να προσελκύει νέους μετέχοντες και κορυφαίους επιστήμονες από όλο τον κόσμο και τους συσχετισμούς ενδιαφέροντος, κυρίως με τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, τα διεθνή Κέντρα Ολυμπιακών Σπουδών και τις Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες. Στο πλαίσιο αυτών των συσχετισμών αναδείχθηκε επιπλέον, ότι εκτός από τα σημεία σύγκλισης, προκύπτουν και επιμέρους συναγωνισμοί αυτών των φορέων με τη ΔΟΑ, όσον αφορά τη διατήρηση υπεροχής στο Ολυμπιακό Κίνημα.

Ο ιδιότυπος θεσμικός και ιδεολογικός χαρακτήρας της ΔΟΑ φανέρωσε επίσης αντιφατικές συμπεριφορές και πολιτικές, όσον αφορά τη διαχείριση του διεθνούς και ελληνικού χαρακτήρα της, καθώς και προσωποκεντρικό ηγετικό προφίλ διοίκησης, με έμφαση στο ρόλο του Προέδρου και του Κοσμήτορα. Σε εθνικό επίπεδο η έρευνα για την εμπλοκή της ΔΟΑ σε θέματα Ολυμπιακής Παιδείας έδειξε ότι αποτέλεσε στο παρελθόν τον πρώτο Ολυμπιακό φορέα στην Ελλάδα που σχεδίασε και οργάνωσε συνόδους βραχείας διάρκειας αποκλειστικά για Έλληνες εκπαιδευτικούς, καθηγητές και δασκάλους και όχι μόνο γυμναστές, σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ (1970-1984), με σκοπό την επιμόρφωσή τους σε θέματα σύγχρονης Ολυμπιακής ιστορίας και Ολυμπιακών αξιών. Ένα σχετικό βαθμό ενδιαφέροντος έχει και για το τοπικό μαθητικό σεμινάριο μαθητών της Β/θμιας εκπαίδευσης του νομού Ηλείας που διεξάγεται στις εγκαταστάσεις της από το 1989 μέχρι σήμερα. Το σεμινάριο αυτό αποτελεί εκπαιδευτική δράση ήσσονος σημασίας για την Ακαδημία. Επικαθορίζει όμως θετικά τις σχέσεις της με την τοπική κοινωνία της περιοχής όπου εδράζεται.

Όσον αφορά το βαθμό επιρροής της Ακαδημίας στο Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας που μελετήθηκε στη διατριβή, προέκυψε ότι η ΔΟΑ δεν εμπλέκεται άμεσα στο σχεδιασμό και στην εκτέλεσή του. Συντέλεσε όμως μέσα από τη μακροχρόνια εκπαιδευτική της δράση, αφενός στην ανάπτυξη ενός νέου γνωστικού αντικειμένου γύρω από τη μελέτη του Ολυμπιακού Κινήματος, και αφετέρου στη δημιουργία ενός γενικότερου θετικού κλίματος για τη μετέπειτα ανάπτυξη της Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα. Κατά την περίοδο που αρχίζουν οι δημόσιες συζητήσεις για την εισαγωγή αρχικά πιλοτικών προγραμμάτων στην ελληνική εκπαίδευση, συναντούμε μερικά από τα πρόσωπα που συνδέθηκαν στο παρελθόν με την Ακαδημία να έχουν

πρωταγωνιστικό ρόλο στο σχεδιασμό του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, ενώ απαντώνται επίσης και πρόσωπα που σχετίζονται με το διεθνές δίκτυο επαφών της ΔΟΑ, κυρίως υψηλόβαθμα στελέχη αθλητικών φορέων και ακαδημαϊκοί, οι οποίοι ενεργοποιούνται και υποστηρίζουν στην Ελλάδα τις πρώιμες προσπάθειες εισαγωγής της Ολυμπιακής Παιδείας στην εκπαίδευση.

Όπως προκύπτει από τα συμφοραζόμενα, η θετική επίδραση της Ακαδημίας και η αναγνωρισιμότητα του έργου της, ενδεχομένως δεν θα ήταν αρκετή για την εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία, εάν δεν είχαν ωριμάσει οι κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες στην Ελλάδα που δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για την εισαγωγή πιλοτικών προγραμμάτων στην εκπαίδευση στο πλαίσιο του έργου ΣΕΠΠΕ (Σχολεία Εφαρμογής Πειραματικών Προγραμμάτων), και η χώρα δεν είχε αναλάβει τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας βασικό ρόλο για την εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην ελληνική εκπαίδευση (1998-1999) διαδραμάτισε το ιδιωτικό Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΙΟΑΠ), το οποίο συστήθηκε από τον τέως πρόεδρο της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων (ΕΟΑ), Αντώνη Τζίκα, σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και το ΥΠΕΠΘ. Ο Τζίκας, πριν αποχωρήσει από την προεδρία της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, προετοίμασε το έδαφος για μια διευρυμένη συζήτηση σε εθνικό επίπεδο για θέματα ηθικής και αξιών στον αθλητισμό, ιδρύοντας την Επιτροπή Αθλητικής Παιδείας και στη συνέχεια το Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας (ΙΟΑΠ).

Η έρευνα ανέδειξε τις εκπαιδευτικές δράσεις του Ιδρύματος, τους εκπαιδευτικούς στόχους, τη θεσμική ταυτότητα, τις πολιτικές που ακολούθησε, το δημόσιο λόγο που εξέφρασε και τους τρόπους σχεδιασμού για τη συγκρότηση και εφαρμογή του πρώτου πιλοτικού προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα, αλλά και τη γενικότερη πορεία του. Κυρίαρχο πρόσωπο στην ηγετική ομάδα του Ιδρύματος αναδεικνύεται ο ίδιος ο Τζίκας, ως πρόεδρος. Η προσωπικότητα του προέδρου, η κοινωνική και οικονομική επιφάνεια, οι πολιτικές διασυνδέσεις και η επιχειρηματική του δράση αποτέλεσαν καθοριστικούς παράγοντες για τη δημιουργία, την εξέλιξη και τη λειτουργία του ΙΟΑΠ.

Είναι σαφές, όπως μας δείχνουν τα στοιχεία, ότι ο ρόλος του ΙΟΑΠ σε συνεργασία με τον Τομέα Φυσικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και το ΥΠΕΠΘ, είναι καταλυτικός στην πρώιμη φάση του Προγράμματος Ολυμπιακής

Παιδείας. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από την επιτυχημένη εφαρμογή του πιλοτικού προγράμματος, το οποίο αξιολογήθηκε θετικά από τα ΤΕΦΑΑ Κομοτηνής, καθώς και από τη γενικότερη απήχηση που είχε στην εκπαιδευτική κοινότητα, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, την πολιτική και αθλητική ηγεσία, διεθνείς φορείς, αλλά και την ίδια τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή. Παράλληλα πρέπει να τονισθεί ότι η εμπλοκή του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, όχι μόνο σε αυτή τη φάση, αλλά και στην εξέλιξη του Προγράμματος, ανέδειξε τον Τομέα Φυσικής Αγωγής σε κεντρικό συνομιλητή που συνέβαλε στη δημόσια συζήτηση που άνοιξε στην Ελλάδα, όχι μόνο για την Ολυμπιακή Παιδεία, αλλά και για τη σχέση της με την ίδια τη Φυσική Αγωγή.

Η συνολική μελέτη του ΙΟΑΠ μάς αποκάλυψε τη δυναμική ενός ιδιωτικού φορέα που αφενός είχε την οξυδέρκεια να καλύψει ενδεχομένως το κενό μιας Εθνικής Ολυμπιακής Ακαδημίας στην Ελλάδα σχεδιάζοντας δράσεις για τη διάχυση της Ολυμπιακής Παιδείας στο εσωτερικό της, και αφετέρου έδειξε τις προσωπικές φιλοδοξίες και τα προσωπικά οράματα του ιδρυτή του που αξιοποίησε στο έπακρο την ευνοϊκή συγκυρία που δημιουργήθηκε με την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων το 1997 από την Ελλάδα. Το ΙΟΑΠ σε όλη τη διάρκεια εξέλιξης του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στην Ελλάδα, αποτέλεσε έναν από τους βασικούς υποστηρικτές του. Στη μετεξέλιξή του μετονομάστηκε σε Διεθνές Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας, σε μια προσπάθεια να διεκδικήσει ρόλο και αναγνωρισιμότητα στη διεθνή σκηνή του Ολυμπιακού Κινήματος. Το γεγονός αυτό δημιούργησε αντιπαραθέσεις και αντιθέσεις με τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία, η οποία ένιωσε να θίγεται ο διεθνής της ρόλος, τα πρωτεία της στην Ολυμπιακή Παιδεία και οι υπάρχοντες διεθνείς συσχετισμοί στο Ολυμπιακό Κίνημα. Το ΔΙΟΑΠ συνδεδεμένο στενά με τον ιδρυτή του, ατόνισε σταδιακά όταν ο ίδιος αποσύρθηκε. Οι ασυνέχειες που παρατηρούνται στη δράση του Ιδρύματος έδειξαν αδυναμία στο να δημιουργήσει συνθήκες ικανές που θα του εξασφάλιζαν μελλοντική επιβίωση, γεγονός που ερμηνεύεται στο πλαίσιο της γενικότερης αδράνειας που ακολούθησε τη λήξη των Ολυμπιακών Αγώνων και της αδυναμίας διαδοχής από πρόσωπα κατάλληλα να συνεχίσουν το έργο του.

Για την εφαρμογή του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας την περίοδο 2000-2005 καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισε το ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία και με την Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων (ΟΕΟΑ) «Αθήνα 2004». Το Πρόγραμμα στη φάση αυτή υποστηρίχθηκε και από τον Τομέα Φυσικής Αγωγής του

Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, το ΙΟΑΠ, τη ΔΟΑ και τα ΤΕΦΑΑ Θεσσαλίας. Το Πρόγραμμα που οργανώθηκε από το ΥΠΕΠΘ, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της έρευνας, διακρίθηκε πρωτίστως για την πολυσημία, την πυκνότητα των ιδεολογικών μηνυμάτων, το σύνθετο σχεδιασμό και το διευρυμένο δίκτυο εφαρμογής. Πρόκειται για ένα αρκετά φιλόδοξο εκπαιδευτικό εγχείρημα που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο μιας Ολυμπιακής διοργάνωσης, με τη δημιουργία ειδικού γραφείου Ολυμπιακής Παιδείας στο ΥΠΕΠΘ, το διορισμό Υφυπουργού για την Ολυμπιακή Παιδεία και τη δημιουργία Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004».

Οι επιλογές αυτές σηματοδότησαν την κεντρική πολιτική ευθύνη και τον έλεγχο όλων των μηχανισμών που θα υλοποιούσαν το Πρόγραμμα. Κύριοι ιδεολογικοί άξονες του προγράμματος ήταν οι άξονες του Πολιτισμού, του Αθλητισμού, της Ολυμπιακής Εκεχειρίας και της Άρσης Κοινωνικού Αποκλεισμού και Φυλετικών Διακρίσεων – Πολυπολιτισμικότητα. Για την εφαρμογή του Προγράμματος το ΥΠΕΠΘ οργάνωσε ειδικά σεμινάρια επιμόρφωσης γυμναστών, ο ρόλος των οποίων κρίθηκε ιδιαίτερα καθοριστικός για την υλοποίηση της Ολυμπιακής Παιδείας, και η Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης του 2004 εξέδωσε ειδικό εκπαιδευτικό υλικό για την Ολυμπιακή Παιδεία. Από το σύνολο αυτό ξεχωρίζει το πρωτότυπο λογοτεχνικό αφήγημα του Ευγένιου Τριβιζά, ένα παραμύθι που γράφτηκε ειδικά για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, με εξιδανικευτική όμως προσέγγιση και χωρίς την αιχμηρή πένα που μας έχει συνηθίσει ο συγγραφέας του.

Το εκπαιδευτικό αυτό υλικό της «Αθήνα 2004», αλλά και το υλικό που εκδόθηκε από άλλους ανεξάρτητους φορείς και ΜΚΟ στο πλαίσιο του Προγράμματος, μελετήθηκε στο σύνολό του και αναδείχθηκε ο τρόπος σχεδιασμού, παραγωγής και διάθεσης των εγχειριδίων, η υλική και ιδεολογική τους ταυτότητα, το περιεχόμενό τους, οι επιστημονικές ομάδες συγγραφής και τα επιστημονικά πεδία από τα οποία προέρχονται, καθώς και οι αντιδράσεις που δημιούργησε η έκδοσή τους. Η πολυθεματικότητα των εγχειριδίων θα μπορούσε ενδεχομένως να εγείρει ερωτήματα σχετικά με την αφομοίωση και διαχείριση ετερόκλητων θεμάτων από τους γυμναστές, καθώς αυτά δεν περιλαμβάνονται στη βασική πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση. Στο πλαίσιο αυτό τίθεται ένα ακόμα ερώτημα, εάν τα ολιγοήμερα εκπαιδευτικά επιμορφωτικά σεμινάρια που παρακολούθησαν, ήταν αρκετά ώστε να υποστηρίξουν αυτά τα κενά.

Όπως προέκυψε από τα στοιχεία της έρευνας που αφορούσε τη θεσμική οργάνωση και το σχεδιασμό του Προγράμματος, η εφαρμογή της Ολυμπιακής Παιδείας συνέβαλε στον εμπλουτισμό της ελληνικής εκπαίδευσης με νέα μαθήματα, καινοτόμες εκπαιδευτικές ιδέες και δράσεις, τη χρήση νέων πρακτικών και τεχνολογιών και νέες εκπαιδευτικές μεθόδους διδασκαλίας. Παράλληλα ενθάρρυνε τη συνεργασία με τα άτομα με ειδικές ανάγκες, ανέπτυξε την ιδέα του εθελοντισμού και της κοινωνικής αλληλεγγύης μέσα από τον άξονα της πολυπολιτισμικότητας και της άρσης του κοινωνικού αποκλεισμού και έθεσε θέματα περιβαλλοντικής ευαισθησίας.

Δημιούργησε επίσης τις προϋποθέσεις για άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, έδωσε έμφαση στην έννοια του πολιτειότητας για την καλλιέργεια υπεύθυνων πολιτών, ενίσχυσε τη συμμετοχή της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας, των συλλόγων γονέων και κηδεμόνων και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε συλλογικές δράσεις στο πλαίσιο εκδηλώσεων της Ολυμπιακής Παιδείας και διαμόρφωσε θετική στάση για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Έδωσε επίσης την αφορμή για τη διεξαγωγή ενός πολιτικού διαλόγου στα ζητήματα κοινωνικών αξιών που διαπραγματεύτηκε η Ολυμπιακή Παιδεία, και ανέδειξε τις πολιτικές σκοπιμότητες και τις αντιπαραθέσεις μεταξύ Κυβέρνησης και Αντιπολίτευσης.

Αναβάθμισε επίσης το ρόλο του καθηγητή Φυσικής Αγωγής στο σχολείο και παράλληλα πρόσφερε τη δυνατότητα για επαγγελματική επιμόρφωση, απασχόληση και αποκατάσταση ενός μεγάλου συνόλου γυμναστών που εργάζονταν στο Πρόγραμμα και προέρχονταν από έναν κλάδο με μεγάλα ποσοστά ανεργίας. Το ζήτημα αυτό αποτέλεσε για αρκετό διάστημα σημείο τριβής και πολιτικών αντιπαραθέσεων μεταξύ των κομμάτων που εκμεταλλεύθηκαν για πολιτικά οφέλη τις συνδικαλιστικές απαιτήσεις των αναπληρωτών γυμναστών, οι οποίοι διεκδικούσαν και πέτυχαν τελικά το μόνιμο διορισμό τους.

Κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του Προγράμματος αναδείχθηκαν και επιμέρους αδυναμίες, αντιφάσεις και διαφωνίες που αφορούσαν καταρχάς την ταυτότητά του και το σαφή προσδιορισμό του, και τέθηκαν ερωτήματα όπως, εάν τελικά η Ολυμπιακή Παιδεία ήταν μάθημα ή πρόγραμμα και ποια ήταν η θέση της στο σχολείο. Επιπλέον ζητήματα τέθηκαν και για τη σχέση της Ολυμπιακής Παιδείας με το μάθημα της Φυσικής Αγωγής από γυμναστές που ένιωσαν να θίγονται τα κυριαρχικά τους δικαιώματα στο σχολείο από τον τρόπο εφαρμογής του Προγράμματος στο ωρολόγιο πρόγραμμα.

Όπως προκύπτει από τα συμφραζόμενα της έρευνας, οι ιδιότυπες αντιπαραθέσεις προέκυψαν από την αμηχανία που δημιουργήθηκε αρχικά από την εισαγωγή ενός νέου εκπαιδευτικού αντικειμένου, το οποίο κυριολεκτικά εισέβαλε με καθολικό τρόπο στο σύνολο όλων των σχολείων της χώρας, στην ιδιωτική εκπαίδευση, στα ΤΕΕ, στα ειδικά σχολεία και στα σχολεία του Απόδημου Ελληνισμού. Από την άποψη αυτή και σε συνδυασμό με την εθνική αγωνία της επιτυχίας των Ολυμπιακών Αγώνων, η εφαρμογή του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, αποτέλεσε στην πράξη μια νέα εκπαιδευτική σταυροφορία που πλαισίωσε τον εθνικό στόχο της διοργανώτριας Πόλης, και ήταν εύλογο να δημιουργηθούν ποικίλα ερωτηματικά και αντιπαραθέσεις σε όλα τα επίπεδα. Το Πρόγραμμα αξιολογήθηκε σε όλες τις φάσεις του από τα ΤΕΦΑΑ Θεσσαλίας και στο σύνολό του κρίθηκε επιτυχημένο.

Στο δεύτερο μέρος της διατριβής αναλύθηκαν το περιεχόμενο και η εικονογράφηση των εγχειριδίων Ολυμπιακής Παιδείας που εξέδωσε η Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης «Αθήνα 2004» σε συνεργασία με το ΥΠΕΠΘ. Η ανάλυση του εκπαιδευτικού υλικού συνέβαλε στην ανάδειξη της πληρέστερης εικόνας της ιδεολογικής ταυτότητας των Αγώνων του 2004 και του εκπαιδευτικού προσανατολισμού του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, όπως αποτυπώνονται μέσα από τη γλωσσική και εικονογραφική ταυτότητα των εγχειριδίων. Ο κυρίαρχος ιδεολογικός λόγος, όπως προκύπτει από τα εγχειρίδια, οργανώνεται και υποστηρίζεται κυρίως από δύο ιδεολογικούς άξονες: αυτόν της αναλλοίωτης συνέχειας των Αγώνων από την αρχαιότητα μέχρι το 2004 και αυτόν της συμβολής της Ολυμπιακής Παιδείας στη διαμόρφωση ηθικών αρχών στους μαθητές μέσα από τη διδασκαλία των αξιών του Ολυμπισμού. Στην πρώτη περίπτωση διαφαίνεται ο ελληνοκεντρικός χαρακτήρας της Ολυμπιακής Παιδείας και στη δεύτερη ο ηθικοπλαστικός της προσανατολισμός.

Η ανάλυση του περιεχομένου των εγχειριδίων στηρίχθηκε σε εννέα θεματικές κατηγορίες: αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες, αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, οι Ολυμπιακοί Αγώνες στον 20^ο αιώνα, Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες, Παραολυμπιακοί Αγώνες, Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004», Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων, Ολυμπιακά σύμβολα, Ολυμπισμός και Ολυμπιακές αξίες. Την πιο δυναμική και καθοριστική παρουσία από όλες τις θεματικές κατηγορίες έχει η αρχαιότητα και η αναβίωση, που καλύπτουν μεγάλο μέρος της αφήγησης στα

εγχειρίδια σε συνάρτηση και με τη θεματική κατηγορία των Αγώνων της «Αθήνα 2004». Η αρχαιότητα εξιδανικεύεται και παρουσιάζεται ως το εγγενές φυσικό πλεονέκτημα της διοργάνωσης των Αγώνων του 2004 και ταυτόχρονα ως η κατ' εξοχήν κιβωτός ηθικών αθλητικών αξιών.

Η ανάλυση έδειξε ότι οι αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες παρουσιάζονται εξαρχής ως συστατικό της υπεροχής του αρχαίου κόσμου και ότι η πολιτισμική αξία των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων πηγάζει αποκλειστικά από την αρχαιότητα. Ο τρόπος παρουσίασης αυτής της κληρονομιάς στα εγχειρίδια υποστηρίζει την εθνοκεντρική αντίληψη της ιστορίας που κινείται στον άξονα της συνέχειας μέσα από αναχρονιστικά σχήματα λόγου. Οι υπερτονισμένες προβολές της αρχαιότητας, της αναβίωσης στα εγχειρίδια, συναρτώνται και με τη γενικότερη αντίληψη της Οργανωτικής Επιτροπής «Αθήνα 2004» που είχε ως σύνθημα την επιστροφή των Αγώνων στο «σπίτι τους», και αναδεικνύουν την προσπάθεια να κατοχυρωθεί ο πρωταγωνιστικός ρόλος της Ελλάδας στην αναβίωση του θεσμού των Ολυμπιακών Αγώνων και να φανεί γενικότερα η ελληνική επιρροή.

Η θεματική κατηγορία των Αγώνων της «Αθήνα 2004», αποκτά ιδιαίτερη αξία στα εγχειρίδια και στηρίζεται σε τρεις κεντρικούς άξονες αφήγησης που αναδεικνύουν το ιστορικό της Επιτροπής Διεκδίκησης αυτών των Αγώνων, τους τομείς της Οργανωτικής Επιτροπής (ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004») και τέλος τα οφέλη της μεταολυμπιακής κληρονομιάς για τη χώρα. Η ανάλυση έδειξε ότι ο τρόπος αφήγησης που ακολουθείται στα εγχειρίδια, αναπτύσσεται σε ισχυρή συνάρτηση με το παρόν και συγκροτείται με βάση τους στόχους της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» που διαχειρίζεται επίσημα την εικόνα των Αγώνων. Η γενική φιλοσοφία που διαπερνά τη δομή των εγχειριδίων καθορίζεται από την υπεραξιολόγηση της διοργάνωσης, με σκοπό να προβληθεί το έργο της και να διαμορφωθεί θετική εικόνα για τους Αγώνες.

Τις κυρίαρχες επιλογές της Οργανωτικής Επιτροπής και τον τρόπο με τον οποίο συνθέτει και εξιδανικεύει την εικόνα της αναδεικνύουν και οι θεματικές κατηγορίες των Ολυμπιακών συμβόλων και των Ολυμπιακών αξιών. Προνομιακή θέση στο περιβάλλον των συμβόλων κατέχει το επίσημο Ολυμπιακό έμβλημα της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» και το Ολυμπιακό σύμβολο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Από το σύνολο των Ολυμπιακών αξιών μεγαλύτερη έκταση και έμφαση δίνεται στις αξίες που συνδέονται με τους Αγώνες του 2004, και αφορούν πρωτίστως

το περιβάλλον και τον εθελοντισμό, και δευτερευόντως την πολυπολιτισμικότητα και την εκχειρία.

Η ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται σ' αυτές τις κατηγορίες περιορίζει την ανάπτυξη των άλλων θεματικών κατηγοριών και ορισμένες τις καθιστά υποδεέστερες. Στο σύνολό τους οι θεματικές κατηγορίες παρουσιάζουν αποκλίσεις, ειδικά όσον αφορά τον τρόπο προσέγγισης και ερμηνείας, γεγονός που οφείλεται, αφενός στις κυρίαρχες ιδεολογικές επιλογές της «Αθήνα 2004», και αφετέρου στη σύνθεση των συγγραφικών ομάδων από συγγραφείς διαφορετικών επιστημονικών πεδίων, αλλά και χωρών. Κυρίαρχο επιφανόμενο των θεματικών κατηγοριών είναι η αφηγηματική και γεγονοτολογική προσέγγιση, η εξιδανίκευση των Αγώνων, ο έντονος διδακτισμός και η ηθικολογική πλαισίωση. Από τη γραμμική οπτική της αφήγησης διαφοροποιείται η θεματική κατηγορία των Ολυμπιακών Αγώνων στον 20^ο αι., που αναλύεται μονομερώς από την πλευρά της κοινωνικής ανθρωπολογίας.

Η εικονογραφική μελέτη των εγχειριδίων είχε ως σκοπό να προσεγγίσει και να αναλύσει αφενός την κυρίαρχη εικόνα των Αγώνων, όπως αυτή παρουσιάζεται και προβάλλεται από την Οργανωτική Επιτροπή μέσα από τη χρήση του χρώματος και του σχεδιασμού κάθε είδους συμβόλων της και αφετέρου μέσα από την ευρύτερη εικονογραφική αντίληψη του εκπαιδευτικού υλικού. Οι θεματικές κατηγορίες εικονογράφησης που επιλέχθηκαν, συναρτήθηκαν με τις βασικές θεματικές κατηγορίες ανάλυσης περιεχομένου. Στο σύνολό της η ανάλυση της εικονογράφησης έδειξε ότι ο ρόλος της εικόνας είναι αποκαλυπτικός για την ιδεολογία και την αισθητική της Οργανωτικής Επιτροπής των Αγώνων.

Το σώμα της εικονογράφησης συντίθεται από ένα σύνολο εικόνων που περιλαμβάνει κυρίως έγχρωμα και δευτερευόντως ασπρόμαυρα σκίτσα πρωτότυπης εικονογράφησης σε διάφορα μεγέθη, καθώς και έγχρωμες και ασπρόμαυρες φωτογραφίες. Στο σύνολό της η εικονογράφηση είναι ελκυστική και κάνει τα βιβλία ευχάριστα. Από ιδεολογική άποψη η εικονογραφική γλώσσα της Ολυμπιακής Παιδείας των εγχειριδίων συνθέτει ένα παρόν που φωτίζεται από τις διαθλάσεις του ανακατασκευασμένου παρελθόντος των Αγώνων και της σύγχρονης οπτικής ταυτότητας της «Αθήνα 2004» και χρησιμοποιείται κυρίως ως εργαλείο υπεραξιολόγησης της αρχαιότητας και του εθνικού εαυτού.

Από το σύνολο των θεματικών κατηγοριών κυρίαρχες εικονογραφικές κατηγορίες όσον αφορά την έκταση και τη δύναμη των συμβολισμών αποτελούν η

αρχαιότητα, η αναβίωση και οι συμβολισμοί της «Αθήνα 2004», χωρίς αυτό να υποδηλώνει υποτίμηση στις άλλες θεματικές κατηγορίες, οι οποίες συγκροτούν σημαντικά αριθμητικά ποσοστά, αλλά συνήθως είναι μικρής έκτασης όσον αφορά τις αποδόσεις και ως εκ τούτου αποδυναμώνονται. Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η κατηγορία των Ολυμπιακών αθλημάτων, με έμφαση στα μη διαδεδομένα αθλήματα, καθώς στόχος της Οργανωτικής Επιτροπής των Αγώνων ήταν να δημιουργήσει μεταξύ άλλων ένα ενημερωμένο κοινό για τα αθλήματα αυτά και κατά συνέπεια θεατές στα στάδια όπου θα διεξάγονταν.

Στο σύνολό της η έρευνα για την Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα, έδειξε ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 υπήρξαν γεγονός καθοριστικής σημασίας για τη δημιουργία και την εφαρμογή αυτού του Προγράμματος. Εν τούτοις η Ολυμπιακή Παιδεία, παρά τις φωνές από την εκπαιδευτική κοινότητα της Φυσικής Αγωγής που υποστήριξε την αναγκαιότητά της στην εκπαίδευση, έσβησε στα απόνερα των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας. Μετά τους Αγώνες το Πρόγραμμα αντικαταστάθηκε για δύο χρόνια από το εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα», το οποίο σχεδιάστηκε για την προώθηση της ισότητας στην κοινωνία, προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα φαινόμενα ξενοφοβίας και ρατσισμού. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι, αφού οι αξίες της ισότητας και της πολυπολιτισμικότητας είναι από τις βασικές Ολυμπιακές αξίες, η «Καλλιπάτειρα» είναι ως εκ τούτου ένα συγγενές εκπαιδευτικό Πρόγραμμα με την Ολυμπιακή Παιδεία. Όμως απόλυτα συμπεράσματα δεν μπορούν να εξαχθούν χωρίς τη συγκριτική μελέτη των δύο Προγραμμάτων και ούτε μπορεί να αξιολογηθεί με τα στοιχεία που διαθέτουμε, η επιτυχία του Προγράμματος της «Καλλιπάτειρας», το οποίο έτσι κι αλλιώς είχε και αυτό βραχύβια διάρκεια.

Το κυρίαρχο ζήτημα της συζήτησης είναι να δοθεί απάντηση στο εάν τελικά η ελληνική κοινωνία είχε ή έχει ανάγκη ένα Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία της. Και εάν είχε, γιατί δεν αξιοποίησε το ανθρώπινο δυναμικό και την τεράστια υλικοτεχνική και εκπαιδευτική υποδομή που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο εφαρμογής της κατά την προολυμπιακή και Ολυμπιακή περίοδο ώστε να το συνεχίσει; Μήπως τελικά η Ολυμπιακή Παιδεία ήταν απλώς ένα περιστασιακό εργαλείο για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της Οργανωτικής Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων της «Αθήνα 2004», μια παράλληλη δράση που προβλέπεται σε όλους τους

Ολυμπιακούς Αγώνες, χωρίς όμως να ανταποκρίνεται σε μια βαθύτερη κοινωνική και εκπαιδευτική ζήτηση;

Το ενδιαφέρον πάντως θα ήταν αν μπορούσαμε να δούμε πέρα από τις συνέχειες ή ασυνέχειες του Προγράμματος, τί πραγματικά έμεινε στην εκπαίδευση και στην ελληνική κοινωνία και ειδικότερα από το κοινωνικό περιεχόμενο της Ολυμπιακής Παιδείας. Αν δηλαδή οι κοινωνικές αξίες που πρέσβευε λειτούργησαν ως μοχλός αλλαγής για στάσεις και συμπεριφορές, αν συνέβαλαν στη συγκρότηση ενός ευέλικτου και ανοιχτού κοινωνικού πλαισίου και αν τελικά η αρχική φιλοδοξία του Προγράμματος για τη διαμόρφωση προτύπων συμπεριφοράς των νέων σύμφωνα με τις διαχρονικές αξίες του Ολυμπισμού, όπως αναφερόταν επισήμως, λειτούργησε ως προς αυτή την κατεύθυνση. Έχουμε τέτοιες ενδείξεις ή απλώς η Ολυμπιακή Παιδεία με όλα τα συμπαρομαρτούντα των Ολυμπιακών Αγώνων περιορίστηκε στην εθνοκεντρική ρητορεία, στην ηθικοπλαστική προσέγγιση του Ολυμπισμού και στην απλοϊκή παράθεση των Ολυμπιακών αξιών;

Η απάντηση δεν είναι εύκολη και πιθανόν να είναι και αρνητική, εάν κρίνουμε από την έντονη στροφή της ελληνικής κοινωνίας σε εθνικιστικές και ρατσιστικές εξάρσεις δημόσιου λόγου και πρακτικών. Η μεταστροφή αυτή δείχνει ότι, η διοργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που την υποστήριξαν δεν ήταν επαρκή, ώστε να μεταβάλουν αρνητικές στάσεις και συμπεριφορές οι οποίες είναι βαθιά ριζωμένες στην κοινωνία. Πέτυχαν ενδεχομένως μόνο να καθηλώσουν αυτές τις στάσεις για όσο διάστημα απαιτούνταν για την οργάνωση και διεξαγωγή των Αγώνων.

Στο πλαίσιο αυτό κατά την προολυμπιακή και Ολυμπιακή περίοδο η ελληνική κοινωνία διερμήνευσε και χρησιμοποίησε τις αξίες του Ολυμπισμού ως «δικές της αξίες» για να εξυπηρετήσει το μύθο της αρχαίας κληρονομιάς των Αγώνων και το μύθο της σύγχρονης Ολυμπιακής διοργάνωσης του 2004, αλλά όταν οι κοινωνικές συνθήκες άλλαξαν, οι αξίες αυτές ερμηνεύτηκαν ως αξίες των «Άλλων», αλλότριες και επικίνδυνες για τον εθνικό εαυτό. Έτσι η εξωστρέφεια που κυριάρχησε στην Ελλάδα κατά την περίοδο των Αγώνων, πολύ γρήγορα έδωσε τη θέση της στην εσωστρέφεια, στο φοβικό δημόσιο λόγο και στα κρούσματα ρατσιστικής βίας, ως αποτέλεσμα των επώδυνων οικονομικών και κοινωνικών μεταβολών που δεν μπόρεσε να διαχειριστεί.

Η λήξη της Ολυμπιακής Παιδείας έφερε ξανά στην επιφάνεια τον κυρίαρχο ρόλο της Φυσικής Αγωγής στο σχολείο, ο οποίος τώρα ενδεχομένως εμφανίζεται ενισχυμένος μετά την εμπλοκή των γυμναστών στην εφαρμογή του Προγράμματος. Παράλληλα η Φυσική Αγωγή ενσωμάτωσε στο ΑΠΣ και σε ορισμένα από τα σχολικά εγχειρίδιά της την Ολυμπιακή Παιδεία. Από την άποψη αυτή θα μπορούσε να εγερθούν ερωτήματα, εάν και σε ποιο βαθμό η εμπλοκή της Φυσικής Αγωγής με την Ολυμπιακή Παιδεία οδηγεί σε πιθανή θεωρητικοποίηση της σχολικής Φυσικής Αγωγής, εάν αυτό το χρειάζεται η Φυσική Αγωγή, εάν συνάδει με τον αρχικό της στόχο που είναι η σωματική άσκηση, και εάν αυτό έχει δημιουργήσει πιθανή σύγχυση και αντιπαραθέσεις στον ευρύτερο χώρο των γυμναστών.

Η Ολυμπιακή Παιδεία στην Ελλάδα, όπως αποδείχθηκε, ήταν ένα πρωτοποριακό και καινοτόμο Πρόγραμμα ή μάθημα, ή όπως αλλιώς θέλει να το ερμηνεύσει κανείς, που έδωσε ιδιαίτερη πνοή στο ασφυκτικό και γνωσιοκεντρικό πλαίσιο του ελληνικού σχολείου. Αντιμετώπισθηκε θετικά και ευεργετικά από την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα και αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί να μην το λάβει κανείς υπόψη του. Εκείνο ίσως που δεν θα μάθουμε με βεβαιότητα είναι εάν αυτό το μάθημα είχε πραγματικές επιρροές και επιδράσεις στις ζωές των μαθητών, ποια ήταν ενδεχομένως η ποιότητα και η διάρκεια αυτών των επιδράσεων και αν οι επιδράσεις αυτές μπορούν πράγματι να αξιολογηθούν και να ποσοτικοποιηθούν.

Όσον αφορά τη μορφολογία της, η έρευνα διατείνεται ότι η Ολυμπιακή Παιδεία αποτελεί ένα ιδιόμορφο επιστημονικό πεδίο που δεν περιορίζεται στη Φυσική Αγωγή αλλά τη χρησιμοποιεί και επισυνδέεται μαζί της, δεν ανήκει σε κάποιο από τα επιστημονικά πεδία των Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών αλλά ενσωματώνει στοιχεία τους, παράλληλα αυτοπροσδιορίζεται ως «μορφωτική διαδικασία» για την αγωγή των νέων και την αντιμετώπιση ηθικών και κοινωνικών προβλημάτων στον αθλητισμό και λειτουργεί ως μία νέα Ολυμπιακή ουτοπία που αντιμετωπίζεται ευνοϊκά από τις περισσότερες χώρες στο πλαίσιο των Ολυμπιακών Αγώνων αλλά και ανεξάρτητα απ' αυτούς. Στην πραγματικότητα η Ολυμπιακή Παιδεία θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως εκπαιδευτικό και πολιτικό εργαλείο της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής, των Οργανωτικών Επιτροπών Ολυμπιακών Αγώνων και των φορέων του ευρύτερου Ολυμπιακού Κινήματος για τη δημιουργία θετικής στάσης της κοινής γνώμης στις χώρες που διοργανώνουν Ολυμπιακούς Αγώνες, αλλά και της ευρύτερης διεθνούς κοινότητας, με σκοπό τη διάσωση και

ενίσχυση του θεσμού των Ολυμπιακών Αγώνων που ενδεχομένως απειλείται από την αδιαφορία, τα σκάνδαλα, το γιγαντισμό, το ντόπινγκ και τον επαγγελματισμό. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να τεθεί επίσης και το ερώτημα κατά πόσο και η ίδια η ΔΟΕ που ταλανίζεται κατά καιρούς από διάφορες κρίσεις, είναι συνδεδεμένη με τις αξίες που θέλει να προβάλλει μέσα από την Ολυμπιακή Παιδεία.

Όμως παρά τις αντιφάσεις και αμφισημίες που παρατηρούνται στο Ολυμπιακό Κίνημα δε μπορούμε να παραγνωρίσουμε το γεγονός ότι η Ολυμπιακή Παιδεία έχει εξαπλωθεί διεθνώς, όπως αποδεικνύεται από τα αντίστοιχα εκπαιδευτικά προγράμματα που εκπονούνται σε πολλές χώρες. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια ένας διεθνής διάλογος, ειδικά από στελέχη του Ολυμπιακού Κινήματος και επιστήμονες της Φυσικής Αγωγής, για την αξία της Ολυμπιακής Παιδείας, για τον επικαθορισμό της ταυτότητάς της, τις μεθόδους διδασκαλίας, το ευρύτερο παιδαγωγικό και θεωρητικό της πλαίσιο και το αξιακό της περιεχόμενο. Το γεγονός αυτό δείχνει αφενός ότι η Ολυμπιακή Παιδεία έχει γίνει αποδεκτή ως εκπαιδευτικός θεσμός και αφετέρου ότι είναι ένα ανοιχτό και υπό διαμόρφωση επιστημονικό πεδίο.

Από τα πρώτα πρότυπα Προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας (Μόναχο 1972 και Μόντρεαλ 1976) που δημιούργησαν το έδαφος για περισσότερο επεξεργασμένα και σύνθετα Προγράμματα στους επόμενους Αγώνες (Κάλγκαρυ 1988, Ατλάντα 1996, Σίδνεϊ 2000, Αθήνα 2004 και Πεκίνο 2008 κ.ά.), η Ολυμπιακή Παιδεία αντιμετώπισε πάντοτε την πρόκληση αν θα εξακολουθεί να αναπτύσσεται και με ποιο τρόπο μετά τους Αγώνες. Παρόλο που το ενδιαφέρον αρχικά σε όλες τις χώρες μειώνεται με τη λήξη των Ολυμπιακών διοργανώσεων, εν τούτοις μακροπρόθεσμα, όπως δείχνουν οι έρευνες, η Ολυμπιακή Παιδεία παραμένει πρόκληση για τις κοινωνίες. Η προώθησή της μετά τους Αγώνες απαιτεί διαφορετική εκπαιδευτική στρατηγική και το ρόλο αυτό αναλαμβάνουν οι Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες και οι εκπαιδευτικοί και αθλητικοί φορείς σε συνεργασία με τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή, τη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία, τα Κέντρα Ολυμπιακών Σπουδών και τις ΜΚΟ. Οι μεταολυμπιακές αυτές συνθέσεις στο σύνολό τους δείχνουν αφενός ότι οι ρόλοι ειδικά μετά τη λήξη των Ολυμπιακών Αγώνων αλλάζουν χέρια στις διοργανώτριες χώρες και αφετέρου, ότι οι Ολυμπιακοί φορείς είναι αυτοί που κατ' εξοχήν κατασκευάζουν τα Προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας και στη συνέχεια έρχονται να τα υποστηρίξουν και ως ένα βαθμό και να τα επιβάλλουν.

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΡΧΕΙΑ

Αρχείο Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας
Αρχείο Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής
Αρχείο Ιδρύματος Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας
Αρχείο Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Αρχείο ΥΠΕΠΘ – Ολυμπιακής Παιδείας

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

- Αναγκαστικός νόμος 2012/1393, Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης του Α.Ν. «περί τροποποίησης και συμπλήρωσης του νόμου 5620 της 27 Αυγούστου 1932 κ.λ.π.», ΦΕΚ 437, τχ. Α', 13.10.1939.
- Ν.3148/55, ΦΕΚ Α' 50/2.3.1955, «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης της περί της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων Νομοθεσίας».
- Κανονισμός ΔΟΑ, ΦΕΚ 165, 3.3.1971.
- Ν.1268, ΦΕΚ Α' 87, 16.7.1982, «Για τη δομή και λειτουργία των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων».
- Ν.1566/1985, ΦΕΚ Α'/167, 30.9.1985, «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις».
- Ν.2413, ΦΕΚ 124/17.6.1996, «Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις».
- Ν.2525/1997, ΦΕΚ Α'/188, 23.9.1997, «Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις».
- Ν.2598/1998, ΦΕΚ Α'66, 24.3.1998, «Οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων – Αθήνα 2004».
- Ν.2909/2001, ΦΕΚ 90 Α'/2.5.2001, «Ρυθμίσεις θεμάτων εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και άλλες διατάξεις».
- Ν.2942, ΦΕΚ 202, 12.9.2001, «Πρόσληψη αναπληρωτών εκπαιδευτικών για το Πρόγραμμα Ολυμπιακής Εκπαίδευσης και για τις ανάγκες των σχολείων και άλλες διατάξεις».
- Ν.2947, ΦΕΚ 228/9.10.2001, «Θέματα Ολυμπιακής Φιλοξενίας, Έργων Ολυμπιακής Υποδομής και άλλες διατάξεις».
- ΦΕΚ 1376, «Αποφάσεις», Αριθ. Γ2/5051ε, 18.10.2001, άρ. 6, «Πρόσθετες διαθεματικές προσεγγίσεις», παρ. δ' «Πρόγραμμα Σπουδών Ολυμπιακής Παιδείας».
- ΦΕΚ 108 Β', 31.01.2002, «Σύσταση αυτοτελούς Γραφείου Ολυμπιακής Παιδείας στην Κ.Υ. του ΥΠΕΠΘ».
- ΦΕΚ 304 Β', «Αποφάσεις», Αριθ.21072β/Γ2, 13.3.2003, «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) Δημοτικού – Γυμνασίου».
- Π.Δ. 302, ΦΕΚ, 257/5.11.2003, Κανονισμός ΔΟΑ.
- Ν.3255/2004, ΦΕΚ 138 Α', 22.7.2004, «Ρυθμίσεις θεμάτων όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων».
- Ν.3225, ΦΕΚ 138/22.7.2004, «Θέματα Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις».
- ΦΕΚ 1280/13.9.2005, «Γενίκευση εφαρμογής του Προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης στην Α/θμια Εκπαίδευση».
- Ν.3467/21-6-2006, ΦΕΚ 128 τ. Α', «Επιλογή στελεχών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ρύθμιση θεμάτων διοίκησης και εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις».
- Ν.3687, ΦΕΚ 159/1.8.2008, κεφ. Α' «Θέματα προσωπικού Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης».

Π.Δ., ΦΕΚ 1843/12.9.2008, «Έγκριση σύστασης του κοινωφελούς ιδρύματος με την επωνυμία “Διεθνές Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας” και κύρωση του οργανισμού αυτού».

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ/ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- Εγκύκλιος ΥΠΕΠΘ, «Σύγκλησις ειδικής δι’ Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς Συνόδου της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας», 17.1.1974.
- Εγκύκλιος ΥΠΕΠΘ – Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής, «Τοποθέτηση των εκπαιδευτικών της Ολυμπιακής Παιδείας – Οδηγίες υλοποίησης του προγράμματος», 23.10.2001.
- Εγκύκλιος ΥΠΕΠΘ – Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής, «Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας», 2.11.2001.
- Εγκύκλιος ΥΠΕΠΘ, «Ορισμός Νομαρχιακών Υπευθύνων», 23.10.2001 και 8.9.2004.
- Εγκύκλιος ΥΠΕΠΘ – Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής, Γ4/1118/2-11-2001, «Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας».
- ΥΠΕΠΘ – Γραφείο Ο.Π., Υπουργική απόφαση 11802/ΚΔ, 6.11.2002, «Διανομή εκπαιδευτικού υλικού του Προγράμματος “Ολυμπιακή Παιδεία” για τις σχολικές μονάδες Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης Ελλάδας και εξωτερικού».
- ΥΠΕΠΘ – Γραφείο Ο.Π., Υπουργική απόφαση 99961/ΚΔ, 17.9.2003, «Εφαρμογή Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας».

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

- Πρακτικά Εφορείας ΔΟΑ, 11.1.1971 έως 12.1.2012.
- Πρακτικά Ολομέλειας Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων (ΕΟΑ), 16.7.1993 έως 21.1.1997.
- Πρακτικά Α΄ Προσυνεδρίου Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας του ΙΟΑΠ, Ολυμπία, 12-16.9.1996.
- Πρακτικά Β΄ Προσυνεδρίου Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας ΙΟΑΠ, Νάουσα, 27-30.1.1997.
- Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Διά την επάνοδο στο αρχαίο Ολυμπιακό Πνεύμα», του Συλλόγου «Ολυμπιακή Ιδέα», Ολυμπία, 4-5/9.1997.
- Πρακτικά Δήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας, ΥΠΕΠΘ – ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», 12-13/12.2002.
- Πρακτικά Επιμορφωτικού Σεμιναρίου, «Εισαγωγή Αθλητικής και Ολυμπιακής Παιδείας στην Εκπαίδευση», ΥΠΕΠΘ – Δ/ση Β/θμιας Εκπ/σης Κέρκυρας, 21.10.1998 - 7.11.1998.
- Πρακτικά Συμποσίου Ολυμπιακής Παιδείας, ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», 16-17/10.2003.
- Πρακτικά Τριήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας, ΥΠΕΠΘ – «Αθήνα 2004», 4-5.11. 2002.
- Πρακτικά Τριήμερου Σεμιναρίου Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών Ολυμπιακής Παιδείας, «Ολυμπιακή Παιδεία και Ανθρώπινα Δικαιώματα», ΥΠΕΠΘ-ΕΙΝ-ΚΕΚ/ΕΙΝ «Ανοιχτοί Ορίζοντες», 17-19/6.2002, Αθήνα, 2002.
- Πρακτικό Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής (Σύνοδος Γ΄), 26.2.2003.
- Πρακτικά Α΄ Παγκόσμιου Συνεδρίου ΙΟΑΠ, Καλάβρυτα, 20-25.8.1997.
- Πρακτικά Β΄ Παγκόσμιου Συνεδρίου ΙΟΑΠ, Όλυμπος, 2-6/6.2000.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ, ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ, ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ, ΓΕΝΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ, ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΕΙΣ, ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ, ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ, ΕΚΘΕΣΕΙΣ

- Α΄ 12/θεσιο Αρσάκειο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης, Επιστολή στο ΙΟΑΠ, 5.5.1998.
- Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων – Υπουργείο Πολιτισμού, Πρόγραμμα εκδήλωσης, «Ανοικτά Στάδια – Η γιορτή του Ολυμπισμού συνεχίζεται», 2005.
- Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής Νοτίου Αιγαίου, Επιστολή προς ΥΠΕΠΘ και Π.Ι., 13.12.2000.

- Διεύθυνση Δημοτικής Εκπαίδευσης Νομαρχίας Χίου, Επιστολή Επιθεωρητή στη ΔΟΑ, 26.7.1980.
- ΔΟΑ, Επιστολή στο ΥΠΕΠΘ, 30.5.1983.
- ΔΟΑ, Προσφώνηση Επιθεωρητή Δημοτικής Εκπαίδευσης Χανίων, 1^η Σύνοδος Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών Δημοτικής Εκπαίδευσης, 1980.
- ΔΟΑ, Προσφώνηση Επιθεωρητή Φυσικής Αγωγής σχολείων Δημοτικής Εκπαίδευσης Κύπρου, 2^η Σύνοδος Εκπαιδευτικών Λειτουργών Στοιχειώδους Εκπαίδευσης, 1981.
- ΔΟΑ, Προσφώνηση, Αθανάσιος Κοντογιώργης, Σύνοδος Ελλήνων Εκπαιδευτικών, 1978.
- ΔΟΑ, Προσφώνηση, Νίκος Νησιώτης, 8^η Σύνοδος Ελλήνων Εκπαιδευτικών, 1978.
- ΔΟΑ, Προσφώνηση, Νίκος Νησιώτης, 10^η Σύνοδος Ελλήνων Εκπαιδευτικών, 1980.
- ΔΟΑ, Προσφώνηση, Ν. Νησιώτης, 14^η Σύνοδος Ελλήνων Εκπαιδευτικών, 1984.
- ΔΟΑ, Τριαντάφυλλος Καρατασάκης, «Η διδασκαλία του Ολυμπισμού», 10^η Σύνοδος Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών, 1980.
- ΔΟΑ, Αθηνά Φιλίππου, Φιλολόγος – Β΄ Γυμνασιάρχης, Επιστολή προς τη ΔΟΑ 21.9.1981.
- Εισήγηση, Καμπίσης Χ., «Εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία», 15.1.1999.
- Εισήγηση, Μουντάκης Κ., Ημερίδα διάδοσης των αποτελεσμάτων της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας, 17.6.1999.
- ΕΟΑ, Επιστολή προς Γενικούς Διοικητικούς Επιθεωρητές Μέσης Εκπαίδευσης και Γυμνασιάρχας, 14.6.1974.
- ΕΟΑ, Επιστολή προς ΥΠΕΠΘ – Διεύθυνσιν Σωματικής Αγωγής και Υγιεινής, 10.1.1974.
- ΕΟΑ-ΔΟΑ, Πρόγραμμα 1^{ης} Σύνοδου Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών Στοιχειώδους Εκπαίδευσης, 1980.
- ΕΟΕ, *Η Ολυμπιακή Φλόγα: Αφή και παράδοση Ολυμπιακής Φλόγας, Αρχαία Ολυμπία 25 Μαρτίου.*
- ΕΟΕ, *Ολυμπιακή Φλόγα – οικουμενικό σύμβολο, 25 Μαρτίου 2004 τελετή αφής, Ολυμπία.*
- Επιτελική Ομάδα Φακέλλου Υποψηφιότητας (επιμ.), *Συνοπτική Έκδοση Φακέλλου Υποψηφιότητας της Αθήνας για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1996*, σ. 7.
- Επιτροπή Διεκδίκησης Ολυμπιακών Αγώνων, *ΑΘΗΝΑ 2004, Υποψήφια Πρόλη*, Ενημερωτικό Δελτίο της Επιτροπής Διεκδίκησης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, τχ. 3, Φεβρ. 1997.
- ΕΠΦΑΝΗ, Επιστολή στο ΥΠΕΠΘ, ΠΙ, Γραφείο Φ.Α. Ν. Ηρακλείου, Βουλευτές Ηρακλείου και ΜΜΕ, 8.5.2001.
- ΙΟΑΠ, «Ευαισθητοποίηση των τοπικών φορέων και επαφές της ΕΑΠ με εκπροσώπους Νομαρχιών, Δήμων και Παράγοντες 1994-1996».
- ΙΟΑΠ, «Η παρέμβασή μας στα σχολεία ως πιλοτική χώρα».
- ΙΟΑΠ, «Χαιρετισμοί του Δία και της Ήρας».
- ΙΟΑΠ, Αρχείο Ομιλιών Αντώνη Τζίκα.
- ΙΟΑΠ, Διακήρυξη Β΄ Παγκόσμιου Συνεδρίου, Όλυμπος, 2 – 6.6.2000.
- ΙΟΑΠ, Επιτροπή Αθλητικού Πνεύματος της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων, «Σύσταση και Δραστηριότητες – περίοδος 1996».
- ΙΟΑΠ, Ντάγκαρη Α., «Λίγα λόγια για το εικαστικό μέρος του Οδηγού Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας».
- ΙΟΑΠ, Συμβολαιογραφικές Πράξεις, «Σύσταση Κοινωφελούς Ιδρύματος», αρ. 6881 και αρ. 7658.
- ΙΟΑΠ, Συμφωνητικό ιδρύσεως αστικής εταιρείας μη κερδοσκοπικής, 3.11.1998.
- Κετσέας Ιωάννης, «Υπόμνημα διά την ίδρυσιν Ολυμπιακής Ακαδημίας εν Ελλάδι», Ιαν. 1949.
- Κιτρούφ Α., (Haverford College), Επιστολή προς τον Νίκο Φιλάρετο, 28.10.2001.
- Κοντογιώργης Αθανάσιος, Νομαρχιακός Επιθεωρητής Φυσικής Αγωγής Πειραιά, «Το σχολικό αθλητικό πρόγραμμα του ΥΠΕΠΘ», 1978.
- Μακρή Ζέττα, Βουλευτής Μαγνησίας, Επιστολή στο ΥΠΕΠΘ, 23.1.2003.
- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», «Διακήρυξη των Αθηνών - Διακήρυξη των Ολυμπιακών αξιών στην εκπαίδευση», 2003.

- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», Επίσημο Φυλλάδιο, *Ολυμπιακή Εκπαίδευση*.
- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», *Εγχειρίδιο Εικαστικής Ταυτότητας της Αθήνα 2004, «Πυθία»*.
- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», *Επίσημο Αναμνηστικό Πρόγραμμα Παραολυμπιακών Αγώνων*, Αθήνα, Σεπτ. 2004, Κ/Ξ Διεθνείς Αθλητικές Εκδόσεις.
- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», Επίσημο φυλλάδιο, *Εθελοντισμός, χχ*.
- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», Δελτίο Τύπου, Νο 1210, 17.10.2003.
- ΠΕΚΦΑ – ΟΠ, Επιστολή στο ΥΠΕΠΘ, «Ολυμπιακή Παιδεία 2004 και μετά», 2002.
- ΠΕΚΦΑ – ΟΠ, Επιστολή στο ΥΠΕΠΘ, 5.10.2001.
- ΠΕΚΦΑ, «Υπόμνημα – Ολυμπιακή Παιδεία», χχ.
- ΠΕΚΦΑ – ΟΠ, Δελτίο Τύπου, 14.1.2004.
- Π.Ι., «Κατάσταση σχολείων που εφάρμοσαν το [πιλοτικό] πρόγραμμα».
- Π.Ι., Επιστολή Μουντάκης Κ., προς Αλαχιώτη Σ., και κοινοποίηση προς Χασιώτη και Υπουργό Παιδείας, 26.7.2001.
- Π.Ι., Επιστολή Μουντάκης Κ. προς Συμβούλους και Παρέδρους του Π.Ι., 10.11.1997.
- Π.Ι., Επιστολή Μουντάκης Κ. προς τα τμήματα Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης και τμήματα ΑΜΕΑ, 3.12.2001.
- Π.Ι., Μουντάκης Κ., «Προτάσεις για τη συνέχιση του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας», 6.5.2003.
- Π.Ι., Μουντάκης Κ., «Πρόταση για τη μόνιμη εφαρμογή του προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας στα ελληνικά σχολεία», 26.10.2004.
- Π.Ι., Επιστολή Μουντάκης Κ. προς Τζίκα Α., 1.8.1996.
- Π.Ι., Επιστολή Π.Ι. προς Τζίκα Α., 9.6.1997.
- Π.Ι., Επιστολή Μουντάκης Κ. προς Αλαχιώτη Σ., 15.6.2001.
- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας – Τμήμα Φυσικής Αγωγής, «Οι θέσεις του καθηγητή και αξιολογητή του προγράμματος Γ. Θεοδωράκη και της Ελληνικής Ακαδημίας Φυσικής Αγωγής για το μέλλον του προγράμματος ΟΠ».
- Πολίτης, Κ., *Απολογισμός Δράσεων Περιόδου 1.3.2002 – 30.9.2004*, Αθήνα, ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004» – Γενική Διεύθυνση Διοικητικών Υπηρεσιών – Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, Οκτ. 2004.
- ΤΕΦΑΑ, Οι θέσεις των Προέδρων των ΤΕΦΑΑ για το πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας.
- ΥΠΕΠΘ – «Αθήνα 2004» Α.Ε., Μνημόνιο Συναντίληψης και Συνεργασίας που αφορά θέματα των Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004»
- ΥΠΕΠΘ – «Αθήνα 2004» Α.Ε., Σύμβαση για την υλοποίηση δράσεων που αφορούν τους Ολυμπιακούς Αγώνες.
- ΥΠΕΠΘ – «Αθήνα 2004», *Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας – Σεμινάριο Εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής*, Αθήνα, 14-19.1.2001.
- ΥΠΕΠΘ – Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας Επιστολή προς Διευθύνσεις Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης και γραφεία Φυσικής Αγωγής, «Εφαρμογή προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας», 20.9.2004.
- ΥΠΕΠΘ, Επιστολή προς Δ/νσεις Α/θμιας, Β/θμιας εκπαίδευσης και Γραφεία Φυσικής Αγωγής, «Πρόγραμμα Ολυμπιακής Εκπαίδευσης», 7.12.2000.
- ΥΠΕΠΘ, Επιστολή προς Σχολικούς Συμβούλους, «Εφαρμογή Εθνικού προγράμματος Ολυμπιακής Εκπαίδευσης», 17.12.1999.
- ΥΠΕΠΘ, Επιστολή προς τη Βουλή, Τμήμα Κοινοβουλευτικού Ελέγχου, 20.2.2003.
- ΥΠΕΠΘ, Επιστολή προς τους καθηγητές Φυσικής Αγωγής για την Ολυμπιακή Παιδεία, χχ.
- ΥΠΕΠΘ, Η Εφαρμογή του Προγράμματος «Ολυμπιακή Παιδεία», 2003.
- ΥΠΕΠΘ – Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής, Επιστολή Ακριδοπούλου Κ. προς Αλαχιώτη Σ., 31.1.2002.
- ΥΠΕΠΘ, Διαφημιστικό Φυλλάδιο Εκπαιδευτικού Υλικού Ολυμπιακής Παιδείας, «Ολυμπιακή Εκπαίδευση».
- ΥΠΕΠΘ, Πρόσκληση υποβολής προτάσεων για το Πρόγραμμα Ολυμπιακή Παιδεία 2003-2004 προς τις Διευθύνσεις Α/θμιας & Β/θμιας Εκπαίδευσης, Αθήνα, Οκτ. 2003.
- ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., Διεύθυνση Φυσικής Αγωγής, *Πρόγραμμα Σεμιναρίου Εκπαιδευτικών Φυσικής Αγωγής*, 16-17.12.1999, Αθήνα.

- ΥΠΕΠΘ, Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας, 26.6.2008.
 ΥΠΕΠΘ – Γραφείο Ο.Π., Επιστολή στο ΓΓ του ΥΠΕΠΘ, 9.1.2008.
 ΥΠΕΠΘ, «Εφαρμογή προγράμματος – συγκεντρωτικά στοιχεία», 14.4.2004.
 ΥΠΕΠΘ, «Ορισμός Νομαρχιακών Υπευθύνων», 23.10.2001 και 8.9.2004.
 ΥΠΕΠΘ, Χασιώτης Χ., Επιστολή προς την ιεραρχία του ΥΠΕΠΘ, 12.10.2000.
 ΥΠΕΠΘ, Χασιώτης Χ., Επιστολή προς τον Πρόεδρο του Π.Ι., 10.7.2001.
 ΥΠΕΠΘ, Χασιώτης Χ., Επιστολή προς τις διευθύνσεις Α/θμιας & Β/θμιας εκπαίδευσης, 12.3.2001.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΙΟΑΠ – Π.Ι., ΥΠΕΠΘ – ΑΘΗΝΑ 2004 & ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΔΟΑ

- Αλπιάς, Κ., «Πρώτη αξιολόγηση του Προγράμματος Ολυμπιακή Εκπαίδευση», [για το σχολικό έτος 1999-2000], χχ.
 Βουζικά, Έ., (επιμ.), Έκθεση τελικής αξιολόγησης Πειραματικού Προγράμματος «Εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία», 1999.
 Γεωργιάδης, Κ., Έκθεση αξιολόγησης 10^{ης} Διεθνούς Συνόδου Διευθυντών ΕΟΑκ, 48^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Νέους Μετέχοντες, 8^{ης} Διεθνούς Συνόδου για στελέχη Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων Φυσικής Αγωγής, 16^{ου} Διεθνούς Μεταπτυχιακού Σεμιναρίου, Αθήνα, ΔΟΑ, Οκτ. 2008.
 Γεωργιάδης, Κ., Έκθεση αξιολόγησης 44^{ης} – 49^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Νέους Μετέχοντες, 8^{ης} και 9^{ης} Διεθνούς Συνόδου Διευθυντών ΕΟΑκ, 1^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Ολυμπιονίκες, 9^{ης} Διεθνούς Συνόδου για στελέχη Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων Φυσικής Αγωγής, 10^ο – 17^ο Διεθνές Σεμινάριο για Μεταπτυχιακούς Φοιτητές, Αθήνα, ΔΟΑ, Δεκ. 2011.
 Θεοδωράκης, Ι., Αξιολόγηση του σεμιναρίου του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας 2-3-4 Νοεμβρίου 2003, Πάτρα, ΤΕΦΑΑ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Νοέμ. 2003.
 Θεοδωράκης, Ι., Γούδας Μ., Γραμματικόπουλος, Β., Έκθεση αξιολόγησης των σεμιναρίων του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας 10-13 Δεκεμβρίου 2001 και 7-10 Ιανουαρίου 2002, ΤΕΦΑΑ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ιαν. 2002.
 Θεοδωράκης, Ι., Γούδας Μ., Παπαχαρίσης, Β., Χασάνδρα Μ., Αξιολόγηση των σεμιναρίων του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας Αθήνα 14-19 Ιανουαρίου 2001 και Θεσσαλονίκη 22-27 Ιανουαρίου 2001, ΤΕΦΑΑ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Φεβρ. 2001.
 Θεοδωράκης, Ι., Γούδας, Μ., Γραμματικόπουλος, Β., Έκθεση αξιολόγησης Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας Φθινόπωρο 2001 – Ιούνιος 2002, ΤΕΦΑΑ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ιούλ. 2002.
 Θεοδωράκης, Ι., Γούδας, Μ., Γραμματικόπουλος, Β., Έκθεση αξιολόγησης προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας, Σεπτέμβριος 2002 – Ιούνιος 2003, ΤΕΦΑΑ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Σεπτ. 2003.
 Θεοδωράκης, Ι., Γούδας, Μ., Παπαχαρίσης, Β., Γραμματικόπουλος, Β., Έκθεση αξιολόγησης Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας Ιανουάριος – Ιούνιος 2001, ΤΕΦΑΑ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Αύγ. 2001.
 Θεοδωράκης, Ι., Γραμματικόπουλος, Β., Έκθεση αξιολόγησης του σεμιναρίου του Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας 4-5-6 Νοεμβρίου 2002, ΤΕΦΑΑ – Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Νοέμ. 2002.
 Καμπίτσης, Χ., «Αξιολόγηση αρχικής μέτρησης», [πιλοτικού προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας], 17.6.1999.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

- Ασιδέρη Δήμητρα, Πρόεδρος του Φάρου Τυφλών Καλλιθέας, 13.5.2005.
- Βαρουξής Λεωνίδα, Εκδότης της Εφ. *Πατρίς Πύργου* – Μέλος της Εφορείας της ΔΟΑ, 4.8.2005.
- Βουζικά Έφη, PhD Καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής – τέως στέλεχος της επιστημονικής ομάδας του Π.Ι. στο πιλοτικό Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας και συνεργάτης του ΙΟΑΠ, 9.6.2009.
- Γεωργιάδης Κων/νος, Επίτιμος Κοσμήτορας ΔΟΑ – τέως μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Οργανωτικής Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004», Καθηγητής στο Τμήμα Οργάνωσης & Διαχείρισης του Αθλητισμού, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, 4.4.2011.
- Γολεγού Σοφία, Καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής – τέως Ειδική Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, 4.12.2008.
- Κέλλης Ηρακλής, PhD, τέως Διευθυντής Τομέα «Επιμόρφωσης – Κοινού Μαθητών» της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, Σχολικός Σύμβουλος Φυσικής Αγωγής, 13.11.2012.
- Κοσμόπουλος Θανάσης, Πρώτος Λαμπαδηδρόμος στους Αγώνες του 1980, 8.10. 2005.
- Κούρκουλα Ελένη, τέως Υφυπουργός ΥΠΕΠΘ για την Ολυμπιακή Παιδεία, 28.3.2009.
- Μακρής Αλέξανδρος, Καθηγητής Φυσικής Αγωγής – τέως Προϊστάμενος Γραφείου Ολυμπιακής Παιδείας, 8.12.2008.
- Μουντάκης Κων/νος, τέως Σύμβουλος Φυσικής Αγωγής Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και συνεργάτης του ΙΟΑΠ, Καθηγητής στο Τμήμα Οργάνωσης & Διαχείρισης του Αθλητισμού, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, 13.7.2008.
- Παπαδόπουλος Ανδρέας, Καθηγητής Φυσικής Αγωγής – τέως στέλεχος της επιστημονικής ομάδας του Π.Ι. στο πιλοτικό Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας, 10.2.2010.
- Πολίτης Κώστας, τέως Διευθυντής της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», Καθηγητής Οικονομολόγος ΤΕΙ Αιγάλεω, 2012.
- Τζίκας Αντώνης, τέως Πρόεδρος ΕΟΕ – Πρόεδρος ΙΟΑΠ, 15.11.2005.

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΙΟΑΠ, ΑΘΗΝΑ 2004 – ΥΠΕΠΘ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΦΟΡΕΩΝ

- Action Aid, *Παιδιά του Κόσμου – Πολίτες του Κόσμου*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Action Aid, χχ.
- Binder, D., *Αναθρέψτε έναν πρωταθλητή*, Αθήνα, ΔΙΟΑΠ, 2009.
- Binder, D., *Γίνε Πρωταθλητής της ζωής!!*, Αθήνα, ΔΙΟΑΠ, 2004.
- Guo, Y., Binder, D., *Επιχείρηση Εκεχειρία – Εκπαιδευτικό βοήθημα*, Αθήνα, Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας, 2004.
- Howard, R., *Επιχείρηση Εκεχειρία*, (Μπαμπούρη – Smith X. μτφ). Αθήνα, Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας, 2004.
- Ανυφαντή, Γ., (έρευνα – επιμέλεια κειμένων), Θεωνάς, Κ., (συντονισμός – επιμ. έκδοσης), *Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς – Ανοιχτοί Ορίζοντες – Συμβούλιο Ευρώπης, Νοέμ. 2001.
- ΔΙΟΑΠ, *Ο Σύλλογος το «ζωντανό κύτταρο» του αθλητισμού*, Αθήνα, Υπουργείο Πολιτισμού – ΓΓΑ, 2004.
- Ζαμενοπούλου, Μ., (μελέτη, επιλογή υλικού, κείμενα), *Αθήνα 1896: Οι Ολυμπιακοί Αγώνες και το Φωτογραφικό Λεύκωμα του Άλμπερτ Μάγιερ*, Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη – Εκπαιδευτικά Προγράμματα, 2003.
- Θεοδωράκης, Ι., (επιστημονικός υπεύθυνος), *Εφαρμογή Προγραμμάτων που προωθούν την ισότητα στην κοινωνία «Καλλιπάτειρα» – Επιστημονικό υλικό επιμόρφωσης*, Αθήνα, Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας ΥΠΕΠΘ, χχ.
- Ιωαννίδου, Όλ., *Όλα τα παιδιά στη Γη μαζί στην Ολυμπιακή γιορτή*, Αθήνα, Τύπος Ελλάς ΕΠΕ, χχ [2002;]

- Κέλλης, Η., Πολίτης, Κ., Δαμαλίτης, Τ., Κοζαντζόπουλος, Γ., *Το Περιβάλλον είμαστε εμείς: εκπαιδευτικό – ενημερωτικό υλικό για το Περιβάλλον και τους Ολυμπιακούς Αγώνες*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Μουσείο Γουλανδρή, χχ [2003].
- Κιουμουρτζόγλου, Ε., (υπεύθ. έργου), *Προτάσεις – Προοπτικές (για Γυμνάσιο – Λύκειο)*, Αθήνα, «Ελληνικά Γράμματα», 2001.
- Κιουμουρτζόγλου, Ε., (υπεύθ. έργου), *Ολυμπιακά Αθλήματα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μάρτ. 2001, Λιβάνης, 2001.
- Κιουμουρτζόγλου, Ε., (υπεύθ. έργου), *Ολυμπιακές Ματιές*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μάρτ. 2001, Λιβάνης, 2001.
- Κιουμουρτζόγλου, Ε., (υπεύθ. έργου), *Ολυμπιακή Παιδεία – Από τη θεωρία στην πράξη*, Αθήνα, Λιβάνης, 2001, Εκδόσεις 4, 2002.
- Κιουμουρτζόγλου, Ε., (υπεύθ. έργου), *Ολυμπιακό 2004άδιο 10-12 ετών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001.
- Κιουμουρτζόγλου, Ε., (υπεύθ. έργου), *Ολυμπιακό 2004άδιο 6-9 ετών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001.
- Κιουμουρτζόγλου, Ε., (υπεύθ. έργου), *Ολυμπιακοί αγώνες: Αναφορές – προσεγγίσεις*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001, Λιβάνης, 2001.
- Κιουμουρτζόγλου, Ε., (υπεύθ. έργου), *Προτάσεις – Προοπτικές (για το Δημοτικό)*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, Μάρτ. 2001, Λιβάνης, 2001.
- Κιουμουρτζόγλου, Ε., Πολίτης, Κ., (υπεύθ. έκδοσης), *Παραολυμπιακοί Αγώνες από το 1960 στο 2004*, Αθήνα, «ΠΑΛΛΗΣ» ΑΒΕΕ, χχ ([2002].
- Κλάδος Πουλιών του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών, *Μικρός Εθελοντής*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Σώμα Ελληνίδων Οδηγών, χχ [2002].
- Μουντάκης Κ., Βουζικά Έ., Γολεγού Σ., Παπαδόπουλος Α., *Ολυμπιακή και Αθλητική Παιδεία*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002.
- Μουντάκης, Κ., Βουζικά, Ε., *Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας, Οδηγίες για τη χρήση του βιβλίου “Γίνε Πρωταθλητής της Ζωής!!”*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2005.
- Μουρατίδης Ι., Μουντάκης Κ., Καμπίτσης Χ., Μάστορα Ι., *Οδηγός Ολυμπιακής και αθλητικής παιδείας: για εκπαιδευτικούς*, Αθήνα, ΙΟΑΠ, 1998.
- Πολίτης, Κ., (υπεύθ. έργου), *Ολυμπιακοί Αγώνες Αθήνα 2004 – Δραστηριότητες για την προσχολική ηλικία*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ-ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», 2003.
- Πολίτης, Κ., (υπεύθ. έργου), *Παραολυμπιακοί Αγώνες από το 1960 στο 2004 – Δραστηριότητες για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες* Αθήνα, ΟΕΟΑ, χχ [2002].
- Τριβιζάς, Ε., *Η Δέσποινα και το περιστέρι*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2001.
- Υπουργείο Πολιτισμού (επιμ.), Μαλούχος, Γ. – Καραβάς, Ζ., *Το Ολυμπιακό μου Τετράδιο – Ανοιχτά Στάδια, η γιορτή του Ολυμπισμού συνεχίζεται*, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων, 2005.
- Υπουργείο Πολιτισμού (επιμ.), *Το Ολυμπιακό μου Λεύκωμα – Ανοιχτά Στάδια, η γιορτή του Ολυμπισμού συνεχίζεται*, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Ολυμπιακής Αξιοποίησης, 2005.

ΤΥΠΟΣ: (1997-2012)

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Εξουσία, 19.8.1997.

Ελεύθερη Ώρα, 20.8.1997.

Sport Time, 9.12.1997.

Απογευματινή, 9.12.1997.

Φως των Σπορ, 20.8.1997. 9.12.1997.

Αθλητική Ηχώ, 20.8.1997. 9.12.1997. 20.5.2000.

Πρωταθλητής, 20.5.2000.

Ωρα για Σπορ, 9.12.1997. 20.5.2000.

Βραδυνή, 20.5.2000. 1.6.2000.
Η Αθηναϊκή, 1.6.2000.
Η Αυγή, 1.6.2000.
Ελεύθερος Τύπος, 20.8.1997. 9.12.1997. 14.10.2000.
Ο Ριζοπάστης: 30.11.2000. 16.1.2001. 19.1.2001. 23.1.2001. 4.5.2001. 6.7.2001. 6.5.2001. 24.4.2001.
Το Βήμα, 14.9.1997. 8.3.1998. 13.06.1999. 20.5.2000. 27.8.2000. 19.8.2001. 30.9.2001. 8.6.2003. 21.12.2003. 1.2.2004. 1.8.2004. 5.9.2004. 16.4.2006. 13.4.2008. 1.8.2008. 26.4.2009. 12.8.2012.
Η Καθημερινή, 9.12.1997. 20.5.2000. 18.5.2003.1.6.2003. 5.4.2004. 23.5.2004. 11.10.2006.
Ελευθεροτυπία, 9.11.2001. 30.1.2002. 23.1.2003. 21.4.2001. 16.7.2004.
Τα Νέα, 20.8.1997. 9.12.2997

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Altius, τχ. 6, Σεπτ. 2003.
ATHENS 04. Paralympics, τχ. 04, Δεκ. 2004.
ATHENS 04, επίσημο περιοδικό της «Αθήνα 2004»: τχ. 01 Ιαν. 2002, τχ. 04 Μάρτ. 2003, τχ. 06, Οκτ. 2003, τχ. 07 Δεκ. 2003, τχ. 10 Απρ. 2004.
BHMagazino, τχ. 480, 25-27.12.2009
Sportive, τχ. 11 Μάιος 2004.
View Sport της Εφ. *Η Καθημερινή*, Ιούν. 2002, τχ. 13.
Εθνοσπόρ της Εφ. *Εθνος*, τχ. 572, 6.9.2004.
«Επτά Ημέρες» της Εφ. *Η Καθημερινή*, 18.4.2004. 23.5.2004. 12.9.2004.
+*design*, τχ. 33 Μάρτ.- Απρ. 2004.

ΤΥΠΟΣ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Clastres, P., «Ο Πιερ ντε Κουμπερτέν έπεσε στην παγίδα του», Εφ. *Το Βήμα*, 16.4.2006.
Αγγελοπούλου – Δασκαλάκη, Γ., «2004: Η χρονιά των Αγώνων», στο περ. *Athens .04*, τχ. 7, Δεκ. 2003, σ. 2.
Αλμπανίδης, Ε., «Ο εκδημοκρατισμός της ΔΟΕ» στο «Βήμα Ιδεών» της Εφ. *Το Βήμα*, 1.8.2008.
Αποστολοπούλου, Ε., «Ο Σχινιάς χωρίς Ολυμπιακό μακιγιάζ», Εφ. *Καθημερινή*, 11.10.2006.
Βαγενάς, Ν., «Το ηθικό δικαίωμα στη χορηγία», Εφ. *Το Βήμα*, 14.9.1997.
Βαλαβάνης, Π., «Ο Ηρακλής αντέχει στον μύθο», Εφ. *Το Βήμα*, 1.2.2004.
Γάκης, Γ., «Αφή σε συμβολική ημέρα», στο περ. *Ολυμπιακές Διαδρομές*, Ιαν. 2004, τχ. Β', σ. 23-25.
Ευαγγελινού, Χ., «Ζητήματα κοινωνικής ευαισθητοποίησης», στο *Παραολυμπιακοί Αγώνες*, «Επτά Ημέρες» της Εφ. *Η Καθημερινή*, 12.9.2004, σ. 16-18.
Ευθυμίου, Π., «Κοιτάζοντας μακρύτερα από το 2004», στο περ. *Athens 04*, τχ. 01.1.2002.
Εφ. *Sport Time*, «Τζίκας: “Μόνο οι Ολυμπιακοί Αγώνες διασώθηκαν”», 9.12.1997.
Εφ. *Αθλητική Ηχώ*, «Αντώνης Τζήκας: “Επείγει η εισαγωγή της Ολυμπιακής Παιδείας στα σχολεία”», 9.12.1997.
Εφ. *Αθλητική Ηχώ*, «Η ολυμπιακή και αθλητική παιδεία στα σχολεία», 20.8.1997.
Εφ. *Αθλητική Ηχώ*, «Παρουσίαση βιβλίου “Γίνε Πρωταθλητής στη ζωή”», 20.5.2000.
Εφ. *Απογευματινή*, «Αθλητική παιδεία στα σχολεία», 9.12.1997.
Εφ. *Βραδυνή*, «Ολυμπιακή Παιδεία: το αλφαβητάρι της ζωής», 20.5.2000.
Εφ. *Βραδυνή*, «Ολυμπιακή Παιδεία», 1.6.2000.
Εφ. *Ελεύθερη Ώρα*, «Η εισαγωγή της Ολυμπιακής και αθλητικής παιδείας στα σχολεία», 20.8.1997.
Εφ. *Ελεύθερος Τύπος*, «Οδηγός Παιδείας», 14.10.2000.,
Εφ. *Ελεύθερος Τύπος*, «Παγκόσμιο Συνέδριο “Αθλητικής Παιδείας”», 20.8.1997.
Εφ. *Ελεύθερος Τύπος*, «Σπίτι Ολυμπιακού Πνεύματος», 9.12.1997.

- Εφ. *Ελευθεροτυπία*, «Ο στολισμός της Αθήνας», 16.7.2004.
- Εφ. *Ελευθεροτυπία*, «Στο δρόμο για το 2004 ...», 30.1.2002.
- Εφ. *Εξουσία*, «Αθλητική Παιδεία στα σχολεία...Παγκόσμιο συνέδριο στα Καλάβρυτα», 19.8.1997.
- Εφ. *Η Αθηναϊκή*, «Συνέδριο Παιδείας», 1.6.2000.
- Εφ. *Η Αυγή*, «Ολυμπιακή Παιδεία – Αύριο το συνέδριο στον Όλυμπο», 1.6.2000.
- Εφ. *Η Καθημερινή*, «Ηθική και οικουμενικές αξίες στον σημερινό κόσμο: Δύο Γάλλοι στοχαστές ανταλλάσσουν απόψεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την πρόοδο, τη σύγκρουση των πολιτισμών», 2.5.2004.
- Εφ. *Η Καθημερινή*, «Το φως (Φοίβος) και η σοφία (Αθηνά) μασκώτ του 2004», 5.4.2004.
- Εφ. *Η Καθημερινή*, «Μάθημα στα παιδιά – Η αθλητική παιδεία απαραίτητη στα σχολεία» 9.12.1997.
- Εφ. *Η Καθημερινή*, «Παραολυμπιακή Παιδεία στο «Παραολυμπιακοί Αγώνες», περ. «Επτά Ημέρες» της 12.9.2004, σ. 25.
- Εφ. *Η Καθημερινή*, «Υπάρχει ακόμα το όραμα», 20.5.2000.
- Εφ. *Ο Ριζοσπάστης*, «Δουλεύουν στο παρασκήνιο Κυβέρνηση και ΔΟΕ», 24.4.2001.
- Εφ. *Ο Ριζοσπάστης*, «Ολυμπιακό Κωπηλατοδρόμιο – Προσβολή ιστορικής μνήμης», 6.5.2001.
- Εφ. *Ο Ριζοσπάστης*, «Στην Ολομέλεια του ΣτΕ το Κωπηλατοδρόμιο», 6.7.2001.
- Εφ. *Ο Ριζοσπάστης*, «Συνεχίζονται οι αντιδράσεις για τον Σχοινιά», 4.5.2001.
- Εφ. *Ο Ριζοσπάστης*, «“Ολυμπιακή” χειραγώγηση συνειδήσεων: Το πρόγραμμα “Ολυμπιακή Παιδεία” παρουσίασαν χθες το Υπουργείο Παιδείας και η Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων “Αθήνα 2004”», 30.11.2000.
- Εφ. *Ο Ριζοσπάστης*, «Πρόγραμμα “Ολυμπιακή Παιδεία”: Ανατρέπεται το σχολικό πρόγραμμα για τη νέα...μεγάλη ιδέα», 16.1.2001.
- Εφ. *Ο Ριζοσπάστης*, «ΕΣΑΚ – ΔΕΕ : “Υποκριτικό ενδιαφέρον για την ολυμπιακή ιδέα”», 19.1.2001.
- Εφ. *Ο Ριζοσπάστης*, «Πρόγραμμα “Ολυμπιακή Παιδεία”: Σεμινάρια για τη... “Μεγάλη Ιδέα” των πολυεθνικών», 23.1.2001.
- Εφ. *Πρωταθλητής*, «Εκδήλωση, “Εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στα σχολεία”», 20.5.2000.
- Εφ. *Τα Νέα*, «Μονόδρομος ο Ολυμπισμός», 9.12.2000.
- Εφ. *Τα Νέα*, «Παγκόσμιο Συνέδριο στα Καλάβρυτα – Στα θρανία η Ολυμπιακή Ιδέα», 20.8.1997.
- Εφ. *Το Βήμα*, «Συνέδριο τον Ιούνιο – Ολυμπιακή Παιδεία στα σχολεία», 20.5.2000.
- Εφ. *Φως των Σπορ*, «Η Ολυμπιακή Ιδέα στα σχολεία», 9.12.1997.
- Εφ. *Φως των Σπορ*, «Στα σχολεία η εισαγωγή της Ολυμπιακής και αθλητικής παιδείας», 20.8.1997.
- Εφ. *Ωρα για σπορ*, «Αντώνης Τζήκας, “Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι μονόδρομος”», 9.12.1997.
- Εφ. *Ωρα για σπορ*, «Με το βιβλίο “Γίνε Πρωταθλητής στη Ζωή” η Ολυμπιακή Παιδεία κάνει το γύρο του κόσμου», 20.5.2000.
- Ζούλας, Σ., «Αρχαίο Πνεύμα ετοιμοθάνατο», στο περ. *View Sport* της Εφ. *Η Καθημερινή*, Ιούν. 2002, τχ. 13,
- Θέρμου, Μ., «Μυστηριώδεις μαριονέτες», Εφ. *Το Βήμα*, 26.4.2009.
- Καούκη, Μ., «Νίκος Κακλαμανάκης: Έχω παντρευτεί τη θάλασσα», στο περ. *Εθνοσπόρ* της Εφ. *Το Έθνος*, τχ. 572, 6.9.2004.
- Κιτρορέφ, Α., «Ελληνική Πολιτική και Ολυμπιακό Κίνημα – Παγκοσμιοποίηση του αρχαίου πνεύματος», Εφ. *Το Βήμα*, 1.8.2004.
- Κλεφτογιάννη, Ι., «Η αρχαία είναι άλλη γλώσσα, δεν είναι μία γλώσσα με την ελληνική», (συνέντευξη στον Εμμανουήλ Κριαρά), Εφ. *Ελευθεροτυπία*, 21.4.2001.

- Κόλλιας, Φ., «Κυνήγι «πειρατών» εν όψει 2004, Τα μη αυθεντικά προϊόντα, σήματα και λογότυπα στο στόχαστρο της Οργανωτικής Επιτροπής», Εφ. *Η Καθημερινή*, 18.5.2003.
- Κόλλιας, Φ., «Τα ελληνικά πιάτα της Ολυμπιάδας», Εφ. *Η Καθημερινή*, 1.6.2003.
- Κουλούρη, Χ., «Η πολιτική στον αθλητισμό: Από τον Ψυχρό Πόλεμο στην τρομοκρατία», στο Ειδικό Ένθετο «Ολυμπιακοί Αγώνες και Πολιτική», Εφ. *Το Βήμα*, 1.8.2004.
- Κουλούρη, Χ., «Η σκοτεινή πλευρά της λαμπαδηδρομίας», Εφ. *Το Βήμα*, 13.4.2008.
- Κουλούρη, Χ., «Η διεθνοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων», Εφ. *Το Βήμα*, 30.9.2001.
- Κουλούρη, Χ., «Ολυμπιακές αξίες και αποκλεισμοί», Εφ. *Το Βήμα*, 12.8.2012.
- Κουλούρη, Χ., «Ολυμπιακοί Αγώνες με άρωμα Ιστορίας», Εφ. *Το Βήμα*, 19.8.2001.
- Κουλούρη, Χ., «Ο αθλητής και ο ήρωας: από τον Λούη στον Παυλακάκη», Εφ. *Το Βήμα*, 8.3.1998.
- Λιάτσου, Ολ., «Η “δασκάλα” της Ολυμπιάδας», Εφ. *Ελευθεροτυπία*, 23.1.2003.
- Λώμη, Κ., «Σερ Λούντβιχ Γκούτμαν», στο περ. *Επτά Ημέρες* της Εφ. *Η Καθημερινή*, «Παραολυμπιακοί Αγώνες», 12.9.2004, σ. 2-4.
- Μαγκλίνης, Η., «“Αθλητές με αναπηρία, όχι ανάπηροι αθλητές”», στο περ. *Επτά Ημέρες* της Εφ. *Η Καθημερινή*, «Παραολυμπιακοί Αγώνες», 12.9.2004, σ. 22-24.
- Μαγκριώτης, Ι., (Υφυπουργός Εξωτερικών), «Εθελοντισμός: μια ελληνική πρόταση: ισχυρός κρίκος στον αγώνα διάδοσης των Ολυμπιακών Ιδεών», στο περ. *ATHENS 04*, τχ. 06, Οκτ. 2003, σ. 16-17.
- Μαρωνίτης, Δ., «Η γλώσσα της εικόνας», Εφ. *Το Βήμα*, 25.5.1997.
- Μητσάκης, Κ., «Ο Ολυμπιακός Ύμνος», Εφ. *Καθημερινή*, 23.5.2004.
- Μοσχονάς, Κ., «Πρώτοι στην ξеноφοβία, τελευταίοι στην τεχνολογία», Εφ. *Ελευθεροτυπία*, 9.11.2001.
- Μπελώνης, Γ., «Η Μουσική των πρώτων Ολυμπιακών» στο περ. *Επτά Ημέρες* της Εφ. *Η Καθημερινή*, «Ολυμπιακοί Αγώνες και Μουσική», 18.4.2004, σ. 10-13.
- Μπουκάλας, Π., «Πιο χαμηλά, πιο αργά, πιο αδύναμα...», Εφ. *Η Καθημερινή*, 23.5.2004.
- Ντεκάστρο, Μ., «Η αισθητική αναζήτηση στην εικονογράφηση των παιδικών βιβλίων», Εφ. *Το Βήμα*, 8.6.2003.
- Ντεκάστρο, Μ., «Εικόνες και ανάγνωση», Εφ. *Το Βήμα*, 13.06.1999.
- Ντεκάστρο, Μ., «Προσεγγίζοντας την ιστορία και το βαθύτερο νόημα των Ολυμπιακών Αγώνων αλλά όχι και τα σύγχρονα προβλήματα του θεσμού», Εφ. *Το Βήμα*, 21.12.2003.
- Ξανθουδάκης, Χ., «Ο Σαμάρας, οι Ολυμπιακοί και η “Ρέα”», στο περ. *Επτά Ημέρες* της Εφ. *Η Καθημερινή*, «Ολυμπιακοί Αγώνες και Μουσική», 18.4.2004, σ. 2-5.
- Ξενάκη, Ε., «Εγώ και ο χρόνος», (συνέντευξη στον Εμμανουήλ Κριαρά), περ. *BHMagazino*, τχ. 480, σ. 26-30, 25/27.12.2009.
- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», «Το τραγούδι της Φλόγας», στο περ. *Athens 04*, τχ. 10, Απρ. 2004, σ. 54-61.
- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», «68 Χρόνια Ολυμπιακής Λαμπαδηδρομίας, Από τον Κονδύλη στον... Γκατσιούδη», στο περ. *Athens 04*, τχ. 10, Απρ. 2004 σ. 63-69.
- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», «Ολυμπιακή Δάδα – η διαδρομή της Ολυμπιακής Φλόγας στις πέντε ηπείρους – Ελληνικό Φως», στο περ. *Athens 04*, τχ. 04, Μάρτ. 2003, σ. 8-13.
- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», «Ανδρέας Βαρώτσος ο δημιουργός της Δάδας των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 μιλάει στο *Athens. 04*», στο περ. *Athens 04*, τχ. 04, Μάρτιος 2003, σ. 12-13.
- ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», Χρυσό μετάλλιο σε δύναμη, θέληση και μαχητικότητα, στο περ. *Athens 04. Paralympics*, τχ. 04, Δεκ. 2004.
- Περ. *Sportive*, «Η παγκόσμια γιορτή της Φλόγας», τχ. 11, Μάιος 2004, σ. 12-16.
- Πετρούνια, Ξ., «Παραολυμπιακοί Αγώνες και ντόπινγκ», στο ένθετο *Επτά Ημέρες* της Εφ. *Η Καθημερινή*, «Παραολυμπιακοί Αγώνες», 12.9.2004, σ. 26-28.
- Ρωμαίος, Γ., «Η Στοά των...Αθανάτων», Εφ. *Το Βήμα*, 5.9.2004.
- Τσουκαλάς, Κ., «Οι παρενέργειες του πρωταθλητισμού» Εφ. *Το Βήμα*, 27.8.2000.

Φακίνος, Δ., «ΑΘΗΝΑ 2004 – Η οπτική ταυτότητα», στο περ. *+design*, τχ. 33, Μάρτ.-Απρ. 2004, σ. 26-38.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Althusser, L., *Θέσεις*, Γιαταγάνας Ξ. (μτφ.), Αθήνα, Θεμέλιο, 1999.
- Banks, J.A., *Εισαγωγή στην πολυπολιτισμική εκπαίδευση*, (Σταματάκης, Ν., μτφ. – Κουτσουβάνου Ε., επιμ. – πρόλ.), Αθήνα, Παπαζήσης, 2004.
- Barthes, R., «Για μια ψυχο-κοινωνιολογία της διατροφής», (Φουρναράκη, Ε., μτφ.), στο περ. *Μνήμων*, της ΕΜΝΕ, (Ματθαίου, Α., επιμ.), *Ιστορία της Διατροφής – Προσεγγίσεις της σύγχρονης ιστοριογραφίας*, Αθήνα, Κατάρτι, 2003, σ. 141-156.
- Barthes, R., *Εικόνα, Μουσική, Κείμενο*, (Πρό-λογος, Βέλτσος Γ., μτφ. Σπανός, Γ.), Αθήνα, Πλέθρον, 2007.
- Barthes, R., *Μυθολογίες – Μάθημα*, (Χατζηδήμου Κ., μτφ. – Ράλλη, Ι., επιμ. Κρητικός, Γ., μτφ.), Αθήνα, Κέδρος, 1979.
- Barthes, R., *Ο Φωτεινός Θάλαμος – Σημειώσεις για τη φωτογραφία*, (Κρητικός, Γ., μτφ.), Αθήνα, Ράππα, 1983.
- Berlin, I., *Το στρεβλό υλικό της ανθρωπότητας*, (Μέρτικας, Γ., μτφ., Λυκιαρδόπουλος, Γ., επιμ.), Αθήνα, Κριτική, 2004.
- Bérod, A.-A., «και ο Ντιντόν δημιούργησε το απόφθεγμα των Ολυμπιακών Αγώνων...», Περιφέρεια Ροδανού – Άλπεων, Alzieu, 2003.
- Bobbio, N., *Ισότητα και Ελευθερία*, (Γιαλκέτσης, Θ., εισ., Αρχιμανδρίτου, Μ. μτφ., Στεφάνου Δ. – Τάκης Α., θεώρηση μτφ/ης – επιμ.), Αθήνα, Πόλις, 1998.
- Burke, P., *Αυτοψία, Οι χρήσεις των εικόνων ως ιστορικών μαρτυριών*, (Ανδρέου, Α.Π., μτφ.), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2003.
- Campbell, J., *Η δύναμη του μύθου*, (Παπαδοπούλου, Ε., μτφ.), Αθήνα, Ιάμβλιχος, 1998.
- Clastres, P., «Οι ανθρωπιστικές ιδέες του Pierre de Coubertin», στο *Λεύκωμα της 48^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 11-15.6.2008*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 152-171.
- Coldberg, D.J., «Ολυμπιακές τελετές και τελετουργικά: Θέματα και στόχοι των τελετών», στο *Λεύκωμα της 37^{ης} Συνόδου ΔΟΑ Νέων Μετεχόντων 7-22.7.1997*, Αθήνα, ΕΟΑ-ΔΟΑ, 1997, σ. 123-129.
- Craven, P., «Οι κοινωνικές και ηθικές παράμετροι των Παραολυμπιακών Αγώνων», στο *Λεύκωμα της 44^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 23.5-6.6.2004*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2005, σ. 74-78.
- Craven, P., «Το Παραολυμπιακό Κίνημα και οι Παραολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας 2004», στο *Λεύκωμα της 45^{ης} Διεθνούς ΔΟΑ Συνόδου Νέων 27.7 – 11.8.2005*, Αθήνα, ΔΟΑ - ΔΟΕ, 2006, σ. 81-84.
- Decker, W., *Ο αθλητισμός στην ελληνική αρχαιότητα, Από τους μινωϊκούς στους Ολυμπιακούς Αγώνες*, (Μακατσώρη, Α., μτφ. – Φύλιας, Β. πρόλ.), Αθήνα, Παπαζήσης, 2004.
- DeFrantz A., «Γυναίκες στον αθλητισμό: Ισότητα και ταυτότητα του φύλου», στο *Λεύκωμα της 46^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Νέους Μετέχοντες 19.6-3.7.2006*, Αθήνα, ΔΟΕ-ΔΟΑ, 2007, σ. 205-212.
- Detienne, M., *Οι αρχαίοι Έλληνες και εμείς – Μια συγκριτική ανθρωπολογία της αρχαίας Ελλάδας*, (Στεφανής, Α.Δ., μτφ.), Αθήνα, Πατάκης, 2007.
- Dillon, M., *Προσκυνητές και ιερά προσκυνήματα στην αρχαία Ελλάδα*, (Κουσούνελος, Γ., μτφ.), Αθήνα, Ενάλιος, 2001.
- Durántez, C., «Εκπαίδευση και προετοιμασία των καθηγητών Φυσικής Αγωγής και των ιθυνόντων του Ολυμπιακού Κινήματος για τη διδασκαλία των Ολυμπιακών αξιών», *9^η Διεθνής Σύνοδος ΔΟΑ για διευθυντές Εθνικών Ολυμπιακών Ακαδημιών, 1-8/7/2007*, Αρχείο ΔΟΑ.

- Goldhill, S., *Ποιος χρειάζεται τους Έλληνες, Ποιος χρειάζεται τα ελληνικά;*, (Κουσουνέλος, Γ., μτφ. – Κεκροπούλου Ε., επιμ.), Αθήνα, Ενάλιος, 2003.
- Hobsbawm, J.E., *Στους Ορίζοντες του 21^{ου} αιώνα μετά την εποχή των άκρων – Συνομιλία με τον Antonio Polito*, (Καπετανγιάννης, Β., μτφ.), Αθήνα, Θεμέλιο, 2000.
- Husbands, C., *Τι σημαίνει διδασκαλία της Ιστορίας; Γλώσσα, Ιδέες και Νοήματα*, (Λυκούργος, Α., μτφ.), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2000.
- Keimbou, K.C.D., «Η αντιμετώπιση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας 2004 από τα ΜΜΕ», στο *Λεύκωμα της 45^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ Νέων 27.7 – 11.8.2005*, Αθήνα, ΔΟΑ - ΔΟΕ, 2006, σ. 193-201.
- Kress, G., Leeuwen, T., *Η ανάγνωση των εικόνων – η Γραμματική του οπτικού σχεδιασμού*, (Κουρμεντάλα, Γ., μτφ. – Παπαδημητρίου, Φ., επιμ. – θεώρηση), Αθήνα, Επίκεντρο, 2010.
- Καρακατσάνη, Δ., *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση – Γνώσεις, αξίες πρακτικές*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2004.
- Laguillaumie, P., «Για μια θεμελιακή κριτική του αθλητισμού», στο Gantheret, F., Laguillaumie, P., Berthaud, G., Brohm, J.-M., *Αθλητισμός, κουλτούρα και καταπίεση*, (Γεωργαντζή, Γ., μτφ.), Αθήνα, Ουτοπία, 1982, σ. 29-67.
- Landry, F., «Η συμβολή των καθηγητών Φυσικής Αγωγής στη διάδοση του Ολυμπισμού: η προβληματική της καθιέρωσης, του περιεχομένου και της συνέχειας», *8^η Διεθνής Σύνοδος Εκπαιδευτικών ΔΟΑ, 24-30.7.1988*, Αρχείο ΔΟΑ.
- Le Corbusier, *Για μια Αρχιτεκτονική*, (Τουρνικιώτης, Π., μτφ.), Αθήνα, Εκκρεμές, 2004.
- Le Goff, *Ιστορία και Μνήμη*, (Κουμπουρλής, Γ., μτφ.), Αθήνα, Νεφέλη, 1998.
- Lenk, H., «Η Ολυμπιακή μου εμπειρία», στο *Λεύκωμα της 22^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 11-25.7.1982*, Αθήνα, ΕΟΑ, [1983], σ. 260-265.
- Lennartz, K., «Ιστοριογραφία ως μητέρα της Ολυμπιακής Παιδείας», στο *Λεύκωμα της 47^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6 – 3.7.2007*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 84-92.
- MacAloon, J., «Η Ολυμπιακή Φλόγα και το Ολυμπιακό Κίνημα», στο *Λεύκωμα της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας, 42^η Διεθνής Σύνοδος ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, 24.7 – 8.8.2002*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2003, σ. 172-184.
- MacAloon J., «Η θέση του Ολυμπιακού αθλητή στην κοινωνία», στο *Λεύκωμα της 22^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 1982*, Αθήνα, ΕΟΑ, 1983, σ. 160-175.
- Mandell, P., *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες των Ναζί*, (Κούταλης, Β., μτφ.), Αθήνα, Ισνάφι, 2004.
- Moragas, M., Kennett, C., «Ολυμπιακές πόλεις και επικοινωνία», στο περ., *Ζητήματα Επικοινωνίας, Ειδικό Τεύχος Ολυμπιακοί Αγώνες – Το μέγα αθλητικό γεγονός*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004, σ. 24-37.
- Müller, N., «Η Ολυμπιακή Ιδέα του Pierre de Coubertin και του Carl Diem και η κατάληξή της μέσα στη Διεθνή Ολυμπιακή Ακαδημία (ΔΟΑ)», στο *Λεύκωμα της 16^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 29.6-15.7.1976*, Αθήνα, ΕΟΑ, 1977, σ. 99-105.
- Müller, N., «Με ποιο τρόπο ανταποκρίνεται η ΔΟΑ στο όραμα του Pierre de Coubertin», στο *Λεύκωμα της 51^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 25.6-9.7.2011*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2012, σ. 129-139.
- Naul, R., «Η Ολυμπιακή Παιδαγωγική ως θεωρία ανάπτυξης ηθικών και ανθρωπιστικών αξιών στην αγωγή», *9^η Διεθνής Σύνοδος ΔΟΑ για Διευθυντές ΕΟΑκ, 1-8.6.2007*, Αρχείο ΔΟΑ.
- Parry, J., «Ο Ολυμπισμός και η Ηθική του», στο *Λεύκωμα της 44^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 23.5 – 6.6.2004*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2005, σ. 90-108.
- Payne, M., *Ολυμπιακό Χρυσάφι*, (Κιγιτζή, Κ., μτφ.), Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 2005.
- Phillips, L., Jorgensen M. W., *Ανάλυση Λόγου – Θεωρία και Μέθοδος*, (Κιουπκιολής, Α., μτφ. – Σταυρακάκης, Γ., επιμ.), Αθήνα, Παπαζήσης, 2002.
- Pound, D., *Στα άδυτα των Ολυμπιακών Αγώνων: η πολιτική, τα σκάνδαλα, το μεγαλείο*, (Κατσίκερος, Α., μτφ.), Αθήνα, Κριτική, 2004.

- Samaranch, J.A., *21 Χρόνια στην Προεδρία της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής*, (Παλλάντιου, Λ., μτφ. – Μαυρομάτης, Μ., επιμ.), Αθήνα, Καστανιώτης, 2003.
- Schneider, A., «“Ευ αγωνίζεσθαι”»: σεβασμός για τον αγώνα», στο *Λεύκωμα της 46^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6 – 3.7.2006*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2007, σ. 86-105.
- Sebba, J., *Ιστορία για όλους: Διδακτικές προτάσεις για το μάθημα της Ιστορίας στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο*, (Καβαλιέρου, Μ., μτφ. – Εισαγωγή Φιλάρετος, Θ., Κόκκινος Γ., Νάκου Ειρ.), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2000.
- Segrave, J., «Η Ευρώπη και η αναβίωση του Ολυμπιακού Οικουμενισμού», στο *Λεύκωμα της 48^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 11-15.6.2008*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 172-179.
- Siner, J., «Ο στρατηγικός σχεδιασμός των Ολυμπιακών Αγώνων», στο *Λεύκωμα της 47^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6-3.7.2007*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 150-162.
- Sontag, S., *Περί φωτογραφίας*, (Παπαϊωάννου, Η., μτφ.), Αθήνα, ΦΩΤΟΓράφος, 1993.
- Uchiumi, K., «Ολυμπιακοί Αγώνες, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εκδημοκρατισμός», 52^η Διεθνής Σύνοδος ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, 2012, αρχείο ΔΟΑ.
- Vigarello, G., *Από το παιχνίδι στο αθλητικό θέαμα, Η γέννηση ενός μύθου*, (Βουτσοπούλου, Λ., μτφ. – Ντινοπούλου, Ν., επιμ.), Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2004.
- Wolff, E.A., «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας 2004 και αθλητές με κινητικά προβλήματα: θρίαμβοι, προκλήσεις και μελλοντικές ευκαιρίες», στο *Λεύκωμα της 45^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ Νέων Μετεχόντων 27.7 – 11.8.2005*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2006, σ. 95-104.
- Αβδελά, Έ., *Ιστορία και Σχολείο*, Αθήνα, Νήσος, 1998.
- Αβδελά, Έ., «Η συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας στο ελληνικό σχολείο: “εμείς” και οι “άλλοι”», στο Φραγκουδάκη, Α., – Δραγώνα, Θ., (επιμ.), «*Τι είν’ η πατρίδα μας;*» *Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1997, σ. 27-45.
- Αβραμόπουλος, Α., «Χαιρετισμός Δημάρχου Αθηναίων», στο Ελληνική Εταιρεία Δικαίου του Περιβάλλοντος, *Ολυμπιακοί Αγώνες και Περιβάλλον*, Αθήνα, Σάκκουλας, 2002, σ. 25-29.
- Αγγελάκος, Κ., Κόκκινος, Γ., (επιμ.), *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2004.
- Αγγελοπούλου – Δασκαλάκη, Γ., «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004», στο ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., *Ανιχνεύοντας το Σήμερα, Προετοιμάζουμε το Αύριο – Πολυθεματικό Βιβλίο Γυμνασίου για την Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2003, σ. 165-170.
- Αγριμάκης, Ν., *Η εκπαιδευτική πολιτική στον τομέα της Φυσικής Αγωγής στην Ελλάδα: οι θεσμικές αλλαγές κατά τη δεκαετία του 1980*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – Τμήμα Κοινωνιολογίας, Ρέθυμνο, 2007.
- Αναγνωστοπούλου, Δ., *Λογοτεχνική πρόσληψη στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα, Πατάκης, 2002.
- Άντερσον, Μ., *Φαντασιακές Κοινότητες: Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του εθνικισμού*, (Χαντζαρούλα, Π., μτφ.), Νεφέλη, 1997.
- Αντωνιάδης, Κ., *Λανθάνουσα εικόνα: Δοκίμιο για τη φωτογραφία*, Αθήνα, Μωρεσόπουλος, 1995.
- Αξελός, Κ., *Η μοίρα της σύγχρονης Ελλάδας*, Αθήνα, Νεφέλη, 2010.
- Ασωνίτης, Π., *Η εικονογράφηση στο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2001.
- Berger, J., *Η εικόνα και το βλέμμα*, (Σταματοπούλου, Ε., μτφ.), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2009.
- Βάθη, Ρ., «“Το Ολυμπιακό Πανεπιστήμιο” της ΔΟΑ: Ομιλητές και Ομιλίες» στο Κουλούρη, Χ., Γεωργιάδης Κ., *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2007, σ. 189-253.
- Βαλαβάνης, Π., *Ιερά και Αγώνες στην αρχαία Ελλάδα: Ολυμπία, Δελφοί, Ισθμία, Νεμέα*, Αθήνα, Καπόν, 2004.

- Βαλαβάνης, Π., *Ολυμπιακοί Αγώνες και Αθλητισμός στην αρχαία Ελλάδα – Άθλα, Αθλητές και Έπαθλα*, Αθήνα, Ερευνητές, 1996.
- Βενιζέλος, Ε., *Για έναν πολιτισμό των πολιτισμών, Ελληνικότητα και Οικουμενικότητα*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2001.
- Βεντούρα, Λ., (επιμ. – εισαγωγή), *Μετανάστευση και κοινωνικά σύνορα: Διαδικασίες ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού*, Αθήνα, Νήσος, 2011.
- Βερναρδάκης, Χ., «Η Ελληνική κοινή γνώμη και η διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων 2004: εθνική συναίνεση και επικριτικές οπτικές», στο περ. *Ζητήματα Επικοινωνίας, Ειδικό Τεύχος Ολυμπιακοί Αγώνες – Το μέγα αθλητικό γεγονός*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004, σ. 79-92.
- Γετίμης, Π., «Αστική διακυβέρνηση και Ολυμπιακοί Αγώνες», στο Ελληνική Εταιρεία Δικαίου του Περιβάλλοντος, *Ολυμπιακοί Αγώνες και Περιβάλλον*, Αθήνα, Σάκκουλας, 2002, σ. 67-74.
- Γεωργιάδης, Κ., «49 Χρόνια Σπουδών και Ολυμπιακής Εκπαίδευσης στη ΔΟΑ», στο *Λεύκωμα της 50^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 16-30.6.2010*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2011, σ. 71-85.
- Γεωργιάδης, Κ., «Η εφαρμογή προγραμμάτων Ολυμπιακής Παιδείας σε παγκόσμιο επίπεδο», στο *Λεύκωμα της 48^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 11-15.6.2008*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 134-151.
- Γεωργιάδης, Κ., «Το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Παιδείας της ΟΕΟΑ Αθήνα 2004 και του Υπουργείου Παιδείας της Ελλάδας», στο *Λεύκωμα της 45^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 25.7-11.8.2005*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2006, σ.120-143.
- Γεωργιάδης, Κ., «Οι Εθνικές Ολυμπιακές Ακαδημίες», στο Κουλούρη Χ. – Γεωργιάδης, Κ., *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2007, σ. 255-273.
- Γεωργιάδης, Κ., «50 Χρόνια ΔΟΑ: σχεδιασμός, οργάνωση και εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων», στο *Λεύκωμα της 51^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 25.6-9.7.2011*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2012, σ.106-128.
- Γεωργιάδης, Κ., «Αξιολόγηση του Κοινού Πιλοτικού Προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ΔΟΕ: «Αθλητισμός, Σχολείο και Ολυμπιακές Αξίες στην Ευρώπη», Βρυξέλλες, 2.10.2002», Αρχείο ΔΟΑ.
- Γεωργιάδης, Κ., «Διεθνής Κατανόηση μέσω της Ολυμπιακής Εκπαίδευσης», στο *Λεύκωμα της 42^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 24.7-8.8 2002*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΕΟΕ, 2003, σ. 73-86.
- Γεωργιάδης, Κ., «Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: ιστορικό δημιουργίας, σκοποί και δραστηριότητες», στο *Λεύκωμα της 34^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 18.7.-2.8.1994*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΕΟΑ, [1995], σ. 52-58.
- Γεωργιάδης, Κ., «Παγκόσμια Ολυμπιακή Εκπαίδευση: Ένα όραμα της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας (ΔΟΑ)», στο περ. *Φυσική Αγωγή – Αθλητισμός – Υγεία* (περιοδική έκδοση της ΕΠΦΑΝΗ Ν. Ηρακλείου), τχ. 8-9, Νοέμ. 2000, σ. 39-57.
- Γεωργιάδης, Κ., «Το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: Ολυμπιακές Σπουδές, Ολυμπιακή Παιδεία, Οργάνωση και Διαχείριση Ολυμπιακών Εκδηλώσεων», στο *Λεύκωμα της 51^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 25.6-9.7.2011*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2012, σ. 59-65.
- Γεωργιάδης, Κ., Σκιαδάς Ελ., *40 Χρόνια Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία*, Αθήνα, ΟΕΟΑ «Αθήνα 2004», 2002.
- Γεωργούλας, Σ., Χατζηευσταθίου, Δ., *Ο αθλητισμός στην κοινωνία και η κοινωνία στον αθλητισμό*, Ρέθυμνο, Νημερτής, 2010.
- Γιαννακούρου, Γ. – Τροβά, Ε., *Ολυμπιακοί Αγώνες και Δίκαιο*, Αθήνα, Σάκκουλας, 2001.
- Γιαννακούρου, Γ., «Η Σύμβαση της Φιλοξενούσας Πόλης και η προστασία του περιβάλλοντος», στο Ελληνική Εταιρεία Δικαίου του Περιβάλλοντος, *Ολυμπιακοί Αγώνες και Περιβάλλον*, Αθήνα, Σάκκουλας, 2002, σ. 233-240.
- Γκιόσος, Ι., (επιμ.), *Ολυμπιακή και Αθλητική Παιδεία*, Αθήνα, Προπομπός, 2000.

- Γκιόσος, Ι., Μάστορα, Ι., «Τάσεις και προοπτικές στη σπουδή της Ολυμπιακής Παιδείας», στο περ. *Φυσική Αγωγή – Αθλητισμός – Υγεία*, (περιοδική έκδοση της ΕΠΦΑΝΗ), τχ. 6-7, Νοέμ. 1999, σ. 59-66.
- Γλύκατζη – Αρβελέρ, Ε., «Η Ολυμπιακή Ιδέα ως φορέας πολιτισμού στην εποχή της παγκοσμιοποίησης», στο *Λεύκωμα της 39^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες*, 20.7 – 5.8.1999, Αθήνα, ΕΟΑ-ΔΟΑ, 2000, σ. 53-58.
- Δεμερτζής, Ν., Παπαθανασόπουλος, Σ., Αρμενάκης, Α., «Η εικόνα της Ελλάδας κατά την προετοιμασία των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004», στο περ., *Ζητήματα Επικοινωνίας, Ειδικό Τεύχος Ολυμπιακοί Αγώνες – Το μέγα αθλητικό γεγονός*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004, σ. 57-78.
- Δημαράς, Κ.Θ., Σβροβόνος, Ν., *Η μέθοδος της Ιστορίας: Ιστοριογραφικά και Αυτοβιογραφικά σχόλια. Συνεντεύξεις με τους Στέφανο Πεσμαζόγλου και Νίκο Αλεβιζάτο*, Αθήνα, Άγρα, 1995.
- ΔΟΑ, *Λεύκωμα της 1^{ης} Συνόδου δι' Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς – Αρχαία Ολυμπία*, 17-26/8/1970, ΕΟΑ, Αθήνα, 1971.
- ΔΟΑ, *Λεύκωμα των Συνόδων της ΔΟΑ δι' Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς 1970-1977 – Αρχαία Ολυμπία*, ΕΟΑ, Αθήνα, 1977.
- Δόξας, Τ., «Ο Ολυμπισμός στην παγκόσμια παιδεία», στο *Λεύκωμα της 16^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες* 29.6-15.7.1976, Αθήνα, ΕΟΑ, 1977, σ. 106-111.
- Elias, Ν., «Εισαγωγή» στο Elias Ν. – Dunning E., *Αθλητισμός και ελεύθερος χρόνος στην εξέλιξη του πολιτισμού*, (Χειρδάρη Σ. – Κακαρούκα Γ., μτφ., Κατσιαμπούρα Γ., γλωσσική επιμ., Κυπριανός Π., επιμ. – εισαγωγή), Αθήνα, Δρομέας, 1998, σ. 39-89.
- Elias, Ν., «Η γέννηση του αθλητισμού ως κοινωνιολογικό πρόβλημα», στο Elias Ν. – Dunning E., *Αθλητισμός και ελεύθερος χρόνος στην εξέλιξη του πολιτισμού*, (Χειρδάρη Σ. – Κακαρούκα Γ., μτφ., Κατσιαμπούρα Γ., γλωσσική επιμ., Κυπριανός Π., επιμ. – εισαγωγή), Αθήνα, Δρομέας, 1998, σ. 169-196.
- Elias, Ν., *Η Θεωρία του Συμβόλου*, (Παπαντωνίου, Α.Κ., επιμ. – Πέσσαχ, Ρ., μτφ.), Αθήνα, Μεταίχμιο, 2008.
- Hobsbawm, E., «Εισαγωγή: Επινοώντας παραδόσεις», στο Hobsbawm E., Ranger T., *Η επινόηση της παράδοσης*, (Αθανασίου, Θ., μτφ.), Αθήνα, Θεμέλιο, 2004, σ. 9-24.
- Θεοδωρίδης, Μ., Χαλκιά, Κ., «Είδη αφηγηματικής ροής στα κόμικς: μια πρόταση για μελέτη των λιγότερο φανερών παραμέτρων της εικονοποιημένης αφήγησης», στο Κωνσταντινίδου – Σέμογλου, Ουρ., (επιμ.), *Εικόνα και παιδί - Icon and Child*, Θεσσαλονίκη, cannot not design publications, σ. 317-327.
- Κακριδίη – Φερράρι, Μ., «Γλωσσικά στερεότυπα και κοινωνικές προκαταλήψεις», στο Σχολή Μωραΐτη, *Το σχολείο ως χώρος παραγωγής και συντήρησης στερεοτύπων*, (επιστημονική ημερίδα, 2.5.2000), Αθήνα, Σχολή Μωραΐτη, 2007, σ. 63-78.
- Καναρτζή, Ε., *Ιστορική αναδρομή της εικονογράφησης των παιδικών και σχολικών βιβλίων*, Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη, 2002.
- Καρανταΐδου, Μ.Κ., *Η φυσική αγωγή στην ελληνική μέση εκπαίδευση (1862-1990) και ιδρύματα εκπαίδευσης γυμναστών (1882-1982)*, Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη, 2000.
- Καρτάλης, Κ., «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004: Εξέλιξη, αθλητική και πολιτιστική διάσταση», στο *Λεύκωμα της 44^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες* 23.5-6.6.2004, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2005, σ.156-162.
- Καρτάλης, Κ., «Η σύνδεση της Πολιτιστικής Ολυμπιάδας με το πρόγραμμα της Ολυμπιακής Προετοιμασίας της Αθήνα 2004», στο *Λεύκωμα της 42^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες* 24.7-8.8.2002, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2003, σ. 145-156.
- Καρτάλης, Κ., «Ολυμπιακοί και Παραολυμπιακοί Αγώνες 2004: ηθικές και κοινωνικές αξίες», στο *Λεύκωμα της 46^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Νέους Μετέχοντες* 19.6-3.7.2006, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2007, σ. 154-161.

- Καρνοφύλλη, Ι., «Οι Παραολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας 2004», στο *Λεύκωμα της 47^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6-3.7.2007*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 193-204.
- Κασβίκης, Κ., Ανδρέου, Α., «Περιβάλλοντα ιστορικής εκπαίδευσης εκτός σχολείου: ιστορικό τοπίο, αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία, μνημεία και “τόποι” πολιτισμικής αναφοράς», στο Νικονάνου, Ν., Κασβίκης, Κ., (επιμ.), *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο – Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*, Αθήνα, Πατάκης, 2008, σ. 123-152.
- Κασβίκης, Κ., Ανδρέου, Α.Π., «Το μετέωρο βήμα της σχολικής Ιστορίας στα νέα εγχειρίδια για το Δημοτικό Σχολείο», στο Ανδρέου, Α.Π., *Η διδακτική της Ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2008, σ. 81-128.
- Κασβίκης, Κ., *Αρχαιολογικές αφηγήσεις και εκπαίδευση: Ανάλυση περιεχομένου και εικονογράφησης στα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού*, Διδακτορική Διατριβή, ΑΠΘ – Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Θεσσαλονίκη, 2004.
- Κάτσικας, Χ., Θεριανός, Ν.Κ., *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης – Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους μέχρι το 2004*, Αθήνα, Σαβάλλας, 2004.
- Κάτσικας, Χ., Πολίτου, Ε., *Εκτός «τάξης» το διαφορετικό; - Τσιγγάνοι, μειονοτικοί, παλλινοστούντες και αλλοδαποί στην ελληνική εκπαίδευση*, (πρόλ. Αλεξίου, Β.), Αθήνα, Gutenberg-Διαπολιτισμική Παιδαγωγική, 2005.
- Καυάλης, Γ.Α., Χαρολάμπους, Φ.Δ., *Σχολικά εγχειρίδια: θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2008.
- Κήκου, Όλ., «Εθελοντές ως Ολυμπιακοί Πρεσβευτές», *Λεύκωμα της 43^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 30.7 – 13.8.2003*, ΔΟΑ-ΔΟΕ, Αθήνα, 2004, σ. 139-148.
- Κιτρορέφ, Α., «Η σύγχρονη Ελλάδα και οι Ολυμπιακοί Αγώνες: Πολιτική και Αθλητισμός», στο *Λεύκωμα της 45^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, 27.7 – 11.8.2005*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2006, σ. 233 -245.
- Κιτρορέφ, Α., «Το “ευ αγωνίζεσθαι” στον αγώνα με σκοπό τη νίκη και ο Coubertin» στο *Λεύκωμα της 46^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, 19.6 – 3.7.2006*, ΔΟΑ-ΔΟΕ, Αθήνα, 2007, σ.74-85.
- Κιτσαράς, Δ.Γ., *Το εικονογραφημένο βιβλίο στη νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία – Μια θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1993.
- Κοντογιαννόπουλος Ε., «Αποχαιρετιστήριος Προσφώνησις υπό του Γενικού Επιθεωρητού», στο *Λεύκωμα των Συνόδων της ΔΟΑ δι’ Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς 1970-1977 – Αρχαία Ολυμπία*, ΕΟΑ, Αθήνα, 1977, σ. 238-239.
- Κούβελος, Ι., «Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία και ο εκπαιδευτικός της ρόλος σήμερα», *11^η Κοινή Διεθνής Σύνοδος ΔΟΑ για Προέδρους ή Διευθυντές ΕΟΑκ και Στελέχη ΕΟΕ, 24-31.5.2012*, αρχείο ΔΟΑ.
- Κούβελος, Ι., «Προσφώνηση», στο *Λεύκωμα της 51^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, 25.6.-9.7.2011*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2012, σ. 25-29.
- Κουλούρη, Χ., «Ο συμβολισμός της Ολυμπίας και των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 1896 και το 2004», στο *Λεύκωμα της 47^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 19.6-3.7.2007*, Αθήνα, ΔΟΑ-ΔΟΕ, 2009, σ. 93-107.
- Κουλούρη, Χ., (επιμ.), *Αθήνα, Πόλη των Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1906*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2004.
- Κουλούρη, Χ., «Εισαγωγή – Η Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή συναντά την ιστορία της», στο Κουλούρη, Χ. (επιμ.) *Αρχαία και Ιστορία της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2002, σ. 11-28.
- Κουλούρη, Χ., *Ιστορία και Γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία 1834-1914*, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1988.
- Κουλούρη, Χ., – Γεωργιάδης, Κ., (επιμ.), *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2007, 2^η έκδοση 2011.
- Κουλούρη, Χ., (επιμ.), *Αρχαία και Ιστορία της Επιτροπής Ολυμπιακών Αγώνων*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2002.

- Κουλούρη, Χ., «Εισαγωγή: Η Ακαδημία του Ολυμπισμού», στο Κουλούρη, Χ., – Γεωργιάδης, Κ., *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2007, σ. 15-63.
- Κουλούρη, Χ., «Εισαγωγή: Ξαναγράφοντας την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων», στο Κουλούρη, Χ. (επιμ.), *Αθήνα, πόλη των Ολυμπιακών Αγώνων 1896-1906*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2004, σ. 13-54.
- Κουλούρη, Χ., «Σχολικά εγχειρίδια και ιστορική έρευνα – Η ευρωπαϊκή εμπειρία», *Μνήμων*, τ. 11, σ. 219-224, 1987.
- Κουλούρη, Χ., *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας: Γυμναστικά και Αθλητικά σωματεία 1870-1922*, Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1997.
- Κουτρούλης, Β., «Η σύμβαση της Φιλοξενούσας Πόλης ή ο Δούρειος Ίππος των Ολυμπιακών Αγώνων», στο *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου – Ειδικό Τεύχος, Έτος ΙΣΤ' 2003*, Αθήνα - Κομοτηνή, Σάκκουλας, 2003, σ. 115-135.
- Κουτσοδημητρόπουλος, Π., *Αθλητικά Ολυμπιακά Εικονογράμματα*, Master's of Arts & Design, Αθήνα, Σχολή Βακαλό, 2001-2002.
- Κουτσούκη, Δ., «Το Παραολυμπιακό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα της “Αθήνας 2004”», 8^η *Διεθνής Σύνοδος ΔΟΑ για Διευθυντές ΕΟΑκ*, 18-25.4.2005, αρχείο ΔΟΑ.
- Κωνσταντινίδου – Σέμογλου, Ουρ., (επιμ.), *Εικόνα και Παιδί*, Θεσσαλονίκη, cannot design publications, 2005.
- Κωτσάκης, Κ. «Υλικός πολιτισμός και ερμηνεία στη σύγχρονη αρχαιολογική θεωρία», στο Νικονάνου, Ν., – Κασβίκης, Κ., (επιμ.), *Μουσειακές Σπουδές: Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο – Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*, Αθήνα, Πατάκης, 2008, σ. 30-65.
- Λαμπρινίδης, Σ., «Η Ολυμπιακή Εκεχειρία: μια αρχαία αντίληψη για τη νέα χιλιετία», στο *Λεύκωμα της 43^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες*, 30.7.-13.8.2003, ΔΟΑ-ΔΟΕ, Αθήνα, 2004, σ. 77-82.
- Λέκκας, Π.Ε., *Η εθνικιστική ιδεολογία: Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία*, (3^η έκδοση συμπληρωμένη και αναθεωρημένη), Αθήνα, Κατάρτι, 2006.
- Λιάνης, Γ., «Προσφώνηση του Υφυπουργού Πολιτισμού για θέματα Αθλητισμού», στο *Λεύκωμα της Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες 30.7-13.8/2003*, ΔΟΑ-ΔΟΕ, Αθήνα, 2004, σ. 37-40.
- Λίποβατς, Θ., Δεμερτζής, Ν., *Δοκίμιο για την Ιδεολογία: Ένας διάλογος της κοινωνικής θεωρίας με την ψυχανάλυση*, Αθήνα, Οδυσσέας, 1998.
- Λίποβατς, Θ., *Η ψυχοπαθολογία του πολιτικού*, Αθήνα, Οδυσσέας, 2003.
- Λούκος, Χ., Τζαχρήστα, Β., «Αρχαία Ολυμπία: ο τόπος και οι άνθρωποι», στο Κουλούρη, Χ., Γεωργιάδης, Κ., *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2007, σ. 65-105.
- Λυδάκη, Ά., *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2012.
- Mason, J., *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*, (Δημητριάδου, Ε., μτφ., Κυριαζή, Ν., επιμ.), Αθήνα, Πεδίο, 2011.
- Μαρωνίτης, Δ., «Αρχαία ελληνική γλώσσα: Μύθοι και μυθοποίηση», στο Χάρης, Γ.Η., (επιμ.), *Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα*, Αθήνα, Πατάκης, 2009, σ. 15-21.
- Μαρωνίτης, Δ., «Η αρχαία κληρονομιά: γέφυρες πραγματικές, στημένες, κομμένες», στο Καϊάφα Ουρ., (επιμ.), *Οι χρήσεις της αρχαιότητας από το νέο ελληνισμό*, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας - Σχολή Μωραΐτη, 2000, σ.13-24.
- Μάστορα, Ι., «Η εισαγωγή της Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας στην Εκπαίδευση», στο περ. *Φυσική Αγωγή – Αθλητισμός – Υγεία* (περιοδική έκδοση της ΕΠΦΑΝΗ Ν. Ηρακλείου), τχ. 8-9, Νοέμ. 2000, σ. 17-27.
- Μάστορα, Ι., Γκιόσος, Ι., «Εννοιολογικός προσδιορισμός, περιεχόμενο και εκπαιδευτικοί στόχοι της έννοιας της Ολυμπιακής Παιδείας», στο περ. *Αθλητική Ιστορία και Φιλοσοφία*, τόμ. 1^{ος}, Θεσσαλονίκη, Ελληνική Εταιρεία Αθλητικής και Ιστορίας και Φιλοσοφίας, 2001, σ. 79-89.

- Μάστορα, Ι., *Εφαρμοσμένα Προγράμματα Ολυμπιακής Παιδείας: κριτική προσέγγιση και ανάλυση*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Απρίλιος 2003.
- Μάστορα, Ι., (επιμ.), *Οδηγός Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας για εκπαιδευτικούς*, Αθήνα, Αρναούτη, 2012.
- Μάστορα, Ι., *Η ιστορία της Ολυμπιακής Παιδείας – Το Ολυμπιακό Ιδεώδες ως μορφωτική πράξη: ιστορική και επιστημολογική ερμηνεία*, Αθήνα, Αρναούτη, 2012.
- Ματσαγγούρας, Ηλ., *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*, Αθήνα, Γρηγόρης, 2000.
- Μελάς, Μ., *Η αρχαιολογία σήμερα, Κοινωνική – Πολιτισμική θεωρία, Ανθρωπολογία και αρχαιολογική ερμηνεία*, (Χουρμουζιάδης, Γ., πρόλ.), Αθήνα, Καρδαμίτσα, 2003.
- Μουντάκης, Κ., «Αξίες που πρέπει να καλλιεργεί η Ολυμπιακή και Αθλητική Παιδεία», στο περ. *Φυσική Αγωγή – Αθλητισμός – Υγεία* (περιοδική έκδοση της ΕΠΦΑΝΗ Ν. Ηρακλείου), τχ. 8-9, Νοέμ. 2000, σ. 29-38.
- Μουντάκης, Κ., «Φυσική Αγωγή στο Δημοτικό σχολείο», στο ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., *Επιμόρφωση σχολικών συμβούλων και εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και προσχολικής εκπαίδευσης στο ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ – Επιμορφωτικό υλικό πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης*, Αθήνα, Π.Ι., 2005.
- Μουντάκης, Κ., Γολεγού, Σ., Βουζίκια, Έφ., «Οδηγίες για την εφαρμογή του Προγράμματος “Ολυμπιακή Παιδεία” της Ευέλικτης Ζώνης στις Α΄ και Β΄ τάξεις του Δημοτικού σχολείου», στο ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., *Οδηγός για την εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης – Βιβλίο για το δάσκαλο*, Θεσσαλονίκη, Διαμαντίδης Α.Ε., 2001.
- Μουρατίδης, Ι., *Εισαγωγή στην Ολυμπιακή Παιδεία*, Θεσσαλονίκη, Πλάτων, 2008.
- Μουρατίδης, Ι., *Ιστορία Φυσικής Αγωγής (με στοιχεία Φιλοσοφίας)*, Θεσσαλονίκη, Χριστοδουλίδης, 1992.
- Μουρατίδης, Ι., *Ο καλός και δίκαιος αγώνας*, Θεσσαλονίκη, Πλάτων, 1998.
- Μουρατίδης, Ι., *Οι Αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες*, Θεσσαλονίκη, Πλάτων, 1998.
- Μούτσης, Γ., «Η Γερμανία συναντά την Ολυμπία: αρχαιολογία και Ολυμπισμός», στο Κουλούρη, Χ., – Γεωργιάδης, Κ., *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2007, σ. 107-139.
- Μπαμπινιώτης, Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε, Αθήνα, 1998.
- Μπονίδης, Κ.Θ., *Το περιεχόμενο του σχολικού βιβλίου ως αντικείμενο έρευνας*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2004.
- Νάσκου – Περράκη, Π., Παναγιωτόπουλος, Δ., *Κείμενα διεθνούς πρακτικής - Αθλητισμός και Φυσική Αγωγή (ΔΟΕ, ΟΗΕ, Ουνέσκο, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκές Κοινοότητες)*, τόμ. 8, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας, 1993.
- Νησιώτης, Ν., «Η πολιτιστική αξία του Ολυμπισμού και το μέλλον των Ολυμπιακών Αγώνων», στο *Λεύκωμα της 21^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, 5-20.7.1981*, Αθήνα, ΕΟΑ, 1982, σ. 105-120.
- Νησιώτης, Ν., «Η σημασία του σπορ σαν παιχνίδια και τα αποτελέσματά του στον σύγχρονο Ολυμπισμό», στο *Λεύκωμα της 22^{ης} Διεθνούς Συνόδου για Νέους Μετέχοντες, 11-25.7.1982*, Αθήνα, ΕΟΑ, [1983], σ. 56-64.
- Παλαιολόγος, Κ., «Η αρχαία Ολυμπία και η ηθική διδασκαλία της», στο *Λεύκωμα των Συνόδων της ΔΟΑ δι' Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς 1970-1977 – Αρχαία Ολυμπία*, ΕΟΑ, Αθήνα, 1977, σ. 37-48.
- Παλληκίδης, Α., «Η εικονογράφηση των σχολικών εγχειριδίων ιστορίας» στο Ανδρέου, Α.Α., *Η διδακτική της ιστορίας στην Ελλάδα και η έρευνα στα σχολικά εγχειρίδια*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2007, σ. 321-362.
- Παλληκίδης, Α., *Ο ρόλος της εικόνας στα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (1950-2002): Διδακτική, ιδεολογική και αισθητική λειτουργία των εικόνων*, Θεσσαλονίκη, Αφοι Κυριακίδη, 2009.
- Παναγιωτοπούλου, Ρ., (επιμ.), *Αθήνα 2004 – Μεταολυμπιακοί Αναστοχασμοί, Πρακτικά ημερίδας 25.1.2005*, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης – Ερευνητικό

- Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Εφηρμοσμένης Επικοινωνίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ, 2006.
- Παναγιωτοπούλου, Ρ., «Η επικοινωνιακή στρατηγική των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνα 2004», στο περ., *Ζητήματα Επικοινωνίας, Ειδικό Τεύχος Ολυμπιακοί Αγώνες – Το μέγα αθλητικό γεγονός*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004, σ. 38-56.
- Παπαδημητρίου, Ν., «Διοικητική οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων (εμπλεκόμενα όργανα και θεσμοί)», στο Περιοδικό Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, *Ειδικό Τεύχος: Ολυμπιακοί Αγώνες – Ζητήματα Δημοσίου Δικαίου*, Αθήνα – Κομοτηνή, Σάκκουλας, 2003, σ. 9-14.
- Περ. *Ερευνώντας*, μηνιαία ενημερωτική έκδοση του Υπουργείου Ανάπτυξης – Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας, τχ. 18, Ιούλιος 2003.
- Πετρονάτη, Μ., (επιστημονική υπεύθ.), *Διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας στο σχολείο*, ΕΚΚΕ, Οργανισμός Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών, 2008.
- Πλειός, Γ., *Πολιτισμός της εικόνας και εκπαίδευση – Ο ρόλος της εικονικής ιδεολογίας*, Αθήνα, Πολύτροπον, 2005.
- Πολίτη, Ε., *Ο Αθλητισμός ως πολιτικό ζήτημα: λόγος και γεγονότα διαμαρτυρίας απέναντι στους Ολυμπιακούς Αγώνες Αθήνα 2004*, Διπλωματική Εργασία, Ρέθυμνο, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – Τμήμα Κοινωνιολογίας, Ιούνιος 2007.
- Σαϊτάκης, Ι., *Παιδαγωγική και Αθλητισμός (Παράδοση – Αθλητισμός – Πολιτισμός)*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2006.
- Σβαλίου, Χ., «Η μυθολογία της Αθηνάς και του Φοίβου – Σημειολογική ανάλυση του εμβλήματος των Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004», στο Δουλγκέρη Τ., (επιμ.), *Αθλητισμός, Κοινωνία και ΜΜΕ – Η περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004*, τόμ. 1^{ος}, Αθήνα, Παπαζήσης, 2007, σ. 125-148.
- Σίμιτσεκ, Ό., «Αι βασικά αρχαία της Ολυμπιακής Ιδεολογίας», στο *Λεύκωμα των Συνόδων της ΔΟΑ δι' Εκπαιδευτικούς Λειτουργούς 1970-1977 – Αρχαία Ολυμπία*, ΕΟΑ, Αθήνα, 1977, σ. 67-77.
- Σίμιτσεκ, Ό., «Σκοποί, επιδιώξεις και επιτεύγματα της Διεθνούς Ολυμπιακής Ακαδημίας», *8^η Σύνοδος Ελλήνων Εκπαιδευτικών Λειτουργών ΔΟΑ 23-29.7.1978*, αρχείο ΔΟΑ, Κ 139.
- Σιμόπουλος Κ., *Μύθος, απάτη και βαρβαρότητα οι Ολυμπιάδες*, Αθήνα, Στάχυ, 1998.
- Σκαρπέλος, Γ., *Ιστορική μνήμη και ελληνικότητα στα κόμικς*, Αθήνα, Κριτική, 2000.
- Σκιαδάς, Ε., *Νεώτερη Ελληνική Ολυμπιακή Ιστορία*, Αθήνα, ΕΟΕ, 2004.
- Σκοπετέα, Έ., *Το «Πρότυπο Βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα: Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα, (1830-1880)*, Αθήνα, Πολύτυπο, 1988.
- Σπανουδάκης, Γ., «Η πολιτισμική και ηθική διάσταση του εθελοντισμού στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνα 2004», στο *Λεύκωμα της 44^{ης} Διεθνούς Συνόδου ΔΟΑ για Νέους Μετέχοντες, 23.5.- 6.6.2004*, ΔΟΑ-ΔΟΕ, Αθήνα, 2005, σ. 109-114.
- Συναδινός, Π., *Ο Αγώνας μιας Πόλης*, Αθήνα, Καστανιώτης, 2004.
- Τέλλογλου, Τ., *Η πόλη των Αγώνων*, Εστία, Αθήνα, 2004.
- Τζαχρήστα, Β., «Δήμος Αρχαίας Ολυμπίας και Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: ένα επίμονο φλερτ στο επιφανόμενο μιας διαμάχης», στο Κουλούρη, Χ. – Γεωργιάδης, Κ., *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2007, σ. 181-187.
- Τζαχρήστα, Β., «Το μικρό “Ολυμπιακό Χωριό”: οι εγκαταστάσεις της ΔΟΑ», στο Κουλούρη, Χ. – Γεωργιάδης, Κ., *Η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία: Ιστορία ενός Ολυμπιακού Θεσμού*, Αθήνα, ΔΟΑ, 2007, σ. 143-179.
- Τζαχρήστα, Β., *Μουσείο Σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων: Η ιστορία των Αγώνων μέσα από τα εκθέματα του Μουσείου στην αρχαία Ολυμπία*, Κρήτη, ΔΟΑ-ΕΟΕ, 2000.
- Τριανταφύλλου, Σ., Ιωακείμογλου, Η., *Για τη σημαία και το έθνος*, Αθήνα, Μελάι, 2007.
- Τροβά, Ε., - Σκουρής, Π., *Οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες της Ευρώπης*, Αθήνα, Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις, [2004].

- Τροβά, Ε., «Ολυμπιακοί Αγώνες και Περιβάλλον: Μια μπλόφα για ατελείς ονειροπόλους», στο Περιοδικό Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, *Ειδικό Τεύχος: Ολυμπιακοί Αγώνες – Ζητήματα Δημοσίου Δικαίου*, Αθήνα - Κομοτηνή, Σάκουλας, 2003, σ. 23-47.
- Τσακαρέστου, Μ., «Ολυμπιακοί Αγώνες 2004: η εμπειρία του Ολυμπιακού Εθελοντισμού. Στάση και αξίες των νέων απέναντι στον εθελοντισμό στη μετα-ολυμπιακή εποχή», στο Δουλκέρη, Τ., (επιμ.), *Αθλητισμός, Κοινωνία και ΜΜΕ: η περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων Αθήνα 2004*, Αθήνα, Παπαζήσης, 2^{ος} τόμος, 2007, σ. 573-602.
- Τσουνάκος, Όθ., *Παραολυμπιακοί Αγώνες: Αφιέρωμα στους 12^{ους} Διεθνείς Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 για άτομα με αναπηρίες*, Αθήνα, Ηλιοτρόπιο, 2004.
- ΥΠΕΠΘ – Δ/ση Φυσικής Αγωγής, *Αναλυτικά Προγράμματα Φυσικής Αγωγής Γυμνασίου Λυκείου: Οδηγίες εφαρμογής στη διδασκαλία*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 1990.
- ΥΠΕΠΘ – Π.Ι. – Τμήμα Α/θμιας Εκπαίδευσης, *Η Φυσική Αγωγή στο Δημοτικό Σχολείο – Βιβλίο για τον διδάσκοντα*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 1997.
- ΥΠΕΠΘ – Π.Ι. – Τμήμα Α/θμιας Εκπαίδευσης, *Η Φυσική στο Δημοτικό σχολείο – Βιβλίο για τον διδάσκοντα*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 1997.
- ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., *Φυσική Αγωγή Α' & Β' Δημοτικού*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2006.
- ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., *Φυσική Αγωγή Α', Β', Γ', Γυμνασίου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2006.
- ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., *Φυσική Αγωγή Γ' & Δ' Δημοτικού*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2007.
- ΥΠΕΠΘ, *Αναλυτικό πρόγραμμα και οδηγίες για τη διδασκαλία της Φυσικής Αγωγής του Δημοτικού σχολείου*, Αθήνα, 1988.
- ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., «Αθλητισμός – Ολυμπιακό Ιδεώδες» στο *Βλέπω το σημερινό κόσμο: Δημιουργικές – Διαθεματικές δραστηριότητες για την Ευέλικτη Ζώνη του Δημοτικού σχολείου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2007, σ. 163-178.
- Φαράντος, Δ.Γ., *Εισαγωγή στην Ολυμπιακή Παιδεία, U-RU-PI-JA-JO – Ολυμπία – Αθήνα (1896-2004)*, Αθήνα, Ζαχαρόπουλος, 2004.
- Φασούλας, Π., «Αθληση και Ψυχαγωγία», στο ΥΠΕΠΘ – Π.Ι., *Ανιχνεύοντας το Σήμερα, Προετοιμάζουμε το Αύριο – Πολυθεματικό Βιβλίο Γυμνασίου για την Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2003, σ. 171-172.
- Φερράρι – Κακριδή, Μ., «Γλωσσικά στερεότυπα και κοινωνικές προκαταλήψεις», στο Σχολή Μωραΐτη, *Το σχολείο ως χώρος παραγωγής και συντήρησης στερεοτύπων*, (επιστημονική ημερίδα, 2.5.2000), Αθήνα, Σχολή Μωραΐτη, 2007, σ. 63-78.
- Φραγκουδάκη, Α., *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης – Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1985.
- Φραγκουδάκη, Α., «Η γλωσσική φθορά και οι “μεγαλομανείς” γλώσσες», στο Χάρης, Γ.Η. (επιμ.), *Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα*, Αθήνα, Πατάκης, 2009, σ. 45-52.
- Φραγκουδάκη, Α., «Οι πολιτικές συνέπειες της ανιστορικής παρουσίας του ελληνικού έθνους», στο Φραγκουδάκη, Α. – Δραγώνα, Θ., (επιμ.), *«Τι είν' η πατρίδα μας»; - Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1997, σ. 143-198.
- Φραγκουδάκη, Α., *Γλώσσα και Ιδεολογία: Κοινωνιολογική προσέγγιση της ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα, Οδυσσέας, 1999.
- Φραγκουδάκη, Α., Δραγώνα, Θ., (επιμ.), *«Τι είν' η πατρίδα μας»; - Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1997.
- Χαμηλάκης, Γ., «Αποικιακό, εθνικό και τοπικό: κληρονομίες του “μινωϊκού” παρελθόντος», στο Χαμηλάκης, Γ., Momiglian, N., (επιμ.), *Αρχαιολογία και ευρωπαϊκή νεωτερικότητα, Παράγοντας και καταναλώνοντας τους «Μινωίτες»*, (Κούτρας, Ν., μτφ.), Αθήνα, Εκδόσεις του 21^{ου}, 2010, σ. 197-221.
- Χαμηλάκης, Γ., *Το έθνος και τα ερείπιά του: Αρχαιότητα, αρχαιολογία και εθνικό φαντασιακό στην Ελλάδα*, (Καλαϊτζής, Ν., μτφ.), Αθήνα, Εκδόσεις του 21^{ου}, 2012.
- Χατζηνευσταθίου, Δ., «Πέρα από την Ολυμπιακή Παιδεία: Ολυμπισμός και αξιακή κληρονομιά των Ολυμπιακών και Παραολυμπιακών Αγώνων», *9^η Διεθνής Σύνοδος Εκπαιδευτικών ΔΟΑ*, 2011, αρχείο ΔΟΑ.
- Χατζησαββίδης, Σ. – Γαζάνη, Ε., «Πολυτροπικός και μονοτροπικός εικονικός λόγος: από την πρόσληψη στην κατασκευή του παιδικού υποκειμένου», στο Κωνσταντινίδου –

- Σέμογλου, Ουρ., (επιμ.), *Εικόνα και παιδί - Icon and Child*, Θεσσαλονίκη, cannot not design publications, σ. 25-35.
- Χρηστίδης, Φ.Α., *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας*, Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 2005.
- Ψαρρού, Ν., *Εθνική Ταυτότητα στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Gutenberg, 2005.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Bandy J.S. (ed.), *Coroebus Triumphs: The Alliance of Sport and the Arts*, San Diego, State University Press, 1984.
- Barney, R. – Meier, V.K., (ed.) *Critical reflections on Olympic Ideology – Second International Symposium for Olympic Research*, Canada, Centre for Olympic Studies, 1994.
- Barney, R., «This Great Sumbol – Tricks of History», *Revue Olympique*, n. 301, Nov. 1992, σ. 627-641.
- Berelson, B., *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe, Ill: Free Press 1971.
- Binder, D., *Education program Canada, Come together - The Olympics and you...*, Junior resource Kit, 1st and 2nd vol., Senior resource Kit, 1986, (Olympic Winter Games Organizing Committee Calgary – Alberta 1988).
- Binder, D., *Teaching values: An Olympic Education Toolkit*, Lausanne, IOC, 2007.
- Binder, D., *Keep the Spirit Alive: You and the Olympic Games – A Handbook for educators*, IOC Commission for the IOA and Olympic Education, Lausanne, 2005.
- Borges, W., «From the Temple of Industry to Olympic Arena: The exhibition tradition of the Olympic Games», *Journal of Olympic History*, vol. 11, January 2003, No. 1, σ. 1-2.
- Borges, W., *Olympic Torch Relay 1936-1994*, Kassel, Agon Sportverlag, 1996.
- Brownell S., «The View from Greece: Questioning Eurocentrism in the History of the Olympic Games», στο *Journal of Sport History*, vol. 32, n.2, Summer 2005, σ. 203-216.
- Buschmann, J. - Lennartz, K., «From Los Antzeles (1932) to Melbourne (1956) – The Olympic Torch's Protagonism in Ceremonies», στο Moragas, MacAloon, Llines (ed.), *Olympic Ceremonies: Historical Continuity and Cultural Exchange*, Lausanne, IOC, 1996, σ. 111-130.
- Cartalis, C., «Linking Sport with Culture and Education in the Framework of Cultural Olympiad», στο IOC – Commission Culturelle, *The IOC and its cultural policy: Forum, 30th March 2000, Lausanne (org. by the IOC Commission for culture and Olympique Education)*, Lausanne, IOC, 2000, σ. 27-31.
- Cholley, P., *Pierre de Coubertin La deuxieme croisade, - Ameliorer la condition humaine par le sport et l'éducation, facteurs de paix universelle*, Lauzanne, IOC, 1996.
- Clastres, P., *Jeux Olympiques – Un siècle de passions*, Les Quatre Chemins, 2008.
- Coubertin, P., «A la jeunesse sportive de toutes les nations», στο *Textes Choisis*, τόμ. II, *Olympisme*, Müller, N., (επιμ.), Ζυρίχη/Weidmann, IOC, 1986, σ. 411-412.
- Coubertin, P., «La valeur pédagogique du cérémonial olympique», στο *Textes Choisis*, τόμ. II, *Olympisme*, Müller, N., (επιμ.), Ζυρίχη/Weidmann, σ. 469-472.
- Coubertin, P., «Les Assises philosophiques de l'Olympisme modern», στο *Textes Choisis*, τόμ. II, *Olympisme*, Müller, N., (επιμ.), Ζυρίχη/Weidmann, σ. 435-439.
- Coubertin, P., «Les étapes de l'Olympisme: le nouvel echelon», στο *Textes Choisis*, τόμ. II, *Olympisme*, Müller, N., (επιμ.), Ζυρίχη/Weidmann, IOC, 1986, σ. 395-397.
- Coubertin, P., «Olympie», Conférence donnée a Paris dans la sale des Fetes de la Mairie du XVIe arrondissement (1929), στο Coubertin, *Textes Choisis*, Tome II: *Olympisme*, (Norbert Müller επιμ.), Ζυρίχη/Weidmann, IOC, 1986, σ. 414-429.
- Coubertin, P., «L'apothéose de l'Olympisme», στο *Textes Choisis*, τόμ. II, *Olympisme*, Müller, N., (επιμ.), Ζυρίχη/Weidmann, σ. 298-299.

- Coubertin, P., «L’emblème et le drapeau», στο *Textes Choisis*, τόμ. II, *Olympisme*, Müller, N., (επιμ.), Ζυρίχη /Weidmann, σ. 460-461.
- Coubertin, P., «L’Olympisme à Lausanne», στο *Textes Choisis*, τόμ. II, *Olympisme*, Müller, N., (επιμ.), Ζυρίχη /Weidmann, σ. 733.
- Coubertin, P., «La victoire de l’Olympisme», στο *Textes Choisis*, τόμ. II, *Olympisme*, Müller, N., (επιμ.), Ζυρίχη/Weidmann, IOC, 1986, σ. 277-278.
- Coubertin, P., «The victory of Olympism», *La Revue Sportive Illustré Belgique*, July 1920, στο Carl Diem Institut (ed.), *The Olympic Idea: Pierre de Coubertin –Discourses and Essays*, Stuttgart: Olympischer Sportverlag, 1966, σ. 80.
- Doll - Tepper, G., «Disability sport», στο Riordan, J. & Kruger, A. (ed.) *The international politics of sport in the 20th century*, London, Routledge, 1999, σ. 177-190.
- Durry, J., *Pierre de Coubertin, The Visionary*, Paris, CIPC, 1994.
- Dyreson, M., «Olympic Games and Historical Imagination», *Olympika: The International Journal of Olympic Studies*, Vol. VII, 1998, σ. 25-42.
- Fairclough, N., *Discourse and Social Change*, Cambridge, Polity, Press, 1992.
- Firth, R., *Symbols, Public and Private*, New York Ithaca, Cornell University Press, 1973.
- Georgiadis, K., “Olympic Education: A theoretical framework”, *2nd International Session for Olympic Medallists, 14-20/7/2009, Proceedings*, Athens, IOA-IOC, 2010, σ. 23-33.
- Georgiadis, K., Syrigos, A., (ed.), *Olympic Truce – Sport as a Platform for Peace*, International Olympic Truce Centre (IOTC), Αθήνα, 2009.
- Georgiadis, K., (ed.), *50 years International Olympic Academy. Inspirations and Memories*, Athens, IOA, 2011.
- Georgiadis, K., «Education Olympique: un cadre théorique», στο Monnin, E., Loudcher, J.-F., Ferreol, G., *Education et Olympisme en Europe*, Université de technologie de Belfort - Montbéliard, 2012, σ. 121-127.
- Georgiadis, K., *The Revival of the Olympic Games*, Αθήνα, Εκδοτική, 2003.
- Guttmann, A., *From Ritual to Record – The nature of Modern Sports*, New York, Columbia University Press, 1978.
- Hoberman, J., «Toward a Theory of Olympic Internationalism», *Journal of Sport History*, Vol. 22, No 1, Spring 1995, σ. 1-37.
- IOA, *Report of the International Sessions for Educationists 1973-1977-1979*, Αθήνα, HOC, 1980.
- IOA, *Directory of National Olympic Academies*, Αθήνα, IOA, 2012.
- IOC – Commission pour l’AIO et pour l’Education Olympique, *Keep the spirit alive, you and the Olympic Games: a handbook for educators*, IOC, Lausanne, 1995.
- IOC, *Le Mouvement Olympique/The Olympic Movement*, Lausanne, CIO, 2001.
- IOC, *Olympic Charter in force 11th September 2000*, Lausanne, IOC.
- IOC, *Sport: Universal Dialogue, The World Forum of Education, Culture and Sport*, Barcelone, CIO, 2004.
- IOC, *V World Forum on Sport, Education and Culture, Sport and a world of Harmony: The role of Olympic Education and Culture*, 22-24.10.2006, Beijing, China, Lausanne, IOC, χχ.
- Kabitsis, C., Harahousou, Y., Arvaniti, N., Mountakis, K., «Implementation of Olympic Culture in the School Curriculum in Greece», *The Physical Educator*, 59(4), 2002, 184-192.
- Kitroeff, A., *Wrestling with the Ancients: Modern Greek Identity and the Olympics*, New York, Athens Printing Company, 2004.
- Koulouri, C., «From Antiquity to Olympic Revival: Sports and Greek National Historiography (Nineteenth – Twentieth Centuries)», *International Journal of the History of Sport*, Vol. 27, No. 12, August 2010, 2014–2052.

- Koulouri, C., «The Inside View of an Outsider: Greek Scholarship on the History of the Olympic Games», *Journal of Sport History* vol.32, number 2 (summer 2005), 401-412.
- Kyle, D., *Sport and Spectacle in the Ancient World*, USA, Blackwell, 2007.
- Lennartz, K., «The story of the Rings», στο περ. *Journal of Olympic History*, τχ. 10, Δεκ. 2001- Ιαν. 2002, σ. 29-61.
- Lenk, H., «Values Aims Relativity of the Modern Olympic Games», *Report of the Fourth Summer Session of the International Olympic Academy*, 2^η έκδοση 1973, σ. 204- 210.
- Lenk, H., *Social Philosophy of Athletics, A pluralistic and Practise – Oriented Philosophical Analysis of Top Level Amateur Sport*, Illinois, Stipes Publishing Company, 1979.
- Loland, S., «Pierre de Coubertin’s Ideology of Olympism from Perspective of the History of Ideas», *Olympika, The International Journal of Olympic Studies*, Vol. VI, 1995, σ. 49-78.
- MacAloon, J., «On the Cultures of “Culture”, Definition and Overview», στο IOC – Commission Culturelle, *The IOC and its cultural policy: Forum, 30th March 2000, Lausanne (org. by the IOC Commission for culture and Olympique Education)*, Lausanne, IOC, 2000, σ. 19-22.
- MacAloon, J., «Volunteers, Global Society and the Olympic Movement», στο IOC, (Moragas, M., Moreno, A.B., Puig, N., ed.) *Volunteers, Global Society and the Olympic Movement, International Symposium, Lausanne 1999*, Lausanne, IOC, 2000, σ. 17-28.
- MacAloon, J., «Olympic Ceremonies as a setting for Intercultural Exchange», στο Moragas, MacAloon, Llines (ed.), *Olympic Ceremonies: Historical Continuity and Cultural Exchange* Lausanne, IOC, 1996, σ. 29-43.
- MacAloon, J., *Education interculturelle et sport olympique: discours inaugural, Académie olympique du Canada*, Montréal, Académie Olympique du Canada, 1986.
- MacAloon, J., *Pierre de Coubertin and the Origins of the Modern Olympic Games*, Chicago-London, The University of Chicago Press, 1981.
- Mangan, A.J., (ed.), *Proceedings of the XIth HISPA International Congress*, Glasgow, England – Jordan Hill College, 1985.
- Moragas, M., Moreno, A.B., Puig, N., (ed.) *Volunteers, Global Society and the Olympic Movement, International Symposium Lausanne 1999*, Lausanne, IOC, 2000.
- Moragas, M., Paniagua, R., «The evolution of volunteers at the Olympic Games», στο IOC, (Moragas, M., Moreno, A.B., Puig, N., ed.) *Volunteers, Global Society and the Olympic Movement, International Symposium Lausanne 1999*, Lausanne, IOC, 2000, σ. 133-154.
- Moragas, MacAloon, Llines (ed.), *Olympic Ceremonies: Historical Continuity and Cultural Exchange*, Lausanne, IOC, 1996.
- Müller, N., *The International Olympic Academy through its lectures 1961-1998*, Lausanne, IOC, 1998.
- Naul, R., *Olympic Education, The Olympic ideal in modern sports, The history and promotion of Olympic education, Pedagogical concepts and detaching approaches*, Oxford, Meyer & Meyer Sport, 2008.
- Panagiotopoulou, R., «The Notion of Voluntarism in the Modern Greek Society and the Challenge of the Olympic Games», στο IOC, (Moragas, M., Moreno, A.B., Puig, N., ed.) *Volunteers, Global Society and the Olympic Movement, International Symposium Lausanne 1999*, Lausanne, IOC, 2000, σ. 81-90.
- Pappas, N.K., *History and Development of the International Olympic Academy 1927-1977*, PhD Thesis, University of Illinois at Urbana – Campaing, 1978.
- Parry, J., «Olympism for the 21st century: From local to global, or from global to local», 7^η Διεθνής Σύνοδος ΔΟΑ, για Διεθνήτες ΕΟΑκ, 2003, Αρχείο ΔΟΑ.
- Poliakoff, M., «Overlooked realities: Sport myth and sport history», στο περ. *Stadion*, XVI, 1, 1990, σ. 91.

- Quanz, R.D., «Civic Pacifism and Sports – Based Internationalism: Framework for the Founding of the International Olympic Committee», *Olympika: The International Journal of Olympic Studies*, Vol. II, 1993, σ. 1-23.
- Riordan, J. & Kruger, A. (ed.) *The international politics of sport in the 20th century*, London, Routledge, 1999.
- Schantz, O., «From Rome (1960) to Montreal (1976) – From Rite to Spectacle, στο Moragas, MacAloon, Llines (ed.), *Olympic Ceremonies: Historical Continuity and Cultural Exchange*, Lausanne, IOC, 1996, σ. 137-138.
- Schopflin, G., «The functions of myth and taxonomy of myths», στο Schopflin, G., Hosking, G., (ed.), *Myths and Nationhood*, London, C. Husrt & Co, L.t.d., 1997, σ. 19-35.
- Steadward, R., Peterson, C., *Paralympics, Where Heroes Come*, Canada, DW Friesens Ltd, 1997.
- Tzachrista, V., «The archives of the Hellenic Olympic Committee, 1894-1972 and the International Olympic Academy, 1961-1996», στο περ. *Comma, (International Journal on Archives)*, Liverpool University Press, 2009, τχ. 2, 2009, σ. 31-40.
- VanWynsberhe, R., Ritchie, I., «The Olympic Logo», στο Genevieve Rall (ed.), *Sport and Postmodern times*, Albany, State University New York, 1998, σ. 368-384.
- Wendi, K., «The Olympic Oath – A brief history», στο περ. *Citius –Altius –Fortius*, vol. 3, No 1, σ. 4-5.
- Yalouri, E., «Fanning the Flame: Transformations of the 2004 Olympic Flame», *International Journal of the History of Sport*, Vol. 27, No. 12, August 2010, 2155–2183.
- Young, D. C., «Coubertin and the Olympic Logo», στο Mangan, A.J., (ed.), *Proceedings of the XIth HISPA International Congress*, Glasgow, England –Jordan Hill College, 1985, σ. 326-327.
- Young, D. C., «The riddle of the rings», στο Bandy J.S. (ed.), *Coroebus Triumphs: The Alliance of Sport and the Arts*, San Diego, State University Press, 1984, σ. 81-97.
- Young, D. C., *A Brief History of the Olympic Games*, Oxford, Blackwell Publishing, 2004.
- Young, D. C., *The Olympic Myth of Greek amateur athletics*, Chicago, Ares Publishers, INC, 1984.
- IOC, *Message Olympique – Les Jeux Olympiques et la Musique*, τ.χ. 2, 1996, Λωζάννη 1996.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ: ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

- Beacom A., «Sport in international relations: A case for cross – disciplinary investigation», <http://www.aafra.org/SportsLibrary/ SportsHistorian /2000/sh202c.pdf>, 7.5.2011.
- Binder, D., «Teaching Olympism in Schools: Olympic Education as a focus on Values Education», <http://olympicstudies.uab.es/lectures/web/pdf/binder.pdf>, 10.9.2012.
- Brown, S., «Faucault and Olympism: Olympism’s contribution to social justice, equity and human rights», (Πανεπιστήμιο του Canterbury, 30.11.2009), www.olympicstudies.canterbury, 12.6.2011.
- Cashman, R., «Olympic Legacy in an Olympic City: monuments, museums and memory», <http://www.la84foundation.org/ SportsLibrary/ ISOR /ISOR 1998m.pdf>, 18.5.2011.
- Chappelet, J.L., «A short overview of the Winter Olympic Games», <http://ceo.uab.cat/lec/pdf/chappelet.pdf>, 5.3.2011.
- Clastres, P., «Playing with Greece. Pierre de Coubertin and the Motherland of Humanities and Olympics», http://www.cairn.info/ article.php? ID_ARTI CLE=HP_ 012_0009, 16.7.2011.
- DaCosta, L., Abreu, N., Miragaya, A., «Multiculturalism and Universal proclaimed values in Olympic Movement: An approach to human rights and sport development», 2006, http://www.sportsinbrazil.com.br/artigos_papers/multiculturalism. pdf, 20.7.2011.
- Golden, M., «War and Peace in the ancient and modern Olympics», <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=8256696>, 1.8.2011.

- Grupe, O., «“Olympism is not a system, it is a state of mind”», *Olympic Review*, Vol. XXVI, No 13, February - March 1997, [http://www.la84 foundation.org](http://www.la84foundation.org), 5.6.2011.
- Jokisipila, M., (Department of Contemporary History, University of Turku Finland), «Cold War on Ice: International Ice Hockey as an Arena of Ideological Confrontation between East and West», http://vanha.soc.utu.fi/polhist/vaihtuvat/Jokisipila_Cold%20War%20on%20Ice.pdf, 5.3.2011.
- IOC, *Olympic Studies Centres in the World*, <http://www.olympic.org/Assets/OSC%20Section/pdf/OSCs%20in%20the%20world.pdf>, 10.3.2013.
- Koulouri, C., «The First Modern Olympic Games in Athens 1896 in the European Context», http://www.desk.c.u-tokyo.ac.jp/download/es_5_Koulouri_2.pdf, 5.3.2011.
- Koulouri, C., «Olympic Games, Olympism and Internationalism: a Historical Perspective»: <http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/6836/2/070inv01001.pdf>, 16.6.2011.
- Maguire, J., Butler, K., Barnard, S., Golding P., «Olympism and Consumption: An Analysis of Advertising in the British Media Coverage of the 2004 Athens Olympic Games», *Sociology of Sport Journal*, 2008, 25, p. 167-186, <http://users.polisci.wisc.edu/chatzberg/ps616/Maguire2008.pdf>, 16.2.2011
- Masumoto, N., «The Birth of the Modern Olympic Truce: The Chronological Approach», <http://www.la84foundation.org/SportsLibrary/ISOR/isor2008zz.pdf>, 10.7.2011.
- Moragas, M., «Communication, cultural identities and the Olympic Games: the Barcelona '92 experience», Barcelona, Centre d'Estudis UAB, http://www.recercat.cat/bitstream/handle/2072/4528/WP006_eng.pdf?sequence=1, 16.5.2011.
- Mytko, P., «Creating a Canadian culture: hockey in the late 19th and early centuries», <http://www.mccord-museum.qc.ca/pdf/eduweb/Ess.Hockey.EN.pdf>, 5.3.2011.
- Panagiotopoulou, R., « Citizen participation in the Olympic Games», 2005, <http://olympicstudies.uab.es/img/panagiotopoulou.pdf>, 26.6.2011.
- Parry, J., «Physical Education as Olympic Education», School of Philosophy, Leeds University, Leeds, UK, [http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/Physical %0Education%20as%20Olympic%20Education%20\(Long%20version\).pdf](http://www.ethicsandsport.com/public/uploads/files/Physical%20Education%20as%20Olympic%20Education%20(Long%20version).pdf), 20.7.2011.
- Red Design Consultants, (Ελληνική Εταιρεία Branding), «Athens 2004», Designing the Symbol for the Olympic Games Athens embraces the world», <http://www.red-design.gr/static/data/english/CaseStudyOlympic2004.pdf>, 10.10.2010.
- Rezende, A.L., «Olympic education experiences: the sponsorship role in the promotion of Olympic values, Barcelona, Centre d'Estudis UAB, http://ceo.uab.cat/2010/docs/wp115_eng.pdf, 1.10.2012.
- Rouman, J.C., Kyle, D.G., «Ancient Olympic History – By Flickering, 14.4.2004», online article από www.helleniccomserve.com, 15.4.2011.
- Schantz, O., «The Olympic Ideal and the Winter Games Attitudes Towards the Olympic Winter Games in Olympic Discourses – From Coubertin to Samaranch», <http://www.coubertin.ch/pdf/schantz.pdf>, 5.3.2011.
- Schantz, O., «Education sportive et “éducation olympique” de 1897 à 1997 – Réflexions axiologiques», <http://www.coubertin.ch/pdf/PDF-Dateien/128-Schantz.pdf>, 13.7.2011.
- Tarradellas, J., «The Olympic Movement and the environment», UAB-CEO 2003, <http://olympicstudies.uab.es/lec/pdf/tarradellas.pdf>, 13.7.2011.
- Tavares, O., «Olympic Values in the 21st century: between continuity and change», CEO-UAB, <http://olympicstudies.uab.es/lec/pdf/tavares.pdf>, 12.7.2011.
- Wassong, S., *Olympic Education: Fundamentals, Success and Failures*, <http://la84foundation.org/SportsLibrary/ISOR/ISOR2006u.pdf>, 4.10.2010.
- Wille, F., «Le sport: Un modele du genre», http://staps.univ-lille2.fr/fileadmin/user_upload/_peda/Licence/Licence_management/2007/sport_wille.Pdf, 4.6.2011.
- Wolff Olins, <http://www.wolffolins.com/clients/athens>, 10.10.2010.
- Müller, N., «Olympic Education», Barcelona, Centre d'Estudis UAB, <http://olympicstudies.uab.es/lec/pdf/muller.pdf>, 13.7.2011.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

- «Αθήνα 2004»: <http://www.2004.gr>, 2002.
- «Αθήνα 2004»: <http://www.athens.ogr>, 2002.
- «Αθήνα Youth2004»: <http://www.olympiceducation.gr>, 2002.
- «Απορρίπτει τις καταγγελίες του ΠΑΣΟΚ για την εκδήλωση “Ανοιχτά Στάδια” η κυβέρνηση», <http://news.in.gr/greece/article/?aid=613427>, 2.4.2012.
- «Ηλιοδρόμιον», <http://users.forthnet.gr/ath/heliodromion/nea1.htm>, 12.9.2010.
- «Μεταολυμπιακή κόντρα – Αντιδράσεις ΠΑΣΟΚ για την εκδήλωση “Ανοιχτά Στάδια” στο ΟΑΚΑ», <http://news.in.gr/greece/article/?aid=613240>, 2.4.2012.
- «Νέο σύνθημα Ολυμπιακής Παιδείας», 14.5.2002, http://www.hri.org/news/greek/eragr/2002/02-05-14_1.eragr.html, 22.3.2012.
- «Τριβές για το σήμα Ολυμπιακής Παιδείας», 20.5.2002, http://www.hri.org/news/greek/eragr/2002/02-05-20_1.eragr.html, 26.3.2012.
- Apodimos Hellas, http://www.apodimos.com/index_gen108.htm
- Brohm, J. M., Perelman, M., Vassort, P., «Χημεία και... τέρατα - Οι αγώνες στα χρόνια της παγκοσμιοποίησης: Τα μεταλλαγμένα αθλητικά ιδεώδη», Εφ. *Le Monde Diplomatique*, 1.8.2004, <http://www.monde-diplomatique.gr/spip.php?article277>, 10.6.2011.
- Brohm, J.M., «Ο νόμος της ζούγκλας στον αθλητισμό», <http://www.alopsis.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=33>, αναδημοσίευση από την Εφ. *Le Monde Diplomatique*, χχ., 10.6.2011.
- Fritzsche, K.P., «Τα σχολικά εγχειρίδια ως αντικείμενο έρευνας. Ματιές στη διεθνή έρευνα σχολικών εγχειριδίων», http://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/3971/1/fritzsche_p.173-p.181.pdf, 2.11.2011.
- Imago2010: *Εναύσματα για την εργασία στην προσχολική ηλικία και στην ηλικία του δημοτικού*, http://www.imago2010.eu/download/broschuere_gr.pdf, 15.10.2011.
- Macedonian Press Agency, «Κ. Σημίτης: Εθνικό στοίχημα η Ολυμπιάδα του 2004», <http://www.hri.org/news/greek/mpegrb/2001/01-01-30.mpegrb.html>, 18.6.2011.
- Μετανάστης, <http://www.metanastis.com/IndexOlympia.htm>, 2.4.2012.
- Αλαχιώτης, Σ.Ν., «Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα: η Διαθεματικότητα και η Ευέλικτη Ζώνη αλλάζουν την παιδεία και αναβαθμίζουν την ποιότητα της εκπαίδευσης», http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/s_alax_diathematikotita.pdf, 21.1.2010.
- Αλεξίου, Θ., «Κοινωνικές και ιδεολογικές λειτουργίες του εθελοντισμού και της εθελοντικής εργασίας», *Τεύχος 83, περίοδος: Απρίλιος - Ιούνιος 2003*, http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=813&Itemid=29, 2.8.2011.
- Ασημακόπουλος, Δ., Levin B., Füssel H.P., *Μελέτη επανεξέτασης και επανακαθορισμού του ρόλου και των αρμοδιοτήτων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σε σχέση με τις δράσεις του ΕΠΕΔΒΜ 2007-2013*, Αθήνα, 2008, <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/51>, 20.1.2012.
- Βενιζέλος, Ε., Ομιλία στο Διεθνές Συμπόσιο που διοργάνωσε το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος 23-25.6.1998, «Ένα όραμα για την Αθήνα: Ολυμπιακοί Αγώνες και Πόλη: Η επόμενη μέρα», <http://www.tee.gr/online/epikaira/1998/2010/m08.htm>, 20.5.2011.
- Βουλή των Ελλήνων, Συνεδρίαση ΟΔ', 24.1.2002, <http://www.Hellenicparliament.gr/Pra ktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=83a7f030-dcf1-4d23-8a0e-f7f1bc1be6a0>, 28.3.2012.
- Γεωργιάδης, Κ., *Βιογραφικό σημείωμα*, http://sparti.uop.gr/~toda/cvs/CV_GeorgiadisK.pdf, 20.7.2012.
- Γογγάκη, Κ., «Η συμβολή της Ολυμπιακής Παιδείας στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας των νέων», http://www.olympic.org.cy/media/Synodoi_EOAK/Omi lia_Dr_Constantina_Gongaki.pdf, 1.10.2012.
- Γοροζίδης, Γ., *Παρακίνηση και αυτο-αποτελεσματικότητα καθηγητών Φυσικής Αγωγής στην εφαρμογή των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων Φυσικής Αγωγής*, Διατμηματικό

- Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα των ΤΕΦΑΑ Θεσσαλονίκης, Κομοτηνής και Θεσσαλίας, 2009, http://invenio.lib.auth.gr/record/112895/files/DIATRIVI_Gorozidis_FINAL.pdf?version=1, 12.2.2012.
- Γραίκος, Ν., *Προσέγγιση του πολυτροπικού λόγου στο Δημοτικό Σχολείο μέσω της διδασκαλίας της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας*, <http://users.sch.gr/ppiliour/papers/pdfs/graikos2.pdf>, 28.10.2011.
- Γραμματικόπουλος, Β., Κουστέλιος, Α., Τσιγγίλης, Ν., Θεοδωράκης, Ι., «Ανάπτυξη ερωτηματολογίου αξιολόγησης καινοτόμων προγραμμάτων Φυσικής Αγωγής», στο περ. *Διοίκησης Αθλητισμού και Αναψυχής*, 1(1), 15-19, <http://www.jsrm.gr/files/grammatikopoulos.pdf>, 2.10.2012.
- Γρόσδος, Σ., «Οπτικός γραμματισμός και πολυτροπικότητα – Ο ρόλος των εικόνων στη γλωσσική διδασκαλία στο βιβλίο Γλώσσας της Β΄ Δημοτικού», 2008, <http://invenio.lib.auth.gr/record/112440>, 10.9.2011.
- Δεμερτζής, Ν., Συνοπτική περίληψη αποτελεσμάτων του ερευνητικού προγράμματος, «Η εικόνα της Ελλάδας στο διεθνή Τύπο κατά τη διάρκεια της ελληνικής προεδρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, (Ιαν. – Ιούν. 2003)», http://www.media.uoa.gr/institute/drafts/executive_summary.pdf, 18.5.2011.
- Δημητριάδου, Κ., Παπαδόπουλος, Σ-Π., «Οπτικός γραμματισμός και γλωσσική διδασκαλία μέσα από τη δημιουργία κόμικς: μια διδακτική παρέμβαση στη Β΄ Δημοτικού», <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika/files/down/paraskeui/aihtusa1/dimitriaduPapadopoulos.pdf>, 15.12.2011.
- Διεθνές Κέντρο Ολυμπιακής Εκεχειρίας, http://www.lambrinidis.gr/index.php?pathID=1_997_1182_1220_1130&aid=2367, 1.8.2011.
- Δογάνης, Γ., «Εισαγωγή στην επιστήμη της Φυσικής Αγωγής και του Αθλητισμού», (Σημειώσεις μαθήματος), Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού – Τομέας Ανθρωπιστικών Σπουδών στη Φυσική Αγωγή – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2008, online text, 20.6.2012.
- ΕΓΒΕ, επιστολή προς τον Υπουργό Παιδείας Πέτρο Ευθυμίου, «Η Φυσική Αγωγή στην Α/θμια και Β/θμια εκπαίδευση – Το μάθημα της Ολυμπιακής Παδείας», 21.8.2001, http://www.egve.gr/oly_paidia.asp, 30.3.2012.
- Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ, τχ. 2001, «Νόμος για την Οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων», <http://www.tee.gr/online/afieromata/1998/2001/page05.htm>, 23.8.2010.
- Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού για την Ελλάδα, http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/greece_gr.pdf, 20.7.2011.
- Ζουρνατζή, Ε., Τσιγγίλης, Ν., Γραμματικόπουλος, Β., Κουστέλιος, Α., «Η επίδραση του προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας στις στάσεις των μαθητών για εθελοντική προσφορά εργασίας στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004», στο περ. *Διοίκηση Αθλητισμού και Αναψυχής*, 1(2), 37-47, <http://www.jsrm.gr/files/zournatzi.pdf>, 27.6.2011.
- Ίδρυμα Ολυμπιακής και Αθλητικής Παιδείας: <http://seth.compulink.gr/fose/>, 2002.
- Ιντζίδης, Β., Καραντζόλα, Ε., «Διδακτικές δοκιμές: εννοιολογικές και αφηγηματικές οπτικές αναπαραστάσεις», <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/thematikes/3/2-1.htm>, 2.11.2011.
- Καρδάμης, Κ., «Ο Σαμάρας και ο Ολυμπιακός Ύμνος: τα πριν και τα μετά το 1896», *Ιόνιο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Μουσικών Σπουδών Εργαστήριο ελληνικής μουσικής*, Ιούλιος 2004, <http://www.ionio.gr/~GreekMus/articles/samaras.pdf>, 29.9.2010.
- Κατωμένος, Ε., «Η ταύτιση του κάλλους με το αγαθό στην Ελληνική λογοτεχνία. Ένας πολιτισμικός κώδικας», <http://www.survey.ntua.gr/main/studies/environ/keimena/kapsomenos>, 19.8.2010.
- Κέλλης, Η., Βερναρδάκης, Ν., Διγγελίδης, Ν., Κιουμουρτζόγλου, Ε., «Αξιολόγηση και Προοπτική Βιωσιμότητας Προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας», στο περ. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό*, τόμ. 5 (3) 328-240, 31.12.2007, http://www.hape.gr/emag/vol5_3/hape123.pdf, 2.4.2012.

- Κουβέλα, Μ., «Η βελτίωση της ποιότητας ζωής στην Αθήνα μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες», 2005, <http://estia.hua.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/393/1/kouvela.pdf>, 16.4.2011.
- Κουλούρη, Χ., «Ιδεολογικές παρεμβάσεις της πολιτικής εξουσίας στην εκπαίδευση - Σχολικά εγχειρίδια μεταξύ προπαγάνδας και πολεμικής», http://users.auth.gr/marrep/THE_HISTORY_BOOK/8_2/book_articles/koulouri_19_05_07.pdf, 10.8.2011.
- Κουλούρη, Χ., Αθλητισμός, κοινωνία και ταυτότητα: καταγράφοντας τον επιστημονικό διάλογο, <http://www.ime.gr/publications/print/imeros/gr/051/article02.html>, 18.11.2012.
- Κουνάδης, Σ., (14^ο Γυμνάσιο Περιστερίου), «Το e-mail της "ΑΘΗΝΑ 2004" - Η απάντησή μας - Η νέα επιστολή από την "ΑΘΗΝΑ 2004" - Ένα σχόλιο (για να κλείσει το θέμα)», <http://www.asda.gr/g14per/2004.htm>, 23.8.2010.
- Λαμπροπούλου, Β., «Η Ειδική Αγωγή στην Ελλάδα - Κριτική Θεώρηση», 16.11.2005, <http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=New&file=article&sid=309>, 20.3.2012.
- Μαδεμλής, Η., «Σχολικά εγχειρίδια ιστορίας: μια πολιτική διακύβευση», *Επιστημονικό Βήμα*, τ. 9, Μάιος 2008, http://www.syllogosperiklis.gr/ep_bima/epistimoniko_bima_9/mademlis.pdf, 30.9.2011.
- Μασκότ «Αθήνα 2004»: <http://www.greeklaws.com/fora>, 7.8.2010.
- Μεταξάς, Θ., Αυγερινού, Β., «Ανταγωνιστικότητα και μάρκετινγκ της πόλης: η περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων ως "Μega" γεγονός», http://www.prd.uth.gr/uploads/discussion_papers/2004/uth-prd-dp-2004-15_gr.pdf, 8.10.2010.
- Ντεκάστρο, Μ., «Βιβλία Ιστορίας του Δημοτικού – Μουσεία: μια αδύνατη συνάντηση», στο περιοδικό *Αρχαιολογία*, τχ. 116, <http://www.arxaiologia.gr/assets/media/PDFofIssues/9551.pdf>, 1.11.2011.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: «Η πρόταση του Π.Ι. για τα σχολικά βιβλία», http://www.pi-schools.gr/paideia_dialogos/prot_schol_vivlia.pdf, 21.1.2012.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: «Ολυμπιακή Παιδεία», http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/30deppsaps_OlimpiakisPedia.pdf, 21.1.2012.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: «Δ' Παράρτημα: 1. Οδηγίες προς τους συγγραφείς των σχολικών βιβλίων», και «Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων», <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>, 21.1.2012.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: «Διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγράμματος σπουδών Φυσικής Αγωγής», <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>, 21.1.2012.
- Παναγιωτοπούλου, Ρ., «Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Αθλητισμός: Οι νέοι κανόνες του παιχνιδιού: Αθήνα 2004: Επικοινωνιακές δράσεις και αντιδράσεις», Ημερίδα ΙΟΜ, Αθήνα, 7.5.2008, <http://www.iom.gr/inst/iom/gallery/Events/Sports%20and%20Media/panagiotopoulou.pdf>, 20.4.2011.
- Πανελλήνιος Όμιλος Ιστιοπλοΐας Ανοιχτής Θαλάσσης, «Μινωϊκό Πλοίο Μινώα», http://www.horc.gr/print.php?thema_id=4&id=109&lang=1, 25.10.2010.
- Πανούσης, Ι., Πολιτιστική Ολυμπιάδα: Ειρήνη και Ανθρώπινα Δικαιώματα, <http://www.biopolitics.gr/HTML/PUBS/olympia/Panousis.html>, 19.6.2011.
- Παπασημακοπούλου, Θ., *Ο Οπτικός πολιτισμός μέσα από τη σημειολογία της έντυπης διαφήμισης*, 2007, http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/200/1/rapasima_koroulou.pdf, 10.12.2011.
- Παραολυμπιακοί Αγώνες 2004: «Η μεγάλη γιορτή της θέλησης και της ανθρωπιάς», http://www.typos.com.cy/nqcontent.cfm?a_id=45716, 5.3.2011.
- Παραολυμπιακοί Αγώνες 2004: «Μαγευτική τελετή έναρξης», http://typos.com.cy/nqcontent.cfm?a_id=45702, 5.3.2011.
- Παρατηρητήριο Ελεύθερων Χώρων Αθήνας – Αττικής - «Ολυμπιάδα 2004: Άρθρα μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες», <http://www.asda.gr/elxoroi/OAafter4.htm>, 1.8.2011.

- Παρατηρητήριο Ελεύθερων Χώρων Αθήνας – Αττικής, «Βιότοπος Σχοινιά και Ολυμπιακά έργα», <http://www.asda.gr/elxoroi/sxinias.htm>, 24.7.2011.
- Πολυχρονίου, Χ., «Η ιδεολογία του εθελοντισμού: μια κριτική», Περιοδικό *Θέσεις*, τχ. 77, περίοδος: Οκτ. – Δεκ. 2001, http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=759&Itemid=29, 1.8.2011.
- Πρωτοβουλία για τη διάσωση του Σχοινιά-Μαραθώνα, http://www.kostasdiakos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=22:2009-09-27-21-50-43&catid=10:2009-09-27-21-34-16&Itemid=9, 24.7.2011.
- Σερμάκη, Ι., Παπαδημητρίου, Κ., Δημητρίου, Κ., Ταξιλδάρης, Κ., «Απόψεις Μαθητών Δημοτικού και Γυμνασίου της Θράκης για το Μάθημα της Ολυμπιακής Παιδείας», στο περ. *Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό*, τόμ. 2 (1), 40 – 50, http://www.hape.gr/emag/vol2_1/hape33.pdf, 27.9.2012.
- Σκορδύλης, Α., «Παραολυμπιακοί Αγώνες, Special Olympics και ΜΜΕ», <http://www.truerespect.com>, 7.3.2011.
- Σπανός, Γ., *Η σχέση διδακτικού βιβλίου και Αναλυτικού Προγράμματος προσδιορίζει τη διδακτική του μαθήματος*, <http://www.gspanosgr/articles.php>, 23.1.2012.
- Τράπεζα της Ελλάδας, <http://www.bankofgreece.gr/>, 29.10.2010.
- ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *ΣΕΠΠΕ – Καινοτομίες στην εκπαίδευση 1997-2000*, Αθήνα, Δεκέμβριος, 2001, <http://www.pi-schools.gr/programs/seppe/zpouoi.htm>, 28.2.2012.
- ΥΠΕΠΘ: http://archiveminedu.gov.gr/elec_page1942.htm, 12.7.2011.
- ΥΠΕΠΘ: http://olympiakipaideia.instore.gr/gr/olympiaki_paideia/orismos.htm, 5.3. 2011.
- ΥΠΕΠΘ: http://olympiakipaideia.instore.gr/index_gr.htm, 5.3. 2011.
- Χατζηευσταθίου, Δ., *The Changing Nature of the Ideology of Olympism in the Modern Olympic Era*, <http://www.la84foundation.org/SportsLibrary/Books/IdeologyOfOlympism.pdf>, 20.6.2011.
- Χοντολίδου, Ε., «Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας», Περ. *Γλωσσικός υπολογιστής*, τχ. 1, http://users.sch.gr/tgiakoum/poly_tropy.html, 5.11.2011.
- Χρηστάκης, Ν., «Ψυχολογία των Ομάδων – Σημειώσεις για το μάθημα», Τμήμα Ψυχολογίας – Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2005, <http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/122/1/psychol-omad2.pdf>, 20.5.2011.
- Χρύσης, Α., «Ολυμπιακοί Αγώνες Α.Ε.», <http://www.u-topia.gr/issues/59/10>, 20.7.2011.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

1. Αρχαίοι Ολυμπιακοί Αγώνες	<i>1.1. Πρώιμες μορφές αθλητισμού: μινωϊκή και μυκηναϊκή περίοδος</i> <i>1.2. Η μυθολογία των Αγώνων</i> <i>1.3. Ο τόπος των Αγώνων</i> <i>1.4. Οργάνωση και διεξαγωγή των Αγώνων</i> <i>1.5. Αρχαία αγωνίσματα</i> <i>1.6. Η βράβευση</i> <i>1.7. Το πνεύμα της αρχαιότητας</i> <i>1.8. Ολυμπιακοί Αγώνες και εθνική ταυτότητα</i> <i>1.9. Γλώσσα και αρχαιότητα</i>
2. Αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων	<i>2.1. Αναβιώσεις πριν από το 1894</i> <i>2.2. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 1896</i> <i>2.3. Τα πρόσωπα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων 1896</i> <i>2.4. Μαραθώνιος δρόμος: «ο μύθος του στρατιώτη – ταχυδρόμου»</i>
3. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στον 20^ο αιώνα	
4. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες	<i>4.1. Οι Σκανδιναβικοί Αγώνες</i> <i>4.2. Χειμερινά Ολυμπιακά αθλήματα και αθλητές</i> <i>4.3. Χειμερινή Ολυμπιακή Φλόγα</i> <i>4.4. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες και πολιτική</i> <i>4.5. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες και επαγγελματισμός</i>
5. Παραολυμπιακοί Αγώνες	<i>5.1. Πρώιμες μορφές Παραολυμπιακών Αγώνων</i> <i>5.2. Παραολυμπιακοί Αγώνες: «παράλληλοι Ολυμπιακοί ή υποδεέστεροι»</i> <i>5.3. Παραολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004»</i> <i>5.4. Σύμβολα των Παραολυμπιακών Αγώνων</i> <i>5.5. Παραολυμπιακοί Αγώνες: μέσο κοινωνικής ένταξης και ισότιμης συμμετοχής</i>

<p>6. Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων</p>	<p>6.1. Μορφές αλλοίωσης του Ολυμπιακού πνεύματος 6.2. Ολυμπιακοί Αγώνες: το φαινόμενο του γιγαντισμού 6.3. Ολυμπιακοί Αγώνες και Ουσίες 6.4. Ολυμπιακοί Αγώνες και επιχειρηματικότητα 6.5. Ολυμπιακοί Αγώνες και γυναικεία ταυτότητα</p>
<p>7. Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004»</p>	<p>7.1. Επιτροπή Διεκδίκησης Ολυμπιακών Αγώνων 7.2. Η Πρόεδρος της «Αθήνα 2004» 7.3. Η Πόλη των Αγώνων 7.4. Οργανωτική Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004»</p>
<p>8. Ολυμπιακά σύμβολα</p>	<p>8.1. Ολυμπιακό έμβλημα «Αθήνα 2004» 8.2. Ολυμπιακό σύμβολο ΔΟΕ – Ολυμπιακή σημαία 8.3. Ολυμπιακός ύμνος – Ολυμπιακό σύνθημα – Ολυμπιακός όρκος 8.4. Ολυμπιακές μασκότ 8.5. Οι μασκότ των Ολυμπιακών Αγώνων «Αθήνα 2004» 8.6. Ολυμπιακή φλόγα – Ολυμπιακή λαμπαδηδρομία 8.7. Τελετές Ολυμπιακών Αγώνων</p>
<p>9. Ολυμπισμός – Ολυμπιακές αξίες</p>	<p>9.1. Ολυμπισμός 9.2. Φιλία 9.3. Συμμετοχή 9.4. Εν αγωνίζεσθαι 9.5. Υγεία 9.6. Πολυπολιτισμικότητα 9.7. Εθελοντισμός 9.8. Περιβάλλον 9.9. Ειρήνη/Εκεχειρία</p>

	<u>ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ</u>
	<ol style="list-style-type: none">1. Αρχαιότητα2. Αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων3. Αθλήματα4. Αθλητές5. Προβλήματα Ολυμπιακών Αγώνων6. Ολυμπιακά σύμβολα7. Ολυμπισμός – Ολυμπιακές αξίες8. Ολυμπιακοί Αγώνες «Αθήνα 2004»9. Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες10. Παραολυμπιακοί Αγώνες

EIKONEΣ

Η ΟΠΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑ 2004

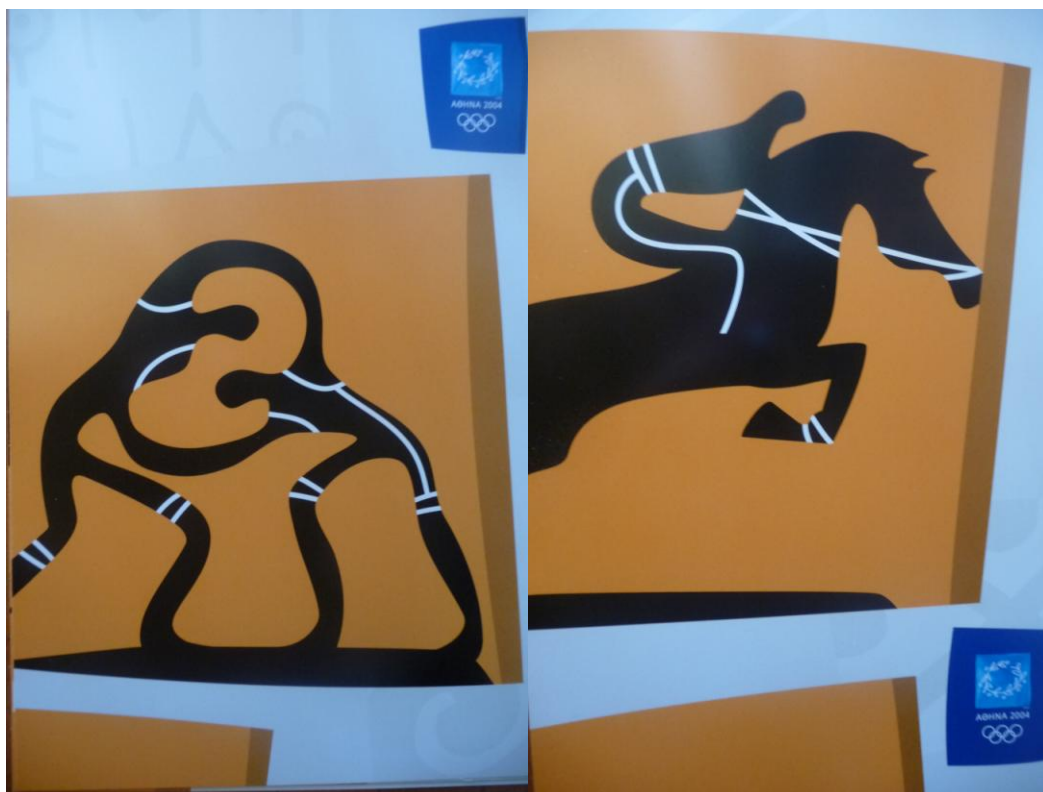
ΕΜΒΛΗΜΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΑΘΗΝΑ 2004

ΛΑΔΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΑΘΗΝΑ 2004

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΑΘΗΝΑ 2004

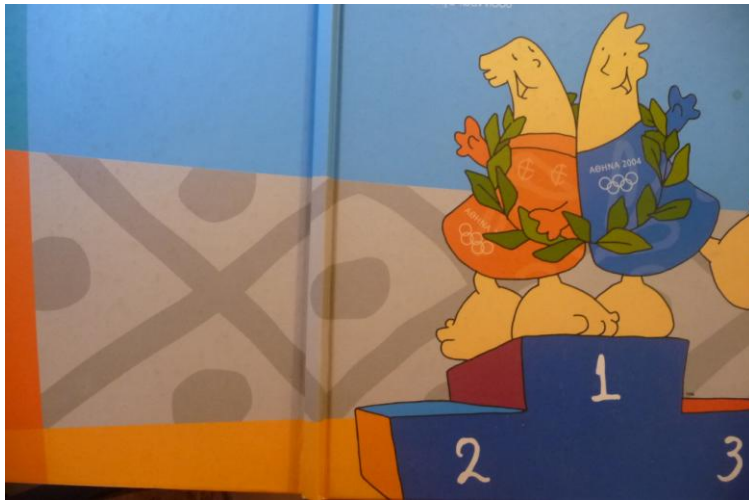
ΤΟ ΧΡΩΜΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΑΘΗΝΑ 2004

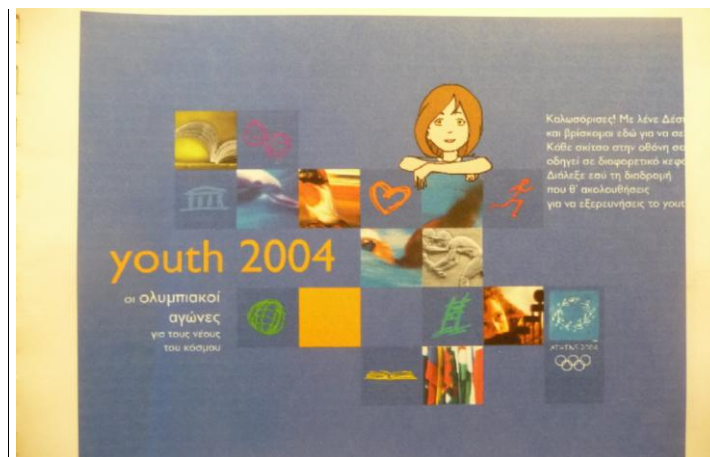
ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΑΘΗΝΑ 2004

ΜΑΣΚΟΤ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΑΘΗΝΑ 2004

YOUTH 2004

ΕΜΒΛΗΜΑΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΑΘΗΝΑ 2004

ΕΜΒΛΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΕΜΒΛΗΜΑ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ

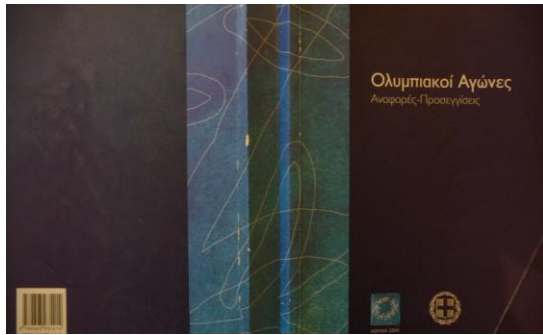

ΕΜΒΛΗΜΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΕΞΩΦΥΛΛΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Εκ1

Εκ2

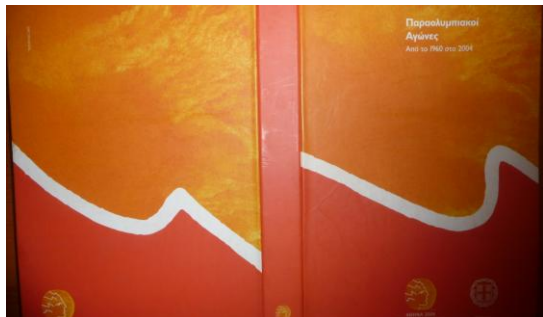
Εκ3

Εκ4

Εκ5ΠΑ

Οπτικοακουστικό Υλικό του Εκ5ΠΑ

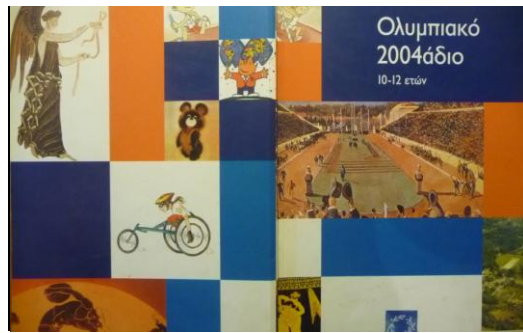
Εκ6Π

Εμ 6-9 ετών

Εμ 10-12 ετών

Εμ 13-16 ετών

Εκμ1

Εκμ2

Παιχνίδια: α) Ολυμπιοδρομίες

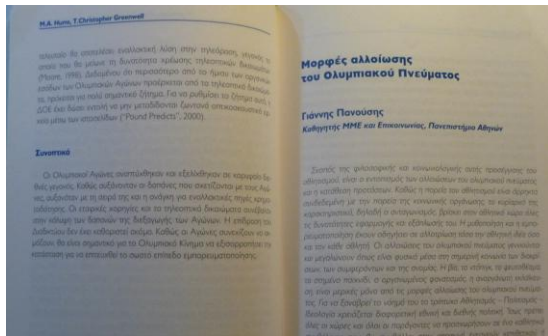

β) Από το 1960 στο 2004

Εσωτερικό σώμα εγχειριδίων – Όψεις της εικονογράφησης

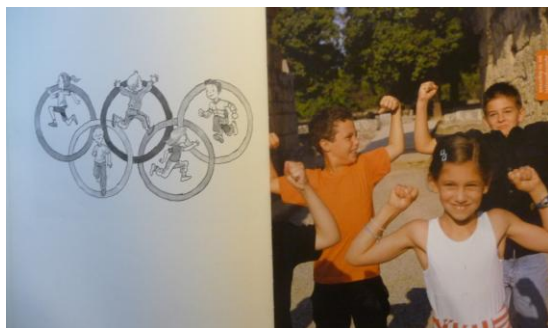
Εκ1

Εκ4

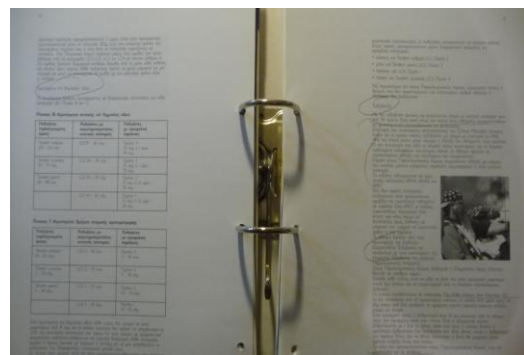
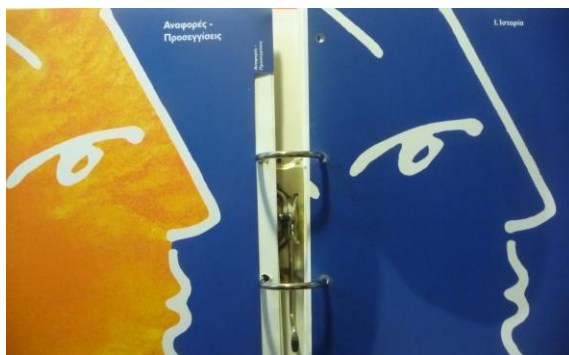
Εκ4

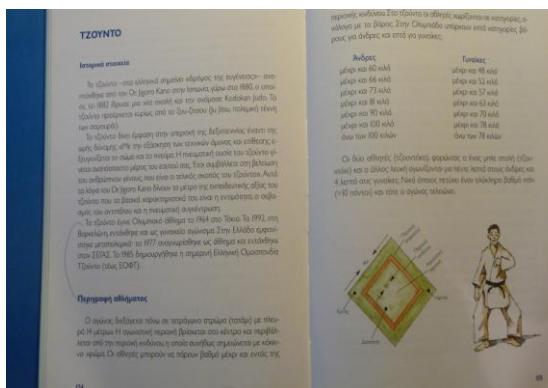
Εκ6Π

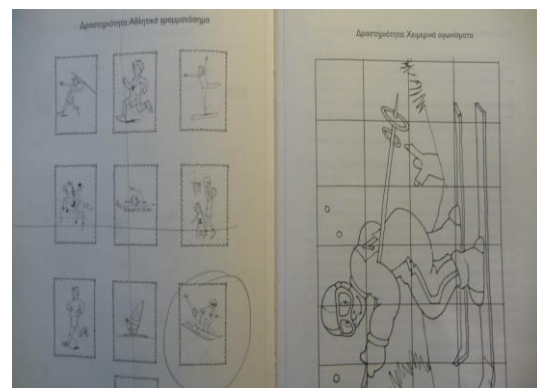
Εκ5ΠΑ

Εκμ1

Εκ2

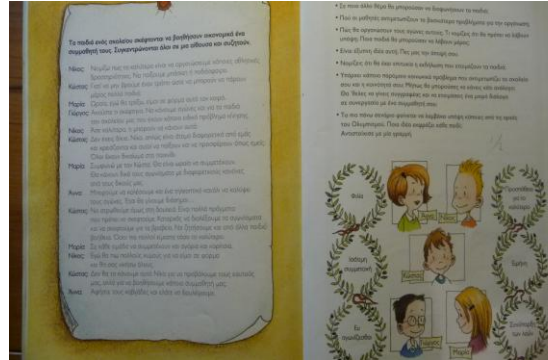
Εμβ-9 ετών

Εμβ-9 ετών

Εμβ10-12 ετών

Εμ13-16 ετών

Από τον αρχαίο κόσμο στην εποχή μας

Από τον αρχαίο κόσμο στην εποχή μας, η φιλική ανταλλαγή μεταξύ των αθλητών αποτελεί τον πυλώνα των Ολυμπιακών Αγώνων. Η φιλική ανταλλαγή μεταξύ των αθλητών αποτελεί τον πυλώνα των Ολυμπιακών Αγώνων.

Απόστολος Ν. Καραγιάννης
Ολυμπιακός Αγώνης 2004

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην εποχή μας

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην εποχή μας, η φιλική ανταλλαγή μεταξύ των αθλητών αποτελεί τον πυλώνα των Ολυμπιακών Αγώνων.

Απόστολος Ν. Καραγιάννης
Ολυμπιακός Αγώνης 2004

Φιλία

Οι Αγώνες Ενώνουν

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ενώνουν τους αθλητές από διαφορετικές χώρες και πολιτισμούς. Η φιλική ανταλλαγή μεταξύ των αθλητών αποτελεί τον πυλώνα των Ολυμπιακών Αγώνων.

Απόστολος Ν. Καραγιάννης
Ολυμπιακός Αγώνης 2004

Εθελοντές, η δύναμη των Αγώνων

Εθελοντές, η δύναμη των Αγώνων. Η φιλική ανταλλαγή μεταξύ των αθλητών αποτελεί τον πυλώνα των Ολυμπιακών Αγώνων.

Απόστολος Ν. Καραγιάννης
Ολυμπιακός Αγώνης 2004

Αν...

Αναβολικά - Νεόπληκx
Πολιτική - Μπλοκοτάξ
Γιγαστιμός
Βία
Διακρίσεις - Ρατσισμός
Εμπορευματοποίηση
Οικολογική Καταστροφή

Τι Αγώνες;

Αν...

Καθαροί Αγώνες
Ειρήνη - Φιλία
Μέτρο
Ευ αγωνιζέσθαι
Ισοτιμία συμμετοχής - αλληλοσεβασμός
Εθελοντισμός
Σεβασμός στο περιβάλλον

Ολυμπιακοί Αγώνες!

Ποιότητα

Η Αθήνα Αλλάζει

Η Αθήνα Αλλάζει. Η φιλική ανταλλαγή μεταξύ των αθλητών αποτελεί τον πυλώνα των Ολυμπιακών Αγώνων.

Απόστολος Ν. Καραγιάννης
Ολυμπιακός Αγώνης 2004

Συμμετοχή

Απίστευτες Παρόντες

Απίστευτες Παρόντες. Η φιλική ανταλλαγή μεταξύ των αθλητών αποτελεί τον πυλώνα των Ολυμπιακών Αγώνων.

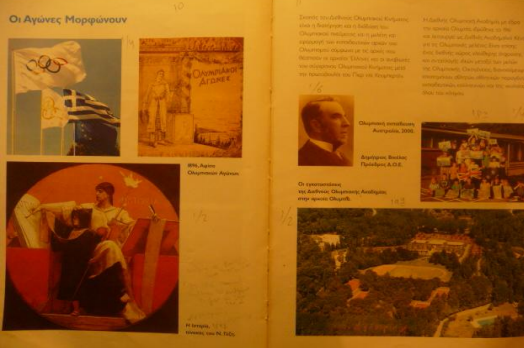
Απόστολος Ν. Καραγιάννης
Ολυμπιακός Αγώνης 2004

Οι Αγώνες Μορφώνουν

Οι Αγώνες Μορφώνουν. Η φιλική ανταλλαγή μεταξύ των αθλητών αποτελεί τον πυλώνα των Ολυμπιακών Αγώνων.

Απόστολος Ν. Καραγιάννης
Ολυμπιακός Αγώνης 2004

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Κατάλογος εγχειριδίων - Αναλογία εικόνων - κειμένου						
Κωδικός Εγχειριδίου	Τίτλος Εγχειριδίου	Αριθμός σελίδων	Αριθμός εικόνων	ποσοστό σελίδων επί του συνόλου εγχειριδίων	ποσοστό εικόνων επί του συνόλου εγχειριδίων	ποσοστό εικόνων επί των σελίδων εγχειριδίου
1 Εκ1	Ολυμπιακοί αγώνες: Αναφορές – προσεγγίσεις	462	0	29,09%	0,00%	0,00%
2 Εκ2	Προτάσεις –Προοπτικές (για το Δημοτικό)	70	57	4,41%	5,86%	81,43%
3 Εκ3	Προτάσεις –Προοπτικές (για Γυμνάσιο – Λύκειο)	38	0	2,39%	0,00%	0,00%
4 Εκ4	Ολυμπιακή Παιδεία –Από τη θεωρία στην πράξη	211	104	13,29%	10,69%	49,29%
5 Εκ5ΠΑ	Παραολυμπιακοί Αγώνες από το 1960 στο 2004	300	128	18,89%	13,16%	42,67%
6 Εκ6Π	Το Περιβάλλον είμαστε εμείς	20	26	1,26%	2,67%	130,00%
7 Εμ6-9 ετών	Ολυμπιακό 2004άδιο 6-9 ετών	45	150	2,83%	15,42%	333,33%
8 Εμ 10-12 ετών	Ολυμπιακό 2004άδιο 10-12 ετών	63	77	3,97%	7,91%	122,22%
9 Εμ 13-16 ετών	Ολυμπιακές Ματιές 13-16 ετών	46	115	2,90%	11,82%	250,00%
10 Εκμ1	Ολυμπιακά Αθλήματα	158	84	9,95%	8,63%	53,16%
11 Εκμ2	Η Δέσποινα και το Περιστερί	175	232	11,02%	23,84%	132,57%
		1588	973	100,00%	100,00%	61,27%

ΠΙΝΑΚΑΣ 1α: Κατάλογος εγχειριδίων (Χωρίς το Εκ5ΠΑ) - Αναλογία εικόνων - κειμένου						
Κωδικός Εγχειριδίου	Τίτλος Εγχειριδίου	Αριθμός σελίδων	Αριθμός εικόνων	ποσοστό σελίδων επί του συνόλου εγχειριδίων	ποσοστό εικόνων επί του συνόλου εγχειριδίων	ποσοστό εικόνων επί των σελίδων εγχειριδίου
1 Εκ1	Ολυμπιακοί αγώνες: Αναφορές – προσεγγίσεις	462	0	29,09%	0,00%	0,00%
2 Εκ2	Προτάσεις –Προοπτικές (για το Δημοτικό)	70	57	4,41%	5,86%	81,43%
3 Εκ3	Προτάσεις –Προοπτικές (για Γυμνάσιο – Λύκειο)	38	0	2,39%	0,00%	0,00%
4 Εκ4	Ολυμπιακή Παιδεία –Από τη θεωρία στην πράξη	211	104	13,29%	10,69%	49,29%
5 Εκ6Π	Το Περιβάλλον είμαστε εμείς	20	26	1,26%	2,67%	130,00%
6 Εμ6-9 ετών	Ολυμπιακό 2004άδιο 6-9 ετών	45	150	2,83%	15,42%	333,33%
7 Εμ 10-12 ετών	Ολυμπιακό 2004άδιο 10-12 ετών	63	77	3,97%	7,91%	122,22%
8 Εμ 13-16 ετών	Ολυμπιακές Ματιές 13-16 ετών	46	115	2,90%	11,82%	250,00%
9 Εκμ1	Ολυμπιακά Αθλήματα	158	84	9,95%	8,63%	53,16%
10 Εκμ2	Η Δέσποινα και το Περιστερί	175	232	11,02%	23,84%	132,57%
		1288	845	81,11%	86,84%	65,61%

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 : ΧΡΩΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΕΙΚΟΝΩΝ													
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	Σκίτσα	%	Σκίτσα ασπρόμαυρα	%	Σκίτσα έγχρωμα	%	Φωτογραφίες	%	Φωτογραφίες ασπρόμαυρες	%	Φωτογραφίες έγχρωμες	%
1	Εκ1	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%		0,00%	0	0,00%	0	0,00%
2	Εκ2	57	100,00%	57	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
3	Εκ3	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
4	Εκ4	104	93,27%	97	100,00%	0	0,00%	7	6,73%	7	6,73%	0	0,00%
5	Εκ5ΠΑ	128	38,28%	33	67,35%	16	32,65%	79	61,72%	79	61,72%	0	0,00%
6	Εκ6Π	26	92,31%	0	0,00%	24	100,00%	2	7,69%	0	0,00%	2	7,69%
7	Εμ6-9 ετών	150	100,00%	0	0,00%	150	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
8	Εμ 10-12 ετών	77	48,05%	0	0,00%	37	100,00%	40	51,95%	12	15,58%	28	36,36%
9	Εμ 13-16 ετών	115	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	115	100,00%	11	9,57%	104	90,43%
10	Εκμ1	84	100,00%	0	0,00%	84	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
11	Εκμ2	232	99,14%	0	0,00%	230	100,00%	2	0,86%	0	0,00%	2	0,86%
Σύνολα		973	74,82%	187	25,69%	541	74,31%	245	25,18%	109	11,20%	136	13,98%

ΠΙΝΑΚΑΣ 2α : ΧΡΩΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΕΙΚΟΝΩΝ (Χωρίς το Εκ5ΠΑ)													
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	Σκίτσα	%	Σκίτσα ασπρόμαυρα	%	Σκίτσα έγχρωμα	%	Φωτογραφίες	%	Φωτογραφίες ασπρόμαυρες	%	Φωτογραφίες έγχρωμες	%
1	Εκ1	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%		0,00%	0	0,00%	0	0,00%
2	Εκ2	57	100,00%	57	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
3	Εκ3	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
4	Εκ4	104	93,27%	97	100,00%	0	0,00%	7	6,73%	7	6,73%	0	0,00%
5	Εκ6Π	26	92,31%	0	0,00%	24	100,00%	2	7,69%	0	0,00%	2	7,69%
6	Εμ6-9 ετών	150	100,00%	0	0,00%	150	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
7	Εμ 10-12 ετών	77	48,05%	0	0,00%	37	100,00%	40	51,95%	12	15,58%	28	36,36%
8	Εμ 13-16 ετών	115	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	115	100,00%	11	9,57%	104	90,43%
9	Εκμ1	84	100,00%	0	0,00%	84	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
10	Εκμ2	232	99,14%	0	0,00%	230	100,00%	2	0,86%	0	0,00%	2	0,86%
Σύνολα		845	80,36%	154	22,68%	525	77,32%	166	19,64%	30	3,55%	136	16,09%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΙΚΟΝΩΝ									
Κωδικός Εγχειριδίου	Αριθμός Εικόνων	Αριθμός Σελίδων	Δισέλιδη	Ολοσέλιδη	1/2.	1/4.	1/8.	Διαφόρων διαστάσεων	Σύνολα
1	Εκ1	0	462	0	0	0	0	0	0
2	Εκ2	57	70		6	10	5	10	26
3	Εκ3	0	38	0	0	0	0	0	0
4	Εκ4	104	211	0	10	0	94	0	104
5	Εκ5ΠΑ	128	300	0	16		36	76	128
6	Εκ6Π	26	20	0	1	0	0	25	26
7	Εμ6-9 ετών	150	45	17	10	1	0	0	122
8	Εμ 10-12 ετών	77	63	3	11	14	17	24	8
9	Εμ 13-16 ετών	115	46	4	1	28	70	12	115
10	Εκμ1	84	158	0	0	28	14	42	84
11	Εκμ2	232	175	6	58	12	28	128	232
Σύνολα	973		30	113	93	264	317	156	973
Ποσοστά Συνόλων			3,08%	11,61%	9,56%	27,13%	32,58%	16,03%	100,00%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3α: ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΙΚΟΝΩΝ (Χωρίς το Εκ5ΠΑ)									
Κωδικός Εγχειριδίου	Αριθμός Εικόνων	Αριθμός Σελίδων	Δισέλιδη	Ολοσέλιδη	1/2.	1/4.	1/8.	Διαφόρων διαστάσεων	Σύνολα
1	Εκ1	0	462	0	0	0	0	0	0
2	Εκ2	57	70		6	10	5	10	26
3	Εκ3	0	38	0	0	0	0	0	0
4	Εκ4	104	211	0	10	0	94	0	104
5	Εκ6Π	26	300	0	1	0	0	25	26
6	Εμ6-9 ετών	150	45	17	10	1	0	0	122
7	Εμ 10-12 ετών	77	63	3	11	14	17	24	8
8	Εμ 13-16 ετών	115	46	4	1	28	70	12	115
9	Εκμ1	84	158	0	0	28	14	42	84
10	Εκμ2	232	175	6	58	12	28	128	232
Σύνολα	845		30	97	93	228	241	156	845
Ποσοστά Συνόλων			3,55%	11,48%	11,01%	26,98%	28,52%	18,46%	

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Κωδικός Εγχειριδίου	Αριθμός εικόνων	Αρχαιότητα	Αναβίωση ΟΑ	Αθλήματα	Αθλητές	Προβλήματα ΟΑ	Χ.Ο.Α.	Παρα-ολυμπιακοί	Ολυμπιακά Σύμβολα	Ολυμπισμός-Ολυμπιακές αξίες	ΑΘΗΝΑ 2004	
1	Εκ1											
2	Εκ2	57	5	46			10					
3	Εκ3	0										
4	Εκ4	104	18	20	2	3		7	19	18	7	
5	Εκ5ΠΑ	128						128				
6	Εκ6Π	26							8	26		
7	Εμ6-9 ετών	150	16	25	37	2	8	1	21	1	24	
8	Εμ 10-12 ετών	77	21	7	8	11	1	2	6	10	6	
9	Εμ 13-16 ετών	115	11	8		26	5	4	10	41	8	51
10	Εκμ1	84			84							
11	Εκμ2	232	91	10	4	21	28	1	43	35	9	
Σύνολα	973	162	50	199	62	37	22	149	138	98	97	
% επί των συνόλων		16,65%	5,14%	20,45%	6,37%	3,80%	2,26%	15,31%	14,18%	10,07%	9,97%	

Σύνολα Εικόνων Θεματικών Κατηγοριών	Απόκλιση Συνόλων Εικόνων
0	0
61	4
0	0
94	-10
128	0
34	8
135	-15
72	-5
164	49
84	0
242	10
1014	41

ΠΙΝΑΚΑΣ 4α: ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ (Χωρίς Εκ5ΠΑ)

Κωδικός Εγχειριδίου	Αριθμός εικόνων	Αρχαιότητα	Αναβίωση ΟΑ	Αθλήματα	Αθλητές	Προβλήματα ΟΑ	Χ.Ο.Α.	Παρα-ολυμπιακοί	Ολυμπιακά Σύμβολα	Ολυμπισμός-Ολυμπιακές αξίες	ΑΘΗΝΑ 2004	
1	Εκ1											
2	Εκ2	57	5	46			10					
3	Εκ3	0										
4	Εκ4	104	18	20	2	3		7	19	18	7	
5	Εκ6Π	26							8	26		
6	Εμ6-9 ετών	150	16	25	37	2	8	1	21	1	24	
7	Εμ 10-12 ετών	77	21	7	8	11	1	2	6	10	6	
8	Εμ 13-16 ετών	115	11	8		26	5	4	10	41	8	51
9	Εκμ1	84			84							
10	Εκμ2	232	91	10	4	21	28	1	43	35	9	
Σύνολα	845	162	50	199	62	37	22	21	138	98	97	
% επί των συνόλων		19,17%	5,92%	23,55%	7,34%	4,38%	2,60%	2,49%	16,33%	11,60%	11,48%	

Σύνολα Εικόνων Θεματικών Κατηγοριών	Απόκλιση Συνόλων Εικόνων
0	0
61	4
0	0
94	-10
34	8
135	-15
72	-5
164	49
84	0
242	10
886	41